

10

5

264

BIBLIOTHECA NAZIONALE
CENTRALE - FIRENZE

F. NICOLAI AUGUSTINI

CHIGNOLI O. P.

PRÆLECTIONES
THEOLOGICÆ.

INSTITUTIONAL INQUIRY
A. O. H. H. H. H. H.
INSTITUTIONAL INQUIRY
A. O. H. H. H. H. H.

Vol. 5, 264

PRÆLECTIONES
THEOLOGICÆ
F. NICOLAI AUGUSTINI
CHIGNOLI

ORDINIS PRÆDICATORUM

*In Ferrariensi primum, exinde in Regia Taurinensi Universitate
S. Theologiae Professoris.*

PARS PRIMA
IN TRES TOMOS DIVISA.

I. De locis Theologicis. II. De Deo Uno, & ejus attributis.

III. De Deo Trino, & de Angelis.

*Della fibbia
di Firenze
nell' an.*

*di S. Rufino
di P. Cellini
1711/3*

VENETIIS.

CUDIT SIMON OCCHI
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.
MDCCLXVI.

THE JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE
OF GREAT BRITAIN AND IRELAND

Volume 10
Part 1
1900
London
Published by the Royal Society
11, BEDFORD SQUARE, W.C.1

Copy 1. 10. 1900
10. 10. 1900

10. 10. 1900
10. 10. 1900

Printed by the Royal Society
11, BEDFORD SQUARE, W.C.1

P R Æ F A T I O.

UI olim constanter fueram animo a typis perquam alieno,
 publicamque lucem averfabar refugiebamque, imo &
 plurium ætate nostra in vulgandis quibuscunque suis exi-
 miam facilitatem mirari solebam, unique Dei providen-
 tiæ Typographorum commodis prospicientis adscribere,
 nescio, quo fato, de priorè penitus insita, vetustaque
 sententia discesserim, & quas diu rejeceram, Amicorum
 me, atque mea pluris certe, quam par sit, facientium
 suasionibus in contrariam permiserim me traduci. Ut meas ad Danielem
 exercitationes ferme extorserunt, hortari, excitare, urgere, ut, quas in
 Ferrariensi Accademia de sex dierum opificio, de primo homine cum in-
 nocente; tum reo, & de originaria noxa exercitationes pridem habueram,
 ederem. Multa, eaque non contemnenda avocabant animum, ne auscul-
 tarem, perspectum imprimis sæculi hujus nostri ingenium, cui theologica,
 tametsi paulo cultiore stylo digesta, & eruditione non vulgari resper-
 sa, jam non admodum placent, parumque abest, quin satietatem atque fasti-
 dium creent. Physica, astronomica, mathematica, nec non profanæ an-
 tiquitatis monumenta ferme sola in deliciis habet. Qui novi quidpiam
 vel e naturæ sinu eruunt, vel e cœlestibus orbibus in terras adferunt, vel
 ex erudito Mathematicorum pulvere in lucem proferunt, vel exesosigno-
 rosque vetusti marmoris, aut numismatis characteres conjecturis, seu an-
 notationibus suis illustrent, ii sæculi decora, Accademiæ lumina: in eos
 non plausus solum, sed & honores & præmia conferenda, seu qui soli
 sint optime de literaria Republica meriti: Theologi antiquum austerum-
 que hominum genus, nec jamad oblectandum accommodatum. Quid, quod
 & subrancidis hisce mercibus oppletus est orbis, innumerique extant de
 iisdem his argumentis a Viris summis, cum quibus conferri nullo nomine
 possim, conscripti libri? Hæc, ut me commovebant maxime, retrahébant-
 que, ita hortatoribus non semel objeci, nec impetravi tamen, ut ab ex-
 citando, urgendoque cessarent, præsertim quum honesto, Religiosoque Vi-
 ro unice propositum esse debeat, non gloriolam laudemque suis laboribus
 aucupari, sed cuipiam prodesse, si possit. Quoniam itaque in eorum con-
 silium veni, de exercitationibus hisce meis pauca præloquar, quibus allici
 for-

forte ad legendum poterunt, qui voluerint [quod sane velle debarent omnes, qui ad librorum lectionem oculos admovent], propositam rationem meam habere ab initio perspectam.

Etsi novi nihil meo de penu proferam, cureri tamen, ut, quemadmodum gravissime commonet Vincentius Lyrinensis, *nova non dicens nove* dicerem. Hinc eo potissimum spectans, ut excellentissimam mentem, quam Deum dicimus, non naturam sine ratione, non casum, mundi hujus opificem demonstrarem, Moysen unum esse, cui soli cordatus credere prudenter tutoque possit & debeat, primum efficio, ejusque ceu omnium antiquissimi veracissimique Scriptoris narrationem fundamenti firmissimi loco jacio, quo tota mundi historia nititur & continetur. Quo vero Incrediblem eam arrorentium vanitas magis appareat, ejus confirmatores testesque Ethnicos identidem excito Philosophos, Oratores, Poetas, quorum testimonia, præterquam quod causæ nostræ non parum serviunt, non ingrata iis erunt, qui theologica & exegerica ceu arida & insulsa ferme fastidiunt, nisi fuerint velut peregrino hoc sale condita. Quum autem Moysis narratio, etsi, quemadmodum optimum Historicum decet, maxime aperta & simplex sit, non pauca habeat, quæ difficultatem injiciunt, in qua impediri legentes possent, ad eam illustrandam aggressus, præclarissimum perpetuo adhibeo ejus Interpretem D. Thomam, qui non omnia solum complexus est, quæ ab antiquis Patribus Origene, Basilio M., Gregorio Nazianzeno, & Nysseno, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, aliisque in Moysi mundi initia persequentis narrationem annotata sunt, sed & ea invicem conferens, excutiens, ac collustrans nitidissimum edidit, absolutissimumque Mosaicæ historiæ commentarium. Ejus plerumque verba, interdum sensa solum exscripsi; atque utinam illum in fonte, ut ajunt, adirent Recentium præsertim Philosophorum complures: Hominem certe multo pluris, quam soleant, facerent, si vellent illum suo non alieno judicio, suis non alienis oculis æstimare, hincquæ vel maxime, ex ejus scilicet *de opere sex dierum*, & *de primo homine* tractatione intelligerent, quantus ille fuerit, quantum vero iniqua lata in eum a Recentissimo Scriptore sententia, quam in amplissima Regiæ Taurinensis Accademiz aula coram lectissima Virorum corona apologetica oratione refelli, qui Thomæ vitio dedit, quod a solidissima illa, quæ Scripturarum, traditionis, Ecclesiasticarum sanctionum, Patrumque usu comparatur, eruditione ferme vacuus, lubricis ac caducis Aristotelis, Averois, Avicennæ, Alfarabii, Al-bumazaris, aliorumque Arabum fundamentis theologicas quandoque rem superexstruxerit, quod ejus fuerit barbarus stylus, & incompta pro ferrei, quo vivebat, ævi more locutio, quod ea demque summam suam arida methodo, ac plane injucunda digesserit, quæ legentium animos frangat, hilaritatemque omnem ac promptitudinem, verius abigat, quam importet. Qui Thomam paulo attentius legerit, alio opus non habebit, quam oculis, & communi hominum sensu ad præcipitis judicii hujus iniquitatem deprehendendam.

Ad

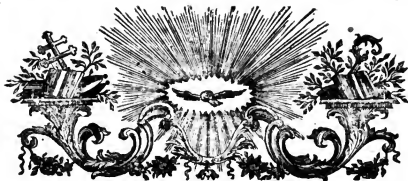
Ad præstantissimi itaque, qui apud Sapientes omnes *Angelicus* jamdudam audit, Magistri ductum nos applicantes, & ab iis, quæ ille posuit, non latum quidem unguem vestigis discedentes, Moïsis narrationem minutatim primo concidimus, eundemque in ordinem, quo singula Dei opera suo quæque die ille descripsit, exercitationes conficientes, ita mundi generis D. Thomæ doctrina illustrare nitimur, ut neque desideretur quidpiam scitu necessarium aut jucundum, neque redundet, quod curiosi potius sit, quam Theologi. Ut vero in præcellentissimo Dei opere, homine scilicet, describendo multus est Moïses, multus item in eodem excutendo, & quaquaversus versando D. Thomas, ita & nos in ejus imitationem intenti, in cuncta, quæ de hoc ille argumento proponit, inquirimus, cuncta ad ejus doctrinam exigimus; neque enim est, cur de errore timeamus, Homini incredibili divinoque ingenio ac judicio, auctoritate tutissimi. Hinc hominis primo producti corpus, animam, voluntatem, mentem, consignatam in eo summi rerum omnium Auctoris imaginem, D. Thoma lumen præferente, diligenter expendimus. Quoniam autem multa ille, & præclarissima de felici innocentie statu, ac originaria justitia ordinate subnectit, statum autem hunc pernegant ridetque Pope, Voltaire, alique, qui revelatione posthabita, puræ rationis cultores se arrogantius efferunt, jactitantque, ad horum præpostera convellenda principia, positionemque impiam disjiciendam firmissimam ejusdem D. Thomæ doctrinam adferimus; cujus momento, ut tota adversariorum molitio subvertitur, ita status hujus veritas mirifice confirmatur. Hoc, quod asserre Increduli nituntur, impedimento submoto, status hujus indolem & adjuncta distincte persequimur, quæstionemque de omnibus ponimus, quæ ad germanam absolutamque informandam animo ejus notionem necessaria sunt, vel utilia & opportuna.

Verum quum a beatissimo statu illo primos parentes excidisse, pervulgatum sit, altera exercitationum nostrarum *de primo homine* pars in disquirenda versatur tanti infortunii causa, culpæ, qua sibi hoc ii consciverunt malum, genere, specie, gravitate, suppliciis, æterna demum eorumdem sorte, quæ quidem non multum requirunt operæ præ iis, quæ de eadem hac culpa Catholicis certa & rata sunt; neque enim solis illa auctoribus suis, sed & universæ eorum posteritati exitium attulit; quare quum veritati gravissimæ, sanctissimæ, & capitali pervicaciter adversentur & nostræ ætatis Increduli, & veteres novique Pelagiani, ejus fuit suscipienda, & pro vinibus persequenda defensio. Repellendi primum, & ad quam unice adhærent, naturali ratione oppugnandi Deistæ, exin Pelagiani divini eloquii apertissimis testimoniis, & theologicis demonstrationibus revincendi, quæ demum, eaque nec pauca, nec levia, e scripto Dei verbo, Græcorum Latinorumque Patrum auctoritate, & naturali ratione instruant, argumenta elidenda, quod sane molestum fuit, & operosum. Directo inde ordine ad vestigandam culpæ hujus, quæ fuit Adæ, totique ejus soboli tam exitiosa, naturam seu essentiam, ut vocant, transgressi, falsa primum coarguimus Novatorum commenta, germanamque ejus vim ac naturam in

D. Thomæ Doctrina conquirimus, & evolvimus. Ipso tandem nobis perpetuo prælucente culpæ hujus excutimus pestilentissima effecta, atque poenas, non eas quidem, quas Lutherus, ejusque assidez præpostere excogitarunt, sed quas Catholica Ecclesia universim semperque tradidit, quas inter de concupiscentia, atque morte adversus Deistas, & hodiernos Pelagianos paulo copiosius disputamus.

Ut sunt exercitationum harumce nostrarum argumenta gravia, & Theologis digna omnia, ita multa etiam non injucunda, quæ & afferre voluptatem possunt, ex quibus, si in eos, qui legere hæc nostra voluerit, quidpiam redundarit utilitatis, erit, cur satis superque posito in iis labori, factum putemus: sin autem, juvandi studium, tametsi irritum, æqui saltem bonique habeant, rogamus.

PRÆLECTIONES THEOLOGICÆ.

PRÆLECTIO I.

De Theologiæ notione, & adiunctis.

I. **T**heologia Græce, Latine sermo, seu ratio de Deo, alia naturalis, alia supernaturalis est; quoniam enim, ut egregie ait D. Th. 1. cont. gent. c. 3., in his, quæ de Deo consistunt, duplex sit veritatis modus:

Quidam namque vera sunt de Deo, quæ omnem facultatem humanæ rationis excedunt, ut Deum esse trinum, & unum: quædam vero, ad quæ etiam naturalis ratio peringere potest, ut Deum esse, Deum esse unum, & alia huiusmodi, quæ etiam Philosophi demonstrative probaverunt, ducti naturalis rationis lumine; ea propter Metaphysicæ pars, quæ Deum, ejusque proprietates per naturæ rationes inquirat, Theologia naturalis dicitur: quæ vero Dei naturam & attributa per ea principia investigat, quæ quum supra hominis ingenium modumque sint, sola possunt divina revelatione percipi, Theologia supernaturalis vocatur. Hinc facile intelligitur, quantum Metaphysicam inier, & Theologiam nostram, quam D. Thomas sacram doctrinam perpetuo appellat, interfit.

Ea enim naturæ lumine atque ratione nixa tantum porrigitur, quantum ejusmodi lumina præcunte diriguntur, eaque solum Dei invisibilia, ut ait Apostolus, conspiciunt, quæ per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, seu quæ in naturalibus effectis velut in umbra, in speculo, in imagine, in signis atque vestigiis apparent, ut Deum esse, unum, simplicem, cujusque materiei expertem, perfectum, optimum ec. Sacra vero doctrina divina revelatione freta Deum, ut supernaturalis auctor, & finis est, contemplatur, & divina plura cognoscit, quæ humanam omnem intelligentiam fugiunt, ut Deum trinum esse, hominem definito tempore factum, Sacramenta instituisse, & sexcenta hujus generis, ad quæ cognoscenda humana ratio frustra contereitur.

II. Nemo tamen Theologiam nostram ita supernaturalem intelligat, ut eam proprie, ac ut Theologi de schola loquantur, intrinsicè & quoad substantiam supernaturalem esse, concipiat. Ita quidem aliqui haud infimè notæ Theologi, minus tamen, ut nobis videtur, scite. Quod enim actibus nostris, nostroque studio paratur, supernaturale profecto non est, ut tot ii indicant scientiarum artiumque habitus, quos labore

A no-

Chignoli Tom. I.

nostro ac solertia comparamus, quique acquisiti dicuntur, quo ab infusis internoscantur, quia est Deus in nobis sine nobis efficit, cujusmodi sunt gratia sanctificans, fides, spes, charitas, lumen gloriae ec. Quis autem neget, Theologiae habitum nostris acquiri actibus, nostroque studio? Nonne eadem ratione comparatur, qua ceterae scientiae, discursu scilicet, atque demonstratione, quatenus ex principiis a Deo revelatis conclusionem aliquam in ipsis contentam, & cum ipsis necessario connexam ratiocinando deducimus? Supernaturalis ergo vere proprieque non est, sed, ut ajunt, *extrinsece solum, radicaliter, & obiective*, quia nimirum principii nititur divinitus revelatis, & supernaturale obiectum propositum habet, Deum nempe, ut infuso lumine cognosci potest. Nugantur vero, qui, ut ab hoc argumento se expediant, reponunt, actus studiumque nostrum veras non esse causas, quibus Theologiae habitus efficiatur, sed dispositiones quasdam, quibus positus Deus in nos Theologiam infundat; Quam enim habitus & dispositio, ut commune proloquium tert, eodem genere contineantur, qui possunt labor studiumque nostrum, quae naturale quidpiam esse, Adversari concedunt, ad supernaturalis habitus infusionem proximè disponendo concurrere? Poterit ergo & homo peccator se ad primam gratiam naturali conatu disponere, & humanus intellectus innata sua vi Deum clare intueri, quin adiuncto lumine opus habeat. Hæcne vero Catholicorum quispiam probet?

III. Quid porro si doctrinae hujus principia supernaturalia sunt, & non nisi infuso divinitus lumine cognosci possunt? Effectus causae proximæ, non autem remotæ ac radicalis naturam sequitur. Hinc, etsi fidei, spei, charitatis, religionis, & beatæ visionis actus ab humana mente & voluntate sint, quarum utraque facultas naturalis est, nemo tamen eos vere & plane supernaturales esse, negarit. Cur vero? Quia ab hominis intellectu & voluntate remote solum, & radicaliter, a fide vero, spe, charitate, religione, & lumine gloriae, quæ supernaturalia dona sunt, proximè proficiuntur. Quam itaque Theologiae habitus remote solum, & radicaliter a divinis revelationis lumine, a nativa vero intellectus efficacia proximè pendeat, erit ille ejusdem cum intellectu naturalis ordinis; nam & ejus artibus studioque acquiritur, & ex ejus perspicaciori, vel minus subtili acie, collata-

que ad dandam Theologiae operam solertia, major vel minor hujus perfectio pensatur. Etiam ne exemplis illustranda erit res tam perspicua? Da Christianum hominem insigniter quidem probum, & in fide firmissimum, hebetem tamen & pene plumbeum: Da alterum, cujus sit acutissimum ingenium, vel pertennis & imbecillima fides. Nonne perfectus hic erit, summusque Theologus, si e principiis fidei, quæ in ejus mente levissime hærent, scite, apte, & prudenter de rebus divinis disserat; ille vero Theologi nomine indignus, si e principiis ipsis, quæ habet in medullis ac visceribus penitus infixæ, nesciat ratiocinari? Non ergo fidei, sed hominis ingenio atque studio Theologiae perfectio respondet.

IV. Hæc autem sacra, quam versare institimus, doctrina veri nominis scientia est; Est enim scientia, ut rectè dissertit Cano, firma atque stabilis earum rerum perceptio & comprehensio, quæ certis constantibusque principiis necessaria connexionione junguntur. Quid autem Theologiae principii, quæ divina revelatione, cui nihil falsi subesse potest, nota sunt, certius & immobilius? Quot Theologus argumentando intert, quæ cum principii hujusmodi ætissime & necessario nectuntur? Quid recta magis, magisque tute ex rebus perceptis ad id, quod non percipiebatur, adducit, duabus his demonstrationibus, quas exempli causa subiicimus: Quotquot in Christo baptizati non fidei sunt, Christum induerunt: Paulus in Christo non fide baptizatus est: Christum ergo induit. Verus homo vera pollet humana voluntate: Christus verus homo est: Est ergo in eo vera humana voluntas? Etsi primæ demonstrationis priores ambæ propositiones sola divina fide sint notæ, posteroris vero prior ex natura evidens, altera fide duntaxat certa, annon utraque tam certam scientiam parit, ac si utrinque conclusio ex principiis naturæ lumine perspectis fluere? Si quæ enim prima, ait egregie Cicero, in connexo sunt necessaria, fit etiam id, quod consequitur, necessarium. Rectè ergo Theologiam scientiam dicimus, in qua certitudo immobilis, & firma constantia, & ut ita dicam, infalibilitas cognitionis est.

V. At Theologiam e scientiæ gradu deicit tradita ab Aristotele scientiæ finitior, cognitio nimirum certa & evidens demonstratione acquisita. Evidentiam autem hanc in principii suis quum Theologia non habeat,

ne in conclusionibus quidem suis habere potest: Nam enim effici dilucida, manifesta, & aperta conclusio potest, cujus fuerint principia obscura, operata, & involuta? Verum non est propterea scientiæ decus Theologiæ eripiendum; nam ut Cano & Sylvio prædixit animadversum est, evidentiam in humanis disciplinis Philosophus flagitat, ut rerum cognitum neque nutare, neque mutari possit, quam firmam immutabilemque notionem scientiæ vocabulum postulat. An non sunt vero Theologiæ principia ita firma atque rata, ut omnem prorsus abigant hæsitationem, mutationem, errorisque periculum? Quorum ergo rerum cognitio ex iisdem elicitur, certa prorsus erit, & constans, quod ad scientiæ notionem satis esse, Philosophus ipse indicat, qui scientiam ab opinione certitudine discriminat, non evidentia. Est & duplex cum D. Th. 1. p. q. 1. art. 2. in c. distinguendum scientiarum genus. Quædam enim sunt, ait ille, quæ procedunt ex principii notis lumine naturali intellectus, ut arithmetica, geometrica, & huiusmodi. Quædam vero sunt, quæ procedunt ex principii notis lumine superioris scientiæ, sicut perspectiva ex principii notificatis per geometricam, & musica ex principii per arithmetica notis. Primi generis scientias principales, seu, ut eas præcipe Philosophi appellant, *subalternantes*, secundi generis interiores dicimus, sive *subalternatas*. Et hoc modo, pergit Angelicus, sacra doctrina est scientia, subalternata scilicet, quia procedit ex principii notis lumine superioris scientiæ, quæ est scientia Dei, & Beatorum; unde sicut minus sic creditur principia tradita sibi ab arithmetica, ita doctrina sacra creditur principia revelata sibi a Deo. Est itaque Theologia nostra vere scientia, hand secus ac cæteræ, quæ *subalternata* dicuntur, quas inter scientias committit Philosophi referunt. Est & illud observandum, Theologiam nostram, quam eadem ejus sit ac Theologiæ Beatorum ratio, sunt enim eadem utriusque principia, objectum idem, principiorum suorum evidentia carere, quod mortalitatis hujus vitæ conditio obstat, quo minus principia sua clare videat, evidententer cognoscat, sicut Beati in patria: hoc tamen impedimento sit, ut sit illa imperfecta quidem inferiorisque ordinis, si cum Beatorum Theologia comparatur, non

tamen ut a scientiæ gradu excidat; tam certo namque constanterque suis illa principii & conclusionibus inde ductis assentitur, ac si ea haberet plane denotata atque perspecta.

VI. Quid tamen eidem Philosopho facias non semel docenti, scientiam universalium atque necessariorum esse, non singularium & contingentium? Actum itaque de Theologiæ dignitate, cujus est de singularibus & contingentibus magna ex parte tractatio. Verum, ut præclare ait Cano, etiam circa hæc, sine sui nominis impendio & jactura Theologia versatur. Necessitatem quippe in doctrina iocundo Aristoteles requisivit, quod sine ea nec rerum, nec cognitionis stabilitas, & immutabilitas appareret. At casus vel fortis ingressus earum, quæ effecta, suapte natura parum firma, atque constantia, ut sub fidem & Theologiam cadunt, non mobilia, & quæ modo huic, modo illuc transferantur, sed certa immutataque perinde, ac perennia manent: Quamobrem Deus utraque scire dicitur, & quæ necessaria sunt, & quæ nobis in casu & fortuna sunt posita. Rite ergo Theologiam scientiam dicimus, quod tot illa, de quibus agit, singularia & contingentia, ut divinæ revelationi subsunt, universalibus & necessariis non certitudine & firmitate equalia solum sint, sed & præsent, quod paulo infra ostendemus.

VII. Hujus porro scientiæ quoddam objectum ponimus? Quoniam concedendum nobis est, ut scholæ verbus utamur, si quando minus latina occurrunt, quia latina etiam interdum, auctore gravissimo eodem Cano, relinquenda sunt, ne in scholastica disputatione non tam explicasse res, quam verba affectasse videamur, si in objectum, quod materiale dicunt, inquirimus, est illud multiplex pro variarum rerum numero, de quibus Theologia disputationem instituit: At si formalem ejus rationem investigamus, una non est & simplex, sed ut cæterarum facultatum atque habituum, duplex & bipartita. Est namque ratio formalis rei objectæ, quia res est, est item ratio rei, ut mentem ad assequendum movere, atque illam quidem vocant rationem *quæ*, hanc rationem *sub quæ*. De ratione formali rei hinc doctrinæ subjicitur, quia res est, nulla potest esse inter controversia esse. Inter omnes nam-

que convenit, hanc Deum esse, quod & ipsa Theologia finitio declarat, quæ est sermo seu ratio de Deo, de quo nedum præcipue agit, sed nec de alio quoquam, nisi, ut ait Angelicus, *quia habet ordinem ad Deum, ut ad principium, vel ut ad finem*, ut nullo negotio intelligit, qui voluerit ire per singula, de quibus Theologo sermo est. Ratio vero formalis sub qua Theologia Deum aliaque ad Deum relata attingit, divina est revelatio, non formalis illa quidem & immediata, qualis est fidei, quæ sine sillogismo & ratiocinatione divinitus sibi revelatis assentit, sed virtualis atque mediata; assentitur enim Theologus conclusionibus, ut sunt in principis revelatis virtute contentæ, & eisdem legitima consecutione deducuntur.

VIII. Hinc sponte fluit, Theologiam nostram, etsi multa, plurimumque diversa pertractet, unam tamen scientiam esse, quia, ut ait Angelicus, „*quum sacra doctrina consideret aliqua secundum quod sunt divinitus revelata, omnia quæcumque sunt divinitus revelabilia, communicant in una ratione formali hujus scientiæ, & ideo comprehenduntur sub sacra doctrina sicut sub una scientia*“ Quum etiam, in tot his quæ considerat, ordinem duntaxat spectet, quem ad Deum veluti principium aut finem habent, est ejus una ratio formalis, quæ una propterea est scientia, sicut & videndi facultas (quo exemplo utitur D. Thomas) una est, etsi plurima genere, specieque dissimilia attingat, quod eadem in omnibus rationes videndi sint, color & lux. Hinc quoque fit, ut, licet naturalium scientiarum alia speculatrix sit, alia effectrix, sive *practica*, ista unam tamen eandemque Theologiam nostram duo hæc perfecte concurrant. Est enim, ut inquit D. Thomas, *impressio & participatio quadam divina scientia, quæ speculandi efficiendique munera perfectissime comprehendit*; una huiusmodi indivisibile scientia se ipsam Deus, eaque omnia, quæ facit, intelligit. „*Magis tamen, pergit Angelicus, est speculativa, quam practica, quia principalius agit de rebus divinis, quam de actibus humanis, de quibus agit, secundum quod per eos ordinatur homo ad perfectam Dei cognitionem, in qua externa beatitudo consistit.*“

IX. Quum fit autem, ut scribit Cicero de Offic. „*sapientia, (ut a veteribus*

Philosophis definitum est), rerum divinarum, humanarum, causarumque, in quibus hæc res continentur, scientia, omnium scientiarum maxime decus hoc sibi vendicat Theologia. Qvis enim sapiens? aut nomen istud in quo homine ponimus? „*Sapiens dicitur in unoquoque genere*, ait D. Thomas, qui considerat causam altissimam illius generis, ut in genere edificandi artifex, qui disponit formam domus, sapiens dicitur & architector respectu inferiorum artificum, qui dolant ligna, & parant lapides. Quare & Cicero ibidem aiebat: „*Qui maxime perspicit, quid in quaque re verissimum sit, quique & acutissime & celestissime potest & videre, & explicare rationem, is sapientissimus rite haberi solet.*“ Potiori ergo nomine qui totius universi altissimam causam, Deum nempe, sibi propositam habet ad perspicendum, & contemplandum, is maxime sapiens dicitur. Noane autem id Theologiæ nostræ proprium est peculiare? Est ergo illa excellentissime sapientia. Cæterum hanc illi laudem invidere. Metaphysica videtur, quod & ipsa in Dei, divinorumque plurim contemplatione defixa sit, minus recte tamen; illa enim Deum non novit, nisi ut naturæ auctor ac finis est, nec alia divina perspicit, nisi quæ naturæ lumine manifestantur. Itane vero theologia? Deum contemplatur, ut auctor est gratiæ, atque ultimus eter-næ felicitatis hominum finis. Superiora præterea illustrata lumine divina multa cognoscit, quæ omni humano esu præ-majora sunt, nec attingi ullo naturæ conatu possunt. „*Sacra doctrina*, ait D. Thomas, propriissime de Deo determinat secundum quod est altissima causa, quia non solum quantum ad illud, quod est per creaturas cognoscibile, quod & Philosophi cognoverunt, sed etiam quantum ad id, quod est sibi soli notum de se ipso, & aliis per revelationem communicatum. „*Tantum propterea Metaphysica infra Theologiam est*; quantum adest a divina revelatione ratio naturæ.

X. Singularis itaque Theologiæ dignitas est præscientiis omnibus, sive speculatricibus illæ sint, sive effectricibus. Unde enim speculatricis scientiæ dignitas æstimatur? Ea cæteris dignior est cujus sunt certiora principia, & præstantior res objecta. Cujus autem scientiæ firmitior immobiliorque cognitio

gnitio quam Theologia? Suam illa ex divinarum scientiarum, quæ nec fallere nec falli potest, lumine certitudinem habet & firmitatem, aliæ contra ex ratione naturæ, in quam cadere error atque deceptio potest. Cujus etiam dignior res objecta? De divinis illa agit, quæ omnem naturæ humanæque rationis ordinem superant quam longissime; aliæ vero de iis, quæ naturæ finibus conclusa humano possunt ingenio percipi. Quum etiam practicas interscientias illa censeatur excellere, cujus est altior finis, cujus excellentior digniorque finis præ fine Theologiæ? Ejus finis Deus ipse est auctor gloriæ, quem ad finem omnium altissimum, & supremum aliarum quatuorcumque scientiarum fines referantur, oportet. Verum, si ex principiorum firmitate scientiæ dignitas petenda sit, videntur naturales scientiæ Theologiæ certiores, ideoque digniores; sunt enim earum principia omnibus rata atque fixa, de quibus nulla incidit dubitatio, puta *quodlibet est, vel non est; totum est sua parte majus; quicquid ex contrariis constat, est dissolubile*: Theologiæ vero principia nonne a pluribus rejiciuntur ut falsa, vel in dubium, ut incerta, vocantur? At non est hoc Theologiæ principiorum vitium, sed humanæ vel infirmitatis, vel pertinaciæ. Quantum enim divinum lumen naturali rationi præstat, tanto sunt, quæ hoc lumine manifestantur, Theologiæ principia naturali quavis veritate, quæ humana solum ratione perspicitur, firmiora, atque certiora. Si qua ergo de his oritur dubitatio, in mentis humanæ debilitatem, aut pravam aliquam cordis affectionem tota conferenda est, quin de Theologia stabilibus adeo principiis innixa quidpiam possit certitudinis deperire.

XI. Hæc quum ista sint, rectissime aiebat Angelicus in proximo operis cont. Gen. cap. 2. sapientiæ hujus studium esse alio quolibet perfectius, sublimius, utilius & jucundius: perfectius quidem, quia inquantum homo sapientiæ studio se dat, tantam veræ beatitudinis jam aliam partem habet, unde Eccles. 14. Sapiens dicit: *Beatus vir, qui in sapientia morabitur*: sublimius autem, quia per ipsum homo ad Dei similitudinem præcipue accedit, qui omnia in sapientia fecit; unde quia similitudo causa est dilectionis, sapientiæ studium præcipue Deo per amicitiam conjungit, propter

quod Sap. 7. dicitur: *Sapientia infinitus thesaurus est hominibus, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitia Dei*: utilis autem est, quia per sapientiam ad immortalitatis regnum pervenitur: *Concupiscientia sapientiæ deducet ad regnum perpetuum*: jucundius demum, quia non habes amaritudinem contrariis versatio illius, nec sadium conviciis illius, sed letitiam & gaudium. Sap. 8. Hujus autem sapientiæ duplex officium Salomon Prov. 8. declarat, quum ait: *Veritatem meditabitur gustus meus, & labia mea desectabuntur impium*, ad quæ verba glossam hanc ibidem apponit Angelicus: „Ejusdem est, unum contrarium prosequi, & aliud refutare... unde sicut sapientis est, veritatem præcipue de primo principio meditari, & aliis disserere, ita ejus est, falsitatem contrariam impugnare. Convenienter ergo ex ore sapientiæ duplex sapientis officium in verbis propositis demonstratur, veritatem scilicet divinam, quæ antinomastice est veritas, meditatam eloqui, veritatem meditabitur gustus meus, & errorem contra veritatem, impugnare, & labia mea desectabuntur impium, per quod falsitas contra veritatem divinam designatur, quæ religioni contraria est, quæ pietas nominatur, unde & falsitatis contraria impietatis sibi nomen assumit. Quoniam vero & divinæ veritatis defensor, & errorum refutatio argumentatione præcipue fit, sacram hanc doctrinam argumentativam esse, idem Angelicus conficit 1. part. quæst. 1. art. 8.

XII. Duo vero in hac sapientia quum sint, principia scilicet, quæ sunt fidei articuli, & conclusiones in iisdem contentæ, argumentis ad utraque probanda utitur, nec tamen eodem modo; quæ enim in principiis latent, veritates directe colligit, & demonstrative concludit, cujus argumentandi modi non unum est in Evangelio & in Pauli Epistolis exemplum; ad principia vero sua, quæ totidem sunt fidei dogmata asserenda eandem persequatur viam, oportet, quam: Metaphisica, de qua hæc habet Angelicus: „Sicut Metaphisica disputat contra negantem sua principia, si adversarius aliquid concedat, si autem nihil concedit, non potest cum eo disputare, potest tamen solvere rationes ejus; ita sacra doctrina disputat cum negante sua principia, ar-

„gumentando quidem, si adversarius aliquid concedat eorum, quæ per divinam revelationem habentur, sicut per auctoritatem sacræ Scripturæ disputamus contra Hæreticos, & per unum articulum contra negantem alios. Si vero adversarius nihil credat eorum, quæ divinitus revelantur, non remanet amplius via ad probandum articulos fidei, sed ad solvendum rationes, si quas inducit contra fidem. “ Hinc optimus ipse ac peritissimus disserendi Magister tum alibi non semel, tum quodlibeto præsertim 4. quæst. p. ar. 18. rationem docet, quæ adversus varia hostium genera, a quibus divina veritas oppugnatur, prudens suoque nomine dignus Theologus utatur, necesse est. Si cum iis res sit, qui nullam divinæ revelationis rationem habeat, perperam eos divini verbi auctoritate premeres. Quid ergo? Ad eos convincendos, ait Angelicus, oportet ad rationem naturalem confugere, cui omnes assentiri coguntur, eorumque argumenta dissolvere, quæ vim demonstrationis habere non possunt, sed vel sunt rationes probabiles, vel sophistice; & sic ad ea solvenda locus relinquatur. Cum Judæis, quibus vetus Testamentum sacrum est, & divinum, sola Theologus aget ejus auctoritate, ductisque inde testimoniis faciet Evangelio, & Christianæ religionis mysteris fidem. Manichæi, qui verus Testamentum seu mali Deiopus repudiant & averfantur, librorum novi fœderis auctoritate cogendi sunt, & vetus excipere & venerari, cujus veritati sanctitatis Evangelium & Apostolorum Epistolæ testimonium perhibent locupletissimum. Schismaticos Græcos, Armenosque, quibus post utriusque fœderis libros sola Patrum suorum & Conciliorum in Oriente habitorum doctrina veneranda est, eorundem auctoritate premendos esse, sapienter ibidem docet ipse D. Thomas. Hæreticos demum tum divini eloqui in utroque Testamento conscripti, tum Latinorum Græcorumque Patrum, eorum præsertim, qui, quod primis Ecclesiæ sæculis flourerint, magno apud eos in honore sunt, auctoritate revincendos.

XIII. Quia vero D. Thomas, quem admodum Melchior Cano annotavit, restrictè breviterque, ut solet, Theologiæ locos indicavit, non omnes, sed plerisque, eorumque fere naturam explicuit pressè & angustè, ac suo demum modo, latius per-

secuturus nisi casus aliquis aut occupatio ejus consilium prævenisset, nemo contra ejusdem Cano sententia, potest omni laude esse cumulatus Theologus, nisi & fuerit horum locorum omnium scientiam consecutus, & ex eis promptum expeditumque pararit ad argumentandum usum, aliqua de iisdem locis ex eodem Melchiore Cano delibabimus, qui, ut de eo ait Card. Sfortia Pallavicinus, aureo plane volumine hanc ipsam de locis theologicis tractationem ante omnes & supra omnes excutitur esse, idemque primus fuit, ut ille putat, qui docuerit, & quod minus est, latinam linguam in lyceo divine effari, & quod maximum, Catholicos Novatoribus bellum, clademque inferre. Ita tamen eum sectabimur, ut neque eum velimus exscribere, neque in ejus vestigiis pedes nostros figere, ut pueri per luscum faciunt. Quæ ad rem nostram facere videbuntur, ab illo mutuati nos non pudebit; si quæ nobis visa fuerint opportuniora, aut aliud promemus, aut, qua quisque pollet, inquirendæ veritatis facultate invelligabimus.

P R Æ L E C T I O II.

De Locorum theologicorum numero atque ordine. De Scriptura Sacra.

I. Locorum theologicorum nomine ut sedes obtinuit, ut sedes intelligantur, domicilia seu promptuaria, ex quibus Theologus argumenta promat, oportet ad fidei firmanda dogmata errorisque oppositos refutandos. Eodem usu receptum est, ut decem hi numerentur, sacra videlicet Scriptura libris Canonicis comprehensa, Christi Apostolorumque traditiones ad nos usque traductæ, Catholicæ Ecclesiæ, Conciliorum, præsertim Generalium auctoritas, Romanæ Ecclesiæ, quæ divino privilegio & est, & dicitur Apostolica, definitiones, Veterum Sanctorum Patrum consensus, Theologorum Scholasticorum decreta, ad quos adjungendi sunt juris Pontificii periti, naturalis ratio per scientias omnes humano studio partas latissime patens, Philosophorum auctoritas, ad quos addi poterunt Cæsarei juris consulti, humana demum Historia ab Auctoribus fide dignis, vel de gente in gentem gravi constantique ratione tradita. Quamvis autem ex omnibus hisce locis argumenta Theologo suppetant

tant quibus uti in rem suam commode possit, præ oculis tamen habenda est præclara D. Thomæ doctrina 1. p. q. 1. ar. 8. ad 22. Argumentari, ait, ex auctoritate est maxime proprium hujus doctrinæ, eo quod principia ejus per revelationem habentur, & sic oportet, quod credatur auctoritati eorum, quibus revelatio facta est. Nec hoc derogat digluti: hujus doctrinæ, quia licet locus ab auctoritate, quæ fundatur super ratione humana, sit infirmissimus, locus tamen ab auctoritate, quæ fundatur super revelatione divina, est efficacissimus. Utitur tamen sacra doctrina etiam ratione humana, non quidem ad probandum fidem, quia per hoc tolleretur meritum fidei, sed ad manifestandum aliqua alia, quæ traduntur in hac doctrina. Quum igitur gratia non tollat, sed perficiat naturam, oportet, quod naturalis ratio subserviat fidei, sicut & naturalis inclinatio voluntatis obsequitur charitati: Unde & Apostolus dicit 2. ad Cor. 10. *In captivitate redigentes omnem intellectum in obsequium Fidei*; & inde est, quod etiam auctoritatibus Philosophorum sacra doctrina utitur, ubi per rationem naturalem veritatem cognoscere potuerunt, sicut Paulus Act. 17. inducit verbum Arati, sicut & quidam vestrorum Poetarum dixerunt, ipsius & genus sumus. Sed tamen sacra doctrina hujusmodi argumentis utitur quasi extraneis, & probabilibus. Auctoritatibus autem Scripturæ canonicæ utitur proprie ex necessitate arguendo, auctoritatibus autem Doctorum Ecclesiæ quasi arguendo ex promissis sed probabiliter. Inuitur enim fides nostra revelationi Apostolis, & Prophetis factæ, non autem revelationi, si qua fuit aliis Doctoribus facta &c. Hinc Theologi quique cum Cano decernunt, quæ ex prioribus septem locis Theologus cudit, argumenta propria esse & domesticæ, ex reliquis prompta aliena esse & extranea: ex quinque primis, si apte sciteque arguat, efficaciter & necessario, ex posterioribus, probabiliter solum concludere; sed hæc explicatione egent, quæ erit suo loco tradenda.

II. Quoniam itaque hos inter locos primas ju e obtinet Scriptura Sacra, nonnulla præmittenda sunt, antequam graviora verlemus. Est illa, ut communis ejus finitio fert, *verbum Dei scriptum Deo eodem*

affante; qua ex definitione patet, quid Scripturam sacram inter, & traditionem, atque Ecclesiæ Catholicæ, Conciliorum Generalium, Romanorumque Pontificum decreta, ut vocant, dogmatica intersit. Etsi enim & traditio verbum Dei sit, ad nos tamen pervenit voce intercurrente, non scripto; alia vero, etsi legitime sint verbi Dei sive scripti, sive traditi explicationes Spiritu S. assilente editæ, non sunt tamen eodem affante descriptæ. Ut discrimen hoc manifestent, exempli causa nonnulli famulum statuunt, qui Domino est ab epistolis. Hic quum possit Domino sensa aliis ore tenus indicare, mavult ea sponte absque Domini impulsu literis consignata vulgare. Quid tum? Ejus censetur literæ illæ, non Domini, etsi nihil præter sensa Domini aliis patefacienda contineant. Si vero Domino ipsi distanti manum præbeat, quum instrumentum agat Domino auctori subserviens, literæ hæc Domini sunt, non ministri, qui non alias in iis partes habuit, quam instrumenti. Primo modo, ajunt, Concilia Ecumenica, Pontifices loquentes e cathedra, universalis Ecclesia suis in definitionibus fidei decreta ad fidem moresque spectantia proferunt, Spiritu S. vel maxime assilente, ne quid nobis a recta credendi agendique regula alienum obtendant: Posteriori autem Scriptores sacri Deo ipso distante, seu Dei scriba velociter scribentes, quorum Deus ducebat manum, quibus & quæ scriberent, interior suggererat, libros, quos canonicos dicimus, exararunt. An exemplo hoc memoratum discrimen satis apte explicetur, aliorum est judicium. Illud exploratum est, errasse virum illum apprimè doctum, quique tantos in Theologia processus fecerat, ut cum excellentibus Theologis compararetur, quem refert Cano l. 5. c. 5. verum non esse se præsentem concedere, Ecclesiæ, Conciliorum, & Pontificum definitiones in Canonicis Scripturis haberi, quam ejus inconsideratam opinionem, etsi in ea fuisse videantur Gratianus, & Innocentius III. de celebrat. Miss. cap. Cum Maribus, valde refellit ibidem Cano: Primo quod Auctores sacri exteris ad scribendum incitamentis non egent, nec humana ratiocinatione ex Scripturis aliis argumentantur, disquirunt, colligunt, sed ex proxima Dei vel revelatione vel inspiratione Catholica conscribunt dogmata; Pontifices autem atque Concilia non habent mox quasi ex aucto-

noſtritate ſententiam abſque diſcoſſione dicere, ſed collationibus, atque diſputationibus re ante tractata, precibuſque primis ad Deum ſuſis tum vero ab iis quaſi ſine errore finiatur, Dei videlicet auxilio atque favore, hominumque diligentia atque ſtudio conſuſcentibus. Secundo quod Scriptoris ſacris Spiritus S. adeſt in ſingulis, ac in minimis etiam rebus, ſecus Pontificibus ac Conciliis, quibus non in omnibus, ſed in rebus ſolum ad ſalutem neceſſarii Spiritus veritatis eſt præſens, quod pluribus graviffimus idem Theologus ibidem confirmat.

III. At divini huius aſſatus nomine quid intelligimus? Diſtinguenda accurate ſunt, revelatio, inſpiratio ſeu aſſatus, & ſpecialis Dei præſentia ſeu directio. Revelare Deus dicitur, quum veritatem non ignotam ſolum, ſed & quæ ſupra humanum caput eſt, manifeſtat: inſpirare vero, quum Scriptorem interius ad ſcribendum, & ad ſcribendorum delectum movet. Quid revelationem inter ac inſpirationem intercedat, præterquamquod ex ipſa utriuſque notione patet, patet vel maxime ex eo, quod Cayham legimus prophetaſſe, quod *Jeſus moriturus erat pro gente*, neque hoc tamen a ſemetipſo dixiſſe, quum ignoraret, vitioſe quidem, Jeſum Meſſiam eſſe pro humani generis ſalute neci dandum, ſed interiori duntaxat Dei aſſatu permotum. Tum denique aſſiſtere peculiariter dicitur, quum ita hominis manum aut linguam attemperat, atque regit, ut nihil ei falſi inter ſcribendum excidat, aut loquendum, atque ita errorem aſſiſtendo removet, ut tamen verba, & ſententias non inſpiret. Sunt & in ſacris literis diligenter internoſcenda, res ſive ſententiæ, verba, atque ſtylus. Rerum nomine veniunt aut ndei morumque dogmata, ut *Ego & Pater unum ſumus; qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mæchatus eſt eam in corde ſuo*: vel rerum geſtarum hiſtoriarum, ut *in principio creavit Deus calum, & terram*: vel futurorum prædicta, ut *Ece Virgo in utero habebit, & pariet filium &c.* vel bene vivendi præcepta, ut *Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c.* Verba ſunt voces ipſæ ad exprimenda auctoris ſenſa accommodatæ: Stylus denique eſt verborum diſpoſitio ac collocatio. Variæ pugnantesque ſeruntur de Scriptorum ſacrorum aſſatu ſententiæ. Ali-

qui, quos inter Lovaniennes ac Duaceni Theologi, non res & ſententias ſolum, ſed & verba quæque, quin & verborum apices, ſtylum ipſum texturamque ſermonis a Spiritu S. ſpecialim movente eſſe, contendunt. Veteres contra quidam Eccleſiaſtici Viri, quorum meminit Hieronymus in proximo epiſt. ad Philemonem, & in Comment. in S. Michææ Caput, non ſemper Auctores ſacros Spiritum S. in ſe loquentem habuiſſe, ſenſerunt, ſed ſpiritu non ſemel humano abſque divina inſpiratione locutos, *cujus erroris nota*, ait Cano, *Eraſmo quoque, ut alios diſſimulem, inuſta eſt*. Ad hæc maxime impius Memoria addidit, Prophetas & Apoſtolos memoria haud raro lapſos, humaniſque abreptos aſſectionibus, Deum autem eorumdem indole, phantaſia, & autceptis opinionibus etiam falſis ulum, ut ſuam declararet hominibus voluntatem. Opinati ſunt alii, qui in magnam propterea apud Lovaniennes an. 1588. invidiam adducti ſunt, neque verba, nec ſtylum, imo nec hiſtorias ac ſententias omnes Deo inſpiranti adſcribenda eſſe, ſed aſſiſtenti ſolum, prohibentique, ne ullus obrepit error. Harum ſententiarum quæ vera? quæ falſa? In quam ipſi imus?

IV. Suam Lovaniennis, ac Duaceni, aliſque Theologis ſententiam abſque lite permittimus, præſertim quum Melchior Cano l. 2. c. 17. hoc eam ſibi viſus ſit argumento peregre communiſſe. „Quum „lex Moſis, quod eſt miniſterium mor- „tis, tam exacta diligentia ſcripta ſit, ut „tota unum, aut unus apex ex ea præ- „teriri non poſſit, multo certe magis „Evangelium Chriſti, quod eſt ministe- „rium ſpiritus & viæ, ſcriptum erit tan- „ta cura & Dei aſſiſtenti aſſatu, ut „non modo verbum, ſed ne apex qui- „dem ullus ſit qui non ſit a Divino ſpi- „ritu ſuppeditatus.“ Errant certe, qui- „bus hæc Evangelicæ ſententiæ interpretatio, & ducta inde confeſſio non probetur: nobis forte quod ſumus ingenio tardi aut nimium moroſi non videtur, eo Chriſti teſtimonio effici, quod Cano molitur. At nolumus cum eo & Lovaniennis &c. contentionis ſunem ducere. Aſſentimur illi quidem perlibenter Veterum, quos Hieronymus memorat, Eraſmi, aliorumque errorem ibidem ſtne reſtanti, nec exceſſive nobis videtur, magne illum impietatis damnaus, quod ſacrarum Scri-

Scripturarum magna ex parte labefactet auctoritatem, imo totam funditus evertat & tollat; fluctuaret enim passim & legantium & audientium fides, dum ignorarent quoniam spiritu, hominis, an Dei, unaquolibet librorum sanctorum particula fuisset scripta.

V. Hac itaque erronea, quæ omnem Scripturæ & vim minuit, & elevat auctoritatem, sententia rejecta, ut de superius notatis quid nostra opinio habeat, explicemus, Scriptoris sacris divina non semel revelatione opus fuisse sentimus, non tamen semper. Qui enim potuissent e. g. Iesajas conceptum partumque Virginis, tot Messie pœnas & eodem, Daniel ejusdem in medio septuagesimæ hebdomadis occisionem, Zacharias ejusdem venditi pretium preteque ipsum &c. prænosse & prænuntiare, nisi hæc eis fuisset divino lumine manifestata? Quid contra divina revelatione opus erat, ut Moses Ægypti plagas, transiitum per mare rubrum, totque in eremo edita prodigia, quæ omnia suis ipsemet oculis hauserat, literis consignaret? Nonne & Lucas, quæ ab Apoſtoliſ accepit, ea se scripto mandasse, in Evangelii sui proœmio testatur: Marcum vero, quæ a Petro didicerat, rogatum a fratribus scripsisse, auctores sunt Veterum Patrum plerique? „Sive ergo Matthæus & „ Joannes, sapienter ait Cano, sive Mar- „ cus & Lucas, quamvis illi videri, hi au- „ dita referrent, non egebant quidem no- „ va Spiritus sancti revelatione, egebant „ tamen peculiari Spiritus sancti directio- „ ne, „ sive inspiratione; quare merito tertie opinionis Auctores a Lovanienſibus exagitati sunt & in culpam vocati, qui sola speciali Dei errore omnem a Scrip- toribus sacris arcentis præſentia sive as- ſiſtentia contenti, fatiſ ſibi videbantur Scrip- turarum dignitati conſuluiſſe, eſſi omnem Dei aſſiſtum ab earum Scripturis ſub- moverent. Quid jam enim diſcriminis eſ- ſet libros inter canonicos, ac Eccleſiæ. Con- ciliorum, & Pontificum de fide moribus- que decreta? Nonne & in iſi edendis Ec- cleſiæ, Conciliis, & Romanis Pontificibus Deus peculiariter adiſiſtit, quo nullus in eorum definitiones error inſiſueret? Præter ſpecial. ergo aſſiſtentiam, & aſſiſti a Deo fuerint, oportet, Scriptores ſacri; nam & Paulus 2. ad Timoth. 3. ait: Omnis Scriptura divinitus inſpirata &c. & Spiritu S. inſpirati, ſeu ut græce legi- Chignoli Tom. I.

tur, Spiritu S. aſi & impulſi locuti ſunt ſancti Dei homines, inquit Petrus epil. 2. cap. 1. Quid vero de verbis ſingulis atque ſtylo? Temperate nobis prudenterque ſentire ii ſemper viſi ſunt, qui in Dei aſ- ſiſtum ea referunt verba, quibus fidei my- ſteria, aliæque humano captu ſuperiora expiſiuntur; ut enim ad illa intelligenda humanæ mentis acies, ita ad enuncianda humana locutio fatiſ non eſt. In re- bus autem ajuſt maxime planis atque fa- cilibus, ut in geſtarum rerum narratione &c. a Spiritu quidem ſancto excitatos fuiſſe Scriptores ſacros, ut res & ſententias ſcriberent, quibus tamen verbis, quo- ve ſtylo, hoc eorum permiſſum fuiſſe de- lectui, Deo ſolum dirigente, ne vel in minimis laberentur. In hac ſe maxime perſuaſione confirmant, quod variis in lo- cis idem ipſe ſacer Scriptur rem eandem non iſdem verbis atque ordine referat; Sic Moſes Decalogi præcepta non eadem dictione exprimit Exod. 20., qua Deuter. 5. Evangelizæ quoque eandem Chriſti Domini ſententiam non iſdem verbis eſ- ſerunt, ſenſumque non verba ſervant.

VI. Notiſſima eſt generalis Scripturæ ſacræ partiſio in vetus, novumque Inſtru- mentum. Notiſſimum & Tridentini decretum de canonicis ſcripturis ſeſ. 4. ſa- crorumque librorum index, ſem eſdem decreto ſuo conſuiſt adſcribendum, ne cui dubitatio ſuboriri poſſet, quanam eſſent, qui ab ipſa Synodo ſuſciperentur. Hos omnes a Tridentino recentitos canonicos dicimus, tum quod in iſi credendi agendique canonem ſeu regulam habeamus; ſunt enim canon & regula Ciceroni ipſi ſynonima: tum quod in Eccleſiæ canonem ſive indicem relati ſint. Eſſi autem omnes primo nominæ, mox ut a ſuis Auctoris prodiſerunt, cano- nici fuerint, non item omnes altero no- mine; neque enim omnes a ſui editione in canonem recepti ſunt. Hinc celebris apud Theologos & Scripturarum Inter- pretes librorum eorumdem diviſio in Pro- to-canonicos, qui nimirum ſemper fuerunt incanone, & Deutero-canonicos, qui videli- cet in eundem, dubitatione tandem, quæ de iſi pridem fuerat, ſublata ſerius inſerti ſunt. Ex veteri Teſtamento quidem po- ſterioris generis ſunt libri Tobiz, Judith, Sapientiz, Eccleſiaſtici, Baruch, Epitola Jeremiz, duo Machabæorum, nec non aliquæ Eſtheris & Danielis partes: Ex novo autem ultimum Marci caput, Lucæ

B

de

de cuncto Christi sudore, & Joannis de muliere adultera narratio, Epist. ad Hebraeos, secunda Petri, Joannis secunda & tertia, Jacobi & Judæ Epistolæ, atque Apocalypsis. At qui demum factum est, ut Ecclesia hæc etiam *patri pietatis affectu, & reverentia suscepit*, suumque in canonem intulerit, eodem ac priores, loco & gradu habendos? Neque enim novæ sunt Ecclesiæ revelationes, sed antiquas teneat, oportet, quæ Prophetis & Apostolis factæ sunt; nec alios canonicos utriusque fœderis libros habemus, quam quos probaverunt Apostoli, & Ecclesiæ tradiderunt. Recte quidem: At quum Apostolica traditio hæc non alia ratione possit melius innoscere, quam per Patres & Doctores Ecclesiæ post Apostolos succedentes, certissima hac atque expeditissima via processit Ecclesia ad ferendum ratum & constans de divina horum quoque librorum auctoritate judicium; ipso enim quarto Christiani nominis sæculo eos in Romanæ & Africanæ canone jam fuisse, constat ex Innocentii I. epist. ad Exuperium Tolosanum, ex Carthag. III. Concilio, cui Augustinus interfuit, ex Gelasii I. decreto in Rom. Concilio. Quid quod & prioris ævi Patres, etsi sacrorum librorum indicem non adornarint, eosdem hos tamen in divinis habuerunt, quod pluribus eorum testimoniis confirmat Ven. Bellarminus in l. *de Verbo Dei*? Constanti hac itaque traditione edocta Ecclesia, & hos ab Apostolis fuisse probatos, omnem deinceps de iis dubitationem solenni judicio subulit, eoque omnibus proposuit ceu divinos.

VII. Est illud tamen maxime inquisitione dignum, cur eos, quot ex veteri Testamento laudavimus, libros suo in canone vetus Synagoga non habuerit; viginti enim & quobus tantum libris canonem ejus construxit, pervulgatum omnibus est. Quod verisimilimum est, persequentes, illud primo statvimus, quod copiose probat Huetius in Demonstrat. Evang. prop. 4. sacrorum librorum canonem post Babyloniam captivitatem ab Esdra compositum, & Synagoga Magnæ auctoritate comprobatum, exin a Nehemia, postremo a Juda Machabæo recognitum, confirmatum, obsignatumque; quare si qui post ea tempora conscripti sunt libri, mirum non est, eos a Synagoga canone jam obsignato abuisse, quos tamen suscepit uni-

versa Christi Ecclesia, & in suum canonem dedicavit. Quia vero eorum nonnullos, quibus non erat in Synagoga canone locus, diu ante Esdræ, Nehemiæ ac Judæ Machabæi ætatem conscriptos fuisse, constat, secundo statvimus, quo tempore editus, recognitus obsignatusque est vetus canon, tam afflictio perturbatoque loco Hebræorum fuisse res, ut nondum Populorum suorum scriptiones omnes, quæ in eum recipi mererentur, maxime si quæ non hebraico sermone, & procul a Judæa prodierant, Esdras compilare potuerit, ac proinde, quæ semel fuissent, a canone secluse, in eum fuisse ab Hebræis deinceps admittas, postquam clausus circumscriptusque ille esset. His constitutis, facile intelligimus, cur liber Tobiae omnium consensu, & liber Judith, ut ii opinantur, qui historiam hanc, minus quidem judicio nostro probabiliter, temporibus Manassis Regis Juda consignat, Esdræ ætate superiores locum in ejus canone non habuerint; in tanta enim perturbatione, quam templi conflagratio, urbis exilio, populi deportatio, & diuturna captivitas, & deploranda totius Judææ vallitas rebus Hebræorum attulerat, mirum non est, libros hos Esdræ diligentiam fugisse. Tamen Sapientie librum Salomonis sectum esse, multa Huetio persuadere videantur, fatendum tamen, ut idem Huetius cum R. Azaria fatetur, librum hunc collectionem esse e genuinis quidem Salomonis scriptionibus concinnatam, totamque Salomonis segminibus contextam & confutam, a privatis tamen hominibus pro arbitrio suo, & captu digestam, quorum ut par non erat auctoritas, ita nec eadem collectionis existimatio. Dicit etiam & maxime probabiliter potest, nonnisi post obsignatum a Synagoga clausumque canonem compilationem hanc Salomoniam innovisse, a canone propterea exclusam, & inter apocryphos libros rejectam. Quum vero ex Ethicarum Salomonis scriptionum compilationibus compactus sit Ecclesiastici liber, a Jesu filio Sirach Hierosolymitano, qui ad Salomonis sententias nonnullas etiam aliorum Scriptorum sacrorum, & suas, ut conjicit Huetius, adiecit, neque liber hic poruit in canonem referri jampridem conclusum & definitum; circiter enim Ptolemæi Epiphanis Regis Ægypti ætatem vixisse Sirachidem libri hujus Auctorem,

nec

nec multo post Simonis Onie filii, summi Judæorum Pontificis obitum, ex ipso libro haud obscure colligitur. Non est, cur de Machabæorum libris verba faciamus; Quicumque enim fuerit eorum Auctor, extra controversiam est, utriusque editionem Ebdæ & Neemiæ ætate, & canonis consumatione posteriorem fuisse.

VIII. Sed quid de libro Baruch, at textaque ad eum Jeremiæ epistola, & de nonnullis Danielis & Eithæris capitibus? Erant enim hæc omnia in Synagogæ canone: de eorum tamen auctoritate a nonnullis olim Ecclesiæ Patribus non leviter dubitatum. Quod ad librum Baruch, & Jeremiæ epistolam attinet, scite putat Huetius, aliquæ ferme communiter, non fuisse illum nominatim in primitivæ Ecclesiæ canone positum, quod illum multi inter Scriptiões Jeremiæ referrent, & Magistri ac Discipuli sive Amanuensis nnum idemque opus haberent: quare consuetudo a prima Ecclesiæ ætate prodia a vetustis Patribus servata est, qui Baruchi utentes testimonio Jeremiæ se talem citare, sapientissime proficentur, quod sexcentis locis confirmari ab se posse, inquit Huetius, si non laborem hunc doctorem Virorum indoluita sapies anteverisset. De nonnullis Danielis capitibus dubitandi ansam dedit summa Interpretis licentia, qui pessima fide librum hunc græce convertit, quam culpam, etsi Hieronymus in 4. Dan. Caput in Septuaginta Interpretes conferre videatur, ab ea tamen Vires gravissimos ac integerrimos liberare conati sumus in nostris ad Daniele exercitationibus exercit. nlt. ejusdem etiam Hieronymi testimonio, qui in præfat. ad Dan. non satis sibi persuasum esse declarat, an græce Danielis versionis septuaginta Senes auctores sint, an *sub eorum nomine alius nescio quis non satis Chaldeam linguam sciens*. Postquam autem judicio Magistrorum Ecclesiæ, ut idem Hieronymus ait, obscuri imperitii-que Interpretis editio repudiata est, & Theodotionis vulgo legi cepit, que & Hebræo, & cæteris Translatoribus conquisit, omnis de horum Capitum auctoritate videtur dubitatio sublata. Quin demum necesse sit, varias de sex posteriorum Eithæris Capitum fato opiniones referre, summum ut exploratum, integrum librum in veteri Synagogæ canone olim fuisse; integrum enim a Septuaginta In-

terpretibus græce redditum, testes sunt omni exceptione majores Origenes, & Hieronymus; nonnisi autem libros Synagogæ canonici adscriptos a 70. Senibus ex Hebræo in græcum translatos fuisse sermonem, eruditus omnibus constitutum est. Quamquam ergo Melito Asianus, Athanasius, & Gregorius Nazianzenus hæc Capita, quod in exemplari Hebræico desiderarentur, e sacro canone expunxerint, ad ea tamen in canone retinenda satis Ecclesiæ fuit, quod in veteris Synagogæ canone essent, atque inde septuaginta Senes, quorum interpretationem Apostolorum usu consecratam maximi semper fecit, ea promiserint ad græce vertendum. Multa ad elevanda horum, quos Deuterocanonicos dicunt, librorum auctoritatem & fidem objici solent: Verum quoniam hæc jamdiu disputando contrita sunt, a Melchior Cano præsertim, aliisque, qui contra temporis hujus Hetherodoxos pro Catholicis partibus decertarunt, frustra in iisdem iterandis responsionibus tempus operamque consumemus.

IX. Est & alia sacrorum librorum partitio, quæ a materie sumitur, in legales, historicos, sapientiales sive morales, & propheticos, unus idemque licet legalis interdum sit & historicus, ut Exodus, & Evangelia. In veteri Testamento legales sunt quinque Moysi libri, in novo quatuor Evangelia: Historici in veteri Test. libri Iosue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, duo Esdræ, Tobiz, Judith, Eithæ, & duo Machabæici: in novo autem Apostolorum Acta: Sapientiales sive morales in veteri Test. libri, Job, Psalmorum, Proverbiorum, Ecclesiasticus, Cantici Cantic., & Ecclesiastici: in novo vero Pauli, Jacobi, Petri, Joannis, & Judæ epistolæ: Prophetici demum in veteri Test. illi omnes, qui Prophetarum nominibus inscribuntur: in novo autem Joannis Apocalypsis. Hebræi tamen, ut est apud Hieronymum in Prologo galeato, tres sacrorum librorum ordines faciunt: primum quinque librorum Moysi, quos proprie legem appellant; secundum Prophetarum... tertius ordo agiographa possidet. Ne conjectura quidem assequi quisquam potest, cur Prophetarum ordinem facientes, ut ejusdem Hieronymi verbis utamur, *inceperint ab Iosue filio Nave, deinde subtexuerint librum Judicum, & in eundem compegerint Ruth &c.* seu libros mete histo-

ricos inter propheticos recensuerint; in agiographorum vero classem nonnullos coniecerint omnium consensione vere propheticos, idest vel a Prophetis editos, vel futurorum vaticiniis illustres, ut Psalmorum volumen, *Cinotb* seu lamentationes Jeremix & Danielelem? At suum sibi ordinem Hebraei habeant. Nos, præcipuis, quæ ad Scripturæ sacræ notionem divisionemque pertinent, breviter delibatis, ad consiliandam loci hujus auctoritatem animum stylumque convertimus. Quoniam vero hanc divinarum Scripturarum auctoritatem asserere, nobis propositum est adversus juratos præferrim cujusque revelationis hostes, & rationis, ut se jactant, puræ discipulos, eam agendi rationem inibimus, quam nobis præmonstravit D. Jaquelot in egregio suo de librorum utriusque faderis veritate & inspiratione tractatu, a quo mutuari nos non pudebit, quæ ad rem nostram plus momenti habere videbuntur.

P R Æ L E C T I O III.

De librorum antiqui Faderis veritate & inspiratione.

I. Illud primo fundamenti loco jaci-mus, Deum esse, animum item hominis spiritalem esse ac immortalem, Deum propterea colendum, invocandum &c., animi quoque, qui, corpus quum non sit, non perit una cum corpore, diversam post corporis dissolutionem sortem futuram pro diversa vitæ ratione, quam gessit in corpore; neque enim bonum & malum opinione solum distincta sunt, sed re ipsa, atque natura differunt, neque in mortali hac vita virtuti sunt semper sua præmia, & vitio supplicia; fuerunt namque, suntque adhuc plerumque impii probis pisque multo fortunatiores. His præjactis, sacros veteris Instrumenti libros divinitus inspiratos esse, primo demonstramus, quod soli veram homines doceant religionem. Vera enim religio digna Deo sit, oportet, & homine: Deo quidem, ut omnium summo & sapientissimo, homine autem, ut qui ita est a natura institutus, ut Deum nosse possit, & colere, in eo spem suam ponere, ei, ut par est, obedire, ac in ejus providentia conquirere. Quidpiam ne est in hac religionis idea, quod necessario ipsam Dei homi-

nisque naturam non consequatur? Quidpiamne habet recta ratio, quod adversus hoc principium opponat? Agant nunc Theistæ, & vel unum ex tota antiquitate dent librum qui de religione digne, & ut sola ratio persuaderet, differat? Nullus est, qui de religione ex professione agat, & si quid cursim attingit, tam est illud a Dei magnitudine, & hominis dignitate alienum, ut in eorum etiam, qui sapientiores olim habiti sunt, scriptis ratio, rectusque sensus desideretur. Quid si eorum aliqui egregie de summa Deitate scripserunt? Eorum speculationes quid ad veram religionem momenti attulerunt? Nonne pervulgatum est, eisdem illos sanxisse, uti quoque Deos patriæ coleret, nec a ritibus usitatis abscederet, chimericos propterea infamisque Deos cultu omnium maxime puerili, ridiculo ac monitroso prosequeretur? Præclaram mehercule religionem magnis iis Philosophis dignam, qui omnium sapientissimi sua ætate audiebant! Unde ergo in solis Auctorum sacrorum libris dignus de Deo ejusque attributis sermo? Unde eorum Auctoribus ex omnibus omnino hominibus solis divina excellentia, & vera religionis ac pietatis natura probe perspecta? Unde manare delabique in eos potuit sublimis adeo, singularis & rara cognitio? Negant Increduli, libros hos esse divinos, & quidquam revelatæ veritatis habere. Quid vellent ergo, libri illi de religione traderent, quo persuasum omnibus esset, eorum & verum esse & divinum de religione sermonem? Quam ipsi religionis ideam habent? Eam promant, oportet, ut judicare possimus, vera ne illa sit & divina. Verum quid plura? Si carpere & culpæ voluerint, quod de Deo & de religione Auctores sacri tradunt, non dubitamus, quin eos ipsos censuræ suæ pudeat, modo in eis reliquam quidquam fuerit pudoris & bonæ fidei.

II. Sacrorum Auctorum primus, Moses nempe, tum vixit, quum penes alios populos, quorum plerique feminam potius quam humanam vitam ducebant, vitulus erat rationis usus, nec quidquam erat universim religio, ipsamet ratione vehementer erubescens, quam puerorum nugæ, & Sacerdotum prælligere atque fraudes. Quid tamen nis sanctius & sublimius, quæ de maiestate & auctoritate Dei,

Dei, de hominis erga Deum officiis, religione, pietate, amore, obedientia &c. nos edocet? Unum hoc ejus præceptum Denter. 6. (alia mittimus, notiora jam enim sunt, quin ut in iis hære, necesse sit) *Audi Israel : Dominus Deus noster Deus unus est; & diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua,* nonne iis omnibus prællat, quæ ubilibet legantur? Hominem unum cæteris modum tradere, quo Deum norint, eique, ut decet, servant, modum, inquam, ante vix notum, minus vero usitatum, eumque tradere tam perspicue, tam explicite, ut refragari ratio non possit, annon singulare prorsus atque divinum? Si aliquem revelationis hostes haberent in remota illa antiquitate ejusdem nominis atque meriti, quem Mosis opponerent, ad infirmam & singularem Mosis excellentiam, & quæ inde consequuntur, idonea esset hæc eorum exceptio. At Doctorem, legum latorem, hominem demum, qui conferri cum Mose possit, quom dabunt?

III. Fuisse illum ajunt ad imponendum fallendumque sagacissimum. Quidnam tamen adeo præpotenti & iniqui de Mose judicii fundamentum? Si magnus ille deceptor fuit, magno ergo ingenio fuerit, oportet, solertia multa & prudentia exquisita. Verum quicumque porrit veteratorem ullus etiam vaserimus religionis fux sanctitate, suarumque legum sapientia innumerabilem pene multitudinem sibi subicere, Rempublicam instituire, peculiarem statum firmissime commovere? Singulare hoc plane est, cujus nullum usquam exemplum. Num aliarum nationum libros periisse, reponere? Ut ut sit: perstare tamen debuerant, si quæ per eos fuerant recte sanctæque ordinatæ Respublicæ A priscis iis Græciæ Sapientibus tam magnifice celebratis, quorum ad nos nomina deducta sunt, quid demum effectum? Horum aliqui paucos sibi sectatores adjunxerunt, quorum erat cum aliis eadem etiam in civitate vehemens conflictatio: Plurimum fuit, dubitare de omnibus, nihil certi habere, omnia in suspensum relinquere. Quis demum tantorum moliminum fructus? Disputationis, concertationis, mutationis plurimum: discipuli contra pauci, horum cum Magistris rara consensio, minor etiam sectæ

stabilitas. Quidpiam ne simile Mosis doctrinæ legibusque opponi potest? Ea tamen est depravati cordis iniquitas, ut, veritate licet reclamante, & injuriarum apertissimam conquerente, velit, in Mosis scriptis fraudem inesse. Ubinam vero? Num in doctrina? an in legibus? an in historia? De duobus his capitibus infra speciatim: breviter nunc de doctrina. Quom veræ religionis natura in Dei cultu, invocatione & dilectione, in cordis munditie & sanctimonia, in futurorum post hanc vitam bonorum spe sita sit, nonne hæc primus omnium Moses hominibus scripto tradidit? In his si dolus malus sit, erit in culpæ hujus societatem ipsa, qua homines sumus, vocanda ratio; hæc enim omnia & dicit ipsa, & maxime probat. Qui ergo Mosis de religione doctrinam culpæ voluerat, jam non revelationis solum, sed & rationis hostes sunt, omnium odio digni atque execratione.

IV. Tria sumimus ad concludendum, quæ nobis res manifesta dat, quæque nullo modo negari possunt, præcipua scilicet veræ religionis capita maxime esse rationi rectæ consentanea, religionem hanc Mundo ipsi corviam esse, Mosem demum primum & solum religionem hanc scripto homines docuisse: divina ergo est hæc religio: divinitus item afflatus Scriptor, qui primus hominibus ejus notionem atque præcepta dedit. Quid jam tot iis factum est, quæ ab hominibus cense fuerant, religionibus? Post mille vicissitudines eo demum reciderunt, unde primum emerferant. Num Assyrii, Ægyptii, Phœnices, Græci, Romani suos potuerunt Deos ab interitu vindicare? Quæ jam Beli, Iſidis, Cereris, Herculis, Jovis, Martis &c. memor a? Horum nominum in litterariis tantum puerorum ludis aliquis usus est ad declamandum, unumque habet reliquum decautatus ille veterum religionum apparatus, ut pueris placeat, & declamatio fiat. Dei vero, quam Moses tradidit, cognitio nonne ab ipso Mundi exordio ad hæc tempora durat? Tot tantæque rerum conversiones, sanctorum vicissitudines opposita undeliber impedimenta gravissima, Principum potentia, vis, & molimina, superstitionum furor &c. nam extinguere illam, aut obscurare latentem, potuerunt? Crevit illa contra, latiusque porrecta est, postquam ad

ad eam Evangelii lumen accessit. Judæis primum depositi insulari concessita & commendata, omnes demum terrarum orbis partes sua luce pervasit, ut abraçtos ab idolorum cultu homines ad viventem verumque Deum adduceret. Quæ ergo tot sæcula invariata & incorrupta processit, religio illum Auctorem habet, qui solus quam sit temporum eventorumque omnium Dominus, solus eam potuit a communi humanarum rerum fato immuam servare. Mosem ergo ipse imbuerit, oportet, vera religionis hujus notione, quam non potuisse in eum aliunde derivari, videtur nobis, jam demonstrasse.

V. Tamei exercitat. 1. de opere *sex dierum* præcipua Theillarum adversus Mosi libros argumenta jam dissolverimus, ut nullus tamen impietati opponendi finis, ita nunquam satis operæ in ea restanda ponetur. Moses, ajunt increduli, librorum, qui suo nomine inscripti sunt, parens non est, nec hi prodisse videntur, quo editi feruntur, tempore: sorte nec unquam hic Moses exiit, quem celebramus. At quo ita momento sua hæc paradoxa susceperunt? Eorum est, profiteri si quod habent: abfint tamen, ne omnium risui pateant & ludibrio. Quibus contra argumentis Mosén Judæis leges dedisse, probamus? His profecto, quibus non potest non æqui verique amanti veritas hæc firmissime persuaderi. Quis enim negare possit, Judæos & hodie per totum terrarum orbem dispersos esse? Est ergo sua huic populo, ut & aliis quibusque, origo. Minusne vero exploratum, fuisse olim populo huic suam Rempublicam, propriis ordinatam contentamque legibus, suum regnum, suam denique cæterarum omnium valde dissimilem religionem? Qui in hac, quæ est apud Historicos omnes testatissima, veritate addubitet, neget, oportet, extitisse unquam Romanos & Græcos. Quoniam itaque suam hic populus Rempublicam habuit, suas leges, fuerit, necesse est, ut populi hujus, ita et harum legum initium. Quodnam illud? Librum universa gens nobis exhibet, in quo legum suarum initium atque series descripta sunt. Suas ergo accepit leges, ut olim suas Athenienses atque Romani.

VI. Jam vero harum legum unusue auctor, an plures? Num eas contendat pluribus latas increduli? Si hoc darcemus, mi-

nus certa non esset earum veritas, nec minus celestis earundem origo, immo plurium reificatione utraque confirmaretur; alienum namque est a ratione, velle de re dubitare, quod plures illam testes affirmant. At quid causæ habent Adversarii præter infamam contradicendi libidinem, ut plures Judæicarum legum Auctores comminiscantur? Credimus cum Judæis, latas ab uno eis leges, quibus & eorum constituta religio, & ordinata Respublica, quod veritatem hanc non ipsi solum constantissime semper retinuerint, sed & eam Historici quique confirmant, quod & ab omni veri specie abhorreat, si plures ad hujusmodi leges operam contulissent, voluisset totius negotii honorem uni permittere. Quam autem Judæi unum hunc legum suarum latorem Mosén appellarint semper, appellentque, qua fronte eis de hoc nomine lis inferatur? Quum suus Atheniensibus fuerit Draco, suus Solon, suus Lacedæmoniis Lycurgus, suus Romanis Numa, & XII. Tabularum Scriptores Decemviri, cur nominibus his permanet famæ suæ stabilis & certa possessio, totus contra ad delendum Mosi nomen impetus fit? Præsertim quum nullum unquam fuerit Mosi nomine illustrius & celebrius; vix enim apud exteras gentes Historicus est, qui de Mose Judæorum legissero aut vera, aut fabulosa non scripserit, quod qui velle cupit, Huetium habet in *demonstrat. Evang. prop. 4.* & Jaquelot dissert. 3. *sur la exist. de Dieu c. 4.* latissime argumentum hoc persequentes. Non præjudiciis itaque, aut nimia credulitate abrupti in hac firmissima persuasione sumus, Mosén Hebræis leges dedisse, eumque esse omnium primum & antiquissimum. Solo ergo arbitrato & inique negatur facti veritas tam demonstrata, quam demonstrari quidpiam ejusmodi potest.

VII. Quod si Judæorum leges ab uno Mose sunt late, quis dubitare possit, nunquam illæ fuerint eo tempore, quo late communiter perhibentur? Si enim suum fuit Reipublicæ Judæorum initium, si omnes ejus partes ordinatæ his legibus sunt, si omnia cum sacra, tum politica officia præscripta,annon evidens est, fuisse in his libris Reipublicæ Hebræorum primos & præcipuos titulos, illos propterea Reipublicæ hujus institutioni saltem cœvos esse? Hinc Blasius Pascalis suis in *commentationibus c. 8.* sapienter animadvertit, multum duos inter libros interesse, quorum unum casus in

popu-

populum iniecerit, alter meditato conscrip-
tus sit & vulgatus ad constituendam stabili-
ter recteque ordinatæ Reipublicæ formam.
Ut prius vix quisquam rationem haberet,
ita sunt in accuratam posterioris disquisitionem
omnia cogitationes curæque intentæ,
quod sit ille in omnium usum editus, pen-
deatque ex illo publica utilitas, quies &
fama. Effet profecto in prodigiis habend-
um, si homo non stupidus persuadere in-
numerabili populo vellet, editum ab se
vulgatumque librum, in quo suas habeat
leges & instituta, perfectamque cum pub-
licæ, tum privatæ administrationis for-
mam, nisi hoc certum esset, & omnibus
exploratum. Quid, si totus populus in frau-
dem hanc probe cognitam prudens volens-
que consentiret? Id tamen non fert com-
munis hominum sensus, ut evenire quid-
piam ejusmodi posse, nullo prorsus recla-
mante, putetur.

VIII. Quid quod nec fraus, si qua fue-
rat, latere posteriori avo potuisset? Jero-
boami, qui post Salomonis obitum a Ro-
boami dominatu decem Tribus abstraxit,
regnumque Israël aliud a regno Juda con-
stituit, annon maximi intererat, fraudem,
& quæ in hoc negotio fuisset, manifestare?
Nonne & Sacerdotum idem plurimi inter-
erat, quos ille ex alia Tribu quam quæ
fuerat a Mose præscripta, delegerat? Nec
ille tamen, nec successorum ejus aliquis
quidquam hujusmodi molitus est, quod firmi-
ter persuasum haberent, legem vere a
Mose datam, quin nec successorum Jero-
boami nequissimus Achab Nabotum cogere
ausus est, majorum suorum hæreditatem
tibi vendere, quod hoc esset Mosaica lege
interdictum. Quid necesse est, & Samaritas
in exemplum asserre? Fuerunt ii semper,
suntque etiam jurati Judæorum hostes.
Quid porro? Quos a Judæis acceperant,
libros Mosis, in divinis habuerunt hætenus
atque habent. Jamdudum ergo Mosis li-
bri in constanti atque rata gloriæ suæ pos-
sessione consistunt.

IX. Quæ demum dubitandi causa, an
ea sit horum librorum ætas, quæ commu-
niter traditur? Nulla sane præter Incredulo-
rum arbitrium. Si rationem audimas, ea ve-
tat, Rempublicam iis, quibus constituta at-
que formata est, legibus priorem credere, &
potuisse Rempublicam Judæorum institui,
antequam populus ille de Ægypto, in qua
servitutem durissimam serviebat, deduce-
retur. Quam pervulgatum itaque sit, hoc

enim non Judæi omnes affirmant solum,
sed & prophæti Historici bene multi testan-
tur, illos a Mose ex Ægypto deductos, in
libertatem fuisse vindictos, annon conse-
quens est, leges illis a Mose eo temporis
intervallo latas, quod eorumdem ex Ægy-
pto egressionem inter, & introitum in ter-
ram Chanaan fluxit? Carebant enim in
Ægypto legibus: nam quorsum ibi leges
haberent, ubi nullus earum poterat usus
esse? Quam Jordanem transierunt, scrip-
tas jam Hebræis fuisse leges, probatissi-
ma & vetustissima ejusdem Gentis monu-
menta confirmant. Harum ergo legum la-
tio eo, quod mox indicavimus, tempore
necessario figenda est; perpetua enim po-
puli hujus historia nos pædetentim, & per
seculorum gradus ad tempus illud, & ad
Mosen legum harum Auctorem usque per-
ducit. Incredulorum est, meditari, an tunc
habeant veritatem hanc negandi, aut in
dubium adducendi momenta, quæ nobis
eamdem faciunt personalissimam.

PRÆLECTIO IV.

*De præscriptis a Mose legibus,
& ceremoniis.*

I. **Q**ui animum ad aliorum populorum
leges adverterit, nonnulla depre-
hendet, quibus sunt illæ infra le-
ges Mosis positæ quam longissime. 1. To-
tam habebant illæ a populo, aut a Ma-
gistratu auctoritatem: 2. Ad eas ferendas
deligebatur unus aut plures, quorum esset
excellens ingenium, acre judicium, & ex-
quisita prudentia. Hos Plato *l. 9. de le-
gibus* multo cæteris superiores habet, &
alterius prope generis: divinos vocat, &
Deorum filios: 3. Unus earum finis po-
puli bonum & commoda; non enim pro-
pter legem populus, sed propter populum
lex. Hinc multæ sæpe legum mutationes
addendo vel detrahendo; fieri ne enim se-
cus poterat? Num prænosse omnia potuit
legislator? Quod nunc utile est atque op-
portunum, quoties exinde ineptum fit, &
incommodum? Quum ea sit humanarum
rerum conditio, ut nunquam habeant in
eodem statu constantiam, nova vitia no-
vis sunt coercenda legibus, novisque vitæ
necessitatibus novis remediis subveniendum.
Si ergo in Mosis leges harum, quæ sunt
cæteris omnibus communes, conditionum
nulla conveniat, concludendum erit, Mo-
sem

sem cæteris omnibus Legumlatoribus plurimum præstitisse, ejusque legum non humanam, sed divinam esse auctoritatem.

II. Unde Moses ferendarum legum potestatem accepit? Nulla tunc erat apud Hebræos Respublica, nulla publicæ administrationis forma: Moses ipsam primus instituit, & multitudinem confusam ex Aegypto festinanter profectam suis legibus ordinavit; non potuit ergo ab hominibus potestatem hanc mutuari. Rursus, si hæc fuisset in eum a Magistratibus vel a populo translata potestas, summum penes eodem refecisset jns leges, prout necessitas postulasset, vel refigendi, vel permittendi. Itane vero? Annon contra Mosaica lex ceu suprema, & ejus erat divina auctoritas, Magistratus, & populum semper, & ubique obnoxios habuit, continuisque? Nam agent Increduli, voluisse Magistratus & populum in fraudem consentire, ut genti nomen conciliarent? Absesse hoc ab omni veri specie, nec potuisse præstari, infra probabimus. Interim reponimus, non posse hanc populi, & Magistratum cum Mose collusionem verisimiliter fingi, nisi ponatur, prius illos convenisse cum Mose, ne ullam scisceretur legem, quæ cæteroqui inutilis, molesta populo futura esset, & gravis, ejusque infesta tranquillitati. Sicine autem? Quam sit hoc alienum a vero, patebit infra. A ratione ergo palam discedunt, quibus fingere placet, Moysen cum populo, & Magistratibus clam colluisse.

III. Eximia sit, oportet Legumlatoris sapientia: hac vero Moysen quis fraudare voluerit, nisi aut perquam inscite, aut iniquissime? Hanc quam Moysi eripere nequeant Athei, solertissimum ajunt fuisse illum, & subtilissimum deceptorem, quam injuriam in tantum Virum ab impietate conjectam, ratio ipsa convertit; quæ enim hujus probatio? qui testes? At fatendum est, Legumlatorem hunc fuisse sapiente quovis majorem. Quo enim ævo ille leges dedit, quam erat hominum genus rude, & impolitum! Nonne ergo singulare est, & divinum, in remotissima antiquitate leges occurrere, ut primas, ita aliarum omnium sapientissimas, quibus immensa pene hominum, qui ex Aegypto fingerant, manus in perfectissimum, sive religionem, sive politicam gubernationem spectes, Respublicæ corpus coaluit? Plane, nisi Moyses Dei fuisset minister, qui potuisset, e mentis suæ penu leges exprimere, quum pri-

mus prodierunt, absolute perfectas, quibus ita eventibus omnibus provisum est, ut nulla nequam opus fuerit mutatione, aut additione? Legumlatorum nemo unus d potuit, nec potuisset Moyses, si humano, ut cæteri, modo scripsisset.

IV. Quum demum hominum leges ad populi commoda referantur, quare notissimum effatum est, *Salus populi suprema lex esto*, semperque integrum fuit, leges hujus finis gratia mutare, eam non eadem legis Mosaicæ conditio? Cur populum habet illa semper obnoxium devinctumque? Annon quod sint illæ a divina, quæ hominibus sit, oportet, sacra semper & inviolata, auctoritate profectæ? Tam persualum Iudæis semper fuit, eisque adhuc, non hominem sed Deum legum suarum Auctorem esse, ut divinam hanc auctoritatem agno: erant consensique sint tum vel maxime, quum ob servatas has leges in maximas calamitates inciderant. Unde etiam harum legum, ut humanarum quarumlibet, nulla nequam mutatio? Nisi divina esset earum auctoritas, quis prudenter credat, ejusque ævi Iudæos, sæpe in captivitatem abtractos, & profugos tam fuisse stupidos, fuzque quietis ac felicitatis inimicos, ut legum suarum amorem observationemque omnibus vitæ commodis anteferebant? Mendacium, quod sola de legibus a chimerico Deo datis gloriatio sustinet, tantumne in innumerabilem hominum animis poterit, ut malint ludibria, & mala quæque perferre, quàm legibus suis nuntium remittere? Sola veritatis plena atque firma persuasio homines potuit alioqui non vecordes ad eligendum inducere, quod tantum est naturæ, sui que amoris contrarium. Si ergo Moyses ut primus, ita legumlatorum omnium sapientissimus est, si nihil habent leges ejus commuæ cum cæteris, imo omnibus plurimum præstant, nonne legitime evidentereque consequitur, fuisse illum plane singularem, Deique spiritum afflatum?

V. Sed leges has breviter perstringamus. Quam sublimia, quam sancta morum præcepta, quæ statuunt! Decem statim occurrunt, quibus omnes omnino homines absque ulla sexus, ætatis, aut conditionis varietate tenentur. Deum priora tria, proximum septem posteriora respiciunt, denotantque, diligendum super omnia Deum, proximum autem, ut quisque se, nec faciendum alteri, quod nolit ali-

aliquis sibi fieri. Humanis legibus solæ ventantur actiones, quibus turbare posset humana societas, & si occultæ fuerint, nec prodierint, nihil illæ ad Magistratum; qui enim cadere sub ejus jurisdictionem hominum cogitationes, consilia, & optata possunt, quæ ejus fugiunt scientiam? Quanta ergo Moses, qui solus ipsam mali originem percutit, & pravas ipsas cordis affectiones vetit, interiorum scilicet uxoris, rei que alienæ concupiscentiam! Quid si velimus articulatim leges has percellere? Quam sunt illæ sanctitatis, justitiæ æquiritatisque plenæ, paucis quidem expressæ, strictæ, & concisæ, ut Dei tamen maiestatem auctoritatemque decet! Quid sapientius, æquiusque legibus, quæ sunt ab illo pro infima multitudine, pro egenis, pro viduis, pro orphanis, pro senibus, pro infirmis, pro servis, pro alienigenis latæ? Et brutorum animantium curam habere, eorum præsertim, ex quibus aliquam hauriunt homines utilitatem, vetarique, cum iis agi duris & inhumaniter.

VI. Quidquam ne iis rectius, & rationi conformis, quæ de asylo sancti, de voluntaria, & sortita hominis cæde, de nocturno diurnoque furto? Ultionem prohibet, & interius fratris odium, jubetque egeni illi opem ferri. Interdicti hujus quodnam in aliarum gentium legibus vestigium, quibus probrosum erat, injurias non ulcisci? Quid quod & ille primus & solus scelerum quædam severissime vetit, quæ in humanis legibus aut neglecta sunt, aut permissa, ut peccatum contra naturam, scortari, homines rapere, & deportare, infantes exponere? Nonne primus ipse atque solus tot illas superstitiones sustulit, quibus totum ferme tunc erat obligatum humanum genus, magiam omnem, incantationes, auguria, aspiciæ, divinationes, tamque olim nescitæ faustorum nefastorumque dierum observationem? Quid hisce argumentis evidentius ac efficacius ad probandum, leges Moses omnium purissimas esse & sanctissimas? Unde ergo tanta Moysi sapientia, ut solus Hebræis leges dederit, in quibus nulla tot puerilium illarum, in quibus ætate totus jacebat mundus, superstitionum, illorum quæ in humanis quibusque legibus hærent, vitiorum nolum, sed omnia ad dignam Deo religionem, ad dignam hominem institutionem, ad pietatem, æquitatem sanctitatemque pereximè conformata, & exacta? Quidquam

Chignoli Tom. I.

ne ille a prioribus mutuatus est? At qui mutuari potuit, quum sit ille Scriptorum omnium verustissimus, quod plures e nostris solidissime jam demonstrant? Quod singulare ergo habet Moses, & homine majus, a Deo in illum defluerit, necesse est. Optandum sane esset, ut magni illi, qui usque eo arrogantes sunt, ut Moysi scripta despiciant, religionem cuderent Deo, ut ipsi putant, digniorem, legesque terrent, quarum major esset cum ratione consensus. Utut ipsi se magnifice jactitent, & ostentent, & soli ipsi sibi videantur homines esse, quam brevi fieret inani hac molitione denotatum omnibus atque perperetum, nihil in eis esse præter insignem impietatem, arrogantiam, atque temeritatem! Verum quoniam ex tot ceremoniis a Mose præscriptis argumenta præcipue instruant, quibus divinam librorum ejus appetant veritatem, ad eorum refutationem traducendus est calamus.

PRÆLECTIO V.

Quæ e Moisaica legis ceremoniis Incredulæ ad elevandam librorum Moysi auctoritatem opponunt, futilitatis revincuntur.

I. Quo tot illa, ajunt Religionis hostes, de rebus adia phoris præcepta? An delectatur Deus ciborum discrimine, lavationibus, ritibus demum, qui ad animi puritatem nihil momenti habent? Ad comminandum hoc Adversariorum reum nihil D. Thomæ doctrina validius, quam tradit ille 1. 2. q. 101., & 102. Incredulorum est, eam expendere, atque periclitari, an illam infringere, aut infirmare idoneis exceptionibus possint. Ceremoniarum, ut ex ipsis Moysi libris Angelicus elicit ibid. q. 101. art. 4., quatuor erant genera, *sacrificia* nimirum, *sacramenta*, *sacra*, & *observantia*, quorum erat ex ipso, ad quem referebantur, Dei cultu distinctio; quum enim, ut egregie ille differit, in Dei cultu spectari possent & cultus ipse, & *colentes*, & *instrumenta colendi*, Dei cultus in *sacrificiis*, quæ in ejus reverentiam offerebantur, specialiter considebatur; quæ erant cultus hujus instrumenta, ut *tabernaculum*, *vasa* &c. *sacra* dicebantur, utpote ad cultum Dei dicata. Quoniam autem ex parte colentium duo considerari possunt, eorum nempe ad divinum cultum institutio, & sin-

& singularis eorum conversatio, qua ab his, qui Deum non colunt, distinguebantur, ad priorem, quæ certa vel populi vel Ministrorum consecratione fiebat, sacramenta, ad posteriorem observantia, puta in cibis, in vestimentis, & aliis huiusmodi pertinebant.

II. Horum sane ceremonialium præceptorum ingens erat numerus: Eorum ne vero aliquod inutile & supervacuum? Nihil iis discretius, & efficacius, quibus D. Thomas ibidem art. 3. probat, deduxisse maxime, ceremonialia hæc præcepta in lege veteri multiplicari. Præmittit ut ratum, in populo, cui lex datur, alios esse ad malum pronos, qui legis præceptis coercendi sunt, alios ad bonum propensos, vel ex natura, vel ex consuetudine, vel ex gratia, qui legis præceptis instrui sunt, & in melius promovendi. Quum ergo apud Hebræos non pauci essent ad idololatriam proclives, necesse erat, a sacrilego idolorum cultu hos ad veri Dei cultum præceptis ceremonialibus revocari. Quia vero homines multipliciter idololatriæ serviebant, oportebat vicissim, multa institui ad singula reprimenda, & multa talibus imponi, ut quasi oneratis ex his quæ ad Deum impenderent, non vacaret, idololatriæ deservire. Quid his sapientius, quid solidius? His quoque, qui ad bonum faciles erant, necessaria fuit ceremonialium multiplicatio, tum quia per hoc diversimode mens eorum referebatur in Deum, & magis assidue, tum quia mysterium Christi, quod per huiusmodi ceremonialia figurabatur, multiplices utilitates attulit mundo, & multa circa ipsum consideranda erant, quæ oportuit per diversa ceremonialia figurari.

III. At summam ne Dei sapientiam decebat tot leges terre, quarum multitudine & varietas earumdem esset violandarum occasio? Quum commune sit pronuntiatum, debere legem omni hominum saluti congruere, recte ne Iudæorum saluti consuluisset Optimus, & Providentissimus Deus, tantam eis dantes in legi hac legum multitudine atque varietate ad peccandum ansum? Præclare ibidem occurrit Angelicus, sapientis ajens legislationis esse, minores transgressiones premittere, ut majores caveantur; quare, ut ab idolorum cultu Iudæos avocaret, & a superbia, quæ in eorum cordibus nascebatur, si omnia mandata legis implerent,

non prætermisit Deus multa ceremonialia præcepta tradere, quia de facili sumebant ea hoc transgrediendi occasionem: quæ postrema Sancti Doctoris verba digna sunt, quæ accurate expendantur. Neque enim Deus, cui, ut Job 36. legimus, nullus est similis in legislatoribus, ceremonialium multitudine delinquenti ansum Iudæis præbuit, sed ipsi eam inde ceperunt; & sic, ait Angelicus 1. 2. quæst. 98. art. 1. in c. occasio ista non erat data, sed sumpta ab hominibus. Quam sapienter vero, quam provide permissum a Deo sit, ut Iudæi in tanta legum sibi datarum copia peccandi occasionem haberent, declarat Angelicus ibid. art. 2. ad 3. : „Sicut Deus aliquando permittit, aliquos in peccatum cadere, ut inde humilientur, ita etiam voluit, talem legem dare, quam suis viribus implere non possent, ut sic, dum homines de se præsumentes peccatores se invenirent, humiliati recurrerent ad auxilium gratiæ.“

IV. Hæc quum ita sint, Libertinis, qui petulantius interrogant, dignum ne Deo censeamus, gravissimum Hebræis tot ceremonialiarum jugum imponere, quorum, quum sint omnes suapte natura adiaphora, nulla ratio, utilitas nulla, respondemus cum D. Thoma, si harum natura spectetur, nullam rationem & causam esse; quæ enim e. g. ratio, quæ causa, ut non conficeretur vestis ex lana & lino? ut vero a Sapientissimo Deo institutæ atque præscriptæ sunt, & ad dignum Deo finem ordinatæ, earum rationabiles causas assignari posse. Quæ illæ vero? Quum eorum, quæ sunt ad finem, ratio sumatur ex fine, spectandum est, quo præcepta ceremonialia referreantur. Ordinabantur illa ad cultum Dei pro tempore illo, ait D. Thomas 1. 2. q. 102. art. 2. in corp., & ad figurandum Christum “non semel Hebræorum Patribus adpromissum. Quoniam itaque duplex erat ceremonialium finis, duplex & inde petita eorum ratio: altera, ex ratione cultus divini, pergit Angelicus, qui erat pro tempore illo observandus, & hæc ratio est literalis, sive pertineat ad vitandam idololatriæ cultum, sive ad rememoranda aliqua Dei beneficia, sive ad inluminandam divinam excellentiam, sive ad designandam dispositionem mentis, quæ tunc requirebatur in co-

„len-

„lentibus Deum; „altera, quæ figuratis
 „& mystica est, „secundum quod ordi-
 „nantur ad Christum, sive accipitur
 „ex ipso Christo, & Ecclesia, quod per-
 „tinet ad *allegoriam*, sive ad mores po-
 „puli Christiani, quod pertinet ad *pro-*
 „*pologiam*, sive ad statum salutis gloriæ,
 „prout in eam introducitur per Chri-
 „stum, quod pertinet ad *anagogiam*. “
 Hinc D. Thomas quatuor articulis, qui-
 bus non alios habet ejus Summa longio-
 res & copiosiores, singula ceremoniarum
 genera *Sacrificia* videlicet, *sacra*, *sacra-*
menta, & *observantias*, nec non omnes,
 quæ his generibus subsumuntur, partes late
 persequitur, quæ singulorum *literals*, &
figuratis ratio sit, luculenter exponit,
 quidquid adversus ea opponere humana
 ratio potest, nervose retundit, ea doctrinæ
 copia, perspicuitate, atque vi, ut in
 hac prolixa quæstione non alius ante,
 & post eum omnibus solum (absit in-
 dita verbo), sed & se ipso major sapientia
 visus sit.

V. Causantur Adversarii, paucis a nobis
 consuetum putari negotium, quod
 semamus, quæ concedi nullo modo pos-
 sunt, ponamusque pro certis, quæ dubia
 sunt & controversa. Quæ ista vero? An
 quod fundamenti loco ponimus, ceremonias
 has institutas a Deo esse, qui quum
 sapientissimus sit, nihil, ut egregie dilexit
 D. Thomas, perperam & inutiliter
 instituisse credendus est? Ita plane: at
 quid est hoc fundamentum firmitus constitu-
 tum? Colendum Deum non animo solum,
 sed & corpore, nonne ratio ipsa præscribit?
 Quid hac D. Thomæ doctrina, quam tradit 1. 2. q. 101. ar. 2. in c.,
 priori rationi magis congruens & conveniens?
 „Quum homo sit compositus ex
 „anima & corpore, utrumque debet ap-
 „picari ad colendum Deum, ut scilicet
 „anima colat interiori cultu, & corpus
 „exteriori, & sicut corpus ordinatur in
 „Deum per animam, ita cultus exterior
 „ordinatur ad interiorum cultum “. Ceremonialia
 autem præcepta quæ dicimus, nisi quæ vel ordinantur immediate
 ad cultum Dei, vel quæ pertinent ad quandam
 preparationem ministrantium, ut *sacerdotes*
 ad cultum Dei? Quod quidem ipsum
 ceremonie nomen sonat, ut apud Tullium
 sæpe videre est; cultum enim ed
 illud, ut probabilissime conjicit D. Thomas,
 a *Cerere*, ita ut ceremonie sit quasi

munia, seu dona *Cerris*, quæ dicebatur
 Dea frugum, eo quod primo ex frugibus
 oblationes Deo offerbantur, sive, ut *Valerius*
M. refert l. 1. c. 1., nomen ceremonie
 introductionem est ad significandum cultum
 divinum apud Latinos a quodam *Opido*
 juxta Romam, quod *Cere* vocabatur,
 eo quod, *Roma a Gallis capta*, illuc sacra
 Romanorum allata sunt, & reverentissime
 habita. Religio ergo est, ut scite ait *Tullius*
 de invent., quæ Dei curam ceremoniarumque
 affert.

VI. In Mosaicis porro ceremoniisannon
 Dei Auctoris atque Institutoris sapientia
 deprehenditur? Quid tot iis, quibus tunc
 ubique terrarum Deorum cultus continebatur,
 sacrificiis, libationibus expiationibus cum
 ceremoniis, quæ sunt a Mose induta, commune?
 Nonnulli apud Ethnicos sapientiores norant,
 enuntiabantque, imperfecta illa esse,
 & inepta, quæ Diis placerent, hominesque
 meliores tacerent. Quid porro? Et iis tamen
 palam & passim utebantur ipsi, nec aliorum quicquam
 speciosis eorum verbis minus de vera
 Deitate sentire, pureque eam colere edoc-
 tus est. Solus *Moses*, etli hominum,
 quod corporeis & aspectabilibus athleti,
 iis maxime tangantur & afficiantur, infirmitati
 in tot corporeis ceremoniis faciendis
 indulserit, præterquam quod nihil
 in iis non maxime sanctum & mundum,
 & a superstitione omni non maxime re-
 motum præscripsit, nihil ad placendum
 Deo, ineundamque ab eo gratiam, obtinendaque
 beneficia totum illum ceremoniarum
 apparatus momenti habere, conceptis non
 semel verbis exprellit, si esset ab animi
 puritate, & solida pietate distinctus,
 imo ingratum illi esse, & detestabilem,
 nisi illum interior religio, & vitæ
 sanctimonia comitaretur. Idne vero
Mosis atque ingeni sui acie solus potuit
 atque primus, in ea præsertim, quæ totus
 tunc circumfusus obfusque terrarum orbis
 erat, errorum, superstitionumque caligine,
 unum verum Deum interioribus animi
 actibus, qui sunt *credere, sperare, & amare*,
 præcipue colendum, exteriori, quæ
 præscriperat, cultum ad interiorum
 hunc dirigendum totum, & commendandum?
 Quum sit ergo conspicuus in ceremonialibus
 ejus præceptis celestis sapientiæ
 character, recte illa a Deo ipso Auctore
 prædicta æthramus, percipimusque, ac
 manu veluti contrahamus in-

mensum, quod D. Thomæ loco mox citato sapienter animadversum est, Mosai-
ca hæc inter, & humana quælibet de reli-
gione præcepta discrimen, Lex divina,
inquit, principaliter instituitur ad ordi-
nandum homines ad Deum, lex autem
humana principaliter ad ordinandum
homines ad invicem, & ideo leges hu-
manæ non curaverunt aliquid institue-
re de cultu divino, nisi in ordine ad
bonum commune hominum, & propter
hoc multa confinxerunt circa res divi-
nas, sicut videbatur eis expediens ad
informandos mores hominum, ut pa-
teret in ritu gentiliū: Sed lex divina
e converso ad invicem ordinavit homi-
nes, secundum quod conveniebat ordi-
ni, qui est in Deum, quem principa-
liter intendebat. Ordinantur autem ho-
mines in Deum non solum per inter-
iores actus mentis, qui sunt credere,
sperare, & amare, sed etiam per quæ-
dam exteriora opera, quibus homo divi-
nam fervitatem proficitur, quæ ad
cultum Dei pertinent; . . . & specia-
liter ceremonialia dicuntur. " Sed de
divina licet ceremonialium institutione
dictum videri possit jam satis, fiet tamen
hæc veritas instat eliquitur, patebitque
magis, nihil in tota, quam attulimus,
D. Thomæ doctrina esse, quod reprehende-
re aut rejicere Libertini absque rationis
injuria possint.

VII. Illud interim addimus, quod post
Josephum Hebræum & præcos Ecclesiæ
nostræ Patres idem D. Thomas 1. 2. q.
98, art. 4. gravissime expendit, ceremo-
nialem videlicet legem Hebræis spectatim
datam, ut a populis reliquis intertoscen-
tetur, & veluti peculiari quadam nota
distinguerentur. Cur vero? Propter pro-
missa Patribus eorum facta. Quæ ista?
Fore, ut in gentem innumerabilem cresce-
rent, & ex eorum progenie oriretur, in
quo omnes gentes benedicenda essent.
Deus igitur, ait D. Thomas, & le-
gem & alia beneficia specialia illi po-
pulo contulit propter promissionem eo-
rum Patribus factam, ut ex eis Chri-
stus nasceretur; Decebat enim, ut ille
populus, ex quo Christus nasciturus
erat, quadam speciali sanctificatione
polleretur, secundum illud, quod dicitur
Levit. 19. *Sancti eritis, quia ego sanctus
sum.* Nec etiam fuit propter meritum
ipsius Abraham, ut talis promissio ei tie-

ret, ut scilicet Christus ex ejus semine
nasceretur, sed ex gratuita Dei electio-
ne. Sic ergo patet, quod ex sola gra-
tuita electione Patres promissionem ac-
ceperunt, & populus ex eis progenitus
legem accepit secundum illud Deuter. 4.
Audisti verba illius de medio ignis,
quia dilexit Patres tuos, & elegit se-
men eorum post illos. Si autem quæ-
tor, quare hunc populum elegit, ut ex
eo Christus nasceretur, & non alium,
conveniet responsio Augustini tract. 26.
in Jo. Quare hunc trahat, & illum non
trahat, noli deinde judicare, si non vis
errare. " Est ne in hac D. Thomæ
doctrina, quod ridere, aut arroderi Ad-
versarii jure possunt? Imo est in ea ar-
gumentum decretorium & plane invictum,
quo & hodie velut ante oculos ponitur,
Mosen divino afflatus scripsisse, quod,
quia ad Christianæ Religionis veritatem
constabiliendam plurimum momenti ha-
bet, cum D. Jaquelot illud paulo opero-
sius persequemur.

VIII. Gen. 15. & 17. scribit Moses,
ante annos quadringentos circiter & tri-
ginta, quam ipse suam concinnaret histo-
riam, promississe Deum Abraham jam æta-
te confecto, & de suscipienda ex conjuge
prole jam desperanti, fore, ut genus ejus
latissime propagaretur, setque arenæ ma-
ris instar innumerabile. Qui in tam sin-
gulari promisso specialem Dei, qui solus
& præstare illud poterat, & a communi,
nec vitando mortalium fato eripere, po-
tentiam providentiamque non perspicit,
nec solem meridie intuetur. Simile ne
aut proximum quidquam proferre Reli-
gionis Adversarii possunt? Quo demum
tot illæ multitudines & viribus olim am-
plissimæ gentes, Egyptii, Assyrii, Chal-
dæi, Persæ, Medi, Macedones recide-
runt? Eadem jam dudum earum condi-
tio est, ac fluviorum, postquam in mare
influxerunt. Vix aliquot evolutis ab ea-
rum origine sæculis aut penitus deletæ
sunt, aut ita cum aliis permixtæ & con-
fusæ, ut nulla jam possint ratione inter-
nosci. Quæ jam tot illarum, quæ fue-
runt apud Romanos olim splendidissimæ,
& a Regibus ipsis eximie cultæ, familia-
rum fors, quod vestigium? Qui ea hodie
ambitione sint, ut ad præfata illa Roma-
næ Reipublicæ decora, Julios, Fabios, Ap-
pios, Claudios, Cornelios, Marcellos,
Æmilius &c. suam originem referant,

quo confirmare titulo suam hanc glorificationem possunt, nisi forte nominis analogia? Nonne ergo cæci sunt, oportet, & a communi hominum sensu deserti, qui ea ad Abraham verba Gen. 17. *faciam semen tuum, sicut pulverem terræ: si quis potest hominum numerare pulverem terræ, semen quoque tuum numerare poterit, summi Dei fidem potentiamque suam obstringentis esse, non sentiant?*

IX. Hominem non plane rudem, cui nihil unquam de religione, nihil de libris sacris auditum, rogemus, ut ad laudata verba animum parumper advertat, eaque meditantem testemur, quod verissimum est, etiamnum posteritatem hanc superesse, tametsi a promisso anni quater mille jam fluxerint. Qui confiteri non poterit, singulare hoc prorsus esse, præter usitatum ordinem cursuumque naturæ, nec ab alio promissionem hanc tam cumulate impletam Auctore edi potuisse, quam a summo ipso naturæ, temporum, ac eventuum omnium Domino? Quid, si addamus, propagatam ex uno Abraham filio sobolem tantam, & duobus circiter a promisso elapsis sæculis posteros ejus gravissimis ab Ægypti Rege nihil non molito, ut eos exstingeret, malis attritos, diuturnis acerrimisque bellis a conterminis populis in Judæa vexatos, ab Assyriis & Chaldeis a patriis sedibus avulsos, alioque deportatos diuturnam ibi durissimamque servitutem servisse, in patriam exin reduces a Seleucidis Syriæ Regibus pessime crudelitissimeque habitos, a Romanis demum totam gentis miseræ terram funestissima vastitate damnatam? Quid, si ei ante oculos constituamus, Judæorum alios, imperantibus Tito, & Adriano, militum gladio peremptos, alios, quibus militaris ira pepercerat, aut venundatos, aut prostratos, & ubique terrarum extorres, quique a septemdecim sæculis reliqui adhuc sunt, ubique gentium contempti, atque ludibrio esse, nihilque eorum quotidie non pati, quæ impune eis potest avaritia, aut falsus zelus inferre? Nulli dubitamus, quin fateatur ingenue, confessionem elicente natura ipsa, non potuisse populum hunc tot sæculorum intervallo, in tam continenti, nec ferme unquam interrupta malorum serie naturaliter permanere, & diuturnam adeo ac singularem ejus conservationem summæ, cui nihil obstat potest, adscribendam neces-

sario potentie. Sola profecto Judæorum, quos in oculis habemus, præsentia promissum hoc Abraham factum vere divinum esse, demonstrat, & solus aut extreme pervicax, aut rationis inops animus lumen non intuetur, quo illa quotidie veritatem religionis illustrat.

X. Uique ne vero tam ridiculi erunt. Increduli, ut rederant, Moses, quo tempore promissum hoc Abraham factum in litteras retulit, honorem satis in tuto fuisse; jam tum enim Hebræi magno numero erant? Quid hoc vanius, quid futillius? Quomodo omnes Hebræi Abraham generis sui auctorem ac parentem haberent, annon ipsa eorundem multitudo divini promissi consecrarium erat, & argumentum? Qui autem præsentie poterat Moses, hanc Abraham posteritatem annos post se quater mille perduraturam? Quot nationes Hebrææ multo ampliores valentioresque funditus interierunt, quarum vix hodie nota sunt nomina? Est ergo undique immobilis, & invicta, quam inde inluximus demonstratio; exploratissimum namque est, esse hodie in sexcentis mundi partibus Judæos ex viro illo prognatos, cui pollicitus est Deus sobolem arenæ maris instar multiplicandam, & sæcula bene multa prætergressuram: Est promissi hujus in libro omnium antiquissimo certa descriptio; est & in oculis omnium ejusdem constans, nec intermissa perfectio: Est ergo summus rerum omnium Auctor Rectorque Deus, cujus verba a Mose vero sunt literis consignata.

XI. Quomodo demonstratio hæc perpetuum sit Divinæ tum existentie, tum providentiæ, nec non revelationis, religionisque argumentum, quo omnibus evidens esset, omniumque sub sensu caderet, ceremonialia in hunc præcipue finem Deus instituit, ut hæc nota Abraham progenies dignosceretur. Omnium primum dedit de circumcissione præceptum. Verum, quomodo præter Isaac promissionis hæredem, & Ismael, quem ex Agar ancilla, & alii, quos ex Cethura Abraham sustulit, liberi, necnon & universi Abraham servi fuerant circumcisi, quare & hinc manasse creditur ad alias gentes circumcissionis ritus, aliis iccirco notis opus fuit, quibus a reliquis gentibus populus iste scerneretur. Num vero satis ad id fuissent religiosi ritus? Quoniam nec semper va-

carum palam religioni potest, nec exerceri præcipua religionis opera a Judæis ubique locorum poterant, alia oportuit addi signa, quæ Judæum subito proderent, peculiarem pota victum, vestitum, reliquum corporis cultum &c. Hinc facile inducimur, ut putemus, plura, quæ levicola primo & minutiora videntur, necessaria fuisse ad distinguendum a cæteris Judæum tam insignite & expresse, ut falli in eo non posset, qui oculos in eum intenderet. Excitate Deus hominum animos voluit ad inquitendam tam singularis rei causam, & expendendam providentiam suam ad conservandum unius hominis genus intentam, quod tot tantæque rerum conversiones, calamitates gravissimæ, durissimæ vexationes, tempus demum, quod omnia vorat, delere hæcenus non poterunt. Quodnam vero tam specialis providentiæ consilium? Decebat maxime, omnibus notos esse, quibus fuerant eloquia Dei concedita, quæ apud se deposita habebant Ecclesiæ tabularia, & legitimos religionis, quæ gentium omnium futura erat, titulos, eodemque a cæteris omnibus, etsi Messiam Dei filium rejecissent, internosci, ut esset omnibus exploratum, Evangelium cum Legge consensum ab omni prorsus collusionis suspicione quam longissime abesse, nec quidquam Judæis hæcenus accidisse, quod in iis ipsis libris, quos tanta religione custodiunt, datum non fuerit aperissime prænuñciarum. Si post acceptam novissimam a Romanis cladem cum alijs, ad quas migrarunt, nationibus fuissent Hebræi confusi, quam inde calumniandi ansam religionis hostes arripissent? Forte nec pueret eos hodie, dicere, Judæorum historiam romanensium fabulam esse ab hominibus fallendi pentis datam, profectumque ex eadem officina Evangelium. At jam non est tantæ temeritatis locus; sola enim Judæorum præsentia ratione utentem dubitare non fuit de hoc insignibus iis Dei prodigijs, quæ & in promisso ante annorum millia quatuor Abraham factis, & in eo fidelissime impleto ubique terrarum elucet; sed & ad dictorum confirmationem malum valebunt, quæ sumus nunc subjacturi.

P R Æ L E C T I O VI.

Historia quam Moses in literas retulit, vera est, & divina.

I. **E**Xercitatione t. de opere sex dierum multis evicimus, rerum omnium ortus, & aspectabilis mundi hujus originis historiam ex uno Mose tuto peti posse, quod sit ille Scriptorum omnium ut antiquissimus, ita & veracissimus, iisque argumentis veracitatem ejus nobis constabilius videtur, ut appeti quidem ab incredulis possit, disjici tamen aut labefactari non possit. Speramus fore, ut reliquam, quam suis libris complexus est, historiam æque feliciter confirmemus. Præmittimus autem ut ratum, Pentateuchum, qui ejus nomine inscriptus est, genuinum ejusdem ætatis esse intra quadraginta illos annos editum, quibus Hebræi post exitum de Ægypto per solitudinem pererrarunt, priusquam promissam Patribus eorum Chanaanitis possessionem inirent. Id ne vero ad arbitrium constituissemus? Quem genuinum librum dicimus? Nonne illum, qui ab omnibus proxime, & continuata serie sequentibus eum ætatibus genuinus est habitus, quod si quis in controversiam vocare voluerit, jam certi nihil habebit in literis? Pentateuchi autem non a Christianis & ab Hebræis omnibus solum, sed & ab Ethnicis & Samaritis quis alius parens unquam constanter certoque habitus, præter Mosen? Hoc in re historica demonstrationem semper fuit, estque adhuc, nec alio nomine fuit hæcenus, eritque semper Herodoto, Xenophonti, Thucydidi &c. librorum suorum inconcussa possessio, & ne conjectura quidem allequi possumus, quid ad perspicuum adeo, adeoque valitum argumentum possint Libertini reponere. Negant illi, quod sumimus ut exploratum: Verum quid cause habent, ut negent? St usque eo arrogantes sunt, ut eam sibi tribuant auctoritatem, qua sine telle, sine probatione, sine ulla veri specie haberi sibi fidem velint, cæteri non usque eo sunt stupidi, ut velint rationi ipsi, & communi hominum sensui nuntium palam remittere, totamque pessumdare humanam fidem.

II. Hinc vero consequitur, Mosen non-

nonnisi vera scripsisse; quo enim argumento persuaderi firmius certiusque hominibus solet historiarum veritas, quam si editam illa sit ab Auctore, qui ea describit, quæ suis ipse oculis vidit, quæ plenissime novit, quæ vel ipsemet præstitit, vel suos; ante oculos, suoque iussu ab aliis gesta sunt? Auctoris huiusmodi si perspecta sit gravitas atque probitas, quis narrationem ejus in fraudis suspitionem vocare sine manifesta rationis injuria potest? Quis adeo morosus est, ut in fide Scriptoris huiusmodi addubitet, præsertim si eorum, quæ refert, innumeri testes fuerint, quibus imponi nulla ratione potuit, quod eorum maximi interesset, res, quæ narrantur, expendere? Alio ne nomine Thucididi e. g. & Julio Cæsari conitans hætenus & certa stetit auctoritas? Quæ prior in libris de bello Peloponnesiaco, quæ alter suis in Commentariis memoriarum prodidit, quisquam ne habere hætenus ausus est de falsitate suspecta? Regulas has, ad quas de Historicorum fide judicium omne dirigitur, religionis adversarii num rejicient? Si iniqui adeo essent & pertinaces, ut id auderent, a communi ipso hominum sensu revincerentur, & insani Pyrrhonismi condemnantur; neque enim tam feræ gravique rei, cuiusmodi est religio, opportuna sunt sophismata atque cavillationes, neque in negotio, quo nullum plus momenti habere potest, satis est, utcumque loqui, ut significet, nunquam tibi deesse, quæ dicas. Jam nunc ad regulas istas qui scripta Mosis exegerit perpenditque, nonne istatim tam insignes in iis veritatis characteres perspicit, ut nullum Incredulorum morositati, aut pervicaciz locum relinquat? Moses gentium omnium consensu eximie sapiens & probus est, nec quidquam ineptum in tota ejus historia, quod minimum præbeat ad dubitandum de spectata ejus probitate ansam; quæ suis excepit auribus, quæ aspectu percepit, quæ in totius populi oculis gesta sunt, scripto mandavit: & ergo illo, quo constitutum est, tempore historiam prodidit, jam non aliam habent Libertini incredulitatis suæ rationem, quam maxime vituperandam aversionem a vero.

III. Et si ad confirmandam religionis nostræ veritatem satis sit, vera esse, quæ Moyses scripsit; nam, ut præclare disserit D. du Bois de la Cour in dissertat. de

momentis librorum Moysi, si Moyses vera tradidit, Judaica religio vera est, si hæc est vera, Jesus Christiani nominis Auctor vere Messias est, si vere Jesus Messias est, dubitare jam nemo prudenter recteque potest, quin plane vera sint, quæcumque ille nos docuit; ostendendum tamen est & alterum, quod proposuimus, divinam esse historiam a Mose literis consignatam. Ac primo ad Genesim quod attinet, quis hominum nosse poterat, spectabilis hujus mundi exordium, certamque ætatem? Quomodo solus id nosset summus rerum omnium Auctor, ab eo solo veritatem hanc edocti fuerint homines, necesse est, ut & ex solis Adamo & Eva universum humanum genus profectum, hoc cataclysmi aquis, præter Noe ejusque familiam, extinctum, quondam unam ubique terrarum hominum omnium fuisse linguam, unumque sermonem &c., quate & hæc omnia per revelationem, aut per traditionem, cujus erat a revelatione origo, Moses acceperit, oportet. Sive a revelatione tamen, sive a traditione in Mosen rerum harum notio manarit, religio perinde certissime divina est, quum certissime vera sit, quam ille dedit, historia, nec quidquam de religionis firmitate detraheretur, etsi Dei Spiritus Mosis in ea adornanda non omnia & singula verba dictasset, quod adversus Libertinos notandum est. Cæterum qui Mosen cogitat delectum a Deo serendarum populo legum suarum Ministrum, per familiariter a Deo habitum, reliquos ejus libros in sola ferme verborum Dei recitatione versari, persuasum habet, non solum suæ memoriæ Mosen a Deo relictum, ut ad conscribendum Geneseos librum sola eorum, quæ a majoribus acceperat, traditione uteretur. Tot habet liber ille ad homines, ad Abrahamum præsertim, Dei verba, tot, tam multa, tam varia vitæ Jacob, filiorumque ejus adiuncta, tot in ejusdem Jacob prædictionibus gravissima, mysteriorumque plena verba, ut horum omnium memoriam sola potuisset traditione conservari, non multum veri habeat similitudinem, præsertim quum ante Mosen ignotam, nec usitatam fuisse scriptiorem, communiter perhibeatur. Credendum ergo, divino Spiritu asilatum dictumque Moysen Pentateuchum edidisse.

IV. Sunt & alia veritatis hujus argumenta.

menta firmissima, quæ eandem faciunt denotatam; ac primum quidem peti potest ex consuetudine, in qua hætenus fuit, estque adhuc universa Hebræorum gens, persuasione, Penrateuchum & Mosis esse, & per eum asilatum editum, quem Judei *Spiritum Sanctum* appellant, qua facti veritate nihil est certius, & pervulgarius. Unde autem tam firmiter persuasum Hebræis de divina horum librorum auctoritate? Quot illi habent universæ genti non incommoda solum gravia, atque durissima, sed & quæ perpetuum illi inurunt dedecus & infamiam, magnamque in illam concitant aliarum gentium odium & offensionem? Qui hos voluerit oculis animoque lustrare, præter gravissimam tot ceremonialium præceptorum molem cervicibus gentis impositam, quorum multa ea lata erant severitate, ut reum mortis haberent qui ea violasset, quot deprehendet, quæ videntur medicato conscripta ad gentis ignominiam sempiternam? Quid probrosius iis quæ de nefariis filiorum Jacob, quibus tota gens prognata est, sceleribus explicate leguntur in Genesi? In Exodo, Numeris, & Deuteronomio quam ampla est immunitas gentis hujus criminum, quam tetra descriptio, quam vehemens atque freques eorundem oburgatio, quam dura, atque crebra animadversio! Tam atris, suis tamen, coloribus ibi depicta est pessima gentis indoles, ut vix occurrat animo nequior alia, magis in Deum ingrata atque pertinax, erga Ducem Rectoremque suum petulantior & protervior. Quid ad fovendum aliarum nationum in Judæos odium atque execrationem iis legibus aptius, quibus Judæo interdicitur connubio cum alienigenis, convictu omni, omnique consuetudine, jubeturque, ceteros omnes immundos habere? Hinc aliaque, quæ præterimus, constantissime retinuisse, summa religione servasset, curassetque studiosissime, ne quidpiam eorum intercederet, Hebræa gens, quin & Samaritarum factio a Judæis tantopere averfa, nisi fuisset plane convicta, Mosen a Deo speciatim missum, delectum, permotum, ut non gentilium suorum Republicam construeret solum, legibusque ac religione formaret, sed & mundi, & majorum suorum, & rerum se vivente gellarum historiam conficeret, librorumque illius eam esse auctoritatem, cui omnes subsint, pareantque, necesse est? Quibus autem argumentis adeo sunt in hac Hebræi

persuasione firmati, ut nulla inde potuerint hætenus ratione deduci? Iis profecto quibus, quum folius Dei sint propria, facit ille sapientiæ, potentia ac voluntati suæ certissimam, immotamque fidem; maximis nempe pluribusque prodigiis, quæ quum totius naturæ viribus longe superiora sint, non alium habere possunt Auctorem præter eum, qui leges naturæ dedit, ordinemque constituit. Hæc quum sexcenta & amplius Hebræorum millia aspectu senserint, manu renuerint, & confirmandæ potissimum divinæ Mosis missionis, & auctoritatis gratia facta certissime deprehenderint, perpetua eorum animos persuasio, quæ & exin manavit ad posterum, occupavit, Mosen Dei Ministrum, ejusque spiritum plenum esse, cujus verba atque scripta Deus ipse suæ velut omnipotentia sigillo obfignabat. Vehementer optamus, ut qui neque sunt a mente deserti, neque penitus a vero alieni, sepositis paulisper præjudiciis, ad mox exposita, ad indomitum præsertim gentis ingenium, & ad naturam rerum, quarum plures Moses seculorum omnium memoriz commendavit, animum diligenter attendant, dijudicentque, num absolute librorum Mosis, nisi vere divini fuerint, tanta esse poterit apud Judæos auctoritas.

V. Sed quid de mirabili eorundem ad hanc usque diem conversatione dicendum? Annon & illa manifestum est divinitatis eorum argumentum? Quorsum in probando hæreamus, libros hos omnium omnino antiquissimos esse, quum jam hæc ab aliis occupata provincia fuerit, cumulatissimeque gesta, ac expleta? Quorsum & huc revocemus tot librorum Mosaicis multo recentiorum factum, qui vel penitus intercederunt, vel maxima sui parte interpolati, mutilique ad nos usque traditi sunt? Quæ jam Sanhoniathonis Berytii, Berosi Chaldei, Megasthenis Abydeni, aliorumque plurimorum memoria superesset, nisi aliaque eorundem apud Josephum & Eusebium fragmenta extarent? Illorum etiam Scriptorum, qui a Mosis ætate multo remotiores, nobis propiores notioresque sunt, puta Polybii, Trogi Pompeii, Livii &c. quot libri desiderantur? Mosis autem volumina ab annis ter vixit circiter & sexcentis, nullam tanti temporis injuriam passum est, integrumque ac incorruptum Hebræorum ac Christianorum omnium manibus & hodie teritur, in quo sane qui

singula

singularem Dei providentiam non admiratur, stipes est, animamque duntaxat profale habet, ne patrescat. Quantaunque enim fuerit, sique adhuc Hebræorum in libros istos religio, de iisdem conservandis studium atque cura, infinita prope exemplarium apud eos multitudo, nam & Synagoga Magistri docent, debuisse singulos legis exemplar vel per se, vel, si literas nescirent, per alium descriptum habere, quid tamen momenti hæc attulissent ad eos ab interitu vindicandos, nisi præsto fuisset Deus ad exitum hoc averendum? Dubitare ne vero poterit, qui tot, tamque varios & miserabiles gentis casus animo complexus fuerit, memineritque, codices sacros a Manasse Rege Juda combustos, illatum a Nabuzardane Hierosolymis Temploque incendium, ac deportatos in Chaldaeam Judæos, volumina legis ab Antiocho Epiphane confissa & concremata, eorumque usuram prohibitam ac morte punitam, totam non semel gentem suis cum Regibus, Optimatibus, & Sacerdotibus a veri Dei religione ad idolorum cultum devolutam, totam denique a Romanis patriæ sedibus deturbatam, jam a septemdecim ferme sæculis sine Reipublicæ forma, sine Sacerdotio, sine Principe ubique terrarum vagari & errare? Habet illa tamen Mosis codices integros, atque inviolatos, cujus veritatis validissimum & plane invictum est argumentum, quod ex Pentateuchi Samaritani vetustate, & autoritate ducitur, quemadmodum prop. iv. c. 11. n. iv. animadvertit Huetius in *Demonstrat. Evang.* Quum enim jam inde ab Jeroboami perditione, decem Tribus secessionem facta suis legibus suæque religione uti cœpissent, majoresque alie exin accessissent offensivis & divortii causæ, nullus tempore ab illo amor populis, nulla fuerunt fœdera, sed implacabile odium atque diffidium, permansens ad hanc diem: „suum tamen utraque gens Pentateuchum habet, nihil vel parum certe dissentientem, hunc Samaritanis literis exaratum, qui veteres fuerant Chananæorum characteres, illum Judaicis, qui post captivitatem Babylonicam ex Assyriis detortu sunt. Ex hac autem amborum codicum consensione recte colligitur, tales ad hoc tempus perseverasse, quales tum fuerunt, quum gentis utriusque divortium intervenit, quum neque dici, neque credi possit, totas conspirasse gentes

Chignoli Tom. I.

„ambas in utroque codice confingendo, & supponendo. Quum ergo nec tanti temporis edacitas, nec tot tamque graves Judæorum calamitates, nec tantus hominum furor exitum libris Mosis afferre potuerint, annon jure concluditur, divinos illos sacrosque esse, eorumque pro conservatione stetit, cujus asilatu atque numine a Mose conscripti sunt? Quum sit humanarum quarumcunque rerum ea conditio, ut ad interitum veniant, præsertim si magna fuerit ad eas perdendas, nec intermissa contentio, librorum Mosis in tantis & temporum longinquitate, & rerum conversione, & adversantium oppugnatione mira incolamitas non potest non argumento esse Deo illorum cu operis sui conservationem peculiariter curasse.

VI. Hæc si ita sunt, quemadmodum accurate disserit laudatus D. Du Bois, si Moses se a Deo missum vere dixit, nec fidem verbis suis tantum, aut operibus, quæ non essent majora homine, adiungi volens, fecit dicto suo fidem stpenda illa prodigiorum serie, quæ in Pentateucho descripta sunt, si vitæ mortisque Dominus visus est, si elementis imperavit, si naturam suo imperio subiecit, annon dignissimus ille est, cui de Deo, in cujus nomine tot tantaque edidit signa, scribenti credatur? annon dignissima religio est, quam his argumentis constabiliuit, ut vera habeatur, atque divina? Horum argumentorum pondere animus vel pertinacissimus nonne veluti opprimitur? Pro ea tamen, qua ad incredulitatem Libertini sunt, pronitate, vanas undeliber rationes studiose conquirunt, quibus tem minime dubiam cavillando dubiam faciant & incertam. At si quid reliquum habent bonæ fidei atque sinceritatis, fidenter eos provocamus, ut, quas fidei videntur habere, dubitandi rationes omnes proferant; tot enim, quibus Mosis historia nititur, momentis elidentur, & obruentur, ut vel ejus cogantur veritatem confiteri, vel incredibilem illorum stupiditatem imitari, qui ne religioni dent manus, eam volent vel cogitatione quidem attingere. Num aient, nunquam extitisse Mosen, quæque de eo feruntur, commenta esse ad arbitrium excogitata? At Mosen non Judæi & Christiani omnes solum, sed & Ethnicorum Scriptorum plurimi memorant. Si nec concordissima hæc domesticorum, & extraneo-

D

rum

rum taffificatione contenti funt, in fabulis itaque reliquas omnes historias habeant; jam enim nulla certa, fi incerti Mofes, & ejus libri, quum omnia, quæ ad altruendam aliarum hiftoriarum veritatem faciunt, in Mofaicam perque convenient? Habent tamen Mofis libri quidpiam omnino proprium & fingulare. Ut nullius enim Viri memoria atque libri diligentius ac ftudiofius cuftodita hæftenus funt, ita nullius monumenta obliterare, fi fieri id fine veritatis injuria potuiffet, Judoꝝum vehementius intererat; Una enim cum Mofe fuis e cervicibus deieciſſent legis graviffimæ & perquam incommodæ jugum, quæ præterea in caufa erat, ut aliis gentibus Indibrio & odio eſſent. Bene ergo l. 2. contra Appionem offendit Joſephus, hinc apparere firmam Judoꝝum ab antiquo perſuaſionem de librorum Mofis veritate, & de Deo legum fuarum auctore, quod non ut cæteri populi, mutare quidquam in illis legibus auſi funt nequam, ne tum quidem, quum in exiliis longinquis, ſub exterorum Regum imperio, omni & minarum & blandimentorum genere tentarentur.

VII. Exiſtiſſe Moſen Hebræorum Ducem atque Legitem negare alii non audent; contendunt tamen, fuiſſe illum inſignem veteratorem, qui præſtigiis ſuis populum in fraudem induxerit, totque prodigia conſinxerit, ut ſibi fuiſſeque legibus velut cælo lapſis conciliaret apud credulos auctoritatem. Quid vero a ratione magis abhorrens? Intimum cujuſque ſenſum appellamus, an explorata Moſis probitas & ſapientia poſſint cum tam inſigni fraude componi. Quis opinari vel leviter poſſit, hominem ejuſmodi, ævo illo tam remoto, tam radi, omnium primum, qui propterea ſuperiorum inventis juvari non potuit, ſolo, ut dicitur, Marte ſuo non legem tuſiſſe ſolum omnium perfectiſſimam, quæ cæterarum exemplar eſſet & ſons, ſed & Dei ideam ſolo ſuo ingenio procediſſe tam ſublimem, & ſumma æ ſempiterna illa mente tam dignam, ut quidquid alii, qui non ab illo mutuati funt, de Deo ſenſerunt, infra traditam a Moſe Dei notionem quam longiſſime ſit? Qui fieri potuit, ut hic veteratorum omnium primus atque nequiſſimus, in re omnium maxime retruſa, & ab humano capto remota ſolus rectiſſime collinearit, & in exponendis Dei natura, & hominum erga

Deum officiis tam feliciter propoſitum aſſecutus ſit, ut, qui non ſunt mentis inopes, non poſſint non intelligere, Deum, ſi eſt, non alium eſſe poſſe, quam qui eſt indicatus a Moſe, nec interiori alia religione colendum, quam quæ ab eodem præſcripta eſt?

VIII. Volumus tamen hæc, graviffima licet & decretoria mittere, atque planiora urgere. Credi ne a quopiam prudenter poſſit, prodigia Moſis totidem ejus ſigmenta eſſe? Sperarit ergo, oportet, fore, ut aut eorum obtineret apud Hebræos fidem, aut eos ſaltem induceret ad eadem etſi non credita conſenſu ſuo firmanda, tantæque fraudis notitiam poſterioris ſtudioſiſſime ſubtrahendam; Judoꝝum item neceſſe fuit, aut prodigia hæc vera habuiſſe, etſi falſa, aut falſitatis eorum probe conſcios una mente conſpirante ad eadem, perinde ac ſi vera eſſent, ad poſteros tranſmittenda. His autem quid fingi poſſet ab omni veri ſpecie alienum magis? quid ſutilius? quid abſurdius? Si in ea ſpe fuit Moſes, quam fuiſſet ille imprudens, & vel hoc uno nomine ad quidpiam magni gerendum quantum ineptus! Quam facile ſua ipſemet conſilia molitioneſque preſumdediſſet? Fraudis ejuſmodi ullum ne in humanis hiftoriis exemplum? Siccine agere fallendi periti ſolent? Num mendacia ſua palam efferunt, judiceſque eorum ſidenter ſeligunt, quibus diſſicillime imponi poſſet, oculos nimirum atque aures maximæ multitudine, non gentiliū ſolum, ſed etiam inimicorum? Si quod prodigium fingunt, ſenſimque in vulgus effundunt, illud ne, cujus multi fuerint teſtes? Cavent imo diligentiffime, ne eorum, de quorum falſitate revinci poſſunt, teſtes excitent doli non conſcios & participes, nihilque magis veretur, quam ut commenta ſua frequentius inculcent, ne exſtimentur ad attendendum audientium animi, inquirendumque paulo accuratius, num vera ſint. Itane autem Moſes? Quoties quæ in Ægypto, quæ in maris rubri tranſmiſſione, quæ in longa per ſolitudinem via in Hebræorum oculis geſta fuerant, memorat tam explicite, tam libere, tam conſtanter, ut non potuiſſent vel miſiſſimi ad contradicendum non irritari, ſi quod habuiſſent vel negandi, vel dubitandi argumentum; nemo enim unus eorum ignorare poterat, vera ne, an falſa ille jactaret. Quid quod & Moſes vix unquam hæc prodigia memo-

rat,

rat, quin populum de admissis sceleribus gravissime reprehendat, eique ingratisimi in Deum animi crimen exprobrat tam acerbe, tam acriter, tam vehementer, ut non potuerit gens ceteroquin irritabilis & indocilis, non accendi & exacui importunum reprehensorem mendacio postulandum, si in iis quorum tam saepe memoriam reficabat, quidquam falli fuisset, aut dubii? Mirandum sane, ut non infcite animadvertit memoratus Du Bois, et si certissima essent Moſis prodigia, in tot, quæ adversus illum concitatae sunt, seditionibus, in tam acris populi de illo expoſtulationibus & querimoniis, a nemine illum unquam fallaciter accusatum. Nec meditari ergo Moſes potuit Iudæos fallere, nec eos re ipsa ſeſellit.

IX. Num iniquent, conjectaris non agere, & ſolam veri ſpeciem conſectari? Habent & quæſtiones hæc, quas facti dicunt, ſuas demonſtrationes, quibus, haud ſecus ac geometricæ, firmiſſime tranſigantur, quas qui rejecerit, nihil in hiſtoria ratum habeat, necesse est: est & ſuum humanæ in his certitudinis fundamentum, nempe quod homines ſtulti non ſunt, quum certas habeat natura regulas, a quibus niſi de mente dejecti fuerint, homines non diſcedunt. Contra ſentire ſi liceat, nihil jam exploratum eſt, nihil fixum. Pone e. g., Pompeii & Cæſaris, Antonii, & Octaviani ævo eo homines morbo laboraſſe, ut pro veris haberent, quæ perturbata atque errans eorum phantalia finxiſſet, an non tota incerta erit temporum illorum hiſtoria, licebitque Phariſaicam & Aſtiacam pugnas inter fanaticorum deliramenta referre? Firmiori ergo nullo argumento conſicitur, quidpiam vere geſtum eſſe, quam quod ſi negare velis, ſtatueret cogaris totius gentis inſaniam. Annon autem hanc ſtatuant, oportet, qui deceptos a Moſe Iudæos, invectunde pronuntiant? Præterquamquod Moſes ipſe omnium ſtultiſſimus fuerit, necesse eſt, qui turpius adeo, apertique commentis initorum ſe a populo gratiam ſperarit. Annon toti populo tribuenda eſt tanta mentis inſanitas, ut mare ſiccis pedibus a ſe tranſmiſſum, montem Syna totum ardentem ignibus, & quaquaverſus collicentem a ſe viſum, manna e uerbis deſmiſſo annos quadraginta ſe paſſum, ſitum ſuam aquis & rupe virgæ tacto a Moſe ubertim eliquis non ſemel depul-

ſam, calceos ſuos in ea viarum aſperitate ac longinquitate nunquam detritos &c. crediderit, quum nihil horum tamen rei ipſa eveniſſet? Quæ porro ſtupiditas major, quæ major amentia? Nam miſeræ genti tam firmiter tam conſtanter perſuaſum erat, hæc aliæque multa, quæ mirimus, fuiſſet ſenſibus ſe percipiſſe, ut legis a tot ſigmentorum auctore late ſub jugum ſe mitti, pacatiſſime tulerit, ſiveritque illum, tam libere pro imperio agere, ut ſolum, ſine armis, ſine ſagellitibus poteſtatis, ſine ſlipatoribus corporis nec prohibere aſa fuerit a jubenda, perſecutione in ore & oculis omnium multorum non ex plebe ſolum, ſed & ex optimatibus millium corde.

X. Sed quid ſi jaſtata hæc Moſis prodigia cauſas habuerint naturales, quæ ipſi probe perſpectæ, rudi autem genti inexploratae in errorem illam induxerint? Tranſmiſſionis e. g. per mare rubrum tam decantatae quæ cauſa? Quum ſagaciſſimus ille tempus tranſmeandi captaſſet, quo mare recedebat ad litus, ignavis naturæ perſuaſit, illud fuiſſe divina virtute diviſum, quumque mare in motu identidem reciprocando coſtans reſſuſcilleret, ad credendum illos duxit, fuiſſe mare revocatum a Deo, ut Ægyptios obrueret. Aquarum etiam, quibus populi ſitum depoluit, quæ origo? Onatri ductu quum reconditas aquæ venas deprehendiſſet, ſiſxit, a ſe illam ex ſcilice præter naturæ legem elicitam. Pape! quam ſunt hæc acuta, dignaque magnis iis, in quos totus ſapientie ſuccus confluxit! Quid vulgare magis & uotum ſtata maris acceſſus & reſceſſus vicifſitudi-ne? Putas, hanc latuiſſe non Hebræos ſolum, qui ducentos & amplius annos in Ægypto tranſegerant, ſed & Ægyptios ipſos, qui alacriter & certatim mari ſe commiſerunt? Quam tenuis vero fuerit, oportet, ſons ille aquæ, qui poſuit tot millium hominum ſiti pene euectorum, venæſque omnes ſtudioſe rimantium diligentiam fugere, ſimulque quam ſuperfluens & redundans, unde non ſexcentis mille hominum ſolum, abſque ſæminis & pueris, ſed & jumentorum omnium, quæ agmen ſequēbantur, ſitis expleta eſt? Optandum præterea, ut ſubtiliſſimi argutiores exponant, quibus præſtigii Moſes tantæ multitudinis oculos judicare potuerit, ut concordiſſime animum induxerit ad credendum, ſtatam baculo rapem

tantam aquarum vim, quanta siti laborantibus opus erat, repente emisisse.

XI. Cæterum quorundam in hoc vel altero prodigio explicando operam inutiliter ponunt, quum sateri cogantur, explicari abs se omnia velut a natura aut arte profecta non posse? Univerſa tamen explicanda apte ſunt, aut veritati cedendum; nam ſi aliqua ſint, quorum non fuerit ars, aut natura principium, in quibus incirco falli tota gens non poterit, dandæ ſunt magus, & conſtitendum, Moſen miſtrum Dei fuiſſe, qui eo nti voluit ad poteſtatis voluntatiſque ſux declarationem, quum inverſus vel ſemel naturæ totius ordo, ejuſdemque reſixæ leges ſatis ſuperque demonſtrant, naturæ præſſe ſuperiorem mentem, quæ legibus, quas naturæ poſuit, non tenetur, quæque nulli magis ante Chriſtum, quam Moſi, poteſtatis ſux copiam fecit. Eſt ad hoc confirmandum peropportunitas, quod habet D. Thomas 3. p. q. 43. art. 4. ad 3., qui, quum objeciſſet, ex ſingulari non ſatis univerſale concludi; quare quum quodlibet Chriſti miraculum ſingulare fuerit, nullo eorum ſans potuit ejus Deitas demonſtrari, cujus eſt, univerſalem omnia agendi virtutem habere, reſpondet: „ Quando aliquod particulare opus proprium eſt alicujus agentis, tunc per illud tota virtus agentis probatur, ſicut, quum ratiocinari ſit proprium hominis, attenditur aliquis eſſe homo ex hoc ipſo, quod ratiocinatur circa quodcunque particulare propoſitum. Ita quum propria virtute miracula facere ſit ſolius Dei, ſatis oſenſum eſt, Chriſtum eſſe Deum ex quo cumque miraculo, quod propria virtute fecit. “ Si ergo Moſes nonnulla fecit, quæ ſupra totius naturæ ordinem & vires ſunt, ut ſe a Deo ſpeciatiim miſtrum aſſertumque comprobaret, jam non poterit hac dignitate, niſi inguiſſime, & ratione ipſa reclamante, fraudari.

XII. Annunt alii, vere non potuiſſe Moſen Judæis verba dare, ſicumque facere, ſuam tamen illos ad fraudem excondito operam contuliſſe, quod commenciſſa illa prodigiorum ſeries apta eis viſa fuerit & opportuna ad ſibi conciliandam apud alias gentes admirationem, & gloriam; ſed eſt hæc poſitio omnium, quas exegit incredulitas poteſt, vaniſſima & inſuſſiſſima. Quicumque ad ea, quæ ſuperius dicta ſunt, animum revocaverit,

e veſtigio intelligit, hanc ſexcenties mille hominum cum Moſe collisionem, quin ab ullo unquam detecta ſit fraus, iis tantum venire in mentem potuiſſe, qui dubitare velint, an & ipſi exiſtant. Nolumus ad exagitandam chimericam hanc collisionem ſatis jam, ut putamus, exploſam plura conferre: nonnulla ſolum animadvertemus in præclaram, quam collisionis hujus aſſerunt, cauſam. Judæis ergo ad tot ſingenda prodigia ſua cum Moſe conſilia junxerunt, ut in ſui admirationem alias nationes rapereut, æternamque ſibi apud eas gloriam compararent. Lepide vero: at quæ prodigia? Pervulgata, maxime inſignia, & recentiſſima. Bone Deus! quam cæci, quam ſtupiſi fuerint, oportet, qui non ſenſerint tantum abeſſe, ut hac ſibi ratione famam gloriamque parent, ut ſeſe potius omnium ſibiſis & ludibrio exponerent! Si enim conſicta & falſa ſunt, quæ de tot inſictis a Moſe Ægypto plagis, de primogenitis omnibus una nocte intereritis, de Pharaonis exercitu maris rubri aquis demerſo obrutoque leguntur, hæc de ſe vulgari Ægypti tacite ne, moderateque tuſſent? Nec reclamarent Amalecitar, Moabitæ, Amorrhæi, alique finitimæ gentes, quas Judæi ſecundiſſimis ab ſe præliis mirabiliter ſuperatas & fractas talſo jaſtaſſent? Cui hæc probabilia ſaltem ſint, niſi qui velit, & Ægyptios, alioſque populos ſux obliſos, Judæorum autem famæ ſtudioſos, in horum mendacium ſuo ſilentio conſenſiſſe? Commenta proci di poſſe, & in vulgus edi, non inſiciamur; qui tamen iis fidem adungi cupit, nihil diligentiſius curat, quam ut eorum originem remotiſſimo ævo conſignet, & ſæculorum obſcuritate ſuſtenter, nec quidquam attentius caver, quam ne efferat, in quo a teſtibus rei conſictis, maxime a tota gente, cujus magni interſit, veritatem tueri, mendaci convinci poſſit; nemo enim meditato vult falſax haberi, & ridiculus. Quid, ſi Mauri (quo exemplo memoratus D. Du Bois hoc, quod urgemus, præclare confirmat) a Ferdinando Caſtellæ Rege an. 1492. ex Hiſpaniis pulſi, & in Africam remeare coacti, conſilium pervulgandi, cæteriſque perſuadendi cepiſſent, non aliter ex Hiſpania ſe a Deo, quam ex Ægypto olim Judæis eductos, ut illis rubrum, ita ſibi mediterraneum mare viam præcuſſe ad evadendum, ingentemque Hiſpanorum ſe

inſe-

insequentium exercitum mediterranei-fluctibus perditum sepulchrumque, haud secus ac Pharaon cum universis copiis suis periiit in Erythraeo? Quidquam ne concipere ii animo potuissent absurdum, quodque, si creditum ab aliis iri sperassent, eorum magis declarasset amentiam? Nisi autem quis velit, alterius naturae fuisse homines aeo Moysi, ac sub quintodecimi post Christum saeculi finem, qui nec visu, nec auditu, nec communi hominum sensu valerent, quorum ita esset ab aliis sejuncta consuetudo, ut nec desiderio tangerentur sciendi, quid apud alios ageretur, non potest non confiteri, ab omni non minus probabilitate abhorreere, quod de Iudaeorum cum Moise collatione blaterant Libertini, quam quod de Mauris exempli causa mox fiximus. Duo, haec ergo jam ut certa sumenda, nec deceptos a Moise Iudaeos, nec in fraudem cum eo conspiciat. Expendi praesertim, volumus, quae n. iv. persecuti sumus, nec dubitamus, quin iis permotus cordatus quisque concludat, tantum abfuisse, ut Iudaei cum Moise in adornanda historia colloquerentur, ut, quantumcumque nationis amantes, suaeque gloriae studiosi fuerint, debuerint ponus toti in eam obliterandam incumbere, quum nullum sit ad perpetuo gravissimoque eos notandos dedecore, & intamia aptius & stabilius monumentum.

XIII. Nec tam perspicuis tamen & raris adhuc incredulitas cedit, sed exemplo se protegit Historicorum aliarum gentium, qui libros suos multis prodigiis releserunt, quae nemo jam dubitat, quin falsa sint. At quantum interit, quemadmodum cum Blasio Pascali jam animadversum est, librum inter, qui fortuito prodit, & veluti casu in vulgus erumpit, & librum, qui Republicae tabularia, legesque contineat, & in quo tota religionis, & publicae administrationis forma descripta sit! Privatus Scriptor, qui gentis antiquae historiam texit, certa colligi & incerta, traditionesque falsas, & populares rumores cum rebus certo gestis exploratque permiscet. Satis habet, si, quae undeliber collecta suum librum inserit, superiorum narratione, aut vetulze, qualiscumque demum illa sit, famae celebritate nitantur; neminem enim sollicitum habet, quod ille scribit, sed quisque finit, fidem penes auctorem esse. Itane vero, si a gentis gloria seungi historia non potuit, quod in

ea, quicquid habet illa sacrum & politicum, minutatim & accuratissime descriptum sit, eorumque, quae narrantur, tota ipsa gens, quod in ejus oculis gesta sint, testis persaepe excutitur, & constantissime? Quum non de publico solum, sed & de privato cujusque bono res sit, singulorum permagni interit, in eam historiam diligenter inquirere; si enim constata sit ex mendaciis, alterutrum necesse est, aut totam gentem cum legum & historiae scriptore convenisse ad struendam fraudem, ejusque confirmanda mendacia, aut totam scienter passam esse, se ab illo in turpissimam fraudem impelli. Neutri in Moysi Historia locum esse potuisse, jam satis demonstratum est; quare concludendum, veram illam esse & divinam.

PRELECTIO VII.

Aliorum veteris Instrumenti librorum probatur veritas & divinitas.

I. **F**UIMUS in demonstranda librorum Moysi veritate ac divinitate paulo longiores, tum quod in iis sit totius religionis praecipuum fundamentum, quare & in eos vehementer est incredulorum impetus; tum quod, quae ad illorum firmandam auctoritatem collata sunt, faciunt & ad aliorum constabiliendam fidem; sunt enim reliqui librorum Moysi appendix, nihilque habent, quod non cum Moise perfecte consentiat, & non sit cum scriptis Moysi accuratissime colligatum. Erimus propterea in hoc argumento persequendo breviores, quod multa jam dicta sint, quae veritatem ejus faciunt exploratam, solos nimirum eorumdem Auctores germanam nobis veramque Dei notionem tradere, solos veram nos religionem docere, eorum libros semper a Synagoga, & a Christianorum Ecclesia in divinis habitos, & religiosissime cultos: ut sacros, singularem eximiamque fuisse de eorum conservatione in tot saeculorum cursu, in tot tantisque rerum conversionibus, in tam frequentibus, gravissimisque gentis, apud quam depositi erant, calamitatibus, in tanto hostium ad eos perdendos impetu Deo curam, quae argumento est, non hominis illos opus esse, sed Dei. Cur autem hunc nonnullos Synagoga suo in canone non habuerit, quos universa Christianorum Ecclesia suscipit, eodemque loco & gra-

gradu habet ac ceteros, dictum est satis prælec. II. n. VII. & VIII., declaratumque, duci inde non posse argumentum, quo eorumdem auctoritas appetatur.

II. Huc quadrat etiam, quæ l. 2. de veris. Relig. Christ. l. 2. §. XVII., qui est de auctoritate librorum veteris fœderis præfisse differt Grotius: "Quum Deo visum fuerit, etiam Judaicæ religionis, quæ vera olim fuit, & Christianæ non exigua testimonia præbet, instrumenta nobis relinquere, non abs re erit, his quoque fidem suam astruere. Esse autem eorum hos libros, quorum dicuntur, pari modo constat, quo id de nostris libris probavimus. Hi autem, quorum nomina præterant, aut Prophetæ fuerunt, aut viri fide dignissimi, qualis & Esdras, qui eos in unum volumen collegisse creditur, quo tempore adhuc Prophetæ vivebant, Aggeus, Zacharias, Malachias. Non repetam, quæ in Moisis commendationem dicta sunt supra; neque vero pars tantum illa prima a Mose tradita, ut primo libro ostendimus, sed & recentior historia multos Paganorum habet adimplatores. Sic Davidis & Salomonis nomina, & fœdera cum Tyris præferunt Phanicum anales: Nabuchodonosori, & aliorum Chaldæorum Regum Berosus non minus, quam Hebræi libri, meminerat. Qui Vaphres Ægypti Rex Jeremix, Apries est Herodoto. Jam Cyri & successorum eius ad Darium usque pleni Græcorum libri, multaque alia ad Indæorum gentem pertinentia adfert Josephus in libris contra Appionem, quibus jungi possunt, quæ ex Strabone, & Trogo Pompejo adtulimus." Hæc Grotius, qui ibidem in notis multa Ethnicorum testimonia exscribit, quibus Historiæ sacræ veritas confirmatur; *veracis enim historiæ indicium est*, scite ait Josephus l. t. cont. Ap., *si de rebus iisdem eadem omnes dicant, & scribant.*

III. Multum ad idem hoc demonstrandum momenti habent, quæ Jaquelot tom. I. de veritate & inspiratione librorum vet. & nov. Test. c. 18. & 19. animadvertit in historiæ sacræ naturam, Scripturæque sacrorum stylum, ad quæ animum qui applicare voluerit, nulli dubitamus, quin vehementer permoveatur, nisi consulto velit, vel ratione ipsa invita, incredulus esse.

Quantum ab humana quavis historia sacra

differt! Non aliud ei propositum præter hominum sanctimoniam & salutem: in iis ipsis, quas memorat, rebus eo nunc spectat, ut nos doceat Dei cum hominibus fœdus, ejusdem, quæ constitutus est, providentia mundum administrari, confutere illum humanis rebus, nec solum universis, sed etiam singulis, merita piis præmia persolvere, impiis supplicia constitutere. Tota in veritatem intentæ, eorum de quibus scribit, crimina non dissimulat, nec in iis ipsis parcat, quos pietate spectabiles Deoque percaros multa in laude habet. Quo magis animum in historiæ hujus disquisitione desiguitur, eo evidentius deprehendit, nona veritate atque sinceritate Auctores ejus directos in describendis rebus, ut vere erant, quæ aliquid permiscuerint, quod humanum spiritum ac prudentiam redoleret. Non admirando, exclamando, amplificando, exornando, annotando agunt, ut legentibus persuadeant, sed pura & illustri, quæ nihil dulcius, claritate res gestas ad veritatem plane exactas breviter persequuntur, quarum in narratione ac notatione Deum solum, religionemque propositam habent, non politiam, ac societatem, quæ si prudenter recteque, ut par est, expandantur, atque judicentur, quis abnuat, antecellere historiæ hanc ceteris omnibus quam longissime?

IV. Neque minus solida sunt, quæ idem Jaquelot animadvertit in perpetuum ejusdem sacræ historiæ stylum, præter naturalem enim ejus simplicitatem, nam non est ille excogitatus atque elaboratus, sed ab ipsa rerum, in quibus versatur, natura profectus, quis ignorat, quum Deus ipse loquens inducitur, tantum perdifficiliter sustineri personam? Etiam autem Scriptores sacri plurima quæ Deo ascribunt, verba suos in libros intulerint, factis tamen mirari quis nequit, in tot iis, quos recitant, Dei sermonibus nihil esse summa illa majestate, & amplitudine non maxime dignum. Annon illud etiam mirabile, & plane singulare, quod & experientia confirmat, tantam esse totamque styli hujus propriam efficacitatem, ut nunquam orator sacer in audientium animos peius influat, numquam eos vehementius permoveat, inflectatque, quam Auctorum sacrorum stylum dum pro viribus affectari nititur, & exprimit? Si distimcte, explicare, abundanter, illuminare & rebus & verbis dicat, & in ipsa oratione quasi

quasi quendam numerum, versumque conficiat, quod Ciceroni est *ornate dicere*, permulcebit quidem aures, traducetque forte prima specie eos, qui audiunt, in magnam sui admirationem: verum quem solidum feret laboris sui fructum? Quam habebit ad imprimendam in animis veritatem, ad corrigendos mores, ad fovendam agendaque pietatem oratio utilitatem? At si Auctorum sacrorum verbis scienter utatur, eaque ad argumenta, quæ versat, opportune & prudenter accommodet, quæ animorum permotio? quæ affectionum concitatio? quæ suavis una & valida ad pietatem & sanctimoniam impulsio? Exploratum hoc quomodo sit, comprobaturque experimento, unde peculiaris & mira styli hujus virtus, nisi ex divino Numine, quo Scriptores sacri afflati sunt?

V. Jam non est cur de *Sapientialibus*, quos & *Morales* dicunt, Scripturæ sacre libris speciatim agamus; quæ enim præleſt. 112. n. 1. argumento ex celesti librorum antiqui fœderis doctrina ducto eorundem inspirationem generatim probavimus, & *sapientialium*, quorum tota est de vera religione, de sincera pietate, de perfecta vitæ morumque integritate doctrina, inspiratio demonstratur. Reliqui sunt prophetici, ita dicti, quod in futurorum præsentatione atque prænuntiatione versentur. Hos vero divinos esse, & a Spiritu sancto dictatos, quorum aggrediamur ad demonstrandum? In prælectionibus de *Deo homine factis* prophetiæ functionem dedimus, & axiomatis loco statuimus, hanc a solo Deo esse lumen homini præsentante, quo futura, & ab humana quavis cognitione longe remota prænosce possit, atque prædicare. In exercitationibus, autem, quas ad Danielem nuper edidimus, exerc. 11., quæ inscribitur, de *Prophetica Danielis facultate*, Danielis ut & aliorum Prophetarum oracula non acriori phantasie, educationi, præjudiciis, certæ corporis temperationi, casui, aliisque hujusmodi causis, sed soli divino afflatui accepta referenda esse adversus Spinofam ejusque cultores tam copiose, tamque, nisi nollet nos fallit animus, tam evidenter evicimus, ut qui Prophetarum vaticinationes ad naturales eas causas, quas ex Porphyrii ad Anthonem Sacerdotem Ægyptium epistola videtur Spinofa exscripsisse, revocare voluerint, ab ea ipsa, cui soli fidem, quamque magnifice prædicant, ratione palam aper-

teque discedant. Hinc quom singuli Prophetarum libri multa habeant, quorum esse non potuit a natura, vel arte prænotio ac præſagitis, quibus tamen jam dudum perfectissimè eventus respondit, cujusmodi sunt, ut nonnulla exempli causa notemus, Judæorum a suis in exteris regiones deportatio, & post designatum annorum curriculum ad propria remigratio, Hierosolymorum, Babylonis, Ninive, Tyri, aliarumque, quæ suis appellantur nominibus, urbium excisio, Ægypti vastitas, aliarumque gentium clades, Cyri, Xerxis, & Alexandri M. expeditiones &c. necessario consequitur in homines, a quibus hæc & sexcentia hujus generis alia diu ante eventum præſignificata certissime sunt, (summis enim ut ratum, genuinis eorum libros esse, eoque conscriptos tempore, quo ab omnibus creditum hæctenus constanter fuit), a solo Deo cognitionem eorum manasse, quæ quom nullam rationem habeant, cur futura sint, nulla arte, sapientia, conjectura, aut usu poterant præſentiri.

VI. Videmur tamen Incredulis nimium faciles ad concludendum; pluribus enim ajunt, ac validioribus opus esse argumentis, quibus ratione utenti persuadeatur. Itane vero? Utinam ratione uteretur, qui talia regeant, & ad rationem momenta hæctenus allata exigent, perpendentque. Verum qui rationem tantopere jactant, nihil antiquius & constantius habent, quam ne eidem auscultent; quibus enim totos se permisissent, affectiones pravæ impedimento sunt, ne ad veritatem rationem revocent, ponantque in Scripturis studium, & animum ad momenta, quibus eorum divinitas demonstratur, se admoveant. Audiendus Grotius; qui præcipuam hanc hodiernæ incredulitatis causam aperit L. 2. de *verit. Christ. Relig.* §. 19. cujus gravissimæ verba non piget exscribere, quod sint illa & vere anrea, & plurimum efficacitatis habeant, & ad hujus, in qua hæremus, quæſtionis, & universam ad Christianæ Religionis confirmationem. „ Si quis allatis hæctenus „ argumentis, „ pro Christiana religione, „ satis sibi factum non putet, sed magis „ urgentia desideret, scire debet, pro re- „ rum diversitate diversa quoque esse pro- „ bandi genera, alia in mathematicis, „ alia de affectionibus corporum, alia cir- „ ca deliberationes, alia ubi facti est quæ- „ stio,

stio, in quo genere sane standum est nulla suspitione laborantibus testimoniis, quod ni admittitur, non modo omnis historix usus perit, medicinx quoque pars magna, sed & omnis, quæ inter parentes, liberosque est, pietas, ut quos haud aliter noscamus. Voluit autem Deus, id, quod credi a nobis vellet, sic ut illud ipsum credere tanquam obedientiam a nobis acciperet, non ita evidenter patere, ut quæ sensu ac demonstratione percipiuntur, sed quantum satis esset ad fidem faciendam, remque persuadendam homini non pertinaci, ut ita sermo Scripturarum tamquam lapis esset lydius, ad quem ingenia sanabilia explorarentur. Nam quum ea, quæ diximus, argumenta tam multis probos, eosdemque sapientes in assensum traxerint, hoc ipso liquet, apud ceteros incredulitatis causam non in probationis penuria esse positam, sed in eo, quod nolint, verum videri id, quod suis affectibus adversatur, quod scilicet illis durum sit honores, & alia commoda parvi ducere, quod faciendum est, si ea recipiant, quæ de Christo narrantur, ac propterea etiam Christi præceptis obtemperandum putent. Idque eo ipso de-regitur, quod multas alias Historicorum narrationes pro veris habeant, quas tamen veras esse sola auctoritate consistet, non etiam manentibus in hunc diem vestigiis, qualia habet Christi historia, partim confessione Judæorum, qui nunc superiunt, partim iis, qui ubique reperuntur, Christianorum cæcibus, quorum omnino causam aliquam extitisse, oportuit. Quumque illa Christianæ religionis tam diuturna continuatio, & tam late diffusa propagatio ad nullam humanam efficaciam referri possit, sequitur, ut tribuenda sit miraculis. Aut si quis miraculis negot id factum, hoc ipsum, quod sine miraculo tale quid tantas vires acceperit, majus habendum est omni miraculo. Postremum hoc, quod Grotius leviter perstringit, argumentum egregie versat Chrysostomus in Comment. in 1. ad Cor. c. 1. Augustinus l. 22. c. 5. de Civ. Dei. & D. Th. 1. c. 9. c. 6.

VII. Quod de pravis affectibus, qui impedimento sunt, ne Scripturarum lucem Increduli videant, ait Grotius, scite confirmat Clericus in not. in hunc locum. Duo sunt genera dogmatum in Reli-

gione Christiana, quorum altera possunt philosophice demonstrari, altera non possunt. Priora sunt existentia Dei, creatio mundi, Dei providentia, & sanctitas, ac utilitas ejus præceptorum, quæ omnia possunt demonstrari, suntque a Grotio & aliis ita demonstrata, ut necesse sit, ea admitti, nisi rationi nuntius remittatur. Attamen adfectus, qui iis contrarii sunt, obstant, ne ab incredulis admittantur, quia si vera agnoscerentur, ii affectus essent exuendi, quod nolunt dudum iis assueti. Posteriora sunt facta historica, quibus veritas Evangelii nititur, quæ sunt a Grotio exposita, & historicis argumentis probata. Ea etiam firma argumenta ab incredulis haberentur, quemadmodum probationes omnium historicarum, quas non negant, quamvis non viderint, nisi eadem adversaretur ratio ab affectibus petita, qui obstant, ne ea admittantur, quibus admissis, inolitis consuetudinibus esset valedicendum. Vide libellum Gallicum nostrum de Incredulitate. "Nihil his gravius, nihil verius; quod enim, pulcre ait Chrysostomus in 111. c. Epist. 1. ad Cor., quod præceptis non creditur, ex inertia ad implenda, quæ præcepta sunt, venit. Prima incredulitatis causa, & cæterarum, ignorantia scilicet & superbia, radix, cordis corruptio. Hinc mirifice Blasius Pascalis suis in Commentationibus c. 8. inquit. "Si fidem habeam, ais, e voluptatibus emergerem; repono: voluptatibus valedic, & fidem habebis. Periculandum est; perimagni enim interest. Tuum est ordiri: neque enim fidem tibi dare ego possum: at tu potes voluptatibus tuis nuntium remittere. Non alias, quam te docendi, partes habere ego possum; potes tu tamen percipiendæ suscipiendæque veritatis, tantisper saltem, impedimenta submovere. Ita ergo te compera, ut cordis tui durities, & cæca peccandi libido in nobem non concreseat, quæ nequeat veritatis radiis a mente dispelli."

VIII. Reliquum tamen est argumentum, quod nisi dissolverimus, inutilis & plane vanus est qualiscumque hic labor, quem ad probandam librorum antiqui fidei veritatem, ac divinitatem insumimus; cujus enim jam nobis usus erunt, cujus auctoritatis nisi consistet, eosdem illos esse, qui sunt ab Auctoribus sacris editi, nec cor-

corruptos illos fuisse atque adulteros? Notæ sunt nonnullorum veterum Ecclesiæ Patrum quæmoniorum de codicibus sacris a Judæis dolo malo vitiatiss, quibus & hoc idem in culpa ponunt recentium Theologorum aliqui. Non est ergo, cur libri illi tanto nobis in pretio sint, quam sit incertum, quid Judæorum manus effugerit, quid ab eis resectum, quid substitutum. Cæterum petimus, quandonam iis, qui in hac opinione sunt, placeat, corruptionem hanc consignare, num ante, an post Christiani nominis ortum? Si ante Christi tempora, reponimus, quod Grotius lib. 3. c. 16. de verit. &c. breviter, sed nervose reponit. „Nos, qui Christiani, ni sumus, omnino non est, quod de eorum librorum fide dubitemus, quum ex illis pene singulis testimonia extent, quæ in libris itidem nostris reperiuntur. Neque Christus, quum plurima in legis Doctoribus, & temporis sui Pharisæis reprehenderet, unquam eos accusavit falsimoniam in libris Moïsi aut Prophetarum commisisse, aut quod suppositis, mutatisque libris uterentur.“ Dno hæc Grotii momenta ea sunt, ut non Christianis solum, sed & omnibus, qui ratione uti velint, facere satis possint; facti enim veritate nituntur, de qua in libris nostris explorata fieri quisque potest suis oculis certior.

IX. Si autem post Christi adventum malit quis admissam hanc a Judæis Scripturarum depravationem figere, eidem Grotio respondeat ita pergenti. „Post Christi tempora Scripturam in iis, quæ momentum habent, vitiatam neque probari potest, neque vero credibile fiet, si quis recte cogitaverit, quam longe lateque sparsa per terrarum orbem eliet gens Judæorum, illos ubique libros custodientium; nam primum ab Aisiriis abductæ in Medium decem Tribus, dux postea, & ex his quoque, post concessum a Cyro reditum, multi in terris exteris subsederunt. Macedones Alexandriam magnis eos commodis inhabitant. Antiochi sævitia, Asmonæorum civilia bella, externa Pompei & Sossii multos disiecerunt. Plena Judæis erat Cyrenæica, plenæ urbes Afix, Macedoniæ, Lycæoniæ, etiam insule Cyprus, Creta, & aliæ. Jam Romæ numerus eorum ingens vel ex Horatio l. 1. Satyr. satyr. 4. 5. & 9., Juvenali

Chignoli Tom. I.

Sat. 14. & Martiali rtt. 4. discatur. Tam distitis inter se cœtibus imponi nulla arte potuit, nec magis ipsi in salsum convenire. Adde, quod trecentis ferme ante Christum annis cura Egypti Regum, Hebræorum libri in Græcum sermonem ab his, qui Septuaginta dicuntur, versi sunt, ita ut jam & a Græcis, sermone quidem alio, at sensu in summam eodem possiderentur, eoque minus mutationem reciperent. Quin & in Chaldaicum, & in Hierosolymitanum, idest semi-Syriacum translati sunt iidem libri, partim paulo ante, partim non multo post Christi tempora. Secutæ deinde versiones in Græcum aliæ, Aquilæ, Symmachi, Theodotionis, quas cum illa Interpretum Septuaginta, contulit Origenes, & post eum alii, nulla historię aut rerum pondus habentium diversitate. Philo Caligulæ ævo floruit, Josephus ad Vespasianorum tempora vixit. Uterque ex Hebræorum libris ea adferunt, quæ nos hodieque legimus. His autem ipsis temporibus magis magisque spargi caput Christiana religio, quam profitentium multi Hebræi erant, multi Hebræas literas addidicerant, quibus proinde pronum fuit, si quid a Judæis falsi fuisset admissum in parte, inquam, insigni, id ipsum collatis libris antiquioribus deprehendere, apertumque facere. At non modo id non faciunt, sed etiam plurima adducunt ex veteri Fædere testimonia plane in eum sensum, quo apud Hebræos extant, quos sane Hebræos cuiusvis potius criminis, quam, non dicam falsi, sed vel negligentis circa hos libros convincas, quum eos summa religione describere, ac conferre soleant, etiam ut literas, quoties quæque occurrat, numeratas habeant. Addatur ultimo loco & hoc minime sperendum non mutaræ per Judæos de industria Scripturæ argumentum, quod Christiani ex iis ipsis, quos Judæi legunt, libris vincunt, & quidem, ut confidunt, valide, Magistrum suum Jesum illum ipsam esse Messiam, qui Judæorum majoribus jam olim sit promissus; quod vel maximo, ne fieri posset, cavissent Judæi post ortum ipsos inter & Christianos certamen, si unquam in eorum potestate fuisset, mutare, quæ velent.“

E

X.

X. Hæc, quæ leviter Grotius more suo perstrinxit, alii vero ab eo mutuati, quin tamen eum appellant, late persequuntur, æqui verique amanti persuadent, non abfuisse solum a tanto scelere Judæos, sed nec, si illud meditati essent, quod negare non audemus, perficere potuisse, ut in omnes nimirum antiqui Fœderis codices sacrilegas manus inferrent, eosque in parte, inquam, insigni, & quæ historiam, fidem, morem contineat, violarent. Hinc etsi susceptam a Melchiorre Cano l. 2. c. 13. vulgatæ veteris editionis defensionem maxime probemus, (suam enim sententiam, ut catholicum, religiosumque Theologum decet, ad Tridentini mentem direxit, quod sel. 4. in decreto de usu & editione sanctorum librorum eandem authenticam declaravit, vetuitque illam, quovis prætatu, reici) probare tamen non possumus, quod ad alia legitimæ sanctæque huius defensionis momenta illud adiecerit, in quo multus est, & ferme triumphat, quod Hebræorum Doctores, nostri videlicet inimici, multo studio contenderunt textum Hebraicum corrumpere, ut vetus Testamentum nostris exemplariis faceret contrarium, ut Eusebius l. 4. hist. Eccl. c. 18. refert. Si Hebræorum Doctores multos tantum scelus molitos cum Eusebio velit Cano, non repugnamus: at si velit, universos non id tentasse solum, sed & re ipsa præstisse, quare iam nulla sit Hebræorum quorumcumque codicum fides, quod multis ibidem evincere ille nititur, dabit ille nobis ventiam, si in hanc eius opinionem pertrahi nulla ratione possumus, a qua & quæ mox ex Grotio descripsimus, & alia plura nos multum abducunt. Facile possemus, & quos ille Patres laudat velut opinionis suæ patronos, & quæ ex Scripturis exempla profert, exponere & ad veritatem revocare, quin & sua in illam arma torquere, si id loci huius esset & temporis. Dolemus tamen, sua hac illum opinione, quæ & aliorum ante, & post eum est, ansam Incredulis minus caute dedisse ad despiciendam librorum veteris Instrumenti veritatem atque auctoritatem, quod incommodum argere nolumus, ne videamus Theologo gravissimo & scientissimo invidiam creare velle. Cæterum non habent Increduli, quo se putent hominæ librorum auctoritatem posse disijcere; Grotii enim momentis cæpo confi-

citur, illos nec mutatos esse, nec in his, quæ momentum habent, depravatos. Non abauimus potuisse homines pravos, aut dogmatibus suis perverse additis exemplaria sua corrumpere; unde ortæ nonnullorum veterum Patrum adversus Judæos de hoc crimine expostulationes, & querimonie: falsariam tamen manum absolute non potuisse omnia exempla pervadere, & versiones omnes corrumpere, præter ea, quæ ex Grotio producta sunt, ipsis evincitur Patrum de hoc Judæorum scelere querelis. Qui enim potuissent, sacrilegium hoc deprehendere, illudque constanter Judæis obicere, nisi codices quos temerariam Judæorum manum passos esse, conquerebantur, cum antiquioribus, meliorique notæ, & a sacrilegorum fraude intactis diligentissime contulissent? Erant ergo, ut fuerunt semper, suntque adhuc horum librorum exempla integra, & inviolata, ad quorum fidem revocata cætera, fraudem, si quam passa fuerant, e vestigio probebant; nec enim alia ratione potuisset hæc detegi, nec alia via depelli; sed quum idem hoc argumentum Increduli adversus novi Testamenti libros intorqueant, erit & illud prælect. seq. diluendum, quo, si quid adhuc reliquum sit difficultatis, penitus submovebitur.

XI. Priusquam prælectionis huius finem faciamus, Joannis Clerici notam præterire sine animadversione non possumus. Quum Grotius ad probandam librorum antiqui Instrumenti incorruptam ad hunc diem sinceritatem illud quoque addidisset, Hebræos cuiusvis potius criminis quam, non dicam, falli sed vel negligentie circa hos libros convinci posse, quum eos summa religione describere, ac conferre soleant &c. adimplatorumque habere Josephum priore cont. App. scribentem: *Quantum vero fidem nos scripseris apud nos receptis habeamus, rebus ipsis apparet; Quum enim tot sæcula transferant, nemo aut addere quidquam, aut demere, aut mutare aliquid est ausus, de quo videnda lex Deuter. 4., & Thalm. tit. Schebnoth, Clericus hanc notam apponit: „Intelligenda hæc sunt de temporibus, quæ Massoretharum ætatem secuta sunt (idei a sexto Christiani nominis sæculo) Alioquin antea, & stante Republica, & post eam everfam a Chaldæis, non tam diligentes fuisse, „quam*

quam vulgo creditur, liquet cum ex Ludovici Capelli critica sacra, tum ex Virorum doctorum commentationibus in V. T. adeoque ex ipsis Grotii annotationibus. Nos quoque ad libros Historicos V. T. rem demonstravimus. "Quamquam nemo non Josepho magis rerum gentis suae scientissimo, hancque suorum diligentiam fidenter restant credendum censet, quam novitiis Criticis, quid si qualisemque illa rerum pondus non habentium diversitas, quae in priscis codicibus occurrit, & est a Capello, aliisque sexcentis animadversa, non in Judaeorum eius zvi negligentiam, sed in alias causas sit conferenda? Neminem latet, quam assiduo loco saepe ante Josephum fuerint Judaeorum res, quot bellis appetitii si fuerint, quot attriti cladibus. Siantibus Hierosolymis divini codices ad sacros usus publica auctoritate observabantur in aditis, urbe deinde excisa, deportato populo, & crematis codicibus, nulla iam supererat publica eorum custodia, qui nec ipsi supererant, nulli publicae auctoritate custodes appointi: Erant tamen apud privatos, Prophetas in primis, eorundem exempla, ad quorum fidem cetera restructa & reparata sunt; nam & hunc ibidem Josephus testatur, Gentilium suorum esse morem, ut, si quae ingruant bella, pace demum composita, veteres Scripturae a superstitibus Sacerdotibus recognoscantur, relegantur, ac renoventur, quod laxata Babylonica captivitate ab Eisdra Sacerdote & Scriba in lege Dei doctissimo praestitum nemo est, qui non annuat. In tanto ergo tamque frequenti temporum mora, in tot tantisque Judaicarum rerum conversionibus atque pesturbationibus mirum, leviorē alicquam mutationem in sacros codices irreplevisse, quam impedire quantacumque gentis in his custodiendis diligentia non poterit? In qua ergo notanda, componendaque recentiores Critici suum iudicium exercent, antiquorum codicum varietas non videtur Judaeorum, qui stante Republica, & post eam a Chaldaeis eversam vixerunt, indigentiae tam fidenter a Clerico adscribi posse. Exquisita vero haec eorundem diligentia, de qua Grotius, ante tempora quadret, qua Massoretharum atque secuta sunt, Eruditorum iudicio permittimus; quominus enim & hoc nobis tam facile probetur, nonnulla sunt,

quae impediunt, de quibus nunc non attinet dicere.

PRÆLECTIO VIII.

Librorum novi Fœderis veritas, & divinitas demonstratur.

I. **P**robanda propositionis hujus onere magna ex parte levati sumus; in prælectionibus enim de Deo homine factis propos. 1. & 2., quas totius tractationis Geometrarum more digelitz veluti fundamentum jecimus, luculentè ostendimus, libros novi Testamenti sanctos esse, non suppositos, eorumque Scriptores omnino veraces. Quidquid etiam adversus utramque propositionem opponi ab Incredulis potest, & solet, videmur nobis ibidem tam solide dispulsi, ut responsa nostra nulla possint ab Adversariis, nisi nimium nos amamus, idonea exceptione convelli. Ceterum quoniam ibi, seposita horum librorum inspiratione ac divina auctoritate, in adituenda duntaxat eorundem sinceritate atque veracitate versati sumus, quod hæc argumentis moraliter evidentibus demonstrata satis ad institutum nostrum, superque esset, nitemur hic pro virili, eorum divinitatem momentis firmissimis confirmare. Egregia sane sunt & invita, quæ tum Grotius l. 3. de verit. Christ. Relig., tum Jaquelot tom. 2. de librorum utriusque Test. inspiratione in hanc rem contulerunt, quorum alia a Christianæ religionis excellentia, alia ab Evangelicarum legum sanctitate, alia a divini, cujus in libris istis forma traditur, cultus præstantia, alia a Christi & Apostolorum historia &c. ducta sunt. Verum quam immensi ferme essemus, si vellemus ire per singula, nunc versabimur argumentum, quod D. Thomas 1. c. 2. 6. sapientissime expendit, quo nro sanctorum nriusque Fœderis librorum divina inspiratio plenissime demonstratur; quare illud e D. Thoma depromptum valide urgent & memorati Grotius & Jaquelot.

II. Hujusmodi veritati, ait Angelicus, cui humana ratio experimentum non præbet, fidem adhibentes non leviter credunt, quasi indoctas fabulas secuti; hæc enim divinitus sapientie secreta divina ipsa sapientia, quæ omnia plenissime novit, dignata est hominibus revelare, quæ sui præsentiam, & doctrinæ inspirationis veritatem convenientibus at-

gumentis offendit, dum ad confirmandum ea quæ naturalem cognitionem excedunt, opera visibiliter offendit, quæ totius naturæ superant facultatem, mirabili videlicet curatione languorum, mortuorum suscitatione, cælestium corporum mirabili immutatione, & quod est mirabilius, humanarum mentium inspiratione, ut idiotæ & simplices dono Spiritus Sancti repleti summam sapientiam, & faciundiam in instanti conquirentur. Quibus inspectis, non armorum violentia, non voluptatum promissione, & quod mirabilissimum est, inter persecutorum tyrannidem innumerabilem turbam non solum simplicium, sed etiam sapientissimorum hominum ad Christianam fidem prædictæ probationis efficacia convocavit, in qua omnem humanum intellectum excedentia prædicantur, voluptates carnis prohibentur, & omnia quæ in mundo sunt, contemni docentur. Hoc autem non subito, neque casu, sed divina dispositione factum esse, manifestum est, quod hoc se facturum, Deus multis ante Prophetarum prædixit oraculis, quorum libri penes nos in veneratione habentur, utpote fidei nostræ testimonium perhibentes. Hujus quidem confirmationis modus tangitur ad Hebr. 2. Quæ, scilicet humana salus, quæ initium accepisset enarrari per Dominum ab iis, qui audierunt, in nos confirmata est contestante Deo signis, & portentis, & variis Spiritus Sancti distributionibus. Hæc autem tam mirabilis ad Christianam fidem mundi conversio indicium certissimam est præteritorum signorum, ut ea ulterius iterari, necesse non sit, quum in suo effectu appareant evidenter. Eset autem omnibus lignis mirabilius, si ad credendum tam ardua, ad operandum tam difficilia, ad sperandum tam alta, mundus inductus fuisset absque mirabilibus signis a simplicibus, & ignobilibus hominibus, quamvis non cesset Deus, etiam nostris temporibus, in confirmationem fidei per Sanctos suos miracula operari.

III. Quid adversus hæc opponere incredulitas & impietas potest? In omne se latet veritas, omnem moveat lapidem, numquam erit, ut demonstrationis, quæ hunc exitit, vim elever, aut retundat; neque enim gravissimam causam hanc adversus Aethos, sed adversus Theitas oramus,

qui unius se ajunt summi Dei veram omnium Auctoris, Rectorisque cultores, a cujus germana idea quum sejungi nulla ratione possint potentia, sapientia, & veracitas infinita, nisi Deum tollas, negare nequis, multa ab eo præstari posse præter omnes naturæ leges, & ordinem, hæcque nonnisi ad veritatis confirmationem. Jam vero nihil est iis, quæ D. Thomas assumit, certius & constantius, divinam scilicet sapientiam, quæ omnia plenissime novit, dignatam esse secreta sua, quæ naturalem cognitionem excedunt, hominibus revelare, suique præsentiam, & doctrinæ libris sacris comprehensæ inspirationis veritatem convenientibus argumentis ostendere, dum ad ea confirmanda visibiliter offendit opera, quæ totius naturæ superant facultatem; Remani namque, ac sinceri sunt, qui convenientia hæc, & visibilia divinæ virtutis argumenta referunt, libri, eorumque auctores plane veridici, & ab omni falsi suspitione perquam alieni, quorum utrumque alibi ad liquidum perductum est. Quum eræo, signis solum supernaturaliter factis divinæ inspirationi convenienti testimonium perhibeatur, ut ibidem verissime docet D. Thomas, dum operatio visibilis, quæ non potest esse nisi divina, ostendit doctorem veritatis invisibiliter inspiratum, nulla jam potest de librorum novi Testamenti inspiratione prudens dubitatio esse, quibus contineri sapientiæ suæ secreta naturali quavis cognitione majora, ipse, qui hominibus ea revelare dignatus est, Deus innumeris iisque certissimis, quæ non possunt, nisi divina esse, argumentis testatur est.

IV. Quoniam hæc, quod a miraculis ducitur, præcipuum est momentum quo & hæc, quam excutimus, & universim Christianæ religioni veritas demonstratur, lubet, ad laudatam D. Thomæ doctrinam præclarissimi Interpretis ejus Francisci Silvestri glossam etiam paulo longiore atterere, quod sit illa Philosopho & Theologo gravissimo digna, multumque valeat ad dispiciendam caliginem, quam probationi huic exterorū tam nitide effundere incredulitas nititur. Circa hanc probationem dubium occurrit, quia nulla opera, quantumcumque mira, videntur, de necessitate probare nostram legem a Deo esse; nulla enim adeo magna opera sunt, quæ non possit aliquis cavillando pervertere, aut ea a Deemonibus facta asserens, aut præstigiis apparuisse, non

tamen in veritate fuisse facta, aut a naturali aliqua causa fuisse producta. Ad evidentiā hujus difficultatis, in qua Christianorum plerique titubant, in primis considerare oportet, ea sola vere miracula esse, ut inf. in 3. libro declaratur, quæ a solo Deo, aut quantum ad substantiam facti, aut quantum ad id, in quo fiunt, aut quantum ad modum faciendi specialiter præter communem modum gubernationis universi fieri possunt. Ideo quum volumus investigare, an aliquid vere miraculum sit, inspicendum est, an quidquam in eo sit, quod a nulla creatura fieri possit virtute propria. Quod si tale quid inveniat, & sit in rei veritate factum, & non tantum secundum apparentiam, illud certo asseremus, verum esse miraculum. Cavendum tamen, ne creaturis & præsertim substantiis immaterialibus plus virtutis attribuiamus, quam ipsis conveniat, aut plus ab earum virtute detrahimus, quam oporteat, ut aut ea, quæ a solo Deo fieri possunt, virtute aliqua creata fieri potuisse existimemus, aut quæ virtus creata efficere potest, sola virtute divina fieri posse credamus; ex utroque enim circa vera miracula potest error accidere.

Considerandum quoque, licet in his, quæ corporaliter fiunt, difficile sit indubitatam veritatem habere, quod Dæmones, transmutatione locali agris, aut alterius corporis, aut etiam sensuum immutatione faciant multa apparere, quæ in veritate non sunt, tamen etiam in hujusmodi, ex omnibus circumstantiis simul pensatis, quod verum sit, poterit discerni, puta in virtui suscitatione, quamvis Dæmon possit in defuncti corpus intrare, atque in eo opera aliqua operibus vitæ similia exercere, aut etiam sic hominum sensus immutare, ut appareat, mortuum revivisse, qui non revixit; tamen si viderimus, in eo corpore universa vitæ opera fieri, & eodem modo, quo prius, ita ut omnibus indifferenter appareat, & per longum tempus, dicemus, vere mortuum revivisse, & non solum secundum apparentiam, & sic de aliis. Advertendum etiam, licet in aliquibus operatione Dæmonis possint esse præstigiæ, esse tamen quedam miracula, in quibus præstigiæ locum non habent, sicut est transmutatio

intellectus, & voluntatis, quæ corporis sensibus non percipiuntur; sunt enim præstigiæ ad res corporeas, quæ aliquo percipiuntur sensu.

Dicitur ergo primo, quod aliqua sunt vere simpliciterque miracula, quæ nullam admittunt calumniam, quibus docentis veritas optime & efficaciter confirmatur; sunt enim quedam, quæ si concedantur in veritate facta... a solo Deo facta fuisse negari non potest: sunt autem quedam talium, quæ negare nullus potest, quia in veritate sint facta... sicut de multis signis a Christo (eisque Discipulis) factis. Dicitur secundo, quod subita illa mentis Apostolorum illuminatione per Spiritus Sancti missionem calumnia non recipit; Neque enim secundum apparentiam, sed secundum veritatem hanc factam fuisse, cognoverunt, quotquot Apostolos loquentes linguis & disputantes audierunt: neque fieri a Dæmonibus potuit, quod hoc perverse eorum voluntati repugnet, quia homines in malum pertrahere vellent, non ad bonum inducere. Quod si ab Angelis eam illuminationem fieri potuisse, quis dicat, eo etiam admissio dicemus, sicut alia miracula a Deo ministris Angelis fiunt, ita & hominum illuminationes, quod sane & quedam veritatis ab idiotis prædicatæ confirmatio erit, quod boni Angeli non decipiant homines, sed eos instruant de divinis. Similiter hominum & idiotarum, & sapientum conversio ad fidem Christi, & voluptatum abjectio, in quas est hominum inclinatio naturalis, in solum Deum auctorem referri potest, qui humanas voluntates solus potest immutare. Dicitur tertio, quod signa insolita & miracula vera esse, & virtute divina facta, dignoscitur, quando is, qui ad doctrinæ suæ confirmationem miracula operatur, bonos mores prædicat, & secundum ipsos vivit, seductæ homines in Deum reducere, non autem propriam quærit utilitatem, neque superstitionibus utitur, & circa utilia, non circa vana operatur mirabilia; tunc enim certus quis esse potest, quod divino, non autem fallaci agatur spiritu; ex hoc enim S. Thomas 2. sent. dist. 7. q. 3. ar. 1. ad 2. a falsis vera signa distinguit &c.. Hæc doctissimus Vir, ex quo describere illa volumus, ut omnibus pateat, unde prompta sint, quæ

in recentibus religionis nostræ vindicibus Anglis, Gallis, Germanis, tantum placent, magnamque habent admirationem, perinde ac si horum ingenio fuerint nuper excogitata.

V. In hanc autem e miraculis petitam demonstrationem peropportune quadrat nonnullæ Grotii animadversiones l. 3. de ver. Rel. Christ. §. VII. quæ miraculorum Christi, ejusque Discipulorum, quibus tota illa nititur, veritatem mirifice illustrant, confirmantque efficacissime. „Bonæ ipsorum (Apostolorum scilicet, aliorumque, a quibus novi Fœderis libri sunt editi) fidei Deus ipse illustra testimonia reddidit editis prodigiis, quæ cum magna fiducia ipsi, ipsorumque discipuli publice adseverarunt, additis personarum locorumque nominibus circumstantiis cæteris, ita ut facillime posset a Magistratibus, inquisitione facta, veritas aut falsitas adseverationis detegi, inter quæ dignum observatione est, quod de linguarum, quas non didicerant, usu apud multa hominum millia, & de sanatis subito corporum vitiiis in populi conspectu constantissime prodiderunt. Neque ens deterruit, quod scirent, iis temporibus Judæos Magistratus sibi esse inimicissimos, & Romanos iniquos admodum, qui nullam omisuri essent, ipsos tanquam novæ religionis auctores aliquo crimine tradocendi materiam. Neque vero Judæi aut Pagani unquam negare proximis illis temporibus ausi sunt, prodigia ab his viris edita, imo Petri miracula Phlegon Adriani Imperatoris Libertos suis in Annalibus commemoravit, & ipsi Christiani in iis libris, quibus fidei suæ rationem Imperatoribus, Senatui, Præfatis reddunt, facta hæc tanquam notissima, & de quibus dubitari non posset, affirmant: imo & apud sepulcra eorum vim mirificam durasse per aliquot sæcula, aperte prædicant, quum non nescirent, si id falsum esset, facillime a Magistratibus cum ipsorum pudore ac supplicio revinci posse. Fuit vero prodigiorum apud sepulcra quæ dixi, editorum tanta frequentia, tot eorum testes, ut etiam Porphyrio ejus rei confessionem expresserint &c.“

VI. Quam sunt hæc a Grotio vere sapienterque animadversa, tam intemperans

est, & homine, qui Christianus audire vult, indigna Clerici notatio. „Miracula apud Sanctorum sepulcra tum cæperunt jacari, quum rerum potentiibus Christianis lucro experunt esse iis, in quorum Ecclesiis sepulta erant Martyrum, aliorumque cadavera; quare nollem hoc argumento uti, nec certis miraculis una cum dubiis, aut commentitiis fides detraheretur. Notum est, quot fabulæ a IV. sæculo narratz sint hac de re. Sed Origenes ejusmodi miraculorum non meminit; quin & l. 7. cont. Celsum ait: *Signa Spiritus sancti ab initio prædicationis Jesu, & post ejus adventum plura ostensa, postea vero pauciora. Veruntamen nunc quoque sunt ejus vestigia apud paucos, qui purgatos habent animos verbo, & huic convenientibus actionibus.* Quis credat, uno aut altero sæculo post Origenem, quum minus opus erat, tot facta esse miracula? Certe IV. & V. sæculi miraculis tam fides sine flagitio detrahi potest, quam sine impudentia Christi & Apostolorum miraculis negari nequit. Miracula hæc non sine periculo prædicari poterunt, illa non sine periculo rejici, nec sine utilitate eorum, qui forte fingeant, credi, quod magnum est discrimen. Mirum non est, Calvinianum hominem nullam non captare occasionem, qua virus evomat acerbioris suæ in religiosum cultum, quo Sanctos in cælis cum Deo regantes, eorumque reliquias ac sepulcra prosequimur. Quam suis præsertim in animadversionibus in Sancti Augustini opera An. 1703. Amstelodami vulgatis Augustinorum non semel paulo petulantius infectatus esset, quasi vero miraculis ejusmodi vulgo jactatis fidem facilius, quam par esset, adhiberet, quin eum & Ambrosium in pie fraudis suspensionem vocasset, tantam ejus temeritatem Cl. Laminus Pritanius l. 3. de Moderat. Ingen. in Relig. negotio c. 11., nervose coarguit, & retudit, ex quo exercit. 42. ad Danielelem aliqua & nos delibavimus, quæ Neutono similia effutire aucto reponeremus.

VII. Cæterum quis non miretur hominem, qui de arte critica scripsit, in sua hæc ad Grotium nota, ejus, cujus reliquis fieri magister voluit, artis ita oblitum, ut, qui sit a critice omnino imparatus, discereret non tam inepte? De divi-

divina fide sermo non est, quam miraculis Christi & Apostolorum adiungendam esse, Christiani concedunt, ceu quæ in libris describuntur, quorum divina est auctoritas, neque de Grotius, neque nos, sed de humana, quam iis tam certo adhibendam esse, contendimus, quam reliquis solet, quæ paris momenti rationibus comprobantur, quæque negari sine communis hominum sensus injuria non possunt. Jam vero quid est, quod superciliosus hic Aristarchus argumento uti nolle, quod ex miraculis apud Sanctorum virorum sepulcra patris Grotius instruxit? Ne certis, ait, una cum dubiis, aut commentitiis fides detrahatur. Scite vero: at quid causæ habet, cur hæc dubia, aut commentitia, & ad fabulas ableganda pronunciet? Non ii certe sumus, qui omnibus, quæ in humana historia, aut populari traditione feruntur, fidem habendam esse velimus: sumus contra natura morosi, & ad credendum hujusmodi forte plus quam deceat, difficiles atque lenti. Quia tamen homines sumus, neque possumus a ratione discedere, internoscere nitimur, quæ digna sunt, ut credatur, quæ indigna: sunt enim & rerum hujusmodi certæ leges sapientum omnium consensu probatæ, ad quas toto & absque erroris periculo dirigenda iudicia possunt. Hinc quum commune effatum sit, si quidpiam a viris probis & gravibus, in quos erroris aut fraudis cadere prudens suspicio nequit, referatur, nec sit illud suapte absurdum, incredibile, aut, ut ajunt, impossibile, detrahi non posse affirmantibus fidem, nisi temere, atque perverse, aliqui nihil in humana historia certum esset, & si multa negare nolumus a quarto seculo ad hanc diem falso jactata miracula, multa improvisa nimisque facilitate credita, nonnulla etiam, si velis, meditato conficta, iniquissimum tamen est, abhorretque a ratione quam maxime, omnia ejusmodi pari loco & gradu habere, omnia aut repudiare, aut dubia saltem habere: quæ enim jam erit totius humanæ historiæ fides, si liceat ita agere? Nam quæ humana historia est, in qua non aliquid falsi cum veris, non aliquid dubii cum certis permixtum sit? Præmittenda iudicio est accurata prudensque inquisitio in narrationis alicujus auctores, testes, & documenta: expendenda diligenter rei, quæ nar-

ratur, natura, tuncque demum non ad præjudicia, non ad opiniones, quibus inebutus est animus, non ad privatas affectiones, sed ad rationem, & ad consuetudinem a sapientibus leges dirigenda sententia. Itane vero Clericus? Præcepit hoc suum, quod exagitamus, iudicium nam ad rationem, ad communem hominum sensum, ad æquitatem exegit? Annon illud ad sectæ suæ præjudicia conformavit? Qui ad Sanctorum tumulos patrata prodigia referunt, ad quos digitum Grotius intendit, Scriptoribus quidquam ne gravius, illustrius, fide dignius? Desiderarene potest Clericus ipse, si quidquam in eo reliquum est humani sensus atque pudoris, pietate, doctrinæque spectabilioris Basilio M., Nazianzeno, Nysseno, Hilario Pictav., Augustino, Hieronymo, Ambrosio, Chrysostomo, Isidoro Pelusiota, Theodoro &c.? Num populari traditione, num inanibus & incertis sine auctore rumoribus narrationem hanc suaserant? Annon contra ea a se scribi testantur, quæ aut suis ipsimet oculis, aut a testibus fide dignissimis exceperunt? Quid est, hæc a tam eximiiis Viris constanter vulgata prodigia dubia, aut commentitia, aut inter fabulas referenda discernere, nisi totam humanam fidem exterminare? Habent ne illa quidpiam absurdi, quo indigna sint, quæ credantur? Qui tactu corporis Elisei defuncto vitam, semicinctiis Pauli ægris sanitatem restituit, Deus, annon potuit ad Martyrum suorum sepulcra hæc aliaque hujus generis signa edere, quo pateret omnibus, quantum ii sibi accepti essent? Quoniam nunc intra solius humanæ fidei fines hæremus, an minus digni, quibus credatur, Basilius, alique, quos memoravimus, quam libri quarti Regum auctor, & Actuum Apostolicorum scriptor? neque enim de horum afflatu & divina auctoritate verba nunc sunt.

VIII. Sed Origenes horum miraculorum non meminit. Num ergo incerta habenda aut commentitia quæcumque non sunt ab Origene commemorata? Si horum ille non meminit, quot meminerunt probitate, gravitate, doctrina Origene saltem non interiores? Et hæc magnam illum critica artis Doctorem scriptitare non pudet? Ait Origenes, signa Spiritus sancti, quæ ab initio prædicationis Jesu, & post ejus assumptionem plura ostensa sunt, jam esse

avo suo *pauca*. Belle vero : num ait nulla ? Nonne ibidem adversus acerrimum Christiani nominis hostem constanter scribit, & tum fuisse ostensionis Spiritus Sancti *vestigia apud paucos* ? Nec ergo Origenis atare Spiritus Sancti signa delirant. Verum, *quis credat*, pergit subtilissimus censor, uno atque altero seculo post Origenem, quum minus opus erat, tot facta esse miracula ? *Quis credat* ? Quicumque fuerit Clerico æquior, nec palam a recta ratione, & communi sensu fecerit secessionem, quicumque scilicet animo in veritatem inreuro perpendit, qui sint, a quibus illa narrantur. Quæ vero hominis confidentia scribentis, uno atque altero seculo post Origenem minus opus fuisse miraculis ? Quum Paulus dicat, *signa esse infidelibus non fidelibus*, quandam major Ethnorum numerus ad Christi caltra transiit, quandam vehementior fuit hæresion, atque schismatum adversus Ecclesiam furor, quam uno atque altero post Origenem seculo ? Quid ergo si divinæ sapientiæ tum maxime placuit, ad late evertendum idolorum cultum, propagandumque Christianum nomen, nec non ad communicandam adversus oppugnantium furem Ecclesiam, miracula multiplicare, quæ tamen, etsi multa ferantur, multo iis pauciora fuerunt, quæ in Apostolorum Actibus, & Epistolis Pauli leguntur ? Cur tandem *quarti & quinti sæculi miraculis tam sine flagitio detrahi fides potest, quam sine impudentia Christi, & Apostolorum miraculis negari non potest* ? Magnum est discrimen, ait : Quodnam ? Christi Apostolorumque miracula non sine periculo predicari potuerunt, illa non sine periculo rejici, nec sine utilitate eorum qui forte simgebant, credi. Dignum profecto tanto capite discrimen, quod totum falsitate, maledicentia, & in Romanam Ecclesiam odio vitetur. Quoniam nolumus in re apertissima multi esse, quod periculum e. c. adierunt Arian, qui Mediolani, favente Iustina Augusta, plurimum valebant, miraculum apud SS. Martyrum Gervasii & Protasii rumulum editum negantes pugnacissime, palamque irriteres ? Quæ Ambrosii illud constanter ceu manifestum atque certissimum affirmantis utilitas ? quod compendium ? An nesciebat ille, an nesciebant alij summi viri, quos miraculorum hujusmodi testes dedimus, ma-

gnum sibi impendere periculum, si falsa jactassent, quum *facillime a Magistratibus detecta* trass in ejus arificum dedecus & supplicium recidere debuisset ? Futile ergo, fallumque quum sit excogitandum a Clerico Christi Apostolorumque inter, ac quarti & quinti sæculi prodigia discrimen, ut illis *sine impudentia*, ita his *sine flagitio* detrahi non posse fidem, jure contendimus, meritoque cum Clerico expollulamus, quod Incredulos armis inlfluxerit, quibus omnia veteris novique Testamenti prodigia disjiciant ; utat enim & eorum humana fides, si quarti & quinti sæculi miracula etsi testium omni exceptione majorum testificatione sulsa dubia habenda sint, aut etiam commentitia.

IX. Quum in prælectionibus de Deo homine factio propos. 11. omnia dilucrimus, quæ adversus librorum novi Testamenti auctoritatem obijci ab Incredulis possunt, non videmus sane, quid amplius possit iis opponi, nisi forte tales non manifeste, quales ab initio fuerant, nullam propterea jam esse illorum fidem, ad quod refellendum nihil validius est Grotii responsio l. 3. de venit. &c. §. XV., quod perlibenter exscribimus, quod plenam habeat succi nervorumque breviteratem, & presse multa perstringat, quæ sunt ad certissima rationis, & naturalis juris scita prorsus exacta. Fatendum, ait, ut aliis libris, ita his quoque accidere potuisse ; accidisse etiam, ut exscriptorum injuria aut perversa cura, literæ quædam, syllabæ, verba mutarentur, omitterentur, adderentur. Sed iniquum est, ob talem, quæ per multa tempora non potest non accidere, exemplorum diversitatem, tali instrumento aut libro moveri controversiam, quum & mos postulet, ut, quod plurima & antiquissima exempla ostendunt, ceteris præferatur. At vero dolo, aut alio quovis modo exempla omnia vitata, & quidem in iis, quæ ad dogma, aut insigne aliquod historice caput pertinerent, nunquam probabitur ; neque enim aut instrumenta sunt, quæ id doceant, neque testes illorum temporum, quod, si quid, ut jam modo dicebamus, serius multo dictum est ab iis, qui in horum librorum discipulos atrocissima odia exercuerunt, id pro convicio, non pro testimonio habendum est. Sufficere quidem hæc quæ dixi-

„diximus, possent adversus eos, qui Scri-
 „pturæ mutationem obijciunt, quum
 „qui id affirmet, præsertim adversus
 „Scripturam diu lateque receptam, is,
 „quod intendit, probare ipse debeat.
 „At nos, quo magis pateat illius ob-
 „jectionis vanitas, ostendimus, quod il-
 „li factum fingunt, nec factum esse,
 „nec fieri potuisse.“

„Evicimus supra, libros eorum esse
 „Scriptorum, quorum nomina præse-
 „runt, quo posito sequitur, non esse
 „alios libros pro aliis suppositos. Pars
 „quoque aliqua insignis mutata non est.
 „Nam quum ea mutatio aliquid sibi
 „deberet habere propositum, ea pars a
 „cæteris partibus, librisque non iidem
 „mutatis notabiliter discreparet, quod
 „nunc nusquam conspicitur, imo, ut
 „diximus, admirabilis est ubique sensuum
 „consonantia. Tum vero, ut primum
 „Apostolorum aliquis, aut virorum
 „Apostolicorum aliquid edidit, dubium
 „non est, quin Christiani magna dili-
 „gentia, ut ipsorum pietatem, studium-
 „que conservandæ & propagandæ ad
 „posterum veritatis deceret, exempla sibi
 „inde plura sumpserint, quæ proinde
 „sparsa sint, quam late patebat Chri-
 „stianorum nomen per Europam, Asiam
 „& Ægyptum, quibus in locis Græcus
 „sermo vigeat: imo & archetypa non-
 „nulla, ut jam ante diximus, ad annum
 „usque ducentissimum servata sunt. Non
 „potuit autem liber aliquis in tot exem-
 „pla diffusus, custoditus non privata sin-
 „gulorum tantum, sed & communis Ec-
 „clesiarum diligentia, falsariam manum
 „recipere. Adde jam, quod proximis
 „statim sæculis versi sunt hi libri in
 „sermonem Syriacum, Æthiopicum,
 „Arabicum, Latinum, quæ versiones
 „etiannum extant, & a Græcis libris
 „in nulla alicujus momenti re discre-
 „pant. Jam vero habemus & scripta
 „eorum, qui ab Apostolis ipsis, aut ab
 „eorum Discipulis instituti fuerunt; qui
 „loca non pauca ex his libris adierunt
 „eo, quem nos nunc quoque legimus,
 „sensu. Neque vero quisque fuit in Ec-
 „clesia tantæ auctoritatis per illa tem-
 „pora, ut mutare aliquid volenti pari-
 „tum fuisset, quod satis ostendunt Ire-
 „næi, Tertulliani, & Cypriani libere
 „disseniones ab iis, qui in Ecclesia
 „maxime eminebant.“

Chignoli Tom. I.

„Post hæc, quæ dixi, tempora secuti
 „alii multi magnæ eruditionis, magnæque
 „judicii, qui post diligentem inquisitionem
 „non hos libros ut in originaria sua pu-
 „ritate perstantes receperunt. Jam & il-
 „lud, quod de diversis Christianorum se-
 „ctis mox dicebamus, huc quoque aptari
 „potest, illas omnes saltem, quæ Deum
 „mundi opificem, & Christum novæ le-
 „gis auctorem agnoscent, ut his libris
 „ita, ut eos nos habemus; quod si qui
 „instituissem partem aliquam interpolare,
 „eos tamquam falsarios cæteri detulissent.
 „Neque vero ullam sectam id umquam
 „habuisse licentiz, ut hos libros mutan-
 „do ad sua placita aptaret, vel inde sa-
 „tis colliges, quod omnes sectæ & adver-
 „sus omnes hinc sibi argumenta depro-
 „munt. Tum quod de divina providen-
 „tia attigimus, ad partes præcipuas non
 „minus, quam ad totos libros pertinet,
 „ei non convenire, ut siverit Deus, tot
 „millia hominum pietatis studiosa, & æ-
 „ternam salutem sincero proposito que-
 „rentia induci in eum errorem, quem vi-
 „tare omnino non possent. Et hæc qui-
 „dem pro novi Fœderis libris dicta sunt,
 „qui, si soli extarent, satis esset, unde
 „veram religionem disceremus.“

Hæc liquere ait Clericus hodie quam
 maxime ex adeuratissimis variarum lectio-
 num novi Test. collectionibus, & præsertim
 ex Joannis Millii editione; „Quantacum-
 „que enim sit varietas, nullum propterea
 „dogma inde novum nascitur, aut antea
 „receptum evertitur: Nulla etiam histo-
 „ria, quæ quidem alicujus momenti sit,
 „ad veritatem religionis quod attinet, an-
 „tea credita ex novi Test. libris elimi-
 „natur, aut ex variis lectionibus antea
 „ignota colligitur.“

PRÆLECTIO IX.

*De Scripturæ sacre usu in theologia
 disputatione.*

I. **H**UC spectavit qualiscumque hic
 noster in adstruenda librorum
 utriusque Fœderis inspiratione labor; hac
 enim, velut fundamento firmissimo consti-
 tuta, stabile est & immobile, quicquid
 apte sciteque superstruitur, quum dubita-
 re jam nemo possit, quin plane certa & ve-
 ra sint, quæ in libris divino afflatu editis,
 proponuntur; nam qui illorum Auctori-
 bus

bus lumen suum praeclit, eosque ad scribendum excitavit, & scribenibus speciatim alitit, ne alicubi laberentur, Deus prima & summa veritas atque veracitas natura est; quare ut nec falli ipse, ita nec quemquam fallere sive per se sive per alium potest; hoc enim si xlitimamus, fieri aliqua ratione posse, germanam ipsam Dei ideam funditus tollimus. Etsi vero non pauca in libris sacris occurrant, quae significare videntur, aut a verbis Dei veritatem abesse, aut homines ab eo in errorem impulsos, in quibus explicandis multum operæ l. 2. qui est *de auctor. Sac. Script.*, c. 7. Melchior Cano laudabiliter posuit, non est tamen, cur de legitimo eorum sensu plus, quam oportet, laboremus. Præter alia namque, & ea disertissima earundem Scripturarum loca, quæ nobis genuinam testimoniorum hujusmodi intelligentiam enodant, recta ipsa ratio nos monet, ut Dei verba, quibus non respondit eventum, non absoluta fuisse intelligamus, sed conditione illigata, nec; quod re ipsa futurum erat, plane denuntiantis, sed comminantis, ut caveretur: quæ vero factam hominibus fraudem sonare videntur, ad permillum revocemus, non ad erroris cuspitem immisionem, sciamusque, a Deo *excacari*, quibus lumen suo judicio non impertit, *indurari*, quorum duritiem non emollit, *decipi* demum, a quibus errorem iuste non amovet. Præterquamquod, ut diximus, locupletissimis aliis bene multis Scripturarum testimoniis hæc interpretatio vititur, ipsa, quam in animis penitus insitam ac consignatam habemus, veri Dei idea eam quasi naturaliter etiam offert, atque cogit amplecti. Licet etenim & ejusdem Cano & aliorum nolimus improbare consilium, qui omnes ingenii nervos contendant, ut nonnullis Abraham, Jacob, Joseph, Judith aliorumque Virorum Dei, quorum Scriptura meminit, locutionibus omnem falsi labem ablergant, si cui tamen minus apta videatur minusque felix eorum interpretatio, non habet, ut in divina vel leviter addubitet veracitate, quæ perfecte in vado est; solet enim Scriptura, quod optimi Historici est, aliorum dicta fideliter diligenterque referre, quin suum de iis judicium auctoritatemque interponat, nisi quum impiorum blasphemias memorat. Hæc quum ita sint, en qui primum generatim Christianis omnibus esse debeat sacrorum

librorum usus, quem in sæpe laudati operis sui peroratione designat Grotius ajens: „*Monentur Christiani sanctum illud dogma Christi (religionem ejus scilicet)* „*ut pretiosissimum thesaurum sollicite* „*custodire, atque eam ob rem etiam sæpe* „*legere sacra scripta, quibus nemo* „*possit decipi, nisi qui prius se ipse de-* „*ceperit. Nam & fideiores fuisse eo-* „*rum Scriptores, & divini afflatus ple-* „*niores, quam ut necessaria veritate nos* „*fraudare vellent, eamque nube aliqua* „*obtegere, sed adferendum animum pa-* „*ratum obsequio: id si fiat, nihil eo-* „*rum nos fugiturum, quæ credi, spera-* „*ri, aut fieri a nobis debent, atque eo* „*modo ali, & excitari in nobis illum spi-* „*ritum, qui futuræ felicitatis arrhabo est* „*datus.*“

II. Ceterum, quia non Christiani tantum sumus, sed & Theologi esse contendimus, explicandum est, quem ad discernendum de rebus theologis literæ sacræ usum adferant. Consulto autem de earum in rebus theologis usu solum inquirimus; nam persusum nobis constanter est, minus prudenter, minusque scite earundem testimonia ad philosophicæ & naturalia comprobanda traduci, de quo cum alii gravissimi Viri non pauci, tum Lamius Britanicus l. 1. de *ingen. moderat.* c. 21. 22. 23. & 24. copiose. Ad theologica vero confirmanda nunc quæcumque & Scripturis promuntur, quamquam sunt illæ verissimæ atque firmissimæ, vim demonstrandi habent, & conficiendi quod volumus? Utinam præstantissimi Viri Melchioris Cano monitum in Theologorum oculis animisque perpetuo hæreret! Major esset de argumentorum delectu, quam de copia cura nam intelligeremus, multo plus in judicio quam in inventionem, momenti esse. Audiendus ille l. 12. c. 18. „*Nolim* „*ego, quispiam hoc ducatur errore, ut* „*si locus firmus est, omnia argumenta* „*inde ducta firma esse arbitretur, aut si e* „*contrario infirmus est locus, omnia ex* „*eo accepta infirma esse. E sacris quip-* „*de literis interdum probabilia argumen-* „*ta ducuntur, ut si e sensu mystico pe-* „*tita sint, aut sensus etiam literalis* „*non sit explore definitus, atque e di-* „*verso humanæ historiæ auctoritas, imbe-* „*cilla ipsa quum sit, cetera aliquando ar-* „*gumta suppeditat. Quapropter ubi* „*artem & præcepta adhibuerimus, qui-* „*bus*

bus argumenta e locis theologicis eruuntur, adhuc iudicium deest, ut explorentur. Quod si nulla iudicet ratio, nullum discrimen accesserit, copia quidem argumentandi facilis ac prompta erit, nullo in pretio tamen, nisi apud eos, qui res numero æstimare solent, non pondere. Perfectus autem absolutusque Theologus non modo varia locis argumenta congeret, sed dissentientia, & consentientia, certaque & incerta secernet; Quemadmodum enim Dialectici conseruati facultas duobus rebus expletur, inventionem, & iudicio, sic Theologum instructum esse oportet cum ad inueniendum, tum ad iudicandum, si artili theologia differendi expleta futura est, per quam, dico, & sua dogmata firmare possit, & errores contrarios refellere.

III. Unde ergo ad firmanda dogmata nostra, erroreque contrarios refellendos argumenta solida, quæ nulla nunquam labefactari vi possint? Ex Scripturæ locis, quorum planus aperteque sit sensus, vel ex contextu, vel ex alio Scripturæ loco, vel ex clara ipsorum verborum luce; ipse enim apertus Scripturæ sensus certum præ se fert catholicæ veritatis iudicium, oppositumque errorem damnat, quum nequeat non certissime verum esse, quicquid prima & summa veritas scripto suo verbo explicite declarat, contra non plane falsum, quicquid ei manifeste repugnat. Ille ne vero melioris notæ Theologus, cujus maior fuerit in colligendis multis, instruendaque, Jurisperitorum imitator, longa eorum acie, diligenter? Suo quæneque indulgere ingenio, per nos licet: majus ipsi tamen, pauca, sed omnium nitidissima eligere, ea accurate versare, eorundem vim quaquaversus excutere, exerere, torquere, quo omne Adversariis effugium præcludamus. Hinc si vobis cum Libertinis futura res esset, naturali primum ratione eos cogeremus, divinæ revelationis necessitatem agnoscere: his subin argumentis, quibus librorum utriusque Fœderis veritatem ac inspirationem adstruximus, revelasse jampridem Deum hominibus multa, quæ fuerant a Scriptoribus, quos ille numine suo afflavit, consignata literis, &, qui ad hanc diem fieri permanent, libris comprehensa, demonstraremus. Quare quum iniquissimum, maximeque impium sit, veracissi-

mo Deo quidpiam enuntianti fidem detrahere, aut nolle voluntatem suam declaranti morem gerere, producta ex hisce libris pauca, sed quam maxime fieri posset, nitida testimonia pro virili argeremus, nihilque remitteremus ad conficiendum id, quod molimur. Pro ea quoque agendi ratione, quam prælest. l. n. 12. ex D. Thoma descripsimus, varia hostium genera, Judæos, Manichæos, ævique nostri Hæreticos, eorum, quos sacros divinosque habent, librorum testimoniis similiter premeremus.

IV. Neque tamen eo desipimus, ut firma ex peripicuis solum Scripturæ locis argumenta peti posse existimemus. Quid, si veritatem, quam confirmare volumus, conceptis verbis expresse non præferant, ita contineant tamen intus inclusam, ut eam naturaliter inde fluere, & necessaria consecutione duci, perspectum sit? Nec ipsi abnuunt Novatores, de veritate non dubitandum, quæ verbis licet non expressa, cum iis tamen, quæ Scriptura habet, tam arcte connexa est, ut qui superius in connexo concedit, cogatur & inferius concedere, quod consequitur. Optimi ita propterea differendi Magistri Tridentini Patres (ut rem maxime appositius declararemus exemplis) ex iis Christi Domini verbis Jo. 20. *Accipe Spiritum Sanctum: quorum remiseritis &c.*, quibus Pœnitentiæ Sacramentum instituit, universam Ecclesiam semper intellexisse, declarat scilicet 14. c. 5., institutam etiam a Domino peccatorum omnium confessionem, & omnibus post baptismum lapsis jure divino necessariam existere, universorum quoque mortalium peccatorum, etiam cogitationis necessum esse, veniam cum aperta & veracunda confessione a Deo quaerere, necnon & explicandas in confessione circumstantias, quæ species peccati mutant. Ex verbis item institutionis Eucharistiæ scilicet 13. c. 3. 4. & 5. argumentantur, necessario confici, & veram fieri per consecrationem totius substantiæ panis & vini in corporis, & sanguinis Christi substantiam conversionem, & in Eucharistia ipsum sanctitatis Autorem ante usum esse, & in latris cultum, qui vero Deo debetur, exhibendum. Quid & argumento solidius ex variis Christi Domini Jo. 6. sententiis instructo, quod iudici Patres scilicet 21. cap. 1. transigant, nullo divino præcepto Laicos & Clericos non conficientes obligari ad Eucharistia Sacramen-

judicium diligenter inquirendum esse, decernunt, an sit illud Scripturæ conscientiam, an discrepans? Num a traditione, quam univiersi explodunt? Ubinam vero promissit Deus, suum se iis lumen speciatim prælaturum, quo in tanta opinionum, in quas disciscunt, colluvione germanum Scripturæ sensum certo inter-noscant? Hoc qui se illustratum jactaret, nonne fanaticus haberetur, explodereturque non modo sibilis, sed & convicio? Quid demum iis præsidii Scriptura adferret absque fideli Interprete? mura enim illa est, neque est de litera, sed de legitima ejus intelligentia controversia. Persequamur exemplum, quod ibidem Ver-netus proponit, quodque Novatoribus cruce figit. Si de vero horum Christi verborum, *hoc est corpus meum*, sensu Catholicam Ecclesiam, traditionem, Patres, Græcos, Nestorianos, Eutychianos, aliasque Christiani nominis societates, quarum, ut cum Romana jampridem, ita nulla invicem in Oriente communio est, consulamus, veram iis corporis Christi præsentiam significari, uno omnes sensu, una omnes voce testantur: Quanta vero apud Hæreticos interpretationum varietas & collisio? Ducentas jam ævo suo volitasse, scribit Ven. Bellarminus l. i. de Sacra. Euch. c. 8. Esti vero tam ingentem explicationum manum ad novem velut cæterarum capita ille redigat, quarum tres in pronomine *hoc*, dux in verbo *est*, tres in nomine *corpus*, una in pronomine *meum* versantur, nemo tamen hinc non intelligit, quantum in vero Scripturæ sensu expromendo Novatores, qui rectam ejus ad-inveniendi viam rejiciunt, hæreant, & impediatur. Commune Calvinianorum interpretationem paulisper excutiamus. Memorata Christi Domini verba sic reddenda contendunt: *Hoc est signum, seu figura corporis mei*. Quam nunquam Scriptura sensum hunc suggerat, quis controversiam hanc dirimet? Num Judæi? Num Ethnici? Non universi Catholici solum, sed & quoique in Oriente sunt Christiani nominis sectæ, imo & Lutherani omnes, Calvinianam interpretationem execrantur, & intolerandi erroris damnant. Hi contra pro ea stant pugnacissime, & unam hanc esse sanciant, quæ in Christi Domini verba proprie vereque quadret? Unde tamen denotatum certumque habent, se in hac interpretatione non falli,

eamque verborum Christi tam propriam esse, tamque germanam, ut cæteri quique fallantur? De vero itaque horum verborum sensu ambigant, animique pendant, oportet; nam, quem iis ubijungunt, singulari eorum commentatione unice nititur, quæ opinionem, seu imbecilem lubricamque assensionem parere summum potest, non divinam, quæ rata prorsus est, & omni prorsus erroris metu soluta, fidem. Quæ jam ergo eorum fides, nisi humana opinatio, religio arbitrata procusa, & maxime periculosus pyrrhonismus? nam & ipsi consentiunt, infirmam fluxamque esse religionem, quam non explorata atque conitans, & cujusque dubitationis omnino expertis persuasio sustentet, non solum, qui in manibus sunt, libros purum Dei verbum esse, sed & verum a nobis ejusdem sensum certo teneri.

VII. Num respondent, quod eorum Magister Calvinus l. r. inl. c. 7. n. 2. ait, verum Scripturæ sensum a falso ea ratione internosci, quia lumen a tenebris, album a nigro, dulce ac amaro fecerunt? Habet enim, inquit ille, Scriptura ipsa, unde exploratam, remotamque ab omni errandi periculo legitimi sensus sui cognitionem afferat, haud secus ac suum alba & nigra colorem, suum dulcia & amara saporem produunt. Hæc si ita sint, qui factum est, ut nondum Lutherani fuerint in secretionem hac tam felices? Nam & eorum nemo unus hætenus usque eo desipuit, ut tenebras lucem, lucem tenebras dixerit, & cum albo nigrum, amarum cum dulci confuderit. Num respondebunt, sibi scilicet rem celsisse, quod a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, cognitionem hanc flagitarint? Promissit enim ille omnibus invocantibus eum in veritate, orantibus, sicut oportet, filiis denique suis Spiritus sancti lumen. Ita Pictetus Genevensis Miniter. Verum & Lutherani inter filios Dei se referunt, nec sibi a quoquam hanc imponi injuriam se-reut, quod Deum non invocarent in veritate, lumenque quo Scripturarum etiam veramque intelligentiam haberent, ab eo non, ut oportuit, postularint? Si est ergo omnibus Dei filius illud enixe poscentibus promissum hoc lumen, cur Lutheranis hætenus non affluisit, quos Calviniani post Charentonicam Synodum fratrum loco habent, quosque Deum non, ut par erat, rogasse, nec affirmare Pictetus potest, nec unquam,

unquam, ut putamus, audebit? Quamquam alia multa in promptu sunt ad obzerendum hoc Picteti commentum perquam idonea, & ex ipsis ejus principiis petita, abstinemus tamen, quod sit ejus tam aperta vanitas, ut pluribus ad eam coarguendam opus non sit.

VIII. Illud tamen serio animadvertendum est, hoc Novatorum principium tam falsum esse, tam perniciosum, ut aditum cunctis erroribus patefaciat, nec jam possit Hæreticus ullus errati convinci. Ut Calvinianis enim corporis Christi in Eucharistia non præsentiam, sed nudum signum, vacuumque figuram in Scripturis se peripicere, persuasum est, erit & Socinianis periculum, per Scripturas sibi licere, Christum a veræ Deitatis communione delicere, & in creaturarum rerum classem redigere. Quid tum? Scripturarum loca ne proferes, quibus Christi Deitas palam adstruitur? Alia opponit ipsi, quæ clariora jactitant, magisque ad opinionis suæ confirmationem expressa. Si reponas, abuti eos Scripturis, quamque ad eas adhibere, interpretationem violentam esse, præposteram, & ab Evangelii veritate prorsus alienam, num acquiescent? num silebunt? nam revertere desinent? Quod est ad elucidandam Scripturarum vim Picteto præsertim tam usitatum, adverbium *idest*, quam erit ad evadendum Socinianis commodum, quam ad refellenda apertiora quævis divini eloquiæ testimonia opportunum, quam expeditum? Quid Calviniano reliquum, quo Socinianum revincat erroris? Contendit & Socinianus, nullo se præjudicio laborare, non homini sed Deo credere, unam sibi fidei regulam scriptum Dei verbum esse, quod reverenter legit, cujus & a Deo intelligentiam arceat petiti; n. que enim alia via, quam divino præeunte lumine, facta testimoniis divinis contentione, perspicue demum intelligit, quid prima veritas dixerit, qui v. non dixerit. Hæc Calviniani, qui principis loco ita tuunt, non aliam præter scriptum Dei verbum fidei regulam habendam, Socinianis arma mimulant, quibus hi & ad erroris sui præsidium percommode utuntur, & Calvinianos tam strenue repellunt, ut ab iis nequeant falsi coargui. His tamen principis re ipsa confutatur, utrumque fidem non nisi humanam esse; non enim scripto Dei verbo, ut falsi putant, sed explicatione tota nititur, quam suo

martæ ad illud adiungunt; quare, quæ inde pendet, eorum religio purum commentum est ab humano spiritu excogitatum.

IX. Standum itaque Ecclesiæ interpretationi, cui Christus librum signatum perpetuo aperit, cui & Apostoli, quam a Christo acceperant, intelligentiam tradiderunt; qualis enim fuisset, ut præclare disserit Cano, Evangelii prædicatio atque doctrina absque intelligentia, nimirum si non sensum, sed verba duntaxat Apostoli tradidissent? *Nempe qualis aut puerorum, aut psittacorum est, qui sine mente dant, accipiuntque sonum.* Quid autem ab Apostolis acceperit, equis clarius evidentiusque testabitur, quam Ecclesia ipsa, quæ accepit? Ab ea ergo petendus verus germanusque Scripturæ sensus, penes quam fuit per Apostolos a Spiritu Sancto depositus. Ecclesiæ autem nomine non modo fidelium omnium collectio venit, sed & Ecclesiæ Pastores atque Doctores, præsertim in Concilio congregati. Hi ergo, quos in Ecclesiæ voce communiter intelligimus, quam Scripturæ certam constantemque intelligentiam præscribunt, ait, Cano, & absolutam Catholicæ veritatis exhibent formula, & notas quoque certissimas, quibus hæreses contrariæ dijudicentur. Hinc, ut unum aut alterum ponamus exemplum, Hæreticos habemus quotquot iis Christi Domini verbis, *hoc facite in meam commemorationem*, negant, institutos ab eo Apostolos Sacerdotes, *ordinatumque*, ut ipsi aliquæ Sacerdotes corpus & sanguinem suum offerrent, quemadmodum Iesi. 22. c. 1. & can. 2. Tridentina Synodus definiit, quia illa Domini lege omnes semper Ecclesiæ Sacerdotes intellexerunt, id præscriptum, ut hoc idem ipsi facerent, quod & Christus tum faciebat, hoc est, ut Eucharistiæ sacrificium offerrent. Sic etiam itabilis, ratus huiusque esse debet, sensus, perinde ac si in Apostolo ipso patentius haberetur, ejus quod idem ad Rom. 4. ait, *justificari hominem per fidem, gratis*, quem Tridentina Synodus Iesi. 8. c. 8. declaravit, illa verba nimirum *in eo sensu intelligenda, quam perperamus Ecclesiæ Catholicæ consensus tenuit & expressit, ut scilicet per fidem ideo justificari dicatur, quia fides est humane salutis initium, fundamentum & radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum ejus consortium pervenire: Gratis autem justificari ideo dicimur,* quia

quia nihil eorum, quæ justificationem præcedunt, seu opera, ipsam justificationis gratiam promeretur. Eodem Concilio interprete certo percipimus, abhorreere quammaxime ab his Apostoli verbis Novatorum glossas ibidem can. 9. 12. 13. 14. & 15. a Concilio confixas.

X. Erit & ille Scripturæ sensus catholicæ veritatis loco & gradu habendus, quem Sedes Apostolica præstiterit; summus enim ut certum, quod infra firmissimis ac necessariis argumentis demonstrabitur, Apostolicam Sedem in fidei iudiciis labi non posse, inter quæ præcipuum quum locum habeat Scripturarum interpretatio, quum in disceptationem illæ veniunt, estque de illarum sensu contentio, in eandem intelligentia errare nequit, si eas ex præscripto interpretatur. „ Nam si non „ constanti iudicio, fixoque decreto, ait „ sapientissime Cano, sed ex opinione sua, quasi præteritis, expulserit, nihil constituet omnino, quod certum exploratumque sit; quare, si tunc erret, „ Scripturam vel parum apte interpretando, „ vel in sensum etiam alienum detorquendo, nihil huic præceptioni obstat, quæ non omnia illa sentia præstiterit, quæ Pontificis e Scriptura sacra „ ad res de quibus agebant, suadendas accersiverunt, sed illa docet, firmè tenenda esse, quæ fidelibus a Sede Apostolica præstinentur. Quibus autem „ signis Sedis Apostolicæ Conciliorumque „ firma iudicia intefoscantur, „ erit suo loco explicandum. Interim firmi huius, quod in Scripturarum interpretatione Sedes Apostolica tulit, iudicii duo exempla subicimus. S. Innocentius I. qui eo tempore Ecclesiæ præfuit, quo adhuc illibata erat, ut Novatores passim annunt, ejus doctrina, & cuiusque erroris expert, in epist. ad Decentium Eugubinum Episc. ratam nobis fixamque dedit ejus, quod Act. 8. legimus, intelligentiam, missos scilicet Petrum & Joannem, ut Samaritis baptizatis manus imponerent, iique Spiritu Sanctum acciperent, duoque nos docuit, iis in verbis haberi, de quibus dubitare Catholico nefas est, nimirum, & de Confirmationis Sacramento ibi sermonem esse, & huius ordinarii Ministrum Episcopum esse: *De consignandis infantibus*, ait, *manifestum est non ab alio, quam ab Episcopo fieri licere; Nam Presbyteri licet sint Sacerdotes, Pontificatus sa-*

men apicem non habent: hæc autem Pontificibus solis deberi, ut vel consignent, vel Paracletum Spiritum tradant, non solum Ecclesiæ consuetudo demonstrat, verum & illa lectio Actuum Apostolorum, quæ esset, Petrum & Joannem esse directos, qui baptizatis traderent Spiritum Sanctum. Quare hinc validissimum adversus Novatores argumentum exiit, qui & eo loci de Confirmatione negant verba fieri, & solos Episcopos Sacramenti huius Ministros esse ordinarios. Eiusdem quoque Innocentii definitione adnotat Cl. Renandotius, celeberrimam & difficillimam, diuque in Ecclesia & multum agitatam questionem, quam Evangelii verba afferunt, an scilicet adulterio matrimonii vinculum dissolvatur, fuisse directam, Patresque Innocentio coævos & posteriores interpretationem, quam ille ad Evangelii verba adhibuerat, amplexos esse, suamque ad ejus mentem sententiam exegisse. De his, ita Innocentius ad Exuperium Tholosanum, requisitus dilectio tua, qui interveniente repudio, alii se matrimonio copularunt, quos in utraque parte adulteros esse, manifestum est. Qui ergo, vel quæ, viro, vel uxore vivente, quamvis dissociatum videatur esse conjugium, ad aliam copulam festinerunt, neque possunt adulteri non videri, intantum, ut etiam hæc persona, quibus sales conjuncti sunt, etiam ipsæ adulterium commississe videantur, secundum illud, quod legimus in Evangelio: qui dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, machatur: similiter & qui dimissam duxerit, machatur: & ideo sales omnes a communione fidelium volumus abstinendos.

XI. Ea quoque legitima atque certa Scripturarum intelligentia habenda est, quam consentiens Patrum omnium, conspiransque interpretatio fixerit; non possunt enim omnes a vero Scripturarum sensu aberrare, quod suo loco manifestum fiet, quum de eorundem auctoritate erit sermo; quare Tridentina Synodus fidei veritates ex Scripturæ testimoniis non solum elicit, firmoque decreto facit, quas in iis contineri communis Patrum interpretatio testatur. Ea demum Scripturæ tutissima interpretatio, quam ab ipso Apostolorum ævo communis Ecclesiæ mos præstulerit; nullus enim, scite ait Cano, melior saniorque verborum Christi Interpret, quam perpetua Ecclesiæ consuetudo. Hinc, etiam Christi verba Math. ult.

(ut

(ut præceptionem hanc illustremus exemplis) *Enites docere omnes gentes, baptizantes eos in nomine* &c. Ionare videantur, & mergendos qui baptismo tingendi sunt, baptizare enim proprie *mergere* est, & demandatum Apostolis solis, eorumque in Sacerdotio successoribus baptizandi munus, nec ad baptismum admittendos, nisi qui doceri per ætatem possunt, quare hoc testimonio abusi tum Græcorum nonnulli, tum Calvinus ejusque Assesores, necnon & Anabaptistæ, Græci quidem irritum baptismum pronuntiant, quod aliter, quam immersione, Calviniani, quod a Laicis, urgente licet necessitate, Anabaptistæ demum, quod pueris ante rationis usum fuerit administratum; ex perpetua tamen Ecclesie consuetudine veram haurimus laudatæ Dominicæ sententiæ intelligentiam, qua tres Catholicæ fidei veritates confirmamus, perinde scilicet valere baptismum, sive immersione, sive infusione, sive aspersione, sive a Ministris Deo sacris, sive a Laicis, sive adultis, sive infantibus, Evangelico ritu collatum, nam testes habemus locupletissimos, omnique exceptione majores vetustissimi atque constantis Ecclesie moris, quæ licet olim in baptismo merfionis ritum passim usurparet, non ita tamen ejus retinens fuit, ut & infusione, aut aspersione usa non fuerit, ratumque semper baptismum habuit a Laicis sive viris sive sceminis æte administratum, nec baptismate unquam sensuit fraudandos infantulos, etsi recentes ab utero, quam facti veritatem in tract. *de baptismo* late persecuti sumus, & ad probanda tria hæc fidei capita, & oppositos refellendos errores opportune versavimus. Sed de Scriptura sacra jam satis.

P R A E L E C T I O X.

De Apostolicarum traditionum vi & auctoritate.

I. Sapientissime animadvertit Cano l. 3. c. 2. & 3. nullum esse certiorum locum, nullum stabiliorum, nullum denique magis sacris exponendis literis necessarium, quam his est, quo Ecclesie traditio continetur; non modo enim adversum Hæreticos plus virum habet traditio, quam Scriptura, sed etiam omnis ferme cum Hæreticis disputatio ad traditiones a majoribus acceptas est

referenda; nam quum utrique, & Catholicis & Hæreticis pro sua quique sententia sacras literas laudent, in sensu & interpretatione discrimen est: quis autem verus ac legitimus Scripturæ sensus habendus sit, cognosci certo, nisi Ecclesie traditione, non potest; atque hinc patet causa gravissima, cur fuerint necessariæ Apostolicæ traditiones. Senus enim Apostolicarum Scripturarum non erat ab Apostolis Scripturis aliis explicandus, nisi ipsi in opera sua commentarios ederent, quod a Viris gravissimis semper alienum fuit: intelligentiam ergo Scripturæ sacræ Discipulis suis viva voce tradiderunt, ut illud Deus omni tempore suis in Ecclesiis impleret: *dabo legem meam in visceribus eorum. Lex siquidem Evangelica*, ut Hieronymus in comment. ad Gal. 3. scripsit elegantissime, *non in Scripturis est, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in verborum foliis, sed in radice rationis* &c. Hinc intelligimus, quare tam antiquum Hæreticorum sit, tamque acerbum in traditiones odium, tantumque ad eas exterminandas penitusque delendas impetus; est enim odium hoc a vetullis illis Ecclesie pestibus, Valentiniæ, Marcionitis, Arianis, Eunomianis, Aerianis, Nestorianis, Eutychanis, Iconomachis ad Novatores derivatum, & qui a primis Ecclesie sæculis fieri in eas cepit impetus, nedum ætate nostra resinctus est, sed adhuc pertinacissime durat; nam si quidquam agnoscendum sit, quod præter Scripturas sacras divinam habeat auctoritatem, si traditio sit standum, si ab ea petendus germanus Scripturæ sensus, probe intelligunt, dandas catholicæ veritati manus, mittendumque avisis erroribus nuntium: quod quum facere miseri pro animi vel cæcitate, vel pertinacia nolint, mirum non est, eos tantum ab hujus, quam constituvimus, loci auctoritate abhorre, nihilque non moliri, ut eum non labeant solum, sed & funditus tollant.

II. Sed & illud intolerandum est, quod ut incautis & simplicibus fucum faciant, germanam ipsam traditionis notionem pervertunt; ait enim Pictetus, traditionis nomine apud Romanenses venire Pontificum Romæ decreta diu ab Apostolorum obitu ad eorum doctrinam adjecta, quo sane nihil falsius; ipsam enim Christi Apostolorum-

lorumque doctrinam scripto non consignatam traditionis nomine intelligimus, scripto quidem canonico & divine auctoritatis; nam plura Christi & Apostolorum doctrinæ capita in veterum Conciliorum, Patrumque scriptis habemus. Quoniam autem idem Pictetus ea audacia est, ut commenti & fabulæ loco habendum esse decernat, quod pro certo sumimus, potiusque ut exploratum, Christum nempe & Apostolos Discipulis suis viva voce, & absque scripto doctrinam, quæ alicujus momenti sit, commendasse, agendum eis, & momentis finissimis demonstrandum, caput hoc non *commenti* & *fabulæ*, sed certissimæ veritatis loco habendum, quod priusquam exequimur, quo pateat, pro ejus traditionis auctoritate pugnamus, omnique præcitur Adversariis cavillandi ansa, præmittenda est traditionis partitio; multiplex enim apud Theologos nostros communiter fertur. Eam ab *Auctore*, a *materie*, a *duratione*, & a *loco* distinguunt: quarum est ab *Auctore* distinctio, alias *Divinas* dicunt, alias *Apostolicas*, alias *Ecclesiasticas*: *Divina* sunt, quas Christus ipse Apostolis commendavit ad nos traducendas: *Apostolicæ*, quæ ab Apostolis ipsis, *Ecclesiasticæ*, quæ ab eorum Successoribus originem ducunt. Quoniam autem Theologi duas veluti personas spectare in Apostolis solent, alteram *Præconem* Christi, qui, quod ab eo edocti fuerant, in alios derivarunt, alteram *Pastorum*, quos *Spiritus Sanctus* posuit, *regere Ecclesiam Dei*, in cujus utilitatem nonnulla propria auctoritate sanxerunt, aliam cadunt traditionis Apostolicæ divisionem in *Divino-Apostolicam*, & *mere Apostolicam*. Sub prima concludunt, quidquid a Christo Apostoli aliis tradendum accepere, ut Sacramentorum numerum, finem, efficacitatem, effecta, alique hujusmodi, quæ Christum solum referre Auctorem possunt. Ad secundam redigunt, quidquid ab Apostolis ad Ecclesiæ utilitatem institutum est, ut quadragesimale jejunium, cuius ad Apostolos primam originem Cano refert, nec se Ambrosio, Chrysostomo, & Hieronymo, qui Christum primum ejus Auctorem statuunt, adversari putat, sed eorum dictum ita interpretatur, Christum ipsum quadragesimale jejunium Auctorem esse, vel quod ad ejus dies quadragesima in jejunio transigentis exemplum fuerit ab Apostolis jejunium hoc institutum, vel quod Christo ad-

scribi possit, quod ejus nomine & auctoritate ab Apostolis factum est. Geminæ hujus traditionis Apostolicæ distinctionem deprehendisse sibi Theologi visi sunt in 7. prioris ad Cor. capite; v. enim 7. Paulus ait: *His, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere inuptam, aut viro suo reconciliari: v. vero 10. Cæteris ego dico, non Dominus: Si quis frater uxorem habet infidelē, & hac consensit habitare cum illo, non dimittat illam &c.* Quæ traditionis *divino-Apostolicæ* sunt, nulla humana auctoritate resisti possunt, nec contraria antiquari unquam consuetudine: „ In his vero, quæ „ sunt ab Apostolis tamquam ab Ecclesiæ „ Pastoribus constituta, poterit quidem, „ ait Cæso, *Summus Pontifex*, ut in *alitis* „ *Ecclesiæ* legibus, dispensare, ut in quadragesimali jejunio, in canonicis pœnis, „ quas ab Apostolis pro criminibus prænititas Concilium Gangrense tradidit, poteritque item contrarius populi mos instituta hujus generis abrogare: ut trina „ immersio... abolita est &c.. Illud tamen de institutis ad gubernationem populi pertinentibus intelligi volo. Nam dogmata fidei sive Christus ipse per se „ Apostolis revelavit, sive Spiritus Sanctus „ post Christi ascensionem in celum, mutari non possunt, sed firma hæc in veritate manent, perinde atque illa, quæ „ Christi sunt ore prodita. „

III. Quas a *materie* traditiones distinguunt Theologi, in tres coniiciunt classes, *fidei* scilicet, *morum*, & *discipline*. Ad primam attinent classem perpetua Deiparæ virginitas, pedobaptismus, character trium Sacramentorum peculiaris, & proprius, alique hujus generis non pauca quæ fidei dogmata sunt, nec nisi traditione tenentur: Ad secundam, quæ in morum informatione consistunt, puta nefas non esse, nec a Deo omnino vitatum, jurare; Etiam enim Christus Math. 5. dicat: *Audistis, quia dictum est antiquis, non perjurabis: Ego autem dico vobis, non jurare omnino... sit autem sermo vester est, non non: quod autem his abundantius est, a malo est: quod illudem pene verbis inculcat Jacobus c. 5., traditione tamen edocti sumus, iis Christi, & Jacobi verbis, licet generale absolutumque interdictum præferre videamur, non quodcumque jursandum vetari, sed illud solum, cui veritas desit, judicium, vel justitia,*

sticia; religiosum contra, sanctumque illud esse, in quod tres conditiones illae conveniant. Eadem quoque traditione interprete alia percipimus, quae ibidem Christus ad mores spectantia commendat, certoque internoscimus quae praecepti sunt, quae consilii. Ad tertiam demum classem ea rediguntur, in quibus est politice Ecclesiastica, rituumque summa, qui in administrandis Sacramentis, & celebranda liturgia usurpantur. *A* duratione aliae Theologiae temporariae sunt, quarum nimirum ratio brevis & ad tempus fuit, ut abstinencia a suffocato & sanguine &c. aliae *perpetuae*, quae scilicet causam habere perennem atque constantem, ut in Ecclesia servarentur, ut ritus aquam vino in Missae sacrificio miscendi, quadragesimale jejunium &c. *A* loco tandem generales aliae, quae ubique obtinent, ut dominici diei observatio, *particulares* aliae, quae certis in locis solum, non ubique vigent, ut jejunium feriae quartae apud Orientales, sabbathi apud Occidentales. Varia haec traditionum partitione praemissa, jam demonstrandum est, plura Christum Apostolum, & Apostolos Ecclesiae ad salutem necessaria tradidisse, nec horum traditionem, ut Pictetus effudit, Romanensium arbitraria constitam.

IV. Quoniam autem Pictetus omnia studiose collegit, quae jam fuerant a gregalibus suis adversus traditionem intorta, in eo uno refutando ponentes operam ceteros refutabimus, quorum ille armis instructus hanc pugnam instaurat; ac primo quidem, non fabulas & fragmenta sectamur Paulo ipsi audentes 2. ad Thessal. 2. scribenti: *Scate, & tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram* &c. Nili quis ergo adversari Paulo velit, negare nequit, ut traditiones sunt scripto mandatae, quae ad fidem spectant, multumque ad salutem momenti habent, ita & ejusdem generis traditiones esse non scriptas, solumque auditu perceptas; utraque enim Paulus impense & absolute commendat, utraque peraeque jubet, a Thessalonicensibus retineri. Quid, si antecedentia & consequentia perpendimus? Praemittit Apostolus: *Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis fratres, quod elegerit nos Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritus, & in fide veritatis, ad quod & vocavit vos per Evangelium nostrum in acquisitionem gloriae D. N. I. X. Itaque fratres stite,*

& tenete &c. Hae qui paulo attentius expendit, qui dubitare potest, *traditiones*, quas ii a Paulo didicerant *per sermonem*, quasque tenere jubentur, perinde ac illas, quas didicerant *per priorem ejus epistolam*, rerum esse, quarum aequalis erat necessitas ad salutem? Gratas enim Deo agit Paulus, quod Thessalonicenses *per Evangelium suum*, quod eis scilicet annuntiaverat, *vocasset in acquisitionem gloriae Christi . . . in salutem, in sanctificatione spiritus, & in fide veritatis*, eaque de causa (nam adverbii *itaque*, quod Paulus continenter annexit, nemo negarit, hanc eo loci potestatem esse) stare eos jubet, & tenere, quod eis sive per sermonem sive per epistolam ipse traderat. Pauli ergo Evangelium, per quod vocati a Deo Thessalonicenses fuerant *in salutem, in sanctificatione spiritus, in fide veritatis . . . in acquisitionem gloriae Christi* traditiones sive *per sermonem*, sive *per epistolam* comprehendit. Nec phantasiae ergo indulgent, nec ad ineptias abeunt, qui Apostolos absque scripto quendam Ecclesiae ad salutem necessaria tradidisse, contendunt.

V. Verum etiamne in re tam aperta argumentatione opus est, quum Paulus ipse in priore ad eisdem epistola, de iis Evangelium suum per sermonem sine scripto tradidisse, explicate significet? C. 1. scribit, Evangelium suum non fuisse apud eos *in sermone tantum, sed & in virtute, & in spiritu Sancto, & in plenitudine multa*: c. 2. *fiduciam se in Deo suo habuisse loqui ad eos Evangelium Dei in multa sollicitudine*: gratias exin Deo habet, quod ii quum ab eo accepissent verbum auditus Dei, accepissent illud non ut verbum hominum, sed (sicut est vere) *verbum Dei*: c. demum 4. eos rogat & obsecrat, ut, quemadmodum ab eo acceptant, quomodo oportet, eos ambulare, & placere Deo, sic & ambulant; sciebant enim, quae eis praecepta dedisset per Dominum Jesum: multa ergo Paulus ad Thessalonicenses locutus est, quae non scripsit, quibus eos tam perfecte ad fidem & pietatem informatos ibidem c. 1. testatur, ut facti essent *forma omnibus credentibus in Macedonia* & in Achaia . . . ita ut necesse illi non esset, quicquam loqui: multa eis praecepta dederat per Dominum Jesum, eosque docuerat, quomodo oportet, eos ambulare & placere Deo, antequam illas ad eos iteras daret, jamque ii a Paulo acceptant verbum

bum auditus Dei, non ut verbum hominum, sed (sicut vere erat), ut verbum Dei. Quas ergo traditiones per sermonem ab iis distinctas, quas per epistolam suam didicerant, Paulus ab iis retinere perinde jubet, quis negare possit, ad fidem, ad vitæ sanctimoniam, ad salutem denique pertinuisse; quum ex iis magna ex parte Evangelium Dei constaret, quod Paulus ait, se ad eos locutum esse in multa sollicitudine? Erit denique hoc exploratius, si animum ad ea, quæ post commendatas traditiones has per sermonem, e vestigio Paulus subiicit, attendamus: Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, & Deus & Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam & spem bonam in gratia, exhortetur corda vestra, & confirmet in omni opere, & sermone bono. Qui bonus hic sermo, nisi ille, quem mox memoravit, quem scilicet eis viva voce tradiderat, in quo eos stare, quemque tenere, jubet? At si nihil in eo erat, quod alicujus momenti esset, nihil attinens ad salutem, quorum tam ardens Apostoli, tam enixa precatio? Itane Deum rogare ille solet, quum de leviculis agitur, de adiaphoris, quæque nihil ad salutem momenti habent?

VI. Ut hujus testimonii vim Pictetus eludat, reponit primo, forte ad Thessalonicenses scripsisse Paulum, quæ eis tradiderat per sermonem; secundo ad alias forte scripsisse Ecclesias, quæ ad Thessalonicenses non scripserat; tertio forte traditiones, quas hi a Paulo didicerant per sermonem, nonnisi rerum fuisse, quæ privationem Thessalonicensium erant, non universæ Ecclesiæ communes. At non licet perspicua Scripturæ testimonia tribus dubitandi formulis solo suo marte a Picteto cufis eludere? Unde habet ille, scripsisse vel ad Thessalonicenses Paulum, vel ad alias Ecclesias, quæ iis solo sermone tradiderat, vel traditiones has per sermonem ad privata duntaxat Thessalonicensium negotia pertinuisse? Annon contra evidens est, in laudato capite de Evangelica doctrina agi, quam ii a Paulo per sermonem acceperant, ut mox ostensum est, eosque a Paulo propterea commoeri, ut stent, teneantque traditiones, quas didicerant per sermonem? Annon item constat, Paulum pro certo ponere, et si Pictetus negare audeat, nec se, nec Apostolos alios universa scripsisse, quæ necessaria sunt ad salutem? Si enim omnia ad salutem necessaria conscripta sunt, nec simpli-

citer, nec absolute dixisset: tenere traditiones, quas didicistis a nobis, sive per sermonem, sive per epistolam &c. sed tenere, quæ per nostra aliorumque Apostolorum scripta jam didicistis. Quis cordatus, & a præjudiciis vacuus Picteti ad hæc Apostoli verba, quam Chrysostomi glossam adoptare non malit hom. 4. in 2. ad Thessal. scribentis: Hinc patet, non omnia Apostolos scripsisse, quæ docuerunt, & multa eos dixisse, quæ non sunt scripta, quæ tamen perinde digna sunt fide, ac illa quæ scripta sunt. Quare nos credimus, & traditionem Ecclesiæ dignam esse fide Traditionem est: ne quæras amplius? Pictetus, quod universis gregalibus suis familiare est, & solempne, respondet, non Patrum, qui homines nostri similes sunt, auctoritatem, sed parum Dei verbum fidei nostræ regulam esse: at ejus meminisse debuerat, quod a libi scripserat: Quum totius Ecclesiæ a Christi ascensione ad nos usque de aliquo dogmate testimonium habebimus, non erimus ad illud excipiendum difficiles; hoc enim dogma constanti ac perpetua totius Ecclesiæ Christi testificatione niritur; sed de hoc infra opportunius.

VII. Interim, quoniam Pictetus in sola Scriptura hærendum esse, contendit, annon sponte cæcus sit oportet, qui dogma hoc in iis non perspicit, quæ 2. ad Timoth. c. 2. v. 13. Paulus habet: formam habere sanctorum verborum, quæ a me audisti in fide & in dilectione in Christo Iesu: bonum depositum custodi per Spiritum Sanctum, qui habitat in nobis: & c. 2. v. 2. Quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt, & alios docere? Annon utrobique perspicuum est, loqui Apostolum de fidei veritatibus, quas Timotheum divini verbi prædicatione docuerat, has bonum illud depositum esse, quod custodiri ab eo jubet, & fidelibus hominibus ad docendos alios idoneis commendari? Si de veritatibus scripto mandatis sermo duntaxat erat, monendus Timotheus non fuisset, nisi ut divinos codices fidelibus hominibus concederet, ceum enim illud depositum, quod custodiendum ab iis erat, & ad alios transmittendum. Itane vero Apostolus? Solam doctrinam memorat solo sermone intercurrente coram multis testibus Timotheo traditam, non librum, in quo illa descripta esset, de qua sub prioris ad eundem epistolæ finem scripserat: O Timothee depositum custodi, devitas

vitans prophanas vocum novitates, & falsi nominis scientiam; quæ verba Vincentius Lyrinenſis ſic graviffime interpretatur: „Depositum inquit, idelt, quod tibi creditum eit, non quod a te inventum, „quod accepiti, non quod excogitaſti, „rem non ingeni, ſed doctriæ, non privatæ uſupationis, ſed traditionis publicæ, rem ad te perductam, non a te prolaram, in qua non auctor eſſe debes, ſed cuſtor, non inſtitutor, ſed ſectator, non ducens, ſed ſequens... Cuſtor, di diligenter, ſedulo, fideliter, ut ſuo „tempore, quum oportuerit, quibuſque „oportnerit, reddas &c.“. Quorſum Apoſtolus tam impenſe Timotheo hujus quod aliud non eſſe a doctriſina ore tradita conſtat, depositi cuſtodiam ſemel iterumque inculcaſſet, quorſum homines ab eo deligi juſſiſſet non quocumque, ſed *fideles*, ſive probatos, & ad docendum alios *idoneos*, quibus illud committeret ad alios transferendum, ſi nihil in eo erat, quod alicujus, ut Piſketus perterriti, momenti eſſet, ſi nihil doctriſina illa habebat neceſſarium ad ſalutem?

VIII. Hæc, quæ ex Paulo protulimus, ſametiſi aperta adeo ſint atque perſpicua, ea tamen Piſketus ſidentia eit, ut neget, traditiones noſtras hiſ testimoniis comprobari, idque a nobis ullo momento firmari poſſe. Negat item, traditiones noſtras in ſacris literis ut piam commendari. Ait demum, Patribus non deferendum; quum enim errori obnoxii eſſent, præmittenda eit in eorum ſenſa diligens inquiſitio, eorundemque cum Dei verbo faciendæ contentio, quæ ſi cum Reformatorum ſententiis conferantur, conſabit, ſimilima eſſe, ab Eccleſiæ autem Romanæ placitis quam longiſſime abeſſe. Audiri ne talia ſine ſtomacho poſſunt? Quæ traditiones noſtræ, niſi verbum Dei non ſcriptum, ad nos per Apoſtolos ſermone traductum? De hoc Paulus aperte loquitur, hoc expreſſe commendat; noſtras itaque traditiones commendat. Quid argumento iſto firmius, & ad probandas generatim traditiones noſtras efficacius? Si ad probanda ſingula, quæ traditione tenemus, dogmata, conſerri a nobis expreſſa divini eloquii testimonia, Piſketus vult, annon erit omnium inſaniſſimus? Nam ſi ad firmanda, quæ traditio nos docet, dogmata perſpicua Scripturarum testimonia conferremus, jam non habermus illa per traditionem, ſed per Scriptu-

rarum auctoritatem denotata, atque certa. Horum optima atque unica probatio ex publica conſtantique Catholice Eccleſiæ teſtificatione petitur palam agentis, quod Chryſoſtomus: *traditio eſt: ne quid amplius quæras*. At hæc traditio humana eſt, ait Piſketus, nullius iccirco ponderis. Verum quid eit, falſum pro vero obtrudere, populis fraudem ſacere, eorumque abuti credulitate, ſi hoc non eit? Singulos antiquos Patres non habuiſſe erroris immunitatem, damus: cæterum quum una omnium eit de certo doctriæ capite ſententia, quum omnium concordiffima eit de Eccleſiæ doctriſina univerſim ab Apoſtolorum ævo obtinente teſtificatione, impium eit, eos in falſi ſuſpicionem vocare, eiſque fidem detrudere; teneri enim jam tota Eccleſia errore poſſet, contra ac Chriſtus illi explicate promiſiſt, quod ſuo loco ad liquidum perducetur.

IX. Jam vero, ſi Novatorum placita tantam habent cum Patrum ſententiis aſſinitatem, tantum autem ab hiſ diſtant Romanæ Eccleſiæ dogmata, cur Piſketus aliique Miniſtri conqueſcere in Patrum decretis nolunt? Cur Patrum auctoritate preſſi ſidenter reſpondent, errare Patres potuiſſe ut humanos, nec fidem ſuam ad Patrum dicta tanquam ad regulam dirigi? Cur non eandem, quam Romana Eccleſia, Patribus dogma aliquod nna voce, unoque ſenſu teſtantibus fidem adjungunt? Cur errores ſuos cum Patrum testimoniis componere quum non poſſunt, præpoſitis ac violentis interpretationibus ea conantur eludere, quam Romana Eccleſia numquam adhibuit ad oſtendendum, ſibi mirifice cum Patribus convenire? Ut cætera mittamus, quæ hujus loci non ſunt, quæ Novatorum cum univerſo Patrum choro in hoc, quod verſamus, graviffimo doctriæ capite, in traditionis nimirum auctoritate, conſenſio? Annon per vulgatum eit, eam a Novatoribus flocci fieri, & univerſim explodi? Patres contra quanti eam faciunt, quantum commendant, quantum ejus urgent adverſus ſuæ ætatis Hæreticos auctoritatem? Nolumus Irenæi l. 3. c. 2. 3. & 4., Clementis Alex. l. 1. & 6. Strom., Tertulliani l. de præſcript., Origenis in c. 6. epiſt. ad Rom., Baſilii M. in l. 3. de Spir. S. c. 27. & alibi, Epiphaniſi in l. de hæz. 61., aliorumque veterum Patrum apertiſſima testimonia deſcribere, quorum longam aciem inſtru-

instruxerunt Cano, Bellarminus, alique multi, Natalis præsertim Alex. in dissert. adversus Dallæum de traditionum auctoritate. Qui ea animo in veritatem intento paulisper expendit, non poterit non fateri, nihil potuisse a Picteto falsius, nihil iniquius, efferri, quam sibi suisque cum Patribus perbellè convenire, dissentire autem ab his quam maxime Romanam Ecclesiam.

X. Omnium tamen maxime decretorum visum nobis semper est argumentum, quod ex celeberrimo illo Tertulliani effato in l. de præscript. c. 28. exiit: *Quod apud omnes unum invenitur, illud non est erratum, sed traditum*; Et enim effatum hoc geometricis ipsis firmitate par, neque tergiversatione ulla eludi, nec infirmari ulla exceptione potest. Præterquamquod est illud plane geminum ei, quod in Tusculanis ait Cicero, quod omnibus fixum ratumque est: *Omnis in re consensus omnium gentium lex natura putanda est: Omnium consensus vox natura est*; quod ad illud confirmandum continenter adjicit Tertullianus, *exitus variare debuerat error omnium Ecclesiarum*, tam est ad rationem exactum, ut repugnare non possit, nisi qui voluerit a ratione ipsa discedere. Nostris in prælectionibus de Sacramentis effatum hoc perpetuo urimus, ejus vim omnem pro virili exerimus, atque inde, quod propositum nobis erat, argumentando coniecimus: Idem nunc suscipimus, illudque a nobis effectum iri confidimus tam evidenter, ut nullum reliquam Adversariis sit, nisi in oblatione, perfugium. Immobilis ergo principii loco ponimus, *quod apud omnes unum invenitur, illud erratum non esse, sed traditum*. Jam vero Adversarios rogamus, ut lustrare animo velint, quot dogmatum una apud omnes semper fuerit, sique adhuc fides, una confessio. Quatuor ex c. Evangelia esse, non plura, quatuordecim tantum Pauli Epistolæ, infantulis baptismi rite sanctæque conferri, administratum hoc ab Hæreticis ritu Evangelico iterari non posse, confessi hætenus sunt, palamque consentiant non Latini solum, sed & Græci, Armeni, Copti, Syri, Ætiopes, Chaldei, alique gentes, quæ in Africa, & Asia Christiano nomine gloriantur. Unde in tot tamque varias sectas, non loco solum distantas adeo, sed & moribus, & opinione

tam dissentientes, antiquissima horum, aliorumque dogmatum persuasio una manavit, persistitque ad hunc diem constantissima & invariata? Silent de his aliisque Christianæ doctrinæ capitibus sacre utriusque Fœderis literæ, nec tam infanum quempiam fore credimus, ut assermet, implicite ille & abscondite in scripto Dei verbo contineri, ducique inde legitima & necessaria consecutione; abest enim hoc tantum a vero, ut, qui in opposita persuasionē fuerunt, ea censerent, scripturis palam aperteque adversari. In his tamen excipiendis retinendisque neque erratum est, nec erratur; sive Lutherani, sive Calviniani enim eadem hæc inter fidei veritates referant. Annon sit ergo, oportet, aut desertus a mente, aut sponte aversus a vero, qui hæc, ejusdemque generis alia plura, quæ Novatores ipsi dogmatum fidei loco habent, neget, a traditionis fonte fluxisse, & in tot licet, tam varias, tam discordes gentes effusa, in tot seculorum cursu, unitatem propterea retinuisse, quod una eorum sit origo, traditio videlicet? Hujus vero qui auctores? Num Romani Episcopi, num Concilia, num Patres? Novatorum nemo unus id dabit, qui aliam fidei suæ regulam constanter noluunt, quam verbum Dei, non hominum. Ad Apostolos ergo veniendum, qui vel a Christo ipso, vel a Spiritu veritatis, a quo Christus eos omnia edocendos esse, sponderat, hæc acceperint, Ecclesiisque, quas ubique gentium coalluerunt, non scripto, (nullum etiam horum est in eorumdem scriptis vestigium, mentio nulla, nec inde elici necessario, & legitime possunt), sed sermone tradiderint, quæ ab Ecclesiis fideliter custodita ad nos usque traducta sunt. Sunt autem hæc doctrinæ Christianæ capita, quæ qui negat, non potest non æternæ salutis damnum facere: Nec ineptimus ergo, nec fingimus, nec fabulam damus, quod nobis Pictetus licentissime exprobrat, qui doctrinam, *quæ alicujus momenti sit*, a Christo & Apostolis solo verbo, non scripto, Ecclesiæ commendatam agnoscimus, & confitemur.

PRÆLECTIO XL

Quæ adversus hoc dogma Novatores & Scripturæ intorquent, refelluntur.

I. Miram est, Genevensem Ministrum & Professorem iidem hoc dogma Scripturarum testimonio appere, quæ a concitato primam in traditiones bello torquere Novatores non delierunt, ac in eis periode triumphare, ac si tulum hoc a communionis Romanæ Scriptoribus centies non retusum solum, sed & fractum obtritumque non fuisset. Quoniam itaque nihil habet ille novi, quod asserat, neque nos novi quidpiam reponamus, sed, quæ a nostratibus adhibita constanter sunt, responsa pro viribus illustrabimus, & communiemus; ac primo quidem, quomodo Pictetum non puer, illud Deut. 4. argere: *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ab eo?* Usque ne adeo stipes est, ut non sentiat, qui divini hujus interditi sacrilege violati rei habendi sint, Genevenses videlicet Bibliorum translatores, qui tam dissolutam ac impudentem sibi addendi ad scriptum Dei verbum, vel detrahendi, quæ e re sua censebant, licentiam arrogarunt, ut Protestantium multi, iique nec ignobiles, nec imperiti Genevensis Biblia omnium corruptissima pronuntiarint, & Jacobus 1. Magnæ Britannix Rex in celebri Episcoporum suorum conventu an. 1604. in Hamptoni curia habito palam affirmavit, esse illa *Translatorum malitia, ignorantia, ac offensionis perveria, depravata, adulterata?* Hi, eorumque similes divino illo interdito norantur, non Romana Ecclesia, quæ traditiones Apollolicas maximo semper in perio habuit, atque habet, quod, quum & illæ verbum Dei sint, solo tradendi modo a scripto differens, proprie Scripturarum additamenta non sint, sed earumdem explicatio & complementum, hand secus ac Prophetici libri librorum Legis, novum Testamentum veteris declaratio sunt, perfectio & consummatio; quare, si quas Romana Ecclesia sancte suspicit, & religiose custodit, Christi, Apollolorumque traditiones, iis Deuteronomii verbis interdictis Novatores velint, Libros omnes sacros post Deuteronomium editos abiciant, oportet; sunt enim o-

mnes ad Deuteronomium additi. Monstri plane simile est, nolle eos horum verborum interpretationem excipere, quam & Rabbinii ipsi adhibent, vetari scilicet additionem quamlibet humano spiritu, & privata auctoritate factam, non, quæ Deum ipsum Auctorem habeat, capismodi traditiones nostras esse, probavimus. Nonne etenim Pictetus ipse confertit, festum *encaniorum*, seu dedicationis Altaris holocaustatum, quod Judas Machabeus quotannis die 25. Mensis Kasleu celebrandum instituit, ad legem Moisi adjectum fuisse, nec a Deo damnatum, nam & Christus illud religiose coluit? quod & de festo *Purim*, sive fortium a Synagoga Magna instituto Eith. 9., & de encanias fecendi templi, de quibus 1. Esd. c. 6., faciat, oportet; quæ festa, etsi ad legem Moisi adjuncta, rata Deus habuit, quod ejus astatu & auctoritate fuissent a Synagoga sancita; nec traditiones itaque nostræ inter vetita Deuteronomii verbis additamenta referri, nisi inique, possunt, quum Dei ipsius verbum sint, ejusdem; nec cum scripto originis, ita & auctoritatis.

II. Quam est etiam Pictetus ineptus & levis, glorians, traditiones nostras aptissime a se dispulas gravissima illa, quæ Christus Pharisaicas petulit, sententia Math. 15. *Irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras...* sine causa autem colunt me, docentes doctrinam & mandata hominum? Num hæc Christi Domini verba in traditiones nostras verè quadrant, quod Pictetus sine auctore, sine teste, sine probatione, solo suo Marte, ea quadrare, cum pregalibus suorum turba, decernat? Quin pluribus opus sit ad insanam hanc ejus gloriationem comprimendam, sola Christi Domini verba Pictetus expendat, volumus, ut intelligat, quas Phariseorum traditiones Christus exploserit. *Hominum doctrinas, mandata, traditiones* ille perstringit, ad quas Pharisei tanta supereritione adhaerebant, ut expressa ipsa Dei mandata negligerent & violarent, cujus præpositæ agendi rationis exempla ibidem Christus nonnulla proferat. Illæ in quarum defensionem incumbimus, traditiones hujus ne modi sunt? Num ipsi Dei mandatis infestæ? Etiamne iterum iterumque germana notio traditionum nostrarum promenda, & divina earumdem auctoritas confirman-

da? Ut ergo infans esset, aut impius, qui damnasse Christum traditiones *Mosaicæ*, & *propheticas*, seu a Deo ipso per Moysen & Prophetas Hebræis ore proditas, quas Hebræi *legem oralem* dicunt, de qua videri potest Maimonidas jam præstat. comment. in *Misnaïoth*, affirmaret, quum has contra Deus Exod. 12. & 13., Psal. 77., & Eccles. 8. commendat: ita pari quis aut vecordia, aut impietate contenderet, damnasas a Christo traditiones, de quibus agimus, in quibus nos stare, quas a nobis tenere, & boni depositi iustitiam custodiri, per Paulum jubet. At jam a se demonstratum gloriatur Pictetus, traditiones nostras damnatione perinde dignas esse, ac Pharisæicas, quod *Scripturis directè advesentur*, ut *Missæ*, *Purgatorium* &c. Lepide vero. Quum sit demonstratio, ut in Acad. dehincur a Tullio, ratio validior, quæ ex rebus perceptis ad id, quod non percipiebatur, adducit, & ipsa sua evidentia assensionem extorquet, quæ hujusmodi validior ratio, quæ suam hanc gloriationem Pictetus sustineret? Quod momentum tam perspicuum, tam grave, tam efficax, quo dicto suo Pictetus faciat fidem? Scribere ne, quidquid in buccam venit, Picteto est demonstrare? Demonstravit ergo Atheus, Deum non esse; nam dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Prudentes judicent, an hæc digna sint, quæ serio refutentur.

III. Digniora ne vero, quæ idem ex Paulo ad Gal. 1. urget: *Sed licet nos, aut Angelus de celo evangelizavimus vobis præter id, quod evangelizavimus, anathema sit?* Hoc ne etiam testimonio traditiones nostræ damnantur? Ita quidem suis cum gregalibus Pictetus sentit, falso tamen, & prorsus inique. Nolumus cum Francisco Vernetto pravam & in hoc Genevesium Translatorum fidem accusare, quos præter reddiderunt, quod contra fuisset verendum, nam & vulgata nostra habet præter id &c. Tantum attamen abest, ut traditiones nostræ hoc testimonio noteantur, ut potius confirmantur. Neque enim Paulus ait præter id, quod scripsimus &c. sed præter id, quod evangelizavimus, vobis nimirum Dei verbum, & Evangelii doctrinam sermone annuntiantes; quare ejus anathema in eos cadit, qui aliquid Galatis annuntiassent, quod illius prædicationi adversaretur, &

adverbium præter idem ac contra significat, ut ad Rom. 1.6. quod Paulus scribit, *Rogo vos fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, & offensus præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinat ab illis, nemo non intelligit, de offensus & dissensionibus a doctrina, quam Romani didicerant, abhorrentibus accipiendum*. Hinc, etiam & Act. 18. v. 13. & ad Rom. 1., & 4. eodem occurrit græca vox *ὑπερ* quæ ad Rom. 16. & ad Gal. 1., Interpret tamen latine reddidit contra: *contra legem hic persuadet hominibus colere Deum . . . immutaverunt naturalem usum in eum usum, qui est contra naturam . . . contra spem in spem credidit; & perquam appositè, quod mori, & legi contrarium est, Latini dicunt, præter morem fieri, præter legem, & Cicero frequenter præter voluntatem cogitationemque, præter opinionem omnium, præter consuetudinem, præter rem, præter expectationem, præter spem &c.*, quod contra voluntatem est &c. Laudati testimonii germanum hunc esse sensum, Græci Latineque Patres sua interpretatione confirmant, quos inter Augustinus tract. 98. in Jo. ait: *Non inquit, plusquam accepistis, sed præter id quod &c.*; nam si illud diceret, sibi ipsi præjudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, ut suppleret, quæ eorum fidei deerant: *Sed qui supplet, quod minus erat, addit, non quod inerat, tollit: qui autem prætergrauditur regulam fidei, non accedit in viam, sed recedit in viam*.

IV. Quia tamen Pictetus, ejusque socii Patrum interpretatione non permovenantur, ipso epistolæ scopo, & ratione tateari cogendi sunt, ut doctrinam Paulum agere, quæ Galatis ab se traditæ contraria esset, perperam iccirco ejus verba adversus traditiones nostras jactari, quæ doctrinæ ejusdem & scripturæ maxime consentaneæ sunt, quum sint ipsum Dei verbum, a Paulo præsertim explicatissime commendatum. Quo spectat ille? quid sibi propositum habet? Miror, ait v. 6. & 7., quod sic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi in aliud evangelium, quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt convertere evangelium Christi; Sed licet nos, aut Angelus de celo &c. Quid ab Evangelio magis alienum, quid magis cum illo pugnant, quam doctrina ad illud

illud convertendum, sive evertendum incumbens? Hanc, a quocumque illa prodiret, anathemate configi jubet Apostolus. Qui vero doctrinae hujus auctores, quos tam gravi Paulus oratione perstringit? Qui Galatas conturbabant, volebantque eos in aliud ab eo, quod acceperant, evangelium transferre, Christi propterea Evangelium pervertere, docentes nimirum, circumcisionis, & ceterorum legalium cultum cum Evangelio iungendum. Quid purro est, Evangelium convertere, idest destruere, si hoc non est? nam & ibidem c. 5. v. 2. Paulus ait: *Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* His ergo, & aliis quibuscumque contrarium aliquid verbo Dei scripto vel tradito, & Apostolorum doctrinae evangelizare ausis anathema iure dicit Apostolus, a quo non est, cur traditionibus suis Romana Ecclesia timeat, quas a Christo per Apostolos ipsos accepit, jubeturque penes se depositas religione perpetua custodire. Nisi dent Adversarii, legitimum verumque hunc esse, qui ceteroqui ex ipsis Pauli verbis emicat, hujus sententiae sensum, quam immania coguntur absurda conquire? Si Angelus fuerit a Deo missus ad quidpiam antea ignotum hominibus aperiendum, erit & ille perstringendus anathemate, nec Paulus ipse immunis erit, qui post duas, quae omnium primae communiter perhibentur, ad Thessalonicenses Epistolas, ad Galatas scripsit, exin ad alias Ecclesias literas dedit, quae tot habent fidei dogmata nec a Paulo ipso, nec ab aliis Apostolis scripto prius mandata. Quid & Joanni facias, qui omnium postremus Apocalypsin mysteriorum telle Hieronymo referatissimam, dein Evangelium suum edidit? Ex hoc, in quem se induit, laqueo num se Pietarus expedit agens, excitarum a Deo ipso Joannem ad Evangelium conscribendum, in quo multos, quos alii praetermiserant Evangelizasse, sermones Christi describeret? Damus hoc peribueniet? quid tum? Si anathemate plectendus est, quicumque docuerit *præter*, seu *extra*, *citra*, *ultra* id, quod Galatas Paulus docuerat, eodem & plectendi erunt Paulus, Joannes, & Angelus, quem a Deo missum ponimus, quod cogitari absque impietate non potest, ut nec absque horrore, quod Pictetus addit, audiri, jubere Paulum,

anathema & in Angelum torqueri, quem Deus misert, ut mysterium nondum hominibus revelatum annuntiet.

V. Quid est autem, cur tantas Pictetus tragedias excitet, tamque sit in eo jactando verbosus, quod Paulus 2. ad Tim. 3. habet: *Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus?* Hinc Paulus traditiones explodit? At quid sibi ea volunt, quae ibidem praemisit: *Tu vero permane in iis, quae didicisti, & quae credita sunt tibi, sciens, a quo didiceris?* Quae ista? Num sacrae literae? Verum has Apostolus ab iis, quae Timotheus didicerat, quaeque fuerant ei credita, aperte distinguit agens, ac vero permane in iis, quae didicisti, & quae credita sunt tibi, sciens, a quo didiceris, & quod ab infanzia sacras literas nosti. Est ergo sacras ab infanzia Timotheus literas nollet, in iis tamen permanere jubetur, quae paulo provecior aetate didicerat credita per sermonem; licet etiam sacrae literae possent Timotheum instruere ad salutem, non solae tamen, sed per fidem, quae est in Christo Jesu, idest iis junctae quae credita illi fuerant, quaeque didicerat verisimillime ab Asia Loide, & Mactre Eunice, in quibus fidem, quae in Timotheo erat non sinit, habitasse primum, ibidem c. t. affirmat Apostolus, a quibus illum propterea par est credere, primo imbuium fide Christi ac institutum; nam Lucas Act. 16. refert, quom Paulus Lystram rediit, invenisse Discipulum quemdam Timotheum filium mulieris Judaea fidelis, Patre gentili, cui testimonium bonum reddebant, qui in Lystris erant, & Iconio, fratres. Si ergo eodem ipso in loco, in quo Scripturarum utilitatem commendat Apostolus, & traditiones, quas didicerat, Timotheo in mentem revocat, & permanere illum in iisdem jubet, retinere, atque scire ad rejiciendas traditiones hae ejus verba conferunt Novatores?

VI. Scripturarum perfectio, ait Pictetus, efficacissime hoc testimonio probatur. Eito. Quis unquam Scripturam in suo, ut ajunt, genere perfectam esse, negavit? Idemne vero, perfectam illam esse, ac omnia explicare & perspicue continere haei dogmata, omnia item ad salutem necessaria, quin traditione opus sit?

sit? Prius verissimum est, siue totam summas sacrarum librorum complationem, siue quemlibet singulatim, eos etiam, in quibus aut nullum est, aut ferme nullum fidei dogma: potterius tamen omnino falsum; Deiparam enim baptizato fuisse virginem, rite sancteque baptizari infantulos, iterandum non esse, quod Hæretici Evangelico ritu contulerint, baptismam, nonne & Novatoribus ipsis dogmata fidei sunt? Hæc vero in Scrijura ubi aperta & explicata reperias? Sola itaque traditione cum hæc aliaque non pauca, quemadmodum jam demonstratum est, teneamus, fateudum, est maximam esse Scripturæ sacræ utilitatem, sed cujus germanum sensum traditio aperuerit, esse illam in genere suo perfectam, nec tamen absolute sufficere, nam credere & præstare multa debemus, quæ nobis illa non prodit, & solius traditionis opæ percipimus. Verum Pictetus solam sine traditione Scripturam satis esse, contendit. Idne autem, reponit Vernetus, de tota simul Scripturarum summa, an de quovis sigillatim libro pronuntiat? Si primum, fallitur, quoniam libros sacros non paucos intercidisse, compertum sit; Etli enim 3. Reg. 4. legamus: *Locus est quoque Salomon tria milia parabolas, & fuerunt crimina ejus quinque milia, ex tanto parabolarum & carminum numero, quid reliquum est præter Canticum canticorum, & librum Parabolarum seu Proverbiorum in nongentos & quindecim versiculos distributum, ex quibus ducentos quinquaginta sex detrahunt nonnulli, qui Salomonem eorundem auctorem negant? Ubinam Prophetarum Nathan & Gad libri, quorum est Paral. c. 29. v. 29. expressa mentio? Ubinam libri Abia Silonitis, & Addo videntis 2. Paral. 9. v. 29. commemorati? Præterquam quod post secundam Pauli ad Timotheum alii conscripti sunt libri sacri dogmatum fidei pleni; quare in hoc, quod excutimus, Pauli testimonium Picteti glossa non quadrat. Si autem secundum velit, ejus est, Scripturæ librum designare, qui solus sine traditione sufficiat. Cæterum etsi divinitus inspiratorum librorum nullus sit non perutilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum &c. nam solum satis illum esse, consequitur? Nec tamen quidquam de ejus, aut de aliorum perfectione decedit; omnis enim scriptura divinitus inspirata perfecta est, quia omnia*

continet, quæ Spiritus sanctus voluit literis ad hominum salutem mandari. Cæterum quia veritates aliquas fidei nonnisi implicate & abscondite, generatim, & ut loquatur, mediate continet, ipsa jubet, fidelem interpretem, nimirum Ecclesiam consuli, certiores nos ipsa reddit, germanum verumque illum esse Scripturarum sensum, quem Ecclesia prodiderit, quodque illa quibusdam doctrinæ capitibus ad fidem moresque continentibus testimonium publicum, & constans perhibet, sanctissimum esse, neque rejici sine sacrilegio possit: quæ omnia ex hæcenus dictis satis collant.

VII. Nec tamen blaterare Pictetus desinit, regeritque, utilem perinde esse Scripturam, ac, ut ait Apostolus 1. ad Timoth. 4. v. 8. *pietas ad omnia utilis est*; Scilicet: sed quid tum inde? Pietas ne sola virtus? Cæteræque virtutes excludit? Num apertum patensque est, Paulum, quemadmodum Pictetus affirmat, in pietate virtutes quaslibet conclusisse? Quorsum ergo ibidem paulo post ac Timotheum monuerat, ut se ipsum ad pietatem exerceret, quæ ad omnia utilis est, eundem cohortatur, ut fidelium exemplum sit in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate, si omnia sunt in sola pietate conclusa? Quorsum ibidem c. 6. eundem commonet, ut sectetur iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem? Ut ergo pietatem ita inculcat Apostolus, ut cæteras tamen non excludat, imo commendat virtutes, quæ ut suos singulæ actus & fines habeat, ita suam singulæ afferunt utilitatem, sic utilem ad arguendum, corripiendum &c. Scripturam divinitus inspiratam quum ait, alios, ex quibus salutaria haurire documenta possumus & debemus, fontes non remouet, imo & illos adire nos jubet, quum præcipit, ut traditiones teneamus, quas didicimus sive per sermonem, sive per epistolam, quod ambe Dei verbum perque sint. Quid vero Apostolo propositum sit pietatis ad omnia utilitatem adeo commendanti, quid pietatis nomine proprie veniat, quæ generalis ejus utilitas indicata ab Apostolo, quin peculiares aliarum virtutum utilitates excludat, minime declarat D. Thomas lect. 2. in hunc Apost. locum, ut & lect. 2. in 4. secundæ ad Timoth. caput prægiare exponit, quæ Scripturarum sit utilitas, da qua Paulus, quin

quin tamen sit removenda traditio. Adhibitam ab eodem ad utrumque Pauli testimonium interpretationem non describimus, quod sit illa prolixior, nec in refutando Picteti argumento plura ponere, necesse est.

VIII. Pettædet quidem, debere & in iis, quæ Ioannes ad capitis vicelimi finem habet, multa quidem & alia signa fecit Deus in conspectu Discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc: hæc autem scripta sunt, ut credatis, quia Iesus est Christus filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus, explicandis hæere, nam & iis Novatores traditiones passim exagitant. Cæterum quid in iis adversus traditiones? Alione, quam oculis opus est, ut, quem sua præjudicia penitus non obsecant, agnoscant, Joannem in enarrandis prodigiis a Christo redivivo editis eo in capite totum, alia multa, eaque insignia testari post resurrectionem a Christo coram Discipulis patrata, a se tamen in literas non relata, quod ea, quæ scripserat, satis superque essent ad faciendam Deitati ac resurrectioni ejus certissimam fidem, quam, qui susceperant ac tenerent, vitam haberent in nomine ejus? Quid ergo a ratione magis alienum, quam communiis, verborum Joannis hunc esse sensum, suo illum scilicet Evangelio ita omnia ad Christianorum institutionem & salutem necessaria complexum esse, ut neque traditione, neque alio quopiam opus sit? Frustra ergo Joannes ipse tres literas cederat, & Apocalypsin ante conscripserat? Nec jam opus erit aliorum Apostolorum, & veteris Instrumenti libris; seponi enim jure poterunt ut supervacui, si ea sit Joannis dictionis intelligentia, quam ei Novatores perperam & imperite subjiciunt. Augustini quoque & Cyrilli Alexandrini in hunc Joann. locum scribentium, electa fuisse, quæ scriberentur, quæ credentium saluti sufficerent, ea ne mens, quam idem Novatores efferunt, dicta videlicet factaque Christi Iesu ab Evangelistis descripta ad salutem fidelium & doctrinam esse satis? Hoc si uterque voluit, Epistolæ Apostolicæ, ut verissime ait Cædrenus, Apostolorum Acta, liber Apocalypsis, totum etiam legis veteris Instrumentum supervacanea esse, non necessaria videbuntur. Hoc itaque uterque voluit, opus non fuisse ad fidelium salutem, ut ex Christi dictis & factis alia scriberentur, quam quæ

scripta sunt, hæc enim scribere satis fuisse, reliqua sine culpa ab Evangelistis prætermissa.

PRÆLECTIO XII.

Diluvuntur Novatorum argumenta ex Patrum auctoritate, & ratione constata. Locijus in Theologica disputatione usus exponitur.

I. Quos dogmatis hujus suffragatores ac testes audire præfracte nolunt, veteres Patres, apertos ejus adversarios Hæretici petulanter jactitant, eorumque testimonia multa corradunt, quibus exterminari traditiones, levissime putant. Ab Irenæo orsi alud urgent, quod l. 3. c. t. ille ait, scripsisse Apostolos, quæ nobis prædicaverant. Omnia ne vero, quæ nobis sua prædicatione annuntiarunt, consignarunt Apostoli literis? Quid ergo ibidem c. 3. addit: quid autem, si neque Apostoli scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat, sequi ordinem traditionis, quam tradiderunt iis quibus committebant Ecclesias? Quid ibidem adjicit, traditionem Apostolorum in toto mundo manifestatam in omni Ecclesia perficere, & præcipue in Romana omnium maxime antiquissima traditionem Apostolorum per successiones Apostolorum ad sua usque tempora pervenisse? Præter ea itaque, quæ Apostoli scripto mandarant, & traditionis ordo, Irenæo iudice, sequendus est, ab Apostolis iis, quibus committebant Ecclesias, commendatus, in toto mundo manifestatus, & in omni Ecclesia, Romana præsertim, ea ætate conspicuus. Non omnia ergo vult Irenæus ab Apostolis scripta, sed multa, quæ rejici ab Hæreticis pronuntiat sine sacrilegio non posse, ceu quæ ab Apostolis & Discipulis conscripta fuerant, quos Christus & Spiritus sanctus divinis plene erudierant, quique sperni non poterant, quin sperneretur & Christus, a quo edocti fuerant, & Pater, a quo missus est Christus: Etsi autem ibidem c. 2. Hæreticos arguat, quod a Scripturis ad traditiones non scriptas provocarent, ex iis, quæ ibi habet, satis apparet, invehi illum in traditiones apocryphas adversus Scripturam & Apostolicas traditiones ab Hæreticis invehitas; reor enim, dixisse ejus ævi Hæreticos, sapientiam, quam ipsi invenerant esse aliquando in Valentino, aliquando in Mar-

Marcione, aliquando in Cerinto, deinde in Basilide, & unumquemque semetipsum predicare contra regulam veritatis. Cæterum, pergit quanto eos Scripturæ convincimus, eas statim rejiciunt tamquam non authenticas, & quando eos ad hanc, quæ ab Apostolis venit, & in Ecclesiis custoditur per successionem Episcoporum, traditumque provocamus, dicunt, se non Episcopis solum, sed & Apostolis ipsis clarius videre, & se puram veritatem adinventisse; unde fit, ut nec Scripturæ, nec traditioni credant. Quid illustrius, quid efficacius ad veritatis hujus confirmationem?

II. Tertullianum exin erroris sui adimplatorem Novatores olentant, quod in l. contra Hermogenem dicat: Adors Scripturæ plenitudinem, quæ mihi & factorem manifestat, & facta, ejusdemque errorem relutans, quod nuspiam in sacris literis scriptus sit, subdat: si non est scriptum, timeat ut illud adjicientibus, aut detrahentibus destinatum: in l. quoque de carne Christi hæc adversus Marcionem scribat: Non recipio, quod extra Scripturam de tuo inseris. Quæ tamen major aut vecordia, aut impudentia, quam Tertullianum traditionem adversarium fingere, quarum nullus est gravior, & loculentior assertor? Tot enim sunt in l. de corona militis, de carne Christi, & de descriptione præsertim, locupletissima ejus pro traditionum auctoritate, validissima testimonia, ut omnem de hac veritate dubitationem amoveat. Quam ergo adorat ille Scripturæ plenitudinem? Quam Novatores excogitant, quæ omnia scilicet fidei capita explicite contineat, omnesque omnino errores damnet? Eam se adorare Tertullianus ait, quæ & factorem manifestat & factum. Quo hæc? Quam in retinendam multissimam Hermogenis de materie infecta, & æterna positionem incumberet, unam sibi fatit esse Scripturam ait, quæ una illa sententia, in principio creavit Deus cælum, & terram, factorem plenissime manifestat & factum, allereque perspicue, quod negabat Hermogenes, eam cumulate refellit, probatque firmissime, materiam ingentiam non esse Deoque coeternam, sed a Deo in principio temporis factam. Porro quam apertus planique in promptu est Scripturæ locus, ejusque sensus certus & exploratus, num ad firmandum dogma, quod ille manifeste præfert, traditione opus esse, decernimus? Adoramus tum & nos

Scripturæ plenitudinem, quodque illa supeditat, testimonio & veritate satis firmata credimus, & errore oppositam refutatam, quin alio confugere, necesse sit. Est ne autem, cur ut illud timeamus adjicientibus vel detrahentibus destinatum? Jure metuendum erat Hermogeni, cujus positio non solum erat Scripturis extranea, sed iisdem opposita manifestissime: merito quoque idem Tertullianus ajebat, ab se non recipi, quod extra Scripturam de suo Marcion inferebat; erant enim hujus commenta non a Scriptoris solum maxime aliena, sed & quovis auctoritatis & rationis momento destituta. Hujusmodine vero traditiones nostræ? Num ad Scripturas adjectæ? Num de nostro illatæ? Inculcandum ne perpetuo, verbum & illas Dei esse, non hominum, Scripturarum additamenta, sed declarationem & complementum, quarum in Scripturis ipsis non semel commendatur auctoritas, & necessitas?

III. Equius ne & Origenem erroris sui Patronum excitant? Quid, si ille ait, Scripturas in testimonium vocandas, quia sine iis testibus sensus nostri nullam habent fidem? Num generatim nihil credendum enuntiat, quod Scripturarum testimoniis non probetur? Quid tot iis itaque fiet, quibus traditiones certissimam veritatis regulam esse, testatur, & solum illam credendam veritatem, quæ in nullo ab Ecclesiastica traditione discordat? Quid locupletissimo illi præsertim, quod veritati hæc perhibet, testimonio in c. 6. Ep. ad Rom. scribens: Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etiam parvulis b. prisma dare; sciebant enim illi, quibus mysteriorum secreta commissa sunt divinatorum, quia in omnibus genuina essent sordes peccati, quæ per spiritum & aquam ablui deberent? Quid sibi ergo tum voluit, quum scripturas in testimonium vocandas allerit? Ad casulam oracali Hieremæ, quod de Christo esse contigit, interpretationem aggressus, multis eam Scripturæ testimoniis communire nititur, quod sine iis testibus nullam ejus fidem futuram esse, putaret. Hom. enim 1 in Jerem., quæ Deus dixit, Ecce ego constitui te hodie super gentes &c. ea quoque, Ecce nescio loqui &c. de Christo vult, proprie dicta esse: quod ut probet, addit: ut firmem sensum intellectus mei, accipiam duos testes de vet. Test., accipiam tres testes de Evangelio, de Propheta, de Apostolo: sic enim stabit

Habit omne verbum; ex quibus patet, iniquissimos Origeni esse, qui hanc ei mentem assignant, nihil credendum quod Scripturarum testimoniis non probetur. Minus ne etiam inique adversus traditiones dicta jactantur, quæ idem habet tract. 25. in Matth. Debemus ad testimonium omnium verborum, quæ præferimus in doctrina, præferre sensum Scripturæ quasi confirmantem, quem exponimus sensum? Annon sibi ipse vim inferat, oportet, qui Origenis verba paulo attentius legens confiteri nolit, non aliud Origeni constitutum, quam non usurpanda divini eloquii verba secundum privatum intelligentiæ nostræ sensum, sed secundum illum, quem Scriptura habet in se, sicut templum proprium aurum? Quid iis luculentius, quæ adjungit: Non ergo debemus ad confirmandam doctrinam nostram nostros propriis intellectus jurare, & quasi testimonia assumere, quos unusquisque nostrum intelligit, & secundum veritatem existimat esse, ni ostenderit, eos sanctos esse, ex eo quod in Scripturis continentur divinis, quasi in templis quibusdam Dei? Cæterum quum involutus obscurusque sepe sit, proprius atque verus, quem Scriptura in se habet, sensus, quid tum agendum Origenes? Quoties Hæretici, ait tract. 29. in Matth., canonice præferunt Scripturas, credere illis non debemus, nec exire a prima, & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quod Ecclesiæ Dei per successionem tradiderunt nobis.

IV. Quoniam autem permolestum esset, singularem excutere & dissolvere reliqua testimonia, quæ ex Cypriano, Theophilo Alexandrino, Athanasio, Basilio M., Chrysostomo, Cyrillo Hierosolymitano, Hieronymo, Augustino &c. studiose collecta Novatores adversus hoc dogma contorquent, præsertim quum in singulis exponendis multum posuerit operæ Natalis Alexand. dissert. xvi. in Hist. Eccles. sæc. II. in qua retellendos ex instituto suscepit Riveti de Patrum auctoritate tractatum, & Dallæ de vero Patrum usu libros, doctissimi Vincentii Gravine in opere de præscriptione regulas quasdam subicimus, ad quas, qui Patrum testimonia, quibus Novatores abutuntur, experierit, ea per commode & recte cum catholice Ecclesiæ doctrina componet. I. Tum ad Scripturas confugiendum Patres docent, quum humana præsumptio privatum quidpiam de suo infert, cui nullum est aban-

tiqumitate, ab universitate, & a consensu suffragium: 2. quum divini eloquii loca tam per se clara sunt, & aperta, ut sola absque traditione rem, quæ in questione est, satis superque probent: 3. quum ab humana ratione vel auctoritate adversarios argumenta petit, refutanda atque elidenda ista sunt divina Scripturarum, in quas nullus cadere error potest, auctoritate: 4. quum depravata & corrupta Scripturarum loca adversarius profert, germana & sincera earumdem testimonia opponenda sunt, & fallacia atque fraus veritate oppugnanda, & revincenda, præsertim, si nihil ille præter scripturam admittat: 5. quum Patres scripturam laudat ceu solam fidei regulam, quæ sola sufficiat, &c. non sola ejus verba designant, non eandem corticem ac superficiali, sed literam simul cum spiritu, verbum una cum sensu, scripturam simul cum legitima ejus intelligentia, quam quum sola traditio suppeditet, nunquam hanc Patres exclusisse censendi, sed implicite semper & tacite commendasse; nam & iidem ipsi, qui in sacris literis solisvidentur fidei regulam constituere, disertissime traditionum necessitatem inculcant, quorum testimonia videri possunt apud eundem Natalem Alexandri, & apud alios polemicos tractatores. Quod si deum nonnulli sunt, qui uni tantum Scripturæ adherendum, esse decernunt, nec hi dogmati huic adversari, potandi sunt; Exploratum est enim, particulam solus extranea duntaxat excludere, non quæ ejusdem naturæ sunt, ut quum in divino eloquio Pater solus dicitur Deus, invisibilis &c. non Filius & Spiritus sanctus, qui ejusdem cum Patre naturæ sunt, Deitatis ejusdem individua communione remouentur, sed creatæ res, quatum natura infinito intervallo a Deo distat; quare quum traditionum & Scripturæ eadem sit natura, & par auctoritas, diversus solum tradendi modus, qui in Scriptura sola hærendum esse pronuntiant, Patres, non traditiones, sed hominum inventa rejecisse, credendi sunt. Quid si Patrum nonnulli traditiones expresse damnant? Solas apocryphas, & quas Hæretici de suo inferebant, repudiant, non divinas, & Apostolicas? Sic Irenæus in Cærinthi, Basilidis, Valentini, Marchionis traditiones invehitur, Tertullianus Multissimum Hæmogenis de æterna, & infecta materie com-

commentum explodit, Cyprianus, quam S. Stephanus Romanus Pontifex opponebat de non tingendis ietum, qui rite ab Hæreticis jam iuncti essent, traditionem exagitat, quod eam non divinam per errorem crederet, sed humanam; Theophilus Alexandrinus Origenis errores; quos ille ex apocryphis fontibus, siquæ, cui præfidebat, ingenii penu adversus Scripturam antiquitatem invexerat, infectatur ajens, *diabolici spiritus est, aliquid extra Scripturam putare divinum*: Hieronymus tandem eas traditiones refutat, quæ vel cum Scripturis pugnant, vel solo eorum, qui illas venditant, arbitrato nituntur. Cæterum eosdem hos in huntatis & falsis coarguendis acerrimos, in sinceris vereque divinis & Apostolicis traditionibus commendandis copiosos & disertissimos esse, plura, quæ in eorum libris occurrunt, quæque a nostræ communionis Scriptotibus urgeri solent, manifestissima testimonio confirmant.

V. Meliora ut vero, quæ a ratione & incommodis Adversarii contra traditiones exaggerant? Quid eo levius, quod Lutherus primum, & post eum reliqui omnes in ore habent, abhorrere has ab eximio Christi erga Ecclesiam amore? Male enim ejus institutioni ac summitati conspiciat, si aliqua creditur necessaria solo intercurrente sermone commendasset. Quam fluxa & caduca est hujusmodi disciplinæ natura! Quam facile oblivione, morbo aliove vitio mutantur verba; aut etiam intercidunt! quare & in proverbio est, volare verba, manere scripta. Quid, inquam, hoc levius? Quem multa per traditionem Ecclesiæ suæ prodidisse credimus, Christus annos & spiritum veritatis, qui nobiscum maneat in æternum, & se nobiscum usque ad consumationem sæculi futurum esse, pollicitus est? Singulari Dei erga Ecclesiam cura sublata, annon interitui perinde obnoxia Scripturæ ac traditiones? Num majorem certiorumque habet mutationis aut exitii immunitatem doctrina papiro, corticibus, aut pellibus consignata, quam verbo tradita? Quot Hæreticorum, Poetarum, Philosophorum, aliorumque scripta temporum injuria ita absumpta sunt, ut nullum eorum reliquum sit vestigium? Qua ergo singulari Dei providentia veteris Instrumeti libri, Pentateuchus præsertim omnium antiquissimus, nec non novi Fœderis scripta, etiam ab Ethnicis ad sum-

mas quæstia, interitum evaserunt, eadem factum est, ut *bonum hoc depositum*, quod Christus per Apostolos Ecclesiæ suæ credidit, integrum ac incolumè penes eam conservaretur. Quid, quod æqualis, si non forte major, Ecclesiæ Pastorum Doctorumque diligentia perpetuo fuit in deposito hoc religiosissime custodiendo, ac in libris sacris asservando? Nonne etiam diutius veri Dei fides ac religio sine scriptura in lege naturæ constitit, & sola traditione servata est, quam a Christiani nominis ortu ad hanc diem? Ab hoc enim ad nos octodecim nuncdam evoluta sunt sæcula, a prima autem rerum origine ad Moisaicam legem sæcula quinque & viginti fluxerunt; si ergo longius hoc temporis intervallum traditioni ab Adamo ad Moysen usque tradidit nihil asserere dispendii potuit, quod Deo, a quo illa erat, illius conservatio, & integritas, speciatim curæ esset, quum eandem hanc Deus Ecclesiæ ad sæculi finem usque promiserit, non est ab incommodo, quod Novatores obiciunt, traditionibus nostris timendum.

VI. Quamquam hæc ita sint, animum tamen inducete Adversarii non possunt, ut credant, quædam ab Apostolis Ecclesiæ traditam absque scripto; quum enim quæcumque a Christo, dum in terris ageret, vel a Spiritu S. acceperant Ecclesiæ commendanda, nullo negotio potuerint scripto mandare, nec prudens excozitati ratio possit, eorum quædam doctrinæ Christi capita ad nos maluerint, quam scripto possent, solo sermone transferre, quis credat, alteram hanc elegisse eos tradendæ doctrinæ Christianæ viam, quam ignorare non poterant, quot errorum esse posset occasio? nam & priscos Hæreticos scimus, ad conciliandam suis erroribus fidem consuevisse traditiones non scriptas venditare, multosque in erroris societatem ea ratione traxisse. At, negandæne propterea traditiones, quod omnia potuerint Apostoli scribere? Quid, si idonea asseri ratio non possit, cur omnia meditato non scriperint? Decernendum ne iccirco, nihil ab eis ore proditum, sed omnia literis consignata? Quid causæ fuerit, cur Apostoli alia quidem scripto, alia autem viva voce prodiderint, perdoctæ & copiose persequitur Cano l. 3. c. 3. cui non potest æqui verique amans non assentiri? Cæterum etiam illa sunt ab eximio Viro gravissime, & verissime dicta, his

his tamen ad refellendos adversarios opus non est. Quid enim? Quædam fidei dogmata sola a nobis traditione non scripta teneri, facti veritas est, quam notissimo illo Tertulliani effato, *quod apud omnes &c. cujus est, haud secus ac geometricorum, firmissima veritas, jam fecimus denotatam*: non omnia ergo ab Apostolis scripta sunt, sed quædam ad nos solo sermone transmissa. Potuerunt & hæc Apostoli in literas referre: Est. Cur non retulerint, nec ratio patet, nec, quæ redduntur, causæ satis idoneæ sunt. Sit ita: quid tum? Quod certo vereque est, num abique ratione & communis sensus injuria negari, vocarive in dubitationem potest, quod esse non potuerit, aut ignoretur causa, cur sit? At sunt traditiones erroris occasio, quod Apostoli ignorare non poterant. Occasio data ne, an accepta? Quot reiicienda, & de medio tollenda erunt, si ita liceat argumentari? Ut in verbo non scripto, quod divinum esse falso jactabant prisci, ita in scripto Dei verbo perperam intellecto cujusque xvi Hæretici erroris sui arcem locarunt; non desuerunt, neque desunt, qui ad sui aliorumque perniciem Sacramentis abusi fuerint, & abutantur: creatæ denique res omnes in *misericordiam* sunt, & in laqueum pedibus insipientium. Summus horum omnium auctor talia ne ignoravit? Hæc ne ergo quoque repudianda? Num ratio permittit, ut negemus, Deum Scripturarum, Sacramentorum, & universitatis aspectabilium rerum autorem, quod hominum malitia errandi, peccandive animum inde capiat?

VII. Fac tamen regerunt, fac, vera esse, quæ dicta sunt; exploratum profecto sit, oportet, quod ab Apostolis per traditionem ad nos usque manavit. Unde autem erit id exploratum? Quæ traditiones certo habendæ Apostolicæ, quæ non item? An illæ quæ ab Apostolorum ætate propius accedunt, quasque viri Ecclesiastici Apostolicas esse testantur? At pervulgata est Chaldaicarum tabula communiter jam explosa, cujus originem veterum nonnulli ab Apostolis repetebant. Earum etiam, quæ Apostolicæ constanter certotæ feruntur, quæ firmitas, quæ auctoritas? Quot hujus generis contrario more jam dudum sunt abrogata? Unus ergo Scripturæ itandum, cætera reiicienda. Sed est Adversariorum nimia facilitas ad

concludendum, quasi vero eadem illa, qua Deus Ecclesiæ adesset ad internoscedas Scripturas legitimas ab insiniceris, singularis providentia, eidem pariter non adesset ad discernendas ab humanis, & commentitiis traditiones divinas & Apostolicas. Quum enim verbum suum non scriptum duntaxat, sed & traditum fidei nostræ regulam esse voluerit, *tenuerique* a nobis iussit non eas solum, quæ per epistolam sive per scriptum sunt, sed & quæ per sermonem, traditiones, nonne ejus erat, in utroque verbo suo tam insignitas notas veritatis imprimere, ut in eo dignoscendo errare non posset Ecclesiæ? Quæ autem perpiscæ hæ traditionis vere divinx & Apostolicæ notæ? Quatuor designat Cano l. 3. v. 4., quas Theologorum nemo unum est, qui non maxime probet. Primam ab Augustino mutatus est l. 4. cont. Donat. scribente: *Quod universa tenet Ecclesiæ, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur*. Huc spectans Tridentina Synodus sess. 23. de ordine can. 2. anathema in eos tulit, *qui dixerint, præter Sacerdotium non esse in Ecclesiæ Catholica alios ordines & majores, & minores, per quos velut per gradus quosdam, in Sacerdotium tendatur*; nam ut ibidem ait c. 2. *ab ipso Ecclesiæ initio horum nomina, & unicuique eorum propria ministeria, Subdiaconi scilicet, Acolyti, Exorciste, Lectoris, & Ostiarii in usu fuisse noscuntur, quamvis non pari gradu &c.* nec ullum est Concilium, cui eorum institutio accepta retineri possit. Secunda est: *Si quidquam in libris sacris aperte non extans, nec ex iis necessaria consecutione fluens, dogmatis fidei loco & gradu semper habuerint Patres, quodque ei adversatur, cetero hæreticum insectati sint*, ex Apostolica traditione tenet Ecclesiæ, ut perpetuam Deiparæ virginitatem, Christi descensum ad inferos, certum Evangeliorum, & Apostolicarum literarum numerum &c. Tertia: *Si quidpiam sit in Ecclesiæ communis fidelium consensione probatum, quod tamen humana potestate institui efficere non potuit, ex Apostolica traditione certissime derivatum est*. Exemplum ponit Cano in potestate relaxandi vota, juramenta tollendi, matrimonium ratum religiosa professione solvendi, quæ a Christo Apostolis, & per Apostolos Ecclesiæ tradita rectissime creditur; quæ enim

enim jure naturæ fixa sunt, moveri refugue recte non possunt, nisi facultatem Auctor ipse naturæ fecerit, a quo eam sibi factam intellexit Ecclesia; nam & ea perpetuo usa est, & sanctæ ac legitime usam universalis fidelium consensus probavit. Quarta demum: Si dogmatis alicujus, aut ritus, aut usus traditionem ab Apostolis esse, Concilia, virique Ecclesiastici uno ore testantur, origo ejus credenda certo est Apostolica. Synodus propterea Tridentina sel. 25. c. 2. mandat omnibus Episcopis, & ceteris docendi munus, curamque sustinentibus, ut . . . de Sanctorum intercessione, invocatione, Reliquiarum honore, & legitimo imaginum usu fideles diligenter instruant, docentes eos Gr. quod hic Catholica & Apostolica Ecclesia usus a Christiana religionis primævis temporibus receptus juxta sanctorum Patrum consensionem, & sacrorum Conciliorum decreta certam ab Apostolis originem ducat.

VIII. Ad notas has, qui animum diligenter intenderit, nullo negotio deprehendit, opinionem de millenario Christi in terris regno, vetustissimam licet, & Apostolorum xriati proximam perperam jactari ab Apostolis derivatam, meritoque ut falsam jampridem ab Ecclesia explosam. Quid enim si antiquitate nititur? Et multæ ipsi Apostolis viventibus natæ sunt hæreses. Præter antiquitatem universitate opus est, & consensione, ut quidquam credatur ab Apostolis vere traditum, seu ut præclare docet Vincentius Lyrimentis, illud vere Apostolicum, quod omnes Ecclesia Magistri uno eodemque consensu frequenter, perseveranter, & aperte tenuerunt, scripserunt, docuerunt. Pavet ne vero Chilianitarum error præter antiquitatem universitatis & consensio? Perulgatam est, eos ipsos, qui in hac opinione erant, ingenue confessos esse, eam ab aliis bene multis non recipi, eandemque postea constanter fuisse a Catholica Ecclesia rejectam, nemo est, qui ignoret. Unde autem error hic primum emerferit, & quo facto Viros etiam gravissimos & doctissimos exinde occupavit, non est loci hæujus exponere. Quid vero, si traditiones, non paucæ, quibus non ab antiquitate solum, sed & ab universitate, & a consensione suffragium est, quarum & origo certe Apostolica, dudum refixæ sunt, & contrario more antiquatæ? Omnium ne liccirco fluxa; & caduca auctoritas?

Quum de varia traditionum partitione ageremus, prænotatum est, mutationi obnoxias traditiones, quæ ad ritus, disciplinam, exterioremque Ecclesiæ politiam, secus vero quæ ad fidem moreque adstant, quod & Tertulliano in l. de velandis virginibus præclare animadversum est, scribenti, regulam fidei unam esse, solam immobilem, & irreformabilem, cetera vero disciplina & conversationis capisa admittere novitatem correctionis. Primi generis sunt, quas mutationem passas esse Novatores, apunt, traditiones: secundi autem generis quam proferre possunt quidpiam hujusmodi expertam? Præposere ergo hæc exempla premunt ad convellendam divino Apostolicarum, quarum, duntaxat suscepra a nobis defensio est, traditionum auctoritatem.

IX. His rebus expositis (subiicimus cum Melchlore Cano l. 3. c. 6.) non erit difficile ostendere, id quod in hac parte maxime quaeritur, ex Christi & Apostolorum traditionibus certissima posse argumenta elici, & ad Ecclesiæ consuetudines, & ad fidei dogmata comprobanda; si enim sunt illæ, ut probatum est, ipsummet Dei verbum a scripto sola tradendi ratione diversum, si in iis stare, easque tenere jubemur a Paulo, perinde acillas quæ per epistolam sunt, si dictum & nobis intelligamus, oportet, quod idem ad Thesalonicensis scripsit ep. 2. c. 3. Denuntiamus vobis fratres in nomine D. N. J. X. ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis, verbo scilicet & exemplo, quemadmodum lect. r. in hunc locum contingenti Apostolicæ orationis serie evigenter probat Angelicus, constat eam eorum esse, ac Scripturæ auctoritatem, eaque perinde & doctrinam Ecclesiæ firmari, & oppositos errores revinci. Cæterum ut ea solum Scripturæ loca argumenta Theologo omnino firma suppeditant, quorum sensum verum divinumque esse, aliqua ex iis, quas prælest. IX. indicavimus, ratio fecerit exploratum, ita ex ea solum traditione Theologus firmissime argumentabitur, quam certo consilietur, divinam esse. Enitendum propterea, ut quum a traditione petenda argumenta sunt, de traditione primum, cujus modi sit, certiores fieri studeamus, quibus ad certam valeamus harum rerum intelligentiam pervenire, & ab humanis

monis divina absque errore secernere, apertas expeditasque vias quatuor mox cum Melchior Cano veluti digito demonstravimus, quas si sequamur, in traditionibus Christi & Apostolorum investigandis minime aberrabimus. Ut Theologo constât, hoc vel illud dogma a Christo Apostolis, & per Apostolos Ecclesiae traditum, jam habet, ubi pedem tutissime figat, demonstretque efficacissime, verum esse, quod traditum, erratum autem, quod ei opponitur, quam argumentandi rationem primus & docuit, & strenne persecutus est Tertullianus in l. de *praescript. Haer.* quam & affectari pro viribus conati sumus nostris in praelectionibus de Sacramentis, in quibus multa Christianae doctrinae capita uno illo ejusdem pronuntiato firmavimus, quod apud omnes unum invenitur, illud non est erratum, sed traditum. In hac ineunda & sequenda ratione sensus, verissime ab eodem Cano dictum, majorem ad confutandos Haereticos in traditione, quam in Scriptura videri esse, quod ut testimonio Egesippi & Ignatii apud Eusebium, Tertulliani, Irenaei, Hilarii, & Vincentii Lyrinensis comprobavit, subdit vir gravissimus. „ Quorsum „ hac tam longo sermone repetita? nempe ut intelligas, non modo adversum „ Haereticos plus habere traditionem, „ quam Scripturam virum, sed etiam „ omnem ferme cum Haereticis disputationem ad traditiones a maioribus acceptas esse referendam. „ At de secundo quidem argumentorum fonte jam diximus.

P R A E L E C T I O XIII.

De Ecclesiae Catholicae auctoritate.

I. **E**cclēsia graece latine redditur *convocatio*: Esti autem idem & Synagoga significet, Augustino ramen non placet, Ecclesiam Synagoga dici, quod hac hominum perinde ac animantium, Ecclesia vero spirituum solum sive credentium collectionem sonet. Non una est idem in divino eloquio, tum apud Ecclesiasticos tractatores nominis hujus acceptio: minus quondam proprie pro loco famitur, in quem Dei cultores coeunt, ut 1. ad Cor. 11. *Namquid domos non habetis ad manducandum? An Ecclesia Dei contemnitis?* proprie pro ipso fidelium cœtu,

sic Psal. 106. *Exaltent eum in Ecclesia plebis*, & pl. 149. *Laus ejus in Ecclesia sanctorum*. Ecclesiae hujus proprie dictae triplex communiter fertur significatio, amplissima quaedam, quae & Sanctos, qui in caelis regnant, & eos, qui in purgatorio divinae satis iustitiae faciunt, & fideles qui in terris militant, comprehendit: minus ampla altera cœtum fidelium denotans unius ejusdemque fidei aëte, sive post Christi ortum fidei professione junctorum: tertia demum hominum, qui eodem Christianae fidei Sacramento, Baptismo nempe, consignati sunt, societatem strictae designat, de qua nobis sermo futurus est, quaeque passim sic definitur: *Ecclesia est cœtus hominum unius ejusdemque Christianae fidei professione, eorumdemque Sacramentorum communione sub uno legitimo ac visibili capite, Romano scilicet Pontifice, congregatus*, quae ex finitione colligere quisque potest, qui intra, qui extra Ecclesiam sint. Nulla est cum mystico hoc Christi corpore societas & conjunctio, Haereticis primum & infidelibus, qui Christi fidem non profitentur, secundo Cathecumenis, qui nondum facti sunt Sacramenti fidei, seu Baptismi, cæterorumque participes, & excommunicatis, qui per Ecclesiae censuram ab eorumdem communione remoti sunt, tertio Schismaticis, qui etsi fidem intra Ecclesiam profiteantur, & Sacramenta percipiunt, abjecta tamen Rom. Pontificis obedientia visibili Ecclesiae capiti subesse pervicaciter nolunt. Mysticum hoc Christi corpus ex Pastoribus constat, qui annuntiant verbum Dei, & Sacramenta ministrant &c. & ex populo, qui docentur, & Sacramenta percipiunt, quibus omnibus praepositus est a Principe Pastorum Christo Romanus Pontifex, qui summus sit totius orbis Pastor, supremum totius corporis caput, suaeque in terris vices obeat.

II. Esti Novatoribus hac Ecclesiae finitio non placeat, ex eo tamen, quod Calviniani in sua fidei confessione art. 25. statuunt, *ordinem scilicet Ecclesiae Christi Jesu auctoritate institutum sacrum esse debere, atque invariabilem, non posse incerto Ecclesiam absque Pastoribus, qui docendi munus habeant, consistere, quos & honorandi sunt, & reverenter audiendi, pater, & eos Ecclesiae nomen ponere in societate & visibili corpore ex legitimis Pastoribus coagmentato, qui populos Dei verbum docent,*

docent, Sacramenta ministrant, & cetera ecclesiastici ministerii officia implent. Hæc quum ita sint, annon a se ipsi discedunt, annon Christo palam adversantur, qui Ecclesiam ejus invisibilem comminiscuntur? Ecclesia ordo Christi auctoritate fixus, quem sacrum & inviolabilem esse debere fatentur, in iis præsertim elucet, quæ Christus ad Apostolos ait Math. 28. *Data est mihi omnis potestas in celo & in terra: Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris &c. docentes eos servare omnia, quacunque mandavi vobis: & ecce ego vobiscum sum usque ad consumationem sæculi.* Imposito hoc sibi munere defuncti sunt Apostoli, defuncti sunt, quocumq; eis in ministerio legitime successerunt, defunguntur & hodie omnes, quibus est illud ab Ecclesia legitimo ritu conceditum: Quis neget ergo, visibile esse Ecclesie corpus, in quo & Pastores videre perpetuo est docentes, baptizantes, aliaque sacri ministerii munia continenter implentes, & populos institutos, baptizatos &c. qui exteriori ejusdem fidei professione, eorumdemque Sacramentorum communione invicem colligantur? Eundem hunc a Christo possum Ecclesie ordinem aperte notat Apostolus ad Eph. 4. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores ad consumationem sanctorum in opus ministerii in edificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, ut jam non sumus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrine. . . . veritatem autem facientes in charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem unitatem subordinationis, secundum operationem in mensuram unicuiusque membri, augmentum corporis sui facit in edificationem sui in charitate: Si ergo nec ipsi abouunt Adversarii, Pastores & Doctores a Christo Ecclesie datos continent nec unquam interrupta serie (nam Ecclesiam sine Pastoribus, qui docendi munus habeant, ajunt, non posse consistere) opus ministerii perficere in edificationem corporis Christi, an non aspectabile sit, oportet, hoc corpus, in cujus edificationem doctrinæ & mysteriorum Dei dispensatione continenter incumbunt? Quum sit etiam corporis*

hujus edificatio & accessio, seu incrementum, ad mundi finem usque continuanda, annon necessario consequitur, fuisse illud, ex quo edificari ceptum est, & futurum esse, quandiu edificabitur & crescet, conspicuum & visibile?

III. Ut ab his, aliisque multis, quæ urgeri a nostris solent, Ethærodoxi se expediant, Ecclesias duas excogitant, exteriorem unam, quæ sensibus patet, interiorem alteram soli Deo perspectam, vel, ut Picteto placet, duo Ecclesie status spectandi sunt, alter exterior, in quo boni cum malis permixti sunt, interior alter, in quo soli sunt veri fideles, Sancti & electi, viva fide, charitate, aliisque, quas Deus solus denotatas habet, virtutibus præditi. Ex his solis vera Ecclesia consistit, etsi cum iis & mali in eisdem cæribus conveniant, & misceantur, ut Satan quondam in Concilio filiorum Dei: quæ ergo Deus veræ Ecclesie promissit, in solos veros fideles, sanctos scilicet & electos, non in improbos quadrant. Verum, quum paulo ante ipse dixerit, quatuor priorum sæculorum Ecclesiam a se & a suis veræ Ecclesie loco haberi, de qua Ecclesia verba facit? Si de interiori, unique Deo notatam non illam solum, sed & quæ sextodecimo sæculo erat, veram habeat, necesse est; nonne enim fatetur ipse, & intra Romanæ Ecclesie sinum, quum ab ea facta est Lutheri & Calvinii secessio, veros fuisse fideles? Si de exteriori, quæ sub oculorum sensum cadit, id eam ergo Christi promissa conveniunt, quæ quum certo tempore definita non sint, sed & de lingulari Christi nobiscum usque ad consumationem sæculi præsentia, & de Spiritu veritatis nobiscum in æternum mansuro, nos firmissime certiores faciant, dubitare non possumus, quin, quæ sæculo quarto aspectabilis erat, Ecclesia, talis & sextodecimo fuerit, sit & hodie, nec alia futura sit ad sæculi finem usque; nam quibus communita atque firmata est, quæque illam perpetuo comitantur, Christi promissiones eo usque portigantur; quare si quarti sæculi Ecclesia exterior & patens vera erat, Picteto iudice, secumque habebat Christum & spiritum veritatis, non potuit exiit talis esse desinere, nisi Christum promisso (quod absit) non stetisse dicamus, qui se cum ea usque ad consumationem sæculi futurum pollicitus est, spiritumque veritatis in æternum cum ea mansurum.

IV. Sed quid in re tam manifesta argumentamur? Quum Christus sicut Ethnicum & Publicanum, qui Ecclesiam non audierit, haberi iubet, dubitare ne prudens potest, de vera illam Ecclesia loqui, eademque visibili & quae deprehendi sensibus possit? Est enim illa audienda, & ad illam descendendus frater peccans, qui alterum, a quo clam correptus est, audire noluerit. Ad Novatorum Ecclesiam ita absconditam, ut oculorum aciem fugiat, & sicut Calvinus ait l. 4. instit. c. 4. n. 7., soli Deo pateat, qui confugere homines possunt, correptionis, doctrinae, Sacramentorum percipiendorum, aut cuiuspiam alterius, quod Ecclesiae Ministris conceditum & ipsi dant, officii, puta ligandi & solvendi, gratia? Item quod Paulus r. ad Timotheum. 3. scribit: *Hac tibi scribo fili Timothee, . . . ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quae est Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis*, nonne veram Ecclesiam denotat? Est enim columna & firmamentum veritatis. Nonne exteriorem, & quae percipi sensibus possit, domum Dei, & Ecclesiam Dei vivi significat? Si enim est illa ita remota a sensibus, ut ceteros omnes lateat, praeterquam Deum, qui tot Pauli hortationes & monita, ut Timotheum doceat, qualiter oporteat eum in domo Dei conversari in actu plane invisibili, qui scire Timotheus poterat sancte decenterque convertendi modum? Est ergo purum putumque Novatorum commentum haec Dei domus seu Ecclesia uni Deo explorata, hominibus prorsus ignota.

V. Habere sibi tamen videntur firmissima, quibus haec Dei domus superstructa sit, fundamenta. Primum ab Apostolo iactum putant, qui ad Hebr. 12. Ecclesiam Christi eam exhibet ac describit, ut nihil in ea reperire sit, quod sub sensibus cadat. Ait enim: *Accessistis ad Syon montem, & civitatem Dei viventis Hierusalem caelestem, & multarum millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam Primorum, qui conscripti sunt in calis, & Iudicem omnium Deum, & spiritum iustorum perfectorum, & Testamenti novi Mediatorem Jesum, & sanguinis aspergionem melius loquentem, quam Abel.* Alterum positum a Christo ipso, quum ait Jo. 4. *Spiritus est Deus, & eis, qui adorant eum, in spiritu, & veritate opor-*

tes adorare. . . . Veri Adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Vera Christi Ecclesia nonne ex veris his Dei adoratoribus constat? Hos autem praeter Deum quis novit? Tertium in ipso Apostolorum Symbolo; profitemur enim credere nos *Ecclesiam Catholicam*: at si videri illa potest, & sensibus deprehendi, dicendum jam non est, *credo, sed video Ecclesiam Catholicam*; fides enim est argumentum non apparentium. Demum & Hebraeorum Ecclesia in Aegypto ac Babylone latuit, & Christiana, quam in ejus extremam perniciem Ethnici Imperatores toti conmitterentur, ita deliruit, ut de obliterato a se Christiano nomine Diocletianus gloriaretur. Commenticia ergo non est Ecclesia haec invisibilis.

VI. Nihil tamen commenticium magis, nihil futilius; nam quae statuant erroris sui fundamenta, perversus non poterant, & iniquius detorqueri. Quid enim, ut a primo ordiamur, propositum eo loci habet Apostolus? Qui non sit oculis, aut mente captus, annon exploratum habet, quod lect. 4. in hunc locum annotavit D. Thomas, Paulum nempe, quum monitionem prae misisset ad vitandum mala culpe, hic assignare huius monitionis rationem, quam sumit ex comparatione veteris & novi Testamenti? Quoniam autem brevis differentia legis & Evangelii, ut dicit Augustinus, est timor & amor, lex enim tanquam pedagogus noster fuit in Christo, parvuli autem terroribus ducendi sunt. . . . ideo hic dicit Apostolus, quod in datione legis facta sunt quaedam terribilia . . . quantum ad visa . . . quantum ad audita . . . & quantum ad comminationes . . . in quo designatur differentia novi & veteris Testamenti, quod vetus datum fuit in terrore, ut corda Iudaorum, quae prona erant ad idololatriam, terrentur, novum autem datum est in amore: Rom. 8. Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater; unde & Christus non terrores in principio predicationis suae praemisit, sed regnum caelorum promisit: Math. 4. *Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum.* . . . Leinde ponit Apostolus conditiones novi testamenti dicens: *Sed accepistis ad montem Syon &c.* ubi ostendit, quae nobis in ipso proponuntur, quae sunt tria nobis pro-

promissa, scilicet spes futura gloria, participatio Ecclesie, & familiaritas Dei, quæ tria in sequentibus Apostoli verbis tam perspicua sunt, ut dubitare nemo possit, quin D. Thomas germanam ejus mentem attigerit. Quid ergo hæc ad Novatorum Ecclesiam invisibilem? Eane etiam vecordia erunt, ut insani hujus commentarii suffragatore Paulum excitare audeant, cujus nulla ferme est epistola, nullum ferme epistolarum caput, ex quo periurissima argumenta non possint ad commentum hoc obtinendum, & veritatem oppositam demonstrandam? Id nobis est perquam expeditum & promptum, si futilis hæc Adversariorum positio tantum a nobis opere postuletur.

VII. Sed & illud, quod ex Christi verbis Jo. 4. intriunt, argumentum, quam est ridiculum, quam inane! Ufque eo cæci sunt, ut non videant, eo plus certe effici, quam velint? Si in spiritu & veritate solum adorandus est Deus, si ex solis interioribus ejus adoratoribus coalescit Ecclesia, quid ergo ipsi & baptismate tinguntur, & ad cenam ista die conveniunt, & conciones habent, audiuntque, & Scripturas legunt explicantque &c. Notior est germanus horum Christi verborum sensus, quam ut in eo exponendo necesse sit, verba ponere, nec satis mirari quis possit, torqueri illa a Novatoribus ad erroris sui confirmationem. Quom Apostolicam mysticam Ecclesie corpus cum humano non semel aptissime conferat, annon, sicut aliter de hominis corpore, aliter de anima, quæ corpus animat, & administrat, loquimur, ita par est, ut de exteriori Ecclesie corpore, secus ac de interiori spiritu, qui illud vivificat, disseramus? Interior quidem est, & plane invisibilis spiritus, qui Ecclesiam animat atque regit, qui eam in omnem veritatem inducit, & ad sanctitatem pronove, quique in diversa corporis hujus membra varia intundit charismata, *dividens singulis, prout vult*: Ipsum tamen Ecclesie corpus quis elterius neget & aspectabile, cujus est in terris visibile caput, cujus membra exteriori ejusdem fidei professione, eorundemque Sacramentorum communione junguntur, in quo Deus alios posuit Prophetas, alios Pastores, alios Doctores, alios gratiam habentes sanitatum &c. Hæcne de invisibili, soli Deo perspecto corpore scri-

pta sunt? Nonne & ipsi in vicesimo quinto suæ confessionis articulo ordinem hunc Ecclesie a Christo institutum agnoscunt, qui propterea *sacer* sit, oportet, & *inviolabilis*; nam sine eo non possit Ecclesia consistere, ut nimirum in ea Pastores sint, qui docendi munus habeant &c. Quom sit ergo Ecclesia ita a Christo instituta, ut sit ex Patribus, qui perpetuo doceant, & ex populis, qui eos docentes audiant, coagmentata, seu, ut clarissime Cyprianus, sit *plebs Sacerdoti adunata, & græ Pastori suo adharens*, insanum est, latentem fugere, quam Deus ipse manifestam instituit, soli Deo notam ponere, quam ipsemet voluit, omnibus esse conspicuam.

VIII. Dum vero in symboli articulo, qui de Ecclesia est, cavillantur, erant insigniter, ait Vernetus, aut in errore inapellere alios volunt; aliud enim est in Ecclesia, quod creditur, aliud, quod videtur; neque dicimus *credo Ecclesiam*, sed *credo sanctam Ecclesiam Catholicam*. Quid tum inde? Quom sanctitas sine vera fide, spe, charitate, quæ deprehendi oculis, alioc sensu certe non possunt, neque sit, neque possit intelligi, in eo, quem videmus, hominum eamdem profitentium silem, eadem sacramenta sumentium capto credimus, sanctos atque electos esse, quos Deus solus denotatos habet, quique viva sunt Christi Domini membra, quom improbi inanima sint ejus membra, etsi ad Ecclesiam & ipsi pertineant. Eam etiam, quæ hanc, in qua hodie degimus, anteverit, & quæ hanc exceptura est, & ad confirmationem usque sæculi permanens, Catholicam Ecclesiam num videmus? Credimus hodiernam eandem cum illa esse, quam Christus instituit, & quæ ad mundi exitum usque durabit, hancque omnium temporum & omnium locorum Ecclesiam omnibus veræ Ecclesie notis insignitam esse, nititurque hæc nostra Christi Domini auctoritate, cujus & sunt verissima verba, & immobilia promissa. Aliud itaque in Ecclesia quom sit, quod oculis objicitur, aliud quod sola fide percipi teneturque potest, nonne pueriliter faciunt Adversarii, quom dicunt, si fuerit Ecclesia aspectabilis, actum esse de eo symboli articulo, quo profitemur, illam a nobis credi?

IX. Quid tandem illud est, quod ait Pictetus, Hebræorum Ecclesiam in Egy-

pro & Babylone, & Christianam ipsam, quo tempore ad eam perdendam vehementissime contendebant Ethnici, absconditum fuisse & ignotum? Nec tam insignibus mendaciis parcat, ut pessimæ causæ serviat? Hebræi in Ægypto & Babylone captivi nonne ab omnibus internoscebantur, ceu qui religionem palam colerent, cui nihil erat cum Ægyptiorum, & Babyloniorum religione commune? Etiamne in veritate facti certissima comprobanda hærendum erit? Acerbissima etiam Diocletiani, aliorumque Principum, qui in extremam Christiani nominis perniciem acerrime incubuerant, crudelitatem num absolute effectum est, ut publicus religionis Christianæ cultus intra Romani Imperii fines intermissus sit, aut extinctus? Infanticissimus sit, oportet, qui in ejus ævi monumentis peregrinus & hospes sit. Quid si Diocletianus de oblitterato ubique Christianæ nomine gloriatum est? Insipientissime ille quidem, perinde ac decessorum suorum aliqui, Caligula, Domitianus, Commodus &c., qui se Deos haberi, colique jussunt; neq; alio, quam ipso rerum exitu opus fuit, ut stultam hanc opinionem deponeret, & ab inani gloriatione ad desperationem victoriæ devolveret, ut omnibus notum est. *Quid amplius dicturus sum* (apud huc cadunt, quæ Augustinus habet tract. 2. in epist. Jo.) *quam cæcos, qui tam magnum montem non vident, qui contra lucernam in candelabro positam oculos claudunt?* & l. 2. contr. epist. Parmeniani c. 3. *Palpant in merulis quasi in velis nocte, quod quidem omnium hæreticorum est, qui rem manifestissimam in lucem omnium gentium constitutam videre non possunt.* Cæci plane sunt, qui Ecclesiam non vident, quæ, ut hom. 30. in Math. ait Origenes, *plena est fulgore ab Oriente usque ad Occidentem*, quæ, ut in l. de an. Eccl. scribit Cyprianus, *Domini luce perfusa radios suos per orbem terrarum porrigit*, quamque, teste Chrysostomo in cap. 4. *Isaie, diffusiliis est obscurari quam solem extinguere.* Quem tamen horum nesciat, qui, quod oculos sponte claudant, volentes scientesque funestam hanc sibi cæcitatem asciscunt? Ecclesiam enim, præclare ait Eusebius Emilius, *conc. de Dom. 3. post Pascha, sole amicta esse* itcirco dicitur, *quod ad visendum tam clara sit, tantæque splendore fulgeat, & lucis sue radios in*

omnes terra partes atque oras diffundat, ut nemo sit, qui eam videre nequeat, nisi utro oculos claudat mentis, & clara atque aperta in luce caligare velit.

X. Hæc necessario fuerant præmittenda, & pro virili firmanda; quum enim propositum nobis sit, de Ecclesiæ auctoritate in fidei judicio disserere, atque adeo id ostendere, Ecclesiæ definitionibus ac judicio standum esse, atque ea habenda fidei dogmata, quæ sint publica ejus auctoritate propolita, annon demonstrare prius necesse erat, judicem hunc, cujus ea auctoritas est, ut debeant fideles in ejus sententia conqiescere, videri & veluti digito demonstrari posse? Nam, si ut Novatores perpendunt, nulla apparente forma consilire in occulto Ecclesiæ potest, frustra ejus judicium expectes, quam, quæ, & ubi sit, prorsus ignores. Neque alia de causa Novatores Ecclesiam occultam, Deoque soli cognitam commenti sunt, quam ut ejus auctoritatem ac judicium declinarent; frustra tamen, nam abscondi non potest civitas, quam *supra montem* Christus posuit, nec latere lucerna, quam implet *super candelabrum accendit, ut luceat omnibus, qui in domo sunt*, nec ignotus esse Judex, quem ab omnibus audiri iussit; quare sit nulla in Ecclesiæ fidei labe, nullus in ejus de fide judicia cadere error vitiumque possit, ratæ omnino firmæque erunt ejus de doctrina sententiæ, quibus, qui subesse ac parere noluerint, sint nobis, oportet, Christo ipso palam mandante, sicut Ethnici & Publicani. Ad hoc constituendum spectamus, hocque in sequentibus prælectionibus persequemur.

P R Æ L E C T I O XIV.

Catholica Ecclesia fides deficere, aut vitari non potest.

I. **M**ulta sunt, eaque illustria divini eloquii testimonia, quæ ad veritatem hanc confirmandam mirifice faciunt, quæ quum sint a pluribus Scripturibus nostris, a Melchiorre Cano in primis l. 4. c. 4. diligenter expensa, & perdocte versata, videri apud eos possunt. Argumento dumtaxat pagnare volumus ex verbis Tertulliani deprompto l. de præfer. c. 28., mire enim nobis placuerit semper, atque ad quæstiones hujusmodi

modi peropportuna visa sunt, quæ in egregio illo libro vir gravissimus preesse urget. Quid verisimile est, ait, ut tot ac tanta Ecclesia in unam fidem erraverint, nullam respexerit Spiritus Sanctus, ut eam in veritatem deduceret, ad hoc missus a Christo, ad hoc postulatam de Patre, ut esset Doctor veritatis, neglexerit officium Dei villicus, Christi Vicarius, sinens Ecclesias aliter interim intelligere, aliter credere, quam ipse per Apostolos predicavit &c. Ad ea Tertullianus alludit, quæ Christum supra vitam suæ nocte ad Apostolos dixisse, Joannes scribit c. 14. Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis &c. Paracletus Spiritus Sanctus, quem mittit Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcumque dixerò vobis: &c. c. 16. Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo; Quum autem veneris ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: ex quibus hoc plane invictum argumentum existit. Christus Ecclesiæ suæ Spiritum veritatis promissit, qui in æternum cum ea maneat, qui eam omnem doceat veritatem, eique omnia suggerat, quæcumque ipse dixerit. Ab hoc ergo Christi promisso absolutam habet Ecclesia perpetuamque erroris immunitatem: Si enim aut jam descivisset illa, aut potest in errorem a veritate desciscere, alterutrum deat Adversarii, necesse est, vel Christum scilicet Ecclesiam iussisse, quod promisso non itentit, fidei suam liberare noluisset, aut Spiritum Sanctum Dei villicum, Christi Vicarium, etsi ad hoc missum a Christo, ad hoc postulatam de Patre, ut esset Doctor veritatis, officium neglexisset, si Ecclesiam errare sinit, aut negligere posse, si, quum ejus sit, hoc malum avertere, siuere potest, Ecclesiam aliter credere, quam ipse per Apostolos predicavit.

II. In quodcumque se latus Adversarii vertant, quodcumque effugium querant, non apparet, quæ via elabi possint; absoluta enim est Christi promissio, nec conditioni ulli illigata, & brevi implementum iri confirmat, quid dudum fuerat ab Is. c. 59. prænantiatum: Spiritus meus, qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, dicit Dominus, ardo, & usque in sempiternum: quæ de Messia,

ejusque Ecclesia dicta esse, in postremo cap. I. Sanhedrin & in Echa Rabbathi Judæi farentur. Dubitari ergo non potest, quia impleta illa fuerit. Rogatus itaque Pater a Christo Paracletum Spiritum veritatis misit, qui in Ecclesia maneat in æternum, eandemque omnem doceat veritatem. At si habet illa perpetuo secum manentem Spiritum veritatis, quod nisi Christi pollicitationes vanas & irritas facimus, certo credendum est, qui potest in errorem a veritate devolvere, nisi officium, ad quod missus est, Spiritus Paracletus neglexerit, Ecclesiam aut deserens, aut veritatem omnem non docens? Quamdiu etiam Ecclesia Spiritum veritatis secum manentem habet, sibi que suggerentem omnia, quæ Christus dixit, nihil credere aut docere ipsa potest, quod sit veritatis contrarium; quæ enim participatio justitia cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? aut quæ conventio Christo ad Belial? Pollicitus est autem Christus, fore, ut Spiritus hic veritatis cum Ecclesia maneat in æternum, sicut & se omnibus diebus usque ad consummationem sæculi nobiscum futurum esse, spondit: Non poterit ergo deferre veritatis, adoptatque erroris culpa, si cadere hæc in Ecclesiam potest, non in Christum, aut in Spiritum sanctum jure conferri, quod ne cogitari quidem potest, atque horribili impietate. Quod autem, ut vim hujus eleve argumenti, repouunt Adversarii, ea nempe Christi verba de solis Apostolis intelligenda, neque ad posteros in Ecclesia pertinere, evidenter ostendit, esse argumentum hoc plane decretorium & invictum; nam dissolvere illud aliter non possunt, nisi manifestam Scripturarum veritatem violent, & pervertant; ea enim verba non modo ad Apostolos referenda esse, sed etiam ad Successores, nonne ex eo ante omnia patet, Qui maneat vobiscum in æternum, quod illi simile est, quod Math. ult. legimus, Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi? Nonne autem hæc falso dicta sint, oportet, si ad Apostolos duntaxat, non ad futuros in Ecclesia post eos pertinuisse dicantur? neque enim Apostoli in æternum, & usque ad consummationem sæculi permanserunt. Si hæc etiam in solos Apostolos quadrat, quidni & reliqua Evangelii promissa, consilia, præcepta? neque

neque enim adferri ratio potest, cur sint hæc ad futuram post Apostolos Ecclesiam extendenda, illa contrahenda ad Apostolos. Qui potest etiam sanctitas sine veritate esse? Christus autem Jo. 17. Patrem pro Apostolis ita precatus est: *Sanctifica eos in veritate: sermo tuus veritas est* & pro eis ego sanctifico me ipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate. Hæc porro sanctificatio in veritate, num ita futura erat Apostolorum propria, ut nulli post Apostolos ejus participes essent? Non pro eis autem rogo tantum, pergit Christus, sed pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me. Ut ergo sanctificationem in veritate non Apostolis dumtaxat, sed & credituris per verbum eorum precatus est Christus, ita & quem promissit Apostolis, Spiritum veritatis, sine quo non potest sanctificatio consistere, Ecclesiae item post eos future promissit. Aut ergo promissum non exolvit, & Ecclesiam, defunctis Apostolis, mox delituit, aut munere suo functus non est Spiritus veritatis, si a fide defecit, aut deficere potest Ecclesia. Quum neutrum efferi sine immani sacrilegio possit, concludendum, interdicere, aut vitari Ecclesiae fidem non posse, quod Spiritum veritatis in æternum secum manentem habeat sibi promissum a Christo, a quo veritatem omnem docetur.

III. Nihil tamen hoc argumento effici contendunt Adversarii, quod splendidissimis licet Dei promissis tulta Synagoga, erravit turpissime tamen in rejiciendo, damnandoque Christo; ejus ergo promissa non obliunt, quin, quam ipse Synagoga substituit, errare, & deficere possit Ecclesia: ita Molinæ præsertim in responso ad Card. Perronium. Quid porro si magnifica multa Deus Synagoga promissit? Divini eloquii rudis omnino sit, oportet, qui ignoret, hæc Dei promissa ad certum tempus fuisse, quo evoluta repudiandam illam, novamque, & illud numquam desitutum fœdus cum novo populo a se ineundum quoties Deus per Prophetas suos explicatissime prænantia-vit? Quid iis apertius Osée r., quæ & Paulus in eundem hunc finem affert ad Rom. 9. *Vos non populus meus, & ego non ero vester . . .* & erit in loco, ubi dicitur eis, non populus meus vos, dicitur eis filii Dei venturi? Quid & iis illustrius, quæ idem Paulus ad Heb. 8. ex

Jeremiæ 31. petit ad idem hoc confirmandum? *Vituperans eos dicit, ecce dies venient, dicit Dominus, & consumabo super domum Israel, & super domum Juda testamentum novum, non secundum testamentum, quod feci Patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Egypti, quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus. Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo Leges meas in mente eorum, & in corde eorum superscribam eas, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum, & non docebit unusquisque proximum suum, & unusquisque fratrem suum dicens, cognosce Dominum, quoniam omnes scient me a minore usque ad majorem eorum . . .* Dicendo autem novum, veteravit prius, quod autem antiquatur, & senescit, prope interitum est. Hæc, aliæque multa & apertissima, quæ ex Isaia, Michæa, Ezechiele, Daniele, & Malachia deprompta adversus Hebræos torquere Christiani validissime solent, annon palam evincunt, fore, ut Deus Synagagam ceu infidelem & reorem demum rejiceret, novasque cum Ecclesia Evangelica, easque perpetuas ac indissolubiles nuptias iniret, quemadmodum ipsemet Osée 2. promiserat luculentissime: *Et sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus, & sponsabo te mihi in fide, & scies, quia ego Dominus? Si novum hoc Dei, repudiata Synagoga, cum Ecclesia connubium, & sempiternum est, & in fide, nonne impie Novatores, & perabsurde concludunt, quoniam in damnando Christo erravit Synagoga, posse & Ecclesiam errare?*

IV. Quis ergo pacate ferat Piëtetum scribentem: „Si Deus Judæorum Ecclesiam deseruit, cur ut certum ponitur, non posse illam Christianam Ecclesiam similiter deserere, cui tam magna perinde ac Synagoga promissit?“ Deseri a Deo Evangelicam Ecclesiam non posse, pro certo ponimus, etsi deserta ab eo fuerit Synagoga, quod Christus se cum Ecclesia omnibus diebus usque ad consummationem sæculi futurum esse, promiserit; rejectam autem a Deo, & repudiatum iri Synagagam ceu adulteram, non semel a Prophetis aperte prædictum sit. En in-
figne

signe inter promissa Synagogæ, & Ecclesiæ facta discrimen. Ad tempus illa, donec scilicet Christus mundo illucesceret, absoluta hæc & perpetua, ad consummationem usque sæculi permanens; quare ut promissis Dei finita vera ejus Ecclesia esse Synagoga non desit, nec a fide aberravit ante Messiam adventum, quod non ultra divina promissa porrigerentur, tuncque desitutam illam prædictum esse, ita omnibus diebus usque ad consummationem sæculi expers cujunque erroris erit Ecclesia, quod eo usque Christus ejus Auctor cum illa futurum se esse pollicitus sit, Spiritumque veritatis in æternum cum ea mansurum, a quo veritatem omnem edoceret.

V. Inani porro labore Piëtus se frangit, multa & sacris veteris Instrumenti paginis colligens, quibus probet, Synagogam diu ante Messiam non semel errasse, etsi nonnisi post ejus ortum desitutam illam prænotatam esset: errare propterea, ac desicere Ecclesiam posse, licet suam illi præsentiam promiserit Christus usque ad sæculi consummationem; nihil enim eorum, quæ undequaque corrasit, evincit, quidquam nunquam a Synagoga ante Messiam tempora aut creditum, aut definitum, quod cum veritate pugnet. Quid si vitulum aureum Aaron in deserto conlavit, quem populus coluit, Urias quoque Sacerdos, ut 4. Reg. 16. legimus, extruxit altare juxta omnia, quæ præceperat Rex Achaz de Damasco, seu juxta exemplar & similitudinem ejus, quod Achaz Damasci viderat? Iniquissime hoc eorum scelus Synagogæ, aut Levitarum etiam ætui poneretur in culpa; congregati enim ad Moysen omnes filii Levi illam Deo a populo injuriam acerbe niti sunt, Exodi 32, in quam neque gentem totam consensisse, ex iis patet, quæ 1. ad Cor. x. Paulus scribit: *Neque idololatæ efficiamini, sicut quidam ex ipsis, quemadmodum scriptum est: Sedis populus manducare & bibere, & sur-rexerunt ludere;* neque Aaron jam tum inunctus fuerat in summum Sacerdotem, & Judaicæ Ecclesiæ caput. Uriam autem Sacerdotem, qui Achaz Regi in impietate consensit, non summum fuisse, hanc ob rem inde colligitur, quod quum sub finem regni Achaz hæc gesta sint, in ipso anno, & mense primo regni Ezechiz filii ejus, Pontifex domus Dei Azarias occurrit 2. Par. c. 29.; Jesaias quo-

que c. 8. eundem simpliciter Sacerdotem appellat, *adhibuisse*, scribens, *se fili testes fideles, Uriam Sacerdotem, & Zachariam filium Barachiz*, quod in tempora Achaz certissime incidit: A Sacerdotis autem hujus, & Achaz Regis impietate abhorruisse Synagogam, ex eo vel maxime patet, quod 2. Par. c. 28. v. ult. scriptum est: *Dormivique Achaz cum Patribus suis, & sepelierunt eum in civitate Jerusalem, neque enim receperunt eum in sepulchra Regum Israel.* Qua enim auctoritate, nisi publica, eaque summa, potuit memoria Achaz ea ignominia notari, ut corpus ejus in majorum suorum tumulum non inferretur? Quid vero causæ fuit, ut tantum ei dedecus inureretur, præter ejus impietatem, a qua tam Synagoga quam procul abfuerit, ea luculentissime probant, quæ in ipso regni Ezechiz filii Achaz exordio a Sacerdotibus & Levitis præsertim gesta leguntur 2. Par. c. 29. & 31.?

VI. Licet etiam tempore Achaz & Manassis publicus Dei cultus intermissus in domo Domini fuerit, totane tunc Synagoga a veri Dei religione desivit? Quamquam enim multi tunc seducti sunt, ut facerent malum, quot maluerunt tamen occidi, quam in idolorum cultum ahire? Quum Reg. 4. c. 21. scriptum sit, fuisse Manassen sanguinem innoxium multum nimis, donec impleret Jerusalem usque ad os, quis Piëtoto credere velit fidenter scribenti, neminem ad cultum, quem horrebat, fuisse a Manasse suppliciis adductum? Quum etiam exerceri sacra, nisi in templo, non possent, quid, si polluto obsecratoque horum impiorum Regum jussione templo, desitum est calamitoso eo tempore sacrificiis offerendis? Erant & tunc Judæi cum Hierosolymis, tum in aliis Judææ urbibus Synagogæ, in quibus a Levitis & Prophetis, ab Jesaiâ maxime, qui suum tunc munus obibat, in avita Religione confirmabantur, atque uia cum iis colendo, ut poterant, vero Deo vacabat? Perperam autem Piëtus, ut efficiat, quod molitur, versiculum tertium c. 15. 2. Paral. legit: *Transferunt dies multi in Israel absque Deo vero, & absque Sacerdote, Doctore, & absque lege;* neque enim legendum est, *transferunt*, sed *transibunt*, ut non vulgaris Interpres solum, sed & Lutherus legit in Bibliis Germanicis Neocomi

comi impressis apud Mathæum Haunisch an. 1579., quod iis geminum est, quæ paulo post Osee c. 3. v. 4. vaticinatus est: *Dies multos sedebunt filii Israel sine Rege, & sine Principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, & sine teraphim.* His autem nonne Christiani omnes affirmant, hodiernum designari miseræ gentis statum post novissimam templi urbisque excisionem, acceptamque a Romanis supremam cladem? Quum præterea familiare Prophetis sit, quo vaticinationis firmitas exprimitur, ad futurum quidpiam denotandum præteriti temporis verbo uti, cujus sexcenta sunt apud eos exempla, quid, si laudata Paral. verba, ut Picteto placet, legamus? Prophetica quum sint illa certissime (sacer enim Hieronimus refert, *Azariam filium Oded, factum in se spiritum Dei*, ea dixisse ad Regem Asa, & omnem domum Juda & Benjamin) ad futurum spectant, etsi verbo præteriti temporis elata essent.

VII. Minus ne etiam perverse concludunt, ex quo haud raro idolorum religionem & cultum Synagoga suscepit, posse & eodem scelere Ecclesiam Christi pollui? Erimus in hoc argumento dissolvendo paulo longiores, quod illud ad faciendam Romanæ Ecclesiæ, ejusque dogmatis invidiam Novatores petulantius exaggerant. Mittimus interim, quod de Synagoga constanter affirmant, in quod erit infra diligentius inquirendum, ac totum nunc in consecrationis pravitate oculis veluti subijciendam incumbimus. Quænam latet, Synagoga ex una gente constitisse, & unius regionis non admodum amplè finibus circumscriptam, Ecclesiam Christi contra ex innumeris, iisque diversissimis gentibus coalescere, totoque terrarum orbe diffusam? Christus enim Apostolos iussit, *docere omnes gentes* Math. 28., & *in mundum universum profectos predicare Evangelium omni creatura*, Mar. ult., eosque futuros sibi testes dixit usque ad extremum terre, Act. 1. Etsi aliud Ecclesiam inter & Synagoga discrimen non intercederet, nonne hoc uno Novatorum consecratio profugaretur? Intellectu quidem facile est, gentem unam, eamque cæteroqui non admodum numerosam, perverti posse, & a veri Dei religione in idolorum cultum transire: Catholicam autem Ecclesiam, totumque mundum sana doctrina institutum, ab

ea, quam ab Apostolis accepit, religione atque fide in errorem atque idololatriam, quodque incredibile est, in eandem idololatriæ speciem devolvi, neque fieri, neque concipi ulla ratione potest. Tantam enim mutationem aut hominum, qui Ecclesiam Christi superstitionibus & idololatria corrumpere meditato aggressi sunt, consilium, aut casus invexit. Num sortuito id factum aient? At qui fieri casu, quo nihil cæcum magis, nihil magis inconstans, quidpiam potuit tam generale, tam simile, tam consentiens in tot tamque variis regionibus, apud tot non loco solum inter se plurimum distitas gentes, sed & lingua, moribus, studiis, affectionibus dissimilimas? Si in casum etiam tanta mutatio conferenda sit, nonne variis sæculis, eo auctore, toties hæc facta ponatur, oportet, quot sunt nos inter ac Novatores fidei Christianæ capita controversa, quorum aliqua mutata aiant statim ab Apostolorum obitu, alia tertio, alia quarto, alia quinto, unum denique, quod nimirum ad Christi in Eucharistia præsentiam attinet, nono sæculo tantum, ut Picteto, nonnullisque aliis Ministris placet? Si potuit tam insignis mutatio toties sortuito fieri, qui jam possit Atheum redargere blaterantem, casu extitisse mundum, & miram hanc partium ejus dispositionem?

VIII. Pictetus mutationis hujus culpam Romanæ Ecclesiæ adscribit, quo illam consulto, non simul quidem, sed gradatim molita est. „Qui primi, ait, errores invexerunt, adversarios nati sunt: sensim tamen deseruit oppositio, quod, qui reniti debuissent, desides essent, atque meticulosi. „Si probationem quaras, quam dabit? Sed agit ille more suo. Quarere tamen ab eo liceat, an portentosa hæc mutatio toti Romanæ Ecclesiæ, an privatis aliquibus sit ascribenda? Quibus illa instrumentis perfecta sit? quæ submovenda impedimenta fuerint? quæ vincendæ contentiones? quæ disputationes habitæ, qui coacti cæcis ad obstandum erroribus fidei atque doctrinæ ab Apostolis Romanæ Ecclesiæ traditæ tam contrariis? Quo fortis beneficio effectum est, ut quovis sæculo extiterint hujusmodi, quarum nulla apud Historicos mentio, mutationum auctores, eodem ingenio, eodem consilio eas moliti, eademque tempus felicitate nati, quo, qui

qui reclamare debissent, metu ac ignavia torperent, & Paſtorum nemo unus in tota Ecclesia adverſus pernicioſas adeo novitates ne muſſare quidem auderet? Ab his minutatim perſequendis conſultius Piſteto viſum eſt abſtinere; ſentiebat enim, non poſſe ab ſe provinciam hanc honorifice ſuſcipi, & feliciter ſuſtineri. Qui tamen conſuetudinis has Romanæ Eccleſiæ mutationes oppugnarunt, laudat Aerium, Jovinianum, Vigilantium, alioſque nonnullos: verum quam imprudenter, quam ſtolidè! Homines appellat, quos pervulgatum eſt, mox ut ſuos cœperunt errores vulgare, ſolemni iudicio fuiſſe damnatos, quod Eccleſiæ doctrinam ab Apoſtoliſ iſtis acceptam, & univerſim conſtantillimeque obtinentem appetere, & ſacrilegas novitates cum veneranda antiquitate pugnant invehent. Quum hæc ſint in monumentis omnibus teſtatiſſima, quis mutationum reus? Romana ne Eccleſia, quæ depositum ſibi a Chriſto per Apoſtoloſ commendatum religioſiſſime a ſe cuſtodiri, documentis ſacriſſimis probavit? An a Piſteto landati, quos Oriens ſimul cum Occidente proſcripſit, quod in depositum hoc involarent, Novatoresque haberi juſſit, quod ab Apoſtolorum doctrina diſcederet?

IX. Præter primum illud, quod notavimus, Eccleſiam inter ac Synagogam diſcrimen, eſt & aliud perquam eximium, quo conſecutionis Novatorum pravitās aperiſus evincitur; promiſſi enim Deus plane & expreſſe, fore, ut Eccleſia nunquam idololatria inquineretur. Quid iis perſpicuum magis, quæ Ezech. 37. legimus? *Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego aſſumam filios Iſrael de medio nationum, ad quas abierunt, congregabo eos undique Et faciam eos in gentem unam in terra in montibus Iſrael, & rex unus erit omnibus imperans, & non erunt amplius duæ gentes, nec dividantur amplius in duo regna, neque polluentur ultra in idolis ſuis, & abominatioribus, & cunctis iniquitatibus ſuis, in quibus peccaverunt, & emundabo eos, & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus, & ſervus meus David Rex ſuper eos, & paſtor unus omnium eorum: ſi iudicis meis ambulabunt, & mandata mea cuſtodient, & facient ea. . . & David ſervus meus Princeps eorum in perpetuum: & percuſum illis ſœdus pacis, pactum ſempiternum erit eis, & fundabo eos* Chignoli Tom. I.

& multiplicabo, & dabo ſanctificationem meam in medio eorum in perpetuum &c. Qui neget, aut dubitet, hæc proprie ad Eccleſiam pertinere, cum qua Deus ſœdus pacis, pactum ſempiternum percuſſit, ac in medio ejus ſanctificationem ſuam poſuit in perpetuum, nonne a Judæis iſtis reſelleretur, a quibus hæc ad Meſſiam ſine controverſia referuntur, maxime vero ab Abrahamo Aben Ezra, & Davide Kimchi, & Davidis nomine Meſſiam noſci in Thalmide affirmatur? Hæc porro de Eccleſia quum dicta ſint, ut & illa Mich. 5., quod caput de Meſſia eſſe, Judæorum ante & poſt Chriſti tempora tralatitia & pervulgata ſententia eſt: *Et erit in die illa, dicit Dominus . . . perire faciam ſculptilia ſua, & ſtatuas ſuas de medio tui, & non adorabis ultra opera manuum tuarum, qui poſt illa ad idololatriam tam ſplendidis Dei promiſſionibus confirmata deſectere? Eadem ne vero Synagogæ promiſſa? Quid ſibi ea voluit Deuter. 31. v. 16. Dixitque Dominus ad Moſen: Ecce tu dormies cum patribus tuis, & populus iſte conſurgens fornicabitur poſt Deos alienos in terra, in quam ingredietur, ut habiter in ea: ibi derelinquet me, & irritum facies ſœdus, quod pepigi cum eo &c.* Quidpiam ne ſimile in ſacris literis uſpiciam de Eccleſia prædictum? Quæ præpoſtera ergo magis, ac perversa conſenſio, poteſt Eccleſia in idololatriam labi, quoniam in eam iterum iterumque lapſa eſt Synagoga? Si velis recte verèque diſſerere, ita argumenteris, necelle eſt: Ad idololatriam ſæpe deſexit Synagoga, quemadmodum non ſemel prædictum fuerat: prænuntiatum eſt autem nitidiſſime, tantum ab Eccleſia Evangelica, quam ſibi Deus deſponſavit in fide in ſempiternum, æternoque ſibi ſœdere devinxit, ſcelus nunquam admiſſum iri: nec ergo illud admiſit, nec admittere poteſt; fallere enim nequit Deos, qui ſuam de nunquam adverſus eam prævalituris portis inferi, deque nunquam diſſolvendo iſto cum ea ſœdere fidem obſtrixit. Quod autem Piſtetus addit, Romanam Eccleſiam in eo ipſo, quod deteſtatur, idololatriæ ſcelere deprehenſam a ſe & convictam, panem enim cen verum Chriſti corpus adorat, non eſt huius loci reſellere, de quo copioſe noſtris in prælectionibus de Euchariſtia.

X. Et hæc quidem ad couvergendam

K

con-

consecutionis vanitatem; nam quum ratum nobis sit, quod & n. v. & vi. probavimus, Synagogam ante Christi tempora non defecisse, defuisse tum autem illam veram Christi Ecclesiam esse, quod tunc desitutam illam, praedictam esset, pernegamus constanter, idololatriæ scelus, cuius frequens est sacris in libris mentio, totius Synagogæ fuisse. Expeditissimum esset hoc demonstrare, nisi labore illo jam egregie persunctus esset Cano l. 4. c. 6., ubi hoc, quod Calvinus a Donatistis mutatum exaggerat, argumentum nervose refutat Augustini responso l. de unit. Eccl. c. 12. scribentes: „Plerumque sermo divinus impias turbas Ecclesiae sic redargnit, tanquam omnes tales sint, & nullus bonus omnino remanserit. Inde quippe admonemur, in suo quodam numero eos dici omnes, idest omnes filios gehennæ. Ili ergo vel imperite vel fallaciter agentes, colligunt de Scripturis talia, quæ vel in malos bonis usque in finem permixtos, vel de vastatione prioris populi Iudæorum dicta reperiuntur, & volunt ea detorquere in Ecclesiam Dei, ut tanquam defecisse, ac periisse de totius orbe videatur. “ Ad manum sunt manifesta Scripturarum loca, quibus comprobemus, quoties in Iudicum & Regum libris veterem illum populum a vero Dei cultu descivisse, Scriptura memorat, defectionem illam nec universæ genti, nec Levitarum ac Sacerdotum præcipue, penes quos sacrorum cura erat, congregationi poni in culpa posse. Quorsum tamen id nobis laboris sumamus in dissolvendo argumento quod nostrarum nullus est, qui non abunde refellerit?

XI. Melius ne vero suam suorumque causam Pictetus agit, quum non veretur efferre, eadem quoad substantiam esse veteris novique Testamenti promissa? Quid? credas ad certum tempus itum, quo elapso, qui ad illud pertinebant, rejiciendi reprobique erant, nec amplius habendi in Dei populo, idem reipsa est cum credere sempiterno, omnibus diebus, usque ad consumationem sæculi permausuro, nec ullis inferorum artibus, molimine, impetu dissolvendo? Si hoc non est, Paulo aperte contradicere ad Heb. 8. scribenti, Christum tanto melius sortitum ministerium, quanto & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sanctum est, quid jam erit? Quum Pau-

lus novi Testamenti promissa multa meliora affirmet, illa ab antiquis promissis re non differre, decernere Pictetus audent? Nec tamen impeditur, aut hæret acutus homo, sed explicat, hæc a Paulo meliora dici, vel quod clarius proposita sint præ antiquis, vel quod promiserit Deus, majorem se spiritus sui copiam ad evangelicam, quam ad legale ministerium adjuñcturum. Esto: ergo utrorumque promissorum substantia eadem? Quorsum ergo Paulus tum ibi, tum alibi non semel, disertissime probat, vetus Testamentum a novo reipsa differre, latissimumque esse non modo solum aut adjuñctis, sed & ipsa re inter utrumque discrimen? Quum hoc negare Pictetus nequeat, nisi adversari Paulo impudenter velit, annon & promissiones, quibus melius testamentum, cuius mediator est Christus, sanctum est, meliores non modo solum, sed & re ipsa sint, oportet? Negare num Pictetus audebit, quod lest. 2. in hunc locum scribit D. Thomas: *In vet. Test. promittebantur temporalia, Iesai i. Si audieritis me, bona terra comedetis; in novo autem celestia sicut supra dictum est. Sic ergo istud melius est quantum ad id, quod Deus hominibus promittit? Qui temporalia & celestia, bona terra, & sempiternam felicitatem eadem habeat secundum substantiam, ex animalium illorum hominum grege sit, oportet, quos Paulus ait, non percipere, quæ sunt Dei.*

XII. Quam inepte demum, quam ridicule idem Pictetus argumentatur! Singulares Ecclesie non habent erroris immunitatem, ergo nec, quæ ex iis coalescit, universalis Ecclesia. Damos, quod Pictetus, ejusque gregales volunt, Ecclesiam nempe ex hominibus constare, qui quum sint ex nihilo facti, sunt errori suapte natura obnoxii, nec esse singulares Ecclesias ab errore immunes: nam pervulgatum est, nobisque & Novatoribus constans, Alexandrinam, Antiochenam, Constantinopolitanam &c. dudum errasse, & veræ Ecclesie membra esse defuisse. Quid tum inde? Errare quidem posse naturale est hominum vitium, in iis autem, quæ in natura sunt insita, quod a singulis separatim ad totum conjuncte ducitur, legitimum & efficax est argumentum; quare & recte concluderetur, errare totam Ecclesiam posse, quod singuli, ex quibus coagmentata est, homines naturalem habent

beant ad errandum proclivitatem, nisi specialis Dei providentia praeſto eſſet, quæ ab Eccleſia ſua errore averteret. Specialis hujus providentia vades habemus magnifica illa promiſſa, quæ ſæpe laudavimus, quibus & abſoluta Eccleſiæ firmitas ac ſecuritas ſuperextructa eſt. *Deus enim fidelis eſt, & negare ſeipſum non poſteſt*; quare, ſingula licet, ex quibus myſticum hoc corpus conſtituitur, membra inſici errore atque corrumpi poſſint, ſingulares etiam Eccleſiæ bene multæ ſuneſtam jampridem veritatis jaſturam fecerint, non eſt tamen, cur malum hoc toti corpori timeamus, a quo illud ſemper remotum iri fidem dedit veraciſſimus ejus Auctor, & ſummum caput, qui ſe cum Eccleſia futurum promiſit *omnibus diebus &c.*, & portas inferi numquam adverſus eam prævaliſuras.

XIII. Nonne autem ſecum ipſe Piſtetus aperte pugnat, quum ait, Eccleſiam totam errare, nec tamen perire poſſe, quod numquam permiſſurus ſit Deus, ut pereat? Annon enim perire illam poſſe necesse eſt, ſi poſſit errare? Ex quo pro certo ſumitur, non permiſſendum a Deo Eccleſiæ univerſalis interitum, annon ſponte conſequitur, deſicere illam non poſſe? At ſi nequit illa deſicere, habet illa certiffime cujuſque erroris immunitatem; *ſi de enim ſtat*, a qua ſi excidere poſſit, actum plane de illa; deſinitque vera Chriſti Eccleſia eſſe, mox ut fidei dampnum fecerit; nam dirimitur conjugale illud vinculum, quod *in fide & ſpiritu veritatis* ſponſum inter & ſponſam, Chriſtum & Eccleſiam conſtrictum eſt. Si ergo non permiſſet Deum, quemadmodum Piſtetus annuit, ut intercidat, quia eam ſibi deſponſavit *in ſempiternum*, nec permiſſet, ut erraret, quia eam ſibi deſponſavit *in fide*, deditque ei *ſpiritum veritatis*, qui cum ea *maneat in æternum*, cum quo componi nequit error, ut nec cum luce tenebræ, nec cum Chriſto Belial. Non conſtat itaque ipſe ſibi Piſtetus, atque pugnantia ſcribit, poſſe ſcilicet Eccleſiam fidem amittere, nec tamen permiſſarum Deum, ut pereat. At quæ ad *conſumptionem ſæculi* permanſura eſt deſponſata Chriſto *in ſempiternum* Eccleſia, ſub mundi ſinem fide carebit; ipſe enim ejus Sponſus Lucæ 18. ait: *Verumtamen filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?* Errare ergo poſteſt Eccleſia, quia pereat. Præpo-

ſtere tamen ad paradoxum hoc confirmam: dam Domini verba trahuntur. Exponit enim Hieronymus in dial. adver. Lucifer. eam hic fidem nomiuari, „ de qua Dominus idem aiebat: *fides tua te ſalvum fecit*; & alibi de Centurione, *non invenit tantam fidem in Iſrael*; & rurſum ad Apoſtolos, *quid timidi eſtis modice fidei?* nec non & in alio loco, *ſi habueritis fidem, ut granum ſinapis &c.* Nec enim Centurio, aut illa mulierculæ in Trinitatis Sacramento crediderant, ſed ſimplicitas mentis, & devota Deo ſuo anima commendata eſt. Hæc eſt fides, quam raro inventam Deus pronuntiavit. Hæc eſt fides, quæ etiam apud eos, qui bene credunt, difficile perfectæ invenitur. Hieronymo concinit Auguſtinus in l. de unit. Eccl. c. 17. ajens: „ Dominus de perfectæ fide loquitur, quæ ita difficilis eſt in hominibus, ut in ipſis admirabilibus ſanctis inveniantur aliqui, ubi trepidaverint. Hanc autem, quam D. Thomas lec. 2. in c. 13. Epistol. 1. ad Cor. *fidem non haſitantem* appellat, quæ *divina omnipotentia immititur, per quam miracula fiunt*, raram, inventuque difficilem eſſe, quæ neget? Quod ſi Chriſtam de fide, quæ theologiarum virtutum prima eſt, loqui, velis, audi Auguſtinum hæc ibidem habentem. Propter iniquorum abundantiam, & paucitatem bonorum, quæ ille poſſimum ætate erit, Dominus ita locutus eſt. Propterea enim non dixit *ſilius hominis veniens non inveniet fidem in terra*, ſed *quasi dubitans, putasno*, ait, *inveniet fidem?* Non quod ille cuncta ſciens de aliqua re dubitaret, ſed ut ſua dubitatione figuraret noſtram, quia propter multa ſcandala circa ſinem ſæculi polulantia hoc erat iſfirmitas humana cõtura. Nihil eſt ergo in his Domini verbis, quo errorem ſuum ſulcire Novatores poſſint, ſed nec & in tot iis quæ ex Scripturis, & ex Eccleſiæ monumentis colligunt, quæ ſingulatim non perfequimur, tam quod ſint illa a Cano l. 4. c. 5. & 6. pleniffime diſſoluta, tam quod omnia ferme infra ſint opportunius diſſolvenda. Conſectum eſt ergo, Catholicam Eccleſiam firmiſſimis Dei promiſſis fretam a veritate ad errorem declinare non poſſe, quod non de ipſa modo Catholicorum concione, quæ per Baptiſmum Chriſto nomen dedit, & peculiaris, novaque

Respublica consecrata est, quemadmodum Cano l. 4. c. 4. admonere operæ pretium duxit, sed & de Principibus ac Præfektis ipsis Ecclesiasticis, in quibus Reipublicæ hujus auctoritas potissimum residet, nec de Ecclesiâ solum antiqua, sed & de ea quæ nunc est, quæque ad consummationem usque sæculi futura est, intelligendum esse, laudatis Scripturarum testimoniis evincitur.

P R Æ L E C T I O X V.

Ecclesiâ Catholicâ definitionibus ac judicio standum est.

I. **H**Æ propositio ex superiore legitime & necessario consequitur; sapientis enim prudentisque Principis est, non solum accommodatas ad populi bonum felicitatemque leges ferre, sed & Magistratus instituere, quorum auctoritatis & curæ sit, easdem tueri, ac promovere, obortas de germana earundem intelligentia controversias expedire, satagere, ne langueant & negligantur, ac in earundem peruptarum reos animadvertere, quod sit lex se ipsa inanimata, iners, atque infirma, nisi Magistratus auctoritate ac vigilantia fulciatur ac confirmetur; quam ergo eadem ferme ratione nequeat divina lex ipsa per se schismata & hæreses impedire, sicut nec civile ius cædes & furta, Sapientissimum Deum maxime decuit, in Ecclesiâ, quæ regnum ejus est, judicem constituere, qui & fidelis sit suæ legis interpret, & auctoritate polleat verum ejus sensum ac spiritum exponendi, enodandi ac dirimendi, quæ de illo humana non semel aut infirmitas, aut malitia excitat, difficultates, tenendique homines judicio suo obligatos; alioqui quid in Ecclesiâ, quæ domus pacis est, & concordie, nisi turbatio esset, atque dissensio? Judicem hunc a Deo positum Ecclesiâ Catholicam esse, aperte significavit Christus, quum Matth. 18. fratris clam primum, exin coram testibus frustra correpti nomen ad Ecclesiâ postremo de peccato deferri jussit, significavit & Paulus 1. ad Corinth. 11., ubi quum multis argumentis egisset, ut Corinthiis persuaderet, dedecere feminas orare aperto capite, concludit: *Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, sed nec Ecclesiâ Dei*, id est ut lect. 3. in hunc locum ait D. Thomas:

Et si nulla esset ratio, hoc solum deberet sufficere, ne aliquis ageret contra communem Ecclesiæ consuetudinem, quæ, ut Augustinus scribit ad Cæsarium, pro lege habenda est. Si ergo dubitari non potest, quin spiritus veritatis cum Judice hoc, quod demonstratum est, maneat in æternum, nec sit amodo, & usque in sempiternum, de ore ejus recessura & spiritus Dei, qui in eo est, & verba, quæ Deus posuit in ore ejus, ejus propterea de fide judicia ab omni prorsus errore, errorisque periculo quam longissime absint, audiendus ille est, ejusque sententiæ auscultandum, & mos gerendus, & qui contra agant, seu qui ius sibi arrogent in ejus sententiis inquirendi, & ab iis rationem appellandi, habendi sicut Ethnici & Publicani.

II. Pictetus gregalium suorum more indocilis negat, constitutum a Deo summum hunc Judicem, cujus examinare sententiâ nefas sit, & judicium declinare. At qua fronte veritatem apertissimam negare audeat? Num minori Deus Ecclesiâ auctoritate donavit, qua de vero Scripturarum sensu, deque fidei controversiis ratam sententiâ diceret, quam Synagoga? Quamdiu autem hæc perilitit, annon exploratum est, fuisse in ea tribunal summum, ad quod omnes de religione controversiæ deterendæ, cujus sententiarum ea erat auctoritas, ut qui repugnaret, morte plectendus esset? Si difficile, & ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam; lepram, & lepram, & judicum intra portas tuas videris verba variari, surge, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes Levitici generis, & ad Judicem, qui fuerit illo tempore, quaresque ab eis qui indicabunt tibi iudicii veritatem, & facies, quodcumque dixerint tibi, qui præsumt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te juxta legem ejus, sequerisque sententiâ eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbiis nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto Judicis morietur homo ille... cum: usque populus audiens timebit, ut nullus deinceps innumescat superbia. Deut. 17. Quis hanc Dei sanctionem vanam fuisse non videt, si privatus in Pontificis iudicium licuisset inquirere, illudque suis pon-

ponderibus examinare? Quot parere nolentibus in promptu fuissent ad cauendum, non pronuntiatum a Pontifice *juxta legem Dei*, necnatum ab illo in ejus sensu, nec indicatum *judicii veritatem*? Deus tamen in *obedire nolentem Sacerdotis imperio* extremo supplicio animadverti jubet, nec integrum privatis vult disquirere & appellare, quod non eis videatur Pontificis sententia ad legem exacta; ipsa hæc enim posito falsa est, & fini legis directe contraria, quæ ad consulendum tranquillitati Reipublicæ, imponendumque controversiis finem absolute imperat, ut omnes dicto Pontifici audientes sint. Ut ergo summa erat Synagogæ auctoritas in finiendis de lege disputationibus, est & Catholice Ecclesiæ in figendo germano Scripturarum sensu, fideique dogmatis sciendis; nam & illam Christus auditi jussit, haberique, qui illam non audierit, sicut Ethnicum & Publicanum, sicut olim Dens *Sacerdotis imperio* obedire singulis jussit, necique dari, qui non parerent.

III. Quid ad hæc Pictetus? Nec se, nec suorum quemquam negare, ait primo, auscultandam veræ Ecclesiæ, quotiescumque nihil illa proponit Dei verbo contrarium. Secundo negat, in laudato Deuter. loco de religione agi, aut de fidei controversiis, sed de civilibus duntaxat causis. At nonne falso ponitur, quidpiam posse a vera Ecclesia proponi, quod Dei verbo adversetur? Fecit præpostera hæc positio, ut Pictetum ejus oblivio caperet, quod sæpe scriperat, *vinci veram Ecclesiam non posse, nec docere, nisi quæ a Domino accepit*. Si enim proponere illa potest quidpiam a Dei lege alienum, annon *vinceretur*, docereturque, quod a Domino non acceperat? Siccine sibi constat Genevensis Academiæ Magister? Quam sit etiam de audienda Ecclesia Christi præceptum absolutum, nec illa conditione definitum, quod hominis temeritas est, ut absurdam ad illud debeat exceptionem adjungere? Quid est apertiora Scripturarum testimonium ludibrio habere, si hoc non est? Nam quum audiri Ecclesiam Christum jubeat in iis, quæ ad fidem moresque attineant, qui sibi jus tribuit disquirendi, an Ecclesiæ judicium sit ad verbum Dei directum, ille ne Ecclesiam audit, ut Christus imperat, annon se ipsum potius? Illene auscultat Ecclesiæ, cujus sententias fas sibi putat, proprium ad judicium re-

vocare? Hoc vero quid insolentius, quid temerarium magis, quid laudatæ Christi jussioni magis oppositum?

IV. Quoniam autem primum hoc Picteti responsum ex Bucero & Calvino depromitur est, addere libet, quæ adversus utrumque reposuit Cano l. 4. c. 4. » Bucerus dixit, tunc esse Ecclesiæ credendum, quum pronunciat secundum » Scripturas recte intellectas, sed hoc » quum dicit, omnia facit ambigua, quæ » sint ab Ecclesia definita. Si enim aliter pronunciare potest, quam Scriptura » sane intellecta exigit, excipiemus semper, Ecclesiam in eo falli, quod falso » Scripturam inrehtit. Ecquis vero judex » erit, an Ecclesia Scripturam recte, an » secus interpretetur? Nihil igitur asserunt, qui Ecclesiæ auctoritatem non » absolute, sed ex conditione ponunt. Si namque ad eum modum res haber, & mihi quoque fides habenda est, quando » pronunciavero secundum Scripturas recte » intellectas. At absolute, non ex conditione populus Domino credidit, & » Moli servo ejus, Exod. 14. Absolute etiam populi Prophetis & Apostolis crediderunt. Quale vero esset, Prophetis » Apostolicisque loquentibus fidem ex exceptione deirahere, quod peperam Dei » verba inrelligissent?... ac valde mirum est, tam nihil esse frontis iis nebulonibus. Quid enim tandem auctoritatis » in Ecclesia erit, si in omni dogmate, lege, definitione duplicitur eludi potest, » quod aut sermonem ipsa suum offerat, » aut, si sermo Domini sit, non sane » intellectum? "

» Sed redeo ad Calvinum, qui quum sibi vulgatum illud Domini testimonium objecisset, *Si Ecclesiam non audierit &c.* fateatur demum Ecclesiam audiendam esse, quæ nonquam nisi in veritatem Dei consentiat, nihil nisi ex verbo Domini pronunciet. . . . Verum enimvero inter suos hic mirifice garrit, & vel stulte ignorat, vel malitiose mentitur, quum dicit, nos id pro oraculo fidei habere, quod homines sine Dei revelatione censuerint. Nos sane fidem nostram individuo nexu cum verbo Dei conjunctam esse volumus, nec ullam Ecclesiæ assensum fidei firmerque sustinemus, nisi quem a Deo extitisse habemus cognitum & firmo conceptum animo. Sed illud quoque » cer-

certo nobis persuasum est, Dominum
 Ecclesiae suae perpetuo, ac continenter
 adesse, & eam spiritu suo regere, ne
 quidquam pro fidei doctrina tradat,
 quod non idem fuerit Apostolis a Deo
 traditum. Ita omnes profanas novatio-
 nes execramur, omneque illud in fidei
 iudicio respuimus, quod non Apostoli
 Ecclesiae tradiderint &c.

V. Dum vero Pictetus secundo ait, in eo, quem laudavimus Deuter. loco non fidei controversias, sed lites tantum ac civilia designari negotia, nonne palam Scriptoris illud sit? Esti capitalia iudicia verbis *inter sanguinem & sanguinem*, civilia autem *inter causam & causam* Moses expresserit, quid ibi sequentia volunt *inter lepram & lepram*? Nonne his denotari compertum est, omniumque & Hebraeorum & Christianorum consensu ratum, designari, quae religionis Judaicae erant? Hoc magnum Synedrium, ait Maimonides (quo nomine venit totius Judaicae gentis tribunal summum a Deo ipso per Moysen institutum) erat fundamentum legis oraculis, & columna instructionis, & ab eo decreta exibat, & iudicia in omnem Israel. Quicumque credebatur Moysi, & ejus legi, tenebatur acquiescere iis in rebus iudicialibus, seu controversis. Quis vero summus Synedrii, quem Iudaei Hanasae, seu Principem dicunt, ad quem Deus causas omnes, quarum ambigua esset & difficilis dijudicatio, deferri jussit? Laiculae ille, ut Pictetus exultat? Quid iis apertius, quae Deuter. 21. v. 5. Deus statuit: *Accedent Sacerdotes filii Levi, quos elegerit Dominus Deus tuus, ut ministrarent ei, & benedicant in nomine ejus, & ad verbum eorum omne negotium pendet, & quicquid mundum vel immundum est, iudicatur?* Quid & iis, quae Josaphat Rex Iuda ad Levitas & Sacerdotes constitutos in Jerusalem, ut iudicium & causam Domini iudicarent habitatoribus ejus, dixisse legitur 2. Paral. c. 19. *Omnem causam, quae venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis, inter cognationem & cognationem, ubicumque quaestio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de justificationibus, ostendite eis, ut non peccent in Dominum. . . . Amarias autem Sacerdos & Pontifex, in his quae ad Deum pertinent, praesidebit?* Nonne gemina occurrunt Ezech. 44. v. 24. & 25., quod & veteres Synagogae Magistri confirmant,

necnon & Josephus *cont. Apionem*, & Philo in l. *de Principe constituto* &c.? Verum quid his opus est, quum sola, de quibus nobis litem inserit Pictetus, Deuteronomii verba accurate perpenla rem plane faciant? De Iudice sermo est, locum, quem elegerit Dominus incolente, ad quem causae omnes ambiguae, de quibus inferiorum Iudicum non una erat sententia, deferendae, cujus qui obtemperare decreto noluisset, morte afficiendus erat. Hae autem in quem convenire alium possunt, quam in summum Synagogae Pontificem, cui Ephod induto, & Rationale super pectus habenti, in quo erant Urim, & Thummin, solebat Deus arcanas res, suaeque consilia in tabernaculo manifestare? Concludendum, ergo, ut supremum erat Synagogae de religione & moribus iudicium, cui qui subesse nollet, mortis reus divina sententia erat, ita nefas esse, definitioem Ecclesiae disquisitionem suo quemque Marte instituire, privatimque ab iis iudicium appellare.

VI. Erit ergo, ait Pictetus, Ecclesia iudex ipsa Dei lege superior. Cui nostrum in mentem hoc unquam venit? Summam illam esse fidei controversiarum, nec non omnium, qui de vero legis & verbi Dei sensu disceptant, Iudicem affirmamus. Tantum itaque abest, ut privatis, qui audire illam a Christo jubentur, ius sit, ejus sententias disquirendi, ut iis contra auscultare debeant, easque religiose sectari. Non esto ergo Ecclesia, pergit Pictetus, supremus Iudex, si infra Dei legem se esse cognoscit? Sicine in re gravissima & maxime seria Genevensi Magistro cavillari atque nugari placeat? Esti infra legem Dei Ecclesia sit, quid obest, quominus illa sit summus iudex, non legis Dei quidem, sed germani ejus sensus, quem exponit & figit, necnon privatorum omnium, quos eadem hae lex Ecclesiae iudicio subelle jubet? Esti Parisiensis e.g. Curia infra legem Regis sit, annon est illa supremus intelligentiae legum Iudex? Annon omnes eorum, quos jurisdictione suae habet obnoxios, discepciones supremo iudicio finit? Annon quotquot ejus jurisdictioni subsunt, ejusdem sententias sentit, oportet? Exemplo autem isto dum utimur, num profana cum sacris, civilia cum religione confundimus, quemadmodum nos Pictetus accusat? Sed agit ille sepiarum more, quae se, ut scribit Cicero

atramen-

atramenis effusione tutantur. Quotiescumque argumentis premitur, fusdeque miscere omnia solet, ut veritatem obscuret, & faventibus, quas ei obduxit, tenebris elam evadat. Ceterum est hoc Curiz exemplum tam ad rem nostram accomodatam, tamque efficax, ut nulla possit a Picteto, aut a Gregalium ejus aliquo idonea exceptione infirmari.

VII. Qua fronte vero efferre audet, fideles ante legem Moïsis fidem suam non ad majorum auctoritatem & traditionem, sed ad *frequentes, que tunc eis subant, Dei revelationes* exegisse? Nonne Scripturæ ipsi adversatur? quæ non revelationes hujusmodi, sed publicam Ecclesiæ testimoniæ confirmationem consuli, jubet? *Memento dierum antiquorum*, ita Moïses Deuter. 32., *cogita generationes singulas: interroga Patrem tuum, & annuntiabis tibi, majores tuos, & dicent tibi &c.* ad quod confirmandum Psal. 43. scriptum est: *Deus auribus nostris audivimus, Patres nostri annuntiaverunt nobis opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis &c.* Quo etiam teste, quo momento probare ille poterit, singulos tuos fideles doctos a Deo ipso fuisse, quæ credenda erant, quin Ecclesiæ auctoritate & testimonio, Majorumque institutione opus esset? Singulis ne peculiare istæ revelationes divinæ fiebant, mox ut capissent ratione uti? Quis animum inducere possit, ut credat? Quid si divinæ illustrationes hæ sæpe Patriarchis tunc prælo erant? Quomodo ea ætate essent ii cæterorum institutores & duces, quibus Deus ad erudiendos alios utebatur, præferebat eis Deus ipse lumen suum ad aliorum omnium utilitatem: singulos autem eadem tunc via a Deo ipso accepisse, & quæ crederent, & qua ratione ipsum colerent, commentum Disputatoris est, nihil habentis sibi, quod reponat, & quo se ab argumentis adversariorum expediat. Neque secum animo reputat, quæ nobis arma snppedit, transiæto a lege naturæ ad legem scriptam sermone addens, Hebræos Moïsaicæ legis jugum sanctissime & prudentissime suscepisse, nam & ipsi Dei vocem audierant, & Moïsen a Deo missum, habebat argumentis certissimis exploratum, peræque sanctæ ac prudenter eorumdem posteris sub idem jugum venisse, 1. quod a Patribus suis audissent, quæ ipsi tum, quum lex data est, suis oculis gesta perceperant, 2. quod

probe intelligerent, numquam passuros fuisse Majores suos, sub hujus legis jugum mitti, nisi persuasum habuissent, divinam illam esse: 3. quod ad legem hanc religiose implendam Prophetarum crebris hortationibus accenderentur, qui missioni suæ faciebant documentis authenticis certam fidem: 4. demum quod Dei mandata æquissima nosset esse ac sanctissima &c. Egregie: Verum non sensit ille, nihil hoc ipso, quod ait, efficacius esse ad suam refellendam errorem, & Catholicam, quam tuemar, veritatem adituendam. Qui primi enim Hierosolymis Christo dederunt nomen, minus ne perspectum habebant, Apostolos a Christo Domino, quem suis ipsi oculis videre potuerant, missos, quam Hebræi, Moïsen a Deo? Qui primos illos exceperunt, nonne eos audierunt narrantes, quam insignibus Deus Apostolorum prædicationem miraculis confirmasset, quibus non poterant non intelligere, perfectam superioribus fuisse, Apostolos a Christo missos, divinam propterea religionem esse, quam annuntiabant? Annon, ut olim Hebræis Prophetas, ita Christianæ Ecclesiæ Deus quoque fere sæculo dedit opere atque sermone potentes viros pietate atque doctrina eximios, miraculis etiam illustres, qui fideles ad sanctæ custodiendum, quod ab Apostolis acceptauerant, depositum cohortarentur? Minus ne tandem insignis atque pateas Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ æquitas atque sanctitas, quam Moïsaicæ? Si ergo Hebræi Moïsi æquales, eorumque posteri in latam ab eo legem perfanctæ & prudentissime, Picteto judice, consenserunt, peccassent autem, si eam voluissent judicio suo ac disquisitioni subicere, quidni & idem præstare Christiani debeant, quum doctrinam Catholicam Ecclesia proponit, quam a Christo per Apostolos ad se transmissam esse, testatur?

VIII. At, quæ universalis hæ Ecclesia, quam audiendam esse contendimus? Quum sit Ecclesia, ut definitur a Cypriano, *plebs Sacerdoti adunata, & grex Pastori suo adherens*, num audienda plebs gregisque sententia? Verum quomodo fidelium omnium sensum in fidei questione requireremus? Si Pastoribus auscultandum dixeris, quod hi Ecclesiam repræsentent, atque adeo ipsissima Ecclesia sint, eorum itaque sensum querere satis esse, quippe quum idem omnino sensus Ecclesiæ sit, qui

qui potest certa eorum & rata esse sententia, quæ necessario audienda sit? Erant & in Synagoga olim Pastores, Sacerdotes, Sapientes & Prophetæ, quos tamen ignorasse intelligentiam, fecisse mendacium, verbum Domini projecisse, legimus Isajæ c. 56. & Hier. 8. Si ergo perit lex a Sacerdote, consilium a sapiente, & verbum a Propheta, quom etiam nam Pastores similes veterum esse possint, nec hi Ecclesiam Christi profecto referunt, nec ex eorum iudicio dogmata fidei probanda sunt. Non est ergo, cur universalis Ecclesiæ auctoritas pregeat ad subiiciendos ligandosque ejus iudicio animos, quin cuiquam liceat, in ejus definitiones inquirere.

IX. Expedita tamen est argumenti hujus, quod Adversarii multum exaggerant, dissolutio, si cum Melchiorre Cano l. 4. c. 6., duo distinguamus rerum genera, quæ ab Ecclesiâ creduntur; unam, quod ad omnes æque pertinet, ut Deum hominem factum esse, animum nostrum esse immortalem, quo in genere difficile valde non est, omnium fidem sensumque cognoscere. „Non dico autem, ait Cano, ut seorsum rogentur singuli, quod & permolesum esset, & oppido quam ridiculum, sed singulorum hîdem in hujusmodi statim sese prodere, satisque, medio-
„crt adhibita diligentia, cognitam nobis
„& perspectam esse posse, præsertim si
„res in contentione veniat, & vulgus
„suo more calecat. „Alterum genus eorum rerum est, quarum cognitio non ad imperitos & rudes in Ecclesiâ spectat, sed ad Majores tantum ac sapientes, de quibus plebis sententiam, qui roget, perinde faciet, ac si a cæco sensum colorum possidet. Hujusmodi sunt, hos Scripturæ libros canonicos esse, aliaque id genus sexcenta. „Caute igitur ac prudenter,
„(adnotat ibidem Cano) quum hujusmodi fortasse res in sermonem popularem incidunt, qui in vulgo paulo modestiores sunt, nihil omnino affirmante asservanterque pronunciant, sed id se credere, ac sentire in hisce rebus, profitentur, quod Ecclesiâ credit ac sentit, quo profecto nomine sapientes Ecclesiæ, Majorisque designant. Porro si-
„ve in hoc, sive in illo genere quæstio
„versetur, populus quasi de tribunali sententiam dicere nec debet, nec vero potest; quoniam, ut hic pro certo & probato sumimus, ligandi, solvendi, judi-

„candique potestas in singulis fidelibus non est, sed in Ecclesiâ Præfæctis atque Pastoribus, de qua re alio loco disseremus, „nosque differoimus nostris in prælectionibus de Euchar. & Pœnit.

X. His prænotatis, cum eodem gravissimo Theologo dicimus, in communi omnium controversiâ, quæ de rebus nimium incidit, quarum cognitio omnium peræque est, certum argumentum ex communi omnium sensu depromi, quamvis non oporteat, omnium sigillatim sensum scrutari, eique ad hærendum firmiter esse: in fide autem earum rerum, quæ propriæ sunt Doctorum, atque sapientum, solum horum sententiam expetendam, tenendamque, vulgi ne expectandam quidem; nam illi certam fidem faciunt catholici dogmatis, hi faciunt nullam. At vero in utramque rerum decretis ac legibus, omnibus ne sapientibus locus? „In his,
„pergit Cano, nec vulgus, nec Sapientes
„omnes habent locum, sed ii tantum,
„qui sint Ecclesiæ Pastores, quemadmodum libris sequentibus declaraturi sumus. Ea vero argumenta, quibus Patrum veritas & auctoritas impugnata est, in librum huic proximum differantur, ubi hæc, multaque id genus alia longe opportunius refutabimus. „Idem pro virili exequimur & nos, quum de Conciliorum, & Patrum auctoritate erit sermo.

XI. Denique quum ex iis, quæ Apostolus t. ad Timoth. 3. scribit, ut scias quomodo te oporteat conversari in domo Dei, quæ est Ecclesiâ Dei vivi, columna & firmamentum veritatis, decretorum argumentum exurgat, quo & judicium Ecclesiæ firmissima, & audienda illa ab omnibus esse, conficitur, nihil non moliti sunt Adversarii, ut testimonium eluderent, ductique inde argumenti vim enervarent. Quo nomine Ecclesiâ, Calvino interprete, columna & firmamentum veritatis dicta ab Apostolo? Non alio, quam quod Scripturas conservat, quo errare non possunt. Itane autem? Et Synagoga ergo, quæ vetus Testamentum religiosissime etiamnum conservat, Eutychanorum & Nestorianorum in Aphrica & Asia Ecclesiæ, quibus librorum utriusque Testamenti conservatio maxime cordi est, quin & quilibet Bibliopola, apud quem sacri codices possint, dici columna & firmamentum veritatis eodem poterunt nomine. Sensit adhibi-

P R E L E C T I O X V I .

*De vere Ecclesie notis : De Romane
Ecclesie unitate.*

Inhibet a Magistro suo interpretationis vanitatem Molinæus : meliorem ne vero protulit? Ecclesiam ait a Paulo *columnam & firmamentum* appellatam veritatis, quod veritatem servare debeat, non quod eam semper reipsa servet, nec ejus possit jacturam facere. Hoc autem quam ineptum, quam frivolum, quam ridiculum! Jaro enim privatus quilibet, tamen improbus & scelestus, *columna & firmamentum veritatis* esse dicique poterit, quam lege custodiendæ nec defendendæ unquam veritatis teneatur quilibet, quam si violat, profecto peccat. Hinc alii maluerunt, locutionem Apostoli minus propriam minusque congruam exilimare, quam in subtilibus adeo Calvinii, & Molinæi responsis conquiescere; est enim, ajunt, proprie veritas ipsa columna & firmamentum Ecclesie, quæ domus Dei vivi non esset, nisi veritate niteretur. Neque hi tamen sua hac interpretatione quidquam efficiunt. Quid enim, si veritate secundum se, ut ajunt, considerata Catholica Ecclesia fulcitur, quippe quæ in ea fundata est? Quoad nos tamen, seu ut nobis proposita Ecclesie definitione firmatur. Erant & Christi verba suapte verissima, nec quopiam egebant, quo firmarentur, quare & Jo. 5. ipse ajebat : *Ego autem non ab homine testimonium accipio*: venisse tamen Baptista dicitur Jo. 1. in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum, nimirum, ut prædicatione sua Christi verbis apud Judæos fidem auctoritatemque conciliaret. Sic & fidei morumque doctrina licet seipsa verissima atque certissima sit, non obtineret tamen apud nos fidem, nisi ab Ecclesia proponeretur, quare ajebat Augustinus : *Ego Evangelium non credentem, nisi me Ecclesia moveret auctoritas*. Columna ergo & firmamentum veritatis Ecclesia dicitur, quia veritatem a Deo scripto vel verbo traditam in fidelium animis sua testificatione firmat & constabit; neque enim timere, fas est, ne quidquam nobis falsi illa proponat, cui absolute promissit Deus perpetuam cujusque erroris immunitatem.

I. SI vera Christi Ecclesia audienda est, quæ illa vera? Multæ enim sunt Christiani nominis sectæ, quæ sibi dignitatem hanc arrogant: vera tamen esse, nisi una, Ecclesia potest. Nullæ ut notæ sunt, quibus veram Christi Ecclesiam a reliquis Christianorum cœtibus, qui perperam, & falso hoc sibi nomen usurpant, internoscamus? Scilicet: at quæ illæ? Num, quas Calvinus primum excogitavit, omnesque post eum Novatores pugnacissime retinent, licet nimirum verbi prædicatio, & recta Sacramentorum administratio, ad quas omnino notæ, cœnæ ad lydiū lapidem omnis congregatio exigenda sit, quæ Ecclesie nomen obtendat? Bene profecto haberet, reponit egregie Melchior Cano, nisi lydiū hunc lapidē in manū ipse habere vellet, cæteris negaret omnibus. Nos asserimus, Lutheranos nec sinceram Evangelii doctrinam, nec legitimam Sacramentorum administrationem retinere: illi contra nramque nobis notam inrupt. Equis erit Judex? Negant, apud nos Ecclesiam esse, apud se, ut nos dicimus, existere mentionem. Ecqui sunt ii tandem, quibus lapis iste lydius & certus, solidus, germanus ad veram Ecclesiam explorandam? Arius, Nestorius, Macarius Donatus, Pelagius cæterique omnes hæretici, tam etiam, quoniam Ecclesie bellum facient, eadem insolentia se habere præferunt duas illas quasi Ecclesie tesseras; quapropter in quacunque de fide cum Hæreticis controversia Ecclesie notio periclitabitur: Excipient enim protinus, nos aut in fidei errore versari, aut Christi Sacramenta non perinde gerere, ut a Christo nobis institutum, atque præscriptum est. Notior est Ecclesia, mihi crede, notior est, quam ut quibuslibet motis questionibus ejus non solum auctoritas, sed res omnino & nomen in dubium revocentur.

II. Multa ad manum essent, quibus duo hæc commenticia veræ Ecclesie symbola dispungeremus, quæ & Venerus ætate Pictetum nervose urget; quæ tamen ex Cano descriptis, satis efficiunt, quod volumus, alias scilicet querendas Ecclesie legi-

legitimas notas, quæ sint re demonstrata notiores, quæ omnibus pateant, & ad quas cui animum attenderit, non possit in veritate lesa cognoscenda errare. Has designant Generales Synodi, Nicæna prima & Constantinopolitana item prima, quæcumque Novatores, ut ex art. sexto confessionis fides, iuxta, sancta & firmissima auctoritas, sanctam & maxime suscipiendum symbolum, in quo credere docemur & profiteri *Ecclesiam unam, sanctam catholicam, & apostolicam*. Una ergo sit oportet vera Christi Ecclesia, nimirum una præsertim sit ejus fides, sancta, cujus doctrina sit sancta, necnon & præstantior ejus membra, Catholica, omnium scilicet locorum, & temporum, Apostolica demum, seu ab Apostolis institutam; sola ergo illa vera, quæ est his notis omnibus insignita, reliquæ falsæ, quæ iis omnibus, aut earum aliqua carent; quare si evicerimus, ut speramus, in solam Romanam Ecclesiam (quo nomine & eas comprehendimus, quæ cum Româ, velut cum capite membra, communione junguntur) notas has convenire, demonstratum erit, eam solam veram esse Christi Ecclesiam, cui Christus præsentiam suam & spiritum veritatis ad consumptionem sæculi usque promisit, cujus propterea definitionibus & judicio auscultandum est, gerendusque ab omnibus mos. Hoc agendum pro virili suscipimus, ut non possint Novatores, nisi oculos consulto clausierint, eam jam non cognoscere.

III. Ab unitate autem exoriri præmittimus, quum una duntaxat sit vera Christi Ecclesia, quam acquisivit ille sanguine suo, unum & esse Dominum, ut ait Paulus, unam fidem, unum baptisma, datos propterea a Christo, eodem Paulo teste, quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores... in opus ministerii in edificationem corporis Christi, ut occurramus omnes in unitatem fidei... ut jam non sinus periculi fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrine &c. Veræ itaque Ecclesiæ nec est, nec esse potest, nisi una fides. Cui autem Ecclesiæ præter Romanam jure adscribi potest hoc decus? Adversarios ipsos judices non recusamus, qui ex postulare conquerique non cessant, quod sit omnium illa minime tolerans; nam & constanti omnium seculorum experientia comprobatum est, abieciisse illam a sinu suo, quoque a corpore corruptorum mem-

brorum instar abscidisse, quotquot fidei doctrinæque suæ integritatem, unitatemque violare ausi essent, adionxiscentque contumaciam ad errorem. Quorum autem veritatis hujus, quam & Adversarii confirmant, testes suffragatoreque appellemus veteres Patres Irenæum l. 3. c. 3. Cyprianum c. 55. ad Corn., & in A. de unit. Eccl., Ambrosium de obit. Satyr. Aquil. jense 1. Conc. int. op. Ambr. l. 1. Epist. 5., Hieronymum ep. 57. & lib. 1. adv. Jovin. c. 14. &c. quorum hæc una sententia est, oportere, ut ad eam omnes Ecclesiæ conveniant, quod sit illa Ecclesiæ Catholica matrix & radix, Apostolorum schola, & metropolis pietatis, unitatis Sacerdotalis origo, & caput, ad quam accessum habere perisidia non potest, ex qua unitas omnium Ecclesiarum, & veneranda communionis jura dimanant? Solius ergo Romanæ Ecclesiæ est una fides: sola ergo illa vera Christi Ecclesia est.

IV. Pressus hoc argumento Pictetus dar Romanam Ecclesiam unam, quod uno ejusdem fidei ac religionis vinculo colligatur, negat tamen, de hoc agi. Bone Deus! De quo itaque, si de fidei unitate non agitur, quæ in Scripturis tantopere commendatur? Quid magis inculcatum a Paulo ad Eph. 4? *Obsecro itaque vos, ut diligne ambuletis vocatione, qua vocati estis... solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum corpus, & unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus & Pater omnium &c.* in quæ verba pereximia est D. Thomæ glossa ibid. lect. 1. & 11.: „Mouet eos „ Apostolus ad permanendum in Ecclesiæ „ unitate: Secundo proponit ipsius Eccle- „ siasticæ unitatis formam. Ubi sciendum „ est, quod-quum Ecclesiæ sit sicut civi- „ tas, est aliqum unum, & distinctum „ quum non sit unam sicut simplex, sed „ sicut compositum ex diversis partibus „ Et ideo duo facit: Primo ostendit „ quod est commune Ecclesiæ: secundo „ ostendit, quod est in ipsa distinctum „ ibi, unicuique autem nostrum data est „ gratia &c. In qualibet autem civitate, „ ut sit una, quantor debent esse commu- „ nia, scilicet unus Gubernator, una lex, „ eadem insignia, & item finis. Dicit er- „ go: Debeis habere unum spiritum „ quia estis in unitate Ecclesiæ, quæ est „ una, primo quia habet unum Ducem „ scilicet Christum; & ideo dicit, unus „ De-

„*Dominus non plures, pro quorum diversis voluntatibus oporteat, vos discordare...* Secundo quia lex ejus est una; lex enim Ecclesie est lex fidei. Ad Rom. *Ubi est ergo nunc gloriatio tua? Exclusa est? Per quam legem? factorem? Non, sed per legem fidei.* Una ergo fides, idem jubemur credere & operari eodem modo, quia unum & idem est, quod creditur ab omnibus fidelibus, unde universalis seu catholica dicitur. Tercio eadem sunt insignia Ecclesie, scilicet Sacramenta, inter quæ primum est baptisma, quod est janua omnium aliorum, & ideo dicitur unum baptisma. Quarto in Ecclesia est idem finis, qui est Deus; filius enim subducit ad Patrem, & quantum ad hoc subjungit: *unus Deus & Pater omnium &c.* Si ergo fidei unitas est, D. Thoma interprete, *Ecclesiastice unitatis forma*, quæ perspicua magis, magisque certa veræ Ecclesie quæ una esse debet, nota, quam una fides, quæ unius hujusce corporis est unus spiritus, & mysticæ hujus unius civitatis est una lex?

V. Profecto quum Ecclesia a Christo per Apostolos in ejusdem fidei unitate fundata sit, societatem, in qua hæc ejusdem fidei unitas viger, quin probari nunquam poterit, hanc ab ea unitatem vel leviter violatam, quis negare possit, veram Christi Ecclesiam esse? Novatores itaque, etsi ad avertendam a se schismatis invidiam, Romanam Ecclesiam sceleris hujus perpetuo accusarint, convincere eam tamen quum potuerint nunquam, bona fide confiteantur, necesse est, unam illam esse, ut jure gloriatur, quod conceditum sibi ab Apostolis unius ejusdemque fidei depositum religiosissime hæcenus custodierit. Quid enim chimæricum magis, quam fingere, singulares omnes Ecclesias, ex quibus Romanæ Ecclesie corpus constituitur, mutationi, quam commenti sunt Adversarii, non obstitisse, non reclamasse, sed omnes post Romanam ab antiqua fide sine disceptatione, sine querimonia in novam mæra facilitate commigrasset? Tam gravem, tam infamem, tantique momenti mutationem cogitare quis potest, tam dissimulanter, tam circumspicte factam, ut nemo senserit, nullum ejus in Ecclesie monumentis, aut in Auctorum scriptis vestigiumprehendere sit, quodque mirabilius est, ab Oriente, ut volunt, in Occidentem, a Græcis ad Latinos transmissam

refecti tamen necdum potuisse, quo auctore, quo tempore, quo modo, qua arte, quibus auxiliis? Sed de eodem hoc argumento jam plura prælest. xtv. n. vii. & viii. ubi & satis, ut putamus, retinendum est, quod & hoc loco Pictetus regit, Aetium scilicet, Jovinianum, Vigilantium, Berengarium &c. adversus profanas Romanæ Ecclesie novitates pro antiqua fide stetit. Quo magis tamen hominis insolentia retundatur, addere pauca ita non piget: Aetius, Jovinianus &c. quum fundendas pro defunctis preces, invocandos, qui in cælis regnant, Sanctos &c. negarunt, aut vera docuerunt, aut falsa: si vera; qui eos ergo ut Hæreticos proscripterunt, Epiphanius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, ceterique ejus ævi, quo veram nondum defecisse Ecclesiam, dant Adversarii, Patres errarunt: si falsa, quapropter tunc ab Ecclesia damnati sunt? Qui Aetii ergo &c. errores adoptarunt, & mordicus retinent, eadem, qua illi, damnatione obstricti sunt. In quem se laqueum Pictetus cum sociis induit, a quo nec se expedire, nec salutem sperare potest, nisi Epiphanius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, ceteroque purioris illius ævi Patres, quin & totam Ecclesiam superstitionis, hæresis, ac idololatriæ condemnet, quo in scelere quum perlitisse illos ad mortem usque, compertum sit, universos & cælo arceat, & in gehennam tradat, necesse est?

VI. Scitene vero ad probandum, non unam esse Romanæ Ecclesie fidem, Theologorum nostrorum contentiones ac dissidia consert, longo ordine instruit, ac impotenter exaggerat? Quid opinioibus scholæ, quibus inter se collidi Theologos Ecclesia fert, cum dogmatis fidei, quæ in ipsa opinionum pugna eadem apud Theologos sunt, & prorsus involuta? Plurimum, ut idem, quod post eum Pictetus, efficeret, sibi labors sumit Forbescius Aberdoniensis Academix Theologus in suis institutionibus theologicis; quam male tamen stultus hic ei cesserit labor, nostris in prælectionibus de Sacramentis singularim evidenter ostendimus. At bene habet, quod Pictetus ipse, quum non semel scripsisset, vatias pugnantefque ferri in Romana Ecclesia de fide sententias, aut sui immemor, aut sibi plane non constans, revocaret aperte, quod scripserat: *Addis* (ita P. Leonatum alloquitur) *Romane Ecclesie fi-*

dem ac doctrinam universim recipi, ac sancte teneri ab omnibus, qui in ejus communione sunt. *Quis dubitat? Neque opus erat, ut Dallum, qui hoc asserit, testem excitaret, atque exaggeraret, fuisse apologiam ejus ab omnibus Ministris approbatam.* Quid ergo iterum in Theologos nostros seu violatae fidei reos invehit, quod scribant, nuncupari Sanctis vota posse? Qui hoc asserunt, etsi minus cauti loquantur, minusque proprie, non aliud tamen sibi re ipsa volunt, quam votorum, quae soli Deo proprie fiant, invocari Sanctos non ut testes solum, sed & apud Deum adiutores ac Patronos, qui & ad facilius obtinendum, quod petitur, & ad reddendam fideliter voti sponsonem, praesto sint. Quem sane Theologorum proferre Pictetus poterit, qui a primitivae Ecclesiae doctrina discedat, quae est apud Eusebium l. 13. Demonstr. Evang. c. 7. testata? Honorem praecipuum memorans, in quo apud Ethnicos erant, qui strenue pro patria oppetiverant mortem, ait: *Ita & nos quotidie facimus, qui sanctos Martyres in honore habemus ut Dei Amicos; ad eorum etiam tumulas pergimus, ut eis vota faciamus, confiteres, suis illis precibus magno nobis apud Deum auxilio esse.*

VII. At si nua est Romana Ecclesia, quod ejus semper fuerit, sitque adhuc una fides, non sola nua, ideoque sola vera? Pictetus, ut sectae suae primam hanc veram Ecclesiae notam asserat, scribere non veretur, doctrinam, quam Valdenses olim, quam Lutherani, & Calviniani hodie retinent, eandem illam esse, quam Christus docuit. Mendacium tam insignite impudens quis moderate patiat? Ignorare nos putat, quod lippis ipsis & consotibus notum est, immanem scilicet opinionum varietatem ac dissensionem, qua Calviniani non a Lutheranis solum, sed & invicem dissident? Hoc tamen misso, pugnantia ne Christus docuit, aut docere potuit? Exploratum tamen est, & Petri Valisarnensis coetanei Auctoris testimonio compertum, creditam a Valdensibus realem Christi in Eucharistia praesentiam, creditam & Romanae Ecclesiae praesentem ceteris omnibus auctoritatem; nam ann. 1512. Romanam contenderunt, ut sectae suae confirmationem apud Apostolicam Sedem urgerent: pervulgatum item & Lutheranos in realis Christi in Eucharistia praesentiae fide constantes esse. Minus ne ve-

ro certum ac notum, hoc a Calvinianis & Zuinglianis omnibus dogma praestita negari? En de gravissimo religionis capite pugnantes aperte sententias. Utramque Christus prima & summa veritas: docere potuit? Quae ergo hominis frons scribere auit, Valdensium, Lutheranorum ac Calvinianorum ipsam esse traditam a Christo doctrinam? Quo vero magis procacitatem hominis castigemus, suam illum confessionem sic premimus: *Obsequium, ait, in actu fidei inclusum, quo Spiritum, rationemque nostram Deo subicimus, adoratio est, quam prima veritati exhibemus, quam qui hominum verbo desert, hominem Dei loco constituit, vere propterea idololatra est.* At Lutherani, qui realem praesentiam credunt, suam ad uetus Lutheti verbum dirigunt fidem; negat enim Pictetus, dogma hoc usquam sacris in literis tradi; Lutherani ergo vere idololatrae sunt. Qui potest eorum doctrina Christi esse? Qui praedictis & partium studio solutus est, judicet.

VII. Quid Pictetus? Luthetanos, ait, idololatrias non esse, quod cum Christum vere in Eucharistia adesse credunt, non Lutheri dicto, ac auctoritate moventur, sed animo secum reputant, etsi falso, persuasionem hanc suam ipso Dei verbo inniti. Multisne opus est ad responsi huius subtilitatem coarguendam, quae in cuiusque oculos statim incurrit? Neque sentit, suo nos hoc responso plene purgari a tetro illo idololatriae, superstitionis &c. crimine, quod perliberaliter in nos conjicit, quod & Sanctos invocemus, & eorum veneremur Reliquias, & Christo, quem sub Eucharisticis symbolis re ipsa, non figura praesentem credimus, latitae cultum impendamus, & Ecclesiae definitionibus audientes firmus, & traditum Dei verbum eodem, quo scriptum, loco & gradu habeamus? Quis enim obitare potest, quo minus vere & jure affirmemus, credi haec a nobis, quod habeamus firmissime persuasum, haec porinde ac reliqua fidei catholicae capita divini verbi scripti vel traditi auctoritate immobili sustentari? Si haec ergo persuasio a Lutheranis, Picteto iudice, idololatriae laudem abstergit, cur non & a Romanorum communionis hominibus? Cur Pictetus ejusque gregales ea sunt indulgentia, ut communionem cum Lutheranis, qui eam tamen recusat hactenus constantissimae, laur.

inire voluerint, eosque in fratrum numero habere, quin realem praesentiam ejurerent, quod dogma Pictetus centies pronuntiavit, *perabsurdum esse, chimericum, impossibile, huile contradictionum plenum, sensibus demum, rationi, ac ipsi Dei verbo contrarium*; in nos vero tam sunt acerbis, tam duri, ut nos: seu Ethnicos, Publicanos, atque idololatrias hoc praesertim nomine averterent? Picteti est, tam dissimile in eadem causa agendi rationem cum aequitate ac veritate componere.

VIII. Qui etiam revocare ad veritatem poterit, quod tam fideenter evantiat, Lutheranorum, Zuingliarum, Calvinianorumque dissidia in *fundamentalibus*, ut vocant, capitibus non versari? Ejus primo intereat, regulas fignere, quibus *fundamentalibus* a non *fundamentalibus* certo intermiscantur. Unde autem has promittit, nam distinctionis hujus nullum in sacris literis, nullum in Patrum scriptis, nullum in veritatis Ecclesiae monumentis vestigium, mentio nulla? Generatim decernit Christus haberi ut *Ethnicum & Publicanum*, qui *Ecclesiam* non audierit: absolute jubet Paulus, *devitari haereticum hominem*. Quis distinguere audeat, ubi iura non distinguunt? Apostolis, eorumque Discipulis fuisse in more positum, ut nec *overtentis* communicarent: aliter eorum, qui *adulteraverunt veritatem*, scribit Irenaeus auctor gravissimus, & Apostolorum aetati proximus l. 3. c. 3.; Cyprianus item ep. 76. disertissime ait: *Dominus noster aliquam speciem haeresis non designavit, sed omnes omnino haereticos adversarios esse suos, ostendit, nec ullam haesim aut schisma discrevit*. Quis demum legum Christi sanior interpres, quam perpetua Ecclesiae consuetudo? Inter *fundamentales* ac non *fundamentales* errores unquam ne illa discrevit? Aliquam ne *speciem haeresis* designavit, quam ferret, & cui parceret? Annon omnes omnino *adversarios* Christi & suos ostendit, quotquot aliquid doctrinae a Christo per Apostolos ad se devitate contrarium inverfissent? Quorsum Nazareos, Cataphryges, Novatianos, Quartadecimanos, Donatistas, Arianos, Antidicomarianitas, Chylistas &c. appellamus? Praeterimus enim Gnocticos, Marcionitas, Manichaeos, Paulianistas, Arianos, Macedonianos, Photinianos &c., ne cautescentur Adversarii, exempla a vobis in iis poni, qui ipsa

Christianae religionis fundamenta evertere, moliti sunt. Quae ergo hominum temeritas duas errorum veluti classes suo marie facientium, quorum alii fidei & Ecclesiae unitatem violent, alii non item?

IX. Sed Pictetum premere non desistamus. Qui regulam dabit, ex qua certa *fundamentalibus* & non *fundamentalibus* fidei capitum distinctio petatur, quum & inter sectae suae homines nondum convenire poterit, quae *fundamentalibus* sint, quae non item? Pervulgatissimum enim est, a multis in deliramentis & somniis haberi, quae alii in capitalium sanctae, ut ajunt, reformationis dogmatum censuram constantissime conferunt. Quid notius controversia de *Papa Antichristo*? Synodus Vapiensis 1607: a Calvinianis habita inter articulos confessionis fidei omisso hunc quoque sanxit, *Papam vere propriam esse Antichristum, & illum perditionis filium in Dei verbo praesignatum &c.*, quem articulum tanti facit Petrus Jurius, ut in suo ad omnes Christianos monito scribat, *in sola hujus articuli fide reformationem firmiter fundatam esse, nec quemquam posse vere Christianum esse, nisi ad doctrinam hanc adherescat*: Quam acerbae tamen ejusdem Jurii sunt de tot aliis sectae suae ministris expostulationes, quod articulum hunc, aut minoris, quam par erat, facerent, aut etiam ludibrioce delirationem haberent? Esi haec, aliaeque bene multa quae mittimus, non posset Pictetus non habere perpicta, ea tamen confidentia est, ut addat: *Si inter Doctores nostros aliqua esse potest de hac questione dissensio, nimirum an hic articulus fundamentalis sit, an non, nemo tamen hos articulos negat*. Nemo? ubinam gentium sumus, ut haec nobis tam libere obtundant? Audiat Pictetus Andream Juditium inter Calvinianos celebrem, & Bezae in primis amicum, qui ep. 1. haec, quae subimus, ejus verba deferibit: „Nostri omni vento doctrinae modo in hanc, modo in alteram partem circumferantur. Scire forte quis poterit quid hodie de religione credant, non tamen, quid credent cras. De quo religionis capite inter has, quae bellum in Papam commoverunt, Ecclesias convenit? Si non te piget, omnes a primò ad extremum articulos percurrere, nullum invenies, quem aliqui in fidei dog-

„dogmatis non numerent, aliqui ceu
„impium non rejiciant.“

„X. Operosumne etiam esset, demonstra-
re, & in his, quæ dubitare nullus potest,
quin *fundamentalia* sint, Novatores invicem
acerrime dissentire: Unum dumtaxat
exemplum ponimus; sunt enim a no-
stratibus posita sexcenta, quæ rem hanc
faciunt testatissimam. Quis ignorat,
Zuinglium in ea, quam Francisco. 1. Gal-
liarum Regi nuncupavit, *fidei confessione*,
locum inter cælestes Deo fruantes dedisse
Numæ, idololatriæ apud Romanos Au-
thori, Scipioni, Theleo, Herculi, aliis-
que inter Ethnicos idolorum cultoribus
bene multis? Quid hoc errore imma-
nissimum, quem Lutherus ipse tantum exhor-
ruit, ut in *parva sua confessione* affirma-
rit, se de Zuinglii salute penitus despera-
re; nam „Sacramentum Eucharistiæ non
„solum oppugnavit, sed & Ethnicus fa-
„ctus est, inter Beatos referens Ethni-
„cos impios, Scipionem ipsum Epico-
„ræum, Numam quoque, quo Diabo-
„lus organo usus est ad introducendam
„apud Romanos idololatriam.“ Piste-
tus tamen tam est aut desertus a mente,
aut aversus a vero, ut procaciter scribat,
non aliam Valdensium, Lutheri, Zuing-
lii, Calvinii &c. doctrinam esse, quam
Christi, unam horum omnium esse fi-
dem, eos propterea unius ejusdemque ve-
ræ Ecclesiæ membra esse; quæ enim in-
ter eos sunt, dissidia, in rebus nullius aut
exigui momenti versantur. Audiri ne hæc
sine stomacho possunt? Eos autem, qui
nec rationi, nec veritatis amoris nuntium
remiserunt, enixe rogamus, ut sepulchro
paulisper partium studio animam ad ea
attendant, quæ magnus Athanasius ha-
bet in epist., in qua contra Arianos
Nicænæ Synodi decreta tuetur. p. ajens:
*Patres nos docuerunt, unitatem doctrinæ
argumentum esse veritatis dogmatis, quan-
do inter omnes convenit, & nullus a ve-
terum sententia discedit; atque hinc infer-
re, si ratione uti velint, nullo negotio
poterunt, non posse veritatem dogmatis
ibi esse, ubi unitas doctrinæ non est, nec
veram propterea Ecclesiæ, veræ enim
Ecclesiæ, ut unus Dominus, unum baptis-
ma, una spes, ita & una fides.*

XI. Est tamen aliquid, quod non le-
vem difficultatem habet, nec videtur cum
his, quæ dicta sunt, posse componi; Pe-
trus enim Apostolorum Princeps lega-

lium usum cum Evangelio miscens non
recte ambulabat ad veritatem Evangelii,
ut scribit Paulus ad Gal. 2., qui & in
faciem ei restitit, quia reprehensibilis erat;
nec tamen Petrus ab unitate mystici cor-
poris excidit, nec desit caput ejusdem ec-
clæ. Peevulgatum est, Polycarpum Smyr-
nazorum ab Aniceto, Polycrate Epheso-
rum aliosque multos Asiæ Episcopos a
Victore I. de celebrandi Paschæ die acerrime
dissedisse, nec potuisse adduct, ut a
sententia, falsa licet, resisterent: Num
propterea ab Ecclesiæ Catholicæ sinu re-
pelli sunt? Notissima demum Stephanum
I. Rom. Pontificem inter, & Cy-
prianum ac Firmilianum, aliosque Episcopos
non paucos de collato ab Hæreticis
baptismate controversia, in qua, tamet-
si Cyprianus, & qui cum eo sentie-
bant, procul dubio errarent, inviolata ta-
men, teste Augustino, Stephanum inter,
ac Cyprianum reliquosque constitit Ec-
clesiastica unitas. Non quivis ergo error,
cum scripto licet aut tradito Dei verbo
pugnans, sanctam Ecclesiæ unitatis ne-
xum abruptit: nec falsa ergo nec com-
menticia *fundamentalium*, & non *fundamentalium* errorum ad adversariis excogita-
ta distinctio, quorum priores Ecclesiæ
unitati infesti sint, non posteriores.

XII. Sunt tamen hæc perperam & im-
perite dicta, quæ suse persequi quum hu-
jus instituti non sit, breviter responde-
mus, omnia ad adversariis meditatio con-
fundi, ut incautis fucam faciant, quæ
paucis evolvenda suscipimus; ac primo
quidem Petri culpa non falsa *predica-
tionis* fuit, sed *imprudens conversatio-
nis*, ut præclare ait Augustinus. Non
autem peccavit Petrus in hoc, (scri-
bit D. Thomas 1. 2. q. 103. ar. 4.
ad 1.) quod ad tempus legalia obser-
vabat, quia hoc sibi licebat, tanquam
ex Judæis converso, sed peccabat in
hoc quod circa legalium observantiam
nimiam diligentiam adhibebat, ne scan-
dalizarentur Judæi ita, quod ex hoc
sequeretur Gentilium scandalum. Quum
ergo a Paulo reprehensus fuerit Petrus,
ut scandalum amoveretur, non ut
violata fides redintegraretur, quid Petri
exemplum ad quæstionem, in qua versamur
Verum qui ad legalium usum post
Evangelii promulgationem errorem parti-
naciter adjunxerunt, Nazareni scilicet, in
legalibus spem ponentes, & illis velut ad-
salu-

PRÆLECTIO XVII.

De Romana Ecclesia sanctitate.

I. **C**hristus, ait ad Ephes. 5. Apostolus, dilexit Ecclesiam, & tradidit se ipsum pro ea, ut illam sanctificaret . . . ut sit sancta, & immaculata : hæc autem in Romanam Ecclesiam, quæ sola vera est Ecclesia, perfecte quadrare, demonstrandum suscipimus. Unam esse ejus fidem, Novatores dant, nec Pictetus ipse repugnat, quemadmodum præter, superiori ostensum est ; sancta ergo & sit, oportet ; nam hæc fidei unitas non potest, ut ait Augustinus, nisi in Catholica Ecclesia inveniri, quæ est Ecclesia Sanctorum, Hæreticorum autem Ecclesia non est Ecclesia Sanctorum. Ut veritatem hanc quisque habeat plane perceptam & comprehensam, alio ne opus est quam ut lex illa, quæ breviter perstringimus, capita animo complectatur, ex quibus Romanæ Ecclesiæ sanctitas petitur, Auctorem videlicet, fidem, doctrinam morum, Sacramenta, membra, & comparandæ sanctitatis præcepta, & adminicula ? Quid ejus Auctore & summo capite sanctius, Christo scilicet, qui totius Sanctitatis est fons ? Quid & ejus fide ? Sacrum enim ipsum, quod a Christo per Apostolos accepit depositum, integerrima hæcenus religione servavit, rejocque constantissime profanas novitates omnes, quas ab Apostolorum ævo ad hoc usque Hæretici adversus Apostolicam institutionem in illud inferre conati sunt ? Quid & morum doctrina ? Eandem tradidit continenter atque tradit, sive de præceptis, sive de consiliis Evangelicis quaestio sit, quam a Christo acceptam ad se Apostoli transferuerunt, nec probavit illa unquam (quod sæpe illi quidem posuit a Novatoribus in crimine fuit, demonstratum tamen nunquam) ab Evangelicæ Ethicæ puritate ac simplicitate prorsus alienas opiniones illas, quas Theologorum suorum nonnulli cuderunt, imo earum complures solemnī sententia proscripserunt. Sunt & ejus Sacramenta perfecta, quibus virtutem a Christo credit adjunctam conferendæ non actis veræ sanctitatis & gratiæ. Nec omnia ejus membra solum in sanctificationem, ut ait Apostolus, vocata sunt, sed & eorum plura extremam vitæ sancti-

mo-
salutem necessariis se subdentes, quasi Christi fides sine illis salutare non posset, nonne hæretici habiti sunt exclusque ab Ecclesia ? Quid etiam controversiæ de Paschate cum illa, quam disceptamus ? Posita illa erat in disciplinæ capite, de quo solo erat Asiaticis cum Victore contentio, qui non ferebant, se a vetusto Ecclesiarum suarum more divelli, Apostolorum præsertim, ut ajebant, Joannis & Philippi exemplo frecto, neque Nicæna Synodus, quæ hanc diremit controversiam, dogma fidei sanxit, sed certam disciplinæ regulam fixit, ad quam omnes se conformarent. Quid mirum denique si suus Cyprianus error non obsuit, quo minus in Ecclesiæ pace & unitate perlasset ? Pugnatat ejus quidem cum tradito Dei verbo sententia, cujus tamen nondum erat ea ætate certa & explorata auctoritas ; necdum enim solennis Ecclesiæ definitio fecerat traditioni huic constantem fidem, cui promte cessurum fuisse Cyprianum, vadem se dat Augustinus. Itane vero Donatistæ ? O rerum, exclamat Vincentius Lirinensis, mira conversio ! Auctores ejusdem opinionis Catholici, confectores vero hæretici judicantur, absolventur Magistri, condemnantur discipuli &c. Cur vero ? Quia, ut scite adnotat Cano l. 7. c. 3., aliud fuit errare in re, obscura, & quæ non erat eo tempore explicata & definita, aliud in aperta, & quæ tunc etiam in Ecclesia firmissime credebatur. Illud Cypriano accidit, hoc Donatistis. Cyprianus item (& qui in eadem cum eo opinione erant Episcopi) in nullo a sanctæ Romanæ Ecclesiæ consortio deviarunt, nec ab ejus fidelī prædicatione sejuncti sunt, sed communionis ipsius gratiæ semper fuere participes, ut Gelasii verbis utamur. " At Donatistæ deseruerunt unitatem, nec audire Ecclesiam contumacissime voluerunt, etsi in plenario Concilio rato certoque judicio rem dudum in controversia positam definisset ; sed hæc leviter & veluti per transcursum ; nam ea copiosius explicare nec huius temporis, nec loci est.

moniam coluerunt, coluntque constanter. Quot misso omnibus vitæ commodis ac voluptatibus nuntio, abjectoque prorsus caducarum rerum omnium studio toti ad perfectionem Evangelicam contenderunt, contenduntque, quibus *mundus crucifixus est*, & ipsi *mundo*, quibus *vivere Christus est*, & *mori lucrum*, quorum singulari pietati ac sanctitudini locupletissimum Dens signis, prodigiis, & virtutibus perhibuit, nec perhibere desinit testimonium? Rem exploratam efferrimus, de qua qui dubitat, omnem humanam fidem tollat, necesse est. Sancta denique est, quia tutam, qua ad sanctitatem recta pervenitur, viam docet, nihilque habet in universa doctrina, disciplina, ritibus, atque usu, quod non maxime ad sanctitatem exciret, promoveat, atque ducat. Habet ergo & alteram hanc vere Ecclesie notam.

II. Est & alterum, quod nobis ipsa adversariorum confessio suppeditat, sanctitatis ejus argumentum; ex Lutheri enim, Melancthonis, Bucerii, Confessionis Augustanæ, Zuinglii, Calvinii, Jacobi 1. Magnæ Britannicæ Regis, Zanchii, Covellii, Grotii, Polani, Pauli Ferry, Salmasii, Dallæi, aliorumque plurium, quæ describit Vernetus in *triumpho fidei* tom. 1. c. 20., testimoniis conficitur, quod Helmsladiensis Lutherana Academia in solempni Doctorum Conventu 1707. declaravit, *ita scilicet in Catholica Romana Ecclesia Religionis fundamenta persistere, ut quisvis possit in ea Orthodoxus esse, pie vivere, sancte mori, & ad salutem pervenire &c.* unde ita breviter pressequæ argumentamur: In Ecclesia falsa, errorum, superstitionum ac idololatriæ plena, cujus ita corrupta sint Sacramenta, ut nihil Evangelicæ veritatis sanctitatisque retineant, impius sit, oportet, aut stolidus, qui doceat, posse eos, qui in ejus doctrinæ ac Sacramentorum communione perstant, salutis æternæ compotes fieri; si ergo latetur adversarii, posse nos in Ecclesia Catholica Romana orthodoxos esse, pie vivere, sancte mori, salutemque æternam consequi, non est illa falsitas, non est ejus perversa doctrina, non contaminata & depravata Sacramenta: habet itaque illa veram integramque fidei morumque doctrinam, & Sacramentorum Christi veritatem & rectum usum; est ergo illa sancta. Prefus hoc argumento Pictetus negat, quidpiam simile a percile-

bri illa Academia declaratum; & inique tamen & temere; neque enim negare potest, ut re ipsa non negat, rem testatissimam & pervulgatam, Elizabetham Christianam Brunsvicensis Ducis filiam, quæ & habendi Academicæ conventus, & rogandæ sententiæ causa fuerat, mox a Lutheri castris ad Romanæ Ecclesiæ sinum, exin ad nuptias cum Carolo VI. Romanorum Imperatore convolasse, Patrique suo Duci Brunsvicensi de Wolfenbutel exemplo fuisse, ut post aliquot & ipse annos se ad Romanæ Ecclesiæ communionem adjungeret.

III. Quorum autem Pictetus ad labefactandam hanc veritatem, suis & in sermonibus, ad fratres præsertim, qui a Gallis Genevæ confugerant, & in scriptis, nonnullorum Ecclesiæ Romanæ membrorum vitia, & corruptelam opponit? Illane iccirco non sancta, quod aliqua ejus membra iniqua sint? Ad refellendam criminationem hanc nihil iis efficacius, quæ habet Dallæus Ecclesiæ reformatæ Parisiensis olim Minister magni apud suos nominis in *apologia* Parisiensis Consistorii jussu edita, probataque a Charentonis Synodo, & præcipuis scilicet Ministris, Mestrezatio, Albertino, & Dreincourt. „Ecclesia, „ait, in qua vivunt, (de Pontificis loquitur) innocens est, & expers errorum ac vitiorum, quibus ipsi tenentur; palam enim damnat, & sæpe proprio ipsorum ore eorundem crimina & corruptelam. Nemo, ut ipsius communio nem inerat, ejus auctoritate cogitur, vitiorum ulli servire, quæ ita ea vident. Quivis potest in ea vivere, & honestatem ac iustitiam consecrari; nunquam enim tanta fuit depravatio, nec usque eo processit, ut morum pervertitas publicis fuerit legibus comprobata. Ipso contra magis calamitoso tempore, tamen si ejus esset languida & infirma vox, clamavit tamen semper adversus sæculi corruptionem, nec raro it ipsi, quorum vita bono exemplo non erat, vitia deplorabant ac cathedra, atque redargebant. „Hæc ille p. 22. & 23. edit. Paris. Peropportuna sunt & quæ Calvinus habet l. 4. Instit. c. 1. n. 10. & 11. „Auctores, quos in hoc opere citamus, non solum credunt, Evangelii verbum in Romana Ecclesia & prædicari, & reverenter audiri, & Sacramenta pie, ac cum pompa administ-

ri, sed & fateri cogimur, in hac Ecclesia verbi Evangelici Prædicatores in peccatum invehi majori zelo, vehementia, ac libertate quam nos, qui Evangelii Ministri, & Pastores sumus. Sane in Papistarum sermonibus plus ardoris est, & vehementioris citationis adversus crimina, quam in nostris; sumus enim in concionando frigidiore, tardiores ac remissiores. Episcopi & Magistratus, quibus annuentibus Pontifici Presbyteri & Monachi conciones habent, eorumdem zelum sua fovent, excitantque auctoritate: Consistoria apud nos zelum extinguunt; nec enim possunt Spiritus Dei libertatem ferre. Concionatorem, qui sit in peccata liberior & commotior, carpunt, jubentque frigidam & lentam illam, quæ nostris in templis regnat, quam falso gravitatem & majestatem vocitant, sequi in dicendo rationem. Sacramentorum autem in Romana Ecclesia major non solum splendor, sed & frequentior usus. Hæc sibi ex Magistro suo Piæterus habeat.

IV. Quæ alias quascomque Christiani nominis sectas ad hæcenus dicta revocare voluerit ac expendere, nullo negotio intelliget, nullam illarum sanctam esse, hancque veræ Ecclesiæ notam Romanæ propriam esse & peculiarem. Nestorianos, Eutychianos, Socinianos mittimus; soli enim Tolerantes a petibus his non refugiant. Quid de Lutheranis, Zuinglianis, Anabaptistis, Calvinianis? Annon erit satis superque effectum, quod volumus, si terribissimos solum colores oculis subjecerimus, quibus harum sectarum Auctores ac Principes sese invicem expresserunt? Quid Sacramentarii Lutheri? *Corda nequam, Diabolis plena & redundantia, secta in Deum & Christum ejus contumeliosa, maledicta, damnata, arrogans, & superba, fanaticorum grex &c.* Neque mitius ab eo de Anabaptistis judicium latum, nemo est, qui ignoret. Pervulgata item, quæ Franciscus Stankarus Lutheranorum præcipuus in *I. de Trinit.* adversus Bullingerum, Petrum Martirem, & Calvinum effudit, quos *Arianos* vocat & *Eutychianos*, necnon *Tigurina* & *Genevensis Ecclesiarum perturbatores*, sicque Calvinum speciatim affatur: *A quo Demone seductus es o Calvinus? . . . Antichristum Septentrionis stultæ colis, Melancthem nempe Grammatici.*

Chignoli Tom. I.

cum. Cave diligenter Lector, vosque in primis Ministri a Calvinii libris caveas. Leniusne vicissim cum Lutheranis Galvius & Beza? Horret animus, ea referre, quæ prior adversus Vespithalum, alter adversus Heussium scribentes emoverunt. Lutherani, utroque judice, homines sunt spiritu veritatis capti, Cyclopes, superba Gigantum factio, phrenetici, bruta animantia, præter modum cæci, desperatè impudentes, falsarii, iniqui, calumniatores, sine fronte, sine pudore, sine sensu, arrogantes, simulque tam stupidi; ut doctiores apud eos Theologi nec catechismus sciant, tam rudes, ut nihil unquam, quod ad coram attingit, intellexerint, ob anathemata; quæ in Adversarios continentes jactant, omnibus Papa, Dataris & Scribis terribiliores, qui furoris sui impotentia sperant, justissimam Evangelii causam posse ab se opprimi & pessumdari. Quum tam eximie sese laudibus invicem cumulent, tamque honorifica sibi mutuo testimonia perhibeant, dubitare ne ququam potest, an sancta sit religio, quam invexerunt, & Ecclesia, quam fundarunt?

V. Ad hæc qui doctrinam addiderit, quam plene evangelicæ reformationis Auctores tradiderunt, qui pronuntiare non poterit, Novatorum religionem falsam esse, impiam & sacrilegam? Quid in eorum doctrina, nisi impietas, blasphemia, inconstantia, variatio, discordia? Hujus doctrinæ principia ad quod flagitiorum genus aditum non patefaciant? Ea tamen est Picteti procacitas, ut efferre audeat, Novatorum Ethicam eandem esse, quæ Christi. O impudens caput! Lutheri & Calvinii de libero arbitrio, quod funditus uterque sustulit, sententia, & Dordracenæ Synodi de justitia inamissibili decretum, quam habent cum Christi doctrina cognitionem! Hæc justitia inamissibilitas in memorata Synodo definita nonne, ut ait Sculetus, dogma est omnium maxime detestandum atque impium, quo semel iustificatus certior plene fit, quæcumque admiserit, fecera gratiæ adoptionis, æternæque salutis jacturam asserre illi non posse, quod Deum ipsum peccati Auctorem statuit, ethice Christianam evertit, & maxime perniciosam vel flagitiosissimam securitatem ac impunitatem promittit? Quid est autem, quod Pictetus, ut elabatur, Baumius, Elcoovarios &c. opponit? Præterquam quod privati Scriptores sunt, quorum opiniones absonas non modo Romana Ecclesia

M

non

non adoptavit unquam, sed & confixit, conscripsi ne eorumdem errata possint cum iis quæ magnus ille, ut ajunt, Evangelicæ puritatis Restitutor, & sanctæ Reformationis caput Lutherus in c. 2. ad Gal. scripsit, *Omnia habenti fidem licent: jam non tenetur præceptis, aut in:dictis*, & cum tot iis obsecratoribus, & nequissimis aliis Ethicæ principibus, quæ illum palam suis in concionibus vulgare non puduit? Hæc & Pictetus expresse damnat; ait tamen, *reliquias secum Romane Ecclesiæ esse, quarum multum ad Lutherum adhaeserat, & in quibus detergendis multum illi laborandum fuit*. Vah impudentem hominis maledicentiam! Ab Ecclesia Romana Lutherus num hausit, ut sexcenta infanda mittamus, colloquium quod cum Diabolo se miscuisse vulgavit, quo hortatore & impulsore excitatum se fuisse ait ad exterminandam privatam missam? Polygamiam, quam Philippo Landgravio Hassiæ permisse, iisque, quibus una satis uxor non sit, e fecibus Romanæ Ecclesiæ numerit? At bene habet, quod Juris Pictetæ equior affirmat, Lutherum in iis solum, quæ de *Indulgentiis* scripsit, Lectores rogasse, ut aliquas sibi *Papismi reliquias* condonarent.

VI. Denique sanctam quis appellare possit Ecclesiam, quæ jejunia sustulit, & salutares quaslibet Christianæ poenitentix exercitationes, vota, quæ *Psalmes* edere nos monet, jubetque edita Domino reddere, quibus ad sui abnegationem, perfectionemque Evangelicam expeditius, tutiusque contenditur, in Diaboli inventis numerat, sacramenta Evangelica non pleraque solum rejecit, sed & duo illa, quæ retinet, inania reputat, & nuda symbola, quæ fidem duntaxat excitent, intraneæ, quavis conferendæ rite dispositis gratiæ virtute vacua? Alia multa ad manuum essent, quibus hoc idem evincere mus; temperamus tamen, quod pauca hæc quæ contulimus, satis videantur efficacitatis habere ad persuadendum homini, qui non sit a veri & æqui amore omnino desertus, alteram hanc veræ Ecclesiæ notam in Novatorum congregationem non convenire, eamque peculiare esse unius Romanæ Ecclesiæ insignie.

P R Æ L E C T I O XVIII.

Romana Ecclesia sola Catholica est.

I. P Rinsquam propositionem demonstrationis, germana Catholicæ Ecclesiæ notio promenda est, quam qui probe perceptam habuerit, propositionem veritatem persuasam facillime habebit: hanc autem, quoniam est apud Cæso l. 4. c. post. in resp. ad 13. sincerissima atque explicatissima, & quæ dicenda sunt, maxime illustrans, iplis doctissimi viri verbis evolvimus. „*Catholicon* Græce, ait, si verbum verbo reddas, secundum totum interpretabere. . . . unde Catholica, ut Augullinus inquit, nomen accepit, quod in toto orbe juxta Prophetarum prædictiones diffusa sit. Quia vero in toto orbe universæ etiam gentes intelliguntur, inde adeo venit, ut Catholica Ecclesia, idest universalis appelletur, quoniam in omni gente, natione, populo, sexu, conditione longe lateque patet, cujus utriusque rei extat insigne illud oraculum *Psal. 2. Posuisti a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam seminis tui*, atque hoc discrimine non solum a Synagoga, sed ab Hæreticorum etiam conventiculis, congregationibusque distinguitur. Sunt etiam qui dicant, Ecclesiam propter communem fidem, universalemque doctrinam, Catholicam appellatam. Fides autem Ecclesiæ atque doctrina multifariam communis, & universalis est. Primum ratione hominum, juxta illud *Matth. ult., Prædicate Evangelium omni creaturæ*: deinde ratione loci, quemadmodum scriptum est *Mar. ult. & ad Rom. 10. Prædicaverunt ubique, & in omnem terram exiit sonus eorum &c.* Præterea ratione temporis, quoniam Apostoli non tum hoc, tum illud, sed idem dixere semper. . . . Quod igitur ab omnibus in omni & loco & tempore certo atque constanter creditur & docetur, id vere dogma catholicum nuncupatur, & quæ hujusmodi dogmata ac disciplinam habet, ea vere Ecclesia Catholica; nam hæreticorum conciones privatas habent, pergrinas, inconsistentes clandestinasque doctrinas. Bene ergo & prudenter Vincentius Lirin., in ipse, inquit, Catho-

„*dica*

lica Ecclesia, ad quam non unus angulus, non una natio, sed maris multitudo convertitur, id tenemus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est; hoc est enim vere proprie, quæ catholicum, quod ipsa vis nominis ratione declarat, quæ omnia hæc vere universaliter comprehendit &c.

II. Accurate tamen, quo Novatorum cavillationibus occurramus, exponendum est, quo sensu notionem hanc ad Romanam Ecclesiam accommodemus; dicitur enim, (scribebat ad Jo. Constantinop. Patriarcham Innocentius III.) Ecclesia universalis, quæ de universis constat Ecclesiis, quæ græco vocabulo Catholica nominatur, & secundum hanc acceptionem vocabuli, Ecclesia Romana non est universalis Ecclesia, sed pars universalis Ecclesiæ, prima scilicet & præcipua veluti caput in corpore, quoniam in ea pleinitudo potestatis existit, ad cæteras autem pars aliqua potestatis derivatur: Dicitur enim universalis Ecclesia illa una, quæ sub se continet Ecclesias universas; & secundum hanc nominis rationem Romanam tantum Ecclesia universalis non computatur, quoniam ipsa sola singularis privilegio dignitatis cæteris est prælata, sicut & Deus universalis Dominus appellatur, non quasi jam divisus in species aut specialissimas, aut etiam subalternas, sed quoniam universa sub ejus dominio continentur. Est enim una generalis Ecclesia, de qua veritas inquit ad Petrum: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & sunt multe particulares Ecclesiæ, de quibus Apostolus ait, instantia mea quotidiana sollicitudo omnium Ecclesiarum: Ex omnibus una constituitur, tanquam ex particularibus generalis, & una præeminet omnibus; quoniam quæ unum fit corpus Ecclesiæ, de quo dicit Apostolus, Omnes unum corpus sumus in Christo, illa velut caput cæteris membris excelsit. Hinc intelligitur, quemadmodum scite ait Coquzus in suo *Antimoræo*, Romanam Ecclesiam, non eo sensu universalem esse, quod reliquas Ecclesias excludat, sed quod omnes sint illi subordinatæ, omnibus jura præscribat, omnibus prælata sit, & in omnes ex Christi institutione habeat amplissimam auctoritatem. . . . sicut non certe vocantur a Philosophis

Deus, & sol cause universales, quod particulares excludant, sed quod sint illi subordinatæ, illarum concurrentium ad agendum necessario requirant, vis præterea illarum ad produciendos quoscunque effectus latissime se diffundat. "Nihil tamen locupletius, ad rem nostram conducibilius nihil, celeberrimi Sakmæii verbis in præfat. operis de Euch. p. 713. ad P. Sirmundum, quocum illi prius fuerat de regionibus & urbibus suburbicariis acerrima concertatio: "Alia, inquit, Ecclesiæ sunt membra, sola Romana Ecclesia caput est, quæ tam ut caput, alias Ecclesias, præsertim Occidentis, non occupavit, ac oppressit, sed in eas, ut & in alias omnes velut in membra potestatem habuit. Ianoc. III. ad Constantinop. Patriarcham ita scripsit: Si tu tamquam membrum ad caput, & velut filius ad Romanam Ecclesiam matrem tranredis, ut, quando ei debes, obedientiam ac obsequium reddas, peramanter hilariterque te suscipimus, & ut fratrem, & ut præcipuum Ecclesiæ membrum. Sic Constantinopolitana Ecclesia ipsa Romanæ Ecclesiæ membrum fuit, ut Gallicana, Africanæ, atque Ecclesiæ, præcipuum tamen &c."

III. His præstatis, facile & promptum est demonstrare, quod proposuimus. Ecclesia enim proprie verèque regnum illud est, quod Pater filio tradidit, de quo Dam. 7: Ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat; & usque ad antiquum diem pervenit. . . . & dedit ei potestatem & honorem & regnum, & omnes populi, tribus & lingue servient ei: potestas ejus potestas æterna, qua non asperetur, & regnum ejus, quod non corrumpetur. . . . cujus regnum regnum sempiternum est, & omnes Reges servient ei, & obediunt; Omnium ergo temporum, omniumque locorum Ecclesia sit, oportet, cujusque ætatis, sexus, conditionis homines sine suo contineant, sine interruptione perennis sit; ut Christi in hoc regnum suum sempiternum sit, & cujusque mutationis expertus potestas, nihil denique præterminat, quo minus omnes populi, tribus, & lingue serviant Christo, & eique omnes Reges obediunt. Annon autem hæc omnia in Romanam Ecclesiam perfecte quadrant? Annon completitur illa quodcumque tempus, & loca omnia? A Christo per Apostolos constituta num,

adnitentibus licet vehementissime ad ejus interitum idololatriis, ac hæreticis, interrupta quandoque fuit? num. regnum hoc dissipatum? num adversus Ecclesiam *porta inferi prevaluerunt*? Ipsa ad mundi usque extrema porrigitur, ejusque, quod summus illius Auctor & Rex ad Apostolos dixit Marc. ult. *Euntes in mundum universum predicate Evangelium omni creatura*, retinens & perpetuo memor Christi crucifixum ubique locorum annunciare, ejusque dilatate regnum nunquam desinit, pergitque. Ministros verbi quaquaversus mittere, qui populis in tenebris & umbra mortis sedentibus Evangelii lumen importent. Quot illa in locis est, juratos etiam inter hostes suos, in quibus tot aliarum, quæ Christianæ, audire volunt, societatum nulla? Est ergo Romana Ecclesia, vere catholica. Quis vero Pictetum morari velit blaterantem, Romanam Ecclesiam singularem, esse, haud secus ac olim Alexandrina, Antiochæna, Constantinopolitana &c.? Quum idem recoquat, quod pridem Mornæus in suo *mytho iniquitatis*, idem sibi habeat ex doctissimo Coquæo responsum: „Obscuri ingenio, meo judicio, est Mornæus (Pictetus) quam ut hujusmodi distinctionem doctissimi illius Pontificis (Innocent. III.,) cujus verba n. 11. descriptissimus) capiat, ex qua optime elucescit, quo sensu Romana Ecclesia universalis appelletur.
 „Romana Ecclesia, ait Mornæus, aliquantula, at cum cæteris, non præ cæteris.
 „Roma, antiquitus non erat totum Romanum imperium, sed pars duntaxat illius, quod longe lateque per Asiam, Africam, & Europam protendebatur.
 „Verum quia Roma urbs erat, quæ tot gentes suis legibus subjugaverat, Imperatoris præterea sedes, Senatus amplissimi domicilium, unde leges in omnes latissimi illius imperii Provincias diminebant, inde merito Romanum imperium dicebatur. Quia igitur Romana Ecclesia matrix est, & radix Catholica Ecclesia, ut eam vocat Cyprianus, & in Romana Ecclesia, ait Augustinus, semper Apostolica cathedra viguit Principatus, ad quam necesse est omnem Ecclesiam convenire propter potentiorum ejus principatitatem, ait Irenæus &c.
 „inde Catholica longe lateque per orbem terrarum patens Romana item Ecclesia recte & merito appellatur, & sal-

„sum illud Mornæi, at cum cæteris, non præ cæteris. Semper enim Romana Ecclesia habita est matrix, & radix, & caput omnium Ecclesiarum, idque adeo manifeste constat ex sacris Conciliis & antiquis Patribus, ut id velle aliis argumentationibus probare, nihil sit aliud, quam velle soli lumen inferre.“

IV. Audiendus ne vero idem Pictetus, dum garrit, Romanam Ecclesiam Catholicæ decus & nomen falso sibi & inique usurpare, quod eadem pridem non sit, quæ ab Apostolis constituta; nam in tradita ab iis fide non stetit? Mornæo scriptantur, „Non Romana Ecclesia universalis, tota, Catholica: pars illa hujus olim aliquanta, dum steris, aptissime repositus Coquæus, quo ad castigandam & Picteti dicacitatem, nihil validius. „Dum stetit: quando vero primum collapsa est? nam idem dicebant Donatistæ, idem & reliqui Hæretici, qui non communicabant cum ea, & sibi interim solis possessionem ac titulum Ecclesiæ vindicabant. Stabat tempore Irenæi, Tertulliani, Optati Millev. & Augustini, qui Pontifices Romanos a D. Petro ad sua tempora numerabant, eamque notam certissimam veræ Ecclesiæ judicabant. Nos item eos ad Paulum V. (Clementem XIII.) nunc sedentem recensemus, ut nunquam continua illa successio in Petri cathedra interrupta sit.
 „quo modo igitur collapsa, quomodo nunc non stat? Patres Romanæ Ecclesiæ fidem tantopere commendant: Tertullianus &c. Quando igitur hanc fidem adeo celebratam a Patribus & Conciliis Roma perdidit? Quando esse desinit, quod ante fuit? Quo tempore, quo Pontifice, qua via, quibus incrementis fidem Romanam ab Apostolo laudatam Romanus Pontifex, & Clerus, & Populus simul, & totus Christianus orbis, qui cum Rom. Pontifice in eadem fidei doctrina consentit, ejuravit? Non posse Ecclesiarum Matrem esse, quæ non sit Ecclesia, non posse Episcoporum Principem esse, qui non sit Episcopus, non posse sedis honorem, stare, ubi nulla est sedes, nullo argumento, tam impie & sacrilege, quam nunc Mornæus, scripserat olim Calvinus.
 „Verum si quæ quondam erat vera Christi Ecclesia, Romana, adeoque Catholica toto orbe diffusa in eadem fide cum.

„eam Romana consentiens, desit esse,
 „quo tandem translata est, & ad quos
 „redacta Christi Ecclesia? *Narrat Ense-*
 „bus, ait Calvinus, *Deus*, ut *vindi-*
 „cat *sua loca fieret*, Ecclesiam, *qua Hie-*
 „rosolymis erat, *Pellam transiisse, unde*
 „inset, *quod semel factum fuisse audi-*
 „mus, *fieri sepius potuit*: Verum iidem
 „fideles, qui Hierosolymis erant; ex qui-
 „bus primum Ecclesia constabat; Pelle
 „postea eandem constituiebant, eandem
 „hæci doctrinam profitebantur, iidem
 „vivebant legibus, ut nulla esset, nisi
 „loci, mutatio: Ita si Rom. Pontifex
 „alio sedem transferret, ut factum est,
 „quando plures Pontifices septuaginta cir-
 „citer annos Avenione sederunt; quum
 „Rom. Pontificis auctoritas nullo loco
 „sit coarctata, Apostolicus Christi Vi-
 „carius, Successor Petri sedem quidem
 „mutaret, non tamen nova inde Eccle-
 „sia confurgeret. . . Nonnisi igitur im-
 „pudentissime isti asserunt, Romanam
 „Ecclesiam non amplius stare.”

V. Provocati sexcentis licet a nostris,
 excitati, pressi Adversarii, ut commentici-
 cia hujus, quam Romanæ Ecclesiæ expro-
 brare non desinunt, defectionis a fide au-
 ctorem; tempus, modum &c. cæcis ar-
 gumentis evincerent, dederunt hæcenus
 certi solidique non solum nihil, sed ne
 probabilis quidem, verique similis. Quid
 autem Pictetus? Ne veritati manus det,
 negare mavult, Catholice nomen & decus
 veræ Ecclesiæ notam esse; *certa enim at-*
que germana ejus nota, ait; *est verbum*
Dei sequi ac tenere. Quo illum præcipi-
 tem agit cæcum & impotentem partium stu-
 dium? Nec symbolis Apostolico, Nicæ-
 no, & Constantinopolitano adversari ve-
 retur, quibus doceremur credere: *Ecclesiam*
Catholicam. Nonne Christianorum omnium
 confessione ratum est; attributum hoc ad
 cætera; unitatem nempe, sanctitatem, &
 Apostolicam institutionem appositum fuisse
 characteris instar, quo perinde ac alius a
 quibuscumque Schismaticorum & Hæreti-
 corum sectis vera Ecclesia distingueretur?
 Ad eam vero expungendam, quam post
 Calvinum Pictetus germanam veræ Ec-
 clesiæ notam esse contendit, satis super-
 que sunt, quæ prælest. xvi. n. 1. ex Mel-
 chiore Cano descripsimus, ad quæ addi
 breviter potest, peccare cum Calvino Pi-
 ctetum adversus commune Philosophorum
 scitum, quibus constitutum est, oportere,

ut signum notius sit, & cognitum facilius
 re, quam significat. Quam verum cum Ma-
 gistro suo statuit, veræ Ecclesiæ notam non-
 ne æque saltem difficile cognosci & disjici-
 dari potest, ac res, quam designat? Pot-
 est enim & Schismaticis doctrinam Evan-
 gelii sequi, nec tamen est veræ Ecclesiæ
 membrum, ut in l. de unit. Ecclesiæ ait
 Cyprianus: *Cum Deo manere non possunt,*
qui esse in Ecclesia Dei. unanimes nolue-
runt. Ardeant licet flammis & ignibus tra-
diti, vel animas suas flammis obijci ponant:
non erit illa fidei corona, sed pana perfi-
dia, nec religiose virtutis exitus gloriosus,
sed desperationis interitus: Occidi tales pos-
sunt, coronati non possunt. Extra Catho-
licam Ecclesiam, scribebat & Augustinus
contra Emeritum Donatistam, inveniri
omnia possunt præter salutem: Esse extra
illam possunt Sacerdotii honor, sacramenta,
alleluja, amen; evangelium, fides in nomi-
ne Patris, & Filii, & Spiritus sancti:
salus tamen nusquam, quam in Ecclesia Ca-
tholica. Utinam ad hæc animum ii ad-
verterent, qui in falsa persuasionem
sunt, posse in sua quemque secta salu-
tem adsequi, modo in ea religiose sancte-
que vivat.

VI. Ut autem pateat, solam Roma-
 nam Ecclesiam Catholicam esse; alias quas-
 cumque Christiani nominis societates non
 item, satis est; Novatorum originem ani-
 mo perlustrare; nam & ipsi fatentur, tot
 illas, quæ per Orientem longe lateque
 diffusæ sunt, a Romanæ Ecclesiæ com-
 munionem dudum diviskas sectas ad Catho-
 licam Ecclesiam non pertinere. Ante Lu-
 thærum, Calvinum &c.; quibus suum ipsi
 ortum debent, nota ne mundo religio,
 quam invexerunt? Millies eos nostri scri-
 ptis vetboque urserunt, ut Ecclesiam desi-
 gnarent; quæ doctrinam a Luthero, Cal-
 vino &c. in vestram olim prosteretur; id-
 ne vero præstare hæcenus potuerunt? Ex
 quo nonnulli quondam Hæretici; Aërius
 puta, Vigilantius, Jovinianus, Albigen-
 ses, Vvaldenses &c. quodpiam doctrinæ
 caput; quod & ipsi retinent; tradiderunt,
 num contendunt, unum se cum iis con-
 stare Ecclesiæ corpus? Jactare & hoc no-
 mine poterunt, unam eandemque suam
 esse, ac Judæorum & Muhammedanorum
 Ecclesiam; negare enim non possunt, quin
 & cum his non pauca habeant commu-
 nia dogmata: Qui potest ergo eorum con-
 gregatio Catholicæ Ecclesiæ nomen ob-
 ten-

tendere? Sacra oracula prædicant, fore, ut Christi Ecclesia locorum omnium, omniumque temporum sit, omnes sinu suo nationes complectatur, aut omnes saltem ut ad Evangelii cognitionem adducat, perpetuo satagat: Novatorum Ecclesia contra nonnisi sub initium sextidæcimi sæculi emerfit, nec alios in ipso sui exordio numerabat, quam Lutherum, Zuinglium, Calvinum, aliosque perpaucos avitæ fidei desertiores. Hancne nobis sacræ literæ, Patres, omniumque sæculorum fideles Catholicæ Ecclesiæ nozionem tradiderunt? Quam Lutherus & Calvinus formarunt, Ecclesia ipsa ne, quæ ab Apostolis constituta, quæ ab iisdem eorumque legitimis successoribus tam sancte, sapienterque administrata, quæ de Ethnicorum superstitione, deque tot Hæreticorum erroribus triumphum egit? Hæc recogitent, animoque attente versent Novatores, oportet, nec oculos in hodiernæ sectæ suæ statu defigant; si enim exin illa processit, multumque dilatata est, hoc est ei cum falsa Mohammedanorum religione commune.

VII. Nec secum animo reputat Pictetus, quum ait: *credimus, nos membra esse vere Ecclesiæ Christianæ, quæ ubique terrarum diffusa est*, neminem unum Hæreticum esse, qui non possit similiter gloriari. At bene est, quod se suosque Christianæ, non Catholicæ Ecclesiæ membra dixit. Profecto enim sentit, Catholicæ nomen nec sui, nec suorum cuiusque proprium unquam fuisse, aut esse posse. Quod autem ait, Ecclesiæ, quam reformatam dicunt, doctrinam & fidem ab omnibus, qui in ejus communione sunt, univèrsim recipi, quo sustentatur, nisi sola eaque incredibili dicentis audacia? Quum affirmavit ipse, & sectæ fax homines de capitibus, ut vocant, *fundamentibus* dissentire, nec definiti nisi temere posse, quid credendum, quid non credendum; negare etiam quum non possit, magnum esse de fide ac doctrina Calvinianis inter, & Lutheranos ac Zuinglianos &c. dissidium, qui effere ausus est, miram regnare apud omnes univèrsim fidei doctrinæque unitatem? Violatæ autem veritatis culpam num. a se amolitur addens, quum Calviniani fratres suos Augustinæ confessionis admittant, persuasum habere, illos a se de veritate non dissentire? At qui possunt id persuasum habere, quum

pervulgatum sit, Lutheranos oblatam sibi a Calvinianis communionem non constanter repudiassè solent, sed & Calvinianos in Hæreticis habere, nec Ecclesiasticam cum iis societatem coire velle? Retinent enim firmissime realis præsentis dogma, quod Pictetus non semel dicit *absurdum & impossibile, rationi, sensibus* .v. verbo *Dei plane contrarium &c.* quodque inter fundamentales Romanæ Ecclesiæ errores refert. Sed de his Prælect. XVI. satis.

VIII. Ad præjudicia sua Pictetus tenacius polypto ad saxum abhærens subdit, Novatorum societates omnes simul junctas, veram esse Catholicam Ecclesiam; *prostitentur enim omnes, eandem se tenere doctrinam, quæ a mundi initio tradita est* .v. & *quæ omnium est temporum*. Nec illam pudet tam aperte mentiri, &c. Magistro suo Calvino palam adversari, qui suis in comment. in epist. ad Rom. scribit, postquam Gentes, suscepto Evangelio, Christo dederunt nomen, factam esse horribilem totius mundi a fide defectionem, evanuisse veritatem, & salutis thesaurum de terra fuisse sublatum? Nonne idem ad Melanctonem scripsit, *secessionem se a toto mundo fecisse?* Quid apertius, quid luculentius, quo conillet temere, & falso, scripsisse Pictetum, Novatorum doctrinam omni fuisse traditam tempore, eorumque Ecclesiam a Christo ad nos perstitisse? Nova ergo illa est, ideoque falsa, longinque abest a Catholicæ Ecclesiæ decore, quam tellus a cælo. Nonne etiam perquam probosum atque iniquum est, corpus Ecclesiæ Christi, cujus unitatem atque concordiam tantopere Paulus commendat, ex sectis compingere, quarum aliz alias manifestæ hæreseos damnant, & anathemate percellunt, ut Lutherani Sacramentarios omnes, atque Anabaptistas? Nec tantum animorum de fidei doctrina dissidium obert, quo minus hæ sectæ communibus vinculis in eadem Ecclesia inter se cohzereant? Quo ergo jam opus erit, ut esse quis desinat Catholicæ Ecclesiæ membrum? Catholicum enim esse, si græci nominis potestatem expendimus, idem est ac totum unitatemque tenere, quare & universale græce *catholicum* finitur a Logicis *unum in multis*, de quo si unitatem detrahas, aut multitudinem jam universale non habes; qui possunt ergo tantum inter se fide discordes, sectæ & a. mptuæ. communiōne, tantum alienæ myſti.

myltici ejusdem corporis membra, ejusdem catholicæ Ecclesiæ partes esse?

IX. Quam Beza in Calvini vita scripsisset, editam ab eo propositamque formam, ad quam novam Genevensem Ecclesiam componeret, Pictetus interpretatur, *exteriorum* duntaxat ab eo inductam formam aliam ab illa, quæ ejus fuerat ante reformationem. Ita ne vero? Novam fidem inducere, novum cultum, novos fidei articulos condere, & antiquis, qui crediti universum & semper fuerant, substituere, aliud Picteto non est, quam exteriorem Ecclesiæ formam immutare, novamque ejus veluti faciem exhibere? Quum & in Confessione fidei, & aliis in scriptis, palam fateantur Calviniani, excitatos speciatim a Deo Reformatores, ut e ruinis, quibus oppressa erat, Ecclesiam erigerent, & velut ab interitu revocarent, annon & tacite confitentur, novam ab eis religionem illatam? Quam nova ergo sit eorum religio, qui potest Catholica esse eorum Ecclesia? Nec tamen cedere veritati tam exploratæ Pictetus vult, sed Patres suos ait, pristino splendori, & antiquæ simplicitati Ecclesiam duntaxat restituisse, quum illam toto ferme tot inutitium ceremoniarum apparatu nudarat. Et si hoc unum pseudo-evangelicæ reformationis artifices ausi essent, annon eorum sacrilega fuisset, & maxime damanda temeritas? Cæterum num latere Pictetum potest, moderatores æquioresque multos e suis de Calvino graviter exoptulasse, quod religionem plus æquo spoliavit, & in detrahendo ac rescando nimius nudum religionis spectram ferme reliquerit? At eam reipsa destruxit. Mittimus quinque sacramenta, quæ instituit, totque certissima catholicæ fidei dogmata, quæ rejecit: Nonne quam Ecclesiæ sacrificium epouit, simul & veram Christi religionem conatus est eripere, & falsam ejus inducere, qui jure auferet sacrificium? Dubitari enim non potest, ubi nullum veri nominis sacrificium, res sacra nulla, Sacerdos proprie nullus, ibi ne religionem quidem esse posse, quam hæc ita sint semperque fuerint conjuncta, ut si unam tollas, reliqua necesse sit, esse sublata. Quæ ergo potest apud Novatores catholica Ecclesia esse, qui nec religionem habent, quæ sine Sacerdotio & sacrificio, quod penitus obliterarunt, nec esse nec intelligi potest?

PRÆLECTIO XIX.

Romana Ecclesia sola est Apostolica.

I. Ecclesiam Christi *Apostolicam* esse, nobis & Novatoribus constitutum: Apostolorum enim opera usus est Christus, ut suam ubique terrarum fundaret Ecclesiam. Verum quo nomine Ecclesia est, & dicitur Apostolica? Eo ne tantum, quod ea retinere se putat, quæ Apostoli docuerunt? Ita quidem pugnacissime sentiunt Novatores, qui sectæ propterea suæ Ecclesiæ Apostolicæ nomen adscribunt, quod literis sacris suo Marte expositis adhzrentes, ex iis solis dogmata cuncta deprimunt, quæ sola ab Apostolis prædicata contendunt. „Vin tu scire, ait Moræus, in præfat. ubi & quæ vobis olim Ecclesia? Nostra erat primitiva Apostolica, illa divino Spiritu afflata, divino verbo pasta, quæ nobis sacramenta Scripturarum canonem, fidei vitæque normam, symbolum Apostolicum christianæ militiæ tefferam reliquit. „Hinc veram Ecclesiam definiunt, *in qua sincera sit verbi Dei prædicatio, & legitimus Sacramentorum usus*, in quo quidem, ait Coquens, maxime errant, quum prius ex posteriori definiunt, & principium turpiter petunt. Exploratum equidem est, in ea, quæ vera sit Ecclesia, & sinceram esse verbi Dei prædicationem & legitimum sacramentorum usum; demonstrandum tamen adversariis incumbit, in sua, quam puriorem reformatamque vocitant, Ecclesia duo hæc esse, quod quanta ab eis temeritate passim asseritur, tanta a nobis veritate ac æquitate negatur. Qui profecto ex doctrina sola constare potest, Ecclesiam veram esse & apostolicam? Quum nota prior sit, oporteat, re denotata, magisque perspicua, necesse foret, perspicuam prius esse doctrinæ veritatem, quam Ecclesiam, quæ illam tenet & consecratur. Cæterum qui id fiet? Doctrina hæc quum spectari trifariam possit, vel ut in libris sacris descripta est, vel ut a fidelibus animo retinetur, vel ut a Pastoribus annuntiatur, horum modorum quo erit illa ante Ecclesiam notior? An ut sacris in libris extat? At hos habent & Nestoriani, & Eustychiani, & Sociniani &c., quos tamen ab Ecclesia Novatores excludunt? An ut est in fidelium animis consignata?

signata? Vetum in iis omnino laret; est enim interior, neque sub sensum cadit. Au demum ut Pastorum ore vulgatur? Sed nequit illa firmam veritatis lux facere, certamque fidem, nisi, qui eam annuntiant, veros esse Pastores, compertum sit, qui, vel legitimo, quem Christus in Ecclesia sanxit, ordine instituti fuerint, vel a Deo extra ordinem suscitati. Sola ergo doctrina veritas manifestare nequit, veram esse Ecclesiam & Apostolicam.

II. Quæ itaque Ecclesia Apostolica, aut nomen istud in qua congregatione iure ponendum est? Quæ successione non interrupta suam ab Apostolis originem ducit, quæ, ut Cyprianus ait, una est, non scissa, & divisa, sed utique connexa, & coheræcentium sibi invicem Sacerdotum, qui suam ad Apostolos originem referunt, glorie copulata; Est enim in corpore Ecclesie successio, eo quod Sacerdotes ejus ac Pastores morte prohibeantur permanere, ut ait Apostolus; quare eandem illam esse intelligimus, quam per Apostolos Christus constituit, si Pastores ac Ministri ejus ab Apostolis, eorumque successoribus continenter ordinati misque fuerint; falsam illam vero nec Apostolicam, ejus Rectorem origo, non est ab Apostolis, eorumque legitimis Successoribus. Hanc ex antiquis Patribus, Irenæo præsertim l. 4. c. 43. Tertulliano in l. de præsertim c. 32., Cypriano in l. de unit. Eccl., Optato Millev. l. 2., Hieronymo in Dial. adversus Lucifer., & Augustino in libris cont. Donat., Apostolicæ Ecclesie notionem hausimus, ad quam illustrandam mirifice facit exemplum, quod Coquerus adversus Mortuum ponit. Quemadmodum (ait) aliquis optime probat, se patrimonium aliquod, seu nobilitatem antiquam a Majoribus suis qui multo ante tempore vixerunt, accepisse, quam ostendit, se accepisse a Parente, & hunc rursus a Patre suo, illum item a suo, sicque deinceps, donec ad familiæ caput perveniat; ita nos recte antiquitatem fidei & doctrinæ, quam in Ecclesia profitemur, ad Apostolos referimus, & Apostolicam esse profitemur, quam evidenter ostendimus, hanc ipsam fuisse doctrinam eorum, qui nos proximo saculo præcesserunt, & rursus illos a Majoribus suis, qui similiter proxime illos præcesserunt, eandem ipsam accepisse,

sicque deinceps, donec continua illa successione series ad Apostolos perducatur, qui Ecclesiam plantaverunt... Id vero continua Episcoporum successione, & Doctorum ac populorum, per quos doctrina ab Apostolis accepta perpetua temporum serie ad nos usque pervenit, optime probatur. Hinc illud Catholici quique usurpare merito possunt, quod in l. de præser. c. 37. agebat Tertullianus: *Nec est possessio: olim possideo: habeo origines firmas ab ipsis Auctoribus, quorum fuit res. Ego sum heres Apostolorum: sicut caverunt Testamento suo, sicut fidei commiserunt, sicut adjuxerunt, ita teneo &c.*

III. Annon autem possessionem hanc jure sibi vendicat Romana Ecclesia? Annon heres Apostolorum? Annon ita tenet, ut suo illi testamento caverunt? Solus Romanorum Pontificum index veritatis, hujus locupletissimam fidem facit; a Clemente enim XIII. qui hodie sedet, eorumdem non interrupta series ad Petrum ducitur Apostolorum caput & Principem, qui sedem Romæ fixit, ut esset illa unitatis centum, veritatis cathedra, Magistra, Mater & radix Ecclesiarum omnium, ex quibus Catholice Ecclesie corpus compingitur, uno ejusdem fidei spiritu vivens, & ab uno eodemque visibili capite, ac Pastore summo Romano Episcopo, administratam. Apostolicæ Ecclesie decus Romanæ eripere quid est, nisi seculorum omnium traditionem reiicere, vetustissimos spectatissimosque Patres, & Ecclesiasticos cujusque ævi Historicos posthabere, apud quos testatissimum est, constitutam a Petro Romanam Ecclesiam, ad quam necesse est omnem Ecclesiam convertere propter potentiorum ejus principalitatem, ex qua omnia venerabilis communionis jura dimanant, extra quam prophanus est, qui agnum comedit, in qua Petrus adluc vult, adversus quam portarum inferi superbia prævalere non possit? Si autem illa Apostolica; ejus ergo sancta & pura doctrina, & orthodoxa fides, nihil enim docet, nec vero docere poreit, quod ab Apostolis non accepit, nisi a Catholice Ecclesie corpore & unitate defeciverit, quod quidem illi ab Adversariis in crimine peripse possum est, probari tamen nec hæcenus potuit, nec poterit unquam. Quorsum ergo Pictus blaterat, Alexandrinam, Antiochianam, Corinthiorum, Philippensem, Eph-

Ephesiorum &c. Ecclesias perinde ac Romanam, a Discipulis Christi fundatas? Eito: quid tum? Apostolicæ illæ esse desierunt, quum missa Apostolicæ doctrinæ nuntio divortium a Catholica Ecclesia fecerunt, & dissidium societatis. Idem & de Anglicanis Episcopis pronuntiamus, & jam, quibus præsent, Ecclesiæ Apostolica successione atque fide gloriosi non possunt; palam enim ab ea secesserunt, quum falsa adoptarunt dogmata ab Apostolorum doctrina profus aliena. Noti sunt eorum Auctores, nota & loca, in quibus cæperunt illa vulgare, noti Doctores, qui eadem scriptis insectati sunt, notum denique tempus, quo fuerunt illa ab Ecclesia proscripta. Adversariorum est, qui hanc ab Apostolorum doctrina Romanæ Ecclesiæ scissionem exprobrare non desinunt, Orthodoxæ & Catholicæ Ecclesiæ corpus designare, a quo suis illa erroribus se distinxerit, horum errorum auctorem nominatim indicare, denotare tempus & loca, in quibus vulgari cæperunt, quum totus mundus in opposita persuasione esset, Doctores appellare, a quibus exagitati illi sunt, necnon Orthodoxæ & Catholicæ Ecclesiæ Concilia contra Romanam, a quibus illi damnati, speciatim tamen notare tempus, quo pauci primum eorumdem Patroni, exim multo plures, demum eo numero, ut Orthodoxis præstiterint, eosque multitudine oppræsserint. Id nisi fecerint, erroris, superstitionis, idololatriæ &c. criminationes, quas in Ecclesiam Romanam conserunt, declarationes habebuntur vanæ, iniquæ, nihilque propositi habentes præter contumeliam.

IV. Pictetus, qui an. 1716. scribebat, Romanam Ecclesiam Clementis I. tempore Apostolicam fuisse, concedit, eandem tamen fuisse negat sedente Clemente XI., qui Clementi I., ait, *successu haud secus, ac Orthodoxis Episcopis Ariani*. Verum ut maxime nobis expeditum est, demonstrare, abstinisse Arianos ab Orthodoxorum fide & successione, quum in hæresim devoluti sunt, cujus pervulgata sunt initia, locus, tempus, incrementa, Catholici, a quibus oppugnata est, Doctores, & Concilium, a quo fuit illa confixa, agat Pictetus, certique tot illos, quos Romanæ Ecclesiæ affligit, errores documentis evincat. Qui tamen is faciet, quod tot e suis ante illum moliti sunt, frustra semper & ineluctiter? Nec ille tamen animo cadit,

Chignoli Ton. I.

sed probasse sibi præclare, videtur, hodiernæ Romanæ Ecclesiæ doctrinam ab ea, quæ antiquæ & Apostolorum ætati proximæ erat, plurimum abhorre, quod hodie apud nos baptismus & a feminis administraretur, quod Constitutionum Apostolicarum auctor vulgo Clemens I. espresse damnat, sit & Laicis interdictum calicis usu, quem Sancti Leo I. & Gelasius I. iisdem non concedunt solum sed & præcipiunt, Clemens demum XI. in notissima illa Constitutione *Unigenitus* non pauca habet, quæ cum Clementis I., aliorumque Decessorum suorum doctrina componi nequeunt. Quo id velut sub oculis statuat, propositiones designat 26. & 27., quæ de *file*, 45., quæ de *carnali cupiditate actiones omnes corrumpente*, 48. & 49., quæ de *operibus sine fidei lausine, sine Christo & sine charitate falsis*, 60. 61. 62. & 67., quæ de *timore supplicii sive servilis*, 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78., quæ de *Ecclesia ejusque membris*, 79. denique & 80. quæ de *lectionis Scriptura sacra generali utilitate ac necessitate sunt*, quas ut orthodoxas esse, & ab earum auctore Quenstello ad veterum Romanæ Ecclesiæ Pastorum, Leonis præsertim I., Gregorii I., Bonifacii II., Sanctorumque Patrum, Augustini maxime, doctrinam plane directas, ita a Clemente XI. præter catholicæ fidei regulam inique confixas fuisse contendit. Minus ne vero inutiliter atque stulte tanto se in labore fregit Pictetus, quam tot e suis citans ante illum? Quum nostris in prælectionibus de *Baptismo & de Eucharistia* satis, ut credimus, evicerimus, interdictam feminis in Constitutione vulgo Apostolicis baptismi administrationem, nisi necessitas urgeat, nec aliam hodie esse Romanæ Ecclesiæ doctrinam & morem, abuti quoque turpissime Novatores Leonis I. & Gelasii I. verbis, quibus longe aliud propositum fuisse constat, quam quod iis assignitur, nolumus actum agere; hoc enim antiquo vetatur adagio. Nostris item insinuat quum non sit, in Constitutione *Unigenitus* defensionem incumbere, quid in singulis Quenstelli propositionibus veneni lateat, veluti digito commonstrare, & quæ præsertim Pictetus ignoxias habet & orthodoxas, quam merito una cum aliis proscripse sint, ostendere. (E nostris multi hoc jam labore egregie perfundi sunt, quorum & hæc provincia erat, quum de his agerent ex instituto, non est, cur singula, quæ Pictetus

N

Ætus obicit, refellamus, nec in damnaudis Quesuelli propositionibus Clementem XI. a Decefforum fuorum Patrumque doctrina defciviffe, probemus. Id jam alibi executi fumus, quum sese occasio dedit, exequemurque deinceps, quum fuerit opportunum. Interim auidamvertant, rogamus atque etiam oramus, qui adhuc de Constitutione *Unigenium* querelas habent, expostulantque, petunt per Quesuelli latus Maguum ipsum Augustinum, quantam improvide Novatoribus anam deus ad criminandum de violata veritate, defertaque Majorum doctrina Romanam Ecclesiam, quod etsi faciunt illi iniquissime, culpa tamen non vacant, qui suz illos foveant indocilitatis exemplo.

V. Jam multis opus non est, ut probeamus, Apostolicæ Ecclesiæ decus & nomen in Novatorum sectam non convenire. Illud quidem sibi temere arrogant: verum edant *origines Ecclesiarum suarum* (Tertulliani adversus antiquos Hæreticos verba gravissima in eos perinde cadunt), *evolvens ordinem Episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus, aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverint, habuerint autorem, & antecessorem &c.* Ubi Calvinianorum ante Calvinum, ubi Lutheranorum secta ante Lutherum? Quomodo insauitus hic pseudo-evangelicæ reformationis parens Pastor haberi potest, quod contra Novatianum ajeant Cyprianus, qui nemini succedens, & a se ipso incipiens, alienus est & prophanus? Quid Novatoribus commune cum primitiva Apostolica Ecclesia, qui ne Episcopos quidem & Sacerdotes habent, Ecclesia autem non est, ait contra Lucifer. Hieronymus, *qua non habet Sacerdotes?* nam, ut eam desinit Cyprianus, *plebs est Sacerdoti adunata, & grex Pastori suo adherens.* Qui potest ergo eorum congregatio Ecclesia esse, unde Sacerdotes & Episcopos abiegarunt, succederuntque Ministros, qui, ut ibidem scribit Hieronymus, *ipsi sibi & laici sunt, & Episcopi?* Non magis itaque sua illa, quam puriorem & reformatam dicitant, Ecclesia Christi est & Apostolica, vensime ait Coquæus, *quam cæterus ille idololatriam in Israel sub Hieroboamo, qui repudiatis tum Sacerdotibus legitimis Aaronis successores, tum Levitis in ministerium tem-*

de extremis populi, qui non erant de filiis Levi, cum quibus Protestantium Ministri, in quibus nulla facta ordinatio nec legitima successio, semen Chanaan & non Juda, merito conferri possunt.

VI. Quid porro, ait Piæterus, si Ministri apud nos Episcopos & Sacerdotibus suffecti sunt? *Legitimi & ipsi sunt Apostolorum Successores nam eandem doctrinam retinent atque tradunt & Viget & apud nostros in Angliæ Episcopatus, Apostolorum tempore iidem Episcopi, qui Pastores ac Presbyteri Ecclesiæ propterea Episcopos habeant, an iis careant, perinde est. Credimus denique, quidquid Apostolorum symbolum tradit, quidquid priora quatuor Œcumenica Concilia sanxerunt, totum postremo Dei verbum.* Hæc tam explorata ille putat, & solida, ut probatione non egeant, quare ad ea confirmanda nil adfert. Quibus tamen hæc ab se venditari licenter posse, exultavit? Num ea ipse sibi auctoritate esse, visus est, ut suis quisque habere debeat, quod ipse dixerit? Quos supra perstrinximus, intolerandi Lutheri, Zuinglii, Calvini &c. Synodorum nationalium Vapincensis, Charentonicæ, & Dordracenæ errores num Apostolicos auctores atque futores habent? Qui eos docere non desinunt Ministri, illos ab Apostolis num hauserunt? Viget & nunc apud Calvinianos Anglos Episcopatus? Intercidit jam pridem illum, atque ibi Apostolicam successionem ab Eduardi VI. tempore interruptam, nostris in prælect. de Ordine momentis adeo firmis advertus Courayerum evicimus, ut non sit idoneo responso locus. Quid h. omnis Episcopus Pastor? Num vicissim omnis Pastor Episcopus? Alios a Christo institutos Episcopos a Presbyteris, hique gradu & potestate superiores, adversus Acurium in Presbyterianis redivivum ibidem omni argumentorum genere confirmavimus; quare non est, cur idem rursus agamus. Quum exploratum autem sit, divinitus constitutos, *positosque a Spiritu Sancto Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo, Act. 20.*, quid temerarium magis, impium, facilelegum, quam Episcopatum evertere atque exterminare? Quid irreligiosum magis, quam illum in adaphoris nulliusque momenti rebus habere?

VII. Cui etiam persuadete Piæterus poterit, credi ab se & a suis, quæcumque

que Apostolorum Symbolum tradit? Quomodo unam sanctam Catholicam Ecclesiam credant? Annon aut Ariani olim, & alii quique Hæretici? „ Hic quidem articulus sit unus instar omnium ex Symbolo Apostolico nobis propositus; siquidem multis argumentis convincerem, „ Moxæum & suos ne unum quidem Symboli Apostolici articulo ea certitudine, „ & firmitate, qua Christianum decet, assentiri, ut non mirum, si subinde illi fluctuent, & hæreses tandem desinant in atheismum: „ Ita Coquæus aptissime. Descensus item Christi ad inferos quæ apud Calvinianorum plurimos fides? Qui inferos *sepulchrum* interpretantur, negantque, Christum eo vere descendisse, quo Catholica semper Ecclesia docuit, iine rectam habent hujus articuli fidem? Qui etiam realem Christi in Eucharistia præsentiam, incrementum altaris sacrificium a veri nominis Sacerdotibus oblatum, preces pro defunctis, Sanctorum invocationem, Romani Pontificis primatum &c. in Romanæ Ecclesiæ erroribus numerant, qui gloriam possunt, assentiri se iis omnibus, quæ sunt a prioribus quatuor Generalibus Conciliis approbata? Neque enim alio quam oculis opus est, ut certior quisque fiat, laudatas, quas ipsi cum errata rejiciunt, veritates Synodis tibi ratas fuisse, & certissime præjudicatas. Totum ne denique verbum Dei recipiunt, quæ tenent? Quot ejus partes suo arbitratu repudiant? Quas vero retinent, habent quidem ad speciem, non ad veritatem, ut egregie ait Augustinus; quum enim Scriptura sacra non in litera sit, sed in spiritu, non in corice, sed in medulla, germanamque ejus intelligentiam solus ille, quo edita est, Divinus spiritus suppeditet, habere hanc quomodo possunt, qui illam non in tradito Dei verbo, non in constanti universalis Ecclesiæ interpretatione, non in communi Patrum sensu, sed in privato suo judicio conquirunt? Gloriam ergo delinunt, Apostolicam penes se Ecclesiam esse, cujus ne vestigium habent.

VIII. Notum est, & apud omnes pervulgatum, Novatorum, quo sectæ suæ ab Apostolis originem tueantur, & argumenta, quibus a Nostratibus premuntur, infringant, alios reponere solitos, primos reformationis artices a Romana Ecclesia, alios, a Deo ipso veterum Prophetarum

instar extra ordinem eisdem missos. Quum in commentis his refutandis multi sint, quotquot e nostris in hoc argumento versantur, temperabimus calamo; qui enim primum efferunt, satis nobis videtur superque relessi ipsis Lutheri, & Calvinii verbis, quorum prior ait: „ Opus „ ministerii hujus, ad quod a Deo vocatus sum, non accepi ab homine, neque per hominem, sed per donum Dei, „ & revelationem Christi. „ Posterior vero art. 3. confess. hæc gallice habet, quæ latine reddita sic sonant: „ Ecclesiæ status ita perturbatus erat, ac „ interruptus, ut oportuerit, Deum extraordinaria quadam ratione homines „ suscitare ad Ecclesiam restaurandam & „ denuo erigendam. Alii vero, qui illos a Deo extra ordinem missos comminiscuntur, S. Paciano respondeant hæc adversus Novatum nervose torquenti: *Novatus linguis novis locutus est? prophetavit? suscitavit mortuos potuit? Horum enim aliquid habere debuerat, ut Evangelium novi juris induceret. Signa proferant, quibus, ut olim Prophetæ & Apostoli, missioni huic extra ordinem suæ Lutherus & Calvinus fecerint fidem: At quæ proferent? Non alia, quam cæterorum Hæreticorum, de quibus festive Tertullianus in l. de præscr. c. 30. Volo virtutes eorum proferre, nisi quod agnosco maximam virtutem eorum, quæ Apostolos in perversum emulantur; illi enim de mortuis vivos faciebant, isti de vivis mortuos faciunt, quod in Calvinum præsertim quam belle quadret, videndus Hieron. Bolserus in ejus vita c. 13. Sed quum de Ecclesia jam satis, ad reliquos locos ex ordine instituto tradenda oratio est.*

PRÆLECTIO XX.

De Conciliorum auctoritate.

I. Concilium latine, græce Synodus, hebraice Synedrium, cæterum Pastorum significat in locum novum coeuntium, ut causas vel fidei, aut morum, aut discipline definiant. Notissima est Conciliorum divisio in *generalia*, græce *æcumenica*, quæ Episcoporum ex omnibus Christiani orbis partibus accitorum, *nationalia*, quæ Episcoporum unius nationis aut regni, *provincialia*, quæ Epi-

episcoporum unius Ecclesiasticae Provinciae, *episcopalis* demum, seu *Diocesana*, quae Sacerdotum unius dioeceseos convocazione celebrantur. A Christiani nominis ortu novemdecim numerantur generalia legitima Concilia in Ecclesia Catholica habita, quorum priora octo in Oriente, reliqua in Occidente: inter Nationalia celebriora feruntur Cartaginensia, & Tolletana plura, de quibus, ut de aliis, non attinet dicere; sermonem enim potissimum institutum de oecumenicis, quae, quum Catholicum, cui Christus absolute promissit cujuscumque erroris immunitatem, Ecclesiam repraesentent, certam facere possint Catholicorum dogmatum fidem, & firma Theologo argumenta suppeditare, mox ut consilat, rite illa fuisse, & legitime celebrata. Praejudicatae autem rei loco ponimus, Synodi Ecclesiasticae nomen non laicos, sed Pastores & Pontifices Ecclesiae completti in locum unum congregatos, ut de causis Ecclesiasticis, hoc est, de fide, moribus, religione pronunciant; nam & ipsa ejus notio in omnium fidelium animis penitus insita & consignata, perpetuaeque ab Apostolorum aetate ad hanc nostram Ecclesiae consuetudine confirmata, errare certe in media luce, demonstrat, quotquot Synodum aliter quam Episcoporum ac Sacerdotum collectione definiunt; quare Lutherum morari nolumus, qui a Leone X. condemnatus generale Concilium appellavit, sed novi generis, & omnibus retro saeculis inauditum, ubi de fidei quaestionibus non Episcopi & Sacerdotes, judicarent, sed Rhetores & Laicorum turba, qui non via & ratione, sed verbis & clamoribus praevalerent, ut & Bucerum, qui ait, in Synodum Ecclesiae cogi non debere, nisi fidei Dei. Infamum utriusque commentum tam copiose atque valide refellit Cano l. 5. toto c. 2., ut jam nulli probari possit, nisi qui germanas ipsas rerum notiones evertere, & invanitate Ecclesiae consuetudinis, quin & divini eloquii, nullam habere velit rationem.

II. Item ut certum sumimus, quod a nostris, Sanderò praesertim, Bellarmino, Coquo, aliisque pluribus evidenter demonstratum est, verissime scripsisse Pelagium II. Rom. Pontificem: *Generalium Synodorum convocandarum auctoritas Apostolica Sedis B. Petri singulari privilegio tra-*

dicta est, solos etiam Episcopos in iis Judices esse, quorum est, sententiam ferre; quare laudati Scriptores locupletissime probant, concessum quidem ab Apostolica Sede non semel, ut Christiani Imperatores ceu *Tutores Ecclesiae potestate praesidii* Synodos convocarent, iis quoque interessent, vel ad eos Judices sui vicarios allegarent, ad eos tamen convocacionem hujusmodi non pertinuisse *jure & potestate regiminis*, admississe illos aut destinatos ab eis Indices Synodis, abstinuisset tamen religiosissime a ferenda de Ecclesiasticis rebus sententia, nec alterius finis gratia, quam tuenda Conciliorum libertatis, componendorum, si quae orta inter Patres essent, dissidiarum, arcendaeque auctoritate sua omnis vis, *suum Conciliis commodasse praesentiam*. Quid vero, si & Conciliorum decreta interdum subscripsisse leguntur? Suone jure id fecerunt, quali vero eorum esset, Ecclesiastica judicare, in quoque judicio sancire? Adjunxisse eos duntaxat auctoritatem suam, quo & saecularis potestatis metum continerentur Haeretici, & Synodales, quorum Princeps ipse subscriptor erat, sanctiones facilius pleniusque implerentur, memorati Auctores luculenter evincunt. His praejactis, ad praecipuum quaestionis hujus caput accedimus, & ad probandum aggredimur, generale Concilium legitimum errare in fide non posse, & raras ejus definitiones certam, facere Catholicorum dogmatum fidem; *legitimum* autem dicimus, quod Romani Pontificis auctoritate non convocatum solum sit, sed & confirmatum. Quare, ut Ecclesiam, quum de ea ageremus, *audiendam* esse, conficimus, ejusque teneudum doctrinam & fidem, quod spiritus veritatis in ea perpetuo manens omnem ab ea errorem arceat, ita & ejusdem in legitimo generali Concilio adnatae definitionibus standum est, quibus qui parere noluerit, habendus est *sicut Ethnicus & Publicanus*.

III. Qui veritatis hujus momenta desiderat, habet Melchiorem Cano, qui l. 5. c. 4. concl. 3. multa a Scripturis, Patrum dictis, constanti Ecclesiae more, ratione & absurdis ducta preste quidem & strictim, sed valide, & efficaciter arguit, quae posteriorum Theologorum nemo ab illo mutuata non latius dilatavit. Haec quum apud eundem loc. cit. videri possint, aliud persequemur argumentum, quod

quod est Novatoribus permolestum, nec expediri ab eis ulla ratione potest (existit enim ex re apud eos solemniter gestis, atque præjudicata) ad quod evolendum pauca præmittere, operæ pretium est. Quum sub initium proxime elapsi sæculi acerrima Jacobum Arminium Amstelodamensem primo Ministrum, exin Theologiz in Lugduni Batavorum Academia Professore inter, & Franciscum Gomarum in eadem Academia Theologiz Doctorem de gratia & arbitrii libertate contentio exarsisset, eas apud Novatores excitavit turbas, ut nationali Synodo ad illas sedandas opus esse, censuerint. Indicta illa, habitaque est Dordraci Bataviæ Hollandiæ urbe anno 1618., cui, annitente Comite Willelmo Ludovico Frisiz Præfecto apud Mauritium Nassovii Principem, præses datus est Joannes Boyerman Leovardiæ Minister juratus Discipulorum Armini, quos *Remonstrantes* dicunt, hostis, quo potissimum agente Arminianorum doctrina solemniter a Synodo proscripta, anathemate perterriti ejusdem cultores, & ab academicis & Ecclesiasticis quibusque functionibus amoti omnes, in exitum acti plures, nonnulli in carcerem rursi, capere etiam plexi quidam, consecuta demum Moderatorum Reipublicæ declaratio, *nationalem Synodum summum esse & legitimum controversiarum fidei judicem*. Quid, si acerrime de judicii iniquitate expostularunt Arminiani? Quid, si palam aperteque causati sunt, plerisque, qui in Synodum coiverant, jam suæ doctrinæ insecutos, non potuisse propterea actorum partes simul & judicum saltimere? Numquid auditi? num reclamantibus & conquerentibus indultum? Repositum communi & consulti consilio, peccare illos adversus morem in prioribus quatuor Œcumenicis Synodis sancte retentum, ad quas qui conveniunt Episcopi, etiam Arian, Macedonii, Nestori, & Eutychetis erroribus jam ante conventum palam adversarentur, non desierunt tamen in iis, qui universalem representabant Ecclesiam, ceteris, legitimi eorundem judices esse, numquam aliqui cogi potuisse aut posse legitimas Synodos ad finiendas, quæ de religione sunt, controversias; nam & Pastores, qui vigilantia arque zelo, & Theologi, qui doctrina ceteris præstant, opiniones, quas a

fide alienas putant, primi semper verbo atque scriptis exagitant, qui si iccirco a jure excidant in Synodum coeundi, poterunt impune, nullo adversante, grassari confirmarique hæreses, nec propterea dici eos posse *judices in causa propria*; quotiescumque enim doctrina orthodoxa sancienda est, non privatorum, sed Dei & Ecclesiæ causa dicitur, ad quam finiendam advocandi non sunt Juæzi aut Ethnici, qui nullarum partium sunt, sed oportet, ut ejusdem Ecclesiæ Pastores fratresque conveniant *ad judicandum secundum Dei verbum*, etli non in eadem antea sententia essent; lato autem ab eis judicio standum esse, cui qui refragantur, satis hoc ipso declarant, nuntium se communioni Ecclesiasticæ mittere, habendos propterea illos ut schismaticos & hæreticos. Hæc Synodorum a Novatoribus habiturum celeberrima de audienda Ecclesia congregata, quam legitimum controversiarum de religione judicem esse declarat.

IV. Ex his autem jam ita possumus argumentari. Papam ac Episcopos, qui in generali Synodo universalem Ecclesiam representant, haud minus legitimos esse controversiarum, quæ de religione excitantur, judices, quam pseudo-evangelicæ reformationis Ministros, ac Pastores, negari, vel in dubium vocari nequit, nisi demonstratum aperte sit, desisse illos veræ Ecclesiæ membra esse, quæ ad Novatores translata sit: Tantum autem abest, ut sit hoc, quamquam ab Adversariis millies jactatum, demonstratum unquam, aut demonstrari unquam possit, ut contra demonstratum evidentissime sit, solam Romanam veram Christi Ecclesiam esse, quod sola sit germanis veræ Ecclesiæ notis insignis; Papa ergo ac Episcopi generalem habentes Synodum legitimi sunt controversiarum fidei judices perque saltem, ac pseudo-reformatz Ecclesiæ Pastores; si ergo hi in nationali Synodo congregati non *legitimos* solum, sed & *summos* controversiarum judices se esse definiunt ea auctoritate instructos, ut anathemate perstringere, ab Ecclesiasticis & academicis quibusque muneribus deturbare, & in Hæreticis habere, jure possint, quotquot laxæ ab se sententiæ refragantur, idem hoc jus certissime obtinet Papa, & qui in ejus communionem sunt, Episcopi ad

habendam generalem Synodum convocati, nec possunt eo, nisi temere & inique, fraudari. Exploratum est autem, non posse generalem Synodum legitimum esse, atque summum controversiarum fidei iudicem, nisi ab errore prorsus immunis sit: ipsis ergo adversariorum principibus, & omnium maxime solemnem definitione conficitur, quod proposuimus. Præterea quum Lutherus, Calvinus, Zuingleus, & qui ad eos primo se adiunxerunt, ceperunt de fide controversari, intra Catholicam Romanam Ecclesiam erant: hujus ergo erat, de eorum causa cognoscere, de illa iudicium ferre legitimum ac supremum: controversantium fuit, mox ut illa ratam sententiam dixit, obtemperare, ejusque dicto audientes esse, quod quum præstare pro incredibili sua pervicacia noluerint, quid est, quod queruntur, se anathemate confixos, & in perduellibus, damnatis, schismaticis, & hæreticis numerari? Dordracani Concilii definitionibus atque actis satis superque probatur, jure suo, eoque summo egisse Tridentinum, quum in eos damnationis sententiam pronunciavit.

V. Nihil non molitur Pictetus, quo argumentum hoc, quod plane decretorium est, labefaciat. Quum Dordracana Synodus, ait, summum controversarum Arminium inter & Gomarum motu iudicem se declaravit, non in scriptum Dei verbum sibi auctoritatem attribuit, sed tantum in contententes. Lepide sane. Num Romana Ecclesia ejusque generalia Concilia sese Scripturis antulerunt, suæque illas auctoritati subiciunt? Non est, cur Pictetus diverticula flexionesque quaerit ad elabendum. Occurrimus, premisusque, quod mox instruximus, argumentum. Et si Dordracana Synodus non ea fuerit temerata, ut se scripto Dei verbo superiore esse censuerit, ita tamen legitimum atque summum contententium de ejus sensu iudicem sese itaquit, ut hæreticos, præciososque ab Ecclesiae corpore prouentiarit, qui adversus suam sententiam reclamassent? Nec plus sibi Romana Ecclesia sumit: se infra scriptum Dei verbum agnoscit, jure tamen illi præest, qui de germana ejus intelligentia disceptant, summusque est & legitimus iudex contentionem, quæ a sibi obnoxia de religione excitantur. Debuerunt ergo Novatores legitimam hanc

ejus auctoritatem suspicere ac vereri, & definitionibus parere, quas in Tridentino Concilio illa sanxit: damnati ergo jure & merito sunt, quod ejus auctoritatem nihil penderint, iudiciumque deseperint.

VI. Neque minus ineptum est, quod idem Pictetus addit: "Nationales Synodos ita quidem controversiarum iudices esse, ut ab earum appellare sententia nefas sit, & qui gerere morem non sint, jam sint ab Ecclesiae communione remoti, integrum tamen cuique esse, in Synodorum sententias inquirere, atque alio migrare, si nequeat in Ecclesia, a qua damnatus est, pacifice vivere;" hæc enim nonne invicem aperte pugnant? Si jam non est a Synodi Nationalis iudicio appellari, qui potest quilibet jure suo ejus sententiam examinare? Quem intelligimus legitimum, & a quo nulla est provocatio, iudicem? Nonne illum, cujus absoluta & plena est in eos, quorum causas finit, auctoritas, qua ita illos sibi obnoxios, devinctosque habet, ut cogere illos possit, re judicata stare? At si post judicatum hujusmodi fas est privato, rationem suam appellare, ac de iudicatis æquitate vel iniquitate decidere, num sibi constet, qui nationalem Synodum iudicem legitimum dicit, a quo nulla potest appellatio interponi? Insuper, si privatis jus est, instituendi definitionum Synodi disquisitionem, easque rejiciendi, si abhorre illas norit a verbo Dei, nonne supervacua jam, & plane inutilia omnia de fidei quæstionibus Ecclesiae iudicia atque sanctiones? Quis se iuste damnatum agnoscat, & confitebitur? Nonne adversus Dordracenam Synodum a Remonstrantibus vehementer reclamatum? Nonne obnuntiatum, ejus decreta verbo Dei adversari? Porro quid eradele magis, magisque tyrannicum, quam anathemate plectere, ab Ecclesia extrudere, loco movere, exilio, carcere, capite etiam homines mulctare, qui certum jus obtrinent, Nationalis Synodi iudicium repudiandi, cui, persuasum habent, non posse se absque impetate obtemperare? Ita tamen enim Arminianis Dordracenam Synodum se gessisse, testatissimum est; pessime ergo concludit Pictetus, peti ex ea non posse argumentum adversus disquisitionis necessitatem; quum enim illa summum controversiarum iudicem se declaravit, tamque gra-

gravibus poenis in reclamantes animadverterit, concludendum necessario, voluisse illam, jam nullum esse disquisitioni locum, sed in sola, quam sibi legitimam & summam tribuit, auctoritate conquirendum.

VII. Negat tamen Pictetus, Ecclesiam quidquam posse ceu fidei dogma *summa auctoritate* sancire; non est enim illius, ait, nisi *subalterna auctoritas*. Erravit ergo Dordracena Synodus, quum summum controversiarum iudicem solumiter se declaravit. Hoc ne dabit Pictetus? Negare ne etiam audebit, in omni sapienter, ordinatque constituta Republica oportere, ut tribunal sit a summo Principe auctoritate donatum, qua decidere de rebus omnibus possit, quæ in controversiam adducuntur? Tribunal autem hoc seu iudicem quem intelligimus? num legem Principis, de cuius intelligentia magna sæpe contentio est? Nullus esset unquam disceptationum ac litium finis; lex enim nec ipsa se explicat, nec quidquam sola definit, quum inania sit & elinguis. Vivo ergo & loquente iudice opus est, qui verum legis sensum expromens controversias finiat, quod potestate huiusmodi a Legislatore instructus sit. Quum sit ergo Ecclesia societatium omnium optime ac sanctissime instituta, nonne in ea sit tribunal, oportet, in quod Christus summus religionis nostræ auctor, ac Legislator potestatem transtulerit omnium, quæ de germano verbi Dei sensu oriri possunt, disceptationum decidendarum? Hoc autem quod, nisi Ecclesia, quam Christus ab omnibus audiendam edixit, numerandosque, qui audire noluerint, in Ethnicis & Publicanis? Si non est Ecclesiæ, ut Pictetus blaterat, *nisi auctoritas subalterna*, quis jam summus iudex, quem appellare ab ejus sententia quis possit? Num scriptum Dei verbum? At dirigere ad illud quidem suas Ecclesiæ sententias debet, iudicem autem illud nec esse, nec esse posse, tam est perspicuum, ut Pictetus ipse consentiat, *Scripturam iudicem proprie non esse*: Si ergo in Ecclesia certissime opus est iudice, eoque summo, tandem est, alium hunc non esse, nisi Ecclesiam, quam summus ipse Legislator aperte designavit, quum ait: *Vic Ecclesiæ; si autem Ecclesiam non audieris &c.* Przpollere ergo Pictetus scribit,

Ecclesiam iudicem non esse nisi *subalternum*, nec posse illam quidpiam ceu fidei dogma sancire. Ceterum, si non est Ecclesiæ in rebus huiusmodi auctoritas summa, qua temeritate itaque Vapincensis Calvinianorum Synodus an. 1603., *Papam Antichristum esse*, & Dordracena 1618. *iustitiam semel acceptam nunquam amitti posse*, inter fidei dogmata certo ac felici iudicio retulerunt?

VIII. Erratum hoc suum videtur Pictetus agnovisse; nam illud ex parte corrigi addens, non esse *Ecclesiæ auctoritatem summam fidei articulos condendi*. Verum, cui nostrum unquam hoc paradoxum in mentem venit? Scripti & traditi Dei verbi auctoritate freti contendimus, (nec tam audax Pictetus erit, ut negare illud velit) licet novos fidei articulos cadere Ecclesiæ nequeat, posse illam tamen declarare, veritatem aliquam revelatam fidei articulum esse, etiam illa ante declarationem ejusmodi in fidei articulis non haberetur, ad quod confirmandum multa nobis ad manum exempla essent e puriori, quam Novatores ipsi magno in honore habent, antiquitate petita, nisi in re notissime, & minime controversa verba supervacue ponere vereremur. Ut certum item sumimus, esse illam legitimam atque summam omnium, quæ oboriri intra illam possunt, questionum disceptatorem, & iudicem, quam veritatem præter innamera, quæ a nostris veritata prætermisimus, argumento firmavimus prompto ex Dordracenæ Synodi definitione, quod nullo idoneo responso convelli potest. Occurrit tamen Pictetus, cui illud maxime crucem figit, ajeus, voluisse memoratam Synodum suo, ceu legitimo & summo iudicio itari, quod persuasum haberet, esse illud ad traditam nobis a Deo regulam, scilicet Scripturam, exactum. Festive sane. At Tridentina Synodus, quum suas ab omnibus definitiones excipi probareque jussit, num persuasum habuit, esse illud ad traditam regulam suum iudicium aberrare? Pessimè tortus ille reponit, (cretetorium plane responsum tantoque capite dignum), exegisse merito Dordracenam Synodum ab omnibus obedientiam, quod definitiones suas crederet scripto Dei verbo consentaneas, recte autem & laudabiliter despecta a Novatoribus Romanæ Ecclesiæ iudicia. Cur autem? Quæ discrimi-

nis

nis ratio? Pícteti non est, quidpiam eorum unquam probare, quæ dicit; sibi enim licere putat, quæ e re sua censuerit, efferre, quamquam nec ipsam habeant veri similitudinem. Hinc tamen vel maxime apparet, nihil esse argumentum, quod ex Novatorum principis constatum ursumus, validius, majorisque ad conficiendum, quod volumus, efficacitatis; nam ad illud dissolvendum tam indigna arripere cogitur, qui præ omnibus in ejus dissolutionem incubuit.

IX. Quum vero idem (hoc ab eo testimonium extorquente veritate) scribit, auscultandum esse Judicium consilii ac sententia, modo, quod proponunt, iustitia ac veritati, quæ Deus est, manifeste non adversetur, nonne ipse se damnat? nonne sua se confessione confodit? Auscultandum itaque Tridentinæ Synodi definitionibus. Quidpiam ne in iis, quodcum iustitia ac veritate, si non evidenter, probabiliter saltem pugnet? Etsi Calvinus in antidoto, Kemnitius in examine Concilii Tridentini, & Novatorum complures multum in se negotii susceperint, quo probarent, multa a Tridentinis Patribus in dogmatum fidei censum collata, quæ palam a verbo Dei, a iustitia, a veritate abhorrent, quo demum tantus eorum conatus recidit? nonne in turpi calumnia non deprehensi solum sed & convicti a Nostratibus manifestissime sunt? Píctetus ipse, qui hoc idem non Tridentino solum, sed & Nicæno secundo, & Lateranensi quarto, & Florentino in crimine posuit, quid ad hoc probandum affert præter vanissimam loquacitatem? Sed & illud quam futile, & quam falsum, quod de Tridentino præsertim scribit: *quantus Pontificiorum timor, ne Protestantes ad Concilium accederent?* Si non erat in eo extinctus veritatis amor, nec volebat insignite mendax haberi, scribere debuerat: quid a Romano Pontifice, quid a Concilio ipso, quid a Cæsare prætermisissimum, ut ad illud Protestantes tuto atque libere convenirent? Ad faciendam veritatis huius certissimam fidem alione opus est, quam decreto salvi conductus Protestantibus dandi, & ejusdem datæ Protestantibus forma sess. 13. de Reform. c. 8. Quum ergo, quæ sunt a Tridentino proposita, nec probatum sit, nec probari unquam possit, a iustitia & veritate, quæ Deus est, aperte aliena esse, excipienda ab

omnibus, Pícteto ipso iudice, sunt.

P R A E L E C T I O XXI.

Reliqua Pícteti, aliorumque Novatorum argumenta diluuntur.

I. UT universalem Ecclesiam in Œcumenica Synodo congregatam Píctetus probet deficiere a fide posse, vetera multa appellat Concilia manifesti erroris convicta, Tyrium primo & Hierosolymitanum an. 335., in quibus M. Athanasius, cujus erat cum fide conjunctissima causa, damnatus, Antiochænum an. 341., in quo idem Athanasius loco motus, & Episcopatu extrusus, Symienſe an. 358., in quo nova fidei formula condita, quam subscribens Liberius inivit cum Arianis societatem, Mediolanenſe an. circiter 354., in quo Orthodoxi plures Episcopi Arianorum laqueis capti sunt, Ariminense an. 359., cujus etsi tenuissima initia, nam primum damnati Ariani, lamentabilis tamen exitus, nam *Omonium* expunctum, Ephesinum secundum an. 449., quod & Eutychetem absolvit, defensorumque catholicæ fidei Flavianum CP. Episcopum condemnavit, Chalcedonenſe an. 457., a quo absoluti Theodoritus Cyri, & Ibas Edessæ Episcopi, quos postea Œcumenica quinta Synodus Constantinopolitana secunda in Hæreticis habuit, & proscripti; Addit, & Concilia quadam de eodem doctrinæ capite invicem discedisse, ut de imaginum usu atque cultu, & pugnantia talis de creta.

II. In immensum abiret sermo, si vellemus, de singulis a Pícteto oppositis speciatim copioseque dicere, ut Nostratum multi faciunt, quos adire poterit, qui cupit singula penitus & ample nosse. In brevitatem intenti non reponemus, nisi quod ad dissiciendum Pícteti argumentum satis fuerit. Quo tota hæc conquisita tam studiose, tamque iactata eruditio? nec minimum illa adversus nos, nec pro Pícteto facit; quæ enim ad probandum, deficere Ecclesiam a fide posse, laudavit, Concilia, nonne fatetur ipse, fuisse ab Ecclesia rejecta? Hoc ipso auiem evincitur, tributam divinitus Ecclesiæ absolutam erroris immunitatem. (ur enim ipsamet memorata (præter Chalcedonenſe & CP. II.) concilia rejecit? Nonne, quia

quia a totius mystici corporis doctrina, constantem, quæ universim & ubique obtinuerat, Majorum traditione dissecant? Inviolatum itaque servat illa depositum fidei; nam Concilia repudiavit ceu illegitima, jure quidem ac merito, ut Pictetus ipse concedit, quæ illud violare ausa fuerant. Præterea: Catholicam Ecclesiam, & quæ illam repræsentant, œcumenica Concilia errare in fidei morumque doctrina non posse, contendimus, non quæ *particularia* vocant, multo minus, quæ vel tota, vel majori ex parte ex Hæreticis conflata sint: quomodo Pictetis probe nosset, hujusmodi fuisse Concilia, Tyrium, Hierosolymitanum, Sirmienſe, Mediolanenſe, secundum Ephesinum, quod & vulgo *latrocinium* dicitur, quorum ex iis ponere exempla voluit ad evitendam Ecclesiarum in Conciliis Œcumenicis & legitimis collectæ auctoritatem? Nec minus inscite Ariminense opponit; multa enim in eo memoranda peccat; nam neque Œcumenicum illud fuit, etsi numerosissimum, quomodo & Seleuciæ aliud tunc haberetur de eadem causa Concilium, cui S. Hilarius Pictavorum Episcopus interfuit, neque legitimum, invito enim Liberio Romanæ Sedis Antistite convocatum, improbatumque ab Ecclesia: neque vox *Omnium*, ut falso Pictetus ait, expuncta, & solemnī decreto damnata, sed visa tantum Patrum compluribus, quibus Ariani fucum fecerant, persuaserantque, nullius illam, aut parvi ad exprimendam veram fidem momenti esse, pacis studio prætermittenda.

III. Quid vero est, quod inter Chalcedonensem, & Quintam Synodos pugnam committitur? Mentitur ipse, dum scribit, Theodorum a Chalcedonensi absolutorum, fuisse a quinta Synodo cœn Hæreticum condemnatum, ejusque oblitus est, quod paulo ante scripserat, coactam hanc præcipue ad confingenda Theodori Mopsuesteni, & Theodoriti Cirenſis scripta, & Ibae Edesseni ad Mari Persam Epistolam, hæcque celeberrima illa tria esse *capitula*, quæ ibidem profcripta sunt. Theodoriti itaque scripta, non personam Synodus quinta damnavit, ejus contra personam, non scripta Chalcedonensis absolverat. Quæ ergo duas has inter Synodos pugna? Verum, regerit Pictetus, scripta configere nonne

& Auctorem eorum damnare est? Fallitur tamen, ac fallere alios vult; nonne etenim pervulgatum est, Ecclesiam Janſenii personæ e. g. peperciſſe hæcenus, nec illum unquam inter Hæreticos retulisse, etsi notissimas illas quinque propositiones ex ejus libro, cui titulus *Augustinus*, excerptas rato judicio damnavit? Etsi etiam Ecclesia librum *des Maximes des Saints* a Cl. D. de Fenelon Cameracensi Archiepiscopo editum proſcripſerit, quis efferre audeat, & perdoctum maximeque pium ejus Auctorem fuisse proſcriptum? Alia multa ex priorī Ecclesiæ ævo peti exempla hujus generis possent; sed par non est, de re notissima, jamquodam præjudicata plus æquo laborare.

IV. Quæ autem Genevenſis Miniſtri ſinceritas, ad demonstrandum, lata a Conciliis contraria de imaginum ſuſu & cultu decreta, Concilium proponētis Constantinopoli sub Constantino Copronymo ab Iconomachis habitum? Dubitatum ne nunquam apud nos, Hæreticorum conventicula ab Orthodoxorum Conciliis de capitibus, quæ in controversia erant, difſeſſe? Nnm hoc in quæſtionem adducitur? Quæſtio est, an laudari legitima Catholicorum Concilia possint, quorum contrariæ fuerint de fidei dogmatis ſententiæ, quod conſtanter negamus, certique ſumus, nunquam hoc a Picteto, aut gregalium ejus aliquo probatum iri. Neque est, cur Francofordienſe Concilium opponat. Quin eorum & noſtris adoptare reſponſum neceſſe ſit, qui, ut ſeſe ab argumento inde ducto facilius expediant, Provinciale reponunt fuiſſe illud, non Œcumenicum, nec quo ad hoc ab Apoſtolica Sede probatum, ignorare proſecto Pictetus non poterat, a tot aliis iſſique doctiſſimis reſponſum, Francofordienſes Patres Nicænum ſecundum, quod Conſtantinopolitanum per errorem dicunt, repudiaviſſe, quod græci ſermonis ignari, ac infideli actorum ejusdem Concilii translatione decepti falſo putarint, decreviſſe illud, exhibendum ſacris imaginibus eandem, qui *conſubſtantiali & ſubſiſtentiæ* ſummam latræ cultum, a quo errore quam prociſ Nicæni Patres abſtinerint, ſola actorum leſio demonſtrat, perſuaderetque firmiſſime. Mirum ne vero, Francofordienſes Patres in errorem tam deteſtandum acerbè inveſtos eſſe, in quo hæſite Nicænos, perſuaſum habeant,

beant, imprudenter tamen, & falso; & nam Nicæna Synodus expresse aët. 2. illum explodit? Breviter hæc perstringimus; sunt enim a nostris late pertractata, qui hoc idem argumentum a pluribus ante Pictetum objectum refellerunt, ut & infalsa illa, quæ adversus Constantinensē, Basiliensē, & Florentinum Concilia totquent Novatorum aliquot, vix digna tamen, quæ serio resutentur.

V. Pictetus, cujus est commentorum maxime ferax ingenium, statuit, posse privati hominis judicium de fidei morumque capitibus rectius variasque esse, quam frequentissime Episcoporum catus; accidere item facillime posse, ut plurimum Ecclesiarum jam corruptarum Episcopi auctoritate ac suffragatione prævalent Ecclesiarum, quarum est recta, ac incorrupta fides, Pastoribus: quæ tum horum Conciliorum auctoritas? Quo loco eorum habenda sententia? Respondemus, promississe Deum corpori Ecclesiæ, & Pastorum docentium catus, non privato, utur probus ille ac doctus sit, *spiritum veritatis*, qui omnem errorem arceat: delirare iccirco Pictetum tam constanter scribentem, privatum etiam laicum, pium ac doctum, melius satisque judicare de fidei controversiis posse, quam legitimum plurimum Episcoporum universalem Ecclesiam representantium Conventum. Etsi vero nemo unus e nostris neget, quod secundo loco Pictetus ponit, nam satis aperte demonstratur Concilii Ephesini secundi exemplo, ubi, Legatis præsertim S. Leonis M., aliisque perpaucis Episcopis repugnantibus, cæteri omnes in Eutychetis & Dioscori hæresim confenserunt, inde tamen inepte ac præposterè Pictetus infert, nutare Concilio omnium fidem, nec ullam sententiam ab iisdem late rationem habendam. Quid enim, si Concilia etiam convocatione Œcumenica, & Romano ipso Pontifice edicente coacta, ideoque ab initio legitima ad errorem discesserunt, habueruntque exitum funestissimum? Rejecta illa ab Ecclesia sunt, ut Ephesinum secundum a Magno Chalcedonensi, quod eorundem legitima non fuerit celebratio, quod nimirum non eadem, qua ceperant, recta via processerint, neque inchoationi cursus exitusque responderit, de quo quoniam Picteto nobiscum conveniat, quid est, quod horum exempla ad labefa-

standam cæterorum omnium auctoritatem obtrudit? Jam monuimus, de Conciliis Œcumenicis questionem esse, quorum non legitima solum fuerit convocatio, sed & celebratio, in quibus posse Pastores errantes aliis pro veritate stantibus auctoritate ac suffragiis prævalere, ut Pictetus ait, constanter negamus, quod Christus *spiritum veritatis* cum Ecclesiæ corpore, & cum Pastorum legitimo catus, qui universalem Ecclesiam representent, in æternum mansurum, explicite promiserit.

VI. Quæ adversus hæc Christi promissa, quibus tota Catholica Ecclesiæ & generalium, quæ illam representant, Synodorum fides sustentatur, Lutherus exagitat, ajens, nec absoluta illa, neque perpetua, sed ejusdem conditionis esse ac quæ Levitico generi non semel in facris literis facta legimus, ideoque, ut illa per posterorum culpas irritata sunt, ita & hæc, nam dudum id Pontificii Sacerdotes suis culpis egerant, ut veritate Apostolis, eorumque Successoribus promissa delitui mererentur, sunt a Melchiorre Cano l. 5. c. 6. plenissime diluta, lateque & a nobis Prælec. xiv. resutata, in qua evidenter ostendimus, plurimam Synagagam inter ac Ecclesiam, nec non & promissiones utrique sæclas, discriminis intercedere. Est tamen adhuc, quod difficultatem affert, scilicet, ut Conciliorum etiam generalium incerta sit auctoritas atque inexplorata. Fac, Christi promissa a Pastorum in unum coaguntium, solemniterque docentium prohibere ac doctrina non pendere: inesse hanc tamen in iis conditionem, quis neget, non descituros illos a veritate, si eorum fuerint legitimi catus, si omnem ad veritatis disquisitionem contulerint diligentiam, si suas ad scripti traditque Dei verbi, & venerandæ antiquitatis formam sententias direxerint ac exegerint? At qui constare illa possunt, quom & incertum sit, an Pastores, qui ad habendam Synodum conveniunt, baptizati sint, an rite ordinati, an interior eorundem recta sit fides? Quæ ergo iudicii eorum firmitas, quæ auctoritas? Non est itaque concludendum, eorum definitionibus fideles obstringi.

VII. Verum est hoc idem argumentum a Novatoribus ipsis dissolvendum, qui priora quatuor generalia Concilia venerantur, & in eorum de fide iudicii

hæmi-

femiter conqueſcant; nam quæ ipſi ad labefactandam generatim Conciliorum auctoritatem obijciunt, nemo non videt, adverſus prima illa quatuor, quæ ipſi ſummo in honore habent, periude valere. Niſi ergo omnes fidei definitiones hæſtenuſ editæ in dubium vocandæ ſint, excitandæque hæreſes Conciliorum Generalium auctoritate damnatæ, ſumendum pro certo eſt, Judicibus a Deo in Eccleſia conſtitutis nihil eorum deſſe poſſe, quæ ſunt ad verum rectumque iudicium neceſſaria; Deus enim *ſuaviter diſponit omnia*, ſimulque & finem parat, & quibus ad illum opus eſt obtinendum, quod tam eſt & Philoſophis & Theologis conſtitutum, ut neceſſe non ſit, ad illud illuſtrandum, quod Cano l. 5. c. 5. copioſe facit, exempla ponere: quare quum nec Romanus Pontifex, nec in Conciliis eam Patres habeant facultatem, quæ in Prophetis, Apoſtoliſ, & Evangelis inerat, ut propoſita unaqualibet de fide quæſtione, diſcoſcere ſtatim poſſint, utra quæſtionis pars vera falſave ſit, & mox quaſi ex ſauctoritate ſententiam abſque alia diſcuſſione dicere, ſed collationibus & diſputationibus re ante tractata, præciſibusque primùm ad Deum ſulis, Dei videlicet auxilio atque favore, hominumque ſtudio ac diligentia conſuſcentibus, tam demum quæſtionem ſine errore finiant; facile comprehenditur, quum Spiritum veritatis Chriſtus Apoſtoliſ eorumque Succeſſoribus in fidei iudicio promiſerit, dubitandum non eſſe, quin & eſficiat, ut nihil omnino illis deſit, quod controverſiſ fidei finiendis fuerit neceſſarium; quæ vero ad rectum de fidei quæſtionibus iudicium oportet, ea Conciliis adſuiſſe omnia, ſive a Deo ſive ab homine expectarentur, certo intelligimus ex Romani Pontificis confirmatione, cui non *agnorum* ſolum, ſeu plebis, ſed & *ovium*, ſeu Paſtorum, ut Patres interpretantur, demandata a Chriſto cura eſt, commiſſæque partes *confirmandi fratres ſuos*, quod erit infra demonſtrandum.

Alteram difficultatis partem, in qua & Adverſariis impediri neceſſe eſt, ſubmo-
vet Cl. Bellarminus, ajens, non oportere, ut de Paſtorum ſententiam in Conciliis dicentium baptiſmo, legitima ordinatione, rectæque fide conſiſt, ſed ſatis eſſe, ſi non conſiſt oppoſitum, nec, ſi omnes re ipſa illegitimi occulte eſſent,

animoque a veritate alieno, permiſſurum Deum, ut in ſerenda de fidei quæſtionibus ſententia errarent; adeſt enim Synodus Œcumenicis Spiritus veritatis propter univerſalis Eccleſiæ bonum, quam Deus jubet Synodorum huiusmodi, quarum non eſt explorata perverſitas definitiones, non excuſare ſed venerari; quare ne tota in errorem impelleretur Eccleſia, impedit certiffime Deus, ne quam Synodus huiusmodi ſententiam diceret a veritatis regula diſcordantem. Cæterum nemo non ſentit, poſitionem hanc chimericam eſſe; nam a Dei, cui Eccleſiæ ſalus maxime cordi eſt, ſingulari providentia alienum eſt, finire, ut in Concilium communi opinione legitimum Paſtores conveniant, omnes aut plerique, nec legitimi, nec fideles.

VIII. Multa & de Conciliis *Provincialibus*, & de *Episcopaliſ*, quæ *Diaceſana* dicimus, diſputat Cano l. 5. c. 4, quorūdam etiam nodos c. 5. extricat, quibus intetdum homines etiam docti, ut ipſe ait, illigari ſolent, puta an Concilii generalis legitime congregati, etiam abſente Papa, ſolida ſit certaue auctoritas, priuſquam a ſummo Pontifice confirmetur, an Episcoporum in Conciliis partes conſiliatorum duntaxat ſint, an etiam iudicium, an Concilii Generalis ſummi Pontificis auctoritate firmati de fide iudicia, quod Spiritu Sancto aſſante ſint edita, ad Sacram Scripturam attineant, an errare Concilia in moribus poſſint &c., quæ quum ſint a Viro doctiſſimo copioſe & luculentiffime pertractata, omniumque manu terantur, non eſt, cur eadem hic traſferamus. Quo tamen pereremus, & quis ſit loci huius in Theologica diſputatione uſus, certo ſigamus, ratum certumque ponimus, Concilia Œcumenica a Romano Pontifice confirmata errare in finiendis fidei quæſtionibus non poſſe, quod hætenus diſtis factis, ut putamus, evincitur, nec item in morum doctrina eorum, qui ad ſaltem neceſſarii ſunt, quod eadem momenta perſuadent; non enim moraliſ doctrina minus exigitur ad ſalutarem Chriſtiani gregis paſtum, quam fidei diſciplina: Chriſtus quoque generatim promiſit, docendam a Spiritu S. Eccleſiam *omnem veritatem*, ad vitam æternam ſcilicet obtinendam neceſſariam, & quæ ad contemplationem pertinet, & quæ ad actionem,

eorum iccirco teneudas de fide & moribus sententias, si fidem Ecclesie tenere volumus, certumque ex his veritatis argumentum a Theologo duci.

IX. Certamine vero Synodorum generalium legitimarum decreta omnia faciunt Christianae doctrinae fidem? Multa heic prudentia opus Theologo est; neque enim ex loco suapte firmo, ut jam monuimus, firma sunt omnia, quae peti possunt, argumenta, quum nec omnes Conciliorum definitiones, aut fidei confessiones certa sint, sed Patres, etiam quum asserunt, se firmiter quidquam & profiteri, & credere, nihil omnino definiant, quod fideles sequi teneantur, ait Cano l. 5. c. 5., qui ad hoc confirmandum e Latranensi quarto, & Vienenli Conciliis & cœnensis exempla confert, contrerique non unum posset ex Tridentino. Ut autem Conciliorum & Pontificum judicia firma esse credantur, sat ne, in divino officio publice a tota etiam Ecclesia celebrari? Negat ibidem landatus gravissimus Vir; „ nec enim, ait, historix quibus Martyrum & Confessorum „ gesta narrantur, quamvis per Summum Pontificem, aut Concilium approbatæ sint, fidei decreta sunt, sicut ne opuscula quidem Ecclesiasticorum „ Doctorum, quæ probantur a Synodo „ Gelasii Papæ dist. 15. cap. *Sentia Romana*. “ At si quidquam juris canonici volumine continetur, statim ut fidei dogma credendum est? Nec id secum animo Theologus reputet, si velit suo nomine dignus esse; solide enim ibidem demonstrat Cano, quod comprobati sexcentis, iisque clarissimis, exemplis posset, nec omnia, quæ aut juris aut Conciliorum volumina continent, doctrinae Christianae esse judicia, nec omnia rursus doctrinae judicia fidei censuras esse; Multa siquidem ad sanam Ecclesiae disciplinam attinent, quæ fidei decreta non sunt, nam multum inter disciplinam Ecclesiae & fidem interest.

X. Hæc quum ita sint, facile intelligitur, nulli aut exiguo locum hunc usui Theologo fore, nisi certa aliqua in promptu sit nota, qua possint Conciliorum de fide decreta internosci. Non unam tibi Cano designat, nec Theologorum ullus est, qui eas non maxime probet. Primam eamque satis manifestam posuit, si qui contrarium asserunt, in Hæreticis numeren-

tur: alteram, quum in hunc modum Synodus sententiam fert: *Si quis hoc aut illud affirmarit, negativit, anathema sit*, cujus exempla multa in Tridentini canonibus habemus, quos totidem certa christianae doctrinae judicia esse, negare, aut in dubium vocare nullus potest; tertiam, si in eos, qui Synodi sanctionibus adversentur, excommunicationis sententia ipso jure feratur; quartam denique, quæ omnium maxime videtur esse perspicua, si quidquam aut expresse & proprie a fidelibus seu fidei Catholica dogma firmiter credendum esse, aut repudiandum seu Evangelicæ & Apostolicæ doctrinae contrarium, non ex opinione, quæ verbo videtur efferrī exprimi que solæ, sed certo & constanti judicio declaratur. Quæ vero in Romanorum Pontificum Synodorumque decreta, vel rei explicandæ, vel objectionum dissolvendarum gratia, vel obiter, & præter propositæ controverisæ insinuationem haud raro inferantur, nec eadem firmitate consistunt, nec sunt in Catholica fidei iudiciis habenda (quod Cano exemplis ibidem maxime manifestis illustrat), ad quæ dignoscenda permagni interest, scire, quod decreti propositum, quæ decenturiam mens, quod doctrinae caput facere, quemve velint errorem confingere, quem Hæreticum, quemve Hæretici sensum expresse damnare, patebitque facillime, quid proprie & ex instituto, quid per transcursum constitutum sit, vel damnatum, quæ proinde rata fidei decreta, ex quibus firma peti a Theologis argumenta possint, quæ non item; & hæc de Conciliis breviter dicta sint.

P R Æ L E C T I O XXII.

De Romana Sedis auctoritate.

I. Quamquam de amplissimo hoc argumento vix novi quidpiam dici possit, sunt enim omnia ferme a doctissimis Viris Turrecremata l. 3. *Summa Eccles.*, Cajetano in libello de auctoritate Papæ & Concilii, & in altero de Ecclesie Rom. primatu, Melchiorre Cano l. 6., Bellarmino l. de Rom. Pontifice, Coquæ in confutationis mysteris iniquitatibus, aliisque sexcentis luculentissime pertractata; quoniam tamen suscepti operis ratio postulat, ut & nos in illo versemur, ita laboribus utemur alienis, ut, & quæ sunt

sunt ab iis suscipi dicta, contrahamus, & quæ forte obscurius, illustremus, præsertim quæ in Picteti Opereveusis Minutii refutationem intenti, operæ pretium Theologis nos sacros exultimemus, quibus ille dicta a mortuis sibi visus est discipulis, potissimum coarguentes. Ut autem, quæ & quanta sit loci hujus auctoritas, & quem inde haurire usum Theologus possit, ostendamus, præmittenda nonnulla sunt, in quibus, ut scire ait Cano, hujus questionis cardo vertitur, Petrum Apostolum scilicet institutum a Christo universalis Ecclesie Pastorem & caput, eidemque tributum, ut, quum Ecclesiam doceret, aut oves in fide firmaret, errare non posset, divini juris esse, ut aliquis Petro defuncto in eadem auctoritate, & firmitate succederet, hunc vero non alium, quam Romanum Episcopum: quæ quum fuerint a nobis pro viribus demonstrata, intelliget Theologus, quid momenti habeant certa Romanæ Sedis de fide decreta tum ad constablandam veritatem, tum ad revincendos, qui cum ea pugnant, errores.

II. Age jam, & a primo, quod est cæterorum caput, a Primatu videlicet Petri, initium dicendi faciamus. Ad hunc autem confirmandum alio ne opus est, quam iis, quæ ad Petrum ait Christus, Math. 16.: *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non prævalebit adversus eam, & tibi dabo claves regni Cælorum &c.* Novum ne quidpiam simile cæteris unquam Apostolis promissum a Christo? Quid, si omnibus Math. 19. inquit, *quum sedetti filius hominis in secula manseritis, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel*, sublimiorum autem Petro sedem non promittit? Docere nos voluit, dignitati ac honori, quo quis in terra perfringitur, ampliorum gloriæ in cælis gradum non respondere, ibi enim æqua duntaxat cuiusque meritis redduntur præmia. Quid etiam, si Christus idem ipsa resurrectionis suæ die ad omnes Apostolos dixit, *sicut misit me Pater, & ego mitto vos?* Num promissum de cæli clavibus Petro dandis, ac ædicanda super eum Ecclesia hac Apostolorum omnium missione irritum factum est, & infectum? Imo tum maxime illud Christus exsolvit; nam, postquam omnes peraxque Apostolos misit, Petro speciatim dixit, *pascite agnos meos, pascite oves meas*, Jo. 21., eique universi ovilis sui pro-

curationem commisit, & pascendi non gregem solum, sed & Pastores, quemadmodum Patres concordissime exponunt, provinciam demandavit. Quid demum, si Christus ligandi solvendi potestate quum Apostolos omnes intruxit, & claves regni cælorum omnibus tradidisse censendus est? Eximia tamen & singulari quadam ratione claves hujusmodi a Christo traditas Petro, quod cæteris dignitate præstaret, universamque repræsentaret Ecclesiam, Græci Latiniq; Patres interpretantur, quorum testimonia locupletissima a Nostribus studiose collecta sunt, quæ Novatoribus ipsis visa sunt tam aperta, ut eorum complures, Bucerus in primis in op., cui titulus, *Preparatio ad Concil. Trident.*, scribant: „ fateamur ingenue, veteres Ecclesie Patres Romanæ Ecclesie primatum „ agnovisse; quippe quæ illa est, in qua „ Petri cathedra, & cæteris Episcopi ferme „ omnes, ut Petri Successores habiti sunt. “

III. Ad tam perspicua quid Pictetus? Petrum ait nunquam id sibi auctoritatis potestatisque summis. Quid vero? Suave illum modestia ac humilitas de hoc jure deiecit? Orat, monet, hortatur, quum imperare possit, quod & Paulus in epist. ad Philemum, & alibi non semel facit, quodque ipsemet ep. 1. c. 5. universis Pastores præscribit ajens: *Seniores, qui in vobis sunt, obsecro... pascite, qui in vobis est, gregem... neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo*. Cæterum poene insignis temeritatis est, scribere, Petrum nunquam id sibi auctoritatis potestatisque summis. Annon ea usus, quum exurgens in medio fratrum alterum proposuit eligendum, qui Jude episcopatum acciperet, & testis resurrectionis Christi fieret &c. Act. 1., quum primus sacra Pentecostes die levavit vocem suam, & ad Judæos concionem habuit, Act. 2., quum in Hierosolymitano Concilio primus sententiam dixit, in quam cæteri Apostoli & Seniores cum omni Ecclesia transtulerunt, Act. 15.? Nonne autem cum Scripturis aperte pugnat Pictetus negare ausus, præstulisse Petrum Hierosolymitano Concilio, ajensque in Jacobi potius quam in Petri sententiam a cæteris itum? Nonne enim Petrum primam locum legimus, ac censuisse, non imponendum jugum legalium super cervices Discipulorum, tacuisse autem omnem multitudinem, seu Petri sententiam suo silentio comprobasse? Quid si factio

facto multitudinis silentio Jacobus post Petrum sententiam dixit? Aliane illa a Petri sententia? Annon ad eam plane confirmandam omnia a Jacobo adiecta conspirant? Quare Hieronymus ep. 89. decreti eo in Concilio lati auctorem Petrum fuisse, scribit, & concessisse Jacobum, universumque cætum in Petri sententiam. Quam est vero non miserabile solum, sed etiam irridendum, quod Minister addit, Petrum ab Apollolis Samariam missum, atque inde ejus primatum everti, nam Superioris ordine & dignitate est imperare, atque mittere, non autem mitti! Si quid hoc efficeretur argumento, consequens esset, Petrum infra cæteros Apostolos fuisse, quod nemini hæsteno in mentem venit. Nonne & filium a Patre, Spiritum Sanctum ab utroque missum, sacre nos littere docent? Minore iccirco Patre filius, minor utroque Spiritus Sanctus? Qui auctoritate & imperio mittitur, ut Legatus a Principe, miles a Duce, a Domino famulus, mittenti profecto subest: fecas qui precibus, hortatione, atque consilio; nam & hac ratione, scite ait D. Thomas, Rex a Ministris ad bellum mitti dicitur. Non aliter Petrus ab Apostolis Samariam missus, fustione scilicet atque cohortatione, quod Ecclesia illa, quæ nuper receperat verbum Dei, opus haberet, a Petro visitari, confirmarique.

IV. Verum quid ista persequimur, quum Petto Scriptura sacra expresse primatum attribuat? Duodecim autem Apostolorum nomina, ait Matheus c. 10., sunt hæc: Primus Simon, qui dicitur Petrus &c. Quid solenne magis Evangelistis, quam Petrum singulatum compellere, alios Apostolos generatim? Ita Marci 1. v. 36., Luca 9. v. 32., Act. 5. v. 19. Christus, quo designaret, illum a se constitutum Ecclesie caput, & fundamentum, intuitus eum, ut Jo. t. legitur, dixit: Tu es Simon filius Jona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus; etiam autem Jacobo & Joanni imposuit nomina Boanerges, quod est, filii tonitru, pristinum tamen eis semper nomen adhæsit, Petrus contra non alio fere deinceps appellatus nomine, quam quod ei Christus imposuit, ut vel hinc pateret, quidpiam ei singulare atque proprium tributum a Christo, quod cæterorum nemini. Hinc Angelus mulieres resurrectionem Christi nuntiare Apollolis jubens utrum Petrum proprio nomine signat:

ite, dicite Discipulis ejus, & Petro, quod præcedet vos in Galileam, Marci 16.: Ei speciatim ante, quam reliquis, rediivus Christus se conspicuum offert: Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni, Luca ult. Ter ex illo singulatum percontatur, diligis me plus his, & ad singula ejus responsa semel iterumque reponit, pascite agnos meos, tertio autem, pascite oves meas, quibus ex verbis communiter Patres inferant, positum illum a Christo totius Ecclesie Pastorem & caput, cui non gregis solum, sed & Pastorum cura inculcaberet: nam & ei uni propediem moriturus Christus idem dixerat: Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribaret sicut triticum: Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Horum omnium complexione primatus Petri nam aperte conficitur, ut, qui neget, aut dabitur, contentione, quam veritatis cupidior sit; quid est enim, quod primus ille Ecclesie fores sacra Pentecostes die iis, qui ex circumfusione erant, aperuit, quorum circiter, tria millia receperunt sermonem ejus, & baptisinate tincta apposita sunt in die illa, & in mysticum Christi corpus inserta, Act. 2., primus & insigni prodigio mox ad dandum Christo nomen multo plures adduxit, Act. 3. unus demum electus est, per cujus os audirent Gentes verbum Evangelii, & crederent, Act. 15.? Nonne quod esset ille, ut Patres ajunt, Apostolici chori Princeps, Apostolus principatum tenens, Apostolorum omnium os, venter, caput, supremus, petra illa domum, super quam Christus Ecclesiam suam, quæ ex Judæis & Gentibus costructa erat, edificatum iri promiserat?

V. Quam facile tamen ab his se Pileatus expedit! „Difficultates, ait, submoventur omnes, si hæc conjuncte spectentur, quod Petrus nimirum cæteris esset ordine prior, ætate senior, donis cumulator, ingenio fervidior, & ad loquendum promptior. “Egregie sane! Difficultates omnes nullo negotio extricas, si falsa comminiscaris, si tecum ipse pugnes, si & Evangelio adverferis. Siccine veritatis, qua nihil est sanctius, causa agitur? Petrus ordine prior? Num erant Apolloli, quum ab Evangelistis recessissent, ordinate dispositi, ut omnes a Petro numerandi initium constanter caperent? Qui ergo Petrus cæteris ordine prior? Num ante omnes vocatus a Christo? At

ante Petrum Andreas vocatus; nam Joannes c. 1. scribit: *Invenit hic (Andreas) primum fratrem suum Simonem, & dicit ei: invenimus Messiam...* & adduxit eum ad Jesum; quare si a vocatione petendus Apostolorum ordo, numerandus fuerat omnium primus Andreas, exin Joannes Evangelista, qui alter ille ex Discipulis Baptista creditur, qui cum Andrea secutus est Christum. Ceteris ne Petrus natu major, quem Epiphanius hær. 51., Veterumque complures pro certo ponunt, *nam* fuisse minorem Andrea? Numquid etiam primæ Petro ab Evangelistis perpetuo data, quod potior donis esset? Anteferenda, & hoc nomine Joannes fuerat, quæ singularis prerogativa castitatis, ut Hieronymo, aliisque Patribus animadversum, Christo fecit eximie charum. At bene est, quod Pictetus sibi non cogitaas paulo igitra saturus, nusquam scriptum, donorum amplitudine Petrum ceteris præstitisse. Naturali ne demum ingenii Petri ardore, & dicendi alacritate permoti Scriptores Sacri, atque Angelos resurrectionis Christi nuncios, ut Petrum inter æ reliquos tantum internoscant, hunc sere semper singularem appellent, semper autem reliquis anteponan? Cõmentata hæc hominis sunt, qui delirare mavult, quam veritati apertissimæ manus dare.

VI. Qui non sit prorsus exhausto rubore, ait Pictetus, negare non potest, *petram*, super quam ædificandam Ecclesiam Christus dixit, eundem ipsum esse, interprete Augustino. Scilicet; verum, si & ipse reliquum quidpiam ruboris Pictetus habet, num negarit, Augustinum *petram* hanc & Christum & Petrum interpretatum esse, & l. 1. *retrat.* c. 21., nramque probasse interpretationem, & monnille, in libro contra epistolam Donati edito se scripsisse, *supra Petrum tanquam supra Petram ædificatam Ecclesiam*, ita & interpretatum Ambrosium, quæ de gallo loquens ait: *Hoc, ipsa petra Ecclesie, cæmentæ, culpam diluit*, exin adiecit: *Hanc duarum sententiarum, quæ sit probabilior, eligat Lector*? Quid si Hieronymus l. 1. in Math. c. 7. scribit, Petram ita appellatam, quod primus Christum *lapidem angularem* confessus est, super quo Ecclesia a Deo fundata est? Nonne idem alibi *petra* hujus nomine Petrum ipsum designatum exponit, l. 2. in Math. c. 16. ajens: *Juxta metaphoram Petra recte dicitur Petro,*

ædificabo Ecclesiam meam super te? Quis dubitet, quin posterior hæc explicatio magis naturalis sit, magisque sacro textui consonet? Neque enim Christus hoc loco se *Petram* dixit, neque Petrus, qui illum Christum esse filium Dei vivi confessus est, ei *petra* nomen attribuit, Christus contra hæc ad Petri confessionem continenter attexit: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Quæ hæc, nili quam actu assatur, ad quam pronomine hanc veluti digitum intendit, quam & sequentibus verbis, *Tibi dabo claves regni cælorum*, manifeste designat? Quare etsi veterum Patrum nonnulli *petra* hujus nomine Christum venire, expofuerint, nemo unus tamen nomen hoc ad Petrum referri negat, & licet pro vario, quod versant, argumento, varias *petra* hujus explicationes proferant, non pugnant illæ tamen, nec se mutuo destruant, imo & laudantur, & probantur a Patribus, apud quos occurrunt, ut videre est apud Hælarium in Math. 16. Chrysostomum hom. 2. in Psal. 50., Augustinum l. 1. *Retrat.* cap. 21. Cyrillum Alex. l. 2. in Jo. c. 12. &c.

VII. Unde autem tam variz apud Patres testimonii hujus explicationes? Quod fundamenti Ecclesie non una sit apud eodem acceptio. Aliud enim fundamentum est, quod *principale* vocant æ *essentiale*, del quo Paulus 1. ad Cor. 3. *fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod possumus est, quod est Christus Jesus*; aliud, quod *secundarium* dicunt atque *ministeriale*, de quo ad Ephes. 2. *superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu*; aliud veluti *materiale*, fideles scilicet, ex quibus coagmentatur Ecclesia in ædificationem corporis Christi; aliud demum *formale*, nimirum fides, quæ est velut Ecclesie forma. Quam ergo Patres verba illa, & super hanc *Petram ædificabo Ecclesiam meam*, ad Christum referunt, præcipuum denotant atque *essentiale* Ecclesie fundamentum, quod sibi propolium habent, ut Augustinus a Picteto laudatus *serm.* 13. *de verbis Domini*, & in noviss. edit. *serm.* 76., adversus Donatistas disputans, qui Sacramenti efficacitatem ex ministerii probitate petebant, ne aliquam iis retinendi hujus erroris ansam daret, si Ecclesiam supra Petrum ædificatam fuisse, dixisset, maluit ad Christum ipsum *petram* hanc accommodare; nec aliud eo lo-

ci sibi illam voluisse, satis indicant, quæ adiciit e vestigio : *Qui volebant, super alios homines edificari, dicebant: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephe: qui vero, non supra Petrum, sed supra Petram, aiebant: Ego vero Christi.* Quæ vero Picteti fides Augustini verba reddentis, *Edificabo Ecclesiam meam supra me, & non supra te*, quam ille scribat, *super me edificabo te, non me super te?* Quantum aniem duas has inter distinctiones interfit, quis non videt? Cur & hæc Augustini verba prætermisit, quæ paulo post ibidem habet: *Idem ergo Petrus a Petra cognominatus beatus, Ecclesia figuram portans, Apostolatus principatum tenens &c.* Sed hæc pravæ fidei exempla non possunt oranti pessimam causam non esse persamiliaria.

VIII. Pergit Pictetus, contenditque, solum a Patribus tributum Petro primatum ordinis ac honoris, non potestatis. „Cyprianus enim in l. de unit. Eccl. ait, „habuisse Petrum ante resurrectionem Christi primatum, post ejus tamen resurrectionem Apostolos omnes factos æquales, & æquali a Domino potestatem donatos.“ Quis tamen credat, quod ram sidenter Pictetus statuit, Patres, qui Petram Apostolorum Caput, Ducem, Os, verticem, Principem, supremum, cui summa universi ovilis sui commissa a Christo cora, petram denique, super quam Ecclesia constituta, primas ad Petrum non detulisse, nisi ordinis ac honoris? Unde etiam Minister habet, excidisse Petrum a primatu, quem ante Christi resurrectionem habuerat, aut a Christo redivivo dejectum, quum ab eodem solus tunc iussus fuerit agnos ejus & oves pascere? Neque enim vicissitudinis hujus in sacris literis, vel apud Cyprianum a Picteto laudatum mentio ulla: Cyprianus contra expresse ait, post resurrectionem Petro dixisse Christum, *pascite oves meas*, Petrum a Christo primum electum, *super quem edificavit Ecclesiam suam*, dictum quidem omnibus Apostolis, *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*, idque fuisse ceteros Apostolos, quod Petrus, pari consortio præditus honoris & potestatis (doceret enim omnes ubique poterant, & Ecclesias constituere) sed exordium, addit, ab unitate proficiscitur & primatus Petro datur, ut una Ecclesia, & cathedra una monstretur. Qui hæc de Petro habet, qui ejus cathedram

principalem vocat, unde unitas sacerdotalis exorta est, ille ne sentit, Petrum ceteris Apostolis auctoritate non præstitisse? Hinc autem patet, etsi Cyprianus, alique nonnulli scribant, pares Petro fuisse ceteros Apostolos, Apostolatus honore, ac ligandi solvendique, ubique prædicandi, sacramenta administrandi, Ecclesias constituendi &c. potestate, quaspropter & Ecclesie fundamenta ad Eph. 2. a Paulo dicuntur, tributam tamen eis a Christo potestatem amplissimam nihil de Petri primatu detraxisse; nam, ut scite animadvertit Coquzus, etsi Cyprianus ceteros Apostolos Petro æquet, ratione jam dicta, unitatis tamen originem ab uno incipientem ait, Christus sua auctoritate disposuit. Non ergo hæc origine pares erant; Petro enim erat proprium, ut ab eo uno ordo Apostolorum, & potestatis inciperet. . . . Etsi igitur dicat, omnibus Apostolis parem datam ligandi & solvendi potestatem, non ideo intelligit, omnino, & pet omnia esse pares. Quenim aliquo uno, aut pluribus alicui par est, non omnibus par fuerit, neque quod confertur, cum quibus confertur, omnino idem est, ut notant Insuperiti ad penult. l. „Depositi.“ Explicatio hæc Hieronymi testimonio confirmatur l. 2. contra Jovin. Super Petrum, inquit, fundatur Ecclesia; & licet id ipsum alio loco super Apostolos fiat, & cuncti claves regni celorum accipiant, & ex aquo super eos Ecclesie fortitudo solidetur, propterea tamen ante duodecim unus eligitur, ut Capite constituto schismatis tollatur occasio.

IX. Quid porro si Origenes petram bana fideles ipsos intelligit? A literali & proprio ad mysticum sensum declinans, materiale notat Ecclesie fundamentum; neque enim aliter nomen hoc ad fideles aptari potest, quam quod ex fidelibus Ecclesie ædificatio confurgit. Quid etiam est, quod Pictetus Tostatium appellat, verba Christi exponentem de fide & confessione Petri, quam esse ait fundamentum Ecclesie? Poterat & Hieronymum & nonnullos alios Ecclesie Patres appellare, a quibus Tostatus interpretationem hanc mutuatus est. Quid tum? An dum Ecclesiam ajunt in Petri fide & confessione fundaram, Petrum negant positum a Christo Ecclesie fundamentum? Quam Hieronymum legis scribentem, super aquas Petri corpus non ambulasse, sed fidem, usque ne adeo bardus

mus erit, ut putes, solam Petri fidem super aquas inambulasse, non corpus? Quemadmodum ergo qui sapit, non aliud sibi voluisse Hieronymum, sentit, quam merito fidei, non corporis naturali virtuti extremum illud miraculum tribuendum, ita & ejus, quod idem Hieronymus, & aliquot alii ajunt, super fide & confessione Petri fundatam Ecclesiam, germanum hunc esse sensum, nemo sapiens non intelligit, egregia fide, qua Jesum Christum filium Dei vivi confessus est, promeritam Petram, ut ædificandæ Ecclesiæ fundamentum fieret, cæterisque Apostolis auferretur, quod aperte tradunt Patres, Basilii præsertim l. 2. *adv. Eunom.* post init. scribens, *ædificatam super Petrum Ecclesiam, quia fide præstabat*, Ambrosius l. 10. in Luc. c. 24. inquires, *prælatum alius omnibus Petrum, quia solus inter omnes divinitatem Christi confessus est*, Epiphanius hæ. 59. Petrum vocans *summum Apostolorum, quem ei honorem sua confessio comeruit*, quibus gemina habent Hilarius in Math. c. 16., Hieronymus l. 2. Comment. in idem Math. caput, & Augustinus serm. 29. *de Sanctis*. Ex hucusque dictis constat, etsi non unam ad ea Christi verba, *Tu es Petrus, & super hanc petram &c.*, interpretationem addiderint Patres, numquam tamen a quopiam eorum dubitatum, quin Petrus *Apostolicæ chori Princeps* fuerit, totius Ecclesiæ caput & fundamentum, atque summus Pastorum omnium Pastor.

X. Nec cavillari desuit Pictetus, regerique, si Petrum cæteris præposuerat Christi, debuisse tum maxime id declarare, quum Apostoli de primatu contenderent, Lucæ 22.; sua illam contra objectionem satis manifestasse, pares eos omnes esse, nec ullum cæteris gradu & auctoritate superiorem. Quid est tamen in clarissima ipsa Scripturarum luce cæcutire, si hoc non est? Quem tum Christus primatum coarguit & expolit? Nonne ambiciose, quæsitum, & arroganter exercitum, qualis tunc erat Regum in sibi obnoxios dominatus? ait enim, *Reges gentium dominantur earum, vos autem non sic, nimis, qui inter vos major est, infra cæteros se humilitate deiciat, non præsest gestiat, sed prodesse, non dominari fratribus, sed subservire*. Cæterum inter eos aliquem tunc fuisse cæteris dignitate prælatum, qui primas teneret, dubitare num

potest, qui animum ad sequentia paulisper intenderit? *Sed qui major est in vobis, juxta sicut minor, & qui præcessor est, sicut ministrator*. Quorum hæc commonitio, si nullus inter eos aut jam erat, aut futurus erat major? Opus ne etiam, ut se ipsam Christus exemplum proponeret, subdes: nam quis major est? qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Manifestum ergo, Christi monitam & exemplum non alio spectasse, quam ut doceret, quemadmodum ipse, omnium licet Dominus & Magister, recumbentibus ministrabat, ita oportere, ut, qui cæterorum caput & princeps esset, infra eos ipsos animo se demitteret, quibus præerat, nec se exaltaret potestate dominante, sed charitate serviente felicem, eorumque illustratus esset pedibus, quibus honore antecelleret & potestate.

XI. Sed quid de clavibus regni cælorum Petro a Christo datis? Falli eos pronuntiat Pictetus, qui summam putant iis designari Petri auctoritatem, quam & ministris inferioribus hæ tradantur; famulos enim Ezechie erat Eliacim, non Pontifex summus, de quo Jesaie 22. *Dabo clavem domus David super humerum ejus, & aperiet, & non erit, qui claudat, & claudet, & non erit, qui aperiat*. Ipsi ne vero fallimur? At Hieronymus Scripturarum sacram Picteto multo scientior Eliacimum hanc in Chron. c. 42. summum Pontificem statuit, qui Sobna successit, & in chronologica summorum Synagoge Sacerdotum serie Eliacim vicissim secundus ab Aaron nameratur regnante Ezechia. Qui etiam, quæ de illo ibidem habet Prophetæ, paulo attentius expendit, vix dubitabit, quin fuerit ille Sobna a Deo in summo sacerdotio substitutus. Num vero obest, quo minus summus ille Pontifex fuerit, quod 4. Reg. c. 18. *præpositus domus Regis* dicatur, numereturque inter *servos Regis* c. 19.? Num politica ac militaria munera in veteri lege cum Sacerdotio pugnabant, ut, qui illorum aliquod obtineret, defungi illo non posset? At Jojada summus Pontifex regum Juda administravit, quum Rex Joas nondum per ætatem esset ad illud moderandum idoneus: Sacerdotes item Jojadam, Sadoch, Achimaz, & Banajam, quum rerum potenterent David & Salomon, militasse, copiarumque doctores fuisse legimus 2. Reg. c. 8., &

3. Reg. c. 4. Potuit ergo & Eliacum præpositus domus Regie summusque simul Pontifex esse, nisi malis politico illum officio delinquitum esse, antequam in Sacerdotem summum inongeretur, quod e sacris literis colligi haud difficile porcit. Clavis itaque, de qua laudato Jes. loco, posita est & auctoritatis clavis est, haud secus ac illa, de qua Apoc. 3. *Hæc dicit Sanctus & verax, qui habet clavem David, qui aperit, & nemo claudit, claudit & nemo aperit.* Regni ergo calorum claves, quas se Petro speciatim daturum, pollicitus est Christus, certam faciunt primatus ejus supra ceteros fidem.

XII. Esti Pictorius, consentiat, veteres Patres tam magnifice de Petro loqui, ut videantur, cum ceteris Apostolis anteferre, negat tamen, eadem illos de Petri ac Successorum ejus primatu sensitisse, quæ Romanæ Ecclesiæ Theologi. Sed quam affert paradoxum hujus rationem? Nullam omnino, quodcumque forte se putet, cui dicenti, etiam absque auctore, absque teste, absque ratione credendum sit. Non uno volumine opus esset ad describenda, quæ de Petri primatu Greci Latinique Patres tradunt, quæ quum sint iis omnino gemina atque similia, quæ Doctores nostri habent, plane evincunt, eandem utrorumque fuisse sententiam; quum sit enim oratio ad animorum sensus exprimendos reperta, quidque in animis & sensu hominum lateat, ex eorumdem verbis appareat, quis dubitet, Patres ac Theologos nostros in eadem de hoc capite fuisse sententia, quum hæc Theologi ipsidem ipsis Patrum verbis expresserint? Non est cur de proferendis Patrum testimoniis laboremus; præterquamquod enim sunt illa notissima, & omnium in oculis ac ore posita, ea eludit Pictorius ajens: „ Quid, „ si hæc fuerit Patrum sententia? Non „ est in eorum doctrina fides mea funda- „ ta. „ Nihil sane, & absque tergiversatione. Non ergo eadem tua, quæ Patrum, doctrina atque fides: Quæ ergo? Aut Patrum vera fuit, Denique verbo consentiens, de Petri ejusque Successorum primatu sententia, aut falsa, abhorrentque a verbo Dei: Si vera, erras tu itaque, esque longe improbilissimus, qui prudens ab ea sententia discedis: si falsa, non fuerunt Patres ergo, ut tua tuorumque confessio habet ar. 6., fideles Ecclesiæ Pastores, & sancti veritatis Magistri, sed

exitiales Hæretici, Antichristi fautores, & antichristiani imperii defensores. Hocne vero cogitare vel esse audebis?

XIII. Ad evitendum denique Petri primatum Genevensis Minister plura Patrum testimonia comportat, Origenis hom. 3. in Num. Paulum Apostolorum maximum appellantis, Chrysostomi hom. 3. in 1. Math. caput scribentis, Paulum factum fuisse omnium primum, & hom. 66., nullum Paulo anteponendum, Epiphaniæ hæz. 29. & 38. agentis, successisse Jacobum minorem Christo in Pontificatu, & in Ecclesiæ principatu, creditumque ei primum a Christo thronum, quem in terris habebat, Ambrosii serm. 66. in Nat. Petri & Pauli statuentis, incertum esse, uter eorum sit præferendus, l. 2. de Spiritu S., Paulum non fuisse Petro minorem, l. de Incarn. c. 4. Petri primatum confessionis fuisse, non honoris, fidei, non ordinis. Ad Patres & Bellarminum adjungit l. 1. de Rom. Pont. c. 4. scribentem, collatam non soli Petro, sed & aliis Apostolis summam Ecclesiasticam potestatem. Mirum est, his contentum fuisse Picturum; nam gregalium ejus complures non pauca congerunt aliorum Patrum testimonia adversus Petri primatum. Præcipua perstringemus; nec enim vacat ire per omnia, quæ sunt a nostris, a Nat. præsertim Alex., solide refutata. Clementem Romanum primo opponunt, cujus hæc ab Eusebio l. 2. Hist. Eccl. c. 1. referuntur verba ex l. 6. Recogn. Petrus, Jacobus, & Joannes post ascensionem Salvatoris non sibi vindicabant primatus gloriam, sed Jacobum, qui dicebatur justus, Apostolorum Episcopum constituunt, exin Esychium Hierosolymitanum Presbiterum, qui in orat. in Jacobum fratrem Dominicum vocat Apostolorum caput, & in capitibus verticem, de quo etiam in Hierosolymitano Concilio sententiam dicente ait: Petrus prædicat, Jacobus decernit dicens, ego judico, non inquietari eos &c. Illud nem exaggarant, quod Cyprianus ait: Episcopatus unus est, cujus pars a singulis in solidum tenetur. Multos denique Patres laudant, qui cum Petro Paulum non conferunt solum, sed & Petro aquare, paremque videntur utrique tribuere honoris potestatisque amplitudinem. Omnia hæc contere volumus, quo eorum ordinata esset, ideoque facilius dissolutio.

XIV. Ab Origene autem, quam primo

mo Pictetus objicit, exorſi, breviter reſpondemus, ſpectante illum, quem Paulum Apoſtolorum maximum dicit, ingentes, & magnitudinem revelationum, nec propterea quidpiam ei auctoritatis in alios Apoſtolos detulſiſſe. Chryſoſtomus vero Paulum non ſectum ait; ſed inventum Apoſtolorum omnium primum, quod nimirum de ſe de miſſiſſime ſentiens minimum ſe exiſtimaret Apoſtolorum, abortivum, neque dignum, qui vocaretur Apoſtolus. Dum vero nolum inquit Paulo antecederam, de primatu in Eccleſia militante non agit, ſed de coeleſtis gloriæ amplitudine Pauli meritis rependenda; mox enim ejuſdem verba 2. ad Timothei. c. 4. laudaverat: *de cetero reſpoſita eſt mihi corona juſtitie*. &c. Epiphanium falſo Pictetus laudat; Hæc enim 58. nihil eorum habet, quæ illi Minuſter aſſingit; Hæc quidem 29. Jacobum Apoſtolum fratrem Domini factum ſcribit primum Hieroſolymorum Epiſcopum, non vero, ut Pictetus ſomniat, Chriſto in Pontificatu ac Principatu Eccleſiæ ſucceſſiſſe. Qui enim id ſcribere potuiſſet Epiphanius? Habet Chriſtus Sacerdotii ſui Vicarios, non ſuccelliores; nam eſt ejus Sacerdotium æternum; ipſeque, ut ait Paulus ad Heb. 7., eo quod maneat in æternum, . . . ſemper vivit ad interpollandum pro nobis. Adjicit Epiphanius, Chriſtum, inter vos ſuos, Catholicæ Eccleſiæ Pontifices, feciſſe. Pontificatus ſui participes: hæc ne Pictetus ſibi ſavere putabit?

Quam Ambroſius l. x. in Luc. c. 24., ut jam vidimus, Petrum omnibus prælatum fuiſſe, ſcribat, quod ſolus & primus inter omnes Chriſti Deitatem conſeſſus eſt, annon aperte declarat, & Paulo fuiſſe prælatum? Dum ergo idem ſerm. non 66. de SS., ut Pictetus inſcite citat (neque enim plures ſunt de SS. ſermones Ambroſii, quam ſex & viginti) ſed 12., incertum ponit, uter eorum ſit præferendus, utriusque merita indicat, non gradum: nam & paulo ante notarat, Petrum a Chriſto poſteſtati, Paulum autem ſcientiæ clavem accepiſſe, & paulo poſt ſubdit: Puto enim illos æquales eſſe meritis, qui æquales ſunt paſſione. Recte ait etiam Ambroſius, Petrum, quem Chriſto omnes interroganti reſpondit, *Tu es Chriſtus* &c. primatum eſſe conſeſſionis utique, non honoris, primatum fidei, non ordinis; nec eum enim honoris & ordinis primatum

acceperat, quem nonniſi poſt laudatam ejus conſeſſionem præmiſi loco illi Chriſtus attribuit: ajens: *Tu es Petrus* &c. Quare Ambroſius e veſtigio addit: *Hic eſt ergo Petrus, qui reſpondet præ cæteris, imo pro cæteris*, & ideo fundamentum dicitur &c. Quid vero ſi l. 2. de Spir. Sancti. c. 12. Paulum Petro minorem non fuiſſe, pronunciat? Dicti hujus ſenſus ex ipſis Ambroſii verbis emicat; quum enim æqualitatis hujus rationem ibidem hanc addat, quod idem Spiritus ſanctus, & idem Deus ambos elegerit, maniſeſtum eſt, de gratia illum loqui, qua uterque ad Apoſtolatum ſelectus eſt; cujus quidem *intrinsicæ*, ut Theologi noſtri loquuntur, ac *essentiali* auctoritate nec Paulus, nec alii Apoſtoli inferiores Petro fuerant; omnes enim a Chriſto vocati, & ad prædicandum Evangelium miſſi, omnes plenitudine poteſtatis inſtructi Eccleſias conſtituendi, diſpenſandi, myſteria Dei, Spiritum ſanctum manum impoſitione tradendi &c. in quibus Apoſtolatus natura conſiſtit. *Extrinsicæ* tamen, & *accidentaliter* Apoſtolatus poteſtate, ordine nimirum & modo Apoſtolatu ſurgendi, erant, & Paulus, & Apoſtoli reliqui Petro inferiores; nam duobus ad Apoſtolatum opus eſt, poteſtate ſcilicet omnia ejuſdem munera implendi, & ordinato hujus poteſtatis uſu, intacta nimirum Eccleſiæ unitate. Apoſtolatus munera abſque legitima auctoritate uſurpare, pſeudo-apoſtolorum eſt, inordinato poteſtatis uſu Eccleſiæ unitatem violare; Schiſmaticorum. Chriſtus itaque, ut Eccleſiæ ſux unitati conſuleret, Petrum, quemadmodum Patres omnes affirmant, unitatis hujus principium poſuit, *radicem ac centrum*; quare præter *intrinsicam* ac *essentialem* Apoſtolatus, quæ aliis communis erat, auctoritatem, polleteret, oportuit; ampliori quadam dignitate ac poteſtate, qua & ſchiſmata avertere, & tueri Eccleſiæ unitatem poſſet; & omnes, non ſimplices fideles ſolum, ſed & Paſtores ipſos in officio continere: in qua extrinſeca & accidentaliter Apoſtolatus auctoritate poſitus eſt Petri primatus. Præter Cyprianum & Hieronymum, quorum teſtimonia jam dedimus, idem graviffime expreſſit S. Leo M. ep. 84. ajens: *Inter Beatiffimos Apoſtolos in ſimilitudine honoris ſui quadam diſcretio poteſtatis; & quum omnium par eſſet electio, non tamen datum eſt, ut cæteris præmineret; dignitate*.

rate videlicet pastoralis officii. Sed de hoc iterum infra, quum de Successorum Petri primatu.

Quis demum mirari satis possit Ministri Genevensis audaciam & Bellarminum erroris sui suffragatorem excitantis? Cur meditato pratermisit, quæ, duabus interpositis lineis, Clarissimus ille Scriptor attexit? Sed Petro data est summa potestas Ecclesiastica ut Pastori ordinario, cui perpetuo succederetur, aliis vero tamquam Delegatis, quibus non succederetur. "Honestine hominis est, pauca Bellarmini verba ceu primatui Petri insula iactare, quam ille ad hunc omni argumentorum genere confirmandum integrum ediderit librum in duodeviginti capitula distributum?

XV. Meliorisne autem succi, quæ adversus eandem hanc veritatem ab aliis ex veterum Patrum libris collecta sunt? Nihil eo levius, quod ex Clementis Romani verbis intorquent; quem enim latet, Eusebii textum edit. Basileæ, qui illa habet, sub mendæ cubare? In quibusvis optimæ notæ codicibus Eusebianis, quos doctissimus Valartius excussit, & contulit, et primatum desideratur, neque legitur Apostolorum, sed Ierosolymorum Episcopum, recte quidem & vere, nam & paulo ante Eusebius ipse scribit, *Jacobum justum ab Apostolis constitutum, Ierosolymorum Antistitem; quare & Nicephorus l. 2. Hist. c. 3. memorata Clementis verba sic reddidit: Petrus, Jacobus & Joannes gloriam non affectarunt, sed Jacobum justum Episcopum Ierosolymorum elegerunt. Ceterum, si genuinam esse lectionem, quam Basileenses codices exhibent, concederemus, quid tum in eo? Præter primam ad Corinthios Clementis Epistolam, & secundæ fragmentum, apocrypha esse, & Clementi supposita, quæcumque illi tribuantur, opera, Eusebium quoque apocryphis nonnumquam usum, jam pervulgatum est, ac Eruditus omnibus constitutum. Perperam ergo & imperite adversus Petri primatum torquentur, quæ, quum apocrypha certo sint, nullius sunt auctoritatis. Multa autem et in Hefychii verbis hyperbole, quæ homini condonanda est oratorem agenti, indulgentique suæ erga primam ac præcipuum urbis suæ Episcopum studio; quantum enim præter veritatem exaggeraret, nosse hinc vel maxime ipse poterat, quod Ierosolymorum*

Antistes primatum in Ecclesia non solum non obtinebat, sed & inter Patriarchas loco postremus erat, & dignitate, suberatque Cæsariensi Metropolitæ ante ac etiam post Magni Nicæni tempora, quod argumento est, Jacobum justum primam Ierosolymorum Episcopum, aliis Apostolis non fuisse prælatum, nec primas in Christi Ecclesia tenuisse; alioqui Hierosolymitana sedes cæteris præstitisset, ut Romana semper omnibus antelata, quod eam constituerit Petrus, & ad mortem usque administraverit. In Ierosolym. item Concilio, decrevit Jacobus, *non inquietari Eccl. . .* nam propterea erat ille Apostolorum & totius Ecclesiæ caput? Quotque in Concilio sedent Episcopi, iudices veri sunt, atque una cum Romano Pontifice sententiam ferunt, licet hujus sit prærogativa suffragii, nec teneatur, in plurium sententiam ire; singulis ergo num primatum attribuit? Quid sibi autem ea volunt: *Petrus prædicat, Jacobus decernit*? Significare si Hefychius vult, Jacobum eo in Concilio sententiam tulisse non Petrum, erravit certe, nec cordatum ullum putamus non Hieronymo potius consensurum scribenti: *Tecum omnis multitudo, & in Petri sententiam Jacobus Apostolus, & omnes simul Presbyteri transferuntur.*

XVI. Nihil etiam esse in iis Cypriani verbis, *Episcopatus unus est Eccl.*, quod primatui Petri & Successorum ejus officiat, jam est a Nostratibus solidissime demonstratum. Episcopatus: est unus origine, tenetur pars ejus a singulis, non a quo jure. Unum est: e. c. humanum genus origine, est enim totum ab uno profeminatum, atque ita singuli humanæ naturæ partem tenent, ut sua tamen Adama ceu primo omnium parenti atque capiti dignitas constet: ita etiam idem sit ordo ac Episcopale munus cum Petri, tum cæterorum Apostolorum, singularis tamen Petri dignitas fuit, nam super eum Christus suam ædificavit Ecclesiam, eique universali ovili sui procuracionem ceu summo Pastori concessit, seu, ut quidam clarius ajunt, *intrinseca* Episcopalis ordinis potestas una est a Spiritu sancto ipso protecta, qui *posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*, amplior tamen pleniorque in Petro, ejusque Successoribus, plura enim poterat Petrus, plura possunt & Petri successores, quam quilibet singularis Episcopi, quibus, ut Cyprianus idem Ep. 3. ad Cornelium,

melius scribit, *pars gregis adscripta est, quam regat unusquisque & gubernet*; totus vero Petro, ejusque legitimis Successoribus, quorum est, certam Domini gregis portionem singulis Episcopis partendam adscribere, eorum potestatem intra certarum Dioceseon limites circumscribere. Pressius ac nitidius Picteto respondens Vernetus ait: „Episcopatus unus est, si quod est illi *essentiale* ac *intrinsecum*, species, secus, si quod est illi *accidentale*, & *extrinsecum*, cujusmodi est primatus auctoritas ac potestas. Et si tota sit in singulis hominibus humanæ naturæ essentia, quanta tamen eorum, quæ naturæ accident, varietas ac inæqualitas? Hic præcit, ille subest, alius Rex, alius subditus &c. Ideo autem Cyprianus unum dixit Episcopatum, quia a Petro ejusque successoribus unitas Ecclesiæ derivatur, ut radii a sole, rami ab arbore, rivi a fonte, quibus ad hoc illustrandum exemplis ipse utitur Cyprianus. Responderi etiam potest, unum esse Episcopatum, quia una est prima ejus per Christum institutio, plures tamen ab Ecclesia per successores Petri dispositos pro varia limitum partitione atque designatione; intra quos suum quisque Episcopatus munus obiret. Quum alii denique Patres, quos veluti primatui Petri iniektos Novatores obijciunt, eadem ferme de Paulo habeant, quæ Ambrosius & Chrysostomus, non erimus de singulis eorum testimoniis explicandis solliciti, in eorum enim dicta congruunt, quæ ad exponenda Ambrosii & Chrysostomi testimonia contulimus.

PRÆLECTIO XXIII.

Petrus Ecclesiam docens errare non potuit, quia in firmitate, ut & in primatus auctoritate, semper in Ecclesia fuit, eritque, qui Petro, divina institutione, succedat.

Primam propositionis partem tria illa demonstrent Evangelii testimonia, quæ D. Thomas 4. c. 9. c. 76. versat, versantque post eum, quotquot de argumento hoc disputationem instituunt, nimirum celeberrimum illud Matth. 6. *Tu es Petrus, & super hac Petram ædificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non prævalent adversus eam*: illud item

Lucæ 22. *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos*: illud denum Jo. ult. *Pasce agnos meos, pasce oves meas*. Quicumque nolit, sponte cæcos esse, qui potest, veritatem ex his testimoniis erumpentem, insilientemque in oculos non percipere? Sapienterne Christus suam supra Petram ædificasset Ecclesiam, nisi petra huic, quam domus suæ posuit fundamentum, firmitatem immobilem tribuisset? Fide stat Ecclesia; nullo ergo oportet, concuti, diluicque possit errore petra, supra quam ædificata illa a Christo fuit. Notiora sunt quam ut commemorare illa, opus sit, quæ Christus Matth. 7. & Lucæ 6. habet de sapiente domum suam molito supra petram, quæ imbrim licet fluminum, ventorumque impetu appetita non cecidit, fundata enim erat supra petram. Hinc nihil argumento validius, quod ex hoc Matth. loco intruit Origenes ajens: *Manifestum est, etsi non exprimat, quod nec adversus Petrum, nec adversus Ecclesiam potius prævalere præsumt inferorum, idest hæreses, & errores; minus si prævalerent adversus petram, in qua Ecclesia fundata erat, prævalerent etiam contra Ecclesiam*; labectato enim fundamentum nonne & ædificationem, quæ illi incumbit, concidere, necesse est?

Si etiam Christus pro Petro speciatim oravit, non fides ejus deficeret, defecisse illam, aut potuisse deficere, quis suspicetur? Quum Christi inanis esse non posset oratio, ait Augustinus l. de corrept. & gr. c. 8., quid aliud oravit, nisi ut haberet Petrus in fide liberrimam, fortissimam, invictissimam, perseverantissimam voluntatem? Iussus etiam a Christo, confirmare fratres in fide, qui potuisset, imposito sibi manere defungi, si fuisset ille errandi peticulo pro naturæ suæ conditione obnoxius, nec absolutam ei attulisset singularis Christi precatio cujusque erroris immunitatem? Denique, si non fuit Petrus Ecclesiam docens omnino in fide firmus, nam fuisset a Christo Ecclesiæ suæ provisum? Chrysostomus in ea Christi verba, *pasce &c.* ait: *Præteritis alios Petro loquitur: præpositus est loco mei, & caput fratrum tuorum*; illum ergo universi ovium sui summum Pastorem instituit, qui & agnorum & ovium gregis nimirum & Pastorem, ut non semel annotatum est, curam gereret, omnesque doctrina pasceret; at si potuisset in Petri.

tri doctrinam erroritrepere, nonne in er-
randi periculum grex universus venisset?
præsertim quam illum, in fidei doctrina
non solum loquentem audire, sed & lo-
quenti fidem adungere gentes, jussisset
Christus, quemadmodum Petrus ipse in
Hierosolymis. Concilio testatus est Act. 15.
Viri fratres, vos scitis, quoniam ab anti-
quis diebus Deus in nobis elegit, per os
meum audire gentes verbum Evangelii &
credere. Quæ jam ergo Christi gregis sui
cura, quem Pastori credidisset, qui posset
illum falsis ac perniciosis erroribus pasce-
re? Hoc qui fieri potuisset exillimar, insi-
gnem summæ Christi sapientiæ, ac per-
eximix erga Ecclesiam charitati injuriam
infert, qui gregem suum pastori malefi-
do commiserit, a quo posset in exitum
induci.

II. Quod vero ad infirmendam demou-
strationem hanc. opponi solet, nimirum
paulo post laudatam Christi precationem
Petrum, negasse Christum, ejusque tunc,
ut Veterum nonnullis placet, defecisse fi-
dem, eundem quoque post evelum in
celos Christum non processisse secundum
veritatem Evangelii, quare & reprehensus
a Paulo fuit, inane profusus est. Quam-
quam enim Petrus exteriorem, ut debuit,
fidei professionem tunc non egerit, Chri-
stumque se nosse, ter ore negavit, in quo
certe multum deliquit, non excidisse il-
lum tamen ab interiori, quam mente re-
tinuit, fide, omnium ferme Patrum, Am-
brosii præsertim, Chrysostomi, Augusti-
ni, Cyrilli Alexandrini, Leonis M., &
Teophylacti, necnon summorum Theo-
logorum Alberti M., Thomæ, & Bonaven-
turæ, sententia est; quare hanc Marci
Antonii de Dominis propositionem, *Pet-*
rus, pro cuius fide Christus oraverat, fer-
me statim ab illa fide excidit, Sacra Paris.
Facultas hac censura perstrinxit: *Hæc pro-*
positio est erronea, temeraria, & in Bea-
tum Petrum contumeliosa. In altero dis-
cussendo non est, cur hizeremus; Prælect.
enim xxi. n. xvi. jam satis, ut puta-
mus, evicimus, Petrum, quum Antio-
chiæ cogeret Gentes exemplo suo judai-
zare, ad Gal. 2., peccasse, ut ajunt Ter-
tullianus in l. de præscript., & Augu-
stinus Ep. 9. & 10. ad Hieronymum, non
falsi predicatione, sed imprudenti conversa-
tione, objurgatumque a Paulo, ut scan-
dalum amoveretur, non ut redintegraretur
violata fides.

III. Jam vero divinitus institutum,
ut aliquis perpetuo in Ecclesia esset, ad
quem Petri primatus, & in fidei firmitas
pleno jure derivarentur, tam validis mo-
mentis ostenditur, ut vel rationis vel pu-
doris jacturam plane fecerit, qui veritati
tam manifestæ non cedat. Quo sane ido-
neo responso infringi possunt, quæ habet
D. Thomas 4. c. 9. c. 76., qui titulus:
De Episcopali dignitate, & quod in ea
unus sit summus. „Quia Christus (ait)
„præsentiam corporalem erat Ecclesiæ
„subtrahatur, oportuit, ut alicui com-
„mitteretur, qui loco sui universalis Ec-
„clesiæ gereret curam: Hinc est, quod
„Petro dixit ante ascensionem, *pasc*
„&c. . . . Non potest autem dici,
„quod, etsi Petro hanc dignitatem dede-
„rit, per eum tamen ad alios non deri-
„vatur; Manifestum est enim, quod
„Christus Ecclesiam sic instituit, ut esset
„usque ad finem sæculi duratura, secun-
„dum illud. *Jes. 9. Super solium David,*
„& *super regnum ejus sedebit, ut corro-*
„„boret, & confirmet illud in judicio &
„justitia, amodo, & usque in sempiter-

num. Manifestum est igitur, quod ita
„illos, qui tunc erant, in ministerio con-
„stituit, ut eorum potestas derivaretur
„ad posteros pro utilitate Ecclesiæ usque
„ad sæculi finem; præsertim quum ipse
„dicat *Math. ult. Ecce ego vobiscum sum*
„usque ad consumationem sæculi. „ Si
ergo ob Ecclesiæ suæ utilitatem & pri-
matum Petro contulit, & absolutam er-
roris immutabilitatem, ejusdem Ecclesiæ ad
consumationem usque sæculi permanere
utilitas postulat, ut continenter sit, qui
primas in ea teneat, sitque erroris in do-
cendo omnino expers; nec enim post Pe-
tri obitum suam Christus Ecclesiam des-
tinebat cessandus ait, & desisse, ejusdem
utilitati consulere.

IV. At nonne satis Ecclesiæ bono con-
sultum sola Christi præsentia nobiscum
ad consumationem sæculi usque futuri,
quin summo aliquo aspestabili capite &
Pastore opus sit? „ Si quis dicat, occur-
„rit Angelicus, quod unum caput, u-
„nusque Pastor est Christus, qui est u-
„nus unius Ecclesiæ Sponsus, non suffi-
„cienter respondet; manifestum est enim,
„quod omnia Ecclesiastica sacramenta
„ipse Christus perficit; ipse enim est,
„qui baptizat, ipse est, qui peccata re-
„mittit, ipse est verus Sacerdos, qui se

obtulit in ara crucis, & cujus virtute corpus ejus in altari quotidie consecratur: & tamen, quia non cum omnibus fidelibus corporaliter & praesentialiter erat futurus, elegit Ministros, per quos praedicta fidelibus dispensaret, ut supra dictum est (c. 74.); Eadem igitur ratione &c. "Quid inde naturaliter fluat, nemo non videt, nec apparet, quid adversus tam perspicua & decretoria reponi possit. Neque minus efficax atque firmum, quod ibidem addit: "Ad unitatem Ecclesiae conservandam, requiritur, quod omnes fideles in fide conveniant: circa vero ea, quae fidei sunt, contingit quaestiones moveri, per diversitatem autem sententiarum divideretur Ecclesia, nisi in unitate per unius sententiam conservaretur. Exigitur ergo ad unitatem Ecclesiae conservandam, quod sit unus, qui toti Ecclesiae praesit: Manifestum est autem, quod Christus Ecclesiae in necessariis non deficit, quam dilexit, & pro qua sanguinem suum fudit, quem & de Synagoga dicatur per Dominum: *Quid debui ultra facere vineae meae, & non feci?* Non est igitur dubitandum, quia ex ordinatione Christi unus toti Ecclesiae praesit. Propositionem, ex quibus haec D. Thomae ratiocinatio constat, quae non exploratissima, atque firmissima? Annon una potissimum Ecclesia, quod ejus, ut ait Apostolus, *ut unus Deus auctor, ita & una fides?* Una ergo esse & persistere non potest, nisi omnia ejus membra in una eademque fide consentiant. Num vero in dubitationem venire potest, de fidei capitibus controversias persepe excitari? In dictis hujus veritate addubitare num poterit, quoniam sit in Ecclesiastica historia plane hospes? Actum ergo de Ecclesiae unitate, nisi haec opinio varietas & contentio tollatur. Qui demum? *Per unius sententiam.* Itane? Ita profecto, ut Imperatoris in exercitu, Regis in regno, Patris in familia, Navarchi in navigio auctoritate pax & concordia conservatur, vel restituitur, nam & aciei ordinate symbola, regni, domus, navis &c. ad Ecclesiam adumbrandam Scriptura adhibet. Qui pollet autem unius sententia motas ac fide controversias & dissidia dirimere, unitatemque Ecclesiae conservare, nisi & sententiae auctor summus ipse esset, cujus judicio, divino jure, sit standum,

& eam in fide firmitatem haberet, ut nulla cadere in ejus sententiam erroris suspicio possit? Duobus his ad unitatem fidei in Ecclesia servandam opus esse, quum extra controversiam sit, nec singularis Christi in Ecclesiam amor, & providentia ferat, ut quidquam illi, pro qua *se ipsum tradidit*, necessarium desit, rectissime concludit Angelicus: *Non est igitur dubitandum, quin ex ordinatione Christi unus toti Ecclesiae praesit, cujus & summa sit auctoritas, & absoluta in fide firmitas.*

V. Sed & ex iis, quae ibidem de Synagoga, pro qua tot tantaque fecit Deus, strictim attingit, potest aliud hoc constari argumentum: Quum Deus Christianae, ut olim Judaicae, religionis auctor sit, ne suspicari quidem, fas est, minori sapientia atque cura institutam ab eo ordinatamque Ecclesiam, quam Synagoga; Si ergo in illa summum Sacerdotem constituit, cui Sacerdotes & Levitae omnes, ut capiti membra, subessent, totaque gens in iis, quae religionis erant, ita parere deberet, ut, qui repugnassent ejus imperio, rei capitalis damnari essent, qui dubitet, dedisse illam Christianae Ecclesiae, cujus non aliud erat Synagoga, quam typus, aspectabile caput, summumque Rectorem, qui dignitate auctoritateque sua posset & haerese coercere, & impedire schismata, & unitatem fidei conservare? Pictetus tamen non dubitat solum, sed & negat, quod a nobis conclusum est; post Calvinum enim ait, magnum Ecclesiam inter ac Synagoga discrimen esse: Ecclesia per totum terrarum orbem latissime patet: angustis contra Palaestinae finibus Synagoga conclusa. Quid inde? Hinc vel magis evincitur, oportuisse, ut summum unum aspectabile caput in Ecclesia poneretur; nam si Synagoga modicis adeo finibus circumscriptae opus fuit, quandiu persistit, summo Pontifice ad unitatem fidei conservandam, quo magis Christianae Ecclesiae, quae per omnes gentes late porrigitur? Ceterum nam Synagoga, quam veterem Ecclesiam Pictetus dicit, verene solius Judaeae finibus circumscripta? Quum sacra Pentecostes die Spiritus sanctus in Apostolos effusus est, nonne legimus Act. 2., Jerusalem tunc tulit viros religiosos ex omni natione, quae sub caelo est, Parthos, Medos, Aethiopes &c.? Hi ex tot tamque variis gentibus

bus collecti Iudæi annon Synagogæ membra? annon ad idem veteris Ecclesiæ corpus una cum Iudæis. Pælestinam incolentibus attinebant? Tanta ergo Christianæ Ecclesiæ amplitudo non obest, quo minus a Deo fuerit sub uno visibili capite constituta.

VI. Nihil se tamen responso hoc premi, reponit Piffeter; „a quæstione enim ait, aberrat. Probare volui, non posse Christianam Ecclesiam sub homine uno aggregari. Potest inter unius gentis uniusque regni homines communitas esse, & consociatio: Populi tamen, & diversis obnoxii Principibus, & loco plurimum determinati, & ingenio, moribus affectionibus dissimilimi qui possunt ab uno eodemque homine regi? „Eset in hoc Piffeteri responso levis aliqua saltem veri species, si unus hic summus Ecclesiæ Rector vellet ipse per se omnes regere, omniumque curam solus ipse per se sustinere; nihil tamen ea salius esse ac sutilius, intelligit quisquis in Hierarchiam oculos intenderit in Catholica Ecclesia divina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris & Ministris &c. Suis cuique Parciæ Presbyter sub uno Episcopo, suis cuique Diocesi præest Episcopis: subsunt Episcopi Metropolitæ, Metropolitæ Primati, Patriarchæ Primas, ille demum Romano Pontifici; quumque omnes ejusdem fidei ac doctrinæ communionem jungantur, omnes Romanum Pontificem Capitis summique Rectoris loco & gradu habeant, observentque, quam facile intelligitur, posse tot populos, etsi adeo diffisos, tamque diversos ab uno eodemque, cui suas Christus vices in terris credidit, homine gubernari! Ad hoc vero velat oculis subjiciendum aliene opus est, quam quotidiano ipso experimento? Gallos, Hispanos, Lusitanos, Italos, Germanos, Polonos &c. tametsi & variis Principibus subsint, sintque non loco solum, sed & natura juncti, nonne unus Romanus Pontifex per Episcopos regit, ut olim Britannos, Batavos, Danos, Svecos &c. antequam funellissimam a Catholica Ecclesia secessionem facerent? Tot illæ, quas memoravimus, Gentes annon Romano Pontifice, ceu cum capite membra, ejusdem fidei professionem junguntur, sustenturque constanter, cathedram Petri in Romana Ecclesia principalem, ut Cyprianus loquitur,

auctoritatem habere, ad quam propier potentioris ejus principalitatem, ut Irenæus ait, necesse est, omnem Ecclesiam convenire? Illud etiam, quod mox ex Luca Act. 2. retulimus, fuisse scilicet Hierosolymis ex omni natione, quæ sub celo est, religionis Judaicæ cultores, ejusdem Synagogæ seu veteris Ecclesiæ membra, uni eidemque propterea summo Synagogæ capiti subjectos, nonne ad obtinendum hoc Piffeteri responsum, satis superque est?

VII. Quo tamen magis eum pudeat, tam insulsa effundere, celeberrimum inter Novatores Augustinæ confessionis auctorem Melancthonem opponimus hæc in suo ad D. Du Bellay scribentem: „Convenit inter nostrates, sanctam esse politiam Ecclesiæ, recte scilicet constitutam, ut certus sit Episcoporum numerus, quibus plures Ecclesiæ subsint, præstique Ecclesiis omnibus Romanus Pontifex. Censeo, a nullo sapiente improbari canonicam hanc politiam posse, aut debere, modo suis illa finibus sit contenta, modo nimirum Papa & Episcopi sua ad opprimendam veram doctrinam non abutantur auctoritate. quare de primatu Papæ, & Episcoporum auctoritate nobis tecum convenit, tamque Papæ quam aliis Episcopis per nos licet, etique omnino integrum, suum tenere gradum & potestatem; necesse enim est, in Ecclesia Præfides esse, qui in vocatos ad Ecclesiastica munera inquirant, qui ordines conferant, qui de Ecclesiasticis causis judicium ferant, qui animam ad Presbyterorum doctrinam attendant; quare, si nulli forent Episcopi, essent profecto instituenti. Optamus solum, ut, qui in Episcopatu nunc sunt, sua vigilantia perficiant, ut doctrina, quæ sana est, iis, quibus præfunt, populis fideliter commenderetur, quod li facerent, esset eis ab omnibus obtemperandum. Romani etiam Episcopi monarchia ad retinendam tot inter gentes doctrinæ unitatem multum momenti afferret; quam obrem de primatu Papæ facile inter nos conveniret, si possemus & de aliis capitibus consentire. „In hæc Melancthonis verba doctissimi Grotii animadversio digna est, quæ describatur. „Qui hæc scripsit, ait, a Magno Rege rogatus, nunquam profecto credidit, Papam esse Antichristum. Scimus, multorum apud nos sermone tritum esse, Romanam Ecclesiam regnum

PRÆLECTIO XXIV.

„ quum esse Antichristi, sub Papatu vive-
 „ re perinde esse, ac Antichristi tyranni de-
 „ premi; at sapienter erat Melancton,
 „ quam ut animum induceret ad creden-
 „ dum, Romanam Ecclesiam falsam esse,
 „ regnumque Antichristi, quia personam
 „ habet, Romanum Episcopum Episcopopo-
 „ ram omnium caput esse, cuius certa est
 „ in omnes Episcopos, in Ecclesias omnes,
 „ in omnes fideles jurisdictio.

*Romanus Pontifex Petro in totius Ecclesie
 primatu, divino jure, succedit.*

I. **Q**UAM PETRUM ROMÆ & collocaſſe
 ſedem, & pro Chriſto martyrii
 gloria coronatum, graves omnes
 hiſtoriæ tradant, Theologi certa argumen-
 tatione conſciunt, Romanum Episcopum
 Petro in ſumma Eccleſia regendi autori-
 tate ſuccedere. Ut autem ſententiæ hujus
 fundamentum Novatorum multi convell-
 unt, Petrum Romæ fuiſſe, ibidemque
 mortuum negant, quos inter Pictorius
 „ Scripturarum, ait, teſtimoniis probari
 „ nequit, fuiſſe Petrum Romæ, ſuamque
 „ ibi fixiſſe ſedem: fuiſſe illum quidem
 „ Antiochiæ ex Scripturis patet: Ejus ita-
 „ que navis Antiochena Eccleſia poſtus,
 „ quam Romana. “ Quid ergo? Explo-
 randa, pervoluatiſſima licet, hæc facti ve-
 ritas, quod nullum appetit in promtu ſit
 Scripturæ teſtimonium, quod probetur? Ni-
 hil ergo ad faciendam ei fidem momenti
 habet conſtans totius antiquitatis teſtifica-
 tio, Irenæi l. 3. c. 1., Tertulliani cont.
 Marcionem l. 4. c. 5. Eusebii l. 2. c. 13.
 & 24., Optati l. 2. Ambroſii, Auguſtini,
 omniſum denique Patrum atque Hiſtorico-
 rum concordantiæ affirmantium, Petrum
 fuiſſe Romæ, ibi Evangelium prædi-
 caſſe, eam fundariſſe Eccleſiam, ſuam ibi collo-
 caſſe ſedem, ibi demum martyrii ſubla-
 tum? Quid iniquius? quid a ratione ma-
 gis alienum? Ubi nam erit humanæ fidei
 locus, ſi rem teſtatiſſimam & compertiſ-
 ſimam non in dubitationem ſolum adduce-
 re licet, ſed & negare? At Petrus ipſe
 veritatis hujus probationem ſuppeditat,
 quum ep. 1. c. 5. ſcribit: *Salutat vos
 Eccleſia, quæ eſt in Babylone coeleſtis* &
 Babylonis enim nomine Romam a Petro
 designatam, Veteres omnes interpretantur,
 Papias in primis apud Eusebium l. 2. Hiſt.
 Eccl. c. 14., Hieronymus in Catal. Vir.
 Ill. in Marco ec. quare Grotius Veteres om-
 nes, in quorum & ipſe ſententiam tranſi-
 it, Romam interpretatos eſſe, ait, ubi
 Petrum fuiſſe, meno Chriſtianus dubitavit.
 Neceſſe, cur hoc cuiſquam inſolens videa-
 tur; nam & Paulus leonis nomine Nero-
 nem omnium conſenſu denotavit, quum
 2. ad Tim. 4. ſcripſit, *liberatus ſum de ore
 leonis*, ſeu, ut ipſi Geneveſium Biblio-
 ram editores annotant, *de furore ac divi-
 tate*

VIII. Ut argumentum ex Synagoga pe-
 titum, quo ſe premi non diſſimulat, Pi-
 ctorius infringat, reſerit, Hebræorum Pon-
 tificem Chriſti figuram fuiſſe, non Pape.
 Quid ergo? Quia erat ille Chriſti typus,
 ſi tibi inferre licet, poſtquam Chriſtus
 mundo illuxit, oportere, ut nullus in Ec-
 cleſia, quam inſtituit, ſummus Sacerdos
 ſit, inferendum perque erit, quum Paſchalis
 agnus immolati in cruce Chriſti typus fue-
 rit, nec Novatorum Euchariftiam, ſeu ve-
 rius ætænam ejusdem figuram eſſe, quod to-
 ſane nunquam conceſſeris. Occurrit tamen,
 Euchariftiam Chriſti adhuc figuram eſſe,
 quoniam eam ipſe inſtituit, nullum tamen
 poſt ſe caput ſuæ illius Eccleſiæ dediſſe.
 At principium præpoſtere Geneveſis Pro-
 feſſor petit, idque ſibi ſumit ad reſponden-
 dum, quod eſt in controverſia poſitum.
 Præterea nonne vetus Teſtamentum novi
 figura erat, ut 1. ad Cor. x. ait Paulus:
*hæc in figura facta ſunt noſtri . . . omnia
 in figura continebant illiſt*. Erat Synago-
 ga itaque Eccleſiæ figura, & ut vetera
 quæque ſacraſcia ſacraſcii novi ſædetis ty-
 pus erant; ut Aaronici Sacerdotes Sacer-
 dotes ſecundum ordinem Melchiſedech ad-
 umbrabant, ita & Hebræorum Pontifex,
 in quo aliqua erat ſummi ſemperque ma-
 nentis Sacerdotis Chriſti imago, & Vica-
 ri ejus in terris ſpeciem præmonſtrabat.
 Tameſi enim Synagoga ſummum eſſet
 inviſibile caput, Deus ipſe, erat tamen &
 aſpectabile, Sacerdotum nempe Princeps,
 qui omnibus in his qua ad Deum perti-
 nent, præſidebat; idem ergo & de Chri-
 ſtianorum Eccleſia conſeſcendum eſt, quum
 a ratione alienum lit, cogitare, deſiderari
 in exemplari rationem & ordinem, qui in
 typo elucebat. Reliqua, quibus hæc veritas
 appeti poſſe videtur, opportune ſolven-
 tur, quum de Romani Pontificis primatu
 erit ſermo.

rate Neronis. Hoc itaque ponimus ut exploratum, fumentemque nobis, quod res & veritas ipsa concedit, nitentur efficere, quod proposuimus.

II. Quam vero facile id efficitur? Si enim divino jure statutum est, aliquem Petro in Catholice Ecclesie administratione succedere, quis ille nisi qui sedem obtineret, quam Petrus ipse fundavit tenuitque ad mortem usque? Si Petrus Rome sedem posuit, annon evidens est, Romanum Episcopum in Petri & locum, & privilegia, quae sedi divina institutione annexa sunt, quae nimirum ad perpetuam universalis Ecclesie utilitatem referuntur, pleno jure venire? Integris voluminibus opus esset ad describenda, quae Latini Graecique Patres de Petri, ejusque Successoris Romani Antistitis primatu habent, quibus testatum apertissime sit, universam perpetuoque a Christianis creditum, Petri jura & privilegia in Romanum Episcopum divina institutione transire. Quorsum autem tantum nobis negotii sumamus? Praeterquamquod sunt illa collecta a Nostribus studiosissime, nihil iis vobis opportunius videtur ac efficacius, quae veritas haec ab Adversariis ipsis extoritur. Cujus in Romanam Ecclesiam impotentior furor, cuius acerbis magisque implacabile odium, quam Luheri? En, quae magnus ille Novatorum Patriarcha, & primus commentitig reformationis artifex, pro ea, a qua non secessionem ipse jam fecerat solum, sed & innumeros alios abstraxerat, Romana Ecclesia scribit in tract., cui titulus, *Declaratio quorundam articulorum*: „Certum est, honoratam a Deo prae omnibus alijs Romanam Ecclesiam; ibi enim Sancti Petrus & Paulus, sex & quadraginta Pontifices, & innumera Martyrum millia sanguinem profuderunt, ac de morte & inferis triumpharunt: perpicuum ergo, in honore habendam Ecclesiam hanc, eique obediendum. Quod si res nunc eo loco sunt Rome, ut optandum sit, ut meliori ille forent, neque his vitiis tamen, nec alio quopiam debemus adduci ad faciendam ab Ecclesia hac secessionem. Imo quo deteriori magisque afflicto ita res ibi sunt, ad eam magis accurrendum, & firmiter adhaerendum; ne quae enim separatione & contemptu inordinata & perturbata in ordinem adducuntur.“

Idem in tract. inscripto: *Resolutio tridecim propositionum* tom. I. edit. Jenae ait. „Haud inficior, Romanum Episcopum fuisse, esse, ac esse debere inter omnes primum. Ad credendum, Romanum Pontificem esse omnibus, qui Pontifices dicuntur, superiorem esse, divina voluntate, quae hac in re manifesta & patens est, primum adducor; Nunquam enim hanc Romanos Pontifex obtinuisse monarchiam, nisi Deus voluisset, divinam autem voluntati, quocumque illa modo significetur, reverenter parandum est; quare non licet, primum Romani Pontificis oppugnare. Tam valida est ratio haec, ut, quamvis nec Scripturae testimonium, nec aliud ullum momentum pro Papae primatu esset, satis haec sola valeret ad comprimendam eorum, qui Papae resistunt, temeritatem.“ Quid dicerent? Annon sententiam ipse in se tulit, suisque se armis ipse confodit? Quid si Calvinus suis in Institutionibus procacissime non semel scribit, Romanam Ecclesiam meretricem esse, ac indignam, quae Christi sponsa vocetur? Libro tamen 4. Instit. c. 7. n. 24. fatetur, *Romam dudum fuisse Ecclesiam omnium matrem*, & ibidem c. 6. n. 16. ait. „Ante omnia me non negare profiteor, veteres Doctores Romanam Ecclesiam semper multo in honore habuisse, locutosque de ea perhonorifice.“ Ejus itaque est, designare, quandonam haec, quae pridem Ecclesiarum omnium mater erat, sponsa Christi esse desierit, evaseritque meretrix Apocalypseos.

III. Quid tamen iis luculentius, quae Claudius Salmasius, cujus, quanta apud eruditos & Criticos fama sit, nemo nescit, habet in praefat. tract. de Euchar. ad P. Jacobum Sirmundum? „Nos Burgundiones Macedonum similes sumus, hic appellamus hic, nec nominibus utimur magis, quam res ipsae postulent, speciosis.“ Doctus autem hic Scriptor, quem Minister Amiraui l. 4. de *vocatione Pastorum*, omnium, qui eo saeculo floruerunt, summum dicit, quique tantam praese fert probitatem ac ingenuitatem, tamque alienum ab exaggerando animum, quid de Romano Pontifice? „Episcopum Romae, (ait in post. par. tract. de Euchar. c. 5. pag. 644.), Episcoporum Episcopum, Patrum Patrum, Patriarcharum Patriarcham, Rectorem Pastoremque universalis Ecclesiae“

„clēfz, qui Catholice Eccleſie Epico-
 „pum ipſe ſe vocat, qui & tam vere u-
 „niverſalis Epicoſopus eſt, quam vocatur,
 „S. Petri Succellorem, Chriſti Vicarium,
 „unicum viſibile Eccleſie caput, & , ut
 „omnia verbo uno complectar, Papam
 „qui dubitare poteſt, quiſ negare, & Oc-
 „cidentis Patriarcam eſſe? Qui totum ha-
 „bet, habet & partes: qui in tota terra,
 „& in ſingulis ejus partibus dominatur.
 „Papa ergo univerſalis Patriarca quoni-
 „ſit, & Occidentis Patriarca haberi de-
 „bet; eſt enim univerſalis Ec-
 „cleſie pars &c. “ Pag. autem 666. idem
 „addit; „ Papa itaque, ut S. Petri ſucceſ-
 „ſor, & Epicoſopus Romę, in rota Ec-
 „cleſie primum habet, eum totius terrę
 „Metropoliſta; nam Roma eſt Romani
 „orbis Metropoliſ, ut Arelate Gallia-
 „rum olim Metropoliſ dicebatur: ſic &
 „Romanus Epicoſopus idem in totam Ec-
 „cleſiam juſ obtinet & imperium, quod
 „in Diceceſim ſuam quilibet Patriarca. “
 „Quis Macedonum *ſicus* tam explicite *ſi-*
 „cus vocavit, ut Burgundio hic Papam di-
 „cit unicum viſibile totius Eccleſie caput,
 „Epicoſorum Epicoſum; Patriarcham Pa-
 „triarcharum? Quis mirari etiam ſatis poſſit,
 „hominem intus & in cute ad obitum uſ-
 „que Calvinianum non preſeſſiſſe, ex per-
 „magnificis & ſplendidiſſimis, quibus Pa-
 „pam ornavit, nominibus quantum momen-
 „ti ad Catholicorum cauſam accederet? At
 „maluit, arma nobis adverſus ſectam ſuam
 „miniſtrare, quam veritati injuriam infer-
 „re, ſi *ſicus* non appellaeſſet *ſicus*, reſque
 „ſuis nominibus non denotaſſet.

IV. Multa ſunt, quę Novatores ex
 Cypriano corradunt, & adverſus Romanum
 Pontificis primum ferociter argunt; Cy-
 prianum enim totum in ſuis numerant,
 nec ullum putant huic Romanę Sedis di-
 gnitatis inferiorē. Cur autem? 1. Quod
 in ejus & Epicoſorum Africę Episto-
 liſ ipſe & Cornelius Papa Collegę vocentur,
 ergo ejuſdem omnino auctoritatis; nam
 Tit. de verborum ſignificatione lege 173.
 Collegarum appellatur hi continentur,
 qui ejuſdem ſunt poteſtatis: 2. Quod eos
 acriter Cyprianus arguat, qui Cornelium
 Romanum Epicoſum appellarant, ſcri-
 bens, & in Conſilio Epicoſorum id ve-
 ritum, & minorem non eſſe Epicoſorum
 Africę quam Romani auctoritatem: 3.
 Quod Stephanum Papam improber ob re-
 ſtitutum Baſiliem Aſturienſem Epicoſo-

pum ab Hiſpanis Epicoſis loco motum:
 4. Quod eundem Stephanum carpat ob
 arrogatum ſibi Epicoſi Epicoſorum nomen:
 5. Quod veteret, primę Sedis Epicoſum
Principem Sacerdotum, aut ſummum Sacer-
dotem, aut aliquid ejuſmodi appellari:
 6. Quod Epicoſos a ſolo Deo judicari poſſe,
 teſtetur: Demum quod eadem ſibi, quę Pa-
 pę erat, Catholice Eccleſie curam attribuat,
 ad memoratum Stephanum ſcribens de
 ſubmovendo Martiano Arelatenſi Epicoſo,
 qui in Novatianis partibus erat. Hinc
 velut egregie conſecta re nobis impoten-
 ter inſulant, quod uſque adeo vecordes ſi-
 mus, ut pro commenticio, quem ſibi con-
 tra juſ ſaque uſurpavit, Papę primata
 pugnemus.

V. Nihil tamen hoc eorum triumpho
 inanius magiſque ridiculum, quod quia a
 Noſtratum quamplurimis evidenter demon-
 ſtratum eſt, erimus in ſingulis, quę op-
 ponuntur, reſpondendis parciores. Primo ſane
 quid levius? Nonne & doctiſſima
 Cuiatio D. de *juſſiditione* ad l. 4. anim-
 adverſum eſt, inferiores a Majoribus
 nonnunquam Collegas dici, eſſi quę non
 eſſet eorundem auctoritas? Nam & ex
 Cicerone l. 9. ad Atticum Epist. 16., &
 ex Plinio in panegyrico ad Trajanum pa-
 tet, Prętores Collegas Conſulum dictos,
 eſſi horum certe major eſſet dignitas &
 imperium. Et Romanus Epicoſus reliquos
fratres appellat: quidpiamne vero appella-
 tione hac de ſumma ejus poteſtate de-
 trahitur? Quæ Collegii Pontificum olim
 Romę erant, ut ſcribit Pomponius de *origi-*
ne juſis, Collegę dicebantur omnes: Id
 vero num obetat, quin unus eſſet Pontifex
 Maximus, qui omnibus præerat? Tameſi
 Auguſtus per ſingula laſtra, ut narra-
 rat Svetonius, Tribunitię poteſtatis, quam
 ipſe perpetuum acceperat, Collegam ſibi
 cooptaret, num aſciſus ille in Collegam
 non Tribunitia dignitate ſolum, ſed &
 alio quovis gradu, Auguſto equalis erat?
 Adnotat & Baronius, Africanos Epicoſos
 nominare Collegas conſueviſſe non ſem-
 per in *Ordine partes*, ſed & *miniſterio con-*
ſortes; nam & ab Epicoſis Presbiteros,
 quos Epicoſis inferiores eſſe pro certo ſu-
 mimus, & a Primitibus inferiores Epicoſos
 non ſemel Collegas dictos legimus,
 quia & Hieronymus, eſſi Petri & Damiani
 Cathedrali aliis omnibus præſerat, Egypti
 tamen Epicoſos Damiani Collegas appel-
 lat. Ex quo ergo Cyprianus & Africanus
 Q 2 Epi-

Episcopi Cornelium & Stephanum Romanos Antislites Collegas dixerint, perperam & inscite concluditur, dignitate & potestate hos illis non prestitisse.

Aegre quidem, ut respondet Bellarminus l. 2. de Rom. Pont. c. 23. tulit Cyprianus, Schismaticos Episcopos in manifestissimis criminibus convictos, iustissimeque damnatos Cornelium Rom. Pontificem appellasse, quos & sciebat, Romam contendisse non tam persequendae appellatinnis gratia, quam ut Fortunati Pseudo-Episcopi electionem ratam a Cornelio haberi, confirmarique curarent: *Ad hoc enim usus vetus appellandi*, ait Ulpianus, *necessarius est, ut vel iniquitatem judicantium, vel imperitiam corrigat*, quorum neutrum quum in Cypriani & Collegarum ejus de Pseudo-Episcopis illis iudicium caderet, de illorum appellatione ceu iniqua conqueſtus est. Expostulavit quidem apud Cornelium: de quo autem? De illorum temeritate & impudentia, qui tot facinorum convicti atque damnati, *ad Cathedram Petri, ad Ecclesiam principalem navigare ausi essent, & a Schismaticis, & Haereticis litteras ferre*, quum ignorare non possent, Romanos esse, quorum fides Apostolico ore laudata sit, & ad quos accessum habere perfidia non possit.

Quid vero statutum a Concilio, quod memorat Cyprianus? *Ut illic causa judicaretur, ubi est crimen commissum*. Num autem vetitum, ut post, primum de crimine in loco, ubi admissum est, iudicium, aliud de eodem alibi institueretur? Si hoc velis, non ad Romanum, ergo Pontificem solum, sed & ad alium quemcumque Iudicem, appellationes fustulisse, Concilium dicendum erit; est enim ejus absolutum, & generale decretum. Quid autem lege ineptius & iniquius, scite argumentantur Bellarminus idem loc. cit., & Alanus. Coepus Dial. 1. c. 19., qua universim appellatio vetaretur? nec enim in ulla unquam Rep. tamenſi prave constituta, tolerata lex fuit, quæ a nullo Iudice appellare permitteret. Hanc ne ergo habebit Ecclesia Christi, Respublica, scilicet omnium longe, perfectissima, utpote ab eo, qui Sapientia Dei est, instituta? Alioqui, ut optime expendit Coquzus, si censebat Cyprianus, nullam esse Roman. Episcopi in reliquos auctoritatem, nec ad eum ceu Superiorem potuisse Schismaticos illos legitime provocare, quid causæ erat, ut de go-

rum appellatione laboraret, monereturque Cornelium, ne Felices & Fortunati contra se calumniis aures daret, ne eorum torqueretur mipsis, sed forti animo esset, sicut Dei Sacerdotem adversus Haereticos decobat? Quum non sit par in parem imperium, non debuisset de Corneliis sententia, quæcumque demum illa fuisset, esse sollicitus, nec curare, illorum ne calumniis permoveretur Cornelius, an non. Ceterum longe, aliter de Corneliis dignitate sentiebat Cyprianus, quem ibidem aperte fatetur, *Cathedram Petri tenere*. . . . *Ecclesiam principalem*, unde unitas Sacerdotalis: *curia est*. . . . *ad quam perfidia, accessum habere non possit*.

Quod autem scribit Cyprianus, (ait Coquzus) non esse minoris auctoritatis Episcopos Africae, recte respondet Bellarminus loco, qui supra, illud (*minoris*) non, refertque comparationem ad Romanum Pontificem, sed ad causam, de qua tunc agebatur, ut sensus sit, Episcopos Africae non fuisse minoris auctoritatis, quam fulsiceret ad Causam Pseudo-Episcoporum judicandam; vel etiam illic confert Episcopos Africae cum Episcopis aliarum Provinciarum, in quibus iudicia domi agebantur, & ab earumdem Episcopis exercebantur: Curigitur non idem in Africa?

Quod de Basilidis restitutione obiicitur, causæ nostræ non incommodat, sed potius eam firmat; inde enim recte Baronius colligit ad. an. Chr. 258. antiquissimum Ecclesiae morem, provocandi vel ex remotissimis orbis partibus ad Rom. Pontificem, ceu ad summum Ecclesiae universalis Antistitem, si quidpiam iniusti se a Collegis passos esse, Episcopi causarentur. Quid enim Cyprianus? *Nec rescindere, ait, Ordinationem jure perfectam potest, quod Basilides post crimina sua decessit Stephanum Collegam nostrum longe positum, & gesta rei, & tacite veniens, ignarum se fecit, ut examinet, reponi se iniuste in Episcopatum, de quo fuerat iuste depositus*. . . . *nec iam culpandus est, ille, cui negligenter obrepulum est, quum hic evocandus, qui fraudulenter obrepfit*. Si ergo Cyprianus, sapienter annotat Coquzus, Basilidis restitutionem non alia de causa improbat, quam quod Stephanum longe positum, & veritatis ignarum nequam ille fecellerit, jam fatetur, probandam illam fuisse, si nulla fuisset Basilidis postulario. . . .

» pri-

prrianus igitur in facti cognitione Pontificem Rom. dicit, errasse, non vero iure ac potestate ita caruisse, ut illum resistere non potuerit. In omni cognitione prima quæstio est, an potuerit iure cognoscere is, a cuius sententia velimus discedere; quum autem, qui causam cognovit, legitimus fuisse Iudexprehenditur, ad alia remedia confugiendum. Ita Cyprianus, quum nihil habuerit, quod obiceret contra Potestatem Rom. Pontificis, ait, Basilidem . . . fraudulenter Pontifici obrepisse: Obreptio autem, sive subreptio Jurisconsultis est mendacium, quod in fraude tacendi committitur, atque ita impetrata Imperatorum, ac Pontificum rescripta irrita declarantur (in iure cum canonico tum civili . . .) Legi potest doctissimus Card. Bellarm. l. 2. de Rom. Pont. c. 21.

Quandonam vero Stephanus I. se ipsum Episcoporum Episcopum dixit? Ubi illum Cyprianus de usurpato nomine hoc reprehendit? Quum Cyprianus de se, aliisque Episcopis in Concilio sedentibus dixerit, *neque enim quisquam nostrum Episcopum Episcoporum se esse, constituit*, quid his cum Stephanus? Quid hæc adversus Romani Pontificis primatum faciunt? Neque ipse se Episcoporum Episcopum constituit, sed ab eo constitutus est, qui Petro dixit: *Confirma fratres tuos: pascere agnos meos: pascere oves meas*. Quo autem vere spectarent Cyprianus verba, patet ex ipso, unde prompta sunt, loco: Significare scilicet voluit, nulli Episcoporum vim illatam aequipiam, qui se ceteris superiorem, & Episcopum Episcoporum iactitans, tyrannico terrore Collegas suos adæquasset ad obsequendum necessitatem, sed integrum cuique fuisse propriam sententiam dicere, qua opinandi libertate plus habiturum ponderis exillimabat suam de iterando baptismo &c. iudicium, quod illud probassent, confirmassentque Collegarum suorum plures non coacti, sed sua voluntate atque sponte.

Quin. necesse sit, ea describere, quæ Turrianus l. 3. pro Epist. Pont. c. 1. adversus Magdeburgenses fuisse disputat de prima Sedis Episcopo, quum non Cyprianus, sed Cartaginensis Concilium Cypriano multo postea can. 6. vetat, *Principem Sacerdotum*, aut *Summum Sacerdotem* dici, exploratum est, canone illo notari ac coarctari Metropolitanarum Africæ arrogantiam, qui se *Sacerdotum Principes* inscribebant,

& in Cartaginensis Episcopi iura involabant, non vero Romane Sedis Antilitem, quem & ipso Tertulliani evo Episcopi Episcoporum, & Pontificis Maximi nomen in Ecclesia obtinuisse, constat ex ejus libro de pudicitia. Quod vero canon hic in decretorum collectione ad Romanum Pontificem traducatur; erratum Gratiani collectoris est, quem in hujusmodi non raro lapsum, iam pridem est Eraditis omnibus constitutum.

Quod de Episcopis a solo Deo iudicandis Cyprianus ait, necessario intelligendum est de occultis & dubiis, quemadmodum interpretatus est Augustinus l. 3. de bapt. contra Donatist. c. 3., quum laudata Cypriani verba citasset, ajens: *Opinor utique, in his questionibus, quæ nondum eliquitissima discussione perspectæ sunt; neque enim ignorabat Cyprianus; certas & denotatas Episcoporum causas, non Romani Episcopi solum, sed & Metropolitæ, & Provinciales Concilii iudicio subesse, a quibus iure poterant rei corripri, in ordinem redigi, ac etiam loco moveri, & de gradu detorbari. Malunt alii, locutum Cyprianum de interiori mente sive consilio, quo suam quisque sententiam retinebat; quum enim ejus aliorumque idem cum illo opinionantium de iterando baptismo, sententia, aliis bene multis non probaretur, ut volebat ipse, contradicentes in sententiam suam impellere, ita contradicentibus de sua libique consentientium opinione minus æqua iudicia ferri; quare ait, *expectandum esse D. N. J. X. iudicium*, cujus solus est, diiudicare, quo quisque animo in sua sententia esset; *Solus enim Deus novis abscondita cordis*: Ecclesia autem, ut in adagio est, *non iudicat de internis*. Ceterum personalem Cypriano fuisse, certas ac manifestas Episcoporum causas, eas præsertim, quæ majores dicuntur, ad Romani Pontificis iudicium pertinere, colligi vel maxime potest ex ejusdem ep. 74. ad Stephanum; vehementer enim illum adhortatur, ut Marcianum Arelatensem Episcopum in Novatiani heresi hærentem iubeat, *gracitate, & auctoritate sua sede deiici, aliumque dejecto substitui*.*

At est in iisdem ad Stephanum literis, quod negotium facillit; videtur enim, sese auctoritate Stephano æquare, ajens: *cui rei nostrum est consulere, & subvenire, Frater charissime, qui gubernandæ Ecclesie libram tenemus* &c. Verum quid tum inde?

de Stephani & Cypriani erat, laboranti Arelatenſi Eccleſiæ ſubvenire: eodem ne vero nomine, eademque ratione? Cypriani erat, ſubvenire conſilio, Stephani auctoritate, Hæreticum Episcopum exauſtorando. Quis neget, membrorum omnium eſſe, corporis incolumitati ſtudere, & quæ in illud invadunt, mala repellere, primas tamen capitis eſſe partes, quod univerſum corpus regit, & in quo ſenſus omnes vigent? Cuique Episcopo depellendarum hæreſeon, ſervandique depoſiti fidei munus incumbit, in ſua Dioceſi auctoritate & imperio, in alienis vero conſilio atque monitis: Romano vero Pontifici in univerſa Eccleſia, non hortatione ſolum & conſilio, ſed poteſtate & ſummo jure; ei enim, cui ſuccedit, generatim & abſolute demandata a Chriſto provincia ſuit, confirmandi fratres ſuos, & una cum agnis, plebe ſcilicet, paſcendi oves, nempe Paſtores. Ex his plane (ex iſdem Cypriani literis) ait Coquæus, recte colligit Baronius ad an. Chr. 258. rum a Cypriano, tum ab aliis Episcopis cognitam fuiſſe auctoritatem Romani Pontificis; dum in eo ſuam quiſque, & cæteri omnes Episcopi ſuam ipſorum poteſtatem limitibus coarctatam intellexere; nam Gallicani Episcopi hæc tantum virum ac facultatis in ſe eſſe cognoſcerent, ut hæreticum hominem, quod adeo optarent, deponerent; ſed tum illi, Cyprianus ad id peragendum Romani Episcopi appellarent auctoritatem, quam Marciſanus Episcopus depouerat e ſede, & Catholicus in ejus locum ſubrogaretur Anſiſtes. Sane, ſi non major Episcopi Romani in Eccleſias Gallicanas auctoritas, quam cæterorum, fruſtra Cyprianus ad depouendum Hæreticum Episcopum, & ſubſtituendum Catholicum, ejus opem implorat, quia ipſe id non minore cum auctoritate præſtare potuiſſet. Ibidem ſignificat Cyprianus, Fauſtinum Lugdunenſem Episcopum, & cæteros Episcopos in eadem Provincia conſtitutos idem Stephano ſignificaffe. Intellexerunt igitur illi, ſe non parum Romano Episcopo habere in Eccleſias Gallicanas auctoritatem, nec penes eos eſſe, deponere Episcopum, aliumque ſubrogare... Id igitur agnovit Cyprianus, qui Pontificem monet ſui officii, & ad ſcribendum hortatur.

VI. Leviora ſunt, faciliuſque ſolvuntur reliqua, quæ adverſus eandem hanc veritatem ex omni genere coacta Novatores intorquent, ſingulos nempe Episcopos Romano Pontifici pares eſſe, quod ſinguli Apoſtolorum ſucceſſores ſint, ſnamque Deo, non Papæ poteſtatem acceptam referant, ut aſſerunt Sancti Cyprianus, Hieronymus, Auguſtinus, & Gregorius M., quin & ſinguli ab iſdem Cypriano & Hieronymo, necnon Ephrem Syro, & Gaudenzio Brixienſi *Succeſſores Petri*, ab eodem Cypriano, & Bernardo *Vicarij Chriſti* vocentur, quos *univerſalis Eccleſia curam ſuſtinere*, tradunt Clemens Rom. l. 6. Conſt., Ignatius Martyr in ep. ad *Philadelphios*, Eleutherius Papa in ep. ad *Episcopos Gallicanos*, Venantius a Thiniſa Africanus Episcopus, Alexander Alexandrinus Episcopus in ep. *Encyclica*, & Hormiſdas Rom. Pontifex in ep. ad Epiphanium CP. Episcopum; primatum denique Papæ non divini ſed humani juris eſſe, ut ex M. Calcedonenſis Concilii can. 26., & ex *Novella* 3. Valentiniſani Imperatoris hæc obſcure colligitur.

Theologorum nemo nunc eſt, quid duas in Apoſtoliſ poteſtates non diſtinguat, alteram *pleniffimam* cum Apoſtolatu conjunctam, *ordinariam* quidem & *realem* in Petro, totam propterea ad Succeſſores ſejus divino jure tranſuſam, in Apoſtoliſ autem *extraordinariam*, & *perſonalem*, integram iccirco ad Episcopos non tranſmiſſam; *Episcopalem* alteram & *ordinariam*, ſecluſo Apoſtolatu, abſque juridiſtionis plenitudine, quæ ad Episcopos derivatur ceu ad eorumdem hæredes ac Succeſſores. Hanc binam poteſtatem in ſacris literis deprehendunt, primam quidem in iſis Chriſti verbis, *Euntes in mundum univerſum prædicare Evangelium omni creaturæ* &c. *Euntes docete omnes gentes*, & in eo, quod de ſe Paulus ait, *Inſtantia mea quotidiana ſollicitudo omnium Eccleſiarum*; alteram in eo, quod idem Paulus ad Episcopos ab ſe conſtitutos Act. 20. dixiſſe legitur: *Attendite vobis & univerſo gregi*, in quo poſuit vos Spiritus Sanctus Episcopos regere Eccleſiam Dei, certum nempe gregem, & deſignat univerſalis Eccleſiæ portionem; nam addit, *Ego ſcio, quoniam intrabunt poſt diſceſſum meum lupi rapaces non parcetes gregi*. Succeſſores ergo Apo-

Apostolorum Episcopi sunt & dicuntur, non in extraordinaria & personali eorumdem potestate cum Apostolatu connexa, sed in Episcopali ac ordinaria, quæ intra suos quisque diæceseos fines ceu legitimus Apostolorum hæres uritur. Si enim ipsi, qui se alioque Episcopos Apostolorum Successores dicunt, Cyprianus, Chrysostomus, Augustinus &c. nonne intra demandatæ sibi provincie fines sese religiose continuerunt, nefasque putarunt, in aliorum jura involare? Quid exploratur Chrysostomi de Theophilo Alexandrino Episcopo Constantinopolitanæ Ecclesiæ jura turbare auso expostulationibus? *Neque enim congruum est, aiebat, ut ii, qui in Ægypto sunt, iudicent eos, qui in Thracia &c.* Quid ergo si Episcopi Apostolicæ potestatis hæredes sunt? Num hæc eorum potestas tam late patet, tamque longe porrigitur, quam Apostolorum? Horum potestatem nullis fuisse sedibus alligatam, nullis finibus circumscriptam, in divino eloquio apertum est: Episcopos contra singulos singulis Diæcesibus præfici, eorumque jurisdictione certis limitibus contineri, perpetuus Ecclesiæ usus vel ab ipsa Apostolorum ætate, consensu Patrum traditio, & innumeræ Conciliorum sanctiones docent.

Duplex in quovis item Episcopo potestas vulgo distinguitur, *ordinis*, atque *jurisdictionis*: illam a Deo ipso immediatè esse, nemo est, qui repugnet, secus istam; hanc enim non obtinent, nisi per Romanum Pontificem, qui universalis Ecclesiæ Pastor constitutus a Christo certam singulis Dominicis ovilis partem pasceendam assignat, a quo etiam Episcopos, si in culpa fuerint, aut ad certum tempus potestatis hujus usui privari, aut penitus amoveri jure posse, est in probatissima cujusque sæculi historia testatissimum. Sunt, & qui fidenter asserant, Episcoporum auctoritatem Pontificiæ æqualem esse, si utriusque principium spectes, quod Deus est, secus autem, si terminos; multo enim contractior Episcoporum jurisdictio Pontificiæ, huic obnoxia, neque ubi. rum habet usum absque Romani Antistitis auctoritate seu, ut scite ait Gerſo, „*utatus Episcopalis*,” quoad acquisitionem seu collationem, „*siti Personæ*,” & quoad: exercitium „*subest rationabili Papæ voluntati ad*

„*utilitatem Ecclesiæ, habetque in Apo-* „*stolis & Successoribus usum seu exer-* „*citium suæ potestatis sub Papa Petro* „*& Successoribus ejus tanquam sub ha-* „*bente, vel habentibus fontalem pleni-* „*tudinem Episcopalis auctoritatis.*“ Hæc vero non arbitrato nostro poni, sed plane esse ad veritatem exacta, locupletissimus testis est perpetuus Ecclesiæ usus, quo nullus est legum Christi sanior interpretes.

Ad eundem hanc usum animum qui attenderit, nullo negotio intelligit, dictos a Patribus Episcopos *Petri Successores* in Episcopali auctoritate, non in auctoritatis hujus amplitudine atque præstantia, in Episcopatu non in Primatu, dictos item *Christi Vicarios*, quod in sua quisque Diæcesi vices Dei sustineat, non æquo tamen jure cum Romano Pontifice, qui in Ecclesia Catholica Christi personam gerit; de Petro enim loquens Ambrosius ait: *Christus elevandus in celum amoris sui nobis velut Vicarium Petrum relinquebat*; cui quam Romanus Pontifex singulari jure succedat, singulari nomine Christi Vicarius est. Rem vero tam perspicuam num exemplis illustrare opus est? Quam potestas omnis a Deo sit, quicumque Magistratum gerit, Dei plane Vicarius est: æqualis ne propterea Prætoris, ac supremæ regni Curie, aut Regis potestas? Nonne & Petrus inter hos longe internovit Ep. 1. c. 2. scribens: *Subditi igitur estote omni humane creaturæ propter Dominum, sive Regi, quæ præstanti, sive Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum?*

Quo vero nomine singulis Episcopis universalis Ecclesiæ cura incumbere dicitur? Jure ne ac auctoritate, quasi vero universalis Ecclesiæ præsent? Solo charitatis nomine, quæ Ecclesiæ prodesse, & laboranti opem ferre suo quisque modo debet, jam demonstratum est, quam Cypriani in Ep. ad Stephanum de amovendo Marciano Arelatenſi Episcopo testimonium explicaremus; nec alio spectasse Auctores a Novatoribus memoratos, demonstrari per facile potest, singulos excutiendo. Mittimus, quæ ex I. Const. Clementis, & ex Eleutherii Epistola proferuntur; operum enim; quæ omnium jam consensu pseudopygrapha sunt, quæ esse potest auctoritas? Quod

Igna-

Ignatius scribit, Philadelphienſem Episcopum communis Eccleſie curam ſuſſiſſe, varie a noſtris exponitur. No-
bis probatur maxime eorum interpre-
tatio, quibus placet, cuiuslibet Episco-
po univerſalis & communis Eccleſie cu-
ram demandatam non collectivam, ſed di-
ſtributivam, quia nimirum, quum Episco-
patus unus ſit, huiusque certa pars ſin-
gulis Episcopis ſit commendata, dum
creditam ſibi partem quique pro virili
adminiſtrat, univerſalis Eccleſie curam
agit; bonum etenim partis in totius uti-
litate cedit, & qui agro hominis pe-
di, vel manu medetur, curationem dicitur
toti corpori & homini adhibere. Ea-
dem interpretatio in ea quadrat, qua
habent Venantius a Thiniſa, & Ale-
xander Alexandrinus Episcopos, commen-
datam ſcilicet Episcopis univerſam Eccle-
ſiam; nec aliud ſibi voluit Hormiſdas ad
Epiphanium CP. Episcopum ſcribens:
*ſimilem jam fidei gerentes curam, per
ſtudium ſollicitudinis aſſumentes, curemus*
&c. Ut Hormiſde ac Epiphanii ſimilis
fidei cura, non equalis & communis
poſſeſſas? Si par erat utriusque auctori-
tas, quid oportebat, ut Hormiſdas ſuam
Epiphanio perſonam imponeret, ſuaque
illum auctoritate donaret, qua jampridem
ab Eccleſie communionem ſejunctos
in eandem recipere legitime poſſet? Quid
iis luculentius, quæ ibidem addit, ut tunc
hoc valeat provenire, perſonam meam in
hoc te oporteat ſubintrare... Iccirco Vo-
bis imponere conſuevimus, ad veſtram dili-
gentiam opera noſtra transferentes &c.?

Quæ demum privilegia, quæ Patres
tribuant antiquæ Romæ throno, quod urbs
illa imperaret, de quibus canon 26. Con-
cilio Calcedonenſis? Præterquam quod nul-
la eſt canonis illius auctoritas, quem D.
Leo M. nunquam probare voluit, &
univerſalis Eccleſie conſenſus exploſit,
cæcus ſit, oportet, qui non perſpiciat,
non de Romane ſedis primatu ibidem
agi, ſed de privilegiis Patriarchalibus,
quæ antiquæ Romæ throno jure propter
urbis amplitudinem, dignitatem ac impo-
rium, Patres, Nicæni ſcil. can. 6., tri-
buiffe, dicuntur. Quæ autem de Romane
ſedis primatu, & de primatus hujus
divina origine, Calcedonenſium Patrum
ſententia eſſet, qui noſſa cupit, ejuſdem
Synodi ad S. Leonem M. literas legat,
quibus eum rogant, cum membra caput,

& filii Patrem, ut decretis ſuis Synodi
iudicium conſirment. Nihil poſtremo fal-
ſius, quam quod Novatorum plurimos
effuſſe non pudet, a Valentiniano ſcilicet
III. collatum Papæ primatum. Non-
ne enim tam inſigne mendacium iſtis
Valentiniani verbis aperte revincitur?
*Quum igitur Sedis Apoſtolice primatum S.
Petri meritum, qui Princeps eſt, & caput
Episcopalis coronæ, & Romane dignitas
Gruſſitatis, ſacra etiam Synodi firmaverit
auctoritas &c.* Nonne Papæ primatum
manifeſte repetit, ex quo ſit ille Petri
luceſſor, qui a Chriſto ita conſtitutus
eſt Princeps, & caput Episcopalis coronæ,
ut ejus dignitas ac auctoritas in illos
transferretur, qui deinceps in ejus lo-
cum legitime reponerentur? Suam Ro-
mæ Petrus ſedem collocavit, divino con-
ſilio ad arcem Romani deſtinatus imperii,
atque iode factum eſt, ut qui Petro in
Romana ſede ſuccedit, & quem Petro
ob totius Eccleſie bonum Chriſtus con-
ſtituit, primatum obtineat.

P R Æ L E C T I O XXV.

*Romano Pontifex Petro in fidei firmitate,
& in componendis Religionis contro-
verſis divino jure ſuccedit.*

I. **N**ON eſt, cur miremur, a Nova-
toribus, quorum eſt in Roma-
nam Eccleſiam contentio pertinax, &
odium æternum, propoſitionem hanc pa-
gnaſſime impetiſſe; nam „ Hæretici,
ſicte ait Melchior Cano l. 6. c. 8.,
video, quid ſequantur, nempe vivendi
docendique licentiam, & in his omni-
bus impunitatem. Volunt ſine capite
corpus, ut neque pes, neque mens
ſuum officium faciant. Volunt ſine
Paſtore uno oves, ut quum lopi ipſi
ſint, paſtores tamen eſſe videantur.
Volunt ſine Judice lites, ut diſſidio-
rum nullus ſinis ſit; atque ita, quum
amato arbitrio adverſus doctos dimi-
cent, victores a turba judicentur. Tur-
bati denique omnia volunt, quoniam
ut in Hiſpanorum proverbio eſt, tur-
batum flumen piſcatorum eſt lucrum.
Non facile tamen intelligas, quoniam
conſilio fideles quidam Hæreticorum,
quam Catholicorum opinionibus favere
malint, hancque in dirimendis religionis
controverſiis Romano Pontifici ſolidita-
tem

tem fidei, & erroris immunitatem etipere; credunt enim, sedem Apostolicam errare posse, etiam quum de fidei questionibus iudicat. Inter Parisienses sententia hujus precipuos auctores Geslonem & Almainum haberi, scribit ibidem Cano c. 1., recensetque, qui in eadem cum iis opinione sunt, aut esse seruantur, quos inter Erasmus in l. de ratione vera Theologie scripsit, „Fenestram aperire ad „perniciem veræ pietatis eos, qui doceant, Romanum Pontificem errare „non posse, quoties de moribus, aut fide „de pronuntiat.“ Horum opinionem, (si opinio tamen dicenda est, sit ibidem Cano, quæ adeo certis argumentis refellatur) profligandam suscipimus, & Romanam sedem eam esse statuimus, in qua non Petri auctoritas tantum (quod soli Novatores impudenter negant) sed & soliditas, Deo auctore, collocata est.

II. Locum hunc arduum explanaturus, id a se factum iri, ait ibidem Cano c. 4., testibus primum, quorum audita testimonia locum non relinquunt dubitationi; non vult enim, quam plurimis posset, testimoniis lectorem onerare, sed gravissima & apertissima solum adscribere. Quæ illa vero? A summis ipsis Pontificibus orsus, quorum de hac re, inquit, clara & certa judicia esse, Anacletum primo laudat, Evaristum, Alexandrum I., Sixtum I., Pium I., Victorum, Zephyrinum, Marcellum, Eusebium, Melchadium & Marcum. Pate tamen perdocti Viri, utut aperta sint, quæ describit, testimonia, non sunt illa gravissima, totumque adhuc dubitationi locum relinquunt; adulterina enim illa esse, & ab Isidoro Mercatore procusa, jam convenit inter Eruditos. Quamquam autem deprehensæ primum suppositionis hujus laudem sibi arrogant Magdeburgenses Centuriatores, inique tamen & falso; nam dudum ante illos deprehensa illa a doctissimo Nicolao Card. de Cusa fuerat, & indicata. Gravia sunt autem & certa, quæ exin recitat, testimonia Julii I., Damasi, Innocentii I. Leonis M., Gelasii, Vigili, Pelagii II., Gregorii M. &c. Quoniam vero reprehendi ac irrideri a nonnullis poterat, quod eorum testimonia laudaret, quorum tanquam in propria causa iudicium detractare adversarii optimo iure possant, ad-

Chignoli Tom. I.

dit: „Non Pontificum Romanorum isthæc „propria causa erat, sed Ecclesiæ gentiumque omnium communis; atque in „iis testibus quidam Latini erant, alii „Græci, partim Hispani, partim Africani, partim Galli & Germani, quibus ferme hominibus Ecclesiæ Romanæ causa non solum propria non erat, sed erat etiam aliena. Fuerunt quoque „in his Viri plurimi adeo graves integrique doctrina, vita, moribus, ut eorum fides suspecta esse, nec debeat, „nec vero possit.“

III. Ut autem nullam tergiversationi locum relinquat, Sanctorum veterum, qui Romani Pontifices non fuerunt, quique causam cur aut ignorarent, aut fugerent, nullam profecto habuerunt, testimonio utitur, Irenæi l. 3. adv. Hæc. c. 3., Cypriani in Epist. ad Cornelium &c. Ambrosii in l. de excessu Satyri &c. Hieronymi in Ep. ad Damasum de nomine hypostasis, Augustini multis in suorum operum locis, Cyrilli Alexand. in libris thesauri, & Maximi Martyris apud D. Thomam in opuscul. contra errores Græcorum, Bernardi in epistolis ad Mediolanenses, ad Innocentium II., ad Eugenium III., ad Romanos &c., concluditque, tot tantorumque Patrum consentiente, conspirante, continuataque sententia neminem non cogi, ea, quæ dicuntur, comprobare, præsertim quum ea sentiant, quæ Sanctorum etiam Synodorum testimonia confirmant. Ut adversarios nube etiam horum testimonium gravius opprimat, plurimum Conciliorum ibidem c. 6. testimonia recitat, quibus Romanæ Ecclesiæ vis & auctoritas comprobatur, Nicæni I., Calcedonenis apud D. Thomam in opuscul. contr. errores Græcorum, Constantinopolitanis II., CP. III., Nicæni II., CP. IV., Romani sub Symmacho Papa, Lateranensis IV., Lugdunensis II., Viennensis, & Florentini. Ad hæc omnia rationes Theologiæ c. 7. attexit, quarum ea nobis semper maxime inviata visa est, & quæ nulla possit idonea exceptione reelli, quam scilicet petit ex perpetuo Ecclesiæ usu, quo nullus est sanior Christi legum interpres: Ad Romanam porro sedem ab ipsa ferme Apostolorum ætate Episcopos Ecclesiarum in causis quibusque gravissimis provocasse, ab illius ore fideles semper oracula fidei petiisse, illius iudicium Ca-

R

tho-

tholicos omnes in religionis controversiis expectasse, illius denique & vim & auctoritatem sacra omnia efflagitasse Concilia, adeo certum est, & manifestum, ut ineptus sit, qui vellet ostendere. Agnovit ergo semper Ecclesia, usque suo testata est, Romanum Pontificem in Petri locum, fidem, auctoritatemque succedere: Pestem itaque Ecclesiae ac perniciem afferunt, qui, aut negant, Romanum Pontificem Petro in fidei doctrinae quae firmitate succedere, aut certe astruunt, summum Ecclesiae Pastorem, quicumque tandem ille sit, errare in fidei iudicio posse: sic concludit Vir gravissimus sub ejusdem capitis finem.

IV. Ceterum est, quae de hoc loco prolixè ille differuit, pleraque firma sint, satisque ad obtinendam causam efficacia, liceat nobis tamen, nonnulla adjungere, quae opportuniora nobis videntur ad praecludenda Adversariorum effugia, ac primo illud cum Card. Caestino Sfondrati in *Regali Sacerdotio* versare, quod praest. xxiii. n. 121. & iv. ex D. Th. 4. contra Gent. c. 76. protulimus. Christum Ecclesiae suae in iis quae necessaria sunt, non deesse, exploratum est: quid autem necessarium magis, quam, ut quae una a Christo electa & constituta est, Ecclesia una servetur? Ad hanc autem Ecclesiae unitatem conservandam quid necessarium magis fidelium omnium in eadem fide consensu? Fac ergo, non ita a Christo provisum Ecclesiae, ut quoties caput ejus & summus Pastor Romanus Pontifex ad finiendas fidei quaestiones aggreditur, ejus sit cujusque erroris expertus de fide sententia: qui jam contineri in unitate fideles poterunt, & quae verè Ecclesiae nota est, unitas inviolata constare? Quoties enim de fide quaestiones emergunt? quoties ad eandem pervertendam haerese erumpunt? Si Romano Pontifici tributum a Christo non est, ut obortas haerese suprema sententia configat, certoque iudicio definiat, quid credendum, quid repudiandum, annon deplorata prorsus fidei Ecclesiaeque unitas? Quis jam tantam ab Ecclesia pestem avertet? Ipsa, ais, Ecclesia. Quae? Toto terrarum orbe dispersa, an in Concilium congregata? Si prius: Quam Ecclesiae dispersae nomine Catholici praesertim Episcopi veniant, qui suas, quibus praefecti sunt, Dioeceses regunt, quam tardum, quam difficile, ne impossibile dixerim,

ad tantum malum remedium quaeritur? Nulla enim haecenus erupit haerese, in cuius condemnationem Episcopi omnes consenserint, quae non aliquem Episcopum patronum habuerit. Unde etiam constare poterit, errorem aliquem ab omnibus catholicis Episcopis condemnari? Num ajes, opus non esse, ut ab omnibus, sed satis esse, si a plerisque sit illa damnata? Verum, nego, ait verissime Cam. no l. 5. c. 5., quum de fide agitur, se, qui plurimorum iudicium oportere, atque hic, ut in humanis vel electionibus, vel iudiciis, ex numero suffragiorum sententiam metiendam. Scimus, frequenter nro venire, ut major pars meliorem vincat: scimus, non ea semper esse optima, quae placent pluribus: scimus, in rebus, quae ad doctrinam pertinent, sapientum sensum esse praetereundum; & sapientes paucissimi sunt, quum stultorum infinitus sit numerus.

Si posterius, quam partem Parisenses eligunt, nimis etiam serum, nimis incertum, imo nullum hujusmodi remedium, si Papam, negas, errare in definiendo non posse. Praeterea quod enim neminem non plane Ecclesiasticae historiae radem latet, quot impedita & obsepta sit difficultatibus generalis Concilii convocatio, quam facile evasuri qui poterit, fecisse generale Concilium nominis sui iacturam, quod hujus vel alterius Provinciae Episcopi vel per malitiam, vel per negligentiam, aut aliam occasionem quamlibet non interfuerint, quod aliqui, Concilio nondum absoluto, recesserint &c.? Eito tamen: sit illud verè Oecumenicum, id est cuius non evocatio solum, sed & congregatio generalis: quid tum? Unde certa & explorata decretorum ejus auctoritas? Nisi enim legitimum vere fuerit, non sunt ejus rata de fide iudicia, quod est in Ariminenis, Ephesino secundo, aliisque perspicuum. Unde autem patebit, fuisse illud rite ac legitime celebratum? Ex Papae, inquit, confirmatione, qui solemniter legitime ejus celebrationi testimonium perhibet. Si ergo errare in solenni doctrinae iudicio Papa potest, jam nulla erit & Papae & Conciliorum auctoritas: in re ergo praecipua atque pernecessaria defuit Ecclesiae Christus, nec conservandae ejus unitati consuluit: nullus demum publicus atque summus in Ecclesia controversiarum fidei iudex, ut Novatores ponunt.

V. Prae-

V. Præterea : Quam Adversarii dent , (Catholici enim sunt , quibuscum præsertim congregimur) Romanum Pontificem constitutum a Deo universalis Ecclesie caput , Pastorem , Doctorem , ac Primate , quod est in Œcumenicis Synodis Lugdunensi & 11. Constantiensis , & Florentina explicite definitum , oportere etiam , ut in Ecclesia aliquis sit controversiarum de religione publicus Iudex , in cujus certa & rata judicia cadere error non possit , cui hanc erroris immunitatem firmitatemque fidei tributam a Christo volunt ? Ecclesie ne , an Romano Pontifici ? Num utrique , vel neutri ? Absit , ut neutri ; jam enim in Ecclesia nihil esset certum , nihil constans , sed omnia in opinione consisterent . Si Ecclesie & Concilio , non Pontifici ; absurdum hoc ergo concoquant , oportet , plus videlicet a Christo tributum discipulo , quam Doctori , domui plus quam fundamento , corpori quam capiti , remotum ab ovis errandi periculum , non a Pastore , quo an cogitari quidpiam possit absurdius , ignoramus . Neque enim dubitare poterit , Romanum Pontificem Ecclesie quoque in generale Concilio congregatæ caput , Magistrum , Patrem , atque Pastorem esse , qui Synodicas legit CP. 1. ad S. Damasum , Calcedonensis ad S. Leonem M. , & CP. 111. ad S. Agathonem literas . Si utrique , Romano tamen Pontifici non , ut ajunt , in solidum , sed tum solum , quum ad ejus sententiam universalis Ecclesie consensus accesserit ; fas ergo cuique privato erit , Pontificis judicio fidem tandiu non tribuere , quandiu non habuerit exploratum , jam illud esse universalis Ecclesie confessione firmatum ; quæ enim fidei sunt , credi certo non possunt , nisi testimonio omnino firmo nitantur . Quid autem absurdius , quam cogitare expectandum universalis Ecclesie consensum , ut in Pontificis sententia animus conquiescat ? Quot annos , bone Deus ! expectandum Italos , vel Germanos , ut in Pontificis definitionem Catholicam Ecclesiam tam longe lateque pateant consensisse , cognoscat , de quo certior demum factus jam non possit ab assensu animi retrahere , vel sustinere ?

Ut hujus argumenti vim elevent , sunt qui respondent , non expectandum universalis , sed satis esse nationalis Ecclesie consensum . Itane vero ? Id ergo habet exitium & singulare nationalis Ecclesia , ut firmitatem fidei erro-

risque immunitatem in Pontificis judicia suo consensu deriveret : Eam ergo ipsamet habeat , oportet : A quo vero ? soli enim catholice , nullo autem nationali Ecclesie hanc tributam a Christo , deplotanda tot nationalium cum in Oriente tum in Occidente Ecclesiarum a fide excessu satis superque confirmat . Sed aut nuzamar in re maxime seria , aut plane non intelligimus , in quo sint hujus Adversariorum responsi vires & nervi . Expressto opus est Nationalis Ecclesie consensu cum presumptione consensus sacri & virtualis aliarum Ecclesiarum definitionis Pontificis non repugnantium : ita recens Theologus transalpinus , cujus scripta magno apud Italorum complures in pretio sunt . At fidei negotium num presumptione transigitur ? Quam sit fidei assensus suapte rarus , constans , immobilis , fundamento nitatur omnino ex parte firmo , certo , & immobili , necesse est : hæc ne vero presumptionis natura ? Donec ergo deoatutum quis ita non habeat & compertum , ut nullus sit dubitationi locus , Pontificis judicium Ecclesiarum omnium confessione probari , licet privato cullibet , se ab omni interim assensu sustinere , quod si Adversarii pro absurdo non habent , nescio , quid jam velint in absurdum ponere .

VI. Quoniam Theologorum , qui nostrarum partium sunt , nemo unus iis Christi verbis Luca 22. *rogavi pro te Petre , ut non deficiat fides tua , & tu aliquando conversus confirma fratres tuos* , veritatem hanc non demonstrat , toti sunt in eorumdem vi retundenda Adversarii , quorum alii contendunt , Christum pro Petro precatum esse , ut personam gerebat Ecclesie , suisque obtinuisse precibus , ne unquam Ecclesie fides deficeret : alii pro Petro quidem fuisse preces , non tamen , ne a fide unquam excideret , sed ut ad obitum usque in gratia peritaret ; alii impetrasse Christum Petro fidei firmitatem , quæ tamen ab Ecclesie confessione penderet ; alii demum unius Petri privilegium fuisse , quod ei Christi precatio contulit , ad Successores non derivandum ; de iis enim ne verbum quidem , ad quos si ea Christi verba , *ut non deficiat fides tua* , spectare quis velit , & sequentia spectare , concedat , necesse est , & tu aliquando conversus &c. quod nemo sane concesserit .

Minus tamen scite excogitata ista sunt , nec in eis quidpiam virium inest ad labo-

faciendum, quod ex laudatis Christi verbis existit, argumentum. Prima enim expositione nihil esse frigidius, facile persuasum habebit, qui Christi orationem expenderit. Quorum Petrum singulatum semel, iterumque compellat, *Simon, Simon, & secundæ personæ pronomen usurpat, pro te fides tua fratres tuos*, nisi ut doceret, quidpiam se Petro speciale adprecatum esse ac impetrasse? Quis etiam prudenter possit, hæc ad Ecclesiam contorquere, *Et tu aliquando conversus &c.*? Quam enim pro eo Christus roget, cui prænuntiat conversionem, totam perverti oporteret Ecclesiam, ut tota rursus converteretur. Qui etiam Ecclesiæ fratres, ut de ea dictum intelligamus, *confirma fratres tuos*? Fideles quidem Ecclesiæ filios scimus, ejusdem vero fratres esse, ac dici posse, hæcenus inauditum. Quid si Patrum nonnulli eas Christi preces ad Ecclesiæ fidem referunt? Num Petrum excludunt? Quum capitis bonum bonum corporis sit, & fundamenti firmitas soliditas sit domus, quam Christus Petro Ecclesiæ capiti & fundamento contulit, fidei firmitas propter Ecclesiam est, seu propter ejus utilitatem, atque stabilitatem, ideoque Christi preces *immediate*, ut ajunt, ad caput, *mediate* ad corpus, *immediate* ad Petrum, *mediate* vero ad Ecclesiam referuntur.

Nec minus inanis est altera; Quis enim negare possit, Petro peculiare quidpiam præ aliis suis a Christo precibus impetratum? In gratia porro ad exitum vitæ usque permanere, annon & reliquis Apostolis, imo & electis omnibus commune donum? Quod etiam Petro Christus obtulit, ad aliorum pertinuisse utilitatem, satis ex iis patet, *Tu . . . confirma fratres tuos*: hoc ne ergo finalis perseverantia, quam in solus electi bonum *per se* cedere, extra controversiam est? Rursus, si non alio spectantur Christi pro Petro preces, quid erat, ut ei uni confirmandi fratres cura demandaretur? Eodem magno hoc perseverantiæ dono affecti reliqui Apostoli, ut confirmari a Petro, ita & Petrum confirmare perinde poterant; quorum ergo uni Petro dicitur: *Et tu confirma fratres tuos*? Verum etiam ue in re tam aperta argumentatio querenda? Quum Christus non dixerit, *rogavi pro te, ut non deficiat charitas vel gratia tua, sed ut non deficiat fides tua*; quum etiam paulo post

fecisse Petrum charitatis & gratiæ iacturam, exploratissimum sit, non item fidei, nullus ne jam esse potest interpretationi tam absonæ locus?

Ullus ne etiam tertius? Quod in Christi verbis consensus Ecclesiæ vel Concilii vestigium? Profecto, si Petri fides ab Ecclesiæ vel Concilii assensu penderet, jam non ejus esset, confirmare fratres, sed a fratribus confirmari, essetque in Discipulis plus veritatis ac firmitatis quam in Magistro, si hujus rata non foret & tanta doctrina, nisi in ejus confirmationem Discipulorum approbatio conspiraret. Eximium mehercule quidpiam & singulare Christi preces Petro attulissent, si non altius earum fructus, quam ut ejus esset certa, & casusque erroris experts de fide sententia, quam cum Concilio tulisset, vel quam sibi probari, universalis Ecclesia testata esset. Idem plane Petro attulissent, quod non casusque Episcopi solum, sed & privati Doctoris est, quorum firma sunt, & a quavis erroris suspitione vacua & pura decreta, si ad faciendam iis fidem conciliandamque auctoritatem Ecclesiæ consensus accesserit. firmitatem hæc tamen auctoritatemque quis horum dixerit, non Ecclesiæ, a qua in eorum sententias tota deducitur? At singulare quidpiam, proprium & præcipuum Petro tunc ob communem Ecclesiæ utilitatem a Christo delatum, jam prælest. xxi. consecratum est. Non fuit ergo doctrinæ ejus firmitas & auctoritas Concilii vel Ecclesiæ consensus a Christo alligata.

Ejusdem est sursus quarta, quam & Novatores avidè arripiunt ad evertendum Rom. Pontificis primatum; Si enim fidei firmitas in docendo peculiaris Petro fuit; nec ad Successores transfusa, quod unus singulari designetur Petrus, nec de Successoribus verbum ullum, jam non apparet, quid solidi reponi Novatoribus possit argumentantibus, nec Successorum Petri primatum iis testimoniis evinci, quibus niti illum, Catholici omnes decernunt, nempe *Tu es Petrus, & super hanc petram &c. pascè agnos meos, pascè oves meas*. Quæ enim ibi Romanæ sedis, & Successorum Petri mentio? Agant jam Adversarii, qui nobiscum pro Petri Successorum primatu constanter stant, doceantque, cur Romanæ sedis Antistites Petro indignitatis potestatisque præstantia, non item in fidei firmitate succedant. Quidpiam ne

ineft in Chriftri verbis, quibus delatum Petro primatum ad Succelfores transfire, fignificetur, non item legitimam dignitatis hujus confeftarium, erroris. fcilicet in definiendis fidei quæftionibus immunitatem? Nihil plane: unum ubique Petrum Chriftrus eloquitur, unum ubique designat, Succelforum ejus nufquam vel leviffime meminit. Quid ergo? Ut momentis folidiffimis, nec ullo Novatorum impetu frangendis, efficimus, Petri honorem auctoritatemque ad Succelfores ejus, etfi nunquam expreffos, divina institutione transmitti, quod Ecclefia ad finem ufque feculi edificanda fit, & pascenda, fundamento iccirco egeat, & Pallore, ita ad eorundem Petri in fidei doctrina stabilitatem derivari, necesse est, quod Satanas Ecclefiam continenter oppugnet, quare ad eam confirmandam perpetuo præfto fit, oportet, qui Petri, cui dictum est, *confirma fratres tuos*, perfonam fuffinet, & locum tenet. Quam eft illud vero leve, & ferme nugatorum, quod addunt, fi in Romanum Pontificem quad. *reus confirma fratres tuos*, & illud conveniat, oportere, *tu aliquando converfus*! Ut peccatum perfonæ malum est, ita & peccato refilire, ac converti privatæ perfonæ bonam, quare neutrum necesse est, in alios hæreditario veluti jure transfundi: Munus autem confirmandi fratres impofitum Petro, ut aliorum Princeps & caput erat, ad Succelfores ergo tranfeat, necesse est; demandatum enim Petro fuit ad utilitatem Ecclefie, quæ nunquam non eper, ut confirmetur, quum nunquam erroribus non appetatur.

VII. At eft, ajunt, hoc Romani Pontificis privilegium plane novum, & vetustis Ecclefie sæculis inaudium; quot enim de fide judicia lata, Romano Pontifice nec confulto? Quot ejus etiam judiciorum instituta in Conciliis difquifito? Et in celeberrimam suam ad Flavianum Epistolam inquisitum, tellis eft Leo M. Si credita olim hæc ejus in ferendis de fide fententiis firmitas, qui factum est, ut Polycrates, alique multi Afie Epifcopi, Victori, Cyprianus, Firmilianus, alique plures Stephanus, Basilus M., & Orientalium Epifcoporum complures Damafco refisterint? Si hæc, certa est Romanæ Sedis prærogativa, quorū Liberius a Constantio, Damafus a Theodofio I., Innocentius I. ab Arcadio, & Leo M. a Theodofio II. petierunt, ut haberentur Concilia ad finiendas con-

troverfias? Nonne etiam fupervacua jam ifta funt, fi eft Papæ omnino firma fententia? Qui poteft tamen omnino firma efle, quam & Augullinus fcribat, *quorumque Epifcoporum fententias poffe per fubfequentes Epifcopos & Concilia emendari*, & ipfi Romani Pontifices, Leo IV., Innocentius III. Clemens VI., Urbanus V., Gregorius XI., Paulus IV. &c. fe, Decefforūque fuos errori obnoxios ingenue confeffi funt?

VIII. Plus eft tamen in toto hoc argumento fpeciei, quam fucci. Adverfariorum primo eft probare, hanc pro qua ftamus, veritatem tot fuiffe fæculis prorfus ignotam. Si Ecclefie monumenta confuflimus, primo ipfo fæculo Clementem I. turbatam & fchifmate diffectam Corinthiorum Ecclefiam fuis literis *confirmaffe*, *eorumque fidem reparaffe*, fcribit Irenæus, fecundo fæculo Valentinus, Cerdonis, & Marcionis hærefes ab Higinio damnatas referunt Irenæus idem & Tertullianus, Montaniftas quoque ab Eleutherio, Theodorum Byzantinum a Victore proferiptos memorant Tertullianus idem, & Eusebius, tertio fæculo rebaptizantibus conflantiffime obftiniffe Stephanum & traditione nixum obtiniffe caufam, jam pervulgatam. Quarto & quinto fæculis Pelagianos ab Innocentio I. *apoftolico munro ne confixos*, ejusdemque *refcriptis caufam finitam*, tradit Augullinus; a Damafco autem perculfos Appollinaristas, auctor eft Theodoretus. Nimis effer, qui vellet ex aliis fæculis veritatis hujus documenta decerpere. Num vero incerta horum judiciorum auctoritas, donec ad ea firmanda accessiffet Ecclefie confenfus? Ita quidem adverfariis placet. injufte tamen, quum enim in Ecclefiaftica hiftoria testatum fit, caufas illas ad Romanum Antiftitem delatas, ut ejus judicio finirentur, non autem a Papa ad Ecclefiam, numeratos in hæreticis, qui ejus fententiæ non ftarent, receptos, quos ille abfolverat, rejeftos, quos ille proferipferat, annon hæc omnia argumenta funt, non pendere ab Ecclefie confenfu folemniū ejus de fide judiciorum auctoritatem, nec ideo certa illa, quia approbata, fed iccirco probata, quia erant per fe certiffima?

Quid, fi & ab aliis Epifcopis, & a Provincialibus Synodis damnata hærefes? Fuit eorum duntaxat *doctrinale*, ut vocant, judicium, non decretorium & fupremum, neque

neque certum firmumque, nisi adjecta Romani Pontificis confirmatione, cujus contra publicæ & solennes de fide sententiæ sapientiæ atque irreformabiles. Quot adversus Hæreticos Hieronymus scripserat, quæ tamen omnia Damasi judicio subiecit, emendari ab eo cupiens, qui Petri fidem locumque tenebat? Nonne jam multis Nestorium Cyrillus Alexandrinus exagitarat, cum quo tamen noluit commanionem abrumper, nisi cognita Cælestini I. sententiâ? Nonne jam a pluribus Synodis Pelagius & Cælestius condemnati? Quam solum tamen *Roma rescripta venerunt, causam finitam*, ait Augustinus, dubitationemque omnem literis Innocentii sublatam. Quid plura, quam nulla Concilia rata & firma esse, Damascus scribat, quæ sola non sunt Apostolicæ Sedis auctoritas? Quid etiam, si nonnullæ Romanorum Pontificum sententiæ ad Concilia delatæ sunt? Num quod earum esset infirma auctoritas, Conciliorum propterea suffragatione constabilienda? Prudentis id, solum æconomix causa permissum est, quo & universæ Ecclesiæ in Concilio congregatæ consensu magis coacercentur hæreses, & fidei doctrina ad christianam plebem facilius deduceretur.

Quod de eximia Leonis ad Flavianum epistola subditur, imbecillum est ad probandam, dubiam fuisse Scriptoris auctoritatem, quod in opus ejus fuerit inquisitum. Quantum enim studii sacris in literis ponimus? quot de iis disputationes institimus? quam subtiliter eandem mysteria excutimus, versamus, & quæ vel humana ratio, vel alia earum testimonia specie tenus opposita suggerunt, argumentis exagitamur? Num propterea, quod de firmissima atque divina ipsarum veritate vel leviter dubitemus? Suscipitur non semel aliquid rerum disquisitioni, non quod incertæ illæ, sed quod obsecræ adhuc sint, nobis quæ incomperit; vel quod falsa quandoque cum veris aliena malitia miscuerit. Utrumque in laudatam D. Leonis epistolam venit; vitiatam enim illam ab Eutychianis fuisse, idem Sanctissimus Pontifex queritur, & in ejus, quod latine scripta esset, intelligentia Græcos & Syros fuisse impeditos, ex actis Concilii patet. Ut vero explanata illa a Legatis Pontificis fuit, omnisque de germano ejus sensu dubitatio submota, annon Episcopus omnes in Sancti Leonis sententiam concessisse, in

eiusdem Concilii actis testatum est? Refragati ei quidem sunt nonnulli: at Eutychiani si erant, quos ut Apostolicæ sedis, ita nec Concilii auctoritas & judicium deducere de errore, & pertinacia potuit; quare in eos anathema latum.

Verum & Catholici quidam Episcopi, ait magni nominis Theologus Gallus, fecerunt epistolæ hujus cum Patrum dictis, & Nicænæ Synodi decretis contentionem, tumque eam probarunt, quum nihil in ea esse a Veterum doctrina alienum deprehenderunt. Scilicet: At & a pluribus Europæ Episcopis facta Calcedonenis Synodi cum Nicænæ decretis & testimonis Patrum contentio, tumque solum recepta, quum & Nicæni Concilii, & Patrum doctrinæ consentanea deprehensa. Dabit ne ille propterea, intusse Calcedonenis auctoritatem, antequam cum Veterum doctrina collatum nihil habere constaret, quod cum ea apprime non consentiret? Hæc ergo quandoque collatio fit, non quod de Papæ definitis, & Concilii Œcumenici legitimi firmitate & auctoritate dubitetur, sed quod argumentis a ratione, a consensu antiquitatis &c. petitis & magis illustretur veritas, & validius obterantur errores; sunt enim Papæ & Conciliorum de fide judicia ad confirmandos Catholicos, & coarguendos Hæreticos: ad horum ergo magis frangendam contumaciam quid sapientius, quid opportunius, quam hujusmodi judicia, quæ contemnunt, iis momentis comminre, quæ ut apud Hæreticos plus auctoritatis, ita ad eos profligandos plus habent efficacitatis? Quam ergo Eutychianæ Leonis epistola & Calcedonenis decretis non permoti, ad Scripturam, ad Patres, ad Nicænum provocarent, demonstrandum fuit, posteriora cum prioribus convenire, quo iis omnis elabendi aditus occluderetur. Huc spectant, quæ idem S. Leo M. ad Leonem Augustum scripsit: *Licet ea, quæ ab Apostolica Sede sunt iudicata, sufficerent, insidias tamen Hæreticorum hæc, quæ sunt adiecta, reserabunt.*

Quid vero exemplis Episcoporum, quos Romanorum Pontificum judicio obfistisse legimus, cum hæc, in qua versamur, questione? Quem lateat, (ut singula, quæ opponuntur, breviter perstringamus), controversiam de celebrando Paschate non fuisse, sed disciplinæ, Axiæ quæ Episcopos morem Victori gerere noluisse, quod sibi fas esse putarent, aliam a Romanæ Ecclesiæ:

ecclēsiā more in celebrando Paschate disciplinam sectari, quam præsertim a Joanne Evangelistā, aliisque Apostolis ad se traductam gloriabantur? Non in faciēdo ergo jure errasse Victorē, ac in fidem peccasse, censēbant, inconsulto tamen agere, quod peculiarem Romanæ Ecclesiæ disciplinam cæteris quibuscumque præscriberet.

Idem & Cypriano, & consentientibus ei Episcopis visum, seu controversiam de iherando baptismo numerasse eos non in fidei, sed in disciplinæ capitibus, quo in genere integrum cunctis esset, morem Ecclesiæ suæ tenere, satis patet ex ejusdem literis suis, & Africanæ Synodi nomine ad Stephanum datis. Mirum ne ergo, repugnasse eos contra Stephani decretum, quibus persuasum erat, cæteras Ecclesias, etsi Romanæ fidem sequi deberent, cogi tamen non posse, cum eadem & in disciplina convenire? At non hoc nomine, ajunt, Cyprianam purgare nititur Augustinus, sed quod ejus opinio etsi a Stephano vehementer oppugnata nondum esset a plenario Concilio rejecta; persuasum ergo Augustino videtur fuisse, non Papæ sed plenarii Concilii judicia rata prorsus & certa esse. Cæterum, quid de Romanæ Sedis auctoritate judiciorumque ejus firmitate fenserit Augustinus, aperte colligi ex iis potest, quæ de Pelagianorum causa ille scripsit, eam nimirum finitam rescipit, *qua Roma veneram*, seu Innocentii I. sententia. Quod autem Cyprianus Stephano vehementer obstitit, num absolute visum est Augustino, omni culpa vacare? Cur ergo hanc ejus cum Stephano contentionem in nævis habet, quos affirmat, *ardenti charitate, & martyrii fide correctos*? Non simpliciter itaque illum excusat, sed comparate. Ut enim Donatistas Cypriani exemplo abutentes resellat, ait, non dubitare se, quin plenarii Concilii definitio priori illam sententia dimovisset, Donatistas autem inexcusabiles, quod, plenarii Concilii definitione posthabita, in eodem, quem Cypriani auctoritate susceperant, errore pertinacissime hærent.

De quo demum Damasum & Occidentales inter ac Basilium & Orientales controversia? Non illam in fide, sed in vocabuli hujus hypostasificatione positam fuisse, compertum omnibus est. Personam hoc nomine designabant Orientales, tresque iccirco in Deo hypostasies consuebantur: Erat hæc Damasus & Latinis græcæ vocis significa-

tio suspecta, nam Usiam, seu naturam eo nomine venire censēbant, metuēbantque, ne, si tres in divinis dicerentur hypostasies, simplicissimæ & individue naturæ partitio induceretur, quemadmodum tradunt Sancti Hieronymus & Augustinus, neque leviter nec abs re metuēbant: nam & Ariani, teste Theodoro, substantiam nomine hoc denotabant, & qui tres hypostasies adtribuebat, Melesius Anthiochanus Episcopus, in cujus partibus erant Basilius, & Orientalium plerique, fuerat ab Ariani una cum Orthodoxorum parte in eam sedem illatus, nec cum Paulino ejusdem orbis Antislite, & pro una hypostasi constantissime stante communione iunctus erat. Utrorumque itaque una, atque eadem pura & innocens, de essentia unitate & Personarum trinitate sententia, tota de vocabulo concertatio; quare quam Orientales cum Damaso non de dogmate, sed de vocis sensu conenderint, quorsum hæc eorum adversus Damasum ludario ad quæstionem hanc detorqueretur? In fidei quidem judicio Romano Pontifici firmitatem & erroris immunitatem adscribimus, non item in controversiis grammaticæ, græcæ præsertim, diiudicandis. Sed & illud animadvertendum est, his similibusque exemplis appeti pericula, ac forte magis, Papæ primatus; quare & ab Adversariis sunt dissolvenda.

Ex quo autem flagitarint nonnulli Romani Pontifices, ut haberentur ad quæpiam decernendum Concilia, quid inde exprimi boni sicuti possit, plane nos latet. Nonne etenim judicasse illos absque Concilio plures cum fidei, tum personarum causas, universamque in eorum judicio conquevisse Ecclesiam, exploratum est? Est ergo eorum rata & firma sententia ante Concilia. Quæ etiam hæc consensio? Papa petit, cogi Concilia: definire ergo nil certo potest. Scite ne quis argumentaretur: Delectas ad se causas Rex ad Senatū, vel palatii Ministros transfert: nequit ergo eas ipse finire? Quid vero causæ fuerit, cur laudat: Pontifices ab Imperatoribus Concilia postulant, quum sit omnibus denotatum, qui non sint omnino Ecclesiasticæ historię jejuni, non est, cur de his laboremus. At si Papæ extra Concilium definiti erroris expertus est & certa sententia, supervacua ne iccirco Concilia? Non sunt hæc absolute profecto ad condemnandas hæreses necessitatis: quot enim

enim absque Conciliis confixæ sunt? Necessaria illa quandoque esse, non abnuimus, tum ad coercendam Hæreticorum audaciam, qui solius Romanæ Sedis judicium nihil pendunt, tum ad facilius pleniusque manifestandam Ecclesiarum omnium in damnando errore consensionem, quæ duo Concilii Œcumenici celebratione potissimum obtinentur; neque tamen, licet simpliciter & absolute necessaria illa non sint, usum nullum, nullamque habent utilitatem. Potest sine Concilio, ait Cardinalis Sfondratus, hæreses Papa damnare, resque fidei definire, nec tamen Concilia frustra sunt; nam & possum sine equis & rheda iter agere, hæc tamen inutilia non sunt: Sexcentis & amplius annis, teste Plinio, Medicis Roma caruit, multoque pluribus absque magnete vela fecit, non ideo tamen nullus est Medicorum, & magnetis usus. Pontifex ergo Concilium vocat, non quia sine Concilio errori subsistit, sed quia in Conciliis omnium nationum Episcopi sunt, qui singularum varias necessitates, conditiones, moresque exponunt, & accommodata singulis remedia suadent, incongrua refutant. Ibi etiam de modo exequendi leges agitur, nec illius exceptioni locus datur, ubi omnes adinvenitur, omnium judicio feruntur leges, cessantque facilius fideliū querelæ, ubi omnium voto se obstrictos vident, & pndet, eos accusare. Hæc sunt Conciliorum bona, quæ tamen, quum multis magnisque incommodis adjungantur, Pontificis arbitrio stat, quandoque Concilia indicare, quandoque absque Concilio res definire; Illi enim sunt creditæ oves, illi traditæ claves, in illo fundata Ecclesia, nulla facta Concilii mentione. Neque jam duas habebit Ecclesia vivas fidei regulas, semmos controversiarum de Religione iudices duos, Papam scilicet, & generale Concilium; una enim tantum & animata fidei regula, iudex unus, Papa nimirum, qui, ut præclare scribit P. Suarez, non nno modo potest sua ad definiendum potestate uti, pro ut opportunius fuerit, & ad Ecclesiæ bonum conducibilis, solus ipse videlicet, aut cum Concilio. Profecto Concilia Œcumenica, secluso Pontifice, fidei regulam non esse, convenit inter Catholicos, quibus rata & certa non sunt Conciliorum de fide judicia, nisi a Romano fuerint comprobata Pontifice.

Quod ex Augustino opponitur, inane est; neque enim Augustinus Romanum Pontificem comprehendit, quem aperte dixerat, *omni Episcopatus præferendum*. Quid si & Papam denotatum ab eo velis? De causis facti, ut ajunt, non fidei intelligendus est; nam in causis hujusmodi & plenaria Concilia priora & posterioribus emendari posse, idem Augustinus affirmat. Quo demum illa Romanorum Pontificum enumeratio, se Decefforesque suos errori obnoxios professorum? Eorum quispiam id asseruit, etiam quom Romanus Pontifex Ecclesiam docet, & solemniter de fide moribusque pronuntiat? Errare enim illum ut privatum Doctorem posse, concedimus, nunquam tamen, quum publicum Christianæ doctrinæ Magistrum agit. Quid, si eorum aliqui etiam in *Consistorio* errare se potuisse, confessi sunt? Solane aguntur in Consistorio fidei morumque causæ? Quot ibi transiguntur, quæ nihil cum fide commune habent, ut dispensationes, privilegia, & id genus alia multa? In his autem, quæ *puri facti* dicuntur, & Papam, & quos ille in consilium adhibet, Purpuratos Patres, errare pro humana imbecillitate posse, quis neget, quum & in Ecclesiam cadere error hujusmodi possit?

IX. Verum quid facias Hadriano VI. in comment. in iv. sent. dist. 7. expresse docenti, *Papam ut Papam errare posse, pluresque Papas Hæreticos fuisse?* Reponimus, Commentarios illos non Hadriani Rom. Pontificis esse, sed Hadriani Florentii privati Scriptoris, qui eos edidit, quum publicum Lovanii Professore ageret. At eos, ajunt, idem ipse jam Pontifex typis vulgari curavit appposito Pontificio stemmate, & ne verbo quidem de priori sententia relictæ. Nimia tamen facilitate Adversarii ut certum sumunt, perstitisse illum in priori sententia, quod nullam in Commentarios suos Romæ inpressos mutationem intulerit. Probert primo, tantum illi longe plurimis gravissimisque curis dilento otii fuisse, ut, quæ olim scripserat, recognosceret, ac perperderet. Esto tamen: abundanti ille hoc otio: scripta sua per censuerit ac excensserit: quid tum? Nam solenni decreto priorem, quam privatus imberbat, sententiam confirmavit? Nam pronuntiavit ex cathedra, *Papam ut Papam errare posse?* In ea, quæ privatus Doctor, opinione hæsit, quam Lovanii doctet, in qua quidem retinenda est errarit

rarit ille, erratum hoc tamen singularis hominis est, non Pontificis, *personale*, non *judiciale*.

X. Non esset scriptioni modus, si persequi singulatim vellemus Romanorum Pontificum errata, quorum prolixum syllabum exhibent ostentantque Adversarii, Zephirini, Victoris I., Stephani I., Marcellini, Liberii, Innocentii I., Anastasii I., Gregorii M., Honorii I., Nicolai I., Alexandri III., Celestini III., Nicolai III., Joannis XXII. &c. Pleraque nitidissime dissolvit Cano l. 6. c. 8., multam etiam laudabilemque in omnibus refutandis posuerunt operam alii plures; quare non sunt hic nobis ea resumenda, ne acta agamus, quod vetamur vetiti proverbio, & ne res pervulgatissimas, & sexcentis disputationibus tritas ferme inutiliter inculcemus. Hinc & illud præterimus, quod ex jure canonico opponitur, *Papam scilicet Hæreticum judicari a Concilio posse*; de errore enim personali non judiciali ibi sermo est, poniturque, Papam hæreticum esse, de quo disputate nolumus, non autem posse hæresim publice & cathedra, ut loquantur, docere, quod Petto, ejusque Successoribus promissum est. Cæterum, quum homines ii sint, acute regerunt Adversarii, perpetuo miraculo impedit Deus, oportet, ne, quam animo imbibit retinetque, hæresim publice Pontifex doceat. Subtiliter quidem, at non solide. Nonne etenim & Scriptores canonici homines erant, & Concilia Œcumenica, & tota, quæ per orbem terrarum latissime patet, Ecclesia ex hominibus, qui errare suapte possunt, constant? Nec illi tamen, nec ista a veritate ad errorem devolvi possunt. Opusne iccirco miraculo? Quidquid supra vires naturæ sit, statimne in veri nominis miraculis habendum? Debet illud præterea, Augustino iudice, *notum & rarum* esse: hinc quotidiana peccatorum justificatio, Sacramentorum administratio, & hujus generis alia, miracula vere nec sunt, nec censentur, quod neque nova, neque rara fiat, sed secundum ordinem legesque, quas Deus gratiæ auctor supra naturam statuit, quotidie fiant. Adeste speciatim Deum Romano Pontifici de fide & moribus solemniter pronuntianti, ne erret, ejusdem supernaturalis providentiæ est, quæ legem hanc posuit, hancque præscripsit ordinem ad communem Ecclesiæ utilitatem.

XI. Necdum tamen arguari desinunt: *Chignoli* Tom. I.

Utut Deus Pontifici definiti præfatio esse, credatur, nonquam tamen, nisi debitam ad solenne judicium adhibuerit diligentiam: hancne vero adhibere Pontifex solus potest absque Concilio? Quid est causæ, cur non? Etsi non ii simus, qui sentire velimus, Deum Papæ etiam dormitantil, agentique temere & inconsulto lumen sum præterire, contendemus contra, quam maximam potest, conferendam ab eo pro rei gravitate diligentiam; pernegamus tamen, ad explendas has humanæ industriz partes necessaria fore Concilia. Quando malum tarda remedia non fert, sed ab initio neglectum vix ac ne vix quidem auferri deinceps potest, parum aut nihil commodi adterre potest Concilii convocatio, quæ quam difficilis & longa sit, non est, cur iterum expouamus. Hæc quum ita sint, postremo ajunt, incertum semper sit, oportet, Pontificis de fide judicium; incompertum est enim, an debitam in eo ferendo posuerit diligentiam. Verum non secum animo reputant, & idem adversus Œcumenici Concilii auctoritatem opponi posse; quare huc ea revocanda sunt, quæ Præl. xxi. n. vtt. diximus, quum de Conciliis ageremus. Multo ergo erit & locus iste usui prudenti Theologo, qui animum ad eas notas intenderit, quibus internosci possunt certæ Romanorum Pontificum de fide sententiæ. Quæ illæ vero? Easdem, quibus Conciliorum decreta internoscuntur, quas ibidem n. x. a Melchiorre Cano designatas exscripsimus. Has animo versans Theologus facile intelliget, quæ rata sint Apostolicæ sedis de Religione judicia, quibus ad demonstranda fidei dogmata opportune uti possit; sed de Pontifice Romano jam satis.

PRÆLECTIO XXVI.

De Sanctorum Patrum auctoritate.

I. Quoniam auctoritatem hanc Novatores ferme omnes nihili faciunt, nobis pro ejus defensione vehementer pugnandum est, quod, ut felicius fiat, nonnulla præmittere, operæ pretium est, quæ a Melchiorre Cano l. 7. c. 2. sapienter annotata Theologis omnibus constituta, & certa sunt. Illud primo exploratum, de veterum Patrum auctoritate disputati tritarium posse, t. de singulari unius vel alterius placito, 2. de
S com-

communi plurium consensu, a quo tamen pauci resiliant, 3. de una omnium, & plane consentiente sententia. Potest & eorum auctoritas vel ad Philosophicæ questionis finiendas, vel ad Christianæ Religionis & Theologiæ capita confirmanda adhiberi. Duo apud eos tandem occurrunt disputationum genera, alterum de rebus iis, quæ inter Catholicæ doctrinæ dogmata vere consensum, alterum de iis, quæ ignorari a Doctis etiam citra fidei periculum possunt, quod nec fidei propositiones sint, nec ex iis certa consecutione ducantur. Quamquam autem, ut Cano ibidem animadvertit, dijudicatum difficile sit, ecquæ res sub illud primum genus, ecquæ autem sub hoc secundum sua quasi sponte & natura veniant, generaliter tamen, unaque comprehensione definire licet, in primo illo rerum genere ea omnia contineri, quæ Apostoli scripto vel verbo Ecclesiæ tradiderunt, nec non illa, quæ inde certa connexionione probantur existeri: in secundo autem genere ea esse, quæ neque a Christo neque ab Apostolis accepimus, neque ex iis certo colliguntur, quæ Christi & Apostolorum auctoritate retinemus. Quam hæc omnia speciatim certa vix possint definitione præscribi, eorum peculiariora quædam exempla ponit ibidem Cano, quæ possunt ad alia multa traduci.

II. Quem ergo habere usum potest in philosophicis disciplinis Patrum auctoritas? Quam philosophica non auctoritate, sed ratione transigantur, manifestum est, unius vel plurium Patrum auctoritatem firmo in huiusmodi argumento non esse, sed tantum habere vium, quantum ad eam rationum pondus adiecerit: neque enim, ut Cl. Lamindo Pritannio in tract. *de ingeniorum moderatione in Religionis negotio* scite animadvertum est, Sancti Patres dati nobis a Deo sunt, Philosophiæ humanarumque artium, sed fidei, religionisque Magistri, nec potissimum ipsi in huiusmodi facultatibus studium posuerunt, quas eorum nonnulli nec a limine salutarunt, vel extremis duntaxat, ut ajunt, digitis attigerunt. Quid si eorum aliqui in philosophicis scientiis diu multumque versati sunt? Eas ut plurimum opiniones confectantur, quas animo prius complexierant; quare Augustinus aliquæ, antequam studium ad literas sacras, Ecclesiæque instituta traducerent, Platoni addicti ad Platonem adhærescunt, ejusque placita suas

in scriptiones hand semel inserunt. Hinc aperta in philosophicis eorundem errata a Viris doctis deprehensa, & modeste notata.

III. Quid vero, si ad ea confirmanda, quæ Christianæ doctrinæ sunt, unius vel alterius auctoritas conferatur? Hæbit inde Theologus probabile solum, non certum firmumque argumentum. Pervulgatum enim est illud Augustini ad Hieronymum: *Solis eis Scripturarum libris qui canonici appellantur, didici hunc timorem honorisq; deferre, ut nullum Auctorem eorum in scribendo errasse aliquid, firmissime credam: Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate præpollent, non ideo verum putem, quod ipsi ita senserint, vel scripserint* &c. Si falli ergo linguli, ut homines, potuerunt, quipotes singulorum rata prorsus esse, & idonea ad faciendam fidem auctoritas? At sunt, ajunt, quorum in Romana Synodo Gelasius I. probavit opuscula, nonnulli contra, quorum opera expresse rejecti: Ex illorum ergo, si pauci sint, si multi, libris firmum duci poterit argumentum. Næ plus æquo faciles, qui ita argumentantur. Num id agere decreto suo Gelasius voluit, ut declararet, in eorum libris nihil erroris inesse, & quod Scriptorum sacrorum proprium est, privilegium, ad eos quæ transferret? Nonne testatissimum est, eorum, etiam, quorum ille probavit opera, aliam a Christi corpore omnem passionis dolorisque sensum removisse, alium distulisse animorum beatitudinem in sæculi consumationem, alium in Chiliastrum dogmate hæsisse, alium hominis animam ex traduce fieri, alium animam Adæ ante corpus extitisse, opinatos esse &c. Probat ergo, quia suis Ecclesiæ literis illustrant, & licet interdum a vero pro humanæ naturæ conditione deflexerint, in iis tamen errarunt, quæ obsecra adhuc erant, & necdum Ecclesiæ judicio eliquata, atque, ut idem Gelasius ait, *in nullo a sancta Romana Ecclesiæ consilio deviarunt, nec ab ejus fidei predicatione sejuncti sunt, sed communionis ipsius gratia semper fuerunt participes*. Improbato vero Origenem, Eusebium, & Ruffinum contendit Cano, quod ii in rebus apertissimis, & quæ tunc etiam in Ecclesiâ firmissime credebantur, erraverint.

IV. Hæc quum ita sint, ea Theologus teneat, quam maxime oportet, quæ sunt

sunt ibidem ab eodem gravissimo Viro inculcata. Si unus, aut duorum Sanctorum auctoritas in iis etiam, quæ ad sacras literas & doctrinam fidei pertinent, probabile quidem argumentum subministrare potest, firmum vero non potest, illam despiciere & pro nihilo habere, impudentis erit, suscipere & habere pro certo, erit omnino imprudentis; „quo in loco, „(ait suo nomine vere dignus Theologus) admonendi sunt ii, qui præceptis Theologiæ nullis acceptis, post bonas, quas vocant, literas, statim ad Sanctorum veterum lectionem appellant animum. Non enim quæcumque ibi legentur, ea sunt probanda omnia, nec quemquam hoc errore duci oportet, ut, si quid Ambrosius aut Hieronymus contra morem doctrinamque hujus temporis fecerint, locumque fuerint, idem sibi arbitretur licere. Primum, quoniam res nonnullæ non erant tunc adeo in Ecclesia definitæ, ut nunc esse, videmus. Deinde, quoniam magnis illi & divinis bonis quandam dicendi faciendique licentiam assecuti sunt, quæ non est passim cuilibet permittenda; atque etiam si nostra hac ætate illi fuissent, quædam profecto aliter, & facerent, & loquerentur. Quid quod, ut ante dicebamus, in rebus quoque ipsis, quæ ad fidem attinent, Sancti nonnunquam errare? A quibus si ne transversum quidem unguem discedendum sit, necesse est sane, in magnos quandoque errores, fidei etiam adversos, incurrere. Cæterum, ut non levis imprudentiæ fuerit, omnia veterum Patrum dicta in probatis tantisque habere, ita temerariæ procacitatis erit, eorumdem errata reterege, liberior notare, atque exaggerare. „Horum ego nequitiam odio dignam iudico (ait non minus prudenter, quam vere Vincentius Lirinensis), quod sancti cujusque Viri memoriam tanquam sepultos jam cineres profana manu ventilant, & quæ silentio operire oportet, rediviva opinione diffamant, sequentes omnino vestigia auctoris suis Cham, qui nuditatem venerandi Noe non modo operire neglexit, verum quoque irridendam cæteris enuntiavit. Longe aliter fratres illi sui, qui nuditatem ipsam reverendi Patris nec sui temerare oculis, nec alienis patere, voluerant, sed averli, ut scribitur, texerunt eum, quod est,

„erratum sancti Viri nec approbasse nec „prodidisse. „Hoc Novatorum plerique faciunt, qui Patres aut, irridendos aut certe despiciendos propinant, dum eos multa ignorasse, sæpe etiam inter se conficari, interdum etiam secum ipsos pugnare, inverecunde pronuntiant, & quotquot eorumdem errores colligere potuerunt, non semel etiam affictos, enumerant ostentantque. A nobis contra legendi veteres Patres cum reverentia quidem, sed, ut homines cum defectu & judicio: avertendi ac eorum errore modelle ac reverenter oculi, & ab eorum opinione, quæ cum Ecclesiæ doctrina non consonat, prudenter temperateque discedendum.

V. Quoniam autem Patrum plerique in aliqua haud raro sententia sunt, stant ex adverso perpauci, num ea tunc erit plurimorum auctoritas, ut ex illa fieri possit explorata & immobilis fides? Etsi majorem illa sententiæ probabilitatem asserat, efficere eam tamen penitus exploratam certamque non potest, nec omnem de opposita veri similitudinem detrudere. Hinc, etsi Patres communiter doceant, dies, quibus aspectabilem hanc rerum universitatem Moses a Deo conditam scribit, naturales ac veri nominis dies esse, sua tamen adhuc est probabilitas opinionis Augustini dies hos mystice interpretari: licet etiam Patrum plerique negent, eidem Moysi adhuc mortali concessum, ut Deum aperte, atque, ut ajunt, intuitive videret, id tamen affirmare, Theologis per Ecclesiam licet propter Augustini, qui ita sensit, auctoritatem. Alia plura profferri exempla possent, ad confirmandum, plurimum Sanctorum auctoritatem, reliquis, licet paucioribus, reclamantibus firma Theologo argumenta non præstare; sed duo, quæ posuimus, satis sunt. Hoc tamen ita a nobis constitutum intelligendum est, nisi unus aut paucorum opinatio fuerit ab Ecclesia rejecta, & plurimorum probata sententia; tunc enim Ecclesiæ definitio ad horum sententiam accedens nullum jam dubitandi locum relinquit, cum certa illa sit firmiterque tenenda, ac contraria repudianda; quare nec millenarium Christi in terris regnum, nec anabaptismum probare jam quis absque fidei injuria potest, quod opiniones has, tametsi a Veterum nonnullis adoptatas, Ecclesia certo judicio dudum exploserit.

VI. Sed jam ad illud veniendum est,

in quo loci hujus cardo vertitur, ad antiquam scilicet, ut Vincentii Lirin. verbis utamur, *Sanctorum Patrum consensum non in omnibus divine legis questionibus, sed in fidei regula; in sacris nimirum exponendis literis, & in adituendis Christianæ doctrinæ capitibus*. Consensus hujus firmissimam auctoritatem tot tamque validis argumentis confirmavit Cano l. 7. c. 3., ut rem plane decreverit, vixque ad ea adjici quidquam posse videatur. Si quid tamen e tenuissimo penu nostro proferre post illa licet, notissimum illud addemus. Tertulliani axioma, quod apud omnes unum invenitur, illud non est erratum, sed traditum, quo tum alibi sæpe, tum Prælect. x. n. x. de tradit. oportune, nec, ut putamus, infeliciter, usi sumus; quum enim in rebus fidei & morum ad adificationem doctrinæ christianæ pertinentium una apud Patres omnes inveniatur divini verbi interpretatio, una dogmatum traditio, eorum omnium sensus ipse Spiritus sancti sensus, eorum omnium fides ipsa Catholicæ Ecclesiæ fides sit, oportet; nam eorum alios Græcos, alios Cappadoces, alios Syros, alios Ægyptios, nonnullos Assyrios, quosdam Arios, quosdam Italos, Gallos aliquos, aliquos Hispanos &c. ut diversarum gentium, ita nec ejusdem ævi fuisse, novimus, ut in iis, quæ vere fidei sunt, mirifice consentientes, ita in aliis, quæ ad fidem non adtinent, sæpe discordes. Unde autem eorum in Christianæ religionis dogmatis tanta consensus, quorum & tam dissimile ingenium, & de questionibus, quæ præter fidei regulam sunt, tam diversa judicia? Solus ille veritatis Spiritus, quem Christus Ecclesiæ promissit, gignere hanc inter eos concordiam potuit, eandem iis impartiri sacrarum literarum intelligentiam, & Christianæ doctrinæ testimonificationem ab eis exprimere maxime consentientem, nec, qui animum voluerit, semotis præjudiciis, advertere, aliam excogitari posse mixtæ hujus conspirationis causam, intelligit.

VII. Sed & illud ad confirmandam hanc veritatem plurimum momenti habet, quod in judicio de historico-theologicis *Forbasii instructionibus* ait Gerardus Joannes Votius inter Novatores celeberrimus, multum scilicet adversari bonitati Dei & amoris erga nos, si per tot sæcula ad Scripturarum intelligentiam defuisse ita, tuamus spiritum Dei Viris licet pietate

& sanctimonia præcellentibus, Ecclesiæque semper commendatissimis, atque eo melioribus, quo Apostolicæ ætati propiores erant. . . . negari non posse, præscriptione hac multum firmari animos in genuina Scripturarum intelligentia, validiusque hæreses refelli, quare hoc armorum genere semper pugnatum fuit a Sanctis Patribus, qui præcipue quidem se tuerentur Scripturæ auctoritate, nec tamen prætereant priorum temporum consensum. "Hæc quum sint ab illo verissime dicta, nemo non videt, quæ inde argumenta adversus Novatores exillant, qui Sanctorum auctoritatem de gradu dejicere moluntur, quæ quum & in oculis statim incurrant, & sint a nobis in tract. de Pœnit. ar. 8. de Pœnit. Minist. n. v. versata, non est, cur ea premamus. Persuasum itaque esse debet, Sanctorum omnium communem sensum certam fidem facere Catholicorum dogmatum, ac proinde ex omnium auctoritate certa argumenta depromi theologicis conclusionibus confirmandis.

VIII. Etsi Novatorum omnium vehementis sit in hanc locum impetus, in eum tamen vehementius irrupit Rivetus in tract. de Patrum auctoritate, & Dallæus in libris de vero Patrum usu, quorum infans conatus valide compressit fregitque Natalis Alex. differt. xvr. in Historiam Ecclesiæ sæc. ri. §. xx. & sequa. Potiora tantum persequamur, (quis enim esset scripti modus, si enndum per omnia esset?) videri illam apud eundem possunt. In eo primum triumphant, quod Augustinus l. xi. contra Faustum c. 5. solius scripti Dei verbi certissimam auctoritatem agnoscit, quæ autem ab aliis scripta sunt, cum judicandi libertate legenda esse pronunciat, ut approbet quis, quod placuerit, quod non placuerit, improbet, in eo etiam ejusdem Augustini, quod n. lri. descriplimus, præter Canonicos Scriptores scilicet, ceteros ita legendos, ut quantalibet sanctitate doctrinæ polleant, non ideo verum potandum sit, quod ipsi ita senserunt aut scripserunt, sed quia nobis vel Scripturæ sacræ testimonio, vel probabili ratione id persuadere potuerunt; Hinc & illud celebre, quod idem Augustinus l. 2. c. 21. contra Cresconium ait, *scilicet Christum semper veraciter judicare*, Ecclesiasticos autem Judices seu homines haud raro falli.

IX. Optimus tamen est ipse interpres Augustinus; hoc enim ibi Scriptores Canonicos inter & Patres discrimen statuit, quod cuilibet Scriptori canonico etsi soli ex necessitate credendum est, non item singulis Patribus. *In illa*, inquit, *sacrarum litterarum eminentia, etiamsi unus Propheta, vel Apostolus, aut Evangelista aliquid in suis literis posuisse declaratur, dubitare non licet, quod verum sit, cuilibet tamen sancto Doctori, si unus aut alter dicat, non ita credendum est, ut dubitare non liceat, an verum sit.* Itane vero de horum auctoritate sensit, quam est eorum vel in exponendis sacris literis, vel in catholico tradendo dogmate constans & aperta consensus? Quid iis luculentius, quæ l. 2. cont. Julianum c. ult. ait: *miserabilis infamia est, velle se sanctis Patribus opponere?* Quæ ergo ex Augustino obijciuntur, egregie confirmant, quæ de singulorum Patrum auctoritate n. ttt. jam diximus, nec appetunt, quod de omnium consensione statuiamus. Quo vero illud spectat, quod idem Augustinus de Ecclesiasticis iudiciis habet? Aut in singulos quadrat, aut si in omnes etiam conjunctim cadit, de questionibus intelligendum est, quas *puri facti* dicunt, in quibus Pontifices, Concilia & Patres errare posse, & interdum errasse, haud ægre damus, quum Christus conya, qui ipsa veritas est & Dei sapientia, falli in nullo penitus possit, aut fallere. Cæterum, quum de eorum in Christiana doctrina concentu sermo est, aliter Augustino visum, patet cum ex iis, quæ mox ex l. cont. Julianum exscripsimus, tum ex aliis, quæ de plenarii Concilii auctoritate, qua frequenter Jonatillas premit, non uno loco decernit.

X. At qui potest, ajunt, Patrum sive singulatum sive conjunctæ testimonium ad faciendam fidem efficax esse? Homines enim sunt, humana iccirco eorundem testimonificatio, nec propterea verax, quod ipsi ita affirmant, unius enim Dei hoc est proprium, sed quod vel ratio, quam asserunt, vel Scripturæ loca, quæ laudant, auctoritatem eorum dicto conciliant. Verum, etli hæc nonnulli speciei habeant, inepta sunt tamen. Humanum est Patrum, ut privatæ Personæ sunt, testimonium, est tamen humano majus, ut sunt Apostolicæ traditionis testes, custodes, & vindices. Nihil exemplo aptius, quo ad

hoc illustrandum utitur Nat. Alexander loc. cit. Nonne summa & diplomatum Regis in tota ejus ditione auctoritas? Hanc autem illa obtinent, non ut a Ministris descripta sunt, sed ut Regis iussiones expriment, suntque ejus obsignata sigillo. Est & Patrum in eadem de fide sententia consensus, si per se ipse spectetur, intra humani testimonii fines: ut vero perpetuæ Ecclesiæ fidei testimonium perhibet, Ecclesiæque approbationem & auctoritatem sigilli iustar adjunctam habet, supra humani testimonii conditionem asurgit, & ad faciendam fidem certissimam plane valet; quamquam enim hujus nostræ causæ, atque ratio, ut loquuntur, a priori sola sit Dei revelantis auctoritas, Patrum tamen conspiratio argumento certissimo est, quidpiam a Christo per Apostolos Ecclesiæ commendatum; neque enim posset apud omnes unum inveniri, quod non esset traditum.

XI. Sic ita, regeant: constet tamen, oportet, Patrum scripta, quæ habemus, genuina esse, non subditiia, denotatum etiam perspectumque habeamus legitimum eorum sensum; quis tamen tribuere id sibi possit, quum certo certius sit, plurima Patribus opera fuisse supposita, eorumque verba obscura haud raro tam sint, tamque flexiloga, ut certus illorum sensus figi non possit? Cæterum, quid si nonnulla sunt loca, de quorum vel Auctore vel sensu oriri dubitatio prudenter potest, ea videlicet, quæ vel ex incertis vel ex insinceris Patrum scriptis deprompta sunt, vel quæ sunt tam ambigua, & involuta, ut nulla eorum haberi possit certa intelligentia? Omniane aut pleraque hujusmodi? Id Novatorum nemo unus probare hætenus potuit, nec probabit unquam. Quoties autem de præcipuis religionis controversiis disputatio est, num incerta, aut abutusa Patrum testimonia profertur? Nonne ea solum, de quorum Auctore dubitari absque humanæ fidei & communis sensus injuria non potest, quorum etiam tam apertus atque perspicuus sensus est, ut in eo impediri nisi stipes aut pervicax, possit? Nonne etiam, quum ad demonstrandum eorum Patrum testimoniis, quorum libris Adversarii subditiis esse, causantur, Ecclesiæ doctrinam aggredimur, omni prius argumentorum genere libros illos genuinos esse, probamus, quam eorum testimoniiis, quod volumus, efficacius?

mas? E. c. S. Ignatium M. Apostolorum discipulum quorundam Catholicæ Ecclesiæ dogmatum testem gravissimum omnique exceptione majorem non excitamus, nisi septem, quæ illi adscribuntur, epistolæ legitimæ ejusdem factum esse, evincamus, quod non a Noltratribus solum, sed & ab Adversariorum præcipuis, Usserio, Pearsonio, Vossio &c. tam luculentè demonstratum est, ut jam sit hoc præjudicatæ rei loco habendum.

XII. Occurrit tamen Dallæus, instauratque argumentum, quo sibi videtur, omnem veterum Patrum auctoritatem plane disjicere; aut enim, ait, ut testes eos advocamus, qui quæ ævo suo Ecclesiæ fides & disciplina esset, commemorant, aut ut Doctores, qui, quid ipsi sentiant, exponunt: falli autem eos utroque hoc nomine potuisse, extra controversiam est. In re, quæ puri, ut ajunt, facti sit, capi eos errore, potuisse, tam est apertum & constans, ut nemo unus repugnet: quæ vero singulis sæculis fides & disciplina in Ecclesia vigerit, nonne puri facti res est? Non est ergo erroris expers eorumdem testificatio. Quis vero negarit, errare potuisse illos etiam, ut Doctores? Ut ut sanctimonia eximii ac eruditione ii fuerint, an non homines? annon omnes & singuli infirmitate circumdati, errori propterea obnoxii? Quot eorum libri erratis scateant, quot navis respectu sunt, in quibus abstergendis nequicquam opera oleumque consumitur? Nonne autem perquam ridiculum est, respondere, in singulos seorsim, non vero in venerandum illorum choram, seu collectionem ista quadrare? Nonne etenim, ex quo quilibet e Senatu attici contagione morbi potest, & Senatum totum eo laborare posse, conficitur? Sane qui Ecclesiasticæ historiæ non est plane rudis, ignorare non potest, omnes ejusdem ævi Patres in eodem communi errore fuisse. Prepositæram de millenario Christi in terris regno opinionem omnibus ætatis suæ Doctoribus persuasam fuisse, scribit Justinus M., in quam deinceps alii plures concesserunt: Qui etiam in falsa hac persuasionem erant, omnes celestis gloriæ mercedem nonnisi extrema mundi die iustis rependendam opinati sunt, ad quos exin se adjunxerunt Ambrosius, Chrysostomus, Hieronymus, Angustinus, Theodoretus, Bernardus, Joannes etiam XXII. Papa Romanus. Quot denique a-

nabaptistum propagarunt? quot Angelos corporeos esse, docuerunt?

Tantum vero abest, ut suo hoc argumento Dallæus efficiat, quod molitur, ut confirmet potius, quæ a nobis supra sunt posita. In iis utique, quæ vel ad fidem non pertinent, vel, si pertineant, alii secus sentiunt, a quibus non discedit Ecclesiæ, certa & rata non est Patrum etiam plurimorum auctoritas: omnium vero consensuens vel de sacrarum literarum legitimo sensu, vel de certo christianæ doctrinæ capite judicium errori subesse posse, constantissime pernegamus. Quid enim si falli omnes in re, quæ puri facti sit, potuerunt? Num & in facto, quod attestissime cum jure conjunctum sit? Abist, nam hujusmodi error in totam, quæ eorum testimonio nitiur, redondaret Ecclesiæ: testari autem, quid ab Ecclesia in fidei dogmatis, quid in hæresibus habeatur, factum est, quod a jure seungi nequit; ab ipsa enim vera fide aberret, necesse est, qui in reddendo fidei Ecclesiæ testimonio labatur, quin non alia vera sit fides, quam quæ Catholicæ Ecclesiæ est. Aberrare vero a fide Patres omnes possunt, quin totum secum Ecclesiæ rapiant in errorem? nam in iis, quorum cognitio non spectat ad populum, Majorum fides ipsa Ecclesiæ fides est: nec omnes itaque errare in testando, quidpiam ab Ecclesiæ ut falsum repudiari, quod tale reipsa non sit, aut inter fidei capita censeretur, indignum, quod in his locum habeat.

Quid si omnes homines sunt, infirmitate circumdati, errorique obnoxii? Naturalis hæc eorum conditio probat, errare singulos potuisse, ut & navi, qui ad eorum scripta adhererunt, non habuisse singulos erroris immunitatem, quæ Scripturibus duntaxat sacris a Deo concessa est, non vero omnes conjuncte vel in sacris explicandis literis, aut in tradenda christiana doctrina potuisse a vero procul abire. Ridiculi ne vero sumus, qui ab omnium collectione constanter removemus, quod in singulos cadere posse, non incipiamus? Quid si totum Senatum corripere morbus potest, quo tentari possunt singuli cæcus illius homines? Num Senatui promittit Deus morbi immunitatem? At Spiritum veritatis Ecclesiæ suæ pollicitus est, qui cum ea maneat in æternum, qui eam in omnem veritatem inducat, ideoque omnem ab ea errorem arceat, qui fidei infestus sit.

sit. Quam jam sit itaque demonstratum, non posse cum universo Patrum choro errante non in errore Ecclesiam rapi, nonne ridiculus ipse est Dallæus, qui cadere in Patres omnes errorem potuisse, concludit, quod errare potuerint singuli, errant etiam ex ipsis non pauci, ut humani?

Nam etiam quandoque omnes, ut scribit Dallæus confidentissime? Omnibus ne, ut ait, ejusdem xvi Patribus fabula de millenario Christi in terris regno probata? Quid iis luculentius, quæ de hac, in qua ipse cum aliis bene multis erat, opinione Justinus habet in Dial. cum Tryphone: *Confessus sum tibi, me & alios plures mecum sentientes arbitrari id futurum, multos vero etiam, qui pure piæque sunt Christianorum sententia, id non agnoscere tibi significavi*? Quam Dyonisius Alexandr. Episcopus Nepotem Ægyptium Episcopum qui sæculo tertio commentum hoc instaurabat, ceu Novatorem exagitavit, annon argumento est, opinionem illam habitam tum fuisse fidei Ecclesiæ majorumque doctrinæ contrariam? Tot il vero, quos Dallæus appellat, Patres animorum felicitatem nunc re ipsa in mundi exitum rejecerunt? Ignorare ne Dallæus potuit, de sola corporum beatitate a Nostratibus eorum testimonia commodè recteque exponi, quod & nos suo loco exequemur? Non abnuimus demum, in quaestione de iterando baptismo extra Ecclesiam administrato, & de Angelorum natura a Veterum non paucis erratum: erratum tamen in rebus, quarum altera adhuc obscura erat, & necdum certo universalis Ecclesiæ judicio finita, altera ad salutem minime necessaria. Pauca ista de Patribus.

PRÆLECTIO XXVII.

De Scholasticorum Doctorum auctoritate.

I. **N**eminem latet, quam feraciter in Scholæ auctoritatem post Wiclephum Lutherum, Melancthonem, alique Novatorum grege inveciti sint, quantis illam convitiis profecerint, & ad Indibrium impudentiæ posuerint, quod non profecto fecissent, nisi esset illa & ad tuendam quam repudiarent, veritatem, & ad convellendos, quos adoptarunt, errores plurimum efficax; quare non posuimus non & hunc locum pro virili defendere, cujus auctoritas quam sit & adversarii gravis, & Ec-

clesiæ opportuna, vel ipse Novatorum in eam furor satis declarat. Quam vero scholæ doctrinam tuendam suscipimus? Quorum Theologorum in defensionem incumbibus? Eam ne scholæ doctrinam tueri volumus, quæ detracta Scripturæ sacræ auctoritate, solis contortis syllogismis de rebus divinis, ac plerumque de his, quæ nihil ad nos attinent, philosophatur? An est nobis eorum Theologorum defensio proposita, qui non Bibliorum, Patrum, Conciliorum selectis testimoniis universas Theologiæ quaestiones, sed frivolis argumentis absolvunt, vanisque & invalidis ratiunculis non assertunt rebus gravissimis pondus, sed potius detrahunt? Non il fumus, qui pro horum velimus honore pugnare; ascriptiti enim sunt, ut eos l. 8. c. r. Cano vocat, Theologi, tantumque uomen minus digni fulmine, quippe qui nec veram scite arguendi, & Theologiam pro dignitate versandi rationem modumque tenent. Qui ergo Theologi suo digni nomine pro quorum auctoritate futura nobis cum adversariis res? Qui de Deo, ut ait ibidem Cano, rebusque divinis apte, prudenter, docte eliceris, intelluctisque sacris ratiocinantur, quique tribus iis, quæ scholasticæ Theologiæ propria sunt, muneribus defungantur, idque sapienter primo agunt, ut quæ in scripto vel tradito Dei verbo continentur, per argumentationem naturæ consentaneam eliciant, ac velut in lucem proferant, seu ex revelatis fidei principiis latentes in iis conclusiones educant; absurdum enim est, quod nonnulli censent, nihil ultra, quam quod sacris literis proditum est, definire, hoc est, in Theologiæ principiis hærare, mentem a consequentibus & repognantibus revocare, sola divinx hujus disciplinæ principia habere rata, conclusiones vero, quæ certo & evidenti syllogismo confici ex illis possunt, aut ignorare velle, aut in suspensio relinquere: Secundo, ut christianam doctrinam adversus impios propugnent, quod si agere opportune recteque non possint, apud vulgus Theologi esse aliquando poterunt, ait ibidem Cano c. 2., revera numquam erunt: Terrio, ut ex humanis disciplinis accersant, quantum fieri potest, Christi Ecclesiæque doctrinæ illustrationem, aut etiam confirmationem, & ut Augustinus l. 2. de doctr. Christ. c. 4. monet, *vasa aurea, & argentea, lateramque Ægyptiorum suppellectilem, etiam commodata acceperint, jute quasi sua faciant,*

riant, & in fidelium usus vendicent. De his, in quibus omnia insunt, quæ sunt in Theologo requirenda, Dei nimirum scientia, celestium rerum cognitio, humanarum prudentia, & usus, Theologis dicere, instituiamus, & quæ eorum sit in scholastica disputatione auctoritas, explicare.

II. Opus sane non est, ut eos, qui nostra hæc legere voluerint, moveamus, ne quid novi a nobis de hoc dicturis expectent; pervulgatum enim est, primam omnia, quæ dici possent, tam studiose complexum esse, tam diserte persecutum Melchiorum Cano, ut posterioribus spem addiendi sustulerit, solam reliquerit imitandi; quare, quum decerni aliter non possint, quæ ab eo sunt dicta, omnia apud posteriores eadem occurrunt, quæ primus ille constituit. In eius itaque vestigiis insistemus, quod & ante non semel fecimus, & ad tractationis hujus finem usque faciemus. Quoniam autem, ut prælest, super animadversum est, quemadmodum Ecclesiæ Patres, ita & Theologi de re aliqua quandoque inter se dissident, quandoque vero, ut illi, ita & hi in aliquo aditruendo conveniunt omnes, non idem quoque ferendum est de horum auctoritate judicium, quum discrepant, ac quum in idem omnes conspirant. Quid ergo, quum multi quidem in eadem sententia sunt, repugnant tamen alii graves & docti? Tum multorum testimonio tantum debetur fidei, quantum eorum gravitas & ratio meruerit; neque enim theologica numero sunt iudicanda sed pondere; quare si paucorum vel gravior sit auctoritas, vel solidiora rationum momenta, non est, cur aliorum seculi opinantium multitudini Theologus se permittat, verumque arbitretur ac certum, quod placere plurimis deprehendit. Accurata disquisitionis, & exquisito iudicio opus est. Semotis præiudiciis, & partium studio dissidentium Doctorum facienda contentio: perpendenda, quæ utrinque afferuntur, momenta, & in eam tunc demum partem eundem, in quam gravioris auctoritatis, validiorumque rationum pondus impellit, etsi alia suffragatorum numerum longe majorem ostendet, quod, si in doctrina præsertim morum prælitum fuisset hæcenus, præstareturque, multo melius fuisset essetque christianæ disciplinæ consultum.

III. At si communis constansque sit in re aliqua gravi scholæ consensus, despici

illum reiicere sine temeritatis nota non posse, decernit ibidem Cano c. 4; est enim peritis in quacunque arte, ut in communi proverbio versatur, adiungenda fides, quam qui detrahit, aut mentis inops est, aut modellix. Multum ad hoc idem confirmandum efficacitatis habet argumentum, quod ex Viennensis Concilii Patribus petit Cano, *qui eligendam a Catholicis decreverunt opinionem, quæ dicit, tam parvulis, quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam, & virtutes, tanquam probabiliorum, & Doctorum modernorum theologia magis consonam & concordem.* Si ergo concurs recentium Theologorum de re olim apud veteres Scholasticos controversa iudicium tantum apud Generale Concilium habuit auctoritatis & virum, ut illud duxerit a Catholicis eligendum, a temeritate num aberit, qui a communi eorum consensione sciens prudensque discesserit? Satis hæc superque sunt, ad evincendum, quod proposuimus: quæ ibidem attexit Cano, nimirum, „quum inter ipsos Theologos scholasticos magna fere ubique dissensio cerneretur, ut in hac parte iure forsitan reprehendantur, certe non idem omnes assertores, nisi eodem divino Spiritu permoverentur, nec minus mirandum, varias scholæ factiones Doctoresque tam inter se discrepantes in unam, eandemque sententiam concurrisse, quam Septuaginta Interpretes diversis, ut ferunt, cellulis inclusos, in unam eandemque convenisse interpretationem“, hæc, inquam, nescimus, an probari perinde ac superiora omnibus possint; sed de his doctiorum esto iudicium.

IV. Illud certe, quod est in hac questione præcipuum, non est verissime solum ab eo positum, sed & momentis firmissime confirmatum, hæresi videlicet proximam esse, concordem omnium scholæ Theologorum de fide moribusve sententiam repudiare. Ex iis, quæ copiose ille digestis, & post eum Bannesius, & Sylvius, potiora libabimus. Quodnam est dogma, in quod omnes concorditer Theologi iverint, quod eorumdem auctoritate mota Catholica non probatur Ecclesia? Quod & huiusmodi est, cuius certa non sit ex scripto vel tradito Dei verbo, vel ex Ecclesiæ definitionibus origo? Dogmata porro e laudatorum fontium aliquo certe fluentia, Ecclesiæque consensione firmata quæpiamne

pianne citra hæreseos periculum repudiarit? Num & errare in aliquo fidei morumque dogmate Theologi omnes possunt, quin tota simul in errandi periculum adducatur Ecclesia? Qui enim vel in sacro penitentiae foro, vel ex ambo-ne Christianam plebem erudiunt, quid aliis tradunt, quam quod ipsi a Theologis acceperunt? Si ergo commune eorundem in fidei vel morum doctrina erratum dissimulat Ecclesia, annon suo fideles silentio deciperet, eos ab errore per Theologos hausto non avocans? Singularis vero Dei adversus Ecclesiam amor, & providentia ferre num potest, ut errorem illa vel tacendo approbet, vel docendo proponat? Quæ ergo concordem habent Theologorum omnium suffragationem, Christianæ doctrinæ capita sunt certissima, nec impugnari sine fidei dispendio possunt.

V. At quæ potest, ajunt, Scholæ auctoritas esse? quæ argumentorum, quæ ab illa derivantur, firmitas? Homines ii sunt omnes, errare propterea omnes possunt? Num Dominus spiritum veritatis uspiam Doctoribus scholæ promissit? Nul- lum ergo firmum esse potest petitum ex eorum consensu argumentum, quia nul- lum eorundem auctoritati vel divinum eloquium, vel traditio, vel Ecclesia in- fragium palam fert. Quid etiam boni succi ex hominibus maxime litigiosis ex- primas, & quasi ad discordiam natis, qui tum præclare dissensisse se putant, quam adversus alios dixerint, ut non tam verum, invenisse velle videantur, quam adversarios convincere, concertationibusque, & rixis totas chartas implere? Quæ non inter Thomistas, & Scotistas, Decretistas, ut vocant, & Congruistas, Probabilistas, & Probabilistas perpetua & acerrima opinionum dissidia? Quid ergo certi ex Scholæ auctoritate conficias, in qua nullum certum dogma, sed omnia factionum plena? Fac, eos tamen in unam sententiam concordissime concessisse: quid tum inde? Et si Veteres omnes Matrimonium abique Ministro sacro ini- tum verum novæ legis Sacramentum esse, censuerint, communis hæc eorum perisialis tum tacere sententiæ huic certam potuit fidem: Tantum abest, ut vel probabilitatem illi conciliarit, ut improbatam illam a Tridentino sess. 24. c. 1. de Reformat. Matrimonii nonnulli existiment. In quo ergo certum erit Scholæ testimonium?

Chignoli Tom. I.

VI. His ferme argumentis Lutherani scholæ Doctorum auctoritatem oppugnant, perperam tamen; ea enim non sunt, quæ labefactare illam vel minui- mum possunt. Quid, si homines Theolo- gi omnes sunt? Eorumque propterea in fidei morumve capitibus consensio nutat, atque infirma est? Non habet illa quidem expressum firmitatis solum in scripto vel tradito Dei eloquio, aut in Ecclesiæ definitionibus testimonium; implicite ta- men, atque, ut loquuntur, mediate ab illa faciunt, quæcumque spiritum verita- tis in æternum cum Ecclesiâ manserunt, & aditurum ei ad consummationem us- que sæculi Christum promittunt; nam quum Ecclesia non soleat fidei morumve definitiones edere, nisi Theologos prius in consilium adhibeat, eorumque consen- su ad decreta sua veluti manducatur, tota in rebus hujusmodi errare posset, si in Theologos omnes, quos consulit, & quorum consentiens iudicium plerumque sequitur, error caderet. Quæ ergo provi- dentia Deus caret, ne in re dogmatica Ecclesia tota fallatur, ab omnibus simul Theologis, mediate saltem & indirecte, errorem remove censendus est.

Quanta vero est in iactandis Scholæ dissidiis exaggeratio! Omnesne Theologi hujusmodi, contentiosi scilicet, illudiolique rixarum? Quot reperire est, qui his vitiis declinatis, rem theologicam gra- viter sane ac modeste tractarunt, quæ- sitionesque gravissimas sobrie & ad tem- perantiam definierunt? „ Quod & si „ plerique Theologi, ait prudentissime „ Cano ibidem c. 1., in his vitiis es- „ sent, iniqua adhuc esset ista calumnia. „ Quemadmodum enim nemo iustus & „ prudens universos adolescentes accusat, „ quamvis plurimi sint libidinosi, quo- „ niam libido non est omnium adolescen- „ tium, sed non proborum, sic quoniam „ hæc theologica pertinacia Theologo- „ rum levium est, non omnium, ini- „ que profecto Schola traducitur propter „ ea vitia, quæ non sunt Scholæ sed iner- „ tis, vanæ, contentiosæ scholæ. „ An- „ non & inter veteres Ecclesiæ Patres de non uno doctrinæ capite hand raro dis- „ sentio? Num vero illorum iudicio itan- „ dum edicimus, quum alii contra pug- „ nant, quorum sententiam non improba- „ vit Ecclesia? Sicut ergo tum solum no- „ bis firma & certa est Patrum auctoritas, „ quum

T

quàm una eorundem est de legitimo Scripturæ sensu, aut de religionis dogmate sententia, ita & sola Doctorum scholæ decreta omnium consensu fulta, nulloque labefactata diffidio. Quot autem hujusmodi apud Scholasticos sunt ita fixa, ut ea in quæstionem nulla unquam factio revocarit? Quomodo Joannes Forbescius suis in *Historico-Theologicis prælectionibus* in id vehementer incubuerit, ut ostenderet, nihil ferme apud nos certum esse, nihil ratum, quod plena contentio- nis diffidorumque sit Schola, nostris in prælectionibus de *Sacramentis cum genera- tim, tum singulatim*, ineptam hominis conatum fregimus, atque evidenter, nisi fallimur, demonstravimus, summam esse Theologorum in iis, quæ vere fidei morumque sunt, consensionem, totamque in iis, quæ sunt præter Christianæ doctrinæ substantiam, eorundem versari discor- diam.

In postremo argumento dissolvendo copiosissimus est Cano ibidem c. 5., putat enim illud difficillimum esse, & egere disquisitione non parva. Quomodo ad- versus Sacramenti Matrimonii veritatem & Forbescius intorqueat, illud idem rele- lere pro virili conati sumus, quomodo de hoc Sacramento ageremus. Nunc ex eo- dem Cano, Bannelio, Sylvio, aliisque tantum decerpemus, quantum ad plenam ejus refutationem fuerit satis; ac primo animadvertimus, multum Scholæ placita inter ac decreta distare: Ea enim Scho- læ placita dicimus, quæ, nondum satis ad liquidum perdocta re, probabiliter opinando feruntur; decreta vero, quæ, confecta ac quasi denotata perspectaque re, veritatem certo judicio definiunt. Veterum autem Scholasticorum de Sa- cramenti Matrimonii ministro sententia Scholæ ne placitum, an decretum? Erat illa communis antiquorum opinio & imbecillis assensus, multumque aberat a decreti seu certi judicii firmitate; ita enim de hac re differuerunt Veteres, ut nihil definire voluisse videantur. Quis eorum ad sententiam, in qua erat, firmandam, vel divini eloquii testimonia contulit, vel traditionis aut Ecclesiæ auctoritatem? Quis demonstratione vere theologica conficere molitus est, sententiam illam ita esse cum fidei principiis connexam, ut inde legitime derivaretur? Id ab eo- rum nemine uno præstitum, probat ibi-

dem Cano, probat post eum alii; qua- re quomodo propositum nobis sit, Scholæ non placita, quæ in opinione sunt posi- ta, sed decreta, tueri, quæ certo scilicet constantique Theologorum omnium judi- cio de rebus fidei morumque feruntur, non est, cur argumento hoc moveamur, quod a proposito abluat.

VII. Caterum quomodo Cano ibidem multis confirmet, solum conjugium vene- randum esse, ac Sacramenti loco ha- bendum, quod formam sacram habeat, sitque a vero Ecclesiæ Ministro consecra- tum, secus ac communis Veterum scho- læ Magistrorum opinio ferebat, mirum quantam & hoc nomine adversum se of- fensionem & invidiam concitavit. Sunt, qui hanc ejus opinionem novam & singu- larem appellant, cujus Auctor, quantum in se est, illud etiam evincit, nullum re ipsa esse in Ecclesiæ Matrimonii Sacra- mentum; nec desunt alii, qui in eam- dem liberius obloquantur, variisque pro arbitrio censuris afficiunt. Dignane vero illa, ut tam severe habeatur? Qui præ- judiciis positus unius veritatis studiosus sit, habet Hyacinthi Serry Patavini An- tecessoris vindicationes ad refellendas nonnullorum in Cani libros de locis Theo- logicis accusationes adornatas, in quarum septimo capite inefficinas, quibus hæc gravissimi Theologi sententia minus peri- te minusque recte componenda est, notas præclare dispellit, eamque, quam longissime a Novatorum Matrimonii Sacra- mentum de medio tollentium errore abesse, evidenter ostendit. Breviter quidem, sed quantum satis ad institutum erat, & nos in prælectionibus de Matrimonio, For- besio respondentes, evicimus, tantum abesse, ut hæc Cani sententia doctrinæ Ecclesiæ ullum creet incommodum, ut potius eam multo felicis ira tuto po- nat.

VIII. In eodem octavo libro de loc. Theol. ad Theologos & juris Pontificii peritos c. 6. adjungit Cano, & quid & quantum horum etiam auctoritas Theo- logo ad argumentandum conferre possit, expomt. Principii loco statuit, Theolo- gis sacrorum canonum imperitis ad ne- cessarios Theologiæ usus nimis multa oesle, ideoque juris canonici cognitio- nem Theologo pernecessariam; quum sit enim ejus propria functio, *exhortari fide- les in doctrina sana*, qui suo hoc desungi-
mu-

munere poterit sine juris Ecclesiastici cognitione? Nam sana doctrina, quam tradere fidelibus debet, non divinas solum sed & ecclesiasticas complectitur leges; quare ut divinarum legum e sacris literis, ita ecclesiasticarum scientiam ex canonico jure sibi comparet, necesse est, si quæ sui sunt muneris, implere velit. Multa ad hoc idem comprobandum adfert Theologus disertissimus idemque & juris Pontificii consultissimus: multa etiam habet adversus singularem Cajetani opinionem, qui in *Summa V. Confessori necessaria*, statuit, „Pœnitentes in ex-communicationibus, suspensionibus, irregularitatibus, aliisque ejusmodi pœnis ad Juris peritos remittendos esse, ne Confessor ipse alterius facultatis, onere prægravetur.“ Quæ sunt a Cano toto eo capite disputata, addiscendi canonici juris necessitatem Theologo facile persuadebunt, nisi ille sit contentio- nis studiosior, quam veritatis.

IX. Principio hoc constituto, ut quem afferre Theologis usum possit juris Pontificii Consultorum auctoritas, idem Cano declarat, adducit e. g. varia rerum genera in juris Pontificii libris occurrere; primo quidem Catholicæ fidei professionem & explicationem, ut in tit. *De summa Trin.*; exin morum & religionis Christianæ præceptiones, quantum aut ex Evangelica lege, aut ex naturæ ratione definire licet, ut in tit. *De usura*, *de Jurejurando*, *de Divortio*, *de Simonia*, leges præterea, quas positivas vocant de ritibus & moribus Ecclesiasticis, de officiis Ministrorum Ecclesiæ &c. quales sunt multæ in tit. *de Celebrat. Miss.*, *de Clericis Peregr.*, *Conjugatis* &c. *de Etate & qualitat. Ordinand.*, *de Observ.*, *Sejun.*, *de Officiis Judicum*, *de Ordine Judiciario* &c. pœnas postremo in eos, qui leges vel divinas, vel naturales, vel ecclesiasticas perperint, constitutas, ut in tit. *de Execom.*, *de Rapt.*, *de Apostat.*, *de Hæreticis* &c. videre est. Pro vario autem hoc rerum genere varium ferendum est de Jurisconsultorum auctoritate, & usu in theologia disputatione judicium. In his, quæ fidei sunt, Theologus Jurisperitorum auctoritate num eget? Hi contra canonum, qui de fide decernunt, intelliguntiam expositionemque a Theologis mutuventur, necesse est. Quæ enim principia, ex quibus profectæ fidei defi-

nitiones a Romanis Pontificibus aut a Conciliis editæ, & in corpus, ut ajunt, juris insertæ? Nonne divinx literæ, & Apostolicæ traditiones? Hæ autem nonne germana & propria Theologiæ principia? Nonne Theologi est, cognoscere, quæ a Deo sunt revelata, & quæ sunt his vel consequentia vel repugnantia, judicare? Canonum ergo, qui de fide sunt, petenda non a Jurisperitis, sed a Theologis explicatio.

X. Idem & de his statuendum, quæ ad mores pertinent, quatenus de hujusmodi vel Evangelica lex, vel ipsa naturæ ratio præscribit, quorum rectam sanamque cognitionem mutuam a Theologis Jurisperiti accipiant, oportet; nam quum sacrarum literarum cognitio Theologi propria sit & domestica, juris autem peritis veluti extranea, si quæ dogmata de moribus ex divino eloquio juris Pontificium colligit, ea sane ut a propriis principiis accepta Theologus agnoscat, rectiusque & intelligat, & interpretabitur, quippe qui ea ut sua vendicat, quæ Jurisperiti velut aliena possident. Hinc ibidem Cano demonstrat, veteres nonnullos, magnique nominis juris prudentes, in magna veritatis ignorance versatos, quum statuerunt, in materia usurarum, simoniz & aliis hujusmodi, in quibus de mortali peccato agitur, ad Jurisperitos potius quam ad Theologos recurrendum, quod quam a veritate alienum sit, nemo non intelligit, qui, quod utroqueque proprium munus sit, internoscit. Nec aliter de his pronuntiandum, quæ in jure ex principiis naturæ ratione constitutis de moribus præscribuntur, quæ sibi Theologum suo quasi jure assumere, par est, & Jurisconsultis exposita tradere atque enucleata; habet enim ipse principia, ex quibus ista ducuntur, ut qui de fine humanæ vitæ & actionibus, quibus ad finem hunc pervenitur, de virtutibus & vitiis copiose disserit, & super jactis harum rerum fundamentis morum fabricam extruit.

XI. Cæterum in tertio rerum genere, ubi scilicet de moribus Ecclesiæ & Religionis institutis per leges tantum Pontificias decernitur, in illo etiam postremo, ubi pænz juris præstantur, quando de his quæstio incidat, ut si veniar in dubium, an hic vel ille vel excommunicatus, vel irregularis, vel suspensioni, vel

interdicto obnoxius sit, an Delegatus subdelegare possit, an Episcopus in his illisve dispensare, an Ecclesiae Pastor rite electus sit, an Ecclesiasticus Iudex causam legitime definierit &c., communem Jurisperitorum omnium consensionem, concordemque sententiam magnam debere Theologo fidem facere, docet ibidem Cano, probatque, quia peritis in arte credendum est. „ Quapropter ex concordia omnium „ sententia (concludit Vir sapientissimus) „ probabilissimum argumentum sumere „ Theologus potest ad eas quæstiones decernendas, quæ circa illa duo rerum genera posteriore loco posita exorientur. „ Exorientur autem in utroque genere plurimæ, quarum definitionem ignorare, Theologis fas non est, his vel maxime, qui aut Laicorum & Clericorum confessiones excipiunt, aut Theologiam in Academiis profitentur; Hi enim, quoniam de multis, quæ ex jure pendunt, magnum respondendi munus sustinent, si responsa, atque decreta Jurisconsultorum negligant, periculose nonnunquam ac turpiter errabunt: Quæ autem cum Viris in sua quibusque arte peritis consuluntur, ad ea aut nullo, aut minimo certe periculo respondetur. „ Hactenus de Theologorum, & juris canonicorum peritorum auctoritate.

PRÆLECTIO XXVIII.

De humane rationis in Theologia usu.

I. **M**ultus suæque more disertissimus est & in octavo hoc loco versando Cano, cui totum librum nonnum addidit. Theologum primo commonet, ut a duobus contrariis erroribus sibi maxime caveat, quorum alter eorum est, qui rationis humanæ usum Theologiæ subtrahunt. Hos bardos ac stipites uenon humanitatis hostes appellat, quippe qui Theologum de rebus suis differentem peccadem velint esse vel faxum ratione destitutum, ipsamque Theologiæ notionem evertunt, & proprium Theologi nomen obliterant. Annon est enim Theologia ratio vel sermo de Deo? Annon item veri nominis scientia, quemadmodum prælect. J. n. IV. v. & VI. probatum est? Estne vero scientia sine ratione potest, quum rationali discursu paratur? Theologus etiam, qui tantam personam digne fuiti-

net, nonne ille, qui de Deo, divinisque rebus apte, prudenter & docte e literis institutisque sacris ratiocinatur? Ratiocinari autem quid est, nisi, ut ait Cicero de invent., ex aliquo genere rem aliquam aut probabiliter ostendere, aut necessario demonstrare? Sed est horum ut pinguior, sic rarior error: Aliorum multo frequentior & perniciosior, qui in re Theologica intemperantius ratione abusi, eam ferme auctoritati præferunt, seseque adeo argumentis e ratione ductis addicunt, ut live disputent, live scribant, Scripturam sacram, sanctosque Patres ne legisse quidem videantur. Hos ibidem insectatur Cano c. I. hos & exagitat Bartholomæus Medina, ceu qui Theologi nomine inaniter ornati sunt; „ Nam quæstiones pene omnes rationibus subtilibus transigunt, „ sacrisque dogmatibus auctoritatem detrahunt potius, quam conciliant, qui si de Paulo, vel traditione, vel Conciliis aliquid pronunciamus sit, videntur „ in alium translati mundum; si vero de hæcæratibus, de principio individuationis, de diversis relationum conceptibus, de formali & virtuali distinctione disputandum sit, plura dabunt, quam quæ „ tribus oneratis navibus transvehî possent. „ Hi profecto, qui humanis argumentis Theologiæ dogmata metiuntur, nec, quæ ratio suppeditat, auctoritati submittunt, hi primum omnem Theologiæ vim & gravitatem amittunt: „ deinde faciunt, ait Cano, ut Theologia, „ auctoritate detracta, non solum contemnatur, sed ne Theologia quidem sit; nam si vera & legitima Theologia „ est, a fide descendat, oportet, ubi humanus facultatis propria principia resident. „ . . . Fides autem tota Scripturarum & „ Ecclesiæ auctoritate continetur. „ Sed de his satis prælect. II. n. r.

II. Est ergo suus in Theologia, necum iis desipiamus quos primo loco notavimus, humanæ rationi usus, moderatus tamen sit, oportet, iustisque finibus circumscriptus, ne hos præpotere imiremur, quos mox reprehendimus. Cæterum, quoniam ut t.c. gent. c.7. ait Angelicus, divina veritas, in cujus cognitione Sapiens seu Theologus versari debet, alia est, et quam rationis investigatio pertingere potest, alia quæ omnem rationis excedit industriam, quæ duplex dicitur non ex parte ipsius Dei, qui est una & simplex veritas, sed ex parte

te cognitionis nostrae, quae ad divina cognoscenda diversimode se habet, sapientissime ibidem monet Angelicus (quod utinam in Theologorum omnium, quoties de divinis agunt, animis constanter haereret) ad primae veritatis, quae naturae ratione scilicet inquiri potest & percipi, manifestationem per rationes demonstrativas, quibus adversarius convinci possit, procedendum. Eadem ne vero via pergendum ad secundae veritatis, quae nimirum supra rationem omnino est, defectionem? „Sed „quia tales rationes, demonstrativae videntur, licet, ad secundam veritatem haberi non possunt, (addit D. Thomas) non debet esse ad hoc intentio, ut adversarius rationibus vincatur, sed ut ejus rationes, quas contra veritatem habet, solvantur, quum veritati fidei ratio naturalis contraria esse non possit, ut ostensum est c. 3. Singularis vero modus convincendi adversarium contra hujusmodi veritatem est ex auctoritate Scripturae divinitus miraculis confirmatae; Quae enim supra rationem sunt, non credimus, nisi Deo revelante. Sunt tamen ad ejusmodi veritatem manifestandam rationes aliquae versimiles inducendae, ad fidelium quidem exercitium & solatium, non ad adversarios convincendos, quia ipsa rationum insufficientia eos magis in suo errore confirmaret, dum elumarent, nos propter tam debiles rationes veritati fidei consentire.“

III. Quisquis in praclarissimum hoc D. Thomae monitum oculis diligentius intenderit, nullo negotio intelliget, quam ad Theologiam humana ratio usum asserat. Plurimum illa quidem ad veritatem, quae fidei per accidens, ut ajunt, sunt, quae nimirum etsi fide tenentur, naturae tamen etiam ratione investigari demonstrarique possunt. Harum sciunt tres classes D. Thomas ibidem facit, ajens: „Intenduntur igitur nobis per viam rationis prosequi ea, quae de Deo investigare humana ratio potest, primo occurrit consideratio de his quae Deo secundum seipsum conveniunt, secunda de processu creaturarum ab ipso, sicut a principio, tertio de ordine creaturarum in ipsum sicut in finem.“ Prioribus tribus contra Gentes libris ita veritates has D. Thomas excussit, enucleavit, confirmavitque, ita adversarios convicit refellitque, ut, quantum in humana ratione sci-

te prudenterque adhibita ad veritates has demonstrandas momenti sit, nusquam magis (nec, si Veterum etiam fidei Christianae vindicem de hoc argumento volumina, Jo: Baptista Egnatio iudice, comprehendas), quam in divino propemodum hoc ejus opere appareat. Quum autem ibidem ipse testetur, se primo nimirum ad manifestationem illius veritatis, quam fides proficitur, & ratio investigat, inducendo rationes demonstrativas & probabiles, quarum aliquas ex libris Philosophorum & Sanctorum collegit Or. sapienter animadvertit eximius ejus Interpres Franciscus Silvester, hinc apparere non esse rationes omnes in hoc libro a S.Th. positas pro demonstrativis defendendas, quum ipsemet dicat, se vellet aliquas probabiles inducere, ad quod sane animum non adverterunt, qui omnes D. Thomae rationes in epidictis habentes (quod & in iis notavimus coarguitque Cano) pro iisdem velut pro aris & focis magna contentione pugnarunt. Habet itaque in veritatibus hujusmodi uberissimam exercendae utiliter rationis segetem Theologus, quam peropportune captarunt, magnaque cum laude persecuti sunt nostro hoc praesertim ego complures, qui Dei existentiam, perfectiones, ut vocant, absolutas, providentiam in primis, corporis prorsus expertem, nec interitui obnoxiam animorum naturam, boni & mali, virtutis & vitii non opinione solum sed re ipsa discrimen &c. adversus Atheos, aliosque incredulos, petitis & naturae ratione argumentis validissimis constabiliarunt.

IV. Ceterum quum & in earum, quae per se fidei sunt, supra scilicet omnem humanum captum, sveritatum tractatione Theologum saepe versari, necesse sit, eos se intra fines contineat, oportet, quos ibidem c. 8. D. Thomas designat ajens: „Humana ratio ad cognoscendam fidei veritatem, quae solum videntibus divini nam substantiam, potest esse notissima, ita ad eam se habet, quod ad eam potest esse aliquas veri similitudines colligere, quae tamen non sufficiunt ad hoc, ut praedicta veritas quasi demonstrative, vel per se intellecta comprehendatur. Utile tamen est, ut in hujusmodi rationibus quantumcumque debilibus humana mens se exerceat, dummodo desit comprehendendi vel demonstrandi praesumptio, quia de rebus altissimis etiam debili & parva consideratione aliquid „posse

„posse inspicere, incandissimum est, ut
 „ex dictis apparet, cui quidem sententię
 „auctoritas Hilarii concordat. . . in lib.
 „de Trin. c. 5. : *Hęc credendo incipe*
 „*percurrere, perferre : Etsi non perventurum*
 „*sentiam, gratulabor tamen profecturum.*
 „*Qui enim pie infinita profectur, etsi*
 „*non contingat aliquando, semper tamen*
 „*proficiet procedendo. Sed ne te inferas*
 „*in illud secretum, & in arcum inter*
 „*minabilis veritatis non te immergas,*
 „*summam intelligentię comprehendere præ-*
 „*sumens, sed intellige, incomprehensibilis*
 „*esse.*“ Veritates, quarum, quum non
 „possint e naturali ratione proficisci cog-
 „nitio, ex divina solum in nos revelatione
 „descendit, ita ordinat digeritque in quar-
 „to operis ejusdem libro c. 1. idem Ange-
 „licus, primum collocans, *qua de ipso Deo*
 „*supra rationem credenda proponuntur, sicut*
 „*confessio Trinitatis; secundo, que supra ra-*
 „*tionem a Deo sunt facta, sicut opus Incar-*
 „*nationis, & qua sequuntur ad ipsam, Sa-*
 „*cramenta videlicet; tertio vero, que supra*
 „*rationem in ultimo hominum fine expectan-*
 „*tur, sicut resurrectio & glorificatio corpo-*
 „*rum, perpetua beatitudo animarum, &*
 „*que tum his connectuntur.* Ad hæc ordina-
 „tionem demonstranda aggressus, non naturę
 „rationem, quæ inepta est, sed Scriptura-
 „rum auctoritatem perpetuo urget, eo ta-
 „men exquisito delectu, ut ea potissimum
 „verset, ex quibus perite argumentando &
 „conficitur veritas, & adversarius plane
 „convincitur. Quoniam autem verę fidei
 „hostes pleraque e naturali ratione armā
 „eudant, quibus revelatas divinitus, veri-
 „tates appetant, singula non repellit so-
 „lum, sed & intrinquit, nihil in iis, quip-
 „pe quę pura supposita sunt, adversus
 „veritatem roboris esse, ostendens, itaque
 „Theologum exemplo docens, per oppor-
 „tunitatem & in his esse humanę ratio-
 „nis usum, non quidem, ut fidei mytheria cor-
 „probentur, sed ut ab *impugnatione infide-*
 „*lium defenduntur, ostendendo, ea non esse*
 „*naturali rationi opposita.*

V. Tamenli vero ad fidei mytheria pro-
 „banda efficax esse humana ratio non pos-
 „sit, ad eadem tamen illustranda, & ali-
 „qua ex parte enucleanda multum commo-
 „di afferre potest, si aliquas veri similitu-
 „dines colligat, quibusad qual incumque al-
 „tissimarum rerum cognitionem mens exci-
 „teatur, & veluti manducatur, *dummodo ta-*
 „*men abfit comprehendi vel demonstrandi*

presumptio, quemadmodum commonet D.
 „Thomas, hujusque modi rationes solum
 „habere credantur *suadendi vim, non cogen-*
 „*di.* Landabilem hunc usum præmonstra-
 „runt veteres Ecclesię Patres, Augustinus
 „maxime : eo, cum in utraque summa,
 „tum aliis in operibus theologicis D. Tho-
 „mas excelluit : eundem studiosissime con-
 „sectatus in *questionibus Alnetanis* Hæciet;
 „non obtinuit tamen, ut suat. omnibus
 „probaret operam, imo in plurium repre-
 „hensionem incurrit, quod longius prove-
 „ctus sit, quam veritas ipsa permetteret.
 „Quoniam autem pellentissimum hodie
 „est hominum genus, quod ipsa Theologię
 „principia convellit, Sociniani enim nihil
 „credendum edicunt, quod humanę ratio-
 „nis intelligentiam superet, Deistę vero di-
 „vinam quamlibet revelationem explodunt,
 „nulla ne Theologo ad humana ratione ar-
 „ma, quibus nocentissimos hos adversarios
 „non repulset solum, sed & profiget, sua-
 „que non ab eorum impetu solum principia
 „vindictet sed & confirmet? Multa ex
 „sunt, & validissima, quibus, si non fuer-
 „rint perfunctorie & levi manu missa, sed
 „apte, & nervose contorta, decerni feliciter
 „potest.

VI. Hujus autem pugnæ ut speciem
 „aliquod præbeamus, quod non ipsi excogi-
 „tavimus, sed præclarissimis cum veterum,
 „tum recentium gravissimæ causę hujus
 „Defensorum compluribus acceptam referi-
 „mus, leviterque indicemus, quæ in
 „hoc negotio esse possint humanę rationis
 „partes, impio illo Socinianorum scito quid-
 „piam ne absurdus, a recta ratione lon-
 „gius abhorrens, ab eadem iccirco apertius
 „condemnatum? Quin necesse sit, imma-
 „nia tam resanę positionis consuetaria ur-
 „gere, ipsam, quam in animis penitus in-
 „liam & consignatam habemus, Dei ideam
 „Theologus si excusserit evolverique, non-
 „ne ex ipsa habet, quo exitiosissimum hoc
 „Socinianorum decretum evertat? Quom-
 „li enim Deus, quo majus ac excellentius
 „cogitari nihil potest, de germana hac ejus
 „idea actum plane, nisi habeamus firmissi-
 „me persuasum, multa in Deo & apud
 „Deum esse, multa potuisse ab ipso & pos-
 „sile fieri, potuisse ipsum & posse multa velle,
 „quæ creatę cuiusque mentis aciem fu-
 „giant, nec jam Dei Deum sed larvam tene-
 „re, qui velini eum ejusque opera huma-
 „no præceps metiri, nolintque ei quidpiam de
 „se, vel de voluntate potentię suę reve-
 „lanti

lanti fidem adjungere, quod capere illud nequeant, suoque ingenio velut denotatum habere atque perspectam. Quid eo veris, & ad rectæ rationis scita magis exactum, quod l. 4. de Incarn. c. 6. Callianus scripsit: *Rationem dicti queris? Non reddo. Interim Deus hoc dixit: De hoc locutus est mihi. Verbum illius summa ratio est. Removeo argumenta, removeo disputationem. Sola mihi ad credulitatem sufficit persona dicentis. Non licet mihi, de fide dicti ambigere, non licet deliberare. Quid mihi, querere quomodo verum sit, quod Deus dixit, quum dubitare non debeam, quum verum sit, quod Deus dixit?*

VII. At sunt, qui non dubitant solum, sed & praeacte negant, Deum dixisse, & ad solam naturæ rationem polypi instar ad saxum adhaerescens divinæ cuilibet revelationi bellum indicunt. Hos vero num difficile est, refutare, ipsaque, quæ perperam gloriantur, recta ratione revincere? Extant multorum præclarissima, nec satis unquam laudata opera, qui constatis & ratione demonstrationibus, quibus non habent Geometræ ipsi firmiores, revelationis hujus necessitatem consecrunt, subjecerantque velut oculis, ipsam, quæ homines fumus, rationem ad revelationem tam recta ducere, ut se ipsos, & quæ sunt hominis ad Deum officia, ignorare videantur, quæ revelationis non percipiunt necessitatem. Prætulisse autem hominibus Deum hoc lumen, atque, quæ credi ab ipsis vellent, ac præstari, manifestasse, ductis ex humana ratione argumentis demonstrari tam solide potest, ut rationi nuntium remisisse, appareat, quæ veritati tam ceptæ repugnant. Multam in hoc adstruendo, eamque perutilem operam posuit Jaquelot in tract. de librorum sacrorum utriusque fœderis, quibus divina revelatio continetur, divinitate atque inspiratione: posuerunt & alii plures, qui in asserenda adversus hodiernos incredulos Christianæ religionis veritate calumniam magna cum laude exercuerunt. Hos imitari affectuarius pro tenuitate nostræ conati sumus (mirifice enim nobis semper hæc dillegendi ratio perplacuit) nostris in exercitationibus ad *Dantelem*, nec non in prælectionibus de *Deo homine factio*: feliciter ne, & aliquo cum compendio, an secus, legentium erit, judicium terre.

VIII. Sed & in sacrarum literarum,

quæ Theologiæ fundamenta sunt, interpretatione suis & humanæ rationi locus, de quo qui eam prorsus abegerit, in magno non semel versabitur errandi periculo; quamquam enim sacris literis quidpiam aperte & exploratè tradentibus submittanda sit ratio, quum Deo omniscio ac veracissimo loquenti credendum absolute esse, recta ipsa ratio sciscit, quia tamen obscurum haud raro, ancepsque est, quo Dei loquentis sententia vere spectet, nec certum ejus sensum Ecclesiæ judicium, Patrumve consensus definivit, recta ratio advocetur, oportet, ad inquirendum in verborum, quæ ambigua, & flexiliora sunt, legitimum sensum. Quid vero, si cum præ se divinum eloquium sensum ferat, quem si verum germanumque putaris, intoleranda in absurda & incommoda incidas, oportet, puta, si locum hunc inter, & alia aut Scripturæ loca aut fidei dogmata contradictio numquam concilianda existat, si de summo numine, ejusque natura ac voluntate indignum quidpiam sentiendum sit, si ipsa rectæ rationis principia, exploratæ virtutum morumque regulæ, & receptissimæ apud Christianos omnes artium præceptiones convellantur? Tunc, ait Laminus Pritanus de moderat. ingen. l. 1. c. 21. res monet, prioribus illis Scripturæ verbis, ut pote minus, quam hæc alia documenta, perspicuis, non eum, qui putabatur, tribuendum esse sensum. Tunc non obvia, ac literalis sententia accipienda fortassis erit, neque propriis, sed translatus sensus, eisque verbis aliquid aliud significare voluisse, divinus Spiritus censendus erit, quod quale sit, facile ex aliorum locorum collatione liquebit. Hinc illud celebre, & summo pre laudandum Augustini effatum epil. 143. olim 7. : *Si ratio contra divinarum Scripturarum auctoritatem reddiderit, quamlibet acuta sit, fallit verisimilitudine, vera esse non potest. Rursus, si manifestissime certæque rationi velut Scripturarum sanctorum obicitur auctoritas, non intelligit, qui hoc facit, & non Scripturarum illarum sensum, ad quem penetrare non potuit, sed suum potius obicit veritati, nec quod in eis, sed quod in se ipso velut pro eis invenit, opponit.*

Infantum Antropomorphitarum errorem non aliunde emeruisse, quam ex præpositæ eorum locorum intelligentia, in quibus ocu-

oculi, manus, pedes, aliaque humana membra, nec non & hominum affectiones sacris in literis Deo videntur adscribi, per vulgatum omnibus est: ea autem non, ut litera sonat, sed mystice ac figurate accipienda esse, quis quæso nos docuit (pergit laudatus Scriptor) nisi evidentissima lux rationis, & Theologiæ naturalis, quæ Deum esse incorporeum, & spiritalem, statuit? Ne contradicam ideæ perfectissimæ, quam & natura, & scientiæ mihi de vero & summo Deo indi derunt, a literali proprio sensu eorum verborum discedere cogor, & loca illa conciliare cum hujus ideæ veritate manifestissima. Quando autem mysticus, aut figuratus sensus literali proprio sit præferendus, & ab illo recedere non solum deceat, sed & oporteat, doctissimi Viri luculentissime tradidere, "Augustinus in primis. Hæc nobis visa sunt de humanæ rationis in Theologiæ usu dicenda, & ad ea, quæ a Cano disputata sunt, adicienda.

PRÆLECTIO XXIX.

De Philosophorum auctoritate.

I. **Q**ui Theologorum auctoritatem nihili pendunt, Lutheranos, mirum non est, & Philosophorum nullam haberi velle rationem, eosque a Christiana schola procul depelli, quod non tolerandum solum sed & laudandum in iis esset, si Philosophos illos tantum insectati essent, qui falsa senserunt, quorumque fact erroribus naturæ rationi contrarius plena doctrina; latrones enim ii fuerunt, ut veterum Patrum nonnulli interpretati sunt, a Christo notati, qui, ni arceantur, importare ovibus exitum possunt, quos & Hæreticorum parentes Tertullianus appellat. Culpandi tamen & reprehendendi maxime sunt, quod universos ceu pie doctrinæ valiatores, & religioni intentos a scholis nostris exulare jubeant, videanturque Philosophi usum in theologica disputatione plane vituperare; in quo quidem quam immaniter errent, multis opus non est ad demonstrandum, nam & ipsam Philosophiæ ideam & Philosophi notionem ignorare videntur, & commune hominum sensum exuere. Constitutum omnibus est, qui non sunt plane a ratione deserti, quod Cicero gravissime scripsit, Philosophiam,

quæ a sapientiæ amore græco verbo nomen invenit, animi culturam ac medicinam esse, benefactorum & benedictorum omnium matrem, laudandarum omnium artium procreatricem, & quasi parentem, quæ omnem virtutis continet, & officii, & bene vivendi disciplinam: hanc ergo qui improbant, atque proscripam volunt, in humanitatis hostibus habendi sunt. Et si autem sit illa, ut idem Cicero ait, in tres partes distributa, in naturæ obsecritatem, in differendi subtilitatem, in vitam atque mores, tota tamen fructuosa est & frugifera, nec ulla ejus pars inculta ac deserta; nam sine ea nec genus & speciem cuiusque rei cernere, neque eam definiendo explicare, nec tribuere in partes possumus, neque judicare, quæ vera, quæ falsa sunt, neque cernere consequentia, repugnantia vivere, ambigua distinguere. Quam sit ergo tanta Philosophiæ, tamque manifesta ut liras, ubereque adeo fructus, reuicere illa non sit inutilis solum, sed ut exitiosa potest sine gravissima rationis injuria?

II. Qui ergo tantam personam honorifice sustinuerunt, atque divinarum humanarumque rerum omnium causas, naturamque complexi, & omnem bene vivendi rationem tenuerunt, ac perfecti sunt, seu naturæ vim & erigenda, morum ac vitæ normam via & ratione invelligarunt, magnæque ex parte consecuti sunt, Philosophos, etsi pauci ii sint, multam Theologiæ utilitatem importare posse, contendimus, quod probat Cano l. x. c. 3., probantque post eum omnes, veterum Patrum exemplo ac testimonio; nam & qui in præcipuis Ecclesiæ Magistris habentur, ut Iulianus, Origenes, Didymus, Basilus, Nazianzenus, Nyssenus, Augustinus &c. ii philosophicis disciplinis excelluerunt, quibus perpolitus consuevisse Ecclesiasticæ Scholæ præfice tradit Eusebius l. 5. hist. Eccl. c. 10. Quid quod & Apostolicorum Doctorum plerisque in perlegendis Philosophorum libris diu inuitumque versatos, apud eundem l. 6. c. 15. testatur Origenes? Quies Epiphanius, Hieronymus, Augustinus Philosophorum auctoritatem usurpant? Inutilisne ergo Theologo eorum auctoritas, quorum scripta præfice Ecclesiæ Magistri diurna nocturnaque manu versarunt, quorum testimonia & ad sacras literas explaudas, & ad refellendos Hæreticos conulerunt, quorum usum ceu christianæ rei petop-

peropportunitatem non commendat solum, sed & magnis argumentis confirmant, ut Hieronymus in epist. ad Magnum Oratorem, Augustinus in l. de doctrina Christi. c. 40., alique?

III. Sed & graviora sunt rationum momenta, quibus eandem hanc veritatem Cano ibidem plane persuadet. Sane, quemadmodum ex Cicerone mox diximus, quoniam Philosophia tres tribuitur in partes, in naturæ scilicet obscuritatem, in disquirendi subtilitatem, in vitam ac mores, quæ non fructuosa Theologo atque frugifera? Quis negare possit, multa tum de natura à Philosophis tum de humanæ vitæ officiis ac morum regnibus prudenter fuisse & graviter disputata, multa etiam breviter & commodè dicta, multa denique ingeniose & luculenter exposita? Quoties autem eadem hæc apud Theologos in questionem veniunt? Quoties & disquirenda, & discipienda, & finienda se offerunt? Quid ergo infans, scite concludit Cano, quam in harum rerum cognitione paranda eos Auctores negligere, qui & summo ingenio, & magnæ pervelligatione, & multi temporis experimentis, in his cognoscendis elaborant? Hinc idem Cano c. 4. perspicue probat, unam eandemque Philosophorum omnium consensum certam facere philosophici dogmatis fidem, multaque arrogantiae ac temeritatis esse, non a præfatis solum magni nominis Philosophis, quorum scripta, & magna crassitudoque elaborata, & posterorum non examinatione modo expensa, verum etiam consensu probata sunt, unum idemque concinentibus dissentire, sed & contra sui temporis homines doctos dicere, & singularia placita communibus anteposere, quod, quoniam multis declarasset, concludit. „Constitutum est igitur, Philosophorum judicium, eorum scilicet, qui magna doctrina excellentique ingenio valuerunt, in magno pretio esse nobis habendum, si nolumus haberi temerarii.“

IV. Contra tamen sensit Hieronymus l. 1. adversus Pelagianos; Adversario enim communem illam Philosophorum sententiam obicienti, qui unam habeat, eum omnes habere virtutes, respondet, eam quidem Philosophorum, sed non Apostolorum fuisse sententiam, nec sibi cura esse, quid Aristoteles, sed quid Paulus doceat. Cæterum eandem hanc sententiam alibi Hieronymus idem & veram probat, &

Chigenti Tom. I.

Philosophorum auctoritate confirmat, ut in 16. Iesaiæ cap. Philosophorum, ait, sententia est, & Jacobi Apostoli, habere sibi virtutes, ut cui una defuerit, huic omnes desint; & in 16. ejusd. c., virtutes, inquit, invicem se sequuntur, ita ut qui unam habuerit, omnes habeat, & qui una caruerit, omnibus careat; nec sane poterat non in hac ipse sententia esse, quæ non Philosophorum solum, sed & Ecclesiæ Patrum est, quorum tellimonia describit D. Thomas 1. 2. q. 65. ar. 1. & aliis in locis. Quid ergo? Ne ipsum a se discessisse, secumque aperte pugnavisse Hieronymum, dicamus, vix aliud reponendum occurrat, quam quod scite reponit Cano, noluisse eo in dialogo Hieronymum, in dogmate fidei se auctoritate Philosophorum urgeri, quam tamen ipse idem aliis in locis usurpat, quod viri docti responsum non poterant non probare, qui exploratum habeant, quis sit Hieronymi in dialogis mos, quæ in eludendis argumentis figura.

V. Et civilis juris auctoritatem ad locum hunc pertinere, ejusque peritiam multum prodesse Theologis posse, demonstrat ibidem Cano c. 7. & sequenti, hujusque juris scientiam Theologiæ tanquam ancillam pedissequamque adiungit, quod in theologia disputatione subsidio jurisopus sæpe Theologus habeat. Præterquamquod enim juris legemque scientia recta morum est & vitæ disciplina, Philosophia autem, quemadmodum ex Cicerone jam diximus, omnem continet virtutis & officii, & bene vivendi institutionem, ideoque civilem legem periti in Philosophis habendi sunt, tam est præterea legum peritia cum canonica scientia colligata ac conjuncta, ut vix possit altera ab altera separari: quare si est hæc Theologo necessaria, non potest illa ab eodem ceu supervacua negligi, quoties de iusto & iniusto, disputare & respondere Theologus debet. Inter noscere quidem utrumque D. Thomæ præsertim lectione adjutus poterit: at id solum, ait Cano, faciet in genere, in specie autem sine aliqua juris peritia non faciet.

Id plane persuadent exempla, quæ vir gravissimus & scientissimus profert. „Sit primum, ait: Si pœnitens dicat, se habere scrupulum super his aut illis bonis, quæ videlicet ex præscriptione longi temporis possidet, quæ ex donatione uxoris, alienæ habet, quæ ex testamento minus

V

n. fo.

„solemni, quæve ab intestato obverunt.
 „Sit secundum exemplum: Si ait peni-
 „teus, se litem habere super hac illave
 „causa, nescireque se, an cedere debeat
 „liti, an potius illam valeat jussu profe-
 „qui. Sit tertium: Si quis primogeni-
 „tus a Theologo quærat, an peccet mor-
 „taliter, nisi sorores jussu matrimonio
 „colloquet, nisi æs alienum dissolvat quod
 „parens contraxerit &c. Quid in Dona-
 „tario? an teneatur ad debita? Quid
 „in Domino? an a subditis possit solita
 „quædam munera exigere, eosque ad con-
 „suetæ onera sive realia, sive personalia
 „obligare? „Quum exin docuisset, in-
 „numeros casus occurrere, qui naturæ lege
 „definiri non queunt, nec posse Theolo-
 „gum in pactis, stipulationibus, ceteris-
 „que contractibus, in rerum dominio, præ-
 „scriptione, testamentis, donationibus, de-
 „lictis, testibus, iudiciis, & sexcentis hu-
 „jus generis aliis alium a nigro, æquum
 „ab iniquo absque juris civilis cognitione
 „secernere, concludit. „Qui jus civile Theo-
 „logo relegendum putat, is bonam par-
 „tem Philosophiæ moralis revellit, cujus
 „subsidiū, si quis illi neget de moribus
 „disserenti, stultus esse videatur. “

VI. Aggressus demum ad docendum,
 quæ argumenti ex jure civili de prompti
 vis atque potestas sit, respondet, etsi nec
 certum fortasse illud fuerit nec explora-
 tum, probabilissimum tamen esse, illud
 maxime, quod e legibus Christianæ Rei-
 publicæ usu probatis ducitur, ac Theolo-
 gum ex juris hujusmodi consultorum au-
 thoritate, & si non certo, at multum pro-
 babiliter argumentari. Scite tamen & cau-
 te veteres juris hujus peritos a novitiis
 cum Ludovico Vivesio distinguit, mul-
 tumque inter eos interesse declarat. Quam
 diversum de utriusque ferendum iudicium,
 habent omnes, qui latine norant, apud
 eundem sub decimi libri finem, a cujus
 exhibendis verbis abstinemus, ne in cu-
 juspiam offensionem incurramus. Consul-
 to autem leges civiles indicat, quæ sunt
Christianæ Reipublicæ usu probatæ. Theo-
 logus enim præ oculis habeat, oportet,
 quæ immortalis memoriz Pontifici Bene-
 dicto XIV. sapienter animadversa sunt in
 tract. de Synodo Diocesana l. 7. c. 36., cui
 titulus: *Leges civiles cum moderatione Co-*
delectæ in Synodo allegandæ, ubi hæc habet.
 „Ex legibus civilibus meminisse oportet,
 „aliquas esse a jure canonico expresse ap-

„probatas, aliquas expresse correctas & ab-
 „rogatas, aliquas vero neque approbatas ne-
 „que improbatas, sed silentio prætermittas.
 „Leges primi generis, & possunt, & quando-
 „que debent in Synodalibus constitutioni-
 „bus allegari: a legibus secundi generis
 „commemorandis est abstinendum: legum
 „terti generis mentionem fieri, perutile
 „aliquando & laudabile. “ Triplicis hu-
 „jus generis legum exempla ibidem c. 36.,
 secundi autem c. 37. 38. & 39., tertii de-
 mum c. 40., quæ ut Episcopi Synodum
 habentibus, aut extra Synodum causas fi-
 nientibus, ita & Theologis in tot iis,
 quæ in disceptationem veniunt, quæstio-
 nibus multum præferre luminis possunt.
 Sed de his satis.

PRÆLECTIO ULTIMA.

De humana Historia auctoritate.

I. **Q**ui humanæ Historiæ peritiam
 Theologo perutilem esse, nega-
 rit, interdum etiam necessariam,
 dignus ille est, qui omnium cordatorum
 sibilis pateat, & ludibrio, cujus quidem
 rationem non est, cur operosius excutia-
 mus; nam mentis adeo inopem putamus
 neminem, ut rem certissimam, ipsosque
 communi hominum sensu plane persepe-
 ctam velit appetere. Quanquam autem &
 de prophana historia id accipiendum sit,
 ea maxime, quæ cum religione implicari
 atque constricta est, & sine cujus scientia
 multa sacrarum literarum testimonia vix
 ac ne vix quidem intelligi recte possunt,
 in religionis tamen historiam potissimum
 quadrat, cujus scientia maximam Theolo-
 go non utilitatem solum affert, sed etiam
 necessitatem. Duas hæc habet classes, in
 quarum primam compacta sunt, quæcum-
 que a Deo ipso, & a Filio ejus unigeni-
 to, ab hujus Discipulis, & a populo reli-
 gionis veræ cultore gesta, in literas Pro-
 phetis, Apostolis, aliisque a Spiritu San-
 cto afflatis viris relata sunt, inique com-
 prehensa libris, qui in utroque fidei
 quod in rerum gestarum narratione maxi-
 ma ex parte versentur, dicuntur *Historiæ*;
 in alteram vero, quæ post Christum &
 Apostolos ad ætatem usque nostram in
 Ecclesia contigerunt, Concilii, hæreses,
 Patrum scripta, Pontificum sanctiones,
 Sanctorum gesta ac miracula, aliæque in-
 numera, quæ Ecclesiæ gubernationem &
 di-

disciplinam, varioſque pro varia temporum conditione Chriſtiani populi mores ante oculos ponunt, non Dei juſſu & aſſu, ſed humana diligentia atque ſtudio collecta, atque literis ac memoriæ ad poſteriorum eruditionem & commodum conſignata. Alteram hanc hiſtoriz religionis claſſem uſus obtinuit, ut hiſtoriam *Eccleſiaſticam* appellemus, ut a priore internoſcatur, quæ *fæcra & divina*, ſeu divinæ revelationis hiſtoria dicitur.

II. Prioris hiſtoriz cognitio quam ſit Theologo neceſſaria, quid attinet dicere? quum divina revelatione nitatur, quæ eſt Theologiæ principium: Quantum etiam in ea auctoritatis ſit & momenti ad faciendū rebus, quæ in quæſtionem veniunt, fidem, ſatis ex diſtiſ conſtat. Sed & illud animadvertere pretium eſt operæ, & in divina hac hiſtoria perinde ac in dogmatis traditioni locum eſſe, & quemadmodum non ea ſolum certa ſunt dogmata, quæ ſcripto, ſed & quæ tradito Dei verbo firmantur, ita eadem divina auctoritate niti res gellas, & quarum eſt in ſacris literis aperta narratio, & quarum eſt a Chriſto per Apoſtolos ad nos derivata traditio, cui antiquitas, univerſitas & conſenſus perhibet teſtimonium. Hinc, ut aliqua ponamus exempla, firmiſſime perinde credendum, & vere Chriſtum in cruce mortuum, quod omnes ſcribunt Evangelizæ, & vere ad inferos poſt obitum deſcendiſſe, captivamque inde duxiſſe captivitatem, quod traditione tenemus, initiſſe illum baptiſmum & canam ſive Eucharistiā; quod eſt in Evangelio & in Apoſolorum epiſtolis teſtiſſimum, & præter duo hæc quæque alia Eccleſiæ ſuz commendaſſe veri nominis Sacramenta, non plura; quod Apoſtolica traditio nos docet, Deiparam abſque ullo pudoris damno Chriſtum enixam eſſe, quod Matthæus diſerte reſert, & Jeſaiæ vaticinatione confirmat, & a partu virginem perpetuo perſiſtiſſe, quod ſoli traditioni acceptum reſerimus &c.

III. Quamquam autem ea probemus maxime, quæ de ſæcra ſeu divina hiſtoria agens Lamiſus Britaniſ de ingen. moderat. l. 1. c. 16. ſtatuit, nimirum & heic quidpiam juris noſtris ingenis eſſe, atque duo aut cum laude, aut ſine culpa in quæſtionem vocari intendum poſſe, primo an quædam in Scripturis narrentur, ceu quæ vere contigerint, an tanquam pa-

rabolæ, & allegoriæ . . . ſecundo licere modum inquirere, quo aliqua in utroque Teſtamento acciderint, & facta fuerint, quod ſalva hiſtoriz fide præſtari poſſit, quod ſæcænti ante eum dudum ſtatuertant; neſcimus tamen, an cordatis probari poſſint exempla, quæ ad utrumque hoc caput illuſtrandum ponit. Ita dubitare quis poſſit, (ait) *abſque Dei revelantis injuria*, vixerint reiſſa Job, Lazarus mendicus, & filius prodigus, atque alii quidam celebres in divinis libris, an potiſſe eorum vita & aſta ſint præſtatiſſis ſacris tantummodo accenſenda. Lazarus mendicum, de quo tamen ignorare non poterat, quanta ſit ſacros inter Interpreteres controverſia, & filium prodigum ſepomimus, nec de quibuſdam aliis celeberrimis in ſacris literis laboramus, quoniam eos ille nominare, de induſtria forte, noluit: dare tamen non poſſumus, dubitare quempiam poſſe *abſque Dei revelantis injuria*, vixerint reiſſa Job, quoniam ea nobis ex Tob. 2., Ezechielis 14. & Jacobi 5. argumenta duci poſſe videntur, quæ omnem abigant dubitationem, perſuadeantque, non poſſe illam a Dei revelantis injuria ſeſungi. Quæ autem ille de Job aperte poſuit, in cauſa ſunt, ut & ſuſpectum ſit, nec bene audiat, quod ad alterum illuſtrandum caput exempli loco conſtituit, ſubſeſcure licet & involute, de quo ut dijudicare quilibet poſſit, verba ejus exſcribenda ſunt. Hiæc magna quæſtionum ſeges Interpreteribus ſacris enata eſt, dum quiſque modum iſtum congruentiorem menti divinæ Scripturæ exco- gitat. Sed utrobique cavendum, ne longius quam par eſt, ingeniorum excurrat libido. Traditio conſulenda eſt, & Sanctorum Patrum tenenda veſtigia, & communis Eccleſiæ expoſitio ante oculos perpetuo habenda, ſicut ſapientiſſime conſtitutum eſt in Trid. Synodo, & Majores noſtri ab iſſis Eccleſiæ primordiis commendaverunt. Ea de cauſa male accepti ſunt, non quicunque novas in expoſitione divinarum literarum opiniones adferant, aut literalem ſenſum allegorico præſerant, ſed qui jam receptas in Eccleſia Dei interpretaſiones tanquam certas, & unice veras contrariis & enormibus ſententiis propoſitis improbarunt. Nihil hiſ verius, nihil ſanctius, nihil prudentius: qui tamen ſequentia cum prioribus, quæ de Job mox ſtatuit, con-

ferunt, in his habent, unde offensionem excipiant; pergit enim: „An ab ejusmodi di scinita aberrarint, qui *Job & Tobia* „gelta in dramata, ac in allegorias aman-
„datunt, quæri posset. “Satiùs multo
tuisset, in aliis, quam in *Jobo & Tobia*
exempla quærere; licet enim *Thalmodistæ*
confictum esse doceant libri *Job* argumen-
tum, meramque parabolum, *Israelitis* ad
constantiam & virtutem informandis exco-
gitatam, cui eorum delirio favere subinde
visi sunt *Maimonides*, & *R. Schem tob*,
illud vero palam affectati sunt *Anabapti-
stæ*, alique *Etherodoti*, a Viris tamen
piis juxta & doctis solidissimis rationibus
confutati sunt, jamque inter Eruditos con-
venit, historiam *Job* veram esse, poetice
licet digestam, seu vere extitisse *Jobum*,
in acerbissimas illas, quæ in ejus libro de-
scriptæ sunt, calamitates certo Dei consi-
lio incidisse, habuisse cum uxore & ami-
cis colloquia, quorum ea sententia est, quæ
a libri Auctore refertur, diremisse oraculo
suo Deum *Jobi* controversiam & queri-
monias composuisse, *Jobum* ipsum deique
ea virtutis ac patientiæ præmia, quæ
ibidem narrantur, vere a Deo consecutum:
verba vero, verborumque collocationem,
dialogi compositionem, interlocutionum dis-
positionem ac distinctionem, figuras & reli-
quum sermonis ornatum *Mosis* esse, qui
libri auctor a veterum Hebræorum, &
Christianorum plerisque verisimillime per-
hibetur; quare jam nefas esse, putamus,
ejus gesta in dramata & allegorias aman-
dare. Fidentius de *Tobizæ gestis* id pro-
ponimus, de quorum veritate, nunquam
quod sciamus, apud Hebræos, nunquam
apud Christianos veteres dubitatum. Opor-
tendum itaque, ut, quam ipse aliis e vesti-
gio præscripsit, regulam in proponendis re-
rum ejusmodi exemplis teneat. „In his
„omnibus non scientia tantum, & erudi-
„tione, & ingenio opus est, sed etiam
„prudencia. “Hæc nobis visa sunt hoc
loco annotanda; non dissimulamus enim,
semper nobis non nihil memorata exempla
stomachi commovisse, quotiescunque
sub oculis ceciderunt.

IV. Illud vero perlibenter excipimus,
quod ipse ad alteram rerum factorumque
classem, in quibus describendis Ecclesiastica
historia versatur, recta progrediens statuit
effati loco, nullum factum divina & su-
pernaturali, ut ajunt, fide verum certum-
que habendum, nisi quod revelatum a Deo

fuerit, Sanctique Spiritus afflatu a Prophe-
tis & Apostolis scripto, aut viva voce po-
steris traditum, nobisque ut tale ab Ecclē-
sia rato judicio propositum, ex quo con-
sequitur, cætera quæque, etsi possint esse
illa certissima & testatissima, humana qui-
dem, non divina fide excipienda. Quo-
niam autem in excutiendis ejusmodi sa-
ctis, quorum scilicet non est ad nos ex
scripto vel tradito Dei verbo, sed tantum
ex humana tellificatione derivata cognitio,
locus iste, quem postremo versamus, totus
est, disquirendum, quæ sit Scriptorum
a quibus illa habemus, ad faciendam fi-
dem auctoritas, in qua quidem disquisi-
tione qui noluerit in *Melchioris Cano* ve-
stigiis insiltere, verendum est, ne aberret,
& in inepias abeat; quæ enim ad locum
hunc communiendum & illustrandum fa-
ciunt, tam copiose, tantoque judicio com-
plexus est primus ille, ut non solum *Cen-
sorum Magister* apud *Combesium* audiat,
ejusque critica ars *Vossio* maxime probe-
tur, sed ab eo mutati sint, & pene descri-
pletint posteriores, quod verum, quod grave
de eodem hoc argumento habent. Statuit
autem ille primo, nullum, ut ut gravem
& probatum, Historicum ita certum esse
posse, ut plane idoneus sit ad firmam in
Theologia faciendam fidem, solis enim Scri-
ptoribus sacris id a Deo tributum, ut cu-
jusque vel levis erroris proflus expertes es-
sent, nihilque nisi certo verum, efferrent,
alii autem quicumque libi relicti & errare
possunt, & in errorem inducere; quare
nullius ita rata tellificatione, ut metaphysi-
cam, quemadmodum loquuntur, asserre
certitudinem possit.

V. At si plures lique graves & fide di-
gni quidpiam testentur, probabile Theo-
logo argumentum suppediant, quo, &
quæ sua sunt, corroboret, & falsas refel-
lat adversariorum opiniones. Si enim ho-
minis bene morati & ad humanam vitam
recte compositi non est, vito gravi rem
credibilem (quod sane notandum est; ne-
que enim in legem hanc peccant, qui ad
creandum adduci nequeunt, quæ a non-
nullis historicis memotantur vix, ac ne vix
quidem credibilia, quod ab Eruditis in
culpa ponitur recentiorum præsertim Græ-
corum non paucis) quanto magis ab hu-
manitate abhorrebit, pluribus probatis gra-
vibusque testibus rem eandem olim ge-
stam affirmantibus nolle fidem adjungere?
In quo quidem & olim peccatum est; &

hodie

hodie peccatur a multis, de quorum nimia morositate expositulat Cano l. xi. c. iv. ajens: „Sed plerique nostra hac atque te perverſe, ne dicam, impudenter, res quas eſſe geſtas graviffimi auctores teſtati ſunt, in dubium vocant, qui ſi idoneas cauſas probabileſque redderent, audiendi forteſſe eſſent. Quam vero reddant nullas, contemnendi ſunt, ut, qui communem hominum ſenſum exuerint, judiciorum humanorum potiſſima inſtrumenta, hoc eſt teſtimonia, rejecerint, & vitæ magiſtram, prudentiæ ſubſidium, lucem veritatis hiſtoriam neglexerint. „ In perverſitatis, ac impudentiæ hujus culpa, ſi quis alius, in primis eſt Joannes Clericus, cujus temerariam in Grotii verba l. 3. de ver. Relig. Chriſt. §. vii. notationem præſect. viii. excipimus, & n. vi. vii. & viii. late, & niſi fallimur, nerveſe reſellimus, cujus etiam intolerabilem procacitatem, qua miracula Mediolani patrata, quum Sanctorum Gervafii & Protafii Martyrum corpora detecta ſunt, a Viris ſanctiſſimis & graviſſimis Ambroſio & Auguſtino memorata, *ſtratagemata Eccleſiaſtica* appellare auſus eſt, quibus illo ævo *plebucule ſucus fiebat* &c. ſtrenue compreſſit retuditque Lamindus Pritanius de mod. ingen. &c. l. 3. c. ii.

VI. Quod autem tertio loco idem Cano conſtituit, nimirum, ſi probati omnes graveſque Hiſtorici in eandem rem geſtam ſua teſtificatione concurrant, ex eorum auctoritate certum promi argumentum, ut Theologiæ dogmata firma etiam ratione ſanciantur, quis negare, aut in dubium vocare poſſit, quin humanam omnem fidem evertat? Ex conſenſione hæc demonſtrationem *moraliter*, ut ajunt, evidentem exiſtere, quam geometricis ipsis

non æquat ſolum, ſed etiam antefert Huetius in demonſtr. Evang., alibi non ſemel evicimus, neque heic volumus, iterum inculcare & retractare jam dicta. In reſolendis, quæ adverſus humanæ hiſtorix auctoritatem Oſiander aliiſque obiciunt, argumentis, ibidem cap. 5., quod longiſſimum eſt, maximum eruditionis hiſtoricæ ſpecimen præbuit Cano; licet autem, quæ ibi habet, ad diluenda adverſariorum momenta ſint ſatis, an ſint tamen omnes ſi non ad veritatem, ad majorem ſaltem veri ſimilitudinem opinionis ejus exactæ, pronunciare nolumus, & quoniam noſtrum qualecunque interponere, jam non expedit, aliorum judicium deſideramus. Qui ergo velit, & argumenta noſſe, quibus humanæ hiſtorix appeti fides poſſit, & quæ poſſunt ad ea elevanda reponi, in laudato capite habebit cumulatiffime, quo ſuo ſciat ſtudio ſatis: habebit & capite ſexto regulas, & quoddam hiſtorix quaſi indices, quibus Hiſtorici cujuſque fides & veracitas exploretur, de quibus quid attinet dicere? ſunt enim jam pervagata & trita adeo, ut ea & ipſi dialecticæ tyrones habeant in numeratis. In tradendis quidem regulis, ex quibus rectum ferri poſſit de Hiſtoricorum fide judicium, Cano in cenſendo libertas non levem concitavit invidiam, quare a Baronio, Philippo Labbæ, Theophilo Raynaudo, aliſque reprehenuſ acriter eſt de læſis Hieronymo in Comment. in Math., Gregorio M. in Dialogis, & Ven. Bedæ in Anglorum hiſtoria, ſed accuſationes hæc ſolide depulſit Hyacinthus Serry Patavinus Antecceſſor in præclara, quam Theologi ſummi ſuſcepit, deſenſione c. ii. iii. & v. hicque ſinem ſcribendi de locis theologicis facimus.

FINIS TOMI PRIMI.

DE LOCIS THEOLOGICIS RERUM INDEX.

PRÆLECTIO I.

De Theologiae notione & adjunctis.

- I. **T**heologiae finitio, eamque inter, & Metaphysicæ discrimen. II. Non est illa *intrinsece*, ut ajunt, supernaturalis. III. Eius ejus sint supernaturalia principia. IV. Est veri nominis scientia. V. licet ejus non sint evidentia principia. VI. & de contingentibus & singularibus magna ex parte agatur. VII. Varie objecti Theologiae partitiones. VIII. Una scientia illa est, eademque speculatrix simul & effectrix, seu practica. IX. Est & maxime sapientia. X. scientiarumque omnium præstantissima. XI. cujus studium D. Thomas ait, esse alio quolibet *perfectius, sublimius, utilius, & jucundius*. XII. Qui & varium, quo ad probanda principia conclusionisque suas illa utitur, argumentandi modum. XIII. Nec non & locorum plerosque, ex quibus argumenta ducit, restrictè breviterque, ut solet, indicat. I

PRÆLECTIO II.

*De locorum Theologicorum numero & ordine:
De Scriptura sacra.*

- I. Locorum Theologicorum notio, numerus, varia natura, nec idem in Theologia usus. II. Hos inter eminet Scriptura sacra, cujus ex definitione patet, quid eam inter & traditionem, Ecclesiæque sanctiones intersit. III. *Assatum* inter, ac *revelationem*, & *specialem præsentiam*, quid intercedat. Distinguenda in sacris litteris *verba, stylus, & res sive sententia*. De his varie sunt, pugnantisque Scripturæ opiniones. IV. & V. Quid nostra habeat, aperitur. VI. Generalis Scripturæ S. in vetus & novum Testamentum partitio notissima, ut & librorum ejus in Proto-canonicos, & Detero-canonicos divisio. Qua ratione omnes demum in canonem Ecclesiæ re-

lati sint, paremque obtinuerint auctoritatem, exponitur. VI. & VII. Cur nonnullos suo in canone libros Synagoga non habuerit, quos tamen recepit Ecclesia, declaratur. VIII. Aliæ apud Christianos, & Hebræos librorum sacrorum partitiones indicantur. 6

PRÆLECTIO III.

*De Librorum antiqui fœderis veritate
& inspiratione.*

- I. Horum cum libris aliarum omnium gentium contentione veritas hæc evincitur. II. Idem ex singulari doctrinæ Moysi excellentia conficitur. III. Non fuit ille ad fallendum sagacissimus, ut effutunt Increduli. IV. Religionis, quam docuit, notio non potuit in eum aliunde derivari quam a Deo. V. VI. VII. VIII. & IX. Negari non posse, probatur, quin vere ille existiterit, quin librorum ejus nomine inscriptorum vere sit parens, quin & hi vere prodierint, quo editi feruntur, tempore. 12

PRÆLECTIO IV.

De præscriptis a Mose legibus & ceremoniis.

- I. II. III. & IV. Ex quo cæteris omnibus legibus infinite præstent, divina eorumdem origo colligitur. V. & VI. Nec non ex quo singulæ purissimæ sunt, atque sanctissimæ. 15

PRÆLECTIO V.

*Quæ ex Mosaica legis ceremoniis Increduli
ad elevandam librorum Moysi auctoritatem opponunt, futilia.*

- I. Ceremonialium genera quatuor. II. Multa præscribi oportuit. III. In eorum tamen multitudine nihil a Dei sapientia alienum. IV. Eorum omnium assignari possunt rationales causæ. V. & VI. Apparet.

paret in iis omnibus Dei auctoris & institutoris sapientia . VII. Ceremonialis lex Judæis speciatim data, ut peculiari veluti nota a reliquis gentibus distingueretur . VII. VIII. & IX. Progenies Abrahamæ quam diutissima conservatio perenne est diviniæ existentie ac providentiæ, nec non revelationis, religionisque argumentum . X. Ceremonialia in hunc præcipue finem Deus instituit, ut Abrahamæ soboles a reliquis dignosceretur. 17

PRÆLECTIO VI.

Historia, quam Moses in literas retulit, vera est, & divina.

- I. Pentateuchus certo factus est Moses . II. Hinc ejus demonstratur in re historica summa veracitas. III. IV. & V. Pentateuchi divinitas argumentis firmissimis adstruitur . VI. VII. VIII. IX. X. XI. XII. Omnes Libertinorum cavillationes eliduntur. 22

PRÆLECTIO VII.

Aliorum veteris instrumenti librorum probatur veritas & divinitas.

- I. Quæ pro Moses libris dicta sunt, eadem ad probandam lib. V. T. divinitatem valent. II. Idem speciatim evincitur ex Hist. sacræ natura. III. Et ex sacrorum Script. stylo. IV. *Sapientiales* & *Prophetici* sua habent peculiaritatem argumenta. V. Describuntur, quæ Grotius de hoc argumento sapienter habet. VI. VII. Prima incredulitatis causa cordis corruptio. VIII. IX. & X. Vet. Test. libros eosdem a nobis haberi, qui sunt a sacris Auctoribus editi, demonstratur. XI. Singularis Clerici ad Grotium nota expenditur. 29

PRÆLECTIO VIII.

Librorum novi fœderis veritas & divinitas demonstratur.

- I. Quæ Grotius & Jaquelot fuscè persequuntur, brevissime indicantur. II. Unum, quod D. Thomas ex miraculis couflat, argumentum proponitur. III. Et urgetur. IV. Ad quod præclara Interpretis ejus Francisci Sylvestri glossa

attexitur. V. Necon & Grotii animadversiones. VI. VII. & VIII. Per-versa Clerici notatio dispungitur. X. Novi Test. libros tales manifestè conficitur, quales ab initio fuerunt. 35

PRÆLECTIO IX.

De Scripturæ sacræ usu in Theologica disputatione.

- I. Quem Christianis nsum asserre sacræ literæ debeant; exponitur. II. Quem præcipue Theologis. III. Scripturæ loca, quorum apertus est sensus, IV. vel ex quibus veritas necessaria consecutione deducitur, firmum Theologo suppeditant argumentum. V. In obscuris Scripturæ locis Ecclesiæ intelligentia germana eorundem intelligentia est. Præclaram Vvaltoni ad hoc confirmandum testimonium affertur. VI. Nihil penes Novatores est, quo de vero Scripturarum sensu certi esse possint. VII. & VIII. Eorundem effugia omnia precluduntur. X. In sola Ecclesiæ interpretatione hærentium, cui soli Deus & verba sua, & suorum verborum spiritum commendavit. XI. Est & ille legitimus Scripturæ sensus, quem Sedes Apostolica certo judicio definit. XII. Ex Patrum denique consensione, atque ex perpetuo Ecclesiæ more certa petitur Scripturarum intelligentia. 41

PRÆLECTIO X.

De Apostolicarum traditionum vi & auctoritate.

- I. Mira loci hujus firmitas. Vetustissimum nec umquam interruptum Hæreticorum in traditiones bellum. II. & III. Genuina traditionum notio, & multiplex partitio. IV. & V. Christum per Apostolos plura ad salutem necessaria absque scripto Ecclesiæ commendasse, probatur. VI. VII. VIII. & IX. Piæ et responsa facilitatis revincuntur. X. Decretorio Tertulliani argumento veritas eadem confirmatur. 48

PRÆLECTIO XI.

*Que adversus hæc dogma Novatores e
Scripturis interquærent, refelluntur.*

- I. Dei interdictum Deut. 4. *Non addetis ad verbum &c.*, violarunt maxime Genevenses Bibl. Editores, non Romma Ecclesia, quæ traditiones Apostolicas sancte custodit. II. Phariseorum traditiones a Christo Matth. 15. reprehensæ nihil commune habent cum traditionibus, quas tuemur. III. & IV. Pauli verba ad Gal. 1., *Sed licet nos, aut Angelus &c.*, V. VI. & VII. nt & 2. ad Timoth. 3., *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est &c.* adversus traditiones perperam Pictetus urget. VIII. Præposere quoque abutuntur alii eo, quod Jo. c. 20. scribit: *multa quidem & alia signa &c. hæc autem scripta sunt &c.* 54

PRÆLECTIO XII.

*Diluantur Novatorum argumenta ex Patrum
auctoritate, & ratione petita. Loci hujus
in theologica disputatione usus
exponitur.*

- I. Irenæum, II. Tertullianum, III. Origenem erroris sui Patronos falso Novatores ostentant. IV. Reliquorum Patrum testimonia ad traditas a Vincentio Grævina in op. *de præscriptione* regulas expendantur, & explicantur. V. Quæ a ratione & incommodis adversus traditiones Adversarii exaggerant, omnino vana. VI. Etsi nulla reddi ratio possit, cur Apostoli quædam, quæ scripto poterant, maluerint voce fidelibus commendare, negari tamen sine rationis injuria nequit, eos plurâ solo sermone Ecclesiæ tradidisse. VII. Certe sunt notæ, quibus dignoscatur, quid ab Apostolis vere sit traditum. VIII. Traditiones a Novatoribus oppositas qui ad notas illas exegerit, statim intelligit, eas non esse aut Apostolicas, aut divinas. IX. Notas hæc præ oculis habeat Theologus, oportet, si velit, loco hoc feliciter uti. 58

PRÆLECTIO XIII.

De Ecclesia Catholica auctoritate.

- I. Ecclesiæ multiplex acceptio: proprie dictæ multiplex significatio. Ecclesiæ definitio, ex qua colligitur qui intra, qui extra Ecclesiam sunt. II. Instituta illa a Christo est conspicua & visibilis. III. Exterior & sensibus patens, & interior soli Deo perspecta Ecclesiæ putidum est Novatorum commentum. IV. quod valide refutatur. V. Jacta ab Adversariis erroris hujus fundamenta, VI. VII. VIII. & IX. convelluntur. X. Cur necesse fuerit, veritatem hanc principii loco primo ponere, & confirmare, declaratur. 64

PRÆLECTIO XIV.

*Catholica Ecclesiæ fides deficere aut vitari
non potest.*

- I. Argumento ex Tertulliano petito veritas hæc ita probatur, II. ut Adversarii nulla via elabi possint. III. latissimum inter promissa Synagogæ olim, & exin Ecclesiæ tacta discrimen. IV. V. & VI. Inepta Picteti garrulitas castigatur. VII. VIII. IX. & X. Perverse ab eo concludi, ex quo in idololatriam non semel Synagoga lapsa est, labi & Ecclesiam in eam pulse, copiose demonstratur. X. Ut & illum insigniter errare, dum ait, veteris novique Testam. promissa eadem quod substantiam esse. XI. læpissime idem argumentatur, non habere universalem Ecclesiam erroris immunitatem, quia eam singulares Ecclesiæ non habent. XII. Secum etiam ipse pugnat, quum scribit, Ecclesiam totam errare, nec tamen perire posse. 68

PRÆLECTIO XV.

*Ecclesia Catholica definitionibus ac judicio
standum est.*

- I. Dei sapientiam maxime decuit, summum errorisque nescium controversiarum judicem Ecclesiæ dare. II. In cujus sententiam inquirere, nefas esse probatur. III. Picteti primum, IV. exin Bucerii, & Calvinii responsa eliduntur. 69

tor. V. VI. & VII. Alia Picteti responsa refutantur. VIII. IX. & X. Quæ sit universalis Ecclesia, quam Christus audiri iussit, exponitur. XI. Fuit Calvinus, Molinæ, aliorumque Novatorum exceptiones dispelluntur. 76

P R Æ L E C T I O XVI.

De vera Ecclesie notis: De Romana Ecclesie unitate.

- I. Veræ Ecclesiæ notæ non sunt, quas Calvinus primum excogitavit, sincera scilicet prædicatio, & rara Sacram. administratio, sed quatuor illæ in CP. symbolo designatæ, unitas nempe, sanctitas, universalitas, & Apostolica institutio. III. & IV. Romana Ecclesia vere una est, quia ejus semper fuit, estque adhuc una fides. V. Scholasticorum dissidiis, quæ Forbelsius & Pictetus exaggerant, hæc fidei unitas non violatur. VI. Romana sola una, sola iccirco vera Ecclesia. VII. Pictetus iniquitatis in Rom. Ecclesiam redarguitur. VIII. & IX. Jactata ab eo *fundamentalium* & non *fundamentalium* errorum distinctio exploditur. X. Novatores & in fundamentalibus dissentire invicem, demonstratur. XI. Petri legalia servantis, Episcoporum Asiæ a Victore Rom. Ponr. de celebrandi Paschatis tempore, Cypriani aliorumque a Stephano I. de iterando baptisate dissentientium exempla. XII. ad rem non esse, probatur. 81

P R Æ L E C T I O XVII.

De Romana Ecclesie sanctitate.

- I. Sex indicantur capita, ex quibus sanctitas Romanæ Ecclesiæ repetitur. II. Adversariorum confessione eadem hæc veritas demonstratur. III. Picteti in Rom. Ecclesiam criminatio discretissimis Dallæi & Calvinus testimoniis retunditur. IV. Hanc sanctitatis notam, in Novatorum focietatem non convenire, ex terribis primo coloribus, quibus recentium sectarum Auctores sese mutuo expresserunt, V. Ex nequissima morum doctrina, VI. Ex disciplinæ corruptela palam evincitur. 87

P R Æ L E C T I O XVIII.

Romana Ecclesia sola Catholica est.

- I. Germana Catholica Ecclesiæ notio ex Cæso profertur. II. Quo sensu ad Rom. Ecclesiam notio hæc accommodatur, ex Innoc. III. exponitur. III. Demonstratur, quod proposuimus, & Pictetus refutatur. IV. Mentitur idem, est etiam maxime impius, dum negat, Catholica nomen & decus veræ Ecclesiæ notam esse. VI. Nulla Hæreticorum secta hoc sibi nomen & decus tribuere jure potest. VII. VIII. & IX. Inanes Picteti conatus franguntur. 90

P R Æ L E C T I O XIX.

Sola Romana Ecclesia est Apostolica.

- I. In Ecclesiæ Apostolicæ notione Novatorum error detegitur, & revincitur. II. Legitima ejusdem notio promitur, & ex Coquo illustratur. III. Rom. Ecclesiam vere Apostolicam esse, conficitur. IV. Irritus & ridiculus Picteti labor, ut ostendat, Clementem IX. in Concl. *Unigenitus* a Decessorum suorum Patrumque doctrina descivisse. V. Nulla Novatorum secta Apostolica VI. & VII. Inepta plane, quæ congestis Pictetus, ut sectæ suæ originem ab Apostolis tueatur. VIII. Quæ de primo reformationis artificum missione Novatores commentisunt, breviter refutantur. 95

P R Æ L E C T I O XX.

De Conciliorum auctoritate.

- I. Concilii significatio: varia Conciliorum genera. Concilii nomen non Laicos, sed Pastores Ecclesiæ in locum unum convocatos designat. II. Solius Rom. Ponrificis est, generales Synodos convocare, ut & ejus, ac consentientium Episcoporum duntaxat sententiam in Conciliis dicere. Concilium generale legitimum errare in fide non potest. III. Dordracenæ Synodi brevis hystoria præmittitur. IV. Invidium ex ea argumentum petitur ad probandam Concilii Generalis auctoritatem. V. VI. VII. VIII. & IX. Quæ ad labefactandam hujus argumenti vim Pictetus excogitavit, inutilitatis revincitur. 99

P R Æ -

PRÆLECTIO XXI.

Reliquæ Picteti, aliorumque Novatorum argumenta diluuntur.

I. Argumentum, quod ex veterum Conciliorum erratis, aut diffidiis Pictetus instruit, II. III. & IV. dissolvitur. V. falsæ Pictetus ait, privati hominis de fide moribusque iudicium rectius veriusque esse posse, quam frequentissimi Episcoporum cætas. VI. & VII. Lutheri, aliorumque momenta eliduntur. VIII. Non in fidei iudiciis solum, sed & in doctrina morum legitima Concilia errare non possunt. IX. Non omnia Conciliorum Gener. decreta certam faciunt Christianæ doctrinæ fidem. X. Quædam ex Cano proponuntur notæ, ex quibus Conciliorum de fide decreta interoscuntur.

104

PRÆLECTIO XXII.

De Romane Sedis auctoritate.

I. Nonnulla præmittuntur. II. Petri primatus Evangelicis testimoniis astruitur. III. Picteti temeritas coarguitur. IV. Aliis Scripturarum testimoniis eadem veritas confirmatur. V. Picteti commenta refutatur. Etsi Patrum nonnulli id *super hanc Petram &c.* Christum interpretentur, VII. nemo tamen & de Petro id dictum negat. VIII. Mentitur Pictetus, dum ait, solum a Patribus tributum Petro primatum honoris, non potestatis. IX. Ipsicite Origenem & Tostatum ceu veritati huic intellos appellat. X. Perperam in iis cavillatur, quæ Christus Lucæ 22. ait: *Reges gentium &c. vos autem non sic &c.* XI. Nec minus absurde in traditis Petro regni cælorum clavibus. XII. Falsi revincitur in eo, quod effert, non eandem fuisse Patrum ac Theologorum nostrorum de Petri, & Successorum ejus primatum sententiam. XIII. XIV. XV. & XVI. Patrum, quos cum ipse, tum alii adversus Petri primatum ostendant, testimonia breviter nitideque explicantur.

108

R E R U M.

PRÆLECTIO XXIII.

Petrus Ecclesiam docens errare non potuit, quæ in firmitate, ut & in primatus auctoritate semper in Ecclesia fuit, eritque, qui Petro divina institutione succedat.

I. Prima propositionis pars tribus Evangelii testimoniis demonstratur. II. Quod ad eam infringendam a Novatoribus oppositum solet, prorsus inane. III. IV. & V. Tribus demonstrationibus ex D. Thoma depromptis altera pars confirmatur. VI. Picteti responsum infringitur. VII. Melanchotus etiam testimonio, & Grovii animadversione. VIII. Alterum ejusdem commentum dispellitur.

117

PRÆLECTIO XXIV.

Rom. Pontifex Petro in totius Ecclesiæ primatu, divino jure, succedit.

I. S. Petrum Romæ fuisse, ibique constituta sede defunctum sumimus ut exploratum, II. Inde Rom. Episcopum ei in Cathol. Ecclesiæ administratione succedere, efficitur, Lutheri præsertim & Calvini, III. necnon Salmosii locupletissima testificatione. IV. Multa ex Cypriano a Novatoribus adversus Papæ primatum intorta, V. repelluntur. VI. Leviora alia plura ab iisdem ex omni genere coacta reiciuntur.

121

PRÆLECTIO XXV.

Rom. Pontifex Petro in fidei firmitate, & in componendis Religionis controversiis, divina institutione, succedit.

I. Veritati huic non Hæretici solum, sed & Catholicorum quidam refragantur. II. & III. Quibus momentis loci hujus auctoritatem Cano confirmet, indicatur. IV. & V. Aliis quæ opportuniore videntur, veritas hæc momentis adstruitur. VI. Adhibitz ad verba Christi interpretationes Adversariorum variæ, sed vane omnes. VII. Petrus ab iisdem ex Ecclesiæ monumentis argumenta innumera parat, VII. sed imbecilla omnia. IX. Singularis Hadriani VI. opinio excutitur. X. & XI. Reliqua, quæ a plerumque Romanorum Pontificum erratis, & a

& a ratione ducunt, brevitatē refutant.
128

PRÆLECTIO XXVI.

De Sanctorum Patrum auctoritate.

- I. De ea trifariam disputari potest. II. Quæ Patrum in Philosophicis auctoritas, declaratur. III. Item, quæ unius vel aliorum in Christianæ doctrinæ capitibus. IV. Egregium Cano monitum præ oculis habendum. V. Ex plurimorum etiam Patrum sententia, si pauci dissentiant, firmum duci, nequit argumentum. VI. Communis omnium sensus certam facit Catholicorum dogmatum fidem, quod celeberrimo Tertuliano effaro, VII. & Jo. Ger. Vossii testimonio probatur. VIII. Quæ Dallæus & Rivetus ex Augustino obiciunt, IX. dissolvuntur. X. XI. & XII. Reliqua eorundem argumenta diluuntur. 137

PRÆLECTIO XXVII.

De Scholasticorum Doctorum auctoritate.

- I. Quam tueri velimus Scholæ auctoritatem, & quos scholæ Doctores, exponitur. II. Quum multi Theologi in eadem sententia sunt, ex adverso tamen stant pauci alii graves, & docti, non multitudinis, sed gravioris auctoritatis, & firmiter momentiorum habenda ratio. III. Communis in re gravi scholæ consensus despici sine temeritate non potest. Hæresi proximum est a concordia omnium scholæ Doctorum de fide moribusque iudicio discedere. V. Quibus Lutherani scholæ auctoritatem oppugnant, argumenta proponuntur. VI. & VII. & extrinsecantur. VIII. Et canonici Juris peritiam Theologo necessaria. IX. X. & XI. Quæ Juris canonici peritorum auctoritas usum asserre Theologo possit, explicatur. 143

PRÆLECTIO XXVIII.

De humana rationis in Theologia usu.

- I. Hac in re cavendum Theologo a doo-

bus extremis. II. Præclara D. Thomæ doctrina describitur, III. IV. & V. ex qua colligitur, rationem humanam scite & prudenter adhibitam peropportuna esse Theologo æque perutilem. VI. Adversus Socinianos, qui nihil credendum edicunt, nisi quod capere humana ratio possit, VII. & adversus Deistas, qui revelationem omnem explodunt, pugnare ratione Theologus felicissime potest. VIII. In sacrarum etiam literarum interpretatione suus esse potest humanæ rationi locus. 148

PRÆLECTIO XXIX.

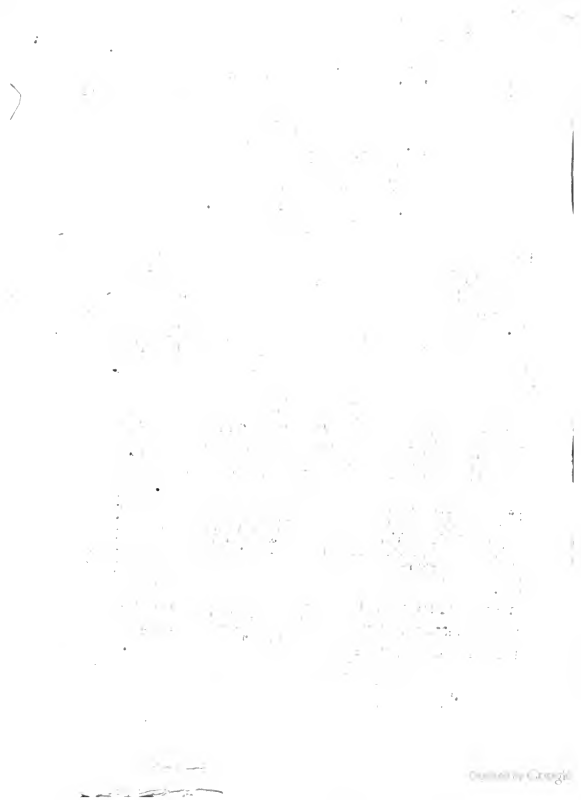
De Philosophorum auctoritate.

- I. Philosophia non ut inutilis solum, sed etiam ut exitiosa, reiici absque rationis injuria non potest. II. Philosophorum auctoritatem multo Theologis ulius esse posse cum veterum Patrum exemplo, III. tum rationum momentis evincitur. IV. Hieronymi dictum, quod adversari videtur, exponitur. V. Civilis etiam juris cognitio multum prodesse Theologo potest. VI. Quod ex juris hujus peritorum auctoritate ducitur, argumentum, si non certum, est tamen illud valde probabile. 152

PRÆLECTIO ULTIMA.

De humana Historia auctoritate.

- I. Historiæ, Religionis præsertim, cognitio Theologo non solum utilis, sed etiam necessaria. Duplex hæc divina scilicet & Ecclesiastica. II. Et in sacra religionis historia suum traditio locum habet. III. Quædam Lamindi Pritaniti dicta non probantur. IV. Nullius ut ut gravis probique Historici testimonio metaphisicam certitudinem asserre potest. V. Pluribus gravibus probatisque Historicis quidpiam testantibus nonnulli temere abrogari potest fides. Insignis Jo. Clerici temeritas perstringitur. VI. Concors Historicorum omnium testimonio argumentum Theologo suppeditat moraliter certum. 154

PRÆLECTIONES DE DEO UNO, EJUSQUE ATTRIBUTIS.

Attenu de iis, quæ ad Theologiæ notionem & attributa pertinent, nection de sedibus sive locis, ex quibus argumenta sua Theologus petit. Jam ad quæstiones, in quibus sacra Doctrina ex instituto versatur, accedendum. Quoniam autem, ut in prologo Summæ suæ Theologiæ sapientissime monet Angelicus, „ Catholicæ veritatis Doctor non solum provectos debet instruere, sed etiam incipientes erudire, secundum illud Apost. 1. ad Cor. 3., *Tanquam parvulis in Christo lac vobis dedi, non escam*, „ hos autem multum impedit contingit, *partim quidem*

*propter multiplicationem inutilium questionum, partim etiam, quia ea, quæ sunt talibus necessaria ad sciendum, non traduntur secundum ordinem discipline; partim quidem, quia eorumdem repetitio frequens & fastidium, & confusionem generat, quæ recirculo sacræ hujus Doctrinæ sunt, ita persequi pro virili conabimur, ut nihil subtrahamus utile, scitave necessarium, nihil contra ingeramus supervacuum ac redundans, futuri in iis, quæ difficiliora majorisque momenti sunt, multi, in aliis parciores, quæ vel suapte aperta & clara sint, vel minus utilia. Quia vero planiorem facilitatemque rerum cognitionem affert ordinata earundem dispositio, quo totam sacræ hujus disciplinæ æconomiam, atque universa, de quibus agit, sub uno velut aspectu ponamus, mirabilem præmittimus ordinem, quo universam Theologicam rem D. Thomas divino ferme judicio disposuit, quemque nostris in Prælectionibus religiose servabimus; jam enim Theologorum vix ullus est, qui non illam omnium præclarissimum fateatur, eundemque non teneat. „ Quia igitur, ait ille 1. p. q. 2., „ principalis intentio hujus sacræ Doctrinæ est, Dei cognitionem tradere, & non „ solum secundum quod in se est, sed etiam secundum quod est principium rerum, „ & finis earum, & specialiter rationalis creaturæ, ad hujus doctrinæ expositionem „ intendentes primo tractabimus de Deo, secundo de motu rationalis creaturæ in „ Deum, tertio de Christo, qui secundum quod homo, via est nobis tendendi in „ Deum, „ seu, ut brevius dicamus, prima Theologiæ tractatio de Deo est primo „ *Chignoli* Tom. II.*

A rerum

rerum principio, secunda de Deo ultimo rerum fine, tertia de Deo humani generis Redemptore. Consideratio autem, pergit Angelicus, de Deo tripartita erit. I. Primo considerabimus ea, quae ad essentiam divinam pertinent. secundo, quae pertinent ad distinctionem Personarum, tertio ea, quae pertinent ad processum creaturarum ab ipso, sen primo de Deo uno ejusque attributis, secundo de Deo trino. tertio de Deo Creatore. A prima autem consideratione initium, ut par est, dicendi facientes, in ipsam primo Dei existentiam inquirimus.

P R A E L E C T I O I.

An Deus sit.

I. **V**eritatem hanc, ut omnium primam, ita certissimam atque luculentissimam, demonstrare nos cogit veterum, recentiumque Actorum impietas, quos graeco nomine *atheus* dicimus, quod sine Deo sint, nec non *theomacos*, quod Deum oppugnent, sui esse negent. Notiores sunt inter veteres Philosophos pessilentissimae hujus impietatis auctores ac defensores, ejusque proxime evoluti seculo imitatores, quam vel eos heic recensere, opus sit; nec definire volumus, quod adhuc & inter doctissimos controversum, an qui athei dicuntur, tales ipsa sint, sen per absurdum hanc persuasionem animo vere imbibebant, firmiterque retineant, (sieri hoc enim nulla ratione posse, multi sunt, qui constanter existimant) an voluntate, non mente, sint athei; quod Deum non esse, cupiant, quo possint metu quovis soluti vitis liberi indulgere. Hominem scimus haud ita pridem gloriarum, athenum se esse convictum, seu habere se penitus persuasum, nullum esse Deum, vulgarique fortim nostro hoc zvo non desinunt exitiosissimi libri, quorum auctores non in pessima hac solum persuasionem se esse, restandi, sed & eandem ad alios traducere moluntur. Dudum quidam ait, ut in praefat. op. de verit. & inspirat. libr. vet. & n. T. refert Jaquelot, ad us qui de argumento hoc alii hujus generis scribunt, Atheos & Libertinos multo piures effici, quam ipsa sit sint. „ Utinam ita esset, subdit ibidem Jaquelot, nec zvo hoc nostro, quod sapientissimum fertur, tot ex eorum genere forent, quos ulus obtinuit, ut *Spiritus fortes* dicamus, qui aut palam appetere, aut in dubium vocare prima ipsa Religionis principia, non verentur... quorum adferri non posse momenta perspicua & epidictica, falso pu-

„ tant. „ Horum itaque improbitas facit, ut & nos de argumento isto dicamus, ad quod priusquam aggredimur, nonnulla ex D. Thoma praenotanda sunt.

II. Consideratio, qua quis nititur ad demonstrandum, Deum esse, ait ille t. c. gent. c. 10., superflua fortasse quibusdam videbitur, qui asserunt, quod Deum esse, per se notum est, ita ut ejus contrarium cogitari non possit: & sic Deum esse, demonstrari non potest. „ Duas autem opinionis hujus radices ibidem c. 11. de regens, pergit: „ Prædicta opinio provenit partim quidem ex consuetudine, „ qua a principio homines affecti sunt, nomen Dei audire, & invocare; consuetudo autem, & præcipue, quæ a principio est, vim naturæ obtinet, ex quo contingit, ut ea, quibus a pueritia animus imbutur, ita sitimenter teneantur, ac si essent per se naturaliter nota. Partim contingit ex eo, quod non dissinguitur, quod est notum per se simpliciter, & quod quo ad nos notum est. „ Est enim illa per se & naturaliter nota propositio, quemadmodum ibidem & alibi docet Angelicus, cujus attributum necessario cum subjecto connectitur: illa quoad nos insuper nota, cujus attributi & subjecti natura, & mixta utriusque colligatio denotata plane est & perspecta; quare simpliciter quidem Deum esse, per se notum est, quum hoc ipsum quod Deus est, sit suum esse: Sed quia hoc ipsum quod Deus est, mente concipere non possumus, remanet ignotum quoad nos: sicut omne solum majus esse sua parte, per se notum est simpliciter: ei autem, qui rationem tutius mente non conciperet, oporteret esse ignotum. Quidquid autem positioni huic adversari videtur, tam dilucide ibidem, & t. p. q. 2. ar. 1., tamque solide diluit D. Thom., ut nihil reliquum sit, in quo impediri aliquis possit. Sed est, ut idem scribit t. c. g. c. 12., quadam aliorum opinio prædicta positioni contraria, per quam redderetur inutilis conatus probare insistentium, Deum esse; dicunt enim, quod Deus

Deum esse, non potest per rationem inveniri, sed per solam viam fidei & revelationis est acceptum. Hujus sententiae falsitatem D. Thomas ibidem aperte revincit, tum ex demonstrationis arte, quae ex effectibus causas concludere docet . . . tum ex Philosophorum studio, qui Deum esse demonstrare conati sunt, tum etiam apostolica auctoritate assensente ad Rom. 1., Invisibilia Dei: per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur &c.

III. Esse itaque Deum, demonstrari naturae ratione potest: quo vero demonstrationis genere? Non. ii sumus, qui audemus iudicium nostrum interponere, atque decernere, validane sit, an infirma demonstratio illa quasi a priori, quae ad probandam veritatem hanc post Cartesianum usus est Jaquelot in opere *De la existence de Dieu*, de qua magna illis a viris doctis illata vis est. Inter eruditos convenit, demonstrari veritatem hanc posse demonstratione quam a posteriori dicunt, & per effectus, quam urgere iustitans D. Thomas ait 1. c. g. c. 13.: *Ostensio igitur, quod vanum non est, nisi ad probandum Deum esse, procedamus ad ponendum rationes, quibus tam Philosophi, quam Doctores Catholici Deum esse, probaverunt*; institutumque praeleat persequens notissimas quinque rationes illas versat 1. p. q. 2. ar. 3., 1. c. g. c. 13., 1. sent. dist. 8. q. 1. ar. 1., de verit. q. 1. ar. 3., de pot. q. 4. ar. 7. & op. 3. q. 3., quarum prima, quam & ceteris manifestiorem dicit, sumitur ex parte motus, secunda ex ratione causae efficientis, tertia ex possibili, & necessario, quarta ex gradibus, qui in rebus inveniuntur, quinta ex rerum gubernatione. Hisce vero efficit, quod molitur? Laminodus Pritanus l. 1. de moderat. ingen. in Relig. negotio c. 12: ut probet, ad confirmanda fidei dogmata esse ipsa recta ratione & ex Philosophiaz penetralibus deduci argumenta posse, quarum aliqua etsi certissima & invicta, quibus nullum dogma caret, alia tamen infirma esse possunt ac inutilia, quaedam etiam falsa, quapropter Scholz Theologis licet, novis momentis fidei dogmata confirmare, & aliorum Catholicorum rationibus bellum indicare, si illa minus opportuna: deprehendantur, aut indigne, quibus intela veritatis commissa fuerit, quo, ut solet, quae dixit, illustret, exemplum ponit, Gregorius de Valentia, (agens,) celebris Theologus

argumenta nonnulla, quibus S. Thomas est usus ad existentiam Dei probandam, invalida esse, ostendit, idemque alii graves ac pii Theologi fecerunt. An novi quidpiam celeberrimus ille Theologus, aliique graves & pii adversus D. Thomae argumenta protulerint, quod non idem jam dudum a Scoto & Aurolo aliisque oppositum a Ferrariensi & Cajetano dissolutum plenissime fuerit, plane ignoramus. Ceterum quum oppugnare inter, ac deicere, litem inferre iuter, ac causam obtinere plurimum intersit, Pritanii fuisset, si ejus erat in rebus hujusmodi tam exquisita perspicacitas, tamque acere iudicium, certis documentis evincere, effectum vere a Gregorio de Valentia aliisque, quod moliti sunt, ostensamque argumentorum D. Thomae infirmitatem, ut recte posset ex eodem exemplum ponere: sed haec obiter & veluti per transennam.

IV. Quicunque Grotium, Clarche, Abadie, Nievenyth, De Rham, Jaquelot, recentioresque alios, qui argumentum hoc ex instituto laxissime persecuti sunt, legerit, non poterit non fateri, momenta, quae versant, eadem ipsa esse, aut iis maxime affinia, quae sunt a D. Thoma praeidem experia; quoniam autem & immensae esset operae omnia vel perstringere, & in re verlamur exploratissima, & feculentis disputationibus ad liquidum plane perducta, pauca ex Jaquelot delibabimus, quod videatur effici iis pressius breviusque posse, quod volumus. In op. de la verité, & de l. inspiration des livres &c. argumentum hoc ille retractans, quod copiosissime disseruerat cum in disputat. del existence de Dieu, tum in l. cui. titulus. La conformité de la foi avec la raison, alibi dilatata ibidem c. 2. contrahit, & in haec pauca compingit. Rem esse, quae est ipsa per se, nec ab alia quolibet pendet, certissimum est, potestque sic demonstrari. Res esse, quae non sunt ipsae per se, ut homines, bruta animantia, plateae & generatim res quolibet singulares, quarum nulla est non interitui obnoxia, facile quisque percipit, non percepturus sane, si existerent illae per se absolute ac necessario, nec ab ullo penderent: res autem omnes non possunt, si nullam prorsus exceptis, ab alterius causae efficacia habere, quod sint; alioquin pognaret quiseccum ipse, sibi quae contradiceret apertissime, quippe qui res omnes. poneret,

omnesque non poneret; de rebus enim omnibus quum sermo sit, res alia ponitur rerum omnium finibus non comprehensa, qua contradictione quid manifestius? Est ergo res, quæ existit ipsa per se. Adversus demonstrationem hanc nihil solidi repōni posse, nec repositum unquam fuisse, ait Jaquelot, & consentire omnes, qui animum parumper advertent, ad quam illustrandam animadversionem hanc adjicit. Nemo non mente emotus dixerit, non posse res omnes, nulla excepta, nisi per alterius causæ efficacitatem existere. Quum enim rerum omnium causa & ipsa certe sit res, & hujus rei causam esse, oporteret, sicque progrediendam esset, ut loquuntur, in infinitum. Bonam adversariorum fidem, rectumque sensum appellamus, an non multo abliordius sit, causæ causam in infinitum procedendo perquirere, an in te tandem necessaria hære, quæ existat ipsa per se, cuiusque nulla alia sit causa; præsertim quum ad eam deveniendum necessarium sit, quia dari non potest processus, ut loqui solemus, in infinitum.

V. Aliam hanc instruit demonstrationem: Res, quæ existit ipsa per se, aut mente pollet, aut caret, neque enim duo hæc inter quidpiam est medium. Si mente pollet, Deus ipsa est, quem inquirimus: si caret, unde ergo tot singulorum rerum, quæ non sunt ipsæ per se, puta hominum, mens, atque intelligentia? neque enim quidquam in re essetia esse potest, quod non sit ab ejus causa processum. Axioma hoc est perspicuum atque certissimum, nihil enim nec operari, nec efficere quidquam potest: cognitionis ergo prima aliqua causa est, hæc autem non alia, quam res, quæ existit ipsa per se. Sane quum & minimi cuiusque motus sua sit efficiens causa, poni ne absque rationis injuria potest, cognitionis, quæ est actionum omnium præstantissima, causam aliam non esse, quam nihil? Demonstratione itaque cogimur, rem ponere intelligentem, quæ sit ipsa per se seu ipsa, qua homines semos, ratione convincimur, Deum esse. Hæc gemina est, quam habet Clericus in notis ad Grotium: de ver. Relig. Christi. l. 1. §. 11. ajens: „Est causa aliqua prima eorum, quæ cæperunt, aut nulla: Si quæ sit prima causa, Deus est: si ulla prima causa esse ne-

getur, oportebit, nullam omnino esse causam rerum, quæ esse cæperunt, ac proinde eas per se extitisse, seu e nihilo. Jo prodiisse, quod est absurdum. Demonstrationes hæc infringant Athei, oportet, aliasque profertant petæque validas ac evidentes, quæ saveant impietati, aut fateantur, necesse est, partes, quarum se esse, gloriantur, insipientium esse, atque desperatorum.

VI. Quid etiam argumentis, quæ idem addit, validius ac evidentiis? Mundus aut semper fuit, aut casu erupit absque intelligente ulla sui causa, aut a sapientissima & præpotente causa effectus est, quarum trium positionum aliquam necesse est, esse veram. Exploratum est autem, si mentem ponas sapientissimam & præpotentem mundi hujus artificem, mundi hujus opificum multo commodius multoque melius explicari, nec ullam eoin tot illarum difficultatum occurrere, quibus aliz due positiones obidentur, atque inextricabiliter impediuntur. Qui velit ergo ratione uti, ad positionem hanc adhareseat, oportet. Quum Grotius ante Jaquelot idem hoc argumentum excutens licet, mox cit. scripserit: „Quidquid illi (Athei scilicet) ponunt, sive generum successionem absque ullo primordio, sive atomorum concursum, sive aliud quidvis, id non minores, si non majores, habere difficultates, neque eo, quod receperunt est, magis esse credibile; cujus ad rem medioeriter attendenti, satis apparet; Clericus haec ibidem notationem attexit: „Poruisset Grotius sine ulla temeritate dicere, multo majores esse difficultates in eorum sententiis, qui volunt, mundum æternum esse, semperque fuisse, qualis est, vel sponte sua e nihilo prodiisse, vel ex fortuito atomorum concursu esse constatum, quæ sententiæ plenæ sunt apertis repugnantis, ut multi a tempore Grotii accuratius demonstrarunt, quos inter suo merito eminet vir doctissimus Rodolphus Cudworthus in opete anglico de systemate intellectuali universitatis verum, longque etiam alii præstantissimi Theologi & Physici Angli. Quod hi a Clerico memorati copiose, strictim & breviter perfectius est Jaquelot in laudat. 2., in quo meditato contraxit, quæ & ipse alibi fuso latèque dixerat, ex quo pau-

paucæ hæc delibamus. Mandi æternitas nullo momento nititur, nullam veri similitudinem habet: tota contra mundi historia hanc æternitatem explodit. Qui mundum æternum posuere, Philosophi, in hunc errorem impulsu sunt, quod, etsi Dum infinite potentem crederent, germanam tamen Creatoris ideam non habentes ad ineptias abibant, vanis iis, & ridiculis in quæstionibus tori, quid ante mundi structuram Deus ageret, quæ instrumenta ad ejus molitionem adhibuit &c., quas si adhuc velint Athei quæzitiones excitare, non ridiculi solum erunt, sed & tenebras luci præferent, non temporis tantum, sed & æternæ salutis suæ damnium facturi.

Potere autem mundum a bruta & cæca causa effectum, nonne est illud quam longissime absurdum? 1. Aut enim materies motum habet naturaliter & necessario insitum, vel non habet: si habet, nunquam ergo scungi motus ab ea poterit, nec corpus ullum quiescere, quod plane falsum est; nam ut esse, ita & intelligi materies sine motu potest, nec in materiei idea necessario. Idea motus includitur, quod argumento est, non esse motum materiei innatum, atque, ut ajunt, essentialem: Si non est motus materiei ingenuus, aliunde ergo illum habeat, necesse est. Alio ergo rem atque causam a materie distinctam, quæ illi motum dedit. 2. Si mundus cæcæ nec intelligentis causæ opus est, in cujusque ergo rei molitione nulla erit ratio, nulla ars, consilium nullum, nec jam dici poterunt structi ad videndum animalium oculi, nec ad audiendum eorum aures, quo quid cogitari potest absurdus? At si ad videndum facti sunt oculi &c. nonne evidenter legitimeque consequitur, statuendam horum, ut & aliarum quarumcumque rerum sapientissimam causam, Deum videlicet? 3. Si mundus hic casu extitit, e terra ergo & animalia eruperint, oportet, hand secus ac plantæ. Verum si hoc olim, cur non & hodie? Unde maris & fæminæ distinctio? unde membrorum, quorum est ad generationem usus, diversitas? 4. Si e terræ cujus est factus, visceribus emerisit homo, cur una eademque hominum constanter & ubique signa, conformatioque membrorum? Tres, e. g., oculi, brachia quatuor num obessent, quo minus homo cogitaret, & lo-

queretur? Urat tamen locorum varia sit indoles, natura, situs, qui plagas mundi quatuor incolunt, hominam nonne eadem ubique figura, nonne partium corporis, sive interiorum sive exteriorum, numerus ubique idem, eadem compositio tam constanter, ut si quidpiam interdum ab hac forma discedit, in monstris & in naturæ vitis habeatur? Nonne hinc evidenter efficitur, non fuisse homines intra terræ sinum cæca molitione coagmentatos, sed unam esse omnium originem, eam nempe, quam palam in Arcopago evuntiabat Apollonius Aët. 17. *Deus, aïens, fecit, ex uno inhabitare omne genus hominum super terram &c.*

VII. Quid si in animi nostri naturam inquirimus? Nonne & hinc argumentum existit, quo Deum esse, evidenter demonstratum? Hunc spiritum esse, non corpus, præjudicatæ rei loco ponimus, quod cogitationem & libertatem, quæ se quisque polle, intimo sensu percipit, materiei & corporis, utitur subtilis & tenuis, esse non posse, tam sit exploratum, ut soli addubitare in hoc possint stupidi, aut pervicaces, quod est a sexcentis sive Veterum sive Recentiorum jam demonstratum. Hoc præjudicio constituto, quædam in mundo esse, quæ scienter libereque agant, quorum neutrum quadrare in corpus & materiem potest, statuendam ideo summam æternamque mentem, quam Deum dicimus, omnium opificem, hac demonstratione conficitur. Duo natura differunt, quorum idem, finitiones, attributa, & actiones diversæ speciei sunt & oppositæ; hinc enim judicare de rerum differentiis homines solent: quam ergo spiritus & corporis definitiones, affectiones, actionesque omnino differant, sintque eorum contrariæ idem, neque enim concipi cogitatio potest extensa, dividua, figurata &c. quæ solius corporis esse, nemo est, qui dissentiat, spiritus natura distat a corpore, ideoque hominis animus cogitans atque liber corpus non est: non exiit autem ille per se: sit ergo ejus, ut & aliorum omnium, prima causa, oportet, mens soluta & libera, segregata ab omni concretionem materiali, quam & Plato vocat sine corpore esse, quamque Deum vocamus. Qui religionem rejiciunt, nisi velint desperatione acti sese sponte in interitum dare, atque a ratione palam discedere, pauca hæc.

hæc attentius meditentur, oportet, accurateque perpendant, & secum animo reputent, an quidem solidi habeant, quod reponant. Quod si malint in incredulitate perflare, ratio non fert, ut ad profligatas partes has sese applicent, nisi postquam demonstrationes demonstrationibus, momenta momentis, evidentiam evidentiae, aut obscuritatem obscuritati opposuerint; judicarique exin, a-motis præjudiciis, & prava quavis affectione, in quam sententiam momenta ad rectæ rationis normam expensa hominem non juratum veritatis hostem impellant. Confidimus, fore, ut si hæc inquisitio sincero, attentoque, ut rei gravitas postulat, animo fiat, nihil jam adversarios moretur, qui religioni dent manus, agnoscantque, tantum eam cum ratione congruere, quantum a ratione abhorret atheismus, esseque ridiculus & absurdus.

VIII. Pervulgatum est, Deum ejusque cultum ab Atheis in Politicorum inventis haberi, qui populorum simplicitate, & timore, qui naturalis hominum affectio est, fraudolenter abusi, commenticias Numinis & Religionis ideas in hominum animis excitarunt. At, qui in perversa hac & iniquissima persuasione sunt, (si tamen eam imbibere animo possunt) non ad momenta animum adverterunt, quibus duæ propositiones illæ, quæ sunt veluti religionis fundamentum, Deum videlicet *existere, animamque hominis non corpus esse, sed spiritum*, firmissime constituuntur? Si hæc sunt mera Politicorum commenta, homines, ut ipsi se reputant, acutissimi, & sermone soli, evincere nullo negotio poterunt, rationes, quibus earundem veritas confirmatur, falsas esse & chimericas. Agant itaque, & quod ad eas aut disjiciendas, aut infirmandas in promtu habent, opponant. Quid tandem? Ipsam Dei ideam impotenter obijciunt, ex qua, quum rem exhibeat infinitam, & infinitè perfectam, difficultates existunt, in quibus impediri rationem, necesse est. Esto: totne vero illæ sunt, atque tantæ, quot & quantas pietatis hostes ostendant? Sicut tamen illæ & multæ & graves: expellendæ propterea Deus, repudianda religio? Quom infinitum intelligentiam omnem nostram absorbeat, sitque mentis nostræ acie longe superius, non potest in te incomprehensa atque inextricabili

ratio desigi, quin percellatur, & in pugnantia abeat; nam & in ipsis, quæ communiores sunt, scientiis interdum sibi ipsa non constat, & in absurda devolvitur. Si ergo infinitum humanæ mentis vires captumque superat, vel quum ad durationem solum refertur, ad corporum extensionem, ad nunquam exhaustam materiei divisionem, ad motum &c., cordatim fuerit, religionem abjicere, quod Dei infiniti idea magnam rationi afferat difficultatem? „ Si capere Dei naturam nostro ingenio non possumus, non ideo talem naturam esse, negandum est; Est enim id inferioris cujusque, ut, quæ se superiora, atque excellentiora sunt, capere non possit. Ne bestia quidem, quid homo sit, capiunt, multoque minus sciunt, quæ ratione homines Respublicas instituunt, ac regant, aliorum m. cursus meritantur, mare navigent: hæc enim omnia ipsarum captum superant; Atque ex hoc ipso homo, quippe supra bestias naturæ nobilitate constitutus, idque non a sese, inferre debet, id, a quo superior bestis est, constitutus, non minus sese superius, quam ipse sit bestis, ideoque esse aliquam naturam, quæ utpote te excellentior, sui captus modum excedat. „ Ita præclare Grotius l. t. de verit. &c. §. 11.

IX. Verum si organatur Athei, eo demum ceu ad atheismi centrum sese recipiant, necesse est, Deum nempe non esse, quia non videtur. Hanc eis aperoit Epicurus viam, qui, ut est apud Diog. Laert. l. 20. Epist. Epic. ad Her., principii loco constituit, *cognosci nihil per se posse, quod incorporeum sit, nisi vacuum*, quo principio quid falsius? Nonne sola cogitationis idea illud aperte convellit? Quæ hujus cum atomis, aut cum vacuo colligatio? Suas esse spiritui res objectas ab iis, quæ phantasie sunt, per sepe distinctas, nonne intimo sensu percipimus, quum figuram generatim idem, ac corporis circumscriptionem esse, multo facilius spiritus assequatur, quam sibi quadrati aut ellipsis phantasia fingat imaginem? Etiamne io rem tam perspicuam, & cuique ad se ipsum attendenti maxime denotatam, argumentatione, exemplisque opus est? Sed facile homines, qui sponte perire volunt, sibi patiuntur illud. Quispiamne de reciproco maris æstu atque

que motu, de magnetis virtute &c. dubitat, etsi hæc non habeat plane peripe-
lta? Quæ ergo amentia, quis furor, de
summi Numinis existentia addubitare vel-
le, cui omnia argumentorum genera lo-
cupletissimum perhibent testimonium,
quamque ante oculos ponunt, & præsen-
tem tanquam in manibus dant? Quod
obstant nonnulli, (scite ait Grotius
loc. mox cit.) quia non videant Deum,
eo se nec credere, si quid vident, fa-
tis vident, quam hoc sit homine indi-
cium, qui modo mentem habere, se
credat, quam nec ipsam videt. Nihil
vero iis opportunius ac efficacius,
quæ in hos impios torquet Augustinus
enarrat. in Psal. 73. ajens: "Non vi-
deo, inquit: quid crediturus sum?
Anima enim tua videtur, ut opinor."
Stulte, corpus tuum videtur: animam
tuam quis videt? Quam ergo corpus
tuum solum videatur, quare non sepe-
liris? Respondet, quia vivo. Unde
scio, quia vivis, cujus animam non
video? Respondet, quia loquor,
quia ambulo, quia operor. Stulte, ex
operibus corporis agnoscis te viventem:
ex operibus creaturæ non potes agno-
scere Creatorem? "

X. Quid demum subtilissimi homines,
& rara hæc nostræ ætatis ingenia ad ve-
ritatem hanc appetendam adinvenerunt,
quod non idem fuerit olim ab Ethaicis,
& ab Hæreticorum stultissimis centies ob-
jectum, & centies item a nostris obtri-
tum? Qui Tertullianum adversus Mar-
cionem legerit lib. præsertim secundo,
nonne omnia ex origine mali ducta argu-
menta apud eundem inveniet, quæ re-
cens impietatis. Patronus ea procacitate
atque saltu vulgavit, perinde ac si igno-
ra illa fuerint hæctenus ac inaudita? In-
sultantium more percontantur, quid sem-
piterno Deo negotii, priusquam ad mun-
di structuram aggrediretur? Hæc ab
Ethaicis, ut est apud Plut. lib. 1. de
placit. Philos., mutuata questio ea mul-
to futilior est magisque ridicula, quam
Vellejus apud Ciceronem posuit l. 1. de
nat. Deor. c. 8., quæ ad fabricandam
rerum universitatem hanc instrumenta
Deus adhibuit? Quæ molitio? quæ ferra-
menta? qui vestes? quæ machina? qui
ministri tanti operis fuerunt? quemadmodum
ajsem obedire, & parere volunt: si architecti
aut, ignis, aqua, terra potuerunt? Ve-

teres enim ii Philosophi, ait Jaquelot,
multo difficilius intelligebant suum
Deum agere voluntate, nec instrumen-
tis egere, quam sit hodie capro diffi-
cile, quum mundum æternum ponere
per absurdum manifesto sit, eandem
necessario difficultatem submovendam
esse, si mundum Deus a millies cen-
tonis annorum millibus condidisset.
Quam demisse etiam, quam abjecte
de Deo sentiunt, qui solitarii otio-
sumque fingunt, priusquam mundum
hunc suscipere extraendum? Saos Epi-
curus ipse discipulos dedocuisse; nam,
eo auctore, tota Deorum, quos com-
mentus est, felicitas quieta vita erat,
& ab omni inferiorum, humanarum
præsertim, rerum cura soluta; "qua-
re nullam Deo molitiam, tridum nul-
lum, solitudo atque otium attulissent.
Cætera, quæ adversus veritatem hanc
objicere impietas solet, nostris in exerci-
tationibus de opere. Iser. diem partim
dissolvimus, partim dissolvemus, quum
de Providentia Dei erit sermo.

XI. Nec est, quod opponat hic quis-
quam paucos, (ait Grotius) in mul-
tis sæculis, qui Deum esse, aut non
credere, aut non credere se., profes-
rentur. Nam & paucitas ipsa, & quod
statim intellectus argumentis rejecta
universum est eorum opinio, ostendit
non provenire hoc ex usu rectæ ratio-
nis, quæ hominibus communis est, sed
aut ex studio novitatis, quali teneba-
tur, qui nivem atram esse, contende-
bat, aut ex mente corrupta, sicut vi-
tiato palato res, non ut sunt, ita sa-
piunt; præsertim quum & historię &
alia scripta doceant, quo quisque fuit
probius, eo diligentius ab ipso custodi-
tam de Deo notitiam. Atque ideo a
pravo ingenio eorum maxime, quorum
interest, ne quis sit Deus, id est hu-
manarum actionum iudex, venire hanc
a tam recepta antiquitus sententia di-
scissionem, vel hinc apparet, "quod
quidquid adversus veritatem omnium ex-
ploratissimam ponunt, id non imbecillum
solum est & inane, sed absurdum quo-
que, & a communi ipso hominum sensu
quam longissime abhorrens, quod est a
perdoctis viris sæpe jam demonstratum.
Sunt quidem hodie, qui Philosophi audiunt,
& multum ingenio valere seruntur, qui,
aut minima, aut nulla religione obligati
sunt,

Sunt. Utinam, iterum autem utinam sic non esset. Quid vero? Quam tenent homines, agendi ratio tam inordinata sepe est atque perversa, ut pessime sibi rebusque suis consulere, qui ad eorum veli ductum se applicare, & in vestigiis insistere, quin accurate prius momenta perpendere, quibus ad agendum ti ferantur. Quo majori putantur ii perspicacitate atque solertia esse, nonne validiora sint, oportet, perspicua magis, magisque efficacia momenta, quibus in partes, quarum se proficiuntur esse, impelluntur? Hæc vero quæ? Potiora, quæ jactitant, jam dispuimus: reliqua, ejusdem certe furoris, alibi dispellimus. At vere recteque D. Jaquelot animadversum est, ingeniosos acutosque istos non aliam habere impietatis lux rationem præter arrogantiam intolerandam, qua magno in honore ponunt, cuncta fastidiose despiciere, quæ nimis vulgaria atque communia putant, nec melioribus licet, quam reliqui, momentis freti, insigni tamen sibi probro esse existimant, sentire cum cæteris, seseque ad populi religionem adjungere.

XII. Quo autem homines istos a perniciossima hac, si fieri potest, infamia revocemus, eos oramus plurimum, ut argumentum saltem expendant, quod a Blasio Pascali suis in *commentationibus* c. 7. strictim primum breviterque propositum, a Jaquelot exin loco sepe cit. dilatatum, huc peropportune conserimus. Duo primo constituit certissima & explorata, nimirum oportere, ut post mortalem hanc vitam homo aut in nihilum recidat, aut felix perpetuo sit vel infelix; in nihilum autem abire animus hominis nequit, nam esse illum immortalem, tametsi divina revelatio non doceret, ipsa naturæ ratio demonstrat, quod heic summus ut nihil habens dubitationis. Perennem ergo hominis animum æterna manet felicitas aut miseria, quorum duorum alterum inter, & nos sola intercedit præsens vita, cujus reliqui non sunt, nisi pauci anni, aut menses aliquot, forte aliquot dies, aut etiam horæ aliquot. Tam incertum itaque quomodo sit tempus brevis hujus cum aut beata semper, aut misera vita commutationis, nonne prudentia, communisque sensus sciscunt, sine mora deliberandum, quarum quis partium esse velit? Equæ ratio est, quod secundo statuit, quam pri-

mæ ipsæ rationis scintillæ, & prima ipsa proprii amoris semina ad felicitatem animum inclinent, propellantque, avocent contra a miseria, hæsitandum non esse, quin sit eligenda felicitas, nisi momentis evidentissimis convictus quis fuerit, felicitatem hanc, quæ speranda proponitur, chimericam esse & commenticiam. Quis vero se demonstrationibus hujusmodi convictum dixerit? Fac tamen, solas utrinque (quod tamen falsum est) conjecturas esse, verique similitudines, harum tamen esset ponderanda natura, numerusque pendendus: paria autem etiamsi omnia essent, non hærendum ramen, quin religio præoptetur. Sed & constanter addimus, etsi una tantum ratio probabilis religioni, decem contra impietati faverent, transeundum tamen, si prudens fueris, tuique vere amans, in religionis partes. Itane vero? Ita certissime, quod enim religio promittit, primum infinite bonis omnibus præstat, quibus, abdicata impierate, mittendus est nuntius. Qui enim a vitis se ad probitatem traducit, quibus demum se abdicat? Ab aliena uxore aut filia ablinet, a cæde, a furto, a mendacio, a falso ferendo testimonio, a libidinibus, quæ naturam ipsam infamant, hominemque in bestiarum classem concitant. Ea ne vero illa sunt, ut spei felicitatis æternæ, ut ut levis tenuisque ponatur eius probabilitas, sint præferenda? Adeo ne quisquam mentis inops, qui periclitari nolit, si possit unius oboli damno decies certum aureorum millium compendium facere? Præterea, quæ passim sunt voluptariæ dissolutæque vitæ confectaria? Valentini primum incommoda, & præmatura mors, ita ut si omnes denotati essent, quos intemperans luxuries ad tumulum urget, aut in languorem insanabilem concitit, fatendum constanter esset, suum ferme semper ad obscenas voluptates supplicium adjunctum. Quid quod scelesti poenas luunt, ut ait Cicero de leg., non tam iudicis, quam quod eos agitant, insectanturque turis, non ardentibus tradis, sicut in fabulis, sed angore conscientie, animique cruciatu? Reponunt Athei, importunas has sollicitudines atque metus hinc oriri, quod persuasum quis falso habeat, Deum esse scelerum ultorem, poni autem extinguique mox, ut falsum hoc, quo animus imbutus est, præjudicium abicitur. O acutos homines, qui paucis verbis negotium con-

confessum putant! Ut depellatur angor, qui ex conscientia peccatorum, & ex suppremi iudicii metu exoritur, etiam quum nihil tibi ab hominibus timendum est, evidenti demonstratione convictus sis, oportet, nullum esse Deum recte praveque factorum iudicem, quæ quum nulla hæcenus fuerit, nec esse possit, concedendum est, conscientiam tristem scelerum poenam, ut eam Cicero vocat, ipsamque per se maximam iustam esse, necessariam, & quæ removeri nulla ratione potest. Profecto, si homines hos tam constantes, tamque ad audendum projectos cogat quis, missa in unam manu sortes ducere, schedasque, quarum viginti securitatis, una suspensio sententiam descriptam habet, miscere, atque unam sortito capere, expallecerent, rigorent, contremiscerent. Etiam si, ergo viginti argumentis appetteretur Dei existentia, unoque tantum confirmaretur, nonne æquum maxime & rationi consentaneum, a flagitiosa profligataque vita animi æternæ calamitatis metu ad pietatem religionemque revocare?

XIII. His consiliis, jam quæstio ex ordine ponenda est, & ad veritatem plane revocanda & transigenda. Quæritur, an habita live demonstrationum argumentorumque cogentium, live conjecturarum, probabilitatum, verique similitudinum ratione, possit Atheismus cum religione adæquari. Paria licet utrinque essent omnia, ratio jubet, religioni non hæsitanter manus dari, quin etiam si (quod est quam longissime falsum) maiorem veri haberet ille, quam illa similitudinem, prudentia tamen sui que anor deberent hominem in partes religionis impellere; tum quod animi tranquillitate perpetua virtutis comitis satis superque pensatur abdicatio viti, quod sola consequuntur pericula, solitudines, pudor, infamia; tum quod felicitatis æternæ spes gravior est, quam ut deponi, quum videtur illa secundum rationem esse, sine prudentiæ injuria possit. Annon satis est felicitatem hanc commen-ticiam non esse & chimericam, ut ad eam aspirare & anniti prudenter animus possit? Ingentis, quod absque notabilis cuiuspiam boni iactura fieri verisimiliter potest, compendii spe nonne quotidie & prudentiores alliciuntur excitanturque? Cæterum tantum abest, ut religionem inter ac impietatem suspensus distractusque sit animus, ut ratio contra tota ab illa sit, tota ad-

Shingeli Tom. II.

versus hanc; nam quidquid auctoritatis est, quidquid demonstrationum, quidquid conjecturarum, verique similitudinum, totum ad religionem astruendam, convevellendamque impietatem conspirat. Visne auctoritate duci? Plurimum afortorum, quibus non magis quam brutis animantibus, nota religio, paucorumve semidoctorum, quibus, etsi religione superflue tenus norint, unice gloriosum est, a communi aliorum persuasione palam, arroganterque discedere, auctoritas nam præferenda innumeris doctrina, prudentia, probitate eximiis, qui veritatem hanc diu multumque scrutati quovis sæculo constantissime tenuerunt, religionemque penitus excussam perceptamque sancte confectam sunt. Id plane ab æquitate, & a recto sensu alienum est. Num conjecturis, probabilibusque argumentis pendenda res? Singula quidem seorsum non sunt ad convincendum idonea; ex iis tamen collectis, & ad veritatem eandem linearum instar ad centrum directis, cœu ex totidem conjunctis radiis lumen emicat, quod proxime ad perspicuitatem demonstrationis accedit. Nonne autem omnia probabilium argumentorum genera gravissimam hanc, quam oramus, causam confirmant? Quid ad ea eludenda obicere impietas hæcenus potuit, nisi frivola quædam ex incomperita penitus infinitæ mentis natura agendique ratione, quibus tamen nec appetitur, nec infirmatur momentorum vis, quibus & Dei existentia, & religionis veritas demonstratur? Quid enim absurdius, iniquius, stultius, quam Deum negare, ut ut sit veritas hæc firmissime constituta, quod omnia Deitatis consilia denotata plene non habeas, & perspecta?

Eitne demum demonstrationibus transigendum negotium? Harum quum duplex sit genus, alterum earum, quas *metaphysicas* dicunt, quæ in rei objectæ evidentia, & in ea, quæ effectum inter & causam, necessaria est, connexion fundatur; alterum earum, quas *morales* vocant, quasque naturalis iple, qui maxime in repentinis emicat, hominum instinctus, manifestissima gentium omnium consensio, consilans populorum omnium, apud quos ratio bonique mores, inducta feritate, non plane extincti sunt, traditio, Historicorum omnium testificatio suppeditant, nonne ex utroque genere plurimæ, æque evidentissimæ demonstrationes suppetunt, quibus hæc

B

veri-

veritas ita ad liquidum perducta est, ut, qui adhuc negant aut dubitant, in communis humanitatis hostium numero habendi sint? Quoniam itaque esse præstantem aliquam æternamque naturam, & eam suspiciendam; admirandamque hominum generi, auctoritas omnis, omnis conjectura ac probabilitas, & cuiusque generis demonstratio confiteri cogit, nihil absurdius, iniquius nihil, quam sine Deo, & religione esse, aut videri velle, stultæ & periculæ ostentationis gratia, ut singularis nimirum audias, & spiritus fortis women obtineas.

XIV. Quom autem Deum esse, seu æternam sapientissimamque mentem, quæ ut ipsa per se, & primæ rerum omnium causa, exploratum constansque sit, expendenda attente sunt legitima veritatis huius conspectaria tria. 1. Constat, præstantissimam hanc naturam universitatis rerum omnium causam, ab iis, qui cognitione possent, sciuntque potentiz ac bonitati ejus acceptum referendum esse, quod sunt, suspiciendam maxime colendamque esse, quam summi numinis venerationem cultumque ratio ipsa præscribit. 2. Nec minus patet, esse illum invocandam. Cujus enim potentia mundus est conditus, ejusdem providentia administratur, oportet, nec aliter sentire quis potest, absque summæ hujus, sapientissimæque mentis injuria; quare, ut scite ait Cicero l. 2. de leg. „ Deum esse Dominum ac moderatorem „ omnium rerum, etque quæ geruntur, „ ejus geri judicio ac numine, eundem „ que optime de genere hominum mere- „ ri, & qualis quisque sit, quid agat, „ quid in se admittat, qua mente, qua „ pietate religiones colat, intneri, pio- „ rumque & impiorum habere rationem, „ a principio civibus „ quam persuasum esse debeat, manifestum est, implorandum ejus præsidium; ejus enim auxilio cuncta contingunt. Inutiles ne vero preces, quod refigi mutative ejus decreta non possint? Non est loci hujus, difficultatem hanc ex insinuato dissolvere: Quo interim fiat Atheo satis, non alio opus est, quam ut intimum quisque suum consulari sensum; deprehendat enim, ipso cordis affectu, & conscientia impulsu urgeri hominem ad preces, idque secundum rationem apprimere esse; nam quom sit Deus eventuum omnium moderator & Dominus, orandus „, ut vel adversa submoveat, vel secun-

da largiatur. Nostrium hoc esse, ratio docet: hoc contenti sumus, oportet: reliqua ad arcana providentiæ pertinent, quæ casualis occultata & circumfusa tenebris latent.

3. Credenda denique, hominum fors diversa pro operum varietate futura. Quom sit enim hominis animus substantia *agens & cogitans*, a corpore plane differt, nec interitini, ut corpus, obnoxius est: Si autem corpori superstes est, sit ejus, oportet, & diversa conditio pro actionum diversitate. Rident conspectarium hoc veteres recentisque Athei, quibus constitutum, bonum & malum non natura sed opinione differre, solaque humanarum legum auctoritate, & varia regionum consuetudine indutum inter utrumque discrimen. Profecto, si nullus est Deus, aut, qui Deus dicitur, sapiens intelligentisque non est, jam nihil virtutem juvet & vitium, recte praveque facta reipsa intererit. Verum, quom Deum esse, eumque summam & sapientissimam mentem, exploratissimum sit, solida hæc bonum inter & malum distinctio explodi nequit, quin nitidiora ipsa rationis principia convellantur. Si enim Deus est summa mens, sapienter itaque agat, necesse est, ideoque operum suorum ordinem amet, oderitque hujus ordinis perturbacionem: Consequitur ergo, velle illum, ut sit hominum vita rationi consentanea. Perinde ne vero secundum rationem est, viatorem spoliare, mactareque, ac pauperi extreme laboranti opem ferre? Cæterum quid iure manifestissima hæremus? Soli possunt bonum cum malo, virtutem cum vitio confundere, qui Deum negant, aut Deum materiem brutam & inanimam ponunt. Igitur, quandoquidem est Deus, isque amans virtutis, & vitii osor, sunt quoque animi hominum immortales, non eadem horum post dissolutionem corporis futura conditio est, quod & præcis quibusque Philosophis ratum adeo fixumque fuit, ut, & qui omnia problematum loco habentes, de animorum immortalitate dubitarunt, Academicorum concursus sententia fuerit, si corporibus supersint animi, furoris probos perpetuo felices, improbos autem peneniter miseros. Horum pleraque ex Jaquelot delibare, & latine reddita huc conferre non puduit, nam & eadem ille ex commentationibus Blasii Pascalii c. 1. & 7. ferme descripsit.

PRÆLECTIO II.

De Natura Dei.

I. **E** Visito numen esse aliquid, in naturam ejus inquirendum est. „ Sed quia „ (ait D. Thomas 1. p. q. 3. art. 1.) de Deo „ scire non possumus, quid sit, sed quid „ non sit, non possumus considerare de „ Deo, quomodo sit, sed potius quomodo „ non sit. „ Quare 1. c. gent. c. 14. dixit, in consideratione hujusmodi *via remotionis utendum*; „ Nam divina substantia „ omnem formam, quam intellectus noſter „ attingit, sua immensitate excedit, & „ sic ipsam apprehendere non possumus, „ cognoscendo quid est, sed aliqualem ejus „ habemus notitiam, cognoscendo, quid „ non est; Tanto enim ad ejus notitiam „ magis appropinquamus, quanto plurima „ ab ejus intellectu poterimus remove- „ re; nam tanto unumquodque perfectius cog- „ noscimus, quanto differentias ejus ad „ alia plenius intruemus; habet enim res „ unaquæque in se ipsa esse proprium ab „ omnibus aliis distinctum . . . & sic „ per ordinem, & ad omni eo, quod est „ præter ipsum, per negationes hujusmo- „ di distinguitur, & tunc de substantia „ ejus erit propria consideratio, quum cog- „ noscet ut ab omnibus distinctus: non „ erit tamen perfecta cognitio, quia non „ cognoscetur, quid in se sit. „ Aliam „ tamen ab hac, quæ rectissima est, & tu- „ tissima, ingredi persequique viam ad cog- „ noscendum Deum voluerunt Spinozæ Dis- „ cipuli, revelationis hostes, naturalisque „ religionis cultores, qui, ut epistolarum „ Belgicarum Scriptori scite animadversum „ est, erſi verbis Deum ponant, ipsa tamen „ re negant; contendunt enim, Deum non „ aliud esse, quam vastam hæc aspectabilem- „ que rerum universitatem, infinitam, im- „ mensam, incircumscriptam, cujus ut prin- „ cipium nullum, ita & nullus finis. Quid „ enim, si perire quædam videantur atque „ desinere? Reipsa nihil perit, sed formam „ duraxat mutat. „ Omnes hominum, & „ brutorum animæ, (ait Bayle) animæ „ mundi partes sunt, quæ, quum dissolv- „ rur corpus, cum toto iterum copulantur. „ Quæ animaræ sunt, amphorarum aquæ „ similia sunt in mari natantium. Has si „ confregeris, earum aqua cum toto, ma- „ ri nempe, miscebitur atque confunditur.

„ Idem singulorum animabus accidit, „ quum organa, quibus restrictæ erant, „ morte solvantur & dissipantur: „ cor- „ pus scilicet ad crassiores mundi partem, „ terram nimirum, adjungitur, anima ad „ subtiliorem materiæ portionem, quæ an- „ ima mundi est, & Deus ipse. Qui non „ sit omnino a ratione desertus, negare non „ potest, perinde quidem, talem Deum ponere, „ ac vere nullum agnoscere?

II. Hunc, qui religionis naturalis asse- „ ctis communis est, errorem antiquissimum „ esse, jamque dudum extinctum a Spinoza „ iterum excitatum, non dubitabit, qui D. „ Thomam legerit 1. p. q. 3. art. 8., cu- „ jus titulus, *An Deus in aliorum composi-* „ *tionem veniat*, scribentem: „ Circa hoc „ tres fuerunt errores; Quidam enim po- „ fuerunt, quod Deus esset anima mun- „ di, ut pater per August. l. 7. de civ. „ Dei c. 6., & ad hoc etiam reducitur, „ quod quidam dixerunt, quod Deus esset „ anima primi cæli: alii autem dixerunt, „ Deum esse principium formale omnium „ rerum, & hæc dicitur fuisse opinio Al- „ maricianorum (ab Innocent. III. in „ rv. Later. Gener. Syn. damnata ceu „ *perversissima & infana*): Sed tertius „ error fuit David de Dinando, qui stul- „ tissime posuit, Deum esse materiam „ primam, hæcque infinitam, æter- „ nam, immensam. Primum errorem a Spi- „ nozæ gregalibus adoptatum apertius notat „ idem D. Th. 1. c. g. c. 27. aiens: „ Sic igitur „ Gentilium error excluditur, quidicebant, „ Deum esse animam cæli, vel etiam ani- „ mam totius mundi; & ex hoc errore „ idololatriam defendebant, dicentes, to- „ tum mundum esse Deum, non ratione „ corporis, sed ratione animæ, quo suppo- „ sito sequi opinabantur, quod mundo & „ partibus ejus non indebite cultus divi- „ nus exhibebatur. „ Firmissima quidem „ sunt, & invicta, quibus idem D. Thomas „ laudatis in locis errorem hunc obtricit, „ evidenter ostendens, Deum neque corpus, „ neque materiam, neque cujusquam formam „ esse, nec in aliorum compositionem venire „ posse; quum sint tamen illa notissima, & „ pervulgata, libet ea pressius urgere; qui- „ bus ep. 11. III. & IV. de natura Dei me- „ moratus Auctor probat, religionis naturalis „ cultores sibi non conſilare, & in contradi- „ ctiones non conciliandas abire.

III. Si Deus anima mundi est, non ergo „ est nisi mundi pars, non autem integer mun- „ dus,

dus, ideoque nec infinitus nec immensus
 &c. Quum mundi anima sit, ajunt, pro-
 prii corporis anima est; utrumque propte-
 rea Deus. Hæc si ita sint, dicendus ergo
 Deus & mundi corpus. Quare ergo natu-
 ralis religio Deum mundi animam tantum
 dicit, nec corpus dicere audet? Quum ni-
 hil materiem puriorem inter, ac crassio-
 rem discriminis ponat, totum contra ejus-
 dem formæ modique illat, totum pro-
 pterea Deum, totus mundus Deus dicen-
 dus erit, nam inter hujus corpus & ani-
 mam nihil interest, sed utrumque simul
 est Deus. Nondum itaque Deum suum
 religio naturalis agnovit, imo nec ipsa
 se nescit, ignoratque, quid sibi ad creden-
 dum propolium habeat. Rursus: Si Dei-
 tas est mundi anima, aut natura a mate-
 rie differt, aut est & ipsa materies: Si
 primum, falso ergo effertur, nihil præter
 materiem esse: Res itaque a materie na-
 tura diversa, multumque superexcellens di-
 gna est, quæ a nobis suspiciatur, & non
 interiori solum, sed & exteriori cultu ex-
 cipiatur; superiore enim beneficamque
 naturam, cui accepta referenda sint omnia,
 honorandam colendamque esse ratio sci-
 scit. Si autem Deitas a mundi hujus ma-
 terie diversa non est, nonne verba medi-
 tato dantur ad fallendum, quum hujus ma-
 terialis mundi anima Deitas prædicatur?
 Quidquid in mundo est, materies est, cor-
 pusque inter & animam nihil intercedit:
 nulla ergo mundi anima, nulla divinitas,
 providentia nulla, nisi forte hæc anima
 ipsa sit partium mundi dispositio, & apta
 ad motum collocatio, quod Theillarum
 quidam nuper expressit, *aiens, Deus, id-
 est natura, quatenus ipsa est motus omnis
 principium*. En quid *anima mundi* nomi-
 ne veniat: natura ipsa. En quid sub ja-
 ctato hoc vocabulo fraudis lateat. Anima
 mundi non alia est, quam materies, seu
 materiei ordo, dispositio, atque concordia,
 periæ ac citharæ anima. Hicne religio-
 nis naturalis cultorum Deus?

IV. Ut ut verbis ludant, non alium
 iis Deum esse, testimonis Popes, & Vol-
 taire laudatus Auctor evincit. Profecto si
 Deitatem spiritualem haberent, ponere non
 possent, dilectari divinique illam in tot
 centena parricidarum milia, quas ho-
 minem animas dicunt, quæque, dissoluto
 corpore, suum ad totum redeunt, atque
 agglutinantur? Hoc ne spiritus idea fert?
 Num hoc concipere ratio potest? Omne

quidem, ut ait Cicero, corpus secari ae-
 dividi potest, quod sit illud extensum,
 ideoque dividuum: spiritus vero quæ ex-
 tensio? Qui ergo tantum Deitatis divisi-
 onem faciunt, non alium, quam mate-
 riem & corpus, Deum habent. Sed &
 sua hac positione eos se in laqueos indu-
 unt, quos extricare non possunt. Si ma-
 terialis est Deitas, singularia quæque ro-
 tidem sunt velut globuli in immenso na-
 turæ mari extantes: inflantur, ait Pope,
 turgent, exin solvantur, & ad mare red-
 eunt. In hominis obitu pinguis & concre-
 ta pars cum terra miscetur, tenuis, quæ
 rationis compos est, & animus dicitur,
 cum superioribus & subtilioribus mundi
 partibus, cumque toto suo confunditur,
 perinde ac cum oceano gracilis spuma,
 unde extiterat. Dux itaque in homi-
 ne distinctæ partes: crassa, iners, nec
 sentiendi capax, & subtilis, quæ cogitat,
 judicat, ratiocinatur, timet, amat, spe-
 rat, quam Voltaire epist. Philoſop. 26.
materiem cogitantem vocat. Totum ergo,
 ad quod altera hæc pars post corporis dis-
 solutionem adjungitur, & aggregatur, res
 sit, oportet, *cogitans, judicans, volens,
 amans* &c. sed & æterna, immensa, quæ
 omnia norit, velit, possit &c. Si enim
 particula quidquam intelligit, vult, potest,
 nonne totum atque perfectum omnia vel-
 le atque posse, consequitur? Totum hoc
 ergo veneratione cultuque dignum est;
 nam si præcipue colendus Rex, sique pa-
 rendum, quo magis his obsequiis excipien-
 dum totum, ejus non est Rex nisi par-
 ticula? Summa itaque hæc res beneficia
 est, & universalitatis rerum curam gerit.
 Si enim beneficus est Rex, non erit to-
 tum multo magis beneficum? Si portio-
 nem mundi Rex administrat, nonne &
 ipse & reliquæ totius partes a toto admi-
 nistrantur, oportet? Ponenda itaque pro-
 videntia, gratiæ animi sensibus proſe-
 quenda; sunt enim totius multo præla-
 tiora in nos merita, quam cujusque Regis
 in subditos. Quum ex ipsa Adversario-
 rum positione consecutiones hæc legitime
 & necessario ducantur, manifestum est,
 ad religionem veritatemque firmandam eam-
 dem illa valere, quæ ad eam subvertendam
 adversarii commenti sunt, consoldique
 illos fuisset armis.

V. Præterea: Si Deus anima mundi
 est, omnesque hominum animi sunt hujus
 animæ partes: insunt ergo in Deo vitia
 omnia.

omnia perque ac virtutes omnes: in his crudelis est, in iis latio, in iis mendax, in aliis avarus &c. imperitus rudisque simul & doctus, in Voltaire sapiens, in Pascali vero *stultus*, ac insignis *Myanthropus* (ita enim Pascalem Voltaire ep. 25. vocat). Quid plura? Idemmet Deus in Voltaire principia statuit, quæ conciliare invicem nequit, systemata cudit, quorum colligari & coherescere partes non possunt: ineptus est pravusque Philosophus, in omnibus mundi partibus, sæpe in una eademque, nunquam secum ipse consentiens. Si Voltaire fides ser. 5. de *natura voluptatis*, Pascalis *somnator* est & *fanaticus*, cuius emendandi sunt errores. Quid? Voltaire ad errores Dei corrigendos aggreditur? Pascalis enim globulus est, in quo perinde ac in Voltaire particula Deitatis inest, quæ mox, ut ille obiit, ad totum suum rediit, & cum eo, unde decisa fuerat, confusa est. Non erimus in hoc argumento premendo longiores; eorum enim, qui in hac quæstione versantur, nemo unus est, qui illud adversus Spinozam, ejusque gregales nervose non urgeat.

VI. Jam nunc, rogemus, (ajebat apud Cicero. l. 1. de nat. Deo. Cotta), quid, aut quale sit Deus? Auctore utar Simonide, de quo quum quævisset hoc idem Tyrannus Hiero, deliberandi causa sibi unum diem postulavit; quam idem ex eo potitridie quæreret, biduum petivit, quum tripius duplicaret numerum dierum, admirantique Hiero requireret, cur ita faceret? Quia quanto, inquit, diutius considero, tanto mihi res videtur obscurior; "facilius enim intelligitur, quid non sit, quam quid sit Deus. Cæterum quum fundamentum hujus quæstionis præclare jam factum sit; neque enim instituto aliquo aut more aut lege est opinio constituta, sed maueat ad unum omnium firma consensio, intelligi propierea necesse est, esse Deum, quoniam insitam ejus vel potius innatam cognitionem habemus: de quo autem omnium natura consentit, id verum esse, necesse est: esse igitur Deum consentiendum est; quod quoniam fere constat inter omnes non Philosophos solum, sed etiam indoctos, fateamur, constare illud etiam, hanc nos habere sive anticipationem sive prænotionem Dei, ut spiritum parissimum illum esse, petemus. Quæ enim nobis natura informationem Dei ipsius dedit, eadem insculpsit in mentibus, ut

eum spiritum haberemus cujusque materiei, & concretionis corporeæ profus expertem. Quid enim Dei nomine intelligimus? Rem omnium maximam atque excellentissimam, qua excogitari nihil majus, præstantius nihil potest. Præstaret ne vero ille omnibus, si corpus, aut materies esset, aut quidquam hujusmodi haberet admixtum? Spiritum esse Deum, eumque in *spiritu* & *veritate* adorandum, præterquam quod est in sacris literis explicatissimum, tam est illud ipso naturæ lumine exploratum, ut veterum Philosophorum nobilissimi Tales Milesius, Anaxagoras, Plato aliquæ Deum posuerint *mentem*, *aperientem*, *simplicem*, *sine corpore* &c. & in Tulse. q. Cicero scripserit: "Nec Deus ipse, qui intelligitur a nobis, alio modo intelligi potest, quam mens quædam soluta, libera, segregata ab omni concretionem mortali, omnia sentiens & movens, ipsaque prædita motu sempiterno." A recta ergo ratione quam longissime aberrarunt cum, qui mundum hunc aspecabilem *animantem*, *immortalem* & *eundem beatum*, atque *rotundum*, *aerimensum* & *infinitum*, & *semper in motu*, æthera, elementa, animantia bruta, astra, homines, mares & feminas Deum constituerunt; tum qui præpollere nonnulla divini eloquii loca interpretati humanam Deo formam atque lineamenta stultissime tribuerunt, ad quorum vesaniam coarguendam satis superque sunt, quæ habet D. Thomas 1. p. q. 3. ar. 1. & 1. c. gent. c. 20. & 26; quibus in locis errorem hunc ex illiuto resellit.

VII. Ut est autem Deus parissimus spiritus phisicæ, ut ajunt, cujusque concretionis omnino expertus, ita & nulla in eo, quam *metaphysicam* dicunt, compositio est, sed summa simplicitas; sicut enim ait egregie D. Th. 1. p. q. 3. ar. 37., in *Deo non est compositio quantitatuarum partium*, quia corpus non est, neque materia & forma, quæ est actus purus nihil habens de potentialitate, ita nec in eo est aliud natura & suppositum, neque aliud essentia & esse, neque est in eo compositio generis & differentia, neque subjecti & accidentis. Licet singula hæc propriis iisque firmissimis quæque momentis probet Angelicus, omnia tamen ex germana ipsa, quam informatam animo habemus, Dei idea petita sunt, quod sit ille videlicet entium maximus nobilissimus, quo excellentius majusque

jusque nihil concipi animo potest, parus totiusque actus, prima omnium causa, a qua idem compositionem cujusque generis plane abhorre, demonstrari facillime posset, nisi in re exploratissima verba poneretur, supervacuum esset. Est ergo ipse *sua Deitas, sua vita, suum esse*; hanc autem sublimem veritatem, ait I. c. g. c. 22. Angelicus, Moyses quæreret Exod. 3. edoctus, qui quum quæreret Exod. 3. dicens: *Si dixerint ad me filii Israel: quod est nomen ejus? quid dicam eis?* Respondit Dominus: *Ego sum, qui sum: sic dices filiis Israel: Quis est, misit me ad vos, ostendens, proprium suum nomen esse, qui est.* Quodlibet autem nomen est in illud ad significandam naturam seu essentiam alicujus rei; unde relinquitur, quod ipsum divinum esse est sua essentia vel natura. "Hinc idem Angel. 1. p. q. 13. art. 11. probat, nomen hoc *qui est*, Dei proprium maxime esse; nam, ut I. I. de fid. orthod. c. 12. ait Damascenus: *Principalis omnibus, quæ de Deo dicuntur, nominibus est, qui est; totum enim in se ipso comprehendens, habet ipsum esse velut quoddam pelagus substantiæ in se insitum & indeterminatum.*

VIII. Cæterum, quæ de divina simplicitate sunt posita, non videntur usque adeo rata, ut parere persuasionem possint, nisi non leves, quibus impedita sunt, submotæ fuerint difficultates; quum enim simplicitati compositio opponatur, qui est in Deo summa simplicitas, in quo compositionem esse, negari nequit? Annon sunt enim ejus attributa, ac relationes a Deitate distincta, atque distincta adeo, ut esset de iis opposita, eoque veræ enunciationes possint, quod opus non est, exemplis, quippe notissimum, declarare? Ex his ergo compositio fiat oportet; est enim hæc distinctorum consociatio atque unio. Annon inest etiam in Deo illa, quam ex *subiecto & accidentibus*, dicunt, compositio? Nam est ille vere rerum omnium creatorum Auctor, Dominus, Moderator &c. quas quum non ab æterno, sed certo tempore effecerit, experient ex tunc moderari, manifestum est hanc Domini &c. appellationem, atque, ut ajunt, *relationem* novam esse, & Deitati accidisse. Inest ergo in Deo quidpiam externum & adventitium ad ejus naturam sempiternam adjectum, quod accidens dicimus, atque hinc non potest compositio non existere,

quæ summam Dei simplicitatem excludet.

IX. Absit tamen, ut hæc quempiam ita moveant, ut a vera certaque sententia discedat; etsi enim quidpiam vere sit dicaturque compositum, cujus extrema res ipsa distincta sunt, hominem ex anima, & corpore, humanum corpus ex pluribus membris compositum dicimus, quod anima a corpore, unum corporis membrum ab alio re distinguatur; Deitas tamen idem cum attributis suis omnino est, nec in Persona Patris illud, quo Deus est, ab eo, quo Pater est, reapse distinguitur. Quid vero, si enuntiar de Divinis opposita vere recteque possunt, Patris e.g. naturam communicari Filio, non item paternitatem? Hæc ne propterea ab illa revera distincta? Sola, quam rationis appellant, distinctio satis est, ut sint propositiones illæ verissimæ; Quid namque puncto simplicius minusque divinum? Unum tamen idemque quum re sit, quia est ratione diversum, principium est, & finis linear, nec eadem ratione principium, quia finis. Nihil est ergo, quod divinæ simplicitati timeamus; Est enim Deitas cum proprietatibus suis ac relationibus unum penitus atque idem, nec ab iis nisi ratione distinguitur.

Ex quo vero tres in Deo Personæ sint re ipsa distinctæ, in Deo nam propterea compositio? Spectari illæ bisariam possunt, vel ut ad Deitatem, cujus proprietates sunt, vel ut invicem referuntur. Primo modo eoque potest earum cum divina natura compositio esse, cumque unum idemque revera sunt? Secundo autem modo, sunt illæ quidem re distinctæ ac mutuo oppositæ, nec ullam tamen compositionem inducunt; ad hanc enim satis non est, extrema aliqua ipsa re distincta esse, sed quæ distincta sunt, uniantur, oportet: Est ergo in ipsa Personarum distinctione divinæ simplicitas prorsus intacta.

Quia etiam in principio, scilicet temporis, *creavit Deus calum & terram &c.* capique ex hinc Creator dici, Dominus, Rector &c., facta nam ad eum tunc est novi externique cujuspiam, quod *accidens* vocatur, accessio de Quæ hinc ortæ sunt, nomenclationes, relationesque, in Deo non re, sed sola ratione inest, suntque ex nostro intelligendi modo protectæ. Re enim ipsa illud solum ad alterum refertur, quod ab eo pendet; quare, ut Aristoteli anim-

animadversum est, sciens quidem reapse referretur ad scitum, non autem contra, quum hoc ab illo non pendeat; quod enim cognosci potest, idem prorsus & semper est; siue sciatur, siue ignoretur. Quum ergo omnia quidem a Deo, Deus autem a nullo pendeat, omnia revera ad ipsum, ipse vero ad opera sua non re, sed sola ratione referretur, quod nequeat creaturarum rerum relationem ad Deum mens humana concipere, quin aliquem Dei ad creata respectum vicissim intelligat.

X. Hæc quum ita sint, nemo non intelligit, maximam divinæ simplicitati a Gilberto Porretano Pictaviensi Episcopo irrogatam injuriam, qui *realem* ut ajunt, ac intraneam in Deo distinctionem adstruxit, de cujus tamen errore non convenit inter Theologos. Vasquez Frassen, L. Herminier, Berti, alique censent, distinxisse illum revera a Deo naturam, relationes & attributa, ita ut Deitas, Paternitas, Sapientia &c. Deus non essent, nec tamen distinctionem inter ipsa invicem attributa constituisse. Petavins contra, Juvenin, Gorhi contendunt, & hanc ab eo divinam inter attributa investitam distinctionem, ut Deitatem inter & Deum &c. Quocunque tamen spectetur ille, immanner ab eo erratum, violatamque sua illa distinctione divinam simplicitatem, extra controversiam est; nam, ut l. p. q. 28. art. 2. differit D. Thomas, si divinæ relationes Deus ipse non sint, sed *velut Deo assistentes*, seu extrinsecus affixæ, non potest non in Deo aditui compositio ex *subjecto & accidenti*, summæ ejus simplicitati infesta; quidquid enim extra essentiam est, accidentaliter inest. Jure itaque in Rhemensi Concilio ab Eugenio III. an. 1148. habito prava Gilberti positio proscripta fuit, hæcque adversus ejus errorem edita Catholicæ hdei *Credimus & confitemur, solum Deum Patrem, Filium & Spiritum Sanctum æternum esse, nec aliquas omnino res, sue relationes, sue proprietates, siue unitates dicantur, vel alia hujusmodi adesse ab æterno, quæ non sint Deus, & credimus, simplicem naturam Divinitatis esse Deum, nec aliquo sensu catholico negari posse, quin Divinitas sit Deus, & Deus Divinitas*, in quam Concilii sententiam Gilbertus ab errore suo resiliens prompte concessit.

XI. Cavendum tamen, ne, dum a Gilberto errore recedimus, in oppositum declinamus extremam, omnemque cujusque ge-

neris distinctionem a divinis removeamus. Naturam divinam enim inter ac relationes & attributa ea, quæ rationis dicitur, statuenda distinctio, quam & Œcumenica Florentina Synodus expresse probavit; Sels. liquidem 18. Latinis Patribus assensentibus, *Nos dicimus, substantiam & Personam siue Hypostasim esse idem re, differre autem nostro intelligendi modo*, respondisse Græcos legimus, *hac in parte nulla est inter nos discrepantia*; Quare apud veteres Patres male & hoc nomine auditur Eunomius, quod, quæcunque enunciantur de Deo, nomina, *Deus puta, Pater, sapiens, fortis &c.* synonyma prorsus esse, contenderet, &, quum una eademque prorsus omnium significatio esset, materialem tantum vocis sonum diversum. Patrum contra sententia communis est, singulis, quibus divina exprimimus, nominibus suas subesse notiones, significationesque diversas, quæ variis mentis nostræ conceptionibus vere respondent; Nam quum sit Deus infinitus, mentis autem nostræ acies infirmissima, fit, ut divinæ naturæ plenitudinem una nequeamus intelligentia percipere, imensumque illud perfectionum pelagus uno velot animi obtutu lustrare: Hinc pro notionum, quas de divinis singulatim animo imbibimus, varietate, diversa usurpamus nomina, quibus eadem designemus. Ut Gilbertanam ergo a divinis procul amandam, ita & rationis distinctionem inter ea ponendam, Theologis constitutum fixumque est. Hæc vero qualis?

Neminem latet, quam vetus, vehementisque de hoc capite sit Nominales inter, & D. Thomæ ac Scoti Discipulos contestatio. Posteriores hi pro *formali* illa sua ex natura rei, ante omnem intellectus operationem distinctione actiter pugnant, docentque constanter, Deitatem e. g. & Paternitatem, justitiam, ac misericordiam &c. varias ejusdem divinæ formalitates esse, non sola intellectus nostri operatione, sed ex natura rei, non realiter quidem, sed formaliter distinctas. Distinctionem hanc ceu Gilbertanzæ multam affinem a Parisiensi Academia confixam refert ex Gersonne Tournely: Eandem l. 1. Theol. Dog. c. 8. n. 8. ita peritringit Petavius: „Ab hac vero, nempe a Gilberto, distinctione vel nihil, vel parum discrepare Scholasticorum aliquot opinio creditur, at Scoti, qui citra notionem & intelligentiam nostram proprietates ab essentia divina

„ & inter se se ipsas per se differre estimat. „ Hanc & Thomasmus notavit. „ Scotus (ajens) hac distinctione non hostiliter quidem divinæ insultavit simplicitati, sed minus forsan reverenter ingenii sui acumen illi inferuit. „ Absunt quam longissime a Scotti affectis Nominales, quorum auctor Willelmus Ocham ex eodem licet, ex quo Scotus, Minorum Ordine, qui non aliam in divinis, quam extrinsecam, & quæ rationis ratiocinantibus dici in Scholis solet, distinctionem adduunt, quæ tota in sola nominum varietate posita sit, non autem in diversa animi nostri operatione, de qua eorum opinio hoc est laudati Petavii judicium: „ Ad Aetii & Eunonii placita implicati videntur alterius generis Theologi quos Nominales vocant, qui in iisdem illis proprietatibus divinis solum nominum discrimen agnoscunt, quum ne intelligentia quidem nostra invicem distinctæ sint. „

Medium hos inter cursum tenent Thomistæ, inceduntque tutissime, quorum pervulgata est distinctio *virtualis*, quam & rationis ratiocinata vocitant, sive cum fundamento in re. Distinctionis hujus in Deo ponendæ duplex sibi videntur fundamentum habere, summam ipsam videlicet Dei simplicitatem, & multiplicem, quæ in rebus creatis revera est, quibus tamen omnibus divina simplicitas non perfectissime solum æquivalet, sed & quam maxime præstat, distinctionem; Quia enim summe simplex est Deus, una eum non possumus animi perceptione absolute cognoscere; quia vero infinita ipsa simplicitate sua, quæcunque in creatis rebus distincta reappe, atque dispersa sunt, cumulate complectitur, imperfectas illas inter notiones, quas de Deo animo informamus, intelligentia & ratione distinguimus, quod sint illæ in creatis rebus multiplices & revera distinctæ. Rem declarare exemplo Thomistæ solent. Simplissimus Deus idem ipsa re & Deus est, & Pater, & Dominus, & bonus, & sapiens, & iustus &c. neque omnia hæc, ut & divina cætera, quidquam aliud vere sunt, quam ipsamet Dei substantia summe simplex. Carterum, quoniam homo e.g. non eodem homo est, quo Pater, nec eodem iustus, quo beneficus &c., inde fit, ut meus nostra inter Deitatem atque Paternitatem, atque inter Dei attributa, etiam omnia Deus ipse re

sint, abs se minus plene percepta distinctionem aliquam inferat, non *realem*, quæ divina simplicitas violaretur, sed *rationis*, seu *virtualem*, de qua pauca hæc strictim; de ea namque copiose & ex instituto Dialectici.

P R Æ L E C T I O III.

De Perfectione Dei.

I. **A** Dei natura reflat, ad ejus attributa veniamus, quorum nomine perfectiones quædam veniunt, quæ naturam Dei nostro intelligendi modo consequuntur, atque ratione sive intelligentia nostra invicem distinguuntur. Attributorum Dei alia absoluta totique Trinitati communia, alia relativa & Personarum propria: de his infra, quum de SS. Trinitate sermo fuerit. Illorum alia ad ipsam Dei naturam, alia ad operationem ejus pertinere, concipimus. Inter priora a D. Thomas censentur bonitas, infinitas, immensitas, immutabilitas, æternitas, unitas: inter posteriora vero scientia, voluntas, amor, iustitia, misericordia, providentia, potentia; nemo autem non percipit, de iis primum, quæ ad naturam attinent, ex ordine dicendum esse; naturam enim operatio consequitur. Priusquam de singulis disputationem D. Thomas instituat, in Dei perfectionem generatim inquirat, & quidem ordinatissime; ut enim præclaro ejus Interpreti Cajetano animadversum est, perfectio non aliquam speciatim, neque omnes universim perfectiones significat, sed *modum essendi optimum secundum quancunque rationem formalem*. „ Unde sicut quæ-
 „ rere, utrum aliquid sit perfectum secundum talem vel talem rationem, puta scientiam vel naturam, non est querere, utrum illud habeat aliquam aliam perfectionem, sed utrum habeat illam optimo modo; ita querere absolute & sine specificatione, ut in proposito sit, *utrum Deus sit perfectus*, non est querere utrum Deus habeat aliquam perfectionem, neque utrum habeat omnes, quum hoc reservetur ar. 2. sed est querere, utrum Deus id, quod est, optimo modo sit; hoc est enim esse perfectum. „

II. Cavendum tamen, ne in ipso statim perfecti nomine hallucinemur; nam, ut I. c. g. c. 28. adnotat D. Thomas, si nominis hujus significatio ad suam originem

nam revocetur, perfectio tribui Deo recte non potest; quod enim factum non est, nec perfectum dici posse videtur, seu modis omnibus elaboratum omnibusque numeris absolutum. Caterum, quia omne quod fit, de potentia deductum est ad actum, & de non esse ad esse, quando factum est, tunc recte perfectum dicitur, quasi totaliter factum, quando potentia totaliter est ad actum reducta, ut nihil de non esse retineat, sed habeat esse completum, ideo per quamdam nominis extensionem perfectum dicitur non solum, quod fieri pervenit ad esse completum, sed id etiam, quod est in actu completo absque omni factione, & sic Deum perfectum esse dicimus, &c. Balbutiendo enim, ait Gregor. l. i. Mor. c. 9., ut possumus, excelsa Dei resonamus. Tractato itaque a rebus factis, & usquequaque absolutis ad illud quod, etsi infectum, totum tamen actu est, & cui nihil secundum perfectionis suae modum deest, nomen, Deum maxime perfectum dicimus, quod de eo non semel sacre litterae praedicant, & desipuisse affirmamus veteres illos Philosophos, Pythagoricos scilicet & Lencippum, qui, ut ex Aristot. 12. Metaph. text. 140. refert D. Thomas 1. p. q. 4. ar. 1., non attribuerunt optimum & perfectissimum primo principio. Mirumne vero, tantum delirasse illos qui non aliud primum rerum principium, quam materiam, animo complexi sunt, quam nemo abnuat, esse omniam maxime imperfectam? Recta ne vero ratio fert, ut Deum principium rerum materiale ponamus? Nonne contra scilicet, esse illum primam & solam efficientem omnium causam? Perfectissimum itaque sit, oportet; agens enim, inquantum huiusmodi, in actu est, unde primum principium astruimus maxime oportet esse in actu, & per consequens maxime esse perfectum: ita D. Thomas ibidem, Sed & ipsa Dei idea veritatem hanc persuadet. Qui enim esset Deus, quo cogitari nihil excellentius & majus potest, si non esset ille usquequaque perfectus?

III. Ex eadem Dei idea plane conficitur, & rerum omnium perfectiones in Deo esse; neque enim foret ille omnium maximus & praestantissimus, si aliqua, quae in rebus creatis est, perfectione careret. Ad hoc idem demonstrandum efficacissimum dux D. Thomae rationes 1. p. q. 4. ar. 2.,

Chignoli Tom. II.

Deum scilicet *universaliiter perfectum esse, quia & est prima rerum causa effectiva, & est ipsum esse per se subsistens*; Ex quo enim Deus est rerum omnium prima efficiens causa, oportet, rerum omnium perfectiones in eo praesistere. secundum eminentiorem modum, quam in huiusmodi causa inveniri necesse sit, quidquid perfectionis in effecta est; hoc enim in effectum totum derivatur a causa. Oportere etiam, ut rerum omnium perfectiones in Deo cumulativissime sint, ex quo est ille, qui est, seu ipsum est esse per se subsistens, quis vocare in dubium possit? Secundum hoc, ait Angelicus, aliqua perfecta sunt, quod aliquo modo esse habent, unde sequitur, quod nullius rei perfectio Deo desit. Est enim ille, qui est, habens ipsum esse velut quoddam pelagus substantiae infinitum & indeterminatum. Primam D. Thomae rationem ita digessit Grorius l. 1. de ver. Relig. Christ. §. xv. agens: „Omne id, quod perfectionis nomine intelligitur, solet, in Deo esse, hinc intelligitur, quod, quaecumque est in rebus perfectio, ea aut ceperit, aut non ceperit. Quae non cepit, Dei est, quae cepit, necesse est, habuerit, unde inciperet; Et quam a nihilo nihil fiat, eorum quae sunt, sequitur, ut quae in effectus apparent, perfectiones in causa fuerint, ut secundum eas causa efficere aliquid possit, & proinde omnes in prima causa. Neque prima causa ulla perfectione postea orbari potuit: non aliunde, quia quod aeternum est, ab aliis rebus non pendet, neque quidquam ab illarum actione patitur: neque vero a se, quia natura omnis suam perfectionem appetit.“

IV. Etsi tamen creaturarum omnium rerum perfectiones in Deo sint, non eodem tamen modo, nec eadem prorsus ratione; nam duplex perfectionum genus distinguere Theologi solent, alias simplices, alias simplices vocant. Prioris dicunt, quarum insoles atque notio nihil habet imperfectionis admixtum, nec pugnant illae cum aequali, majorive perfectione, de quibus ait Anselmus, quod meliores sunt ipse quam non ipse, ut e. c. spiritum esse, sapientem, bonum, iustum &c., melius namque est, pergit Anselmus, iustum esse, quam non iustum, beatum, quam non beatum. Posteriores sunt, quarum natura non potest ab imperfectio-

C

ne

ferit D. Thomas, est ipsum suum esse; est ergo sua bonitas, quia cuiusque rei bonum est actu esse. Non solum etiam perfectus est, sed est sua perfectio: bonus itaque non solum est, & summe bonus, sed & ipsa sua bonitas est; rei omniaque perfectio bonitas eiusdem est. Est ille demum omnino simplex: ipsum igitur bonum aliud non est, quam ipse: est ergo sua bonitas. Præter locupletissima divini eloquii testimonia, quæ veritati huic certissimam fidem faciunt, sola, cuius non semel meminimus. Dei idea illam plane demonstrat. Neque enim Deus esset, quo concipi auctimo nihil majus, aut præcellentius potest; si aut bonus ille non esset, aut summum bonum, aut non natura, sed participatione bonus esset, aut non unum idemque prorsus in eo esset, quo est; & quo bonus est. Pressius more suo hæc complexus est Grotius loc. cit. §. vi. ajens: p. Quam vero æperissimum sit perfectiora ea dici quæ vivunt, iis, quæ non vivunt, quæ a gendi pollentiam habent; iis, quæ non habent, quæ intelligunt, non intelliguntibus, quæ bona sunt, his, quæ minus sunt talia, sequitur ex his, quæ modo diximus, hæc omnia attributa Deo convenire, & quidem infinite: Ita quæ esse eum vitæ infinite, idest æternum; pollentia immensa; idest omnipotentem; sic & omniscientem, & omnino sine ulla exceptione bonum.

II. Quis vero divius perfectionis & bonitatis modus? quæ mensura? Nulla; Magnus enim Dominus, Psal. 144, & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non est finis; hanc autem magnitudinem nemo non intelligit, non molis esse, quæ in spiritu purissimo locum habere non potest, sed perfectionis. Item Baruch. 2. Magnus est; & non habet finem, excelsus & immensus. Quamquam non esset hæc veritas in divino eloquio, & in Patrum scriptis testatissima, annon est illa solo naturæ lumine perfecta & explorata? Veterum Philosophorum nemo unus est, qui hæc non habuerit denotant; ut enim 1. p. q. 7. art. 1. refert D. Thomas, omnes antiqui Philosophi attribuant infinitum primo principio, & hoc quidem rationabiliter considerantes, res omnes a primo principio effluere in infinitum. Cæterum ut in primi principii notione er-

rarunt quidam, ita & in ejusdem infinitate ponenda; nam, qui non aliud primum rerum principium, quam materiam statuerunt, non aliam ejus, quam materiale, posuerunt infinitatem; dicentes, aliquid corpus infinitum esse primum principium rerum, in quo quam immaniter errarint, prælest. 11. satis evictum est. Ut est ergo Deus non materies neque corpus, sed purum simplexque actus & spiritus, ita, si qua ejus infinitas est, materialis certe esse non potest; Ut enim egregie docet D. Thomas 1. 2. q. 2. 43. nequit Deo infinitas tribui ratione multitudinis, unus enim est, nec ulla in eo partium vel accidentium compositio; nec secundum quantitatem continuum infinitus dici potest, nam est penitus incorporeus. Relinquitur igitur investigandum, an secundum spirituales magnitudines infinitum esse, ei conveniat, quæ quidem spiritualis magnitudo quantum ad duo attenditur; scilicet quantum ad potentiam, & quantum ad propria naturæ bonitatem seu completionem. Hanc, quam virtutis Augustinus dicit, Dei magnitudinem plane infinitam esse, undecim validissimis rationibus ibidem probat Angelicus, ex quibus pauca hæc delibare, sat fuerit. Deus, quod inculcari nunquam satis potest, est, quo nequit quidpiam excogitari majus ac excellentius. Re autem finita & circumscripta, nonne excogitari alia & alia perfectior potest? Non est ergo natura Dei finita. Infinitus ergo ille suaviter est. Præterea: Unde habere naturæ ejus potest, ut finiatur? A se, an ab alio? Ab alio quidem, si ab alio esset, a se vero, si esse ejus receptum esset, sicut in potentia actus. At est Deus prima omnium causa, nec ullam habere potest sui causam, est etiam purus actus nulli potentia permixtus, nec ejus esse receptum est, ac propterea non definitum: natura ergo sua infinitus est Deus. Huic ferme gemina est ratio, quæ loc. sæpe laud. §. v. nitur Grotius: Attributum cuiusque finitur, aut quia causa, per quam existit, tantum nec plus ei communicavit, aut quia ipsa tantum, nec amplius capiebat: Deo autem nulla natura quidquam sui communicat, nec ipse aliunde quidquam capit, existens, ut ante diximus; per se, sive necessario. Sed & ex virtute, seu

agendi potentia divina infinitio concludi necessario potest. Præterquam quod enim ex nihilo fecit omnia, quod innitit virtutis molimen est, ex quo aspectabilem hanc rerum universitatem effecit, vel tantum opus ita ejus potentiam exhaustit, ut nihil ultra effici ab eo possit, vel non: Si prius, Deus ergo non est, quum non sit, quo excogitari nihil excellentius & majus potest. Quis enim dubitet, quin major præstantiorque sit virtus illa, quæ post cujusque operis molitionem non solum non deficit, sed nec minuitur? Si posterius, addere ergo ad hunc ab se conditum mundum alium potest, ad illum alium, usque in infinitum. Inexhausta autem agendi potentia, quæ nullum extremum habet, cujus & alii post alios esse possunt sine termino effectus, nonne interminata ipsa sit, oportet, & infinita, infinitæ propterea naturæ proprietates & attributum?

III. Inde consequitur, Deum solum infinitum esse, nullam vero creatam rem, ut ut fuerit illa excellens, infinitam simpliciter esse posse; Solus enim Deus a se & per se est, principio causaque carens, cætera vero omnia ab ipso sunt ceu prima, universalissima, rationisque longissime diversæ causa: tantum autem abest, ut causæ hujusmodi virtutem perfectionemque exquirere effectus quicumque possit, ut semper ea multo inferior sit: non potest ergo creata res qualibet infinita esse. Rursus: Creaturarum rerum materiales alie sunt, & corporeæ, alie spirituales: Exploratissimum porro, materialia & corporea infinita esse non posse; materies siquidem per formam contrahitur ac completur, forma item per materiem finitur determinaturque, ut hujus sit, non alterius. Spiritualia ne vero, quæ formas per se subsistentes Philosophi de schola dicunt, infinita simpliciter esse possunt? Quum creata & ipsa sint, non sunt suum esse, sed illud a Deo habent; quare eorum esse in natura recipitur, ut in potentia actus, & ad certam naturam contrahitur, ac definitur: Nec ipsa ergo infinita actu esse possunt. Relinquitur ergo, infinitionem absolutam attributum esse soli Dei proprium ac peculiare, quod communicari nulli creatæ rei potest; est enim, ait Angelicus, *contra rationem facti, quod sit simpliciter infinitum*. Quid ergo, si in divino eloquio non semel creatis rebus in-

finitas attribuitur? Sunt ad vulgarem populi captum, & communem hominum loquendi morem hujusmodi dicta exigenda; solemus enim, quæ ingentia sunt, aut maximo numero, infinita appellare; sic apud Ciceronem legimus, speluncam conversam ad aquilonem *infinita altitudine, infinitum forentium rerum laborem, infinitam* temporum varietatem, genus quætionum *infinitum* &c. quæ nemo non sentit, minus proprie & per hyperbolem dicta.

IV. Infinitatem Dei immensitas sequitur; attribuitur enim Deo, ait D. Thom. t. p. q. 7. art. 1. *quod sit ubique & in omnibus rebus, quia incircumscriptibilis est, & infinitus*. Quoniam autem & inter ipsa, quæ pueris ac rudioribus tradi solent, Christianæ doctrinæ rudimenta tres divinæ immensitatis censentur modi; per *essentiam* scilicet, *præsentiam*, & *potentiam*, audiendus idem Angelicus, qui ibid. q. 8. art. 3. tres modos istos, & quid inter eos interfit, luculentissime exponit, ajens. „ In rebus aliis a se creatis, quomodo sit „ Deus, considerandum est, ex his, quæ „ in rebus humanis esse dicuntur. Rex „ enim dicitur esse in toto regno, per „ suam scilicet potentiam, licet non sit „ ubique præsens: Per præsentiam vero „ suam dicitur aliquid esse in omnibus „ quæ in ipsius prospectu sunt, sicut omnia, „ quæ in aliqua domo sunt, dicuntur „ alicui præsentia esse, qui tamen non est „ secundum substantiam suam in omni „ parte domus. Secundum vero substantiam vel essentiam, dicitur aliquid esse „ in loco, in quo ejus substantia habetur. „ Distinguendos hos ab Ecclesia fuisse divini immensitatis modos, subdit D. Th., ad tres revellendos errores Catholicæ doctrinæ contrarios. Quia enim Manichæorum stultissima positio fuit, sola spiritualia & corporis experta, divinæ potentati, aspectabilia vero & corporea quæque potestati principii mali obnoxia esse, Deum in omnibus sua potentia esse, dicere oportuit; sua autem præsentia in omnibus item esse, statuendum fuit adversus impios illos ex Epicuri schola, quorum est apud Job c. 22. profana vox: *Circum cardines cali perambulatur, & nostra non considerat*, qui nimis est omnia a Deo condita, ejusque potestati obnoxia faterentur, ejus tamen providentiam ad hæc usque sub celo posita corpora non extendebant: Quoniam vero alii, Saturninus scilicet, Menander,

atque non pauci et prisci Simonis Magi discipulis, etiam omnia divinae providentiae subesse dicerent, non omnia tamen a Deo ipso effecta esse, ponebant, sed Angelos dentaxat septem, a quibus reliqua creata sunt, proindeque Deum in omnibus essentia sive substantia sua esse, negabant, *contra hos oportet dicere, quod Deus sit in omnibus per essentiam*. Ab insana posteriorum horumque positione non admodum distare videtur nonnullorum e Socini grege opinatio, quibus constitutum est, Deum proprie summum caelum substantia seu essentia sua inhabitare, unde potestas ac operatio eius in omnes mundi huius partes procedit, in quibus eam exercere voluerit.

V. Non est loci huius, Manichaeorum, Epicureorum, & Simonis Magi asecutorum errores refutare; pestilentiorum enim furculi sunt, quorum alio pertinet refutatio. In Socinianorum commento coarguendo haerendum est, quo divina perinde immensitas, ac vera Dei tota destruitur. Si vellemus Scripturarum testimoniis agere, non esset scriptio in modum; innumera enim illa sunt & diversissima, quibus docemur, *Deum in caelo solum, & in terra desolum, in inferno adesse, impletre illum caelum & terram, excelsum esse & immensum &c.* Quoniam autem Sociniani, ut eorum efficitur elodant, pertinere illa ad solam potentiam atque operationis, non item ad substantiam praesentiam, interpretantur, quantum ab ipsa naturae ratione, & a germana Dei idea aberrant, facillime demonstratur. Quum enim summe simplex sit Deus, non est in eo, necesse potest operatio a natura sive substantia re distincta. Si ergo Deum ubique operatione ac providentia sua praesentem esse, dant Adversarii, & ubique *per essentiam*, quae novum idemque cum ejus operatione re ipsa est; praesentem illum esse, fateantur, oportet. Nec intelligunt, quantam divinae simplicitati injuriam inferant; actum enim de illa, ideoque & de ipsa Dei idea est, si fuerit ejus substantia ad supremum caelum contracta; operatio vero atque virtus in inferiores summo caelo mundi partes effusa. Qui enim fingi id animo potest, sine solida, quae substantiam inter ac operationem non intelligentia solum, sed & ipsa re interit, distinctione? Hanc autem inter naturam Dei ejusque attributa qui interitit, compositionem inducit summae Dei simplicitati, & rei omnium ma-

xima & praestantissima notio profusius infectam. Sed & ad veritatem hanc confirmandam plurimum momenti habet D. Thomae ratio: Deus prima & summa est efficiens causa, quae esse rebus impartit, non solum quum eas actu efficit, sed & quando persistunt; est enim communis Philosophorum scito *conservatio continuata productio*; intime ergo rebus omnibus adest, & est ubique; nam efficientem causam oportet, ei conjungi, in quod per se ipsam agit, suaeque illud virtute contingere. Si Deus itaque rebus omnibus esse datur & conservat, omnibus rebus intime adest, oportet, *per essentiam quidem suam*, ait Angelicus; *ut omnibus causa essendi, per potentiam vero, in quantum omnia potestati ejus subdantur, per praesentiam autem, in quantum omnia nuda sunt, & aperta oculis ejus*.

VI. Ne quemquam autem in recta divinae huius immensitatis intelligentia hallucinari contigat, submoveanturque omnes, quibus impediri illa posset, difficultates, ad manum habenda perximia D. Th. doctrina 3. c. g. c. 68.: „Non est autem x-
stimandum, (ait), Deum sic esse ubique, ut per locorum spacia dividatur, quasi una pars ejus sit hic, & alia ibi, sed totus ubique est; quum enim sit omnino simplex, partibus caret. Neque sic simplex est, sicut punctum, quod est terminus continuus, & propter hoc determinatum finem habet in continuo, unde non potest unum punctum nisi in uno loco indivisibili esse: Deus autem indivisibilis est quasi omnino extragenus continui (id est quantitatis) existens, unde non determinatur ad locum magnum vel parvum ex necessitate suae essentiae, quasi oporteat, eum esse in aliquo loco, quum fuerit ab aeterno ante omnem locum; sed immensitate suae virtutis attingit omnia, quae sunt in loco, quum sit universalis causa essendi. Sic igitur ipse totus est, ubicumque est, quia per simplicem virtutem suam universa attingit. Non est tamen altitudinum, quod ita sit in rebus quasi eis mixtus; ostensum enim est, quod neque materia, neque forma est aliquid, sed est in operibus suis per modum causae agentis.“

VII. Plura tamen sunt, quae negotium videntur facessere, quaeque ab Adversariis in erroris sui praedium avidius arripiantur. Qui

Qui enim cum hac Dei immensitate componi possunt, quæ in sacris literis occurrunt, *egressum scilicet Cain a facie Domini, perrexisse, Rebecam ad consulendum Dominum?* Si ubique Deos, quo dechnare ab eo poterat Cain? Quid opus erat, ut ad eum consulendum alio Rebecca pergeret? Quid, quod & Deus ipse se olim in tabernaculo Silo, exin in Hierosolymitano templo habitasse, testatur 2. Reg. c. 7. ajens: *Neque habitavi in domo ex die illa, qua eduxi filios Israel de Ægypto, usque in diem hanc, sed ambulabam in tabernaculo, & in tentorio?* Quonies legimus, *descendisse Dominum, ut videret, aut aliquid in terris ageret, deambulasse, ab impiis recedisse, Verbum Dei e caelis descendisse, ut caro fieret, descendisse Spiritum S. corporali specie sicut columbam in Christum. Patrem & Filium, venire, & apud eos, qui Deum diligunt, mansionem facere?* Hæc cum Dei immensitate quis conciliabit? Præsertim quum Deus ipse *calum sibi sedem esse, non semel asserat, quare Christus ita orare nos docuit: Pater, noster, qui es in caelis. Sane, etiamne ad infima, caliginosa, & pusilla loca majestatem Dei deducemus?* Etiamne in Dæmonibus eum esse, affirmabimus? *Quæ conventio lucis ad tenebras?* Optime ergo Patres ii, qui Deum *nuppiam, seu nullo in loco, sed in se esse, dixerunt.*

VIII. Pudere Adversarios, homines cæteroqui acutos, debuisset, veritatem exploratissimam tam frivolis ineptisque argumentis appetere. Exponemus singula breviter, & tam legitime, ut non agnoscere vel ipsi non possint, hæc a se adversus veritatem perverse torqueri. Cain itaque *egressus dicitur a facie Domini*; seu a loco, in quo ab Angelo Dei personam sustinente, hæcque sibi conspicio de fratris nece fuerat redargutus: *Perrexit autem ad consulendum Dominum, Rebecca, id est se a negotio omni, domesticumque societate, sevocans in interiorem tabernaculi partem, se addidit, ut liberius tranquilliusque, precibus vacans, divini consilii cognitionem facilius assequeretur. Quidni potuit & inter domesticos sedens fieri voti compos?* Ubique enim est Deus, qui audit clamantes ad se: Ubique, *prope est Dominus omnibus invocantibus eum, omnibus invocantibus eum in veritate.* At non est omnis semper opportunus perinde, atque aptus ad vacandum Deo, & percipienda divina locis, nam & ipsis humanarum li-

terarum studiis nihil occupationibus, frequentia, strepitu infestius, nihil contra, ut ad Atticum scribebat Cicero, otio, tranquillitate, solitudine amicus; Quare Olee 2. Deus ait: *Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor ejus.* Habitasse etiam dicitur Deus in arca fœderis, in tabernaculo, in templo, ut & habitare nunc dicitur in sacris Christianorum ædibus, quod specialis quidam ibi esset præsentia ejus manifestatio, ejusque insignior in populum laudem liberalitas, atque beneficentia, quo spectans Augustinus ep. 57. scribebat ad Dardanum: *satendum est, Deum ubique esse per Divinitatis præsentiam, sed non ubique per habitationis gratiam.* Neque alium, eodem Augustino Interprete. ferm. 77. de Temp., sensum habent Dei descensus, ambulatio, accessio, recessus, in divinis sæpe literis memorata. Descendere, deambulare, accedere Dominus dicitur, *quando specialem fragilitatis humana curam habere dignatur, vel quum aliquid facit in terra, quod præteritatum natura eursum mirabiliter factum præsentiam ejus quodammodo ostendat.* Ad hæc, qua nihil verius, nihil rationi consentaneum magis, Augustini interpretationem qui laudata Scripturæ testimonia revocavit, consentim intelligit, diel, descendisse Deum ad videndam turris Babel structionem, ad videnda Gomorharum scelera, quia inopinata, miraque linguarum confusione, demissoque in nefarius ignis imbre, singulare præter naturæ ordinem præbuit præsentia suæ argumentum: cum Jacob in Ægyptum, cum Josepho in carcerem descendisse, quod eximiam utriusque curam gesserit, dici denique Filium Dei de caelo, & Spiritum S. in Chritum descendisse, quod; ille homo factus sit, hic vero præsentiam suam signo conspicuo declaravit. Nisi interpretationes istæ probentur, & in memoratis Scripturæ locis tropus intelligatur, annon hinc plus efficitur, quam quod Adversarii concedant? Erit ergo corporeus Deus, ut ex his prave intellectis insani Antropomorphitæ intulerunt, a quorum deliratione abhorere Adversarios compertum est. De mansionem Dei in iis, qui illum diligunt, non est, cur dicamus, neque enim, ut post Augustinum docet Angelicus, spectat illa ad generalem Dei præsentiam, qua rebus omnibus adest, sed ad specialem in habitationem per gratiam, quæ iustorum est propria.

Quid,

Quid vero si Deus inquit: *caelum mihi sedes est*? Itane ergo ibi est, ut non sit alibi? Qui hoc testimonium premit, Volzogenius, aut divinam everit simplicitatem, Deique ideam tollit, aut ipse secum aperte pugnat; etsi enim Dei naturam si-ve substantiam intra caeli ambitum concludat, virtutem ejus tamen, ac providentiam non circumscribi caelo; sed etiam ad terras porrigi, dat perhibetur: Quid ergo? Aut distinguit ille non ratione solum sed etiam re virtutem ac providentiam Dei inter, atque substantiam, divinam iccirco dissolvit simplicitatem, Deique notionem delet: Aut, si non usque adeo verum est, discedit ipse a se, eorum, quae num idemque re ipsa sunt, alterum intra caeli fines contrahens, alterum protrahens proferturque ad terras usque. Singularem itaque nomine caelum dicitur Dei sedes, quemadmodum cum Augustino non Catholici solum, sed & Lutherani ac Calviniani ipsi exponunt, quod ibi Deus se se beatis remoto speculo & enigmate, facie ad faciem videndum exhibeat, quod ibi seu in omnium sublimissimo prestantissimoque loco Dei majestas & gloria speciatim effulgeat, quod ibi ab Angelis aliisque Caelitibus perpetuis laudibus celebretur. Hinc ne vero Dei substantiam concludi caelo, nec alibi esse consequitur? Non alio iudice, quam Volzogenio, res decernenda. Scribit enim, templum habitationem Dei dici, quod ibi suam Deus providentiam insignius ostendat, sique ibi ad audiendas supplicum preces singulari benignitate propensior, quin tamen ejus providentia atque virtus templorum definitur angustiis, prohibeaturque, ad omnes mundi partes permanere: Quidni ergo & ubique ille erit, tamen si caelum in divino eloquio peculiari quodam nomine ejus habitatio dicatur?

Qui vero divitum majestati & gloriae timent, si & in vilibus sordidisque locis Deus esse patetur, hi ad phantasia ductum toti se applicant, & ex ea, quod homine indignum est, divina æstimant. Nisi velint cum Manichæis desperare, & diabolum corporearum vitiumque rerum principium asserere, a non lateantur, oportet, loca quælibet a Deo habere esse, & continendi virtutem? Ubilibet ergo sit Deus, necesse est, cum omnium causa efficiens & conservatrix. Hinc ne vero timendum, ne aliquid ad Deum labis adhaereat? Intelli-

ge (in Vorstium, qui præ aliis sic ineptè, aptissime cadunt, quæ adversus insulos æconditiæ Dei hominis facti criminatores hom. 25. habet Basilius M.) divinitatem esse intactam & immaculatam, quæ etsi in materiali sit natura, ita illi inest, ut ejus imperfectum fragileque corrigat, non autem ut ipsa passionum debilitate inquinetur. *Nonne solem conspicis in luto se volutantem, minimeque contaminantem; & super eum coruscantem, minime tamen fatidum aliquid referentem?* Nonne & hominis anima corpus sæpe ulcerosum, putrescens, rificum absque ulla vi labe vivificat & administrat? Quid igitur dubitas de immensa incorruptaque natura, ne aliquam ex abiectis, obscuris, fædissimelocis maculam contrahas? Neque tamen absolute concedimus, Deum & in Dæmonibus esse. In iis enim, ut sapientissime docet D. Thomas 1. p. c. 8. ar. 1. ad 4., intelligitur & natura, quæ a Deo est, & culpæ deformitas, quæ ab ipso non est, eorumque nomine utrumque venit; quare non est absolute concedendum, in Dæmonibus Deum esse, sed addita hac exceptione, quatenus res quædam sunt. *In rebus autem, quæ nominantur naturam non deformatam, seu quarum nominibus nulla culpe significatio subiecta est, absolute dicendum est, Deum esse.* Quid sibi demum Patres volant, qui Deum ajunt, nullo in loco, sed in se esse? In loco plane non est corporum intus, quæ loco continentur, cumque eo adæquantur, neque spirituum, qui loco definiuntur, hicque ita operantur, ut alibi simul operari non possint. Ubique tamen & in omnibus est, ut virtute sua omnia continens, seu omnia efficiens, conservans & movens. Brevis, & nitidissime Augustinus eam. 1. in Pl. 113. *Loca omnia Deus ut indigentia continet, non tanquam indigens ab eis continetur.*

IX. Hujus vero attributi num potest quidpiam creatum particeps esse? Immen- sitatem ita propriam Dei esse, ut communicari rei nulli creatæ possit, solusque Deum per se primo ubique esse, probat Angelicus 1. p. q. 8. ar. 4. in c., & germanam vocum earum per se primo notionem explicat ajens: *Dico, esse ubique primo, quod secundum se totum est ubique; Si quid enim ubique esset secundum diversas partes in, diversis locis existeret, non esset primo ubique, quia quod alicui convenit ra-*

tionem partis, non convenit ei *primo*, sicut si homo est albus secundum deum, albedo non convenit homini *primo*, sed denti. Esse autem ubique *per se* dico id, cui non convenit esse ubique per accidens, propter aliquam suppositionem factam, quia sic granum milii esset ubique, supposito, quod nullum aliud corpus esset. *Per se* igitur alicui convenit esse ubique, quando tale est, quod, qualibet suppositione facta, sequitur, illud ubique esse. Et hoc proprie convenit Deo; quia, quocumque loca ponantur, etiam si ponerentur infinita prae ista, quae sunt, oportet, in omnibus esse Deum, quia nihil potest esse, nisi per ipsum. Sic igitur esse ubique *primo & per se* convenit Deo, & est proprium ejus, quia, quocumque loca ponantur, oportet, ut in quolibet sit Deus, non secundum partem, sed secundum se ipsum.

P R E L E C T I O V.

De immutabilitate, atque aeternitate Dei.

I. Immutabilitatis nomine perpetuam immobilitatemque designamus rei in eodem statu constantiam, a qua dimoveri nulla varietate, commutatione, ac vicissitudine potest. Est hoc Dei attributum in sacris literis commendatissimum; quare in *1. de fide ad Petrum c. 4.* scribat Fulgentius: *firmissime tene, & nullatenus dubites, Sanctam Trinitatem solum verum Deum, ut aeternum, ita incommutabilem solum naturaliter esse. Hoc enim significat, quum dicit Moysi famulo suo, Ego sum, quisum. Hinc in Psalmo dicitur: Tu in principio Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli: ipsi peribunt, Tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur, Tu autem idem ipse es, & omni tui non deficient.* Or. Immensus esset, qui omnia Scripturarum testimonia ad hoc facientia conserere vellet: Quorsum autem, quum ea sit veritatis hujus evidentia, ut quasi ab ipsa coacti antiqui Philosophi, ait D. Thomas *1. p. q. 9. art. 1.*, *posuerint, primum principium esse immobile*? Satis est Dei ideam cogitare, causam scilicet omnium primam & summam, quae esse nunquam capit, quaeque est, ut loqui solemus, non contingenter,

sed necessario & *per se*, absolute omnium maximam & perfectissimam, ut persuasum cuique sit, ita esse immutabilem Deum, ut nulla apud eum esse, aut fingi possit, quemadmodum Jac. *1.* legitur, *transmutatio, aut vicissitudinis obumbratio*; neque enim iam esset ille omnium summus & perfectissimus, si aliqua in eum cadere mutatio posset. Quis dubitet, perfectius illud esse, quod ipsum per se perpetuo est, idemque constanter permanet, iis, quae mutationi obnoxia sunt? Ex eadem hac Dei idea promittuntur tres rationes illae, quibus loc. mox laud. D. Thomas veritatem hanc adstruit, quarum haec summa est: *1.* Deus est primum ens: est ergo purus actus, nam potentia est actu absolute posterior: immutabilis itaque omnino est; quod enim quocumque modo mutatur, aliqua ratione, ut loquuntur, *in potentia* sit, oportet. *2.* Deus est omnino simplex: omnino ergo immutabilis; quidquid enim mutatur, est aliquo modo compositum; nam aliquid ejus manet, aliquid transit. *3.* Deus est infinitus, *habens ipsum esse velut quoddam pelagus substantiae infinitum & indeterminatum*: nulla ergo conspiciam novi fieri ad eum potest accessio: nequit ergo ulla ratione mutari. Siquidem quod mutatur, motu suo, quidpiam acquirit, quo ante carebat.

II. Ceterum, etsi Deum naturae, sive substantiae immutabilem prorsus esse, exploratissimum sit, est tamen suapte indissolubilis, a se, & per se existens, perinde tamen exploratum non est, illum item immutabilem esse voluntate atque operatione; nam & asseri cum e divino eloquio, tum e naturali ratione plura possunt, quae posterius hoc dubium videntur facere. Quoties in Scripturis legere est, praeiussisse Deum, doluisse, iratum, alique, quae ex consilii mutatione nascuntur, affectionibus actum? Quoties contraria voluisse, contraria fecisse? contraria per Prophetas praeiussisse? Exemplo vel maxime sit Moisaica lex, quam summo licet majestatis signorumque apparatu latam, & ritu sempiterno servandam, abrogavit tamen antiquavitque, & novam ei substituit. Est etiam ille maxime liber: quidpiam ergo velle potest & non velle, in quo germana libertatis notio posita est: est ergo voluntate mutabilis, sicut quod esse potest, & non esse, substantia, quod hic manifeste potest, & alio migrare, loco mu-

mutabile est. Neque leve est mutationis argumentum, tanta, quæ ad illum a certo tempore facta est, relationum, & appellationum accessio. Quid enim si nunquam ille cepit, sed semper fuit? Conditor tamen, Dominus, Rector, Iudex &c. ab æterno non fuit, fed tum primum esse dicique cepit, quum hanc rerum universitatem condidit, eamque administrare usus est. Actiones quoque, quas harum relationum appellationumque fundamentum Scholastici dicunt, æternæ num sunt? Ex tempore ergo quidpiam novi ad Deum accessit: mutatus ergo ille reipsa est.

Nihil horum tamen certissimam hanc veritatem infirmat. De penitentia, dolore, ira, aliisque hujus generis adfectionibus, quas Scriptura Deo tribuit, audiendus Augustinus l. 1. contra Adimantum c. 20. *Quando Deus pœnitet, non movetur, & mutat, quando irascitur, non movetur, & vindicat, quando misereretur, non dolet, & liberat, quando zelat, non cruciatur, & cruciat, seu ut r. p. q. 19. ar. 7. & 12. exponit Angelicus, humanæ istæ affectiones metaphorice secundum effectus similitudinem Deo adscribuntur, quodque affectionum hujusmodi signum in nobis est, quum Deo tribuitur, ipso hujus vel illius affectionis nomine allegorice significatur.* Quia ergo, quum nos pœnitet, quod feceramus, evertimus, quod & esse absque ulla voluntatis mutatione potest; nam & homo, immutata voluntate, quidpiam potest interdum velle, *simul intendens, postea illud destruere*, Deum pœnituisse dicitur ducta ab effectu similitudine, nam hominem, quem considerat, immisso cataclysmo delevit a facie terræ. Dicitur & per tropum irasci, quatenus pœnit, sicut apud nos irati punire consueverunt, unde ipsa pœnitio est signum iræ. Hæc sane, eorumque similia sub tropo cubare, & allegorice solum accipienda esse, ex eo præsertim constat, quod r. Reg. c. 15. scriptum est: *Porro Triumphator in Israel pœnitundine non fluctet; neque enim homo est, ut agat penitentiam.*

Ad recte item percipienda plura, quæ in sacris literis negotiorum facillere, mutationemque in Deo videntur arguere, peropportuna est ejusdem D. Thomæ doctrina ibidem ar. 7. ad 2., ubi statuit, voluntatem Dei, quæ omnium prima & universalis causa est, medias, quæ certorum scendorum effectuum virtute pollent, cau-

sas non excludere. Quum tamen inferiores quæcunque causæ virtutem primæ atque summæ adquare nequeant, plurima in Dei scientia, voluntate, ac potentia sunt, quæ sub naturalium causarum ordine non continentur, ut Lazari suscitatio. Qui inferiores causas animo complexus esset, dicere recte poterat, *Lazarus non resurget*, mentem vero ad primam summamque erigens, dicere vere poterat, *Lazarus reviviscet*. Deus autem utrumque vult, quidpiam scilicet secundum inferiorum causarum ordinem futurum esse, quod tamen, summa aliter decernente causa, non erit, aut contra. Quidpiam ergo Deus futurum prænuñciat interdum, prout intra naturalium causarum ordinem continetur, puta secundum dispositionem naturæ vel meritum, quod non evenit tamen, quia aliter causa summa atque prima constituit, ut quum Ezechiae per Jesaiam ait: *Dispone domui tue, quia morieris & non vives*; ea enim erat natura morbi, quo tentabatur, quæ illi mortem certo attulisset, nisi ab æterno immutabilis Dei voluntas longius ei vitæ curriculum definisset. Recte ergo Gregorius M.: *Deus immutat rem, non tamen mutat consilium voluntatis suæ*. Hinc pronum est intelligere, quomodo absque ulla sui mutatione dixerit Deus: *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur*, cui tamen resipiscenti pepercir. Digna enim illa erat, quæ funditus excisa scelerum suorum penas Deo vindici daret; perlitit tamen, nec eversa tunc est, quia Deus immutabili consilio suo sternerat, gratiam ei largiri, ejus ope ad bonam se frugem reciperet, impendensque viraret exitium.

Quid vero Moïse legi's abrogatione, novæque latione conficitur? Velle Deum, ut præclare disserit D. Thomas, mutationem rerum, non autem voluntatem ejus esse mutabilem. Annon enim potest quis, quin ullam voluntas ejus mutationem subeat, velle, ut hoc modo fiat, exinde contrarium? Princeps e. c. quidpiam edicere, simul animo intendens, post certum tempus contra decernere? Quo ergo Deus ab æterno statuit, legem veterem Hebræis ponere, eodem ipso voluntatis actu decrevit evoluto, quod ei præxinerat, tempore illam reſingere & antiquare, novamque in locum ejus inducere. „ Non de intrinseca Dei natura, „ (ait l. 5. de verit. &c. §. vi. Gro-
D „ tius),

"tius), sed de operibus agitur. Lux te-
 "nebris mutatur, juvenus senectute,
 "aestas hyeme, quæ omnia Dei sunt
 "opera. Adamo olim Deus poma cæte-
 "ra permisit, unius arboris fructu inter-
 "dixit, nempe quia ita libuit. Prohi-
 "buit generaliter, homines occidere:
 "Abrahamo imperavit, ut filium ma-
 "taret. Victimam seorsim a tabernaculo
 "alias vetuit, alias accepit. " Quid si
 "bona fuit lex per Moſen populo data?
 "Optima ne illa, & uſnequaque perfe-
 "cta? An non ſapientiſſime potnit me-
 "liore commutari? „ Solent parentes (per-
 "git ibidem aptiſſime Grotius) cum in-
 "fantibus balbutire, ad ætatis vitia con-
 "vivere, crululo eos ad diſcendum alli-
 "cere. At ubi proceſſit ætas, corrigimr
 "ſermo, inſilluntur virtutis præcepta
 "oſtenditur, quæ ſit honeſti pulcritudo,
 "atque præmia. Non fuiſſe autem Mo-
 "ſaicæ legis præcepta ſumme perfecta,
 "vel eo liquet, quod multi illorum tem-
 "porum viri ſancti vitam ſecuti ſunt il-
 "lis præceptis excellentiorem. Moſes,
 "qui ultionem doloris partim manu, par-
 "tim iudicio exigere permittit, ipſe atro-
 "ciſſimis injuriis vexatus precatorem ſe
 "pro inimicis conſtituit. Sic David re-
 "belli filio parci vult, & maledicta in
 "ſe jacta fert patienter. Dimiſiſſe ux-
 "res viri boni nuſquam leguntur, quum
 "tamen id lex permiſſeret. Nimirum
 "ad majorem populi partem aptantur
 "leges: itaque in illo ſtatu par fuit,
 "quædam diſſimulari, ad perfectiorem
 "regulam reducenda illo tempore, quum
 "majore vi ſpiritus populum unum ex
 "cunctis gentibus ſibi Deus collecturus
 "erat. Etiam præmia lege Moſis aperte
 "propoſita ad mortalem hanc vitam ſpe-
 "ctant omnia; unde ſatendum eſt, legem
 "aliquam illa lege meliorem dari
 "potuiſſe, quæ æterna præmia, non ſub
 "umbris, ſed aperte proponeret &c. " Hæc ille anguſte modo ſuo, quæ 1. 2.
 "q. præſertim 97. & 106. D. Thomas late
 "perſequitur, ad quæ & Porphini teſti-
 "monium adjungi poteſt l. 1. *De nou
 "uſu animantium, de legum Conditoribus* : „
 "Quod ſi illi reſpicientes ad vitam il-
 "lam, quæ ſecundum naturam eſt, & media
 "vocatur, & ad ea, quæ capiunt
 "homines, qui externa, quæque in cor-
 "pore ſita ſunt, bona malaque exili-
 "mant, leges condidere, in quo lædit

"vitam, qui talibus legibus melius al-
 "quid adjicit? " Immutabilis ergo Deus
 "abolere legem veterem potuit, & nova
 "mutare perinde ac Rex municipalia quæ-
 "dam ſtatuta tollere, ut toti imperio juſ-
 "idem ſtatuat.

"At Deum ſe adſtrinxiſſe ajunt, ne
 "quid legis Moſaicæ mutaret. Ubinam
 "vero? Ubi aperte ſtatuit, præcepta hæc
 "fore perpetua, eorum religionem ſempi-
 "ternam. „ Eadem voce (reponit ibidem
 "§. VII. Grotius) ntuntur ſæpe & ho-
 "mines, quum ſignificare volunt, quæ
 "ſic jubent, non eſſe annalia, aut cer-
 "tis temporibus, puta belli, pacis, caræ
 "annonæ accommodata, quo tamen non
 "impediuntur, quo minus novas de iſſe-
 "dem rebus conſtitutiones edant, ubi
 "id publica utilitas exegerit. Sic & Dei
 "præcepta (nemo ſapiens non intelli-
 "git, de moralibus heic ſermonem non
 "eſſe) alia erant temporaria, quamdiu
 "in locis deſertis ageret populus, alia
 "adſtriſta habitationi terræ Chanaan .
 "Ab his ergo, ut illa diſtinguar, *perpe-
 "tua* vocat, quo intelligi poſſit, non
 "debere ea uſquam intermitteri, niſi Deus
 "contrariæ voluntatis daret ſignificatio-
 "nem; Quod loquendi genus, quum
 "omnibus populis ſit commune, eo mi-
 "nus mirari debent Hebræi, qui ſciant,
 "in lege ſua juſ *perpetuum*, & ſervitu-
 "tem *perpetuam* vocari, quæ daret a
 "Jubilæo ad Jubilæum: Meſſiæ vero
 "adventus ab iſſis vocatur complemen-
 "tum Jubilæi, ſive magnus Jubilæus. "
 "Sed de hoc argumento ſatis, de quo plu-
 "ra noſtris in Prælectionibus *de Deo homi-
 "ne ſuſto* Propoſit. 12.

"Quod autem ad appetendam Dei im-
 "mutabilitatem ex ſumma Dei liberate
 "repetitur, inane eſt; neque enim, ut
 "egregie docet D. Thomas, Deum quid-
 "quam extra ſe velle neceſſarium absolute
 "eſt, ſed *ex ſuppoſitione* tantum, nimirum
 "ſi voluntatem ſuam ad quicquid volen-
 "dum admovit, atque determinavit. Pro
 "ſumma ergo libertate ſua ipſe ſe appli-
 "cuit ab æterno ad decernendum, quædam
 "ſutura, non item alia, quo conſtituto,
 "jam integrum illi non eſt, non velle,
 "quod vult, abſque ulla tamen perfectiſſi-
 "mæ ſuz libertatis injuria; nam ipſe ſibi
 "hanc, quam *hypotheticam* vocant, neceſ-
 "ſitatem aſcivit, exequendi perficiendique,
 "quod voluit & decrevit. Nec etiam eſt,

CUT

cur divinæ immutabilitati ab iis quas æternas non esse fateamur, Creatoris, Domini, Judicis &c. relationibus timeamus; Prælest. enim 11. n. 12. ostensum est, non esse illas re ipsa in Deo, sed ab intellectu nostro excogitatas, qui concipere nequit, creata ad Deum referri, quin simul intelligat, referri ipsum ad creata. Ad exemplum de scito & sciente, quod ibi ex D. Thoma posuimus, addi ex eodem ad hoc illustrandum aliud potest, quod ipse adiit, de dextro & sinistro. Nonne immobilis est columna, nec ullo modo mutatur, sive ad dexteram ejus corpus sit, sive ad laevam? Ut ergo corpus vario circa columnam motu varias dextri vel laevi denominationes subit, immobili tamen & invariata columna; ita, quæ a Deo sunt conditæ res, mutatæ quidem sunt, non mutato Deo, qui post mundi hujus opificium idem omnino persistit, ac qui ab æterno erat in semetipso.

Recta tandem Dei idea non permittit, ut plures in eo operationes ipsa re distinguamus: Quum ejus namque natura atque actio unum idemque reapse sint, non potest nisi una esse ejus actio, sicut & natura ejus una plane est; nequit a nobis ergo distingui, & multiplex poni, nisi ratione atque intelligentia, propter diversos terminos, quos attingit & connotat. Una ergo re quam sit divina operatio, & ipsa, qua mundus est conditus, sempiterna est, sicut & Dei natura, cum qua unum idemque re ipsa est. Cur itaque non ab æterno, sed a certo tempore mundus existit? Quia incomprehensio sapientiæ suæ consilio statuit Deus, sempiternæ huic, tametsi efficacissimæ, operationi suæ terminum extra se non ab æterno, sed solum definito tempore respondere.

III. Jam vero ostendendum est, absolutam immutabilitatem ita solius Dei propriam esse, ut in nulla creata re locum habere possit. Nihil luculentius firmissimæ doctrina, qua 1. p. q. 9. ar. 2. id evincit D. Thomas, & ad liquidum plane perducit. Prænotat, mutari aliquid posse dupliciter, vel per potentiam intrinsecam, vel per potentiam extrinsecam. Si de extrinseca, quæ in alio est, potentia sit sermo, creatas res omnes, quæcunque illæ sunt, mutabiles esse, quis dubitet? Prius enim quam essent, nulla illarum esse poterat, nisi quia primæ & summa

causa poterat eas efficere; ut autem hæc omnia condidit, ita & sola cuncta conservat, in nihilum subito interitura, si a conservando cessaret, quod discrete expressit Psal. 103. *Aperiente Te manuum tuam, omnia implebuntur bonitate: avertente autem Te faciem, turbabuntur: auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur.* Ut ergo sola primæ causæ potentia facere cuncta potuit, antequam essent, ita & destruere cuncta potest, postquam sunt: Infinitam ergo primæ causæ potentiam qui spectarit, fateri cogitur, mutabilia esse univërsa, quippe quæ in nihilum redigi ab eo possunt, a quo solo de nihilo ad esse translata sunt.

Potentiam intrinsecam, quæ in rebus creatis inest, duplicem ponit Angelicus, passivam aliam, aliam activam: passivam dicit, quæ suam aliquid potest perfectionem adsequi, vel in essendo, vel in consequendo finem suum, activam vero, quæ potest agere. Intrinseca hac potentia nihil in creatis esse, quod mutationi obnoxium non sit, auidissimè probat Angelicus eundo per singula. Quid enim si spiritales substantiæ non sunt natura mutabiles, quippe quæ sunt indissolubiles ac immortales? Quoad finis assecutionem tamen cadere in eas mutatio potest, quatenus eligere bonum, vel malum possunt, quod varia bonorum malorumque Angelorum fors satis superque comprobat, quorum alii ad bonum firmiter adhererunt, ad malum alii declinarunt: mutabiles etiam loco sunt, quatenus virtute sua possunt loca quædam attingere, in quibus non erant. Corporum vero quod non mutabile? Cælestia ceu omnium nobilissima persequens D. Thomas, ac in veterum Philosophorum vestigiis insistent, qui in ea opinione erant, esse illa suapte incorruptibilia, ceu quæ ex contrariis coagmentata non essent, quare & in Somni. Scip. agebat Cicero, *supra lunam sunt omnia æterna, et si quoad esse substantiale, ut communis tunc persuasio ferebat, mutari illa non posse, statuat, continenter tamen mutabilia loco esse, perspicuo eorundem motu demonstrat.* Ad ea exin, quæ infra lunam sunt, corpora veniens, esse illa, & substantia, & communibus accidentibus, & loco mutabilia, facile persuadet, quam & ibid. Cicero scribat: *Nihil infra lunam, nisi mortale & caducum,*

cum, prater animos hominum &c. Sunt ergo creata omnia, cujusque generis sint, mutabilia : Deus O. M. contra cujusque mutationis omnino expers. Qui enim destrui ab alio potest, qui nullam sui causam habet, sed a se & per se necessario est ? Quæ in purissimum spiritum per se existentem cadere dissolutioni ? quæ ad ædum infinite perfectum nova adjectio fieri ? Num secundum operationem, aut secundum finem, aut secundum locum mutari demum potest, cujus actio non alia a natura, cujus finis ipsa sua bonitas est, qui immensitate sua omnia continet loca ? Ipse ergo solus immutabilis : prater eum vero nihil non aliqua ratione obnoxium mutationi.

IV. Quam ordinate ad immutabilitatem Dei artetur æternitas, ex ipsa hujus finitione colligitur ; Definitur enim a Boetio *interminabilis vita tota simul & perfecta possessio*. Quom duas ; quemadmodum D. Thomas expendit 1. p. q. x. ar. 1., præcipuas æternitatis dotes Boetius complexus sit, nimirum quod tota sit simul cujusque successione expers, & quod principio ac fine careat, utramque D. Thomas Deo validissime asserit, quod sit ille immutabilis, hocque ejus attributum æternitatis necessario consequatur ; quidquid enim incipit esse, vel desinit (ita ille 1. c. g. c. 15.), per motum vel mutationem hoc patitur : Si est ergo omnino immutabilis Deus, æternus est principio & fine carens. Rufus : Ea sola tempore definiuntur, quæ moventur ; est enim tempus numerus & mensura motus, quare & Cicero ait de nat. Deor. *tempus sine mundi conversione effici non posse* : Nullus ergo in Deo quum sit aut cile possit motus, tempore non mensuratur : in eo ergo neque prius neque posterius est, nec successio ulla : Elie itaque post non esse habet, neque potest non esse habere post esse : Est igitur principio & fine carens, totum esse suum simul habens, in quo æternitatis ratio consistit. Idem & aliis momentis confirmat æque perspicuis atque validis, necnon divini eloqui auctoritate, in cujus singulis ferme paginis veritas hæc commendatur. Firmissime ergo tene, & nullatenus dubites, scribit in l. de fide ad Petrum c. 3. *Fulgentius, Patrem & Filium & Spiritum S., idest Sanctam Trinitatem unum verum Deum sine principio sempiternum esse.*

Propter quod scriptum est : In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum &c.

V. Neque solum æternus est Deus, sed & sua æternitas ; hæc enim, ut scite differit D. Thomas 1. p. q. x. ar. 2., ipsamet est Dei esse uniforme ; Ut ergo Deus est suum esse, ita & sua æternitas. Imo solus vere & proprie æternus, quod est hac D. Thomæ demonstratione exploratum. Æternitas immutabilitatem consequitur : solus Deus omnino immutabilis : solus ergo ille vere propriæ æternus ; quare ajebat 1. ad Timoth. c. 6. *Paulus : Deus beatus, & solus potens, qui solus habet immortalitatem*. Ibidem tamen ar. 3. sapientissime notat Angelicus, ut aliqua est divinæ immutabilitatis ad nonnullas creatas res derivatio, ita & aliquam in iis esse communionem divinæ æternitatis. Quædam enim divinæ immutabilitatis ita participes sunt, ut, postquam esse ceperint, nunquam desinant, sicque potest Angelis æternitas tribui secundum illud Psal. 105. *Illuminatus tu mirabiliter a montibus æternis*. Quædam etiam in Scripturis æterna dicuntur a temporis diuturnitate, caduca licet & mortalia tuapte sint. Ita in Psalmis *montes æternos* legimus, & Deuter. 33. *pona collum æternorum*. Amplior in nonnullis est divinæ participatio æternitatis, ut in beatis Angelis aliisque Cælestibus Verbo fruentibus, quorum non esse solum, sed & actio immutabilis est, quia quantum ad illam visionem Verbi non sunt in Sanctis volubiles cogitationes, ut ait Augustinus l. 15. de Trin. c. 16. : hinc & qui Deum facie ad faciem vident, vitam dicuntur æternam habere, secundum illud Jo. 17. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant Te solum Deum verum &c.* Quæcumque hæc tamen rerum creaturarum æternitas imperfecta est, & quam longissime a divina distat. Quid enim, si complurium nullus futurus est finis ? Nulla est, quæ aliquando non ceperit. Quid si aliquæ a Deo habent, ut sua sit non substantia solum, sed & certa actio immutabilis ? Non id ceteris eorum actionibus tributum est ; quare ut non est earum plena & absoluta immutabilitas, ita nec earum tota simul æternitas, nec successione omnino vacat. Relinquitur ergo, perfectam æternitatem propriam.

priam Dei solius esse, quod & ipsa Dei idea, quæ nunquam non animo, quam de his agitur, veranda est, denotatum tacit, & constans.

VI. Non est loci hujus & temporis adversus veteres illos Philosophos scribere, qui mundum Deo eorum, nec adversus Democritum & Epicurum, qui atomos infectas æternasque posuerunt, neque demum adversus Hermogenem hæreticum, qui materiem increatam, Deoque cœternam commentus est. Democritici atomi, & Hermogeniana materies soli Dei germaua idea satis superque reſelluntur. Est & eadem efficacissima ad obterendam illorum Philosophorum opinionem, qui, ut ex August. l. 10. de Civ. Dei c. 30. & l. 11. c. 4. memorat D. Thomas 1. p. q. 46. art. 2. ad 1., æternitatem mundi invexerunt, quod substantiam ejus a Deo esse non crederent, quorum, quam sit intolerabilis error, ait ibidem D. Thomas, *ex necessitate, idest firmissima demonstratione, refellitur*, quam suppeditas ipsa Dei idea; jam enim non esset ille omnium summus & nobilissimus, si hæc rerum universitas nec ab eo esset, neque penderet. Cæterum quid iis Philosophis facias, qui, ut ibidem ex eodem August. l. x. de Civ. Dei c. 31. scribit Angelicus, ita mundum æternum statuerant, ut tamen factum a Deo dicerent, id autem quomodo intelligerent, innuerunt, sicut, agentes, si pes ex æternitate semper fuisset in pulvere, semper subesset vestigium, quod a calcante nemo factum dubitaret, sic & mundus semper fuit, semper existente, qui fecit? Hos ne etiam poteris, ex necessitate, seu demonstratione, refellere? Sua illet ingeniosis iis Scriptoribus laus, qui novitatem mundi naturalis ratione, humaneque hystoriz monumentis sibi videntur epidiæce confecisse, Jaquelorio præsertim, qui toto primo Dissert. de l. existence de Dieu volumine, mira plane eruditione ac doctrina, argumentum hoc latissime executus est. Nobis semper visum est maxime ad veritatem exactum, quod loc. mox cit. D. Thomas constituit, mundum non semper fuisse, sola fide teneri, nec demonstrative probari posse: capisse mundum incredibile quidem, non autem demonstrabile esse, vel scibile: hocque diligentius considerandum, ne forte aliquis, quod fidei est, demonstrare præsumens, rationes non

necessarias inducat, que irridendi materiam infidelibus præbeant existimantibus, adduci nos rationibus hujusmodi ad credenda, quæ fidei sunt.

VII. Sola ne vero nobis Viri auctoritate persuasum est? Momentis maxime, quibus suam hanc sententiam confirmat, adversus quæ idonea nulla allata hæteaus est, nec afferri posse videtur exceptio, necnon & responsis firmissimis, quibus novitatem mundi demonstrare conantium argumenta dissolvit, inter quæ nec illud reliquit intactum, in quo triamphant Jaquelorius alique, quod videlicet nota sint tempora, quibus inventæ artes, cæptæque habitari regiones. Omnia refutare ille voluit, quia (ait 2. e.g.c. 38.), *usquequaque non de necessitate concludunt, licet probabiliter habeant . . . , ne videatur fides catholica in vanis rationibus constituta, & non potius in solidissima Dei doctrina &c.* At qui solidissimam Dei doctrinam nihili pondunt, divinæque revelationis nullam rationem habent, quo jam erant argumento premendi, ut novitatem mundi concedant? Suo quemque sinimus indulgere ingenio, suoque consilio uti: videatur ipsi nobis, & maxime expeditam & tutissimam ingressi, persequique viam, quam tamen ipsi non aperuimus, sed ab aliis præmonstratam invenimus ad adstruendam mundi novitatem adversus Incredulos, nostris in exercitationibus de opere sex dierum, in quarum secunda quætionem hanc ample versavimus. Nec si tamen æternus esset mundus, quidquam de veritate mox constituta decederet, solam scilicet Deum vetæ proprietate æternam esse; uam, ut ait laud. loc. ad 5. D. Thomas, *etsi mundus semper fuisset, non tamen parificaretur Deo in æternitate, ut dicit Boetius* (l. 5. de Consol. prola 6. parum a principio), *quia esse divinum est esse totum simul absque successione: non autem sic est de mundo.*

PRÆLECTIO VI.

De unitate Dei.

I. Quibus subtilia perplacent, Cajetanum habent iu comm. iu 1. p. q. Xt. ar. 1. rationem reddente acute conantem, cur ad attributa quæ ad Dei naturam attinere concipi-

mus,

mus, unitatem D. Thomas subnectat, quæ carceris videtur ordine prior. In solida magis, quam ingeniosa intenti, satis habemus, D. Thomam pereximium differendi Magistrum, ex nonnullis, quæ jam cum illo versavimus, Dei attributis ejusdem unitatem inferre, & necessario concludere, ut persuasum nobis sit, eum in hujusmodi digerendis optimum ordinem tenuisse. Quamquam autem sit argumentum hoc locupletissimis veterum Ecclesiæ Patrum, Tertulliani præsertim, Arnobii, Lactantii, Athanasii, Eusebii Cæsaris, Chrysostomi, Cyrilli Alexandr., Augustini, aliorumque adversus Ethnicos disputationibus tritum, & plane profligatum, atque inde uberrima demonstrationum ad veritatem hanc confirmandam leges eniteat, tribus tamen contenti erimus, quas D. Thomas p. 1. q. xi. ar. 3. selegit, quarum prima ex Dei simplicitate petita instrui in hunc modum potest: Deus eodem omnino hic Deus est, quo Deus; est enim sua natura, suumque esse: Unus ergo est, nec plures fingi possunt; nam communicari id alteri nequit, quo est aliquid singulare. Hinc, illud licet, quo Plato est homo, communicari aliis pluribus possit, humanitas scilicet, unde tamen hic homo est, nequit pluribus commune esse, sed unus est proprium, & peculiare; Eodem itaque si Plato homo hic esset, quo homo, ut nonnisi unus Plato, ita & unus tantum homo esset, neque possent plures homines esse, ut neque Platonēs plures. Quam ergo idem prorsus sit, quo Deus est, & hic Dens, unum ponere ratio cogit, & plures vetat. In idem ferme reddit, quod l. 1. de ver. Rel. &c. §. iv. ait Grotius: „Non plures esse Deos, sed unum Deum, inde colligitur, quod Deus, ut supra jam dictum est, est id, quod est necessario, sive per se: necessario autem sive per se quidque, est, non qua in genere consideratur, sed qua actu est: actu autem sunt res singulæ.“ Minus apta minisque firma hæc Grotii ratio Scholiastæ ejus Clerico visa est, quare hanc notam adjunxit: „Sed plures res singulæ sunt individua plures naturæ; Ideoque hoc argumentum omitti forte, sine bonæ causæ detrimento, potuit.“ Minus tamen nobis videtur Clericus Grotianæ rationis vim adsecutus. Quid si plu-

res res singulæ sunt individua plures naturæ? Eodemne prorsus singulæ ac individua sunt, quo naturæ? Quodcumque illud esse ponatur, quo singulæ & individua sunt, ab ipsane met natura sua habent, ut *actu singula, & individua* sint? Si ergo Dens a se habet, ut *actu* sit; quum *necessario* existat sive *per se*, actu autem non esse nisi res singulas, exploratum est, qui necessario & per se solus actu est, per se & necessario singularis & unus est; nam eodem penitus & Deus actu est, & hic Deus.

Alteram ex infinita Dei perfectione ducit Angelicus: Deus infinite perfectus est, ergo unus; si enim plures essent, disserere eos invicem, oporteret, & deesse uni, quod in altero inest; qui ergo eo careret, quod alter habet, Deus non esset, quandoquidem non esset usquequaque perfectus: stultum ergo, plures Deos adtribuere. Tanta est rationis hujus efficacia, ut, quemadmodum ibidem notat D. Thomas, & antiqui Philosophi quasi ab ipsa coacti veritate, ponentes principium infinitum posuerint unum tantum principium.

Tertiam ab unitate mundi derivat. Tota hæc rerum universitas unum mundum facit, cursus omnes partes invicem sunt ordinatæ, nam aliæ ab aliis juvantur, aliæ aliis inserviunt: At quæ sapte diversa sunt, in unum ordinem non convenirent, nisi ab uno in ordinem redigerentur: quod ergo omnia hic unum adduxit ordinem, & constantissime in eo continet, unum duntaxat est: hoc vero quoddam, nisi Deus? Neque enim aliud poni potest ordinis hujus principium, quam prima ipsa & summa mundi, in quo tam mirus ordo est, causa: hæc autem quæ alia præter Deum? Deus ergo unus est. Cæterum quia occurrere posset, & multa a multis in unum ordinem confici posse, nam & Ethnici diversas a divitis Diis mundi hujus partes administrari putarunt, ut cælum a Jove, a Saturno tellurem, a Neptuno maria, a Vulcano ignem, inferos a Plutone &c., cum eodem D. Thoma reponimus, multo melius multa in unum ordinem per unam redigi, quam per multos, quia *per se* unus unus est causa, multa vero unus causa non sunt, nisi *per accidens*, quatenus scilicet aliqua ratione sunt unum; mundi autem hujus ordinem pet

per se esse, satis prodit perpetua ejus constantia, *quum sit semper vel in majori parte*; non est ergo totius mundi hujus nisi unus ordinator & rector; Quumque præter hunc mundum alius non sit, *unus duntaxat est rerum omnium gubernator, quem Deum dicimus.*

Futilis autem Ethnicorum positio facillime refutatur: Aut enim unus Deus toti mundo ratione disponendo par est, aut impar: Si prius, perperam ergo alii Dii finguntur, qui suam in diversarum mundi partium procuracione opera loeant: Si enim unus potest hanc provinciam sustinere, cur alios adhibet? Necessarione, an libere? Si necessario, infirmus itaque, ideoque nec Deus: Si libere: plures ergo mundi Rectores necessarij non sunt, præter rationem ergo finguntur. Si alterum, imbecilli itaque omnes, eorum iccirco nullus Deus est.

II. Eandem hanc ex mundi unitate promptam rationem paulo fusius versat idem D. Thomas 1. e. gent. c. 42., ad quam alias sexdecim addit, in quarum singulis tantum inest firmitatis & evidentie, ut mentem plane sabigant, & ad assentiendum veritati compellant. Hinc ad capitis calcem scribit: „Hac veritate, repellentur Gentiles Deorum multitudinem confitentes, quamvis plures eorum unum Deum summum esse dicerent, a quo omnes alios, quos Deos nominabant, creatos esse asserbant, omnibus subsistentis sempiternis divinitatis nomen ascribentes, & præcipue ratione felicitatis, & sapientie, & rerum gubernationis.“ In hac sententia fuisse Socratem, Platonem, Porphyrium, Jamblicum, aliosque Platonicos, pervulgatum est, ut & Aristotelem, universamque ejus sectam unicum rerum principium statuisset. *Naturalem unum Deum Empedocli, & Anaximandri etiam populares multos fuisse, constat: idem & Varro, Cicero, & Plutarcho creditum, Augustinus, veterum Poetarum compluribus, tradunt Athenagoras, Clemens Alex., atque Lactantius.* In hoc tamen culpandi maxime, quod cognoscetes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, ut ad Rom. 1. scribit Apostolus, sed evanuerunt in cogitationibus suis; Dicentes enim se esse sapientes, quod rectam haberent de summa Deitate sententiam, *stulti facti sunt, & mutaverunt gloriam Dei incorruptibilis in simili-*

tudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium; nihil enim communius & pervagatius, quam falsos illos sapientes vulgares popularesque religiones ipsas, quas animo deridebant, palam non suscepisse solum, & coluisse, sed & aliis auctores fuisse, ut sese ad obtinentem religionem accommodarent; quare celebre illud apud Ciceronem de Divit. „Sacris ceremoniis, que retinendis majorum instituta tueri, sapientis est.“

III. Præter autem unum summum Deum atque omnium principium, quandonam insanda tot popularium Deorum soboles primum eruperit, caperitque hominum animos occupare Polytheismus, sen insana plurium numinum religio atque cultus, haud ita facile definitur est. Illud verisimillime constitui posse videtur, ante generalem cataclysmum, etiam ita corruptisset omnis caro viam suam, ut aquis a Deo obui, derelictique meruerit, obtinuisse tamen tunc apud homines unius veri Dei religionem, necdum in vestigia plurium deorum superstitione; nam quod Maymonides, alique nonnulli Synagogæ Magistri, Enos filium Seth, & Adæ nepotem nefarii hujus sceleris auctorem ponunt, intolerandum proflus est; licet per vetusta suorum traditione nitatur, qui, quod Gen. 4. vulgatus Interpres reddidit, *ipse capis invocare nomen Domini*, ipsi legerunt, *Tunc capis profanari nomen Domini*, hoc est, ut interpretatur Malven-
da, in diebus Enos erraverunt homines post idola, & invocatio nominis Jehovæ tunc fuit polluta & profanata, quum nomen æterni & vivi Dei posset, sicut idolis impie tribueretur. „Focum
us fecisse ambiguum hebraice distinctionis potestatem, Viris hæbraice doctissimis jam pridem animadversum est; quare Hieronymus hanc Hebræorum traditionem non moratus constanter vertit: *Tunc initium fuit invocandi nomen Domini; Licet plerique Hebræorum aliud arbitrentur, quod tunc primum in nomine Domini, & in similitudinem ejus fabricata sunt idola; præsertim quum & Septuaginta habeant: Collocavit spem suam in invocatione nominis Domini; Chaldaus etiam Interpres, Tunc caperunt homines orare in nomine Domini, quem affectatus R. Aben Esra legit, Tunc caperunt homines ad orandum; Aquila demum: Tunc vocari capis de*

de nomine Domini, quod nimirum posterius Enos filii Dei passim exin appellentur. Hinc Catholicorum non solum, sed & celebriorum inter Etherodoxos Interpretum sententia est, captum tunc esse invocari nomen Domini, quod vivente Eno, eoque in primis auctore veri Dei cultus amplificatus insigniter sit, quare Forsterus exponit: *Tunc captum est publice invocari nomen Domini*. Tametsi enim dubitari non possit, quin Adam, Cain, Abel, Seth nomen Dei invocarent, elque publicum externumque cultum impenderint, ab Eno tamen institutam existimant *peculiarem sublimioremque Deum colendi rationem, quam communis vulgi religio esset*. Imo veterum recentiumque complures apud Malvendam, & Cornelium a Lapide, publicos credentium ceteros sacros, quin & monasticæ vitæ rudimenta sibi vili sunt, iu laudatis Scripturæ verbis deprehendisse.

IV. Ne idololatriæ initia ante generalem cataclysmum consignemus, facit primum Scripturæ sacræ silentium, quæ Gen. 6. severissimæ Dei iu totum humanum genus animadversivis causis indicans, luxuriam memorat, violentiam, immanitatem, non item idolorum superstitionem, scelus, ut probat D. Thomas 2. 2. q. 94. ar. 3., omnium suapte gravissimum, quod videtur, si tunc eo fuissent obstricti homines, præcipue memorandum. Secundo D. Thomæ auctoritas, qui ibidem ar. 4. ad 2. docet, *in prima ætate*, (quæ a mundi exordio ad cataclysmum fluxit) non fuisse idololatriam propter recentem memoriam creationis mundi, ex qua adhuc vigebat cognitio unius Dei in mente hominum. Cornelius a Lapide hanc D. Thomæ rationem arrodit ceu minus efficacem ad concludendum: nam haud diu a diluvio, quum in hominum animis tantæ Dei in scelestos severitatis memoria adhuc hæreret, idolorum cultus in mundum, qui ex fatalibus aquis haud ita pridem emerferat, inductus est. Animadvertendum tamen Erudito Interpreti fuisse, quid sibi habeat D. Thomas eo loci propositum. Querit utrum idololatriæ causa fuerit ex parte hominis, quæstionemque divini eloquii auctoritate decernit: opponenti adversario, quorum causa est in hominibus, ea omni tempore in hominibus inveniri, idololatriam autem non semper fuisse; nam secunda mundi ætate legitur adin-

venta, vel a Nembroth, qui homines ad colendum ignem adigisse fertur, vel a Nino, qui Patris sui Beli imaginem adorari iussit, apud Græcos autem, primum Prometheus simulacra hominum de luto finxisse, auctor est Isidorus l. 8. Etymol. c. 11., Ismaelem vero Abraham filium ex Agar primum de luto simulacrum fecisse, apud Judæos pervulgatum est: sexta etiam ætate idololatria magna ex parte defuit: non est ergo ejus adscribenda hominibus causa, hæc, inquam, opponenti adversario, certumque summi, prima mundi ætate idololatriam ignotam, respondet Angelicus, ejusque (de quo illic cum adversario convenit, rationem reddit, qua nulla excogitari poterat aptior magisque congrua, ex recenti universalitatis rerum couditæ memoria, & consignata penitus adhucque viva in hominum mentibus unius summi omnium opificis notione depromptam. Quid, si non est illa epistifica? Neque ut talem eam proponit Angelicus, neque ii fumus, qui eam demonstrationis loco habere velimus. At est illa ad efficiendum propositum satis superque; quum enim posita ab eo quæstio non esset de idololatriæ vitio, sed de causa, hanc egregie tuetur *ex parte hominum* fuisse, etsi totum, quod ab humani generis ortu ad cataclysmum excurrit, line idolorum cultu tempus fluxisse, ponatur.

V. In tempora ergo cataclysmo posteriora pessimi hujus sceleris origo probabilissime reicienda, ut & communiter ferme rejicitur, de cujus variis veluti generibus, causis, gravitate, etsi multi latissime differuerint, placet tamen, ea solum perstringere, quæ D. Thomas quatuor articulis complexus est, tum quod ea sint summo Theologo digna, & ad aliquandam argumentum hoc cæteris convenientiora, tum quod hinc constare omnibus possit, non fuisse illum, ut nonnullis præpollere visum est, aridum strigosumque Scholasticum, bonarum fere literarum expertem, & exoticæ eruditionis jejunum. Idololatriæ nomine venire præmonet (loc. mox cit. ar. 1. ad 4.) debitum uni vero Deo cultum cuicumque creatæ rei, tametsi ejus nulla sit imago, exhibitum; ex quo enim Ethnicis passim in more esset, creatæ quædam sub quibusdam imaginibus colere, impositum est idololatriæ nomen ad significandum quemcumque cultum creaturæ, etiamsi sine imaginibus fieret. Ad

varias terribilissimas hujus superstitionis veluti classes digerendas aggressus, ut exploratum ponit, diversum fuisse divini cultus idolis exhibendi apud Ethnicos modum; quidam enim imagines neciaria arte struebant, in quibus, quod latentes Demones mira quædam per eas eederent, divinum quidpiam inesse, putabant, eas propterea divino cultu excipiebant, ejus erroris originem ab Hermete Trismegisto repetit Augustinus l. 8. de Civ. Dei c. 23. Alii non imagines, sed res ipsas, quarum erant imagines, divino cultu excipiebant, quos notavit Apollonius ad Rom. 1. coluerunt, & servierunt potius creatura, quam Creatori. Horum tamen non una opinio fuit; quidam enim persuasum habebant, homines quosdam Deos fuisse, ut Jovem, Mercurium, ejusdemque futuris plures, quos per eorum simulacra colebant. Existimabant alii, mundum totum Deum unum esse, non propter corporalem substantiam, sed propter animam, quam Deum esse dicebant; neque enim Deum aliud esse arbitrabantur, quam animam, quæ mundum motu atque ratione regit: nam & homo sapiens dicitur non propter corpus, sed propter animam. Hinc mundo toti, omnibusque ejus partibus, cælo, aëtris, aeri, aquæ, igni &c. divinum cultum impendendum esse, putabant, ad partes hujusmodi Deorum suorum nomina ac imagines referentes, ut aiebat Varro, & ex eo refert Augustinus l. 7. de Civ. Dei c. 23. Alii demum, nempe Platonici, unum summum Deum causam omnium statuebant, infra hunc spirituales quasdam substantias a summo Deo creatas, quas Deos appellabant, quod Deitatis participes essent, infra has celestium corporum animas, sub his Demones, quos & aërea animalia dicebant, postremo animas hominum, quas per virtutis meritum in Deorum vel Dæmonum transcribi societatem sentiebant, divinum tamen his omnibus impendendum honorem, quemadmodum l. 8. de Civ. Dei c. 14. idem Augustinus memorat. Hinc triplex apud eos Theologia, *Phisica, fabularis, atque civilis*. Platoniorum opinionem, ut & alteram de mundi ejusque partium divinitate, ad Theologiam *Phisicam* referebant, quam scilicet Philosophi considerabant in mundo, & docebant in scholis, quæ de divino hominum cultu erat, ad *fabularem*, quæ secundum Poetarum signum

Clagnoli Tom. II.

representabatur in theatris, quæ de imaginibus, ad civilem, quæ per Pontifices celebrabatur in templis. Hæc ex D. Thoma loc. cit.

VI. Et si vetustissimæ sint omnes hujusmodi superstitiones, incomptum tamen, quæ omnium prima exierit homines occupare. Grotius l. 4. de verit. &c. quem totum refellendo paganismum addidit, primas deserit cultui siderum &c. ajens §. V. „vetustior illo (cultu nimirum creaturarum mentium homine superiorum, & vita suorum hominum, de quibus §. II. III. & IV. egerat) fuit cultus astrorum, & quæ elementa dicimus, ignis, aquæ, aeris, terræ, nec ipse quidem magno vacans errore.“ Clericus contra ibidem in notis ait: „Sunt rationes, quæ suadeant, idololatriam exipisse a cultu Angelorum, & animarum humanorum, quas vide in Iudice Philosophiæ Orientalis ad vocem idololatriæ.“ Undecunque tamen exierit cultus iste, impium illum fuisse atque superstitiosum, extra controversiam est; nam, ut egregie scribit l. 2. de doctr. Christ. c. 20. Augustinus, *superstitiosum est, quidquid institutum est ab hominibus ad faciendam, & colendam idola, penitens, vel ad colendam, sicut Deum, creaturam, partemve ullam creaturæ.* Itane vero? Ita plane; Uni enim vero Deo rerum omnium principio, finique ultimo summum deberi cultum, ipsa naturæ ratio sciscit: quid ergo iniquus naturæ summum hunc cultum, quibus non debetur, creatis nempe rebus, impendere? At erant inter Ethnicos multi, qui, ut art. 2. in c. refert D. Thomas, latræ cultum non soli summo Deo, sed & aliis deberi, & per se bonum esse, credebant. Cur vero? Quia superiori cuicunque naturæ cœ Deo proximiori divina exhibenda est reverentia. O recordes homines, quos quam longissime a ratione discessisse, ibidem probat Angelicus. Quid, si superiores omnes observandi? Aequalisne omnibus exhibenda reverentia? Quam hæc excellentiæ debeatur, ut ipso naturæ lumine perspectum est, quemadmodum non una, nec æqualis est omnium excellentia, ita nec una, nec æqualis adversus omnes adhibenda observantia. Quævis autem superiores homine naturæ, Deoque propiores nonne infinite intra Deum sunt? Nonne infinite ille omnibus præstat? Nihil ergo a ratione magis alienum, quam

E

spe-

speciali illo, qui uni summo atque primo omnium principio debetur, quem Græci *Latriam*, & *Theosebiam* dicunt, cultu creata prosequi.

Alii, ut ibidem subdit Angelicus, omnem ab idolorum religione amoliri culpam, nitebantur, secum animo reputantes, visibilia sacrificia inferioribus Diis congruere, illi vero summo Deo ceu meliora meliora reddenda, scilicet poræ mentis officia. Cæterum & hos immaniter errasse, sutilique proflus excusatione usos, demonstrat Augustinus l. 10. de Civ. Dei. c. 19. inquit: *Exteriora sacrificia ita sunt signa interiorum, sicut verba sonantia signa sunt rerum; Quocirca, sicut orantes, atque laudantes ad eum dirigimus significantes voces, cui tamen res ipsas in corde, quas significamus, offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse noverimus, quam ei, cujus in cordibus nostris invisibile sacrificium nos ipsi esse debemus.*

Eorum ne vero melior causa, qui in falsa illa persuasione erant, exhibendum idolis latriæ exteriorum cultum, non perinde ac si per se sit ille bonus aut optimus, sed quod sit ad vulgarem consuetudinem accommodatus? Bône Deus, quot apud veteres Ethnicos hoc tenebatur errore? Eo Sapientes ac Philosophos ferme omnes laborasse, in prisca monumentis testissimum est; quare Augustinus in l. de vera Relig. c. 5. monet, non esse religionem a Philosophis querendam, qui eadem spectra recipiebant cum populis, & de suorum Decorum natura ac summo bono diversas contrariasque sententias personabant in scholis: & l. 6. de Civ. Dei c. 10. Senecam hæc habentem inducit: *Sic adorabatur, ut & meminimus, huiusmodi cultum magis ad morem, quam ad rem pertinere.* In ejusdem erroris luto hæsisse olim, animadvertit ibidem Angelicus, Hæreticos illos, Gnosticos scilicet, qui vacare culpa omni pronuntiabant, si quis persecutionis tempore deprehensus idola exterior coleret, modo retineret animo rectam unius veri Dei fidem. Horum positio quantum a veritate abhorreat, & a communi ipso sensu, evidenter ibi D. Thomas evincit. Quum sit enim exterior cultus interioris signum, sicut & voces interiorum animi sensuum indices ac interpretes, ut dubitare nemo potest, quin perniciose mentiat, qui verbis affirmet,

contra ac vere animo credit, ita dubitandum non est, quin perniciose sit falsitas ejus, qui exteriori cultu prosequitur, quod eo indigum iudicat. Hinc Augustinus Senecam ibidem refellens ait: *Eo dannabilis colebat idola, quod illa, qua mendaciter agebat, sic ageret, ut eum populus veraciter agere, existimaret.* Ad damnandum magis impium hunc cultum, præcedendamque ejus qualemcumque excusationem plurimum momenti addit ratio, qua idem D. Thomas art. 3. probat, scelus hoc omnium esse natura sua gravissimum, ex conditione licet, aliisque personæ adjunctis aliud de eo ferri iudicium possit. „Sicut in terrena Republica (ait) „gravissimum esse videtur, quod aliquis „honorem regionum alteri impendat, quam „vero Regi, quia, quantum in se est, „totum Reip. perturbat ordinem, ita in „peccatis, quæ contra Deum committuntur, quæ tamen sunt maxima, gravissimum esse videtur, quod aliquis honorem divinum creaturæ impendat, „quia, quantum in se est, facit alium „Deum in mundo, minuens principatum „divinum.“

VI. Non est, cur superstitiosum hunc cultum, hominibus præsertim vita functis, aëtris ac elementis, & brutis animalibus a Paganis exhibitum pluribus exagitemus; peculiaris enim, quibus damnari ille potest, argumenta in oculos cujusque incidunt, quæ & Grotius præse urget loco mox laudato, ex quo describi nec inutiliter nec injucunde possunt; quæ habet §. VII. contra cultum exhibitum rebus iis, quæ substantia non sunt. „Adoratas (ait) legitimus a Græcis, Latinis, atque aliis etiam eas res, quæ non subsistant, sed aliarum rerum sunt accidentia; Nam, ut sæva illa, „sebrim, impudentiam, & similia omit- tam, sanitas nihil est aliud, quam partium corporis recta temperatio, fortuna bona similitudo eventus cum horum desiderio: Affectus vero, quales amor, ira, spes, atque alia ex consideratione rei bonæ vel malæ, faciles vel difficiles, motus quidam in ea animi parte, quæ corpori per sanguinem maxime connectitur, qui sui juris non sunt, sed voluntatis tamquam dominæ imperio sub- sunt, certe quod durationem ac directionem eorum attrinet. Virtutes vero, quarum diversa sunt nomina „cir-

circa utilis electionem prudentia, in periculis subeundis fortitudo, in abstinencia alieni iustitia, in voluptatum moderatio temperantia, pronitates quædam sunt ad rectum in animo longa exercitatione adultæ, quæ ipsæ ut augeri, ita & neglectu minui, imo & interire in homine possunt. Honor vero, cui & ipsi templa dicata legimus, aliorum est de aliquo tanquam virtute prædito iudicium, quod sæpe & malis contingit, & bonis non contingit, unigenita hominibus errandi facilitate. Hæc ergo, quam non subsistant, ac proinde rebus subsistentibus dignitate comparari nequeant, neque precum aut venerationis intellectum habeant ullum, pro Diis colere, a ratione alienissimum est, quum ob hæc ipsa is colendus sit, a quo hæc dari, conservarique possunt. Hæc ille, ad quæ subtilis est & ingeniosa Clerici notatio. Possent forte aliqui cultum hunc Ethnicorum sic interpretari, ut diceret, ab iis non tam rectis, quæ vocibus vulgo significantur, quam vim divinam, unde manant, aut ideas quasdam, quæ sunt in Dei intellectu, entitas fuisse. Sic *sebrim* coluisse dici possent, non eam, quæ morbus est, & in corpore humano sedem habet, sed vim immittendæ & sedandæ febris, quæ Deo inest: *Impudentiam*, non vitium hominum animis inherens, sed Dei mentem, quæ patitur, impudentiæ hominum aliquando quidpiam non male cedere, eamque coercere, & pœnis adficere potest. Similia de cæteris dici queant, ut de amore, ira, metu, spe, quæ adfectus sunt, quos Deus incitare, aut cohibere potest, vel de *Virtutibus*, quæ sunt in divino Numine perfectæ, & quarum tenues tantum adumbrationes in hominibus videmus, ex ideis earum virtutum, quæ consummatissimæ in Deo sunt, prognatas, deque honore, quoniam tam est exultatio hominum, quam Dei ipsius suffragatio, qua virtutem in honore esse apud homines vult. Sed Ethnici ipsi nunquam sunt rem ita interpretati: & adfurdum est, sub nominibus obscuris, & quæ plebem fallere possant, Dei attributa, & ideas, quasi personas quasdam, colere simpliciter, & rectius multo fuit, ipsum Numen sine ambagibus venerari.

VIII. Quid vero in tam flagitiosas

superstitiones, tantumque a ratione abhorrentem errorem homines impellit? In quarto sæpe laudatæ quæstionis articulo duas idololatricæ causas D. Thomas designat, alteram, quam *dispositivam* dicit, ex parte hominum, alteram, quam *consummativam* vocat, ex parte demonum. In tantum malum primo pellecti sunt homines præposteræ affectionis intemperantia, quatenus alicujus vel nimio amore capti, vel plus æquo observantes, honorem ei divinum exhibuerunt, quod a Sapientie Auctore notatum est c. 14. Acerbo luctu dolens Pater cito sibi rapti filii fecit imaginem, & illum, qui tunc quasi homo mortuus fueras, nunc tanquam Deum colere cepit; & paulo post: aut afficiui, aut Regibus deservientes, incommunicabile nomen, Dei scilicet, lignis & lapidibus imposuerunt. Secundo naturali, quam ex representatione, ut etiam Philosopho in Poetica c. 2. animadversum est, percipiunt homines, voluptate; quare rudes simulaera videntes artificum industria affabre expressa permoti sunt, ad terendum iis divinum cultum, quemadmodum & idem Sap. Auctor c. 13. scribit: Si quis artifex faber de silva lignum rectum secuerit, & per scientiam suæ artis fingat illud, & assimilet imaginem hominis, de substantia sua, & filiis, & nuptiis votum faciens, inquit &c. Veri deuique Deū ignorantipne, a cujus excellentiæ consideratione avocatur animus in alicujus creatæ rei virtute aut pulcritudine desigentes, uni summo omnium auctori debitum cultum perversè ad ejus opera transulerunt, quare ibidem Sapiens ait: Neque operibus attendentes, agnoverunt, quis artifex esset, sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aërem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem, aut lunam, rectores orbis terrarum Deos putaverunt. Tam exitiale tamen humano generi malum explevit consumavitque Dæmonum in perniciem hominum semper intentorum malitia, qui se colendos hominibus errantibus exhibuerunt, in idolis dando responsa, & aliqua, quæ videbantur hominibus mirabilia, faciendo; unde & in Psal. 93. dicitur: Omnes Dii gentium demonia, quia scilicet, ut interpretatur Capetanus, casusque superstitiosi gentium cultus causa erant.

IX. Ut autem hac arte miseris hominibus fraudem fecit Dæmon, ita & eadem

in tetterimo, in quem illos induxerat, errore confirmare eos nixus est; nam hoc potissimum momento religionem suam tutari solebant Ethnici, quod nimirum apud se miracula fierent, & divina ederentur oracula. Tædet, in argumento jampridem ab Origene in libris contra Celsum, a Tatiano, *adversus Gentes*, ab Eusebio contra Hieroclem, & ab aliis pluribus Ecclesie, magistris plenissime & validissime refutato verba ponere, quod & nobis videmur satis refellisse nostris in Prælectionibus de *Deo homine facto* Prop. III. & IV., copiose vero, quod de oraculis jactatur, in Exercitationibus ad *Danielem*. Strictim ergo reponimus, hæc ab Ethnicis exaggerata falso & infcite; nam & qui prudentiores inter eos fuerunt, nec plus æquo creduli, ea vel repudiabant ut certo falsa, aut in falsi suspensionem vocarunt, ceu quæ incerto rumore ferrentur, nec essent idoneo ullo teste suffulta. De oraculis notissimum est Demosthenis, Ciceronis, aliorumque judicium, obscura ea scilicet & ambigua, & quæ facile ex qualicumque eventu interpretationem acciperent, & plerumque ex Sacerdotum dolo malo profecta.

Tot etiam illa, Esculapio præsertim, Apollonio Thianxro, Virginibus Vestalibus, Vespasiano, & Hadriano attributa miracula, constanter pronunciamus, aut falsa fuisse, merasque Dæmonis hominibus fucam facientis præstigijs, aut opera quidem fuisse mira, quæ popularem admirationem habuerunt, multum tamen a germana miraculi ratione remota, quod nullum eorum fuerit naturali dæmonis facultate majus. Præclare D. Thomas q. 4. de pot. ar. 5. : „ Dæmones ea interdum opera faciunt, quando a Deo permittuntur, quæ hominibus miracula videntur, ad quæ eorum naturalis virtus se potest extendere, uno modo per veram corporis transmutationem, quando scilicet inveniantur virtutes aliquæ naturales in corporibus, quæ eis ad motum localem obediunt, ut sic ea possint celeriter ad aliquem effectum applicare; alio modo per quamdam illusionem sensuum ex aliqua immutatione imaginationis. Neutra tamen operatio est vere miraculosa. “ Hinc & veterum Patrum complures, & recentiores Christianæ religionis indices bene multi, ipsorum etiam Ethnicorum testimonio de-

monstrarunt, nullum ab idolorum cultoribus proferri potuisse aut posse editum per idola portegium, quod vel supra naturalem dæmonis virtutem fuerit, vel saltem totum non fuerit & præstigiolum. Quamvis ergo Christianæ religioni injuriam nuper intulit D. de Prades Parisien. Facultatis Baccalaureus, cujus inter impias plures, quarum in publicis Sorbonæ sedibus an. 1752. defensionem suscepit, theses hæc quarto loco posita ceu *blasphemia* a Parisiensi Antilitate confixa est: *nimis ambigiose sua quaque religio* (Ethnicos, Muhammedanos, Judæos, & Christianos in eundem censum conserit, eodemque gradu iniquissime habet) *miracula ostentat, sua oracula, suos martyres; ut & nomina: Christi miracula sunt æquivoca, nam multam habent miraculorum Esculapii similitudinem!* Scriptorem non ab Ecclesia solum, sed & a Rege, & a Suprema regni Curia proscriptum, a doctissimo Antiodorensi Episcopo in Instr. Past., & ab Auctore operis *Des Guerison de I. C. &c.* non impietatis tantum, sed & supinitatis & ignorantie maniello convictum, diutius exagitare non vacat; neque enim huc spectat erroris tam immanis refutatio.

P R Æ L E C T I O VII.

De eadem Dei unitate.

I. N Ecdum satis D. O. M. nnitatem tutati sumus, nisi & alterum ei insellum errorem convellerimus, eorum nempe, qui duo summa rerum principia statuunt; nam pugnare istum magis cum divina unitate, quam Polytheorum insaniam, Sancti Augustinus & Thomas non ajunt solum, sed & liquido probant, prior quidem l. 20. contra Faustum c. 9. *Neque vos* (Manichæos scilicet) *Paganos dicimus, aut schisma Paganorum, sed cum eis habere quandam similitudinem, quod multos colatis Deos. Verum vos in hoc eis esse longe deteriores, quod illi ea colunt, quæ sunt, sed pro Diis colenda non sunt, vos autem ea colitis, quæ omnino non sunt; Posterior vero l. c. g. c. 42. Magis huic veritati* (nnitati videlicet Dei) *videntur contrarii Manichæi duo prima principia ponentes, quorum alterum æternius causa non sit. Pervetustus hic error est, & Christiani nominis ortu longe superior;* nam

nam silem in nonnullis antiquis Philosophis notavit D. Thomas, quos deceptos ait, quod in naturalium, quæ sibi invicem contrariæ sunt, rerum consideratione non uno vitio laborarent. Primo in contrariis illud solum, quo differunt, non illud in quo conveniunt, contemplabantur, e. g. in albo & nigro non communem utrique coloris rationem, sed solum, qua invicem dissident, differentiam. Heinc contrarium unum eandemque rati causam esse non posse, contraria omnia ad duo prima & summa contraria referbant, quæ Empedocles statuit *amicitiam, & litem, bonum, & malum*. Secundo, par ferebant de utroque contrariorum iudicium, quum tamen eorum unum perfectum sit, alterum imperfectum, unum melius, alterum deterius; unum enim eo caret, quod in alio est, v. g. tenebræ privatio lucis sunt, mors amorio vitæ: non est eadem propterea de utroque dicenda sententia. Quid mirum ergo, si de utroque contrario æqualiter iudicantes, bonum & malum duas posuerint diversæ pugnantisque naturæ substantias esse, a quarum prima bona & perfecta omnia, puta lux, quies, masculinus sexus &c. ab altera mala & imperfecta, nempe tenebræ, morus, fæmineus sexus &c. ceu a primis summisque causis derivarentur? Tercio suum de rebus iudicium dirigebant vel ad earum naturam absolutam, vel ad eandem cum hac vel illa collatam, nunquam vero ad ordinem, quæ singularum est ad universum, ceu membrorum ad corpus; & partium ad totum, & quomobrem animadvertentes, rem cum perfectione alia comparatam, ut cum mare fæminam, imperfectam esse, aut alteri noxiam, ut lupum ovi, naturaliter eam malam esse sãxerunt, ejusque non aliunde, quam a causa suapte mala originem: Sic Pythagoras in genere mali fæminam collocavit, *qua est animal imperfectum*. » Ex hac » radice (pergit Angelicus) profluxit, » quod Manichæi corruptibilia, quæ respectu incorruptibilium, visibilia, quæ respectu invisibilium, & vetus Testamentum, quod respectu novi, imperfecta sunt, posuerunt, non esse a Deo bono, sed a contrario principio, » & præcipue quum viderent, alicui » creaturæ bonæ, puta homini, nocumentum aliquod provenire ex aliquibus visibilibus & corporalibus crea-

» turis. » Ita ille quæst. 3. de pot. art. 6.

II. Vesanum hunc Pythagoræ, Empedoclis, aliorumque Philosophorum errorem animo penitus imbibit secundo Ecclesiæ sæculo. Cædo inter priscos Hæreticos satis notus, effuditque in alios, in Marcionem præsertim, a quo factus est ille vulgarior, lateque non Romæ & in Italia solum, sed & per Ægyptum, Palestinam & Syriam proleminatus. Et si veterum nonnulli scripserint, tria a Marcione posita summa principia, *bonum, Jesu Christi Patrem, malum seu Dæmonem, tertium inter utrumque medium*, mundi hujus auctorem, tertium tamè principium hoc discipulorum, non magistri solum esse, jam convenit inter eruditos. Ex antiquorum enim, qui Marcionem refutarunt, Philippi Gortinenfis, Modelli, Bardesanis, Rhodonis, & Tertulliani scriptis (et si interciderint omnia, præterquam Tertulliani, nec eorum super sit, nisi apud Eusebium, vestigium) duo solum colligi possunt consensu prædicatione a Marcione. Dii, bonus unus ac ignotus, Christi Pater, novique Testamenti auctor, malus alter aspectabilis hujus corporeique mundi artifex, qui & Judæis legem tulit. Nemo tamen errorem hunc pugnacius fovit, propagavitque latius Mânete, quem sui Manichæum honoris gratia dixerunt, a quo pestilentissima maximeque impia secta, quæ per Orientem & Occidentem satis diu multumque grassata sub tertii decimi sæculi exitum extincta est. De errore jam oblivione obsoleto, & a quinque pene sæculis jam delero non esset, cur diceremus, nisi ejus personatam se patronum nuper præbisset Petrus Bælius in *Dictionary*, cujus lectione nulla, ut etiam D. de Grouzaz animadversum est, exitior, nisi etiam & pessimo errori huic suffragari quædam viderentur, in quibus non impediri solum, sed & eorum specie capi fallique, minus acuti, minusque in fide stabiles facile possunt.

III. Quoniam autem errarunt, quos memoravimus, Philosophi ac Hæretici, quod principii loco ponerent, malum non solum esse boni privationem, sed naturam atque substantiam, a convellendo futili perversoque hoc principio isthanda erroris inde manantis refutatio. Neque erimus, ut multi faciunt, de Patrum testimoniis colligendis solliciti, sed sola naturæ ratione rem transigemus, nec vero erimus in.

in hoc exequendo prolixiores, quam paucis ex D. Thoma deceptis decerni possit.

1. Oppositorum unum (ita ille r. p. q. 48. ar. 1. in c.) ex altero dignoscitur, ut ex luce tenebrae, ex vita mors: mali itaque, quod bono opponitur, indoles ex boni natura asistimanda; quum bonum itaque sit illud omne, quod appeti potest, relinquatur, malum id omne esse, quod nequit appeti. At si mali nulla potest esse appetitio, quomodo erit illud natura atque substantia? Si enim tale sit, iam erit ens, ac propterea bonum, poterit iccirco appeti, quum boni cujuslibet sit appetitio: Si appeti igitur malum nequit, neque ens est, neque bonum, ideoque nec substantia, nec natura, sed solus boni defectus.

2. Res omnis atque substantia (idem 3. c. g. c. 7.) vel efficiens est, vel effecta; neutrum autem quadrare in malum potest. Quidquid enim agit, agit, ut actu exillit, & perfectum est, quatenus est propterea bonum; fingi ergo nequit, malum substantiam efficiens esse. Substantia ne saltem facta? Quoniam quidquid agit, simile sui efficit, nonne evidens est, quum nihil agat, nisi ut est actu bonum, nihil quoque factum esse, nisi quatenus bonum est, quum debeat ad efficientem sui causam similitudinem habere? Quomodo ergo malum substantia erit? 3. Natura quolibet (idem opusc. 2. c. 115.) sui conservationem appetit, refugitque, quantum potest, a dissolutione, & interitu: Erit ergo & malum, si res sit & natura, conservationis sui appetens, abhorrensque pro virili a sui exitio. At jam malum non erit, sed bonum. Itane? Ita profecto; nam quidquid appetitur, bonum est; Si ergo malum sui conservationem appeteret, malum jam non esset, sed bonum. Nec ipsi ergo se intelligunt, neque notiones rerum, de quibus disputant, qui malum in re solida, sive in substantia constitunt.

IV. Jam promptum expeditumque est, demonstrare, nihil insipientius potuisse fingi, quam duos Deos, qui summæ essent rerum omnium causæ, bonarum unus, malarum alter. Principium enim summe malum, omniumque malorum causa, aut existit, vivit, intelligit, aut non: si posterius, operari itaque nequit, neque mala universa efficere; nam quis, nisi desipiat, cogitat, quod non est, operari posse? Si prius, non est itaque summam

malum; ut enim summum bonum illud intelligimus, quod nihil prorsus mali admixtura habet, ita summum malum illud sit, oportet, in quo nihil omnino boni est; esse autem, vivere, intelligere bona certissime sunt; qui potest ergo summum malum esse, quod exilit, vivit, intelligit? Præterea: In aspestabili hoc, corporeoque mundo, quem principium summe mali opus esse, Marcioni & Maneti constitutum erat, quor & quanta bona? Existencia, vita, sensus, intelligentia, lucis claritas, odorum suavitatis, esearum sapor, brutorum animantium ad vitæ humanæ usum & commoda utilitates plurimæ &c. non est itaque summum malum; nec esse potest mundi hujus principium; num enim possunt a puro summoque malo tot tamque insignia bona manare? Et mulierculis de trivio compertum est commune proloquium: *nemo dat quod non habet*. Ita, qui hunc Manichæorum errorem exagitarunt, antiqui Patres, quibus gemina habet D. Thomas r. p. q. 49. ar. 3. in c. Eadem paucis complexus est Grotius l. 1. de verit. &c. §. 12. ajens: „Neque vero, ut aliquid est per se bonum, ita aliquid esse per se & omni modo malum potest, quum malum defectus sit quidem, qui esse nequit, nisi in re existente, ipsum autem exillere jam boni est aliquid, „ad quæ Clericus hæc adjungit, „Sed agitur hic de bono morali, non de physico, quale est existentia. Præstitisset hæc rationi natione abstinere. „Ignoramus plane, an secum habitaret Clericus, quum hæc scripsit, an alio migrasset animo, aliudque ageret. Quum sit ratiocinatio hæc de doctissimorum Patrum, & D. Thomæ Theologorum summi, cur ea abstinere, fatios fuit? Usquene adeo ite recordes, judice Clerico, ut nec ipsum, ut ajunt, questionis statum habuerint denotatum? Agitur hic de bono morali, non de physico, qualis est existentia. Quid nam inde? Ex quo certissimum est, malum seu morale seu physicum nec esse, nec esse posse, nisi in re existente; nam, ut ait Augustinus in Enchir. c. 14., *malum non est, nisi in bono*, summam malum chimericum esse, necessario consequitur; nam ut ex Arist. 4. Eth. c. 5. argumentatur Angelicus, *malum si integrum sit, ipsum destruet*: summum ergo, purumque malum erit, & non erit: erit, ut Manichæi;

etiam fingebant : re autem ipsa non erit , quia destructo omni bono (quod requiritur ad integritatem mali , seu ut per se & omni modo sit malum) subtrahitur etiam ipsum malum , cuius subiectum est bonum , seu res existens . Hinc idem Augustinus in Ench. c. 12. rectissime statuit , non posse malum totaliter consumere bonum ; alioqui se ipsum tolleret . Rursus , quum paragraphum novum inscribat Grotius contra duo principia , annotatque Clericus , respicere illum veteres Zoroastri Discipulos , & Manichæos , cur memorata rationatione , qua tot illorum , qui Manichæos infectati sunt , nemo unus non usus est , præstitit , Grotium ablinere ? Annon est illa inexpugnabilis & invicta adversus solidissimos summi mali assertores ? Quia summum hoc malum cuiusque & moralis , & phisici mali primam constituerent causam , annon illud summum morale periode ac phisicam malum crederent , oportebat ? Ad evertendam autem multissimam hæc positionem quid validius atque firmius laudata rationatione , quod nimirum & existat ipsum , & universis sive phisicis sive moralibus malis causa sit existendi ? Non hac sola , sed & aliis non paucis Clerici animadversionibus multum impellitur ad referendum inter problemata , an notis ille suis Grotianum opus illustrandum suscepit , an obscurandum .

V. Est illud decretorium , quod l. 2. adv. Marc. c. 22. Tertullianus urgebat : Duo hi commentitii Dei imperio & potestate vel pares sunt , vel alter alteri præstat : Si pares , nihil ergo effici a Deo bono poterit , si malus nolit , nec vicissim a malo , si bonus repugnet ; nihil ergo in hoc mundo boni malique erit ; perpetuo enim duo hæc contraria principia se se oppugnant , & alterum alterius conatus transire , molitionesque impedire non desinit : Si impares hi duo Dei , qui ergo minoris potentior est , minorique ad agendum efficacitatis , summum principium non erit , ideoque nec Deus . Quid ad hæc Marcionis alleclæ ? Permittere , ajunt , Deum bonum interdum , ut malus agat , atque hunc vicissim Dei boni consilii non obflare . Nihil tamen hoc eorum effugio vanius , quod sui ipsi principis sibi præcludunt ; fingunt enim inter utrumque inexpiable odium , & dissidium implacabile , nec intermissum unquam unius ab impedienda alterius opera

nium vehementissimum : permittere ergo alterum alteri , ut quidpiam sibi contrarium atque molestum efficiat , commentitium est . Præterea : vel impedire Deus bonus prava mali opera nequit , aut potest : si prius , iustus ergo aique impotens , Deique nomine indignus : si posterus , bonus ergo non est , sed malignus , non impediens , quod nullo negotio potest ; quid enim , ait Tertullianus , tam malignum , quam nolle prodere , quum possis ?

Cæterum quum plurima in mundo sint sive naturæ , sive culpæ , seu pænæ mala , eodem hoc argumento non premi , regerunt Manichæi ; vel enim hæc avertere Deus potest , aut non : si primum , malignus itaque : si alterum , imbecillus ergo . Ineptiunt tamen miseri , imo delirant , qui immensum commentum suum inter , ac Catholicorum doctrinam discrimen animo non percipiunt . Nihil Terralliani argumento ad eos confutandos acutus ac validius ; quum enim Deum malum malorum omnium primum summumque auctorem statuunt , Deo bono iavito , & nequicquam repugnante , annon consequens est , imbecillum hunc esse , si arcere mala non possit , quæ ab altero , se repugnante , inferantur , aut malignum , si quum possit illud de conatu depellere , non obitet , ne rebus bonis noceat ? Cæterum quid mali in mundo est , quod optimo Deo aut iuste volente , aut sapientissime permittente , non accidat ? Mala quidem culpæ impedire potest : num vero debet ? num malignus incirco , quia non impedit ? Culpæ non alia vere causa est , quam voluntas hominis , & sublimiorum hominæ mentium agendi libertate pollentium , quæ agendi libertas , quamquam vitiosa suapte non sit , potest tamen sua vi quidpiam vitiosum producere ; quare , quum , ut D. Thomas 1. p. q. 48. art. 2. ad 3. præclare notat , ipsa natura rerum hoc habeat , ut quæ deicere possunt , quandoque deficiant , providentia autem non sit naturam destruere , sed salutare , optimus & sanctissimus Deus mala culpæ absque ulla bonitatis suæ labe permittit ; præfertim , quia , ut inquit Augustinus in Ench. c. 11. , Deus est adeo potens , quod etiam bene facere potest de malis , & l. 11. de Civ. Dei c. 18. , neque Deus ullum , non dico , Angelorum , sed nec hominum crearet , quem malum futurum esse præscisset , nisi pariter nosset , quibus eos donorum usus commodaret , atque ita ordi-

ordinem saeculorum (tquam pulcherrimum carmen ex quibusdam antithetis) honestaret; unde pergit Angelicus, multa bona tollerantur, si Deus nullum permetteret malum esse . . . neque laudaretur iustitia vindicans, & patientia sufferens; nisi esset iniquitas. Sed de eodem hoc argumento jam in nostris exercit. de primo homine, & iterum infra, quum de providentia.

Mala vero pœnæ Deus ipse sciens volensque immittit ac infligit; nec enim bonus esset ac perfectus, nisi esset & iustus; iustitiæ autem est, ius cuique tribuere pro dignitate cuiusque, probis nimirum præmia, fontibus pœnas. Sunt & alia multa in mundo mala, quæ neque culpæ sunt, neque pœnæ, sed naturæ defectus, quos etsi submoveat Deus pro infinita sua potentia possit, non debet tamen, neque æquum est, ut submoveat. Numquid enim divinam sapientiam decet, naturas rerum destruere, atque universi ordinem pervertere? Annon vero de naturis rerum æquum esset, deque universi ordine præstantissimo, si Deus omnia naturæ mala impediret? Certum & constans est, corporea, & quæ infra lunam sunt, omnia mutationi, defectui, ac dissolutioni obnoxia esse, plura etiam nec fieri, nec conservari posse, quin alia destruantur, non accendi e. c. nutritique ignem sine consumptione lignorum, leonem & carnivora alia non vivere sine aliorum animantium cæde. Quum sint itaque defectus huiusmodi rebus his inferioribus naturales, & ad universi ordinem & pulcritudinem mire conducant, summe boni, sapientis, perfectique Dei non est, a rebus suapte mutabilibus atque dissolubilibus mala hæc remove. Quod enim Deus præcipue in rebus creatis intendit, ordo est universi, qui exigit, ut quædam sint, quæ deficere possint, & quandoque deficiant; Quare Deus bonum huius ordinis in rebus efficiens, ex consequenti & quasi per accidens causat corruptionem rerum, secundum illud 1. Regum c. 2. Dominus mortificat, & vivificat. D. Th. 1. p. q. 49. ar. 2., cui titulus: An summum bonum, quod est Deus, sit causa mali.

VI. Malum tamen Deum malorum omnium summam causam stultissime sibi visi sunt Manichæi in ipso divino eloquio deprehendisse, quem Paulus 2. ad Cor. 4. Deum huius sæculi, Christus Jo. 12. Principem huius mundi, & Math. 7. arborem

malam, a qua nullus fructus bonus esse potest, appellarint; verum, ut diximus, insipientissime. Nihil præclarior aptiusque glossa, quam ad Pauli verba adhibet D. Thomas lect. 11. in 4. 2. ad Cor. caput: *Deus huius sæculi excavit mentes infidelium, ut non fulgeat eis illuminatio veritatis*: hoc potest tribus modis exponi: Primo, *Deus huius sæculi*: idest *Deus, qui est Dominus huius sæculi*, & omnium rerum, creatione & natura, juxta illud Psal.: *Dominus est terra, & plenitudo ejus, excavit mentes infidelium*, non immittendo malitiam, sed merito, imo demento præcedentium peccatorum subtrahendo gratiam: *Jes. 6. Excæca cor populi huius*; unde & præcedentia peccata insinuat, quum dicit, *infidelium*, quali eorum infidelitas causa fuerit huius excæcationis. Secundo, *Deus huius sæculi*, idest *diabolus, qui Deus dicitur huius sæculi*, idest seculariter viventium, non creatione, sed imitatione, quia seculariales eum imitantur: *Sap. 2. imitantur eum, qui sunt ex parte ejus*. Hic excæcat suggerendo, trahendo, & inclinando ad peccata, & sic, quia jam sunt in peccatis, operiuntur tenebris peccatorum, ne videant: *ad Eph. 4. Tenebris obscuratum habentes intellectum &c.* Tertio: Deus habet rationem ultimi finis, & est complementum desideriorum totius creaturæ; unde quidquid aliquis pro fine ultimo sibi constituit, in quo ejus desiderium quiescit, potest dici *Deus illius*. Unde quum habes pro fine divitias, tunc divitiæ dicuntur *Deus tuus*, similiter etiam, si voluptates carnis, vel honores. Et tunc exponitur sic: *Deus huius sæculi*, idest illud, quod homines seculariter viventes sibi pro fine constituunt, puta voluptates, vel divitiæ, vel huiusmodi, hic Deus excavat mentes, quatenus impedit, ne homines lumen gratiæ hinc, & gloriæ in futuro videre possint: *Psal. 3. Supercecidit ignis*, scilicet concupiscentiæ, & non viderunt solem. Sic ergo excæcatio infidelium non est ex parte Evangelii, sed ex culpa ipsorum. Quum sint hæc ad germanam Apostoli mentem prorsus exacta, quæ Manichæorum insania, quæ cecitas, advocantium Paulum ipsum commentis & impietatis suæ suffragatorem?

Tam insiguitur etiam vecordes sunt, ut non sentiant, iis ipsis, quæ ex Jo. 12. op-

ponant, Christi verbis errorem suum manifestum damnari. *Principem hujus mundi*, de quo ibi Christus, diabolum esse, concedimus, mundi Principem dictum, quod infideles ac iniquos omnes, qui sua se se voluntate sub ejus subiecerant potestatem, domuitat premeret, obtineretque tunc in toto ferme terrarum orbe idolorum superstitione obligato tyrannicum principatum. At erat hic mundi princeps propediem eiciendus, & revera principatu extrusus est, nam crucis Christi virtute sacrilegus idolorum cultus ubique deletus, & diabolus tanti sceleris magister, auctor, impulsor ex hominum, quos deceperat, mentibus exterminatus. Summus ergo ille Deus non erat, qui a Christo devictus est, & de usurpata dominatione dejectus. Hic mundi Princeps idem ille est, quem Christus Lucæ 11. designat ajens: *Quum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet: Si autem fortior illo superveniens vicerit illum, universa arma illius auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet.* Hæc perfectissime dum impleta, quis dubitet? Quum fuerit ergo Christus Principe mundi hujus multo fortior, ejusdem victor & domitor, qui potest nequam hic Deus esse, & summa atque prima malorum omnium causa?

Quorum vero illud jactant ejusdem Christi, non potest arbor mala &c.? „Dminus per arborem bonam (ita D. Thomas q. 3. de pot. ar. 6.) intelligit causam boni, non quidem primam, sed proximam in ordine ad singularem aliquem effectum, & simile est de arbore mala. Ideo, sicut Augustinus dicit l. 1. cont. Julianum c. ult., *arborem malam appellat Dominus voluntatem malam, & arborem bonam voluntatem bonam.* Ex voluntate bona non producit actus moralis malus, quum ex ipsa voluntate bona judicetur actus moralis bonus: sed tamen ipse motus voluntatis malæ causatur a creatura rationali, quæ bona est, & sic est causa mali. Et hoc etiam patet similitudinem attendenti; nam arbor non est causa prima fructus, sed radix. „Profecto non substantiam aliquam suapte naturam malam, sed ipsam hominis voluntatem, non illam quidem per se vitiosam, sed vitiosam aliquid producentem *arboris male* nomine deliquitatem a Christo, nonne aperte indicant, quæ sequuntur: *omnis arbor, quæ non facit fructus bonos, excidetur,* Chignoli Tom. II.

„*in ignem mittetur?* Excisio itaque & conflagratio pena est arboris malos fructus ferentis: non est ergo illa naturaliter mala, malorumque fructuum serax, sed liberæ; nam, ut scite l. 1. adv. Marcionem disserit Tertullianus, *nec boni nec mali merces jure pensaretur ei, qui aut bonus aut malus necessitate fuisset inventus, non voluntate.* In hoc, & lex constituta est, non excludens, sed probans libertatem, de obsequio sponte prestando, vel transgressione sponte committenda &c. Quid & iis, disertius, quæ Christus ibidem c. 12. ait: *Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum, aut facite arborem malam, & fructum ejus malum?* Rem sane notat non naturam malam, quæ mutari non possit, sed agendi libertate præditam, in cujus potestate est, vias suas rectas aut pravas facere. Hæc vero quæ, nisi volutatis hominis? Sed & illud omnium luculentissimum, quo Christus ipse ibidem c. 15. & Marci 7. veluti digito commoustrat veram malorum omnium fructuum causam, ut jam non agnosci illa non possit: *Ab intus de corde hominum mala cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, avaritia, nequitia, dolus, impudicitia, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia: omnia hæc mala ab intus procedunt.* En arborem malam, insipientiam malorum fructuum causam, hominis scilicet voluntatem quam cordis, nomine denotatam intus sit, oportet, qui non intelligit. Facessant itaque cum Deo suo malo omniumque malorum auctore ineptissimi Manichæi, nec jam audeant Scripturis abuti ad nefarii erroris sui confirmationem.

VII. Meliusne vero in naturæ ratione erroris sui præsidium collocant? Multa quidem undelibet colligunt, irrita tamen illuque labore. Nam quod primo ajunt, quum summum bonum in mundo esse, recte tot singularia bona demonstrent, in quæ est aliqua bonitatis primæ causæ derivatio, & summum malum agnoscendum; nam & plurima in mundo sunt mala, quæ talia non sunt, nisi quod malitiam summi mali participant: maxime quum, ubi magis & minus est, ibi & summum sit, oporteat, atque plenissimum: quot autem in mundo sunt magis, minusve mala? Et summum ergo malum ponere, necesse est; hoc, inquam, futile omnino Fide quidem tenemus, quin & naturali ratione habemus plane

plauē perceptum, summum in mundo bonum esse, cuius participatione sunt dicunturque bona, quæcunque ab illo habent, ut sunt: summum autem malum agnoscere, non fides solum, quæ unum nobis Deum *visibilem omnium & invisibilem, cali & terra factorem* proponit, sed & naturalis ratio vetat; nam summum malum seipsum destruit, & nihil est. Quid malum, nisi boni privatio? Summum ergo malum, omnis cuiusque boni defectus. Et existentia ergo & actionis; nam hæc bona sunt: summum ergo malum existens, agensque ponere, deliratio est. Recte item iusserimus, unum esse summum bonum, cuius majori vel minori participatione sit, ut res magis minusve bonæ sint, & dicantur, quia bonum natura quædam est, cuius major minorve in alia esse potest effusio ac diminutio; *est enim communicativum sui*, ut ajunt Philosophi. Malum autem quam natura non sit, sed sola boni privatio, magis illud minusve malum dicimus, quod magis vel minus a bono distat; quare, ut esset desertus a mente, qui naturam aliquam fingeret summe tenebrosam, a cuius ampliori vel parciore communione esset dicereturque aer magis minusve caliginosus, ita insaniunt plauē, qui summum malum commissinunt, a quo inajor minorve malitia in cætera traducatur; quemadmodum autem, quia tenebræ non aliud vere sunt, quam lucis amotio, communis ipse hominum sensus aerem magis minusve tenebrososum judicat, quo magis minusve privatur lumine, ita, qui sapiunt, magis minusve malum quidpiam dicant, quo magis minusve bono caret; est enim malum boni, haud secus ac tenebræ lucis, & mors vitæ privatio.

VIII. Necdum tamen Maichæorum Achillem deiecit, vulgatum nempe illud: Contrariorum contrarias esse causas, necesse est; quum sint ergo bonum & malum contraria, eorum contrariæ causa sunt, oportet. Ut est ergo summum bonum omnium bonorum fons, ita & malum summum malorum omnium prima causa. Perfecto quot in mundo sunt, quæ a summo bono esse non possunt? Quot cadentia sub sensum, mutabilia, dissolubilia? Horum omnium originem a summo bono repetere, ratio vetat; nam quum sit illud purus spiritus, simplex, cuiusque mutationis ac dissolutionis omnino expers, qui potuit corporea, composita, mobilia, & in-

teritui obnoxia facere? Decantatissimum est Philosophorum effatum: *omne agens agit sibi simile*: quæ autem spiritum, simplicissimum, immutabilem, æternum inter, & corporea, concretæ, fluxa, & mortalia similitudo? Horum ergo, quum per se & a se ipsa non sint, nec possint a Deo bono esse, quæ causa, nisi Deus malus corporei mundi hujus artifex? Præterea: Dei boni opera perpetua sunt; ait enim Ecclesiastes c. 3: *Didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus, perseverant in æternum*. Idne vero in ea quadrat, ex quibus tota hæc aspectabilium rerum universitas coagmentatur? Opera ergo Dei boni non sunt; at sunt certe ab aliquo facta: a malo itaque Deo summa visibilibus & corporeorum causa. Denique: Deus & natura id semper faciunt, quod melius est: Quis negarit autem, multo melius, humanam e. g. voluntatem ad bonum immobiliter ad hærescere & nunquam ad malum devolvi, cætera eundem semper tenere statum, nec unquam in interitum vergere? Quum sit ergo & humanæ voluntatis perpetua volubilitas & cæterorum nunquam interrupta vicissitudo, ab eo certe, qui semper meliora facit, non sunt. A quo ergo, nisi a Deo malo?

IX. Est tamen in Achille hoc speciei multum, roboris nihil. Quid enim si malum bono contrarium est? Ut ergo boni, ita & mali causæ efficiens, & per se statuenda? Errant Manichæi, quod persuasum habeat, malum naturam esse bono *positivè*, ut ajunt, contrariam, quæ primam aliquam exigat efficientem sui causam: quam longe autem hæc eorum persuasio abistat vero, quantum a recta ratione abhorreat, satis jam demonstratum est. Quum sit ergo malum non subitautia, sed mera boni privatio, non est ejus causa ulla per se & efficiens, sed deficiens, & per accidens. Quorsum itaque duo summa principia querantur, a quorum uno bona omnia, mala omnia ab altero proficiscantur? Quæcunque in mundo sunt mala, sive naturalia, sive moralia, non aliam causam habent, quam res suasptæ naturæ bonas ab optimo Deo conditas, non per se quidem sed per accidens; bonum enim est mali causa non efficiendo, sed deficiendo, v. g. tenebræ inducit remotio solis, culpæ causa est voluntas humana ad commutabile bonum præter, aut contra ordinem divinæ legis ad hærens

hærens &c. *Memadmodum jam dictum est a. v.*

Quid vero obest, quo minus Deus corporearum, mutabilium, atque dissolubilium rerum causa sit? Nonne inter omnes convenit, Deum, ut est omnium summus, ita esse omnium summam, maximeque universalem, quam *æquivocam* dicunt, *causam*? Cum hujusmodi autem causa nonne Philosophi omnes docent, satis esse, si non forma atque specie, sed genere, aut communi aliqua ratione, si effectuum similitudo? Quæ porro creaturarum rerum summæ causæ, seu Dei O. M., non aliquam similitudinem gerit, entis puta, substantiæ, existentis &c., imperfectam quidem & rudem, quam Theologi similitudinem *vestigii* dicunt? Hinc pronum est, intelligere, cur optimus Deus aliquam in creatis a se rebus sui similitudinem imprimens, ac veluti signans, cuncta tamen spiritualia, simplicia, immutabilia, immortalia non fecerit, quod sit ille nimirum maxime universalis omnium, ac æquivoca causa, quam inter & effectum non intercedat, oportet, formæ ac naturæ similitudo, sed imperfecta atque levis cujusdam similitudinis adumbratio satis est, præterit quam & creaturarum rerum naturæ repugnet absoluta simplicitas ac perfecta immutabilitas, & universi ordo non ferat, ut omnia spiritualia sint atque indissolubilia; existit enim & diversis rerum gradibus mirus universi ordo, & eximia pulchritudo.

Sunt & æterni Dei opera quæque perpetua non secundum numerum, ait D. Thomas 3. de pot. art. 6., unde promta sunt hæcenus dicta, & mox dicenda, *sed secundum speciem vel genus*. Re enim vera, etsi materialia & corporea singula quotidie dissolvantur, intereantque, perdurant tamen ad mundi exitum usque species & genera. Nec aliud sibi Ecclesiastes voluit, quam ait: *cuncta, quæ fecit Deus, perseverare in æternum*: Eternum enim in sacris literis pro *duratio* per se poni, tam certum & ratum est, ut non sit exemplis ad hoc confirmandum opus. In æternum ergo *perseverare* dicuntur cuncta Dei opera, quod, tametsi singulorum, quæ *individua* vocant, sit quotidianus interitus, specierum erit tamen & generum longissima, nempe ad consumationem usque sæculi, conservatio.

Fallit denum turpissime Manichæos in

ejus proloquii sensu, *Deus & natura semper faciunt, quod melius est*, eoque ad erroris sui præsidium perverse abuti, demonstrat Angelicus cum 1. p. q. 47. art. 2. ad 1. & q. 48. art. 2. ad 3., tum q. 3. de pot. art. 6. Optimi agentis est, ait, totum effectum suum optimum facere, non quamlibet totius partem optimam *simpliciter*, sed *optimam secundum proportionem ad totum*; tolleretur enim bonitas animalis, si *quolibet* ejus pars oculi haberet *disignatam*. Faciunt itaque Deus & natura quod melius est toti, non parti; aliqui totum corpus natura faceret oculum vel cor, quod, etsi cuique parti melius esset, num corpori? Si *totum corpus oculus*, ubi *auditus*? Si *totum auditus*, ubi *odoratus*? Si *essent omnia unum membrum*, ubi *corpus*? 1. ad Cor. 12. Quid si rebus singulis melius esset, altiori gradu & loco esse? Num melius universo? Eset illud imperfectum, multisque careret, sique maxime insignibus bonis, si unus esset rerum omnium gradus & ordo, ut nullam foret corpus, si ex uno tantum membro constaret. Quid ergo, si voluntati hominum melius esset, nunquam posse a bono divelli, ceteris rebus mutationis habere ac Interitus immunitatem? Hoc ne ad universitatis rerum bonum perfectionemque conducere? Ad ea, quæ num. V. de eodem hoc argumento ex eodem D. Th. jam diximus, hæc solum addere lubet Originis 1. 4. cont. Celsam: *Virtuti humana si auferas libertatem, ipsam ejus naturam sustuleris*, præstantissimam scilicet inter creatas res, quæque summam Opificis potentiam quam maxime ostendit.

PRÆLECTIO VIII.

De scientia Dei.

I. **H**ÆSTENUS de attributis, quæ ad Dei esse ac naturam attinere concipimus: de iis modo, quæ ad actionem; operari enim esse consequitur. Quoniam autem duplex actionum genus distinguere Philosophi ac Theologi solent, aliasque *immanentes* dicunt, quæ totæ scilicet intra operantem manent, ut intelligere, & velle, alias *transientes*, quibus aliquid extra operantem efficitur, de intellectu primum sive de scientia Dei erit sermo, exinde ejus voluntate, & ad voluntatem spectantibus attributis, cujusmodi sunt amor,

miseriordia, iustitia, providentia, prædilatatio, de potentia demum, a qua omnia, quæ alia sunt a Deo, & extra Deum, habent, ut sint. De scientia Dei dicere, ut rectus rerum ordo postulat, orsi, quid scientiæ nomine intelligimus? Cognitionem non hausitam a sensibus, ratiocinationem ac demonstrationem partam, qualis est hominum, nec cognitionem, quæ scienti accidit, eumque perficiat, sitque ab ejus natura distincta, qualis est Angelorum, sed certissimam, evidentissimam, defectus, errorisque cujuslibet prorsus expertem intelligentiam, quæ unum idemque sit cum ipsa met essentia Dei, qui simplicissimo individoque uno actu omnia simul, absque successione ulla, ac investigatione, seu ut loquuntur, *discursu*, perfectissime contempletur. Pollere Deum hac scientia, soli negant Veteres Recentisque Epicuræ, qui nec cognoscere Deum terrena, nec curare contendunt, quos frustra divini eloqui, Patrumque testimoniiis, quæ insuper habent, reselleremus. Pre-mendi impij hi auctoritate primum omnium ferme Philosophorum ac Poetarum, in quorum scriptis testatissimum est, Deum præstantem, æternamque mentem esse, *omnia sentientem, omnia cernentem, omnium mentes maxime perspicentem, animum per naturam rerum omnium intentum & comitantem, omnia providentem, & cogitantem, & animachertentem, & omnia ad se pertinere putantem* &c. quæ omnia ex principis Philosophis & Poetis, quos & appellat, in libris de nat. Deor., de leg. de off. de Univ. Tusc. quælib. &c. collegit, re-terget Cicero: exin naturæ ratione, quæ sola potuit antiquos illos Sapientes in hanc persuasionem adducere, ac in ea confirmare. Quid enim est Deum ponere, nec tamen perfecte scientem omnia, nisi Deum tollere? Nonne Dei nomine venit, quod sapiedictum, quo esse aut excogitari nihil melius potest? Nonne sciens nesciente melior? Sit ergo Deus omnia sciens, oportet, si Deus est, aut, si terrena, humana præfertim, nescit, Deus non est. Rursus: Ipsa Dei notio dubitare non sinit, quin sit Deus prima maximeque universalis omnium causa; quidquid ergo in effectis perfectionis est, in prima causa multo excellentias fuerit, oportet; quum sit ergo scientia hominum, & superiorum hominem mentium perfectio, hanc, qui primæ causæ subtrahunt, primam ipsam causam seu

Deum remonent, *re tollunt*, quod de Epicuro ait Cicero, *oratione relinquunt*. Demum: Quidquid in finem certum determinate tendit, aut ipsum sibi finem præstituat, oportet, aut in finem ab alio sibi prælitutum feratur, alioqui non magis hunc præ alio finem præsequeretur: naturalia autem in fines certos definite ferri, quis dubitet? *Non enim casu naturales utilitates consequuntur; secus non essent semper, aut in pluribus, sed perraro, horum enim est casus*. Numquid vero, quæ finis rationem nec cognoscunt, nec cognoscere possunt, certum possunt sibi finem prælituere? Ab alio itaque sibi prælitutum præsequantur, necesse est. A quo vero nisi a naturæ insitatore, qui omnibus præbet esse, & per se ipse est necessario, quem Deum dicimus? Hic vero qui posset, *naturæ finem prælituere, nisi intelligeret, essetque sapientissimus, & omniscius*? Est ergo Deus perfectissime sciens. D. Thomas l. 1. c. g. c. 44., in quo, quum veritatem hanc aliis sex naturæ rationibus sciscisset exploratissimam, concludit: *Hujus autem fidei (nam præmiserat, veritatem hanc, non rationis solum, sed & fidei Catholicæ caput esse) veritas tantum apud homines invaluit, ut ab intelligendo nomen Deo imponent; Nam Theos, quod secundum Græcos Deum significat, dicitur a theaste, quod est considerare, vel videre, ut est apud Damasc. l. 1. c. 11.*

II. Hanc porro perfectissimam scientiam eandem ipsam esse Dei naturam, summa ejus, de qua jam supra, simplicitas persuadet. Quare tract. 99. in Jo. ajebat Angustinus: *Deus non sic habet scientiam, ut aliud sit illi scientia, qua scit, aliud essentia, qua est, sed utrumque unum est, nec utrumque dicendum est, quod simpliciter unum est*: item Cyrillus Alex. l. 31. Thesauri: *Quum Deus confessione omnium simplex sit, non est aliquid ab eo diversum ejus cognitio*. Hinc D. Thomas 1. c. g. c. 45. 46. & 47., & 1. p. q. 14. art. 4. evidenter ostendit, Deum ita se per se ipsum intelligere, ut & intellectus intelligens, & illud, quod intelligitur, & species intelligibilis, & ipsum intelligere, seu intelligendi actio unum omnino idemque sint, propter infinitam videlicet ejus simplicitatem, & perfectionem. Una ergo est Dei scientia, ut una maxime est ejusdem natura. Quo itaque multiplex illa apud Theologos divinx scientiæ partitio?

Reco-

Recolenda, quæ diximus Præf. r. n. x. de ea, quam divina inter animus noster excogitat, distinctione, parebitque, absque ulla divinæ simplicitatis injuria, eam a Theologis fieri divinæ scientiæ partitionem, quam a sola repetitur varietate rerum, quas objectas habet. Hinc aliam primo ponunt *speculatricem*, & *effectricem*: primam dicunt, quatenus rem objectam attingit, quæ vel heri nequit, cujusmodi est divina natura, attributa, relationes, vel, fieri licet possit, nunquam tamen reipsa fiet, qualia sunt, quæ *possibilia* appellantur in scholis; alteram, quæ non speculatur solum, sed & rem objectam efficit, quam intuetur, qua scientia percipit Deus creata omnia, quæ sunt, fuerunt, eruntque, nec bona solum, sed & mala culpæ, quorum tamen Deus nec causa sit, nec esse possit, permittit tamen, ut sint. Divinam exin scientiam in *necessariam* tribuunt & *liberam*: primam vocant, quæ omne divinæ voluntatis decretum, intelligentia nostra, antevertit, qua se ipsum Deus, & possibilium rerum naturas, quæ aliter esse non possunt, sunt enim naturæ rerum immutabiles, contemplatur: secundam, quæ libero Dei de rebus decreto, nostro intelligendi modo, posterior est, perfectaque habet omnia, quæ existunt, & quandoque erunt. Omnium notissima ejusdem scientiæ divisio in *simplicis intelligentiæ*, & *visionis scientiæ*. Prima eorum est, quæ neque fuerunt, neque erunt, sed esse possunt, *simplicisque intelligentiæ* dicitur, quod in sola naturarum contemplatione versetur, altera eorum omnium, quæ fuerunt, sunt atque erunt, quam *visionis* dici nemo non sentit translatò verbo a corpore visu, quod nimirum tam sint *nuda* & *aperta omnia oculis ejus*, eique in æternitate præsentia, quam quæ oculis cernimus. Est & hujus visionis scientiæ divisio altera in *approbationis*, & *improbationis* scientiam. Si bona vel præterita respiciat, vel præsentia, vel futura, *approbationis* dicitur, nihil enim ejusmodi finit, est, atque erit, cujus æternæ divinæ voluntatis sanctio & approbatio causa non sit: si mala culpæ, *improbationis*; hæc enim neque vulg, neque probat Deus, sed inexplicabili sapientiæ suæ consilio non impedit, ac permittit. Non alie quam distillime Theologis notæ vulgaræque in scholis divinæ scientiæ partitiones: sextodecimo ad exitum vergens sæculo no-

va scientia (utinam auspiciato) emerit, atque *mediam* sese intulit scientiam visionis inter ac simplicis intelligentiæ; sed de ea infra opportuno.

III. Reliquum est, ut & de summa divinæ scientiæ perfectione dicamus, nonnulla ex D. Thoma libantes, qui argumentum hoc 1. p. q. 14. articulis sexdecim, & 1. c. g. capitibus quatuor & viginti disertissime persecutus est; nam quum sit illa solidissima, & ad veritatem prorsus exacta, & mox dictis, & infra dicendis plurimum lucis asferre possunt. Quisquis, quæ laudatis in locis habet Angelicus, diligenter expendit, deprehendit, decem ex capitibus infinitam divinæ scientiæ perfectionem peti posse, 1. Quod primaria & connaturalis divinæ scientiæ res objecta ipsa Dei natura sit, quæ infinite spiritalis est, & summe intelligibilis: 2. Quod Deus ipse se, & alia quævis a se, per se solum intelligat: 3. Quod unico eoque simplicissimo actu absque successione, ratiocinatione, compositione, divisione, colatione, se ipsum & alia a se omnia perfecte norit: 4. Quod sit ejus semper actus scientia; ab æterno enim usque in æternum se ipsum & alia a se semper actu cognoscit; quum sit enim divina cognitio ipsummet Dei esse, ut semper Deus actu est, ita & actu semper intelligit: 5. Quod sit illa maxime universalis; intuetur enim & se, & alia prorsus omnia, possibilia, & cujusque modi creata, præterita, præsentia, futura, spiritalia, & corporea, magna, & parva, sublimia, & abjecta, bona & mala: 6. Quod sit illa certissima, nec in eam cadere error possit; omnia enim per essentiam suam intelligit, quæ prima & summa veritas est. 7. Quod sit illa fecundissima; sua enim scientia Deus Pater consubstantiale sibi Verbum ab æterno genuit: sua item scientia quæcumque in mundo sunt atque erunt, Deus condidit, & sicut cuncta scientia sua fecit, & novit, ita scientiæ suæ communione Angelos atque homines scientes facit. 8. Quod sit illa unius semper modi, ejusdemque omnino rationis, perinde ac divina natura, cum qua unum idemque reipsa est; quare nunquam deficit, nunquam proficit, nunquam desinit, nunquam incipit, nec ex tanta rerum, quas intuetur, vicissitudine & conversione nulla unquam. ejus mutatio; nam omnia in uni-

unico, ut loquuntur, æternitatis suæ nunc præsentia constantissime contemplatur. 9. Quod sit illa absoluta; neque enim a rebus creatis, quas intelligit, certitudinem mutuatur & veritatem, creatarum mentium instar, quæ æternus veræ sunt, quatenus cum rebus objectis earum cognitio concordat; sed prima est rerum omnium regula atque mensura; propterea enim illæ sunt veræ, quod ad divinam mentem seu supremam normam directæ atque exactæ sunt; quare prævalgatum est illud veterum Patrum essatum, non ideo futura a Deo præfieri, quia futura sunt, sed hæc ideo futura, quia præsciuntur a Deo. Deum quod non sit illa quidpiam adventitium ad divinam substantiam adjectum, cuiusmodi est creata quævis scientia, sed ipsummet sit increatum divinum esse. Obiitupersæctus itaque rursus divinæ scientiæ perfectione, merito agebat Psaltes: *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam.*

IV. Conemur tamen, in Angelicis vestigiis insistentes, quam summam complexi sumus, hanc divinæ scientiæ perfectionem paulo latius evolvere, & quibus impediri illa videtur, extricare difficultates. Capro autem a primo capite, a re nimirum objecta, dicendi initio, Deum perfectissime se ipsum nosse, exploratum est; præterquamquod enim Jo. x. Christus ait: *Sicut novit me Pater, & ego agnosco Patrem, & de Spiritu Sancto 1. ad Cor. c. 2. scribit Apostolus: Spiritus Dei scrutatur omnia, etiam profunda Dei. Quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei, seu, ut ibidem lect. 2. exponit D. Th., Spiritus Sanctus, qui est in ipso Deo, utpote Patri & Filio consubstantialis, secreta Divinitatis per se ipsum videt, ipsa naturæ ratio convincit; Summæ enim menti summum intelligibile respondere, necesse est. Nonne Deus summa meus? Res ergo scientiæ ejus objecta omnium præstantissima & summa sit, oportet. Quid vero divina essentia præstantius? Haec ergo Deus intelligit, quam Theologi appellant divinæ scientiæ objectum *primum, connaturale, atque specificatum.* Duo tamen obitant, quominus veritati huic animus assentiatur; Nonne enim Dei scientia ipsa ejus omnipotentia est? Hujus autem quæ res objecta? Non Deus ipse profecto, sed alia a Deo solum: Et illius ergo. Quid,*

quod, si Deus se ipsam novit, a se ipse distinguatur, oportet, quo cogitari nihil falsius & absurdius potest? Si enim ipse se intelligit, ad se ipsum referatur, necesse est, nam scientem referri ad scitum, Philosophi pro certo sumunt. Qui jam ergo non erit a se ipse distinctus, quum distincta sint omnia, quæ mutuo referuntur? Non est tamen, quæ assensum sustineamus; vana enim sunt, quæ impedimento esse, videntur. Quid, si Dei scientia atque omnipotentia unum idemque ipsa re sunt, quippe quæ ipsa sunt Dei essentia simplicissima? Ratione tamen, sive intelligentia nostra, *virtualiter* distinguuntur, quod diversæ sint res, quas utraque objectas habet attingitque. Quæ enim scientiæ res objecta? Veritas, quæ sciri potest. Nonne autem Deus prima & summa veritas, & cuiusque veritatis origo atque forma? Est ergo natura ejus primaria divinæ scientiæ res objecta. Omnipotentia vero quæ objecta res? Sola proprie, quæ possunt fieri; Quum ergo sola fieri a Deo possint, quæ alia ab ipso sunt, fieri autem divinum aliquid nequeat, mirum ne, sola, quæ facta sunt, fierique possunt, objectam esse divinæ omnipotentia rem, non autem divinum quidpiam?

Cur vero Deum a se distingui, necesse est, si ipse se novit? Scientem inter & scitum solida, atque, ut vocant, realis intercedit tum solum relatio, quum scitum a sciente reapse distinguitur; excogitari enim hujusmodi ordo non potest, nisi inter extrema, quæ sint reipsa distincta. Quum ergo jam constitutum firmissime fuerit, mentem intelligentem, rem intellectam, & intelligendi actum in Deo unum atque idem prorsus esse, qualiscunque ille ordo, sive relatio, quam Deum intelligentem inter, naturamque ejus intellectam concipimus, rationis est, nam ejusdem est ad seipsum, non autem solida seu realis. Nihil ab ea propterea divinæ simplicitati timendum.

V. Nec se ipsum novit Deus duntaxat, sed & comprehendit. Quæ enim germana comprehensionis notio? Comprehendere, ait D. Thomas, est rem cognoscere, quantum cognosci potest. Annon vero Deus ipse se tam perfecte cognoscit? Quum sit ejus mens ipsamet divina natura, annon tantam divinæ mentis oportet esse vim efficacitatemque ad

cognoscendum, quanta divina natura perfectio est, ut cognoscatur? Ipse ergo se tantum intelligit, quantum cognosci potest: ipse itaque se comprehendit. Erat ergo ille finitus; nam, ut ait Augustinus, *quidquid comprehenditur, scientis comprehensione finitur*. Sed evolveada accuratius est cum eodem D. Thoma sincera comprehensionis idea. Si enim comprehendere ad ipsam verbi potestatem exigimus, quidpiam significat, quod alterum habet, includiturque, quare omne comprehensum finitum sit, oportet, perinde ac omne inclusum. Abit autem, ut sic Deus a se ipso comprehendendi dicatur, quasi vero mens ejus aliud sit, quam ipse, ipsumque capiat & includat, sed locutiones hujusmodi, ait Angelicus, *per negationem sunt exponenda*. Qui vero? Sicur Deus in seipso esse dicitur, quia ab exteriori nullo continetur, ita & a se ipso comprehendi, quia nihil est sui, quod ipsum lateat, quemadmodum in l. de videndo Deo, seu ep. 112. ad Paulinam c. 9. scribit Augustinus: *Totum comprehenditur videndo, quod ita videtur, ut nihil ejus lateat videntem*.

VI. „ Ex hoc autem, ait idem D. Thomas 1. c. g. „ c. 49, quod Deus „ se ipsum cognoscit primo & per se, „ quod alia etiam a se cognoscat, pone- „ re, oportet; „ ex causa enim satis effectus dignoscitur, quare aliquid scire dicimus, quum perspectam habemus exploratamque ejus causam. Nonne autem Deus prima & summa causa est, ut alia ab ipso sint? Quomodo ergo ipse se perfectissime norit, & alia quæque ab ipso cognoscit, statuendum est. Quia alia addere, quæ ibidem Angelicus adfert, veritatis hujus momenta, necesse sit, satis est illa uno hoc demonstrata. Illud autem operæ pretium est, adjicere, quod ipse 1. p. q. 14. ar. 5. habet de modo, quo alia a se Deus intelligit. Animadvertit, cognosci aliquid dupliciter posse, *in se ipso* nimirum, & *in altero*. Quidpiam *in se ipso* cognoscitur, quum per propriam, quam imprimit, & quasi signat in animo, quæque adæquata ejus imago est, speciem intelligitur, *sicut quum oculus hominem videt per speciem hominis*; in alio autem videtur, quod per speciem contentis cernitur, ut quum pars videtur in toto per speciem totius, vel quum homo videtur in speculo per spe-

ciem speculi, vel quocunque alio modo contingat, aliquid in alio videri. Qualis ergo divina cognitio? Se in se ipso videt; se enim per essentiam suam intelligit. Alia vero a se quomodo videt? Non in ipsis, sed in se ipso, quateus divina essentia aliorum a Deo similitudinem continet, ceu omnia prima causa.

VII. A tam expressa D. Thomæ doctrina palam recedunt, qui, etsi dent, omnia Deum in se seu in natura sua ceu omnium causa, & nitidissimo, quod omnia perfecte exhibet, & representat, speculo cognoscere, contendunt tamen, & in se ipsis proprie proximeque alia a Deo cognosci, quo inferendæ intrudendæque scientiæ mediæ locum habeant. Sed alterum hanc divinæ cognitionis modum ceu imperfectum, Deoque indignum, & qui de infinita Dei perfectione plurimum detrahat, facile est, cum auctoritate, tum ratione refellere, auctoritate quidem; nam Ambrosius ait: *Licet omnia caelestia, & terrestria, ac minima quæque prospiciat Deus, nihil tamen extra se intelligere, sed omnia in se intueri dicitur*; Augustinus item l. 83. quest. 9. 49. sacrilegum putat asserere, quod Deus exeat extra se ad aliquid cognoscendum; neque enim Deus quidquam extra se ipsum intuetur, quod ejus dictum D. Thomas expovit non ita intelligendum, quasi nihil Deus, quod sit extra se, intueatur, sed quia, quod est extra se, non intueatur, nisi in se ipso: ratione autem, qua D. Thomas 1. c. g. c. 48. veritati huic fidem certissimam facit. Septem demonstrationibus id ille efficit, quarum, & si omnes firmissimæ sint, nullaque possint exceptione infirmari, tres tantum, brevioris gratia, prememus; pro certo fumentes, quod principii loco statuât D. Thomas, etque exploratissimam, illud solum primo & per se esse ab intellectu cognitum, *cujus specie intelligitur*; quare si alia a Deo specie propria ab ipso intelligantur, fore primo & per se a Deo cognita: hoc autem quam absurdum, a recta ratione, & ab ipsa Dei idea quam alienum! I. Nequeant multa primo & per se simul intelligi; nec enim actionis unius termini plures esse simul possunt: Quomodo ergo Deus quoadque se ipsum intelligat, si aliud quidpiam quasi primo & per se intellectum contempletur, non poterit non intellex-
tus

Stus ejus mutari, de consideratione nimirum sui in considerationem alterius : At alterum hoc, quodcumque fingatur, multo ignobilis divina mente certissime est : in deterius ergo mens divina mutabitur, quod, peripolterum quantum sit, & vel cogitatu horrendum, quis non sentit ? 2. Actionum mentis distinctio est penes objecta : Si ergo se, & aliud quidquam a se quasi principale objectum, id est primo & per se cognitum Deus intelligit, jam plures divinæ mentis actiones erunt. Vel erit ergo Dei natura in plura divisa, vel aliqua erit ejus actio, que non ipsa divina natura sit : utrumque autem nonne manifeste repugnat ? Relinquitur ergo, nihil a Deo sciri quasi primo & per se intellectum, præter ejus essentiam. 3. Mentis actio speciem, & nobilitatem ab eo habet, quod est per se & primo intellectum, quum hoc sit ejus objectum : Si Deus itaque aliud a se quasi primo & per se intellectum nosset, divinæ mentis actio ab aliquo, quod aliud a Deo esset, speciem haberet atque nobilitatem : hoc autem sine rationis injuria num concipi animo potest ? Concludendum itaque, intellectum a Deo primo & per se non aliud esse, aut esse posse, quam ejus essentiam, per quam solam & ipse se, & alia quævis intelligit. At alia nec levis superest questio de modo, quo Deus in se alia quæcumque novit.

P R Æ L E C T I O IX.

Quomodo Deus alia a se in se ipso perspicit.

I. P Onenda fuit hæc questio ad intolerandum veterum quorundam Philosophorum coarguendum errorem, quos D. Thomas memorat, tribuisse quidem Deo cognitionem aliorum a se vagam, communem, atque confusam, non explicatam, distinctam & propriam, seu confessos esse, Deum, quum se ipsum norit seu primam existentiam aliorum causam, naturam entis perceptam habere, ideoque omnia nosse, ut entia sunt, differentias tamen, quibus singula invicem distinguuntur, non habere, exploratas, seu singularia ignorare. Refellendo errori immani adeo, quo communis sensus, & ipsa naturæ ratio percellitur, D. Thomas l. 1. c. 8. septem addidit capita, in

quibus & veritatem validissime firmat ; & nervose dispellit, quidquid ad eam obsecrandam Averoes, alique commenti sunt. Hunc autem sibi dicendum ordinem statuit c. 64. ajens : „ Ad hujus „ erroris exclusionem, ut etiam divinæ „ scientiæ perfectio ostendatur, oportet, „ diligenter veritatem inquirere circa singula prædictorum (quæ scilicet ab „ Adversariis objecta capite superiori retulerat), ut ea, quæ sunt veritati „ contraria, repellantur. Primo ergo „ ostendemus, quod divinus intellectus „ singularia cognoscit : Secundo, quod „ cognoscit ea, quæ non sunt actu : „ Tertio, quod cognoscit contingentia „ futura infallibili cognitione : Quarto, „ quod cognoscit motus voluntatis : Quinto, quod „ cognoscit infinita : Sexto, „ quod cognoscit quælibet villa & minima in entibus : Septimo, quod cognoscit mala, & privationes quaslibet vel defectus. „ Ad cujusque capitis confirmationem plura eaque solidissima conferuntur rationum momenta, additque ad singulorum calcem selecta divini eloquii testimonia, cum plenissima omnium, quæ Adversarii opposuerant, refutatione. Verum quia immensum ferme esset, ire per singula, multa ex eo contracta & astricta in prælectionem hanc compingemus, duorum tantum, quæ plus videntur difficultatis habere, motuum scilicet voluntatis, etiam pravorum, & futurorum, quæ contingentia dici solent, cognitionem singularium infra disquisitioni.

II. Ad demonstrandum autem, Deum singularia quæque distincte ac perfecte nosse, satis superque sunt tria hæc, quæ ex eodem D. Thomæ strictim argeri possunt. 1. Nemo prudens negarit, generalem solum atque confusam rei agnitionem præ distincta atque propria, imperfectam esse ; Si ergo alia a se norit Deus solum, ut entia sunt, non autem eorum propria & peculiaris, quibus & singula sunt, & ab aliis quibusque differunt, erit ejus cognitio certe imperfecta : erit & ipse imperfectus ; neque enim ejus scientia aliud ab ipso vera est. Hoc ne vero completi animo poterit, qui rectam Dei ideam mente informatam habeat ? 2. Homines & præstantiores homine mentes propria rerum, quibus invicem distinguuntur, cognoscunt : Hujusmodi ergo cognitione si Deus careat, erit ille *insipientissimus*, ea sci-

scilicet nesciens, quæ mentibus infinite infra eum positis perspecta sunt, quo quid cogitari potest absurdum? nam & Aristoteli l. 1. de An. & l. 3. Metaph. perabsurda visa est eorum positis, qui lucem, quam omnes cognoscunt, exploratam Deo non esse, opinati sunt. 2. Si alia a se Deus singillatim & distincte non norit, actum plane de ejus efficientia, providentia, atque justitia; Qui enim interfecit inter ea poterit, quorum confusam solum & vagam, non definitam & propriam cognitionem habet? Qui ad proprias singula fines ordinare, eorumque obtinendorum vim atque adminicula singulis impartiri? Qui certum rectumque de probis improbisque judicium ferre? Qui singulis ratione utentibus, quod pro operum veritate meruerunt, iuste rependere? At est ille certissime prima omnium causa, a qua proprias singula habent, quibus invicem differunt, naturas: est & universalis Rector in suos quæque fines dirigens, justissimus demum & Juxta est, a quo referro quisque debet propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. Omnia itaque in essentia sua ceu universali omnium causa perfecte novit, non solum ut entia sunt, sed ut singula sunt, idest talia. Hæc, alique illa multa quæ D. Thomas loc. cit. versat, qui diligenter expendit, sentiet, in ipsa Dei idea conclusa esse, atque ex ea necessario manare, ad quam omnia, quæ de Deo investigari naturæ luminis possunt, qui apte sciteque revocaverit, demonstrationem inde habebit, qua transigat, quod inquirat.

III. Quo tamen magis veritas pateat, enteatque magis divinæ scientiæ perfectio, dispellenda illa, quibus rei omnium maxime perspicue tenebras offundere male feriat quidem moliti sunt, quæ & a recentibus Epicuræis jactari solent. Hæc quæ D. Thomas q. præsertim 2. de ver. art. 4. & 5. collegit, dissolvitque, in duas veluti tribui classes possunt: quædam singularium omnium cognitionem Deo subtrahunt, alia certorum: illa autem hæc sunt. 1. Quid alia quævis a Deo cum ipso collata, nisi punctum cum linea comparatum? Hoc si de linea detraxeris, quid de illa decedit? Aliorum ergo a Deo cognitionem si ab eo subtrahas, nihilo prius eum immunitis: illa itaque a se non cognoscit; quum enim quidquid in Deo inest, ad perfe-

ctionem ejus attingat, si, creaturarum rerum cognitione subtrahat, summa ejus perfectio non violatur, satendum est, Deum alia a se non cognoscere. 2. Si alia a se novit Deus, non poterit non eorum cognitione delectari; scitum enim omne naturaliter delectatione scientem afficit: ex eorum ergo cognitione fiet ad eum voluntatis accessio, beatitatis propterea incrementum. Qui vero se solo plenissime beatus est, unusque & ipse sui & aliorum beatitudo, qua ratione potest accessus hujus capax esse? Nam & Cicero l. 5. Tusc. qu. ait: „Qui beatus est, non intelligo, quid requiratur, quod beator sit; si est enim, quod desit, ne beatus quidem est.“ 3. Quam sit Dei scientia ipsamet ejus natura, immutabilis sit, oportet, perinde ac illa: at si distinctam propriamque singularium scientiam habeat, non poterit non in ejus cognitionem mutatio cadere; sunt enim singularia quæque obnoxia mutationi, mutari autem scientiam, necesse est, quum res objecta mutatur. Quanta itaque divinæ scientiæ mutatio, si ad singularia feratur, attingatque ea particulatim?

IV. Angelici tamen lucem præferente, quidquid in his caliginis est, nullo negotio dissipatur. Si punctum ætæ, seu minimum quid phisice non dividuum lineæ subtrahatur, ejus ejus profecto continuata quantitas non minuitur, quæ re individua multiplicata est: at si tollatur a linea, quod sit ad punctum terminabilis, idest si ponas, punctum lineæ extremum non esse, nec puncto illam terminari, lineæ notionem evertis; quid enim linea, nisi longitudo latitudinis & crassitudinis expers a puncto ad punctum ducta, ac duo hæc iuter extrema conclusa? Item, si singas, nihil extra Deum ætæ, reque ipsa existere, quid Deo subtrahis? Annon ab æterno perfectissimus sanctissimusque ille, antequam quidquam extra se moliretur, essetque perinde, tamen si recideret in nihilum lineret cuncta, quæ condidit? Deum tamen omnino tollis, si potentiam ab eo auferas quidpiam extra se efficiendi. Quid tum inde? Quum Deus se ipsum perfectissime intelligat, & virtutem perinde intelligat, oportet, quæ efficere alia a se potest; hæc quoque propterea norit, necesse est, non ut entia solum, sed ut singula sunt, atque talia; nam a divina potentia ceu prima causa habent non communionem

solum generis ac speciei, qua sui similia complectuntur, sed & differentias omnes, quibus ab aliis distinguuntur.

Quid vero blaterant, auctum iri Dei beatitatem, si alia a se norit? Jam demonstratum est, Deum in natura sua duntaxat, ut prima atque summa omnium causa alia quacunq; nosse, nec Deo dignum alium illum, qui a nonnullis excogitatus est, cognoscendi modum. Quo ergo ipse se, & alia quolibet in se ipso intuetur; unico simplicissimoque mentis actu, infinite delectatur, & plane beatus est, & se ipsum perfectissime videns, & infinitos modos illos, quibus ad alia a se derivari potest naturae suae participatio. Quam itaque asserre illi potest delectationis accretionem creaturarum rerum cognitio, quas in se tantum intelligit eodem uno & lo sempiterno actu, quo suam essentiam contempletur?

Quid etiam, si rerum mutatio scientiae nostrae mutationem asserit? Mutatur scientia, quemadmodum praedicte docet D. Thomas, quia non una eademque cognitio est, qua praeterita attingimus, praesentia, vel futura; nam si e. c. Socratem nunc sedere sciens, eundem &, ut surrexit, sedere arbitretur, falsus ero. Idemne vero in divinam scientiam cadit? Quum uno eodemque individuo actu praeterita Deus, praesentia, & futura perspicit, una eademque in mente ejus, utut res mutantur, semper est veritas; neque enim alia a se, nisi in se ipso, cognoscit, alia autem a Deo quacunq;, tamen si mutabilia suapte sunt, in divina tamen essentia, quae & ipsa Dei scientia est, sunt plane immutabilia. Animadvertendum propterea, pleraque, quibus appeti divinae scientiae perfectio posse videtur, ex falso praedictio esse, quod nimirum divinam inter & creatam scientiam non satis internoscimus, & ex iis, quae creatae conveniunt, divinam impetite estimamus. Ratum fixumque sit, quod & ipsa Dei idea aperte praestet, Deum omnia alia a se in se ipso tanquam omnium causa cognoscere, omnia item, quae fuerunt, sunt, erunt in unum aeternitatis punctum, velut in centrum conclusa, & comprehensa Deo semper praesentia esse, eritque intellectui facillimum, quomodo materialia, mutabilia, & dissolubilia contempletur, aeternusque ipse, quae tempore eperunt, ab aeterno cognoverit.

V. Paulo molestiora sunt, quae a Deo certorum singularium cognitionem videntur excludere. Pervulgatum est, ejus, quod actu non est, scientiam esse non posse; nam scientia duntaxat verorum est, quae autem non sunt, vera esse nequeunt. Quum ergo singularium plurima actu non sint, sub Dei scientia non cadunt. Item constat, singularia, in potentia saltem, infinita esse; a Deo itaque non cognoscuntur; nam infinitum, ut tale, ignotum est, quum quidquid scitur, scientis comprehensione quodammodo mensureretur & definiatur. Demum: inter singularia quot vilia sunt & abjecta? Haecne vero Deum nosse dicemus? Reclamat ratio & auctoritas; nam quum scientiae nobilitas ex rei scitae nobilitate quadam ratione pensetur, non poterit non hujus vilis in illius vilitatem recidere; quum sit ergo divina mens omnium summa & praestantissima, cognitionem ejus ad vilissimam demitti, infinita ejus nobilitas plane non sinit. Hinc Augustinus in Enchir. scite ait: *Melius est, multa nescire, quam scire, idest vilia*. Horum ergo agnitionem, quis Deo velit ascribere, cui tribuendum patet, quod melius est, ipso naturae lumine patet? Recte item Hieronymus in c. 1. Habacchi: *Absurdum est, ad hoc deducere majestatem, ut sciat per momenta singula, quot culices nascentur, quotve pulicem & miscalum in terra, sis multiitudo, quotve pisces natent in mari & similia &c.*

VI. Neque haec tamen tantum negotii facessunt, ut in iis dissolvendis laborandum admodum sit. Non est quidem scientia nisi veterum, nec, quae nullo prius modo sunt, vera esse possunt. Opusne vero, ut actu exstant? Nonne, ut distantium loco, sic & distantium tempore cognitio? nam & praeterita, quae jam non extant, perinde ac praesentia, cognoscimus, futura etiam quaedam, antequam sint, ut futuram Ecclesiam ex rationis ecclesiarum motuum ordinis consideratione praesentis Altronimus, pronunciatque. Ab aeterno itaque alia a se omnia Deus perfecte novit, etsi nihil horum extra se actu esset; nam si de iis quae *possibilia* dicuntur, quae scilicet neque sunt, nec unquam erunt, sed esse possunt, sermo sit, haec sola dicunt naturalia seu essentialia attributa, quae suam veritatem habent in mente Dei aeternam ac immutabilem, per-
aque

æque ac Dei natura, quam contemplantur Deum infinitis communicari extra se modis posse, eam habet possibilitatem omnium scientiam, quæ simpliciter intelligentia dicitur, de cuius notione supra. Reliqua item ab æterno Deus scientia visionis novit, ut quorum erat præter essentialia attributa certissimus ordo ad existentiam, quatenus naturam suam intuitus est ad ea præfinito ab se tempore efficienda libero voluntatis suæ decreto determinatam. Mirifice D. Thomas 1. contr. gent. c. 66.

„Deus non entium notitiam habet, non tamen omnia non entia eandem habitudinem ad ejus scientiam habent; ea enim quæ non sunt, nec fuerunt, nec erunt, a Deo sciuntur quasi ejus virtutis possibilita, unde non cognoscit ea, ut aliquatiter existentia in se ipsis, sed existentia. solum in Dei potentia, quæ quidem ab aliquibus dicuntur, a Deo cognosci secundum notitiam simpliciter intelligentiæ. Quæ vero sunt præsentia, vel præterita, vel futura nobis, cognoscit Deus, secundum quod sunt in potentia sua, & in suis causis, & in se ipsis, & horum cognitio dicitur notitia visionis; Non enim Deus rerum, quæ apud nos nondum sunt, videt solum esse, quod habent in suis causis, sed etiam illud, quod habent in se ipsis, quatenus ejus æternitas est præsens sua indivisibilitate omni tempore, & tamen omne esse cujuscunque rei cognoscit Deus per essentiam suam; nam sua essentia est representabilis per multa, quæ non sunt, nec fuerunt, nec erunt, ipsa etiam est similitudo virtutis cujuslibet causæ, secundum quam præexistit effectus in causis: esse etiam cujuslibet rei, quod habet in se ipsa, est ab ea exemplariter deductum. Sic igitur non entia cognoscit Deus, in quantum aliquo modo habent esse, vel in potentia Dei, vel in causis suis, vel in se ipsis, quod rationi scientiæ non obstitit.

Alterum, quod de singularium infinitate est, dilucius clarius firmiusque non potest, quam ipsis ejusdem Angelici verbis ibidem c. 69. „Deus infinita non cognoscit scientia visionis (ut verbis aliorum utamur), quia infinita non sunt actu, nec fuerunt, nec erunt, quum generatio ex neutra parte sit infinita secundum fidem catholicam; scit tamen infinita scientia simpliciter intelligentiæ;

„ prout scit etiam, quæ non sunt. Scit enim Deus infinita, quæ nec sunt, nec erunt, nec fuerunt, quæ tamen sunt in potentia creaturæ: Scit etiam infinita, quæ sunt in potentia sua, quæ nec sunt, nec erunt, nec fuerunt. Unde, quantum ad quæstionem de cognitione singularium pertinet, responderi potest per interemptionem majoris: non enim singularia sunt infinita: si tamen essent, nihilominus Deus ea cognoscere.

„ ret. „ Posterior hoc decem demonstrationibus ibidem tam perspicue probat, ut plane persuadeat. Quo ergo illud Aristotelis, quod adversariis pro telo est, infinitum, secundum quod infinitum, ignotum? Hoc ejus dictum veritati non officit, quam tuetur; quia, ut D. Thomæ ibidem sapienter animadversum est, quum infinita ratio quantitati conveniat, sicut idemmet Philosophus ait, infinitum quæ tale cognosceretur, si per enumerationem suarum partium notum esset, hæc enim est propria cognitio quantitatit; quum autem repugnet, infiniti partes numerari posse; jam enim infinitum non esset, repugnat & illud cognosci: a quo antem? ab eo, cuius est per numerationem partium aliquid cognoscere, ideoque partem post partem gradatim intelligere. Itane vero divina mens alia percipit? Quum absque successione cognoscat omnia simul, non magis impeditur, cognoscere infinita, quam finita. unde, ut ita dicatur, non cognoscit infinitum secundum quod est infinitum, sed secundum quod ad scientiam suam se habet, ac si esset finitum, seu, ut præclarissimus ejus Interpretes Franciscus Silvester exponit: „ Quum dicimus, Deum infinitam multitudinem perfecte cognoscere, non est sic intelligendum, quasi ad aliquod ultimum ejus cognitio pertingat, repugna tenim infinito; quia infinitum est, habere ultimum; sed quia nulla infiniti pars latet ejus cognitionem, & sicut quacunque data parte inchoit, adhuc ulterior datur in infinitum; ita quacunque visa, videt Deus ulteriorem, & quum nulla remaneat sibi ignota, videt tamen nullam esse ultimam: & hoc est, ipsum infinitum perfecte cognosci a Deo.

In tertio demum, quod suum facere fallaci quadam specie potest, nihil est succi; neque enim ex omnibus, ad quæ scientia porrigitur, sed ex istantium, quæ præ-

præcipue attingit, ejus dignitas æstimatur, quum apud nos sub nobilissima scientia cadant, non entium suprema solum sed etiam infima, nam Philosophia prima, seu Metaphisica suam a primo ente ad ens in potentia, quod est entium ultimum, considerationem extendit, quin aliquid de ejus, qua cæteris præstat, nobilitate decedat. Quomodo autem vilia & abjecta divinæ scientiæ sub sunt? *Quasi cum principali cognito simul nota*, ait D. Thomas 1. c. gent. c. 70., *divina enim essentia est principale a Deo cognitum, in quo alia cognoscuntur, ut supra ostensum est*. Nihil ergo labis vilium cognitio Deo inferre potest. Quid quod nec in quævis alium cognoscentem redundare per se cognitorum villitas potest, quemadmodum ibid. D. Thomas ostendit? Utur enim res intellecta sit vilis, non suo sed intelligentis, idemque multo priori sublimiorique modo in eo est, qui intelligit. Per accidens quidem ex cognitorum utilitate aspergi potest cognoscenti labes, vel quod in horum consideratione defixus a nobilioribus cogitandis abtrahitur, vel quod inde in pravum aliquid ejus inclinatur affectio: Alterutro autem horum affici Deum posse, quis, nisi stultus existimet? Non igitur derogat divinæ nobilitati vilium rerum cognitio, sed magis pertinet ad divinam perfectionem, secundum quod omnia in se habet, ut supra ostensum est.

Quoniam autem idem, quod Augustinus in Enchir., diu ante eum scripserat Aristoteles 11. Metaph., *vilia scilicet melius ignorari, quam cognosci*, in Augustini dictum optime quadrat, quod ad Philosophi verba ibidem reponit Angelicus, *vilia nimirum melius ignorari, quam sciri*, quando alia vilium est, alia nobilium cognitio, & illorum consideratio horum impedimento est; quare quum Deus unico illo simplicissimo, quo se ipsum cum principale cognitum contempletur, alia omnia a se, cuiuscunque illa sint modi, in se ipso seu prima omnium causa perspicat, nulla ejus scientiæ villitas adscribitur ex hoc, quod quæcunque vilia cognoscit. . . . nam eadem scientia se ipsum & omnia alia considerat.

Ad Hieronymi verba non una adhiberi solet interpretatio. Respondent aliqui, hæc ab Hieronymo dicta non ex suo sed ex aliorum sensu, quum ipsemet. 1. cont. Ruf. diserte, refertur, multa ab se suos

in commentarios in Prophetas inserta, quæ non propriam, sed aliorum sententiam exprimunt. Aliis hic germanus videtur esse verborum Hieronymi sensus, non eam esse divinæ scientiæ per singula momenta vicissitudinem & varietatem, quæ rerum sub ejus scientiæ cadentium singulis momentis est; se enim & alia quævis & simul & unico immutabili sempiterno intuitu perfectissime novit. Si tamen velimus, Hieronymum ipsum sui interpretem advocare, intelligimus, non subtraxisse illum Deo simplicem rerum etiam minutarum ac vilium cognitionem, & generalem minimorum etiam curam ac providentiam, prout cuiusque naturæ atque conditio postulat, perinde ac si indignum Deo sit, minima etiam & vilia nosse & curare. Quid enim sibi ea volunt, quæ ibidem addit: *Sicut in hominibus etiam per singulos Dei currit providentia*, sic in cæteris animalibus generalem quidem dispositionem, & ordinem, cursumque rerum, intelligere possumus? Quid iis luculentius, quæ ep. 3. habet: *Miranda Creatoris solertia in minutis quoque animalibus, formica, culice, vermiculis, & istiusmodi generis, quorum magis scimus corpora, quam nomina*? Adferri & ex Comment. ejus in 32. Hieremix caput disertissima alia possent, quibus veritatem hanc manifeste confirmat. Quid ergo a Deo removet? Quam Deo rerum scientiam adscribi, in absurdum habet? Eximiæ quædam, singulari, & æqualem providentiæ, qua Deus homines regit, quibus & Angelos custodes destinavit, & uberima contulit gratiæ munera, ut felicitatis æternæ compotes esse possint. En, quæ Hieronymus e vestigio adjicit, quibus ad explicandam ejus mentem nihil illustrius: *Non sumus tam fatui adulatores Dei, ut dum providentiam ejus usque ad ima retrudimus, in nos ipsos injuriosi simus, eundem irrationabilem, & rationabilem providentiam esse, dicentes*. Sed de hoc iterum infra, quum de providentiâ.

PRÆLECTIO X.

Deus cognitiones omnes, & voluntatis humane motus, praevidet etiam, certo scit.

I. **N**ihil eo certius & verius, quod in l. de fide ad Petrum c. 31. Fulgentius scribit: *firmissime tene, & nulloatenus dubites, Trinitatem Deum incommutabilem rerum omnium atque operum tam suorum quam humanorum certissimum cognitorem; quam enim veritatem litterarum sacrae frequentius & apertius inculcant? Non vacat multa colligere, ut plerique faciunt: unus nobis satis superque erit Apostolus ad Hebr. 4. hæc habens: *Vivus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti usque ad divisionem animæ & spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum, & intentionum cordis: & non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus, omnia autem nuda & aperta sicut oculis ejus. Quoniam autem ad hanc divinæ scientiæ perfectionem manifestandam, enucleandamque germanam Apostoli mentem vix ac ne vix quidem cogitari potest conducibilis quidquam D. Th. glossa lect. 11. in laudatum ev. caput, et si paulo longiore exscribere lubet, præsertim quum & vel hinc solum constare possit mira hominis sapientia, judicium acerrimum, junctaque præstantissimo ingenio perfecta cruditio.**

Vivus est sermo Dei. Ista litera videtur habere difficultatem: tamen considerando aliam translationem planior est. . . . In Greco enim habetur *Logos*, quod est idem, quod Verbum Dei, unde sermo, id est Verbum, & sic exponit Augustinus illud Jo. 12. *Sermo, quem locutus sum vobis, id est, ego ipse, qui sum Verbum.* . . . Hic sermo Dei vivus est, id est Verbum Dei vivi; Verbum enim Dei ab æterno conceptum in paterno intellectu est Verbum primordiale, de quo Eccl. 1. *Fons sapientiæ Verbum Dei in excelsis* . . . ideo ab ipso derivantur omnia alia verba, quæ nihil aliud sunt, quam conceptiones quædam expressæ in mente Angeli, vel nostræ; Unde illud Verbum est expressio omnium verborum, quasi fons quidam. . . . *Vivus*: dicitur autem res viva, quæ vitam morum habet & ope-

tationem suam; Sicut enim fons scaturiens dicitur vivus, sic & verbum illud, quod habet perpetuum vigorem. . . . Jo. 3. *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio vitam habere in semetipso*: Vel potest referri ad humanam naturam, est enim vivus, licet ab aliis reputetur mortuus: Apoc. 1. *Fui mortuus, & ecce sum vivens in sæcula sæculorum.* . . .

Consequenter quum dicit & *efficax*, ostendit ejus potestatem: dicitur autem Verbum efficax propter maximam virtutem, & infinitam vim effectivam; *Per ipsum enim facta sunt omnia*. . . . Item efficax est, quia ex ipso omnia verba prolata a Deo mediante Angelo vel homine efficaciam habent. . . . Quum dicit, & *penetrabilior*, ostendit ejus operationem. . . . Illud dicitur penetrare, quod ingreditur profunda rei: hoc autem potest esse dupliciter, uno modo quia operatur in intimis rei. . . . alio modo, quia cognoscit intima rei. Jo. 11. *Opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine; ipse enim sciebat, quid esset in homine*. . . . operatio enim Dei & cognitio pertingit & penetrat intima rei: unde dicit, *omni gladio ancipiti*; inter omnia enim gladius est penetrabilior propter acumen, & maxime gladius anceps, scilicet acutus ex utraque parte. Quia Verbum Dei acutum est, & ad operandum & ad cognoscendum, ideo comparatur gladio ancipiti: ad Eph. 6. *gladium spiritus, quod est verbum Dei*: Jes. 27. *In illa die visitabit Dominus in gladio suo duro & grandi.* . . .

Quum dicit & *pertingens* &c. manifestat, quod dixerat de operatione. . . . primo quantum ad spiritualia, secundo quantum ad corporalia. . . . Secundum enim Apostolum tria sunt in homine, scilicet anima, corpus, & spiritus: 1. ad Thessal. 5. *integer spiritus vester, anima, & corpus* &c. Quid sit corpus, notum est, anima est, quæ dat corpori vitam, spiritus vero in rebus corporalibus dicitur quid subtile, & ideo significat substantias immateriales. . . . Spiritus ergo in nobis est illud, per quod communicamus cum substantiis spiritualibus, anima vero illud, per quod communicamus cum brutis, & sic spiritus est mens humana, intellectus scilicet & vo-

lun.

„luntas. “ Ex in operationum animarum
differentialibus notat, quas, quomodo
Verbum Dei perceptas & comprehensas
habeat, continenter exponens, pergit:
„omnes autem istas divisiones & differen-
tias operatur, & discernit Verbum Dei,
scilicet quomodo sensualitas dilinguatur
a ratione, differentiam etiam ipsius sen-
sualitatis in se, differentiam etiam par-
tium rationis, & quid proveniat in ani-
ma ex consideratione spiritualium, &
terrenorum. “

„Sciendum est autem, quod aliquid
non potest penetrando ad aliud pertin-
gere propter duo: propter colligationem,
& propter inclusionem. Neutrum ito-
rum potest impedire Verbum Dei. In
nobis quidem sunt quaedam colligatio-
nes, scilicet nervorum & articularum,
quarundam etiam sunt valde inclusa & oc-
cultata, sicut medullae in ossibus: omnia
autem ista divino conspectui manifesta
sunt & subdita, & ideo nihil est ei dif-
ficile ad penetrandum. Vel per compa-
ger potest intelligi conjunctio, quae est
inter partes animae, ut inter animam
& spiritum, quasi dicat, non solum per-
tingit ad cognoscendam divisionem ani-
mae & spiritus, sed etiam quomodo
conjunguntur; cognoscit enim, quomo-
do sensualitas regitur a ratione. Medul-
la autem potest intelligi id, quod latet
in ratione & sensualitate. “

„Deinde quum dicit, & *discretor cogi-
tationum*, agit de cognitione Verbi....
Ex duobus autem contingit, quod ali-
quid non cognoscatur, aut quia est intra
aliquid occultatum; & sic maxime sunt
occulta, quae latent in corde, quia ipsum
est valde profundum & inscrutabile.
Hier. 17. *Pravum est cor hominis &
inscrutabile*, secundum Septuaginta. In-
terpres vero, *profundum est cor hominis*
&c. in corde vero latent cogitationes,
illas autem cognoscit Verbum Dei....
& ideo dicitur *discretor cogitationum*.
Alio modo non cognoscitur aliquid,
quia est omnino ignotum, & invisibi-
le; & sic ea, quae sunt in voluntate,
ignota sunt: in voluntate autem est ipsa
intentio finis, quae natura sua est invisibi-
lis; quod enim homo facit vel cogitat,
manifestatur per opus, sed qua inten-
tione hoc faciat, penitus est incertum.
Ista autem non sunt occulta: ideo ad-
jungit & *intentionum cordis*: Psalm.

„*Scrutans renes & corda*, idest cogitatio-
nes & intentiones. “

„Deinde quum dicit, & *non est ulla
creatura invisibilis in conspectu ejus*,
ostendit, quod id, quod est secundum
naturam invisibile, non est occultum Deo;
Quod enim aliquid non videatur a no-
bis, hoc est, quia simplicius & subtilius
est oculo nostro sive corporali, sive spi-
rituali, sicut sunt substantiae separatae,
quas in hac vita videre non possumus.
„Divino autem intellectu: nihil est sim-
plicius & subtilius; nulla ergo creatu-
ra est invisibilis in conspectu ejus. Sed
namquid cognoscit in universalitatem,
sicut quidam volerunt? Non, sed *omnia
nuda sunt & aperta oculis ejus*.... Si-
gnanter autem dicit in plurali *oculos*,
quia non cognoscit nudum tantum, sed
etiam multitudinem rerum: dicit etiam
nuda & aperta; dupliciter enim cogno-
scitur aliquid, uno modo in superficie,
alio modo in profundo, sicut homo nu-
dus videtur in superficie, non autem
vestitus; Sed omnia Deo manifesta
sunt.... nihil enim est extra, quod
impediat cognitionem Dei, sicut vestis
impedit, ne videatur homo, & ideo
dicit, *omnia nuda*, Job 26. *nudus est
infernus coram illo*: Dicit etiam *aperta*,
quia nihil est ita occultum in re, quod
Dei cognitionem effugiat. “ Hæc ille
ibi.

II. At non hanc solum Deo cognitio-
nem sacrae literæ ascribunt, sed & solius
Dei propriam esse testantur, quum ajunt,
*solum nosse corda omnium, videre hominem
ea, quae parent: Deum autem intueri cor,
solum scrutari renes & corda &c.* Quis
enim scit hominem, ait Apostolus 1. ad
Cor. 2., *quæ sunt hominis, nisi spiritus
hominis, qui in ipso est?* quæ verba lect. 2.
in laudatum caput sic illustrat Angelicus,
certissima etiam ratione demonstrans, cur
nulla inferior Deo mens perfectum habe-
re possit, quid intra aliam lateat, soli pro-
pterea Deo omnia sint aperta. „*Quis scit
hominem, quæ sunt hominis*, idest,
quæ latent in corde, *nisi spiritus homi-
nis, qui in ipso est?* idest intellectus,
& ideo, quæ interior latent, videri non
possunt. Signanter autem dicit, *quis scit
hominem?* ne ab hominum cognitione Deus
videatur excludi; dicitur enim Jerem. 17.
*Pravum est cor hominis, & quis cogno-
scet illud?* Ergo Deus probans corda, &
scrutans.

seruans renes, quia scilicet secretorum cordis solus Deus est cognitor. Manifesta autem est ratio, quare homo, quæ in corde aliorum latent, scire non potest, quia cognitio hominis a sensu accipitur, & ideo, quæ in corde aliorum sunt, cognoscere non potest, nisi quatenus per signa sensibilia manifestantur, secundum illud 1. Reg. 16. *Homo videt, quæ foris patent, Deus autem inuemat cor.* Sed nec Angelus bonus, nec malus, quæ in corde hominis latent, scire potest; nisi in quantum per aliquos effectus manifestentur, cujus ratio accipi potest ex ipso Apostoli verbo, qui dicit, ea ratione spiritum hominis cognoscere, quæ in corde hominis latent, quia in corde hominis est: Angelus autem neque bonus, neque malus illabitur menti humanæ, ut in ipso corde hominis sit, & interior operetur, sed hoc solius Dei proprium est; unde solus Deus est conficius secretorum cordis hominis, secundum illud Job 16. *Ece in celo testis meus, & in excelsis conficius meus.*

III. Etiam si vero non esset hæc veritas in divino eloquio testatissima, sola tamen naturæ ratione efficeretur, quod proposuimus. Ex quinque, quibus D. Thomas 1. c. g. 66. rem transigit, demonstrationibus una hæc satis superque est. Deus in essentia sua ceu prima atque summa omnium causa, ut non semel dictum, cuncta, quæ modo quocunque sunt, perfectissime novit; quum ergo mentium cogitationes, affectionesque voluntatum entia seu res quædam sint, habeat illas Deus plane denotatas, oportet. Sed ad hoc evincendum aliud opus est, quam ipsa Dei idea? Nonne hæc, de quibus agimus, melius perfectiusque est, percepta & explorata habere, quam incomperta? Certissime ergo Deus sunt nota; aliqui non esset ille optimus, maximus, perfectissimus, quo nihil esse cogitative majus, melius, perfectius potest. Non rectos autem solum & bonos, sed & inordinatos pravosque voluntatis motus oculus Dei nudos esse & apertos, quis dubitet? Præter perspicua sacrarum litterarum testimonia, quid ad duas has D. Thomæ demonstrationes q. 2. de ver. art. 15., cujus titulus, *utrum Deus malorum scientiam habeat*, quibus, ut nihil pressius, lic evidentiùs nihil, reponi poterit? Nullus potest ulcisci, quod ignorat, Deus est ultor malorum, ergo cognoscit ma-

la: item, *Nullum bonum Deo desit, sed scientia malorum bona est, quia per eam mala vitantur: ergo Deus habet scientiam de malis.* In his, quæ sumit ille ad concludendum, quidquam ne incertum & controversum? Puniri ignora non posse, vitandis etiam malis eorumdem cognitionem conducere, ideoque bonam esse, nonne ipso naturæ lumine notum est? Deum malorum ultorem esse, nec bono quopiam carere posse, nonne est in ipsa Dei idea intus inclusum? Jam vero cognitionem motuum voluntatis, consuecunt sint modi, solius Dei proprium esse, & naturaliter cuilibet infra Deum mentis vi superiorem, nunc demonstrare, non attinet; alio enim, spectat hæc quaestio: quamquam iis, quæ n. 11. ex D. Thomæ in Apostoli glossa descripsimus, satis illa finita est.

IV. Et tamen adhuc hæc veritas nonnullis obliata difficultatibus, quas dispellere, operæ pretium est, ne in re cum fide, tum naturæ ratione certissima quemquam addubitare coningat. Veteres ii superius memorati, qui res a Deo singulariter distincteque sciri negarunt, præter alia, quæ jam discimus, hæc quoque afferbant erroris sui momenta, quod & voluntatis motus & mala cadere sub Dei scientia non possint: illi quidem, quia, quum in voluntatis potestate sint, soli volenti comperti sunt: hæc vero, quia, quum malum in Deo esse non possit, nec potest ei cognitum esse: alioqui esset in Deo malum, nam cognitum aliquo modo in cognoscente est. Præterea, quid malum, nisi boni defectus & privatio? Cognosci ergo suapte non potest; neque enim cognoscitur, nisi ens. Quid quod & literæ sacræ videntur positioni huic suffragari? Gen. 22. dixisse Deum Abraham legimus: *hunc cognovi, quod timeas Deum.* Prius ergo quam Abraham exteriori signo voluntatis suæ habitudinem declarasset, non erat hæc Deo perspecta. Quid & iis explicatius, Habacuc 1., *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non potius:* Mach. item 7. *Multi dicent mihi in die illa, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus &c. & tunc confitebor illis, quia nunquam novi vos: discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem.*

V. Sed est hoc perinde ac alia, quæ jam subvertimus, erroris huius fundamentum

tum male materiatum ac ruinosum. Quid, si voluntatis motus in potestate volentis sunt? Soli ne ergo volenti noti? Auum & ei, qui & voluntatis, & omnium motionum ejus, prima & summa causa est? Quod voluntatis actus in ejus potestate sint, respondet apertissime D. Thomas 1. c. g. c. 68., unum id certo colligitur, non esse virtutem ejus, ut naturalium, ad eam determinatam, nec posse voluntati ex exterioris quovis agente vim inferri, non removeretur autem, quin prima & summa causa, a qua voluntas habet, ut sit, & agar, in eam influat. Ut ergo Deus motuum voluntatis prima & summa causa est, ita ipse se perfectissime intelligens, potest hujusmodi motus in se ipso seu prima omnium causa cognoscere.

Num vero timendum, ne malus sit Deus, si mala novit? Quid si cognitum in cognoscente esse, communiter dicitur? Sui ne, an cognoscentis modo? Egregie D. Thomas 1. c. g. c. 71. „In omnibus „malorum cognitio nunquam vituperatur, „secundum id, quod per se scientia est, „id est secundum iudicium, quod de ma- „lis habetur, sed per accidens, secundum „quod aliquis per considerationem malo- „rum ad malum inclinatur.“ Cadere ne hoc autem in sanctissimum & immutabilem Deum potest? *Nihil igitur prohibet, quin Deus mala cognoscat.* At mala defectus & privationes sunt. Scilicet. Cognosci ergo non possunt? Non directe quidem, atque per se, *indirecte* tamen, & ut loquuntur, per accidens. Quum, ut in pluribus suorum operum locis explicat D. Thomas, ea ratione cognosci quodlibet possit, qua est, malum autem sola sit privatio boni, ex quo Deus bona quaecunque novit, & adjuncta eis mala sciat, oportet, ut per lucem tenebras, per vitam mortem &c., neque enim quidpiam *perfecte* cognoscitur, nisi & cuncta noscatur, quae accidere rei cognita possunt; quare quum plura sint bona, quibus *accidere potest*, ut per mala corrumpantur, non *perfecte* Deus cognosceret bona, nisi & mala cognosceret. Quum ergo habeat ille voluntates omnium denotatas & comprehensas, quibus *per se* accidunt, ut a recta morum regula, ab aeterna nimirum lege, & a ratione aberrant, desciscantque, in quo peccati natura consistit, in ipsa voluntatum omnium comprehensione morales omnes eandem ab-

errationes, privationesque recto ordinis, peccata videlicet, intuetur.

Erit ergo divina scientia, humanae instar, ut ajuat, *discursiva*, quum ex bonis mala cognoscat. Occurrit loc. mox laud. D. Thomas ajuat, ut Deus se ipsum intelligens alia quavis absque discursu cognoscit, ita non oportere, ut, si per bona cognoscit mala, sit ejus cognitio *discursiva*; nam bonum est quasi ratio cognitionis mali, quod non est, nisi boni privatio; unde cognoscuntur mala per bona, sicut res per suas definitiones, non sicut conclusiones per principia. Absit autem, ut inde quis inferat, si per bonum malum cognoscitur, ut res per suam definitionem, jam non differre malum a bono, quum a definitione sua non differat definitum; neque enim, ut Ferrarienti acute animadvertum est, ponit Angelicus, malum per bonum definiri, sed bonum in mali definitione concludi, quum malum sola sit, *finiaturque privatio boni*, ut cecitas visus, tenebrae lucis, vitæ mors &c. Quia vero quidquid per aliud, quod de ejus ratione est, intelligitur, non discursu, sed primæ actione, perceptione nimirum, cognosci dicitur, D. Thomas propterea ait, modum, quo malum per bonum cognoscitur, ad modum, quo res per suam definitionem attingitur, ad perceptionem scilicet pertinere, non ad discursum. At, si mala per privationem bonorum cognoscit Deus, non poterit non hæc ejus cognitio imperfecta esse. Alio nam vero modo malum cognosci potest? *Malum non dicitur esse*, respondet ibidem Angelicus, *nisi inquantum est privatio boni*; unde secundum hunc solum modum est cognoscibile; nam unumquodque, quantum habet de esse, tantum habet de cognoscibilitate. Si non aliter ergo attingi malum potest, cur imperfecta Dei cognitio, cui tantum illud subest, quantum subest potest?

VI. Quæ autem divino eloquio proferruntur, ad rem non sunt. Pervulgata est Sanctorum Hilarii, Ambrosii, Augustini, Thomæ, omniumque fere Bibliorum Interpretum expositio, eorum quæ Deus Abraham dixit, genuinum hunc esse sensum, *nunc cognosce*, id est feci, ut cognosceres; neque enim eo experimento percipit Deus Abraham fidem, probitatem, & obedientiam, quas eximii viri virtutes etiam ante Isaac ortum fuisse Deo exploratissimas, non semel Scriptura testatur; sed experime-

rimentum illud de Abraamo sumit, ut inde certior fieri ille posset, iustum se esse, Deoque acceptum. Gemina huic sunt, quæ Paulus ait: *Ipsæ Spiritus postulat pro vobis gemitibus inenarrabilibus, id est postulantes facit, ut omnes exponunt.*

Si quis autem velit, laudatis Habacuc, & Evangelii testimonio effici, pravos voluntatis motus Deo ignotos esse, det etiam, oportet, & quæ exterius perpetrantur, mala a Deo ignorari: absoluta enim sunt memorata testimonia, videnturque, cuiuscunque iniquitatis sive in corde lateat, sive opere manifestetur, cognitionem Deo subtrahere. Usque ne eo vero quis excors erit, ut remotum a Deo in iis Scripturæ locis eorum scientiam velit, quæ nec hominum cognitionem fugiunt? Erit ergo Deus *insipientissimus*, ut adversus Empedoclem diserebat Aristoteles, si ea nesciat, quæ homines non ignorant. Quid etiam facies sexcentis, iisque explicatissimis Scripturæ testimoniis, quæ veritati huic certissimam fidem faciunt? Distinguenda itaque simplex & speculatrix Dei scientia ab ea, quam effectricem seu *prædicam* dicunt, sive *approbationis*. Posteriore hac mundissimi Dei oculi iniquitatem neque respiciunt, neque respicere possunt; abhorret enim quam maxime a Dei idea, ut putetur ille iniquitatis auctor, vel approbator: prior illa delicta quælibet, cuiuscunque sint modi, ab eo non esse *abscondita*, sed nuda omnia, & aperta oculis ejus, post ea, quæ ursumus, rationum momenta, & luculentissimam, quæ urgeri posset, divini eloquii auctoritatem, jam nihil habet dubitationis. Verborum demum Christi ad operarios iniquitatis nonne sponte hic sensus emicat, & velut in oculis insilit, *nunquam novi vos, nunquam scilicet vos in meis numeravi, quo approbationis scientia designatur?* Nonne perinde est, ac si pater contumaci filio offensus dicat, *te non agnosco?* Filium, quem quotidie in oculis habet, paterne absolute non novit? Nonne hunc dictionis hujus sensum, omnes intelligunt, te filii loco neque habeo, neque diligo, nec est, ut tecum animo repositus, eam erga te futuram voluntatem meam, quæ patris in filios solet? Sed de his satis.

PRÆLECTIO XI.

Omnia quocumque modo futura Deus certissime scit.

I. UT certum sumimus, non omnia, ut impie atque stulte Wiclephus posuit, quem affectatus perhibetur Lutherus, *absoluta necessitate evenire, sed plura, ut in libris de Divin. scite ait Cicero, sic cadere, sic evenire, ut vel non cadere & evenire, vel aliter cadere atque evenire poterint, quæ usus obvenit, ut, minus latine licet, contingentia vocemus.* Horum autem, ut & aliorum, quæ necessaria contingunt, quum nondum sunt, sed erunt, hæc apud scholæ Theologos volitat definitio: *futurum dicitur, quod est in dispositione causarum secundarum, ut excellentiam habeat pro tempore futuro, seu, ut brevius, clariusque Augustinus: Deum futura facere nihil est aliud, quam eorum causas preparare ad hoc, ut essent.* Futurorum duplex genus, alterum necessarium, sortitum aliud seu contingens. Primum dicitur, cujus causæ a Deo preparatæ necessariæ sunt, & ad effectum certo determinatæ, puta occasus solis hoc vespere, ejusdem ortus cras &c. Posterius vero, cujus non est cum suis causis raia connexio, seu cujus causæ ad illud necessario determinatæ non sunt, vel quia sunt liberæ & ad utrumlibet indifferentes, cuiusmodi est humana voluntas, vel, etsi naturales sint, & ad efficiendum quidpiam suasptæ ac comparatæ, impediri tamen ab aliis possunt, ne illud edant, de quibus præclare Cicero l. 2. de div. „Medicus „ingravescentem morbum ratione providet, insidias Imperator, tempestates gubernator, & tamen hi ipsi sæpe falluntur, qui nihil sine certa ratione opinantur, ut agricola, quum florem oleæ videt, baccam quoque se visurum putat, non sine ratione ille quidem, sed non, nunquam tamen fallitur. “ Cur vero? Quia, etsi olea natura sua sit serax, obstat tamen plura possunt, ut pruina, gelu, uredo, grando &c. quo minus fructum ferat.

Posterioris hujus futuri alia est apud Theologos partitio: absolutum aliud dicunt, quod revera quandoque erit, quod futura ejus existentia nulli sit conditioni illigata, ut sub mundi exitu *revelabitur homo peccati,*

cati, filius perditionis, Antichristus scilicet, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui: tunc etiam reliquia eorum (Judaeorum scilicet) salus fient: aliud conditionatum, quod est nimirum conditione suspensionem, nec erit, nisi ea praestita: cuiusmodi est illud Luc. 17. *Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, diceptis huic arbori moro, eradicare, & transplantare in mare, & obediet vobis.* At ut variae sunt conditionum species, ita & eiusmodi futura diversa. Primum, quod ea est conditione affectum, cujus nulla perspicui potest cum eventu connexio, ut, quod Reg. 4. c. 13. occurrit, *Si percussisses terram quinquies, aut sexies, siue septies, percussisses Syriam usque ad internecionem.* Quid enim, amabo, internecionae Syriae vastitati cum perlossa jaculo sexies aut septies terra? Alterum conditionem adiectam habet, quam, si impleatur, eventus certissime consequetur, qualia ea sunt Ezech. 18. *Si averterit se iustus a iustitia sua, & fecerit iniquitatem, omnes iustitiae, ejus, quas fecerat, non recordabuntur, & Luc. 11. Si penitentiam non egeritis, omnes simul peribitis.* Tertium est, cujus conditio non certo, sed probabiliter cum eventu nectitur, quatenus etsi illum defuisse non inferat, ei tamen ponendo conducit, e. c. quod Christus ad Corozain, & Bethsaida cives aiebat: *Si in Tyro & Sidone factae fuissent virtutes, quae factae sunt in te, olim in cinere & cilio penitentiam egissent; signorum enim offensioe permoveri Tyri ac Sidonii, excitarique ad meliora potuissent, non tamen certo traduci; quot enim eximii Christi miraculis adducti non sunt, ut veritati signis luculentissimis comprobatae fidem adjuungerent? de quibus scribit Joannes c. 12. Quum autem tanta signa fecisset in eis, non credebant in eum, ut sermo Isaiae impleatur: Domine quis credidit auditui nostro? . . . Propitius non poterant credere, quia iterum dixit Isaías; encacavi oculos eorum & induravi cor eorum.* Postremam denique, cujus impleri conditio non potest, ut si lapis esset homo, ratiocinaretur, si bos esset aliger, volaret. Futuri hujusmodi nullum litterae sacrae exemplum suppeditant; est enim illud purum otio abateantis animi commentum.

II. Haec de futuri notione divisioneque fuerant pertrahenda, priusquam ad rem ipsam aggredieremur. Futura necessaria

mittimus, neque enim inducere animum possumus, ut credamus, posse a quopiam non deliro horum cogitationem Deo subtrahi, quae nec homines careant; "Solis enim defectiones, ait Cicero l. 2. de divin. itemque lunae praedicantur in multos annos ab iis, qui siderum cursus, & motus numeris persequuntur; Ea enim praedicant, quae naturae necessitas perfectura est. Vident ex constanterissimo motu lunae, quando illa e regione solis facta incurrat in umbram terrae, quae est meta noctis, ut eam obscurari necesse sit, & quando eadem luna subiecta, atque opposita soli nostris oculis ejus lumen obsecut, quo in sigao quaeque errantium stellarum, quoque tempore futura sit, qui exortus quoque die ligni alicujus, aut qui occasus futurus sit: haec qui autem dicunt, quam rationem sequantur, vides." Esset itaque Deo maxime indignum, ista ejusdemque generis alia non nosse, quae homines norunt. Tota in futuris, quae sortita, seu contingentia dicuntur, posita est controversia. Nesciri haec a Deo, affirmavit Impii Psal. 93. memorati: *Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob: ne in Deum quidem cadere, ut sciat, quid casu & sortito futurum sit,* sensit Cicero, in cujus erroris luto haerere Socinianos, aliosque nostrae aetatis Incredulos, pervagatum est. Si adversus hos Scripturarum testimoniis agendum esset, brevi contestata res foret; Tot sunt enim, eaque locupletissima, quae veritatem hanc comprobant, ut ne hiscere quidem adversus ea impietas posset. Caeterum, quia cum hominibus futura res est, quibus divina revelatio nullo prope loco, summo contra humana ratio, hujus tantum nobis erit in hac quaestione utus.

III. Egregie sane Origenes: *Quidquid aliquando futurum est, id Deum multo ante futurum praenoscere, licet Scripturae deesse auctoritas, vel ex ipsamet Dei notione intelligat, qui probe vim illam & excellentiam divinae Mentis intelligit.* Quae enim vera Dei notio? Nonne mentem animo offert, summam & praestantissimam, quae, ut perperae dictum, melius, majas, excellentiusque nihil esse, excogitarique potest? Ille vero Deus, si futurorum hujusmodi cognitione careat? Nonne multo melius nobilisque est, scire haec, quam nescire? Deus ergo non est, si haec ignorat. Hinc fa-

sapientissime adversus Ciceronem Augustinus: *Conferui Deum esse, & negare praescium futurorum, apertissima insania est*; re enim ipsa tollitur, quod oratione conceditur; nam Deus vere non est, nisi & sit omniscius. Firmissima sunt, quae ad Ciceronis aliorumque convellendum errorem habet D. Thomas 1. p. q. 14. ar. 13. 1. c. g. c. 67. & qu. 2. de ver. ar. 12.: omnium tamen maxime expeditum & facile, quod ex ipsa Dei idea mox instruximus. Ceterum nec hoc Adversarios moveret; in tuto eum esse summam Dei praestantiam dignitatemque putaret, etiamsi futura non praesciat, quod fortuita praesentiri nulla arte, nulla sapientia, conjectura, aut usu possit; merum enim nihil sunt, cujus nulla potest esse cognitio; nam neque causam habent, neque notam, cur futura sint. In hoc, quod erroris sui fundamentum Cicero jecit 1. 2. de div., everrendo totus est laudaris in locis D. Thomas: quamquam autem suum illi conatum minus feliciter nec ex sententia cessisse, multi sentiant, imperite tamen, quod ad germanam Angelici mentem non penetrarint. Statuit ille, futurum contingens, si in causa sua spectetur, quae ad opposita indifferens, nondum est ad unum determinata, cognosci a nemine certo posse, dandumque Ciceroni, quod sumit, fortuiti nullam rationem esse, cur futurum sit, a Deo tamen hujusmodi non sic cognosci, nec ut futurum videlicet, nec ut contingens, sed ut praesens, jamque actu existens; Eius enim aeternitas omnes temporis differentias sua infinitate complectitur, totaque simul atque individua quom sit, Divino conspectu rata semper exhibet & praesentia, quae nobis fortuita sunt, & futura.

„Iste locus, ait Cajetanus, ab Adversariis, Scoto scilicet, Aureolo &c., judicatur plenus contradictionis & erroris, a sequentibus autem doctrinam Sancti Thomae reputatur adeo obscurus, ut neminem haecenus viderim, sive scripto sive verbo assertive tueri hoc dictum, & me jam annis forte quindecim fateor latuisse; Sed nudus tertius, dum super commentatione hujus articuli meditarer, illuxit, (ut arbitror) Divi Thomae ope veritas plura, & in manifesto posita, & ideo paucissimis verbis pertransita. „Genuinam ex in D. Thomae intelligentiam evolvi, subicique veluti oculis, contradixi-

se Scotum, quod veram D. Thomae mentem non fuerit assecutus, affluxeritque dictis ejus sensum, quem nunquam somnnavit S. Thomas. Offusus S. Doctor sententiae a Scoto tenebras ante Cajetanus jam dispulerat Ferrariensis, dudumque ante hunc Capreolus adversus Aureolum. Quorsum tamen haec persequamur, quae jam non sunt ad saeculi nostri palatum attemperata? minus enim hodie plerisque placeant, quae sunt ex imis Metaphysicæ penetralibus ducta, horridumque quid praesentant, quod eorum commentario atque intelligentia non parum laboris atque molestiae afferat. Faciliori itaque, peraque tamen, si non etiam magis, tota incedendum via. Qua vero? Eadem illa, quam nostris in exercitationibus ad Danielem exercit. 11. & xxv. inivimus, qua resta & compendiarie uli ad id pervenimus, quod volebamus.

IV. Quid est ergo, quod suam hic nobis increduli castellanam insusurrant, futura haec, quae fortuita dicimus, cognosci nulla ratione posse, quod merum sint nihil &c.? Versentur in hac spinosa questione Dialectici, an duarum, quae de futuro hujusmodi sunt, propositionum altera esse possit definita vera: quid tandem ridiculum magis, quam rem, quae vere est, pernegare, quod eam fieri non posse pertendas? Quid hac demonstratione evidentius: hoc est: ergo non repugnat, illud esse? Quorsum disputetur, praescisci ne fortuita a Deo possint, an non? Fuisse illa a Deo praecognita, tam est constans, tam certum, tam exploratum, quam aliud quodlibet, in quo addubitare nemo sine manifesta rationis & communis sensus injuria possit, imo quam ea omnia, quae sunt Geometris rata atque fixa. Sumus ut equo confidentiores, plusque promittimus, quam praestare possumus? Agedum, & argumento, quo nec validius habent Geometrae, nec evidentius, fidem nostram liberemus. Tot divina praescientia, aiebat Tertullianus gravissime atque verissime, habemus testes, quot habemus Prophetas, per quos Deus fortuita & libera plurima praenuntiavit dudum ante, quam evenirent, praedictoque postmodum exitus plane respondit. Ea ergo praenovit; neque illa enim praenuntiata sunt temere, involute, trepidanter, ambigue, sed considerate, distincte, constanter, definite atque nitide, quod nequit sine cognitione fieri. Amen

id fumimus, quod nobis res manifesta dat? Libros e.c. Iesaiæ, Jeremix, Danielis &c. Auctorum esse, quorum nominibus inscripti sunt, tam certum & constans est, quam Demosthenis & Platonis eos, quos Cicero ipse sæpe in manibus habuit, nec de iis unquam magis dubitatum apud Hæbreos Christianosque, quam de his apud Romanos & Græcos. Ea etiam, quorum in his libris vaticinationes extant, omnia fuisse fortuita, quæ nulla poterant arte ac sapientia prævideri, est item exploratissimum; nec enim in ulla rerum natura futura inerant, nec, qui ea antedicerent, rationem, quam sequerentur, habebant: non illa tamen a Prophetis prædicta solum, sed & exitum habuisse cum prædictis omnino congruentem, in profana ipsa historia testatissimum est. Quid ergo? Quam hæc diu ante eventum prænuntiata a Prophetis fuisse, tam sit exploratum, ut, qui negat aut dubitat, humanam omnem de medio fidem tollat, horum autem prænuntiationem acriori phantasie, præiudiciis, educationi, cetæ corporis temperationi, longo rerum usui, aliisque ejusmodi causis, quos post Porphyrium Spinoza commentus est, acceptam referre, a ratione ipsa quam maxime abhorreat, sicut exerc. II. in Dan. late probavimus, & nisi ipsi in nos sumus indulgentiores, evicimus; *Causa igitur hujus duntaxat est ipsa divinitas*, ut adversus Porphyrium concludit Jamblichus in l. de mysteriis, id est horum præsentio & præfagito in Prophetas a Deo solo manavit; hæc itaque Deus prænovit; stultum enim est, fingere, potuisse ab eo futurorum scientiam, qua ipse careret, in alios derivari. Sua itaque Ciceronem argumentatio fefellit, qua confectum ratus est, ne in Deum quidem cadere, ut sciat, quid casu & fortuito futurum sit; *quomodo enim, aiebat, id quod temere sit exo casu & volubilitate fortis, præsentiri, & prædicti possit?* Assurgendum animo fuerat ad summum totius naturæ opificem Deum, cui nihil est fortuitum, cadere enim in Deum fortuna non potest, sed ut est causarum quarumcunque auctor, ita & earundem, pro casusque tamen indole & conditione, motor & temperator, proque æternitate sua fixa perspicit & præsentia, quæ nobis volubilia sunt & futura.

V. Nec abs re tamen erit, animadvertere, Ciceronem cum in libris de nat.

Dei, tum in iis, quos de Divin. inscripsit, Academicum egisse, nec quidquam definite affirmasse; „Quam autem proprium sit Academicis (ita illi ad calcem l. 2. de Div.) iudicium suum nullum interponere, ea probare, quæ similima veri videantur, conferre causas, & quid in quamque sententiam dici possit, expromere, nulla adhibita auctoritate sua, iudicium audientium relinquere integrum ac liberum, tenebimus hanc consuetudinem a Socrate traditam, eaque inter nos, si tibi, Quinte frater, placebit, quam sæpissime utemur. „Alibi tamen, in libris præsertim de legibus, omnia nosse Deum, & posse nobis signa rerum futurarum ostendere, diserte allerit, & in l. singulari de fato illud statuit, quo dilui facillime potest, quod Adversarii prorsus intar ac puppis habent, eorum scilicet, *qua fortuito futura sunt, quum ex æternitate non sit determinata veritas, nihil cognosci a Deo posse.* „Ex æternitate, ait ille, vera fuit hæc enuntiatio: *Relinqueretur in insula Philoletes*, nec hoc ex vero poterat in falsum converti; necesse est enim in rebus contrariis duabus (contraria autem hoc loco ea dico, quorum alterum ait, quod alterum negat). Ex his igitur necesse est, invito Epicuro, alterum verum esse, alterum falsum, ut, *sauciabuntur Philoletes*, omnibus ante sæculis verum fuit, non *sauciabuntur*, falsum. Nisi forte volumus Epicuræorum opinionem sequi, qui tales enuntiationes nec veras nec falsas esse dicunt, aut, quum id pudet, illud tamen dicunt, quod est impudentius, veras esse ex contrariis disjunctiones, sed, quæ in his enuntiata essent, eorum non trum esse verum. O admirabilem licentiam, & miserabilem inscientiam disserendi! Si enim aliquid in loquendo nec verum nec falsum est, certe id verum non est. Quod autem verum non est, qui potest non falsum esse, aut quod falsum non est, qui potest non verum esse? Tenebitur ergo id, quod a Chrysippo defenditur, omnem enuntiationem aut veram aut falsam esse: ratio ipsa coget, & ex æternitate quædam vera esse, & ea non esse nexa causis æternis, & a sati necessitate esse libera; sunt enim in casu & fortuna posita. Sed & alia hæc, quæ ibidem habet, non omittenda. „An aliter hæc „enun-

enuntiatio vera esse non potest, *Capiet Numantiam Scipio*, nisi ex æternitate causa causam ferens, (idest fatalis causarum series) hoc erit effectura? An hoc falsum potuisset esse, si esset sextis ante sæculis ante dictum? Et si tum non esset vera hæc enuntiatio, *Capiet Numantiam Scipio*, ne illa quidem evetfa, vera est hæc enuntiatio, *Capiet Numantiam Scipio*. Poterit igitur quidquam factum esse, quod non verum fuerit, futurum esse: Nam ut præterita ea vera dicimus, quorum superiore tempore vera fuerint instantia, sic futura, quorum subsequenti tempore vera erunt instantia, vera esse dicemus. Nec si omne enuntiatum aut verum aut falsum est, sequitur illico, esse causas immutabiles, easque æternas, quæ prohibeant, quidquam secus cadere, atque casurum sit. Fortuitæ sunt causæ, quæ efficiant, ut vere dicantur, quæ ita dicentur, *Veniet Cato in Senatum*, non inclisæ in rerum natura atque mundo; & tamen tam est immutabile, venturum, quum est verum, quam venisse, nec propterea futurum, aut necessitas extimescenda est.

Cicerone itaque Auctore, ratio assentiri Chrysippo cogit, & ponere, ex æternitate quædam vera esse, eaque a fati necessitate libera, idest fortuita; Ea ergo Deus novit, nec enim Deus esset, nisi omnia vera cognosceret. Quorsum itaque ad stomachum ulque inoleatur, cognosci ita non posse, quod non sit eorum rata veritas? Non vacat, ea persequi, quæ de hac quæstione Dialectici. Quamquam iis, quæ mox dicta sunt, satis superque sit argumentum hoc dissolutum, addemus tamen ex D. Thoma, futura hæc, ut in causarum suarum virtute sunt, a quibus effici possunt, vel non effici, determinata veritate carere, quod sint eorum fortuitæ causæ & ad effectum indifferentes, eorum tamen in mente Dei ratam veritatem esse, ideoque & certam scientiam, quod Dei æternitas præterita, præsentia, futura infinitione sua complectens, fortuita quælibet futura menti ejus semper præsentia subiecit. Quid autem certius ac constantius, quam rem esse, dum est, v. g. Socratem sedere, dum sedet? Si ergo fortuita quævis Dei oculis futura non sunt, sed semper in æternitate præsentia, eorum in mente ejus est determinata veritas,

certa iccirco cognitio. Ut ut Scoti assellæ, Maltrius in primis, eorum etiam, qui adversus Atheos & Theistas nuper scripserunt, nonnulli, Clarke præsertim, hanc D. Thomæ rationem arrostant, nihil detrudere tamen de ejus firmitate possunt; præterquam quod enim, ut clarissimis D. Thomæ Interpretibus Capteolo, Ferrarienti & Cajetano pridem animadvertum est, Scotus aliqui in vera D. Thomæ sententia allucinati sunt, minus attendisse videntur, quæ æternitati Dei subiecta sit notio, nec satis considerasse, non insitam illam solum, sed & totam simul esse. Hinc, quod D. Thomas statuit, non difficile capri solum, sed & absurdum videtur, & falsum, quia, ut ipsemet qu. 2. de ver. ar. 12. scite adnotat, divinam cognitionem significare non possumus, nisi per modum cognitionis nostræ, consignificando differentias; si enim significatur, ut est Dei scientia, magis debetur dici, quod Deus scit hoc esse, quam quod sciat futurum, quia sibi nunquam sunt futura, sed semper præsentia, unde etiam, ut Boetius dicit l. 5. de consol. prosa ult., ejus cognitio futuri magis proprie dicitur providentia, quam providentia. Angustinus quoque, Gregorius M., nonnullique alii Patres præsentiam a Deo remouent, quod sit ejus cognitio non futurorum præsentio, sed præsentium scientia.

VI. Quoniam autem ad hoc illustrandum nihil exemplo aptius, quod Angelicus ibidem assert, illud non inutiliter proferemus. Ponit ille ut exploratum, nulla, cui falsum subesse nequeat, cognitione sciri fortuitum possit, ut futurum; quare quam scientiæ Dei nec sublit falsum, neque subesse possit, fortuita nec Deus ipse scire certo posset, si ea cognosceret ut futura. Quando nam vero quidquam cognoscitur ut futurum? Quando cognoscentis scientiam inter, & rei eventum ordo præteriti est ad futurum: Hicne vero cognitionem divinam intet, & quodcumque fortuitum inveniri potest? Absit: sed semper ordo divina cognitionis ad rem quancunque est sicut ordo presentis ad præsens. At qui concipi id animo potest, quum hæc fortuita præsentia reapse non sint, sed futura? Hoc quidem modo intelligi potest. Qui e specula multos eadem via gradientes, transeuntesque continenter alium post alium ad horam intructetur, in singulis horæ partibus transeuntes aliquos libi præsentes haberet, toto etiam,

iam, quod in videndo terit, tempore in conspectu ejus essent omnes transeuntes, nec tamen simul praesentes omnes, quod positum in videndo tempus nec individuum sit, nec simul totum, sed in motu cursu- quo sit, & prius perperuo habeat ac posterius. Finge autem, non fluentium transitionem, successionemque visionum, sed nam solum eamque totam simul: quid tum? Transeuntes omnes simul ei praesentes essent, *quamvis non omnes simul praesentialiter transirent*, sed alius alii e vestigio succederet. Eternitate itaque, quae tota simul est, & totum tamen tempus includit, nec alicui temporis particulæ non respondet, quum Dei scientia mensuretur, quidquid tempore geritur, non ut futurum sed ut praesens a Deo sciri, consequitur, quodque a Deo scitur, etiam alteri, cui succedit in tempore, futurum sit, non futurum tamen sed praesens esse divino conspectui, *qui non in tempore, sed extra tempus est; nam & aliter videt transeuntes ille, qui est in ordine transeuntium, qui non videt, nisi illos, qui ante ipsum sunt, & aliter ille, qui extra ordinem transeuntium esset, qui omnes transeuntes simul inspicere.*

VII. Sed & ex iis, quæ nuper ex Cicerone descripsimus, aliud ejusdem argumentum valetatis revincitur, quo in l. 2. de div. demonstrare niscus est, nec Denm ipsum fortuitorum praescium esse posse; *Si enim scit, (ita ille ibidem), certe illud eveniet: Sin certe eveniet, nulla fortuna est: est autem fortuna: rerum, igitur fortuitarum nulla est praesensio.* Qui hoc Ciceronis argumentum avidissime arripiant, jactitantque, ea sibi habeant, quæ idem in l. de fato scribit, veram scilicet ex æternitate fuisse enunciationem hanc, *Capiet Numeniam Scipio, subsequenti enim tempore verum fuit ejus instans, idest vere a Scipione capta atque eversa est, quin tamen ponendæ sint eventus hujus immutabiles causas eque æternæ, quæ prohibeant, quaquam secus cadere, atque casurum fuisse, seu quæ fortunam omnem, omnemque casum submoveant, & fatalem necessitatem ipdanc, tamque esse immutabile, venturum in Senatum Catonem, quum est verum, quam misisse, nec propterea fatum, aut necessarium extimescendam.* Si ergo, Cicerone iudice, utraque hæc enuntiatio, capiet Numeniam Scipio, veniet in Senatum

Cato, ex æternitate vera erat, nam & excisa reapse a Scipione Numantia, & Cato in Senatum venit, *nec potest quidquam factum esse, quod non verum fuerit, futurum esse, utramque ex æternitate certo novit Deus, cui nihil, quod verum sit, potest ignotum esse.* At utramque hanc veritatem a fati necessitate solutam, ideoque in casu & fortuna positam agnoscit Cicero; potest ergo in Deo fortuitorum esse praesensio, quia fortuna tollatur.

Illud etiam in eundem Ciceronem ngeri valide potest, quod ibidem habet: *Licet Epicuro (ait) concedenti omne enuntiaturum, aut verum, aut falsum esse, non vereri, ne omnia fato fieri, sit necesse; non enim æternis causis ex naturæ necessitate manantibus verum est id, quod ita enuntiatur, descendit in Academicam Carneades, nec tamen sine causis: sed interest inter causas fortuitæ antegressas, & inter causas continentes in se efficientiam naturalem.* Ita & semper verum fuit, (ideoque & a Deo praescitum) *morietur Epicurus, quum duo & septuaginta annos vixerit, Archonte Pitharato; neque tamen erant causæ fatales, cur ita accideret, sed, quod ita cecidisset, certe casurum, fuit, cecidit, fuit.* Quum ergo inter causas fortuito antegressas & inter causas, quorum est naturalis vis & efficacia, scite distinguat, futuramque Epicuri mortem a prioribus etiam repat, *semper tamen verum fuisse statuat, moriturum eo ætatis suæ anno, eoque Archonte.* Epicurum, quod vere ita cecidit, agnoscat necesse est, fortuitorum, ut vocant, contingentiam cum æterna eorumdem veritate componi optime posse, nec sublarum iri fortunam, si fuerint illa ex æternitate a Deo cognita; fuit enim illa fortuita, posuntque vel non cadere & evenire, vel aliter cadere & evenire, si ad proximas sui causas referantur, quarum ea natura est, ut quidpiam efficere possint vel non efficere: Ut divinæ tamen scientiæ subsunt, non possunt aliter evenire, nec propterea fortuiti naturam amittunt, nec aliam induunt necessitatem, quam quæ in scholis hypothetica dicitur & consequentia: *Eccur vero? Quia Deus ea, ut sæpe dictum est, praesentia perspicit, non futura.* Quemadmodum ergo, etiam certo sciam Socratem c. c. sedere, aut heri deambulare,

se, mea hæc, utat certa, cognitio non obest, quo minus ille & nunc libere sedeat, & heri ambularit, ita potest Deus certissimam futurorum fortuitorum, quæ æternitati suæ præsentia sunt, non futura, scientiam habere, quin desinant illa esse fortuita. Cujus ratio ex summa ipsa divinæ scientiæ perfectione docenda est; ex quo enim est perfectissima, non futura solum, sed & modum attingit, quo singula futura sunt, videtque apertissime, naturalia & necessaria naturaliter & necessario, libera libere, fortuita futura fortuito. Falli ne vero ejus scientia poterit, quod futura fortuita aut non evenire possint, aut aliter evenire? Esset illa error obnoxia, si evenire fortuita secus possent, atque sciuntur a Deo, qui & ea futura perspicit, & proprium, quo futura sunt, modum denotatum perfecte habet. Cedere tamen in Dei scientiam error non potest, quæ in sapte fortuita fertur non ut futura, sed ut sibi in æternitate præsentia, nihil autem certius & constantius, quam rem esse, dum est.

VIII. Reliquum est tritum illud, quod ex eodem Cicerone profertur, nihil jam omnino esse, si Dei præscientia ponatur, quod agamus in vita; quom sit enim illa certissima & immutabilis, non potest non evenire, quidquid sub illa cadit: quorsum ergo de eventibus laboremus ex æternitate ratis & definitis? At bene habet, quod in l. de fato ex eodem habemus, quo hoc ejus argumentum, quo abutuntur non pauci, diluamus. "Nec nos impedit illa ignava ratio, quæ dicitur, . . . cui si pareamus, nihil omnino agamus in vita: Sic enim interrogant: Si fatum est, ex hoc morbo convalescere, sive medicum adhibueris, sive non adhibueris, convalesces: si fatum tibi est, ex hoc morbo non convalescere, sive medicum tu adhibueris, sive non adhibueris, non convalesces: at alterutrum fatum est: medicum ergo adhibere, nihil attinet. Recte genus interrogationis ignavum & iners nominatum est, quod eadem ratione omnis e vita tollatur ætio. Licet etiam immutare, ut sati nomen non adjungas, & eandem tamen teneas sententiam, hoc modo: Si ex æternitate verum hoc fuit, ex isto morbo convalesces, sive adhibueris medicum, sive non, convalesces: Si ex æternitate hoc falsum fuit, ex isto mor-

bo convalesces, sive adhibueris medicum, sive non, non convalesces: deinde cetera. "En ipsamet argumentum, quod magnificant Libertini. Quid Cicero? Illud idem, quod non Catholici omnes solum, sed & sapientes quique Philosophi.

Hæc ratio a Chrysippo reprehenditur; Quædam enim sunt, inquit, in rebus simplicia, quædam copulata. Simplex est: morietur eo die Socrates: huic, sive quid fecerit, sive non fecerit, finitus est moriendi dies. At si ita fatum sit: . . . luctabitur Olympius Milo, & inferret aliquis, ergo sive habuerit adversarium, sive non, luctabitur, ceraret; est enim copulatum, luctabitur, quia sine adversario nulla luctatio est. Omnes igitur istius generis captiones eodem modo reselluntur. Sive tu adhibueris medicum, sive non adhibueris medicum, convalesces, captiosum; tam enim est fatale, medicum adhibere, quam convalescere. Hæc, ut dixi, confatalis ille appellat. "Hæc quæ strictim & presse Cicero, in idem plane cum iis recidunt, quæ ad hoc ejus argumentum reponere Philosophi & Theologi communiter solent, captiosum scilicet illud esse, nec quidquam eo adversus Dei præscientiam effici; ut enim sine adversario nulla luctatio est, tamque est fatale, auctore Chrysippo, medicum adhibere, quam convalescere, ita sine proximis causis nullus effectus est, nihil enim sine causa fit, tamque est Deo ex æternitate poscendum, adhibendum ab ægro medicum, quam illum convaliturum, Stulte ergo ex certissima Dei præscientia inertie ignavique aniam quispiam pereret; fortuita enim, non simplicia sunt, sed copulata cum indutria, labore, humanisque aliis adminiculis, suntque & hæc, inquit, ut Chrysippus ea vocat, confatalia, sed ex æternitate simul vera, simulque a Deo cognita. Verum de hoc argumento rursus infra; solet enim & adversus Dei providentiam, & prædestinationem torquenti.

IX. Ut autem futura cujusque generis absoluta certissime novit Deus, ea ne item, quæ conditionata dicuntur? Eorum, quæ conditione affecta sunt, cujus non est cum evenita certa & necessaria connexio, sed moralis solum atque probabilis, cognitionem non constantem & firmam, sed conjecturalem. dantur, & opinabilem ad.

adscriptisse Deo primus fertur in celeberrimis Congregationibus de auxiliis coram Clem. VIII. Gregorius de Valentia, quem affectati sunt alii non pauci. Ab horum sententia nos evocat & divina auctoritas, & ipsa naturae ratio, facitque, ut cum plerisque Theologis sentiamus, & hac certo ac constanter a Deo sciri. Nonne enim horum non una occurrit in sacris literis prænuntiatio? Prophetice autem affatus, quo *inspirati locuti sunt Sancti Dei homines*, num dubius, opinabilis, conjecturalis? An non potius ratus & fixus, divinæ scientiæ instar, cujus est emanatio? Qui ergo Prophetis futura hujusmodi manifestavit, Deus certam eorum scientiam habet non opinabilem. Qui etiam potuisset Deus, hæc per Prophetas interdum præsignificare, eventura certissime, si non alto fuisset, quam opinione & conjectura ejus nixa præsentio? Vetans ille Exod. 34., ab Hebræis cum filiabus alienigenarum jungi connubia, constanter prædicat, fore, ut a vera religione ad falsorum traminum cultum per hujusmodi conjugia certissime traderentur: *Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras; certissime enim acceriet corda vestra, ut sequamini deos eorum.* Prædicto huic, in quo conditionem, si ingressi fueritis ad eas, intelligendam esse, nemo non sentit, quoties eventus apud Hebræos fecit exploratissimam fidem? Eventum hunc ergo etsi conditione suspensum, non sub obscure atque hæsitante, sed certissime & explore Dens prænovarat. Quorum etiam non est, nisi opinatio & conjectura, confirmari jurerando absque scelere possunt? Ad faciendam tamen futuris hujusmodi eventibus fidem adjectum a Deo iurandum quandoque legimus; ut Psal. 131., in quo prædixit, perpetuam fore apud posteros David Judaici regni possessionem, si in Dei testamento ac testimonio fideliter perstitissent: *Juravit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam: Si custodierint filii tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ doceo eos, & filii eorum usque in seculum sedebunt super sedem suam.* Erat hoc ergo Deo non in opinione & conjectura positum, sed perfecte denotatum. Extant apud Nostros discretissima, quæ referre non vacat, & Sanctorum Patrum Gregorii Nysseni, Augustini, Cyrilli Alex. Prof-

peri, Leouis M., & Bernardi testimonia, quibus hoc idem comprobatur; ratione tamen contenti erimus, quam nobis ipsa Dei idea subministrat. Conjecturalem, probabilem, imbecillumque agnitionem quis imperfectam esse, negarit? Locum ne a libi habere ista potest, quam ubi deest firma rei & explorata cognitio? Adscribi ne ergo Deo illa potest, quin germana ipsa Dei notio violeatur? Qui jam erit optimus, summus, & perfectissimus Deus, si ea futurorum ejusmodi scientia careat, quæ conjecturali atque probabili multo melior atque perfectior est?

X. At sunt, ajunt, in divino eloquio cognitionis hujus tamen minus perfectæ exempla non pauca, quorum fluctuans neque constans vaticinatio argumento est, non fuisse illa a Deo definite præscita. Quæ illa vero? Gen. 3. ait Deus: *Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis. . . videte, ne forte mittat manum suam, & sumat de ligno vite &c.* Exodi item 3. ad Mosen: *Si non crediderim tibi, nique audierint vocem signi prioris, credent verbo signi sequentis; quod si nec duobus his signis crediderim, sume aquam fluminis &c.* Christus demum Matth. 11. *Si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, forte mansissent usque in hanc diem.* Quis non intelligit, ut hæc non firmæ & asseveranter prædicta sunt, ita nec a Deo fuisse certo præcognita? Quid, quod & ipsi Augustinus & Prosper ratam atque fixam futurorum ejusmodi scientiam a Deo remouent?

Minus tamen scite hæc opponuntur. Eorum, quæ e sacris literis promta sunt, si quodpiam momentum esset, efficere sane, certo & ea Deum nescire, quæ acta sunt, aut sunt, quod cadere nisi stultis aut Epicuræis, in mentem non potest. Nam & Gen. 11. legere est, descendisse Deum, ut videret civitatem & turrim, quam edificabant filii Adam: Gen. item c. 18. *Clamor Sodomorum, & Gomorraeorum multiplicatus est: descendam & videbo, utrum clamorem opere compleverim:* Ex in ibidem: *Si invenero civitatem quinqueaginta justos in medio civitatis, dimittam omni loco propter eos.* Quispiam ne ita antiquus, aut simplex erit, ut harum locutionum specie captus existimet, non fuisse Deo compertum, sed subdudistasse illum, an. Adzæ filii edificandæ urbi & turri vacarent, nec explorata habuisse præterita &c.

præ-

præsentia civium Sodomorum &c. scelera, nec definitum iustorum ibidem habitantium numerum? Quid ergo? *Verbum forsitan*, ait Hieronymus in c. 26. Hier., *majestati divine convenire non potest, sed nostro loquitur effectui, idest humano more, ut liberum hominis ferretur arbitrium, ne ex præsentia ejus quasi necessitate, vel facere quid, vel non facere cogatur, seu ut intelligamus, tametsi fortuita cujusque generis ex æternitate certissime novit Deus, ea tamen fortuito evenire vel libere, nam & sic eventura Deus illa prænovit. Aliter respondet Augustinus, qui ea Christi ad Hebræos, si me scieris, & Patrem meum forsitan scieris, expendens tract. 37. in Jo. ait: Ille, qui omnia scit, quando dicit forsitan, non dubitat, sed increpat. Forsitan dubitationis verbum est, quando dicitur ab homine, ideo dubitante, quia nesciente. Quum vero dicitur a Deo, quum Deum nihil lateat, illa dubitatione arguitur infidelitas, non opinatur divinitas. Nec prætermittendum, quod Chrysostomus docet, tñ forsitan asserendi confirmandique vim habere, atque poni pro utique, quodque Christus Matth. xi. ait. Si in Sodomis &c. forte mansissent usque in hunc diem, intelligendum, utique & absque dubio mansissent &c.*

Augustinus ne autem & Prosper certam futurorum hujus generis scientiam Deo eripuerunt? Quid sibi ea volunt, quæ Augustinus habet in l. de Correp. & grat. c. 8. Respondent, si possunt, cur illos Deus, quum fideliter & pie viverent, non tunc de vitæ hujus periculis rapuit, ne malitia mutaret intellectum eorum, & ne scitio deciperet animam eorum? Utrum hoc in potestate non habuit, an eorum futura male nescivit? Nihil horum nisi perversissime & infanissime dicitur. Qui extremæ perversitatis & infaniz damna asserere, nescire Deum mala, quæ admisisset homines, si fuisset eorum vita productior, Augustinum putas, eadem perversitate ac infania laborasse? Magistro concinit Prosper resp. 8. ad excerpta Genæ. De Tyriis & Sidoniis quid aliud possumus dicere, quam non esset datum, ut crederent, quos etiam credituros fuisse, ipsa Veritas dicit, si talia qualia apud Judæos non credentes facta sunt, virtutum signa vidissent? Si ergo, test. Prospero, ipsa veritas, nempe Christus, credituros & Tyrios & Sydonios asseruit dicit, si edita apud Judæos incredulos vir-

Chignoli Tom. II,

tutum signa vidissent, annon evidens est, fecisse illum, futurum hoc conditioni ligatum certo fuisse a veritate ipsa præcognitum? qui enim potuisset illud Christus asseveranter efferre, si prospexisset illud sola opinione & conjectura?

Magna quidem Augustino & Prospero cum Semipelagianis non de futurorum hujusmodi præsentia, sed de præsentie hujus consecrariis conflictatio. Neminem enim latet, Semipelagianorum arcanum curiosius scrutari ausos, cur ex duobus parvulis a vulva recentibus alter baptizetur, statimque a baptismo obeat, alter sine baptismo decedat, hanc reddidisse rationem, quod Deus præcisset, illum, non istum, si diutius ambo vixissent, iustum piunique fore, & divinæ legis cultorem. Vesaniam haec eorum opinionem coarguens Augustinus in l. de Prædest. Sanct. c. 12. ait: Unde talibus in mentem venit, ut futura, quæ non sunt futura, puniantur, vel honorentur merita parvulorum? Profecto, quid absurdius, quam putare, alter sine Deo posse præmio vel pœna, quod neque fuit, nec absolute futurum est? Quam Apostolus scribat, alituros nos omnes ante tribunal Christi, relaturumque unumquemque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum, quæ hominum temeritas statuentium, tam diversa parvulis a Deo rependi pro operum diversitate, non quæ gesserunt, sed quæ gessissent, si longiorem habuissent lucis hujus usuram? Quid si & ista sub conditione futura prænovit Deus? At absolute futura non sunt; utriusque enim paulo post, ac ex utero sunt effusi, præfinita a Deo ex æternitate mors est, huic quidem post regenerationis lavacrum, non item illi. De horum itaque futurorum præsentia Augustino cum Adversariis convenit: pemegat tamen & quidem rectissime, nam & ab ea, quæ apud homines est, iustitia hoc quam maxime abhorret, petendam ex præsentia ista rationem, cur ex duobus parvulis, quum nihil adhuc boni egissent aut mali, hunc dilexerit Deus, illum odio habuerit, hunc elegerit, alterum reprobarit. Sed de hoc argumento fusius suo loco. Idem cum Augustino sensisse Prosperum, operæ pretium non est, comprobare.

I

PRÆ-

P R A E L E C T I O XII.

De Scientia media.

I. S C ientiae hujus origo unde petenda, & cui ejus inventae gloria adscribenda sit, adhuc incertum. Pervagatum est, Ludovicum Molinam sua in Concordia hanc ad se gloriam traducere; scribit enim: „Hæc nostra ratio conciliandæ libertatis arbitrii cum divina gratia, & prædestinatione, a nemine, quem auidimus, fuit hucusque tradita. Si ab Augustino ex data & explanata fuisset, Pelagiana hæresis nunquam exorta fuisset, neque ex Augustini concertationibus cum Pelagianis tot fideles turbati fuissent, nec ad Pelagianos descissent.“ De posterioribus his Molinæ verbis adversus Augustinum minus honorificis, quæ in posterioribus Concordia editionibus jam non occurrunt, non est, cur quis vobis litem iutendat. Sancte enim testari possumus, hæc a nobis lecta duobus in exemplaribus ex Lusitania conquisitis, controversiæ hujus finiendæ gratia. Juveni hujus, tamen laudem Molinæ eripit Suarez, scientiam hanc medium scribens, ab Augustino ad nos usque fluxisse, minus licet præcis Theologis exploratam. Augustino antiquiorem scientiæ hujus usum commendit Didacus Alvarez, & Arianos erroris sui pestilentissimi præsidium in ea locasse, testimonio confirmat S. Alexandri Alexand. Episcopi, a quo primum damnatus est Arius, qui ad S. Alexandrum C. P. Episcopum scribit, Arianos id causæ reddere solitos, cur Verbum, quod creatæ rei, cæteris licet excellentioris, loco & gradu habebant, elegisset Deus, ut Dei Filium singulari nomine diceretur, quod nimirum ex æternitate præcisisset, Verbum non æternitatem Dei leges, eoque propterea Psal. 44. impie abasos: *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te, Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis.* Hinc & Molina 1. p. Concordia q. 23. ar. 4. & 5. dist. 1. memb. 9. §. *sed etiam*, cur Christus ejusque ser beata Patris eam a Deo dignitatis, laudis, & gloriæ præ omnibus amplitudinem commoverint, non aliam rationem addert, quam quod ex æternitate prænovit Deus, eos præ cunctis arbitrii libertate melius uturos. Quin Pelagianis & Semipelagianis scientia hæc in usu fuerit, dubitare non sinunt Sanctorum Prosperi & Hilarii ad

Augustinum literæ, quodque magis festinum est, & potentius simile, & ea usum Augustinum, insistentem in Augustini vestigiis Tridentinum scientiæ hujus ab Augustino traditæ adminiculo omnes de prædestinatione & gratia adversus Novatores controversias direxisse, scribit Gabriel Daniel ep. 9. ad Nat. Alex. Fuerit tamen Molina primus scientiæ hujus inventor, an dudum excogitatæ jamque obsolete relictæ, propagatorque, non admodum refert, curiosius pervestigare. Notum illud est, & apud omnes pervulgatum, statim ab edito Concordia libro gravissima Theologos inter exarsisse dissidia, quæ ut sedaret, Clemens VIII., translata ad se causa, celeberrimas illas de Auxiliis Congregationes coram se haberi a Viris doctissimis, jussit, quarum extat hystoria ab utriusque partis Scriptoris adornata.

II. Quæ porro scientiæ hujus notio? Quid ejus nomine venit? Certa & rata Dei cognitio, qua futura libera conditionata perspicit, quin ullo voluntatis suæ decreto opus sit, consensum e. c. gratiæ Petrum, & ab iniquitate ad pietatem traducendum, antequam ulum intelligatur divinæ voluntatis decreta de conferenda ei gratia, qua ad meliora revocetur. At, si non in essentia sua tanquam in omnium causa, adjuncta voluntate, seu per decretum determinata, ut constantissime & perpetuo docet D. Thomas, futura hæc novit Deus, in quo ergo habet illa percepta? In supercomprehensione liberi arbitrii, ait Molina: in obiectiva eorumdem veritate, seu in vi contradictionis, inquit Suarez. Et exploratæ vocatur hæc scientia, quod ejus Patroni velint, Deum, antequam quidpiam sua voluntate definiat, quasi explorare & disquirere, quid in his vel in illis circumstantiis constitutus ageret, perspectoque, in quam se partem homo daret, tunc demum decretum ferre de eo oportere adiuvando per gratiam congruam. Quæ isthæc gratia congrua? Quæ ad personæ, cui tribuitur, ingenium, indolem, mores, tempus, locum, aliaque adjuncta est belle accommodata. Cur vero scientia hæc media dicitur? Nec inter ejus assertores de hoc convenit. Alii medium dictam volunt, quod simplicis intelligentiæ inter, ac visionis scientiam medium teneat locum, differatque ab utraque, a prima quidem, quia non quæ esse duntaxat possunt, re autem ipsa nunquam erunt, sed quæ

quæ sub conditione futura sunt, novit: ab altera vero, quia res non perspicit ut præsentem. Maluit alii mediam dicere scientiam Dei necessariam inter, & liberam: quæ sit enim omni Dei decreto libero prior, libera absolute non est, nec item plane necessaria, quum rem obiectam habeat quidpiam liberum, & in hominis potestate. Aliquam ergo habet utrinque Dei scientie communionem; est enim Deo necessaria, libera rei creatæ. Nonnullis denique placet, mediam eam vocari, quod in re obiecta versetur, quæ medio inter rem scientiæ simplicis intelligentiæ & visionis obiectam modo se habet: Ita Gabriel Daniel ep. 5. ad Nat. Alex.

III. Quocunque tamen illa nomine media dicatur, nobis probari nequit, quod cum iis, quæ sacræ literæ tradunt, componi non possit, a Sanctorum Augustini & Thomæ doctrina, & ab ipsa naturæ ratione abhorreere videtur. in quo quidem persequendo non est, cur a nobis quidpiam novi quispiam expectet; nihil enim est, quod jam Viri doctissimi ex Sanctorum Augustini & Thomæ Schola dudum non occuparint, nec posterioribus reliquum fecerint, nisi ut *nove* dicant, quum *nova* non possint. Capto autem a sacris literis dicendi initio, magnus ille profecto nobis Apollo fuit, qui scientiam hanc cum Paulo, ex quo pauca dabimus, conciliarit. Ait ille ad Eph. 1. Deum operari omnia secundum consilium voluntatis suæ: in quæ verba digna est, quæ expendatur, Angelici glossa ibid. lect. 4. „*Præ-*
„*destinati secundum propositum voluntatis*
„*eius, qui operatur omnia secundum consi-*
„*lium voluntatis suæ, ut finis in laudem*
„*gloriæ ejus.* Ponit voluntariam Dei prædestinationem. . . , cujus quidem ratio non sunt merita nostra, sed mera Dei voluntas, propter quod subdit, *secundum propositum ejus* . . . Quod autem secundum propositum prædestinaverit, probat, quia non solum hoc, sed etiam omnia alia, quæ Deus facit, *operatur secundum consilium voluntatis*: (Mal. 1. 34. *Omnia quæcunque voluit, Dominus fecit*: Jer. 46. *Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet*. Non autem dicit secundum voluntatem, ne credas, quod sit irrationabilis, sed *secundum consilium voluntatis suæ*, id est secundum voluntatem suam, quæ est ex ratione, non secundum quod ratio importat discursum, sed

„secundum quod designat certam & deli-
„beratam voluntatem. *Ut finis in lau-*
„*dem gloriæ ejus*: tangit fidem prædesti-
„nationis & vocationis, scilicet laudem
„Dei . . . ut per nos, qui credimus in
„Christo, laudetur gloria Dei . . . laus
„autem Dei, ut dicit Ambrosius, est,
„quum multi acquiruntur ad fidem, sicut
„gloria medici est, quum multos curat.“
„Igitur, quibus scientia media perplacet,
„eamque ad certissimam horum veritatem
„dirigant, & si possunt, exigant: Deus
„ne omnia secundum consilium voluntatis
„suæ, ut ait Apostolus, operaretur? annon
„potius secundum consilium voluntatis hu-
„manæ? Neque enim Deus quidpiam de ea
„sancire ponitur, nisi ejus inclinationem,
„affectionemque explorarit, nisi disceperit,
„quid sit ei his vel illis tempore & loco
„placiturum, quibus in circumstantiis eam
„constituere, opportunum fuerit, & saluta-
„re, qua arte, qua via ad assensum hestien-
„da sit. Siccine certa & deliberata volunta-
„te omnia quæcunque voluit, Dominus fa-
„cit? annon potius, quæ disquirunt prius,
„& præcitat, fore, ut homo velit? Ita ne
„eximium illum finem assequatur, cujus gra-
„tia, ut scribit Apostolus, prædestinat, vo-
„cat, & omnia operatur secundum consilium
„voluntatis suæ, scilicet ut finis in laudem
„gloriæ ejus? Quæ jam Dei laus, quæ glori-
„a, si propositum voluntatis suæ ad explo-
„ratam prius humanæ voluntatis inclinatio-
„nem attemperet, nec eam, quo ipse vult,
„convertat. & hestet, sed, quo illa propen-
„det, comitetur, adjuvetque per gratiam,
„cujus non a certa & deliberata voluntate
„sua, non ab infinita sua potentia, sed vel
„ab hominis assensu, vel ab ejusdem indo-
„le, habitudine, temperatione, vel ab æci,
„temporis, & exterioribus aliis hujusmodi
„adjunctis, tota sit efficacia? Magna,
„ajunt; ut ut enim Deus præcitat, gratiam
„suapte indifferenter, vel humanæ volunta-
„tis assensu, ut Molina possit, vel aliiis,
„quos Suarez & Vasquez excogitarunt, mo-
„dis redditum iri efficacem, integrum ei
„tamen semper est, homini, cui totam
„illam congruam efficacemque prænovit,
„gratiam vel largiri, vel denegare: Magna
„itaque gloriæ ejus laus, quod impartiri pro
„infinita sua misericordia statuat, quod ne-
„gare sine cujusquam injuria poterat. Quan-
„tum in hoc responso sit vitii, patebit in-
„fra, quum de prædestinatione, & de gra-
„tiæ efficacitate: interm non congruere in-
„lud.

lud cum hoc, in quo versamur, Apostoli testimonio, breviter ostendendam. Quod ait Apostolus, *ut simus in laudem gloriæ ejus*, dubitare nemo potest, quin de solius Dei laude & gloria intelligendum sit; perpetuus enim ejusdem canon est, *soli Deo honorem deberi & gloriam*, nec cuiquam nisi in Domino glorandum. Itane vero, si Deus scientiæ mediæ ductu humana disponat? Sua erit & homini laus, sua gloriatio, quem Deus elegit, & congrua donare gratia statuit, quod cum arbitrii libertate bene usorum, assepsurumque gratiæ prænorit. Hoc autem quam legitime & necessario ex Adversariorum positione fuit, tam esse a constanti Pauli doctrina alienum, quis non videt?

Est & in iis, quæ ibidem c. 2. Apostolus habet, quo scientiam hæc validius refutemus. *Gratia ejus, salutis*, ait, *per fidem*, & hoc non ex vobis; Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis gloriatur; ipsius enim factura sumus, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ preparavit Deus, ut in illis ambulemus. Tot pene in hac sententia sunt adversus scientiam mediæ argumenta, quot verba, ad quæ illustranda mirifice facit Angelici annotatio ibid. lec. 3.

„ Duo, (ait) ad rationem gratiæ pertinent: primum, ne id quod est per gratiam, non insit homini per se ipsum, vel a se ipso, sed ex dono Dei, & quantum ad hoc dicit, *ipsius enim factura sumus*, quia scilicet quidquid boni habemus, non est ex nobis, sed ex Deo faciente . . . & continuatur, immediate cum præcedenti, ut dicatur, *ne quis gloriatur*, quia *ipsius factura sumus*. „ At si bonum liberi arbitrii usum, assensumque gratiæ Deus scientia mediæ prænostrat ante quodvis voluntatis suæ decretum, istane ex nobis non erunt, sed ex Deo faciente? Jamne Dei factura erimus? Jamne nihil in homine erit boni per se ipsum, vel a se ipso, quo gloriemur? Nonne pervulgatum est, scientiæ mediæ cultores prævisum hunc liberi arbitrii bonum usum, assensumque gratiæ non ex dono Dei, non a gratia, seu effectum a causa, sed ab ipsa hominis libertate repetere? Quum ergo quidquid boni habet homo non ex Deo faciente sit, sed ex ipso, gloriari jam poterit; neque enim hoc ejus bonum Dei factura est. Pergit Angelicus: „ Secun-

do pertinet ad rationem gratiæ, ut non sit ex præcedentibus operibus, & hoc exprimitur in eo quod subdit, *creati*: „ Est enim creare, aliquid ex nihilo facere; unde quando aliquis iustificatur sine præcedentibus meritis, dici potest creatus, quasi ex nihilo factus. Hæc autem actio, scilicet creatio iustitiae sit virtute Christi Spiritum S. dantis, propter quod subdit, *in Christo Jesu*, idest per Christum Jesum. . . . Non solum autem datur nobis habitus virtutis & gratiæ, sed interius per spiritum renovamur ad bene operandum, unde subdit, *in omnibus bonis*, quia scilicet ipsa opera bona sunt nobis a Deo: *Jes. 36: Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine*. Quia vero quos prædestinavit, hos & vocavit, ut dicitur ad Rom. 8., ideo subdit de prædestinatione dicens, *quæ*, scilicet bona opera, *preparavit Deus*; nihil enim aliud est prædestinatio, quam preparatio beneficiorum Dei; inter quæ computantur & ipsa bona opera nostra: Dicitur autem Deus, nobis *preparare*, inquantum disposuit, se nobis daturum. Sed ne aliquis intelligeret, bona opera sic esse nobis a Deo preparata, ut illa per liberum arbitrium cooperaremur, ideo subdit, *ut in illis ambulemus*, quasi dicat, sic nobis illa preparavit, ut ea nos ipsi per liberum arbitrium impleamus; *Dei enim adiutores sumus* . . . ad Cor. 3. „ &c. „ Num coherere cum his scientia mediæ potest? Si Deus opera nostra bona ante decretum suum futura præscit, nec ea decreto suo futura facit, qui dici possumus in operibus bonis ab eo creati, seu quasi ex nihilo facti? Est enim creare, aliquid ex nihilo facere. Si ante decretum suum ambulaturum in operibus bonis hominem previdit; hæc ne ab illo preparata, ut in illis ambulemus? Ipsæ nobis a Deo? Omnia opera nostra in nobis operari, Ac poterit Dominus? Demum quum non aliter Deus preparat, quam decernendo, designando, prædestinando, si quidpiam boni suorum prospicit non a se decretum, designatum, prædestinatum, jam non illud disposuit, se nobis daturum: non erit ergo in Dei beneficiis numerandum, nec Deo acceptum referendum, nisi quatenus humanæ libertatis est auctor: in toto ergo salutis no-

gotio hominis primæ partes non Dei, naturæ non gratiæ, quæ naturam non prævenit, sed ad eam adjungit se duntaxat comitem & adiutricem. Quorum itaque probat Apostolus, totum hoc opus donum Dei esse non ex operibus, nec cuiquam glorandum, quia Dei factura sumus, creati in operibus bonis, quæ præparavit &c. 1.

Eodem spectat & illud ejusdem Pauli 1. ad Cor. 4. *Ne supra quam scriptum est, unus contra alium infletur pro alio; quis enim te discernit? quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? quod sec. 2. sic exponit D. Thomas: „Assi-*
gnat rationem, quare unus non habet
contra alium inflari, & primo ponit
rationem dicens: quis enim te discer-
nit? . . . a massa perditorum. Tu
teipsum discernere non potes; unde
non habes in te, unde contra alium
superbias; & de hac discretionem dicitur
in Psal. 42. Judica me Deus, & dis-
cerne causam meam de gente non sancta
. . . Secundo excludit quandam rationem;
posket aliquis discerni a bonis vel a malis, melior eis existens, propter bona, quæ habet, puta fidem &c.
Sed hoc excludit Apostolus dicens:
quid autem habes, quod non acceperis?
quasi dicat, nihil; omnia enim bona a Deo sunt secundum illud Psal. 103.
Aperiente te manus suam, omnia implebuntur bonitate, & 2. Paral. c. 24.
Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus Tibi: & ex hoc concludit propositum dicens, si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Male igitur gloriatur quasi non accipiens, qui de se ipso gloriatur, & non de Deo. Adversariorum jam est, positionem suam cum hac Pauli doctrina componere. „Si bonis liberi arbitrii usus, assensusque gratiæ, quem Deus futurum scientia media percipit, non gratiæ, quæ suapte indifferens ponitur, & æqualiter oblata omnibus, sed naturæ, non divinx, a qua nec dum quidpiam definitum, voluntatis effectus est, sed humanæ, an non jam recte potest unus inflari pro alio? ipse enitè se discernit a massa perditorum. Prævidet Deus, fore, ut assentiantur gratiæ Petrus, ut eum culpæ pœniteat, ut fiat salutis æternæ compos: præscit item, fore, ut

Judas gratiam respuat, nulla admitti sceleris pœnitentia tangatur, & in æternum pereat: Quæ tanti discriminis causa? unde ista discretio? A Deo ne, qui licet præsentit futura, non facit? A gratia ne, cujus non versatilis solum & plane indifferens indoles constituitur, sed & æqualis in Petrum & Judam effusio? A Petro itaque, a cujus assensu habet illa, ut sit efficax. Quidni ergo inflari adversus Judam Petrus poterit non inique, a quo ipse se tam aperte discretevit?

Causantur tamen, concludere nos facilius quam par sit; nam & suæ Deo sunt, exque præcipue in hoc negotio partes. Quid si gratia suapte indifferens? quid si æqualiter utrique oblata? Congruerat illa tamen cum Petri, non item Judæ indole, & habitudine, vel Petro oblata est eo tempore & loco, quo erat ei assensus, non autem Judæ: discretevit itaque Petrum inter & Judam Deus, qui offerendæ equalis gratiæ opportunitatem capravit, tenuitque adversus Petrum, non autem adversus Judam. Acute quidem & subtiliter, sed minus solide. Nolumus, infra commodius dicenda præripere: Sit ita, ut volunt; inflari tamen semper præ Judæ poterit Petrus, quia ipse se ab illo discretevit; discretionis enim hujus summa in hoc est, quod æqualem, quam Judas respuit, gratiam suo ipse consensu efficacem reddidit, & fructuosam. Sua nunc adversarii principia consulant, oportet, sibi que consent. A quo salutaris hic Petri consensus? Eum ne ad gratiam reserent, cujus ab eo efficacitatem arcesunt? Illum ne a Deo Petrus accepit, quum Deus futurum illum ante prænorit, quam de eo quidpiam definierit? Bonum ergo aliquod Petrus habens, quod non accepit, & quo potissimum se ab Judæ discretevit; quid jam obest, quo minus adversus illum infletur? Legitimum hoc autem sententiæ mediæ confectarium ad laudatam Pauli doctrinam quæ potest ratione revocari?

IV. Sed & suum scientiæ mediæ est in divino eloquio præsidium. Ubinam vero? In decantato illo Christi apud Math. c. xi. : *Pe tibi Corozain, & tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone facta fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, pœnitentiam egissent &c.* Bene est: quid tum inde? Quid? Hoc argumentum existit: Præcivit, prænuntiavitque Deus futu-

fectorum Tyriorum Sidoniorumque respicientiam translationemque ad meliora, si edita apud Judæos a Christo signa vidissent: Prescientiam hanc autem atque præflagitationem quis decreto dixerit nimiam? Nonne iustissime Christus Judæos increpuit? Fac, de futura Tyriorum &c. poenitentia, si &c. divinum ex æternitate existisse decretum, in quo Deus eventum hunc certo prospexerit, iusta ne tunc Judæorum objurgatio? Nonne retundere illam facile, nonne reponere jure potuissent? Nostram, ut Tyri Sidonisque incolarum, poenitentiam ex æternitate si desuisses, & efficacem nobis perinde ac illis gratiam si preparasses, haud secus ac illi saniora animo imbibere? Futurum hoc ergo in decreto suo non novit Deus: ante decretum itaque, scientia propterea media lumen præterente, quæ decretum omne prævertit.

Quam argumentum hoc ex laudatis Christi verbis instructum, quod Adversarii præcipuum & ferme unicum habent, geminam ei sit, quod ad Rom. 9. sibi Paulus opponit, quo potest validiori responso eludi, quam quod ad illud refellendum Paulus ibidem adhibet? Quam statuisset, misereri Deum, cujus vult, & quem vult, *indurare*, hominem sibi objicientem inducit: *Dicis itaque mihi, quid adhuc queritur? Voluntati enim ejus quis resistit?* id est, ut ibid. lec. 4. exponit D. Thomas, *quid adhuc conqueritur Deus de hominibus, quando peccant?* Ideo autem videtur justam querimoniam non habere, quia ex voluntate ejus totum procedit, cui nullus potest resistere. Queritionem hanc quomodo Apostolus dirimit? *O homo tu quis es, qui respondeas Deo? Qui es fragilis & ignorans*, subdit Angelicus, *respondes Deo, qui nec sufficit ad respondendum ei, si vincat tecum judicio contendere?* Job 9. *Si volueris, judicio contendere cum illo, non poteris, ei responderi unum pro mille . . . quo datur intelligi, quod non debet homo secutari rationem divinorum judiciorum cum intentione ea apprehendendi, eo quod excedat rationem humanam.* Nisi in hoc Apostoli responso Adversarii conquiescant, laborent & ipsi, oportet, in dissolvendo argumento, eorum enim perinde ac nostra sententia illo premitur. Quo enim Judam a Petro secerni, ponunt? Quod erit ejusdem naturæ ejusdemque mensuræ gratia

oblata utrique fuerit, *in ratione tamen beneficii moraliter* erat illa diversa. Qui vero? Petri ingenio, animi affectionibus, corporisque temperationi erat illa consentanea, ut loquitur Vasquez, non autem Judæ, vel, ut explicat Suarez, quia Deus in iis locis, temporis, aliisque adjunctis Petrum constituit, in quibus assensurum illum gratiæ prævidit, suoque præstituram assensu, ut esset illa efficax; Judam contra in iis loco, tempore, & similibus circumstantiis collocavit, in quibus præsensit fore, ut oblata sibi gratiam repudiaret. Hæc quam ita sint, an non expostulare cum Deo, & conqueri Judas posset? Nonne prænoveras, fore, ut iis in circumstantiis positis ad gratiæ tuæ ductum mee applicarem? Quare ergo ea mecum opportunitate non usus, in aliis potius me locasti, in quibus non perspectum habere non poteras, repudiatum abis me iri gratiam tuam? Quare non eam mihi largitus es, quæ cum indole moribusque meis congrueret, cujus ope ad meliora redirem, & salvus fierem, eam contra impetisti, quam, quam non esset ad ingenium voluntatemque meam apposita, inutilem fore prævideras? Quam ipsi ad eluendam expostulationem hanc inibent viam, nos persequemur.

Ceterum reponimus, nullam Judæorum querimoniarum de Christo fuisse locum; quid enim si nullam a Christo tributum eis fuerat auxilium sine ipso efficax, quo eorum expugnetur incredulitas, animique ad veritatem actum traderentur? Annon eo satis instructi erant, quod Augustinus auxilium *sine quo*, Theologi *sufficiens* vocant, quo annuntiatam a Christo veritatem agnoscere amplectique, proxime ac expedite poterant? Cur non ergo a Christo jure objurgati? Quam prætexere jam ipsi poterant pervicaciæ suæ exultationem? Ut quis merito vocetur in culpam, annon satis est, debere illum & posse, nec tamen agere? Damus, nec enim dissimulare quidpiam volumus, prædicanti & signa edenti Christo non credidisse Judæos, quod efficacis augmento, seu gratia illa carerent, quæ, ut ait Augustinus, *a nullo duro corde respuitur*. Quid porro? Eximi a culpa non possunt, quod & sufficientis opis adjuviculo freti potuerint, Christo credere, & ampliori, quo actu credidissent, efficaci nempe, carere meruerint; ne hoc enim

donarentur, fuerunt ipsi in culpa, qui *duræ cervicis, & in circumcissis auribus Spiritui Sancto resistentes, fuerunt rebelles lumeni*, idest *sufficiens*, quæ illis præstata erat, gratia, uti noluerunt.

PRÆLECTIO XIII.

De eodem argumento.

I. **Q**uo minus etiam nobis hæc scientia placeat, facit Augustini autoritas, cujus cum doctrina non posse coherere illam, persuasum habemus. Et si autem ab ipso controversia orta in omnium opinione & ore esset, scientiam mediam Augustino fuisse prorsus ignotam, ut tamen Clemens VIII. causam hanc ad se traductam, ad Augustini mentem expendi, finireque, eo Iudice, iussit, quippe qui totos annos viginti adversus Pelagianos pro Dei gratia pugnavit, eoque Duce, de pestilentissima hæresi, triumphum Ecclesia duxerat, efferi vulgarique captum est, scientiam hanc Augustino non cogitam solum, sed & probatam. Hinc conquisita undique Sancti Doctoris testimonia, quæ paradoxum hoc sustentarent, & paulo intemperantius iactata, quasi vero ita plane decerneretur. Quæ illa demum? 1. Quod Augustinus l. de sex questionibus Paganorum q. 2. scribit, tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando & ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri, quod Adversarii disp. 33. coram Clem. VIII. vehementer urserunt; nihil enim ad scientiæ mediæ præsidium Suarez validius existimat, & apertius 2. illud ejusdem Augustini l. de Prædest. c. x. *Potest autem esse sine prædestinatione scientia: futurorum ergo cognitio sine decreto.* Illud demum, quod in expof. ep. ad Rom. prop. 55. idem ait, quodque Adversariis videtur omnium luculentissimum: *Non omnes, qui vocati sunt, secundum propositum, voluntatis Dei vocati sunt; hoc enim propositum ad prædestinationem pertinet; nec prædestinavit aliquem, nisi quem præscivit crediturum, & futurum vocationem suam &c.*

II. Quam inconsulto Augustinus scientiæ hujus Patronus advocetur, patebit infra. Interim nihil positioni huic magis infestum perpetua ejusdem Augustini do-

ctrina, breviter ostendendum. Quid apud eundem constantius, frequentius, magisque incalcatum, quam Deum futura omnia in sola eorum prædestinatione, seu prædeterminatione cognoscere? *Prædeterminatione sua*, ait l. 1. de Prædest. Sanct. c. x., *Deus ea præscivit, quæ fuerat ipse futurus, &c. c. 17. Si nulla est prædestinatio, quam defendimus, non præsciuntur a Deo: præsciuntur autem: hæc est igitur prædestinatio, quam defendimus: item tract. 68. in Jo.: fecit ergo futura prædestinando, facturus est operando, quod idem sexcenties ferme iidem pene verbis alibi habet, in l. præsertim de dono persever. c. 27., *Si nulla est, ajens, prædestinatio, non præsciuntur a Deo Dei dona.* Cum his autem, quibus ceu fundamentum suam Augustinus doctrinam superstruxit, conciliari scientia media qui potest, quæ Dei prædeterminationem omnem, omne decretum anteverit, Deoque veluti lumen præsert ad quidpiam definiendum? Sed ad hoc idem veluti oculis subiiciendum plurimum nobis videtur momenti habere, quod S. Prosper memorat, *Semipelagianos Augustini doctrinæ criminatores, effutire consuevisse, quidquid ille de vocatione electorum secundum Dei propositum, de prædeterminatione gratuita, & de innata gratiæ efficacia disputaverat, a veterum Patrum, Justinii, Irenæi, Chrysostomi aliorumque opinione, & Ecclesiastico sensu abhorrere; apud eos enim nulla propositi divini, decreti, prædeterminationis &c. mentio, sed non aliud legere est, quam Deum illos eligere, quos religiose viaturos præscivit, imo eos propterea eligere, quod bonos illos futuros esse, prænotavit.* Conjectam hanc a Semipelagianis in Augustinum criminationem instauravit Lannoja, ream agere Augustinum ausus violatæ priorum sæculorum traditionis, quam ejus temerariam molitionem Apostolica Sedes damnavit, & Hyacinthus Serry Patavinus Antecessor strenue diliecit in libello, cui titulum fecit, *Augustinus vindicatus*, in quo Augustinum inter & vetustiores eo Patres nihil de hoc capite dissidii esse, miram contra virosque inter doctrinæ consensionem demonstrat, facitque locupletissimis singulorum testimoniis dicto fidem. Sed hæc per transennam. Propositum persequamur.*

Quid ad objecta sibi antiquorum Patrum

trum dicta Augustinus? *Prædestinasse*, ait in l. de dono persev. c. 18. & 19., *est hoc, præscisse, quod fuerat ipse facturus*. Quid ergo nos prohibet, quando legimus apud aliquos Verbi Dei tractatores Dei præscientiam, & agitur de vocatione electorum, eandem prædestinationem intelligere? Magis enim fortasse voluerunt, hoc verbo in ea re uti, quod & facilius intelligitur, imo & congruit veritati, quæ de prædestinatione gratia prædicatur. Augustino itaque Interprete hæc vetustiorum Patrum germana sententia, illos a Deo eligi, vocarique, quos in se credituros, victurosque religiose ipse prænovit, non speculatrice tantum sed & efficiatrice scientia, quæ ipsamet prædestinatio est, qua Deus præscisse dicitur, quæ fuerat ipse facturus, efficaci nempè voluntatis suæ proposito nixa, quo iis largiri fidem, religionem, pietatem ex æternitate constituit; quare ibidem ait Augustinus: *aliquando eadem prædestinatio appellatur nomine præscientiæ*. Aliter argumentum hoc diluit in l. de Prædest. Sanct. c. 14.: *Quid igitur opus est, ut eorum scribemur episcula, qui, priusquam ista hæresis oriretur, non habuerunt necessitatem, in hoc difficili ad solvendum questione versari?* Unde factum est, ut de gratia Dei quid sentirent breviter & transeunter attingerent, immorarentur vero in iis, quæ adversus Ecclesie inimicos disputabant. Frequentationibus autem orationum simpliciter apparebat, Dei gratia quid valeret, non enim poscerentur a Deo, quæ præcipit fieri, nisi ab illo donarentur, ut fierent. Quumque exploratum sit, nihil abs Deo tempore effici, conferrique, quod non ex æternitate se factorum collaturumque decrevit, Augustinus recte insert ex precibus, quibus suo Ecclesieque nomine Patres vocationem, fidem &c. a Deo cen vero atque solo horum Auctore munerum postulabant, persuasum eis fuisse, æterno divinæ voluntatis proposito hæc præparata & constituta, significatam ab eis propterea præscientiæ nomine prædestinationem ipsam; neque enim tunc opus erat, ut Patres in aliis questionibus toti de hac apertius & copiosius scriberent, nondum exorta hæresis, quæ Catholicam hanc veritatem appetere.

Duobus his Augustini responsis efficiat, ut scientiam mediam antiquiorum Augustino Patrum suffragatione perperam

gloriar, ita ab ea probanda abfuisse hunc quam longissime; Præterquamquod enim eadem in iis habet, quæ in testimoniis mox laudatis, præscientiam scilicet ipsam prædestinationem esse, quæ Deus futura facit, si favebat scientiæ mediæ Augustinus, Semipelagianii ne, homines ceteroqui non hebetes, quibus illa cordi erat, Augustini doctrinam ab hac abhorreere culpasset? Quibus persuasum erat, priores Augustino Patres pro scientia ista stetit, crimini ne Augustino vertissent, quod palam ab eorum mente discederet? Laborandum ne Augustino fuerat, si in eadem cum iis sententia erat, in explicando Patrum sensu & ad suum revocando? Si probat & ipse mediam hanc scientiam, quam fuisse ei expeditum, Semipelagianorum retundere criminationem, inique scilicet sibi vitio dari, quod a priorum Patrum doctrina dissideat, quibuscum eadem plane sentiret! Quum ergo Augustinus & omnem a præscis Patribus probatæ scientiæ mediæ suspicionem amoveat, & cum iis, quæ ipse de prædestinatione &c. tradiderat, subobscura, & specie tenus adversa eorum dicta conciliat, a ratione, & æquitate videtur alienum esse, eum quoque in scientiæ hujus cultoribus numerare.

III. Ansam ne saltem ad id faciendum præbent, quæ ex ipso prolata sunt, testimonia? Qui primum obijciunt, meminisse debnerant, & a Semipelagianis illud idem in Augustinum intortum, perinde ac si non sibi ipse constaret, quippe qui adversus Paganos agens scientiam admisisset, quæ omni divinæ voluntatis proposito prior esset, futuramque hominum assensionem velati exploraret; item recogitare, quam strenue hanc a se calumniam ipse depulerit. Certeis ne, sic ille l. de Prædest. Sanct. c. 9., *me sine præjudicio latentis consilii Dei, aliarumque causarum, hoc de præscientia Christi dicere voluisse, quod convincenda Paganorum insideliati, qui hanc questionem objecerant, sufficere videretur? Quid enim est verius, quam præscivisse Christum, qui, & quando, & quibus in locis in eum fuerant credituri? Sed utrum predicato sibi Christo, a se ipsis habituri essent fidem, an Deo donante sumturi, querere atque differere tunc, necessarium non putavi. Quid ergo si Augustinus futurorum sub conditione scientiam tradidit? Scientiæ ne mediæ* vit?

vit? annon eam potius evertit, scribens, haec a se praescientiam traditam absque praedictio latens consilii Dei in praedestinatione ad fidem, & in proposito voluntatis suae ante mundi constitutionem?

Quorum vero ait, esse posse sine praedestinatione praescientiam? Malorum duntaxat culpae, quorum nulla est in Deo praedestinatio, quum Deus mali huiusmodi nec auctor sit nec esse possit. Haec itaque in sua Deus praedestinatione non praescit: Nam vero per scientiam mediam? Mala, ait D. Thomas, licet a Deo operabilia non sint, sub cognitione tamen ipsius practica cadunt, inquantum permittit, vel impedit, vel ordinat ea (vel ad ipsius peccantis nempe, vel ad aliorum bonum) sicut & ageritudines cadunt sub practica scientia Medici, inquantum per artem suam curat eas. In decreto itaque, quo permittit haec mala statuit, illa praenovit Deus, eorumque praescientiam habet sine praedestinatione; nec enim ea potest praedefinire. Habeant sibi potestatem Augustini testimonium Adversarii ex ep. ad Rom. expositione petitarum; animum tamen ad ea advertant, quae idemmet l. r. Retrac. c. 23. ait, librum illum ab se adhuc Presbytero editum, quum nondum sciret, & fidem ipsam verum Dei donum esse, tuncque in eodem, in quo postea Semipelagianum, erroris luto imprudens haereret; quare verba superius obiecta expresse revocavit, damnavitque.

IV. Quam testatissimum sit, D. Thomam, in his praesertim, quae ad Dei scientiam, voluntatem & gratiam adtinent, ne latum quidem unguem ab Augustini vestigiis discessisse, constitutum quoque est, nihil ex eo peti posse, quod scientiae medix suffragetur. Hoc & agnovit, & palam confessus est scientiae huius inventor, vel instaurator Molina, quum in sua Concordia q. 23. ar. 4. & 5. scripsit, scientiam mediam omnibus antiquis Theologis, quos inter locum certe non infimum obtinet D. Thomas, ignotam fuisse. Imo aperte adversari illam principiis & constanti D. Thomae doctrinae, non poterit non fateri, quicquid in operum eius lectione non fuerit omnino hofpes. Quid enim Angelico perpetuum magis, ratum fixumque, quam Deum alia quavis a se in se ipso solum seu in essentia sua tanquam in

Chignoli Tom. II.

causa cognoscere? Unde autem Dei essentia habet, ut causa rerum sit, nisi, ut idem docet, ab adjuncta voluntate, seu a libero aeternoque voluntatis suae proposito, quod decretum, praedestinationem, praedeterminationem Scholastici vocant? Cum his autem principiis directo pugnare scientiam mediam, quis negarit, quae futurorum cognitio est, non in Deo, sed in se ipsis, vel in hominis voluntate, & quodcunque, quod futurorum causa sit, divinae voluntatis propositum antegreditur, Deoque ad illud edendum praelucet? Non possumus iraque scientiam non rejicere, quae D. Thomae, quo Magistro gloriamur, principis tam evidentiter opponitur.

V. Sed & ratione ab ea avocamus; videtur enim nobis, ipsam Dei ideam tollere. Nonne Dei nomine venit practicae mens, prima atque summa omnium causa? Nihil ergo actu esse, aut futurum esse, intelligi potest, quod non ab ea profectum sit; Si vero ergo conditionata illa, quae Adversarii rem scientiae medix obiectam ponunt, ante futura sunt, quam Deus quidquam de illis sanxerit, jam a Deo illa non sunt. Non est ergo Deus prima omnium causa: ipsam ergo Dei ideam scientia haec evertit. Quidquid reponi ab Adversariis posset, superiori praedictione occupatum est, dum Pauli testimonia versaremus: demonstratum enim, futurum liberi arbitrii bonum usum, assensumque gratiae suapte indifferenti, si fuerit certo tempore, & loco oblata, vel si cum hominis ingenio, & affectione congruerit, nec a gratia, nec a Deo esse, nisi ut naturae auctor est, hincque conficitur, Deum primam summamque non esse bonorum causaeque ordinis causam. Obstat & ipsa futuri notio. Quid enim hoc, nisi, quod, ut a Sanctis Augustino & Thoma definitur, in dispositione inferiorum causarum est ad habendam tempore futuro existentiam? Prius autem quam prima & summa causa quidpiam definiat & sanciat, quae jam intelligi potest inferior causa praeparata ad quidpiam efficiendum? Jam si praeparata haec esse potest, non est Deus prima causarum omnium causa: Vel si nulla concipi potest inferior causa vel actu agens, vel ad agendum disposita absque primae & summae causae definitione, jam utrum futurum est ante Dei decretum: actum iraque de scientia media.

K

dia.

dia. Denique quorū hęc Deo scientia tribuenda? Ad conciliandam, ait scientiæ hujus artifex vel propagator Molina, & post enim reliqui ejusdem doctrinæ afsectæ, cum Dei prædestinatione atque gratia hominīs libertatem. Qui ergo concordie hujus arcanum ignorarunt, Augustinus, Prosper, Hilarius, Fulgentius, Thomas, eorumque Discipuli, duo hęc componere non valuerunt: Eorum ergo doctrina, cœ quæ consulere humanæ libertati non possit, erroris suspitione jure laborat: Quis autem efferre id audeat, nisi Hormisdani Rom. Pont. erroris damnet, qui ad Possessorem hęc scripsit: *De arbitrio libero, & gratia Dei, quid Romana, hoc est Catholica, sequatur & servet Ecclesia, ex variis libris B. Augustini, & maxime ad Prosuperum & Hilarium, abunde cognosci potest*? Quam sit ergo Augustini de libero arbitrio & gratia Dei ipsamet Catholicæ Ecclesiæ doctrina, duo hęc Augustinus vere recteque sine scientiæ mediæ adminiculo conciliavit. Quo jam ergo hęc, quum sit inaniter & falso excogitatum, cujus gratia Deo necessaria jactatur? Est ergo illa inutilis & supervacua: quis autem velit inutile quid & vanum in Deo ponere? Quomodo autem Augustinus & Thomas efficacissimam Dei voluntatem cum arbitrii libertate belle feliciterque conjunxerint, patebit infra.

VI. Quibus vero momentis sibi videntur Adversarii adstruendæ scientiæ hujus necessitatem evincere? 1. Quod ejus usu facilis felicitque adversus Novatores libertas arbitrii facta atque tecta servetur: doctrina contra de efficacibus Dei decretis quot dissidiorum, turbarumque causa ipsos inter Catholicos! 2. Deus agere temere & inconsulto non potest: præcat ergo cognitio aliqua, oportet, qua ad decernendum quidpiam dirigatur. Unde autem hęc illi cognitio, nisi a scientia mediæ, qua prius veluti tantum firmiter potest, & certo cognosci? Bona autem opera nonne Dei simul & hominis, gratiæ scilicet, & voluntatis humanæ effectus sunt? In solo ergo, quo gratiam Deus largiri statuit, decreto providere il-

la certo non potest: In humana porro voluntate qui prænosce illa, nisi scientia mediæ, potest? 4. Scientiæ hujus mediæ usū optime libertati humanæ consiluit, quæ, si ex antecedente Dei decreto pendere credatur, vix ac ne vix quidem concipi potest incolomis; ne enim Ciceroni ipsi in *L. de fato* animadversum est, si etiam voluntatum nostrarum atque appetitionum sint causæ naturales & antecedentes, jam nihil est in nostra potestate, & qui introducunt sempiternam causam, si mentem hominis libertate spoliata, fati necessitate devinciunt; nam si quod primum est in connexo, necessarium est, sit etiam quod consequitur necessarium; quum sit ergo Dei decretum immutabile, nec impediri possit, si antegrediatur illud voluntatis humanæ propositum, jam erit hoc necessarium.

VII. Nec his tamen possumus de sententia deduci. Exploratum sumimus, hanc conciliandæ cum Dei gratia humanæ libertatis viam nec Augustinum, nec posteriores quoque Augustini Patres ac Theologos a Pelagianis hæreses ortu ad Molinam usque nunquam ingressos. Credibile ne vero, voluisse Deum tanto tempore Ecclesiam suam necessario hoc fraudare lumine, illudque præferre Molinæ, quod Augustino aliisque pro Dei gratia adversus Pelagianos dimicantibus Patribus non attulerat? Concludendum ergo, scientiam hanc sua potius novitate suspectam esse, quod venerandæ antiquitati ignota fuerit. Quæ vero ex doctrina de prædestinatione &c. ipsos inter Catholicos turbæ? Quas Monachos inter Admettinos, & postea in Galliis ortas Lannojus exaggerat, ipsæ Augustini doctrina excitavit, an præposita potius ejusdem intelligentiæ? Si culpanda illa sit, quod fuerint nonnulli prava ejus interpretatione turbati, nec sacre ipse literæ jam culpa vacabunt, quæ enim & quanta inter Christianos de eorum sensu dissidia? Quidpiam ne vero auctoritatis improvida hæc nonnullorum turbatio de Augustini doctrina detraxit? Adiecit contra, quod demonstrare, in promptu esset, nisi laudatus Serry in memorato libello veritatem hanc documentis locupletissimis jam comprobasset. Quæ scientiæ etiam hujus necessitas ad faciliorem humanæ libertatis adversus Lutheri, Calvini, & Jansenii discipulos defensionem? Opusne ea Tri-

dentino ad configendos de gratia & libero hominis arbitrio errores, declarandamque perpetuam de his capitibus *ses. vi. de iustif. Ecclesie doctrinam*? Necdum mediam hanc scientiam Molina cuderat, aut Fonseca, quum a Tridentino hoc felicissime negotium confectum est. Ad proscribenda item Jansenii errata quidpiamne Romanæ Ecclesie scientia hæc præfidi aut usus attulit? Satis ergo superque adversus Novatores defendi humana libertas potest, solis Tridentini canonibus, editisque in Jansenium Apostolicæ Sedis constitutionibus, quia scientiæ hujus opus sit adminiculo.

Cuiuspiam ne etiam Theologorum Molina priorem unquam in mentem venit, posse Deum inconsiderate quidquam discernere arque agere? Docuerunt concordissime omnes, docentque & hodie extra Molinæ scholam, disponere Deum omnia sapientissime, operari omnia secundum consilium voluntatis suæ, nec alia ad agendum extra se scientia dirigi, quam quæ simpliciter intelligentiæ dicitur, quæ comprehendit, quidquid suæ potentie subest, seu quidquid efficere extra se potest, quæ cognitione, intelligentia nostra, præmissa, voluntas ejus infinita sua libertate definit, quidquid ad manifestandam bonitatem suam conducibilis judicat, quæ in definitione sive decreto quolibet quomocunque, & quandocunque futura perspicit scientia visionis, quæ ut divinæ voluntatis propositum adjunctum habet, speculari simul est, & effectrix, quia & cognoscendo decernit, & decernendo cognoscit. Quæ ergo scientiæ mediæ ad dirigendum Deum necessitas? Imo quid ea ipsa, qualem Adversarii describant, Deo minus dignum? Summa ne illa & sapientissima mente dignum, velint incertam, & de futuro eventu accipiemem hæzere, donec explorarit, dispexeritque, quo inclinet hominis voluntas, quid electura? Infinitæ Dei potentiam decet, ante disquirere hominis indolem, temperamentum, affectiones, & opportuna temporis, loci, aliæque hujus generis adjuncta, quam largiri ei gratiam sanciat indifferenter atque flexibilem, quæ humano subit arbitrio, non quæ illud sibi subijciat, quam hominem non determinet, sed ad jam prævisum ejus propositum se accomodet, quasi vero non haberet Deus, ut ait Augustinus, cui suis in precibus concinit Ecclesia, omnipoten-

tissimam facultatem, *hominum corda, quocunque velit, flelendi, simulque faciendi ex volentibus volentes, præstandi demum, ut hominis voluntas, quam ipse efficienter ad bonum movet, liberior sit, quam a se fuerit liberata?*

Inane quoque, quod tercio objicitur. Quid si ad dignoscendum effectum, cujus dux causæ sint disparatæ, a quarum altera agendi vis, motus, & determinatio ad actum in aliam non derivantur, satis non est unius causæ cognitio? Itane, si tota agendi virtus, efficacique ad agendum applicatio a superiore in inferiorem promanet? Nonne autem Deus, ut apud Ezechielem est, facit, ut faciamus, ut in præceptis ejus ambulemus, ut judicia ejus custodiamus? Nonne ipse, ut ait Apostolus, operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate? Ipse demum, ut verissime scribit Augustinus, quum sit omnipotens, nonne magis habes in potestate sua voluntates hominum, quam ipsi suas? Quid ergo Deo opus scientia mediæ, ut tutam voluntatis humanæ propositum perspectum habeat, quum in solo voluntatis suæ propositio futura cuncta perspicat, quia eo solo cuncta futura facit?

Sempiterno hoc vero efficacissimoque divinæ voluntatis proposito num fatalis inducitur necessitas, & libertas humana perfundatur? Mirum, hæc ab Adversariis quotidie jactari, ab eorum tamen nemine uno potuisse hactenus non solum disjici, sed vel concuti & infirmari firmissimum illud principium, quod perpetuo tenens D. Thomas, neque Dei præscientia, neque voluntate, neque motione contingentiam, ut ajunt, rerum, vel hominis libertatem violari, demonstrat. Ecquod istud? „Quam divina voluntas sit efficacissima, (ait Angelicus 1. p. q. 19. art. 8., cujus titulus, *Utrum divina voluntas rebus volitis necessitatem imponat*) non solum sequitur, quod ea fiant, quæ Deus vult fieri, sed & quod eo modo fiant, quo Deus ea fieri vult. “ Et in resp. ad 2. „Ex hoc ipso, quod voluntati divinæ nihil resistit, sequitur, quod non solum fiant ea, quæ Deus vult fieri, sed quod fiant contingentem, vel necessario, quæ sic fieri vult. “ Si ergo Deus omnia definit, movet & applicat, ut eajus, ut natura postulat, si voluntatis divinæ infinita efficacia non substantiam solum sed & proprium ejusque actus modum

attingit, si cuncta non sunt solum quæ ipse vult, sed & illo prorsus, quo vult, modo, quid est, cur humanæ libertati a divinæ voluntatis proposito timeatur, cuius infinita potius efficacia perficiatur?

At est, ajunt, propositum hoc sempiternum, antecedens, ratum, immobile, nec impediri potest: *omnis autem, ut communiter sciunt Philosophi, suppositio antecedens, absoluta, & impedibilis destruit libertatem.* Omnifue vero suppositio hujusmodi tam est libertati insecta? Si causam ponas exteriorem &c. quæ vim inferat, & ad actum cogat, vel proximam naturalem & necessariam, quæ ad unum specie effectum determinata suapte est, non abnuimus, quin Philosophorum effectum verum sit; pernegamus tamen, sperari illud ad primam, summam, maximeque universalem omnium causam Deum, quæ, quod sit ejus infinita efficacia & perfectio, ita singula movet applicatque ad agendum, ut eorum naturas non destruat, conservet potius, perficiatque; nec enim singula ad actum admoveat, quam ut eorum indoles exigit. Quid ergo, si impediri nequit sempiternum divinæ voluntatis propositum, omnemque voluntatis nostræ consensum antegreditur? Nihil tamen de humana detrahit libertate, quia actus nostros ex æternitate definiens, liberos eos fore decrevit, & in hominis potestate, ut hominis naturæ est. Nisi viam hanc & Adversarii persequantur, quomodo cum æterna, quæ fidei caput est, Dei præscientia, cum scientia sua media, congruæ gratia contingentiam rerum, hominumque libertatem consociabunt? Pone, quod fide ratum est, præcivisse Deum futura omnia, Petri poenitentiam prænunte scientia media prænovisse, pone editum de impartienda Petro gratia congrua decretum: positiones hæc annon *antecedentes, absolute*, nec impediri ulla ratione possunt? Posita æterna Dei præscientia, annon certo e. g. *revelabitur homo peccator*, seu Antichristus, posita scientia media, gratiæque congruæ conferendæ proposito, annon Petrum procul dubio admitti criminis poenitebit? Quomodo autem Antichristi ortus sortitus sen contingens, si Dei præscientia posita, jam non potest ille non nasci? Quomodo Petri poenitentia libera, si posita scientia media, gratiæque congruæ æterna definitione, iam non potest ille non ad meliora

redire? Quia ipsi nodum hunc extricabunt, ratio opportuna nobis erit ad dissolvendum argumentum hoc, quod tantopere magnificamus, & de quo non semel rediturus est sermo.

Urgebuntne, necesse fore, ut certissime eveniat, quidquid decretum a Deo est? Necesse item fore reponimus, evenire certissime, quidquid ab eo prædictum, quidquid scientiæ mediæ ope præcognitum, necnon oportere, ut respiciat ille certissime, quem gratia sua congrua donare, ipse ex æternitate constituit; jam enim cadere in Dei præscientiam scientiamque mediæ posset error, si posset alius rerum eventus esse, quam qui ab eo prævisus esset, nec jam efficax esset gratia congrua, ut ipsi volunt, si illam suos non certissime consequeretur effectus. Ea evademus & nos, quia ipsi ex his salebris emergunt. Quodcumque tamen effugium ipsi quaerunt & arripiant, ex scopuloso hoc loco, in quo multum impeditur, & hæzere nos putant, facillime evadimus, breviter respondentes, necesse fore, ut certo contingat, necessitate, ut vocant, *consequentia*, non *consequentis*, *hypothetica*, non *absoluta*, quidquid prædefinitum ex æternitate a Deo fuit, *sortitus* tamen seu *contingenter*, vel libere absolute evenire, quia eadem illa æterna prædefinitio infinita efficacia ac perfectione sua non substantiam rerum solum sed & proprium cuiusque modum attingens, illas non futuras tantum, sed & eo, qui naturæ singulorum est, modo futuras esse, disposuit. Hactenus de scientia Dei.

P R Æ L E C T I O XIV.

De voluntate Dei, ejusque re objecta, perfectione, & partitione.

I. **A** Dei scientia ad voluntatem ejus sermo recte progreditur; est enim intellectus naturaliter voluntate prior, nam *nihil*, ut Philosophi communiter sciunt, *volunt*, quin *præcognitum*, atque naturæ ordine intellectum voluntas consequitur. Ad probandum, in Deo voluntatem esse, quorum e divino eloquio testimonia, quæ & innumera suppetunt, & explicitissima, congeramus, quum ex ipsa Dei notione atque idea veritas hæc sponte emicat, & in oculos statim incurrit? Quum sit enim voluntas cuiusque intelligentis naturæ proprie-

prietas ac perfectio, nec concipi animo naturæ hujusmodi possit, quin concipiatur ut volens, esset ne Deus summa mens, omniumque mentium causa, si non esset & volens, essetne ille omnium absolute optimus, maximus, perfectissimus, si tam insigni perfectione careret? Ex hac ipsa Dei idea promta sunt tot illa, quibus 1. p. q. 19. ar. 1., 1. cont. gent. c. 72., & in qq. de verit. q. 23., quæ est de voluntate Dei, art. 1. D. Thomas veritatem hanc plane exploratam facit, decretoria argumenta, quæ persequi non vacat; neque enim pluribus opus est ad faciendam veritati ipso naturæ luminis satis notæ, cui retragari non alii possunt, quam qui brutam materiem Deum habent, ceruillimam fidem.

II. Divinæ autem hujus voluntati quæ objecta res? Hanc Philosophi & Theologi duplicem vulgo statuunt, aliamque motuam dicunt, aliam terminativam. Priorem vocant, quæ ad sui affectionem potentiam propinè promovet & impellit, posteriorem vero, quæ est potentiam non moveat, ab ea tamen attingitur. Illustrem perspicuamque facient exemplo. Eger præscripiam a Medico amaram potionem depellendi morbi gratia sumens, ad hujus remediij usum a sanitate seu fine, reque objecta movente excitatur; eo tamen volens licet prudensque utatur, non est tamen medicamen finis ejus, nec objecta res movens; neque enim medicaminis, sed recreandæ sanitatis causa, ut illud adhibeat, commovetur. Si de priore itaque sermo sit, objecta res divinam voluntatem movens alia nec est nec esse potest, quam Dens ipse ut summe bonus, seu infinita Dei bonitas, quæ ipsamet ejus natura est. Hanc solam finem esse; quo cuncta Deus relet, & cuius causa tecit omnia, atque facit, docet Sapiens Prov. 20. *Universa propter semetipsum operatus est Deus*; alia autem a Deo quælibet, quæ divina voluntas attingit, in posteriorem rei objecta, quam terminativam appellat, genere concluduntur. Strictim quidem sed nitidissime hæc declarat Angelicus 1. p. q. 19. art. 2. „Deus vult, & se esse, & alia a se, at se ut finem, alia a se, ut ea, quæ sunt ad finem, in quantum concedet divinam bonitatem, alia etiam ipsam participare; Unde quoniam alia a se non vult, nisi propter finem, qui est sua bonitas,

„non sequitur, quod aliquid aliud moveat voluntatem ejus, nisi bonitas sua; „Et sicut alia a se intelligit intelligendo „essentiam suam, ita alia a se vult, bonitatem suam volendo. „Eadem habet sed multo latius 1. cont. gent. c. 74., 75., 76., 77., 78. & 79.

III. Quomodo sit divina voluntas ipsamet Dei natura, pronum est, intelligere, hujus perinde ac illius infinitam perfectionem esse. Labet tamen, ex iis, quæ D. Thomas in locis n. t. laudatis fule persequitur, tres, quæ & præcipue sunt, & scitu utiles, ejusdem perfectiones exculpere, breviterque perpendere. Prima occurrit summa ejus libertas, qua fit, quemadmodum præclare ait Angelicus, ut non ex necessitate velit quacunque vult. Quæ illa vero, quorum in Deo necessitas nulla, sed absoluta libertas? Bitariam, adnotat D. Thomas 1. p. q. 19. ar. 3., quidpiam necessarium dici absolute, videlicet, & ex suppositione. Absolute necessarium facit naturalis terminorum connexio, puta quomodo attributum ad naturam subjecti adinet, ut hominem esse animal, necesse est, aut quia subjectum est de ratione prædicati, ut numerum parum esse, vel imparem, animal rationis particeps esse, vel expert, necessarium est. Aliam autem necessitatem facit non ipse rerum naturalis nexus, sed positio quædam; neque enim absolute necessarium est, sedere Socratem: at si illum sedere, ponas, jam necesse est, illum sedere, dum sedet. Denique ergo quidpiam velle, absolute necessarium est, non tamen cuncta, quæ vult; quomodo sit enim divinæ voluntatis ad bonitatem suam naturalis habitudo seu ordo, hanc Deus esse, ex necessitate vult, ut & voluntas hominis felicitatem naturaliter ac necessario appetit, & quævis alia facultas in rem primo propriæque sibi objectam necessario fertur, ut in colorem visus &c. Alia autem quævis se a Deo vult, quatenus ad eandem hanc bonitatem suam ordinantur ut finem; quare quoniam Dei bonitas ipsa sit perfectissima, nec alio quovis egeat, neque enim ex aliis omnibus minima ad eam fieri potest perfectionis accessio, alia illum a se velle, absolute necessarium non est: Et tamen necessarium ex suppositione; supposito enim quod velit, non potest non velle, quia non potest voluntas ejus mutari. Hactenus ex D. Thoma. Facessant ergo, Wiclephus, Worstus, alique, qui Deum

principalem finem, Deus naturaliter amat, & liberam, qua alia quævis a se, in quibus aliqua est bonitatis suæ communio, diligit, primo dividitur. Celebris item est liberæ hujus divinx voluntatis in voluntatem beneplaciti, & signi divisio. Prior, quæ proprie voluntas dicitur, reipsa in Deo est, & vere aliquid vult, ut Deo gratum: Posterior allegorica est, minisque proprie dicta; quod enim in nobis signum voluntatis est, non voluntas, in Deo per metaphoram voluntas dicitur.

Voluntas beneplaciti (præclare D. Thomas 9. 23. de ver. ar. 3. ad 3.) est voluntas Dei, & in Deo: voluntas signi non est in Deo, sed a Deo; est enim aliquis Dei effectus talis, quali solet apud nos voluntas hominis designari.

Quoniam autem, quæ ibidem in c. art. tradit, summo Theologo digna sunt, remque subjectam mirifice illustrant, opere pretium ducimus, ea describere. In divinis, ait, duplex est modus loquendi, natus secundum propriam locutionem, quando scilicet Deo id attribui-mus, quod ei competit secundum naturam suam, licet semper ei eminentius competat, quam a nobis mente concipiatur, vel sermone proferatur, ratione cujus nulla nostra de Deo locutio potest esse plene propria esse: alius modus est secundum figurativam, sive tropicam vel symbolicam locutionem; Quia enim Deus secundum quod in se est, aciem nostræ mentis excedit, oportet, ut de eo loquamur per ea, quæ apud nos inveniuntur, & sic sensibilibus nomina Deo attribuiamus, ut quomodo enim nominamus lucem, leonem, vel aliquid hujusmodi, quarum quidem locutionum veritas in hoc fundatur, quod nulla creatura universaliter est boni participatione privata, & ita in omnibus creatoris est invenire proprietates aliquas representantes quantum ad aliquid divinam bonitatem, & ita earum nomen in Deum transferitur, in quantum res significata per nomen signum est divinx bonitatis. Quodcumque ergo signum loco signati in divinis accipitur, est modus tropicæ locutionis. Uterque autem horum modorum loquendi concurrit in voluntate divina; invenitur enim in Deo proprie ratio voluntatis... & sic de Deo proprie voluntas dicitur, & hæc est voluntas beneplaciti... Quia vero vo-

luntas in nobis habet quandam animi passionem consequentem, ideo sicut alia nomina passionum metaphorice de Deo dicuntur, ita & nomen voluntatis. Dicitur autem nomen e. g. ira de Deo, quia in eo investitur effectus, qui solet esse irati apud nos, scilicet punitio, unde ipsa punitio Dei ira nominatur; Et simili modo loquendi, ea quæ solent esse signa voluntatis apud nos, Dei voluntates appellantur; & pro tanto dicitur voluntas signi, quam ipsam, quod solet esse voluntatis signum, voluntas appellatur.

Hæc signi voluntas in quinque membra tribuitur pro modorum numero, quibus aliquid nos velle, declarare consuevimus. Hivero qui? *Præceptum, prohibitio, permissio, consilium, & operatio*, quæ voluntatis nostræ signa per translationem voluntas in Deo dicuntur. *Præceptum prohibitionem, consilium* Dei voluntatem dici, ex eo patere ait D. Thomas, quod Matth. 6. legimus, *fiat voluntas tua, sicut in celo, & in terra, operationem item & permissionem*, ex iis, quæ Augustinus habet in Ench. c. 95. *nihil fit, nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo, ut fiat, vel faciendo*. Quid est ergo, quod Lutherus ejusque allectæ voluntatem hanc signi invectivæ rident, & procaciter insectantur, cen novitum Scholasticorum inventum? Annon est ille in divino eloquio satis expressa? Annon ea, quæ voluntatis nostræ signa sunt, voluntatem Dei ibidem legere non semel est appellatam? Quomodo Christus Matth. 23. ait: *Jerusalem, Jerusalem... quoties volui congregare filios tuos sub alas, & noluisse?* nonne indicat, nihil ab se prætermisum, ut Judæos jubendo, vetando, consulendo, ad meliora revocaret? Hæc autem, quibus significare solemus, quidpiam nos velle, nonne voluntas Dei nominantur? Quid etiam eo disertius, quod ad Rom. 9. Paulus scribit: *Deus, cujus vult, miseretur, & quem vult, indurat?* Nonne miseretur operando, seu gratiam largiendo, *indurat* autem sinendo, ut, *qui in sordibus est, sordescat adhuc?* Ipsam tamen operationem *permissionemque*, quæ voluntatis nostræ vel directe vel indirecte argumenta sunt, Paulus voluntatem Dei appellat. Non est itaque doctrina hæc in Scholis nata, sed e divino eloquio promta. Quid autem quinque hos modos inter, quibus nostram significare consuevimus voluntatem, quique vo-

lun-

Iustus Dei translata locutione dicuntur, interfit, perbelle explicat D. Thomas 1. p. q. 19. ar. 12. & q. 23. de ver. ar. 3.

Animadvertendum tamen, voluntatem hanc signi cum vera aliqua & propria Dei voluntate semper quidem conjunctam esse, nec tamen cum ea semper, quam ex ea, quæ primum se menti offert, signi consideratione coniicimus. Quid enim e. c., si Deus præcepit Abraham, ut filium suum Isaac immolaret? Quid si iussio hæc animum impellit, ut credat, vere voluisse Deum Isaac necem? Noluit hanc tamen re ipsa Deus. Quo ergo hæc ejus iussio spectabat? Ad præbendum eximium fidei Abraham specimen, & adumbrandam Isaac ad eundem comparati alacritate perfectissimam Christi obedientiam, qui futurus erat obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Hinc facile intellectu est, quod D. Thomas q. 23. de ver. ar. 3. docet, quædam, (agens) est voluntas signi, quæ nunquam incidit in idem cum voluntate beneplaciti, sicut *permisso*, quæ permittit mala fieri, quum mala fieri nunquam velit, quædam semper in idem incidit, sicut *operatio*, quædam vero quandoque incidit, quandoque non, sicut *preceptum*, *prohibitio*, & *consilium*, quia scilicet non ea semper impleantur, quæ Deum velle, nobis hujusmodi signa persuadent: Eveniunt tamen semper alia præstantiora multo, quorum gratia Deus quidpiam aut jubet, aut vetat, aut consulit, aut permittit.

V. Notissima demum voluntatis beneplaciti in antecedentem & consequentem divisio, quam primus excogitasse perhibetur Damascenus l. 2. de fid. orth. c. 29., quamque Theologorum eo posteriorum vix ullus est, qui non adoptarit, probarique. Quam antecedentem Damascenus dicit, eandem & bonitatis voluntatem vocat, ut consequentem voluntatem *justitiæ*, quo & ante Damascenum spectasse videtur Prosper, quum in Deo voluntatem *invitantem* a voluntate *judicante* discrevit, & post Damascenum Anselmus voluntatem *miseri cordiæ* & *de rerum possibilitate*, a voluntate *justitiæ* & *de rerum effectibus* internoscens. Operæ pretium non est, commovere, distinctionem hanc in ipsam Dei voluntatem, quæ ut sua & maxime simplex est, ita & æterna, nihil prius habens, nihil posterius, revera non cadere, sed humanæ solum intelligentiæ ad varias

divinæ voluntati obiectas res, variamque, quo in eas fertur, modum attendentis factum esse. Illud tamen maxime dignum est, quod excutiaturs desinaturque, quæ antecedentis & consequentis divinæ voluntatis germana sit notio, quæ vera significatio; neque enim de capite hoc inter Theologos convenit. Qui a scientia media stant, antecedentem Dei voluntatem dicunt, quæ humanæ voluntatis consensum, ejusque præfessionem antevertit, consequentem autem, quæ consensum hunc scientiæ mediæ ope exploratum perceptumque sequitur; ponunt enim, Deum generali, quæ plave indifferens sit, voluntate, quam antecedentem dicunt, ad creaturarum rerum actiones velle concurrere, scientia exin media disquirere, quid homo in iis loci, temporis, aliisque adjunctisaget, quod explorato, præcognitoque, decretum voluntate consequente fert de impertienda homini gratia congrua, cujus adminiculo, hoc, illudve, quod prævisum est, operetur. Jansenii Discipulis antecedens voluntas est, quæ originariæ labis, qua totum humanum genus vitiatum fuit, præscientiam antegreditur, consequens vero, quæ noxæ hujus prævisione posterior est.

VI. Rectissime tamen atque verissime D. Thomas quæst. 23. art. 2. statuit, distinctionis hujus intellectum ex verbis Damasceni sumendum, qui distinctionem hanc introduxit. Quid vero hic? *Voluntas antecedens*; ait loco mox cit.; *est acceptio Dei ex ipso existens, sed voluntas consequens est concessio ex parte nostra*. Ellet tamen ipsa re, ad quam explicandam aggressus est, hæc Damasceni explicatio obscurior, nisi genuinum ejus sensum ibidem Angelicus evolvisset, adnotandum inouens, in quavis actione considerandum quidpiam esse *ex parte agentis*, & aliquid *ex parte recipientis*, & ut agens factio prius & potius est, ita, quod ex parte facientis est, eo quod *ex parte est facti*, naturaliter prius esse. Exemplum in operatione nature ponit, quod ad producendum animal perfectum per se & primo spectat, hunc tamen iterum non assequitur finem, quemadmodum in monstrosis quandoque scribis accidit, quod materies non disposita impedimento sit, ne animal perfectum edatur. Ad producendum ergo perfectum animal natura primo tendit & nititur, quod vero animal imperfectum prodeat, est *ex secunda in-*

rentione naturæ, quæ materiei non dispositæ tradere perfectionis formam quum non possit, id ei communicat, cujus est capax. Idem in Dei actione, quæ circa creaturam est, considerandum. Et si Deus ad apendum materie non eger, cuncta enim ab initio creavit e nihilo, cuncta tamen secundum naturam, quam singulis primo dedit, nunc administrat, & licet a rebus omne submovere possit perfectionis earum impedimentum, omnes tamen pro cujusque conditione disponit, tribuitque singulis secundum modum suum. Ad quod ergo Deus creatas res, quantum est de se, ordinavit, velle dicitur quasi prima intentione, siue voluntate antecedente; verum quando aliquid obest, ne creata res finem hunc assequatur, in ea nihilominus Deus implet ad bonitatem, cujus est capax, & hoc est quasi de secunda ejus intentione, & dicitur voluntas consequens. Quia ergo Deus omnes homines propter beatitudinem fecit, voluntatq; antecedente salutem omnium velle dicitur. Cæterum quia salutem quidam suæ adversantur, quos divinæ sapientiæ ordo ad salutem propter eorum vitium venire non patitur, aliter, quod ad bonitatem suam pertinet, in eis implet, eos scilicet per justitiam damnans, ut, dum a primo voluntatis ordine devii sunt, in secundum recidunt, & , dum voluntatem Dei non faciunt, in eis voluntas divina impleatur. Peccatum tamen, quod vel præsentis, vel futuræ poenæ reatum inducit, voluntate neque antecedente, neque consequente Deus vult, sed permittit. Hinc ne vero voluntatis divinæ frustratio ulla? Absit: hunc enim, qui a salute occidit, ejus non compotem fore, Deus ex æternitate prænovit, nec ordinavit ipsum in salutem secundum ordinem prædestinationis, qui est ordo absolutæ voluntatis, sed quantum ex parte sua est, dedit ei naturam ad beatitudinem ordinatam.

Brevius & nitidius eandem Damasceni mentem exponit i. p. q. 19. ar. 6. ad 1. agens, Deum unumquodque ita velle, ut bonum est, quidpiam autem primo & absolute consideratum bonum esse posse, vel malum, quod contra se habet, si ejus considerentur adjuncta, quæ consequens seu posterior est rei consideratio. Nihil exemplo, quo nitur, aprius, & luculentius. Hominem absolute spectatam vivere bonum est, malum autem, occidi. Quid si homo hic fuerit homicida vel latro,

ejusque vita publice tranquillitati infesta & exitialis? Hunc occidi, bonum, eundem diutius in aliorum perniciem vivere, malum. Hinc justus iudex etsi antecederet velit, omnem hominem vivere, homicidam tamen, & multitudini quomodocumque exitiosum consequenter suspendio damnat. Haud secus Deus antecederet vult, omnem hominem salvum fore, quoddam tamen consequenter vult, secundum exigentiam suæ justitiæ damnari, seu ut in q. 23. de ver. ar. 2. ad 2. Deus aliquem hominem salvum vult voluntate antecedente ratione humane nature, quam ad salutem fecit, sed vult, eum damnari voluntate consequente propter peccata, quæ in eo inveniuntur. Hinc apparet, quid sibi Damascenus celeberrima illa divinæ voluntatis partitione voluerit, quamque ei notionem subjecerit, a qua Jansenius aberrans in errorem devolutus est, quem mox sumus resutaturi.

PRÆLECTIO XV.

Deus voluntate antecedente omnium omnino hominum salutem sincere vult.

I. QUAM Jansenius antecedentem Dei voluntatem ad solam innocentie statum contraxerit, & in hoc, qui natura lapsa status dicitur, soli voluntati consequenti locum dederit, pronam est, intelligere, cur, quod Catholicis omnibus constitutum est, pernegarit, velle Deum sincere, antecedente scilicet, & generali voluntate, omnes homines ab innocentie statu dejectos salvos fieri; si enim voluntati huic in solo innocentie statu locus fuit, nec jam in eo, in quo sumus, alii locus est voluntati Dei, quam consequenti, reliquum est, jam nullam omnino divinam esse salutis omnium voluntatem, quum felicissimus ille innocentie status jamdudum intercederet, nec consequens Dei voluntas omnibus salutem afferat. Erravit ille tamen immaniter, & a communi Ecclesiæ doctrina defecit, ad quod evincendum, etsi plura nobis ad manum essent veterum Patrum disertissima testimonia, plurimum etiam Conciliorum, Arelatensis præsertim 111., Valentinii, Moguntini, & Carisiaci definitiones, lubet tamen, duo solum & sacris literis promta versare, quod is factis superque & catholica adstruatur veritas, & Jansenii erratum coarguatur. Pri-

num, quo desiderari luculentius nihil potest, ex 1. Pauli ad Timoth. c. 2. petitur, quod integrum describimus; antecedentia enim & consequentia plurimum momenti habent ad considerandum, quod proposuimus. Obsecro igitur, ait, *primum omnium fieri observationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & pro omnibus, qui in sublimitate sunt constituti, ut tranquillam & quietam vitam agamus in omni pietate & castitate*; hoc enim acceptum est coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire; Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.

Jam adversus Jansenii positionem hoc argumentum ex Apostoli verbis existit. Pro omnibus omnino hominibus, auctore Apostolo, orandum est; nam, ut lec. 1. in hac ejus verba egregie dissertit D. Thomas, oratio desiderii nostri interpret est, orando enim petitum, quod optamus; quum ergo charitas exigit, ut bonum optemus omnibus, ad quos se extendit, omnes autem omnino homines illa complectatur, ut omnium omnino hominum salutem velle, ita & pro omnium omnino salute preces debemus fundere, ut & Jac. ult. commemoratur, *orate pro invicem, ut salvemini*: omnium itaque hominum salutem Deus sincere vult, non profecto consequente voluntate; multi enim reapse pereunt: generali itaque & antecedente; nam, ut ibidem animadvertit Angelicus, & ex continente ipsa Apostoli oratione colligitur, Paulus hortationis hujus rationem adfert, probatque, pro omnibus omnino orandum, quia hoc bonum est & acceptum coram Salvatore nostro Deo. Cur vero? Quia vult ille omnes homines salvos fieri, ad quae verba post D. Thomam Grotius ipse hanc notam apponit: „Plane uni-
„ vertim fumendum hoc dictum, apparet
„ ex aequo negativa apud Petrum ep. 2.
„ c. 3. *nullos perire volens, sed omnes ad
„ penitentiam reverti*. Scite ne vero,
„ atque ad propositum hanc cohortationis
„ suae rationem Apostolus reddidisset, si
„ generali, quam antecedentem dicimus, vo-
„ luntate omnes omnino homines salvos fieri
„ Deus jam non velisset Annon & ineptivis-
„ se dicendi veteres Patres, & catholici In-
„ terpretes, qui divinam hanc salutis omnium

hominum generalem voluntatem in laudatis Apostoli verbis sibi certissime deprehendisse, vili sunt? Annon maxime ineptus Prosper, fidelissimus licet Angulini, cujus praepostera intelligentia Jansenius in transversum actus est, Discipulus? Ad 2. enim Vincent. object., quod nolit scilicet Deus omnes salvare, etsi omnes salvos velit, respondet: Sincerissime credendum, & proficuum est, Deum velle, ut omnes homines salvi fiant; siquidem Apostolus, cujus ista sententia est, sollicitissime praecipit, quod in omnibus Ecclesiis potissime custoditur, ut Deo pro hominibus omnibus supplicetur, ex quibus, quod multi pereant, periculum est meritum: quod multi salventur, salvantis est donum.

Neque Jansenium poduit, hae Apostoli verba ad innocentiam statum detorquere. Siccine Scripturarum, quibus premeris, testimonia palam eludere licet, siquae, ne a praconcepta semel opinione resiliat, apertam vim inferre? Quum Apostolus generatim primo pro omnibus preces fundi jubeat, speciatim exim pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, ut tranquillam & quietam vitam agamus in omni pietate & castitate, Jansenii est dictionem hanc cum sua interpretatione absque manifesta veritatis injuria componere. Qui Apostoli xvi Reges & in sublimitate erant, pro quibus orandum docet, iine ad felicem innocentiam statum adtinebant? Nonne contra impii omnes, non originaria labe solum, sed & gravissimis, idololatriae in primis, sceleribus inquinati? Edidit tamen, & pro his preces haberi, quia hoc bonum est, & acceptum coram Deo, qui vult, omnes homines salvos fieri: Quo haec ab eo subiecta ratio, si innocentes quidem homines salvos fieri generatim voluit Deus, lapsos jam non vult? An ignorabat ille, quo jam statu natura nostra esset? An non animo complectebatur, deturbatos a pristina integritate homines ad eam nec revocatos fuisse, nec revocandos? Quorsum ergo, & preces mitti ad Deum monet pro omnibus sui aevi hominibus, pro Regibus praesertim & Magistratibus, & has pronuntiat bonas, Deique acceptas & gratas, quia vult ille, omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, si haec Dei voluntas jam ad praesentem statum non spectat, sed ad illum du-taxat, a quo dudum excidimus?

Ad revincendam etiam Jansenianam hu-

jus interpretationis futilitatem quid iis validius, quæ Apostolus continenter adjungit? *Unus enim Deus, unus & Mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus.* Hæc ne etiam ad solam innocentiam statum contrahat Jansenius? Nonne unus in omni statu omnium omnino hominum Deus? Num constituit Christus mediator Dei & hominum innocentiam? Annon contra lapsorum? Pro Adamo & Eva innocentibus num dedit Christus semetipsum Redemptionem pro omnibus? Annon pro iis potius innocentia nudatis, universaque eorum sobole, quam ii secum æternum in exitum impulerant? Si ergo dubitare non licet, quin rationes hæc ab Apostolo redditæ ad naturæ lapsæ statum sint referendæ, cur, quod air, orandum pro omnibus, quod hoc bonum sit, acceptumque Deo, qui salvos fieri omnes homines vult, ad eum, qui perbrevis fuit, jamque dudum amissus est, innocentie statum referatur? Continentes enim est hujus Apostolicæ orationis series, atque omnia in ea inter se apta ita & connexa, eodemque collineantia, ut disjungi, alioque distrahi, nisi violenter, & perversè, non possint.

II. Nullo parumper Jansenio, novitiam aliam, & ni tallimur, hætenus inauditam, quæ nuper nobis occurrit, Apostolicæ hujus sententiæ interpretationem præterire non possumus. Legimus paucos ante annos Religiosi hominis scripta, quæ eradebat ille studiose publi, cujus institutioni publica auctoritate præfatus erat, & non stupuimus solum, sed & vehementer stomachati sumus, ausum illum, in hac Apostoli exponenda sententia, inire persequique viam, quam nemo, quod sciamus, ante eum ingressus est. Præterquam quod enim juvenis ille, ingeniosus quidem, nondum tamen satis gravi limatoque judicio, saltem in alienam messem immisit, quippe qui ad tradendas philosophicas disciplinas admotus, demandatæ sibi provincie immemor, totus ferme in sublimioribus difficilioribusque Theologiæ questionibus esse voluit, & in penitiora ipsa Scripturarum adyta, quæ Philosophus eminus aspiciat, oportet, penetrare, in iis ipsis Scripturarum explicandis testimoniis plus ingenio suo permisit, quam per esset. Quæ enim Paulini hujus dicti, eo interprete, significatio? Quod Paulus scribit, *hoc enim*

pro Deo, qui vult &c. in Christum, ejusque non divinam, sed humanam voluntatem, qua velit omnes homines salvos fieri, quadrare contendit. Hæsimus obliuisciti, atque oculis ipsi nostris vix credebamus: oculos animique vehementius intendimus, Scripturisque mentem plane perceptam habentes & denotatam, studium nos cepit, inquirendi, an a priori aliquo mutatus ille hanc glossam esset. Catholicos non solum Interpretes, eos præsertim, qui in aliorum glossis exhibendis multi esse solent, sed & Mathæum Polum in Synopsi Crit. Sacr., in qua, quid ei propositum sit, nemo igaorat, diligenter evolvimus, nec quisquam occurrit, non e Catholicis solum, sed ne ex Eusebio, xis quidem, cui novæ hæc & ab Apostoli mente tantum aliena in mentem venerit interpretatio. Quo ille consilio hanc neque scite neque prudenter suam in descriptionem intulerit, investigare accuratius nolimus: abhorre illam tamen ab Apostoli proposito, non est, cur multis aggrediamur evincere; satis enim jam illa est ipsa sua novitate suspecta, nec temere, nec inique dici potest Trident. decreto perculsa sess. 4. ad coercenda petulantia ingenia, quæ Scripturam Sacram ad suos sensus contorquent, . . . contra unanimum consensum Patrum &c. Quid enim, si de Germano horumce verborum sensu, qui vult, omnes homines salvos fieri, non una Patrum sententia est? Nemo unus tamen docet, non de divina, sed de humana tantum Christi voluntate sermonem esse.

Fucum ei fecit, ut designatum ab Apostolo Christum crederet, quod ille ait: *coram Salvatore nostro Deo.* Cæterum, nec, etsi Pauli verba de Christo essent, ansam habere in iis poterat novæ hujus suæ commentationis; nam, & illum *Salvatorem nostrum Deum* Apostolus dicit, & certum est, præter humanam divinam in eo voluntatem inesse, de qua intelligendum, quod addit, *qui vult, omnes homines &c.* satis ex iis constat, quæ consequuntur, *unus enim Deus, unus & mediator &c.* Ejus tamen meminisse debuerat, quod strictim quidem sed sapientissime ad laudata Apostoli verba adnotat D. Thomas: „Dicit, *Salvatore*, quia solus Deus salvat: Jesh. 43., *Non est absque me Salvator*, „ibi que religioni habere, ab ejus doctrina desciscere, ad quam ut constanter, sancteque adhereret, non In-

stitor sui tantum, sed & Principis legibus tenebatur. Hoc itaque, aliisque minus famae doctrinae nominibus in culpam merito vocatus est, quam a se amoliri, nec a docendi munere depelli, frustra conatus esset, nisi rei literariae Curatorum rogationi major intercessisset auctoritas. Iustus tamen ille fuit, ingra creditæ sibi provinciae fines religiose deinceps se continere, philosophica confectari, nec theologiae attingere, quibus versandis nondum erat ei par iudicium & eruditio.

III. Sed jam ad Jansenium redeundum, quem mirum test, nec iis fuisse permotum, quæ Ezech. 18. Deus ait: *Numquid voluntatis mea est mors impii, dicit Dominus Deus, & non, ut convertatur a viis suis, & vivat?* & ibid. c. 33.: *Quare moriemini domus Israel, dicit Dominus? Virgo ego, nolo mortem impii, sed ut magis convertatur, & vivat, quibus gemina sunt, quæ 2. Pet. c. 3. leguntur: neminem perire volens, sed omnes ad penitentiam reverti; Quam enim Deus, etiam interposito iurejurando, expresse testetur, nullis se interitum, sed omnium contra conversionem vitamque velle, num vacare temeritate & sacrilegio poterit, utinam hanc, sinceram & generalem salutis vitæque omnium voluntatem inficari? Si credendi lex ex regula supplicandi dignoscitur, intelligere Jansenius poterat ex publicis Ecclesiae precibus, quam sua illum præjudicia a veritate procul abduxerint; ad mox enim laudatæ Dei verba animum attendens, atque in spem maximam erecta, fore, ut ejus a fidelissimo benignissimoque Domino audiantur preces, seria sexta in Paralceve pro Hæreticis & Schismaticis, pro perfidis etiam Judæis, & pro Paganis Deo enixe supplicat Ecclesia, hanc fiduciae suæ causam præmittens, quia omnes salvos ille, & neminem vult perire, quia etiam Judæicam perfidiam a sua misericordia non repellit; quia non mortem peccatorum, sed vitam semper inquirat. Hæcine fidenter Ecclesia diceret, nisi persuasum haberet, Deo salurem omnium pro quibus ei supplicat, cordi esse? An ignorat illa, non omnes a Deo reipsa solvari? Ejus ergo, quod ait, *Omnipotens sempiternus Deus, qui salvos omnes, & neminem vult perire*, quæ legitima sententia est, nisi, quantum in te est, nullius interitum, sed omnium salutem vis, non consequente utique, quæ cum effectu semper*

conjuncta est, sed generali & antecedente voluntate, quæ tametsi efficax usquequaque non sit, solida tamen est, & sincera?

IV. Haud dissimulamus, molesta ac importuna esse, quæ catholica huic positioni videntur obstarè, non ea tamen, quæ aliquem debeant a veritate deducere. Per vagatum est, Jansenium in eo potissimum erroris hujus arcem collocasse, quod Augustinus ad laudatam Apostoli testimonium nunquam eam adhibuerit interpretationem quæ a Damasceno cum Magno utique prædeterminationis & gratiæ Doctore non comparando quatuor ferme post facula excogitata improvidos posteriorum animos occupavit. In omnium oculis & ore sunt Augustini glossæ, quas lec. 1. in secundum primæ ad Timothei caput D. Thomas, tacito Augustini nomine, excribit, ajens: *Qui vult, omnes homines &c.* pro voluntate beneplaciti sic exponi potest quatuor modis: Primo, ut sit locutio casualis, sicut Deus dicitur, aliquid facere, quia facit, Sanctos illud facere, ut ad Rom. 8. *Spiritus postulat*, idest postulant nos facit. Sic ergo Deus vult, quia scilicet facit, Sanctos suos velle, ut omnes salvi fiant; hoc velle enim dicitur esse in Sanctis, quia nesciunt, qui sunt prædestinati, & qui non. Alio modo ut sit distributio accommodata, idest omnes qui salvabuntur, quia nullus salvatur, nisi per voluntatem Dei, sicut in uia schola Magister docet omnes pueros hujus Civitatis, quia nullus docetur nisi ab eo. Alio modo, ut sit distributio pro generibus singulorum, non pro singulis generum, idest Deus nullum genus hominum excipit a salute, quia olim tantum Judæis, sed modo omnibus præbetur: Alio vero modo secundum Damascenum &c.

Dolendum quidem, Jansenium his Augustini interpretationibus ad præpositæ opinionationis suæ præsidium abusum, multo tamen magis dolendum, Catholicos & Religiosos quosdam Theologos, quorum parcius nomini, ansam hinc cepisse ad criminandum Augustinum, nec vulgare veritas, recitatas expositiones vel primo aspectu ipsò peregrinas, & distortas esse, ab Apostoli mente alienas, viderique excogitatas magis ad eludendum, quam rectas & solidas. Legi ne illa sine stomacho possint in summum Ecclesiae Doctorem tam inveterande conjecit, cujus magisterio, ut

ait,

sit Facundus Herm., *Deus Ecclesiam insinuat atque firmavit*, cujus de gratia & libero arbitrio doctrinam Romani Pontifices Caelestinus I., Gelasius, Hormisdas, & Felix IV. cum Catholicæ Ecclesiæ sententiam exigie commendarunt? Quis moderate patiatur, recitatis Apostolici hujus dicti interpretationes carpi relictique tam fidenter, quas suspexerunt probaruntque Sancti, Prosper, Fulgentius, Gregorius M., Remigius Rhem., Ven. Beda, Anselmus Cantuar., & Thomas? Nolumus adversus incantatos istos minusque æquos Augustini reprehendentes argere, quæ habet Auctor dial. Serapionis & Arnobii: *Factor, me ejus (Augustini) asserciones sic probatas habere, ut se ipsum ore suo infamum detegat, qui Augustinum in aliquo putaverit reprehendendum eloquio: monemus illos tamen, ut paulo attentius expendant*, quæ l. 2. de veritate Prædest. & gratia c. 18. Fulgentius verissime scripsit: *Augustinum legat omnis, qui salutem eternam a seipso desiderat, humiliter orant misericordem Deum, ut eundem spiritum intelligentie legens accipiat, quem ille accepit, ut scriberet, & eandem illuminationis gratiam adipiscatur, ut discat, quam ille adeptus est, ut doceret.*

Nec Janfenium autem in memoratis interpretationibus quidquam habuisse, quo errorem suum communiret, nec quidquam in iis fuisse, unde minus recte in Augustinum animati nonnulli ansam ad illum coarguendum arripere, facile intelliget, quisquis animadverterit, Semipelagianos, ut referunt Prosper, & Hilarius, quin & Augustinus ipse, eo Pauli testimonio perperam intellecto frectos, falso posuisse, velle Deum, vagæ solum, indifferetæ, & quæ prorsus indifferens sit, voluntate, ut pri perinde ac impij, prædestinati, ac reprobi salvi perque fiant, nulla eum peculiari benevolentia electos prosequi, nec esse, cur electi præ reprobis salutem suam speciali divinz voluntatis proposito acceptam retineant, sed bono suæ libertatis usus, a quo divina voluntas salutis omnium generalis ac indifferens habet, ut efficax sit. Hunc eorum errorem exagitant Augustinus, sciens & ipse laudatum Apostoli testimonium, quod Adversariis prorsus iactat, & puppis erat, ad omnes omnino homines retulisset, nade fierent ii confidentiores, suoque in errore confirmarentur? Adversus Semipelagianos propterea

agens, quo eis omnem errandi causam eriperet, de efficaci & consequente Dei voluntate celebre Apostoli dictum exposuit, & ad solos contraxit electos. Itane vero ad hanc interpretationem adhaesit, ut aliter in locis, in quibus nulla ei cum adversariis hujusmodi conflictatio, non & eam, de qua nobis cum Janfenio contentio est, explicatæ, tradiderit? Quid in insignis, quæ scribit in l. de Spiritu & littera c. 33. ubi hanc quætionem assert: *Si voluntate quatinus, de hac queritur, unde sit: si nata, cur non omnibus, quum sit idem Deus Creator omnibus? Si dono Dei, etiam hoc quare non omnibus, quum Deus velit omnes homines salvos fieri, & in agnitivam veritatis venire? Quod ad quætionem hanc Augustini responsum? Vult Deus, inquit, omnes homines salvos fieri, non sic tamen, ut eis liberum a limas arbitrium, quo vel bene vel male nutes juvisse judicentur. Infideles quidem contra Dei voluntatem faciunt, quum ejus Evangelio non credunt, nec ideo tamen eam vincunt, . . . experturi in supplicis potestatem, cujus in donis misericordiam contempserunt: ita voluntas Dei semper invicta est: vinceretur autem, si non inveniret, quid de contemptioribus faceret, aut nullo modo possent evadere, quod de talibus ille constituit: Qui enim dicit, v. g. volo, ut omnes hi servus mei operentur in vinea, & post laborem requiescentes epulentur, ita ut quisquis hoc noluerit, in pistrino semper molat, videtur quidem quicunque contempserit, contra voluntatem Domini sui facere, sed tunc eam vincit, si & pistrinum contemnens effugerit, quod nullo modo fieri potest sub Dei voluntate.*

Excors plane sit, oportet, qui distingui ab Augustino non videat duas illas Dei voluntates, quas prædest. xiv. n. v. ex Prospero, Damasceno, & Anselmo indicavimus, voluntatem scilicet invitantem, bonitatis, & misericordie, & voluntatem judicantem atque justitiæ, quarum prior, usus pridem jam in scholis obtinuit, ut generalis & antecedens, posterior specialis & consequens appelletur, quas quum & alibi non semel Augustinus aperte discreverit, ut ex ejusdem testimonio patet, quæ sunt a Nostratis studioso collectæ, perperam Janfenius Augustinum erroris sui auctorem & magistrum jactat. Nec minus inique Prosperum, Fulgentium, & Africanos Episcopos religionis Catholicæ causa.

causa in Sardiniam à Vandalis amandatos in suis numerat, quod divinam salutis omnium voluntatem ad solos referre videantur Electos. Quid sit adversus Pelagianos, & Semipelagianos scribentes, voluntatem Dei efficacem, absolutam, & consequentem commendant, quæ opus suum perficit, & quos ex æternitate præcipue dilexit, elegitque, salutis æternæ reipsa compotes, suo tempore facit? Num generalem ac antecedentem voluntatem excludunt? Aliud, longeque aliud est, pro sola consequente, qua nonnullorum salutem velit efficere Deus, voluntate stare, nec aliam agnoscere, aliud hanc quidem admittere, sed non solam. Primum ex Calvino Jansenius hausit, erravitque cum eo turpiter: alterum Augustinus, Prospero, Fulgentio, Thomæ Aquinati, universisque eorum Discipulis firmissime constitutum, ita scilicet Deum omnium omnino hominum salutem sincere velle, ut quosdam pro solo suo beneplacito singulari benevolentia complexus sit, elegitque, quos efficaci & consequente voluntate reipsa salvaret.

V. Verum ex hoc ipso, quod mox exscriptimus Augustini testimonio, satis apparet, se abhorruisse illum a generali hac, quam antecedentem dicimus, salutis omnium voluntate Deo adscribenda; Nonne enim nititur ad probandum, voluntatem Dei *semper* invictam, idest semper impleri? Idne vero in generalem hanc & antecedentem salutis omnium voluntatem quadrat? Quis etiam animum inducere possit, ut credat, probatam Augustino gratuite prædeterminationis secundum *propositum* Dei æteritimo perpetuoque Defensori generalem hanc voluntatem, quæ advertendum hoc ab eo constantissime propagatum dogma fuerat a Semipelagianis excogitata? Doctorem etiam post homines natos, teste Juliano Pomerio, ingenio eximium, in absolvendis questionibus acutissimum, in revincendis Hæreticis maxime circumspectum, & in exponendis Scripturis canonicis cautiissimum putas, usque adeo caligasse, ut non viderit, jam duas in Deo contrarias poni, pugnantisque voluntates, si antecedenter velit, omnes homines salvos fieri, consequenter autem non omnes, sed certos duntaxat, imo generalem hanc voluntatem nec sinceram esse, nec Deo dignam, sed plane ineptam ac nugatoriam? Si omnium enim generatim

salutem sincere velit, cur non omnes reapse in salutem adducat? Annon id facillime potest? *Voluntati enim ejus quis resistit?* Mercatorem, ne dixeris mercium suarum conservationem ex animo velle, quas in mare prudens scientem projecerit, tametsi absque earumdem jactura esse posset incolumis? Qui ergo salvare omnes nullo negotio potest, quid dici poterit omnium vere salutem velle, quorum plurimos æternum in exitum abire sinit?

VP. Frustra tamen Augustinum invictum suas in partes trahere Janseniani conantur; quam enim Augustinus Dei voluntatem ait *semper* invictam, & *semper* impleri? *Judicantem & justitiam*, quam absolutam dicimus & consequentem, ut ex verbis ejus perspicue patet. Quæ vero *bonitatis* est, ac *miseri cordia*, seu *invictas* voluntas, quæ antecedens vocatur, nunquam plane irrita, omnique effectu vacua? Internoscendum diligenter, quid cujusque voluntatis proprium & peculiare sit, quid cuique respondeat. Antecedentis voluntatis est, quotquot rationis participes sunt, ad beatitudinem, quæ supra naturam est, ordinare, salutis viam omnibus aperire, acque sternere, omnibus demum & singulis adminicula, quibus ad salutem pervenire vere possint, præparare: ac offerre: consequentis autem, quosdam ad salutem reapse perducere, ac beneficia exingia præparare, quibus certissime liberantur, ait Augustinus, *quicunque liberantur*. Duo hæc nomine ab Augustino accurate discreta sunt. Nonne ait, velle Deum, ut omnes Evangelio credant, ut omnes operentur in vinea, ac proposita obedientibus æternam requiem & epulas, contentmentibus æterna supplicia? Quid illustrius ad generalem salutis omnium voluntatem in Deo adtribuendam? Nonne & voluntatis hujus sua dona agnoscit Augustinus addens, *experturos in suppliciis potestatem, cujus in bonis misericordiam contemnerent*? Quæ autem hæc, nisi ea, quæ in voluntatis hujus generalis effectibus, mox numeravimus? Errant itaque Janseniani, quia utriusque voluntatis fines præposuere miscere atque perturbant. Quid ergo, si multi pereunt? Æternus horum interitus argumentum est, non fuisse eorum salutem a Deo consequente voluntate prædestinatum. Num vero, nec voluisse Deum antecedente voluntate, ut salvi fierent? Annon & hæc *miseri cordia* & *bonitatis* voluntas factum.

suam in omnibus effectum habet? Quis non ad celestem beatitudinem ordinatus? Quis non in salutis viam directus? cui non preparata ac oblata communia auxilia, quibus æternam consequi felicitatem possit? Hæc si ita sunt, regeant acuti homines, quidni & Dæmonum ac damnatorum salutem generali hac voluntate Deum velle, dicamus? Leviter ac inepte tamen; quum enim generalis hujus voluntatis sit, omnes ratione pollentes in viam salutis dare, omnibus communia gratiæ dona parare, quibus commercere libi beatitudinem valeant, quandiu innata libertatis usum ad bonum & malum sua in potestate habent, quis non intelligit, jam prorsus excludos a generali hac Dei voluntate damnatos & dæmones? Sunt enim ii, ut ajunt, in termino, merendi libertate carent, & communis gratiæ beneficiis omnibus, ipsis etiam Sanctorum precibus, destituti.

Falluntur autem insigniter, aut malitiose volunt, incautos fallere, quum ajunt, antecedentem hanc & generalem, quam tuamur, Dei voluntatem Semipelagianorum commentum esse ab Augustini doctrina prorsus alienum; ignorant enim, aut se ignorare, perverse simulant, quid sententiam nostram inter, & illorum erratorem intersit. Quam ii generalem atque antecedentem in Deo commenti sunt voluntatem? Eam, quæ omnes æqualiter homines, electos perinde ac reprobos, absque ulla prorsus discretionis delectuque, respiceret, essetque in electo efficax, non quod præcipue dilectus ille fuerit, atque prædestinatus, sed quod generali ac indifferenti Dei voluntati liberi arbitrii vi, rethorice nri cooperatus naviter sit, irrita autem in reprobo, quod Deo resisterit volenti, ut salvus fieret, & generalem bonitatis ac misericordis voluntatem malitia sua frustratus sit. Hinc statuebant, etiam Deus æque omnino voluerit, ut salvi fierent Petrus & Judas, e salute tamen hunc excidisse, quod generali huic Dei voluntati pravum libertatis suæ usum objecerit. Cur vero æternam ille salutem obtinuit? An quod præ Joda a Deo dilectus, & validioribus auxiliis ad obtinendam salutem adjuvus? Nulla Semipelagianis consequens, & suapte efficax Dei voluntas, specialis nulla electorum dilectio, prædestinatio nulla: Bono liberi arbitrii sui usu prælitit Petrus, ut generalis Dei vo-

luntas cæteroque indifferens, esset efficax. Hinc & alia positionis consuetaria cum Ecclesiæ doctrina pugnantis, quæ refertur, hujus loci non est. Siccine Augustini & Thomæ Discipuli? Nonne præter generalem hanc Dei voluntatem, quæ in omnium salutem sincere fertur, cunctos ad æternæ beatitudinis finem ordinat, cunctisque communia parat auxilia, quibus salvari possint, consequentem agnoscunt, adituuntque Dei voluntatem, singularem Electorum scilicet dilectionem. electionemque, & quorundam, quod id possulent eorum scelera, reprobationem?

Quæ autem voluntatum in Deo pugna, si antecedenter salutem omnium velit, consequenter, & absolute non velit? Iterum commonere, opus est, distinctionem hanc voluntatum totam ab intelligentia nostra pendere? Unam enim maximeque simplicem Dei voluntatem partimur pro vario, quem ejus esse concipimus, ordine, vel ad diversas objectas res, vel ad eandem dissimiliter considerare. Quam ponimus antecedenti Dei voluntati objectam rem? Hominem Adæ innox obstrictorum salutem secundum se, seu primo & absolute spectatam: consequenti vero salutem eandem, ut varix in eam conditiones & adjuncta concurrant, quemadmodum præleat. super. n. vi. ex D. Thomæ declarationem est. Antecedens Dei voluntas omnino attingit homines, quia cunctos ad imaginem sui, & propter beatitudinem fecit, ordinavitque ad salutem, cujus & finis gratia unus Dei hominumque Mediator homo Christus Jesus dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, omnibusque auxilia commiserit, quibus fieri salutis impotes possent: consequens autem voluntas certos homines spectat salutis suæ adversantes, quos divina sapientia ordo ad salutem propter eorum culpam venire non patitur, vultque secundum exigentiam suæ justitiæ damnari propter peccata, quæ in eis inveniuntur. Jam vero in dialecticis hospes sit, oportet, & ipsas oppositionis leges ignoret, qui contrarias esse decernat duas has voluntates nostræ solum intelligendi modo distinctas; neque enim illarum est, ut loquuntur, oppositio secundum idem, sed secundum diversa, prout scilicet diversa ejusdem rei animum subit consideratio. Etiamne in re tam perspicua exempla querenda sunt? Quid si mercator imminentiis naufragii metu perterritus in ma-

re projicit merces, quas servare tamen sincere vellet, si abique vitæ suæ discrimine posset? Pugnante ille secum, ac vere in contraria dilactus est? Belle cohærent duo hæc, tamen specie tenus adversa, fludia; conservare namque vult merces, quod sint illæ pretiosæ, hic tamen & nunc projicit eas ac perdit, quod sit earumdem conservatio sibi futura exitialis. Nihil & ad hoc illustrandum aptius exemplo Judicis, quod loc. mox cit. ex D. Thoma posuimus: huc etiam revocanda, quæ ibidem de utriusque voluntatis notione ex eodem dicta sunt; neque enim vacat, alibi exposita reficere.

Inepta ne demum & nugatoria generalis hæc salutis omnium divina voluntas? Quid si non omnes salvi sunt, quos salvare tamen Deus facillime posset? Non id servat universalis providentiæ leges, quibus agens, qui eas posuit Deus, excidere aliquos ab ultimi finis affectione, ad quem pervenire omnes voluntate bonitatis ac misericordie volebat, proposito consequente permittit, quo & suæ fiat injuria satis, & suæ erga Electos eximius amor magis appareat, aliisque bene multis sibi soli cognitis de causis, quas nulla potest creata mens habere perceptas, neque enim Providentiæ est, naturas rerum destruere sed salvare; quare, ut quæcunque infra lunam sunt, corpora; quod naturaliter caduca sint & mortalia, corrumpi ac interire sinat, ita quum non sit homo suspens in bono immobilis, nec obediendo fini ultimo suis viribus par, permittit aliquos, ab eo deficere, quo pateat, natura hominis sibi relicta quid valeat; aliquos autem prædestinat, & in ultimi finis possessionem inducit, in laudem, ut ait Apostolus, *gloria gratia sua*. Quorum vero mercatoris exemplum ponitur? Privatus ille quum sit, nec quidquam suis ex meritis, nisi compendium quarat, non sincere utique earumdem conservationem velle, censendus esset, si eas, nulla premente necessitate, projiceret, quas servare abique majori damni periculo commodè posset. Deus contra universalis & summus est rector & conservator, cujus est, universale bonum curare secundum exquisitissimas providentiæ suæ leges, a quibus non discedens, etiam omnium salutem *per se*, & ab adjunctis sejugatam sincere velit, permittere rectissime potest, ut libertate suâ prave utentes aliqui pec-

cent, & secundum exigentiam justitiæ suæ damnentur, propter peccata, quæ in eis inveniuntur. Recoenda, quæ Prælect. VII. n. v. diximus, de quibus iterum paulo infra.

VII. Postremum erroris sui momentum petunt Janseniani ex sententia, quæ Augustini, & Discipulorum ejus complurium est, Deum nempe non elargiri omnibus gratiam, qua consequi salutem possint, sed multos ea, quæ Scholastici *sufficientia* vocant, auxilia subtrahere, quibus confecti dicitur proxima & expedita salutis obtinendæ potestas; nonne enim hujusmodi auxilia desunt pueris aut baptismum morte præreptis, his etiam, qui infidelitate, ut ajunt, *negativa* laborant, qui nimirum in silvis, desertivæ regionibus enutriti ne tenuem qui in de Evangelio auditionem unquam acceperunt, nec non scelestis illis, quorum consummata malitia facit, ut obcecati & indurati vulgo dicantur? Hinc sibi videntur Adversarii, scire firmissimeque concludere: Si Deus tot homines suâ prorsus gratia destituit, qui dici potest, illorum salutem sincere velle? Cordatus ne prudensque quis dixerit, agri salutem Medico cordi esse, cui adhibere remedium nollet depellendo morbo, & valetudini recreandæ opportunum?

Ignorare tamen Janseniani non possunt, non esse universi Theologis constitutum, memorata hominum genera omni prorsus auxilio carere. Hoc tamen misso, hæc, quæ Augustini petibatur, aliorumque sententia cum sincera Dei voluntate, ut omnes omnino salvi fiant, conciliari facile potest, modo ab humanæ rationis captivibus avocemus animum, nec divina velimus ingenio nostro metiri. Qui ergo poëta sine baptismo obeuntibus, infidelibus negativæ, aliisque sufficiens quodvis auxilium deesse statuit, duo internoscenda decernunt, hæc nimirum parare auxilia, & actu conferre, commune remedium instituire, & illud reipâ applicare. Ut velle salutem omnium Deus recte dicatur, satis habent, quod sufficientia auxilia parat, offeratque omnibus, Sacramenta pro omnium salute instituerit, Evangelium omnibus proposuerit, jussitque, prædicari illud *omni creature*, hæc enim ex generali sinceræque salutis omnium voluntate profecta esse, quis negat? Tamen nec auxilia hæc omnes actu participiant, nec Sacramenta mi-

ministrantur omnibus, nec Evangelium omnibus prædicetur, illudque Augustini laudant tract. 12. in Jo: Ergo, quantum est in Medico, sanare venit ægrotum: ipse se intemuit, qui præcepta Medici servare non vult.

Premunt Janseniani tamen: Auxilia hæc sincere si preparavit omnibus Deus, cur omnibus reipsa non tribuit? Quia occultissimæ, exque creatis mentibus incompetæ diviniæ Sapientiæ rationes intercedunt, ne tribuantur. Hæc autem quæ? Audiendus Augustinus l. xi. de Gen. ad lit. c. 12.: Sed posset, inquit etiam ipsorum voluntatem in bonum convertere, quoniam omnipotens est. Posset plane. Cur ergo non fecit? Quia noluit: cur noluerit, penes ipsum est. Item ferm. 165. de verbis Apôl. c. 4. Quare autem illum, & non illum, multum est ad me, abyssus est, profundum crucis est: Admiratio exclamare possum, disputatione demonstrare non possum. Neque est, cur iterum Medici exemplum obrudant, qui nunquam medicamen ægri sanandi gratia ex animo parasse censetur, si illud revera non præbeat. Occurrit etenim nostri, reponantque, recte de sincera Medici voluntate tunc dubitari, quod nihil ille causæ habeat, cur paratum pharmacum futuram ægro salutare, seipsa non exhibet. Fac tamen, novi quidquam exilire, quod cum ab adhibendo medicamine prudenter amoveat, e. c. infirmum interim Judicis sententia capite damnari: belle tunc duo hæc cohererent, & salutis ægroti vere studiosum esse, & futuram ei salubrem medicinam non adhibere. Vere itaque, sancteque dicitur omnium hominum secundum se Deo proposita salus, ejusque finis gratia parata omnibus auxilia, & instituta remedia: Quomodo tamen in omnibus sua hæc beneficia Deus actu ponat, obstant quorundam scelera, ob quæ merentur, ut communibus his Dei beneficiis careant, æternoque addicantur exitio.

VIII. Erunt, qui regerant, aspera hæc esse, captivæ difficilia, prætare iccirco, se ad illos adjungere, qui non aliam Deo adscribant voluntatem, quam antecedentem & generalem salutis omnium, cujus sit, gratiam natura sua indifferenter versatilemque omnibus & singulis non offerre solum, sed & impartiri largissime, eamque ita in cujusque

Chignoli Tom. II.

arbitratu relinquere, ut ea instructus pro diverso ejusdem usu salutem, damnationemve jam in sua quisque habeat potestate. Quid tamen, si faciliora hæc sunt, magisque ad hominum captum accommodata? Hoc potissimum nomine vobis suspecta sunt, nec videntur, posse cum veritate congruere, nam cum iis, quæ a Paulo & Augustino tradita sunt, non cohererent. Paulus eximius ille diviniæ gratiæ & prædicationis assertor & vindex, a Spiritu Sancto edoctus, quæ de his capitibus scriptis, hoc atque alia, quæ adversus diviniæ voluntatis propositum oppovere humana vel infirmitas, vel temeritas solet, argumenta, hac ne ratione dissolvit? Noque omnia consiliorum Dei objecta profunditate perpetuo retundit atque obturit? O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicis figmentum ei, qui se finxit, quid me fecisti sic? . . . Annon habet potestatem figulus &c. . . O alitudo divinitarum sapientiæ & scientiæ Dei! Incomprehensibilia sunt judicia ejus &c. Qui etiam in Augustini operum lectione versati sunt, hancne expediendæ hujus & similium difficultatum promptam adeo & commodam viam in ejus scriptis deprehenderunt? Quoties ait ille coustant, harum questionum enodationem humana intelligentia longe superiorem esse, nec posse quemquam, harum sibi judicium arrogare sine errandi periculo? Nos ergo, qui veriora, non faciliora persequimur, malumus cum Paulo & Augustino mysterii hujus obscuritatem demisse suspicere, quam in sententias transire ipsa sua novitate & facilitate suspectas, malumus sapere ad sobrietatem, quam sapere, plusquam oportet.

PRÆLECTIO XVI.

De amore, justitia, ac misericordia Dei.

I. Quum ratum nobis fixumque sit, in D. Thomæ velligiis stare, nec ab ordine, quem ille tenet, discedere (excogitari enim aprior, rectior, faciliorque non potest,) a voluntate Dei ad ejus amorem, justitiam ac misericordiam naturalis ipsa rerum connexio nos deducit, quum tria hæc ad voluntatem Dei absolute pertineant. Quoniam autem, ut ille ait 1. p. q. 20. in procem.

M

procrem. „ in patte appetitiva inveniuntur „ in nobis & passionis animæ, ut amor, „ gaudium & huiusmodi, & virtutes „ morales, ut iustitia, fortitudo &c. pri- „ mo considerabimus de amore Dei, se- „ cundo de iustitia & misericordia ejus; „ in quo quidem exequendo propositum no- „ bis non aliud est, quam contrahere, quæ „ idem 1. p. q. 20. & 21. & 1. c. gent. c. „ 9t. &c. suse disierit, & præstantissimæ „ doctrinæ ejus veluti succum & sangui- „ nem exhibere. Etsi ergo ille & multis „ divini eloquii testimoniis, & rationibus „ probet, in Deo amorem esse, veritati tam- „ en manifestissimæ, & præcis ipsius Phi- „ losophis cognatæ, qui, ut idem refert, „ *principium omnium posuerunt amorem Dei*, „ demonstrandæ una hæc ejus ratio satis „ erit. Primus voluntatis motus est amor; „ quum in Deo ergo voluntas sit, & amo- „ rem esse, consequens est, non ut hic *pas- „ sio* est, seu affectio & concitatio animi, „ adjunctam habens corporis commutatio- „ nem, *maxime circa cor, quod est princi- „ pium motus*, sed ut appetitus ratione „ utentis seu voluntatis natura sua spiri- „ tualis propensio, & actus est.

II. Quæ autem Deus amat? Se ipsum „ primo. Quid enim amare, nisi cupiam „ velle bonum? Amat ergo ipse se perfe- „ ctissime; nam ipse sibi bonum omnium „ maximum vult, *quod aliud non est, quam „ ipse*, qui summe bonus, & sua bonitas „ est. Secundario quæcunque sunt atque „ erunt, amat, ut Sap. xi. legimus: *Dili- „ gis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eo- „ rum, quæ fecisti*: quod priusquam velut „ oculis subiciamus, animadvertendum cum „ Angelico, amorem nostrum inter, & di- „ vinum plurimum interesse. Noster solum „ affectum habet, divinus infinitam præ- „ terea efficientiam; quum enim, ait D. „ Thomas, „ voluntas nostra non sit causa „ bonitatis rerum, sed ab ea moveatur „ sicut ab objecto præsupposito, amor „ noster, quo bonum alicui volumus, „ non est causa bonitatis ipsius, sed po- „ tens ejus bonitas vel vera, vel æstima- „ ta, provocat amorem nostrum, quo „ ei volumus, & bonum conservari, „ quod habet, & addi, quod non habet, „ & ad hoc operamur, sed amor Dei est „ creans & infundens bonitatem in re- „ bus. „ Hæc quam ita sunt, quis e ve- „ litigio non percipit, amari a Deo omnia, „ quæ sunt, atque erunt? Unde enim ha-

bent illa, ut vel jam sint, vel quando- „ que futura? Nonne a sola Dei libera „ voluntate? Cuncta itaque Deus amat, „ quibus existentiam vult, quæ bona est. „ Hæc autem quo amore prosequitur Deus? „ duos enim Philosophi ac Theologi com- „ muniter statuunt, *amicitiæ* videlicet, & „ *concupiscentiæ*. Qui amicitiæ notionem „ perfectam habet, dubitare non potest, „ quin homines & Angelos amore amicit- „ iæ diligat Deus, non item cætera, quæ „ rationis expertia sunt; quum sit enim, „ ut finitur a Tullio, „ amicitiæ voluntas „ erga aliquem bonarum rerum, illius „ ipsius causa, quem diligit, cum pari „ ejus voluntate, „ qui potest Deus, „ quæ ratione careat, amicitiæ amore com- „ plecti, quorum par esse nequit erga ipsum „ voluntas, seu a quibus vicissim amari „ non potest? Hoc itaque amore soli a „ Deo diliguntur Angeli & homines, qui „ mutua illum possunt benevolentia profe- „ qui, & jucundam cum eo habere ope- „ rum intelligentis beatique vitæ societa- „ tem ac communionem, reliqua vero amo- „ re *concupiscentiæ*, quatenus ea ordinat ac „ refert Deus ad utilitatem hominum, nec „ non ad se ipsum, non perinde ac si eis „ inungeat, sed ad declarandam bonitatem „ suam, promovendumque hominum bo- „ num. Unus est tamen, quod difficulta- „ tem affert, cohibetque animum, ne his „ assentiat. Quum enim sacris in literis „ expressum sit, odio impium ejusque im- „ pietatem Deo esse, odisse illum omnes, „ qui operantur iniquitatem, horumque „ maxima sit multitudo, quot jam sunt, „ quæ Deus non diligit? Omnia ergo ille „ non amat. Cæterum inter se coherere „ hæc quam aptissime, intelligemus, si, „ quod ex Sapientie Auctore mox laudavi- „ mus, cum D. Thoma expendamus. *Dili- „ gis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eo- „ rum, quæ fecisti*. In impiis naturam, „ quæ bona est, fecerimus a culpa. In „ impio naturam diligit, nec odio Deus „ habet, quia ipse eam fecit: impietatem „ autem illius odit, quia prava, & a re- „ cto ordine discedentis humanæ voluntatis „ vitium, & perversitas est, quam ipse „ non fecit.

III. Etsi autem omnia, ut expositum „ est, Deus amet, non omnia tamen æ- „ qualiter. Itane? Num quod sit ejus in „ aliqua præ aliis amor intensior, atque „ fervidior? Næ germanæ Dei notions „ pla-

plane rudis, qui hoc secum animo repetet. Quum sit enim Dei amor ipsamet ejus natura, immutabilis perinde, ac illa, nec cadere in illum magis & minus potest. Unde ergo hæc inæqualitas? Quod se licet, & alia quævis a se uno maxime simplicitate ejusdemque semper rationis & modi, seu immutabili prorsus actu amet Deus, non æquale tamen omnibus bonum vult, nam & nos quidquam præ alio magis amare dicimur, cui majus volumus bonum: sic autem quis negarit, amari a Deo quædam præ aliis? Nonne etenim in hac rerum universitate quædam aliis meliores sunt? Unde autem habent, ut aliæ aliis sint meliores, nisi a divina voluntate, quæ bonitatis omnium prima & summa causa est? Non equaliter ergo res dilexit Deus, sed alias præ aliis, quia majus quibusdam bonum voluit, aliasque aliis meliores fecit. Hinc præclare Augustinus tract. 110. in Jo.: *Omnia diligit Deus, quæ fecit, & inter ea magis diligit creaturas rationales, & in illis eas amplius, quæ sunt membra Unigeniti sui, & multo magis ipsum Unigenitum suum.* Hinc & D. Thomas intert, a Deo meliora plus diligi; Quare enim meliora sunt, nisi quia majus eis bonum voluit? *Meliora ergo plus amat, non quia meliora sunt, sed quia meliora fecit.*

IV. At nonnulla e divino eloquio promi possunt ad positionem hanc infirmantem. 1. Añnon Christum toto humano genere multo melior? Homines tamen præ Christo magis dilexit Deus; nam ad Rom. 8. scribit Apostolus: *Propter filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* 2. Longe præstare hominibus Angelos, exploratum est: hos tamen minus illis a Deo fuisse dilectos, ex eo videtur interi, quod idem Paulus ad Hebr. 2. habet: *Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.* 3. Petrus Joanne melior vulgo fertur: in hanc tamen singularis fuit tamque eximia Christi benevolentia, ut ad eum Discipuli dilecti nomen adhaerent, nec ipse se alio nomine in Evangelio designet, quam *Discipuli, quem diligebat Jesus.* Innocentem demum poenitentem potius esse, quis dubiet? nonne tamen majus in cælis est gaudium super uno peccatore poenitentem agente, quam super nonaginta novem iustis, qui non in-

digent poenitentia? Quam autem gaudium ex amore sit, argumento est, hunc præ illo magis a Deo diligi, nam ejus conversione magis delectatur: Non itaque semper Deus meliora plus diligit.

V. Responsi, quæ ad expediendas difficultates has D. Thomas adhibet, nihil, clarius, solidius, ac prælauius. Christum non toto hominum genere solum, sed & tota rerum sive aspectabilium, sive invisibilium universitate a Deo plus diligi, inculenter evincit, ex quo Deus majus præ omnibus omnino bonum Christo voluerit; *dedit enim illi nomen, quod est super omne nomen, ut verus Deus esset.* Ex quo autem Pater pro hominum salute Christum in mortem tradidit, quidquam ne de ejus excellentia decellit? Imo ex hoc factus est ille victor gloriosus; factus est enim principatus super humerum ejus, seu ineffabilem nominis sui gloriam morte sua commernit, quemadmodum scribit Apostolus: *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem . . . propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genuflectatur &c.*

In secunda autem enodanda est ille plane admirandus. Animadvertit, non unam humanæ cum Angelica natura institui posse comparationem. Si de singulari humanitate, quam Dei Verbum assumpsit, sermo sit, est illa Angelis omnibus multo melior, magisque præ omnibus a Deo dilecta, *propter unionem personalem cum Verbo.* In humana autem natura communi duo spectari possunt, gratiæ nimirum & gloriæ capacitas, ac naturalia bona. Si primo nomine hominum fiat cum Angelis contentio, quidam homines gratia & gloria Angelis quibusdam æquales sunt, quidam etiam iis omnibus quam longissime præstant, ut Virgo Deipara, quidam Angeli contra ampliorem multis hominibus gratiam gloriæque habeant. At si naturalia utrorumque bona mutuo conferantur, extra controversiam est, Angelos hominibus absolute meliores esse, magisque a Deo dilectos, qui eis bonum naturæ voluit multo excellentioris. Nam vero Deus humanam assumit naturam, quod Angelica melior esset? Non quod magis hominem absolute diligeret, sed quod homo præ Angelo magis egeret, sicut bonus Paterfamilias ali-

quid pretiosius dat servo aegrotanti, quod non dat filio sano.

An Petrus Joanni, an iste Petro pietate & sanctitate praestiterit, quis definire absque temeritate possit? Varie feruntur de quaestione hac Veterum opiniones, quibus recitatis D. Thomas graviter, sciteque concludit, *presumsum esse, judicare, utrum melior Joanne Petrus, an Petro Joannes, quemve Christus magis in ordine ad gloriam vitae aeternae dilexerit; scriptum est enim Prov. 16. Spirituum ponderator est Dominus, & non alius.*

Postrema denique facillime evolvit, ajens, poenitentes ac innocentes mutuo sibi posse antecellere. Melior enim absolute erit innocente poenitens, magisque a Deo dilectus, si ampliori gratia sit praeditus, & vicissim. At si paria sint caetera, plane dignior est, Deoque charior innocentia. Quid ergo casus est, cur majus in caelis sit gaudium de uno peccatore poenitentem agente, quam de c. ? Quia major plerumque horum, postquam ad meliorem frugem se receperunt, circumspicuo est, humilitas atque bene agendi solertia. Vel quia aequale gratiae donum insignius est poenitenti, qui poenam meruit, collatum, quam innocenti, qui nihil unquam admisit, quo fieret poenae reus, ut majus profecto donum erit, si aureos centum ei, a quo laesus est, quam si amico, quis tribuat.

VI. *Post considerationem divini amoris, ait D. Thomas 1. p. q. 21., de justitia & misericordia ejus agendum est. Virtutes omnes, quae non circa passiones, sed circa actiones sunt, ut veritas, justitia, liberalitas, magnificentia, prudentia, ars, in Deo proprie inesse, demonstrat ille 1. c. 9. q. 2., quod virtutes hujusmodi intellectus & voluntatis perfectiones sint; quare quum Dei voluntas & intellectus nulla careant perfectione, deesse virtutes hae Deo non possunt. Etsi autem ibidem singulas has virtutes in Deo esse probet, in prima tamen Summae fuae parte de justitia, & misericordia tantum agit, quod sit horum Dei attributorum, ut in divini eloquio commendata magis, ita & utilior magisque necessaria cognitio. Duo haec ergo solum & nos breviter perstringemus. Justissimum Deum esse, non litterae sacrae solum frequentissime tradunt, sed & germana ipsa ejus idea facit ex-*

ploratissimum; Neque enim optimus ille, & maximus esset, si tam eximia perfectione caret, in qua, ut ait Tullius, in qua virtutis splendor est maximus, ex qua boni viri nominantur . . . quae omnium est domina & regina virtutum, sine qua nihil potest esse laudabile.

VII. Caeterum, quum sit haec Philosophorum, Theologorumque omnium scito, duplex, alia, quam *commutativam* vocant, quae ut Philosoph. 3. Eth. c. 4. ait, directiva est commutationum & communicationum, & in mutua datione & acceptione consistit, puta in emptione, & venditione, & aliis hujusmodi communicationibus vel commutationibus, alia, quam *distributivam* dicunt, secundum quod aliquis gubernator vel dispensator unicuique dat, secundum suam dignitatem, quae l. de Invent. sic finitur a Tullio: „Justitia est habitus animi, communi utilitate conservata, suam cuique tribuens dignitatem, & l. de fin. „Justitia est affectio animi suum cuique tribuens, & societatem conjunctionis humanae munificet & aequae tuens, qui animum ad hanc utriusque notionem adverterit, non percipere statim non potest, primum iustitiae genus locum in Deo habere non posse, quum ipse, ait D. Thomas, a nullo quidquam accipiat; est enim prima & summa causa, a qua sola habent omnia, ut sint, & quidpiam valeant; quare Job 41. ipse ait: *Quis ante dedit mihi, ut reddam ei? & Apostolus ad Rom. xi. : Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?*

Videtur tamen nec ipse sibi constare D. Thomas, nec in communi Patrum & Theologorum sententia esse; scribit enim 2. 2. q. 61. ar. 4. ad 1., divini iudicii formam, prout meritis praemia, & peccatis supplicia rependit, attendi secundum rationem *commutativae justitiae*. Aggressus ad submovendam difficultatem hanc, quae ex laudatis D. Th. verbis exiit, praeclarus ejus Interpres Silvester Ferrariensis, Capreoli primum interpretationem 2. sent. dist. 27. cen. a veritate, & a perpetua D. Th. doctrina alienam modestissime quidem, sed nervose solideque refellit: exinde suam addit ad Angelici mentem & ad veritatem plane exactam, cujus fideliter summam dabimus.

mus,

mus, etsi non verba. Quam commutativæ justitiæ sit, datum inter & acceptum, seu dantem inter & accipientem, æqualitatem constituere, oportet, & æqualitas simpliciter sit dati acceptique, & quod datur, vere sit datum, seu dantis vere sit, non autem ejus, cui datur. Erit ergo proprie commutativa justitia, si utraque in actum aliquem conditio concurret, aliquis autem duntaxat ejus modus, si harum conditionum alterutra desit: quo præmissis, respondet primo, commutativam justitiam simpliciter ac proprie in Deo non esse. Quam enim Deus pro actû nostro, qui moraliter solum bonus sit, quidquam retribuit, æqualitas simpliciter desit, nam & supra hominis meritum Deus dat, & opus quodcumque bonum Dei magis, quam hominis est; quam autem meritum actum de condigno æterna felicitate remuneratur, æquale quidem pro æquali reponit, ipsum tamen meritum Dei magis, quam hominis meritis est: In nullo itaque Dei judicium vera atque plena commutativæ justitiæ ratio congruit; nec aliud Divum Th. sibi voluisse putat, quum 1. p. q. 21. ar. 1. in c., & 1. c. g. c. 93. commutativam justitiam a Deo removeret.

Secundo respondet, in divini judicii forma, quum pro meritis cuique retribuit, distributivam justitiam simpliciter ac proprie esse, quatenus cuique dat secundum mensuram ejus, seu cuique suam tribuit dignitatem, quendam & ibi præterea esse commutativæ justitiæ modum seu conditionem, quatenus in ipsa præriorum suppliciorumque distributione, quidam est inter id, quod uni datur, & ejus meritum, æqualitas, aut simpliciter, ut in æternæ vitæ retributione, aut proportionem quadam; Deus enim dat, ut bonitatem concedat suam, homo autem pro sua tenuitate operatur, nec alio spectavit Angelicus, quum loc. mox cit. 2. 2. ait, hæc divini judicii formam attendi secundum rationem commutativæ justitiæ; sentire enim illum, judicium, quo Deus meritis præmia, & peccatis supplicia reponit, non commutativæ justitiæ actum proprie & absolute esse, sed habere illud solum justitiæ hujus modum quendam, ac conditionem, patet ex iis, quæ 4. sent. dist. 26. explicate tradit. Non pugnat ergo ipse secum, nec iis, quæ heic

docet, alibi contraria decernit. Hæcenus ex Ferrariensi.

VIII. Sola ergo in Deo proprie veræque est distributiva justitia, quam veritatem, etiam si literæ sacre in singulis ferme paginis non commendarent, sola persuadere firmissime potest ipsa ejus, quam mox ex Cicerone tradidimus, notio. Qui eam rectam Dei ideam consignatam in animo habet, aucton certo percipit, illum, *conservata communi utilitate, suam cuique tribuere dignitatem, & societatem conjunctionis humanæ summa magnificentia ac æquitate tueri*? Nonne, ut egregie disserit D. Thomas, congruus familiar, aut cujuscuque multitudinis gubernatæ ordo justitiam gubernantis ostendit, qui suum cuique pro meritis ac dignitate tribuit? Cujus autem Reipublicæ aut familiaris ordo, ut eximius, cum eo, quem in tota hac rerum universitate, sive naturalia, sive voluntaria spectemus, Deus primo constituit, ratumque conservat, ordine conferri potest? Rationis itaque inops sit, oportet, aut sponte cæcus, qui in apertissima atque constanti mundi hujus dispositione summi artificis ac rectoris Dei justitiam uno deprehendit. Vere ergo Auctor lib. de div. Nom. c. 8. „Oportet videre in hoc, veram Dei esse justitiam, quod omnibus tribuit propria secundum unicuique existentiam dignitatem, & unicuiqueque naturam in proprio salvat ordine & virtute. . . Justitia laudatur Deus, sicut omnibus secundum dignitatem distribuens.“

IX. At, si iustus est Deus, debitum ergo reddat, oportet; hoc enim iustitiæ est. Cui autem Deus est debitor? Iustus ergo esse non potest. Mirifice respondet Angelicus cum 1. p. q. 21. ar. 1. ad 3., cum 2. c. g. c. 28. & 29., explicatque primo quid debiti nomine veniat. Quum cuique debeatur, quod suum est, quidpiam autem alicujus esse dicatur, quod ordinatur ad ipsum, ut servus est Domini, non autem contra, quam liberum sui causa sit, non alterius, debiti nomen quendam significat ordinem exigentie vel necessitatis alicujus, ad quod ordinatur. Quum autem duplex creatis in rebus considerari possit ordo, alter unius ad aliam, ut partium ad totum, vel cuiusque suum ad suum, alter rerum omnium ad primam & summam sui causam Deum, potest & in divina actione debi-

debitum duobus modis intelligi, aut ut quidpiam Deo, aut ut rei creatæ debetur, & utroque modo Deus debitum reddit. Quum enim debeat Deus, in rebus implere, quod sapientia ac voluntas sua disposuit, quodque suam manifestat bonitatem, sibi debitum reddit Deus, estque in eo sibi reddendo iustus, ita tamen ut non sit hæc *proprie* dicta iustitia, quæ *eiusdem ad se ipsum*, ut & Philosophus I. 5. Ethic. c. 3. ait, *esse non potest, sed condescendit*, inquantum agit, quod bonitatem suam decet; Quum etiam quæque res id habere debeat, *quod ad ipsam ordinatur*, seu quod *ad ejus perfectionem requiritur*, ut homo rationem, sensus, manus &c., iustitia Dei cernitur in tribuendo cuique suo pro natura & conditione sua. Ceterum posterius hoc debitum pendet a primo; hoc enim cuique debetur, quod ad ipsum ordinatum est secundum *ordinem divina sapientia*, seu prout illa constituit. Quid ergo, si Deus omnibus debitum reddit? Non est ille propterea cuique debitor, nisi sibi, quia non imple ad alia, sed ad ipsum alia quæcunque ordinantur. Hinc Dei iustitia quæcunque *concedentia* dicitur *divina bonitatis*, quandoque *retributio pro meritis*, quod indicavit Anselmus, quum ait: *Quum punis malos, iustum est, quia illorum meritis convenit, quum vero parcis malis, iustum est, quia bonitati tue condecens est.*

X. Reliquum est, ut pauca de divina misericordia dicamus. Si vocis hujus etymon expendamus, amovendam a Deo misericordiam, quis dubitavit? Quid enim misericors? *Quasi habens miserum cor*, qui scilicet aliena miseria, perinde ac si sua esset, afficitur, seu, ut Tullius ait, *cujus animus alieno incommodo commoveatur*. Quid misericordia? *Ægritudo animi*, ut idem in Tusc. scribit, *ex miseria alterius laborantis, vel ægritudo ex alterius rebus adversis*. Hanc autem ægritudinem nonne germana Dei idea vetat, in Deo vel suspicari? Cadere ne in eum, qui est ipse beatissimus, imo ipsa sua beatitudo, de alienis incommotis tristitia potest? Quid ergo literæ sacræ divinam misericordiam ubique ferme, & præ omnibus ejusdem attributis inculcant? Hanc, quæ in humana misericordia est, animi de alterius adversis rebus ægritudinem plerumque consequitur conatus ad alienam miseriam de-

pellendam, quare & apud eundem Ciceronem sæpe legere est, *misericiordiam tribuere, impartiri, misericordiam in alienis fortunis adhibere*, quibus plane significator opera, quam ad alienæ miseriæ subveniendum, & ad ferendam laboranti opem misericors confert. Rectissime ergo D. Thomas 1. p. q. 22. art. 3. in c. „tristari, ait, „de aliena miseria Deo non competit, „sed repellere miseriam alterius hoc maxime ei competit, ut per miseriam quemcunque defectum intelligamus. „Nonne enim ille ille prima & summa bonitas, & cuiusque in res creatas derivatæ bonitatis & perfectionis origo? Summe ergo alienæ miseriæ seu egestati quum succurrit, nam *aperiente eo manum suam omnia implentur bonitate*, summe misericors est.

Verum perfectiones largiri rebus, nonne & divinæ bonitatis, & iustitiæ & liberalitatis est? Hoc nomine ergo Deum summe misericordem esse, minus recte concluditur. *Alia tamen & alia ratione*, ait sapientissime D. Thomas, Deus perfectiones rebus creatis elargiens bonus, iustus, liberalis & misericors est. Bonitatis ejus est, perfectiones *absolute* rebus communicare; boni enim hæc natura est, quod *sui diffusum* Philosophi dicunt: Eadem vero impartiri rebus pro earum dignitate, ad iustitiam pertinet: Quod vero in isdem impertiendis non commodum utilitatemque propriam, sed unam spectet bonitatem suam, est maxime liberalis, imo, ut veterum Philosophorum quidam ait, *ipse solus liberalis proprie dici potest; alius enim quilibet præter Deum bonum aliquod ex actione sua appetit, vel acquirit*. Ceterum eo maxime misericors est, quod perfectiones, quas in creatas res effundit, earundem egestati subveniunt, omnemque defectum expellunt.

XI. Sed videtur misericordia divinæ iustitiæ infesta esse; quum sit enim iustitiæ relaxatio, aut iustus Deus non est, si misericors, aut non misericors, si vere iustus. Absit autem, ut dissidere invicem duo hæc Dei attributa putemus, quonum ærissima & individua consociatio est in sacris literis maxime commendata. Quum enim Deus, respondet aptissime D. Thomas, misericordiam adhibet, non contra, sed supra iustitiam suam agit, haud secus ac, cui denarii centum debentur, qui ducentos de suo donaret, non iniuste profecto, sed liberaliter, vel misericorditer

ageret, ut & qui ei, a quo laesus est, ignosceret; qui enim quidpiam remittit, illud quodammodo donat, quare & Apostolus offensæ veniam *donationem* vocat ad Eph. 4. *Donate invicem, sicut & Christus donavit vobis.* Iustitiam ergo misericordia non violat, sed ejus potius plenitudo quidam est: Jacobus propterea c. 2. ait: *Misericordia superexaltat iudicium.*

XII. Quum autem in divino eloquio testatum sit, in omnibus Dei operibus misericordiam cum iustitia conjungi, ut Psal. 24. *Universa via Domini misericordia & veritas,* seu iustitia (pro iustitia enim ibi veritatem poni, demonstrat D. Thomas 1. p. q. 21. art. 2.) & Psal. 84. *Misericordia, & veritas obviaverunt sibi, iustitia & pax osculate sunt;* societatis vero hujus non solum non aperta sit ratio, sed plura ei videantur opponi, adhibendus D. Thomas horum Scripturæ testimoniorum Interpreter, quo nemo subtilius, clarius, atque gravius veritatem hanc ad liquidum plane deduxit. Statuit ille, necessario faciendum esse, in omnibus Dei operibus cum iustitia misericordiam sociari, si tamen in misericordiz nomine defectus cujusvis remotionem intelligamus, defectus licet omnis dici propriè miseria non possit, sed ille solum, qui in rationis participes cadit, qui soli, ut felicitatis, ita & veri nominis miseriz, quæ felicitati opponitur, capaces sunt. Porro in quolibet Dei opere iustitiam esse, tam est constans & ratum, ut nihil magis. Nonne etenim iustitiæ est, debitum, ideit suum, cuique reddere? Prætermittere ne vero Deus potest in aliquo suo opere, ut quod vel libi, vel creatis rebus debeat, non reddat? Quum aliquid Deo sit debitum, quatenus sapientiam bonitatemque ejus decet, facere enim ille quidem potest, quod non sapientiz bonitatemque suæ conveniat? Quidquid etiam in rebus creatis facit, non ne congruente maxime ordine & proportionem facit, in quo consistit ratio iustitiæ? Iustitia ergo in omni Dei opere sit, oportet. Etiamne vero misericordia? Ita plane. Opus enim divinæ iustitiæ semper misericordiz opus supponit, & in eo fundatur. Quo nomine Deus in omni suo opere iustus? Quia creatis rebus debitum reddit. Unde autem habent iustiz, ut sit quidpiam eis debitum? Ex solo æterno divinæ voluntatis proposito. Hujus autem propositi quæ ratio, præter divinam bo-

nitatem, cujus solo amore allestus Deus ac permotus est ad faciendam aliis extra se perfectionis suæ copiam?

XIII. Non videtur tamen universim in omnibus Dei operibus locum habere hæc divinæ misericordiz arguè iustitiæ conjunctio. Quid enim misericordiz in æterno improborum interitu ac supplicio? Nonne Jacobus c. 2. ait: *Judicium sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiam?* Quid & iustitiæ in impiorum justificatione, quæ tota misericordiz opus est? Quid quod & Paulus Judæorum conversionem iustitiæ, Gentium autem vocationem misericordiz deputat ad Rom. 15. Denique, iustumne, infantes plecti, & imiles allici? Horum autem quot in æramis perpetuo sunt, nec ullam habent curarum requiem?

XIV. Paucis hæc dissolvit Angelicus. Quid si certa Dei opera misericordiz, certa iustitiæ tribuuntur? Nam quod altera alteram excludat? Quod in nonnullis Dei operibus altera præ alia magis eluceat, etsi ambarum ubique & semper, sit individuus nexus, quod indicavit Psaltes, dum ait: *Miserationes: ejus super omnia opera ejus,* & Ecclesia, dum orat: *Deus, qui omnipotentiam suam parcendo maxime & miserrando manifestas.* Sane quamquam in æterna damnatorum animadversione præcipue divinæ iustitiæ partes sint, suas tamen in ea habet & misericordia; nam supplicium utique non relaxat, aliqua tamen ex parte allevat, dum punit citra condignum. In peccatorum quoque remissione, & justificatione impii, quæ præstantissimum divinæ misericordiz opus est, suæ sunt & iustitiæ partes; ignoscit enim, reducitque impium secum in gratiam præter dilectionem, quam ipse Deus tamen benignissime inlundi; quapropter de muliere, quæ erat in cruce peccatrix, Christus ait: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

Ad Pauli vero testimonium aptissimam hanc D. Thomas interpretationem adhibet ibid. loc. 1. ajens; „Apostolus attribuit Judæorum conversiones veritati divinæ, Gentilium autem divinæ misericordiz, contra quod videtur esse, quod in Psal. dicitur, *universa via Domini misericordia, & veritas.* Sed dicendum, quod per hoc, quod ascribit vocationem Judæorum divinæ veritati, non excludit misericordiam; nam & „Apo-

"Apostolus ex Judæis natus dicit 1. ad
 "Timoth. 1. : *miseri cordiam consecutus*
 "*sum*; & hoc ipsum misericordiz fuit,
 "quod Deus Patribus promissiones fecit
 "de Judæorum salute. Similiter per hoc,
 "quod vocationem Gentium ascribit di-
 "vinæ misericordiz, non excludit totali-
 "ter divinam veritatem, seu iustitiam,
 "quia hoc ipsum ad divinam veritatem
 "pertinebat, quod propositum suum de
 "salvatione Gentium implevit, quod A-
 "postolus ad Eph. 3. dicit, esse *Sacra-*
 "*mentum absconditum a sæculis in Deo*.
 "Sed aliquis modus veritatis scilicet pro
 "impleratione promissionum consideratur in
 "vocatione Judæorum, qui non conside-
 "ratur in vocatione Gentilium, quibus
 "non sunt factæ promissiones."

In quotidiana demum Iustorum afflicta-
 "tione cæcus sit, oportet, qui sanctum hoc
 "divinæ misericordiz ac iustitiz sædus non
 "perspicit; quum sit enim nemo mundus a
 "forde, & si dixerimus, quoniam peccatum
 "non habemus, ipsi nos seducamus, iustus
 "plane Deus, qui leves aliquas, quarum
 "nemo natus expertus est, piorum maculas
 "graminis, vexationibus, aliisque vitæ hu-
 "jus incommodis eluit & abstergit: Sed &
 "misericos, qui eorumdem animos a ter-
 "renorum amore atque studio malis hujus-
 "modi avocat, propellitque ad cælestia;
 "nam, ut D. Gregorio M. l. 26. moral. c. 9.
 "animadversum est, *mala, quæ nos hic pre-*
 "*miunt, ad Deum nos ire, compellunt.*

P R Æ L E C T I O XVII.

De Providentia Dei.

I. "C Onsideratis his, quæ ad volun-
 "tatem absolute pertinent (ait
 "Angelicus t. p. q. 22. in proxm.) pro-
 "cedendum est ad ea, quæ respiciunt si-
 "mul intellectum, & voluntatem. Hu-
 "iusmodi autem est providentia quidem
 "respectu omnium, prædestinatio vero,
 "& reprobatio, & quæ ad hæc con-
 "feruntur, respectu hominum, specialiter
 "in ordine ad æternam salutem. " Pro-
 "videntiam sane intellectus simul ac volun-
 "tatis esse, ex ejus definitione conficitur.
 "Est enim, ut a Boetio finitur, *ipsa divi-*
 "*na ratio in summo omnium Principe consti-*
 "*tuta, quæ cuncta disponit*, seu ordinat cum
 "in proprium cujusque finem, tum ad to-
 "tius universi bonum, præsertim autem in

ultimum omnium finem, qui est divina
 "bonitas seu Deus ipse. Hinc D. Thomas
 "scite infert, providentiam, etsi mentis
 "actus sit, voluntatem tamen finis include-
 "re; nullus enim, ait, *præcipit de agendis*
 "*propter finem, nisi finem veli*. Idem ex
 "altera, quæ a Nysseno traditur, providen-
 "tiz definitione colligitur: *Providentia, in-*
 "*quit, est voluntas Dei, per quam omnia,*
 "*quæ sunt, convenientem deductionem habent,*
 "seu, ut exponit Angelicus, ad conveni-
 "tem finem deducuntur, ad quem non de-
 "ducerentur, nisi providus rector finem
 "hunc cognosceret. Ex quo autem ad in-
 "tellectum ac voluntatem simul providen-
 "tia pertineat, non esse divinæ simplicita-
 "ti timendum, commonet D. Thomas;
 "idem enim in Deo prorsus intellectus est,
 "& voluntas."

II. Rata hæc quidem & explorata.
 "Itane vero ratam exploratamque, esse in
 "Deo omnium providentiam? Nam veterem
 "Philosophorum complures hanc pe-
 "nititus sustulerunt. Non aliam enim rerum
 "causam, quam materiem, agnoscentes,
 "eventus omnes non aliunde, quam a ma-
 "teriei necessitate repetiverunt. Marcionis
 "& Manichæi Discipuli corporea quæque,
 "& quæ sub oculis cadunt, divinæ provi-
 "dentiz subtraxerunt. Rabbi Moses anti-
 "quos quosdam affectatus sola, quæ corrup-
 "tionis expertia sunt, qualia putabat ipse
 "cælestia corpora, ac elementa, & solas re-
 "rum, quæ corruptioni obnoxie sunt, species,
 "non autem individuum, divinæ providentiz
 "subesse, statuit; humanam tamen naturam
 "excepit, cujus singularia *propter splendorem*
 "*intellectus, quem participant, a Deo regi,*
 "confessus est. Priscillianistæ, iique, quos
 "Genethliacos dicunt, ad factum, & im-
 "mutabiles siderum cursus, progressiones,
 "& institutiones omnia, sublata quavis Dei
 "providentia, referebant. Hodierni demum
 "Increduli in veterum Epicureorum errore
 "penitus hærent, non curare scilicet Deum,
 "quæ infra se sunt, præsertim quid agat
 "humanum genus. Quamquam hæc ita fiat,
 "itane ex hominum mentibus providentiz
 "idea obliterata, ut D. de Prades creden-
 "dum sit suis in thesibus asserenti. " Quan-
 "diu Philosophi in ea persuasione fue-
 "runt, omnia *ex putri criti, protrita fuit*
 "& concalcata providentia. Postquam
 "autem in penitiora naturæ antiquis ab-
 "solute ignotæ penetratam est, ac de-
 "prehensam, in quovis organico corpore
 "suum

„suum esse germen, coli caprum est, quod Veteres execrabantur. “ Hæc, qui legit, nonne naturalem hunc eis subesse sensum, statim intelligit; præcos Philosophos univerſim in crassa, ut arcana natura, ita & providentiæ ignorantie, versatos, huiusque agnitionem & cultum recerariſſimi Philosophis accepta referenda, à quibus nuperime excogitatus viventium ortus ex germine? „ Quis secum animo reputasset (ait in Pastorali sua institutione Antifiodorensis Episcopus) eo potuisse humanæ mentis aberrationem depravationemque procedere, ut cultus, quo divina hodie providentia excipitur, recentes aliquot Philosophos auctores, suos foreſque exhiberet? “ Hanc quidem doctissimi Præſulis reprehensionem diluere in Apol. p. 86. Parisiensis Baccalaureus conatus est, ajens, „ tantum facinus à plebisque veterum Philosophorum admisſum, quod verum est “; nihil tamen in theſi est ab Episcopo notata, quod frivole huic purgationi locum det. *Veteres* universitatis sceleris reos agit, *Veteribus absolute*, ut naturæ ignorantiam, ita & providentiæ contemtionem adſcribit, ejusque agnitionem & cultum Novitius Philosophis in laude ponit; quare in theſi falsus, in apologia præterea iniquus fuit, culpam, quam conſiteri debebat, in laudatum Episcopum procaciter conſerens, quod viximum aberaſſet ille à recta theſis ſuæ intelligentia. Quid enim ſi Prodes theſis ſuæ errorem in Apologia ex parte correxit, quodque ibi præſcis Philoſophis generatim vitio dederat, poſtea reſevidentia convictus ad plerique contraxit? Eratne in Paſtorali inſtitutionis Auctorem torquenda criminatio, qui de Baccalaurei theſibus judicium ferens, in ſingulis ferme hujus verbis tantam habebat anſam ad reprehendendum, & condemnandum?

III. Eſſe ergo antiqui Philoſophi bene multi, Epicuræ in primis, nullam Dei providentiam agnoviſſent, alios tamen plures veritati huius aperitiſſime ſuffragatos, in ſolum negariſſe, qui vel eorundem ſcripta, vel Diogenem Laertium, Plutarchum, alioſque de Veterum placitis nunquam legerant. Quoniam autem hoc dogma, ut eſt in omnibus, qui divina auctoritate ducuntur, firmiſſime conſtitutum, ita ab iis hodie reiſcit, qui Epicuram & Democritum Chriſto, diviniſſe revelationi naturæ rationem anteferunt, nulla, eſſe plu-

rima atque locupletiſſima in promptu ſiat, Scripturarum, nulla Patrum teſtimonia promenda: ſola ratione pugnandum, eaque demonſtrandum, falſiſſiſſimum hoc maximeque arrogans hominum genus ejus, quam ſolam ſibi docem ac magiſtram aſciſcit, maniſeſto judicio damari. Agant, & qui ſibi præ aliis omnibus ingenio valere videntur, ea reſellant, quæ apud Ciceronem l. 2. de nat. Deor. adverſus Vellejum Epicuræum diſputat Lucilius Balbus e Stoicorum ſchola, ex ipſa Dei idea petita. „ 1. Aut negandum eſt, Deos eſſe... „ aut qui Deos eſſe concedunt, iis ſaten- dum eſt, eos aliquid agere, idque præclarum; nihil eſt autem præclarius mun- di adminiſtratione: Deorum igitur conſilio adminiſtratur. “ Sane qui inerteſ, otioſum, nec, quæ condidit, jam curantem Deum ponunt, nonne ipſa re tollunt, quod videntur oratione concedere? nonne operoſus, providus, beneficus, deſidioſus, nec præclari quidquam agenteſ multo melior? Non erit ergo omnium absolute optimus Deus, ſi nullam rerum, quas inſtituit, curam gerit; nim nec Regis perſonam digne ſuſtineret, quem nulla regi curæ tangeret, nec bonus eſſet Paterfamilias, qui in ſuorum procuracione neque diligens, neque attentus eſſet: Vere ergo Deum negant, qui cum Epicuro omni illum actione, atque procuracione privant. Num verò cum eodem Epicuro timeant, ne hæc mundi adminiſtratio laborem Deo afferat, & moleſtiſſim? Præclaros ſane naturæ Dei æſtimatores, qui laborare poſſe, deſatigari, moleſtia affici, puriſſimum ac beatiſſimum ſpiritum putant!

2. „ Quod ſi aliter eſt, (pergit) aliquid proſpecto ſit, neceſſe eſt, melius, & majore vi prædixim, quam Deus, quale id cumque ſit, ſive inanima natura, ſive neceſſitas vi magna incitata; hæc pulcherrima opera efficiens, quæ videmus. Non eſt igitur natura Deorum præpotens neque excellens, ſiquidem ſubjecta eſt ei vel neceſſitati, vel naturæ, quæ cælum, maria, terræque regantur. Nihil autem eſt præſtantiſſimum Deo; ab eo igitur neceſſe eſt mundum regi: nulli igitur naturæ eſt obediens, aut ſubjectus Deus: omnem ergo regit ipſe naturam. “ Quid reponi ad hæc ſolidi poteſt? Quidpiamne in tota hac argumentatione ſumitur, quod concedi non ipſa naturæ ratio decernat? Si non regit ad-

N

mini-

ministratque hunc mundum summa mens, a bruta ergo natura, aut fatali necessitate versentur cuncta & regantur, oportet: plus ergo pollentis in natura, aut fato, erit, & excellentis, quam in Deo: non ergo omnium optimus, & praeclarissimus Deus: Deus ergo non est. Qui ergo Deum negare non audent, novi Epicuræi, pugnant ipsi secum manifestissime; sublata Dei providentia, translataque ad naturam inaniam, aut ad materiei necessitatem mundi curatione, nullum jam Deum esse, necessario consequitur.

3. „ Si concedimus, intelligentes esse „ Deos, concedimus etiam providentes „ & rerum quidem maximarum: Ergo „ utrum ignorant, quæ res maximæ sint, „ quoque hæc modo tractandæ & tuendæ, „ an vim non habent, qua tantas res sustineant, & gerant? At & ignorant rerum aliena naturæ Deorum est, & sustinendi muneris propter imbecillitatem. „ Difficultas minime cadit in maiestatem „ Deorum: Ex quo efficitur id, quod volumus, Deorum providentia mundum „ administrari. „ Deum summam esse mentem, cujus perfectissima sit, ac infinita intelligentia, quis neget, nisi ipsam Dei ideam aut penitus ignoret, aut destruat? Omnis ergo & perfectissime intelligens Deus naturas omnium denotatas habeat, necesse est, & plane comprehensas, ut & fines, in quos singulæ dirigendæ, & adminiculæ, quibus, ut suum quæque finem obtineat, adjuvanda, & modum denique, quo ita continendæ invicem omnes, ut universitatis, seu optimæ constitutæ Republicæ, commune bonum promoveatur; neque enim Deus jam erit, siquid horum ignoret: hæc ergo omnia & re ipsa præstet, oportet, siquæ iccirco providentissimus; nam in his posita est legitima providentiæ notio. Ecce enim maxime intelligens Deus non erit, & rerum quidem maximarum providens? Quid afferri causæ potest, nisi aut quia nolit, aut quia nequeat? Nec beneficus ergo, nec bene de rebus suis merendi studiosus, si non vult: aut imbecillus, si non potest. Alterutrum si ponas, Deum prorsus excludis: Si Deus ergo est, & intelligens, providentem quoque esse, concedendum est.

4. „ Si inest in hominum genere mens, „ fides, virtus, concordia, unde hæc in „ terras, nisi a Superis, desistere poterunt? Quamque sit in nobis consilium, „

ratio, prudentia, Deos, necesse est, hæc „ ipsa habere maiora, nec habere solum, „ sed etiam his uti in maximis & optimis „ rebus. Nihil autem est, nec majus, nec „ melius mundo: necesse est ergo, cum „ Deorum consilio & providentia administrari. „ Nihil sane est demonstratione hac firmissimum ac evidentiussimum. Quid enim certius, quam esse in hominum genere providentiam? Hanc etiam in bonis, ac perfectionibus hominum numerari, quis dubitet? Sit ergo in Deo perfectissime & infinito modo, oportet; Prælest. etenim III. n. 11. & 111. demonstratum est, actum de ipsa Dei idea, seu non fore illam omnium maximum & præclarissimum, si non sit ille cumulatissime perfectus, & quopiam careat, quod ad creaturam rerum perfectionem adineat; recolenda tamen, quæ ibidem de vario perfectionum genere dicta sunt &c. Qui eximia hac itaque hominum perfectione Deum privant, ipsam funditus deitatem everunt. Alia plura persequitur ibidem Balbus divinæ providentiæ argumenta ex pulcherrimo consuetudine mundi, ejusque partium dispositione depremissa, quæ prætermittimus; porro a enim nostris in exercitationibus de opere sex dierum jam delibavimus.

IV. Sunt quidem hæc ex Cicerone descripta perspicua, solida, decretoria; ad hujus tamen veritatis confirmationem ex eodem humanæ rationis penu alia multo plura contulit D. Thomas 3. c. g. c. 64., *Quod Deus sua providentia gubernet universa*, c. 75. *Quod Providentia divina sit singularium contingentium*, c. 76. *Quod providentia divina sit singularium immediate*, perque firma, & epidictica, quæ persequi immensis sermone operæ; sunt enim duodecimginta. Quoniam vero ad gravissimam hanc causam plurimum momenti asserunt, nec illa prætermittimus, ne causæ desimus, nec, ut brevitati serviat, prodeceremus omnia, sed aliqua, quæ selegit Grotius, & inque more constrinxit; solet enim, quod de Catone agebat Cicero in Parad., non dilatare argumentum, sed minutis periodis, quasi panctis efficere, quod proposuit. „ Dei providentia regi hoc universum, (ita ille l. 1. de ver. Rel. Christ. §. x. & xi.), iudicet, de apparet, quod non tantum homines, quippe intellectu præditi, sed & aves, serpentes, quadrupedes, quibus aliquid est quantum si vice intellectus, curam eorum habent

que a se producta sunt, quæ perfectio
quum pars sit bonitatis, a Deo remo-
venda non est; Eoque magis, quod sit
ipse omniscius & omnipotens, ita ut
non possit, non cognoscere ea, quæ a-
guntur, aut agenda sunt, eaque ipse
temperare ac dirigere facillime possit,
quo & illud pertinet, quod supra jam
diximus, de motu rerum contra naturam
propriam ob finem universalem.

Multum autem errare eos, qui provi-
dentiam hanc cæli orbibus includunt,
cum ex ratione jam allata, & ad res
omnes conditas vim suam exerente ap-
paret, tum inde etiam, quod astrorum
curfus, ut Philosophorum potissimum ag-
noscunt, & experientia satis demon-
strat, ordinati sint ad usum hominum.
Æquum autem est, ut magis curetur id,
cujus gratia est aliud, quam quod in
usum alterius comparatum est. Ad
hanc Grotii rationem aptissima est Clerici
nota, qui eam tamen a Lucilio Balbo
apud Cicer. l. 2. de nar. Deor. mutatus
est. "Quum sole carere nequeamus, pro-
pter nos creatum esse, merito contendi-
mus, nisi, quod absurdum esset, nos a-
casu, quæ nobis necessaria sunt, acce-
pisse, fingamus, ut si quis incideret in
domum omnibus necessariis instructam,
nec eam tamen in gratiam ullius homi-
nis, qui solus ea frui potest, instructam
putaret."

Neque minus falluntur qui universa-
lia a Deo curari volunt, non & singula-
ria. Nam si ignorari a Deo singularia
volunt, quod & quidam profitentur,
ne se ipse quidem Deus agnoscat: ne-
que vero infinita erit scientia, quod
jam ante conclusimus, si ad singula non
extenditur. Quod si & illa cognoscit
Deus, quidni & curer? Præsertim quam
& singula, qua singula sunt, ordinan-
tur ad finem certum cum peculiarem,
rum universalem, & ipsa rerum genera
quæ a Deo conservari illi ipsi auctores
agnoscunt, non subsistant, nisi in singu-
lis, ita ut, si singula perire possint ab-
dicata a divina Providentia, possint &
ipsa genera.

V. Sunt & illa perinde invicta divinæ
Providentiæ argumenta, quæ ibidem Grotius
urget ducta ex Imperiorum conservatione
& mutatione Philosophis & Historicis ipsis
animadversa, ex miraculis veri nominis,
quæ testes sui temporis idoneos habuerunt,

ideest tales, quorum nec judicium nec fides
laboret, maxime apud Judæos, quibus fi-
des ex duratione religionis, ex Moïsis au-
tiquitate & veracitate, ex testimoniis ex-
traneorum adstruitur, ex futurorum de-
nique prædictionibus, quæ in Hebræorum
libris plurimæ extant & apertissimæ, nec
dubitari potest, quin, in quibus descriptæ
sunt, libri certissime genuini sint, nisi
humana fides penitus exterminetur. Non
semel alibi eadem hæc argumenta perstrin-
ximus; quare non est, cur eadem hic in-
culcemus. Non prætereunda tamen gra-
vissima & prudentissima Josephi Flavii a-
nimadversio, quæ post commemorata bre-
viter insigniæ Danielis prædicta totam
de eo narrationem, & decimum Antiquir.
librum absolvit. "Illa omnia (ait) a Deo
sibi monstrata scriptis consignata reliquit,
ut & qui ea legerint, & eventus per-
spexerint, Danielum mirentur ob tam
insignem honorem illi habitum, & Epi-
curos magno in errore versari depre-
hendant, qui providentiam & vita ho-
minum eiciunt, & a Deo res huma-
nas curari non existimant, nec omnia
a natura beata, & immortalis ad uni-
versitatis rerum perennitatem regi, & ad-
ministrari volunt, sed sine Rectore &
Curatore mandum suapte impetu ferri
asserant, qui, si itaque illi autamant,
Præside caret, sicut naves sine gubernatoribus videmus procellos obrui, cur-
susque aurigis delictuos percelli, teme-
rario sane motu labefactus concideret
pesiretque. Quamque ista prædicta fue-
rint a Daniele, videntur mihi, a vera
opinione multum aberrare, qui Deum
non curare pronuntiant, quid agat ge-
nus humanum; non enim evitatus vati-
cinius ejus respondisse, conspicietisque,
si omnia in mundo temeritate regeren-
tur. "Profecto ram est efficax hoc Jo-
sephi argumentum, ut eo solo expugnari
impietas possit. Sumit enim, quemadmo-
dum nostris in Prolegom. in Dan. animad-
vertimus, ut certissimum & exploratum,
librum hunc vere Danielis esse, nec de
eo magis unquam apud gentem suam du-
bitatum, quam de Homeri, & Virgilii
carminibus apud Græcos Romanosque, in
quo, quam multa evanescunt, quæ, quo
tempore liber est editus, nondum even-
rant, sed Auctoris ætate multo posteriora
sunt, prophetico afflatu ac præsentis Au-
ctor, oportet, ac prænunciavit, quem,

quum a solo Deo esse posse, axioma sit geometricis firmitate ac evidentia par, & Deus hæc ipsa explicatissime prænot, necesse est, nam ab eo solo manare in Daniele eorum præfensio ac præagatio potuit. Qui autem hæc habere comperta atque percepta, eorumque præfentiam in alios immittere Deus posset, nisi, ut est ipse casus quæcumlibet summus & primus Auctor, ita eas secundum *propositum voluntatis sue*, prout cuiusque natura fert, quam *salvare vult*, non *destruere*, versaret, moderaretur, & regeret? Stabit ergo illud, (ita apud Cicer. l. 1. de divin. Quintus ejus Frater), quod locum huic continet, de quo agimus, esse Deos, & eorum providentia mundum administrari, eisdemque consulere rebus humanis, nec solum univerſis, verum etiam singulis: hæc si tenemus, quæ mihi quidem non videntur, posse convelli, proſecto hominibus a Diis futura significari, necesse est.

VI. Necdum tamen veritas hæc in pleno lumine collocata est, nisi penitus dispellantur tenebræ, quas offundere ei non incredulorum impietas solum, sed & nonnullorum e Christi alumnis aut infirmitas, aut importuna curiositas solet. Utinam enim & intra veræ Ecclesiæ sinum de sanctissimo hoc gravissimoque dogmate dubitatio numquam accideret! Quo ergo, quidquid afferre difficultatem potest, plane submoveamus, argumenta, quibus aut se impietas protegit, aut quoruodam imbecillitas quatitur, duas velut in classes tribuamus; duci enim alia & factis literis possunt, alia ex naturæ ratione. A prioribus, ut par est, orſi fatemur, multa in divino eloquio occurrere, quæ providentiæ videntur infesta, & in quibus impediri non raro contingit eos, quos Apostolus vocat *infirmos in fide*. Illud t. molestum est, quod Ecclesiast. 9. legitur: *Universa æque eventum jussu & impio, bono & malo; imo via impiorum sæpe prosperatur, quemadmodum Propheta conqueritur, iusti autem in afflictione sunt*: Quæ ergo Deo humanarum rerum cura? 2. Nec ruinis negotii exhibet, quod ibidem subditur: *Vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorem divitias, nec artificum gratiam, sed tempus casusque in omnibus*: Quæ ergo in temporis casusque potestate sunt posita, Dei providentia non

reguntur. 3. Quomodo Deus humana curat, quum hominem reliquerit in manu consilii sui, ut Eccles. 15. scriptum est? Qui enim sibi dimissus est, & sui juris factus, ab alio non gubernatur. 4. Sit hominum Deo cura: non omnium certe, sed perpaucorum, iustorum scilicet, non impiorum, qui iis numero quam longissime præstant; nam etſi de probis piisque scriptum sit Psal. 33. *Oculi Domini super iustos, & aures ejus in preces eorum*, nihil ejusmodi de improbis & scelestis, quos ut Psalm. 80. legere est, *dimisit Deus secundum desideria cordis eorum: ibunt in adinventionibus suis*, atque ita dimisit, ut & Angelorum præsidio, quod in providentiæ generalis beneficiis numeratur, eos nudet, quod iis significari cum Ies. 5. *Auferam septem ejus, & erit in conculationem*, tum Jer. 51. *Curavimus Babylonem, & non est sanata, derelinquamus eam*, Patres interpretantur. Denum nec beatiss. animantibus providere Deum, in sacris literis non semel expressum est; ait enim Apostolus t. ad Cor. 9. *non enim est cura Deo de bobus, & Habacuc c. 1. Domine quare taces, devorante impio justiorum se?* Et facit homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem: Queritur namque Propheta, infirmiores iustos a valentioribus improbis opprimi, ut minores pisces cedere majoribus in prædam solent, haberique a Deo homines piscium ac reptilium loco: videtur ergo pro certo sumere, Deum piscibus & reptilibus non consulere; Quod si nulla Deo brutorum animantium cura, quæ jam illi cæterorum, quæ inanima sunt, sensusque & vita carent?

VII. Ut l. 3. c. 2. ad veritatem hanc confirmandam D. Thomas plura, quam cæteri, rationum momenta contulit, ita q. 5. de Veris., quæ tota de Providentia Dei est, & decem habet satis copiosos articulos, nihil eorum, quæ suspicantur adversus eam auctoritas vel ratio potest, non sibi opposuit, solideque non depulit. Eo ergo lumen præferente ad singula primum quæ ab auctoritate sunt, retellenda fidenter aggredimur; & primum quidem, quod est recentium Epicuræorum providentiæ hostium Achilles, ex eodem ibid. ar. 5. ad h. nullo negotio refellitur. Etſi omnia nobis videantur bonis & malis æqualiter evenire, quia nos latet, cur singula Dei providentia dispense, dubitandum tamen non est,

est, quin omniam, quæ *iusto* & *impro*, *bono* & *malo* accidunt, sit recta ratio, secundum quam divina providentia cuncta disponit, quom sit Deus ut sapientissimus & omnificus, ita rectissimus & sanctissimus, quæ sunt in ipsa ejus idea necessario conclusa. Quid ergo est, quod eventa plura inordinata nobis videntur, inepta, inconvenientia? Perbelle rem subjectam D. Thomas declarat exemplo. Fabri officinam ingresso, nescientique, quid fabrilis tot instrumenta usus & commodi habeant, videntur illa inutiliter multiplicata, secus ei tamen, qui virtutem artis perspectam habet, necnon singulis instrumentis utendi rationem: Sola itaque consiliorum Dei ignoratio in causa est, ut quædam ejus opera præter ordinem, & rationem esse, videantur. Quid si prospera & secunda sæpe improborum via, proborum contra plerumque aspera, & ærumis angoribusque obstita? Num tollenda propterea ab humanis rebus Dei providentia, quæ est tam validis argumentis constabilita? E Scripturis & Patribus rationes in promptu essent multas, quibus hoc a Deo sapientissime disponi, evinceremus. Cæterum quia apud homines, quibuscum agimus, nihil habet ponderis auctoritas Scripturarum & Patrum, sed sola naturæ ratio, erit nobis in qua hæc defensionis, & responsi ars. Improborum vera ne & solida prosperitas, an adumbrata, fucique plena? Quam tristis est, ut agebat Cicero, scelerum pœna conscientia, & præter eos eventus, qui consequuntur, per se ipsa maxima! Quanta ejus vis in utramque partem, ut neque timeant, qui nihil commiserunt, & pœnam semper ante oculos versari patent, qui peccarunt! Quod si qui satis, aut idem, opibus hominum sibi contra conscientiam septi esse, & muniti videntur, Deos tamen horrent, easque ipsas sollicitudines, quibus eorum animi noctes atque dies exeduntur, a Diis immortalibus supplicii causa importari putant. Scelerum autem conscientia nunquam non cruciatorum quæ tranquillitas, quæ jucunditas, quæ prosperitas? Num fingimus? aut exaggeramus? Prelec. 1. n. xxi. satis jam retudimus, quod Atheis & Epicureis respondere, in more est. Probi contra plique nonne in iis, quibus premantur, malis habent, quo consolentur se, conscientia scilicet optimæ mentis, ut idem Cicero scribit, quom sit in ipsa conscientia recte

factorum magnus laborum fructus, omnesque virtutis compotes beati sint? In istos calamitate affectos ii soli miseros putant, qui, ut idem Tullius inquit, ignari sunt, quid virtus valeat, quæ in tempestate quæta est, & lucet in tenebris, & pulsa loco manet tamen, atque hæret in patria, splendetque per sese semper, nec alienis unquam sordibus obsolescit, quæ & semper, & sola libera est, quæ, etiam si corpora capta sint armis, & restricta vinculis, tamen jus suum, atque omnium rerum impositam libertatem tenet. Cum his vero tam germanis & solidis piorum bonis quæ potest impiorum prosperitas comparari, quom sit hæc tota fusca & fallax, nihilque præter inanem speciem habeat? Nonne in scelestos omnes quadrat, quod de Rep. nono de Tyranno scripsit Plato: „ Mendicis revera est, si quis animi versum ipsius animum recte novit inspicere, plenus maxis & cruciatum. “ Inter hæc autem quæ veræ felicitati sedes?

Tantum etiam abest, ut secundæ impiorum, adversæ contra bonorum res ad explendam Dei providentiam ansam dent, ut ex iis potius, quemadmodum Grotio scite animadversum est loc. cit. §. xxi., cum veterum Philosophorum sapientissimis colligendum sit, animos superesse corporibus, quod pro certo sumimus, quemque Deus actiones hominum curet, justique sit, & ista interim fiant, boni scilicet infortunis pene opprimantur; malorum contra prospera sit, æquabilis, perpetuæque fortuna, & secundus vitæ sine ulla offensione cursus, expectandum aliquod post hanc vitam judicium, ne aut insignis improbitas sine pœna, aut magna virtus sine solatio præmioque maneat, de quo divino post hanc vitam judicio plurima extant non apud Græcos tantum, sed & apud Ægyptios, & Indos, & Thraces, & veteres Gallos atque Germanos, ut nos Diodorus Siculus, Cæsar, Strabo, Tacitus, Servius, Diogenes Laertius, Plutarchus, alique docent. Sed de eodem hoc argumento satis Prælect. t. n. xiv. Consect. 3.

Alterum ejusdem Ecclesiastæ testimonium, quod videtur humana omnia ad tempus casumque referre, cum divina providentia belle componit Angelicus ibidem ad 5. ajens, si inferiores causæ spectentur, multa in humanis actibus casu evenire, nihil tamen in iis esse fortuitum, si

ad divinam referatur providentiam, quæ omnibus præceminet, omniaque, prout cuiusque natura exigit, ordinat, & disponit; imo, quod multa sæpe contingant, contra ac debuissent pro inferiorum causarum natura atque dispositione evenire; argumento esse, humanos actus Dei providentia gubernari; Quis enim inferiorum causarum indolem, vim, habitudinem secum animo reputans non persuasum haberet, fore, ut velociores currant, idest sollicitiores solertioresque fortunas angant, fortiorum ac valentiorum secunda sint prælia, atque victoria, sapientes omnibus vitæ commodis affluant, docti opes comparent, periti ac diligentes artifices gratiam habeant, seu multum ex industria sua compendium ferant? Fallitur tamen haud raro, quum non ille persæpe sit rerum exitus, quem videbantur inferiores causæ promittere, ex quo concludit Angelicus, humanas res, summā aliqua causā disponi ac temperari: „ Ex quo potentes frequentes in bello succumbunt, „ offenditur, quod aliquis victor est magis, ex divina providentia, quam ex humana virtute, & similiter est de „ aliis. “

Itaque vero a Deo in manu consilii sui relictus est homo, ut iam sit ille omnino sui iuris, & plane autonomus? Absit, ut quis tam præpollere & falso Ecclesiastici verba interpretetur. Dimissus dicitur homo, ait D. Thomas ibidem ad 4., in manu consilii sui, quia hoc ei præ omnibus, quæ infra eum sunt, peculiare a Deo tributum est, ut sit, cui libertate pollet, æquum suorum dominus & provisor, neque tamen humana hæc providentia potest divinam excludere, ut nec ejus agendi vis, & potestas divinam virtutem & efficientiam. Præterquamquod enim, ut ait Apostolus, in ipso (Deo scilicet) vivimus & movemur, & sumus, nonne singularis qualibet causā ab universalī pendet, eiq̃ue taceat?

Quam autem Deus Psal. 33. iustorum gerere dicitur, cura specialis est, & eximium eorumdem primum, ut ibidem ar. 7. D. Thomas exponit; ita enim iustos, electos præsertim, gubernat Deus & regit, ut nihil sinat, eis accidere, quod non eis conducibilis sit ad salutem, eosdemque ad majus bonum promoveat, quod diserte tradit Apostolus ad Rom. 8. diligenter Deum omnia cooperantur in bonum,

nec ab eximā hac providentia improbos alienos esse, negamus. Quid vero? Num & ab universalis providentiæ ordine exclusi sunt? Quum ipsi bruta animantia imitentur, neque enim operantur, ut rationis participes docet, quod & Psal. 48. notatum est, Homo quum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis, eadem Deo eorum cura, quæ jumentorum. Quæ autem? Ea scilicet, quæ in eis bona vel mala sunt, non ordinantur ad proprium eorum bonum, sed a bono aliorum. Hinc patere, ait Angelicus, bonos aliorum modo a Deo gubernari, quam malos: Mali enim, dam ab uno providentiæ ordine recedunt, voluntatem Dei non implentes, in alium incurrunt, ut scilicet de eis voluntas divina fiat, quod significavit Psaltes continenter adjiciens, vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum: Sed boni quantum ad utrumque sunt in recto ordine providentiæ; Et ipsi enim vitam æstusque suos ad voluntatem Dei conformantes rectum ordinem providendo servant, & Deus in providendo eis ordinem humane dignitati congruum servat, modo mox explicato. Hinc apparet, non ita a Deo dimitti derelinquique impios, ut omnem prorsus eorumdem procuracionem abiciat, sed quia eorumdem actus non ordinat in eorum promotionem, & præcipue quantum ad reprobos; quare a singulari, quæ piorum, maxime electorum propria est, Dei providentiæ alieni licet, generali tamen ejusdem gubernatione reguntur: D. Thomas ibidem ad 1., qui ad 2. respondet, ab Angelis, quos Deus hominibus custodes attribuit, constituitque generalis providentiæ sue ministros, nunquam concedit sibi homines omnino relinqui. Dicuntur tamen dimitti, in quantum ex iusto Dei iudicio permittunt, hominem cadere vel in peccatum, vel in culpam; & secundum hoc Babylon, & domus Israel ab Angelis destituta dicuntur, quia Angeli eorum custodes non impederunt, quin tribulationibus subderentur. 1. enim p. q. 112. ar. 7. ar. 1.

VIII. At in nequissimis iis, qui quum in profundum venerint, contemnunt, qui quasi per jocum operantur scelus, & quasi aquam bibunt iniquitatem, quæ providentiæ diviniæ velligia? Et hos divini providentiæ regi, hinc maxime apparet, quod sunt, vivunt, & agunt; si enim ab ea penitus de-

defecti essent, perirent, oporteret, reciderent in nihilum. Hos itaque curat Deus, ut bruta, quibus providetur non propter ipsa, sed propter homines; nam ex impiorum, maxime reproborum, sceleribus electorum utilitatem elicit, suæque providentiæ rectitudinem manifestat, ostendens, quæ sint liberi arbitrii relictæ vires, quæ autem benignitatis & gratiæ suæ virtus in iis, quos a peccatis æternoque interitu removet, & impiorum exemplo commonelaciens, ut, *qui stat, videat, ne cadat, omnesque cum timore & tremore salutem suam operentur*. Cadunt ne ergo sub Dei Providentiæ & scelera, ut ut immania? Scilicet, ait D. Thomas ibid. ar. 4. in c., non sub eaquidem, quæ a Damasc. l. 2. de fide orthod. c. 19. approbationis providentiæ dicitur, neque enim Deus suapte sanctissimus atque rectissimus turpe quidpiam ac inordinatum efficere aut probare potest, sed ea, quam ibidem Damascenus providentiæ concessioni, seu permissiōis appellat; quare & Augustinus aiebat: *Deus quædam facit & ordinat*, omnia scilicet naturæ & gratiæ bona, nec non & mala, quæ pœne dicuntur, *quædam tantum ordinat*, mala nimirum culpe, quæ a prava hominis voluntate proflata. Deus incomprehensio sapientiæ suæ consilio ordinat ad divinam suam manifestandam iustitiam, & ad promovendum hominum bonum, eorum non semel, qui peccant, sæpe autem aliorum.

Nec a Dei providentiæ aliena esse bruta animantia, recitatis Pauli & Habacuc testimonio efficitur. Quo enim Apostolus spectat, dum ait, *Deo curam non esse de brutis*? Qui integram ejus orationem expendit, intelligit, non aliam dicti ejus sententiam esse, quam, ut Prælect. ix. n. iv. explicavimus, non eandem esse *irrationabilium ac rationalium providentiam*, sed horum multo altiore, potentiorque, sen, nt D. Thomas t. p. q. 22. ar. 2. ad 5. de ver. ar. 6. ad t. exponit, Apostolum divini providentiæ animantia bruta non omnino subtrahere, sed unum id sibi habere ibi propositum ad docendum, non ita Deum curare bruta, ut propter illa ferat homini legem, præcipiatque, ut bene eis faciat, aut ab occisione eorum ablineat; sunt enim bruta in usum hominum facta, unde non sunt propter se provisa, sed propter hominem.

Qui etiam primum & secundum Ha-

bac caput oculis animoque insisteret, deprehendit, exactam plane ad Prophetæ mentem D. Thomæ glossam ibid. ad 2. "In piscibus & brutis animalibus Deus hoc ordinavit, ut potentiora infirmiora subijciant abique alicujus meriti vel demeriti consideratione, sed solummodo ob conservationem boni naturæ"; neque enim mactatur voraturque a lupo ovis, quia peccat, sed quia non esset vitæ lupi conservatio absque pecudis occisione. "Et ideo admiratur Propheta, si hoc modo etiam res humanæ gubernentur, quod est inconveniens." Quum enim tunc a Chaldeis idololatriæ ac impiis optimerentur, vallarenturque Judæi, Propheta non ex sua, sed ex persona populi nescientis judicis Dei investigabilia, & profundum divitiarum sapientiæ & scientiæ ejus, ait Hieronymus in præm. Comment. vel ex persona humane impatientiæ, inquerulam vocem & plenam doloris erumpit, dicens, quare respicis contemptores, & taces &c. perinde ac si absque ulla meriti vel demeriti consideratione ista contingerent, factique essent homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem. Mox tamen respondisse Deum ad querimoniae suas, ac declarasse, scribit, *suscitatos ab se Chaldeos, gentem avaram & velocem, . . . ut possideret tabernacula non sua, . . . ad Hebræorum correptionem, ipsos demum Chaldeos superbæ, avaritiæ, crudelitatis impietatisque suæ pœnas daturus, non eandem iccirco hominum, ac piscium & reptilium, conditionem & sortem esse; solos enim homines recte vel prave agendi capaces præmium suppliciumve manet.*

IX. Cæterum nec generali Dei providentiæ bruta animantia, & reliqua inanimata sensusque carentia subesse, confici videtur ex ipsa providentiæ notione; quum sit enim illa ratio ordinis rerum in finem in mente summi Rectoris existens, nihil ea regiur, nisi quod ad finem ordinatur, in quem summus Rector intendit: Hic autem quum sit Deus ipsa, ea solum ad hunc ordiantur, quæ attingere illum possunt, eumque participare. Quis vero id brutis animantibus & inanimatis rebus tribuerit, in quibus nulla est aut esse potest beatitudinis capacitas? At est Deus, respondet D. Thomas ibidem, creatorum quidem rerum omnium finis, sed non una eademque ratione; quarundam enim finis est

est solum, quatenus & eas propter bonitatem suam fecit, & in eis aliquam, quæ *esset* dicatur, sui similitudinem impressit, hocque rebus omnibus rationis expertibus commune est: quarundam autem multo prælauciori modo fuis est, quatenus hæc sua etiam operatione possunt finem, propter quem sunt, attingere ac obtinere, quod non est nisi ratione pollentium, quæ cognoscere & amare Deum ipsum possunt, in quo eorum beatitudo consistit. In hunc itaque finem homines digniori, altiori que modo ordinantur, cetera vero pro sua natura & conditione.

PRÆLECTIO XVIII.

De eodem argumento.

I. **E**tsi Cotta Academicus apud Ciceronem, 1.3. de nat. Quorum contrariis rationibus, quæ Balbus Stoicus superiori libro de Providentia disseruerat, infirmare molitus, multa protulerit, quæ & hodierni providentiæ hostes insurgent, ad veritatem hanc convellendam, oleum tamen operamque perdidit; nam nec de Balbi argumentis vaniloquentia sua quidquam momenti detraxit, imo ne illa attigit quidem, nec, quæ ipse opposuit, ea sunt, quæ sapientem commovere vel levissime possunt. Quid profecto eo fatilius, quod primo ait: „ Si meus voluntasque divi-
na idcirco consultit hominibus, quod
iis largita est rationem, iis solum consulit, quos bona ratione donavit, quos
videmus, si modo illi sunt, esse per-
paucos: non placet autem, paucis a
Diis immortalibus esse consultum: sequitur ergo, ut nemini consultum sit? “
Quid enim, si plurimi hoc Dei beneficio perverte utuntur? An idcirco non omnibus optime a Deo provisum? Quam & patrimonii male utantur multi, nullum eo eam causam a patribus beneficium habent? Bona ratione sumus a Deo donati omnes; nec enim ab optimo rectissimoque principio potuit in eos quidpiam pravi inordinatè derivari, nec aliis quam hominibus, in culpa ponendum est, quod & sapientissime & a pluribus ratione peccatur. Quoniam autem rationem prænovit Deus pestiferam fore multis, paucis admodum salutarem, num satius fuit, eam humano generi non dari omnino, quam tam munifice, atque tam large dari? Cu-

jus est naturas rerum servare, non tollere, aut imminuere, æquumque fuit, operum suorum præcipui, hominis nempe, naturam violare? *Virtute autem humana si euseras libertatem, nonne ipsam ejus naturam sustuleris*, ait erudite suo more Origenes 1.4. contra Celsum? Quam ergo ipsa hominis natura habeat, ut intelligens sit atque liber, non aliter institui ab Optimo & Sapientissimo Auctore debuit, et si naturalibus bonis prave usus ille prænosceretur. Quam est vero pueriliter argutus in concludendo, ut vinum ægrotis, quia prodest raro, vocet sapientissime, melius est non adhibere omnino, quam spe dubia salutis in apertam perniciem incurrere, sic præstitisse, nullam omnino nobis a Deo datam rationem, quam cum tanta perniciæ datam. Primo enim curari sine vino æger potest, esse autem aut concipi homo sine ratione non potest; Imperius idcirco imprudensque medicus, qui, tutius feliciusque mederi ægro quam possit, vinum dubia spe salutis adhibet, quod plerumque movit, asserere perniciem: non autem iuvis aut malevolus Deus, qui quod naturæ hominis est, ei dedit, rationem scilicet, a qua sola habet, ut homo sit, & omnium animalium teneat principatum. Secundo, nullo etiam voluntatis ægrotum vitio, nocet eis sapientissime vinum, quod cum morbi natura innata ejus vis plerumque non congruat. Itaque ratio? Num ea est, ut sit sapienti homini perniciosa? Annon ipse sibi perniciem asciscit, qui bono male utitur, contra ac ipsa ratio sciscit? Peccat autem insigniter Cotta pro certo sumens, nos a Deo tantum rationem habere, si modo habemus, bonam autem, aut non bonam, a nobis, quod nihil falsius; habere enim nos a Deo non rationem tantum, sed rationem bonam, ex ipsa Dei idea necessario conficitur. Annon est ille prima atque summa omnium causa, eaque summæ & per se bona atque optima? Quidquid ergo in creatis rebus bonitatis est, ab optima hac & prima omnium causa sit, oportet: & bona ergo ratio, qua nihil præstabilius homini a Deo datum scribit Cicerio in 1. de Senect.

II. Quia vero reponere Stoici constanter solebant, quod & nos, rationem bonam a Deo hominibus datam, nec Dei sed hominum culpam esse, quod ratione peccetur, regerebat: „ Si homines rationem bono consilio a Diis immortalibus

„ da-

datam in fraudem malitiamque convertunt, non dari illam, quam dari humano generi melius fuit: Ut si Medicus sciat, eum aegrotum, qui iustus sit vinum sumere, meracius sumturum, statimque periturum, magna sit in culpa. Sic veistra ista providentia reprehendenda, quæ rationem dederit iis, quos scierit, ea perverse & improbe usos Ac nos quidem nimis multa de re apertissima: Telamo autem uno versa locum totum consiecit, utrum Dii homines negligant:

Nam si curent, bene bonis sit, male malis: quod nunc abest

(quæ Ennii sunt in tragedia, quæ dicitur Telamo, ubi ait:

Ego Deum genus esse, semper dixi, & dicam, casitum:

Sed eos non curare opinor, quid agat humanum genus)

Debeant illi quidem omnes bonos efficere, si quidem hominum generi consuebant: sin id minus, bonis certe consulere debeant. Cur igitur duos Scipiones tristissimos & optimos viros in Hispania Pœnus oppræssit? Plura proborum, quorum pertristis exitus, & improborum, quorum perpetuo secundæ res, ex historia, ad satietatem usque, persecutus exempla, concludit: „ Ut nec domus, nec Resp. ratione quadam & disciplina designata videatur, si in ea nec recte factis præmia extent ulla, nec supplicia peccatis, sic mundi divina in homines moderatio profecto nulla est, si in ea discrimen nullum est bonorum & malorum Vos enim ipsi dicere soletis, nihil esse, quod Deus efficere non possit, & quidem sine labore ullo . . . materix rerum universæ sctricem ac moderatricem divinam esse providentiam, hanc igitur, quoconque se moveat, efficere posse, quidquid velit. Itaque aut nescit, quid possit: aut negligit res humanas: aut, quid sit optimum, non potest judicare. Non curat ergo singulos homines: Non mirum, ne civitates quidem. Non eas? Ne nationes quidem & gentes? Quod si has etiam contemneret, quid mirum, omne ab ea genus humanum esse contemptum? “

Chignoli Tom. II.

III. Perperam tamen & inscite concludit; falsa enim sunt omnia, quæ sumit ad concludendum; qui potest autem verum ex falso concludi? Bono optimoque consilio rationem dedit hominibus Deus, licet sciret, multos ea perverse & improbe usos, quia, & hominis naturæ est, ut ratione vigeat, & summi rerum omnium Auctoris, naturas, ut sæpe dictum est, non perdero, sed salvare. Fucum fecit Cottæ, ut & ejus similitum compluribus facit Medici exemplum; nec enim intervenit, quid singularem inter ac universalem provisorum interlit. Ille, ut D. Thomas sapientissime docet, ab eo, quod eurat, removere defectum omnem pro virili attitit, atque in culpa est, si quam possit, non nitatur ad removendum, quia privati tantum ejus boni curam gerit, cui defectus omnis opponitur: Hic vero, cui procuratio totius incumbit, defectum ab aliquo singulari non movet, etsi possit, ne bonum totius aut impediatur aut violeetur. Nonne Rex e. c., cujus est, quod toti regno præsit, publicæ incolumitati tranquillitatem prospicere, flagitiosos homines morte plectit, ne eorum vita Reip. perniciem importet? Dei itaque, qui universalitatis rerum omnium summus est, ut auctor, ita & rector ac gubernator, providentiam docet, certarum singularium rerum vitia permittere, ne perfectum impediatur universi bonum; quot enim mundo deessent bona, si mala removerentur omnia? Non esset leonis aut lupi vita, nisi esset asini aut ovæ cædes, nec esset iustorum patientia, si nulla ab improbis afficerentur injuria. Idem etiam hoc Cottæ argumentum ab eodem D. Thoma validissime refutatur q. 5. de ver. art. 4. ad 4. Nocue prudens quilibet parvum aliquod malum fert, ne majori bono impedimento sit? Singulare autem quodcumque malum si cum totius universi bono comparetur, nonne parvum est, ut latronis suspensum cum Reip. tranquillitate conferatur? Certarum vero rerum impediri num mala possunt, nisi earum natura tollatur, quæ talis est, ut deficere possit vel non deficere, & nisi universi perfectio violeetur? mala enim etli rebus singularibus noceant, universo tamen quantum pulcritudinem addunt. Prudentissimus ergo Deus quum sit, providentia sua mala non prohibet, sed unumquodque, ut

O

ejus

ejus natura fert, operari permittit, nec rerum naturas destruat, & universi perfectionem imminuat. Non ergo reprehendenda providentia, quod rationem iis dederit, a quibus sciebat, fore, ut in fraudem naturaeque converteretur.

*D*ebet ne vero, Deus omnes bonos efficiere, sicuti bonum hominum generi consulebat? *P*etitur Deus, ait verissime Tullianus, per praesentiam, & praesentiam suam, ut videret, quo minus homo male libertate sua se aggressus in periculum laberetur. Vnum quid tum? Si intercessisset, rescidisset arbitrii libertatem, quam ratione, & bonitate permisserat, naturam propterea hominis iustitiae libertate sublata. Sicine vero caeci homunculi sapientissimum summumque Deum docere audent, rebus consilium cum earumdem naturae exitio? Ceterum, licet aequum haud fuerit, ut Deus, cujus solius est plane necessaria, & immutabilis bonitas ac sanctitudo, impedimentum malis actionibus poneret humanae libertati suapte flexibili & commutabili contrarium, quocunque tamen sunt impediendi rationes cum libero hominis arbitrio non pugnares, ut legis constitutio & promulgatio, monitus interni externique, minae, promissa, beneficentiae & severitatis argumenta, ullam ne praetermisit, quo homines a pravo rationis datae usu abstraheret, & ad probitatem adduceret? Quoties infinitam scelerum licentiam coercuit, compressitque, nec sivit, malitiae effectus, quo potuissent, evagari, quare nec everti imperia, nec divinae legis cognitionem, etiam quum criminum velut diluvio quodam erat hac orbis obrutus, unquam potuisse deleri, graviter veroque animadvertit Grotius loc. cit. §. xix. Qui & summatione ibidem conjungens, quae de argumento hoc D. Thomas multis in locis copiose habet, pergit.

„ Quae vero permittuntur, scelera non careant interim suo fructu, quomodo adhibeantur, aut ad puniendos alios non minus sceleratos, aut ad corrigendos, qui extra virtutis viam dilapsi sunt, aut ad exagendam speciem exitum committunt atque patienter ab eis, qui in bonis in virtute profectus fecerunt. Potest tamen & ipsi, quorum ad tempus dissimulata videntur, scelera, poenas eorum solvere cum temporis ulura solvere, ut de eis fiat, quod Deus voluit, qui fecerunt, quod Deus voluit. Expositum esset, istem is exemplis, quae sunt a Cot-

ta adversus providentiam posita, hae confirmare, nisi vanum esset, de argumento nullius obrito vehementius laborare. Potestremum ejusdem Contrae argumentum, nullam Dei scilicet esse in homines moderationem, quod nullum habeat discrimen bonorum & malorum, nec ulla recte laetitia praemia, nec peccatis supplicia retribuatur, in quo, ut veteres, sic & hodierni Epicuræi triumphant, videmus nobis, Praelect. super. n. vii. tam firmiter ac perspicue dissolvisse, ut plura reponere, supervacuum sit.

*I*V. Sed actum, inquit, de fortuna & casu, si omnia sunt a Deo provisae; necessario enim omnia jam eveniunt, ideoque nihil fortuitum, imo nec liberum. Hoc tamen praepostere inferri, demonstrat Angelicus q. 5. de ver. ar. 4. ad 7., & 1. p. q. 22. ar. 4. in c. aens, cujusunque effectus spectari posse singulares & proximas causas, nec non primam atque universalem, quarum causarum ipso naturae lumine perspectum est, longe diversam esse indolem & virtutem; etiam enim fieri quiddam possit praeter naturam & vim singularis & proximae causae, quod singularis alia causa obitet, ne efficiat, quod ejus natura fert, ut bruma aut uredo, ne planta floreat, fructusve edat, humor alapsus extrinsecus, ne ignis ardeat, ac incendat &c. fieri tamen nihil potest praeter universalis & primae causae ordinem atque dispositionem. Quum enim hae singulares omnes in sua potestate habeat, omnesque pro nutu moveat atque temperet, quid jam potest ordinem dispositionumque ejus effugere? Est ergo in rebus infra lunam positus, ac etiam in humanis casus & fortuna, quia plura praeter proximarum causarum virtutem ac ordinem accidunt, Deo tamen nihil fortuitum & improvium; Prima enim & maxime universalis omnium causa quum sit, nihil est, quod de infinita ejus, ut praesentia, ita & efficientia subdaci possit. Nihil ad hoc illustrandum exemplo aptius, quo utitur D. Thomas: Duorum famulorum, quorum alter alterius adventum nesciat, in uno eodemque loco velut ex conducto occursum inopinata utrique est, atque in casu posita, destinata tamen a Domino, qui illos prudens sciensque eorum misit; ita quocunque nobis casu evenire videntur, nobis sortita sunt, certo tamen aeternoque consilio a prima summaque omnium causa praedicta.

dinata. Nec, ex quo illa ratio prorsus ac immutabili ordine cuncta continet atque regit, rebas, quibus providet, necessitatem imponit: Quid enim providentia? Nonne ratio ordinis rerum in finem in summo omnium Principe constituta? Rerum autem finis qui? Nonne post divinam ipsam bonitatem universi perfectio? Dei itaque providentia est, ita cuncta disponere ac ordinare, ut universi perfectio exigit. Hæc autem nonne ex diversis rerum, quarum alie fortuitæ seu contingentes, alie liberæ; necessariæ alie sunt, gradibus existit? Quæ ergo universi abs se conditi pulcritudinem perfectionemque propositam habet; Dei providentia non admittit, ut necessario cuncta contingant, sed, ut & variis rerum gradibus locus esset, & sua universo perfectio constaret, quibusdam necessarias præstitit causas, ut necessario, aliis contingentes, ut contingenter, liberæ aliis, ut libere evenirent, prout singularum natura postulat. Quid ergo, si est Dei providentia, sub qua omnia omnino cadunt, æterna, immutabilis, & prorsus invicta? *Neque tamen sequitur*, ait D. Thomas, *quod omnia ex necessitate eveniant, quia effectus non sequitur necessario causas primas, sed proximas, quæ quum non omnes naturales ac necessariæ sint, sed alie fortuitæ, alie liberæ, ab ipsa Dei providentia preparata, eadem effectuum sit, oportet, inde manantium conditio.*

V. Dissolvendum & illud postremo est, quod adversus argumenta, quibus veritatem hanc confirmavit Grotius loc. sup. cit., ex miraculis veri nominis &c. & ex futurorum prædictionibus &c. ducta opponere incredulitas impiorum, necnon *infirmorum in fide* temeritas solet, talia miracula scilicet nec ætate nostra conspici, nec ejusmodi prædictiones audiri. Certum est tamen, talia olim visa, olim audita, atque ita ceterum, ut nihil firmius & constantius habeat humana fides, quo innitatur. His ergo certo conficitur, inferiora hæc, humana præsertim, olim fuisse Dei providentia administrata. Germana vero optimi, beneficentissimi, ac immutabilis Dei idea nunquam permittit, vel cogitare, cessasse illum a providendo? Cur enim? Lascrodo nunquam illum cepit, aut fatietas nimis molesti operis? Sed non est in re omnium maxime seria jocandum. Quisquis ratione uti velit, & de summo Deo digne sentire, non potest non assentiri Grotio ibi

dem scribenti, satis esse ad divinæ providentiæ probationem, factum id fuisse aliquando, semel autem constituta providentia, consequens esse, ut tam sapienter ac provide credatur Deus, nunc a talibus abstinere, quam olim ea usurpavit; neque enim æquum est; nec Dei sapientiam concedet, leges universo positas de naturali rerum cursu, & tutorum obscuritate, temere atque passim refigi, sed tum demum, quum digna inciderit causa, ut quo tempore veri Dei cultus toto prope orbe ejectus in uno, eoque admodum angusto mundi angulo, in Judæa scilicet, relidebat, & adversus circumfusam impietatem novis subinde prædiis muniendus erat, aut quum Christiana religio ex Dei decreto per totum orbem spargi primum debuit. Hinc passim Gregorius M. hom. 29. in Evang. ait: „Hæc (signa, videlicet) necessaria in exordio Ecclesiæ fuerunt; ut enim ad fidem cresceret multitudo credentium, miraculis fuerat nutrienda; quia & nos; quum arbuta plantamus, tandem eis aquam infundimus, quosque ea in terra jam coaluissimus, se videmus, & si semel radices fixerint, irrigatio cessabit: quibus nihil magis appositum, & cum ipsa naturæ ratione congruentius. Quamquam nec multæ futurum esset operæ, documentis locupletissimis, quibus refragari sola ut pervicacitas, aut stupiditas possit, demonstrare, etiam post latissime propagatum Christianum nomen, nunquam desisse Deum, argumentis hujusmodi etiam rationibus, æque splendidis tamen, certissimam providentiæ suæ fidem tacere; sed de hoc alias.

VI. Hactenus adversus priscos novosque Epicuræos de Providentia; reliquum est, ut adversus Platonicos nonnulla de ejusdem æconomia dicamus. D. Thomas 3. c. g. e. 76., cujus titulus, *Quod providentia Dei sit singularium immediate*, quoddam ait concessisse, divinam providentiam ad hæc usque singularia procedere, quibusdam tamen mediis causis; triplicem enim providentiam Plato posuit, ut L. 2. Philo. c. 3. Gregorius Nyssenus scribit, *primam* summi Dei, quæ propriis, spiritualibus nempe & intelligentibus rebas, primo & præcipue consistit; deinceps toti mundo, verum quo ad genera solum & species, universaleque causas, *quæ sunt celestia corpora*; secundam, quam Deus cælum circumstantibus tribuit, quæ singulis animalibus,

placitis, aliisque corruptioni obnoxiiis provideretur, eorumque mutationes ac vicissitudines temperantur; *tertiā* statuit providentiam rerum, quæ ad humanam pertinent vitam, quam quidem certis Dæmonibus circa terram existentibus adscribit, quos humanarum actionum putat esse cunctos; secundam tamen & tertiam providentiam a prima pendere decernit, nam Deus summus secundus & tertius constituit provisos. Hanc Platonis positionem D. Thomas excutens, docet, eam, quæ parte omnium providentiam in Deum, ut in primum summumque Auctorem relet, catholicæ fidei regulæ consonam esse, ab ea vero abhorre, quod non omnia singularia divina providentia dicit esse subiecta, quod multis demonstrationibus ad aliquid plane perducit, quarum aliquas perstringemus.

1. Ordo in rebus gubernatis per providentiam constitutus ab eo est, quem Rector sua ipse in mente disposuit, ut forma artis, quæ in materiem inducitur, ab ea, quæ in mente artificis est, derivatur: ubi ergo Rectores multi sunt, quorum alter alteri subest, superior ordinem, quem ipse animo definitivè, inferiori communicet, oportet, ut inferior ars a superiore principia mutuatur. Si ergo secundi & tertii provisos primo, summo nimirum Deo, subesse, a Platone ponuntur, ordinem, quo administranda inferiora sunt, a summo Deo accipiant, necesse est. Secundi autem hi provisos ordinem rerum non generant, universæ & confusæ, sed singularitatem, ac discrete mente comprehensum habeant, oportet: alioqui singularia quomodo possent in ordinem, providentia sua redigere? Singularium itaque ordinem multo magis a summo Deo definitum, ac præstitutum esse, necesse est; multo enim excellentius pleniusque in summo Deo esse, quidquid perfectionis habent, quæ infra illam sunt, ex ipsa Dei summi notione conficitur.

2. In his, quæ humana providentia reguntur, unde est, quod Rex e. c., quæ ratione magna quædam & universalia sint ordinanda, ipse quidem excogitat, ut & l. 3. de nat. Deor. agebat apud Cicero nem Cotta, minorum tamen ordinem non ipse meditatur, sed inferioribus id curæ relinquit? Nonne, quod vel singularium minorum conditiones ignoret, vel quod tanto oneri sustinendo per unum ipse non

sit? laborandum enim in huiusmodi valde esset, multumque temporis infumendum. Quidpiam ne vero simile de summo Deo vel suspicari, germana ejus idea finit? Nonne habet ille singularia omnia distincte & plenissime denotata? Num intelligendo laborat? Tempore nam opus habet, qui omo, indiviso, & maxime simpliciter actu & ipse se, & alia quævis a se perfectissime intelligit? quæ ex dictis abunde patent: *Ipse igitur singularium omnium ordinem excogitat: ejus igitur providentia est omnium singularium immediate.*

3. Si Deus ipse per se inferiora singularia immediate non curat, hoc ideo, vel quia ea despiciat, vel ne ejus dignitas, ut quidam ajunt, immineatur, quod ponebant Stoici, ut ex illis patet, quæ habet Balbus apud Cicero l. 2. de nat. Deor. & l. 3. apud eundem Cotta, Deum scilicet minima non curare, ut agros, vinea, segetes &c. nam nec Rex minima curat: utrumque autem a ratione, quam longe abest! Nonne enim multo dignius est, rerum ordinem dispositionemque provide excogitare, quam in eis operari? Si ergo Deus in omnibus operatur (quod ibidem c. 66. & 67. multis firmissimisque rationibus jam D. Thomas evicerat) quin aliquid de ejus dignitate decedat, immo hoc universalis summæque virtutis ejus maxime proprium est, quid est, cur hæc inferiora despiciat, aut dignitati ejus timeatur, si omnium singularium immediate providentiam habet? Quinque aliis demonstrationibus, nec non & Scripturarum testimoniis eandem hanc veritatem ibidem confirmat Angelicus; sed pauca hæc delibasse, satis est.

VII. Dignissima tamen est, quæ notetur, ejus doctrina cum r. p. q. 22. ar. 3., tum l. 3. c. g. c. 77., quæ perbelle componuntur quædam eloqui divini loca, quæ pugnare specie tenus videntur. Statuit ille, duo in providentia spectari posse, rationem scilicet ordinis, seu rerum, quæ providentiæ substant, directionem in finem, & ordinis hujus executionem, quæ gubernatio dici solet. Si de prima sit sermo, Deus solus ipse per se omnibus providet; Solus enim rerum omnium, etiam minimarum habet in mente sua rationem, ideam scilicet, ordinem atque dispositionem, solus inferiores causas, quas ad certos effectus ordinavit, eos edendi virtute donavit, ideoque & causarum ad effectus, & ho...

& horum ad causas ordinem solus habet perfectissime comprehensum. Huc propterea spectavit Job, quom c. 34. ait: *Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est?* Huc & Gregorius M. interpretatio: *Mundum per se ipsum regit, quem per se ipsum condidit.* Secus de providentia: executione dicendum; neque enim Deus ipse per se eam exequitur, sed inferiora per superiora gubernat, non quod virtus ejus, quæ inhaerens est, tantæ provincie gerendæ par non sit, sed propter bonitatis suæ abundantiam, ut dignitatem causalitatis etiam creaturis communicet. Huc referenda, quæ Psal. 102. leguntur: *Benedicite Dominum omnes Virtutes ejus, Ministri ejus, qui faciitis voluntatem ejus.* & Psal. 143. *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, qui faciunt verbum ejus;* hincque apparet, hæc testimonia cum verbis Job non collidi.

VIII. Quam vero conveniens sit, inferiores virtutes agentes divina providentia executrices esse, loc. cit. c. 9. luculentissime demonstrat Angelicus. Quam enim ad providentiam: duo spectent, ordinatio scilicet, & ordinis executio, primum intelligentia fit, quare qui perfectiori intelligentia vident, aliorum dicuntur ordinatores, nam sapientis est, ordinare, alterum vero virtute efficiente perficitur. Horum autem duorum est contraria ratio; nam quo ordinatio perfectior est, eo magis descendit ad minima, horum tamen executio inferiorum virtutem decet, quæ cum effectu proportionem habet. Nonne autem in Deo & perfectissima ordinandi sapientia, & perfectissima agendi virtus? Rerum ergo omnium, minimarum etiam, ordinem sapientia ipse sua disponat, oportet, minima vero esse infima, per inferiores alias virtutes, per quas ut universalis ac summa causa per singulares, subjunctaque agit, exequatur. Rursus ad dignitatem Rectoris attinet, plures habere Ministros, variisque gubernationis suæ executores; eo enim alius magisque dominatus ejus ostenditur, quo plures diversorum graduum sibi habet obnoxios. Cujus vero Rectoris dignitas cum divinæ administrationis dignitati conferri potest? Decet ergo, per diversos agnitionum gradus fieri divine providentia executionem. Postremo: Ut causa prior est effectu, ita & causarum quam effectuum ordo nobilior est, eoque magis di-

vinæ providentiæ perfectio demonstratur. Si autem nullæ essent causæ medix, quæ divinam providentiam implerent, nonne solus in rebus effectuum, non causarum ordo esset. Ipsa ergo divinæ providentiæ perfectio postulat, ut melius causis ad eam implendam utatur. Qui plura desiderat, eundem ibidem adeat: & hæc quidem de Providentia generali, seu, ut loquitur. D. Thomas, respectu omnium.

PRÆLECTIO XIX.

De prædestinatione.

I. **P**ost considerationem divine providentia, ait D. Thomas in prooem. q. 23. 1. p., agendum de prædestinatione, & quidem perquam ordinate; est enim prædeterminatio providentia specialis, & generalis providentiæ pars, ut idem ait 3. c. 8. c. 163., secundum quod homines ex divina providentia ordinantur in ultimum finem. De obscurissimo hoc & incomprehensibili arcano dicturis animus est, ea solum persequi, quæ utilia & scitu necessaria sunt, atque capiendæ legitimæ mysterii hujus notioni opportuna, alia vero mittere, in quibus Scholastici, quibus plus ori est, multi esse solent; quarum quatuor prælectionibus hæc, quæ apud plerisque interminata sermo est, nobis erit conclusa tractatio, quarum prima de varia nominis hujus Prædestinationis significatione, ac de rei communiori usu significatæ: finitione, partitione, atque, ut loquuntur, existentia, secunda & tertia de prædeterminationis causis, quarta erit de ejusdem effectu.

II. Esti prædestinationem non tantum ad bonum, sed etiam ad malum, non utique culpæ, sed peccatæ, Valentini Concilium can. 3. ex Augustino tradat, *fi denter, ajens, confitemur prædeterminationem electorum ad vitam, & prædeterminationem impiorum ad mortem*, ad gehennam scilicet, usus tamen obtinuit, ut in optimam partem nomen hoc usurpetur, impiorum vero æternum in interitum prædeterminatio reprobatio passim dicatur. Hinc loc. mox cit. c. 9. D. Thomas præzelar ait: *Quia* „ostensum est, quod divina operatione „aliqui diriguntur in ultimum finem per „gratiam adjuti, aliqui vero eodem gratiæ auxilio, deferri ab ultimo fine decidunt, omnia autem, quæ a Deo aguntur,

tur, ab æterno per ejus sapientiam pro-
 visa, & ordinata sunt, ut supra osten-
 sum est, necesse est, prædictam homi-
 num distinctionem ab æterno a Deo
 esse ordinatam. Secundum ergo. quod
 aliquos ab æterno præordinavit ut diri-
 gendos in ultimum finem, dicitur eos,
 prædestinasse; unde Apostolus dicit ad
 Eph. 1. : *Qui prædestinavit nos in ado-*
ptionem filiorum secundum propositum
voluntatis sue : Illos autem, quibus ab
 æterno disposuit, se gratiam non datu-
 rum, dicitur reprobalisse, vel odio ha-
 buisse, secundum illud, quod habetur
 Malach. 1. *Jacob dilexi, Esau autem*
odio habui. Ratione vero ipsius disti-
 ctionis, secundum quod aliquos repro-
 bavit, & quosdam prædestinavit, at-
 tenditur divina electio, de qua dicitur
 ad Eph. 1. : *Elegit nos in ipso ante*
mundi constitutionem. Sic igitur patet,
 quod prædestinatio, & electio, & re-
 probatio est quædam pars divinæ pro-
 videntie &c.

III. Prædestinatio autem alia ad finem
 est, alia, ut ajunt, ad media. Prima di-
 vine voluntatis propositum est, quo nonnul-
 los æternæ gloriæ participes facere statuit:
 altera ejusdem voluntatis propositum, quo
 electis ad gloriam impartiri gratiam, de-
 crevit, qua sibi merita comparent ad ob-
 tinendum hunc finem plane necessaria, &
 magnum præterea *perseverantia donum* :
 duplex hæc tamen prædestinatio unus i-
 demque est divinæ mentis actus, sola in-
 telligentia nostra pro rerum, ad quas fer-
 tur, varietate distinctus. De sola ad glo-
 riam prædestinatione habenda nobis hoc
 loco verba, cujus cum in sacris literis,
 tum apud Patres varia nomina occurrunt.
Dilectio dicitur, seu eximius Dei amor
 adversus aliquos, quibus æternæ gloriæ
 bonum efficaciter vult : *electio*, quia alios
 præ aliis accipit, & assumit ad vitam :
discretio, quia homines inter ex eadem
 perditionis massa coagmentatos. internoscit,
 hos ab illis voluntate sua disgregat, hos
 in *vasa gloriæ*, illos in *vasa contumeliæ*
apta in interitum effingit : propositum, deni-
 que, seu voluntas, divinæ decretum, quo
 benignissime certos. aspicit æterna gloria
 beandos. Hinc prædestinatorum in divino
 eloquio multa, eaque præclara nomina.
 A Christo, apud Jo. in Evan. dicuntur
electi sue ad se cogniti, quibus ipse vi-
 tam æternam dat : apud Lucam *pupillus*

grex, cui regnum dare, Patri complacuit : apud
 Math. *Benedicti a Patre*, quibus
 paratum est regnum a constitutione mundi ;
 a Paulo vero, *dilecti, electi, præcogniti*
ante mundi constitutionem, *præordinati in*
vitam æternam, *vocati secundum propositum*
gratiæ, vasa misericordiæ, vasa in honorem
&c.

IV. Prædestinationis ad gloriam, quæ
 definitio? Dux apud Theologos celeberrimæ
 servatur, prima Augustini l. de dono
perseverantiæ. c. 14. : *Prædestinatio est præ-*
scientia, & preparatio beneficiorum Dei,
 quibus certissime liberantur, quicunque li-
 berantur, in qua quidem definitione ger-
 manæ Augustini doctrinæ jejunus plane
 sit, oportet, qui *præscientiæ* nomine scienti-
 am mediam, ut ejus Patroni contendant,
 ab Augustino designatam putet. Ex iis,
 quæ Prælect. XIII. dicta sunt, luculentissi-
 me patet, præscientiam ab Augustino
 notari effectricem, seu divinæ voluntatis pro-
 positum junctam, ac nixam, qua Deus, & co-
 gnoscendo decernit, & decernendo cognoscit,
 quemadmodum Augustinus perpetuum est, *præ-*
destinatione sua præscisse Deum, quæ fuerat
ipse facturus. Posita hac effectricæ præ-
 scientiæ, seu certo proposito, quo Deus
 aliquos ad gloriam eligit, finis hujus gratia
 Deus electis opportuna adminicula
 præparat, sua illis beneficia largiri statuens,
 quibus vitam æternam reipsa obtineant,
 gratiam nimirum, sive quam *habitualement*,
 sive quam *actualem* suapte efficacem vocant,
 eximium præsertim perseverantiæ
 donum, quibus adjuti certissime liberantur
 ab interitu æterno, beatæque vitæ com-
 potes fiunt, *quicunque liberantur*, seu
 quotquot Deos. consequente voluntate li-
 berare proposuit, & salvare. Altera D.
 Thomæ 1. p. q. 23. ar. 1. in c. : *Præ-*
destinatio est ratio transmissionis creaturæ
rationalis in finem vitæ æternæ in mente
Dei existens, cujus definitionis sanior nul-
 lus interpres, quam ipsemet ejus Auctor,
 qui mentem suam ita aperit. Posita spe-
 ciali Dei dilectione, qua aliquibus æternæ
 vitæ bonum efficaciter vult, posita & e-
 lectione, qua inter ab se peculiariter di-
 lectos, aliosque non item internoscens,
 hos ab illis rato proposito disgregat, &
 decernit, quos precipue dilexit, elegitque,
 Deus in finem æternæ vitæ ordinat diri-
 gitque per definita quædam media, quæ
 ad finem hunc certo perducunt. Quare,
 ut ipse ibidem docet, prædestinatio divini

Intellectus efficientis, quem *prædictum* dicant, actus est, quosdam ad gloriam ordinans atque dirigens certis modis obtinendam, intelligentia tamen nostra divini voluntatis actu posterior, quo Deus tantum eis bonum singulari dilectione voluit, illosque ad eo fruendum elegit.

V. Præcipua hæc tamen dilectio, electio, prædilatatio in Deo num vere est? Pervulgatum, prædilatationem omnem a Semipelagianis explosam, quasi vero electio polita pelli iret humana libertas, induceretur inexorabile fatum, adigerenturque ad desperandum homines. Nulla propterea Semipelagianis *consequens*, ut supra notatum est, Dei voluntas, singularis nullus erga aliquos amor, discretio nulla, nulla electio, sed generalis solum, indifferens, & indifferata salutis omnium omnino voluntas. Unde ergo eorum, qui salvi fiunt, a tot iis, qui pereunt, discretio? A solo recto, vel pravo liberi arbitrii usu. Proxime ad horum errorem accessisse perhibetur Ambrosius Catharinus, qui legum licet, quam Theologie consultus, & ex *jurisperito*, ut ei in apol. exprobat Dominicus Soto, *repente Theologus*, novum tamen in prædilatationis negotio systema posuit. Ecquod istud? Eorum, qui salvi fiunt, duas suo marte veluti classes constituit, in quarum prima locavit eximie sanctitatis electos, ut Virginem Deiparam, Sanctos Apostolos, Martyres, aliosque virtutibus ac miraculis spectatissimos: in alteram coniecit, minoris meriti ac sanctitatis homines, ut parvulos baptismo tinctos ante rationis usum morte præreptos, adultos item mediocri pietatis, quibus feliciter obigit, ut statum gratiæ cum morte conjungerent. Dat, priores a Deo prædilatatos, ampliorique adjutos gratia, ut beatitudinis participes fierent, non item posteriores, quorum nulla in Deo prædilatatio, specialis amor nullus, nullus delectus; nam unus divini voluntatis antecedentis, & communium auxiliorum ope docet, hos cælum obtinuisse, & obtinere. Inter Theologos sunt, qui hanc Catharini opinionem *novum commentum*, sunt, qui *solemnem errorem*, sunt & qui *hæresim manifestam* appellant; nec sane ab errore purgari potest secunda novitiæ hujus positionis pars, cujus Auctor nullam inferioris probitatis ac meriti hominum electionem, nullum divini voluntas is consequentis propositum, specialem in Deo nullam

horum providentiam agnoscat; quare repellendus ille cum Semipelagianis, qui vultum sentire ex parte voluit, ac demonstrandum, omnes omnino, qui reipia salvi fiunt, ex æternitate a Deo prædilatatos, seu ordinatos efficaciter in finem æternæ vitæ, prioribusque auxiliis ab æterno preparatis adjutos ad finem hunc certissime obtinendum, nec quomquam, cujuscumque demum conditionis meriti que sit, saluum actu fieri, quem Deus eximie non ex æternitate dilexerit, elegerit, atque prædilatavit.

VI. Ad veritatis hujus confirmationem quid illustrius validiusque Apostoli verbis ad Rom. 8. : *Quos prædilatavit, hos & vocavit, quos autem vocavit, hos & justificavit, quos autem justificavit, illos & glorificavit.* Ad quæ verba nihil magis apostolus D. Thomæ glossa ibidem lect. VI. 2. „ *Quos prædilatavit &c.* Prædilatatio autem Dei irrita esse non potest secundum illud Jesh. 14. *Juravit Dominus exercituum dicens, si non, ut putavitis, ita erit, & quomodo mente tractavitis, sic eveniet.* Primum autem, in quo incipit impleri prædilatatio, est vocatio hominis, quæ quidem est duplex, una exterior, quæ fit ore prædicatoris. . . . alia interior, quæ nihil aliud est, quam quidam mentis instinctus, quo cor hominis movetur a Deo ad assentiendum his, quæ sunt fidei vel virtutis, & hæc necessaria est, quia cor nostrum se ad Deum non converteret, nisi ipse Deus nos ad se traheret. . . . etiam hæc vocatio in prædilatatis est efficacis, qui hujusmodi vocationi assentiuntur; unde secundo ponit justificationem, quam dicit, *quos vocavit, hos & justificavit*, scilicet gratiam intinundando. . . . hæc autem justificatio etsi in aliquibus frustratur, qui non perseverant usque in finem, in prædilatatis tamen nunquam frustratur; Unde tertio ponit magnificationem, quam dicit, *hos & magnificavit*. . . . uno quidem modo per perfectum virtutis & gratiæ, alio autem modo per exaltationem gloriæ. . . . Ponit autem præteritum pro futuro, si intelligatur de magnificatione gloriæ, vel propter certitudinem futuri, vel quia, quæ in quibusdam est futurum, in aliis jam est completum. „ Quicumque ergo a Deo magnificatur, seu æternæ gloriæ possessionem adeunt, præ-

designati ex Apostolo sunt, tam efficaciter propterea a Deo vocati, ut vocanti consentiant, nec frustra iustificati, sed ita, ut in finem usque in accepta iustitia perseverent: soli ergo glorificantur a Deo praeordinati: nullus ergo tanti beneficii compos, nisi a Deo praeordinatus. Ab Apostoli ergo sententia palam discesserunt Semipelagiani, qui divinam universim exploserunt praeordinationem, discessit & Catharinus, qui inter eos, qui salutem assequuntur, inepte dilinxit &c.

Quid & iis luculentius, quae extrema mundi die Christus iis, qui a dextris erunt, dictum Mathaeus scribit c. 25. *Venite benedicti Patris mei: possidete regnum, quod vobis paratum est a constitutione mundi*, seu, interprete Augustino, *ante mundum, & ante omnia tempora*? Nonne a dextris Christi tunc erunt electi omnino omnes, quibus a constitutione mundi, sive ex aeternitate paratum regnum Christus affirmat? Generali ne solum & antecedente voluntate, paratum? Hocannon & maledictis, qui in lava erunt, a Deo paratum? Nam & ii beatitudinis aeternae capaces a Deo facti, in salutis viam directi, iis quoque oblata communia auxilia, quibus proxime verique possent, vitam beatam adsequi. Benedictis ergo in dextra positis paratum a Deo voluntate consequente efficacique & rato proposito regnum, seu iis insigniter praemaledictis dilectos, electos, praeordinatos negare quis potest sine manitea ejus, qui summa veritas est, injuria? Ululne etiam in laudatis aeterni Judicis verbis Catharinianae distinctioni locus? A dextris Christi num soli tunc eximie Sancti? Annon & omnes omnino, qui *Deum jam vident sicut est*? Omnes autem iisdem plane suavisissimis verbis ad parati omnibus regni a constitutione mundi plenam, numerisque omnibus absolutam possessionem accituros est Christus: Si ergo iis divina praeordinatione certissime paratum fuit, cur non & reliquis, quos perinde Christus allocuturus est?

Sed & illud quam decretorium, quod idem Christus ait: *Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*, quod & Paulus: *Non coronabitur, nisi qui legitime*, idest ad exitum usque, certaverit? Quam solis itaque in finem usque perseverantibus obventura sit salus, nec aliis reddenda corona, quam quorum

constans fuerit, & productum ad mortem usque certamen, necessario consequitur, solos salvos esse praeordinatos, nec alios tam excelsis ac beato loco futuris, quam quos ex aeternitate Deus elegit. Dubitari ne vero citra fidei injuriam potest? Quorum est usque in finem perseverare, & legitime certare? Omniumne? Annon hoc est magnum & prestantissimum Dei donum, non generale utrique & commune, nec ex eorum numero, quae omnibus promiscue sive qui salvi sunt, sive qui pereunt, offeruntur, sed praecipuum & peculiare, quod certis solum insigniter a Deo dilectis datur? Non est ergo illud divinae antecedentis, ex qua ad homines sola manent generalia & communia beneficia, sed consequentis voluntatis donum, eximie scilicet quorundam dilectionis, certique proposito eisdem in finem aeternae vitae efficaciter adducendi. Quid autem praeordinationis nomine venit, nisi certum hoc Dei propositum, nisi eximius ejusdem adversus aliquos amor, nisi consequens ejus voluntas? In solis itaque praeordinatis vi praecipuum hoc a Deo beneficium ponitur, horum duntaxat est aeterna salus, nec ullus jam hujus particeps, qui ex numero non sit electorum.

Demum absurda haec Semipelagianorum & Catharini positio cum iis nulla potest ratione componi, quae idem Christus ait, *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos*, & Paulus: *Deus operatur omnia secundum consilium voluntatis suae*. Jam enim, si praeposteræ huic positioni locus sit, neque eos qui salvi sunt, Deus elegit, sed hi potius Deum, nec eorum salus secundum consilium divinae voluntatis esset. Itane? Ita plane. Quod tunc esset speciale divinae voluntatis de aeternorum salute consilium, quod propositum, quae electio, si non a Deo praeordinati salvi reipsa essent? Nonne tunc eorum salus unice esset ex generali Dei ac antecedente voluntate, qua omnibus omnino communia & suapte flexibilia atque commutabilia obtrundendae salutis adminicula praeparavit, ac offert, & libero eorumdem arbitrio opportune ad capellendam aeternam vitam his adminiculis uso? Unde tunc horum ab iis, qui in aeternum interitum abeunt, discretio? Num a divinae voluntatis consilio, ac proposito singulari, quod nullum agnoscitur? Num

a cer-

certa Dei electione, quæ profus excluditur? Nonne ex humana libertate, quæ commune & indifferens beneficium in proprium bonum indultitia sua convertit, quodque erat natura sua flexibile, determinavit, reddiditque assensu suo efficax & salutare? Non itaque electi a Deo, sed ab eis electus Deus, cujus gratia vi sua non æstiose efficacitatem addere voluerunt: salutem ipsi suam operati sunt secundum voluntatis suæ consilium, non divinæ; Quum enim hæc salutem omnium haberet sibi generatim & sine delectu propositam, nec quibusdam præ aliis ad eam comparandam potiori ope præstaret, sua ipsi diligentia moliti sunt, ut ex communibus ejus auxiliis salutis suæ compendium facerent.

VII. Quorum Augullianum, Prosperum, Hilarium, Fulgentium Semipelagianis obijciamus? Ullone loco horum auctoritatem numerarent, quorum doctrinæ fuerunt perquam insensu? Catharinus ea premendus est, qui, si fuisset in Augustini operum æque saltem, ac in Jurispritorum lectione versatus, non potuisset non intelligere, adversari apertissime commentum suum constanti Augustini, Discipulorumque ejus doctrinæ, nec quidquam ab ea magis alienum, quam perseverantiam, æternamque salutem iis ascribere, quos Deus suos inter electos æterno proposito non retulerit. Quid enim ab Augustino frequentius inculcarum, quam eorum esse, perseverare, fierique salvos, qui de *prædestinatorum* numero fuerint? L. 4. cont. Jud. c. 4., cur duorum a vulva recentium parvulorum alter ante obitum baptismo tingatur, alter absque baptismo decedat, non aliam rationem reddit, quam quod *prædestinatus* prior esset, non item alter. Obijciunt Juliano, quod ait Paulus, *Bonitas Dei ad poenitentiam adducit; verum esse, constat, ait, sed, quem prædestinavit, adducit*. Quid iis disertius, quæ in l. de corrept. & gr. c. 1. habet: *Negue hos moveat, quod filiis suis quibusdam Deus non des perseverantiam; absit enim, ut ita esset, si de illis prædestinatis essent. Et vocatis secundum propositum, qui vere sunt filii promissionis*? Sexcenta hujusmodi proferri ex Augustino possent ad obtinendam singularem hæc Catharinæ opinionem, nisi vanum esset, de re notissima, plus quam oporteat, laborare.

Chignoli Tom. II.

Minusne vero abhoret illa a D. Thomæ doctrina, a qua discedere Catharinum, instituti sui jure verabant? Quid Angelico ratum magis & fixum, & principii ipso naturæ lumine explorati loco sæpius positum, quam *omnia, quæ a Deo aguntur, ab æterno per ejus sapientiam provisæ ac ordinatæ esse*? Quare quum æternam quorundam salutem in tempore ab eo fieri, non possit, intacta fide, negari, hæc ab æterno per ejus sapientiam provisam ac ordinatam fuisse, necesse est.

VIII. Hæc si ita sint, adjunt Semipelagianum, quanta hominibus ausa datur ad delictum & inertiam in salutis æternæ negotio, vel ad ponendam abjiciendamque omnem ejusdem spem! Quæ jam precum, prædicationis, bonorumque operum necessitas aut utilitas? Quæ jam in prædestinatis peccandi libertas? Sunt hæc tamen inaniter exaggerata, jamque a nobis satis diluta Prælect. XI. de Præscientia Dei n. VIII.. Num enim Deus prædestinatione sua homines ad æternam vitam nuncunque ordinar, eligique? Annon ad eam certa via ac ratione, precibus nempe, mali fuga, legis divinæ implendæ studio, atque non intermissa cura &c. obtinendam? Tantum abest itaque, ut bonorum operum humanæque industriæ necessitatem utilitatemque abigat prædestinatio, ut potius eam inducat & firmet, quam exploratum sit recte facta viam esse a Deo præfinitam, quam persequatur, oportet, qui *velis ad vitam ingredi*. Soli itaque increduli, aut insipientes arripere negligentia aut desperationis ansam ex hoc dogmate possunt, si fideles contra ac cordati in eo habent solertia ac spei stimulos atque incitamentum, quia persuasum firmissime habent prædestinationem, nisi per bona opera, ad vitam non perventuram æternam. Reolenda, quæ loc. mox cit. adversus divinæ præscientiæ hostes dicta sunt; nec enim vacat, eadem reficere. Est autem hujus præcipua ratio, quod, licet firmissimum sit, & plane immutabile divinæ voluntatis prædestinantis propositum, nec trutinari illud quisquam possit, nolle tamen certo nemo aus potest, nisi arcaum hoc ei pendere Deus voluerit, electus ne ipse sit, an relictus; quare prædestinationis divinæ firmitas atque immutabilitas nemini potest aut uimiam securitatem, aut desperationem injicere. Exemplo sit pessimum & im-

implacabilis humani generis hostis Satanas. Et si probe norit, utut electis Dei insidias struat, atque ad eos perdendos dolos machinasque omnes commoliatur, eorum tamen neminem damnatum iri, perituros contra certissime *filios perditionis*, etsi nihil ipse operæ ad eorum perniciem conferat, ulline fallacia, praxiligiis, insidiis parci, ut homines fallat, ad peccandum pertrahat, impellarque in æternum exitium? Ecur vero? Quod eum lateat, quos prædestinavit Deus, quove repulerit. Singuli similiter homines, æternum erga se divinæ voluntatis propositum quum ignorent, incumbere in peccatis opera continenter debent, studiosque a peccato cavere; unum enim hoc certum quisque atque compertum habet, nemini nisi per recte facta, salutem obtinere, nec perire quempiam, nisi propter admitta scelera. Prædeterminatione quoque libertatem auferri, falsum est quam quod maxime; quum sit enim illa providentiæ pars, de ea air verissime D. Thomas, perinde ac de providentia, philosophandum, cujus etsi certissimus sit & plane immobilis ordo, non sunt tamen, quæ providentiæ subduntur, necessaria omnia, sed fortuita, & contingentia multa, pro causarum proximarum, quas ad certos effectus divina ordinavit providentia, indole ac conditione. Etsi ergo & ipsa suapte omnino constans & rara sit divina prædetermination, non perimit tamen electorum libertatem, ex qua contingenter provenit prædeterminationis effectus. Deus siquidem, ut per se dictum est, omnia temperat, & singulis providet, ut eorum natura fert. Naturæ autem hominis nonne est, libere agere, atque posse bonum vel malum eligere? Qui ergo naturas rerum non perimit, sed consecrat, Deus prædestinatos ita in vitam æternam ordinat, ut eis libertatem a bono discedendi ad malum non adimat.

IX. Quoniam autem prædeterminationem Dei certissimam & plane invictam diximus, nemo putet, eo solum nomine ratam illam esse, quod Deus exploratissimum habet, quod, & qui futuri suæ vitæ æternæ participes. Ita quidem Molina, ejusque allicij, qui solam divinæ prædeterminationis certitudinem, ut loquuntur, *prescientia*, & *cognitionis* attribuunt, quæ vero efficientiæ, seu, ut vocant, *causalitatis*, eripiunt. Est quidem hæc eo-

rum opinio legitimam scientiæ mediæ, & gratiæ congruæ consecrarium, perinde tamen ac illa, absurdum; præterquamquod enim Augustino palam adversatur, a quo definita prædeterminatio, *prescientia* & *preparatio beneficiorum Dei*, quibus certissime liberantur, quicunque liberantur, hoc argumento convellitur. Si prædestinatio certa solum, quod prænovit Deus, electos libero arbitrio, & gratia flexibili recte usuros, & salvos fore, quin præcipua quædam auxilia suapte efficacia preparavit, quibus ad vitam certissime deducantur æternam, jam non erit prædestinatio peculiaris Dei erga electos amor, nec singulare omniumque potissimum beneficium; electi propterea non magis obstricti Deo, quam reprobi. Quid enim illis præ his amplius impertitum, si illos iccirco prædestinavit, quod præstiterit libertatem suam bene usuros, si iidem ac equalibus generalis, indifferentis, ac flexibilis gratiæ donis illos affecit, ac reprobos, imo, ut ait Molina, quandoque parioribus ac minoribus? Eosne eximie præ his electos a Deo dixerit, qui nullum is præstantius, imo minus interdam bonum voluit? Quid est, quod Deo plus debeant, a quo nihil amplius habent, imo minus etiam acceptum? Hæc vero cum ratione recta, & cum iis, quæ de amore Dei adversus electos Scripturæ sacræ, Patres, & Concilia tradunt, componi possunt, veritatis studiosi judicent.

X. Videntur sibi tamem, hæc egregie conciliare. Etsi enim, ajunt, quæ electis ac reprobis a Deo conferunt, gratia æqualis sit, ejusdemque conditionis *physice*, & *quoad entitatem*, in iis tamen quam in his major potiorque est *moraliter*, & *in ratione beneficii*; congruit illa enim cum electorum indole, temperamento, moribus &c. vel in iis loci, temporis &c. adjunctis tribuitur, in quibus a Deo præstitum est, fore, ut oblata gratiæ consentiant. Annon autem hoc beneficium inique, quo sunt Deo magis devincti, quam reprobi? In primum est tamen hoc effugium ad elaborem; primo enim Adversarii reperiunt prædeterminationis gratiæque efficacitatem, & peculiarem Dei erga electos amorem a quopiam naturali, indole scilicet, habitudine, vel a loci, temporis, aliisque ejusmodi adjunctis, in quo quantum absurdi sit, quis non videt? Deinde, etsi Deus suam ad ingenium,

mo-

mores &c. gratiam accomodet, vel idoneorum ad eam largiendam loci, temporis &c. opportunitatem arripit, effectus hinc consequens, bonis scilicet liberi arbitrii usus a divina hac electione non proficiscitur? Assensuonem, auctore Molina, homo tunc gratia præbet, quia innata sua libertate determinare ipse se voluit ad assentiendum, quod Deus scientia media lumen præterente ante quodcumque voluntatis suæ propositum, ante prædestinationem quamlibet, futurum certo esse, prænovit. Non est ergo consensus ille ex peculiari Dei dilectione, atque electione, sed a libero humanæ voluntatis proposito, quod scientia media exploratum Deus ex æternitate præscivit. Quid vero si Deus postea eligere dicitur hæc adjuncta, in quibus homo gratia consentit? Plusne Deus propterea electus præ reprobo obstrictus erit? Quam hæc adjunctorum electio in prædestinati consensum, perseverantiam, ac salutem, teste Molina, non influat, sequitur enim certo futuri consensus præsentem, quid potest momenti addere, ut insignioris beneficii vinculo prædestinatus Deo devinctus sit?

XI. Multum, ajunt acutiores alii. Quid enim si Deus Petrum e. c. gratia tunc assensurum esse, præscierit? Integrum: nonne illi erat, opportuna Petri poenitentia ac saluti loci, temporis &c. adjuncta captare, vel prætermittere? Nam & eadem vel alia hujusmodi Judæ respicientia opportuna præsciens, eam tamen sequi noluit opportunitatem. Quod ergo adjunctis isdem, aut aliis perque idoneis ad salutem Petri uti voluerit, non autem Judæ, eximie erga Petrum dilectionis fuit. Car ergo Petrus præ Joda Deo non magis obstrictus? Hinc scientiam mediam, gratiamque congruam cum Augustini de gratuita prædestinatione sententia optime coherere contendunt. Cæterum neque hac via elabuntur, neque absurdum evadunt, in quod sua illos sententia conjicit; Eximius enim ac singularis Dei adversus prædestinatos amor, quem literæ sacræ, Patres, & Concilia commendant, supra naturam est; eo enim certis ab se electis hominibus bonum æternæ vitæ Deus efficaciter vult: quem Adversarii obtrudunt, nonne totus intra naturæ ordinem? Ad quid enim fertur? Nonne ad naturalia bona, ingenium puta, temperamentum &c. vel tem-

poris, loci, aliaque ejusdem conditionis adjuncta? Vel ergo fateantur, oportet, Deum vitæ æternæ bonum electis perque ac reprobis velle, illos propterea præ his nihil amplius debere Deo, vel salutis æternæ negotium, quæ supra naturam sunt, præstantissimum, cælestem videlicet gloriam ab aliquo mere naturali, ab adjunctis nimirum loci, temporis &c. vel ab ingenio, temperatione &c. pendere, si major Dei gratia electis dilectio in hoc demum tota sit posita, in captanda videlicet temporis, loci &c., in quibus consensus gratia flexibili præcogniti sunt, opportunitate, vel in iis eadem, & par, qua reprobi, gratia donandis, quæ sit tamen cum eorum indole, affectionibus, moribus &c. congruens; quo quid absurdius dici, aut existimari potest?

XII. Tamen vero Deus voluntatis suæ propositum, quo aliquos ex æternitate ad cælestem gloriam elegit, comprehensum habeat, & plane perceptum, ita illud homines latet, ut nemo usque, nisi id a Deo speciatim acceperit, scire certo possit, se prædestinatos inter a Deo relatum, quam veritatem in divinis literis testatissimam adversus infamam Novatorum hanc sibi cognitionem arrogantem temeritatem Trident. Synodus. sess. 6. c. 12. definivit, *Nemo, ajeus, quando in hac mortali vita vivitur, de arcano divine prædestinationis mysterio usque adeo presumere debet, ut certo statuat, se esse in numero prædestinatorum. . . nam nisi ex speciali revelatione sciri non potest, quos sibi Deus elegerit: can. autem xv. temerariam hanc Novatorum positionem anathemate confixit. Car vero Deus arcantum hoc homines latere voluit? Ut mediam atque tutissimam salutare meum inter, ac spem persequentes viam, cum timore & tremore salutem nostram operemur; ac satagemus, ut per bona opera certam nostram vocationem ac electionem faciamus, quemadmodum ab Apostolorum Principibus Petro & Paulo graviter commoneatur. Qui autem, ut solus numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat, ita & solus denotatum habet electorum numerum, Deus illum ne formaliter solum, ut ajut, an etiam materialiter novit? Vereres quoddam opinatos esse, Deum certo quidem scire, centum vel mille salvandos, non autem singulatum qui ii sint, memo-*

rat D. Thomas 1. p. q. 23. ar. 7., præ-
 postere tamen & falso; quoniam enim ne-
 mini æterna obvenitura sit vita, nisi quos
 Deus elegerit atque prædestinarit, qui
 ignorare ipse potest, qui definite felices it
 sint, in quibus tantum ponere beneficium
 ex æternitate decrevit? Valide ibidem
 absurdam hanc opinionem D. Thomas
 refellit, probatque prædestinatorum nu-
 merum certum Deo esse non solum ratio-
 ne cognitionis, quia videlicet scit, quot
 sunt salvandi, sic enim Deo certus est et-
 iam numerus guttarum pluvie & arene
 maris, sed etiam ratione electionis . . .
 & per modum cuiusdam principalis præ-
 stitutionis. Quotus vero est electorum nu-
 merus? Arcanum hoc curiosius scrutari
 ausi nonnulli, ut ibidem refert Angeli-
 cus, tot ex hominibus salvos fore, san-
 xerunt, quot ex Angelis a salute excide-
 runt, alii, tot futuros æternæ felicitatis
 compotes, quot in bono constantes An-
 geli ea fruuntur, alii demum, tantum
 esse electorum hominum numerum, quan-
 ta bonorum malorumque simul est Ange-
 lorum multitudo: *Sed melius dicitur*, ait
 verissime ac modestissime D. Thomas,
*quod soli Deo cognitum est numerus electo-
 rum in superna felicitate locandus, quod
 & suis in precibus constitetur Ecclesia.*

PRÆLECTIO XX.

De prædestinationis causis.

I. **U**T quatuor cuiusque rei causas
 distinguere Philosophi solent,
 efficientem scilicet, materialem, formalem,
 ac finalem, ita & Prædestinationis Theo-
 logi. Efficientis sola divina voluntas est
 quosdam ad coelestia regnum eligens, fi-
 nalis bonitatis aliarumque divinarum per-
 fectionum declaratio, materialis sive ma-
 teries, in qua versatur, Angelus vel ho-
 mo, formalis demum, quam & motivam
 dicunt, a qua voluntatem Dei excitatam
 permotamque concipimus, ut hos præ-
 istis eligeret, hos non illos prædestinaret,
 in his suam per modum misericordie, in
 illis per modum iustitiæ manifestare de-
 cerneret bonitatem. De prioribus tribus
 non est, cur dicamus; nulla enim de his
 inter Theologos controversia, non item
 de quarta; decipiant enim acerrime, an
 prædestinationis causa formalis sit sola
 Dei bonitas, liberalitas, & dilectio gra-

tnita, an meritum præscientia, seu an
 Deus hos non illos elegit, unice quia
 voluit, an quod hos libertate recte usu-
 ros, consensurosque gratiæ suæ prævide-
 rit, de qua quaestione antequam senten-
 tiam dicamus, prænotare, opportunum
 est, a Theologis divinæ, ut humanæ,
 mentis actus solere distingui atque ordi-
 nari. Est enim omnia in Deo unum
 idemque reipsa sint, divina tamen, ut
 vere sunt, nec intelligere possumus, nec
 exprimere; quare humanorum instar ea
 concipimus, nostraque intelligentia distin-
 guimus. Ut ergo nos finem primo co-
 gnoscimus, hinc cognitam voluntate app-
 etitamus, mox de mediis consilium ini-
 mus, seu disquirimus, quæ sint ad illum
 obtinendum idonea, exin iudicamus, hoc
 illo esse opportunius, ideoque eligendum:
 Iudicium hoc sequitur electio, subin ra-
 tionis imperium de præstando eo, quod
 electum est, demum usus, seu exteriorum
 virium applicatio ad exequendum,
 ut finem, quem nobis ipsi proposuimus,
 assequamur: Haud secus proportionem
 tamen, divina æstinamus. Denum primo,
 concipimus possibilia omnia, tres præfer-
 tim rerum ordines, naturæ scilicet, grati-
 æ, & hypostatice unionis, scientia sim-
 plicis intelligentiæ attingisse, hinc, quo
 bonitatem declararet suam, voluisse in
 trino hoc rerum ordine se ipsum commu-
 nicare, naturam scilicet humanam con-
 dere, eandem cum ipsa divini Verbi
 Persona conjungere, huiusque naturæ in-
 dividua quædam, quod major Christo es-
 set gloria, æterna felicitate donare. Quo-
 niam vero hos æternæ felicitatis bonum
 non omnibus promiscue, sed certis solum
 efficaciter voluit, hos propterea cogita-
 mus præcipue a Deo dilectos, electosque,
 & obtinendæ æternæ vitæ gratia potiora
 quædam eis constituta admimicula, &
 præstantiora beneficia preparata. Hæc
 quum in mente divina nostro intelligendi
 modo præcesserint, Deum existimamus
 quasi imperasse ipsum sibi, ut hoc vo-
 luntatis suæ propositiū impletet, perfice-
 retque, hinc decrevisse, preparata gratiæ
 beneficia electis tempore definito impar-
 tiri, atque exequi, quod ex æternitate
 constituit. Hanc in prædestinationis ne-
 gotio divinæ mentis actuum æconomiam
 sive dispositionem Theologi humano mo-
 re digerunt, quæ non inutilis futura est,
 sed multum lucis dicendis allatura.

II. Quoniam quæstionem hanc nemo D. Thoma penitus rimatus est, nemo diligentius excussit, & usquequaque versavit, diremit etiam nemo spidius, cum eo animadvertendum est, ita quærendam prædeterminationis rationem, sicut divinæ voluntatis ratio seu causa inquiritur; prædeterminatio enim Dei voluntatem includit: Divinæ autem voluntatis, quæ causa, quæ ratio? Nulla, si de ipso volendi actu sit. sermo, scilicet, si de rebus, quas Deus vult; harum enim assignari ratio potest, quatenus *Deus vult aliquid esse propter aliud*. Hinc scite adnotat, tam *insane mentis* fuisse neminem, qui merita divinæ prædeterminationis causam poneret, *ex parte alius prædestinantis*, solum ergo in quæstione esse, an effectus prædeterminationis sit causa aliqua, quod perinde est, ac si quæras, an præordinavit Deus, prædeterminationis effectum cuiuspiam se daturum *propter aliqua merita*.

Notissimum exin Origenis errorem strictim memorat, qui effectum prædeterminationis meritis in alia vita comparatis attribuit; commentus est enim, omnes ab initio creatas simul a Deo animas, & pro operum diversitate varium sortitas statum, ac in diversæ conditionis corpora trusas, felicitatis propterea aut miseriæ eandem causam inde petendam. Errorum hunc, quem nostris in exercitationibus de opere sex dierum latius exagitavimus, D. Thomas nno refellit Pauli ad Rom. 9. testimonio: *Quum nondum nati fuisset, aut aliquid boni egissent, vel mali, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia major servi & minori*. Pelagianorum deinde errorem preesse perstringit, qui merita in hac vita præexistencia effectus prædeterminationis rationem & causam esse, sanxerunt; quum enim recte pieque agendi initium ab homine, complementum a Deo ducerent, hinc esse ponebant, quod huic prædeterminationis effectus detur, non illi, quia hic *initium dedit se preparando*, non ille. Teterrimi erroris hujus radicem ipsam convellit Angelicus notissimis Apostoli verbis 2. ad Cor. 3.: *non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis*. Quid cogitatione, prius, quid facilius? Si ergo nec bona cogitatio a nobis, est a Deo, a quo solo *omnis nostra sufficientia*, stulte ponitur, aliquid in nobis esse, quod sit ratio, effectus prædeterminationis.

Aliorum postremo opinionem commemorat, in qua rellenda totus est, qui merita prædeterminationis effectum sequentia prædeterminationis ipsius rationem causamque constituerunt, præfuisse nimirum Deum, se alicui daturum gratiam, ac re ipsa dare, quod ea bene usurum illum prænovit, ut si Rex quempiam equo donat, quod sciat fore, ut eo bene utatur. Qui non sit controversiæ hujus plane rudis, statim intelligit, hanc eandem ipsam esse opinionem, in qua perstant scientiæ medicæ cultores, Recentioresque nonnulli, qui ad eos se adjunxerunt. Quid vero Sancti Augustinus & Thomas, eorumque Schola universa? Prædeterminationem docet constantissime, quæcumque meritorum præscientiam anteverte, & plane gratiam esse, nec aliam ejus rationem & causam, quam voluntatis æternæ propositum, quo ex eadem perditionis massa, seu ex eadem hominum originaria noxa obstrictorum universitate aliquos Deus pro eximia suavitare atque munificencia eligere voluit ac prædestinare, iisque præter communia ac generalia antecedente voluntate oblata omnibus, potiora beneficia preparare, quibus certissime ab æterno liberentur exitio, & in beatæ vitæ possessionem inducantur.

Quam incite, quam inique, quam temere de hac Augustini sententia nonnulli apud Noricum pronuntiantur, *Doctores hunc in hac materia cum excessu locutum esse, ac verba ipsius esse mitiganda, ne ab illorum acrimonia in errorem contrarium pellamur*, non Romanorum Pontificum, Conciliorum, posteriorum Augustino Patrum, summorumque Theologorum testimonio revincemus, sed nonnullorum, qui nullo nomine possunt inconsultis criminatioribus suspecti esse. Quid Claudius Aquaviva Soc. J. Præpositus generalis in decret. de opinionum delectis? „Item decretum est, prædeterminationis nec rationem, nec conditionem esse ex parte nostra. Id ad pietatem parum pertinere, dicit aliquis; at hanc Augustini doctrinam non modo communiter Theologorum Schola jam recipit, sed & Ecclesiæ Patres per mille & ducentos circiter annos nos &c. Quid Ven. Card. Bellarminus? Quum nunquam adduci posuisset, ut traditam sibi a Carolo Pharaone Magistro contrariam Augustino sententiam animo imbibere, hæc l. 2. de gratia c. 2. de gratia c. 17. scripsit: „Hæc
fen-

sententia (Augustini) non quorumvis Doctorum opinio, sed fides Ecclesie Catholice dici debet. " P. De Kodes denique apud suos non ignobilis: " Tenent illam, (ait) primo Scripturarum Interpretes nobilissimi, & ad unum. Veteres omnes: Secundo contrarii Scriptores celeberrimi: Tertio Scholastici ferme omnes. Scripturas habent pro se apertissimas, ac multos Patres, rationes denique omnino efficaces. " Addit, sententiam oppositam, (quæ scilicet institui sui hominum, aliorumque paucorum est) pluribus placere, quia ignarioribus illi acquiescunt, neque in ea statim apparet divinorum iudiciorum abyssus. " In sententiam itaque, quæ non Augustini solum, sed & Ecclesia Catholica est, quæ Scripturarum Patrumque testimonia habet pro se apertissima, quæque rationibus omnino efficacibus communitur, esse plane aut mentis inopes, aut a vero averſi, si non manibus pedibusque concederemus. Nihil ad ejus confirmationem momenti certe adferre possumus; quid enim addi ad locupletissimas potest tot insignium Virorum disputationes, a quibus exhausta quæstio, bellumque hoc proſtigatum? Faciemus tamen nostro modo & more, seu *novæ* licet non dictari, *novæ* dicemus, speramusque, fore, ut nec nostræ nos operæ, nec eos, qui legere nostræ voluerint, poeniteat.

III. Age, & a Scripturis exorſi ea solum testimonia premamus, quæ veritatem plane conficiunt, nec potuerunt hactenus ab Adversariis idonea ulla exceptione infirmari. Illud primo arripimus Pauli ad Rom. 1. de Christo scribentis; *Qui prædestinatus est filius Dei in virtute &c.* quo testimonio sæpe & efficacissime ad veritatem hanc confirmandam usum legimus Augustinum; est enim prædestinatio Christi præclarissimum nostræ prædestinationis exemplum, post quem D. Thomas lect. 3. in hunc Apostoli locum hoc instruit argumentum: " Manifestum est, quod id, quod est per se, est mensura & regula eorum, quæ dicuntur per aliud, & per participationem: " Prædestinatio ergo Christi qui prædestinatus est, ut sit filius Dei per naturam, & mensura prædestinationis nostræ qui prædestinamur in filiationem adoptivam, quæ est quædam participa-

tio, & imago filiationis naturalis secundum illud ad Rom. 8. *Quos præſervit, & prædestinavit, conformes fieri imagini filii sui.* At homo Christus prædestinatus est, ut sit filius Dei naturalis, non propter præcedentia merita, sed ex sola gratia; Et nos ergo ex sola gratia, non ex meritis prædestinamur, ut simus filii Dei adoptivi, secundum illud Deuter. 9. *ne dicas in corda tua, quum dederis eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo, propter injustitiam meam introduxit me Deus, ut possiderem terram hanc.* " Quid reponi ad hoc argumentum potest? Num, quod Adversarius familiaris est, valere illud ad instruendam gratuitam prædestinationem ad gratiam, non item ad gloriam? Ineptè tamen; Præterquam quod enim arguuntur inficitæ Augustinus & Thomas, qui ad removendam ab utraque prædestinatione meritorum præſcientiam illud arguit, quis negarit, prædestinationem Christi prædestinationis nostræ non inchoatæ & imperfectæ solum, sed & consumatæ perfectæque formam atque mensuram esse? Nonne autem quæ in nobis per gratiam sanctificantem hic inchoatur, adoptio, in cælis solum absolvitur atque perficitur? Et hæc ergo mensuræ formæque sue, prædestinationi scilicet Christi respondeat, oportet, sitque ad illam expressa: Si ergo illa non ex præcedentibus meritis, sed ex sola Dei gratuita voluntate, nostra item, quæ illius quædam participatio est & imago, sive ad gratiam sit, sive ad gloriam.

IV. Illud etiam valde opportunum est, quod ibidem c. 8. ait Apostolus, *Quos præſervit, & prædestinavit conformes fieri imagini filii sui &c.* quodque sic illustrat Angelicus ibid. lect. 6. " Circa ordinem præſcientiæ & prædestinationis dicunt quidam, quod præſcientia meritorum bonorum & malorum est ratio prædestinationis & reprobationis, ut scilicet intelligatur, quod Deus aliquos prædestinet, quia præſcit, eos bene operaturos, & in Christum credituros: & secundum hos litera sic legitur: *Quos præſervit, conformes fieri imagini filii ejus, hos prædestinavit;* Et hoc quidem rationabiliter diceretur, si prædestinatio respiceret tantum vitam æternam, quæ datur meritis: sed sub prædestinatione cadit omne beneficium salutis.

lutare, quod est homini ab eterno divinitus preparatum, unde eadem ratione omnia beneficia, quæ nobis confert in tempore, præparavit nobis ab æterno. Quare ponere, quod aliquod meritum præsupponatur ex parte nostra, cujus præsentia sit ratio prædestinationis, nihil est aliud, quam gratiam ponere dari ex meritis nostris, & quod principium honorum operum est ex nobis, & consumatio ex Deo; unde convenienter sic ordinatur littera: *Quos præservit, hos & prædestinavit conformes fieri imagini filii sui*, ut illa conformitas non sit prædestinationis ratio, sed terminus vel effectus: Dicit enim Apostolus ad Eph. 1. : *Prædestinavit nos in adoptionem filiorum Dei*: nihil enim aliud est adoptio, quam illa conformitas, nam qui adoptatur in filium Dei, conformatur vero ejus filio, primo quidem in jure participandæ hereditatis, sicut supra de eodem dictum est: *Si filii, & hæredes, hæredes quidem Dei, coheredes autem Christi*, secundo in participatione splendoris ipsius &c. In oculis cujusque incurrit D. Thomæ argumentum, mirumque est, non eo omnibus persuaderi, si meritum præsentia prædestinationis ratio ponatur, non omne salutare beneficium ex æternitate a Deo hominibus preparatum, gratiam propterea ex operibus esse, salutisquæ æternæ principium ex homine, consumationem a Deo, quod Semipelagianum plane est. Hoc tamen misso, hæreamus unice in Apostolis verbis, quæ legenda, ut Angelicus monet, dubitare, non sinit perpetua ejusdem Pauli doctrina: *Quos præservit, hos & prædestinavit conformes fieri &c.*, hæc ergo conformitas non est prædestinationis ratio vel causa, sed ejusdem effectus & terminus: hoc enim, ut ibidem docet Angelicus, & ipso naturæ lumine patet, præscientiam inter & prædestinationem interit, quod illa solam notitiam futurorum, hæc & quandam causalitatem, seu eorundem efficientiam dicit, quare & peccatorum præscientiam Deus habet, prædestinationem autem nominis bonorum salutarium, & Apostolus ad Eph. 1. ait: *Prædestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis sue, ut finis in laudem gloriæ ipsius*. Si ergo Deus quosdam prædestinavit, confor-

mes fieri &c. hanc ipse conformitatem prædestinatione sua præordinavit, suo proposito præparavit, suæ demum voluntatis consilio operatus est; hæc itaque divinæ prædestinationis effectus est, non causa, non ratio, sed terminus.

V. Quum Nostratum nemo unus ad veritatem hanc demonstrandam celeberrimum ejusdem Apostoli locum non consecrat ibid. c. 9., ita quo, ut ostendat, pendam non ex meritum præsentione, sed ex sola Dei voluntate prædestinationis causam, exemplum in duobus fratribus geminis, Esau nimirum & Jacob, ponit, inter quos nondum ex utero effusos, nondum propterea bene, praveve agendo pares Deus sua voluntate intervenit, alterum diligens, odio alterum habens, nec ullam Deo iniquitatem esse, nec ullum hominum de hac ejus agendi ratione expostulationibus locum, multis confirmat, integrum & nos locum hunc dabimus, & quæ inde argumenta existant, breviter proponemus. Quum nondum nati fuissent, ait, aut aliquid boni egissent, aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quis major serviet minori, sicut scriptum est, *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*. Quid ergo dicemus? Numquid iniquitatis apud Deum? Moyse enim dicit, *misererebor, cujus misertus sum, & misericordiam præstabo, cui miserabor*. Igitur non voluntis, neque currentis, sed misericordis est Dei. Ergo, cujus vult, miseretur, & quem vult, indurat. Dicis itaque mihi, quid adhuc queritur? Voluntatis enim ejus quis resistit? O homo tu quis es qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se formæ, quid me fecisti sic? Annon habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud ad contumeliam? &c. Qui Apostoli toto in eo capite propositum atque scopum perfectum habet, ut illum scilicet, ut verissime D. Thomæ ibidem animadversum est lec. 2., Saræ & Rebecæ, editæque ab utraque prolis exemplis adversus Judæos, qui reputabant, se gratiam Dei adepturos propter merita Patrum, aut propria &c. statim percipit, quæ ex laudatis ejus verbis constari argumenta possint. Apostolus namque prædestinationum electionem Jacob electione adumbratam ait, & ad illius formam ex-

pref-

preffam; quum ergo hæc non ex operibus, sed ex vocante fuerit, ut *propositum Dei sedet volentis unum per alio magnificere* (explicat D. Thomas), maneret, *sed firmum esset, & Deus non propter merita, sed spontanea voluntate unum alteri prælegere*, non quia sanctus erat, sed ut sanctus esset, idem & de electorum prædestinatione dicendum, quos idem Apostolus ad Eph. 1. scribit, a Deo electos in Christo ante mundi constitutionem, ut essent, non quia erant sancti: futura ergo electorum sanctitas divini propositi, secundum quod prædestinati sunt, effectus, non causa est; alioqui tota Apostoli argumentatio inepta, & geminorum exemplum perperam sumptum ad concludendum.

Silene etiam ad purgandum ab iniquitate Deum, illud, quod Moyse dictum est, posuisset, *Misereror, cui miserebor, & misericordiam præstabo, cui miserebor*, quæ Dei verba secundum Septuaginta ab Apostolo legi, adnotat D. Thomas ibid. lec. 3., secundum autem litteram nostram, *misereror, cui voluero, & clemens ero, in quem mihi placuerit*? Verane hæc, si prædestinatio non ex vocante, sed ex operibus sit, ejusque, non a sola Dei misericordis, diligentis, eligentisque voluntate ratio, sed a recte factorum electi præscientia sit arcescenda? Jamne Deus in eos clemens, in quos esse pro libito suo voluerit, si in electis propterea clemens sit, quod eos præ reprobis gratia recte sanctæque usuros prænorit, ideoque sua misericordia dignos? Ita quidem verus glossa apud D. Thomam ibid.: „Deus „miseretur, cui miserendum est; unde „dicit: *Misereror, cui miserus ero*, id est illi miserebor vocando, & gratiam „apponendo, cui præcisus ero, quod mi „sericordiam daturus essent, scieus illum „convertendum, & apud me permanis „rum.“ At ab Apostolo mente toto il- „lum odio aberrare, præterquamquod fa- „tis per se patet, evidenter demonstrat An- „gelicus ibidem addens: „Sed videtur „quod nec hoc convenienter dici possit; „Manifestum est enim, quod nihil por- „est poni prædestinationis ratio, quod „est prædestinationis effectus, etiam si ac- „cipiatur, prout est in Dei præscientia, „quia ratio prædestinationis præintelligi- „tur prædestinationi, effectus autem in „ipsa includitur. Manifestum est autem

„quod omne Dei beneficium, quod ho- „mini conferat ad salutem, est divine „prædestinationis effectus, divinum au- „tem beneficium non solum se extendit „ad infusionem gratiæ, quia homo iusti- „ficatur, sed etiam ad ipsius usum, sicut „etiam in rebus naturalibus. . . . & „ideo dicitur Jesa. 26. *Omnia opera no- „stra operatur et in nobis Domine* . . . Sic „igitur ipse usus gratiæ est a Deo . . . „Non potest igitur esse, quod merita „consequentia gratiam sint ratio mise- „rendi aut prædestinandi, sed sola divi- „na voluntas, quæ aliquos misericordi- „ter liberat.“ Qui hæc D. Thomæ rationem non convellerit solum, sed ne appetere quidem molitus sit, inventus est nemo.

Recte ne etiam ex hac auctoritate con- cluderet: *Igitur non volentis, neque cur- rentis, sed miserentis est Dei?* Si propterea electus & prædestinatus est Pe- trus, quia consensus gratiæ, eaque san- cte usus prævisus est, non tam Deo miserenti, quam homini volenti ac cur- renti, seu non tam Dei gratiæ, quam pie hominis voluntati, probeque factis fuisset hoc adscribendum negotium, quem- admodum sapientissime ibidem expendit Angelicus. *Sed hoc aures pie non ferunt.* Cur vero, quum & gratia sine libero hominis arbitrio non velit, neque curat? *Quia semper actio magis attribuitur prin- cipali agenti quam secundario . . . quum ergo hominis voluntas a Deo moveatur ad bonum, unde supra c. 8. dictum est, qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei, ideo hominis operatio interior, non est ho- mini principaliter, sed Deo attribuenda, ad Phil. 2., Deus est, qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate.* Si ergo & bonum libertatis humanæ usum, assensionemque gratiæ Deus in nobis operatur, qui potest horum præsentia divinæ electionis ac prædestinationis ratio, & causa esse?

Decretoria demum luti ac figuli simili- tudo ab Apostolo, ad efficiendum, quod proposuit, induta, atque a D. Thoma ibid. lec. 4. mire versata. „Si aliquis „artifex (ait) ex materia vili faciat „vas pulcrum, & nobilibus actibus ac- „commodatum, totum adscribitur boni- „tati artificis . . . Si vero ex vili mæ- „ria, puta ex luto, vas faciat accom- „modatum vilibus usibus, non potest vas

conqueri, si rationem haberet; posset enim conqueri, si ex materia pretiosa, puta ex auro & lapidibus pretiosis, quæ præjacet operationi artificis, faceret vas ad vilia officia deputatum. Humana autem natura vilitatem habet ex sua materia, nam ut dicitur Gen. 2. *Fecit Deus hominem de limo terra*, sed majorem vilitatem habet ex corruptione peccati, quæ per unum hominem in hunc mundum intravit, & ideo homo luto merito comparatur; unde quidquid boni habet homo, debet bonitati divinæ quasi peritiæ figuli adscribere, *Jes. 64. Nunc Domine Patere tu, nos vero lutum, & filius noster tu, & opus manuum omnes nos*. Si vero Deus hominem ad meliora non promoveat, sed eum in sua infirmitate dimittens deputet enim ad infimum usum, nullam ei facit injuriam, ut possit jusse de Deo conqueri. Hæc tametsi suapte verissima, nec possint sine fidei injuria negari, falsa tamen sunt, oportet, si prædestinatio non ex vocante solo, sed ex operibus sit. Jam enim divinus artifex non pro sola sua summa potestate, & libertate, figuli instat, alia faciet vasa in honorem, *vasa misericordia &c.*, sed quod in eis pretiosum quidpiam, quod præjacet operationi artificis, ex æternitate præceperit, bonum scilicet libertatis, & gratiæ usum, quo aptiora ad gloriam sunt, & præ aliis accommodata: Jam non ipse vasa hæc præparavit in gloriam, ut ostendat divitias gloriæ suæ, sed apta invenit, & præparata: Jam denique, quidquid boni habent hæc vasa, non debent bonitati divinæ quasi peritiæ figuli adscribere, nec manuum summi factoris opus usquequaque sunt; quidquam enim a se habent, quo idonea præcisa sunt, & præ aliis digna, quæ in honorem efformarentur. Ex adversariorum positione, hæc sponte fluere, non per vim trahi, nemo non sentit, sed & a perpetua Pauli doctrina perquam aliena esse.

VI. Non est, cur cuicumque mirum accidat, tot ab Adversariis ad testimonium hoc adhibitas, quo illud eluderent, interpretationes; ut est enim ipsa verborum loci maxime perspicuum, ita eorum causæ plurimum incommodum, & permolestum. Imperite propterea a nobis illud urgeri, reponunt aliqui; neque enim de prædestinatione ad gloriam, sed

Chignoli Tom. II.

de sola ad fidem, ac evangelicam gratiam electione ibi Apostolo verba sunt. Brevi confecta res esset, si affirmando solum, non probando transigenda esset. Qui tamen sibi verba dari non sinant, sed rationes exquirunt, a persuasionem hac procul absunt; multa enim habent, quæ hanc persuasionem excludunt. Pro certo sumunt, de quo & suis certior fieri quisque oculis potest, agere heic Apostolum de iisdem prædestinatis, de quibus superiore capite octavo captus illi fuerat sermo; est enim nonum octavi capitis continuatio. De quibus autem eo loci Apostolus, ad solamne fidem & gratiam, non item ad gloriam, prædestinari? Eos ibi Paulus memorat, qui secundum propositum vocati sunt Sancti, quibus omnia cooperantur in bonum, quos Deus prædestinatos non vocavit, & justificavit solum, sed & magnificavit, live glorificavit: hæcne vero in prædestinatos ad solam fidem & gratiam cadunt, non autem ad gloriam? Hisne omnia peccata etiam, cooperantur in bonum? Hinc magnificati, live glorificati? Si ergo utrobique de iisdem prædestinatis sermonem habet Apostolus, utramque, ad gratiam nimirum & gloriam, prædestinationem complexus est, utraque, eo Auctore, gratuita est, utraque a solo Deo vocante, non ex operibus, a solo Dei proposito, non a præsentia meritum. Ceterum quid opus est, caput superius sollicitare, quum in hoc ipso, in quo hærentis, locupletissimum mentis suæ argumentum Paulus exhibeat? Pergit enim: Si Deus . . . ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam &c. Eadem autem ipsa hæc vasa esse, quæ mox dixerat vasa in honorem, sola figuli voluntate in spectabilem usum elaborata, oculis ante mentem capris sit, oportet; qui non videt; Si ergo hæc docet præparata a Deo in gloriam, non solam designat prædestinationem ad fidem & gratiam, sed & ad gloriam; neque enim quotquot ad fidem & gratiam vocati sunt, vasa sunt misericordiæ, quæ Deus præparavit in gloriam. Si ergo præparationem hanc a sola summi artificis voluntate petit Apostolus, gratuita hæc plane est, & quamcumque meritum præscientiam anteverit.

VII. Dat iccirco Valentia, loqui Apostolum de prædestinatione etiam ad gloriam,

Q

riam, negare tamen eam *ex operibus esse*, sive ex meritis, quæ fuerint solius naturæ viribus comparata, quod sane Pelagianum est, non autem ex eorum præfensione, quæ ex libertate humana simul, & gratia proficiscuntur. Et hæc tamen ab Apostoli sententia abhorret interpretatio; nam qui negotium hoc explicatissime ait, non *ex operibus* sed *ex vocante* esse, a Deo perfecti, qui *miseretur, cuius vult*, non esse *illud volentis, sed miserentis Dei*, sola summi fitoris voluntate *ex eadem masse fieri, aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam, vasa misericordie a Deo in gloriam præparari*, ullum ne distinctioni huic locum relinquit? Si non a solo Dei proposito, sed & a recte factorum gratæ opæ præfensione pendeat, vere ne Apostolus absolute dixisset: *Igitur non ex operibus, sed ex vocante? Anne Deus miseretur, cuius vult?* Annon potius eorum, quorum bona insufficientes & flexibiles gratiæ auxilio edita opera prænovisset? Verum quid plura? Quam num. v. ostensum sit, D. Thomam veterem hanc, quam Valentia recoxit, glossam tam valide resistisse, ut reponi hæctenus nihil poterit, nisi ridiculum.

VIII. Infirmum denique ajunt Lessius & Molina, quod ex laudato Apostoli testimonio docetur, argumentum; neque enim Apostolo ibi proposita Jacob ad cæleste regnum electio, sed ad paternam duntaxat hereditatem, in qua fratri sola Dei voluntate prælatus fuit, ut & Israelitica gens originem ab eo ducens Idumæis ab Esau profeminatis. Sit ita, ut ipsi volunt: quid tum inde? Nonne continentem Apollonicæ orationis senem oculis admoque iustrantibus exploratum est, positum illud a Paulo exemplum ad designandam certorum hominum electionem ad gloriam plane gratuitam? Ut terra Chanaan, quæ & *terra desiderabilis, & promissionis* dicitur, cælestis gloriæ typus, nonne & Jacob ad hanc electorum figura? Sibi ergo perpetuo conitans Apostolus veritatem ex typo conclusit, positoque ab exemplo intoluit, ut Jacob ad possidendam promissionis terram *non ex operibus*, sed duntaxat, *ut secundum electionem propositum Dei maneret*, delectus fuit, ita quoddam ad æternum regnum ante quorumcunque operum præficientiam solo Dei elegantius vocantique proposito præordinari, & sicut duos geminos inter iisdem pa-

rentibus, eodemque partu editos sola Dei voluntas internovit, alterum diligens, odio habens alterum, ita inter homines ex eadem damnationis massa constantes solam Dei electionem discepsavit, dum solo arbitratu suo figuli instar quoddam effinxit *vasa in honorem, vasa misericordie, quæ præparavit in gloriam, alios vasa ad contumeliam, vasa ita apta in interitum*. Sunt hæc apud Paulum tam nitida, tam inculcata, atque a nobis cum D. Thoma n. v. tam accurate versata, & luculenter exposita, ut ad elidendum hanc Lessii & Molina commentationem pluribus opus non sit. Alia ex eodem Paulo suppetere æque illustria atque firma, quibus ad veritatem hanc demonstrandam non semel utitur D. Thomas; sed quæ ex sola ad Romanos epistola dedimus, satis nobis superque sunt.

IX. Quoniam Adversariorum complures nitro concedunt, sententiam hanc nostram Augustini certissime esse, cui propterea vitio dant, quod in ea tradenda novum enderit dogma, fuerique novæ antiquis Patribus ignotæ doctrinæ auctor, quæ plerisque *aspernata, & horrida* visa est, cujus prædicatione fideles bene multis turbati adeo, ut cum Pelagio sentire, quam in duram hanc ejus sententiam transire maluerint, quorsum rem concessam collectis, ut plures tacuit, nadelibet Augustini testimoniis comprobemus? Ceterum, quæ Kectentiorum nonnullis, quos forte posuit, Augustini desertores, tantique Magistri auctoritatis contemptores audire, novam ire placuit viam, seu Augustinum, ut in scientiæ medix, ita & in prædicationis *ex operibus*, seu ex meritum præficientia Patronis numerare, cogemur, corrasa ab eis ex Augustino testimonia explicare, aliaque ejusdem opponere, quæ omnem de perpetua ejus sententia dubitationem prorsus abigant. Opportune id fiet, quam ad diligenda Adversariorum argumenta ventum fuerit. Interim ad jam dicta tres D. Thomæ theologicæ demonstrationes addende sunt, quibus hæc veritas erit ad liquidum plane perducta.

X. 1. Prædeterminationem eximiam Dei esse adversus aliquos, quibus æterna vitæ bonum efficaciter vult, amorem, quis negant? E. ergo illa absolute gratuita, nec ex præfensione meritorum sui rationem habet. Nonne enim Theologi commu-

niter

niter cum D. Thoma docent, Dei amorem natura efficientem esse, nec bonitatem, qua ad amandum excitetur, & alliciat, in rebus supponere, sed amando creare, & in rebus infundere? Qui fieri ergo potest, ut quoddam præcipue diligens, iisdemque bonum æternæ vitæ efficaciter volens, quidquam in eis prævideat, quo ad eorum dilectionem permoveatur? Si est itaque prædestinatio singularis Dei erga electos amor, absurdum est, ejus rationem, sive moventem causam in meritum præscientia collocare.

2. Quid prædestinatio, nisi consequens Dei aliquos ad gloriam eligentis voluntas? Vehementer ergo repugnat, meritum hominis prævisionem ejusdem rationem, seu causam ponere; Theologorum enim omnium scito, quæ objecta res, qua permoveri divina voluntas potest? Nonne sola bonitas increata, quæ Deus ipse est? Nonne concordissime ita cunct, alienam a recta ratione esse, divinam voluntatem a creato & humano quopiam allici atque moveri? ab eo enim non pendere non posset, & habere ex eo speciem. Repugnat itaque, divinam voluntatem a meritum hominis prævisionem ad prædestinandum velut impelli, longeque a recta ipsa ratione aberrant, quæ quot præcognita hominum merita divinæ prædestinationis rationem ita cunct.

3. Annon ipso naturæ lumine comperitur est, prædestinationis effectum non posse ejusdem rationem, seu causam esse? Humana autem merita nonne prædestinationis effectus? Quod eorum principium? Nonne gratia? Hæc autem unde, nisi a prædestinatione tanquam a causa? Nonne electis ipsam propterea largitur Deus, ut sibi merita comparent, sine quibus æternam obtinere vitam non possunt? Quam sit ergo quæcumque hominis merita gratiæ, hæc vero prædestinationis certissime effectus, qui possant prædestinationis ratio & causa esse? Cum Scripturarum auctoritate, tam harum rationum momentis adductus est D. Thomas, adducti & ejus Discipuli, ut prædestinationem plane gratuitam agnoscerent, ac tuerentur, nec deduci a sententia hac unquam poterunt, nisi & sacrarum literarum alium esse sensum, & momenta rationum infirma, de monstratum fuerit, quod quum, ut nondum prælitum, ita nec præitari a quæquam posse, pro certo habeamus, erimus

in hac, quæ non scholæ flosce opinio est, sed Bellarmino iudice, *fides Catholica Ecclesia dici debet, constantes, ac immobiles.*

PRÆLECTIO XXI.

De eodem argumento.

I. **A**dversarii constitutum est, ab opinione sua stare auctoritatem, stare rationem; nam & multa habere separant divini eloquii loca, in quibus sit illa aperte tollata, & plurimos numerant Patres, quos inter & Augustinum, manifestos ejus suffragatores, ea etiam rationum momenta, quibus solis, seposita etiam auctoritate, decerni possit. Quæ vero tam aperta illa sacrarum literarum testimonia? Illud 1., quod Christus Math. 25. ad electos suprema mundi die dicturus legitur: *Venite benedicti . . . possidete paratum vobis regnum . . . esurivi enim, & dedistis mihi manducare &c.* Ex bonorum itaque operum, misericordiarum præsertim, prænotione celestis regni præparatio. 2. Illud ejusdem Christi ad Apostolos Jo. 16.: *Ipse Pater amavit vos, quia vos me amastis, & credidistis &c.* Apostolorum itaque adversus Christum amor & fides divinæ erga Apostolos dilectionis, ideoque & prædestinationis, quæ eximius est Dei amor, ratio & causa est. 3. Quid iis apertius, quæ de prædestinationis ad Rom. 8. ait Apostolus: *Quos præsevis, conformes fieri imaginis filii sui &c.* Si ergo prædestinati, qui perfecti sunt Christo futuri conformes, seu Christum suis moribus expressori. Denique quam luculentum est illud ejusdem Apostoli 2. ad Timoth. c. 2. *Si quis emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificationum & utile Domino, & ad omne opus bonum paratum*, quibus verbis prædestinatos designari, nemo non sentit! Ad emundationem itaque, seu a vitæ integritate pender prædestinatio.

II. Augustini tamen & Thomæ Discipulis persuasum firmissime est, nihil in his esse, quod negotium exhibeat. Quod enim Christus ait, *esurivi &c.* non ad præparationem regni, sed ad possessionem referendum esse, contendunt, hancque germanam Dominicæ locutionis sensum expriment: Quia esurientem me pavistis &c. *venite*, ac possessionem inite celestis regni,

regni, quod vobis solo voluntatis meæ proposito, ut ostenderem divitias gloriæ, seu bonitatis meæ, ex æternitate paravi. Internoscendum namque accurate est inter ordinem, quem intentionis, & eum, quem executionis appellant, & ad insigne hoc inter utrumque discrimen exigenda tot illa Scripturarum loca, in quibus cœleste regnum corona justitiæ, denarius, bravium, merces &c. dictum legitur, quod, nisi fiat, erit inter literas sacras implacabilis pugna, nec jam Spiritus veritatis secum ipse consentiet, quo nihil fingi potest absurdus. Si eorum, quæ adversarii opponunt, aliorumque, quæ ipsi mox indicavimus, sententia est, quam ipsi volunt, nec intentionis ordo ab ordine executionis fecernitur, quid facias iis, quæ Psaltes ait, quæque electus quilibet de se dicere vere potest, Psal. 17. *salvum me fecit, quoniam voluit me*, quæ Apostolus ad Romanos 9., ut mox expendimus, de hoc mysterio loquens, *non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei . . . Cujus vult, miseretur, & quem vult, indurat*, ad Eph. 1., *Elegit nos Deus in ipso*, in Christo scilicet, *ante mundi constitutionem* (num quia sanctos nos futuros esse prænovit?) *ut efflemus sancti, & immaculati in charitate*, ad Titum 3. *non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit &c.*) Si præcognitis misericordiæ operibus permotus est Deus ad parandum electis regnum, quid est, quod Christus idem Lucæ 12. ad Apostolos, & ad electos omnes, ut communis Patrum interpretatio fert, ait: *nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum*? Multis ne opus est ad demonstrandum, omnia hæc, & horum similia bene multa, quæ de Scripturis proferri possent, falsa esse, oportere, si meritum præsentio prædestinationis ratio statuat? Quid ergo? Quum nihil falsi scripto Dei verbo subesse possit, Christianorum est, quæ pugnare invicem videntur, ejus testimonia conciliare, eum propterea sensum rejicere, quod posito necesse est, aliqua ejusdem loca certo sint falsa, eam contra interpretandi rationem sequi, quæ sola potest omnia specie tenus adversæ egregie componere: & omnium concordiam veritatemque in tuto positam declarare. Quam belle profecto cohererent omnia, quam præclare omnia;

quæ laudari possunt, divini eloquii locorum veritas emicat, si intentionis ordinem ab eo, qui executionis dicitur, distinguamus, dicamusque, Deum una sua bonitate motum æternæ vitæ finem solo gratuito voluntatis suæ proposito, per merita tamen ab iis, quos ad illam ordinavit, obtinendum intendisse, ita ut, quibus sola Dei benignitate cœleste regnum paratum est, non sint illud gratis possessuri, sed ut coronam pugnando, bravium currando, mercedem & denarium laborando sibi comparaturi! Quia vero suis ipsi viribus pugnare, currere, laborare, propositam iccirco coronam, bravium, mercedem obtinere non possunt, quam rationi recte consentaneum est, ælimare, æterni propositi sui, seu intentionis vi, qua eos ad finem hunc altissimum ordinavit, præparasse Deum peculiararia quædam beneficia, quibus instructi constanti ad mortem usque labore, pugna, atque cursu æterni prærii participes fiant! Non est itaque arbitratu nostro duplex hic ordo excitatus, sine quo sua consistere veritas divino eloquio non potest, & ad quem revocata ea ipsa, quæ magis videntur opposita, ejusdem testimonio, deprehenduntur, coherere aptissime, & ad eandem veritatem optime conspirare.

Hinc etiam patet, falsam omnino esse, quam ad laudata Christi verba Jo. 16. adversarii adhibent, interpretationem, eximie scilicet a Patre dilectos, ac prædestinatos Apostolos, quod futuros eorumdem adversus Christum amos prævisos ab eo sit. Agent acuti homines, commentationemque hanc suam cum iis Christi ad eodem componant, nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Agent, nec abhorre illam a recta ipsa ratione, & communi sensu, demonstrent: Quid enim naturæ ipso lumine magis notum, ipsoque communi sensu magis ratum, quam divinæ voluntatis ac dilectionis non aliam esse posse rationem, sive movementem causam præter divinam ipsam bonitatem? Quæ ergo Dominici hujus dicti vera sententia? Quam ex Augustino Ven. Beda, & post eum Theologi communiter figunt, Deum nimirum eos, quos sola sua bonitate motus præcipue ex æternitate dilexit, & ad æternam vitam elegit, gratia donare, quæ sibi ejusdem merita parent, viamque constan-

flanter persequantur, qua ad eam recta pervenitur, electos autem gratiæ & charitatis huius adminiculo sanctoque usu, non futuram gloriam commerere solum, sed & ejusdem gratiæ charitatisque in hac vita incrementum & accessiorem. Apostolos itaque amabat Pater, quia Christum amabant illi, seu nova & potiora eis largiebatur gratiæ dona, (est enim suapte efficax & actuosus Dei amor), quia charitate diffusa in cordibus suis per inhabitantem Dei spiritum amantes Apostoli Christum, gratiæ-charitatisque incrementum promerebantur. Cæterum, unde & gratiæ in cordibus eorum insulio, & nova pro sancto ejus usu accessio? Ab æterna illa plane gratuita dilectione, qua Deus ad tantum eos gloriæ gradum præordinaus, tanta eos perfunderet gratia & charitate decreverat, quanta opus habebant, ut paratum sibi in cælis præmium, & præmii modum suis ipsi meritis consequerentur.

Non est, cur de Apostoli ad Rom. 8. testimonio laboremus; quum sit enim Adversariorum gloria adeo, ac vetus illa, quam Prælect. super. n.v. a Thoma ibid. lect. 3. validissime refutat, falsique manikæo relictum descripsimus, non est ad eam rejiciendam aliis opus. Nec refricare tamen breviter, piget, quæ Prælect. xiiii. n. ii. ex Augustino dicta sunt, præscientiæ nomine live in sacris literis, live in Patrum scriptis (quoties de bono salutari agitur) non simplicem, & quæ tota in speculando sit, cujusmodi est scientia media, quam huc intrudere Adversarii vellent, Dei cognitionem venire, sed eam, quæ approbationis ac dilectionis dicitur, efficientem videlicet, atque decreto nixam, qua Deus & res cognoscendo facit, & faciendo cognoscit. Etiam ne in ea tem explorata sunt exempla querenda? Quid ea significant Pauli ad Rom. xi. *Non repulit Deus plebem suam quam præservit*? Interpretum omnium consensione nonne præscientiam pro electione seu prædestinatione Apostolus posuit? Quum & idem 2. ad Tim. 2. ait: *Cognovit Dominus, qui sunt ejus*, & Chritus apud Jo. *Cognosce oves meas*, num simplicem, & quæ unice speculatrix sit, cognitionem Dei intelligimus designatam, qua reprobus perinde ac electos, hædos peræque ac oves, Deus attingit? Nonne statim in mentem venit eximia illa, quam Theo-

logi *approbationis*, amorisque dicunt, scientia, quæ efficax & ratum divinæ voluntatis propositum adiunctum habet, & est cujusque boni prima & summa causa? Sed in re alibi satis excolta plura ponimus, quam par sit.

De qua demum *emundatione* 2. ad Tim. 2. loquatur Apostolus, ex continenti orationis ejusdem serie docet Angelicus ibid. lect. 4., cujus glossam referre, non vacat. Quæcumque tamen illa sit emundatio, live *studiosa prophanorum vitatio*, ut ex antecedentibus colligit D. Thomas, live vitæ mundities & integritas, ut Adversarii placent, non possunt hæc Pauli verba de mœritorum præsentia exponi, quæ prædestinationis ratio & causa sit, quum Paulum a se ipsum discessisse, ponamus, ejusque oblitum, quod perpetuo & distictissime tradidit, non aliunde illam nimirum esse, quam a Dei vocantis, & miserentis, cujus vult, æterno proposito. Quid ergo? Et hic sejungendus ab executionis ordine ordo intentionis. Quæ in hoc omnino gratuita est prædestinationis executio *emundationi* illigata est; quos enim Deus solius bonitatis suæ manifestandæ gratia salvare ex æternitate decrevit, statuit, non alia via, quam per vitæ sanctimoniam, recteque facta ad finem hunc pervenire, nec aliter *vasa in honorem* actu futura, quam mali fuga, & productione boni ad mortem usque.

III. Et si multa ex Patribus Augustino prioribus, ac corvis contraferant Adversarii, nam meliore propterea loco eorum causa? Quid si Irenæus, Chrysostomus, Hieronymus alique illud Pauli *Jacob dilexi, Esau odio habui*, ajunt dictum esse *secundum futurorum operum præscientiam*? Quid si apud veteres hæc frequenter occurrunt, Deum illos elegisse, quos in se credituros esse, prævidit, imo prædestinasse aliquos, quod bonos illos futuros esse, prænotit? Eadem hæc olim Semipelagiani Augustino opposuerunt, eadem haud ita dudum instauravit Laurojus, ut Augustini auctoritatem dederet, in libello, quem Apostolica sedes confixit, & Serry Patavinus antecessor nerveose refellit: eadem, quo scientiam mediam veterum Patrum suffragatione muniri, probent, ab Adversariis objecta Prælect. xiiii. n. ii. memoravimus, & ex duobus, quæ ad Patrum dicta adhibuit sibi a Semipelagianis objectæ, Augustini responsis con-

fecimus evidentissime, abhorruisse illum quam maxime a scientia media, contra ac Recentiorum vñnulli persuadere simplicibus voluerunt. Huc referenda iccirco eadem illa Augustini responsa, quibus ad exponenda antiquorum Verbi Dei tractatorum dicta nihil aptius, & solidius; neque enim volumus, aëum agere.

Cæterum quia ad laudata Augustini responsa aliud adicere Nollratibus placet, quo nihil est apud Patres non Augustino superiores solum, sed & Augustino aequales ac etiam posteriores, imo in ejusdem Augustini scriptis, quod non legitime commodeque exponatur, non piget, illud contrahere, huicque conferre. Duo in negotio hoc Dei decreta sola tamen intelligentia nostra distincta constituunt, prius, quo efficaciter æternæ gloriæ ad aliquos derivandæ finem intendit, & quæ ad finem hunc recta certoque ducunt, beneficia, seu peculiararia gratiæ dona elegit preparareque, posterius, quo, ut finem jam intendit, selegititer opportuna ejus obtinendi adminicula, horum imperat executionem. Primum *intentivum*, sive *intentionis* dicunt, concipiuntque, Deum prius finem velle, quam media eligat, seu glorificandi propositum, *vocationi*, *justificationi*, aliorumque ejusmodi beneficiorum delecti, ac preparationi, (ut rectus ipse rerum ordo postulat, est enim finis propositum delectus mediæ causa) præire: alterum *executivum*, sive *executionis*, seu *imperii* vocant, intelliguntque, Deum ex æternitate fauuisse, se definito tempore ope sua facturum, ut ab se electi in *preceptis suis ambularent, ut iudicia sua custodiant, ut faciant*, finemque sibi propositum pietatis operibus consequantur. Prioris decreti non aliam rationem esse, aut posse præter divinam ipsam bonitatem; & gratitum divinæ voluntatis propositum, satis emittit cum laudatis scripti Dei verbi testimoniis, & Theologicis D. Thomæ rationibus, quas versavimus, tum hoc alio ejusdem momento ipsa naturæ luce perspicuo, quod quam ordinata voluntas finis prius sit, quam mediæ, Dei autem rectissima sit, omniumque maxime, optimæque ordinata voluntas, eam par est, intelligere, prius ad finem terri, quam ad gratiam sacramentum ejus usum, seu meritum, quibus æternæ vitæ finis obtinetur. Secus de altera statuit, nam esse illud meritorum præscientia posterius volunt.

Cur vero? Quam merita ad vitam æternam obtinendam media, seu via sint, sit autem hæc terminus prior, ad quem ducit, neque enim ad hunc pervenitur, nisi contestæ via, decretum propterea, quod imperii seu *executionis* appellant, meritorum præscientiam nostro intelligendi modo sequatur, oportet, & futura, quæ coronet, eorum merita certo præmoritur Deus, qui, quos benignissime elegit ad vitam, beneficiis quoque præcipuis comulæare statuit, quibus adjuti & legitime ad exitum usque certarent, & certaminis æternam in cælis coronam assequerentur.

Hinc facile scholæ nostræ Theologi, quæ doctrinæ nostræ adversari videntur, Scripturaram, Patrum, & Augustini ipsius testimonia interpretantur, Jacob g. 9. aliorumque electorum, de quibus Irenæus, Chrysostomus, & Hieronymus prædestinationem *executivam*, seu prædeterminationis executionem ex meritorum præscientia fuisse, ex *meriti delectu factam*, ut ait Hilarius, discretionem *executivam*, prædestinasse Deum *executionis* decreto, quos *ut Fulgentius*, alique loquuntur, *bene sanctique victuros prænoxit, gloriam ex meritorum præscientia conferri*. Interpretationem hanc autem legitimam esse, nec ad eludendum excogitaram, non persuasum habere, non poterit, qui eorundem Patrum apertissima testimonia legerit a memorato Patavino antecessore collecta in libello, cui titulum fecit *Augustinus vindicatus*, ex quibus patet, non aliam eorum fuisse, quam, quæ Augustini, de gratuita prædeterminatione sententiam; quare, aut dandum est, ipsos non sibi contrivisse Patres, & docuisse pugnantia, aut ad duplicem hunc, *intentionis* scilicet, & *executionis*, ordinem contraria eorum dicta revocanda. Quam primum non concedere solum, sed ne fuscipari quidem de tot, tamque eximis Viris, fas sit, nonne recta ipsa ratio sciscit, conquirendum in hac gemini ordinis distinctione, quæ omnem inter Patrum dicta pugnam submovet, conferitque inter ea concordiam admirabilem?

Quid est autem, quod Adversarii illud Augustini tantum exaggerant l. 1. ad Simplic. q. 2. *Non tamen electio præcedit justificationem, sed electionem justificationem*; unde, quod dictum est, *elegit nos Deus ante mundi constitutionem, non video, quomodo dictum sit, nisi forte præscientia* ? quali vero

vero uno hoc Augustini testimonio de germana ejus mente decernendum sit, nihil vero pendenda sexcenta illa, quibus luculentissime perpetuam suam de hac questione sententiam exprexit. Idne porro criticę leges, & rectę Scriptores interpretandi rationis regulę ferunt? Num ignorant, respondere plures cum Bellarmino Theologos, libros ad Simplicianum Augustini juvenis esse, quę ætate ipsemet in l. Retract. fatetur, se nondum diligentiſſime quęſiſſe, quam sit electio gratiæ? reponere alios, hæc ab Augustino dicta non ex sua, sed ex aliorum sententia, quam ibidem paulo infra reject; alios demum, verba illa Augustini esse non asseverantis & definitis, sed dubitantis & inquirentis? Alii tamen aptius verique similis de electione in ordine executionis Augustinum ibi locutum interpretantur, quod, nisi huc spectasse dicatur, concludendum sit, Augustinum eodem in loco secum aperte pugnaſſe. Quid enim sibi ea volunt, quę ibidem paulo ante præmiserat, *Non igitur ex præscientia factam intelligi voluit Apostolus electionem?* Hæc cum iis, quę ab Adversariis opponuntur, quis conciliari, nisi consueti, digitum intensisse Augustinum ad duplex electionis genus sive ordinem, quem Theologi nostri distinguunt, ad eum, qui intentionis est, quam Apollolus ait, voluisse factam ex præscientia electionem intelligi, sed secundum Dei propositum, id est absolute gratuitam esse; ad alterum vero, qui executionis dicitur, quum scribit, electionem justificatione, & recte factorum præscientia posteriorem esse? Quam præclare Augustinus secum ipse consentiet! Primo enim decreto, cujus non alia ratio præter divinam bonitatem, & voluntatem, electi sunt prædestinati, ut per gratiam & recte facta glorię compotes fiant, altero, cui præit vocationis, justificationis, & meritum prævisio, constituta eorumdem certo tempore glorificatione propter merita comparata per gratiam, cujus preparatio ex gratuito profecta est, atque efficaci eos glorificandi proposito.

IV. At forte erunt a ratione melius, quam auctoritate parati & instructi. Ita quidem ipsi sibi videntur, eaque sibi ad manum esse putant a ratione argumenta, quę nulla possint arte repelli. Hinc illud primo vehementer argent, homines jam sine meritis celestis glorię participes

fore, si gratuita plane sit eorumdem prædestinatio; quum sit enim Dei propositum omnino efficac, nec irritum fieri a quocumque possit, erit certissime Electorum sine meritis salus, si absque horum præscientia electi a Deo sunt? Aut ipsi tamen sibi fucum facere, aut aliis suo hoc argumento volunt, perinde ac si sententię nostrę summam non habeant exploratam. Quid, si Deus misertus, cujus vult, non ex operibus, sed secundum consilium voluntatis suę, id est omnino gratis, æternę glorię bonum quibusdam intendit? Num sine meritis obtinendum? Annon ex hac ipsa gratuita eaque efficacissima voluntate propositum conferendę gratiæ oritur, seu preparatio beneficiorum, quorum adjumento sibi æternę vitę merita electi parent? Profecto quicunque ordinate vult, in si quem quidem prius quam in media volendo fertur: at num finem sine mediis vult? Jam non esset ejus ordinata voluntas, quia, tamen prior sit mediis finis, obtineri tamen sine mediis nequit. Gloria æterna nonne præstantissimus & supremus ille finis, quem Deus, ut ostenderet divitiarum glorię suę in vasa misericordiæ, quę preparavit in gloriam, quibusdam ab se eximie dilectis intendit? Quæ finis hujus obtinendi ratio? quæ ad terminum hunc perveniendi via? Nonne merita, seu recte facta? Quam sit ergo rectissima, summeque ordinata Dei voluntas, ut finem prius quam media, gloriam prius quam merita, ita & eam velit, oportet, meritis comparandam.

Quo autem similia plura eorumdem argumenta diluamus, animadvertendum, duplex plerumque iis fuisse vitium. Primo enim pro eodem proors habent harum dictionum sensum: *Deus vult gloriam dare per merita: Deus vult dare gloriam ex meritis.* Quam diversa tamen utriusque significatio! Primæ verisimilis hic sensus est: Deus, qui sola sua bonitate movetur, ut æternę glorię bonum quibusdam efficaciter velit, seu intendat, exequi propositum hoc suum per eorum merita vult, seu media, quibus finis hic obtinetur. Alterius naturalis hic sensus est, & plane falsus: *Deus ex meritis*, seu eorum præscientia permotis æternę vitę bonum aliquibus intendit, quos propterea ad tantam felicitatem præordinat, quos eorum futura præsentent merita, quum Apollolus scribat, *non ex operibus, sed ex vocante hoc negotium*

tium repetendum. Secundo & in hoc passim hallucinantur, quod duo hæc non accurate distinguant, *Deus gratis vult gloriam dare, Deus vult gloriam dare gratis*. Quis enim primæ enuntiationis legitimum hunc sensum esse non percipit, Deum gratis, idest sola sua bonitate adnci, ut quoddam ad gloriam eligat, quod verissimum est, quippe quod apertissimis Scripturarum testimonio adstruitur: alterius vero hunc, Deum scilicet velle, propositum æternum suum implere gratis, sive ab se ex æternitate electos coronare absque meritis, quod perquam falsum est, & ab Ecclesiæ doctrina prorsus alienum? Nihil ad hoc illustrandum exemplo aptius, quod Nostratibus familiare est. Si prædives homo, isque totus ad beneficentiam factus & comparatus, triticum, quod in horreo redudatus habet, vendere quidem velit, sed & gratis simul pretium impartiri, quo illud sibi inopes comparent, nonne statim quisque intelligeret, solo hunc beneficiendi studio excitari, ad disperendum pauperibus triticum, nam eo solo permoveretur, ad eisdem argento, unde triticum sibi parent, benigne donandos? Ceterum, quia non vult triticum donare, sed vendere, duo hæc propterea mire coherent, *gratis* nempe illum velle triticum dare; quæ enim erogandæ pauperibus pecuniæ, quæ tritici pretium est, ratio, quæ causa, nisi sola ejus bene de pauperibus merendi voluntas? nec tamen velle triticum gratis dare, sed justo pretio vendere, est justum hoc tritici pretium ex sola vendentis liberalitate profectum sit. De summo, optimo, ac beneficentissimo omnino Domino idem, proportionem, concipere animo possumus. Illud idem, ad quod aliquos precipue dilectos gratis elegit, celeste regnum venale iis proponit, nec obtineri ab eis vult, nisi justo pretio, sive per merita: hæc ipsa tamen merita, & comparandi æterni regni pretium iidem ipse largiri statuit eadem illa munificentissima voluntate, qua eos prædestinavit ad cælum. Gratuito ergo quoddam ad celestem gloriam Dens eligit, qui tamen non eam gratuito possidebunt, quod eam non gratuito, sed meritis, veluti persoluto pretio acquirendam Debs velle decreverit. Hinc intellectum facile est notissimum Augustini essatum a Trident. sess. 6, c. 34. consecratum: *Dens dum coronat merita nostra, non coronat, nisi dona*

sua; Electis enim coronam justitiæ propter merita reddens, præmium donis suis rependit; Unde enim electorum merita, nisi ex dono Dei, seu ex ejus infinita bonitate atque misericordia, qua iis, quos ad celeste regnum gratis destinavit, & gratiam largiri, constituit, qua illud veluti mercarentur, consueque faceret?

V. N. 11. jam satis explicatum est, quæ sit eorum Scripturæ locorum germana sententia, in quibus celestis gloria coronam justitiæ, bravium, denarius, merces, præmium, retributio &c. dicitur, atque inde petenda argumentum, quod Adversarij ex iis cudunt, dissolutio; neque enim alibi dicta repetenda importune sunt. Operæ tamen pretium est, detegere, quid in fallaci illa conclusinacula vitii lateat, quam Adversarij contorqueant, disposuisse videlicet ex meritorum prænotione Deum, gloriam dare, nam ex meritis actum dat, neque aliter res exequitur, quam ut eas ex æternitate prædefinivit. In cujus oculos argumenti hujus fallacia non insilit? Eodem plane modo gloriam Deus certo tempore tribuit, quo ex æternitate decrevit: Mirum ne vero, actu retribuere illam ex meritis, quam ex æternitate constituit ab iis, quos gratis elegit, non aliter, quam ex meritis, coronæ, bravii, mercedis, præmil &c. nomine possidentem? Executionem porro cum intentione Adversarij confundentes, perperam inde inferunt, si a meritis illa, & hanc ab eorum prævisione pendere: qui autem actum voluntatis æconomiæ, atque dispositionem perceptam habent, num in detegenda conclusionis hujus falsitate multum laborent, necesse est? Nonne omnibus ratum, finem, ut ajunt, in intentione, mediis priorem esse, eorundemque appetitionis causam? Nonne item constans, media, ut loquuntur, in executione, sine priora esse, atque causam, cur ad illam re ipsa perveniat? Celestis gloria nonne finis? Ejus acquirendæ quæ media, nisi merita? Quid ergo hac argumentatione preposterum magis, quam, si gloriam in executione electi, nisi per merita, & propter merita, non assequuntur, nec fuisse illam, nisi propter merita seu rationem, & moventem ad eligendum causam a Deo ex æternitate prædefinitam?

VI. Nec auctoritate & ratione solum, sed & absurdis nostram appetunt Adversarij sententiam, ex qua si vel unum legitime vereque fluere, satis esset, ut illa recte-

reioiceretur: quid si multa, et eaque gravissima? 1. Consequi inde ajunt, voluntatem Dei sine consilio & ratione, seu *irrationabilem* esse, quippe ejus nulla sit causa: quo quid absurdus? 2. Jam in Deo ponendam, etsi Paulus, & ipsa naturæ ratio reclamant, *personarum-acceptiōem*; ab hac enim labe qui purgari jam ille poterit, si æqualibus, ex eadem scilicet perditionis massa formatis, tam inæqualia distribuat, si quosdam efficacibus auxiliis; perseverantia ad finem usque, æternæque gloria solo suo arbitrato donet, aliis hæc dona subtrahat? 3. Quam aspera, crudelis & divina bonitate indigna sententia, nam & sceleram ipsam salutis omnium voluntatem excludit! 4. Quid quod, si ei locus sit, actum prope de humana libertate, atque christiana spe? secum enim illa trahit immutabile fatum, hominemque in desperationem impellit.

Valde mirari subit, hæc ad creandam sententiæ nostræ invidiam quotidie recoqui, constanter regeri, & ad stomachum usque inculcari, quasi vero non sint illa obsoleta, rancida, ac milites obruta. Nonne eadem prius a Semipelagianis adversus Augustinum opportune, inopportune jactata? Eadem hæc nonne adversus prædestinationem ad fidem & gratiam pertinere valent, quam tamen omnino gratiam esse, vetas est, dubitare? Sed est, cur vehementius miremur, aut non perspicere, aut, quod verius est, dissimulare Adversarios, eadem hæc in suam de scientia media, & gratia congrua sententiam perreque cadere, atque ita efficaciter torqueri posse, ut non sit solido responso locus. Hæc, quum sint omnibus explorata, pluribus non persequimur: ad refutanda, quæ sententiæ nostræ asseruntur, absurda transimus.

Dei gratis prædestinantis voluntas sine ratione & consilio? Imo est illa maxime *rationalis*; nam, ut egregie disserit D. Thomas 1. p. q. 23. ar. 5. ad 2., ex divina ipsa bonitate prædestinationis aliquorum, & reprobationis aliorum ratio sumi potest. Ita enim Deus omnia propter bonitatem suam fecisse dicitur, ut divina bonitas in rebus representetur, non uno tamen sed multiplici modo, nam est illa una & maxime simplex, pertingere autem ad divinam simplicitatem alia a Deo non possunt; quare ad universi integritatem & perfectionem diversi requiruntur gradus

rerum, quarum alix alicam, alix medium, alix infimum locum teneant in universo, quam graduum varietatem Deus non conservet in rebus, fieri mala quædam permittit, ne multa bona impediuntur, ut q. 22. ar. 2. dictum est. Totum itaque humanum genus perinde ac totam rerum universitatem consideremus: In eo quoad aliquos, quos prædestinat, bonitatem suam Deus voluit per modum misericordiæ parcendo, & quo ad aliquos, quos reprobat, per modum justitiæ puniendo, & hæc est ratio, cur Deus quosdam eligit, & quosdam reprobat, quam causam assignat Apostolus ad Rom. 9. *Volens Deus ostendere iram, seu justitiæ vindictam, & notam facere potentiam suam sustinuit, idest permittit, in multa patientia vasa iræ apta in meritum, ut ostenderet divitiis gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam &c.* & 2. ad Tim. 2. *In magna domo non solum sunt vasa aurea, & argentea, sed & lignea & stibilia, & quadam quidem in honorem, quadam in contumeliā.* Sed cur hos elegit ad gloriam, & illos reproboavit, non habet rationem, nisi divinam voluntatem. . . . sicut hunc lapidem in hac parietis parte esse, illum in alia, ex simplici artificis voluntate est, etsi artis ratio habeat, ut aliqui in hac, aliqui in illa parte locentur.

Quia vero electionis Petri e. c., & reprobationis Judæ non alia reddi ratio potest præter divinam voluntatem, non dubitandum, an sit illa sine consilio & ratione, siue *irrationabilis*? Nonne Psal. 103. *Omnia Deus in sapientia fecisse dicitur?* Nonne Paulus ad Eph. 1. *operari Deum ait omnia secundum consilium voluntatis suæ?* Quid ergo, si curiosius inquirenti, quare hunc trahat, & illum non trahat, Petrus eligat, Judam reiiciat, respondere non aliud possumus, quam quod ex Paulo didicimus, quia nimirum *cujus vult, miseretur, & quem vult, induravit?* Persuasum nobis, ut & cniqne esse debet, qui consignatam in animo rectam Dei ideam habeat, *justum illum esse in omnibus visis suis, & sanctum in omnibus operibus suis,* etsi vix ejus nos lateant, & incomperita nobis sit operum ejus ratio; neque enim cogitationes ejus cogitationes nostræ, neque vix ejus vix nostræ, sed sicut exaltantur celi ætæra, ita exaltantur cogitationes Dei a cogitationibus nostris, & vix ejus a vis nostris. Qui autem sumus, qui Deo respon-

R

dea-

deamus, seu cum illo exoptulemus? Num-
quid dicis lutum figulo suo, Jer. 45., quid
facis, & opus tuum aequae manus, seu
sine ratione, est? . . . Ego Dominus, &
non est alter, formans lucem, & creans
tenebras, faciens pacem, & creans malum:
Ego Dominus faciens haec omnia. Va qui
contradicitis fictori suo, testa de famulis terre.
Sed de hoc argumento satis praefect. sup.
c. v. quum Pauli testimonium ad Rom. 9.
expendere mus.

Ad removendam autem a Deo vel le-
vissimam acceptationis personarum & iniqui-
tatis suspitionem quid validius D. Thomae
gloria ad ea Apostoli verba ad Rom. 9.
Quid ergo dicimus? Numquid iniquitas
apud Deum? Videtur, quod sic (sub-
dit Angelicus; Pertinet enim ad iustitiam
in distributionibus, ut aequalibus aequa-
liter distribuitur: Homines autem re-
moti differentia meritum sunt aequa-
les; Si ergo absque consideratione me-
ritum Deus inaequaliter distribuit,
unum eligens, & alium reprobandus, vi-
detur, quod sit in eo iniquitas &c. Quid
ad argumentum hoc, quo in notissi-
mum errorem illum Origenem in Pe-
riarchon animadvertit impulsus, quid,
inquam, Thomas? Apostoli responsum
mirifice copioseque postquam illustravit,
haec, quibus nihil exogitari solidius po-
test, addit: Justitia distributiva in his
locum habet, quae dantur ex debito,
puta, si aliqui mercedem meruerunt,
ut plus laborantibus major merces de-
tur, non autem in his, quae sponte &
misericorditer aliquis dat, puta si quis
duos pauperes in via inveniens, det uni,
quod potest, vel disponit in elemosinam
dare: Similiter si quis duobus eum aequè
offendentibus uni dimittat offensam &
non alteri, est misericors uni, & iustus
ad alterum, neutri vero iniquus. Quum
ergo omnes homines propter peccatum
peccati parentis damnationi nascantur ob-
noxii, quot Deus per suam gratiam li-
berat, sola misericordia liberat, & sic
quibusdam, quos liberat, est misericors,
quibusdam autem iustus, quos non li-
berat, neutris autem iniquus. Et ideo
Apostolus quaestionem solvit per aucto-
ritatem, quae omnia divinae misericor-
diae adscribit: Miserebor, cui voluero.
& clemens ero, in quem mihi placue-
rit.

Qui vero potest sententia nostra aspera

dicere, crudelis, Deique bonitate indigna, si
ex ipsa ejus bonitate, quemadmodum D.
Thomas ostendit, ratio sumi potest, cur
Deus aliquos eligat, aliquos reprobet, qua-
tenus in quibusdam eam declarat, ipse
vult per modum misericordiae parcendo, in
aliis vero per modum iustitiae puniendo?
Abhorreret illa quidem a divina bonitate,
si doceremus, non esse in Deo anteceden-
tem sinceramque salutis omnium hominum
voluntatem, non parata omnibus auxilia
communia, & quae vere sint satis, ut
eam consequi proxime possint. Quam pro-
cul autem ab horrida haec Calvini & Jan-
senii positione abissus, abunde demonstra-
tum est Praefect. XV. Num praetera di-
vinæ bonitatis ac sapientiae erat, omnes
omnino salutis aeternae reipsa compos-
sere, sicque divinae iustitiae suae declara-
tionem impedire? Imo hinc illa maxime
commendatur, quod ex eadem perditionis
massa, seu ex eadem hominum natura fi-
liorum irae, reorumque damnationis aeter-
nae universalitate aliquos sola sua benigni-
tate cingere voluerit vasa in honorem, va-
sa misericordiae, quae preparavit in gloriam,
& a vasis irae live vindictae aptis in in-
neritum segregare. Ostenditur enim, ait re-
ctissime Augustinus, quid meruisset uni-
versa conspersio, & quo etiam electos debi-
tum Dei iudicium duceret, nisi ejus in-
debita misericordia subveniret, quod & D.
Thomas animadvertum est l. p. q. 23.
ar. 7. ad 3.: Quam beatitudo aeterna
in visione Dei consistens excedat com-
munem statum naturae, & praecipue se-
cundum quod est delicta gratia per
corruptionem originalis peccati, paucio-
res sunt, qui salvantur; & in hoc etiam
maxime misericordia Dei apparet, quod
aliquos in illam salutem erigit, a quae
plurimi deficiunt secundum communem
cursum, & inclinationem naturae.

Postremo fatalem necessitatem atque de-
sperationem inter sententiae nostrae legiti-
mae, consuetaria ab iis ipsis referri, qui non
possunt non intelligere, isdem his absurd-
is doctrinam suam circumferendi atque pre-
mi, ibique in iis depellendis laborandum
perque esse, quis non miretur? Consta-
nti si positioni sag: quae adversus sen-
tentiam nostram exaggerantur, nos nec
levissime sollicitos habent; germane enim
nugae sunt, & terribilissima puerorum.
Recolenda, quae diximus, quum Dei pre-
sentiam adversus veteres, novosque Epi-
curcos,

curpos, prædefinitionum ejus firmitatem ad-
 verlus scientiæ mediæ cultores, æternam de-
 pique prædestinationem advertere Semipela-
 gianos, & Catharinum tutaremur; ad li-
 quidum enim ibi perductum est; cum di-
 vina præsentia, prædefinitionibus, atque
 prædestinatione libertati humanæ optime
 convenire, nec quemquam inde, nisi men-
 tis inopem, inertem aut desperationis ca-
 pere ansam posse. Labet ad prælectionis
 hujus calcem gravissimum Angulini mo-
 nitum apponere: „ Vos itaque, (ait I.
 „ de don. persev. c. 22.) obediendi perse-
 „ verantiam a Patre luminum sperare de-
 „ betis, & quotidianis orationibus posce-
 „ re, atque hoc faciendo confidere, non
 „ vos esse a prædestinatione alienos, quia,
 „ etiam ut hoc faciatis, ipse largitur. Ab-
 „ sit autem a vobis, ideo desperare de
 „ vobis, quoniam sperare in Domino ju-
 „ beminus, & non in vobis; *Maledictus*
 „ *enim omnis, qui confidit in homine, &*
 „ *bonum est confidere in Domino, quam*
 „ *confidere in homine, quia beati omnes,*
 „ *qui confidunt in eum.* Hanc spem tene-
 „ tes *servite Domino in timore, & exultate*
 „ *ei cum tremore.* Et alibi: „ Attende
 „ homo operi tuo, & dimitte Deo confi-
 „ lium suum: „ Animum in hæc Augusti-
 „ ni verba intendentes, aliorum nobis ne que-
 „ ramus; nec sapiamus, *plusquam oportet sa-*
 „ *pere, fatagamur contra, ut per bona opera*
 „ *certam nostram vocationem, & electionem*
 „ *faciamus, impleamusque, quod adolescentem*
 „ *de obtinenda æterna salute sollicito, res-*
 „ *pondit Christus: Si vis ad vitam ingre-*
 „ *di, serva mandata, pro certo habentes,*
 „ *fore, ut salvi procul dubio simus, si in-*
 „ *mali fuga, & persecutione boni perliteri-*
 „ *mus ad mortem usque; Qui enim perse-*
 „ *veraverit usque in finem, hic salvus erit.*

PRÆLECTIO XXII.

De prædestinationis effectibus.

I. PRæcipuum prædestinationis effectus
 disquiramus, præmittendum ex D.
 Th. 1. p. q. 23. ar. 2. si prædestinationis
 nomine ipsam divinæ mentis præordinan-
 tis aliquos in finem æternæ vitæ actum in-
 telligamus, nihil eam in prædestinato po-
 nere; est enim illa intra Dei intellectuam
 & voluntatem manens actio, sicut & pro-
 videutia, cujus est pars, quam actio Dei
 sit, omnia dirigens & ordinans in finem,

non in rebus, quibus providet, sed dun-
 taxat, quemadmodum ex Boetii definitio-
 ne patet, in summi omnium Rectoris men-
 te est. At si prædestinationis nomine ejus
 executio designetur, hæc in prædestinatis
 quidquam efficit, quod suscepimus excu-
 tiendum. Ut autem, quæ & quot præde-
 stinationis effecta sint, facilius tutiusque as-
 sequamur, spectandæ prius conditiones,
 quæ communi Theologorum scito in legiti-
 mum prædestinationis effectum concurrant,
 oportet. 1. Ut quidpiam bonum sit,
 Deumque auctorem habeat, quapropter
 inter prædestinationis effectus referri
 culpa non potest; est enim suapte mala,
 nec potest a Deo auctore esse. 2. Ut do-
 num hoc Dei ex efficaci glorificationis vo-
 luntate procedat, sive electum a Deo sit
 velut medium ad finem æternæ gloriæ con-
 ducibile. Hinc collata reprobis gratiæ mu-
 nera, prædestinationis effecta non sunt,
 quod non hujus finis gratia, ut reipsa vi-
 delicet eis ad vitam æternam proficit, fue-
 rint eis a Deo impertita. 3. Ut ad coele-
 stis gloriæ possessionem revera perducatur;
 est enim prædestinatio; ut fuitur ab Au-
 gustino, *preparatio beneficiorum Dei, qui-*
 „ *bus certissime liberantur, quicunque libe-*
 „ *rantur.*

II. Qui condiciones has animo comple-
 xus sit, præcipuos prædestinationis effectus
 nullo negotio percipiet, tres nimirum il-
 los, quos Theologi ex notissimo Pauli ad
 Rom. 8. testimonio deprecant, *quos præ-*
 „ *destinavit, . . . hos & vocavit, quos vo-*
 „ *cavit, hos & justificavit, quos autem ju-*
 „ *stificavit, illos & glorificavit,* vocationem
 nempe efficacem, justificationem, ac glorifi-
 cationem; unæ etenim a divina præde-
 stinatione tamquam a causa proficiuntur?
 Quid prædestinatio, nisi preparatio bene-
 ficiorum, quæ certissimam prædestinati li-
 berationem adjunctam habent? Est itaque
 glorificatio eximius prædestinationis effe-
 ctus; est enim præcipuum Dei beneficium,
 quod omnem animi corporisque miseriam
 ab electis in æternum removens, in con-
 summatam perpetuamque eos vindicat sili-
 um Dei libertatem: ad glorificationem
 autem vocatio & justificatio nonne recta
 ducunt? Salvus enim esse non potest, nisi
 iustus, justificari vero, nisi vocatus a Deo,
 seu nisi præveniente ejus gratia excitatus,
 & ad iustitiæ amorem allectus. Tria hæc
 ergo a prædestinatione quæ fluit, me-
 rito inter ejus effecta censentur. Nec ta-
 men.

men commonere iterum necesse est, solam vocationem efficacem, cui homo consensit, de qua Christus Jo. 6. omnis, qui audit a Patre & didicit, venit ad me, justificationem etiam, quæ, ut Iec. vi. in laudata Apostoli verba explicat D. Thomas, nunquam frustratur, quia prædestinati in ea perseverant usque ad finem, in prædestinationis effectibus numerandam.

III. Sed & peccati permissio potest ne in his aliquo nomine numerari? Respondent Theologi sermone communiter, hanc per se & directe prædestinationis effectum nec esse, nec dici posse; quum enim culpa non ad gloriam & præmium, sed ad supplicium suapte ordinetur, qui potest ad gloriam per se, & proxime ejus permissio conferre? nec enim illa donum Dei est, sed poena poitis hominal ab eodem inflata; remote tamen ad gloriam perducere ob multa eaque insignia, ad quæ illam optimus Deus ordinat, bona, humilitatem videlicet, circumspiciamque, penitentiam, charitatem &c. quo nomine locum ei inter prædestinationis effectus Theologi tribuunt, eo præsertim freti, quod loco mox laudato scribit idem Apostolus: Scimus, quoniam diligentes Deum omnia cooperantur in bonum iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti, ad quod illustrandum peropportuna est D. Thomæ interpretatio ibi. Iec. 6.7. Inter omnes universi partes excellenti Sancti Dei . . . & ideo quidquid accidit vel circa ipsos, vel circa alias res, totum in bonum eorum cedit, ita ut verum sit, quod dicitur Prov. xi. Qui stultus est, serviet sapienti, quia scilicet etiam mala peccatorum in bonum iustorum cedunt; unde & Deus specialem curam de iustis habere dicitur . . . in quantum scilicet sic de eis curat, ut nihil circa eos permittat mali, quod non in bonum eorum convertat. Hoc quidem manifestum est quantum ad mala peccalia, quæ patiuntur; unde in Glos. dicitur: Ipsorum infirmitate exercetur humilitas, afflictione patientia, contradi- ctione sapientia, odio benevolentia. Sed numquid eis peccata etiam cooperantur in bonum? Quidam dicunt, quod peccata non continentur sub hoc quod dicitur omnia, quia secundum Augustinum, peccatum nihil est, & nihil fiunt homines, quum peccant. Sed contra hoc est, quod in Glosa sequitur (quæ ejusdem August. est l. de Corrupt. & Gr. c. 9. &

l. 14. de Civ. Dei c. 13.) Usque adeo talibus omnia cooperantur in bonum, ut si qui horum deviant & exoriantur, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum; unde & in Psal. dicitur: Quoniam cecideris iustus, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam. Sed secundum hoc videtur, quod semper tales in majori charitate resurgant, quia bonum hominis in charitate consistit, quam si non habeat Apostolus, se nihil esse cognoscit 1. ad Cor. 13. Sed dicendum, quod bonum hominis non solum consistit in quantitate charitatis, sed præcipue in ipsius perseverantia usque ad mortem . . . Ex hoc autem, quod iustus cadit, resurgit cautior & humilior; unde in Glos. subditur, postquam dixerat, quod hoc ipsum faciat eis in bonum proficere, quod sibi humiliores redeunt, & cautiores; discunt enim, cum tremore se exultare debere, non quasi arrogando sibi tanquam de sua virtute fiduciam permanenti. Augustinus, eas & hæc postrema glossa est, concinnant Gregorius M. l. 2. Mor. c. 26. & Bernardus in Psal. 90. Profecto quoniam quidquid in amplius electorum bonum cedit, ex singulari, quo a Deo dilecti, ac præordinati sunt, amore proficiscitur, negari non potest, numerandam inter prædestinationis effectus & ipsam peccati permissiorem, modo tamen mox explicato, unde eximia Dei misericordia tantam eorumdem elicit utilitatem.

IV. Videtur hoc tamen absurde & præposterum statui; Jam enim, si culpam permittens Deus majus electorum bonum salutemque propositam habeat, culpam ipsam velle, dicendus erit; certa enim electorum bona non sunt, nisi culpa præcesserit, ut penitentia, humilitas, salutaris confusio &c. Verum, si Deus bona illa vere velit, num & malum, quod consequentur, velit, necesse est? Nonne Theologorum plerisque ratum est, misisse Deum Filium suum in similitudinem carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum, seu ad tollendum peccatum mundi, originarium in primis, Incarnationis mysterium voluisse? Hoc tamen quia voluit, num & illud, in cujus remedium Deus homo factus est, voluisse censendas? Nonne ad abstergendum originarium labem baptismi, ad delenda, quæ post baptismum admitta sunt, crimina penitentiarum sacramenta instituta

Qui.

Qui tamen hæc voluit, & instituit, num & peccata voluit, sine quibus opus his non fuisset? Ad humilitatem itaque, & penitentiam, alioque fructus, quos ex peccatorum permissione electi ferunt, optime potest divina voluntas ferri, quin peccata ipsa velit, sine quibus fructus huiusmodi electis non obvenirent. Cur vero? Quia spiritualis bonorum utilitas bona est, ideoque Deum auctorem habet, peccatum contra nihil est, ut ait Augustinus, seu mera boni privatio, nec efficientem sed deficientem causam habet, humanam scilicet voluntatem, quæ a divinæ legis & rationis ordine aberrat. Quid mirum ergo, si non potest Deus illud velle? Quare rectissime Augustinus & Thomas, ut superius dictum est, docent, mala culpa a Deo non fieri, sed ordinari, sicut medicus morbos non facit, sed curat.

V. Sed est adhuc, quod animum ab absenti communi huic Theologorum sententiæ cohubeat; quum sit enim culpa malorum omnium maximum, cuius, ut malorum Dei, & summæ bonitatis ejus offensæ, omnium ferme Theologorum calculo infinita assimilatur gravitas, prudens ne Deus, qui propter spirituale hominum bonum voluntatem permittat malum? Coniunguntque creati boni cum divino infinito malo, quæ comparatio? quæ illius ad hoc proportio? Sed etsi culpam unice ut malum hominis omnium certa, quibus affici ille potest, deterrimum spectemus, prudens ne & sapiens Deus, si tantum ejus permitteret malum ejusdem iustificandi, & ad vitam gratiæ revocandi causæ? Quæ medici prudentia, qui bene valentem incidere in morbum sineret, ut eum resistere valitudini posset? Nihil est tamen in argumento hoc, quod infirmare communem sententiam possit. Quid, si culpa malum Dei est, utpote illata infinite maiestati ejus injuria? Prudentissima est ejusdem permisso, quippe quam sapientissimus omnium Auctor & Rector ad maiorem ordinat divini boni, suæ nimirum bonitatis declarationem, vel per modum iustitiæ puniendo, vel per modum misericordiæ parcendo. In iustificatione quoque impij quantum emicant & infinita unius Mediatoris Dei & hominum Christi Domini merita, & Patris misericordiarum omnipotentia, quæ, ut ait Ecclesiæ, *patendo maxime & misericordando manifestatur*! Sed ut culpa & hominis malum est, quam sapienter a Deo permittitur! Num enim hominem pecca-

re sinit Deus, ut eum simpliciter iustificet, tantumque ei boni reddat, quanti fecerat peccando iacturam? Recolenda Angelici glossa ad Pauli verba; *Diligentibus Deus &c.* quam n. tit. descripsimus; inde enim apparet, bonum hominis non consistere solum in quantitate charitatis, sed præcipue in ipsius perseverantia usque ad mortem, ad quam ineffabili divinæ sapientiæ consilio malum momenti sepe adfert culpæ permisso; ex hoc enim, quod iustus cadit, resurgit cautior & humilior, nec jam sibi arrogat tanquam de sua virtute fiduciam permanendi. Quid ergo, si imprudens esset Medicus, qui ægrotare hominem permitteret, experiendæ duntaxat in ejus depellendo morbo artis suæ gratia? Nonne contra multum prudens, si morbo eum tentari sineret, ut eum ad sanitatem reduceret multo, quam ante, firmiorem, stabilioremque?

VI. Priusquam hanc de electorum prædestinatione tractationem absolvamus, non abs re erit, inquirere, quid de questione illa decernendum, *juvari ne prædestinatio possit Sanctorum precibus*; ut enim: non inepte hæc a Theologis questio ponitur, ita non inutiliter in ea finienda verba ponemus. Catholicæ Ecclesiæ sensum nitidissime atque ratissime ex D. Thoma promemus, qui t. p. q. 23. ar. 8. & qui cavendi errores sint, & quæ constanter tenenda dogmata, docet, qua demum incedendum via, ut veritatem tanto assequamur. Duo hæc in fidei dogmatis cernisime habenda, ratam scilicet omnino, ac immobilem esse divinam prædestinationem, nec tamen homini libertatem eripere, neque factorum necessitatem excludere. Turpissime itaque errant ii, qui animum unice ad divinæ prædestinationis immutabilitatem attendentes, supervacnam esse sanxerunt quæcumque hominum industriam; sive enim agant homines, sive inertes sint, immobilis est divina prædestinatio, quique electi sunt, certissimi salvi erunt, qui autem reiecti, nunquam ad salutem pervenient. Errorem hunc, cuius auctores in Summa non indicat, D. Thomas q. 6. de ver. ar. 6. Epicureis adscribit, ad quos resutandos conferenda sunt, quæ adversus eosdem ex Cicerone in l. de lato late persequenti sumus, quum Dei præscientiam tueremur. Quoniam vero & D. Thomas, & nostra etiam ætate non desunt apud Christianos, qui in vesana hæc Epi-

Epi-

Episcopatuum persuasione sunt, urgeri ii argumentum possunt, quod D. Thomas strictim attingit, nimirum plurimas in sacris literis esse cohortationes, iussiones & monita, quibus excitantur homines ad preces, & ad pietatis opera: Cogitari ne vero absque impietate potest, præcipi a Deo posse aut consuli quidquam supervacuum, quodque nulli sit usui?

Neque minus ab iis erratum, qui humani pendentes libertatem arbitrii, statuerunt, prædeterminationem divinam mutari sacrificiis ac precibus posse, atque impediri, ne, quod ex æternitate prædestinatum est, re ipsa contingat. Erroris huius auctores D. Thomas in Summa *Aegyptius* putat, q. vero 6. de ver. ar. 6. *Stoicos*, quod Interpretum ejus nonnulli exponunt, errorem hunc scilicet ab *Aegyptiis* primo excogitatum exin adoptatum a *Stoicis*, qui, ut ibidem ait D. Thomas, *ponebant res omnes regi a quibusdam, quos Deos vocabant, quumque ab eis esset aliquid prædestinatum, orationibus & sacrificiis obtineri posse, ut talis definitio mutaretur, placitis, ut dicebant, Deorum animis, qua positione quid stultius, quam ipsam Dei ideam tollat? Eset ne ille immutabilis, & omnipotens, si creatæ res æternum ejus prædictum mutare, aut etiam frustrari possent? Si qui vero inter Christianos forent, qui errore hoc tenerentur, dedoceri iis divini eloquii testimoniis possent, quibus D. Thomas opinionem hanc a fide alienam esse, demonstrat, eo scilicet quod 1. Reg. c. 15. scriptum est: Porro triumphator in Israel non parceret, nec penitentie flectetur, & eo, quod ad Rom. xi. ait Apostolus: si ne penitentie sunt dona Dei, & vocatio.*

Quid ergo de questione proposita statuendum? Duo in prædeterminatione adnotanda distinguenda, docet D. Thomas, ipsam scilicet Dei quosdam ad celeste regnum eligentis, eisque ad illud obtinendum auxilia præparantis, præordinationem, & huius præordinationis effectum. Ipsum Dei præordinantis ac prædestinantis actum, cui sobrio in mentem venire possit, invari illud Sanctorum precibus? His ne sit, aut fieri potest, ut quis a Deo prædestinetur? Spectari enim hæc possunt, vel ut a Sanctis actum, dum vivunt, funduntur ad Deum, vel ut ab eo ex æternitate præcognitæ. Communem porro ipsum hominum sensum exuerit, necesse est, qui eas ut actum a Sanctis ad Deum missas quidquam ad

prædeterminationem momenti habere posse, opinetur; Quomodo enim, quod in tempore est, potest in æternum influere? Ut etiam a Deo præcognitæ juvare prædeterminationem quomodo possunt, quam gratiam prorsus esse consecutus? Annon est hæc, ut ostensum est, eximia Dei erga aliquos dilectio, ac efficax divinæ voluntatis propositum? Utriusque autem, quæ ratio, quæ causa movens præter divinam ipsam bonitatem? Nonne recte ipsi rationi repugnat concipere, Dei voluntatem & amorem ab aliquo creato moveri posse?

Secus tamen pronuntiandum, si de prædeterminationis effectibus sermo sit. Qui enim statuit, Deus, ab se electos ad gloriam non pervenire nisi per merita, neque æternæ vitæ finem nisi certis mediis sive adminiculis consequi, statuit etiam, quosdam eorum ad prædeterminationis effectus Sanctorum precibus adjuvari, easque ceu obtinendæ ab eis salutis adjumenta seu media prædestinavit. Hinc notissimum illud Augustini: Si Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non haberet. Eodem gratuito illo, quo Pauli æterna salus decreta fuerat, divinæ voluntatis propositis, decreta & Stephani pro eo preces. Hinc spectata nemo non intelligit celebre illud Jacobi monitum: Orate pro invicem, ut salvemini, & quod in 1. de dono persever. c. 2. scribit Augustinus: Si aliqui nondum sunt vocati, pro eis oremus, ut vocentur; Fortassis enim sic prædestinati sunt, ut & accipiant nostris orationibus gratiam, & efficiantur electi, seu beata electorum sorte donentur.

P R Æ L E C T I O XXIII.

De Reprobatione.

I. **N**ON esset de divina providentia numeris suis omnibus absoluta tractatio, nisi & in reprobationem inquireremus; est enim hæc providentiæ pars, ut prædestinatio, quemadmodum probat D. Thomas 1. p. q. 23. ar. 2., ex hoc ipso quod prædestinatio providentiæ pars est, inferens, & idem de reprobatione dicendum; quia providentiæ est defectum aliquem permittere in rebus, quæ providentiæ subduntur; quare quum per divinam providentiam (specialem) ordinentur homines in finem æternæ vitæ, ad eandem pertinent, permittere, ut aliqui a fine isto deficiant,

ficiant, quod dicitur *reprobare*. Ut ergo prædestinatio aut providentiæ pars respectu illorum, qui ad salutem æternam divinitus ordinantur, ita & reprobatio respectu illorum, qui ab hoc fine decidunt. Quæ autem reprobationis notio? Non solam præscientiam dicit, pergit Angelicus, sed aliquid addit secundum rationem, sicut & providentia; „ Sicut enim prædestinatio „ includit voluntatem conferendi gratiam „ & gloriam, ita reprobatio voluntatem „ includit permittendi, aliquam cadere in „ culpam, & inferendi damnationis pænam pro culpa. „ Nihil horridius ac tetrius nominibus, quibus reprobatu sacris in literis designantur; vocantur enim *maledicti, vasa ira apta in interitum, vasa in contumeliam, vasa furoris Domini, despecti, repulsi, hædi a sinistris locandi, filii perditionis* &c. da quibus braviter actori præ oculis semper habeamus, oportet, communem apud Theologos reprobationis partitionem in negativam, & positivam. Primam designant exclusionem a gloria seu a beneficio non debito, alteram ad gehennæ supplicia destinationem, seu, ut mox ex D. Thoma descripsimus, voluntatem permittendi aliquem cadere in culpam, & inferendi damnationis pænam pro culpa.

II. Estne autem in Deo voluntas huiusmodi? Quis dubitet, quem Christus supremæ mandati dia diciturus sit, ut Math. 25. legimus, *ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & Angelis ejus*: Paulus quoque ad Rom. 9. explicite affirmat, *misereri Deum, cuius vult, sive prædestinare, & quem vult, indurare, seu reprobare*, illudque ad hoc confirmandum assumat, quod Malach. 1. scriptum est: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*? Sed etsi non assat hæc veritas in divino alogio tastata, ad faciendam ei certissimam fidem noone satis superque est theologica demonstratio? Quot a cælesti regno quotidiana excluduntur, trudenturque in æternam ignem? Fuerit argo, necesse est, infelicissima hæc eorum fors a Deo ex æternitate præordinata. Quid enim tempora sit (una excepta culpa) quod summa & prima causa non ex æternitate voluerit, atque prædestinavit? Fideliter itaque cum Valent. Concilio cap. 3. fateamur prædestinationem electorum ad vitam, & prædestinationem impiorum ad mortem.

III. Posterioris varo nulla na, ut prioris, ratio seu causa? Positivam ipsam re-

probationem a nulla cujusvis peccati præscientia, sed a sola Dei voluntate repetivit Calvinus, qui & docuit, quosdam sive ex Angelis, sive ex hominibus a Deo creatos ad damnationem, libertate recte agendi nudatos, & dura peccandi necessitate obstrictos, ad scelera a Deo ipso efficaciter vereque impelli, quo æternum deorum intaritu decretum impleatur. Etsi primis Calvini discipulis nefaria hæc maximeque impia ejus positio placuit, posterioribus tamen horrida adeo visa est, tamque in Deum contumeliosa, ut illam exacerati sint dirisque davoverint, vitæque inter Calvinianos sunt, qui illam non detestentur. Sana quid errore isto detestabilis? Quis gravissimam Arafcanæ secundæ Synodi c. 25., quam Valentina postea c. 3., & Tridentina can. 17. instauravit, sententiam in monstruosum hoc pestilentissimamque dogma non torquat? Aliquos ad malum divina potestate esse prædestinatos, non solum non credimus, sed etiam si sunt, qui tantum malum crederent, cum omni detestatione illis anathema dicimus? Scimus quidem, Calvinum aiusque gregales tantantia hac non permovari, quippe qui nihili pendunt Ecclesiæ auctoritatem, nec plaris facere Patrum atiam omnium testimonia & traditionem, quam pessimo huic errori aperta refragari, scribunt Magdeburgenses Centuriatores: „ De prædestinatione ita docuerunt, ut quantum ad „ utriusque, hominis scilicet & diaboli „ lapsum attineret, negarint, eam fatali necessitate contigisse, nec prædestinationem nam in eo Dai, sed solam præscientiam „ admiserant. „ At qui non aliam fidei suæ regulam, quam scriptum Dei verbum jactitant, qui non possunt, non intelligere, errorem hanc suum a scripto Dei verbo plurimum abhorreant?

Non illud premamus Sap. 11. *Diligis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti, ne causeris, laudari a nobis librum, quem ipsi in apocryphis habent*. Quid tuis facient, quæ Ezech. 18. & 33. Deus ait: *Nunquid voluntatis meæ est mors impii, dicit Dominus Deus, & non ut convertatur a viis suis, & vivat? Quare moriemini domus Israel, dicit Dominus? Vivo ego: nolo mortem impii, sed ut magis convertatur, & vivat?* Negat expresse Deus, nunquam suum interposito jurejurando confirmat, velle se impii mortem, sive æternum exitium: ea autem impietate ac teme-

temeritate Calvinus est, ut oppositum affirmare, constanter audeat? Quid est, primam & summam veritatem mendacii aperte damnare, si hoc non est? Si quoddam Deus meditato creavit, ut pereant, si peccare eos cogit, si eos aeternum ad interitum ita urget, ut non sit miseris evadendi via, praefixit enim iis fontem, Calvinus iudice, bene agendi vires, & sola teneatur peccandi necessitate, annon mortem impii vult? Aut mendax ergo Deus asseverans, iuransque, se illam nolle, quod horret animus vel cogitare, & ab ipsa Dei idea perquam alienum est: aut omnium maxime, consceleratus & impius Calvinus, (de quo conveniant omnes, oportet, in quibus non religionis & pietatis, sed & communis sensus pudorisque reliquum quidpiam sit), quem tam indignum Deo commentum vulgare, non putavit.

Sed & illud nonne consequens est, falso dictum, quod Osee 13. legimus: *Perditio tua ex te, Israel: tantummodo in me auxilium tuum*? Hæc vera, si Calvini sententia standum sit? Egregium sane adiutorem Deum, qui solas sibi iure arroget juvandi & auxiliandi partes, si adversus Angelos & homines tam male animatos sit, ut solo suo arbitratu nihil ejusmodi merentes ad certum destituer exitium, statuatque furoris sui victimas non alio nomine, quam quod sibi ita collibet, eorumque *perditione delectatur*? Cur vero Israelis perditio ex ipsomet esse, dicitur? Nonne quia ex sola prava hominum voluntate peccata sunt, quibus suam ipsi sibi damnationem comparant, & confitentur? At jam non ex hominibus, sed ex Deo peccata hominum & perditio, qui eos sciens prudenter ita fecit, comparaturque, ut absolute non peccare, & non perire non possint. Augustino demum respondeat Calvinus, velim, & a demonstratione se expedit, quæ ex verbis ejus exiit l. 3. cont. Jul. cap. 18. *Bonus est Deus: iustus est Deus: potest aliquos, sine bonis meritis liberare, quia bonus est: non potest, aliquem sine malis meritis damnare, quia iustus est*. Ipso naturæ lumine perspectum est, injuriam fore Deum, si innocentem absque malis meritis actu damnaret; est enim, ut ait Cicero in Pis. supplicium pena peccati, nec infligi iuste, nisi fontibus, potest. Iniquus itaque Deus, si *posset*, ut ajunt, absque malorum me-

ritorum præsentia quempiam reprobat; neque enim fas est, velle, quod nefas est, exequi. Hinc patet, cur *sine bonis meritis*, eorumque præsentione possit gratuito Deus aliquos liberare, non item possit, *sine malis meritis*, eorumque præventionem quempiam damnare; Est enim æterna gloria suapte bona, ideoque absolute potest absque meritum intaitu sub divina voluntate cadere: pena contra est absolute mala, nec bona dicitur, nisi propter aliud, sen ut loquuntur, *occasione*, quatenus ad violatum ab impiis perturbatumque divinæ voluntatis ordinem reparandum ordinatur. Non ergo miram, constitui illam non posse, nisi capta ex peccato, cujus natura sua punitio est, occasione.

IV. Neque est, cur Calvinianorum nonnulli in erroris sui societatem ascendant eos communione Romanæ Theologos, qui persuasum habent, Deum absque malorum meritum præsentia pro solo suo summo in res omnes dominatu, & supremam iu homines potestate, quin ulla iniquitatis labe notari possit, a cælesti regno quoddam excludere; *negativum* enim, ut vocant, reprobationem hi tantum ab una summi omnium Domini voluntate arcessunt, qui, quum nemini quidquam debeant, ut regni sui consortes aliquos facere, ita ab eodem quoddam arcere; pro libito potest, *positivum* tamen rationem non a sola Dei voluntate ducunt, sed a præsentia delictorum. Ne quid tamen dissimulemus, fatemur & inter Theologos nostratam partium non deesse, qui sentiant, posse Deum absque ulla iniquitatis nota æteruis innocentem supplicii addicere; sed & hæc, de qua pronuntiare nolumus, eorum opinio ab immani Calvinii errore abest plurimum. Hi enim animam a præseuti rerum ordine constitutæ a Deo legibus ad aliam, quæ instituit a Deo possit, rerum seriem, aliasque leges, (scilicet, an secus, alii judicent) transientes, æstimateque non ordinariam, ut ajunt, sed absolutam atque extraordinariam Dei potentiam, hæc sola innocentem damnari a Deo posse, opiantur. Itane autem Calvinus? Præterquamquod præsentem rerum ordinem, ac providentiam propositam habet, homines & Angelos quoddam docet, consilio a Deo factos, ut eos perdat, cujus finis gratia miseros bene agendi viribus desertos ad peccandum adigit, propellitque ad

etc-

eternum, propter quod eos creavit, exitium. Hæc autem errorum monstra apud quem Catholicorum reperire est? Quid ergo Theologis nostris cum Calvino commune?

V. Mirari non possumus non vehementer importunum ac molliciosum Censorem illum, qui Augustini originale peccatum reprobationis damnatorum omnium causam statuentis opinionem horrere se scribit seu *Calvinianam*, quam exagitemus, *hæreseos matrem*. Quid sane iniquius, falsius, ac insolentius proferri potest? Sinimus, enim pro meritis vapulare a Cardinali Norisio, suæque procacitatis & inscitie poenas dare. Nobis hæc Augustini sententia non solum nihil horrois ingerit, sed, quod sit consilii, sapientique plena, allicit permoveatque, ut in eam transeamus. Profecto, si de reprobatione *positiva* sit sermo; qui potest hæc Augustini sententia *Calvinianæ hæreseos mater* dici? quæ utramque inter affinitas? Et si originale peccatum hujus rationem statuat, non solum? An non & illa, quæ propria cuiusque voluntate admittenda præcognita a Deo sunt? Annon ex Augustini libris depromptæ A-rausticali secundi, & Valentini Concilio-rum definitiones illæ notissimæ: *fideliter tenemus, . . . malos Deum præcisse per propriam malitiam malos futuros, & per suam justitiam ultione æterna damnandos; . . . nec profus ulli malo imposuisse Dei præscientiam necessitatem, ut aliud esse non possit, sed, quod ille futurus erat ex propria iniquitate, Deum, qui novit omnia, antequam fiat, præscire ex sua omnipotentia, & incommutabili maiestate, nec ex præjudicio ejus aliquem, sed ex merito propriæ iniquitatis, credimus condemnari, nec ipsos malos ideo perire, quia boni esse non potuerunt, sed quia boni esse, noluerunt* &c. fatemur, in damnatione periturorum meritum malum præcedere justum Dei judicium, . . . in malis præcisse ipsorum meritum, quia ex ipsis est, non prædestinasse, quia ex illo non est, penam sane meritum eorum malum sequentem, Deum, qui omnia prospicit, prædestinasse, quia justus est &c. His, quæ ex Aug. l. i. ad Simpl. q. 2, l. de Præd. & gr. c. 3, l. 6. Hypogn., l. de Præd. Sanct. c. 12. & l. 2. c. 8. excerpta sunt, quid a Calviniana hæresi magis alienum? quid cum ea a-
pertius pugnans?

VI. At si de *negativa* verba sint, an-
Chignoli Tom. II.

non habet illa, quo magis placeat, mul-
toque probabilior censetur & vero pro-
pior, quam eorum, qui non aliam hujus
causam præter liberam Dei voluntatem
agnoscunt, qui, quod absolutus summus-
que sit museram saorum Dominus, ac
cælesti regno aliquos nulla mali cuiuspiam
meriti præscientia motus excludat, ut
quosdam sola sua allestus bonitate ad i-
dem regnum gratis eligit? Ut originariam
noxam *negativæ* reprobationis causam sta-
nuamus, tacit non Sanctorum Angulini
& Thomæ solum, quorum hæc expressa
sententia est, auctoritas, sed ratio, quæ
nobis multum videtur momenti habere.
Quid enim reprobatio *negativa*, nisi Dei
adversus aliquos odium, nam & Aposto-
lus de reprobato Esau scribit: *Jacob dile-
xi, Esau autem odio habui*? Potest ne
vero absque culpa ejus, qui odio est; Dei
odium intelligi, quem Sap. xi. scriptum
sit, *nihil odisti eorum, quæ fecisti*, &
Augustinus l. 1. ad Simpl. scribat, *non
odit Deus Esau hominem, sed Esau pecca-
torem*? At non peccato propria voluntate
admisso obstrictum; de geminis enim A-
postolus loquitur, quorum, *quum nondum
nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut
mali, alterum dilexit Deus, alterum odio
habuit*; quare Augustinus ad Syxtum,
*quid oderat Deus in Esau, antequam quid-
quam mali fecisset, nisi originale peccatum*?
Hoc ergo *negativæ* reprobationis est cau-
sa. Augustino concinens D. Thomas q. 6.
de ver. ar. 2. ad 9. ait: *In ipsa electione
ratio est divina bonitas, ratio autem repro-
bationis est originale peccatum, ut dicit
Augustinus in Ench. c. 8.*, nec de mente
ejus dubitare posse videntur, qui diligen-
ter expendierint, quæ idem habet lect. 4.
in nonum ep. ad Rom. caput, unde mul-
ta descripsimus.

In hac nos persuasionem confirmat, quod
a cælesti regno excludi, in quo reproba-
tionis *negativæ* notio ponitur, poena, ea-
que gravissima, omnium consensu, est;
hæc ergo, ut mox adversus Calvinum ar-
guebamus, ipso naturæ lumine comper-
tum est, poenam iustam non esse, nisi cul-
pa præciserit, ad originalem culpam tan-
quam ad causam, *negativæ* reprobatio re-
latur, oportet. Hinc Pelagianus, qui
removeri a regno Dei parvos absque ba-
ptismo obeuntes, expressa illa Christi Do-
mini sententia, *Nisi quis renatus* &c. co-
acti, negare, non audebant, nec fateri-
ta-

tamen volebant, originaria eos noxa obstrictos esse, Augustinus l. 3. cont. Jul. c. 3. validissime sic premebat: *Si, quod huic iussit causa, parvam saltem penam, fatemini esse, quia magna est, ut imago Dei non sinatur, intrare in regnum Dei, obsecro, aperite qualescunque oculos, & videte, quia iustitia pena ista infligenda sit parvulo, quem clausis oculis originali obnoxium negatis esse peccator.* Augustino itaque iudice, iustus Deus non esset, si parvulos nullius criminis reos a regno suo excluderet: Nec iustus ergo, si aliquos solo suae voluntatis proposito ante cuiusque peccati praenotionem ab eodem regno repellendos ex aeternitate decerneret. In eo itaque, quod Augustinus ipse in Ep. ad Syxram, & alibi non semel scribit, ducimus conquirendum: *Querimus causam praedestinationis, & invenire non possumus: querimus causam derelictionis, & invenimus, eam causam esse originale peccatum.*

VII. Qui in opposita tamen persuasione sunt, iique neque pauci, neque ignobiles, opinionis suae suffragatorem manifestum praestant D. Thomam, qui ait, ex solo divinae voluntatis beneplacito rationem summi electionis aliquorum, & reprobationis aliorum. Facile tamen hoc Angelici dictum exponitur, conciliaturque cum eo, quod mox ex art. secundo quaestionis sextae de *Veritate* produximus. „Considerandum est, (ait ille lect. 4. in c. 9. ep. ad Rom.) quod circa electionem bonorum, & reprobationem malorum duplex quaestio moveri potest: „una quidem in generali, quare Deus velit quosdam indurare, & quorundam misereri: alia vero in speciali, quare velit hujus misereri, & hunc vel illum indurare. Potest quidem ratio primae quaestionis assignari, secundae autem non potest assignari ratio, nisi simplex Dei voluntas, cujus exemplum patet in humanis rebus. Si quis enim aedificare volens, congregatos haberet multos lapides similes & aequales, posset ratio assignari, cur quosdam ponat in summo, quosdam in imo ex parte finis, quia ad perfectionem domus, quam facere intendit, requiritur & fundamentum, quod habet lapides in imo, & acumen parietis, quod habet lapides in summo: Sed quare ponat hos lapides in summo, & hos in imo, non habet rationem aliquam, nisi quia ar-

tifex voluit. „E vestigio addit, utramque hanc quaestionem ibidem ab Apostolo diremtam, primam quidem, quam ait: *Quod si Deus volens ostendere iram, & iram facere potentiam suam, sustinuit &c. ut ostenderet divitias gloriae suae in vasa misericordiae &c.* a divina ipsa bonitate ratione ducta, quemadmodum explicat D. Thomas, quam Deus in aliquibus manifestare voluit per modum misericordiae parcendo, in aliis, per modum iustitiae puniendo, eos negative propter originale peccatum, positive propter personalia reprobando. Posteriorem tripliciter extricat, primo *querentis praesumptionem redarguens, o homo in quis es, qui respondas Deo?* Secundo *Isaiae auctoritatem inducens, quae solvitur quaestio, Numquid dicit figmentum &c. tertio eandem auctoritatem exponens, Annon habet potestatem figulus luti &c. quae omnia ad docendum directa sunt, electionis horum, & reprobationis illorum rationem non aliunde, quam a summa Dei potestate, & libera voluntate petendam esse, quia ullus sit expostulationi locus, quia sicut „figulus liberam potestatem habet ex materia luti opus faciendi quodcumque sibi placuerit, ita Deus liberam potestatem habet faciendi „ex eadem corrupta materia humani generis, sicut ex quodam luto, „nulli faciendo injuriam, quosdam homines praeparatos in gloriam, quosdam autem in miseria derelictos; Jer. 18. *Sicut lutum in manu figuli, ita in manu meo vas, domus Israel.* „Profecto discretionis hujus quae reddi ratio potest praeter summi artificis voluntatem, quum & qui praeparantur in gloriam, & qui in miseria derelinquuntur, perinde sint naturae filii irae, vasa apta in intritum, id est, subditi Angelicus, in se habentia aptitudinem ad aeternam damnationem ex corruptione peccati, quae per unum hominem in hunc mundum intravit... in quo omnes peccaverunt? At li quaestio generatim & absolute ponatur, cur non omnes electi praeparati in gloriam, vel rejecti mali, &c. in miseria derelicti, ratio quaestionis hujus assignari potest ipsi divinae bonitas, quam in praedestinationis representare Deus voluit per modum misericordiae parcendo, in reprobatis per modum iustitiae puniendo; non nisi autem culpe alicujus rei iuste puniri possunt.*

VIII. Pauca demum de reprobationis effe-

effectibus subiicienda. Ut quidpiam numerari in his vere possit, commuat Theologorum scito, & a Deo sit, oportet, decernente, aeterno ream supplicio multare, & ad damnationem aeternam actu vereque ducat, & cum ea reapse jungatur. Hinc neque culpa, seu moralis, ut vocant, malitia reprobationis effectus est, quippe quæ non a Deo auctore, sed a prava solam hominis voluntate proficiscitur, nec ipsa miseri, qui reprobatur, persona; nullum enim Deus creat, ut eum damnet, & perdat; quemadmodum Calvinus perabsurde constituit. Peccatorum etiam, quæ penitentia delentur, permissio nec inter reprobationis effecta censeri potest; neque enim ad damnationem actu perducit. Qui ergo funellissimæ hujus causæ germani effectus? Peccati, quod penitentia expiandum non est, permissio, perseverantiæ ad exitum usque negatio, obduratio demum, & execratio, non ut voluntatis a bono averſæ, & in malo obfirmatæ nequitiam, sed ut privationem dicunt superne lucis, quæ mens illustratur, & salutaris gratiæ, quæ cor mollior, flectitur, & ad meliora traducitur, ipsa demum aeterna damnatio. Vere enim hæc sunt ex divinz voluntatis quosdam reprobantis ratio proposito, ad quod implendam actû, & reipsa concurrunt.

P R A E L E C T I O XXIV.

De libro vite.

QUum in literis sacris, & apud Ecclesiasticos Tractatores non infrequens sit *libri vite* mentio, nec inutile fuerit, nec inuicandum, libri hujus notionem evolvere, ut facilius sit eorum, quæ de libro hoc divinum eloquium tradit, intelligentia. Quidquid de illo Scriptura sacra, & Ecclesiæ Doctores habent, D. Thomas complexus est, cum t. p. q. 24. art. 1.2. & 3., tum q. 7. de verit., quam in octo concidit articulos. Inde ergo petenda nobis genuina libri hujus notio, inde & testimoniorum, quæ & in Scripto Dei verbo, & in Patrum libris de illo sunt, explicatio legitima. Prænotat ille, librum vite multipliciter dici, i. librum qui obtinendæ eternæ vite doctrinam continet, de quo Eccl. 22. *Hæc omnia liber vite*, seu, ut exponit Glossa, *vetus novumque testamentum*. 2. librum, qui san-

ctæ vite exemplar & forma est, nempe Christum, in quo sicut in *exemplari aspicere possumus, quomodo vivendum sit, ut ad vitam perveniamus aeternam*, de quo illud Apoc. 20. *Alius liber apertus est*, interpretatur Glossa apens, *Christus est, qui tunc apparebit potens, & suis dabit vitam*, quo & illud spectat Gregorii M. in Moral. *Liber vite dicitur ipse Juxta venturus, quia, quisquis enim videri, non curavit, quæ fecit, ad memoriam revocabis*, quia scilicet, subdit Angelicus, eo inspecto quilibet scire poterit, in quo exemplari concordaverit, & in quo discordaverit. 3. divinum quandam vim, quæ fiet, ait Augustinus l. 20. de Civ. Dei c. 14., ut cuique opera sua bona vel mala ad memoriam revocentur, quæ mirum divina vis libri nomen accepit.

Sic autem, ait Angelicus, nunc non agimus de libro vite, sed secundum quod *liber vite* dicitur representatio eorum, qui ad vitam perveniunt, qui dicuntur in libro vite conscripti, ducta à rebus humanis similitudine. Ad quamlibet enim multitudinem, quæ alicujus Rectoris providentia regitur, nullus admittitur, nisi secundum gubernantis ordinationem; quare qui in collegium multitudinis sunt cooptandi, conscribi solent, quasi multitudinis illius futuri consortes, eaque conscriptione multitudinis Princeps dirigatur ad exeladendos, vel in subiectæ sibi multitudinis societatem referendos aliquos. Quæ autem multitudo sapientius ac decentius gubernata, quam triumphantis Ecclesiæ collegium, quæ in Scripturis Civitas Dei dicitur? Eorum ergo, qui ad beatam societatem illam admittendi sunt, descriptio sive representatio, *liber vite* dicitur, quod ex Scripturarum loquendi modo colligitur. Luca enim 10. dicitur: *Gaudete, & exultate, quia nomina vestra scripta sunt in celis*, & Jes. 40.: *Sanctus vocabitur omnis, qui scriptus fuerit in vita in Hierusalem*, ad Heb. etiam 10. *Accessistis ad montem Syon, & civitatem Dei viventis Hierusalem celestem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in celis*.

Hinc concludit, librum hanc vite non creatum quod esse, sed increatum. Sumtam enim ex humanis similitudinem persequentes intelligimus, oportere, ut eorum, qui ad beatam vitam delecti sunt, descriptione, dirigatur ad tribuendam eternam.

nam vitam felicissimam illius multitudinis Re-
stor. hic autem quis, nisi Deus? Qui autem
prima & summa est omnium regula, por-
teline a creato quopiam dirigi? *Liber er-
go vitæ, secundum quod nunc de eo loqui-
mur, aliquid increatum dicitur.* Quid vero
increatum hoc, quod *liber vitæ* appella-
tur? Ipsa Dei cognitio, qua firmissime
percipit, quæ & quot ad æternam vitam
elegerit, similitudine etiam ab humanis
petita. Ut enim apud nos exarari aliquid
in libro solet ad succurrendum memoriz,
ita allegorice descriptum aliquid in cujus-
piam mente dicitur, quod in ejus animo
firmiter hæret. Quia ergo Deus æterna
& immutabili cognitione denotatos per-
spectosque habet omnes & singulos, quos
ad beatæ vitæ consortium destinavit, im-
mobilis hæc, nec unquam defutura cog-
nitio *liber vitæ* per metaphoram dicitur,
quo referri potest, quod 2. ad Tim. c. 2.
scribit Apostolus: *Firmum fundamentum
Dei stat, habens signaculum hoc: novit
Dominus, qui sunt ejus, quare definiri li-
ber vitæ sic potest: Certissima, & omni-
no fixa Dei cognitio, qua exploratum ha-
bet electorum numerum.*

II. Ex his patet, *librum vitæ*, secus ac
Veteres aliqui a D. Thoma refutati q. 6.
de Ver. ar. 2. senserunt, non *personaliter*,
sed *essentialiter* dici, seu non esse alicujus
divinæ Personæ proprium, sed toti Trini-
tati commune; quam sit enim numeri
electorum certa cognitio, seu, ut Augu-
stinus ait l. 20. de Civ. Dei c. 14., *Præscien-
tia divina, quæ falli non potest eorum, qui
salvi sunt, hæc autem una & individua
sit totius Trinitatis actio, qui potest liber
vitæ personale nomen esse?* Adnotat ta-
men D. Thomas ibid. art. 2., *librum vi-
tæ Filio appropriari*, explicatque, quæ sit
verbi hujus apud Ecclesiæ Magistros signi-
ficatio. *Appropriare*, ait, *nihil est aliud,
quam commune ad proprium trahere.* Quod
autem toti Trinitati commune, non trahi
ad certæ personæ proprium potest, quod
ei magis, quam alteri Personæ conveniat?
Absit: hoc enim non perfectissima
Divinarum Personarum æqualitas. Cur
ergo? Quia quod commune est, majore
cum proprio unius Personæ, quam cum
proprio alterius, similitudinem habet.
Rem declarat exemplis. Bonitas, quæ ab-
soluta Dei perfectio est, Spiritui Sancto
tribuitur, quod sit ejus quædam cum pro-
prio Spiritus Sancti convenientia; proce-

dit enim iste ut amor, ejus objecta res
est bonitas. Potentia item Patri adscribi-
tur eodem nomine; quum enim potentia
inquantum hujusmodi quoddam principium
sit, intercedit eam inter, & proprium Pa-
tris similitudo, est enim ille totius Deita-
tis principium. Hinc concludit, tribuen-
dum Filio *librum vitæ*. Noane enim hic
ad cognitionem & scientiam pertinet? Ut
ergo sapientia Filio *appropriatur*, est enim
ejus cum proprio filii, qui Verbum est,
seu æterna Paternæ mentis conceptio, con-
venientia, ita & *liber vitæ*, ejus est in
cognitione posita notio. Quoniam autem
in illud Psal. 39., quod de Christo dictum
esse, Paulus ad Heb. 9. interpretatur: *In
capite libri scriptum est de me*, ait Glossa,
apud Patrem, qui est caput mei, quare
Patri videtur potius tribuendus *liber vitæ*,
quam Filio, de quo in Patre scriptum est,
respondet ibidem Angelicus, *Patrem libris
capitis dici*, non, quod ei magis quam Filio,
ratio libri conveniat, sed quia Filius, *ex
liber vitæ appropriatur, a Patre oritur.* Ex
autem Filio *liber iste appropriatur*, nihil
tamen obest, quo minus aliquid scribi &
in Patre dicatur; & Patri enim *liber* hic
convenit, *quum sit commune, non proprium.*

III. Quo autem nitidam magis expli-
catamque libri hujus notionem habeamus,
illud etiam queri potest, an *liber vitæ*
idem sit, ac divina prædestinatio; hæc en-
im videtur esse Augustini sententia, qui
l. 20. de Civ. Dei c. 15. ait: *Liber vitæ
est prædestinatio eorum, quibus debetur vi-
ta æterna.* Ad evolvendam Augustini
mentem, promendumque genuinum ejus
dem sensum, D. Thomas quartum me-
moratæ quæstionis articulum ponit, in quo
laudatam Augustini testimonium cum istis
quæ dicta sunt, coherere demonstrat.
Quum sit enim *libri vitæ* in divinis da-
ctis ex humanis similitudo, de eo, pro-
portione, disserendum. Porro scriptura,
quæ civitatis Princeps in admittendis dirigat,
vel excludendis a civitati suæ consortio,
duas inter actiones medium locum tenet; se-
quitur enim propositum, quo Princeps coo-
perare aliquos vult, alios excludere, & an-
tevertit propositum hujus executionem. Ut
ergo scriptura illa non est, nisi propositi
Principis representatio, ita & *liber vitæ*
non aliud est, quam divinæ prædestinatio-
nis quædam in mente divina conscriptio:
prædestinatione enim eliguntur, qui ad vi-
tam gloriæ sunt admittendi, hujus autem

electionis cognitio semper apud Deum manet, ac nolle, aliquos a se prædestinatos, est, prædestinationem in mente Dei, quasi in libro vitæ, esse descriptam. Prædestinatio itaque & liber vitæ idem formaliter non sunt, sed materialiter est liber vitæ ipsa prædestinatio, quia nimirum in libro vitæ veluti descripta representatur, sicut dicimus, librum Epistolarum Pauli materialiter doctrinam Apostoli esse, quia descriptam continet, exhibetque Pauli doctrinam. Non aliud sibi voluisse Augustinum, quum ait, *librum vitæ prædestinationem esse*, concludit Angelicus, hancque ad ejus dictum adhibitam interpretationem esse legitimam, patet cum ex libri vitæ definitione ab eodem Augustino tradita, ibidem, *Liber vitæ est præscientia Dei, quæ falli non potest, eorum qui salvæ sunt; tum ex eo, quod, D. Thomas ibidem animadvertit, in notione scilicet libri vitæ nullam exprimi respectu eorum, ad quæ dicitur, efficientiam, sicut in notione prædestinationis, quæ ab eodem Augustino, ut sæpe dictum est, definitur: Præscientia, . non autem sola, sed & preparatio beneficiorum Dei, quibus &c.* Quare & prædestinationis certi effectus sunt, de quibus supra: Liber vitæ contra de sui ratione nullam causalitatem, sed solam cognitionem importat.

IV. Cæterum quum non electorum duntaxat, sed & reprobatorum habeat Deus numerum exploratissimum, num libro vitæ, qui est cognitio prædestinatorum ad gloriam, respondet liber mortis, qui descriptos representet præordinatos ad æternum interitum? Negat Angelicus cum .t. p. q. 24. art. 1. ad 3., tum quest. 7. de ver. art. 8., hocque primum momento, quod plane decretorium est, sententiam confirmat suam, nimirum, quia, . ut ait Anchor l. de div. nom. c. 1., in quo recte intellecto Patres omnes, Interpretes, ac Theologi consentiunt, *de divinis non est audendum aliquid dicere, nisi quod est per auctoritatem sacre Scripturæ introductum*, scilicet expresse vel tacite, quoad verba, vel quoad rem verbis significatam. Esti autem libri vitæ frequens in divinis literis mentio fiat, ubinam libri mortis? Quid proferri inde testimonium potest, ex quo colligi recte possit, & hunc in Deo perinde ponendum, ac librum vitæ? Audendum ergo non est, funestum hunc librum Deo attribuere. Multum etiam momenti habent ad suadendum rationes,

quas addiit D. Thomas; neque enim, ait, consuetum est apud homines, ut conscribantur, qui repelluntur, sed qui eliguntur. Non respondet itaque reprobationi liber mortis, ut prædestinationi liber vitæ. Eorum etiam, quæ in libro descripta servantur, cognitionem aliquis habet præ aliis privilegiam: Ea-ergo in libro Dei scripta dicenda sunt, quorum speciem præ aliis habeat agnitionem. Duplex autem in Deo cognitio est, altera simplicis notitiæ, approbationis altera, prior bonis & malis communis est, sive sub ea cadunt mali perinde ac boni; posterior bonorum duntaxat est, ideoque boni habens aliquam privilegiam cognitionem in Deo præ aliis, ratione cujus in libro conscribi dicuntur, non autem mali: propterea non dicitur liber mortis, sicut dicitur liber vitæ.

V. Ex hæcenus dictis difficultas hand levis exiit; quum sit enim liber vitæ cognitio certissima & plane immutabilis, quæ Deo comprehensius est electorum ab se numerus, qui de libro hoc deleri aliqui possunt, quemadmodum Psal. 68. legere est: *Deleantur de libro viventium, & cum justis non scribantur?* Hanc a nonnullis memorat D. Thomas 1. p. q. 24. art. 3. adhibitam ad laudata verba interpretationem, *deleantur &c. non secundum rei veritatem, sed secundum hominum opinionem*; quatenus homines ex præsentī iustitiæ nec morum probitate, quam cernunt, aliquos æstimantes, putant, eos in libro vitæ descriptos: Cæterum, quum vel in hoc vel in futuro sæculo patebit, excidisse illos a iustitiæ seu gratiæ statu, dicentur, de libro vitæ deleri, seu constabit hominibus, vere illos non fuisse in eo libro conscriptos, nam & in Scripturis ea sæpe dicuntur fieri, quæ declarantur: Hæc tamen interpretatio non probatur Angelico, nec probari sane cuiquam cordato potest; non deleri enim de libro vitæ, in Sanctorum eximii præmiis in divino eloquio numeratur, ut Apoc. 2. *Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen ejus de libro vitæ*: Quod autem sanctis promittitur, præmium an est illud in sola hominum opinione positum? An non verum, solidum, expressum, non adambatum? Non deleri ergo de libro vitæ non ad hominum opinionem, sed ad veritatem referendum exigendumque est.

Quæ ergo memorati testimonii germana intelligentia? Quum sit liber vitæ omnium, qui

qui ad æternam vitam ordinati sunt, in mente Dei conscriptio, animadvertit D. Thomas, ordinari homines ad tantum bonum *ex divina prædestinatione*, seu efficaci divinæ voluntatis proposito, & *ex gratiæ dono*, quæ & *gloriæ semen* dicitur, quæ qui præditus est, divinæ naturæ sit consort, filius Dei, quod si filius, & hæres, hæres quidem Dei, coheres autem Christi. Quæ ex divina prædestinatione est, ordinatio, nunquam deficit, sed omnino rata est & immobilis, ut & voluntas Dei, a qua proficiscitur. Quæ solum ex gratia, deficere potest, deficitque non raro; quot enim gratia donati, jusque ad æternam vitam habentes, gratiæ damnum peccando faciunt, percutuntque? Quos ergo ad cælestem regnum divina prædestinatio ordinavit, hi *simpliciter & absolute* in libro vitæ conscripti sunt, de quo nunquam delentur. Scit enim Deus, immutabilem esse, implendamque certissime voluntatem suam, ideoque salvos fore, quos ipse salvare constituit: At quibus collata quidem a Deo fuit gratia, non tamen *ex prædestinatione*, seu ut illam ad exitum usque conservent, hi non *simpliciter & absolute*, sed duntaxat *secundum quid*, sunt in libro vitæ descripti, de quo & deleri possunt, & delentur, quia gratiæ, unde illis ad cælestem hæreditatem jus, jacturam facere possunt, & faciunt. Litura autem hæc seu delictio in ipsam ne Dei notitiam cadit, quasi vero præciat aliquid Deus, postea nesciat? Ideæ Dei plane rudis, cui in mentem hoc veniret. Tota ad rem scitam, quæ natura sua commutabilis est, hæc litura, seu delictio refertur; una enim eademque prorsus immobili cognitione percipit Deus, aliquem gratia ornatum ad vitam ordinari perpetuam, facta exin gratiæ jactura, ab hac ordinatione, ejusque fine deficere,

P R E L E C T I O XXV.

De omnipotentia Dei.

I. **Q**Uæ sit prælectionis hujus, in qua totius de Deo *secundum se ipsum* ejusque attributis tractationis finem facimus, ad superiores ordo, & cum iis apta connexio, patet ex eo, quod D. Thomas, cujus vestigia religiose persequimur, habet i. p. in Proxm. q. 14. „ Post considerationem eorum, quæ ad divinam

substantiam pertinent, restat considerandum de his, quæ pertinent ad operationem ipsius; & quia operatio quædam est, quæ manet in operante, quædam vero quæ procedit in exteriorem effectum, nam, primo agemus de scientia & voluntate, nam intelligere in intelligente est, & velle in volente, & postmodum de potentia Dei, quæ consideratur, ut principium operationis divinæ in effectum exteriorem procedentis &c. „ Omnia ergo pro vinctus executi, cum quæ naturæ Dei sunt, tam quæ manentur intra eum actionum, ad potentiam ejus sermonem ordinate transferimus: quoniam autem hæc apud Philosophos duplex est, altera quam *passivam*, altera quam *activam* dicunt, neminem scimus tam hebetem fore, qui de priore nobis agendum existimet; quum designatur enim illa, quæ ab alio quidpiam recipit, *ut patitur*, quis nisi genuinæ Dei notionis prorsus expertus, habere illam in Deo locum posse, vel suspiceretur? Possesse, qui natura sua perfectissimus est, perfectionem omnium fons, & plane immutabilis, recipere ab alio quidpiam, aut pati? Reliquum ergo est, ut una in eo *activa* intelligatur potentia, quæ clarius magisque proprio *pollentia, effusivitas, ac energia* dicitur, significatque efficiendi vim, seu *principium agendi in aliud*. Hac autem maxime pollere Deum, nonne in ipsa ejus idea conclusum est? Quum enim unumquodque agat secundum quod actu est, ac perfectum, nam suam in alia perfectionem agendo derivat, qui non summa erit Dei efficientia, qui perfectissimus suapte est, & prima ac universalis perfectionum omnium causa? Est propterea hæc ejus pollentia, seu efficiendi vis infinita. Quid enim hæc nisi Deus ipse, in quo omnia unum idemque re ipsa esse, summa ejus simplicitas persuadet? Infinita ergo illa, ut infinitus Deus. Perspicua hæc, & omnibus rata, in quibus addubitare non alii possunt, quam bardi, aut qui materiam, aut simile quidpiam pro Deo habent.

II. Perinde certum, exploratumque omnibus, esse Deum omnipotentem; quorsum enim ad faciendam veritati huic immobilem fidem petantur, e literis sacris, aut e Patrum scriptis testimonia, quum, ut scite ait D. Thomas t. p. q. 25. art. 3. in c. *communiter consensuunt omnes, Deum esse omnipotentem?* Hinc celebre, & per-

& pervulgatum illud Augustini serm. 139. *de temp. Non dico, de mihi Christianum, de mihi Judæum, sed de mihi Paganum, idolorum cultorem, Damnum servum, qui non dicat, Deum esse omnipotentem: Ne gare Christum potest: negare omnipotentem Deum, non potest.* Ad imbecillam sane, retinendamque firmissime persuasionem hanc, alione opus est, quam germana ipsa Dei idea? Esetne Deus omnium perfectissimus, quo majus nihil, nihil excellentius esse, aut concipi animo potest, si non est ille omnipotens, seu nisi omnia vere posset? Ceterum, cū omnibus hoc sit constitutum, difficile tamen est, ait ibidem Angelicus, rationem omnipotentia assignare, seu quæ germana & propria sit omnipotentia significatio, fingere, ac explicare; quare cum ibidem, tum q. 1. de Potentia Dei art. 7. in c. memorat, Veteres ad notionis hujus explicationem aggressos in varias abisse sententias, quarum nullam collineare, & propositum assequi, ibidem ostendit. Nihil sane intellectu, dictuque facilius, quam omnipotentem Deum esse, quia *possibilia omnia potest, seu efficere, quodcumque potest fieri.* At quæ *possibilia* hæc divinæ omnipotentia obnoxia? Hic Rhodus, hic salus est: in hoc explicandum ab antiquis erratum; nec enim *possibile* unius modi est, sed aliud, quod *relativum* appellant, quod nimirum ad certam, a qua fieri potest, potentiam refertur, ut quod humanæ potentia subditur, *homini possibile dicitur*, alterum *absolutum*, quod tale est *ex habitudine terminorum*, cujus nempe attributum cum subiecto non pugnat, ut Socratem sedere, vel currere &c., quare illud *impossibile absolute* censendum, *cujus prædicatum subiecto repugnat*, ut hominem bovem esse, vel lapidem.

Si Dei omnipotentiam ex ordine ad prioris generis *possibilia* volumus explicare, inepti sumus; est enim potentia, creata alia, alia increata. Dei ne potentiam declarare conabimur, quod omnia possit, quæ creatæ potentia finibus concluduntur? Quantum aberrarem a scopo! Deus ne esset, si eisdem, quibus creata, potentia ejus limitibus definiretur? Annon ipsa naturæ lumine perspicuum, multo plura Deum posse, quam creata quævis virtus possit? Num divinæ omnipotentia notionem ex ordine ad *possibilia sibi* peteremus? Ridiculi essemus, & vitiosum circulum confecti remur; perinde enim esset, ac si omni-

otentem diceremus Deum, quod omnia possit, quæ potest, quo sane quid levius, & nugatorium magis? Quid ergo? Reliquum est, quemadmodum egregie concludit D. Thomas, ut divinam omnipotentiam ex ordine ad ea, quæ absolute *possibilia* sunt, æstimemus, eaque omnia illum posse, decernamus, quæ absolute esse possunt, quorum scilicet attributum subiecto non repugnat, & quæ nullam in se ipsis contradictionem involvunt; sub Dei contra omnipotentia non cadere, *quacumque implicans contradictionem*, quia scilicet *habere non possunt possibilitatem* rationem, quæ, ut ibidem sapientissime commonet, *convenientius dicitur, fieri a Deo non posse, quam non posse Deum illa facere, & quamquam fieri hæc a Deo nequeant, verissime tamen Angelus Lucæ 1. dixit: Non eris impossibile apud Deum omne verbum.* Id enim quod contradictionem implicat, verum esse non potest, quia nullus intellectus potest illud concipere.

III. Non est prætereundum grave Cajetani monitum in comment. in hanc D. Th. articulum: „Circa hanc positionem adverte, (ait), quod præsentis proposito sufficit, quod quidquid implicat contradictionem, inquantum hujusmodi, a divina excludatur omnipotentia, nec hoc est verendum in dubium. Utrum autem hoc vel illud implicet contradictionem, alterius negotii est, & similiter utrum modo uno vel pluribus contingat, implicari contradictionem, nihil refert; omnia enim, quæ secundum se implicant contradictionem, vere impossibilia sunt, ut fiant etiam a Deo.“ Quorsum hoc annotare, operæ pretium duximus? Ut persuasum omnibus sit, modeste ac circumspecte de rebus hujusmodi pronuntiandum, nec decernendum constanter, quidquam esse impossibile, fierique a Deo ipso non posse, nisi explorete constiterit, esse in illo apertam contradictionem, seu eo posito legitime & necessario consequi, idem simul esse, & non esse, verum simul & falsum, in quo sane est, cur nonnullorum prudentiam desideremus. Ambrosius in illud Pauli 1. ad Cor. 1. *Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi?* ait: *Sapientiam mundi hujus fecit stultam, ostendendo possibile, quod illa impossibile judicabat: in hoc enim, subit Angelicus, stulta reputatur mundi sapientia, quia, quæ sunt impossibilia naturæ, etiam Deo impos-*

libilia reputabat: sapientia autem hujus mundi nomine non venit Philosophia secundum se, scite notat Cajetanus, quoniam illa non judicat falsum, sed Philosophia secundum quod ea utitur mundi hujus homines, ex quorum imperfecto lumine temerarium prodidit iudicium, quo causas secundis impossibilia, absolute impossibilia reputata sunt, ut Incarnatio Dei &c. Cavendum itaque maxime, ne in ferendo de re tam gravi iudicio quiddam sibi antecipit opiniones ac prejudicia vendicent: ad germanam Dei ideam, recteque rationis scita exigenda accurate res, de qua queritur, sienne illa a Deo possit, an non, libebique tunc solum eam divine omnipotentie subire, quum recta ratio dubitare non sinat, quin cum Dei idea, aut cum certissimis naturae principiis aperte illa pugnet, cum eo maxime, quodlibet est, vel non est &c.

IV. Quo vero ab errandi in recentero-qui gravissima periculo longius absumus, ad tutissimum D. Thomae ductum nos applicantes, definire ex ejus doctrina volumus, omnia & singula, quae absolute fieri a Deo, tamen omnipotente, non possunt. Hæc ille l. 2. c. g. c. 25, cujus titulus, *Qualiter Deus omnipotens dicatur, quædam non posse*, singulatim excussit, summam perstrinxit, & nitidissime determinavit, omnia inter se tam apte ordinateque connectens, ut posteriora ex prioribus sponte fluant, eandemque propterea priorum ac posteriorum veritas sit, perspicuitas atque firmitas. A potentia passiva orsus, cujus notionem in recipiendo, aut patiendi passivam diximus, & in Deo non esse, ex ipsa ejus idea effecimus, generatim primo statuit, nihil eorum Deum posse, quæ potentia passiva sunt: quæ autem hujusmodi sint, singulatim disquirens, constituit, Deum, a cujus idea potentia hæc passiva quam maxime abhorret, absolute esse non posse, quiddam a natura sua alienum est, ut corpus, aut quiddam ejusmodi, exin non posse illum mutari, quum motus potentia passiva actus sit, nec ullam mutationis speciem subire, nec augeri propterea, non minui, non defecere, non dissolvi, nec fugiri illum posse, nec oblivisci; est enim lassitudo ex virtutis obliquo vero ex scientiæ defectu, utraque iccirco ab eo quam longissime aliena, in quem nullus omnino cadere de seculis potest, neque vinci, nec violentiam

pati, hæc enim ejus duntaxat sunt, quæ est natura sua mobile, nec penitentie affici, ira, tristitia &c. quum hæc omnimodam perfectionem & passionem & defectum foveant.

Ad activam exin potentiam recta transgressus, præmittit ut ratum, potentia hujus objectum effectumque esse rem factam; quare quum nulla facultas agat, ubi deficit ratio sui objecti, ut visus non videt, si desit, quod actu videri possit, & Deus non posse dicatur, oportet, quiddam est contra rationem entis, inquantum est ens, vel facientis, inquantum est factum. Ad hæc autem distincte excutienda progrediens, primo decernit, facere Deum non posse, unum idemque simul esse, & non esse; Est enim contra rationem entis, quiddam ejus rationem tollit, tollere autem hanc nequit, nisi quod enti opponitur, sive non ens; facere ergo Deus non potest ens & non ens, seu quod una quid sit, & non sit; 2. nec facere illum posse, ut opposita in eodem insint secundum idem, patet album & nigrum, cæcum & videns; jam enim idem album simul esset, & non album, videns & non videns, in quo manifestam esse contradictionem, nemo non percipit; 3. nec facere illum posse, ut res esse pergens quopiam naturalium suorum principiorum careat, ut homo anima; horum enim quolibet remoto, & rem ipsam removeri, necesse est; quare quum effici a Deo non possit, ut res simul sit, & non sit, nec præstari ab eo potest, ut homo sit e. c. absque anima: 4. non posse Deum facere, quæ certarum scientiarum, ut Logicæ, Geometriæ, Arithmetice principis adversantur, v. g. genus ad plures differentias non pertinere, nec de pluribus specie discrepantibus dici, *lineas ductas a centro ad circumferentiam æquales non esse, aut triangulum rectilineum non habere tres angulos duobus rectis æquales*; sunt enim principia illa ex formalibus ipsis rerum principiis sumta, ex quibus rerum essentia pendet; 5. nec fieri a Deo posse, ut non fuerit, quod vere fuit; nam & in hoc est contradictio, quum necessarium perinde sit, aliquid esse, dum est, ac fuisse, dum fuit. Huc revocandum est notissimum illud Hieronymi ad Eusth. de cust. Virgin.: *Quum Deus omnia possit, non potest de corrupto facere incorruptum*, quia, interpretatur egregie D. Thomas 1. p. q. 25. ar. 4. ad 7., *omnem corruptionem mentis & corporis hoc*

Deus auferre potest a muliere corrupta, hoc tamen remove a ea non poterit, quod corrupta fuerit, sicut etiam ab alio quo peccatore auferre non poterit, quod peccaverit, & quod charitatem amiserit. Hinc acutissime Augustinus l. 26. cont. Faustum c. 5. ab eodem D. Th. laudatus: *Quisquis ita dicit: Si Deus omnipotens est, faciat, ut, quæ facta sunt, facta non fuerint, non videt, hoc se dicere, si Deus omnipotens est, faciat, ut ea, quæ vera sunt, eo ipso, quod vera sunt, falsa sint.*

Ad alteram enim activæ potentiz rem objectam, scilicet *ens factum*, versandam accedens, probat, facere Deum non posse, quæ *entis facti*, inquantum *huiusmodi*, rationi repugnant; quidquid enim Deus facit, factum illud sit, oportet; si quid ergo repugnet, factum esse, non poterit illud a Deo fieri. Hinc Deum facere Deus nequit; nam quod sit, non potest non a sua causa pendere; quis autem non intelligit, hoc a Dei idea prorsus alienum esse? Nec etiam quidquam sibi æquale facere Deus potest; faciens enim factum prius potiusque sit, oportet, quum hoc ab illo pendeat, ut effectus a causa. Quomodo ergo quidpiam a Deo factum poterit cause suæ æquale esse? Nec facere item potest, ut aliquid ab se factum permaneat, quin illud ipse conservet; Cuiusque enim rei lacte conservatio a prima causa pendet; remota itaque causa, removeri effectum, necesse est. Si permanere ergo quidpiam possit non conservatum a Deo, jam non erit effectus eius: injectum itaque, & a se, ideoque alter Deus.

Deinde animadvertit, agere Deum voluntate, quod supra demonstratum est, non posse iccirco ea facere, quæ velle non potest. Quæ autem velle nequit? Contraria iis quæ necessario vult, & non velle non potest, ut se esse, bonum, beatum, æternum &c. Facere ergo non potest, ut sibi quidpiam horum delit, quia absolute non potest, velle horum aliquo carere. Nec peccare propterea potest, quum malum velle non possit, ut l. 1. c. 95. solidissimum momentis jam demonstrat Angelicus. Demum, quum Dei voluntas sit omnino immutabilis, ut ex ipsa ejus idea satis patet, facere ille non potest, ut non impleantur, quæ ipsa voluit.

Commovet tamen sapientissime D. Thomas, dici Deum postremum hoc non posse. *Clingnoli Tomo II.*

se aliter, ac premissa; Hæc enim, hæmpemissa, simpliciter Deus nec facere, nec velle potest, huiusmodi autem, nimirum *quæ voluit, facere quidem Deus, aut velle potest, si voluntas aut potestas ejus absolute consideretur*, secus autem, si *consideatur præsupposita voluntate de opposito*, seu si contrarium extet voluntatis divinæ propositum, seu definitio. Ad nihil enim extra de voluntas divina necessario fertur, nisi ex suppositione, ut l. 1. c. 83. ostensum est, nimirum quod aliquid voluerit, & ratio propositio prædefiniat; quare locutiones hæc, *Deus non potest facere contraria his, quæ disposuit facere*, aliisque hujus generis omnes, docet, *compositis intelligendas esse, ut veræ sint, sic enim implicanti suppositionem divinam voluntatis de opposito*, falsas autem esse, si *divinis intelligantur*; potentiam enim voluntatemque Dei absolute respiciunt, & designant.

Quia vero Deus, ut per voluntatem, ita per intellectum & scientiam agit, *patri ratione* concludit Angelicus, non posse illum facere, quæ se facturum non præcavit, aut prætermittit, quæ prænovit, se esse facturum; neque enim facere potest, quæ non vult, aut non implere, quæ vult. Eodem modo, ait D. Thomas, *conceditur, & negatur utrumque, scilicet ut prædicta non posse dicatur, non quidem absolute, sed sub conditione, vel suppositione*. Hæc volumus, paulo fufius describere, quod, ut ad illustrandam Dei omnipotentiam nihil iis luculentius, ita ad informandam animo ejusdem germanam notionem, dirigendumque Theologi de ea iudicium nihil sit opportunius. Ad hoc idem plurimum momenti habent, quæ versat ille 1. p. q. 25. ar. 5. & 6. quorum titulus: *An Deus possit facere, quæ non facit, & an possit facere meliora, quæ facit*; mittimus ea tamen, ne actum agamus; præstantissimam enim utriusque articuli doctrinam nostris in exercitationibus de Primo homine, exerc. vi., quæ est de felicissimo innocentie statu, nervose ursumus adversus Pope, Voltaire, aliosque hujus ætatis incredulos, qui principii loco ponunt, *mundum hunc omnium, qui esse possunt, perfectissimum esse*, quo ex principio mirum est, quam absurda & falsa concludant.

P R Æ L E C T I O XXVI.

De visione Dei adversus Eumenianos, & Beghardos.

L. **Q**uia in superioribus consideravimus, (ait D. Thomas in propm. quæst. 12. 1. p., qualiter Deus sit secundum seipsum, & resistat considerandum, qualiter sit in cognitione nostre, quomodo scilicet cognoscatur a creaturis. "Pervulgatum est, duplicem a Theologis Dei cognitionem vulgo distingui, obcuram, quam & *abstractivam*, dicunt, ex creatis rebus seu Dei effectibus & vestigiis hantam, per quas veluti gradus ad primæ & summæ causæ cognitionem assurgimus, & claram sive intuitivam, qua Deus in se ipso, sicuti est, non in speculo nec in enigmate, sed facie ad faciem percipitur. Attingi Deum prima cognitione & creatis mentibus naturaliter posse, extra controversiam est; quæ enim de Dei existentia, natura, simplicitate, unitate, bonitate, perfectione, infinitate, immensitate, immutabilitate, eternitate, scientia, voluntate, providentia generali, & potentia hæcenus disputavimus, nonne naturali ratione persecuti sumus? Sole itaque clara ac intuitiva ejus visio difficultatem affert, eamque non levem, nam ad eam scilicet pervenire creata mens possit. Acute sane Tertulliano animadvertimus, veritatem inter errores esse, ut inter duos laïrones Christus: duo enim directæ oppositi errores Catholicæ veritati edversantes, in quorum refutationem incumbendum nobis est. Quarto Ecclesiæ sæculo Aetius & Eunomius eo stultitiz & arrogantiz delapsi sunt, ut jactarent, se tam perspicue eperque Deum nosse, quem ipsi se alioque sui similes intruebant, quorum error & Sanctis Patribus, Basilio M., Greg. Nazianz., Chrysostomo, aliisque validissime reclusus a Begwardis quatuordecimo sæculo militaverit legitur; quorum infamia Eugenianis Vienenis Synodus sub Clemente V. protrivit. In errorem huic directo contrarium sæculo septimo abiisse feruntur Armeni, ac præpostere posuisse, creatam mentem nec Dei gratia adjutam, supersuoque perfusam lumine pertingere eo posse, ut Deum clare, ac intuitivè, ut ajunt, videat, ad quos duodecimo sæculo se adjunxerunt Almariciani

& Arnaldistæ, quorum hæc perversa dogmata: „Divina essentia in se, nec ab Angelo, nec ab homine videtur, nec videbitur: Deus non videtur in se, sed in creaturis, sicut lumen in aere: Deus non per essentiam videtur a Beatis, sed per quandam claritatem illius essentiz, in qua consistit beatitudo,“ a Later. IV. Gener. Conc. Extrav. de Summa Trin., & *scilicet Cath.* cap. *Damnamus*, confixa sunt.

II. Ad vindicandam a primo errore catholica Ecclesiæ doctrinam aggressi statumus, fieri omnino non posse, ut creata mens, qualiscunque illa sit, Deum perspicue, atque, ut loquuntur *intuitivè*, scilicet naturalis viribus videat; quid enim hæc veritate magis in divino eloquio testatum? Quid est, quod Paulus t. ad Tim. t. Deum appellat *Regem saculorum immortalium*, & *invisibilem*, & *ibid.* c. 6. ait, *habitare eum lucem inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest* nisi eam naturali sua facultate videre & Angeli & homines possint? Annon manifeste falsa sit, oportet, utraque Pauli locutio, si eorum, quos refellimus, Hæreticorum positio vera sit? Quid & quod idem Paulus ad Rom. 6. ait: *Gratia Dei vita æterna*? Hæc autem nomine in ipsa clara Dei visione sita est, quemadmodum Jo. 17. Christus ipse nos docet: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum &c.*? A gratia itaque, non natura clara Dei visio, in qua hominis beatitudo est, quæ vita æterna dicitur. Qui ad hoc idem confirmandum veterum Patrum testimonia desiderat, habet Theologorum libros, quorum nemo unus est, qui non plura det, sive ex Græcis, sive ex Latinis. Nobis libet, ad Scripturæ loca theologicas demonstrationes adjungere, ex quibus, etsi plures D. Thomas cum 1. p. q. 12. ar. 4., & 4. sent. dist. 46. rum 3. c. g. c. 32. instituat, nam vel alteram delibabimus; neque enim tam perspicua veritas pluribus opus habet, ut velut oculis subiciatur. Quid eo primum certius & efficacius, quod habet ille loc. cit. c. g., nimirum, quicquid supra cuspideam naturæ vires est, ei coarctare non posse, nisi per actionem alterius, ut lapidem e. c. sursum ferri non posse, nisi ab alio motum propulsamque, quod sursum ferri, lapidis naturæ non sit? Claram autem divinæ naturæ visionem nomine exploratam est,

est, cujusque creatæ mentis naturali virtute superiorem esse quam longissime? Cuiusque creatæ mentis nonne proprium est, intelligere secundum naturæ suæ modum? Hinc autem inter, & divinam essentiam nonne insueta distantia est? Pervenire ergo ad eam, clare videndam nulla creatæ mens suis viribus potest, nisi ab alio iuvetur. Præterea commune effectum est, tum solum in potestate ejuspiam finem esse, quum & adminicula, seu media ad illum obtinendum idonea in manu habet: quæ vero ad æternam vitam in aperta Dei visione positam recta ducant, fides nempe, spes, charitas, aliæque hujusmodi, naturali creatæ mentis facultati non substant? A natura nam esse possunt? Annon ex solo Dei ea infundentis, & benignè conservantis manere, quo spectat & illud Psal. 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus*? Qui potest ergo creata mens sola in nata sibi virtute finem hunc altissimum assequi, cujus comparandi necessaria subsidia nec a se habet, nec habere a se potest? Neque est, cur reponant, ad obtinendum hunc finem opus non esse Dei gratia; hæc enim non mentem, cujus est, Deum nosse & videre, sed voluntatem perficit, sive affectum. Occurrit namque D. Thomas q. 8. de ver. art. 4. ad 6., ad claram Dei visionem, sçens, opus non esse gratia, quasi vero proxima hæc sit ad videndum Deum, & ultima dispositio, nunquam fore tamen, ut homo sine gratia Deum videat, quum habeat ab ea sola, ut mereri lumen gloriæ possit, quo collustrata ejus mens divinæ fiat visionis capax.

III. Quid vero, si facultas quælibet naturaliter rem sibi objectam attingit, ut colorem visus, auditus sonum &c., objecta autem menti res est quodlibet verum? Num propterea Deum qui prima & summa veritas est, perspicue nosse & intueri, solis suis viribus creata mens poterit? Quod & primum & summum verum intra rei sibi objectæ æquitate, ut loquuntur, & *extensivæ* latitudinem conclusum creata mens habet, inde solum consequitur, posse illam, addita sibi a Deo virtute, ad Deum, sicuti est, intelligendum conspiciendumque erigi: Num vero & natura sua, suisque viribus? Quæ hæcnam ad primum summumque verum perspicue cognitum proportio? Ut verum menti, ita bonum voluntati rem objectam esse, exploratum est:

Et primum ergo, summumque bonum, Deum scilicet? Num ideo creata voluntas Deum, ut gratiæ & gloriæ auctor est, diligere amore charitatis super omnia poterit innata sibi virtute, quum *charitatem Dei diffundi in cordibus nostris per inhabitantem spiritum ejus in nobis*, certissimus sit Apostoli canon? Satis ergo non est, contineri quiddam intra latitudinem *objectæ æquati & extensivæ* potentie alicujus, ut possit illud naturali ejusdem attingi virtute, sed opus est præterea unius ad alteram proportionem, quæ quomodo nulla sit creatæ mentis & voluntatis ad summum verum visum, summumque bonum supra naturæ ordinem dilectum, ut hoc nisi infusa divinitus charitate amari super omnia nequit, ita nec illud nisi a perfusa superno lumine mente intuitivo videri. Hinc ne vero consequitur, ut arguantur acuti homines, nec a collustrata gloriæ lumine mente videri Deum *facie ad faciem* posse? nam nec quancunque gloriæ lumine tolli potest Deum inter, *sicuti est*, mentemque creatam distantiam. Inferri inde solum legitime potest, quæcunque ponatur facta luminis gloriæ ad creatam mentem accessio, quum infinitum adhuc supersit eam inter, & Deum intervallum, comprehendendi ab illa non posse Deum, seu tantum cognosci quantum cognosci potest: Etiamne vero, nec posse illum intuitive videri? Quorsum creata mens gloriæ lumine in coelis a Deo perfunditur, nisi ut eam aperte intrandi capax vere fiat, cui nunquam par sola, sibi quæ reliqua, fuisset per insitam sibi a natura virtutem? Nonne Deus non solum ut gloriæ, sed etiam ut naturæ & gratiæ auctor, infinite a mente creata distat? Quid porro? Negari nam potest, eo solo lumine *vultus sui*, quod *signatum est super nos*, illum a nobis, ut naturæ auctor est, *abstractus* cognosci, & quæ revelare nobis ille voluit, gratiæ mysteria lumine fidei percipi? Quidni ergo gloriæ lumine, quod lumine naturæ atque fidei multo perfectius est, & illustrius, apta fieri creata mens poterit ad Deum, ut in se est, intrandum, etsi adhuc infinite ab eo distet?

IV. Sed est, aiant, clara Dei visio ultimus creatæ mentis finis, atque perfectio, quum si assequi natura sua non possit, tum culpandas Deos, quod rebus ratione tentibus defuerit in necessariis; quid enim cuique necessarium magis, quam perfe-

tionem, finemque suum obtinere? tum deterior censenda erit intelligentium conditio præ cæteris; quæ enim ratione carent; ad finem naturaliter suum certo perveniunt. Distinguendus tamen duplex rationis intentum finis, naturalis alter, in Dei, ut naturæ auctor est, cognitione & amore, alter supra naturam in clara ipsa divinæ essentiae visione positus. Ad posteriorem hunc finem creata mens non suapte, sed sola Dei benignitate ordinatur; nisi enim a gratuita Dei voluntate tributa illi fuisset ejus obtinendi capacitas, non ad illum pervenire solum, sed ne illum quidem nosse, unquam suis viribus potuisset. Mirum ne ergo, egere illam, quo finis hujus particeps fiat, speciali Dei ope, a quo ad finem naturæ suæ non debitum, & quam longissime supra se positum elevata benignissime fuit? Ex quo autem sola sua virtute finis hujus compos esse non possit, num propterea dicendus est Deus, quidquam ei necessarium subtraxisset? Qui sincere vult, omnes homines saltem fieri, omnesque omnino ad finem hunc altissimum ordinavit, nomine omnibus generalia & communia comparandi ejus adminicula præparavit, quibus si opportune utantur, beati perfecte esse possint. Quare finem hunc adsequi, in cujusque potestate quodammodo positum dici potest; *quæ enim per alios possumus*, ut commune proloquium fert, *per nos ipsos possumus*. Debetore ne etiam loco præ rationis expertibus sumus, quod finem hunc nostrum, nisi a Deo viribus altioris ordinis aucti confirmatique, assequi non valeamus? Ad quem ratione carentia tendunt, finis infirmus est, totusque cum natura eorum plane adequatus: quem vero intelligentia propolitur habent, altissimus est, creata quavis natura superior, quem a se possidere absque cujusquam ope, ejus duntaxat est proprium, qui solus & ipse sui, & aliorum omnium finis ultimus est, solus natura sua beatus, solus & sua & aliorum omnium beatitudo. Quod ergo finis hujus, cujus naturalis possessio Dei solius est propria, consors esse creata mens sola sua virtute non possit, nonne (tolte concluditur, jam esse illam infra bruta, & inanimata? Quid præstantius ac perfectius, bonitatis ne tenuissimæ maximeque imperfectæ duntaxat capacem, naturam suam esse, quod omnium mente carentium est, an posse perfectam consummatamque bonitatem

ac perfectionem, viribus quidem non suis, sed a Deo additis, quæ omnibus præsto sunt, adipisci?

V. Ut veritatem hanc D. Thomas 3. c. G. c. 52. multis, ut diximus, rationum momentis ad liquidum plane perduxit, hoc veluti præjudicatum, reique jam demonstratæ legitimam confectarium c. 53. statim attexit, ajens: „Oportet ergo, ut ad „tam nobilem, visionem intellectus crea- „tus per aliquam divinæ bonitatis influen- „tiam elevetur, “ quod dogma a Viennæ, ut jam innuimus, Gener. Conc. adversus Begnardos explicite definitum, quatuor ibi le a ratione petitis demonstrationibus ibidem firmat, ex quibus una hæc nobis satis superque erit, quæ ab eo ultimo loco versatam sic inlustramus cum præclaro ejus Interprete Francisco Silvestri. Nihil potest ad actionem altioris ordinis elevari, nisi virtus ejus confortetur, augeaturque: & creata mens ergo ad claram naturæ divinæ visionem, quam ordinis multo altioris esse, jam demonstratum est, elevari non poterit, nisi ejus intelligendi vis adaugeatur, & perfectior; fieri autem incrementum hoc nequit sola naturalis virtutis intentione; inde enim sola erit mentis actio acrior & vehementior, intra eundem tamen semper naturæ ordinem, & infra divinum quam longissime: movet ergo virtutis additione fiat, oportet, quæ ejusdem cum beata, ad quam erigitur, Dei visione ordinis sit. Specialis hæc vero divinæ bonitatis influentia, qui creata mens ad tam nobilem visionem elevatur, *lumen gloria* ab Ecclesia, & communiter a Theologis, quam recte apteque dicatur, ministrice declarat Angelicas ibidem pergens: Quia ad cognoscenda, quæ solo intellecta percipi possunt, ex iis, quæ sensibus obnoxia sunt, pervenimus, & cognitionis, quæ ex sensibus est, nomen ad intelligibilem traducimus cognitionem, & præcipue, quæ ad visum pertinent, qui ceteris sensibus nobilior est, minimeque materiæ habet, *ac per hoc intellectus est affluor*. Hinc & ipsa mentis cognitio visio dicitur, & quia corporea, *nisi per lucem, visio non completur*, ea quoque, quibus mentis visio perficitur, *lucis nomen assumunt*. Dispositio ergo, qua creata mens ad intellectualem divinæ substantiæ visionem extollitur, congrue *lux gloria* dicitur. Num vero, quod, ut corporea lux rem oculis objectam illustrat, aptamque reddit, quæ videat-

videatur, lumine gloriæ divini ipsa substantia illustretur, fiatque *actu intelligibilis*, ut spectabilis fiat per lucem corpora, quæ sub oculis cadunt? Absit a cordati animo tam præposita commentatio; Quod enim suapte lucidum est, adventitio non eget lumine, ut videatur; Qui autem natura sua, ut 1. ep. c. r. Joannes ait, *lux est, & in eo tenebræ non sunt ullæ*, de quo & idem in Evang. c. r., *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, Deus, quique purissimus spiritus est, cujusque corporeæ concretionis, ac materiei omnino expertus, nonne omnium maximè intelligibilis est? Quorsum ergo, ut videri possit, ad creatam mentem luminis gloriæ accessio necessaria? Ut hæc virtute ac efficaciaugeatur, quæ divinam essentiam etli maximè natura sua intelligibilem, infinite tamen supra se positam proxime attingere, ac intueri perspicue possit, hæc secus ac viatoris hominis mens addito fidei lumine opus habet, quo possit, quæ supra naturam sunt, mysteria credere, ejusdemque voluntas infusus charitatis habitu, quo gratiæ & gloriæ auctorem Deum diligere præ omnibus valeat. „ Hoc autem est lumen „ (pergit) de quo Psal. 35. dicitur : *in lumine tuo videbimus lumen*, scilicet divinæ substantiæ, & Apoc. 21., *Civitas*, scilicet Beatorum, non eget sole neque luna; nam claritas Dei illuminabit illam, & Jel. 60.: *Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, neque splendor luna illuminabit te, sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam*. Inde est etiam, quia Deo idem est esse ac intelligere, & est omnibus causa intelligendi, quod dicitur esse lux, Jo. 1. & 1. Jo. 1., & Psal. 107. *Amittens lumen, sicut vestimento*; Propter hoc etiam tam Deus, quam Angeli in sacra Scriptura in figuris igneis describuntur propter ignis claritatem. „ Hoc etiam lumine docet 1. p. q. 12. ar. 5. ad corporis calcem, societatem Beatorum Deum videntium effici *Deiformem*, seu Dei similem, ut 1. Jo. 3. dicitur, *Quum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum, sicuti est*.

IV. Quæ vero luminis hujus natura? Mirum, quæta sic de hoc capite inter Theologos scholæ contentio. Seponimus Palamitarum delirantem, qui lumen gloriæ commentari sunt incretam claritatem

quamdam esse a Deo re ipsa distinctam, & corporeis oculis aspectabilem, ejusdemque cum ea luce rationis, quæ Apostolis, quum Christus transfiguratus est ante eos, in vertice Thabor apparuit. Quid hoc commento fatiis, quod se ipsam destruit? Si est lumen hoc increatum, æternum, suapte indissolubile, atque ipsa, ut aiebant, *Dei operatio*, qui potest a Deo reapse distingui, & sub corporis aspectu cadere? Recta divini simplicitatis idea nonne distinctionem hujusmodi cœ sibi instantem explodit? Spiritus purissimi notionum fert, dici illum humanis oculis aspectabilem? Scite quidem & recte Barlaam Monachus inferebat, lucem illam, si increta atque æterna sit, Deum ipsam revera esse, Gregorius item Acyndinus, necessario fore illam creatam atque finitam, si a Deo sit reapse distincta. Quid si horam tribus in Synodis medio ferme quatuordecimo sæculo Constantinopoli hac de causa habitis damnata sententia, Palamitarum contra probata positio? Præterquam quod neminem latet, quam assiduo tunc loco essent Græcorum res, haud diu post omnino profligatæ ac pessumdæ, quæ fidei morumque apud eos corruptela, quæ errorum vitiorumque colluvies, quæ privatarum Synodorum, quibus nihil unquam Ecclesia detulit, esse potest auctoritas, quarum definitiones & scripto Dei verbo, & certissimis rationis humanæ principis ex germana ipsa Dei notione derivatis palam, aperteque adversantur? Proptum expeditumque esset, hoc demonstrare, nisi ineptum foret, de somniis delirantium plus, quam par sit, laborare. His ergo missis, varias Theologorum de natura hujus luminis opiniones breviter indicemus.

Emanueli Maygnan lumen gloriæ non aliud est, quam ipsa Dei essentia cum Beatorum mente conjuncta, Thomasio ipsa est Spiritus Sancti Persona Beatorum mentes illuminans, Nominalibus est ipsamet perspicua Dei visio. Aliter Vasquez & Petavus, aliter alii luminis hujus naturam explicare conantur, quorum non est, cur singillatim placita memoremus. Alii communius, præsertim qui e D. Thomæ schola sunt, lumen gloriæ definiunt creatum quidpiam a Deo reipsa distinctum, seu qualitatem & habitum supernaturalem, quo Beatorum mentes a Deo perfuse ad claram ejus apertamque visionem elevantur,

tor, haud secus ac fides, spes, charitas, religio, alique, quae infuse dicuntur, virtutes habitus sunt a Deo viatoribus communicati, quibus instructi laudatorum virtutum actus expedire proximeque elicere possint. Sententiam hanc suam sibi videntur hi Theologi ex memorata Vienn. Concilii adversus Beguardos & Beguinas definitione certo concitare. Quam enim, quemadmodum in Praelectionibus de locis Theologicis, quum de Conciliorum & Romanæ Sedis auctoritate ageremus, ostensum est, ad dignoscenda fidei judicia a Conciliis vel a Romana Sede lata, permagni intersit scire, quod decreti propositum, quod decernentium mens, quod doctrinæ caput sancire, quem velint errorem configere, quem Hæreticum, quemve Hæretici sensum expresse damnare, ita docti Viri argumentantur. Laudata Synodus ratio iudicio sanxit, creatæ menti, ut Deum clare videat, lumine gloriæ opus esse, contra ac Boguardi &c. sentiant, quos hoc etiam nomine expresse damnat. Quid autem hi? Nec divinam essentiam ceu rem objectam cum Beatorum mente coniungi, nec ab iis facis ad faciem videri negabant: Cur ergo damnati? Quod creatam mentem conjunctioni huic natura sua parem esse, staterent, tantique boni solis suis viribus, quin alio quopiam divinitus addito egeret, compotera fieri. Quid ergo errori huic oppolium? Quid definitum a Synodo? Num uniri Beatorum mentem cum divina ipsa essentia facultatis instar cum objecta sibi re, eandemque, sicuti est, intueri, quod Beguardorum nemo negabat? Ad tam sublimem, tamque longe supra naturam positum opus quaslibet naturæ vires declaravit ineptas, gloriæque lumen plane necessarium esse, decrevit, quod vesanum Beguardorum errorem, omnium confessione, directe expresseque confixit. Gloriæ itaque lumen, cuius ad videndum Deum necessitatem inter certa fidei judicia retulit, neque Deus ipse, ut Maygano & Thomasio, neque clara ipsa Deivisio, ut Nominalibus placeat, sed aliquid re ipsa ab utroque differens: Num vero substantia, res scilicet per se subsistens, a se, non ab extraneo aliquo speciem habens? Hanc, quum *supernaturalem* esse, oporteret, ut haberet ad claram Dei visionem quibuscunque naturæ viribus multo superiorem proportionem aliquam, repugnare, & nec a Deo ipso crea-

ri absolute posse, non affirmant solum, sed & demonstrant: Qualitas ergo seu habitus a Deo infusus, quo in patria mens creatæ perficitur, sitque beatæ visionis proxime & vere capax. Rursum hæc forte movebunt Recentiorum nonnullis, quorum mens adeo teretes ac delicatæ aures, ut vel ipsa *qualitatis habitus* &c. nomina fastidiant, & pene horreant, ceu de veteri Peripato, quem prorsus explosum volunt, incondite graviterque sonantia: Non iis tamen, quibus non novitatis species fucum facit, sed persuasum est, & inter vetustatis rudera veritatem deprehendi posse, & e cano antrum erui. Non est loci huius, & temporis, de Peripateticis, quæ non senel nostris in exercitationibus de opere sex diem opportune animadvertisimus, non esse, cur Recentioribus tantum sordeant, accidentibus sententiam dicere: Rogamus solum, ut quisque sibi in mentem revocet, cum Clement. unic. de *Summa Trinitate*, in qua ejusdem Vienn. Conc. Patres opinionem illam, quæ dicit, tam parvulis quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam, & virtutes, tanquam probabiliorem, & Doctorem modernorum Theologia dictis magis consonam, & concordem ducunt, a Catholicis fore eligendam, tum undecimum Trident. canonem sel. vi. de *Iustif.*, quo desinitur, *iustificari homines*, non sola imputatione iustitiæ Christi, non sola peccatorum remissione, exclusâ gratiâ & charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffundatur, atque illis inhaereat, neque gratiam, quæ *iustificamur*, esse tantum *servorem Dei*, nimirum extrinsecum quid, intelligetque, non leviter & ridicule, sed graviter & satis scite locari a Theologorum plerisque luminis gloriæ naturam in qualitate seu habitu divinitus ad creatam mentem adiecto, ejus finis gratia, quem explicavimus, quæ ejusdem superni ordinis sit, & in eandem referendus classis, in qua virtutes in baptismo collantur, & gratia, quam informantem Viennense Concilium vocat, nec quidpiam iustificati extrinsecum esse, sed in cordibus eorum a Spiritu Sancto diffusum, eisque inherere, Tridentinum omnibus credendum edicit.

VII. Eane vero luminis huius necessitas, ad videri sine eo divina essentia non possit Scoti Discipuli, quorum placitum Recentiorum extra Scoti scholam nonnullis aridet, satis esse, decernunt, ut Deus solum

lum extrinsecus speciali quodam modo cum creata mente concurrat, quin interiore ultra eam virtute augeat, & perficiat? Negant contra Thomistæ, contenduntque, nec fieri divinitus posse, ut Deum aperte creatam mens videat, nisi præcipua aliqua altioris ordinis virtute interius cumuletur, & ad opus uatorum viribus multo superius vere redditoridonea. Quid enim, si Deus se solo potest efficientiam cujuslibet causæ secundæ supplere, illuminare e. c. absque sole, calorem absque igne excitare? Num & efficere, ut causa secunda effectum edat, ejus edendi, interiore virtute non pollet, v. g. ut corpus nec suapte locidum, nec addita luce splendens, lumen mittat, illustretque? Nec fieri ergo ab eo potest, ut creata mens actum beatæ visionis eliciat, cui neque natura sua par est, neque novæ, & quæ ejusdem ordinis sit, virtutis accessione facta fuerit vere par. Nobis sane persuadet D. Thomæ ratio, quæ l. 3. c. 8. c. 53. probat, oportere, ut *ad tam nobilem usumque creata mens per aliquam divinæ bonitatis influentiam elevetur*; valere epim nobis videtur illa, & ad quætionem hanc, quæ a Scoti affectis ponitur, decernendam. Si duo, longe diversæ præsentem ordinis, prius non juncta jungantur, nequit hoc absque vel utriusque, vel alterius tantum, mutatione contingere: At in clara Dei visione sit divinæ essentiae non solum ut rei objectæ, sed & ut intelligibilis formæ, cum creata mente conjunctio; extremorum ergo, quorum sit nova conjunctio, aut utrumque, aut alterutrum mutetur, oportet. Nam Deus, qui suapte est omnino immutabilis? Creatam mens ergo: oportet igitur, quod talis unio incipiat esse per mutationem intellectus creati: Qui potest autem hæc esse, aut intelligi mentis creatæ mutatio, nisi quid novi, novam scilicet dispositionem, seu virtutem acquirat? Si ergo talis visio facultatem naturæ creatæ excodit, ut probatum est sive a principio (sue videlicet creationis), sive postmodum Deum videre incipiat, oportet, naturæ ejus aliquid superaddi. Profecto, aut specialia hæc Dei præsentia, exteriorque solum a beatæ visionis actum cum creata mens concursus, quidpiam ei consert, aut nihil: si primum, quid adhuc contendimus, quom ad propositum perventum sit? Si posterius: Est ergo, ut ante, creata mens beatæ visioni impar; nam nec

natura sua par est, ut fides docet, nec angeli illam a Deo interiore virtute, ut par fiat, Adversarii propugnant: Exteriores illo ergo Dei concursu fieri nequit, ut divinæ visionis proximè fiat, & vere capax; nihil enim ab eo accipit, quo naturæ suæ infirmitati subveniatur. Credimus autem, in eo Adversarios hallucinari, quod putent, de beatæ visionis actu idem perinde ferendum judicium, quod de rhedæ, quæ a duobus equis vehitur, rapiturque, agitatione atque cursu, ac de alio quovis ejusmodi effectu, qui a duobus aut pluribus simul causis, ut vocant, *partialibus* est, quarum altera alteram nec viribus confirmat, nec valentiam re ipsa facit, sed eis juncta efficit, quod nec ipsa, nec altera separatim præstare potuisset; quare unum idemque effectum omnibus aut ex æquo, aut proportionè respondet pro conatus modo, quem ad illud singulas contulerunt. Sane, qui Adversariorum positionem ponitus excussit, facile existimabit, eos in hac quæstione id secum animo reputasse, imo nec secum aliter reputare animo potuisse. Quomodo enim intelligi, statuique potest, creatam mentem, quam infra beatam visionem quam longissime esse, fides catholica docet, exteriorè solum Dei sublas ei addente vires concursu, ad præstantissimum actum hunc non committi solum, sed & pervenire actum posse, nisi quid simile animo complectatur ventioni curras, quæ a duobus junctim equis est, a singulari seorsum futura nunquam, tametsi alteri ex altero nihil virum accrescat? In quo sane quam procul a vero abeant homines ceteroqui ingeniosissimi, qui ad rationem animum revocari, multis opus, non habet, ut deprehendant? Pauca hæc nobis de quæstione ista, quæ apud aliquos interminata ferme est, dicta sufficiant.

PRELECTIO XXVII.

De eodem argumento adversus Armenos.

I. Alterum, quod est in hac quæstione præcipuum, perferuntur caput, demonstrandum in hac prælect. suscipimus, posse Deum a creata mente collustrata gloriæ lumine facie ad seipsum videri, a pertamque hanc primæ & summæ veritatis, sicuti est, visionem, mercedem illam esse magnam nimis, quæ mandata servan-

sibus est promissa, & ab eo, qui fidelis est, & se ipsum negare non potest, perseverantibus usque in finem certissime rependenda. Armenos, aliosque, quos supra memoravimus, veritatis hujus hostes non Evangelicis & Apostolicis literis, non Patrum auctoritate, non Ecclesiae Catholicae solenni certoque judicio in C. Damianus de Summa Trinitate, in Extrav. Bened. XII., quae inc. *Benedictus Deus, in literis Unionis* scilicet. Florent. Conc. prememnis: Sunt haec fute a Noltratribus descripta, apud quos videri facile possunt. Demonstratione theologica agere volumus ex D. Thoma. 1. p. q. 12. art. 1. & 3. c. p. c. 50. de prompta, quae & Theologis ferme communiter ad manum est ad rem hanc transigendam. Haec autem priusquam insinuamus, praemittimus ut exploratum, quod Angelicus locupletissime probat l. cit. c. p. c. 51., ultimam hominis felicitatem in hac vita esse non posse, reliquum propterea esse, ut post hanc vitam solam ad ultimam felicitatem suam homo perveniat. Plura hinc sumentes ut certa, quae sunt ab eo evidentissime demonstrata, ita argumentamur: Repugnat naturale desiderium inane esse, nihil enim frustra natura facit: naturaliter autem ultimam felicitatem suam, sive beatitudinem homo desiderat: repugnat ergo, inane esse hoc ejus desiderium naturale: inane autem esset, si non posset impleri; impleri ergo potest: non in hac vita, ut ostensum est: post vitam hanc igitur impleatur, oportet, assequaturque tunc homo ultimam felicitatem ac beatitudinem suam: haec autem in perspicua & aperta divinae essentiae visione posita est: hujus ergo compos fieri creata mens potest, eaque plene beata esse. Quid in hac argumentatione fluxum incertumve, quod vocari id dubium possit? Num ultimam creaturae mentis felicitatem in clara Dei visione consistere? Praeterea quod veritas haec ex iis Christi Jo. 17. colligitur, haec est vita aeterna, ut cognoscant te solum Deum verum &c., ex demonstratis, & plane praedictis cum D. Thoma concludimus, non in alio esse, aut esse posse creaturae mentis perfectam felicitatem. Probavit ille, consecitque luculentissime l. 3. c. p. c. 25., intelligere Deum, ultimum intellectus omnis substantiae finem esse, c. 37. ultimam hominis felicitatem in Dei contemplatione consistere, non in ea tantum (c. 38.) qua communiter habetur a

pluribus, non item in ea (c. 39.), quae demonstratione paritur, nec in ea demum quae per fidem est (c. 40.); oportere autem in aliqua Dei cognitione felicitatem ultimam poni, ut probatum est a c. 41. ad 46. usque, nec aliam praedictis altiore Dei cognitionem esse, quam ut per essentiam videatur. Propterea c. 51. ex praemissis recte concludit: "Quam autem impossibile sit, naturale desiderium esse inane", quod quidem esset, si possibile non esset, pervenire ad divinam ipsam substantiam intelligendam, quod naturaliter omnes mentes desiderant, necesse est, dicere, posse substantiam Dei videri a substantiis intellectualibus separatatis, & ab animabus nostris."

Confectam exin egregie rem divini eloquii auctoritate confirmat. "Hec igitur visio (agens) immediata Dei promittitur nobis in Scriptura, ad Cor. 13. Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem, quod corporali modo nefas est, intelligere, ut in ipsa Divinitate corporalem faciem imaginemur; quum plenum sit, Deum incorporeum esse, neque etiam possibile sit, ut Deum corporali nostra facie videamus, quum visus corporalis, qui in facie nostra residet, nonnulli rerum corporalium esse possit. Sic igitur facie ad faciem Deum videbimus, quia immediate enim videbimus, sicut hominem, quem facie ad faciem videmus. Secundum autem visionem hanc maxime Deo assimilamus, & beatitudinis ejus participes sumus; Nam ipse Deus per suam essentiam suam substantiam intelligit, & haec est felicitas; unde dicitur 1. Jo. 3. Quum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum, sicuti est, & Lucae 22. Dominus dicit: Ego dispono vobis, sicut disposui mihi Pater, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, quod quidem de corporali cibo, & potu nequit intelligi, sed de eo, qui in mensa Sapientiae sumitur, de quo Prov. 9. Comedite panes meos, & bibite vinum, quod misavi vobis. Super mensam ergo Dei manducant & bibunt, qui eadem felicitate fruuntur, qua Deus felix est, videntes eum illo modo, quo ipse se videt."

II. Diligenter tamen cum praefato D. Thomae interprete Petrariensi attendendum,

um, Angelicum non concludere, inane fore naturæ desiderium, si creata mens divinam ipsam essentiam non videret (quot enim ex Angelis & ex hominibus hoc non assequi sunt, neque assequuntur ?) sed si ad hoc pervenire absolute non possit; Neque enim naturæ desiderium inane dicitur, si in aliquo individuum eius non impleatur, sed non inquit in ejusdem naturæ individui rei desideratæ obtinendæ vera capacitas; Nam si ea careant, nunquam naturæ desiderium explebitur. At si rei desideratæ capacitas vere sint, naturæ desiderium quandoque in aliquibus eorum explebitur, quod satis est, ne sit illud inane & supervacuum. Est tamen in eadem hac D. Thomæ ratione quidquam captu multo difficilior, quod, nisi evolatur, & extricetur, in eo non solum impediri & hære animam, necesse est, sed & fatendum, non ipsum sibi D. Thomam constituisse; divinæ enim visionis hujus desiderium quomodo naturale, quum ad eam inistis sibi viribus creatam mentem pervenire non posse, beatitudinem etiam, quæ in veri summi boni possessione sita est, non naturaliter appeti, pluribus in suorum operum locis expresse, & quidem vere prorsus & recte, definit. Plura ad submovendam difficultatem hanc, illustrandamque Angelici mentem ibidem habet Ferrariensis. Placet tamen, quæ eximus alter ejusd. D. Thom. Interpretes Cajetanus in comm. in art. 1. q. 12. r. p. profert, exscribere, quod & brevius faciliusque videatur ille nobis e salebris istis emergere, & Nostribus ferme communiter ejus interpretatio probetur.

Præmonet, creatam mentem spectari dupliciter posse, absolute scilicet, & ut ad æternam est ordinata felicitatem. Naturale primo modo consideratæ desiderium ultra naturæ facilitatem non porrigitur: concedendum iccirco, non desiderare illam naturaliter, Deum videre, ut in se est. Si altero vero modo consideretur, sic naturaliter visionem Dei desiderat, quia sic quosdam effectus, gratiæ puta, & gloriæ, novit, qui a Deo sunt, non ut universalis est omnium causa, sed ut absolute in se est; ex effectuum autem cognitione naturale cognoscendi causam desiderium exiit: quare divinæ visionis desiderium, tamen creatæ menti absolute naturale non sit, est ei tamen, Chignoli Tom. II.

supposita revelatione talium effectuum, naturale, & sic, tam hic, quam l. 3. c. g. c. 50. allatæ a D. Thom. rationes efficiunt, inane fore desiderium creatæ mentis, si Deum videre non possit. Cur vero non significavit Angelicus, non de creatâ mente absolute, sed de ea, ut ad supernam felicitatem ordinata est, sibi sermonem esse? Non oportuit hoc exprimi, subdit Cajetanus, quia cœlibet scientiæ commune est, ut semper intelligantur termini formaliter, ut subsunt illi scientiæ, seu talis rerum intelligitur significatio, qualis earumdem est in qualibet scientia consideratio. Nonne autem D. Thomas in utraque sua Summa præmisit, quod & nos cum prælect. 1. animadvertimus, creatas res sub Theologiæ consideratione non cadere, nisi ut ordinantur, gubernantur, prædestinantur a Deo primo omnium principio, in Deum ut supremum omnium finem? Est enim Theologia ratio seu sermo de Deo, cuius principia ipsæ fidei veritates sunt; quæcumque ergo versat, horum principiorum lumine illustrantur, & ad Deum referantur, oportet; aliqui non in ordine ad altissimam causam, & Theologi propriam Theologica considerantur, ut de se patet.

III. Ut pervulgata sunt divini eloquii testimonia, quæ in erroris sui præsidium Armeni, alique, quos notavimus, Hæretici prave torquebant, ita & facillima est eorumdem explicatio. Quid enim, si Paulus Deum invisibilem vocat, quem quam lucem habet inaccessibilem, nullus hominum vidit, nec videre potest? Occurrimus cum Augustino ep. 112., quæ olim dicebatur liber de videndo Deo ad Paulinum, quemadmodum non semel a D. Thoma citatur: Deus est invisibilis: Deus nullus hominum vidit, nec videre potest: Deum nemo vidit unquam, vel in hac vita, sicut ipse est, vel in Angelorum vita, sicut visibilia ista, quæ corporali visione cernuntur. Dicitur ab Apostolo invisibilis Deus, quia, ut idem Augustinus ep. 3. exponit, neque in hoc seculo videri potest, neque in futuro nisi oculis cordis, mente videlicet. Addi potest, exclusam a Paulo visionem Dei solis naturæ viribus, aut Dei comprehensionem. Interpretationes has legitimas esse, earumque aliquam necessario adoptandam, qui negare Adversarii possunt, nisi & ipsum

ipsum secum, & cum Christo, & Joanne pugnare Apostolum velint? Si nec a perfusa glorie lumine creata mente videri Deum posse, statuit Paulus, quorum ait: *Videmus nunc &c. tunc autem facie ad faciem*, & alia hujusmodi, quæ erant infra opportunius expendenda? Quid a Christo & a Joanne promissum, quum prior ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*, alter vero: *Scimus, quoniam quum apparuerit, similes ei erimus*, & *videbimus eum sicuti est*? Quia nec ita testimonia falsa esse possunt, ait in laud. ep. 3. Augustinus, *negare non possumus, filios Dei visuros Deum*. Hinc etiam patet, quæ sit eorum Jo. 1. *Deum nemo vidit unquam*, germana sententia. Quamquam & quæ e vestigio sequuntur, aliam hanc, eamque legitimam testimonii hujus interpretationem suppeditant: *Deum nemo vidit unquam: Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse nobis enarravit: Naturæ scilicet viribus Deum nemo vidit, & quæ supra naturam sunt, mytheria nemo novit: Unigenitus, qui est in sinu Patris, caro factus, habitansque in nobis, mytheria hæc nobis evoluit, nec homines docuit solum, sed & gratiam meruit, quæ ad Deum & in hac vita fide cognoscendum, & clare videndum in patria pervenire possent, quare mox præmiserat: Lex per Moysen data est: Gratia & veritas per J. X. facta est.*

Mirum etiam, ea stupiditate esse Adversarios, ut iis Christi Math. xi. *Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius*, ab utantur. Car animus ad sequentia non advertunt, & cui voluerit Filius revelare? Ex quibus, & vera integræ orationis sententia emicat, & catholicæ, quam tuemur, veritatis confirmatio. Soli Pater & Filius invicem se naturaliter norunt, est enim amborum ut natura una, ita & una intelligendi virtus, quod est & ad Spiritum S. referendum, cujus est eadem, quæ Patris ac Filii, Deitas ac majestas: Alius præterea nemo unus, nisi cui voluerit Filius revelare. Quod ergo ullus nequit naturæ viribus assequi, obtinere ex Filii revelatione, & quæ per eum facta est, gratia potest, perspicue scilicet & perque videre Patrem, & Filium. Quo demum illud urgent 1. Petri c. 1. *In quem, Deum scilicet, Angeli prospicere desiderant*, quasi veto nec An-

geli ipsi Deum clare videant, quem si viderent, intueri plane non cuperent? Præposteram hanc commentationem suam qui conciliabant cum iis, quæ Christus Math. 18. explicare ait: *Dico enim vobis, quia Angeli eorum in calis semper vident faciem Patris mei, qui in calis est*? Qui integram & continentem Apostolicæ orationis seriem expendit, an non statim intelligit, non de beata visione, sed de mytheriorum gratiæ, quæ nosse cupiant Angeli, agnitione ibi sermonem esse? Annon de Prophetis ibi Petrus loquitur, qui de futura Christi Ecclesia, ejusque statu multa dudum prædixerant; Spiritu Sancto inspirati, ut ep. 2. c. 1. idem ait, vel Spiritu Sancto misso, ut hic habet, de solo, seu in eos illapso, in quem desiderant Angeli prospicere, a quo edoceri scilicet cupiant, quæ Prophetis ipse manifestarat? Quid enim, si faciem Patris semper Angeli vident? Num & omnia, quæ in Deo sunt? Probabimus infra, non omnia Beatus patere, quæ scire Deus, aut potest, aut rato voluntatis suæ proposito constituit; quare possunt Angeli cognitionis plurium mytheriorum desiderio teneri, etsi in clara divinæ faciei contemplatione perpetuo defixi sint. Præter Apostolicæ orationis complexionem, rerumque contextum, ex Syriacis Græcisque codicibus sensum hunc palam exilire, eruditus viris animadvertum est; habent enim ii constanter, quin & Latini nonnulli, in qua (mytheria nimirum) desiderant Angeli prospicere, nostrisque ipsi oculis vidimus, a Roberto Stephano suis in Bibliis id annotatum.

Fac tamen, de beata visione, & de Spiritu Sancto, quem videre desiderant Angeli, ibi verba esse: Quid tam inde? *Desiderium illud Angelorum (bre)viter sed nitidissime respondet Angelicus 1. p. q. 58. art. 1. ad 2.) non excludit rem desideratam, sed ejus fastidium (de quo videndum, quod præclare ait Gregorius M. l. 18. Mor. c. 28, cujus testimonium nemo est, qui non laudet): Vel dicuntur desiderare Dei visionem quantum ad novas revelationes, quas per opportunitate negotiorum a Deo recipiunt.*

IV. At videtur Adversariorum causa Patrum auctoritate paulo firmius niti; sunt enim eorum nonnulla testimonia, quibus ad eam confirmandam nihil proferri

ferri posse videtur expressius. Quid eo disertius, quod Chrysostomus ait: *Divina gloria fulgurantem majestatem, neque Cherubim, neque incorporeas illa virtutes videre possunt, sed aversa facies tegunt alis obiectis*. Item hom. 14. in Jo. 1. *Id, quod est Deus, non modo Propheta non viderunt, sed neque Angeli, neque Archangeli, quod & aliis in locis affirmat?* Quid & iis Hieronymi in c. 1. *Jesaja: facies Domini secundum naturam suam proprietatem a nulla videtur creatura?* Quid demum & iis Theodoryti: *Impossibilis est hominibus, imo etiam Angelis, divina natura consuetus, & in illud Apostoli, Videmus nunc per speculum, ... tunc autem facie ad faciem: Hic videmus symbolum Domini corporis, illic autem ipsum Deum videbimus: Id enim significat facie ad faciem: Videbimus eam, non quae sub aspectum non cadit, naturam, quae a nullo cerni potest, sed eam, quae de nobis sumpta est, idest Christi Domini humanitatem?* Tam perspicua haec tamque decretoria cuidam e communionis Romanae Theologis vita sunt, ut ansam hinc arripuerit, laudatos, alioquin Patres criminandi, quasi vero ab errore Catholicae Fidei infello purgari vix, ac ne vix quidem possint.

Ab omnibus contra piis doctisque Theologis in culpam vocatur ille, quod fuerit in memoratos Patres inofficiosus, eosque maluerit tanti erroris reos haud obscure agere, quam eorumdem dicta cum tot summis ante eum Viris, D. Thomae in primis, benigne interpretari; & ad Catholicae Ecclesiae sensum apte traducere. Quem enim latet, Chrysostomum, & coevos ei Patres intolerandam Aetii & Eunomii arrogantiam acriter exagitasse, blaterantiam, solis naturae viribus Deum non cognosci solum, sed & comprehendere ab homine posse, tantamque sibi Dei cognitionem per summam dementiae tributum, quantam Filii Pater, & Filius Patris habet? Mirumne ergo, in tantam vesaniam vehementer invehctos Patres clamasse, *invisibilem esse Deum*, seu nec comprehendi a quopiam posse, neque naturalis ratione explicari? Quotamen laudatos Patres in errore inexplorabili veluti deprehensas convictosque Theologus teneat, incredibile ait, usque o delapsuisse Eunomianos, ut ipsam sibi arrogarent Dei comprehensionem. At non

credibile solum, sed plane certum est, atque praedictum: *In ore enim duorum aut trium testium stat omne verbum*. Quid gravius fideique dignius Chrysostomo & Hieronymo, testibus exceptione omni majoribus, & Eunomio ferme coarctis? En prioris testificationem hom. 2. de Incomprehensibili Dei natura: *Ausus est homo dicere, Deum novum, sicut ipse Deus seipsum novit. Hecine consuetudine indigent? Heccine demonstratione? Annon satis est, haec sola verba proferre, ut tota eorum impietas reveletur?* Etenim haec insania est perspicua, & amentia inexcusabilis. En alterius testimonium in c. 11. Math. *Erubescat Eunomius, tantam sibi notitiam Patris, & Filii vindicans, quantam alteruter in se habet*. Ut ratum ergo, eo vesanite devenisse Eunomianos, ita certum & constans, sic a Chrysostomo & Hieronymo hanc castigatam, ut neuter catholicam, quam tuemur, veritatem vel levissime violarit, imo adlroxit uterque clarissime.

Quid sane iis illustrius, quae Chrysostomus scribit in c. 3. ep. ad Philip. *Justi sive hic, sive ibi cum Rege sunt, atque ibi multo propius, non quasi quodam interjecto vestibulo, non per fidem, sed facie ad faciem?* Quid & iis in Parennet. t. ad Theodorum lapsus: *Quid dicemus, quando regis cubiculis adaperis intueri licebit ipsum Regem, non per speculum, nec per anigma, sed facie ad faciem, non amplius, inquam, per fidem, sed per speciem?* Quorum gemina habet orat. de S. Philog., & alibi: *non beatam ergo visionem, sed solam Dei comprehensionem* exploit; quare D. Thomas 1. p. q. 12. art. 1. ad 1. Chrysostomum ipsum sui interpretem adhibet; quum enim ejus verba ex hom. 14. in Jo. sibi obijceret, *Ipsam quod Deus est, non solum Prophetas, sed nec Angeli viderunt &c.* quod enim creabilis est natura, qualiter videre poteris, quod increabile est? respondet, de visione comprehensionis Chrysostomum loqui; nam ibidem paulo post subdit: *Visionem hic dicit* (Evangelista Jo. scilicet, cujus est illud, *Deum nemo vidit unquam, quod ibi interpretatur*) *certissimam Patris considerationem, & comprehensionem tantam, quantam Pater habet de Filio*. Eodem etiam spectasse Hieronymum, nonne ex iis patet, quae habet in eodem, quem Adversarii objiciant, loco? Homo igitur Dei faciem videre non pot.

poterit : Angeli autem etiam minimorum semper vident faciem Dei ; & nunc in speculo videmus, tunc autem facie ad faciem, quando de hominibus in Angelos profecerimus, & potuerimus cum Apostolo dicere : Nos autem revelata facie gloriam Dei speculantes in eandem imaginem transformamur a gloria in gloriam, sicut a Domini spiritui, quibus nihil potest deterius esse ad Catholici dogmatis confirmationem.

Duorum autem, quæ ex Theodoryto opponuntur, testimoniorum quæ vera sententia ? Solam ab eis, quum primo statuit, impossibilem hominibus, imo & Angelis divinæ naturæ intuitum, removeri Dei comprehensionem, quis dubitet, animum ad ea quæ continentur addit, advertens ? Sic ergo de Angelis intelligamus natiuitates, quod semper vident faciem Patris, non vero vident divinam substantiam, quæ nec circumscribi, nec comprehendi potest, quæ & universa comprehendit. Virum acutissimum, Græcorumque doctissimum usque adæo ineptum dixeris, ut Angelos videre quidem faciem Patris concesserit, negarit tamen, videre eos intuitivo, ut loquimur, divinam substantiam, quod circumscribi & comprehendi ista non possit ? Nonne hinc evidens est, visionem pro comprehensione a Theodor. usurpatam ? Itane etiam hebes ille, ut faciem Patris a divina substantia discreverit, eamque solam, non item illam Angelis voluerit esse conspicuam ? In secundo vero ejus testimonio quid est, quod accusati ille possit, quod Annenorum errori præinsit, quem potius ibidem aperte convellit ? *Hic videmus*, ait, in hujus scilicet mortalis vitæ curriculo, Dominici corporis symbola, patris nempe, vinique species, quibus illud obhucitur, illis, in oculis nimirum, ipsam Deum videmus ; id enim significat facie ad faciem. Quid vero est, quod subijcit, a nobis non videndam in patria eam, quæ sub aspectum non cadit, naturam, quæ a nullo cerni potest ; divinam nempe, sed eam, quæ de nobis summa est, seu humanam ? Ibi eum adversus Eutychanos agere, compertum est, qui, quum unam in Christo naturam ponerent, Deitatem ipsam asserbant, spectabilem in terris apparuisse, conspicuamque corporis oculis, ad quem refellendum errorem nihil Theodoryti argumenta validius, videri nunc nimirum

a nobis Dominici corporis symbola, in patria autem videndam ipsam Dei, seu Christi Domini veri Dei naturam, eam quidem, quæ de nobis sumpta est, non eam autem, quæ sub aspectum non cadit, cernique non potest, Deitatem scilicet ; unde conficit, duas in Christo naturas reipsa distinctas esse, alteram de nobis sumptam, cujus hic videmus symbola, in patria autem veritatem, alteram, quæ corporeis oculis videri non potest, sed sola mente, videlicet divinitatem, quæ sub corporis aspectum nec cadit, nec cadere potest. Nullum ex aliis Patribus obijci testimonium potest, quod non commode legitimeque explicetur, trium, quos D. Thomas indicavit, morum aliquo, negare scilicet Patres, Dei naturam perspicue videri posse, vel corporis oculis, vel in mortalibus hujus vite statu, solis præsertim naturæ viribus, vel eæ visione ; quæ cum re visa sit omnino adæquata, seu Deum comprehendat, tantumque cognoscat, quantum cognosci ille potest.

V. Ab auctoritate deserti, rationem appellant Adversarii, neque dubitant, quin, ea iudice, causam obtineant. Est enim ; ajunt, finita creata mens, divina essentia infinita, infinitum propterea inter eorum intervallum : Infinite autem distantium, quæ proportio esse potest ? Quis negarit, minus a spiritu abesse corporum oculum, quam ab increato ente creatum ? Si ergo absolute nequit ille spiritum cernere, nec potestis creata mens increati Dei naturam intruere. Minusne etiam naturali ac finitæ facultati infinita, & quæ tota supra naturam est, visio repugnat, quam visio spiritus oculo corporis ? Dei autem aperta visio nonne infinita, & longissime supra naturam polita ? Creatæ ergo menti repugnat, haud secus ac oculo corporis contuitus spiritus. Cæterum, & rationis iudicio causa cadunt. Dupliciter enim, ut docet D. Thomas, proportio dicitur, certa primum unius quanti ad alterum habiudo, sicque duplum, vel triplum, aut æquale sunt species proportionis, quilibet exin unius ad alterum extra quantitatis genus habiudo proportio dici potest, qualis inter res creatas & Deum est, quatenus ad eum referuntur, ut effectus ad causam, & potentia ad actum. Nihil autem vetat creatæ mentis ad clarum Dei visum secundum hanc proportionem ; ad ipsam enim Dei essentiam se habet non ut,

ut effectus solum ad causam, sed & potentia ad formam intelligibilem omnium perfectissimam.

Quid autem, si a Dei natura longius distat creata mens, quam a quovis creato spiritu oculus corporis? Potest illa ad claram visionem erigi, nequit hic absolute ad cerentia spiritalia elevari. Cur vero? Quam res ei objecta *adequata*, ut ajunt, & *extensiva* sit omne verum, quodcumque sit illud, sive corporeum, sive materiei expert, sive factum, sive infectum, facultas autem quolibet aut innata sibi, aut adjuncta virtute, quidquid intra rei sibi objectæ & adequatæ fines est, possit attingere, quid jam obeit, quominus creata mens non suis quidem, sed adjunctis divinitus viribus, primam ipsam & summam veritatem intueri clare possit, *sicut est?* Quanam vero objecta corporeæ cuilibet facultati res? Non alia nisi concretum quidpiam, atque corporeum, ut visui solus color, solus auditui sonus, gustui solus sapor &c. Hinc fit, ut, licet visu coloratum quolibet, quodvis auditu possit sonorum percipi &c., nequeat absolute tamen, visu percipi sonus, vel sapor auditu, ita nec spiritus corporeis percipi oculis, quod non sit hic, nec esse possit coloratus, nec ulla facultas possit extra rei sibi objectæ & adequatæ fines excurrere; alioqui facultatum natura ipsa destrueretur.

Falluntur autem insigniter Adversarii, dum claram Dei visionem *infinitam* absolute pronunciant; Quam sit enim vitalis creatæ atque spiritus mentis definito solum collustrat lumine actio, nec Deum orni, quo cognosci ille potest, modo attingat, sed pro inæquali solum luminis gradu, quo cujuslibet Beati mens persusa a Deo est, qui potest infinita proprie vereque dici? Damus, dici illam posse *extrinsecus* infinitam, quod rem suapte infinitam, quam tamen finite solum intuetur, sibi objectam habeat. Hocne vero nomine repugnare illa finitæ menti dicenda est? Et naturalis, qua in hac vita divina percipimus, cognitio, fides item, spes, charitas &c. nuque sunt hoc nomine infinitæ? Deum enim infinitum seu sibi objectam rem proiequantur. Cur ergo hæc a fidelibus iustitque remove, alienum a ratione & fide est, nisi quia est hæc infinitas; *extrinseca* solum a re objecta petita, quæ tametsi

reipsa, ut in se est, infinita, ab hominibus tamen finite solum attingitur?

Errant demum in eo, quod creatam mentem ad videndum aperte Deum eventam naturalis potentie loco habent. Quid si est illa hominis vel Angeli proprietates naturalis? Non a natura, a qua dicit, sed a re objecta, in quam tendit, est ejus, ut & alterius cujusque facultatis, species, quam si viribus propriis, & naturali sua virtute possit attingere, *naturalis* potentia dicitur, sacus si adjuncta sibi a Deo virtute egeat, ut in superioris ordinis rem teratur. Lumine itaque gloriæ persusa & confirmata creatæ mens potentia naturalis jam dici nequit, nec ei repugnare, perspicua Dei. vitio dicenda est, quamquam supra naturam sit; Nonne siquidem, & quæ supra naturam sunt, mysteria credimus, Deumque non ut naturæ solum, sed ut gratiæ auctorem diligimus? Neque tamen actiones supra naturam licet polite, intellectui ac voluntati nostre repugnant, quod neutra a nobis sit, nisi quatenus & illustratur fidei lumine mens, & voluntas charitate perscitur. Quæ solida & vera horum omnium ratio? Quia facultas & a re objectæ, & a proxima, qua illi conjungitur, virtute, speciem sumit, quæ, si naturalia sint, dicitur absolute naturalis & ipsa, si utraque supra naturam, & supra naturam, ipsa erit, non *phiscis* quidem, & intrinsece, sed extrinsecus solum, & ut ajunt, *objective*.

VI. Ex his, quæ persecuti hactenus sumus, manifesto colligitur, videri quidem *facie ad faciem* a creata mente Deum posse, nec tamen comprehendere; quum enim, ut non semel ex D. Thoma monuimus, comprehendere dicatur, quod tantum cognoscitur, quantum cognosci potest, quæ creatæ mens, quantocumque, & naturali acumine polleat, & gloriæ donata sit lumine, cognoscendo infinite Deo par esse potest? Quum sit enim illa infinita veritas, infinite a comprehendente cognoscatur, oportet. Quum etiam, ut idemmet D. Thomas 3. c. g. c. 55. probat, *nulum comprehensum terminis comprehendens excedat*, annon consequens esset Deum creatæ mentis finibus circumferibi, si comprehendere ab ea posset? Jamne ruc Deus esset infinite supra creatæ quolibet emittens, si intra creatæ mentis limites concluderetur? Aut. Deus ipse esse desineret,

aut

aut creata mens jam tunc Deus esset; infinita enim virtute opus est ad comprehendendum, quod infinite cognosci potest; infinita propterea sit, oportet, comprehendendis infinitum natura; naturam eum, ut Philosophi vulgo sciunt, actio consequitur: Cujus autem infinita natura & actio, nisi Dei? Deus ergo esset creata mens, si comprehendere Deum posset. Hinc nihil argumentum validius, quo Hilarius, Ambrosius, alique Patres Verbum Dei Deum esse, ejusdemque cum Patre naturae, probant, quod sint in eo, ut docet Paulus, *omnes thesauri sapientiae & scientiae Dei absconditi*, tamque perfecte Patrem norit, ut Pater ipsum: Sic enim Patri aequalis atque consubstantialis, necesse est, cojus est, aequae ac Patris, perfectae cognitio.

Ne quem autem in re ceteroqui gravissima hallucinari contingat, pauca ex D. Thoma scitu necessaria perstringemus, quibus difficultas omnis, quam asserere vel sacrae litterae, aut naturae ratio possunt, facile submoveretur. Promittunt nobis illae, fore, ut Deum videamus, *sicuti est*, eum non ex parte cognoscamus, sed quemadmodum cogniti ab ipso sumus, noiscamus supereminentem scientiae charitatem Christi, impleamur in omnem Dei plenitudinem, scrutemur, quae sit latitudo, longitudo, & profundum: Nos etiam hortatur Paulus ad sic currendum, ut comprehendamus &c. Vera haec sunt, quin tamen inferri quidquam veritati huic contrarium possit. Deum videbimus, *sicuti est*, facie ad faciem, non ex parte &c., quia cum infinitum esse, infinite cognosci posse, infinitam ejus esse misericordiam, charitatem, & perfectiones ceteras, *revelata facie speculabimur* &c. nec tamen, quod ad comprehendendum necessarium esset, infinite videbimus, ut mox dicta persuadent, *sicut ut qui solem videt*, ait D. Thomas, totum solare corpus intuetur, non tamen perficit, quantum videri potest; propter excessum luminis. In omnem item Dei plenitudinem implebimur, quia in gaudium Domini ingressi, & torrentis voluptatis ejus potati, *inebriabimur ab ubertate donis ejus*, quin tamen capere eam possumus, sed proprio quique modo & capacitate, spongiae insulas in mare projectae, quae maris aquam tota ita imbibit, ut tamen neque totam absorbeat, nec absorbere possit. Neque ipsa Pauli adhortatio, edi Deum com-

prehendere non possumus; De comprehensione enim loquitur ab ea, quam excutimus, longe diversa, prout scilicet comprehendere idem significat, ac apprehendere seu tenere, quod contentione & cursu persecuti sumus. Comprehensionem haus minus proprie dictam, uam ex tribus Beatorum doctibus esse, ait Angelicus, quae spei respondet, ut visio fidei, & trinitio charitatis. Non enim, inquit, apud nos omne, quod videtur, jam tenetur, vel habetur, quia videntur etiam distantia, vel quae non sunt in potestate nostra, neque iterum omnibus, quae habemus, fruimur, vel quia non delectamur in eis, vel quia non sunt desiderii nostri ultimus finis, ut desiderium nostrum impleant: Sed haec tria habent Beati in Deo, quia de vident ipsum, & videndo tenent sibi praesentem, in potestate habentes, semper eum videre, & tenentes fruuntur sicut ultimo fine desiderium implente.

Neque tamen, ait idem D. Th. 3. c. 8. c. 55., divina essentia a creata mente videri dicitur, non comprehendendi, *quasi aliquid ejus videatur, aliquid non videatur*, quum omnino sit simplex; sed quia non ita perfecte videtur, ut videri potest, haud secus ac qui triangulum novit tres habere angulos duobus rectis aequales, ceu opinabile quoddam probabili ratione, quia sic a sapientibus dicitur, propositionem hanc non comprehendit, quia non eam perfecte novit, *demonstrative scilicet per modum scientiae*. Totum ergo Deum Beati vident, nec quidquam ejus est, quod videntes lateat, vident & ejus modum, infinite scilicet illum existere, & cognosci posse, comprehendere tamen nequeunt, quia proprius & peculiaris rei cognitae modus convenire cognoscenti non potest, ut scilicet ipse infinite cognoscat. Sicut aliquis scire probabiliter potest, propositionem aliquam demonstrabilem esse, licet ipse eam demonstrative non cognoscat.

VII. Nec absolute posse corporis oculis videri Deum, ex dictis etiam apparet; quare veritas haec in coitantibus scholae decretis numeratur, quibus refragari temerarium est. Opponi solet notissimum Augustini testimonium l. 22. de Civ. Dei c. 29., ubi de glorificatorum corporum oculis agens haec habet: *Vis itaque praepollentior erit oculorum illorum, ut acrius vide-*

P R E L E C T I N XXVIII.

De objecta beata visioni re, ejusque
inequalitate.

videant, quam quidem peribidentur serpen-
ter videre vel aquile: Quantalibet enim
acrimonia cernendis eadem animalia vigeant,
nihil aliud possunt videre, quam corpora:
sed ut videant & incorporalia. Scimus,
quæ adhiberi a Theologis responsa solent.
D. Thomæ interpretatione contenti sumus
respondentis 1. p. q. 12. ar. 3. ad 2.,
loqui Augustinum inquirendo, & sub con-
ditione, idque ex præmissis patere: Longe
itaque potentia alterius erunt (oculi glo-
rificati), si per eos videbitur incorporea il-
la natura, postmodum vero aperuisse,
quid ipse sentiret: Valde credibile est, sub-
dit, sic nos visuros mundana tunc corpora
cali novi, & terra novæ, ut Deum ubique
presentem, & universa etiam corporalia
gubernantem clarissima perspicuitate videamus,
non sicut nunc invisibilia Dei per ea,
quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sed
sicut homines, inter quos viventes, motus-
que vitales exercentes vivimus, mox ut aspi-
cimus, non credimus urere, sed videmus;
Ex quibus patere ait D. Thomas, sensisse
Augustinum, ita glorificatus oculis tunc
videndum Deum, ut nostris nunc oculis
alicujus vita perspicitur, quæ quidem cor-
poræo oculo non videtur, sicut per se visi-
bile, sed sicut sensibile per accidens, quod
visu non percipitur, sed statim cum sensu
ab aliqua alia virtute cognoscitur. Quod
autem visis oculo glorificato corporibus,
ex eis statim divina presentia mente cer-
natur, ex duobus erit, ex perspicuitate
scilicet intellectus, & ex resurgentia divi-
ne claritatis in corporibus innovatis. Cæ-
terum, quum naturæ lumine, & commu-
ni Sapientum scito exploratum sit, ger-
manam Scriptoris mentem non ex iis, quæ
dubitanter, sub conditione, & involute,
tradidit, eruendam, sed ex iis, quæ con-
stant, affirmate, absolute aperteque scrip-
sit, quis de vera Augustini sententia du-
bitarit, quam expressit ille invidiosissime l. 1.
de Trin. c. 6. & l. 8. c. 4., ep. 91., & 112.,
negans asseveranter, videri Trinitatem
humano visu posse, quod non sit corpus,
eorumque opinionum, quibus oppositum
placebat, veram falsitatem appellans?

I. Q Uum creata mens lumine gloriæ
perforata Deum in cælis, ut de-
monstratum est, facie ad faciem,
& sicut est, videat, primum est intelli-
gere, videre illam Deum unum & trinum,
omnesque ejus perfectiones, quæ & attri-
buta dicuntur; Est enim Deus vere unus
& trinus, simplex, immutabilis, infini-
tus, immensus &c. nec videri, ut in se
est, potest, nisi hæc omnia videantur.
Quum etiam, quemadmodum post D.
Thomam communiter Theologi sciunt,
fidei succedat in cælis visio, omnia Beati
vident, quæ a viatoribus fide creduntur;
quod tamen de mysteriorum summa sive
substantia, non autem de singulis eorum
adjunctis intelligendum. Est enim con-
stitutum e. g. a Patre Christum vivorum
mortuorumque Judicem ipsi videant, quod
nos credimus, num & tempus & horam
sciunt judicii hujus, de quo Christus ex-
presse ait: De die illa nemo scit, neque
Angeli in celo &c. Præter hæc autem,
quo definire tuto possumus, quæ Beatiorum
mentibus in cælo conspicua sint, quæ ve-
ro illas lateant, quo meliore duce uti
possumus, quam D. Thomas? Pluribus in
suorum operum locis hæc investigans, 3.
præsertim c. gent. c. 39. hoc primo po-
nit ut ratum, etiam videntium Deum alius
alio eum perfectius videat, quoniamlibet
tamen perfecte adeo illum videre, ut tota
ejus naturalis capacitas expleatur; quare
quum cujuslibet creatæ mentis capacitas
pateat ad cognoscenda genera omnia, spe-
cies, ordinem, proprietates, virtutesque re-
rum, quum ad perfectum onem, ut naturæ,
ita & intellectus horum cognitio pertine-
at, hæc omnia Beatiorum quilibet in
Divina substantia cognoscet. Hinc Mosi
petenti divinæ substantiæ visionem respon-
dit Dominus Exod. 33. Ego ostendam ti-
bi omne bonum, & Greg. M. l. 4. Dial.
.. 31. Quid est, quod tibi negant, qui
sententiam omnia sciunt?

Esti autem Deum videntes omnia in
o nosse quodammodo dici possint, absolute
amen cuncta nec norunt, nec possunt
nosse. Quæ autem ista? Primo, quæ sa-
cere Deus potest, sed neque facit, nec
unquam

enquam facturus est; cognosci enim hanc omnia nequeunt, nisi divina virtus comprehendatur, quod fieri a creata nulla mente posse, jam demonstratum est. Quare Job 11. legimus: *Forſitan veſtigia Dei comprehendere, & uſque ad perfectum Omnipotentem reperire? Excelſior caelo eſt, & quid facies? profundior inferno, & unde cognosces? longior terra meſſura ejus, & latior mari, quæ Angelicus annuat; non eo dici, quali Deus quantitate ſit magnus, ſed quia virtus ejus non ad ea contrahitur, quæ magna eſſe videntur, quin poſſit multa majora facere. Secundo & rationes omnes rerum a Deo factarum noſſe eadem de cauſa Beati nequeunt; Quoniam enim facti ratio ex fine petatur, quem faciens intendit, omnium autem Dei operum finis divina ſit bonitas, operum Dei ratio ipſa eſt divinæ bonitatis in res effuſio ac derivatio. Ut quis ergo opus Dei rationes omnes perfectas haberet, & omnia bona noſſet, oporteret, quæ poſſunt in res creatas ſecundum ordinem divinæ ſapientie derivari. Quis autem hoc poſſet, niſi divinam ipſam bonitatem, & ſapientiam comprehenderet? Hinc veriſſime Eccleſiaſt. c. 9. *Intellexi, quod omnium operum Dei non poſſit homo invenire rationem. Tertio nec ea, quæ ex ſola Dei voluntate pendent, ut prædeſtinatio, electio, juſtificatio, & hujusmodi, quæ ad ſanctificationem pertinent creatura, quod ex Paulo colligitur 1. ad Cor. 2. Quæ ſunt hominis, nemo novit, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt: ita & quæ ſunt Dei, nemo novit, niſi ſpiritus Dei. Horum ſamen, ait D. Thomas, quæ Deus facit, aut ſacere poſſet, tanto aliquis intellectus plura cognoviſſet, quanto perfectius Deum videt.**

Nam vero imperfecta Sanctorum beatitudo, quod Deum videntes non omnia vident? Nunc aliqua ex parte inane naturale illud deſiderium omnia cognoscendi? Præclare idem Angelicus in ſuppl. 3. p. q. 9. ar. 3. „Sanctorum deſiderium, (inquit), quo omnia ſcire deſiderant, implebitur ex hoc ſolum, quod Deum videbunt, ſicut deſiderium eorumdem, „quo omnia bona habere cupiunt, complebitur in hoc, quod Deum habebunt; Sicut enim Deus ex hoc, quod perfectam habet bonitatem, ſufficit affectui, „& eo habito omnia bona quodammodo habebuntur, ita ex hoc, quod prima &

ſumma veritas eſt, ejus viſio ſufficit intellectui, ſecundum illud Jo. 14. *Domine oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis; unde Auguſt. l. 5. Coſteli. c. 14. ajebat: Infelix homo, qui ſcit omnia illa (ſcilicet creata), Te autem veſtit: Beatus autem, qui Te ſcit, eiſi illa neſciat: Qui autem Te & illa novit, non propter illa beator, ſed propter Te tantum beatus eſt.*“

II. Ad illuſtrandam autem perfectam, quam ex clara Dei viſione Beati habuerunt, felicitatem quid eo inſignius & opportunius, quod idem habet l. 3. c. Gent. c. 63., cujus titulus: *Qualiter in illa ultima felicitate omne deſiderium hominis compleatur?* Doctrinæ ejus, quæ plane mirabilis eſt, ſummam exhibere, neque vanum, neque ingratum erit; tota enim perutilis eſt, & maxime fruſtuofa. In beatitudine, quam creatæ menti Dei viſio aſſert, impleri omne humanum deſiderium, & omne ibi humanum ſtudium conſumari, patere, ait, *diſcurrent per ſingula*; ac primo quidem homo, ut intelligens eſt, verum ſcire naturaliter nonne deſiderat, quod aſſequi nititur contemplando? Hoc autem ea viſione maxime explebitur, qui primariè veritatem perſpicue intuens, omnia, quæ naturaliter ſcire deſiderat, denotata habebit, atque percepta. Ut autem homo ratione viget, naturaliter cupit, inferiora recte diſponere ac moderari, ad quod committitur actuoſæ & civilis vitæ ſtudio, præcipue ut tota hominis vita ad rationis regulam directæ ſit, quod eſt ſecundam virtutem vivere. Tunc vero deſiderium hoc omnino complebitur, quum ratio divino illuſtrata lumine tam vigeat, ut non poſſit a recto deſicere. Quoniam vero civilem vitam bona quædam, quibus ad civiles actiones homo indiget, conſequuntur, ut honoris ſublimitas, quibus immoderato appetitu ſuperbi ſunt homines & ambitioſi, nonne clara Dei viſione ad ſummam honoris amplitudinem homines evehuntur, quatenus unum quadam ratione cum Deo ipſo ſunt? quare ut Deus Rex ſeculorum eſt, ſic & Beati cum eo conjuncti dicuntur Reges, Apoc. 20. *Regnabunt cum Chriſto. Conſequitur & civilem vitam aliud appetibile, ſame ſcilicet celebritas, quam qui intemperanter appetunt, inanis gloriæ cupidi dicuntur. Felix porro Dei viſio Beatis maximam aſſert celebritatem, non ſecundum hominum,*

qui

qui decipi, & decipere possunt, opinionem, sed secundum verissimam cognitionem Dei, & omnium Beatorum; hinc beatitudo exaltis sempiternis in litteris gloria dicta, ut Psal. 149. *Exultabunt Sancti in gloria: Gloria hæc est omnibus Sanctis ejus &c.*

Aliud etiam quid solet in civili vita appeti, divitiæ nimirum, quarum inordinato amore illiberales & injusti homines fiunt. Annon autem est in ea beatitudine bonorum omnium copia? Quo enim carent, qui illud habent, quod comprehendit bonorum omnium perfectionem? Sap. 7. propterea dicitur: *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & Psal. 111. Gloria & divitiæ in domo ejus.*

Est & tertium naturale, homini brutifque animantibus commune desiderium, ut nimirum delectationibus perfuatur, quod maxime consequuntur homines secundum vitam voluptuosam, cujus immoderatio intemperantes & dissolutos homines facit. Quid autem ea delectatione purius ac perfectius, quæ in superna felicitate percipitur? Tantum illa terrenis voluptatibus præstat, quantum sensui mens, eoque exit illa gratior & jucundior, quo bonum, unde Beatis est delectatio, omnibus iis, quibus sensus afficitur, antecellit? Quid quod erit illa plane solida, intima nec intermissa unquam, cujusque tristitiæ, solitudinis ac mollestiæ omnino expers? quam admirans Psaltes ajebar Psal. 30. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti simentibus te! Perfecisti eis, qui sperant in Te &c.* & Psal. 35. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos, quoniam apud Te est fons vitæ &c.*

Est demum hominis, ut & rerum omnium, naturale desiderium, sui nimirum conservandi, quantum fieri potest, in quo, qui modum non tenent, ignavi fiunt, molles, meticulosi, nihilque sibi in laboribus parant. Absolute autem atque plenissime fiet in regione illa viventium naturali huic desiderio satis, in qua perfectam beati assequuntur perennitatem, plenamque cujusque doloris, incommodi, detrimenti immunitatem, ut Jes. 49. & Apoc. 21. promissum est: *Non esurient neque sitient: ambulabunt, neque cadet super illos sol, neque ullus æstus. . . . absterget Deus omnem lacrimam ab oculis eorum, & mors ultra non erit &c.* Ex his

Ghignoli Tom. II.

patere, concludit Angelicus, divina visione consequi creatam mentem veram felicitatem, in qua est bonorum omnium, quæ ad felicitatem, auctore, Aristotele, requiruntur, plenitudo, & naturale desiderium prorsus expletur; quare & Boetius l. 3. de consolat. Prosa 2. scite ait: *Beatitudo est status omnium bonorum congregatione perfectus.* Nonnulla tamen sunt, quæ conclusioni huic adversari videntur, quorum opportunior erit infra enodatio.

III. Ceterum Beatorum omnium æqualis ne felicitas? Num par omnium satietas? Non esset hæc quæstio ponenda, nisi sub quarti Ecclesiæ sæculi exitum & quinti initium Jovinianus Monachus & Stoicorum grege ad alios, quibus Ecclesiæ in se fulmina accendit, errores & hunc addidisset, paria scilicet hominum recte facta & crimina prorsus esse, paria etiam omnino bonis eorumdem pravive meritis a Deo post vitam hanc repondi præmia vel supplicia. Non est loci hujus, ostendere, immaniter errasse illum, dum paria statuit hominum illam, & crimina omnia; suam alibi quæstio hæc locum habet. Infruiti nostrum est, demonstrare, imparibus hominum meritis imparem Dei visionem fruitionemque respondere, seu non æqualem esse Sanctorum Deum facie ad faciem videntium beatitudinem, in qua D. Thomas duo accurate distinguenda movet, ultimum finem nempe, seu bonum summum, quod est objecta beatitudini res, & summi hujus boni, finisque ultimi possessionem. De primo quæstio non est, nec Jovinianus errasset, si hanc quam schola objectivam dicit, beatitudinem solum æqualem in omnibus constitisset; unus enim omnino idemque Deus est, quem in cælis omnes perspicue vident, unum idemque summum bonum, quo fruuntur omnes, & quo plenissime beati sunt. De sola itaque summi hujus boni possessione, quam Theologi *formalem* beatitudinem dicunt, adversus Jovinianum agendum. Duo hæc & Hieronymus dudum distinxerat in expolit. fidei Cathol. ad Damasum, ajens: *Hæc fides est, Papa Beatissime, quam in Ecclesia catholica didicimus, quæque semper tenuimus & tenemus. . . . Credimus, unam esse vitam Sanctorum omnium, sed præmia pro labore diversa.* Distinxit & post Hieronymum Fulgentius in l. de fi-

de ad Petrum c. 25. *Firmissime tene* & nullatenus dubites, ideo Christum Dei ad iudicandum vivos, mortuosque venturum, ut homines glorificet, & secundum promissionem suam aequales sanctis Angelis faciat; ubi diversa erit Sanctorum gloria, sed una erit omnium vita aeterna.

IV. Quid autem hoc dogmate in Evangelicis & Apostolicis literis constans, saepiusque testatum? Quid sibi ea volunt Christi Jo. 14. In domo Patris mei mansiones multae sunt? Nonne multarum mansionum nomine diversos, eosque non aequales beatitudinis gradus ab eo designatos, una veterum Patrum interpretatio est? Si paria omnium merita, nec in caelis diversa pro labore praemia retribuuntur, quid est, quod idem Matth. 13. ait, verbum Dei corde retentum, impletumque opere, fructum terre, aliud quidem centesimum, aliud sexagesimum, aliud vero tricesimum? Quem intelligere verbi Dei fructum possumus, tam diversum, nisi merita in vitae hujus curriculo, ac aeterna in caelis praemia? Qui etiam Jovinianum non puduit, tam aperte Paulo contradicere scribenti 1. ad Corinth. 3. *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem?* in quae verba nihil exagitari praestantius, nihil ad Apostoli mentem magis appositum potest D. Th. glossa ibid. lect. 11. *Hae merces est Deus ipse, secundum illud* Gen. 15. *Ego Protector tuus sum, & merces tua magna nimis* Hae autem merces & communis est omnibus, & propria singulorum: Communis quidem, quia idem est, quod omnes videbunt, & quo omnes fruuntur, scilicet Deus secundum illud Job 22. *Super Omnipotentem deliciis affluens, & levabis ad Deum faciem tuam, & Jeshai. 28. In die illa erit Dominus exercituum corona gloria, & sortum exultationis populo suo; & ideo Matth. 20. omnibus laborantibus datur unus denarius. Propria vero erit singulorum merces, quia unus alio clarius videbit, & plenius fruetur secundum determinatam sibi mensuram; Unde & Dan. 12. Illi, qui docti sunt, comparantur splendori firmamenti, & qui ad iustitiam erudiant plurimos, erunt quasi stellae fulgentes in perpetuas aeternitates. Hinc Jo. 14. dicitur: In domo Patris mei*

mansiones multae sunt; Propter quod Apostolus dicit: Unusquisque propriam mercedem accipiet. Ostendit autem secundum quid attendatur mensura mercedis propria, quam subdit, secundum proprium laborem . . . Non tamen propter hoc designatur aequalitas laboris ad mercedem, quia, ut ipse dicit 2. ad Corinth. 4. *Quod in presenti est momentaneum & levis tribulationis molestia, supra modum in sublimitate aeternum gloria pondus operabitur in nobis: sed designat aequalitatem proportionis, ut scilicet, ubi est portio laboris, ibi sit portio merces.* Potest autem intelligi labor portior esse tripliciter: 1. secundum formam charitatis, cui respondet praemium essentialis; unde qui ex maiori charitate laborat, licet minorem laborem sustineat, plus de praemio essentiali accipiet: 2. ex specie operis; sicut enim in rebus humanis majus praemium ei retribuitur, qui in opere digniori laborat . . . licet corporaliter minus laboret, ita in divinis, qui in nobiliori opere occupatur, majus praemium accipiet, quantum ad aliquam prerogativam praemii accidentalitatis, licet forte minus corporaliter laboraverit; unde aureola datur Doctoribus, Virginitas, & Martyribus: 3. ex quantitate laboris, quod quidem contingit dupliciter. Quandoque enim major labor majorem meretur mercedem, praecipue quantum ad remissionem peccatorum, puta qui diutius jejunit, aut longius peregrinatur, & etiam quantum ad gaudium, quod ex maiori labore percipit . . . Quandoque vero labor est major ex defectu voluntatis, in his enim, quae prompta voluntate facimus, minorem sentimus laborem; & talis magnitudo laboris non augebit, sed minuet mercedem &c. Describere haec tametsi paulo longiora volumus, quod & ad Apostoli verba sint perquam accommodata, & digna plane, quae in omnium animis infigantur, haereantque perpetuo. Quam est etiam efficax ad hoc idem demonstrandum, & prolixius invidium argumentum, quod nobis Apostolus ipse suppeditat ibid. c. 15. de futura corporum resurrectione haec tradens: *Alia claritas solis, alia claritas lunae, & alia claritas stellarum; stella enim differt a stella in claritate: sic & resurrectio mortuorum; Ex*

his enim nonne patet, denotare Paulam, futuram resurgentium corporum gloriam inaequalem, ut non eadem, nec æqualis est celestium lucidorum corporum claritas? Et inæqualis ergo sit oportet, animorum gloria; Unde enim eximie ille suscitatorum corporum proprietates? Num a luce, ut commentum sunt quidam a D. Th. lect. 6. in hunc locum memorati, qui lucem ponebant, de natura esse quinta essentia, & in compositionem venire humani corporis? Frivolum hoc est, & fabulosum, subdit Angelicus, nec aliunde qualitates hæ repetendæ, quam a virtute anime glorificata, ut in ep. ad Diocorum docet Augustinus aens: Tam potenti natura Deus fecit animam, ut ex ejus plenissima beatitudine, qua in fine temporum reponitur Sanctis, redundet etiam in inferiorem naturam, qua est corpus, non beatitudo, quæ fruens est propria, sed plenitudo sanctitatis, incorruptionis vigor &c. Inæqualem ergo esse animorum plenissimam illam beatitudinem, necesse est; ex qua in inferiorem naturam, sive in corpora, differens nec æqualis, auctore Apolo, claritas &c. redundabit. Sed & illud etiam decretorum, quo eandem hanc veritatem confirmat Apostolus 2. ad Cor. c. 9. merita, & retribuendæ eis mercedem cuen satione, & quæ inde percipitur, messe conferens, æmensque: Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet, quæ exponens D. Th. ibid. lect. 1. ait: „ Qui parce seminat, idest, qui parum dat in hoc mundo, „ parce & metet, idest parum recipiet „ in alio sæculo. Dicit, seminat, quia „ semina nostra sunt, quidquid boni fecerimus: & qui seminat in benedictionibus, idest abundanter, metet & de „ benedictionibus, scilicet largam Dei retributionem; quæ sunt & ipso naturæ lumine tam conspicua, ut Cicero de Orat. scripserit: Ut seminem feceris, ita metes.

Jure itaque Telenis Concilii Patres, quos inter S. Ambrosius, suis in literis ad Siricius Papam vesani hujus erroris auctores Jovinianum sic perstrinxerunt: Nec miramur, si luperum tabiem grex Domini perhorrueris, in quibus Christi vocem non recognovit; Agrestis enim ululatus est, nullam virginis gratiam, nullam castitatis ordinem reservare, promi-

sene omnia velle confundere, diversorum gradus abrogare meritorum, & prosperitatem quandam celestium remunerationum velle inducere, quasi Christo una sit palma, quam tribuat, & non plurimi abundent simul meritorum. . . . Itaque Jovinianum, Germinatorem, Felicem &c., quos Sanctitas tua damnavit, seias, apud nos quoque secundum judicium tum esse damnatos. Ad divini eloquii auctoritatem, & solemne Ecclesie judicium a Siricio P. primum, & laudato Concilio latam, exin a Florent. in literis S. unionis confirmatum addi hæc D. Thom. demonstratio potest ex l. 3. c. g. c. 58. Demonstratum est, felicitatem æternam ultimum esse create memoris finem, recte vero facta adminicula seu media esse, quibus illa ad finem hunc se præparat obtinendum. Nonne autem æque certum, non eadem, neque part ratione ejusdem finis participes fieri, quorum non una, nec æqualis fuit ad illum præparatio? Quam ergo certo certius sit, non omnes peræque ad æterni finis consecutionem se præparare, nec omnes æqualiter illum participabunt, eoque fruuntur, sed proportionem diversa & messis diversa erit, & pro labore diversa premia.

V. Ex hæcenus explicari legitime & commode possunt Scripturarum testimonia, in quibus erroris sui arcem Jovinianus imperie locabar, illud Math. 20. ubi Pater familias omnibus operariis facto vespere eandem reddi jussit mercedem, nempe denarium, quo æternam adumbrari beatitudinem, Patres interpretantur, & illud 1. Jo. c. 3. Videbimus eum, sicuti est; quare quomodo uno modo sit, uno ab omnibus modo videbitur. Jam enim D. Thomæ glossam excipimus annotantis, æternam, quæ Deus ipse est, Beatorum mercedem, & omnibus communem esse, & propriam singulorum, communem quidem, quia idem omnes videbunt, eodemque fructur omnes, sicque unus omnibus laborantibus denarius datur, singulorum vero propriam, quia unus alio clarius videbit, fructurque plenius secundum determinatam sibi mensuram, idest, ut ait Apostolus, secundum proprium laborem. Hinc 4. sent. dist. 49. q. 2. art. 4. hæc Christi parabola Math. 20. cum iis, quæ idem ait Jo. 14: In domo Patris mei mansiones multe sunt, conferens, unitate denarii si-

gnificari docet unam eandemque omnibus obiectam rem, Deum scilicet, cujus aperta visione omnes beati fiunt, manifestum vero multitudine & varietate diversum visionis modum, & discrepantem fructum gradum. Hieronymo, Augustino, Fulgentio, & Gregorio M. placet, denarium hunc vitam ipsam æternam interpretari, in qua omnes aequales erunt; Quamvis enim meritorum diversitate subgebunt, alius magis, alius minus, vita tamen æterna æqualis erit in omnibus; non enim alteri longius erit, alteri brevius, quod pariter sempiternum est.

Joannis dictum nitide idem D. Thomas interpretatur, ajens 1. p. q. 12. art. 6. ad 1. : „ Quum dicitur, videbimus eum, sicuti est, hoc adverbium sicuti determinat modum visionis ex parte rei vise, ut sit sensus, Videbimus eum ita esse, sicuti est, quia ipsum ejus esse videbimus, quod est ejus essentia. Non autem determinat modum visionis ex parte videntis, ut sit sensus, quod ita perfectus erit modus videndi, sicut in Deo perfectus est modus essendi. “ Præfate super. satis declaratum est, quomodo Deum beati videant, sicuti est, unum scilicet esse, Trinum, immensum &c. nec tamen visionem hanc cum summa rei vise perfectione adæquatam esse, quum infinita non sit, nec comprehendere Deum possit; quare singuli eundem vident, sicuti est, quilibet tamen pro suo modo, seu prout capit : est eadem omnium gloria in ejusdem objecti rei contemplatione & amore posita, quam tamen non omnes eadem perspicacitate contuentur, nec pari omnes charitatis ardore prosequuntur. Est omnium tamen plena saturatio, quia quisque videt, ut capit, amat, ut potest, fruitur, ut desiderat, inebriatur, ut sinit, nec in oblectare, sed in cujusque varia capacitate tota discriminis ratio est. Rem Theologi faciunt per familiaris exemplo notissimam : Qui ad hauriendam ex redundante fonte aquam centum affert vasa, quorum omnium diversa sit mensura, omnia quidem hinc referet aquæ plena, ac non æqualiter, quod non omnium par sit capiendi spatium.

Hincne vero ullus invidiæ locus, quæ minus Beatos angat, & Beatorum felicitatis cupiditate stimulet ? Absit quam longissime a celesti illa patria invidia o-

mnis; sola enim ibi obtinet perfecta celsitas, quæ Sanctorum societas ita invicem devincta est, ut de aliorum quolibet perinde ac de propria felicitate lætetur, quod & in tradendo rudibus Catechismo solet exemplo hoc aptissimo declarari. Si multorum liberorum Pater ex eodem pretioso panno singulis vellet parare ad cusque ituram pro ætate diversam appositam, diversitas hæc ulline invidiæ anam præbet ? Quid est, quod pusilli brevioresque forma grandioribus invideant, quorum sibi non congruere velles intelligunt ? Nec est ergo, cur minus Beati Beatioribus in oculis invideant; majorem enim sibi eorum gloriam non debent, probe norunt, quia tantam, dum in terris agerent, suis ipsi meritis non comparaverunt. Etenim vero, cur Beatorum felicitatem minus Beati desiderant ? Cur desiderant, quum singuli plene pro modo suo beati sint, singuli edentes & bibentes super mensam Christi in regno ejus, satiati pro cælestis illius panis appetitu, expletique perfectæ, singuli demum torrente voluptatis Dei pro siti sua non potius solum, sed & inebriati ? Est enim, ut Julianus Pomerio scite animadversum est, superæ illius saturitatis cum ea, quam cibus corpori affert, aliqua similitudo; quare ut ad instructum conquestissimis cibus mensam seditum saturatur æque quilibet, etsi non æque vescantur omnes, sed pro sua quisque esurie, & stomachi viribus, ita sunt in beatitudine in cælis perfecti omnes, licet graduum suorum aliqua sint diversitate distincti. Quemadmodum etiam, ut præclare scribit Augustinus l. 22. de Civ. Dei, tamen manu in humano corpore perfectior sit oculus, & manus pede, neque illa tamen oculo invidet, nec ille pes, nec mutari in manum ille, neque manus in oculi naturam transire desiderat; ita a tota illa Beatorum spirituum multitudine mystici corporis insitæ charitate invicem compacta connexaque procul abest invidentia, æmulatio, anxietas, & turbatio qualiscunque, etsi corporis illius membra non æqualiter omnia perfecta sint, nec actum eundem habeant.

VI. At si Beatorum gloria non æqualis, quæ hujus causa diversitatis? Causam Theologi aliam physicam dicunt, quæ vere scilicet propinque quidpiam efficit, moralem aliam, quæ suadendo, hortando, alliciendo, merendo, impetrando &c.

physicam permovet excitatque ad afficiendum. Si de posteriore hac sermo sit, diversa Sanctorum merita non æqualis eorundem gloriæ causam esse, hæcenus dicta persuadent. A charitate præsertim mansionum varietatem in cœlis, seu diversos beatitudinis gradus repetendos, probat D. Thomas 1. p. q. 12. ar. 6., quod non a natura sua, sed a gloriæ lumine, quo fit *quasi* *Disformis*, habeat creata mens, ut clare Deum videat; Perfectus ergo videbit illa, quæ ampliori collustrata fuerit lumine: At erit ejus amplius lumen, cujus fuerit major charitas; Deum enim plus diligens, cum eo jungi vehementius cupit, sit autem cupiens ipso suo desiderio aptus quodammodo, paratusque ad rem, quam desiderat, obtinendam: aptior ergo paratiorque Deum magis diligens ardentiusque desiderans: Fit autem apta & parata creata mens ad videndum aperte Deum per lumen gloriæ: cujus ergo major fuerit charitas, ut amplius gloriæ lumen, ita & perfectior Dei visio. Cur vero id præ cæteris virtutibus peculiare habeat charitas, ut beatitudinem mereatur, ponatque in ea discrimen, declarat idem D. Thom. in Suppl. 3. p. q. 93. ar. 3. ajens: „Actus non solum non habet, quod sit meritorius ex ipso substantia actus, sed solum ex habitu virtutis, quo informatur: vis autem merendi in omnibus virtutibus est ex charitate, quæ habet ipsum finem, (Deum nempe) pro objecto: Et ideo diversitas in merendo tota re-vertitur ad diversitatem charitatis: Et sic charitas vix distinguet mansiones per modum meriti, “ *remote* tamen; nam, ut ibidem paulo ante præmiserat, proxima mansionum distinctio a patriæ charitate est, quæ, quo fuerit in aliquo perfectior, eo divinæ illius claritatis capaciorem efficiet, pro cujus incremento & perfectio divinæ visionis augebitur.

VII. Communis hæc quidem de *morsu* causa Theologorum sententia: non levis tamen de *physica* inter eos dissensio; nam Scoti assellæ, alique hanc mansionum distinctionem, seu non æqualem gloriæ gradum non ad impar solum gloriæ lumen, sed & ad naturalem creatæ mentis perspicacitatem referunt, neque scire tamen neque recte; nam, ut D. Thomæ Discipuli, alique cum eis multi demonstrant, quom causa quid-

quam non insita sibi, sed adjuncta virtute, efficit, non est a naturali causâ, sed ab adventitia virtute major vel minor petenda effectû perfectio, quod exemplis patet exploratissimis; quia enim a natura non habet ferrum, ut calefaciat, sed aliunde, unde & ipsum incaluit, major minorve, quem in manum, aut aliud quidpiam inducit, calor ferrine naturæ tribuitur: Annon igni, a quo & ipsum calefactum est? Ingenii item multum habens si firmiter in Deum credat, ardentique eum diligit, hos ejus actus, qui certe supra naturam sunt, ad acutum hominis ingenium quis retulerit, & non potius ad fidei charitatisque virtutes, quas a Deo in animum infusus accepit? Si æqualis etiam literati, atque rudis fides fuerit ac charitas, ille ne perfectissimè credet, diligetque præ illo? Cur vero? Quia credere & amare non a natura, sed a gratia sunt; quare non innatæ efficacitati, sed ampliori, vel pariori gratiæ adjumento fidei charitatisque actus, & varius eorum modus, adscribendi. Quom ergo constans, certumque sit, creatam mentem non suapte natura, sed addito solum gloriæ lumine ad videndum clare Deum evchi, non pro vario naturalis acuminis, sed luminis gloriæ modo clara Deo visio magis, minusve perfecta est. Alioqui, intolerandum hoc, quod sententiam suam sponte consequitur, absurdum concoquant Adversarii, oportet, nimirum cœlestis gloriæ gradus aliquos naturæ respondere, non meritis, & posse quempiam in ordine, ut ajunt, gratiæ ab altero solis naturæ viribus se discernere. Itane vero? Ita certissime. Fac e. c. quendam D. Thomæ Discipulum ingenio quidem, mentisque acie Magistro plurimum imparem, comparatis tamen in via meritis & charitate omnino parem, æquali propterea cum Magistro, quod Ecclésiæ doctrina habet, persuadi gloriæ lumine: quid tum? Nonne ex Adversariorum sententia consequitur, fore, ut Magister Discipulo multo ingeniosior, & mente acrior Deum perfectius præ illo videat? Non ad merita ergo in utroque æqualia, sed ad naturalem mentis perspicacitatem dissimilem in utroque varietas hæc referenda. Jam ergo illi, quibus Discipulo Magister superior erit, gloriæ gradus naturæ non meritis respondebunt: Denique in salutis negotio Magistram a-

Discipulo discernere naturam, non gratia. Perhardsa autem hanc esse, & a constanti Ecclesiae doctrina priorius aliena, quis non intelligit?

VIII. Nihil tamen absurdum in hac sua opinione esse, Adversarii pertendant, quod sit illa a ratione probe comparata; Si enim duorum pari instructorum gratia potest alter fervidius altero Deum diligere, cur non & alter perfectius altero Deum videre, etiam si par in utroque mente sit gloriae lumen? Sane creata mens facultas iners & otiosa non est, sed & ipsa suas in Dei visione partes habet: Nonne autem perfectior est effectus, qui a duobus causis est, quarum alia sit alia potior, & actualior? Perfectior erit itaque Dei visio, si fuerit naturalis videntis acies perspicacior. Est & aptissimum ad hoc confirmandum in terris exemplum. Corporis oculus acutus & acer rem eandem obiectam eodem collostratam lumine nonne perspicacius hebetere, aut lipso cernit? Mentis ergo oculus quidam clarior alio minus perspicaci Deum videbit, etsi par utrinque sit lumen? Est & geminum & perquam appositum, quod & scripto Dei verbo peti potest ad hoc idem illustrandum, exemplum; perinde enim supra naturam illud, ac aperta Dei in caelis visio, atque ut a gloriae lumine hanc, ita a Spiritus S. afflatu illud; Ab eo enim inspirati locuti sunt Sancti Dei homines, qui illud in literis retulerunt. Quid porro? Etsi verbum Dei speciali ejus afflatu conscriptum est, quo tamen literatior doctiorque Scriptor, qui Spiritui S. dictanti calamus commodavit, eo excellentior editus ab eo liber, ut de Jesaie vaticinationibus prae aliorum Vatum praedictis, & de Pauli Epistolis prae Lucæ libris Hieronymo animadversum. Perfectior itaque & clarior Dei visio, quo videntis mens acrior, & solertior.

IX. Non est tamen in his quidquam, quod ab Adversariorum placito falsi absurdique notam possit ablegere. Primo enim falsum ex falso concludunt, proque certo sumunt, quod concedi nec res, nec veritas ipsa permittunt, quam Deus scilicet homini confert, gratiam flexibilem sapientiae atque indifferenter esse, hominis libertati obnoxiam, cujus sit eam vel dissentiendo frustrari, vel assentiendo efficacem reddere & salutarem, dari a Deo illam quidem, ac bonum ejus usum a

sola hominis libertate esse, duorum propterea aequali praedictorum gratia alium rectius alio operari posse, fervidius Deum diligere, quod sit ejus melior indoles, facilius ingenium, mollior, & ad bonum sapientie propensior voluntas &c. Hæc si vera sint, quis dubitet, verum esse, quod inde concludunt? At quomodo D. Augustini, & D. Thomæ Discipuli loculentissimis divini eloquii testimoniis, Apostolicæ Sedis, & Conciliorum sanctionibus, ac invictis rationum momentis priora illa, quæ ponunt, falsi non arguant solum, sed & manifeste convincant, quod & a nobis jam non semel strictim, & in tractatione de grat. latius demonstrabitur, qui potest, quod consequitur, verum esse, quomodo prima in connexo sint falsa?

Nec secundum melioris est forsitis. Quis neget, perfectiorem effectum esse, quando a duobus ejusdem ordinis causis est, quarum una est altera operosior & efficacior, vehementius e. g. citiusque agitari a duobus equis rhedam, quorum uterque firmus sit & viribus valens, quam si robusto & lacerto junctus sit enervatus, aut pede levis, meliores edi a sole firmi & planta fructus, quam vegeta sit & plurimum habens succi, quæ si hæc vetula fuerit, & pene exsca carie? Itane vero, quomodo causæ longe diversi ordinis sunt, naturalis una, supra naturam altera, cujusmodi sunt libertas & gratia? Tunc major minorve effecti perfectio non a remota intellectus & voluntatis facultate, sed a proxima, quæ superioris ordinis est, virtute repetitur, quia ab ea sola effectus habet, ut sit, & speciem sumit, quemadmodum exemplo ætuum fidei & charitatis n. vii. declaratum est.

Quantum etiam a proposito exemplum oculi corporis abluat! Pollet ille naturali videndi virtute, nec a luce vires accipit, cujus non alie partes sunt, quam ut medium, sive aerem illudret, quo res obiecta videri possit. Quid mirum ergo si, aequali ac etiam inæquali collostrante aerem lumine, valentior acriorque oculus rem eandem clarius, magis etiam & longinquius, prae debiliore, minusque acuta perspicat? At non est cæca mens videndi Deum natura sua proxime capax, sed tota hæc ei proxima & expedita capacitas a lumine gloriae est: Ab hoc ergo sumenda unice magis minusve perfectio Dei visio, quia ab hoc solo accipit

creata mens adequatas cum tanto opere vires.

Quum de locis Theolog. ageremus, Prælect. 11. tria in Verbo Dei scripto distinguenda, monuimus, nempe, *verba*, atque *stylum*, res autem sive sententias a divina vel revelatione, vel afflatu esse, a quo etiam verba, quæ humano capta maiora sunt, stylum vero Scriptori a Deo permissam. Hoc, seu orationis venustate ac elegantia præstitisse Iesaiam Prophetis cæteris, & Paulum Lucæ, cum Hieronymo dicimus; neque enim mirari subit, ingenii sortem orationem cultioremque unius esse præ alio, ut est unus altero ingeniosior, polior, & liberalius institutus. Idemne varo de rebus sive sententiis? Nonne una eademque in sacris libris earundem veritas, quod hæc ab uno eodemque fonte sit, a divino nimirum afflatu? Hinc autem invidium hoc argumentum exiit: Quia sententiarum literis sacris consignatarum veritas a solo Spiritu S. est, non est Scriptorum canonicorum alter alio veracior, sed omnes, etsi non æque acuti, facundi, disert, æque omnino veridici, quod fuerint omnes peræque a Deo afflati, nec qui plus vigeat ingenio, plura & sublimiora novit, exaravitque, sed qui largius a Deo edoctus est. Quum sit ergo fidei dogma, absque gloriæ lumine videri clare Deum non posse, ampliori solum perfusus lumine perfectius clarisque videbit, non qui fuerit naturaliter ingenio celerior, atque acrior.

PRÆLECTIO XXIX.

De prompta post Iustorum obitum æterna mercedis retributione.

I. PROpositum nobis non est, Chiliarum de millenario Christi in terris regno commentum refellere, quod ex præpostera Apocalypseo intelligentia a Cheriso primam excitatam, a Papia exin temperatam, defecatumque, veterum Ecclesiæ Magistrorum nonnullis placuit; neque enim tantum habemus otii. In id unum incumbimus, ut veritatem Catholicam ab Ecclesia pridam in Extrav. Bened. xii. quæ incipit, *Benedictus Deus*, in Florent. Conc. in decr. unionis, & in Trid. in decr. de Purgat. & de SS. invocatione &c. ses. xxv. rato

iudicio definitam pro viribus illustremus, solutis nempe a corpore animabus, quibus nulla adhæret labe, rependi statim claram Dei visionem æternamque gloriam, nec expectandam generalem corporum resurrectionem, diemque mundi supremam, ut beata hac mercede donentur, quemadmodum Lutherus & Calvinus, a quibus & vetustis hic error ex hominum memoria pæne oblitteratus recoctus est, prave senserunt, suisque persuadere gregalibus moliti sunt. Haud abauimus, laudabilem a Nostratibus positam operam in proferendis e priscis Ecclesiæ seculis Patrum testimoniis, quibus errorem istum obtererent, demonstrarentque, paginæ illam cum perpetua Ecclesiæ traditione, necnon & verissime a Justino M. in dial. cum Triph. scriptum, *multos, qui pure pieque sunt Christianorum sententia, hoc non agnoscere*, differendam scilicet ad extremi iudicii diem Iustorum beatitudinem, non labefactari propterea dogmatis huius fidem, quod Iustino eodem, Irenæo, Lactantio aliisque patris secus visum fuerit, quemadmodum, quem de traditionum auctoritate ageremus, satis, ut putamus, ostendimus. Ne actum tamen agamus, & quæ apud alios extant, minus utiliter exscribamus, satis ducimus, ad D. Thomam potissimum, ut capimus, adhærescere, quæ ille incessanter, viam persequi, ea scilicet, quæ versavit ille, divini eloquii loca, & rationum momenta, perstringere ad rem feliciter transigendam.

II. Hujus ille veritatis defensionem I. 4. c. g. c. 91. adversus Græcos, qui purgatorium negant, & dicunt, animas ante corporum resurrectionem neque ad cælum ascendere, neque in infernum demergi, susceptam his potissimum sacram literarum testimoniis exequitur, eo primam Job 21. : *ducunt in bonis (mali scilicet) dies suos, & in puncto ad inferna descendunt*, & Lucæ 16. *Mortuus est divites, & sepultus est in inferno, in loco scilicet, ubi animæ puniuntur*. Boni itaque plene purgati æterno statim donantur præmio; neque enim minus est in rependenda mercede, quam in inferendo supplicio iustus Deus. Illud secundo profert, quod latro a secum in crucem actus Christus Lucæ 23. ait : *Hodie mecum eris in paradiso*, hujus nomine denotari æternum, quod iustus promissum est, præmium, eo con-

fin-

firmat, quod Apoc. 2. legitur: *Viventi dabo edere de ligno vite, quod est in paradiso Dei mei.* Quoniam vero saebant nonnulli, paradisi nomine non capiam illam venire, quæ in caelis est, mercedem, sed remunerationem aliquam, quæ in terris erit; nam paradisi locus quidam terrestris esse videtur, de quo Gen. 2. : *Plantaverat Dominus Deus paradysum voluptatis, in quo posuit hominem, quem servaverat; permissurus iccirco discedendi Magister, ne videretur testimonio, cuius non una est penes Catholicos interpretatio, rem committere, testimonio premit, quorum, ut perspicuus & rarus est sensus, ita nulla elidi potest exceptione ethicis. Si quis, subdit, recte verba Scripturae sacre consideret, dubitare non poterit, quia plena retributio, quæ in caelo Sanctus promittitur, statim post hanc vitam datur; Apostolus enim 2. ad Cor. c. 4. de celestii gloria loquens, ait: id, quod in presenti est tribulationis nostre momentaneum & leve, supra modum in sublimitate æternam gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis ea, quæ videntur, sed, quæ non videntur; quæ enim videntur temporalia sunt, quæ non videntur, æterna, quibus celestem designari gloriæ apertissimum est. Quando autem æterna, quæ non videntur, Sanctis obtineant? Quando æternum illud gloriæ pondus obtinebunt? Scimus autem, cap. sequ., quod superioris continuatio est, declarat Apostolus continenter adiciens, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod adificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, sed æternam in caelis. Quid dissolutione terrestris hujus domus nostra Apostolus denotat, nisi mortem? Qui post hanc electis, eo iudice, præparatum? Domus non manufacta, æterna in caelis. Ad æternam itaque & celestem manifestam animam corpore soluta perducitur, quæ nihil aliud est, quam fructus divinitatis, sicut Angeli fruuntur in caelis, qui semper vident faciem Patris.*

Cavillantes autem, Apostolum non dixisse, dissolutæ corpore domum æternam haberi in caelis statim in re, sed solum in spe; post extremam mundi diem habendam & re, demonstrat Angelicus, contra Apostolum aperte dicere. Dum enim & in hoc mortali corpore degimus, nonne & celestem mansionem habituri

sumus secundum prædestinationem divinam, & jam eam habemus in spe, ut ad Rom. 8. idem Apostolus scribit: *spe salvi facti sumus.* Frustra ergo adjecit Paulus, si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur. Quorsum enim hæc additio, quum sufficeret, dicere, Scimus, quod adificationem ex Deo habemus &c., si unum hoc docere nos voluit, a solutis corpore iustis possessum in celestem domum sola spe, non re ipsa? Sed ad hoc evincendum nihil iis firmius & expressius, quæ e vestigio Paulus adiungit: *Audentes igitur semper & scientes, quoniam, dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino; per fidem enim ambulamus, & non per speciem. Audemus autem, & bonam voluntatem habemus, magis peregrinari a corpore, & præsentem esse ad Dominum &c.* Nonne autem frustra (argumentatur Angelicus) vellemus, a corpore peregrinari, seu separari, si non essemus statim præsentem ad Dominum? Quando autem vere sumus præsentem ad Dominum, nisi quum illum per speciem videmus? Quandiu enim per fidem ambulamus, & non per speciem, Paulo recte, peregrinamur a Domino: statim ea ergo anima Sancta separatur a corpore, Deum per spaciem videt, in quo est ultima ejus beatitudo.

Hinc Apostolicæ orationis seriem integram confertens, & posteriorem cum prioribus jungens idem D. Thomas lect. 2. in hunc Apostol. locum scribit: „Nota, quod Apostolus concludit hic eadem duo, quæ proposuit in principio, r. scilicet, si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod idem est, ac quod dicit, peregrinari a corpore; 2. quod habemus habitationem non manufactam in caelis, quod idem est, ac præsentem esse ad Dominum. Confutatur per hæc verba error dicentium, animas Sanctorum decedentium non statim post mortem deduci ad Dei visionem, & ejus præsentiam, sed morari in quibusdam mansionibus usque ad diem judicii; Nam frustra Sancti auderent, peregrinari a corpore, si non essent præsentem ad Dominum. Et ideo dicendum quod Sancti statim post mortem vident Deum per essentiam, & sunt in celesti mansionem. Momenti plurimum ad hoc idem confirmandum, demonstrat Angelicus, & in iis esse ejus-

ejusdem Pauli ad Phil. 1. : *Coartor animam e duobus, desiderium habens, dissolvi, seu mori, & esse cum Christo : multo magis melius ; quum sit enim Christus in caelo, sperabat Apostolus, statim post corporis dissolutionem eo se perventurum, ubi Christus est in dextera Dei sedens.* „ In quo notatur (ait lect. 2.) in hunc Pauli locum) fallitas opinionis Græcorum, quod animæ Sanctorum statim post mortem cum Christo non sunt. “

III. Ex pluribus autem rationum momentis, quibus loc. cit. c. g. veritatem hanc D. Thomas adstruit, duo hæc nobis satis superque erunt : Mortalem hæc vitam Job militiæ comparat, & opere mercenarii c. 7. ajent : *Militia est vita hominis super terram. . . & sicut mercenarii dies ejus : Exacta autem militia ; consummatoque opere, strenue aut ignave militia defunctis, sedulis aut inertibus operariis nonne statim præmium debetur, aut pæna, quum Deus ipse Lev. 19. jussit : Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane, & Joëlis ult. : Cito velociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestram?* Statim itaque ab obitu refert quisque propriæ corporis prout gessit sive bonum sive malum, seu præmio afficitur vel supplicio. Quæ vero merces recte ad finem usque operantibus adpromissa, quæ legissime pugnantibus parata corona, nisi æterna vita in clara Dei visione polita? Hæc ergo statim donantur exuri corpore spiritus, quos ab ea obtinenda nihil retardet. Præterea : Ejusdem divinæ providentiæ est debita ratione utentibus præmia rependere vel supplicia, cujus est, naturalibus quibusque rebus debitas elargiri perfectiones : Ut ergo quæque res propriam, cujus capax est, perfectionem statim acquirit, nisi quidquam, vel ex parte recipientis, vel ex parte agentis, obilitent, ita, quum juncti a corpore spiritus præmii vel pænae capaces sint, alterutrum eis statim obtingit. Quid enim est, cur eorum felicitas, aut supplicium differatur, donec iterum in generali resurrectione corpus induerint? Nonne in clara Dei visione ultima hominis beatitudo, quemadmodum probatum est? Hæc autem nonne solius est mentis? Quid ad tam præclaram actionem corporis societate, aut adminiculo opus, quum potius ad eam pervenire meus humana non possit, quandiu mortale & dissolubile cor-

Chigenli Tom. II.

pus regit? Si est ergo se sola videndi Deum facie ad faciem sine corpore capax, non est ad novam usque cum corpore conjunctionem clara Dei visio differenda.

IV. Videntur sibi tamen ipso divino eloquio Adversarii fati freti, quo errorem suum sustinent. Ea primum a se palam esse contendunt, quæ Christus Math. 20. habet, simile ajens regnum caelorum homini Patri familias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam &c. Quum enim dinarii diurni nomine, de quo Patrifamilias cum operariis convenit, æterna felicitas, vespere autem extrema mundi dies veniat, in generali solum judicio recte factorum mercede singulis reddendam inde conficiunt. In hac se persuasionem confirmant, quod Math. 25. Christus affirmat, dicturum tunc Regem his, qui a dextris erunt : *Venite Benedicti Patris mei : possidete paratum vobis regnum &c.*, quod argumento esse, concludunt, adituros ea die solum electos caelestis regni possessionem ; si enim in eam ipso ab obitu statim fuissent immissi, ad eam capiendam pueriliter tunc & ridicule invitarentur. Præsertim quum ea solum die apparituros sit Christus, Joannes autem scribat ep. 1. c. 3. *quum apparuerit, similes nos ei futuros, quoniam videbimus eum, sicuti est :* Ea ergo solum, qua ille apparebit, die beatitudinis Sanctorum initium erit, qua Deum videre incipient, sicuti est. Sed in nullo magis triumphant, quam in eo, quod idem Jo. Apoc. 6. scribit, vidisse se subitus altare animas intersectorum propter verbum Dei, seu Martyrum, exaudivisse clamantes illos voce magna, dicentes : *is-quequo Domine non iudicas, & vindicas sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terra?* datas illis singulas stolas albas, eis-que dictum, *ut requiescerent adhuc modicum tempus, donec completeretur confectio eorum, & fratres eorum, qui interficiendi sunt, sicut & illi &c.* Quid evidenti-
ajunt, quid expressius, Sanctorum animas nondum beatas esse, sed earumdem felicitatem requiemque differri, donec absolutum fuerit Electorum numerus, sive ad sæculi consummationem?

V. Verum ostendere, nihil in his esse, quo muovere se Adversarii possint, levissimæ futurum est operæ : ac primo quidem vix est, qui nesciat, parabola Math. 20. non unum apud Ecclesiæ Patres & Interpretes sensum esse, nec unam intelligentiam.

Y

tiam. Quibusdam *Regnum calorum*, de quo ibi Christus, ipsa militans Ecclesia est, ad quam *primo mane*, ab ipso scilicet mundi exordio vocati sunt homines *sub lege naturæ*, horis *tertia, sexta, & nona* Hebræa gens *per legem Moysi*, *undecima* demum, seu postrema mundi ætate, quæ a primo Christi adventu ad secundum mundi finem excurrit, vocati sunt, quotquot Christo dederunt nomen per Evangelicam legem. Aliis placet, homines a Patrefamilias ad excolendam vineam suam diversis horis vocatos varia iustorum genera interpretari, quorum alii a teneris unguiculis, alii ex ephēbis egressi, alii virili ætate jam firmi, senio alii jam confecti, Deo se totos dedunt, qui si charitatis fervore præteritæ vitæ inertiam eluant, faciantque damna, eundem recipient, *sicut primi*, denarium, paremque mercedem. Quam sit ergo varia parabola hujus explicatio, ratum fixumque esse nequit, quid *vespera* nomine denotetur. Quæcumque tamen nomini hæc significatio tribuatur, in vado veritas est, pro qua stamus. Si enim de exitu vitæ ejusque intelligatur, diurnus denarius, seu beata Dei visio operariis, sive iustis statim ab obitu redditur: Si vero malis in *vespera* nomine sæculorum finem agnoscere, reddetur cuique tunc plena numerique omnibus absoluta merces, corporis scilicet & animæ simul consummata beatitudo.

Ad integram hanc cumulatamque felicitatem invitandi sunt suprema mundi die a Christo Electi, ut, qui dudum præcipua sui parte, mente, scilicet, Deum clare videntes beati erant, paratum sibi ex æternitate regnum omni ex parte possideant, siatque ex mente & in corpus, cum quo iterum sociata est, ejus, quæ jampridem fruatur, beatitudinis derivatio. Nec alium Dominicæ hujus sententiæ sensum esse, ex iis patet, quæ sequuntur: *Tunc dicit his, qui ad sinistram erunt: Discedite a me maledicti &c.* Annon impios, mox ut excellerunt e corpore, æternam in carcerem trudi, gehennæque igne torqueri, ipsis est Adversariis constitutum? Quorum ergo jubentur æternum in ignem discedere, quo jam dudum miseri cruciantur? Ut ergo nec Adversarii negant, ex posterioribus his Christi verbis patere, impios una sui parte, spiritu nempe, æterni igne jam pridem tortos, post supremi iudicii sententiam in eundem discessuros,

ut & corpore perenniter excrucientur, ita negare non possunt, priorum eum esse germanum sensum, quem ab Apostolis acceptum, constanterque retentum ad nos Ecclesia traduxit, quem videlicet mox indicavimus.

Turpissime vero Joannis verba pervertunt, ut errori suo inde præsidium petant. Alione quam oculis opus est, ut certior quisque fiat, nihil ibi de Christo; falli propterea insigniter, aut fallere dolo malo velle, qui Apostoli verba ad Christi resurrectionem apparitionem? En integrum verbum: *Charissimi, nunc filii Dei sumus*, gratia adoptionis scilicet & charitate, quam *dedit nobis Pater, ut filii ejus nominemur & simus, & nondum apparuit, quid erimus*, idest necdum perceptum habemus, & denotatum, quæ futura sit in meliore illo sæculo, quod speramus, nostra conditio. *Scimus, quoniam quum apparuerit*, idest quum eo pervenerimus, ubi æterna vita descendenda est, *similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est, seu Deiformes* efficiemur, quemadmodum cum D. Thoma explicavimus: aut si quis malit, *to apponerit*, ad Deum ipsum referre, atque interpretari, quam Deus *apparuerit*, seu nobis se se aperte, *de facie ad faciem* manifestarit, *similes ei erimus &c.*, in idem omnino redit. Pergit Apostolus: *Omnis, qui habet hanc spem, perfectæ scilicet hujus similitudinis, claræque Dei visionis, sanctificat se, sicut ille sanctus est, seu coanctitur ad exprimendam in se, quantum vitæ integritate, recteque factis potest, Dei sanctimoniam.* Quod in tota hac oratione de secundo Christi ad judicandum adventu verbum? Quam in ea vel probabilem commentum sui ausum habere Adversarii possunt?

Sed nec minus perverse ejusdem Jo. testimonio ex Apoc. 6. abutuntur, in quo quidem explicando, etsi Nostrates copiosi sint, parci erimus; neque eam operosum est, demonstrare, toto obo aberrare Adversarios ab Apostoli mente. Eandem, quas c. 6. *subtus altare* Joannes vidit, Martyrum animas, nonne c. 7. vidit stolis albis amictas, gerentes manibus palmas, Deumque laudantes? Qui stolis albis amicti essent, & unde venissent, percontanti Joanni, *unus de Senioribus* nonne respondit: *Hi sunt, qui venerunt &c. Ideo sunt ante thronum Dei, & serviant ei die ac nocte . . . Non esuriant, neque sitient*

*suerit amplius . . . quoniam Agnus, qui in medio throni est, regit illos, & deducet eos ad vitæ fontem aquarum, & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum? Quid lacerantius, quo præiens Sanctorum felicitas exprimitur? At subitus altare in Joanne visi sunt? Quid porro? Omnium semper aptissimi visus est nobis hæc aliæque plura Apocal. loca explicasse Cl. Bossuet in Opere, cui titulus: *Explication &c.* qui in hunc ait, Ecclesiam totam, Veteresque omnes altari hoc Christi Domini humanitatem adombrari, sensisse, quod ante generalem corporum suscitationem Sanctorum vita abscondita cum Christo sit, quasi subitus altare, ut & Apostolus 3. ad Colos. scribit; necdum enim animarum gloria redundat in corpora. *Quum autem Christus apparuerit, in seculorum scilicet consumatione, tunc & nos apparbimus cum ipso in gloria; tunc enim reformabit corpus humilitatis nostræ, & configurabit illud corpori claritatis suæ, ut idem Apostolus scribit.**

Quo vero Sanctorum clamores & vota? An ut æterna requie ac felicitate donentur? De Tyrannis, a quibus neci dati sunt, vindictam sumi desiderant, qua Dei iustitia manifestetur, eumque homines flagellis eradii colere atque timere discant, quod & Augustinus annotavit ajens: *Hæc est iusta, & misericors Martyrum vindicta, ut peccati regnum, quod tam crudele experti sunt, destruetur.* Non ergo cupiunt, Deum clare intueri, atque inde beati esse, sed in ea ipsa, quam vident, Dei essentia, & decretam in impios Ecclesiæ hostes animadversionem intuentes, flagitant, ut maturetur. Clamantibus & postulantis tria Deus declarat, differendam nempe vindictam, differendam ad breve tempus, necnon & sapientiz sœ consilium, quo cum differre, concedet, donec compleantur consensui, & fratres eorum, seu Martyrum expletus fuerit numerus. Exitum his perfecte respondisse in Romæ idolorum superstitione omnium maxime obligatæ clade, ejusque imperii excisione, eruditissime probat Meldenius Antistes, nullumque in Apocal. Novatorum somniis locum esse, evidenter ostendit.

VI. Manifestos tamen erroris sui suffragatores Adversarii jactitant veterum Patrum nonnullos, Ambrosium præsertim, Augustinum, atque Bernardum. Ex primo illud urgent, quod in *l. de bono mor-*

tis habet, animas scilicet corpore solutas in quædam promtuarie recipi, ibique ultimum mundi diem expolare, ut coronentur, in quo & opinantium, iustorum animas ad inferna descendere, sententiam non probat solum, sed & confirmat testimonio ex *l. 4. Esdræ apocrypho c. 7. promto.* Et illud opponunt, quod in *l. de Abel & Cain c. 2. idem scribit, etiam post vitæ hujus finem animam futuri ambiguum suspendi, & nullam esse finem anxietatis, ubi finis putabatur.* Augustinum obiciunt *l. 12. de Civ. Dei c. 9. piorum animas in secretis receptaculis collocantem, scribentemque non semel alibi, reservari singulis post resurrectionem gloriam, quando apparuerit Christus, & in Angelos profecerimus.* Bernardum demum totum plane suum esse, contendunt, quod *serm. 2. de Omnibus Sanctis, ante judicii diem 55. animas non converti in requiem suam, affirmet; serm. vero 3. tres animarum status distinguens, primam in mortali corpore, sine corpore alteram, tertium in beatitudine, primam in tabernaculis, secundum in arvis, tertium in Domino Dei, in hanc diserte aliter, animas non intrare, nisi post judicii diem, aliquam propterea rugam habere, nec ante judicii diem recipi posse in triumphantem Ecclesiam, quæ ruga omni, & macula caret; serm. quoque 87. de Diversis neget, ante corporum resurrectionem inebriari animas ab ubertate domus Dei.*

VII. Cæterum a Novatorum errore abfuisse quam longissime laudatos Patres deprehender, quisquis quætionem inter de animorum felicitate post mortem, & alteram de loco, ubi hæc felicitate fruuntur, scite internoverit; Etsi enim post Conciliorum Lugdun. 2., Florent., & Trident. definitiones, dubitare jam nemini liceat & de præsentis eorum gloria, & de loco, quem cælum ipsum esse, certo colligitur ex horum Conciliorum declarationibus, ex variis fidei formalis, ex Bullis, ut ajunt, Canonizationis, & ex communi constantique fidelium sensu, ante solemne tamen hoc Ecclesiæ judicium variz de supernæ beatitudinis sede terebantur sententiæ, quas quum nondum Ecclesia rato judicio finisset, ii omnium prudentissimi, maximeque moderati, qui exutos carni iustorum spiritus beatitudinis æternæ jam compotes esse, ponebant, sed in abditis receptaculis soli Deo perspectis.

Ad illustrandam quoque laudatorum Patrum

trum mentem plurimum facit præclara D. Th. doctrina l. 2. q. 5. ar. 5., beata licet sine corpore anima esse possit, quandoquidem in clara Dei visione, ut sæpe probatum est, ultima hominis beatitudo, ad videndum autem aperte Deum corpore opus non est, quum sola mente videri possit Deus, non carne, aliqua ratione tamen requiri corpus ad æternæ beatitudinis perfectionem, non essentialiter, ut anima ad hominis, cujus est forma, perfectionem, alioqui ut nec homo intelligi sine anima, ita nec beata hæc esse sine corpore posset, sed ut quidpiam pertinens ad bene esse rei, haud secus ac ad perfectionem homini spectare dicitur venustus corporis, aut ingenii celeritas; quum enim actio a natura rei pendeat, eamque consequatur, quo fuerit hæc perfectior, erit & perfectior illa, in qua felicitas cujusque consistit; quare Augustinus l. 12. de Gen. ad lit., quum quaerivisset, an spiritibus Defunctorum sine corporibus possit summa illa beatitudo præberi, respondet, non sic eos posse videre incommutabilem illam substantiam, sicut Sancti Angeli vident, sive alia latentiore causa, sive quia inest eis naturalis appetitus administrandi corpus, quo appetitu retardatur quodammodo animus, ne tota intentione pergat in summum illud bonum, quando non subest corpus, cujus administratione appetitus conquiescat. Hoc autem Augustini dictum ibidem nitidissime sic exponit Angelicus: „ Quum ait Augustinus, quod „ spiritus Defunctorum non sic vident Deum „ sicut Sancti Angeli, non est intelligendum secundum inæqualitatem quantitatis, quia etiam nunc aliquæ Beatorum animæ sunt assumptæ ad superiores Angelorum ordines, & clarius Deum vident, quam inferiores Angeli, sed intelligitur secundum inæqualitatem proportionis, quia Angeli etiam infirmi habent perfectionem omnem beatitudinis, quam sunt habituri, non autem animæ Sanctorum a corpore separatæ. Quod autem ait idem Augustinus, animam a corpore separatam retardari, ne tota intentione feratur in Deum, sensus est, animam separatam non habere omnimodam beatitudinis perfectionem; appetit enim sic frui Deo, ut etiam ipsa truitio deriveret ad corpus per redundantiam; & ideo quandiu ipsa Deo truitur sine corpore, appetitus ejus sic quiescit in Deo, ut tamen vellet, ad par-

„ ticipationem Dei etiam corpus suum „ pertingere. “

Hæc quum ita sint, nullius negotii jam erit, Patrum dicta explicare, & cum Ecclesie doctrina componere; ac primo quidem Ambrosium quis dabitur, de præsentis Sanctorum felicitate idem cum Ecclesia sensisse, cujus tot sunt variis hujus a Nostratis studiose collecta testimonia locupletissima? Illud præsertim l. x. in Lucam: Unde te evocem, Petre, ut doceas me, quid sens cogitaveris? De calo, ubi jam inferius es Angelorum choris; illud etiam Ep. 54. de SS. Martyr. Gerv. & Prot., quorum, ait, anima in calo, corpus in terra, cui gemina habet Ep. 59.: quin & in l. ipso de bono mortis c. 11. Hanc remunerationem habent iustorum animæ, ut faciem Dei videant, & lumen illud, quod illuminat omnem hominem. Quid ergo sibi voluit, quum ait, eas in quibusdam promissuariis receptis expectare judicii diem &c.? Varias illas mansiones denotat, quas in dono Patris sui se paraturum promittit Christus, in quibus pro meritorum varietate loca iustorum spiritus judicii diem expectant, ut coronentur, seu consummata atque plena mentis simul & corporis felicitate donentur. Item quum veram habet sententiam opinantiam, iustorum animas ad inferna descendere, digitum ad tempus intendit, quo Esdras aliquæ sub lege vixerunt, ante Christi scilicet mortem atque resurrectionem, quo tempore veram illam fuisse, exploratum est. Veterum enim iustorum nulli, ut ut eximio, patuit in celum introitus, prinqum illic Christus mortis & inferorum victor ascenderet. Post evehum autem ad Celos Christum, & passam ab eo, ut ait Apostolus, Sanctorum viam, idem ne Ambrosio visum? Præter ea, quæ perstrinximus, alia sunt ejus in eodem l. de bono mortis apertissima testimonia, ex quibus constat, persuasum ei fuisse, jam evolare in celum piorum animas, quas nihil inde arceat, aut remoretur. Est & illud verissimum, quod in l. de Abel &c. scribit, solutos corpore spiritus pendere ambiguos futuri; eo enim ipso, quo animus & corpore migrat, instanti, de sententia Judicis, æternæque sue sorte adhuc incerti, quæ anxietudo? Purgatorio addicti, quæ sollicitudo pænæ relegationisque suæ terminum nescientis? Si autem felix usque adeo fuerit, ut e mortali carcere recta ad

ca-

cælum transeat, non est ejus omni ex parte perfecta requies; cum eo enim, quod posuit, corpore iterum jungi desideranti expectanda est novissima mundi dies, de qua *nemo scit, neque Angeli in cælo*.

Pro eadem hac Catholica veritate stetit Augustinum, collectis unde liber ex ejusdem openbus perspicuis, nullique exceptioni obnoxiiis testimoniis, evincunt Theologi, apud quos videri illa possunt. *Secreta ergo illa receptacula*, in quibus ante extremam mundi diem iustorum animas locat, varix illz in domo Patris mansiones sunt, de quibus Christus. Cui autem interpretatio hæc minus placeat, aliud hoc sibi responsum habeat, quod reici a nullo cordato poteit, hæsisse Augustinum scilicet de loco, in quo gloriam obtinent iustorum animæ, accipiem; necdum enim eliquata hæc veritas erat, nec sublata certo Ecclesiæ judicio dubitatio, non autem de gloria ipsa. Recta namque ratio non fert, suspicari, tantum Virum ipsum sibi non contituisse, & aut negasse, aut in dubium vertisse, quod alibi non semel, ut ex testimoniis patet, quæ sunt a Nostris coacta, explicatæ & constanter aditrixit. Quod etiam non semel scribit, *reservari singulis gloriam post resurrectionem*, ad gloriam referendum est expectat consummatamque, quæ in corpora derivabit per *voluntatem*: Aut si velis, illum de ipsa Dei visione locutum, fatearis, oportet, intelligendum illum de visione utique quæ expedita, & intentâ, quam appetitus administrandi corporis non retardat. Ita enim non D. Thomas solum Augustinum explicat, quemadmodum mox præmisimus, sed & ipse se explicat ep. 119. ad Januar. *Animæ, ajens, omnium Sanctorum ante resurrectionem sunt quidem in requie, sed in ea nondum sunt actione, qua corpora recepta vegetantur*.

Bernardum Adversariis permittere, Theologorum nonnulli non verentur, minus æque tamen, & minus adversum tot nominibus spectabilem Virum officiose. Qui enim serm. 19. de diversis scribit, *haurire Sanctos aquas in gaudio de fontibus Salvatoris*, & nudis oculis divinum intueri essentiam, in l. de diligendo Deo c. 10. *amantiss. Mariarum animas ex toto immerso illi pelago æterni luminis, & luminosa æternitatis*, in vii. s. Malach. c. ult., *Malachiam in Angelorum consortium receptum, pari cum Angelis gloria, & felicitate la-*

tari, quorum similima habet pluribus aliis in locis studiose a Nostratibus conquisitis, & diligenter exscriptis, rectene non accusari erroris solum, sed vel in ejus suspicionem vocari poteit? Quid iniquius, quam nolle, adhibitam a cæteris Theologis ad duriora specie tenns, & subfocibac Bernardi dicta interpretationem adnare, quum iisdem in locis, unde fuit illa ab Hæreticis deprompta, Bernardus ipse optimas sui interpretes haud absimiliter se exponat? Quod ait, *Sanctorum animas ante judicii diem in requiem suam non converti*, imperite ne de plenissima regnie animæ simul & corpori tunc solum concedenda explicatur, quum ipsemet ita ibidem se explicet ajens, *Sanctos habere nunc gaudium in spiritu suo, habituros post judicii diem & in corpore suo, habere nunc lætitiâ multam, sed non plenam*? Ejus interpretatio, quod scribit, *Sanctorum animas nunc stare in atriis domus Dei*, nec in eam intrare, nisi post judicii diem, de perfecta nimirum animæ corporisque felicitate, nonne ex ipsa deprompta est, quæ Bernardus ibidem paulo post subdit: *Acceperunt jam singuli solas suas, sed non vestientur duplicibus, donec & nos: sola prima est ipsa felicitas, & requies animarum: sola secunda immortalitas & gloria corporum*? Ruræ vero, quas in iis Bernardus agnoscit, quæque obfunt, quo minus in triumphantem Ecclesiam introeant, Bernardo ipso interprete quid, nisi naturalis administrandi corporis appetitus, quo nondum expleto non est Sanctorum numeris omnibus absoluta gloria, nec prorsus cumulata beatitudo? Adeo enim, ait, *viget in eis desiderium hoc naturale, ut nondum tota eorum affectio libere pergat in Deum, sed contrahatur quodammodo, ut rugam faciat, dum inclinatur desiderio corporis*. Nonne & eadem sententia eorum, quæ tradit, Sanctos nempe ante resurrectionem non inebriari ab ubertate domus Dei, seu plane perfecta nondum perfrui beatitudine? Unum hoc sibi propositum nonne ipse ibidem indicat ajens, Sanctos in cælum translatos jam bibere, quod cederant, quia jam contemplantur per speciem, quæ fide prius crediderant? In hoc statu postiti Sancti bibere quidem possunt, sed inebriari non possunt, quoniam a perfectissima contemplatione divinitatis quodammodo retardantur, dum adhuc resurrectionem sui corporis in fine sæculi præstolantur.

VIII. Ex dictis tamen molestum argumentum exiit; Si enim iustorum animæ adhuc appetant suo singulæ jungi corpori, beatæ ergo non sunt, nec esse possunt; est namque beatitudo plenum bonum, quo desiderio fit satis: necdum itaque Deum aperte vident, in cuius clara visione est hominis ultima & expleta felicitas: & post resumptum ergo duntaxat corpus Deum videbant, & beatæ erant, quod quidem maxime consentaneum rationi est; æquum enim non videtur, sine corpore coronari, quæ sine corpore non merentur. Sed ea non est hujus argumenti vis, ut facessere negotium possit? Prompte enim occurrit Angelicus 1. 2. q. 3. ar. 5. ad 4. & 5. animæ separatæ ajens desiderium penitus quiescere *ex parte appetibilis*, quia habet, quod suo sufficit appetitui; cum Deo enim, qui est summum bonum, & bonorum omnium fons, clare viso conjunctissime & amantissime unitur: non quiescere vero perfecte *ex parte appetentis*, quoniam summum bonum omni, quo possidere illud vellet, modo non possideat; corpore enim caret, in quod ex jucundissima summi boni possessione felicitas derivetur; quare post resurrectionem crescat animæ beatitudo *extensive*, non *intensive*, seu, ut ipse in suppl. se explicat, Sanctorum felicitas post resurrectionem augebitur *extensive*, quia tunc erit non solum in anima, sed etiam in corpore; item quia tunc anima non de proprio solum, sed & de corporis bono gaudebit: fore autem, ut animæ beatitudo tunc *intensive* non crescat perspicuum est; neque enim tunc clarius Deum videbit, quam antea. Quum vero plura bona opera a sola anima sint absque corporis adminiculo, & ut loquantur, influxu, ut quæ sola cognitione, & affectu perficiuntur, meriti etiam princeps causa sit anima per gratiam, & charitatem, quæ in ea resident, non in corpore, hoc vero actionum, quibus anima mereatur, nudum sit instrumentum, cur æquum non erit, hanc ante illud corona donari? Præsertim quum beatitudinis capax sit anima sine corpore; neque enim Deus, in cuius clara visione ultima nostra felicitas est, corpore videtur, sed mente, corpus autem sine anima beatum esse non possit.

IX. Pervulgatum postremo est argumentum, quod ex Orientalium, quin & Latinorum liturgiis Adversarii ducunt, in

quibus preces ad Deum mittuntur, ut *Sanctos beata retributio comitetur*, ut sacrificia, quæ nobis ad veniam, illis ad gloriam proficiunt, ut eis etiam donetur requies &c. Pervulgatum etiam, numerare illos in erroris sui suffragatoribus Joannem xxii. Romanæ Sedis Antistitem: atrumque tamen perperam & infelicit. Formulæ quæ in liturgia Latinorum occurrunt, & in quibus Hæretici cavillantur, communem hanc habent apud Theologos nostros interpretationem, rogari scilicet ab Ecclesia militante Deum, ut Sanctos suos *beata retributione*, & gloriæ, quæ *occidentalis* dicitur, accessione donet. Hæc vero quid? Non aliud, quam religiosorum eorumdem apud mortales cultus, major nominis celebritas, amplior gestarum ab eis rerum commendatio, & perfectior virtutum, quarum insignia nobis exempla reliquerunt, imitatio, quam gloriam & Deo O. M. apprecamur, quum sæpe dicimus, *Gloria Tibi Trinitas, Uni Deo sit gloria, sanctificetur nomen tuum &c.* ut ejus nempe notitia omnes pervadat, in gloria Deus & honore & laude apud omnes sit, ejusque sanctissimum ab omnibus celebretur nomen, & quæ piis Dei veri cultoribus digna sint, operibus honoretur. Nec alium harum precum sensum esse, ex eo vel maxime apparet, quod, ut Cl. Renaudotio in *Liturgiæ Oriental. collectione* tom. 2. in observat. in *Liturgiis Syriacis* prudenter animadvertimus est, in Liturgia, aliisque omnibus publicis officiis invocentur Sancti, ut per orationes ad Deum, cui in vita sua placuerunt, gratiam & misericordiam alius adhuc in terra positis obtineant. At interpellare pro aliorum salute illi non possunt, qui de sua plenâ securitatem non habent &c. Quum vero requiem Sanctis imploret Ecclesia, pro omnibus Dei amicis vita sanctis promiscue preces ad Deum mittit, quos inter & ii sunt, qui poenæ, quibus plene expiantur, in purgatorio Deo judici dant, quibus ad obtinendam in cælis requiem vivorum suffragia, preces, elemosynas, Eucharisticum in primis sacrificium, plurimum prodesse, Ecclesie perpetuo & universim creditum fuit, quemadmodum præstantissimus idem Auctor T. 5. Perpet. l. 2. firmissime ac locupletissime demonstravit.

Quod ad Orientales liturgias attinet, operæ pretium docimus, hac transferre, quæ

que idem habet T. 1. Collect. in Comment. in Liturgiam Copticam S. Basilii M., in qua, quum adorasset, Sanctorum commemorationem inferi satis prolixi, eorumque recitari nomina, ut per eorum preces & interventionem, gratia poscitur, & obtruncatur, addit: „Ea sola disciplina satis ostendit, quam temere Recentiores non pauci Scriptores, (Thomas a Jesu præsertim, quem t. 2. eodem hoc nomine acriter perstringit) de Orientalibus conqueilli sunt, quasi Sanctos nondum Dei visione perfui existiment, quamvis de hac questione Theologis nostris olim acriter agitata, altum sit apud præcipuos eorum Auctores silentium. De Coptis nihil in Auctoribus occurrit, quo eos talem aliquando sententiam defendisse, possimus suspicari; De Sæctorum enim, quos veneratur, & in Orationibus appellant, plena integræ felicitate non dubitare videntur, qui eorum miracula narrant, qui visiones, æternæ consummatæque beatitudinis indices frequentissime referunt, qui denique inter choros Angelorum eos collocant. . . Porro, quod Jobus Lodolphus in Comment. ad Historiam suam Æthiopicam mire se torquet, ut eam ipsis opinionem affingat, causa alia non fuit, nisi ut haberet, unde duplex disciplinæ Orientalis caput, quia Lutheranis displicet, convelleretur, Sanctorum scilicet intercessio, & oratio pro mortuis, quæ purgatorii doctrinam invehit necessario; Si enim quo loco sint Sancti, num in cælo beatitudinis jam perfruantes, num alicubi eam cum resurrectione corporum expectent, igitur Orientales Christiani, Iræranæ videbuntur eorum ad Sanctos orationes, quod maxime Lodolphus velit; Eo enim proventus est, . . . ut invocationem Sanctorum statuat casu potius & errore inductam, quam seria traditione omnium secularum, nempe ut quum Episcopi ad populum verba facientes maxime rethoricarentur, & eos tanquam præsentibus alloquerentur, hæc orationis lumen, & schemata plebem in errorem inducant, atque ea occasione Sanctos invocare sit caprum. Hæc vero Theologia quam absurda sit, sola novitas demonstrat, omnem enim Sæctorum cultum, invocationemque Lutherus jam sustulerat, antequam hoc qualescunque

commentum ipsi, aut ejus discipulis venisset in mentem. Neque Coptiæ ab Æthiopicis religionem docendi erant, qui eam non modo sanam in articulis multis, sed cum fide & furfuribus ab illis Jacobiticis acceperunt. Neque Gregorius Æthiops, homo barbarus, spinosis questionibus irretitus audiendus est, verum communis Ecclesiarum omnium traditio, quæ dum Sanctos invocant, precesque ad eos fundunt, testantur satis, eam apud se opinionem viguisse, quod ipsorum apud Deum precibus & intercessione juvari posset humana infirmitas; Neque enim, quibus nondum felices esse, datum est, possunt, pro aliorum salute interpellatores fieri. Quam vero de Paradiso loquuntur, secundum communem, atque ex literis sacris traditam intelligentiam locum agnoscunt felicitatis æternæ, & quo nomine appellaverint, parum refert. . . Non igitur Christiani a Judæis vocem acceperunt, nisi ut a *Cassariis* Ecclesiæ codices sacros conservantibus, ut eam Christus ipse usurpavit. Dogma ipsum in Ecclesiis notum & propagatum est, nec ab extraneis sectis ullatenus, etiam ad eas, quæ ab unitate recesserunt, fuit derivatum. Hæc vir eximius, & monumentorum Orientalium consultius, quibus gemina habet t. 2. Collect. *Observat. in Liturgias Syriacas, & in notis ad Nestorii liturgiam*.

Ad Jo. XXII. demum quod spectat, breviter reponimus (pertædet enim nos frigidissimæ cantilenæ, quam Romanæ Sedis olores toties insussurrant), nec demonstratum hæcenus, nec demonstrari certo aliquo documento posse, quidpiam de questione hac a memorato Pontifice solenniter, &, ut ajunt, ex cathedra pronuntiatum. Quid ergo adversus vel dogmatis hujus firmitatem, vel Apostolicæ Sedis auctoritatem, immunitatemque erroris in fidei rato judicio extrudi potest ex privata ejus, quæcunque illa fuerit, opiatio-ne? Privatim illum in hæc, quem refutamus, errorem propendisse, Theologi non pauci concedunt. Ab eo tamen, & ut privatus Doctor erat, procul abuisse illum, plures contra ex eo potissimum sibi videntur evincere, quod Galliarum Regi percontanti, *quæ esset Jo. Papa sententia, Parisienses Doctores respondisse leguntur: Quidquid Sanctitas sua in hac materia dixit,*

xit, non asserendo, seu opinando, sed recitando solummodo protulit.

PRAELECTIO ULTIMA.

De celestis gloriae, necnon paenarum gehennae perennitate.

I. ERIT haec Praelectionum nostrarum de Deo uno ejusque attributis postrema, quae si sola nobis, iisque, quos legere nostra haec, non pigebit, fuerit ad rectam vitae informationem fructuosa, ex qualicunque in superioribus insumpto a nobis labore plurimum compendii feremus. Ex haecenus autem didicis duo haec quae proposuimus, capita necessario consequuntur, sive a D. Thoma I. 1. 2. & 3. c. g. ordinatissime & mira perspicuitate deducta. Fundamenti loco posuimus, Deum esse, eumque primam, & summam omnium, ideoque & hominum, causam, horum animum suapte indissolubilem esse & immortalem, nec interire corrupto corpore, huius ultimam felicitatem in sola Dei contemplatione consistere, ad quam suis se actibus ipse disposuit, in his aliqua recta, prava alia secundum naturam esse, & non sola humana lege, consuetudine, opinione instituta, humanis actibus propterea a Deo, qui & iustissimus est, & praecipue humana curat, & temperat, praemia vel supplicia retribuere, non in hac semper mortali vita pro meritis, post eam itaque. Post excessum itaque e corpore suum erit probis piisque praemium, ultimi nempe finis sui, Dei scilicet possessio, & plena felicitas in aperta primae veritatis contemplatione posita, sua & impis erit poena, finis huius privatio, quae in summam eos miseriam conicit. Quando autem sua iustis felicitas, sua improbis miseria? Et hoc Origeni crimini datur, quod posuerit, ut memorat D. Thomas I. 3. c. 8. c. 62., *animas & Angelos post beatitudinem iterum posse ad miseriam devenire, quem errorem ex Platonicis hausit, qui dicebant, animas separatas, postquam felicitatem ultimam fuissent adeptae, iterum ad corpora incipere velle redire, & finita felicitate illius vita, iterum miseris vita huius involvi, quod etiam Demonium & hominum supplicia impositum iri tandem per Dei misericordiam finem, commentus sit, quae quidem opinio, ait idem D. Th. ibid. c. 144., ortum habuit.*

se videtur ex positione quorundam Philosophorum, qui dicebant, penas omnes purgatorias esse, & idcirco quandoque terminandas, in quo errore penitus & hodie haerent Sociniani, alique, qui hoc nomine novi dicuntur Origeniani.

II. In utroque autem capite torpissime ab Origene erratum, momentis efficitur plane decretoriis ex D. Thoma de promptis loc. cit. c. g. c. 62. & 144., & in suppl. 3. p. q. ult. Ex decem, quibus ille veritatem hanc transigit, fore videlicet, ut videntes Deum, perpetuo eum videant, eorumque sit aeterna felicitas, invictis demonstrationibus, tres quatuorve seligemus, satis ad propositum superque futuras. 1. Quidquid cum amore possidetur, non potest, non tristitiam inferre, si sciatur, quandoque amittendum. Nonne autem clara Dei visio, quae beatos facit, utpote omnium jucundissima & maxime deliderata, a possidentibus eam maxime amatur? Non possent itaque, non vehementer angere & mœrere, si nolent futuram ejus aliquando finem. At si vere non esset illa perpetua, & hoc procul dubio scirent, qui Deum clare videntes, & alia vident, quae naturaliter sunt, seu ad naturale mentis perfectionem pertinent, multoque magis, visio, qua fruuntur, qualis sit, perennis ne, an aliquando desitura. Non esset itaque talis visio, cujus latere videntem non posset definita duratio, sine tristitia: non esset itaque vera felicitas, cujus est, omnem cujusque mali immunitatem asserere, ut supra ostensum est c. 48.

2. Quod aliquis videre delinat, quod ante videbat, aut ideo, quia videendi facultate privatur, ut quum quis moritur, aut excrucatur, vel alia quavis ratione a videndo impeditur, aut quia amplius videre non vult, ut quum a re in qua prius defixus habebat, oculos quis avertit, aut quia res visui objecta subtrahitur, quod communiter verum est, sive de visione sensus, sive de intellectuali loquamur. Quo autem horum effici potest, ut perpetua non sit clara Dei in caelis visio? Delitru ne facultate videndi Deum creata mens poterit, quod ipsa esse desinat? At est natura sua immortalis. Quod lumine gloriae, quo Deum videt, privetur? At recipitur illud in mente incorruptibiliter secundum conditionem & recipientis, & dantis. Quod velle possit, ea amplius visione non fruatur? At, ut velle non potest non esse felix,

ita nec summo illo bono carere, ex quo ultimam veritatem suam percipit felicitatem. Videre ne demum desinet, quod subtrahi possit visioni objecta res? At hęc Deus nempe, *semper eodem modo se habet, nec elongatur a nobis, nisi in quantum nos elongamur ab ipso*. Illa ergo, quę beatos facit, Dei visio deficere nulla ratione potest.

3. Non potest quis bonum, quo fruatur, velle dimittere, nisi aut in eo quidpiam mali æstimet, aut saltem impedimentum majori bono illud putet asserre; ut enim voluntas non nisi bonum persequitur aut solidum aut apparens, ita a nullo refugit nisi a malo aut vero, aut æstimato: Quidpiamne mali vero in clara Dei visione inesse potest, quę est ultimum & summum bonum, ad quod pervenire creata mens possit? Hęc ne saltem in ea potest quidpiam mali cogitare, aut quidpiam existimare ea melius, quam perspicua summę veritatis visio falsam omnem ætimationem excludat? Fieri ergo non potest, ut, qui Deum facie ad faciem videt, velit unquam ea visione carere.

4. Fastidire aliquis incipit, quo prius delectabatur, quod res delectationem asserens virtutem fruentis debilitet, aut exhauriat & corrumpat; quare sentiendi vires, quibus lassitudinem asserit organorum corporis immutatio a rebus sensui objectis facta, quę si excellentes nimisque fuerint, ea non obtrudunt solum, sed & corrumpunt, post aliquod tempus eo frui fastidiunt, quod iucundi prius percipiebant: post longam etiam aut vehementem meditationem nos stuđendi satietas & fastidium capit, quod utentes corporeis organis, sine quibus perfici mentis nostrę consideratio non potest, vires defatigantur ac deterantur. Quam ergo divina substantia, quę Beatissimis proposita est ad videndum, non corrumpat aut lædat, sed maxime perficiat mentem, neque actu videatur, ad quem organi corporis adminiculo opus sit, non potest divinę visionis mentem trudere, quę ex illa prius voluptatem suavissimam capiebat. Ad veritatem hanc confirmandam addit ibidem D. Thomas divini eloquii testimonium, quę perennitati glorię Sanctorum faciunt fidem, illud Psal. 81. *Beati qui habitant in domo tua Domine, in sacula seculorum laudabunt te*, & Psalm. 124. *Non commovebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem*, illud Ies. 33. *Qui ambulabunt*. Chignoli Tom. II.

lat in iustitiis, & loquitur veritatem iste in excessu habitabit Regem in decore suo videbunt oculi eius Oculi tui videbunt Hierusalem civitatem opulentam, tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit, nec auferentur clavi ejus in sempiternum, & omnes funiculi ejus non rumpentur, quia solummodo tibi magnificus est Dominus noster, illud demum Apoc. 3. Qui vicerit, faciam eum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Repone ad hęc Scripturę testimonia non aliud Origeniani possunt, quam æternum non semel pro diuturno sacris in literis poni: Verum his non solum designari diuturnitatem, sed absolutam perennitatem, docet Ecclesia, cui Deus & verbum suum, & verbi sui spiritum seu germanam intelligentiam commendavit, quamque in Scripturarum interpretatione, & in solemnibus fidei morumque iudiciis audiri jussit, ut in Præfatio de locis Theologicis probatum est.

III. Perinde certa ac immobilis est altera propositio: nostrę pars, impiorum nempe apud inferos supplicia fore perpetua, nec futurum unquam eorum terminum. Quotquot ex Philosophis, Oratoribus & Poetis Ethnici senserant, animam hominis corporis superstitem esse, & suapte immortalem, habuerunt & firmissime persuasum, æterna piis præmia in deliciarum loco, impiis contra sempiterna in tartarea plaga supplicia parata esse; fuerunt autem ii & plurimi & doctissimi, de quorum, ut & de omnium ferme gentium in hac veritatem conspersione videndi Grotius l. 1. de ver. Rel. Christi, alique plures. Apud veteres Hebręos quam tres dudum sectę essent, Phariseorum scilicet, Essenorum, atque Saduceorum, pervulgatum est, Phariseos, potissimum & doctissimos Judæorum partem, quorum opinionibus populus deducebatur, in ea sententia fuisse, ut scribit Jos. l. 18. Ant. c. 2., *animas esse immortales, & sub terris earum poenas ac præmia dari, prout virtutis, vitiorumque illis in vita studium fuit perpetuis illis coerceribus improbos constringi*. In eadem persuasione erant Esseni, solis contradicentibus Sadducęis, de quibus Lucas Ael. 22. *Sadducęi dicunt, resurrectionem non esse, neque Angelum, neque spiritum*, & Jos. idem l. 2. *de bello Judæi. c. 22., Anima immortalitatem, & in Hæc, seu inferno, præmia vel supplicia*.

ria negant. Quum esset horum tamen & exiguus numerus, & contemta auctoritas, obesse non potuit, quin communis Iudaeorum sententia crederetur, solutos corpore animos ad inferna loca migrare, siue ad requiem, siue ad tormenta, utraque autem aeterna; Quare de iis Tacitus l. 5. Hist. *Corpora condere, quam cremare e more Aegyptio, eademque cura, & de infernis persuasio.* Hinc patet, solos veritati huic refragatos esse siue apud Ethnicos siue apud Iudaeos, qui nihil corpus inter & animum intermiscerent, hunc subtiliorem solum purioremque corporis partem, dissolvique ac interire cum corpore statuerunt; quod quum novi Origeniani non probent, pudere eos maxime deberet, ipsos secum non coherere, quamque animam a corpore longe differre, suaeque dent naturae immortalem esse, sancire tamen, praemii ac poenarum ejus post mortalem hanc vitam futurum quandoque finem; Si quod enim, scite ait Cicero in l. de fato, in conexo est necessarium, sit etiam, quod consequitur, necessarium; quare aut confundendus cum corpore animus, idemque ponendus utriusque exitus, aut, si natura hujus plane a corpore diversa agnoscitur, & absoluta perennitas, & ejus statuatur, oportet, nunquam delitura fecitas, aut miseria.

IV. De Christianis quid attinet dicere? Creditum eis universim & perpetuo hoc dogma, vel maxime probat omnium Christiani nominis societatum nunquam immutata consensio; Etsi enim dudum a Latinae Ecclesiae communione desciverint, dissideantque plurimum & inter sese in pluribus non disciplinae solum, sed & doctrinae capitibus, nunquam tamen apud eas de sempiternis impiorum suppliciis dubitatum, quod argumento est, constantem hanc persuasionem ex Apostolica traditione ad eas mansisse, penitusque in earum animis infusisse. Quod enim, aiebat egregie Tertullianus in l. de Praescript., apud omnes unum invenitur, illud non est erratum, sed traditum. Erravit itaque, neque leviter, Thomas Smith in epist. de hodierno Graecae Ecclesiae statu scribens, eos in errore Origenicum de animabus impiorum ex inferno tandem liberandis prolapsos. Cur vero? Quod in Confessione dogmatica haec habebat: Certo multi peccatores a vinculis inferni liberantur . . . propter viventium pia opera, & elemosynas, & Ec-

clesia pro iis suas orationes, & potissimum propter incrementum sacrificium &c. Fallitur tamen vir cateroqui eruditus in inferni nomine, quo deliquari a Graecis gehennam, seu aeternum damnatorum locum, perperam putat; neque enim aliud eo nomine apud Graecos venit, quam ergastulum illud, quod Latini Purgatorium vocant, Graeci autem Schismatici etsi nomine negent, re tamen cum Patribus affirmant, quo nomine & Latina Ecclesia, cui sane Smith hanc importare calumniam non audebit, in Liturgia utitur, a Deo postulaus, ut animas omnium fidelium defunctorum liberet de penis inferni &c. Haud negamus tamen, Recentiores aliquot Graecos, quos inter Doitheim Hierosolymitanum Patriarcham numerat Cl. Renaudotius T. 2. Collect. Liturgiarum Orient. in Observet. in Liturgiis Syriacas, Latinos exagrandi aetna impotenter abreptos in Origenis errorem se dedisse precipites, atque scriptile, eos etiam, qui in peccato, aut in infidelitate obierunt, ex inferno per Ecclesiae preces educi posse, quam portentosam opinionem Falconillæ, & Trajani ita ex penis inferni liberatorum fabulis impente confirmant. At non est hic error Ecclesiae Graecae adscribendus; Ecclesiae enim fides, quemadmodum alias saepe cum eodem praclarissimo Auctore monuimus, non ex hujus aut alterius Scriptoris privato sensu aestimanda est, sed ex publicis monumentis, quae sunt communi Ecclesiae usu ac consensione probata, cujusmodi sunt fidei formulae, Conciliorum definitiones, Liturgiae, Rituales libri, aliaeque id genus, quorum publica auctoritas, in quibus quum nihil sit, quod Origenianum hunc errorem redeolat, paucorum Scriptorum singulatis error Ecclesiae inique in culpa ponitur.

V. Hanc autem Ethnicorum, Iudaeorumque ferme omnium, necnon omnium Christiani nominis societatum consensu certam veritatem mire confirmant rationum momenta, quibus l. 3. c. gent. c. 144. eam conficit D. Thomas, ex quibus, breviter ergo aliis missis, tertium & quartum breviter versanda seligimus. 1. Naturalis aequitas habet, ut quilibet eo bono privatur, contra quod agit, quum hoc ipso tali bono indignus fiat; Quicunque autem graviter delinquit, contra ultimum finem, Deum nempe, peccat, & con-

contra charitatem, quæ suavissimum est Beatorum ac tendentium in beatitudinem societatis vinculum: æquum ergo est, illum ultimo fine privari, excludique a felicissima Beatorum societate. Perpetuum ne vero tanti boni damnum, semperiternane a beata illa civitate proscriptio? Ita sane, pergit Angelicus; etsi enim poenæ acerbiterit culpæ gravitati respondere, fas sit, poenæ tamen modum culpæ duratione nec ipsa solet humana iustitia metiri. Hinc, qui in Remp. peccat, ab ejusdem societate omnino exterminatur perpetuo exilio, vel morte, nec attenditur quanta fuerit modus temporis in peccando, sed quid sit, contra quod peccavit; quum eadem ergo sit totius vitæ huius ad terrestris Remp., quæ totius æternitatis ad Beatorum ultimo fine jugiter fruentium societatem, proportio & comparatio, ut terrenæ Reip. infelli, ab ea perpetuo secundum civilem iustitiam abiguntur, ita contempti ultimi finis, & violatæ, qua Beati cælorum cives invicem colliguntur, charitatis rei, digni sunt, qui æterna pena plectantur, quamvis brevi aliqua temporis mora peccassent. Quid vero si infelicitas a terrena civitate poenæ perpetua non reputatur? Per accidens est, ait D. Thomas in suppl. 3. p. q. ult. ar. 1. in c., vel quia reus ipse non perpetuo vivit, aut, & quæ poenam inflixit, civitas mutatur, ac deficit. Cæterum si reus perenniter viveret, periretque immutata civitas, a qua pulsus est, perpetua & esset exilii, vel servitutis poenæ per humanam legem illata; quare quum & immutabilis æternusque sit summus Iudex, qui poenam sanxit, & immortalis sit poenæ addictus animus, hanc æternam fore, necessario consequitur.

2. Nulli dubium est, quin æterno peccato poenæ debeatur æterna: eorum, qui ab ultimo fine averſi, & charitate spoliati decedunt, æternum peccatum est: erit ergo & poenæ æterna. De secundæ propositionis veritate quis dubitet? Divinum iudicium voluntatem completam atque perfectam, ut ipſemet D. Th. 1. 2. q. 20. art. 4. explicat, nec à perficiendo opere deſiſſentem, nisi quod exequi illud non valeat, pro facto habet; ut enim, quæ exterius aguntur, homines vident, ita Deus hominum corda perspecta habet: qui autem commutabilis & caduci alicuius boni gratia ab ultimo, cujus est in

cælis æterna possessio, sine averſus est, nonne fluxam mortalis boni possessionem æterna ultimi finis fruitioni præposuit, malissetque, fragili & incerto, quod elegerat, bono perpetuo frui? Ita ergo divino iudicio puniendus est, ac si æternaliter peccasset. Hinc sapientissime Gregorius M. 1. 4. Dial. c. 44. & 1. 34. Mor. c. 12. Ad magnam iustitiam iudicantis pertinet, ne nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato. Cæterum quot sunt, qui ultimum licet finem scienter abiciant, & ad caduca bona peius adhærescant, proponunt tamen, vitam suam in melius commutare? Digni hi ergo æterno supplicio non sunt, quod æterna non fuerit eorum culpa, seu prave agendi voluntas. Loc. cit. ex suppl. respondet D. Th., de voluntate, ut quidam interpretantur, sermonem esse, quæ opere manifestatur; qui enim in grave scelus sciens prudensque prolabitur, eo se projicit, unde erui non potest, nisi divinitus adjuvetur, quare peccare scienter volens, consequenter vult; perpetuo in peccato manere, sicut qui sponte in puteum, ex quo, nisi adjuvus, exire non posset, sese precipitem daret, censeari posset, voluisse in eo perire, quantumcumque aliud cogitaret. Addit tamen, responderi melius posse, graviter delinquentem in re creata suum constituere finem, ideoque totam ad peccatum, quod finis ultimi loco habet, vitam suam ordinare, ac perpetuo velle in peccato hætere, si hoc sibi esset impune, quia ad finem vite ætate ordinatur, eoque spectasse laudatum Gregorium, quum 1. 34. Mor. c. 11., illud exponens Job 41. Estimabit abyssus quasi senescentem, ait: Iniqui ideo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt; Voluissent quippe sine fine vivere, ut sine fine possent in suis iniquitatibus permanere: Nam magis appetunt peccare, quam vivere.

VI. Dno præcipua sunt, in quibus veteres novique Origeniani erroris sui arcem collocant, ipsa scilicet poenæ natura, & infinita Dei misericordia; poenæ enim omnes purgatorias esse, ideoque finendas interdum, præter veterum Philosophorum, qui in hac sententia fuerunt, auctoritatem, persuadet & humana consuetudo, quæ habet, ut poenæ ad viſiorum emendationem legibus inferantur, sintque medicinx instar, & ipsa naturæ ratio; Si enim poenæ non propter aliud, sed propter

se tantum infligeretur a Iudice, hunc poenae propter se delectari, consequens esset: hoc autem a divina bonitate quantum alienum est! Propter alium ergo poenae inferantur, oportet: Cujus autem decentioris finis gratia, quam vitia emendandi & compescendi? Purgatoria itaque poenae omnes: nulla perpetua. A divina etiam misericordia quantum abhorret, credere, nunquam illam atrocissimis miserationum suppliciis flexum iri! Quid sibi ea volunt Sap. 2. Misereris omnium Domine, quoniam omnia potes; ad Rom. 11. Conclusit Deus omnia sub peccato, ut omnium miseretur; Psalm. demum 76. Numquid in aeternum irascetur Deus? Vana tamen haec esse, & futiliter excogitata, demonstrat apertissime D. Th., primum quidem loc. cit. c. 8., alterum in suppl. Statuit concedendum, poenas a Deo, non propter se, quasi vero iis delectetur, infligi, sed propter aliud. Propter quid autem? Propter institutum, conservandumque in rebus creatis ordinem, in quo bonum universi consistit. Quum autem universi ordo postulet, ut omnia proportionem divinitus dispenserent, ut sua recte factis praemia, ira & peccatis poena responderet, necesse est; quare quum certis peccatis sempiternam deberi poenam, demonstratum sit, hanc Deus inserit, ut debuit, in rebus ordo servetur, qui ejus sapientiam demonstrat. Qui tamen concesserit, poenas omnes non nisi ad vitiolorum emendationem induci, non propterea dare cogitur, purgatorias omnes esse, & quandoque desituras; nam & secundum humanas leges aliqui morte plebuntur, non ut ipsi, sed ut alii emendantur; quare Prov. 19. dicitur: Pestilentia flagellato stultus sapientior erit. Secundum etiam easdem leges aliqui in perpetuum amandantur exilium, ut iis pulsis amorisque civitas reddatur purior: hinc & Prov. 22. legitur: Ejice derisorem, & exibat cum eo iurgium: cessabunt caulae & contumeliae. Quid ergo vetat, tametsi poenae ad morum emendationem noceant adhiberentur, quominus debeant aliqui a bonorum societate perpetuo separari, & sine fine divino judicio puniri, ut & pereunus supplicii metu homines a peccatis coercentur, & bonorum societas peccatis ex toto separatione reddatur, ut Apoc. 20. scriptum est, non intrabis in eam, in celestem nempe Hierusalem, qua bonorum societas denotatur, aliquid coniungatur,

& faciens abominationem, & mendacium? Quid solidi adversus haec regeri possit, plane non video.

Nec minus feliciter alterum erroris huius fundamentum in Dei misericordia jactum labefactatur, convelliturque. Quin gravis culpa aeternae poenae reatum inducat, seu aeterno supplicio dignum faciat, nec ipsi dubitant Origeniaui. Contendunt solum, impiorum poenas non fore re ipsa perpetuas, quod benignissimus Deus, cuius misericordia non est numerus, & qui est praevalens super malitia, passurus non sit, opera manuum suarum sempiterna poena torqueri. Unde autem id notum habent, aut habere possunt? Omnipotens Deus, recte ait Gregorius M. l. 4. Dial. c. 41., quia pius est, miserationum cruciatu non passitur: quia autem iustus est, ab iniquorum ultione in perpetuum non sedatur; perinde enim infinita est Dei iustitia, ac ejus misericordia, quum ipsamet Dei natura sint. Sed est illud maxime decretorium, & quo ultimae ipsae inanis huius Adversariorum spei fibræ revelluntur, quod D. Thomas immobilis principii loco verissime statuit, quæ ex sola libera Dei voluntate pendent, sola nobis divina revelatione fieri posse pfecta. Ullumne vero revelationis huius in scripto vel tradito Dei verbo vestigium, unde constet, relaxatum iri tandem impiorum apud inferos poenas? Diserte Christus Math. 26. ait: ut iustos in vitam aeternam, ita iustos in ignem aeternum, in supplicium aeternum; Et ne cuiquam in mentem veniat, aeternum ibi non pro perpetuo, sed pro diuturno usurpari, Marci 9. ter explicite affirmat, futuram impiorum partem gehennam ignis inextinguibilis, ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Dominicae huius sententiae hæc in Catholica Ecclesia ab ipso Apostolorum ævo ad nos usque concordissima interpretatio; hæc de causa Origeneis commentum e Platonis somnii haustum ab Ecclesia proscriptum, omniumque Christianorum societarum firma consensione rejectum. Perperam itaque statuitur humana temeritate gehennae supplicii modus, & finis, quæ summus ipse, a quo constituta sunt, Index non fregit alleverat, futura absolute perpetua.

Ex testimoniis autem, quibus Adversarii abutuntur, nihil extendi posse, quo fallax & vanissima eorum spes sustentetur,

tur, demonstrat Angelicus in suppl. ajens, Deum, quantum in ipso est, miseri omnium, ad eos autem, qui indignos misericordia sua se voluntate fecerunt, ut Demones & damnati in malitia pertina- ces, ejus clementiam non extendi, quia e- jus misericordia sapientie ordine regulatur; dici tamen posse, & in miseriis iis suum esse misericordie locum, non quod a sup- plicio penites liberentur, sed quia citra condignum puniuntur; conclusisse etiam Deum omnia sub peccato, ut omnium mi- sereretur, quia scilicet cujusque generis hominum Judaeorum, Gentilium &c. mi-

sertus est, non autem singulorum cujuscum- que generis, seu non omnium Gentilium, vel omnium Judaeorum &c. illud demum Psal. 76., si & ad damnatos referatur, de misericordia intelligendum quidpiam rela- xante, non poenam omnino auferente; quare non ait Psaltes: Aut continebis ab ira, sed in ira misericordias suas, quia ni- mirum non omnino poena tollitur, sed & in ira seu vindicta Dei impios perpetuo punientis, misericordia operabitur, poenam diminuendo, quatenus citra condignum plectit. Haecenus de Deo uno, ejusque attributis.

FINIS TOMI SECUNDI.

D E D E O U N O R E R U M I N D E X.

P R o c e m i u m .

P a g . 1

mistæ tuentur, quam scilicet virtuales
dicunt. 21

P R Æ L E C T I O I.

An Deus sit.

- I. Incredulorum improbitas in causa est, ut veritas hæc in quæstionem vocetur.
- II. Prænotatur ex D. Thomæ, *per se* notum non esse, Deum existere.
- III. Lamindi Pritanii in D. Thomæ rationes, quibus Deum esse, demonstrat, animadversio notatur.
- IV. V. VI. & VII. Quibus Deum esse, Jaquelot evincit, argumenta premuntur.
- VIII. Atheorum Deum ejusque cultum in Politicorum inventis habentium.
- IX. Et Deum esse negantium, *quia non videtur*, impietas coarguitur.
- X. & XI. Alia eorumdem momenta facilitatis revicta.
- XII. & XIII. Præsum Blasii Pascalii, & a Jaquelot dilatatum argumentum adversus Atheos urgetur.
- XIV. Legitima veritatis hujus consecratoria proponuntur. 2

P R Æ L E C T I O II.

De natura Dei.

- I. Immanis Incredulorum de hoc capite error.
- II. Non ille tamen novitius, sed ab antiquis Philosophis a D. Th. memoratis mutuatus.
- III. IV. & V. Deum non esse mundi animam, ut hodierni Increduli ponunt, late probatur.
- VI. Deum purissimum spiritum esse, demonstratur.
- VII. Eundemque ita simplicem, ut cujusque compositionis omnino sit expers.
- VIII. Nonnulla opponuntur, quæ divinæ simplicitati videntur infesta.
- IX. Et refutantur.
- X. Gilberti Porretani positio improbanda.
- XI. Nec tamen adoptanda Nominalium, quæ olim Eunomii, opinio.
- Sed divina inter, quæ *relative* non opponuntur, statuenda distinctio *rationis*, non quam Scotus invenit, seu *formalis ex natura rei*, sed quam Tho-

P R Æ L E C T I O III.

De perfectione Dei.

- I. Quid in quæstionem veniat, cum Cajetano explicatur.
- II. Germana *perfecti* notio præmittitur: hinc Deum perfectissimum esse, III. omniumque in eo perfectiones rerum esse, evidenter ostenditur.
- IV. Nec tamen eodem modo, eademque ratione.
- V. Quomodo sit Dei cum omnibus rebus similitudo, & dissimilitudo, declaratur. 16

P R Æ L E C T I O IV.

De bonitate, infinitate, atque immensitate Dei.

- I. Bonus est Deus, imo sua bonitas.
- II. Bonitatis ejus nullus modus, mensura nulla, ideoque esse illam absolute infinitum probatur.
- III. Solus ipse infinitus: præter eum nihil simpliciter infinitum.
- IV. Infinitatem Dei immensitas sequitur, cujus tres modi ex D. Th. proferuntur.
- V. Socinianorum Dei immensitatem violentium error evertitur.
- VI. Germana immensitatis intelligentia evolvitur.
- VII. Quæ Sociniani e Scripturis in erroris sui præsidium arripiunt, VIII. Dispelluntur.
- IX. *Per se primo* ubique esse, ita Dei proprium, ut communicari nulli rei creatæ possit. 18

P R Æ L E C T I O V.

De immutabilitate, ac æternitate Dei.

- I. Deum plane immutabilem esse, ex ipsa ejus idea conficitur.
- II. Est ille non natura sive substantia solum, sed & voluntate & actione immutabilis, quæque obitare videntur, latissime dissolvuntur.
- III. Nihil præter Deum absolute immutabile, demonstratur.
- IV. 19

EX

Ex immutabilitate Dei æternitatem necessario fluere, probat D. Thom. evidētissime. V. Et si in nonnullis creatis rebus aliqua sit divinæ æternitatis participatio, solus tamen Deus perfecte æternus, imo sua æternitas. VI. Ad eliminandas Democriticas atomos, & Hermogenianam materiem, æternas & infectas, sola Dei idea satis valet: mandam tamen novam esse, non æternam, *sola fide teneri, nec demonstrative probari posse*, cum D. Thom. sentimus. VII. Qui omnia late refellit, quibus novitatem mundi sibi visi sunt aliqui, demonstrasse. 24

PRÆLECTIO VI.

De unitate Dei.

I. Tria, quæ ad probandam Dei unitatem arguit D. Thomas, momenta expendantur. II. Veterum Philosophorum, Oratorum, ac Poetarum plorimis ac doctissimis unus olim *naturalis Deus*, et si populares multi, in quo sane multum peccarunt. III. In idololatriæ originem & initium inquiritur. IV. Probabilis post diuinum superstitionis hujus exordia figenda. V. Idololatriæ notio, varique gradus & modi ex D. Thom. exhibentur. VI. Impios omnes, ac supersticiosos fuisse, cum eodem evincitur, nec culpa vacasse eos, qui idolis cultum exhibebant, non quod esset ille snapte bonus, sed quod ad vulgarem consuetudinem accommodatus. VII. Impensus præsertim rebus, *qua substantia non sunt, ut sanitati, fortuna &c.* ab Ethnicis cultus exagitur. VIII. Idololatriæ causæ duæ præcipue ab Angelico memoratæ executioni. IX. Quibus religionem suam tutari solebant Ethnici, momenta vanissima. D. De Prædes Bacalaurei Paris theses quarta & nona manifeste impie perstringuntur. 29

PRÆLECTIO VII.

De eadem Dei unitate.

I. Duo summa principia ponentium error, & erroris origo. II. A Pythagora, Empedocle aliisque Philosophis derivatus hic error primis Ecclesiæ *secu-*

lis in Cerdonem, Marcionem, & Manichæos, quorum se personatum Patrum nuper præbuit Petrus Bælius in *Dictionario*. III. Erroris hujus fundamentum, malum nempe *naturam* sive *substantiam* esse, convellitur. IV. & V. Duo summa rerum principia momentis firmissimis exploduntur. VI. Ducta a Manichæis e divino eloquio argumenta refelluntur. VII. Nec non, quæ e naturæ ratione depromunt. VIII. Eorundem Achilles, contrariorum scilicet contrarias oportere esse causas, IX. Dejicitur ac obteritur. 36

PRÆLECTIO VIII.

De scientia Dei.

I. Ipsa Dei idea scientissimum illum esse persuadet. II. Ut & summa ejus simplicitas scientiam ejus idem esse re cum natura. Varia divinæ scientiæ in scholis partitio refertur. III. Infinita divinæ scientiæ perfectio copiose exponitur. IV. Nec non, quæ sit divinæ scientiæ objecta res. V. Deus non ipse se novit tantum, sed & comprehendit. VI. Alia item a se omnia perfectissime novit, nec aliter quam in se ipso. VII. Qui contra sentiant, Theologi notantur, ac refelluntur. 43

PRÆLECTIO IX.

Quomodo Deus alia a se in se ipso cognoscat.

I. Quæstionis hujus ponendæ ratio. II. Singularia quæque distincte ac perfecte a Deo nosci, ex ipsa Dei idea necessario manant. III. Quas veritati hinc offundere recentes Epicurei conantur, tenebræ. IV. Disspelluntur. V. Paulo molestioribus aliis eorundem argumentis, VI. Plene fit satis. 48

PRÆLECTIO X.

Deus cogitata omnia, & voluntatis humana motus, prævos etiam, certo scit.

I. Celeberrimo Pauli ad Heb. 4. testimonio, & egregia D. Thom. in illud glossa veritas hæc demonstratur. II. Co-

Cognitionem huiusmodi solius Dei propriam esse, apertissimis Script. locis, III. Et humanæ rationis momentis, efficitur. IV. Quas afferre humana ratio adversus hanc veritatem potest, difficultates, V. Submoventur. VI. Quidquid etiam in divino eloquio occurrit, in quo impediri quis possit, expeditur. 52

PRÆLECTIO XI.

Omnia quocunque modo futura Deus certissime scit.

- L.** Multiplex futuri divisio præmittitur. II. Quorum futurorum cognitio in quaestione veniat, & cum quibus congregiendum hostibus, aperitur. III. Certam futurorum, quæ contingentis dicimus, scientiam in Deo adstruit ipsa ejus idea. Incredulorum futura hæc nullo modo cognosci posse post Ciceronem dictantium proacitas firmissima D. Thom. ratione primem, IV. Exin argumento a veritate facti certissima petito profigatur. V. Cicero in libris de Nat. Deo, & de Div. Academicum egit, nihil definite affirmans; in libris tamen de legibus & de fato, ea posuit, quibus nihil validius ad infringendum, quod adversarii jactitant, futura fortuita cognosci a Deo non posse. Modus, quo hæc a Deo cognoscuntur, a D. Thoma propositus genuina æternitatis notione primo, VI. Dein exemplo, quod ipse ponit, aptissimo illustratur. VII. Ciceronis argumenta ejusdemmet sententiis dissolvuntur. VIII. Certissimam Dei præscientiam inertie ignavique ansam non præbere, ex eodem Cicerone efficitur. IX. Et futurorum quæ conditionata vocant, est in Deo cognitio non conjecturalis & probabilis, sed certissima & explorata. X. Scripturarum & Patrum testimonia quædam ab Adversariis objecta explicantur. 57

PRÆLECTIO XII.

De scientia mediæ.

- L.** Varia de scientiæ hujus origine placita. II. Scientiæ hujus notio. Cuius mediæ dicta, nec inter Patrones ejusdem con-

venit. III. Locupletissima Pauli testimonio a D. Th. egregie illustrata adversus eam urgenter. IV. Decantatissimum, quo suam hanc scientiam Adversarii sustentant, Math. xi. testimonium explicatur. 66

PRÆLECTIO XIII.

De eodem argumento.

- L.** De Augustini doctrina, scientiæ ne huic insita, an propicia, non una Adversariorum opinio. II. Nihil a perpetua Augustini doctrina alienum magis, quam scientia hæc. III. Quæ objecta ab Adversariis solent, Augustini loca nullo negotio exponuntur. IV. Nec cum D. Thom. principiis coheret hæc scientia. V. Nec cum Dei idea, restatque ratione. VI. Adversariorum momenta non ea sunt, ut nos possint de sententiâ deducere. VII. Nam omnium in promptu est firma depulsiō. 71

PRÆLECTIO XIV.

De voluntate Dei, ejusque re objecta, persectione, ac partitione.

- L.** Voluntatem in Deo esse, ex ipsa ejus idea patet. II. Duplex penes Theologos eidem objecta res. III. Quanta divinæ voluntatis perfectio sit, ex D. Thoma fuscè declaratur. IV. Multifariam Theologi voluntatem Dei distinguunt. De voluntate primæ benevolentis, & signi. V. & VI. Exin de antecedente, & consequente differunt. 76

PRÆLECTIO XV.

Deus voluntate antecedente omnium omnino hominum salutem sincere vult.

- L.** Janfenii erratum celeberrimo Pauli 1. ad Tim. c. 2. testimonio revincitur, a quasque ad illud adhibet, interpretationum vanitas redarguitur. II. Recentissimi cujusdam Philosophiæ Professoris inaudita in hunc Apostoli locum glossa perstringitur. III. Aliis Scripturæ testimoniis, & publicis Ecclesiæ precibus Janfenii error convellitur. IV. In Augustini auctoritate, V. VI. VII. & VIII.

VIII. Et in humana ratione erroris sui praefidium perperam a Janſenio collocatum. 81

PRÆLECTIO XLVII.

De eodem argumento.

PRÆLECTIO XVI.

De amore, juſtitia, ac miſericordia Dei.

L. Voluntatem Dei conſequitur amor. II. Ipſe ſe primo Deus amat, ſecundo quacunq; ſunt, atque erunt. III. Non tamen æqualiter, nam *meliora plus diligit*. IV. Quæ poſitioni huic adverſari videntur, V. Extricat D. Thom. feliciffime. VI. Eſt in Deo juſtitia. VII. At non quam *commuſtativam* dicunt; nec quæ D. Thom. 2. 2. q. 61. art. 4. ad 1. habet, huic veritati repugnant. VIII. Sola in Deo locum habet diſtributiva juſtitia. IX. Eſi Deus omnibus debitum reddat, nulli tamen eſt debitor, præterquam ſibi. X. Miſericordiæ notio evoluitur, & quomodo in Deo fit, declaratur. XI. Non eſt hæc divinx juſtitiz infeſta. XII. Imo in omnibus Dei operibus cum ea ſociatur. XIII. Quæ adverſus perpetuam horum Dei attributorum ſocietatem videntur, XIV. D. Th. Interprete faciliffime conciliantur. 85

PRÆLECTIO XVII.

De Providentia Dei.

I. Providentiæ variz definitiones. II. Veteres, novique Providentiæ hoſtes recenſentur. Negatæ & peſſumdatæ providentiæ reos veteres omnes Philoſophos D. De Prædes inique agit. III. Contra hodiernos Epicureos dogma hoc Ciceronis 1. 2. de nat. Deo. momentis adſtruitur. IV. Addantur D. Thom. rationes a Grotio ſuo more conſtrictæ. V. Invidiæ ad hoc idem probandum, quæ ex imperiorum conſervatione, & mutatione, ex miraculis veri nominis, & ex futurorum prædictionibus idem Grotius urget, argumenta. VI. VII. VIII. & IX. Incredulorum ſophiſmata omnia eliduntur. 96

I. & II. Quæ Coſta Academicus apud Cicer. 1. 2. de nat. adverſus providentiam diſputavit, opponuntque hodierni Epicurei, III. Ineptæ eſſe ac ſutilia, ſub oculis ponitur. IV. Providentia nec caſum ſen *contingentiam* rerum admittit, nec libertatem. V. Grotii argumenta ex miraculis ac prædictionibus ducta perperam appetuntur, quod talia ætate noſtra nec videantur, nec audiantur. VI. De Providentiæ æconomia adverſus Platonicos inſtituitur diſputatio. VII. Diſtinguenda in providentia ratio ordinis rerum in finem, & huius ordinis executio, quam gubernationem dicimus. Prior in Dei ſolius mente eſt: poſterior a Deo aliis demandata. VIII. Deus inferiora per ſuperiora gubernat, & quidem convenientiffime. 104.

PRÆLECTIO XIX.

De Prædeſtinatione.

I. Potiora recenſentur, de quibus diſputare nobis propoſitum. II. Nominis huius *prædeſtinatio* non unus apud antiquos uſus. III. De ſola prædeſtinatione ad gloriam nobis ſurtus ſermo. Huius in ſacris literis, & apud Patres varia nomina. IV. Ejuſdem definitiones duæ notiſſimæ. V. Semipelagianorum error, & ſingularis Catharini poſitio referuntur. VI. Sacrarum literarum oraculis vere in Deo prædeſtinationem eſſe, demonſtratur. VII. Catharini opinio a SS. Auguſtini & Th. doctrina abeſt quam longiſſime. VIII. Prædeſtinatio nec deſidiz in ſalutis negotio anſam hominibus dat, nec eos in deſperationem impellit. IX. Non eſt Dei prædeſtinatio omnino rata *cæritudine* ſolum, ut ajunt *præſcientia* & *cognitionis*, quemadmodum Molinæ aſſectæ ſtatunt, ſed & efficien-tiæ, ſive *cauſalitatis*. X. & XI. Omne præcloditur Molinianis effugium. XII. Prædeſtinationis arcanum nulli compertum, niſi ex ſpeciali revelatione. *Soli Deo cognitus certus numerus Elektorum*. 109

PRÆ.

P R Æ L E C T I O XX.

De Prædestinationis causis.

I. Præmittuntur aliqua, quæ digna sunt, ut notentur. II. Veterum Recentiumque in ponenda prædestinationis causa errata ex D. Thom. describuntur. III. Prædestinationis causam non a meritum præsentia, sed a sola Dei voluntate petendam, clarissimis Pauli testimoniis, ex D. Thomæ glossis, efficitur; eo primum ad *Rom. 1. Qui prædestinatus est. Filius Dei in virtute* &c. IV. Item eo ad *Rom. 8. Quos præcavit, & prædestinavit* &c. V. Pervulgatum demum ad *Rom. 9. Quam nondum nati fuissent* &c. VI. VII. & VIII. Molinianorum adversus illud exceptiones omnes repelluntur. IX. & X. Tribus D. Thom. demonstrationibus eadem hæc veritas ad liquidum perducitur. 116

P R Æ L E C T I O XXI.

De eodem argumento.

I. Quæ Adversarii sententiæ suæ favere putant, Scripturæ loca, II. Percommode & legitime explicantur. III. Perperam quærant in Vet. PP., Augustini præsertim, auctoritate prædictum. IV. Nec minus infeliciter illud collocant in ratione. V. Quibus sententiam nostram appetunt, absurda, non exploduntur solum, sed & in eos torquentur. 123

P R Æ L E C T I O XXII.

De Prædestinationis effectibus.

I. Quæ conditiones necessariæ, ut quidquam inter prædestinationis effectus censetur. II. Tres ab Apost. ad *Rom. 8.* designari prædestinationis effectus, *vocatio, justificatio, glorificatio.* III. Et his aliquo nomine annumeranda peccati permissio. IV. & V. Quæ positioni huic repugnare videntur, nullo negotio extrahuntur. VI. Quid ad prædestinationis effectus conferre possit homo, ample declaratur. 131

P R Æ L E C T I O XXIII.

De Reprobatione.

I. Reprobationis notio, & celebris ejus in *negativam & positivam* partitio. II. Reprobati aliquos a Deo, certissimam. III. Calvini reprobationis *positivæ* causam in sola Dei voluntate locantis horrida sententia refutatur. IV. Nihil cum hoc ejus errore commune Theologi iis, qui sentiunt, pro solo suo summo in omnia dominatu posse Deum a cœlesti regno quosdam excludere; quin & absque ulla iniquitatis nota posse innocentem æternis suppliciis addicere. V. Novitii Scriptoris sententiam Augustini, qui reprobationis causam in originali peccato statuit, cum *Calviniana hæreseos matrem* traduentis temeritas castigatur. VI. A Calvini errore abhorret maxime Augustini doctrina de reprobatione positiva: Ejusdem causam negativæ reprobationis ab origina-ria noxa ducentis, sententia multo probabilior, quam eorum, qui non aliam ejus causam agnoscunt præter Dei voluntatem. VII. Ab Augustino non dissensire D. Thomam, ostenditur. VIII. Pauca subduntur de reprobationis effectibus. 134

P R Æ L E C T I O XXIV.

De libro vitæ.

I. Germana libri hujus notio, & multiplex acceptio ex D. Thom. depromitur. II. Non est hic liber divinx aliquus Personæ proprius, sed toti Trinitati communis. III. Quo libet vitæ a prædestinatione differat, ex eodem D. Th. enucleatur. IV. Libro vitæ non respondet *liber mortis*. V. Quomodo deleri aliquis de libro vitæ in sacris literis dicatur, eodem D. Th. interprete, perspicuum fit. 139

P R Æ L E C T I O XXV.

De omnipotentia Dei.

I. Ipsa Dei idea dubitare non finit, quin summa sit ejus efficiencia, sive agendi vis. II. Convincit etiam, esse illam omni-

omnipotentem. In explicando, qua ratione dicatur ille omnipotens, ab Antiquis erratum. Est Deus omnipotens, auctore D. Th., quia potest, quatenus non implicat contradictionem. III. Perneccissarium Cajetani monitum describitur. IV. Quo ab omni errandi in re gravissima periculo procul ablimus, omnia & singula, quæ absolute fieri a Deo licet omnipotente nequeunt, describantur ex D. Th. 2. c. G. c. 25. 142

P R Æ L E C T I O XXVI.

De visione Dei adversus Eunomianos, & Beguardos.

I. Sequentium Prælectionum ad superiores ordo. Eunomianorum, & Beguardorum errores indicatur. II. Et Scripturarum auctoritate, necnon theologicis D. Thom. demonstrationibus convellitur. III. & IV. Adversariorum variunculæ profligantur. V. Ad videndum clare Deum lumine gloriæ opus esse, demonstratur. VI. De luminis hujus natura adversus recentiores quosdam Theologos, & Philosophos. VII. Et de ejus absoluta ad claram Dei visionem necessitate adversus Scoti Discipulos disputatur. 146

P R Æ L E C T I O XXVII.

De eodem argumento adversus Armenos.

I. Posse Deum a creata mente lumine gloriæ persua facie ad faciem videri, invicta D. Th. demonstratione transigitur. II. Ad illustrandam demonstrationis hujus efficacitatem Ferrariensis & Cajetani notationes afferuntur. III. Armenorum culpa a divini eloquii, IV. Et Vet. PP., Chrysostomi præsertim & Theodoryti, auctoritate plane deserta est. V. Perperam Adversarii rationem appellant; nam etiam, ea iudice, causa cadunt. VI. Tamen videri Deus a creata mente perspicue possit, non tamen comprehendi. VII. Constans est scholæ decretum, videri corporeis oculis non posse Deum. Ad pervagatum, quod opponi solet, Augustini testimonium, sola nobis D. Th. interpretatio satis est. 151

P R Æ L E C T I O XXVIII.

De objecta beata visioni re, ejusque inæqualitate.

I. Quæ in Deo Beati videant, quæque videre non possint, explanatur. II. Peropportuna ad caput hoc percipiendum D. Thomæ doctrina profertur. 3. c. G. c. 63. III. & IV. Non esse Beatorum æqualem felicitatem, in Evangeliiis & Apostolicis literis testatissimum. V. Evertuntur omnia, in quibus Jovinianus erroris sui arcem constituebat. VI. Inæqualis Beatorum gloriæ causa, ut ajunt, moralis a charitate potissimum, D. Thomæ auctore, repetenda. VII. Physica vero, non ut Scoti affectis placer, major minorque mentis perspicacitas, sed solam gloriæ lumen. VIII. Quid in hac Scoti Discipulorum positione absurdi sit, declaratur. 152

P R Æ L E C T I O XXIX.

De prompta post Justorum obitum æternæ mercedis resurrectione.

I. Quid nobis in hac Prælect. propositum sit, indicatur. II. Solis, quæ D. Thomas egregie versavit, Scripturæ locis, III. Et quibus usus est, rationum momentis efficitur, non differri ad extremam mundi diem Sanctorum felicitatem. IV. Quæ Adversarii e Scripturis collignant, V. Ad sustentandum eorum errorem nihil momenti afferunt. VI. Nec Patres, quos laudant, VII. In eorum partibus sunt. VIII. Molesto, quod e ratione constatur, argumento fit satis. IX. Nec non alteri, quod ex Orientalium & Latinorum liturgiis instruitur. Pauca de Jo. XXII. opinione. 167

PRÆLECTIO XX.

De Prædestinationis causis.

- I. Præmittuntur aliqua, quæ digna sunt, ut notentur. II. Veterum Recentiumque in ponenda prædestinationis causa errata ex D. Thom. describuntur. III. Prædestinationis causam non a meritum præsentia, sed a sola Dei voluntate petendam, clarissimis Pauli testimoniis, ex D. Thomæ glossis, efficitur; eo primum ad Rom. 1. *Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute &c.* IV. Item eo ad Rom. 8. *Quos præscivit, & prædestinavit &c.* V. Pervulgato demum ad Rom. 9. *Quorum nondum nati fuissent &c.* VI. VII. & VIII. Molinianorum adversus illud exceptiones omnes repelluntur. IX. & X. Tribus D. Thom. demonstrationibus eadem hæc veritas ad liquidum perducitur. 116

PRÆLECTIO XXI.

De eodem argumento.

- I. Quæ Adversarii sententiæ suæ favere putant, Scripturæ loca, II. Percommodè & legitime explicantur. III. Perperam quærent in Vet. PP., Augustini præsertim, auctoritate præsidium. IV. Nec minus infelicitè illud collocant in ratione. V. Quibus sententiam nostram appetunt, absurda, non exploduntur solum, sed & in eos torquentur. 123

PRÆLECTIO XXII.

De Prædestinationis effectibus.

- I. Quæ conditiones necessariæ, ut quidquam inter prædestinationis effectus censetur. II. Tres ab Apost. ad Rom. 8. designari prædestinationis effectus, *vocatio, justificatio, glorificatio*. III. Et his aliquo nomine annueranda peccati permissio. IV. & V. Quæ positioni huic repugnare videntur, nullo negotio extricantur. VI. Quid ad prædestinationis effectus conferre possit homo, ample declaratur. 131

PRÆLECTIO XXIII.

De Reprobatione.

- I. Reprobationis notio, & celebris ejus in *negativam* & *positivam* partitiō. II. Reprobati aliquos a Deo, certissimum. III. Calvinii reprobationis *positivæ* causam in sola Dei voluntate locantis horrida sententia refutatur. IV. Nihil cum hoc ejus errore commune Theologiis, qui sentiunt, pro solo suo summo in omnia dominatu posse Deum a cœlesti regno quosdam excludere; quin & absque ulla iniquitatis nota posse innocentem æternis suppliciis addicere. V. Novitii Scriptoris sententiam Augustini, qui reprobationis causam in originali peccato statuit, cum Calviniana hæresos matrem traducens temeritas calligatur. VI. A Calvinii errore abhorret maxime Augustini doctrina de reprobatione positiva: Eiusdem causam negativæ reprobationis ab origina-ria noxa ducentis. sententia multo probabilior, quam eorum, qui non aliam ejus causam agnoscunt, præter Dei voluntatem. VII. Ab Augustino non dissentire D. Thomam, ostenditur. VIII. Pauca subduntur de reprobationis effectibus. 134

PRÆLECTIO XXIV.

De libro vitæ.

- I. Germana libri hujus notio, & multiplex acceptio ex D. Thom. depromitur. II. Non est hic liber divini alicujus Personæ proprius, sed toti Trinitati communis. III. Quo liber vitæ a prædestinatione differat, ex eodem D. Th. enucleatur. IV. Libro vitæ non respondet *liber mortis*. V. Quomodo deleri aliquis de libro vitæ in sacris literis dicatur, eodem D. Th. interprete, perspicuum fit. 139

PRÆLECTIO XXV.

De omnipotentia Dei.

- I. Ipsa Dei idea dubitare non sinit, quin summa sit ejus efficientia, sive agendi vis. II. Convincit etiam, esse illum omnipotentem.

omnipotentem. In explicando, qua ratione dicatur ille omnipotens, ab Antiquis erratum. Est Deus omnipotens, auctore D. Th., quia potest, quatenusque non implicat contradictionem. III. Perneccesarium Cajetani monitum exhibetur. IV. Quo ab omni errandi in re gravissima periculo procul absumus, omnia & singula, quæ absolute fieri a Deo licet omnipotente nequeunt, describuntur ex D. Th. 2. c. G. c. 25. 142

PRÆLECTIO XXVI.

De visione Dei adversus Eunomianos, & Beguardos.

I. Sequentiam Prælectionum ad superiores ordo. Eunomianorum, & Beguardorum errores indicatur. II. Et Scripturarum auctoritate, necnon theologicis D. Thom. demonstrationibus convellitur. III. & IV. Adversariorum rationumculæ profligantur. V. Ad videndum clare Deum lumine gloriæ opus esse, demonstratur. VI. De luminis hujus natura adversus recentiores quosdam Theologos, & Philosophos. VII. Et de ejus absoluta ad claram Dei visionem necessitate adversus Scoti Discipulos disputatur. 146

PRÆLECTIO XXVII.

De eodem argumento adversus Armenos.

I. Posse Deum a creata mente lamine gloriæ perfusa facie ad faciem videri, invidetur D. Th. demonstratione transigitur. II. Ad illustrandam demonstrationis hujus efficacitatem Ferrariensis & Cajetani notationes afferuntur. III. Armenorum causa a divini eloquii. IV. Et Vet. PP., Chrysostomi præsertim & Theodoryti, auctoritate plane deserta est. V. Perperam Adversarii rationem appellant; nam etiam, ea iudice, causa cadunt. VI. Tamest videri Deus a creata mente perspicue possit, non tamen comprehendi. VII. Constans est scholæ decretum, videri corporeis oculis non posse Deum. Ad pervagatum, quod opponi solet, Augustini testimonium, sola nobis D. Th. interpretatio satis est. 151

PRÆLECTIO XXVIII.

De objecta beata visioni re, ejusque inæqualitate.

I. Quæ in Deo Beati videant, quæque videre non possint, explanatur. II. Peropportuna ad caput hoc percipiendum D. Thomæ doctrina profertur. 3. c. G. c. 63. III. & IV. Non esse Beatorum æqualem felicitatem, in Evangeliiis & Apostolicis literis testatissimum. V. Evertuntur omnia, in quibus Jovinianus erroris sui arcem construebat. VI. Inæqualis Beatorum gloriæ causa, ut ajunt, moralis a charitate potissimum, D. Thoma auctore, repetenda. VII. Physica vero, non ut Scoti affectus placet, major minorve mentis perspicacitas, sed solum gloriæ lumen. VIII. Quid in hac Scoti Discipulorum positione absurdi sit, declaratur. 159

PRÆLECTIO XXIX.

De prompta post Justorum obitum æternæ mercedis retributione.

I. Quid nobis in hac Prælect. propositum sit, indicatur. II. Solis, quæ D. Thomas egregie versavit, Scripturæ locis, III. Et quibus usus est, rationum momentis efficitur, non differri ad extremam mundi diem Sanctorum felicitatem. IV. Quæ Adversarii & Scripturis colligunt, V. Ad sustentandum eorum errorem nihil momenti afferunt. VI. Nec Patres, quos laudant, VII. In eorum partibus sunt. VIII. Molesto, quod e ratione constatur, argumento sit satis. IX. Nec non alteri, quod ex Orientalium & Latinorum liturgiis instruitur. Pauca de Jo. XXII. opinione. 167

PRÆLECTIO ULTIMA.

*De celestis gloria, & de sanctorum guberna-
tione aternitate.*

I. Dno hxc, quæ proposuimus, capita
ex hæcenus dictis necessario consequun-
tur. II. Primum quatuor D. Thom.

momentis firmissimis constabatur. III.
& IV. Alterum Ethnicorum, Judæo-
rumque ferme omnium, nec non Chri-
stiani nominis societatum perpetua con-
sensione firmatur. V. Accedunt ad il-
lud communiendam theologicæ D. Th.
demonstrationes. VI. Quæ infirmari
nullis possunt veterum ac recentium
Origenianorum exceptionibus. 176

INDICIS RERUM FINIS.

PRÆLECTIONES DE DEO TRINO,

ÆODEMQUE PRIMO RERUM OMNIUM PRINCIPIO.

P R O O E M I U M.

DE Augustissimo, quod christianæ Religionis præcipuum est, Trinitatis mysterio dicere instituentes, operamque in superioribus positam cum ea, quæ erit in tractatione hac ponenda, conferentes, illud usurpare possumus Job 26. : *Eccæ hæc ex parte dicta sunt viarum ejus; Et quam vix parvam stillam sermonum ejus audiverimus, quis poterit tonitruum magnitudinis ejus intrare?* His enim complexus est Vir Sanctissimus, Interprete D. Thoma l. 4. c. g. c. 1., tres modos illos, quibus homo nosse divina potest; primum scilicet, quo naturali rationis lumine ad Dei cognitionem per res creatas ascendit, alterum, quo divina

veritas humano capiti major ad nos revelatione descendit, non tamen quasi demonstrata ad videndum, sed quasi sermone prolata ad credendum, tertium; quo humana mens ad ea, quæ revelata sunt, in calis perspicenda elevatur. Nam quod dicit: *ecce hæc ex parte dicta sunt viarum ejus*, ad cognitionem illam pertinet, qua in Dei cognitionem mens nostra per viam creaturarum evigilat: Recte autem adjuvit ex parte; has enim vias imperfecte cognovimus, quod confirmat Apollolus t. ad Cor. 13. *Ex parte cognovimus*. Quod vero addit: *Et quam vix parvam stillam sermonum ejus audiverimus* &c. secundam denorat cognitionem prout divina nobis credenda per modum locutionis manifestantur; Fides enim, ut ad Rom. x. legimus, est ex auditu, auditus autem per verbum Dei, de quo & Jo. 17. *Sanctifica eos in veritate: sermo tuus veritas est*. Quia ergo veritas hæc non videnda sed credenda proponitur, recte ait, *audiemus*. Quia vero imperfecta hæc a perfecta illa, qua divina veritas in se ipsa videtur, cognitione effluit, dum a Deo nobis per Angelos, qui *vident faciem Patris*, declaratur, recte nominat *stillam*. Cur vero addidit *parvam*? Quia non omnia mysteria, quæ in prima veritate visa Angelis, aliisque creati videntur, sed pauca quædam nobis aperiuntur. Hinc Eccl. 43. *Quis magnificabit eum*,

Chignoli Tom. III.

A

sic

sicuti est ab initio ? Multa abscondita sunt majora his : pauca enim videmus opera ejus. Pauca hæc etiam, quæ nobis referantur, ea verborum obscuritate, illique similitudinum involucri circumplepta proponuntur, ut ad ea quoque capiendis solo studio perveniant, alii vero quasi occulta venerentur, & increduli lætare non possint : quare agebat Apostolus 1. ad Cor. 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate :* Consueto propterea Job adjectis, *vix, ut difficultas ostenderetur.* Reliqua Jobi verba tertiam indicant cognitionem, qua prima veritas, non ut credita, sed ut aperte visa, percipitur ; *Videbimus enim eum, sicuti est, 1. Jo. 3. Intuendi iccirco verba Job utitur.* Ceterum quia in patria non modicum quid de divinis mysteriis percipitur, sed majestas ipsa divina omnique bonorum perfectio, de qua Deus ad Moysen Exod. 33. *Ego ostendam tibi omnia bonum, videbitur, meditato ait Job, magnitudo ejus.* Quia demum homini tunc non velo obducta, sed plane manifesta magnitudo hæc & prima veritas proponitur, sicut & Joa. 16. *Venit hora, quoniam jam non in parvulis loquar vobis, sed palam de Patre meo annuntiabo vobis, cogitate dicit, consuetum, ad manifestationem insinuandam.*

Laudata Jobi verba tam scite interpretatus Angelicus, in suam, quod & nostrum est, propositum mire congruere illa, & quadrare, declarat, ajens, habitum hæc habere de divinis sermonem, secundum quod ad ea cognoscenda pervenire per creatas res naturalis ratio potest, imperfecte tamen, & pro nostri tenuitate ingenii, quare merito possumus cum Jobo dicere : *Ecce hæc ex parte dicta sunt viarum ejus.* Reliquus est de his sermo, quæ nobis revelata divinitus sunt, ut credenda, humana quavis intelligentia superiora : hæc autem qua ratione a nobis versanda sint, præmissa verba nos docent. Quum enim veritatem vix audierimus in Scripturæ sacræ sermonibus, quasi stilla parva ad nos descendente, nec possit quis in mortalibus vitæ hujus stadio tonitruum magnitudinis intueri, erit ille tenendus modus : quæ in divino eloquio sunt tradita, quasi principia sumenda, & fundamenti loco ponenda : quæ in divino eloquio nobis occulte traduntur, ita conandum, mente utrique assequi & capere, necnon ab infidelium calumniis vindicare, ut tamen absit ea perfecte cognoscendi temeritas ; hujusmodi enim Scripturæ sacræ auctoritate, non naturali ratione probanda, demonstrandum tamen, non adversari illa naturæ rationi, ut ab infidelium impetu defendantur, qui etiam modus in principio hujus operis prædeterminatus est. Quia vero naturalis ratio ad Dei cognitionem per res creatas ascendit, fidei cognitio contra ad nos divina revelatione descendit (est autem eadem ascensus, ac descensus via) eadem in his quæ supra rationem creduntur, incendendum via, quam de iis, quæ de Deo humana ratio disquirat, agentes persecuti sumus, ut primo scilicet ea tractentur, quæ de ipso Deo supra rationem credenda proponuntur, sicut est confessio Trinitatis &c. Ut autem hæc ille præfatus, statim a. 2. ad tantum mysterii considerationem aggreditur, ita & nos, quibus nihil antiquius sanctiusque est, quum ejusdem turcissima vestigia religiose premere, præeuntem alacriter sequimur, & ad ejus doctum Prælectionum nostrarum argumenta applicamus.

Quoniam autem de sacratissimo mysterio hoc dicere meditandis tria se offerunt, primo, quæ ad ejus veritatem, atque, ut Schola loquitur, existentiam pertinent, secundo, quæ ejusdem velut essentiam exprimunt, tertio, quæ singularum Personarum propria sunt, quæ omnia Du Thomas cum 3. p. questionibus septemdecim, in articulos quatuor & septuaginta tribuit, tum 4. c. g. capitibus vigintiquinque, & in quæst. de pot. q. 2. 8. 9. & 10. mira plane copia, perspicuitate, firmitateque exstructus est, ad tria hæc pro modulo nostro illustranda Prælectiones nostras, eademque argumenta & ordinem dirigemus, in quarum prima opportunius nobis visum est, tamen aliis aliter in more sit, quætionem evolvere, an mysterium hoc solo naturæ lumine cognosci possit ; ab hac enim soluti expeditiones eruius ad persequenda ordinate reliqua, quæ proposuimus, quæ scilicet ad mysterii hujus veritatem, naturamque, atque ad singulas Personas adtinent.

PRÆLECTIO I.

Mysterium hoc naturali ratione neque cognosci potest, nec demonstrari.

I. **Q**UUM in Veterum Patrum scriptis testatissimum sit, magnum hoc Sacramentum venerandum non scrutandum esse, ut illud credere pietas est, nosse autem vita, & vita æterna, ita scrutari, non vacare temeritate, solum Ecclesiam illud intelligere, Synagogam non credere, Philosophiam non capere, impossibile esse, Verbi Divini generationis scire secretum, non posse Patrem aliunde cognoscere, quam a Filio, neque Filium, quam a Patre, nulla intelligendi vi, nulla vivacitate rationis nulla cogitationis acie ostendi posse, quomodo sit Trinitas, secretum hoc denique a nulla visibilibus aut invisibilibus investigari potuisse naturam, quæ sunt ex Hilar. l. 6. de Trin., ex Ambr. l. de fid. c. x., ex Chrysost. Hom. in 16. Math. cap., ex August. l. 15. de Trin. c. 16., ex Hieronymo Papæ ad Justinianum literis, ex Bernardo de mon. l. 1. de Confid. c. 8. a Theologis delibata, quis non miretur, Claudianum Mamertinum, Petrum Abaelardum, Richardum a S. Viêt., Raymundum Lullum, aliosque nonnullos arcanum hoc usque adeo cognita captumque facile judicasse, ut ad illud explanandum, demonstrandumque, quavis revelatione leposita, non probabilia solum, sed & necessaria sibi visi sint ad manum habere argumenta? Etsi, divina testificatione freti, ad eam probabilia quedam momenta, ac exempla possimus adungere, quibus mysterium hoc fide creditum aliqua saltem ratione illustretur, probeturque, a naturæ lumine non abhorere, in quo Augustinus in primis, & Arnobius laudabilem operam posuerunt, postque eos ponunt & Nolirates adversus Socinianos, nisi tamen divinum hoc nobis præluceat lumen, cæci adeo sumus, ut cognoscendo mysterio huic impares naturæ viribus sumus, multoque minus adinvenendis rationum momentis, quæ Infidelium perverciaciam expugnent, & assensionem extorqueant. Qui in opposita persuasione sunt, animam sane non adverterint, oportet, non ad laudatorum Patrum doctrinam solum, sed & ad perspicua sacrarum literarum testimonia, quibus facillime potuissent

a tam præpostera opinione deduci; Si absque infuso divinitus lumine pervenire ad tanti Sacramenti cognitionem creata mens sola sua acie potest, annon falsum distum a Christo Math. xi.: *Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare?* Annon statim in eujusque oculo incurrit dicti hujus falsitas, si Adversariorum opinio vera sit? Quid erat etiam, ut Christus ibidem c. 16. Patrem tantopere commendaret, quod non carnis & sanguinis, sed Patris, qui in celis est, revelatione edoctus, ipsum Filium Dei viri confessus esset, si a carne & sanguine, a naturæ scilicet viribus, ut communiter Patres interpretantur, hujusmodi cognitio esse poterat? Sed præclare in hæc verba Hieronymus, cui continent Hilarius, Augustinus, Leo M., alii que: *Mercedem recipis vera confesso: Bestus es Simon Bar Jona. Quare? Quia non revelavi tibi caro & sanguis, sed revelavi Patrem. Quod caro & sanguis revelare non potuit, Spiritus Sancti gratia revelatum est.*

II. Minus etiam attenderint Adversarii, necesse est, quam procul a recta ratione sua hæc illos positio abduceret; neque enim ad mysterii hujus cognitionem satis est ea nosse, in quibus Personæ unum sunt, ut Deitatem, potentiam, sapientiam &c. sed propria singularum, quibus invicem distinguuntur; quemadmodum qui communem solum perspectum habeat humanæ naturæ gradum, in quo Cicero, Atticus, Brutus, Cato &c. conveniunt, nunquam hoc dici poterit distincte vereque nosse, nisi & peculiare propriasque, quibus mutuo differunt, conditiones habeat denotatas. Hæc quam sint communi ipso hominum sensu rata, qui statui potest absque insigni rationis injuria, cognoscendo mysterio huic humanam mentem naturaliter parem esse? Unde enim hæc Divinorum naturalem qualemcunque cognitionem haurit? Nonne ex creatis rebus? sicut ad Rom. i. scribit Apostolus, *Invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Quæ autem facta sunt, docere ne ad invisibilis hujus, de quo quæstio est, cognitionem possunt? Quomodo Deum create res manifestent, non nisi ut effectus causam, ea solum manifestare divina possunt, secundum quæ aliorum a se Deus est causa: hæc vero nati Personarum propria? an toti Trinitati communia? Etsi Trius unusque Deus a-

lia a se omnia effecerit, non ea tamen ut Trinus condidit, sed ut unus; exploratum etenim est, una ac individua Patris, Filii ac Spiritus Sancti potentia, sapientia, bonitate creata omnia esse: certissimum item, hæc non ad Personarum distinctionem pertinere, sed ad naturæ unitatem: hæc ergo solum manifestare nobis creatæ res possunt: ex iis itaque non aliud intelligere naturaliter possumus, quam summum rerum omnium Auctorem præpotentem esse, sapientissimum, optimum, non autem Trinum esse, seu tres re ipsa distinctas esse in una Deitate Personas. Ita D. Thomas 1. p. q. 32. ar. 1.

Etiame vero in re tam perspicua, quam D. Thomas immobilis principii loco sumit, effectum scilicet non manifestare causam nisi secundum id, secundum quod a causa procedit, argumentatio querenda, aut exempla captanda? Ex impresso in pulvere hominis velligio quid colligere certo possumus, nisi illac transiisse hominem, ex velligii etiam forma grandem natam illam, aut pueram? num etiam nobilem illam, doctam, venustum, pium &c.? Ridiculum est, hoc inquirere: Cur? Quia velligium pressit ille ut homo, non ut genere clarus, formosus, probus &c.. Ex tabula item affabre exquisitæque picta quis ne conjectura quidem assequi potest Pittoris ætatem, staturam, indolem, mores, aliaque ejusmodi, quæ nihil ad pingendum momenti habent? Indicat quidem tabula Auctoris peritiam atque præstantiam, quia ab eo duntaxat est, ut artem suam egregie callente: indicare autem nequit, qua ætate fuerit, qua statura, brevitate an proceræ, erecta ne, an devexa &c.: quid enim his cum pingendi arte? Quum ergo dubitari non possit, quin creatæ res a Deo ut uno sint, non autem ut Trino, earumque prima & summa causa sit infinita creandi virtus toti Trinitati communis, pertinetque ad naturæ unitatem, non autem singularum Personarum proprietates, quibus invicem distinguuntur, non valet humana mens ex creatis quibusque rebus ad Trinitatis cognitionem affurgere. Animadvertendum contra, & quidem diligenter, tantum abesse, ut rerum creatarum consideratio, seposita fide, rectam nobis mysteriorum hujus notitiam asserere possit, ut potius ab ea nos avocet, coniciatque, si ex creatis divina æstimare velimus, in gravissime errandi periculum. Nonne etenim

cujuslibet creatæ rei ut natura una, ita & unum suppositum, aut Persona? Si ex creatis ergo de divinis ferendum judicium sit, una erit in Deo statuenda Persona, si una natura est, aut tres ponendæ naturæ pro numero Personarum. Quo tamen nota hæc animadversio spectat? Non alio, quam ut moneamus, plurimum divina inter & creata interesse, longe aliter iccirco de utriusque philosophandum, quam a rationis ductu, ad quem in divinorum investigatione applicare se quis inconsulto voluerit, grave imminet errandi periculum. Cæterum ut demonstrari naturali ratione mysterii hujus veritas nequit, ita nec ulla naturali ratione falsum esse, probari potest; neque enim verum vero opponitur, ideoque nec veritati rationis adversatur veritas fidei; quare D. Thomas rectissime statuit, quæcumque e naturæ ratione petita adversus fidei veritates argumenta torquentur, non recte procedere, sed *sophismata* esse evidenter dissolubilia, quia verum vero non est contrarium, & fidei mysteria, licet supra, non tamen contra rationem sunt.

III. In eo etiam, quod loc. mox cit. D. Thomas addit, multum ponderis est ad refutandam Adversariorum positionem, nimirum, qui mysterium hoc sola naturæ ratione demonstrare nititur, *derogare dignitati fidei, ac utilitati fidelium*; illi quidem, quæ, ut ad Hebr. 11. scribit Apostolus, est *substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium*, sive invisibilium, & humano capto superiorum rerum, & ut idem 1. ad Cor. 2. ait, *sapientia est non hujus sæculi, neque Principum hujus sæculi, nempe Philosopherum, sed sapientia in mysterio, quæ abscondita est, quam nemo Principum hujus sæculi cognovit*: hæc enim falso dicta esse, quis non intelligit, si Sacramentorum fidei precipuum & augustissimum attingi sola naturæ ratione possit, & demonstrari? Quantum autem confidit hic conatus utilitati fidelium incommodi afferat, & detrimenti, ostendit apertissime D. Thomas. ajens, ad probanda, quæ fidei sunt, rationibus utentem, *quæ non sunt cogentes, seu firmæ, efficaces, & epidicticæ* esse non possunt, *cedere in irrisum infidelium*, eorumque ludibrio religionem obicere; *credunt enim, quod hujusmodi rationibus innotantur, & propter eas credamus*.

IV. Jam discipiendum, quid homines: ceter-

exteroque non uno nomine spectabiles in tam absonam sententiam impulerit. In hanc persuasionem primo adducti sunt, quod sit creatas res inter, & Divinarum Personarum Trinitatem connexio, sunt enim a Deo uno & Trino effectæ, in eis etiam sit, in homine maxime, rudis licet, & imperfecta, ejusdem Trinitatis imago. Secundo, quod infinita quum sit Dei bonitas, infinite se se communicet, & efundat, oporteat: non profecto extra se, nihil enim aliud a Deo infinitæ perfectionis est capax: Intra Deum ergo fiat hæc infinita bonitatis effusio, necesse est; quum ergo, qui communicat, ab eo, cui communicat, re ipsa distingui, naturæ lumine compertum sit, eodem possumus & Divinarum Personarum numerum assequi. Tercio, quod nulla jucunda esse possit boni possessio absque consortio; quum sit ergo ex æternitate beatissimus Deus, famuli, quod ipse est, boni plures consortes habuerit, oportet. Absit, ut plures naturæ distinctas cogitemus; alioqui plures Dii essent; plures ergo individua ejusdem naturæ Personæ. Quarto, quod si mysterium hoc naturali rationi non pateat, sed ad cognoscendum illud divina fide opus sit, jam de Deo conqueri iuste possumus, qui fidei lumine carentes veritatem hanc nec olim noverunt, nec hodie noscunt, æternumque propterea in exitum roerunt, ac ruunt. Postremo, quod posse quidpiam naturaliter fieri, evidentiori nullo argumento probetur, quam si factum fuisse, negari nequeat: Quare quum mysterium hoc veterum Ethnicorum complures sola ratione duce assecutus, ex iis constet, quæ de Zoroastre in *Magis*, Mercurio Trismegisto in *Pamandio* & *Afalepio*, Platone in *Timeo*, Pythagora & Aristotele, ex Sybillarum demum carminibus Ecclesiastici Tractatores laudant, dubitari non posse, videtur, quin percipiendum mysterio hæc creata mens suapte sufficiat.

V. Nihil in his tamen erat, quo deberent homines alioqui graves & docti: ad imbibendam animo singularem, & falsam hanc persuasionem adduci. Primo enim quid levius? Aliorum a se Deus ut Trinus ne causa est, an ut unus? Mundum huic Pater cum condidit quia Pater est, a Filio distinctus? Nonne ratam & constantem hanc rerum universitatem una summi Opificis potentia ac sapientia extructam perfectamque fuisse? Potentia autem, sa-

piencia, & hujus generalia, quæ in rerum molitione elucant; Dei attributa, nam Personarum propria? Nonne certissime toti Trinitati communia? Quum ergo exploratum sit, ex effectu causam ea solvin, qua causa est, ratione cognosci, quemadmodum n. tt. late demonstratum est, agnoscere quidem ex rebus creatis poterant Dei pollentia, sapientia, bonitas &c., ex quibus alia a Deo cuncta habuerunt, ut essent, non ea vero, quibus divinx invicem Personæ distinguuntur. Factum autem hominem ad Dei Trini imaginem, unde nobis perfectum? A naturæ lumine, an a scripti Dei Verbi auctoritate? Nisi Gen. 1. id legeremus, humana mens ut ut acuta atque perspicax veritatem hanc non certo deprehendere solum, sed ne conjectura quidem, aut suspitione attingere non posset? Quam sit etiam hæc in homine Dei Trini imago rudis & imperfecta, quantum in quacunque ista hominis ad summam illam formam similitudine dissimilitudinis sit, ex iis patet, quæ nostris in exercitationibus *de primo homine* cum Sanctis Augulino & Thoma executi sumus; quare nec posita veritatis hujus fide, tantum valere mentis nostræ aciem posse, concedendum est, ut mysterium hoc inde certo conficiat ac demonstret: imo si ex iis, quæ in homine sunt, philosophari humana ratio velit, a mysterii hujus cognitione potius abducatur.

Secundi & tertii, quibus Ricardus a S. Victore ita permotus est, ut l. 1. de Trin. c. 4. scripserit: *Credo sine dubio, quod ad quamcunque explanationem veritatis, non modo probabilis, sed & necessaria argumenta non desint*, levitatem revincit loc. mox laud. D. Thomas ajens, dupliciter ad aliquid rationem induci, uno modo, ad quidpiam satis apertè probandum, ut in Physica ratio idonea assertur, motus cæli ratam & constantem esse velocitatem: *alio modo* rationem reddi, qui probari alioqui firmiter nequit, ostenditur tamen, ei posito effecta congruere, quæ consequuntur, ut in Astronomia ratio ponitur excentricorum & epiciclorum, quia hac positione facta salvari possunt apparentia sensibiles circa motus celestes, non tamen hac ratio est sufficienter probans, quia etiam forte alia positione facta, possent salvari (ipsa Angelici verba recitare volumus, ut pateat, non ita fuisse illi de Ptolemaici, quod ejus ætate præcipuum.

cippum ferebatur, systematis veritate persuasum, ut aliud eo solidius, apiusque ad explicandam exaltatum corporum phaenomena excogitari posse non dabitaret, non fuisse illum propterea Veterum placitis tam addictum, ut, communiter licet tunc obtinerent, vera illa, & certa haberet. Hoc praemisso addit, prioris generis rationibus demonstrari, Deum esse, unum, & similia, quae vero ad manifestandam Trinitatem promanant, rationes posterioris generis esse, quia scilicet Trinitate posita, seu fide cognita, huiusmodi rationes congruant, non tamen ita, ut his rationibus sufficienter probetur Trinitas Personarum, quod patet diluendo singula a Ricardo opposita; nam & in ipsa rerum creaturarum effectione infinita Dei bonitas manifestatur, quum efficere quiddam ex nihilo, infinitae virtutis sit. Num vero, ex quo Deus infinita se bonitate communicat, aliquid ab eo infinitum proficiatur, oportet? Repugnare hoc rationi entis facti, evidenter ostensum est, quum de omnipotentia Dei ageremus: Satis est itaque, ut suo res quaeque modo divinam recipiat bonitatem. Non est item sine consortio jucunda boni possessio: At quandonam? Quando perfecte omnique ex parte quis bonus non est, nec plene sibi sufficit; quare ad cumulatum jucundamque boni possessionem, alterius sibi adiuncti bono opus habet. Quum ergo Deum sibi plenissime satis esse, & perfectissime se solo beatum, extra controversiam sit, minus scite concluditur, opus illi esse aliarum ejusdem naturae Personarum societate, quo summo, quod ipse est, bono perfecte jucundum fruatur.

Ergo quanti tanta Raymundo Lullo visa fuerit efficacia, ut plures propterea, quas demonstrandi vi pollere, parabat, rationes commentatus sit, ad revincendos Judaeos, Ethnicos & Saracenos, cogendosque, veritati huic assentiri, nihil eo ineptius tamen, minusque Theologo dignum, si tamen ille Theologus fuit. Ethnicis ortu Christi prioribus necessariam non fuisse mysterii hujus fidem, ut ajunt, explicitam, seu expressam, satisque eis fuisse ad salutem, credere, quia Deus est, & quod inquirentibus se remuneratur est, ut ad Hebr. 11. ait Apost., Deumque esse Liberatorem hominum secundum modos sibi placitos, docent communiter cum D. Thoma Theologi: post statum autem gratis revelata, debere omnes mysterium hoc explicite credere, ejusdem An-

gelici & Theologorum constans sententia est. Quid ergo his lacias, qui mysterium hoc explicare non norunt, neque distincte credunt? Si ex eorum numero sint, quos Schola infideles possit vocare, seu qui rebelles sunt lumini, fidesque auditio Evangelio nolunt scienter adjungere, stultus sit, oportet, qui hos potarit, iuste posse de Deo conqueri, quod a necessario fidei lumine deserti sint: at si infideles fuerint, ut loquuntur, negative, aut ductum naturalis rationis sequuntur in appetitu boni, & fuga mali, statimque D. Thomas q. 14. de ver. ar. xi. ad 1., certissime tenendum, eos vel interna inspiratione doctam fidei a Deo, quae sunt creditu necessaria, aut Predicatoris fidei ad eos hujus finis gratia missi institutione. Si vero a rationis lumine avertant oculos, violentae naturae legem, sua indigni culpa fiunt, quibus Deus revelationis suae lumen praerarat. Hinc verissime idem Angelicus 2.2. q. 2. ar. 5. ad 1. simile huic Raymundi Lulli argumentum diluens ait: „Si in potestate hominis esse dicatur aliquid excluso auxilio gratiae, sic ad multa tenetur homo, ad quae non potest sine gratia reparare, sicut ad diligendum Deum, & proximum, & similiter ad credendum articulos fidei: Sed tamen hoc potest cum auxilio gratiae, quod quidem auxilium, quibuscunque divinitus datur, misericorditer datur, quibus autem non datur, ex iustitia non datur, in praemium praecedentis, aut saltem originalis peccati, ut August. dicit in 1. de corrupt. & gratia.“ Verum quid in hoc Lulli argumento dissolvendo operosius laboramus, quum proscriptum illud fuisse ab Apostolica Sede, & inter alias multas ejusdem abscondas & a vero alienas propositiones has quoque solenni Pauli V. decreto fuisse confixas, *Mysterium Trinitatis est demonstrabile per rationes naturales, Articuli fidei possunt rationibus demonstrari; alias infideles possent iuste conqueri de Deo, testis gravissimus sit Card. Albizius in opere de inconstancia fidei?*

VI. In diluendo postremo erimus paulo longiores, non quod illud tantum desideret operis, sed quod & nostra rite non desint, qui eraditi, & critici audiant, quibus illud ferme fucum facit. A Zoroastres animadvertimus, tres a Petro Lambecio in Prodomo Hist. liter. l. 1. c. 5. Zoroastres distingui, quorum prior omniun-

anti-

antiquissimus Baſtrianorum Rex paulo post diluvium ante Abraham ortum extiterit; alterum Perſo-Medum, sive ex Perſis & Medis ortum Josepho Patriarchæ aqualem, tertium Proconesium, cujus ætas consignatur a Plinio paulo ante Xerſis expeditionem in Græciam. Huetius contra in demonſtr. Evang., post excuſſas varias pugnantelæ de Zoroaſtris, ejuſque natali loco, ætate, ac geſtis Eruditorum opiniones, decernit, Zoroaſtrem, seu unus ille, seu plures fuerint, non alium a Moſe fuiſſe, inſtituturæ longa Moſis inter ac Zoroaſtris doctrinam & geſta contentione, ſive parallelismo ſententiam ſuam firmare nititur. Non ii ſumus, qui rem ſigere ac deſignare audeamus: quod omnibus conſtitutum eſt, ſidenter arripimus & tenemus; quæcunque ſub Zoroaſtris ſive Baſtriani, ſive Perſo-Medi, ſive Proconeſii nomine vulgata ſunt, opera, eademque ipſa, quæ a Franciſco Patriſio in unum volumen compaſſa, Græcæ, Latineque an. 1591. Ferrariæ excuſa ſunt, pseudopigrapha, ac Zoroaſtri ſuppoſita eſſe, quorum pars Juliano Chaldaeo Junior Semi-Platonico, & Semi-Chriſtiano ſecundæ Eccleſiæ ſæculi Scriptor probabiliter perhibetur; quare ingenuiter deceptus æt. Jo. Picus Mirand. acerrimi quidem ingenii, ſed non exquisiti uſque quæſuſ judicii homo, in ſuis ad Marſilion. Ficionum litteris geſtiens, natæ & Chaldaicos aliquos libros, quorum hæc titulus: *Patris Eſſe Zoroaſtris, & Melchior Magorum oracula: & libellus de dogmatibus Chaldaicæ Theologiæ*. Decebat enimvero Vir acutiſſimus, facileque poterat fraudem olſcercere, quod eorum ſtylus non Perſidem aut Chaldaeam, ſed Græciam, non Magorum diſciplinam, ſed Pythagoræ, Platonique ſcholam redoleat, philoſophandi non cæta ratio, ſed partim Pythagorica, partim Platonica, partim Chriſtiana ſit, genius etiam id ſæculi ſuaſeat, quo Julianus Chaldaeus floruit, quod fuiſſe apocryphorum ſcriptorum ſeraciſſimum, Viris doctiſſimis animadverſum eſt. Addit Lambecius, quoque Zoroaſtris oracula aut appellatur obiter, aut juſtis commentariis illuſtrant, ut Plotinus, Porphyrius, Jamblichus, Sineſius, alique ſæculi ævi, Platonice omnes coluilla ſeſtam, & poſt tertium Chriſtiani nominis ſæculum floruiſſe, ideoque memorato Juliano Chaldaeo poſterioribus, unde conſicit, edita illa ſecundo tantum Eccleſiæ ſæculo,

& a memorato Juliano Zoroaſtri ſuppoſita, atque vulgata, quod agnovit & taſſus eſt ipſe, qui primus Zoroaſtris oracula an. 1538. Lutetiz Pariſiorum edenda curavit, Ludovicus Tiletanus, ut in diſſert. de Zoroaſtre Franciſco Patriſio affirmat, qui & teſtatur, omnia hæc ex Platonicoſum, qui a Chriſti ortu ſcripſerunt, libris ab ſe collecta, certaque in claſſes faciliſſis intelligentiæ cauſa redacta.

Quod de Zoroaſtris oraculis, ſerendum & de ſæcra verum Perſicarum collectione judicium, prodiſſe jam ſcilicet partim ex Platonicoſum, partim ex Pſeudo-Chriſtianoſum officina, quod uno D. Jo. Chryſoſt. orat. *adverſus Gentiles*, ſeu in *S. Babiliam* teſtimonio evinci poſſet. Dic, ſodes, quare Zoroaſtrem illum plerique me a nomine quidem noverunt, imo nulli, niſi admodum pauci? Quia ſic ſunt omnia, quæ de illo dicuntur. Similiter & ignorantur Scriptores, quoniam de illo libros conſcripſerunt, quoniam eloquentes & eruditi fuiſſe ſeruntur tam hi, quam illi, Auctores quidem, ut qui Magicam & invenerunt, & exercebant, Scriptores vero, ut qui ſermones probabili mendacium adambarent, licet fruſtra omnis eorum opera, quandoquidem inutilis & mendacem tractabant materiam &c. Unde patet, ſidenter objeciſſe Chryſoſtomum Ethnicis, commenticia eſſe, quæcunque de Zoroaſtris geſtis, aut ſcriptis ſerebantur, nec poſuiſſe Ethnicos ſolidi quidpiam reponere, quo Zoroaſtris acta & ſcriptiones tutari poſſent.

In explodenda & Zoroaſtris apocalypſi laborandum nobis non eſt, quum Porphyrius inſenſiſſimus ille Chriſtiani nominis hoſtis multis argumentis eam Gnoſticorum ſpurium ſæctum eſſe probavit, ut ipſemet in vita Plotini ſcribit: „ Erant Chriſtiani „ eo tempore multi, tum alii, tum ex „ antiqua philoſophia egreſſi Hæretici... „ qui revelationes quaſdam Zoroaſtris... „ palam oſtendentes, & ipſi deceperunt „ multos, & ipſi decepti jam fuerant; „ Quamobrem Plotinus ſcripſit contra eos „ librum, quem contra Gnoſticos nos inſcripſimus, nobiſque reliqua diſcutere, „ & judicare commiſit. Ego vero Porphyrius argumentationibus multis oſtendi, librum ab illis Zoroaſtri inſcriptum adulterinum novumque eſſe, & ab eis conſectum, qui ſtruebant hæreſim, ut inſtitutiones veteris eſſe Zoroaſtris crederentur. Hæc de tribus Zoroaſtri ſcriptis diſta

dicta sint satis, quo constet, quæ de *Mnade, Dyade, Triade, de Patre & mente* &c. Crillianisimum olentia seu Zoroastri oracula venditantur, Hæreticorum opus esse, quæ sanctam, qua imbuti fuerant, fidem variis postea erroribus corruperunt.

VII. Ad Hermetem Trismegistum quod attinet, non id propositum nobis est ad disquirendum, idem ne ille cum Mose fuerit, ut Huetius sibi probandum fœmisit, an ab eo diversus, etsi ciscitet ei cœvus, ut Augustinus Theophrastus, Lambecio, aliisque vulgo persuasum est; sed in id unum exortendum intendimus, an *Pamandri*, & *Asclepii* libri ab eo vere, an a Christiano homine profecti sint. Alios autem ejusdem libros mittimus, de quibus tanta apud Veteres controversia, nam triginta sex & amplius librorum millia Iamblicus, viginti voluminum millia Julius Firmicus eidem adscribunt, Clementi vero Alexandrino l. 6. Stromatum nonnulli duorum, & quadraginta auctor est. Nostra in eorum solum, quos Marcellus Ficinus primum, exin Franciscus Patricius Ferrariz an. 1591. imprimendos curavit, de *Potestate scilicet & Sapientia Dei*, græce *Pamandri*, & de *voluntate Dei*, græce *Asclepii*, ex quibus testimonia pro Trinitate Adversarii promunt, disquisitione locabitur opera, quos cum Viris Clarissimis Jo: Ger. Vossio, Lambecio, Huetio, Nat. Alex., aliisque multis Semi-platonici, ejusdemque Semi-christiani hominis scetum esse, momentiis finissimis demonstramus adversus memoratos Ficinam, Steuchum, Patritium aliosque paucos, qui eos plane genuinos habent.

1. Quum sit Moses Patrum Eruditorumque omnium consensione Scriptorum omnium vetustissimus, qui potuit ante eum Hermes scribere, quem ejus Patroni Mose antiquiorem statuunt, confuadentque eum Pharaone illo Aegypti Rege, qui filios Israel servitutum coegit servire durissimam? Ille ne ante Mosem scripsit, qui a Mose, quidquid de rerum opificio, creatione hominis, ejusdemque ad Dei imagine conformatione, de creaturarum rem distinctiōne, attributaque eis divinitus sit conditate in Pamandro erudit, mutuauit est, isdemque ferme verbis extirpsit.

2. Non Mose solum posteriorem Pamandri & Asclepii artificem fuisse, sed & post Evangelii promulgationem hos vulgasse li-

bro, crebrae, quas e novæ Test. decreptas interferit, sententiæ declarant, puta de habendo odio corpore, ne animas peccat, de regenerationis lavacro, de justificatione, de impiis in reprobum sensum a Deo traditis &c., quæ argumenta sunt, horum parentem Christianum fuisse hominem, qui nonnulla tamen & ex Hæreticis, & ex Platone Hæreticorum, ut eum Tertullianus vocat, *condimentario* hausta suos in libros infernit cum Evangelicis dogmatis aperte pugnantia, ut hominem improlem absque liberis fato functum extreme impium esse, gravitet propterea a Dæmonibus torqueri post mortem &c.

3. Quid argumento firmius, quod ex 16. Pamandri capite exiit, in quo libri auctor Regem precatur, ne libros suos græce converti sinat, quia Græci orationes habent probationibus vacuas, minimeque efficaces, atque ea est Græcorum Philosophia, ut sit verborum strepitus? Alione opus est ad revincendam horumque librorum suppositionem? Ejusmodi ne preces hominis esse possint, qui tum vixisse fertur, quum Græcorum nomen non ignotum solum, sed notandum eripiat? Si enim Trismegistus hic Mose ætate superior fuit, expulsum est, longe antevixerit, illum Græcorum hominis ortum, cujus imago a Viris de re historica & chronologica opinione meritis, Petavio in primis, ad Judicium tempora referuntur.

VIII. Honoratus tamen a S. Mariæ, etsi nolle se quidquam de controversia hæc definire tellitur, opponit, quod Mercutii Patronis familiare est, veteres Patres, Justinum maxime, Clem. Alex., Lactantium, Augustinum, Cyril. Alex., Pamandrum seu Trismegisti opus laudasse, Ethnicosque ductis inde testimoniis nrisse. Occurrit Nat. Alex., atque, eo libro alios Patres, quod Mercurio illum Ethnici passim adsciberent, magnoque in pretio haberent, ad oppugnandos domesticos testis auctoritate adversarios, non excussisse tamen, Trismegisti ne sincerum opus esset, an spurum, quod in graviori incumbere stultitia. Mirum, quam moleste responsum hoc ferat Honoratus, quasi vero memoratos Patres Alexander supinitatis arguerit, quod suppositum Mercurii opus eo genuinum laudarent, non præmissa adcurata verum ejus parentem inquisitione. Non scripsimus tamen, quid causæ fuerit, cur responsum hoc, quod non Alexandri so-

lam,

lum, sed & eruditorum omnium est, tantum Honorato displiceret, quidve ab Alexandro adversus veritatem, aut debitam Patribus observantiam peccatum sit. Hunc, & alios plures communi Ethnorum opinionione Mercurio attributos libros, magnoque ob hominis famam apud eos in honore fuisse, annon constans & pervulgatum? Nullius fuisse ad oppugnandos Ethnicos momenti Scripturarum, traditionis, & Veterum Ecclesiarum magistrorum auctoritatem, minusne certum exploratumque? Quid autem naturæ lumini, & rectæ argumentandi rationi consentaneum magis, quam domesticis, iisque probatissimis testimoniis eos premere, suisque illos armis confodere? Hactenus nihil in Alexandro culpandum: stomachum Honorato movit, quod addidit, non accuratus expendisse Patres, verene Trismegisti Parmander esset, quod forent in graviora intenti studia. Quid tamen in his verbis minus honorificum adversus Patres? Sane, si non eo spectassent unice, ut ex Parmanderea decernerent solum, quæ erant ad firmandam religionem nostram, & coarguendos Ethnicos opportuna, sed, ex quibus contextus est liber, suis librascent cuncta ponderibus, fraudem plane, ut erant ingenioliissimi, & solertissimi, deprehendissent. Car vero id non sibi curæ sumserunt? Quia non aliud propositum habebant, quam religionis suæ defensionem hostiumque refutationem: multum autem ad propositum hoc momenti afferebat auctoritas libri, in casus verum parentem inquirere, Patrum non intererat, quem satis habebant, Adversarii certum & maxime probatum esse. Aliud in promptu esset responsum; quo paulo commotiorem Honorati stomachum sedaremus; sed verissimum illud licet & firmissimum, consultius est premere, quod possit delicatioribus, minusque, quam par sit, Theologis displicere.

IX. De Sybillis, etsi alias copiose nec, ut putamus, infeliciter, pauca hæc stricim reponimus, earum scilicet tametlii numerus, ætas, nomen ac patria figi a nemine certo possint, videri nobis tamen ab omni dubitatione remotum, fatidicas aliquæ Virgines, græcæ Sybillas, quondam existisse; unus enim vel plurium diserte meminerunt, Plato, Varro, Diodorus Siculus, Cicero, Virgilius, Tacitus, Sveronius, Plutarchus, Dio Chrysostomus, Solinus, Marjarius Capella, alique ex

Chignoli Tom. III.

Ethnicis bene multi. Non sumus equidem tam antiqui, ut omnia velimus, quæ sub earum nomine carmina venditantur, excipere, quæque in libros octo digesta tom. 1. Veteris Biblioth. Patrum infera sunt, in quibus sexcenta ferme occurrunt rectæ temporum rationi, & personarum conditioni palam aperteque contraria; quæ tamen a priscis Ecclesiæ Patribus in Religionis nostræ præsidium advocata, valideque adversus Ethnicos contorta leguntur, ceu adulterina reicere nolumus, nec vero possumus. Quid ergo si Hæcive persuasum habet, carmina quæcumque Sybillis ascripta iam luculenter nervosque a Blondello l. 1. de Sybillis c. 8. 9. & 10. futilitatis, & fraudis fuisse revicta, ut operam solus sit, qui pugnare pro eorundem sinceritate jam velit? Eruditissimum hominem in suo sensu abundare sinimus; nobis tamen ea momenta suppetunt, quæ & alias pressimus, quibus ad historiarum severiorique critices leges exactis, Sybillina carmina ab antiquis Patribus ad suos usus adjuncta ab omni falsitatis suspitione liberemus, insultamque Christiano secundi Ecclesiæ sæculi homini a Blondello, Dupinio, Simonio, aliisque suppositionis pieque fraudis notam plene abstergamus. Quid ergo? Quæ de augustissimo hoc, aliisque religionis nostræ mysteriis, ab antiquis Patribus & Sybillarum versibus promta atque laudata sunt, non naturæ lumini, sed divino afflatui sunt tribuenda, quo eas percitas Hieronymus, homo sane nec plus æquo credulus, neque minus, quam par esset, acutus, l. 1. adv. Jovin. animadvertit, *Sibillarum* ajens, *insigne virginitas, & virginittis premium drumatio; quod si Æolici sermonis generis Sybille Theobula appellantur, recte consilium Dei sola scribunt posse virginitas; Græcum enim est Sybilla nomen duobus ex diætionibus constans, quæ latine sonant consilium, & Deum.*

Quæ ad eluendum ex Ethnorum testimonio petitur argumentum collata hæcenus a nobis sunt, qui minus forte probavit, habet D. Thomam loc. superius indicato ad 1. respondentem, Trismegisti verba; *Monas genuit Monadem & in se suum reflexit ardoem*, non ad Trinitatis mysterium referenda, sed ad mundi productionem; unus enim Deus unum condidit mundum propter sui ipsius amorem: Aristotelem quoque, quum l. 1. de cælo & mundo ait, *per ternarium numerum ad-*

B

bui-

buimus nos ipsos, magnificare Deum unum &c. non potuisse terrum in diuini numerum, sed inquisisse, Veteres in sacrificiis & orationibus eo numero usos ob quamdam seruari numeri perfectionem; Platonicos demum, in quorum libris Augustinus l. 7. confel. c. 9. se legisse testatur; non quidem his verbis, sed hoc idem omnino multis & multiplicibus suaderi rationibus, quod in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, Verbi nomine non secundam Diuinae Trinitatis Personam genitam designasse, sed idealem, per quam Deus omnia condidit, & quae appropriatur Filio, rationem, & licet tribus Personis appropriata cognoscerent, dici tamen, Magorum Pharaonis instar, defecisse in tercio signo, seu in tertiae Personae cognitione, quia a bonitate Spiritui S. attributa recesserunt, cognoscentes enim Deum, non sicut Deum glorificauerunt, ut ad Rom. 1. Paulus scribit. Aliiter eandem hanc Platoniorum positionem ibidem explicat, statuisse eos scilicet unum primum ens, quod totius universitatis rerum Patrem vocabant, infra quod aliam locabant substantiam, quam mentem dicebant, seu Paternam intellectum, in qua & rerum omnium rationes seu ideae erant, ut l. 1. de somn. Scip. refert Macrobius, tertiam vero separatam substantiam, quae videretur Spiritui S. respondere, non potuisse. Itane vero Patrem & Verbum substantia differre Christiani credunt? Annon pervulgatum, ex falsa hac Platoniorum commentatione ortum Origenis, Arique teterimum errorem? Vana ergo sunt omnia, quae ex priscis Ethnicis. congeruntur ad ostendendum, posse mysterium hoc solius naturae viribus percipi.

P R A E L E C T I O I.I.

De Mysterii hujus veritate adversus Hebraeos.

I. **M**ysterium hoc, quod sola Ecclesia intelligit, a vetere, recentique Synagoga non credi, ipsis etiam de trivio hominibus notum est, imo & hinc ab ea ansam capi ad reiiciendum Christum, indubitanque ab eo religionem, quod dogmatis hujus auctor, ac magister fuerit, quod ipsa persuasum habet, cum Dei unitate pugnare. Agendum itaque, ut misce-

rae gentis errorem penitus instam veritatemque euellamus, & Scripturarum vet. Instrumenti, quod unum divinum habet, auctoritate, nitamur evincere, Personarum individuae ejusdem naturae numerum in Deo esse, nec divinae naturae unitatem violare. Nostratum vix ullus est, qui post Tertullianum in l. adv. Praxeam non illud urgeat Gen. 1. Et ait Deus, in Hebr. textu Elohim, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, ut & illud Gen. 3. & ait Dominus, Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est sciens bonum & malum, ac cum eodem inde non arguat: Quomodo unicus & singularis pluraliter loquitur, faciamus quum deberet dixisse, faciam, utpote unicus, & singularis? fallit, aut ludit, ut quum unus, & solus, & singularis esset, numerose loqueretur. Nec non cum Symmienis tertii Concilii Patribus non illud usurpet, Gen. 19. Dominus pluit sulphur, & ignem a Domino de caelo, in quibus adversus Hebraeos premedis testimonii laudabilem ab eis operam poni, non abnuimus. Tutior nobis tamen, & ad propositum expeditior visa semper, quoniam 4. c. 2. D. Thomas ingressus est, via, quamque nobis praemonstravit, aiens: "Principium considerationis a secreto diuinae generationis sumentes, quid de ea secundum Script. sacrae documenta teneri debeat, praemitamus: Dein vero ea, quae contra veritatem infidelitas adinvenit, argumenta ponamus, quorum solutione subiecta, hujus considerationis propositum consequemur. Tradit igitur nobis Script. sacra in divinis paternitatis & filiationis nomina Quia vero Patris & Filii nomina generationem aliquam consequuntur, divinae etiam generationis nomen Scriptura non tacuit. "In hanc itaque viam nos fideiter damus, tantoque duce speramus, feliciter confestim iri, quod volumus.

II. Patris Filiique, ut & generationis nomina in sacris antiqui foederis literis Deo expresse tribui, probat Angelicus eo Pl. 2., Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te, & Plal. 82. ipse invocavit me, Pater meus es tu, nec non Prov. 8. Nondum erant abyssus, & ego jam concepta eram, ante omnes colles ego parturiebar, vel secundum aliam litteram, ante omnes colles genuisti me Dominus. Potest ne vero idem sui ipse Pater & Filius

lius esse, ipse se gignere? Est ergo in divinis Pater, & alius ab eo Filius, gigneus alter, genitus alius. Quamvis autem (ait ibidem D. Th.) hæc aliqui, Hebræi nimirum, vellent ad sensum alium detorquere, ut quod dicitur, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ad ipsum Davidem referatur, quod vero dicitur, ipse invocavit me, Pater meus es tu, Salomoni attribuat, ea tamen, quæ conjunguntur utrique, hoc omnino non ita esse, ostendunt. Neque enim Davidi potest competere, quod additur: Ego hodie genui te, & quod subditur: Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra, quem ejus regnum non usque ad terminos terre fuerit dilatatum, ut libri Regum historia declarat. Neque etiam Salomoni potest omnino competere, quod dicitur, Ipse invocavit me &c. quum subdatur, Ponam in seculum seculi sedem ejus, & thronum ejus sicut dies cali: Unde datur intelligi, quod, quia quædam præmissis verbis adnexa Davidi vel Salomoni possint congruere, quædam vero nequaquam, de Davide & Salomone hæc verba dicantur in alterius figuram, in quo universa compleantur.

III. Ad hæc, quæ sunt a D. Thoma sapientissime animadversa, addi potest, veteri Synagoga ante & post Christum tam firmiter ac universum persuasum fuisse, Psalmum secundum totum de Messia esse, illudque præsertim *Filius meus es tu &c.* ad Messiam dictum a Deo, ut Paulus cum in publica ad Judæos Antiochiæ Pithidæ concione, tum in ep. ad Heb. c. 1. & 5., Christi resurrectionem, Deitatem, æternamque sacerdotium eo diserte probaret, non id ausurus certe, nisi communi apud Hebræos id persuasionem receptum, probe novisset. Sane hæc veterum Rabinorum fuisse sententiam legitur in Thalmude I. *Sucach* c. 5., in Beresith Rabba, in Midrasch Thehillim, confirmantque R. Salomon Jarchi, R. Athen Eszra, R. David Kimchi, R. Saudias Gaon in Dan., Auctor anime sapientis, Tryphon quoque apud Justinum; quare R. Selemoh, veritate cogente, confessus est: *Majores nostri ad Regem Messiam Psalmum hunc totum referebant; oportet tamen, eum referre ad Davidem secundum apparentem sententiam, sonumque verborum, propter He-*

reticos, Christianos videlicet. Quam stolidæ autem, atque perverse insulsi hic Synagoga magister psalmum hunc ad Davidem referendum esse, statuerit, dudum ante D. Thomam adnotarat Tertullianus in l. adv. Jud. c. 12. Aspicis universas nationes de voragine erroris humani emergentes ad Deum Creatorem, & ad Deum Christum ejus; & si aures, nega prophetatum: Statim tibi promissio Patris occurrat in Psalmis dicens, Filius meus es tu, ego hodie genui te, pete a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra. Nec poteris eum magis filium David dicere, quam Christum, aut terminos terra David potius promissis, qui intra unicum Judæam egeravit, quam Christum, qui totum jam orbem Evangelii sui fide cepit &c. Nec minus firmiter præfixæ Synagoga persuasum, Psal. 88. intellectum ad Christum pertinere, colligitur ex Beresith Rabba, & Kettanna, ex Ucelle Semoth Rabba, ex Midrasch Cant. Cantic, & ex R. Selemoh, & Aben Eszra: sunt enim in eo quædam, quæ nec in Davidem, aut Salomonem, nec in alium quemquam a Christo congruere possunt, ut illud, ponam in mari manum ejus, seu mare ejus imperio subiiciam, item Ego primogenitum ponam illum excessum præ Regibus terra; neque enim fuerunt David & Salomon cunctis terræ Regibus potentiores; illud demum, Ponam in seculum seculi seminem ejus, & thronum ejus sicut dies cali, quum Davidis soboles in Iechonia & Sedecia regnare desierint. Quamquam autem aliqua Psalmi in Davidem convenire, aut Salomonem possint, fatendum tamen, quod sapientissime D. Thomas expendit, ea de his dicta in alterius figuram, in quo universa compleantur; nam & Hieronymus Scripturaram consultissimus suis in Jes. commentariis id pridem adnotarat, morem scilicet Scriptura sancta esse, ut futurorum veritatem præmittat in typis, exemplumque petens ex Psal. 71., qui præstatum Salomonis, quia omnia, quæ de eo dicuntur, Salomoni non valent convenire, ait, aliqua ex parte, & quasi in umbra, & imagine veritatis in Salomone fuisse præmissa, ut in Domino Salvatore perfectius implerentur.

IV. Quia tamen Psalmorum, in quibus aliquid de Christo prædictum, nullus est centesimo nono ad significandam Christi divinitatem, æternamque generationem,

nec non Regiam dignitatem, nec unquam desitutum sacerdotium, clarior ac illustrior, ad duo, quæ protulit D. Thomas, adiciamus & petiunt hinc testimonium, cujus quom adversus Scribas, & Phariseos auctoritatem torlisset Christus, nemo potuit ei respondere verbum, nec ausus fuit quisquam ex illa die, eum amplius interrogare. Dixit Dominus, ita David, Domino meo, sede a dexteris meis, rationemque subdens, car Messias Dominus suus esset ad dexteram Dei sedens, pergit, Tecum principium in die virtutis tue, in splendoribus Sanctorum, ex utero ante luciferum genui te, vel ut hebræici codices habent, ex matrice ante auram tibi ros generationis tue, quibus nihil apertius ad denotandum, Filium & ejusdem esse cum Patre naturæ, ut & homo consubstantialis est matri, ex cujus utero seu matrice effunditur, & ex æternitate a Patre genitum; genitus enim dicitur ante luciferum, seu ante matutinum sidus, ante primum Angelum, qui Filius aurora dicitur, ante quodcumque tempus, ut Hebræi legunt, ex æternitate itaque, quæ sola tempore prior est. Ex æternitate itaque Dominus Dominum genuit; quum ergo nequeat idem ipse se gignere, idem sibi a dexteris ipse sedere, plures in Deo statuendæ Personæ sunt, Pater gignens, genitus Filius, Dominus ad Domini dexteram sedens.

V. Mirum, quanta commenti sint Hebræi ad elevandam Psalmi hujus auctoritatem. Non ad Christum, sed ad Abrahamum Patriarcham spectare illum, contendunt aliqui, imperitissime tamen: Hicne enim a Deo ex utero genitus ante luciferum in splendoribus Sanctorum, & Sacerdos in æternum constitutus secundum ordinem Melchisedech? Ad dexteram Dei num ille sedet, quem Thalmudici libri ad gehennæ fores locant excubantem, ne posterorum suorum quispiam eo ruat, cujus animam sub divinæ gloriæ folio cum reliquorum piorum spiritibus ligatam tradit Cabala maximè apud eos auctoritatis liber? Si ne vero minus inficere, qui Psalmum hunc non Davidi, sed uni e Cantoribus ejus adscribentes, laudata verba ita interpretantur: David Dominus meus dixit Salomoni Domino meo, se. le &c. Tu eris Princeps, (neque enim legendum Tu es Sacerdos &c., quod hebraica vox Coen, est Sacerdotem perinde ac Principem denotare possit, hoc loco tamen Principem

significet, non Sacerdotem) ad diuturnum tempus, & ex præda inimicorum, quos vinces, decimas capies, ut Melchisedech ex spoliis quæ victor Abraham retulit, decimas cepit? Annon perficere frontis, projectique pudoris est, Psalmum hunc Davidi eripere, quem germanum ejus fuisse auctorem, majoribus fois univèrsim creditum olim, & tam constanter, ut quom eo ceu genuino Davidis factu ad illos revincendos Christus, Petrus, & Paulus, palam fidenterque uteretur, argumenti licet inde cusi vim frangere aut iasinare non possent, nunquam, (quo sane ad elabendum nihil expeditus) aut negasse, aut in dubium vocasse legantur, Psalmi hujus Davidem vere auctorem? Nonne argumeto est, veritatem hanc in omnium tunc animis penitus infudisse, neque hanc recentem, sed a majoribus tralattia, nec unquam mutata persuasionem traditam? Eandem & ad posteriorem ætatem permauissè, testis est, licet invitatus, Trypho Judæus, qui secundo Christiani nominis seculo a Justino M. Psalmi hujus auctoritate vehementer pressus, ne cogitavit quidem, hoc effugium arripere, atque negare, Davidis esse Psalmum hunc; quare, qui nunc aliter sentiant, argumentorum ex Psalmo hoc existentium efficacitatem vel nolentes confirmant; Viti enim ipsi sibi sunt, extricare illa non posse, nisi misso impudentem communi & constanti veteris Synagogæ doctrinæ auctoritatis nuntio. Ceterum quid hæc consuetudo, necesse est? Quibus jam placet & certum est, psalmum hanc ad Salomonem, aut Ezechiam, aut Zorobabælem, aut Israeliticum populum detorquere, agant, respondeantque Justino, Tertulliano, Chrysostomo, Hieronymo, aliisque e nostris, qui anceps & multiplex mendacium, quod ad obscurandam simplicem hanc, nitidamque veritatem a recentiori Synagoga excogitatum est, resellerunt, num hos David ante luciferum seu ante initium temporis in splendoribus Sanctorum genuerit, num David horum inimicos scabellum pedum eorum posuerit, num Sacerdotes hi fuerint in æternum secundum ordinem Melchisedech? Quorum vero cavillantur in voce Coen? Esti ambigua sit & flexiloga, hic tamen Sacerdotem definite significat, non Principem propter adjuncta verba secundum ordinem Melchisedech, id est secundum ritum Melchisedechi usitatum. Esti enim Rex ille fuerit,

rit, & Sacerdos, nec Abraham benedixit tamen, nec accepit ab eo decimas, qua Rex, sed qua Sacerdos, neque Regibus, sed folis Sacerdotibus decimas Deus attribuit. Plura de eodem hoc argumento Huetius in Demonstr. Evang. Prop. vii.

VII. Quo demum pateat, quæ sit laudati a D. Th. ex Prov. 8. testimoniis efficacitas, illud ad Hebraicæ linguæ rigorem exigimus: *Deus possedit me initium viæ suæ: ante sæculum dominum tenui, ante principium, & ante primordia terræ: nondum erant abyssi, & ego concepta sum, ante colles parta sum Quando disponebas cælos, ibi ego eram Quando quasi circumo delineabat faciem abyssi, apud ipsum ego eram tamquam nutritus, artifex & architectus, & etiam delicia ejus omni tempore, ludens ante eum &c.* Hinc exurgit hæc demonstratio: Quæ loquitur, Sapientia creata non est; anteverit enim dicitur rerum omnium, ideoque & temporis initium, imo Deo creanti operam adjunxisse, creaturarum rerum artificis instar, & architecti: Increata itaque sive Deus, quum nihil sit creatum inter & increatum medium. Num vero Sapientia illa, quam Theologi essentialem dicunt, atqueque Dei attributum est? an personalis, seu Persona ab alia divina distincta? Quum Sapientia hæc a Deo concepta & parta dicatur ante tempora, cum Deo creante fuisset, eidemque adstitisse, nequit Sapientia esse, quæ essentialis dicitur, & ipsamet Dei natura reipia est; Quis enim se ipse concipit, atque parit, quis sibi aditare, secum & apud se esse propriè vereque dicitur? Personalis ergo Sapientia est, seu Persona ab ea, a qua concepta, partaque fuit, & cum qua & apud quam fuisse, describitur, reapse distincta. Ad eludendam argumenti hujus vim reponere Hebraei solent, & Job. 38. scripserunt: *Quis est pluviam pater, aut quis genuit stillas rovis? De cujus utero egressa est glacies, & gelu de calo quis genuit? Ubi erat, quum me laudarent astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei? Quid ergo si hæc Sapientia genita a Deo dicitur & partu edita? quum apud Jobum idem de cæteris creatis rebus dictum perinde legatur, non est, cur illa a creatarum rerum numero removeatur. Advertere tamen animum deberent ad insigne, quod Sapientiam hæc inter, & creata quælibet constituit Scriptura, discrimen; Nunquam enim creatura-*

rum rerum molitionem memorat, quin & adnotet, eas tempore exipisse, nec prius extitisse, quam fierent. Quis proinde non percipit, *generationis, conceptionis & partus* nomina de eis dicta minus propriè atque allegoricè intelligenda, quippe quibus non aliud designatur, quam creatio, seu ex nihilo & ex non extantibus rerum effectio, nec alio nomine creatas res Deos, Deique filios dici, quam quod aliqua in eis sit pertenuis maximeque imperfecta Divinæ naturæ communio atque similitudo? At Sapientia, de qua loquimur, æterna describitur, tantumque a creaturarum rerum conditione dilans, ut omnium principium sit, artifex, architectus, atque nutritus? Nonne ergo Deus? Quid enim æternum, rerumque omnium principium & causa præter Deum? Quum non sit ergo Sapientia illa essentialis, quæ a Dei natura reapse non differt, aliqui nec concepta, nec genita, nec parta a Deo edita dici posset, reliquum est, illam Personam divinam esse a concipiente & pariente distinctam.

VII. Postremo est & illud ad causam nostram perquam appositum maximeque opportunum, quod Jes. 48. legimus, in quo præter Patrem & Filium Spiritus Domini, quem sanctum dicimus, diserte traditur. *Accedite ad me, & audite hoc: non a principio in abscondito locutus sum: ex tempore antequam fieret, ibi eram, & nunc misit me Dominus, & Spiritus ejus.* Tres divinas verbis his denotari Personas, pronum est intelligere, si attendamus, qui a capitis initio ad calcem usque loquitur, atque, *accedite ad me &c.*, Dentem vere esse, nam ea sibi vindicat, tribuitque, quæ solius veri Dei sunt propria, ut *primum & novissimum esse, terram manu sua fundasse, mensum calos dextera sua &c.* Hic addit, se a Domino missum; Jam itaque mittentem Deum habemus, & Deum missum, neque enim mittere quisquam ipse se potest: alius ergo sit, oportet, qui mittit, ab eo, qui mittitur; Quum vero subjicit, non a Domino solum, sed & a Spiritu ejus se missum, plane significat, Spiritum Domini ab eo, cujus est, & ab eo, quem mittit, revera distingui, si enim & Spiritus mittentis, & Domini, cujus est Spiritus, una esset eademque Persona, annon inepte pueriliterque dictum: *nunc misit se Dominus & Spiritus ejus?* Annon futiliter & nugatorie quis diceret: docuit me magister, &

doctrina ejus, misit me Imperator, & imperium ejus, quoniam nec a magistro doctrina, nec ab Imperatore jussio differat? Jam hinc vero pressa hæc demonstratio conficitur: In laudatis Jes. verbis tres deprehendere est, Deum missum, mittentem Deum, & Spiritum Dei mittentem: non est horum trium diversa & distincta natura, de quo Hebræis nobiscum convenit: distinctæ ergo in una eademque Deitate Personæ.

VIII. Ad eludendam hujus argumenti vim nihil Hebræis expeditius, quam negare, qui se a Domino & ab ejus Spiritu missum ait, Dominum Deum esse, sed Prophetam ipsam, cujus hæc verba sunt, in quo contentiones se habere gloriantur Patrum & Interpretum nostrorum aliquos, D. Thomam etiam, qui de Jesaja perinde ac de Christi intelligi testimonium hoc posse, suis in comment. in Jes. docet, negare item, iureatam divinumque esse Spiritum hunc Domini, de quo sermo est, sed creatum quoddam, quod Deus in animabus sanctis efficit. Cæterum ut audacter & prompte, scire ne etiam & recte negant? Quum sanctissima hæc sit, ac ratissima regula, quam ab insignioribus Synagoge Magistris traditam Raymundus Martini in suo pagione fidei adhibendam inculcat, quoties scilicet in ambiguo obscuroque aliquo Scripturæ testimonio hæremus, advertendum præsertim ad antecedentia & consequentia animum, atque ex iis accurate perpenlis eruendum figendamque mediorum, quæ dubitationem afferunt, verborum sensum, ad hanc omnium potissimam optimamque interpretandi regulam controversa verba dirigentes, contendimus, ea in Jesaiam nullatione quadrare posse, sed divinæ de se loquentis Personæ tam certo esse, ut, qui contra sentire audeat, animo sit, oporteat, a veritate prorsus alieno. Hebræos fidenter provocamus, ut integrum caput lætiterent, quoniam versus excutiant, desinantque, vel unum ex duobus & vigeinti, ex quibus constat, versiculum ad Jesaiam referri prudenter recteque posse. Quod si omnes capitis hujus versiculi Deum de se ipso loquentem apertissime exhibent, qua mente, qua fonte, vers. 16., repugnantem perpetua ac continenti priorum posteriorumque serie, ac connexionione, Persona infinita infra Deum posita, Jesaias videlicet, repente ac inopportune loquens inducitur?

Quid quod nec integer ipse, de quo contendimus, verus ad Jesaiam torqueri citra veritatis injuriam potest? *Accedite ad me, & audite hoc: non in abscondito locutus sum: ex tempore, antequam fieret, ibi eram: & nunc misit me Dominus, & Spiritus ejus.* Hæcne Jesaix, ex tempore, antequam fieret, ibi eram? Ubi exiitisse Jesaiam putas, ex tempore, antequam fieret? In monte Sina, reponunt alacriter, & confidenter Hebræi, in quo & ipse cum universo Prophetarum choro Deo addidit tabulas legis manu sua descriptas Moli tradenti ad populum perferendas. Nisi in re maxime gravi, atque seria versaremur, quis hæc audiens temperare sibi posset a sachtinno atque sibilis? Quid est sacris literis palam illudere, si hoc non est? At nec inter Christianos desunt, qui convenire hæc in Jesaiam, opinati sunt. Qui isti vero? Hieronymum citat Cornelius a Lap., Chaldæum Paraphrasen, Vatablum, Foretum, Calmerus Grotium, alii D. Thomam in comment. in Jes. Seponendus Chaldæus Paraphrastes hebræus homo, nec audiendi Vatablus, cujus reprobata atque vetita Bibliorum editio, Grotius, cujus bene multæ ad Hebræorum, ac Socianorum errores magis, quam ad veritatem accommodatæ interpretationes. Forerius denum haud magni nominis Scrip-tor: Reliqui sunt Hieronymus, & Aquinas. Priorem autem Hebræis hac in re consensisse quis dixerit, quum Doctor maximus verba hæc de Jesaja interpretatus continenter adjiciat, *& hoc secundum Hebræos, & juxta eorum opinionem*, quibus palam indicavit, non suam sed Hebræorum se promissæ sententiam? Propria vero & germana Hieronymi quæ? *Hæc secundum Aquilam, & juxta Septuaginta de Filio Dei exponenda esse, decrevit.* Tantum autem abest, ut Ecclesiæ Patrum aliquem in erroris sui Patronis numerare Hebræi possint, ut Galatius contra & Leo Castrius hebraice doctissimi ex concordissima Patrum nostrorum interpretatione ad alium præter Christum neminem memorata verba referri vere posse, demonstrant.

Haud dissimulamus, multum nobis negotii D. Thomæ auctoritate exhiberi, quæ suis in comment. ea verba sic exponit, *& nunc misit me, Christum, vel Jesaiam.* Cæterum, præterquamquod exploratum plane non est, hos commentarios ejus esse;

se; negant hoc enim Syxtus Senensis, Possevinus, alique, in summa Theologica, ex qua de vera ac constanti ejus mente ferendum esse iudicium, inter Sapientes convenit, quod sit illa, ut operum ejus postremum, ita omnium exquisitissime elaboratum, 1. p. q. 43. ar. 8., eodem hoc, quod versamus, testimonio utitur ad demonstrandum, Filium secundum humanam naturam assumptionem, non a Patre solum, sed & a Spiritu sancto missum; quare, si forte alibi secus opinatus est, priorem interpretationem in summa Theologica, quæ mentis ejus veluti testamentum habetur, correxisse dicendus est.

Quid demum est, quod ajunt, Spiritum hunc creatum Dei effectum esse? Nonne jam satis evictum, Spiritum, a quo Deus se missum ait, non ab eo solum quem mittit, sed & a Domino, cujus spiritus est, distinctum reipsa esse? Alioqui perperam inepteque dictum, *Missi me Dominus, & spiritus ejus*, si non esset Dominum inter, & hunc Spiritum solida & vera distinctio. Quæ quomodo ita sint, au- non perpicuum est, Spiritum hunc misentem non creatum Dei effectum esse, sed increatum, ac plane divinum? Quomodo enim mittere Deum posset, nisi esset Deo, quem mittit, æqualis? Neminem mitti nisi vel a superiore, vel ab æquali, nonne ipso naturæ lumine patet? Apertius fiet hæc veritas, quum ad divinarum Personarum missionem deductus fuerit sermo.

IX. Non tam adhærescit ad saxum polypus, quam Synagoga ad ea divini eloqui testimonia, quæ verum Deum ita unum & solum commendant, ut alius præter ipsum nullus sit, cujusmodi plura &c. in vet. & in nov. Test., in epistolis præsertim Pauli esse, neminem latet. His freta non mysterium hoc solum oblitatissime rejicit, sed & nos polytheismi reos agit, quasi vero, dum plures in Deitate Personas addimus, Deitatem veterum Ethnorum instar fœde discernamus, pluresque ponamus Deos, repugnantem licet expressa scripti Dei verbi auctoritate. Quid tamen hac calumnia falsius ac iniquius? Quidpiamne certius magisque testatum, quam ita a nobis distingui in Deo Personas, ut simul naturæ unitatem omnino simplicem ac individuum fateamur? Estne vero in hac fide & confessione postea contradictio ulla? Nobiscum ne ipsi pugna-

mus? Id quidem nobis vizio dant Hebræi, eorumque fraterculi Sociiiani; at non itaque solum sed & inscite; nam & ipsam contradictionis naturam ignorant. Quæ contraria? Ea dico, ait Cicero de fato, „ quorum alterum ait, alterum negat, alterum ponit, alterum destruit: Ex his igitur necesse est, alterum verum esse, alterum falsum. „ At hæc, quæ ab eodem in Topicis adversa dicuntur, in eodem genere differant, oportet, ut ejusdem omnino rei indivisa unitas, & partitio vel numerus. Quid porro unum ac individuum Christiani in Deo statuunt? Naturam sive essentiam? Num vero in eadem hac distinctionem & numerum ponimus? Absit: plures solum unius ejusdemque prorsus naturæ Personas credimus, & consistemus. Consistamus itaque ipsi, nobis perbelle, optimeque coherere Deus unus, Personæ plures, quia naturæ unitas soli ejusdem distinctioni, ac multitudinis adversatur, non Personarum numero, nec harum numerus naturæ unitati opponitur, sed Personæ.

Quorum ergo Synagoga Nobis quotidie aures obtundit testimoniis tis Exodi 12.: *Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est*, Deut. 32. *Videte, quod ego sum solus, & non sit alius præter me &c.* Nostrum ne quidquam id negat? Annon eadem nostrum, quæ Hebræorum, fides, verum scilicet Deum unum & solum esse, nec alium præter eum? Quid si tres Personas ejusdem Deitatis admittimus? Sarta nobis omnino & testis est unius veri Dei fides, quod tres Personæ istæ nobis non sint, nisi verus ille unus & solus Deus, præter quem non est alius. Facessant itaque plures illi commenticii Ethnorum Dei laudatis, ac similibus Scripturarum testimoniis expresse damnati: nihil hæc tamen ad nos, qui tres, non Deos, credimus, sed divinitus unius ejusdemque omnino simplicis naturæ Personas. Nisi nostram hanc interpretationem doctrinamque Synagoga adoptet, quid faciet luculentissimis tis, quæ mox versavimus, testimoniis, quibus *Pateris, Filiis, gignentis, geniti, mittentis, missi &c.* in divinis explicata sit mentio? Si verus Deus ita unus & solus est, ut plures excludat ejusdem etiam individuum naturæ Personas, quorsum Filium habere dicitur, ex utero ante luciferum, live ex æternitate, in splendore Sanctorum ab se genitum, qui ei, quem Patrem suum invocatur, mundum creantem adlicitis sanguine

aristoteli & architectus, & apud eum & cum eo fuit ante cujusque temporis initium? Ut constans plane est, Scripturas sacras uno eodemque Spiritus Dei assiduè editas sibi perfectissime constare omnes, ita eorum, qui easdem in divinis habent, permagni interest, omnem, quæ inter eas apparet, pugnam collisionemque amovere, atque ita, quæ specie tenuis pugnare videntur, testimonia exponere, atque invicem conciliare, ut dubitare, nemo possit, quin ab uno eodemque veritatis fonte omnia perfecta sint. Agat Synagoga, & quantum conniti animo potest, quantum labore contendere, faciat, ut, quæ unitatem Dei commendant, cum iis, quæ Personarum in Deo numerum produunt, testimonia componat; ejus enim perinde, ac nostrum est, id præstare. At nec hoc præstitit illa hæcenus, nec præstabit unquam, nisi, quum de unitate Dei sacris in literis sermo est, nobiscum agnoscat, fateaturque, falsorum nominum multitudinem solum excludi, non autem plurimum ejusdem simplicis naturæ Personarum.

X. Interpretationem tamen hanc nostram constantissime Synagoga repudiât, quod abhorre a ratione potest, sociari naturæ unitatem cum Personarum numero posse, neque enim in humanis & creatis cernere quidquam ejusmodi est, in quibus singularium numerum naturæ divinis comitatur: Patris autem, Filii, ac Spiritus sancti nomina, quæ Scriptura Deo tribuit, in unam eandemque Personam convenire, statuit, pro diversa Personæ hujus ad varios exteriores effectus habitudine, sive ordine; haud secus ac nunc idemque M. Tullius Cicero Orator fuit, Consul, & Imperator pro munerum varietate, quæ gessit. Ita quidem ratiocinantur animales homines, qui non percipientes, quæ sunt spiritus Dei, nec quid corporea inter, & spiritualia interfit, ex divinis humana æstimant, quod quantum a ratione alienum sit, in cujusque oculos incurrit. Ut autem pinguis Synagogæ aberratio deprehendatur, duo pro certis iure nobis sumimus, quam scilicet Deo Scriptura attribuit, generationem non eam esse, quæ corporum est, sed purissimam atque spirituales corporea item in hoc præcipue a spiritualibus differre, quod sint illa divina, quippe quæ ex patribus coagmentantur, hæc contra individua, quod non sint eorum partes illæ. Quid

tum inde? Ex quo generatio certissime in Deo est, eaque purissima, & cujusque concrectionis, & materiei omnino expertis, nec explicari potest, quam ut a nobis explicatur, secundissimam nimirum Dei Patris mentem æterno illo, quo ipsa se, suæque omnia perfectissime contemplantur ac comprehendit, actu, absolutissimam intra se formare exprimeretque sui imaginem, quæ summo exemplari, cujus est, plenissime resonat, totumque quod a Patre intelligitur, exquisitissime repræsentat, quam imaginem *Verbum*, & *Sapientiam genitam* Scripturæ vocant, *Filius* item, quod, quum intelligere ipsum sit Dei esse, quem admodum ex divinæ simplicitatis idea patet, nec Dei intellectio re differat a natura, Verbum hoc, & Sapientia, ut divinæ mentis ac intellectiois, ita & naturæ, quæ unum idemque cum illa est, verissima sit imago; quare & Verbi hujus Sapientięque conceptus, ac imaginis expressio *generationis* & *patris* in divinis literis nomen habet, quod inde vera ejusdem cum gignoente naturæ proles, sive Filius existat. At, ut alius re ipsa Filius a Patre, gignentem enim a genito, qui communicat ab eo, cui communicat, re distingui, necesse est, ita alia Filii ac Patris, gignentis genitique num alia natura, duo propterea Dii? Haud aliter esse posse, Synagoga contendit, quod in iis, quæ sub aspectu cadunt, mente defixa, ad superiora animum non traducat, nolique intelligere, quantum obnoxia sensibus ab iis, quæ sola possunt mente percipi, distent, quamque diversa sit utrorumque conditio. Quid e. g. si Marci Tulli Ciceronis, siquæ ejus non alia Persona solum sed & distincta natura, neque pater Cicero unus numero cum Cicerone filio homo, sed duo? Naturalis hæc corporum conditio, quod possint in partes, ex quibus constant, dividi, nec nisi aliquam sui partem, non se tota communicant, alius propterea a Cicerone filio homo Cicero pater, quod a Patre non tota, sed ejusdem suæ tantum naturæ pars fuerit in Filium ab se genitum derivata. Itane vero spiritus? Ut simplices sunt ac plane individui, ita si eorum *substantialis*, ut ajunt, communicatio fiat, non substantiæ eorum partem, sed totam communicari substantiam, necesse est. Quid de Deo ergo sentiendum spirituum omnium summo, purissimo, maxime sim-

plici,

fici, & a quavis non physica solum, sed & metaphysica, ut loquuntur concrezione personarum segregato? Annon legitime, & necessario consequitur, quom Filium ex utero ante cuiusvisque temporis initium, Scriptura teste, genuerit, hunc & ejusdem cum Patre naturæ esse, hoc enim in ipsa Filii notionem concluditur, & rametli alia sit a Patre Persona, nam idem non potest ipse sui genitor esse, non alium tamen esse Deum, quod clara ipsa divinæ simplicitatis idea persuadeat, accepit illum a genente non Deitatis partem, sed totam eandemque ipsam, quæ gignentis est, Deitatem? Quod de Patre & Filio, de Spiritu sancto dicendum, qui unus est cum Patre & Filio Deus, quod a Patre & Filio totam eandemque utrinque naturam accipiat, distincta tamen ab utroque Persona, quod naturam accipiens ab eo, a quo illam acceptam habet, alius sit, oporteat.

XI. Quam est autem in apertissima ipsa Scripturarum luce cæca Synagoga! Patris, Filii, Spiritus Domini, gignentis, geniti, mittentis, missi nomina Deone sacræ literæ adscribunt ad varia solum, quæ extra se Deus efficit, denotanda? Annon Deum Filii, qui & ipse Deus verus est, Patrem dicit, genuisse alium, qui Deus est, ejusdemque divinæ naturæ alium misisse? Nonne divina Persona est, quæ Psal. 2. de se loquens ait: *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te?* Nonne & divina Persona Sapientia illa, quæ se a Deo concepiant, generatam, partuque editam Prov. 8. testatur, *coram Deo, mundum creante, cum Deo, & apud Deum fuisse?* Nonne item Deus, qui Jes. 48. inquit, se a Domino, & ab ejus Spiritu missum? Qui potest ergo Patris, Filii, & Spiritus Domini unica persona esse, quom ipsa naturæ ratio vetet, vel fingere, eandem singularem Personam a se ipsa concipi, gigni, pari, mitti, sibi adflare, secum esse, sibi que quidquam molienti præstare operam? Quo autem eo ipso, in quo mirificæ gelit, exemplo Synagoge vesaniæ calligemus, quid si unicus M. Tullius Cicerō Orator fuit, & Consul, & Imperator pro Personarum, quas sustinuit, varietate? Scire ne atque vere quis diceret, Tullium Oratorem Tullii Consulis Patrem, a Tullio Consule Tullium Imperatorem genitum, missum, Tullium Imperatorem coram, &

Ghignelli Tom. III.

cum Tullio Consule fuisse, eique suam navasse operam? Puderet & Hebraeos tam pueriliter ineptire; nec eos puder tamen, in re omnium summa ac gravissima delirare, ac de unica eademque Persona, prout multa extra se & varia efficit, locupletissima interpretari testimonia, quæ Deum exhibent Patrem Filii, qui & ipse Deus est, gignentem parientemque alterum, qui Deus perinde est, ac ille, a quo gignitur, paritur, mittitur &c.

XII. Quamquam præcipuum hoc Synagogæ argumentum satis dissolutum videri possit, addere tamen lubet, quæ in eandem ferme sententiam reponit Jaquelot in opere, quod inscribitur: *Dissertations sur le Messie*, dissert. 2. c. ult., quod est *Du Mystère de la Trinité*, quæ & adversus Socinianos multum habent ponderis. Hebræi (ait) mysterium Trinitatis dogmatis loco habent, quod tres necessario Deos invehit, quumque fide certum sit, unum esse verum Deum, nec alium præter eum, inste sibi videntur, Christum ejusque Evangelium rejicere, quod hoc inde consequatur absurdum. At deberent, satis habere, rejici a nobis consecutionem hanc, nec minus nobis, quam Synagogæ, horrore esse plurimum Deorum numerum: Si mysterium Trinitatis plures secum Deos induceret, Christianorum nemo unus non illud constanter averfaretur. Animadvertendum autem, Trinitatis hostes non alia de causa mysterium hoc infectatos esse, quam quod *Personæ* nomine cum aliud significari in Divinis posse putant, quam in creatis, ut, quemadmodum tres humanæ aut Angelicæ Personæ tres necessario Angelos aut homines interunt, tres ita divinæ Personæ tres certissime Deus afferant. En, quantum observare potui, unicum offentionis lapidem. At, qui mysterium hoc venerantur, omnes unam esse, quæ nec separari nec dividi potest, eamque totam in Patre, perinde ac in Filio, ac in Spiritu sancto, divinam naturam, firmiter persuasum habent, quumque de intelligentia ac voluntate Dei est sermo, nihil non maxime unum & simplex designari; unam quippe eandemque Patris, Filii ac Spiritus sancti mentem credunt, unam eandemque voluntatem, quasque Schola vocat *ad extra*, actiones, quibus scilicet quidpiam extra Deum efficitur, tribus divi-

C

nis

nis Personis communes reipsa, quod trinum non sit, nisi una eademque natura, mens & voluntas una aique eadem. Exploratum itaque, Christianis non esse nisi ut Deitatem unam, ita & unum Deum, non posse propterea, nisi falso & inique, eis crimini dari, quod plures habeant Deos.

At, ex quo tres divinas Personas ponunt, & Deorum numerus hanc eorum necessario consequitur positionem: Ita Hebraei, & cum eis Sociniani, Elset hae consecutio legitima, si nominis huius hypostasis, aut Persona eadem esset in divinis, ac in creatis significatio; tres enim lapides, tres plantae, tres homines singulares tres, distinctas invicem ac divisas, quibus nihil commune est praeter nomen & speciem, naturas perpetuo denotant, seu essentias: Itane vero in Sanctae Trinitatis mysterio Personae nomen? Non singularem ab alia distinctam secretamque naturam, non intelligentiam, non voluntatem, non aliud quodpiam Deitatis attributum significat, sed *subsistentiam*; quare, quod ex Personae nomine ducitur, argumentum inane est; non enim alio nititur, quam nominis huius ad res creatas accommodati idea atque definitione, quae alia prorsus est ab ea, quam in divinis habet; neque enim praeter subsistenti modum aliud ibi significat. Fuit itaque consecrationes omnes, quas ex Personae nomine Adversarii conficiunt, vanae & contradictiones, quas nobis obijciunt, quod ex falsa nominis huius, quum ad Trinitatis mysterium aptatur, notione omnes deduxerint.

Verum, ajunt, quare nomen hoc usurpatur? Quod non aliud nobis sit aptum, quo mysterium hoc exprimamus. Literae ipsae sacrae nonne totae ad designanda divina distinctionum retinetur sunt apud homines usu receptarum atque vulgarium, quamquam, si velimus accurate proprietae loqui, nihil in Deo sit eorum simile, quae apud nos his consueverunt significari nominibus? . . .

Hinc sapientiores quique apud nos, mysterium hoc percipi ratione non posse, concedunt; illud enim non credimus, nisi quod sit in divino eloquio testatum. Quoniam autem infinite supra rationem est, Doctorum, & divini prae-

sertim verbi Praeconum permagni intentum, sobrie illud prudenterque versare; nam qui penitus in ejus adyta penetrare temere volunt, postquam in scholasticis auditis effuderunt, perianque tenebras offundunt, difficultateque ferunt, quae in auditorum animis haerent; quid mirum autem, quum nec animi nostri perfectam habeamus naturam? . . . Memini, Augustinum l. 5. de Trinit. c. 9. dixisse, nti se ad explicandum hoc dogma *Personae* nomine, ut aliquid diceret potius, quam omnino sileret, nec ab eius sententia alieni sunt sapientiores inter Theologos. Ceterum ut temeritate non vacaret, mysterium hoc curiosius velle rimari, ita majoris temeritatis esse, illud rejicere, quod sit humano capri majus, & Christianos vexare propter verba, quibus uti coacti sunt, ut traditam sibi in Scripturis mysterii huius notionem evolverent. Tam Evangelium sane, quam lex & ratio nos docent, unum deitatem esse, celi & terrae summum auctorem moderatoremque, Deum Abraham, Isaac & Jacob, nec quum tres divinas Personas audimus, totidem debere nos animo informare Deos, ut res statim occurrant menti homines, quum de Petro, Jacobo, & Joanne verba sunt, debere contra ideam hanc nobis horreri esse, ceu quae sacrilegam Ethnorum superstitionem referat . . . At perinde certum, tres in Deitate subsistenti modos, & Patris, Filii, ac Spiritus Domini nomina in Scripturis exprimi: Ratio sane mysterium hoc non assequitur, nec potest ejus esse clara atque distincta idea. Scilicet. Recte vero vero scite, quae poterit illud propterea repudiari? Est doctis omnibus constitutum, jam fore nobis perpaucis cognita, si non alia credenda ac recipienda, quam quae clare possumus, distincteque percipere. Inde concludo, quum Judaeis aliunde praesto sint momenta omnia, quibus necessario convincuntur, Jesum vere Messiam esse, ejusque Evangelium divinitus inspiratum, non posse obscuritate mysterii huius abuti ad repeliendum Christum, ejusque Evangelium. Hae ille, qui & multa subijcit ad declarandum, vetus Test., etsi minus aperte, in eandem doctrinam hanc cum Evangelio conspirare, nec veterum Synagoga Magistro-

gistorum Theologiam a fide nostra tam procul abesse, quam recentes Hebræi putant, imo Christianorum doctrina evolvi solem & explicari, quæ sunt in Judæorum Theologia obscure tradita, quod ante Jaquelor Raymundus Martini, Galatinus, Iosephus Ciantes aliique copiose persecuti sunt ..

PRÆLECTIO III.

De eodem Myſterio aduerſus Sabellianos in Socinianis redruſos ..

I. „ **Q**uia omnium de Deo recte sententium (ait D. Thomas 4. 2. c. gent. c. 5. quod inscribitur : *Opinio Sabellii de Filio Dei, & ejus improbatio*) hæc est fixa mentis conceptio, quod non possit esse, nisi unus naturaliter Deus, quidam ex Scripturis concipientes, quod Christus sit vere & naturaliter Deus, & Dei Filius, unam Deum esse confessi sunt Christum Dei Filium, & Deum Patrem, nec tamen quod Deus Filius dicatur secundum suam naturam, aut ab æterno, sed ex tunc filiationis nomen accepit, ex quo de Maria Virgine natus est per Incarnationis mysterium, & sic omnia, quæ Christus secundum carnem sustinuit, Deo Patri attribuebant, ut Filium esse Virginis, conceptum & natum ex ipsa, passum, mortuum, resurrexisse, & alia omnia, quæ Scripturæ de Christo secundum carnem loquuntur Hæc autem fuit opinio Sabellianorum, qui & *Patropassiani* dicti sunt, eo quod Patrem passum esse confiterentur, aliterentes ipsum Patrem esse Christum. „ Ceterum, etsi obtinuerit jam pridem usus, ut qui inter Christianos Personarum numerum in divinis oppugnant, Sabelliani vulgo dicantur, vetulior Sabellio tamen est tetricus error iste, ejusque ad Simonem Magum Hæreticorum omnium Parentem referenda initia, a quo primum in Ecclesiâ hæreses, sumimus ut exploratum. Quanquam enim Hegesippus, cujus testimonium Eusebius refert, hæreses exordia figat post S. Jacobi Minoris Hierosolymorum primi Episcopi uicem, quum Ecclesiæ illi præfisset Simeon Cleophae filius, seu post annum vulgaris æræ sexagesimum, earumque primum

Auctorem ponat Thebutin quemdam, qui Evangelii puritatem contaminare suis erroribus cepit; quod graviter ferret, sibi non delatum Episcopatum: Clemens item Alex. illarum ortum, nonnisi imperante Hadriano, seu adulto jam sæculo secundo, consignet, quo tempore pleraque emerisissent, & Eusebius sentit, non dubitandum tamen, quin dudum jam suos Simon vulgasset errores; sectamque constituisset, ex qua veterum hæreses pleraque procreata. Totam in se uno ille stultissime Trinitatem fixit, atque palam populis enuntiavit, magnam se esse Dei virtutem, quam Samaritæ æterni Patris loco & gradu habere cohererentque, quæ se Hebræis seu Filiis manuiisset, quamque Gentes velut Spiritum sanctum venerarent. Simonianorum sectam & ævo suo, vergente scilicet ad exitum secundo sæculo, late adhuc grassatam, testis est Irenæus; at paulo post tertiæ initia ferme desecisse, ex Origene novimus ..

In Simonis errorem concessit sub secundi sæculi finem Praxeas, qui ex Asia, unde illi origo, Romam, sedens Viſitare, veniens, unam tantum in Deo Personam esse, ibi docere cepit, quemadmodum I. de Præscrip. c. ult. scribit Tertullianus coævus Auctor ajens : *Hic Deum Patrem omnipotentem Jesum Christum esse dicit, hunc crucifixum, passum, contendit & mortuum, præterea sibi ipsum sedere ad dexteram suam*: Roma pulsus, in Africam trajecit, sed Tertullianum, a quo acerrime & validissime exagitatus est, adversarium nactus paucos sibi ad jungere potuit, nec sectæ suæ nomen reliquit. Medio ferme tertio sæculo Praxeæ errorem instauravit in Asia Noetus, quem S. Epiphanius *Monotum*, idest monitis inopem dicit, patria Ephesus aut Smirnenſis, cujus, vel ex hoc solo patere infania posset, quod ipse se Moſen, fratrem vero suum Aaronem deprædicaret. In hoc potissimum ab eo erratum, quod Patrem distinctum a Filio negaret, doceretque unam utriusque Personam esse, ex Virgine ortam atque in cruce passam. Coram Sacerdotum conventu adesse iussus errorem primo suam detestatus est; verum eodem iterum vulgatus; rursum in jus vocatus, nolensque ab eo resilire, ab Ecclesiâ pulsus est, sectamque sibi consecivit. Ceterum quia hæresim hanc omnium pugnacissime tutatus est, protu-

litque latissime Sabellius, factum inde, ut sacratissimi huius mysterii hostes passim Sabelliani dicantur. Lybicus ille erat, ex Pentapolis, scilicet Lybie Cirrænae in Aegypto Provincia, cuius errorem ad se delatum S. Dionysius Alexandr. Episcopus ex instituto validissime refutavit. Videbatur Sabellius, tres in Deo Personas admittere, at specie solum & nomine tenus; revera enim non aliam adtribuebat, nisi unam, quæ plura pro variis, quæ obibat, officiis, diversisque, quos exterius edebat, effectibus subiret nomina, *Pateris* nempe, quum legem tulit, *Filius*, quum carnem induit, *Spiritus sanctus*, quum in Apostolos sacra Pentecostes die illapsus est, erroremque hunc suum suadere ac declarare nitebatur exemplo solis, in quo tamen uno & corpus est, & illuminandi virtus, & calefaciendi energia, ita Pater ipse sit totius veluti divinx Personæ substantia, quæ Filius dicitur, dum mentes illustrat, Spiritus vero sanctus, dum voluntates accendit. Diu in Oriente hæc secta obtinuit, ibique ejus affectu communiter *Sabelliani* appellati: Qui eam in Occidente sequebantur, pauci, iique communius dicti *Patripassiani*.

Quamquam & desinente tertio, & excurrentibus quarto ac quinto Ecclesiæ sæculis nonnulli hæresim hanc imbiberint, opportuna tamen Sacerdotum Domini vigilantia ita coercita atque compressa est, ut nec proferri latius, nec altiores potuerit radices ædificare; quare ad longum tempus extincta ita jacuit, ut vix in hominum animis ejus memoria hæreret, donec medio circiter sæculo undecimo revocare illam ab ereo conatus est in Oriente Basilis quidam Bogomiles, a quo Bogemiliani, qui docuit, non esse in Deo Trinitatem, Deum humanam formam præditum, creatum a Dæmonibus mundum, & alia impia; sed exulso Alexii Imperatoris iussu nefario sectæ hujus Auctore, ad inferos, unde emergerat, pellentissima hæresis cito retrusa fuit. Utinam jacuisset ibi sepulta semper, & ex hominum memoria prorsus obliterata! At iterum erupit inde medio circiter sæculo sextodecimo a Michaele Serveto gente Hispano, patria Tarraconensi, arte Medico in Ecclesiæ perniciem, & innumerabilium hominum exitium excitata, qui annos quatuor & viginti natus sum-

um se orbis Prophetam jactavit esse, septemque de erroribus Trinitatis libros scripsit, in quibus omnem a Deo veram generationem, & Personarum distinctionem exclusit, ea impietate, atque procacitate, ut, agente præsertim, ac stimulos addente Calvino, Genevensis Magistratus iussu una cum libris suis an. 1553. flammis addictus fuerit, in quo sane non possunt cordati singularem Dei providentiam non mirari; non solum enim Serveti damnationem ac supplicium Calvinus urisit, sed & edito adversus ejus errores libro, jus Magistratibus vindicavit, multandi Hæreticos omni poenarum genere, extorquente Deo ex ore inimicorum testimonium veritati, jus nimirum Ecclesiæ esse, in Hæreticos poenis etiam corporeis animadvertendi. Neque tamen cum insauso parente suo oppressa est ac deleta nequissima proles, sed eam impense fovitibus, totisque in ejus incrementum viribus incumbentibus Valentino Gentili Consentino, Francisco David Transilvano, Georgio Blandrata Salutienfi Medico, Jo. Paulo Alciati Insubre, Lælio & Fausto Socinis Senensibus, tantum excrevit, ut Pannoniam, Transilvaniam, & Poloniam occupavit, quin & per Hollandiam, ac Britanniam grassetur. Quia vero in commoto gestoque adversus mylterium hoc sacrilego bello, impietate, blasphemis, temeritate cæteris præstiterunt ambo Socini, factum est, ut primas inter Antitrinitarios constanter obtineant, acceptumque ab eis nomen exitialis sectæ retineat. Hos itaque, a quibus veterum Sabellianorum error recoctus est, exagitandos in hac prælezione suscipimus.

II. Sunt & adversus Socinianos invictæ, quæ ex librorum veteris T. locis institutis, argumenta, & ad obtinendas eorum exceptiones atque cavillationes, quas ab Hebræis mutuari sunt, plane firmæ. Locupletiora tamen in novi T. libris occurrunt, quibus veritatem hanc confirmamus. Omnia ne vero persequemur? Imense id foret opus. Ea solum, quæ D. Thomas loc. nuper cit. ad efficiendum propositum, satis esse potavit, ad quorum intelligentiam necessario præmittenda, quæ ipse prius notanda censuit, quam ad probandum aggredideretur, Sabellii positionem scilicet etiam a Photini errore diversam, hoc tamen cum eo habere com;

commune, quod utrinque opinio *generationem & filiationem*, quarum expressa atque frequens in sacris literis mentio, ad *solum humanam naturam refert*, non ad *divinam*, Sabellii autem positionem proprium hoc habere, quod, *quum dicitur Filius Dei, non Persona subsistens*, sed proprietates quadam *Personae praesistenti superveniens* designatur, quae ipse ad probandum elegit, & quam recte subiiciat, positionis huius *salutatem manifeste ostendi auctoritate Scripturae*; r. Christus enim non Virginitas, & hominis solum sed & Filius Dei per se in Scripturis dicitur; Idem ne vero potest filius esse? Quum Filius gignatur a Patre, *generans autem des esse genito*, si Filius idem esset ac Pater, idem quoque esset *dans & accipiens esse*: Id ne autem recta ratio, & communis hominum sensus probat? Non est igitur *Deus Pater ipse Filius*, sed *alius Pater, & alius Filius*.

2. Christus Jo. 6. ait: *Descendi de caelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me*, & 17., *Clarifica me Pater apud omnes populum claritate, quam habui, priusquam mundus fieret* & alius est ergo, qui *de caelo descendit*, ad eo, qui illum misit, alius, qui clarificat, ab eo, qui clarificatur: Non idem ergo Filius ac Pater. Quia vero, ut recentes, ita & antiqui Sabelliani reponere ad huc solebant, Christum Dei Patris Filium dici *solum secundum humanam naturam*, quod nimirum quam assumpsit humanitatem, Deus ipse Pater creavit sanctificavitque, sique propterea atque dicatur secundum divinitatem sui Pater secundum humanitatem, nihilque vetet, quo minus idem ipse qua homo, sit a se distinctus, qua Deus, occurrit Angelicus, inde consequi, Christum Dei Filium dici, haud secus ac ceteri homines, *vel ratione creationis, vel ratione sanctificationis*. Itaque vero Christus? Capite quarto luculentissimis Scripturarum testimoniis hunc, qui Photini olim, & Socinianorum nunc est, pessimum errorem jam refellerat D. Thomas, relictusque & nos infra, quare pro certo sumentes, longe alia ratione Christum

Dei Filium dici, qua alii Sancti, cum eo concludimus, non posse *predicto modo* intelligi, quae de Patre atque Filio sacre literae tradunt, nec Patrem ipsum Christum esse, siveque ipsius Filium.

3. Ubi est unica Persona subsistens, ibine pluralis praedicatio recipitur? Quid est ergo, quod Christus de Patre & de se pluraliter loquitur, ajens: *Ego, & Pater unum sumus*, si alia non est, sed una & eadem Patris Filique Persona? Num ajens, quod, ut patris, sic & hodiernis Sabellianis familiare est, hanc per Incarnationis mysterium inducam esse Patrem inter & Filium distinctionem? Nulla ergo omnino erat, e vestigio subdit D. Thomas, ante Incarnationem eos inter distinctio? Quid autem magis a Scripturarum testimonio alienum? Quid sibi ea volunt Jo. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*? Verbi igitur, quod *apud Deum erat*, aliqua a Deo distinctio erat; *habet enim consuetudo loquendi, ut alius apud alium, non apud se, esse dicatur*. Prov. item 8. *Genitus a Deo Filius* dicitur, & cum eo fuisse componens omnia: his autem nonne associatio, & quadam distinctio designatur? *Rursus Deus Pater de salvandis in Deo Filio populus loquens* ait Oseez r. *Domus Juda miserere, & salvabo eos in Domino Deo suo*, hunc, in quo domus Juda salvanda, Personam indicat a se distinctam, quae Dei nomine digna habetur: fuit ergo Dei Patris & Filii etiam ante Incarnationis mysterium pluralitas & distinctio: *non igitur ipse Pater Filius dicitur propter incarnationis mysterium*.

4. Constans est, Filiationem ad ejus, qui Filius dicitur, hypostasim pertinere; neque hominis enim manus aut pes Filiationis nomen proprie accipit, sed *bona ipse, ejus partes sunt*; Patris autem & Filii ut distincta nomina, nonne & distincta sint supposita, oportet, licet & gignentis & geniti? Si vere ergo Filius quis dicatur, a Patre ipsa distinguatur, necesse est; Quum ergo Christum verum esse Dei Filium 1. Jo. ult. testatum sit, *Ut simus in vero Filio ejus Jesu Christo*, distinctus sit ille hypostasi, oportet, ad eo, ejus est Filius: non igitur ipse Pater est Filius. Demum post Incarnationis mysterium Pater de Filio ait: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*:

cui: *hæc autem demonstratio ad hypostasin refertur*. Alius est itaque hypostasis Christus a Patre. Quoniam autem celeberrimum illud Math. ult. *Euntes docete* &c. & 1. Jo. 5. *Tres sunt* &c. D. Thomas versat ibidem c. 18., cujus titulus, *Quod Spiritus S. sit subsistens Persona*, erit & nobis opportunior de his testimoniis sermo, quam de Spiritu S. agendum erit.

III. Iisdem, quibus Hebræi, veteris Instrumenti testimoniis, quæ Dei veri unitatem inculcant, errorem suum confirmare nitentur. & Sabelliani; quare idem adhibendum ad ea responsum, quod adversus Hebræos mox posuimus, *sensentis scilicet*, ut strictim ait D. Thomas, *catholica fidei ea non repugnare, quæ Patrem & Filium non duos Deos, sed unum Deum esse, confitentur*. Ad ea vero quæ ex novo T. petita Sabellius urgebat, Jo. nimirum 5. *Pater in me manens ipse facit opera*, & 14. *Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum*. . . Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est? nihil reponi pressius firmitusque poterit, quam quod habet D. Thomas loc. cit. c. 9., iis scilicet non Personæ, ut Sabellius blaterabat, sed essentia, quam negabat Arius, unitatem confirmari. Si enim una esset Patris Filiique Persona, inepte nec congruenter diceretur, Pater in Filio esse, & Filius in Patre; nam hypostasis eadem in se ipsa esse proprie non dicitur, sed solum ratione partium; quia enim partes in toto sunt, & quod partibus convenit, toti solet attribui, totum aliquod in se ipso esse, quandoque dicitur. Potest ut vero in divinis, in quibus nullæ sunt nec esse possunt partes, modus hic loquendi usurpari? Quomodo ergo Pater in Filio, & Filius in Patre esse dicatur, relinquatur, unam eandemque non esse Patris & Filii Personam, sed essentiam seu naturam; hoc enim posito, manifeste apparet, qualiter Pater in Filio est, & Filius in Patre; nam quum Pater sit ipsa sua essentia, ut ex divinis simplicitatis idea patet, consequitur, in quocunque Patris essentia est, Patrem esse, Filium item, in quocunque est Filii essentia. Nonne autem Patris in Filio, & Filii in Patre essentia est, quum unam ac individuum utriusque naturam esse, fides catholica doceat? Manifeste ergo sequitur, & Patrem in Filio esse,

& Filium in Patre; & sic eodem verbo Sabellii & Arii error confutatur. Responsi hujus summam paucis perstrinxit spectatissimus D. Th. Interpres Franciscus Silveltri, ajens: „Patet ergo ex istis, quod proprie loquendo Patrem esse in Filio secundum essentiam, & e converso, nihil est aliud, quam Patrem distinctum realiter a Filio esse illi consubstantialem, & ejusdem numero essentia cum illo, & e converso.“ Sed de hoc uberius infra, quum de Personarum Divinarum circumfessione.

IV. Molestiora sunt, quæ ex humanæ rationis peni deprompta adversus mysterium hoc veteres novique Sabelliani premunt, in quibus, ut premendis magna Societatorum vehementia & procacitas, ita in refellendis multa. Nostriatium contentio. At non erat, ut & novi Antitrinitarii tantum in his triumpharent, jactarentque, Servetus præferunt & Blondrata, ea adeo invicta, ut iis Genevæ pressus Calvinus mutus hæserit & elinguis, & Nostriates tantum in eorum confutatione laborarent. Non eadem enim solum, sed & multo plura, multoque subtiliora objecerat dudum ipse sibi D. Thomas cum in questionibus de Pot. q. 8. 9. & x., tum 4. c. 8. c. 10., quare non est, car Adversarii gloriantur, novi quidpiam a se inventum, neque nos torqueat dissolutio soporismatum, quæ Anglicus jampridem nitidissime & cumulate diluit. Ut autem numeri Personarum in divinis fundamentum est generatio, ad illud evertendum toti conantur. Adversarii his potissimam argumentis, quorum vim D. Thomas ibidem c. 10. totam exeruit, & c. 14. retudit ac fregit. Prænotat autem sapientissime, quæcunque adversus veritatem hanc humana ratio illustrat, argumenta: hinc proficisci, quod creatis, & sub sensum præsertim cadentibus rebus assueti divinas perinde æstimemus, ac ex inferioribus, quæ ante pedes habemus, idem ferme de summis, quæ infinite supra rationem sunt, judicium ferre velimus; ac primo quidem, quum „a creaturarum natura hoc invenitur valde remotum, ut aliqua duo supposita distinguantur, & tamen eorum sit una essentia, humana ratio ex creaturarum proprietatibus procedens, multiplex in hoc divinx generationis serie creto patitur difficultatem; Quam enim

enim generatio nobis nota mutatio quædam sit, cui opponitur corruptio, nonne a ratione abhorret, in immutabili, indissolubili æternoque Deo generationem ponere? Si generatio mutatio est, nonne quod gignitur, mutabile sit, oportet, & de potentia in actum exeat, seu actus sit, quod prius esse poterat? Si Dei Filius ergo genitus, jam nec æternus, quippe quum ante esse esset, & a gignente habuit, ut actus posset, nec verus Deus, quippe qui non est purus actus.

2. Genitum a gignente naturam accipit: Quam habet ergo, naturam a Deo Patre Filius accepit, necesse est, si ab eo est genitus. At non aliam numero, & specie similem, quum plures numero Deitates concipi, recta ratio non ferat: Unam itaque eandemque numero, quæ Patris est: Totam ne vero, an partem ejus? Posterius hoc a germana Dei Idea quam maxime abhorret: jam esset enim divina natura dividua: sed nec prius cum Dei idea componi potest; Si enim a Patre tota in Filium natura transfusa est, defuerit in Patre esse, oportet, & sic Pater generando corrumpitur. Num vero aient, divinam naturam per quandam exuberantiam a Patre in Filium effluere, sicut aqua fontis in rivum insinit, nec tamen evacuat, exhauriturque fons? Inepie tamen; nam ut dividi natura Dei non potest, sic nec augeri. Reliquum ergo est Filium a Patre nec eandem numero, nec specie Patris naturam accipere, sed alterius omnino generis, sicut accidit in generatione equivoca, ideoque nec verum esse Filium, cum non habeat speciem Patris, nec verum Deum, quum divinam non accipiat naturam; præsertim quum si naturam a Patre Filius accipiat, aliud in eo esse, oporteat, quod accipit ab eo, quod accipit; num enim quidpiam se ipsum accipit? Erit ergo in Filio aliud quod naturam accipit, a natura, quam accipit: non est ergo Filius sua essentia, vel natura: non est itaque verus Deus, quem summa simplicitas fateri cogitur, non esse re a sua Deitate distinctum.

3. Aut Filius est ipsa divina essentia, aut non est. Si posterius: jam non est itaque verus Deus, qui est ipsa sua Deitas: Si prius: jam non ergo alius a Patre, sed est ipsa Persona Patris. Itaque vero? Ita plane; nam si Filius divina

essentia est, seu natura, in ea subsistat, necesse est, quum divina essentia sit subsistens. Nonne autem & Pater est ipsa divina essentia subsistens? In eadem itaque re subsistente Pater & Filius convenirent. Quid porro Persona? Nonne res in intelligente natura subsistens? Si in eadem itaque re subsistente Pater & Filius conveniant, una utriusque Persona est: Videtur igitur, vel Filius non esse verus Deus, ut dicebat Arius, vel personaliter non alius a Patre, ut Sabellius assererat.

4. Si Patris & Filii Personæ duæ, essentia una, aliquid in eis sit, oportet, præter essentiam, quo distinguantur; neque enim essentia utrique communi distinguui possunt, quum non a communibus sed a propriis distinctionem oriri, compertum sit. Quo ergo Pater & Filius distinguuntur, aliud ab essentia sit, oportet: Ex duobus itaque, & communi scilicet essentia, & principio distinguente erit uterque compositus: neuter itaque verus Deus. Num aient, sola eos relatione distingui, nullam propterea induci compositionem, quia, quæ relative prædicantur, nihil videntur in eo ponere, de quo dicuntur, sed magis ad aliud? Neque sic vitatur absurdum; neque enim relatio potest sine absoluto aliquo esse, quum in omni quod refertur ad aliud, præter id, quod ad aliud dicitur, intelligi quidquam, oporteat, quod ad se & in se est, sicut servus quidpiam absolute est præter id, quod ad Dominum dicitur: Quæ ergo Pater & Filius distinguuntur, relatio absolutum aliquod habet, in quo fundetur, oportet. Hoc autem unumne, an duplex? Si unum tantum, jam non potest in eo duplex relatio fundari, nisi ejusdem ad se ipsam, quæ rationis duntaxat est: duplex ergo sit, oportet; intelligi ergo prius debet absolutum distinctio: non possunt ergo sola Pater & Filius relatione distingui. Præterea: Quæ Filium a Patre distinguit, relatio, aut res aliqua est, aut sola mentis nostræ conceptio: si primum, non ipsa certe divina essentia, quæ Patri & Filio communis est: aliquid ergo in Filio, quod ejus essentia non est: non verus itaque Deus: Si alterum, jam non poterit relatio hujusmodi Filium a Patre vere distinguere; quæ enim personaliter distinguuntur, re ipsa, non sola ratione distingui, necesse est.

5. Si Pater Deus est, Deus item Filius,

nomen hoc Deus de utroque *substantialiter* prædicatur, oportet; neque enim Deitas accedens esse potest. Quodnam vero prædicatum, quod *substantiale* dicant? Quod vere est illud ipsum, de quo prædicatur, ut quum dicitur, homo est animal, quod homo est, vere est animal &c. Non possunt ergo *subjecta* esse plura, si prædicatum huiusmodi unum sit, nam nec Socrates & Plato unus homo vere sunt, licet humanitate unum sint, neque homo & bos unum vere sunt animal, licet sint genere unum; Si ergo Pater & Filius duæ Personæ sunt, Deus unus esse vere non possunt.

6. Ex prædicatis oppositis conficitur, ea, de quibus dicuntur, non unum esse, sed plura: De Patre autem, & Filio nonne opposita prædicantur? Est enim Deus Pater ingenuus, & generans, Filius autem est Deus genitus, non generans: Pater itaque & Filius Deus unus esse, non possunt. „Hæc, & similia sunt, ex quibus aliqui divina mysteria propria ratione metiri volentes, divinam generationem impugnare nituntur; Sed quia veritas in se ipsa fortis est, & nulla impugnatione convellitur, oportet, intendere ad ostendendam, quod veritas fidei ratione superari non possit. Ita D. Thomas ibidem, qui cap. seq. divinæ quam sacræ literæ sæpe commendant, generationis ideam accuratissime excutit, & quantum homini licet, evolvit, ac explicat, ostenditque immensum, quod divinam inter, & aliam quamlibet, quæ apud nos est, cum inanimorum, tum viventium generationem intercedit, discrimen, quod copiosissimo, & nitidissime ad divini eloqui, cujus plura eaque aptissima testimonia versat ex Prov. præsertim 8. & Jo. 1. petita, formam executus, cap. exin 14. ad singulorum, quæ objecta sunt, refutationem aggressus, ait: „Quia veritas omnem fallitatem rem excludit, & dubitationem dissolvit, in promptu jam est, ea dissolvere, quæ circa generationem divinam videntur difficultatem asserre, „cujus nos non verba quidem, sed sensus religiose persequentes, speramus fore, dispulsum iri quicquid caliginis mysterio huic ostendere molita est impietas.

V. Præmittenda tamen ejusdem doctrina, quæ germanam divinæ generationis notionem continet, quam & loc. mox

laud., & in sum. Theol., & alibi tradit, quaque ut nihil est ad ipsam naturæ lumen & veram Dei ideam magis appositum, ita ad dispellendam cum adversus Divinarum Personarum numerum, tum adversus æterni Verbi Deitatem, & Patri *consubstantialitatem* Adversariorum sophismata omnia nihil firmius, quoties nimirum divina inter ac humana insinuitur comparatio, quodque & in rebus creatis est, Deo adscribitur, amovendam a Deo imperfectionis cujuslibet vel umbram ipsam, quemadmodum quum de Deo ejusque attributis ageremus, ostendimus, & ex ipsa Dei notione effecimus, ita in Deo naturam, potentiam, actionem, aliasque ejusmodi absolutas perfectiones esse, ut tamen prorsus ab eo absint solida illa distinctio, mutatio, successio, aliquæ ejus generis defectus, qui in quibusque rebus creatis insunt. Annon est itaque rationi maxime consentaneum, ideam de generatione divina statueri, quinquæ illam in Deo vere esse, divini eloqui auctoritas dubitare non sinat, eam ita intelligere, ut quicquid perfectionis includit illa, Deo proprie tribuatur, quicquid defectus in creatis rebus adjunctum habet, procul a Deo abigatur? Quæ porro omnium consensu generationis viventium idea, quæ definitio? *Origo viventis a principio vivente consensu in similitudinem nature*, seu, ut illam ad homines contrahamus, *Origo unius Personæ ab alia cum similitudine nature*. Secernenda itaque, quæ in hac notione perfectionis suapte sunt ab iis, quæ, ut in hominibus generatio locum habet, cum defectu necessario sunt connexa. Gignentem & genitum personas subsistentes esse, eandem a gignente naturam in genitum derivari, nonne perfectum est? Hoc Deo propterea proprie attribuiamus; sacræ enim nos literæ docent, Patrem & Filium distinctas Personas esse, eandemque a Patre communicari Filio naturam. In humanis autem Patrem Filio tempore priorem, utriusque non Personam solum, sed & naturam distinctam divisamque esse, gignendi actum *accidentale* quidpiam, nec sine subitantiæ Patris *derisione*, ac imminutione aliqua perfici, existentem inde statum paulatim formari, & sensim incrementa suscipere, Filium iccirco Patre juniorem seu duratione posterioriorem, ejusque distincti-

Et:m

Itam numero a Patre naturam, Patrem denique & Filium duos esse homines, unde est? Ab ipsane generationis viventium idea ac natura? Nihil ejusmodi innatum habet illa, nihil tale exprimit, sed hi in eam defectus necessario cadunt, nec se jungi ab ea possunt, quatenus creata, & materialis est. Quam itaque in Deo sacre literæ adstruunt, generatio, quum nihil terrenæ concretionis admixtum habeat, sed solo purissimæ mentis actu perficiatur, ut nihil in ea est corporis generacionis simile, ita nec adhærere ad eam potest quidquam labis, a qua non potest humana se jungi.

Quid ergo (ut singula refutemus) si creata generatio mutatio est *de non esse ad esse*, si quidquid in creatis gignitur, non fuisse supponitur, antequam esset, ideoque vere est gignente posterius? Quum ab ineffabili illa generatione, quam in Deo Scriptura ponit, amandanda hæc procul esse, ipsa Dei notio persuadeat, intelligere nullo negotio possumus, in generatione creata necessario mutationem includi, quod sit illa non ipsamet gignentis substantia, sed actio transiens, & quidquam gignenti adventitium, mutari propterea genitorem, dum de non gignente fit gignens, mutari & genitum, dum *de non esse transit ad esse*, nihil autem ejusmodi excogitari in Deo citra divinæ idæe injuriam posse. Quum sit enim ille omnino simplex, & plane immutabilis, cujusque propterea divisionis, successionis & motus prorsus expers, ipsa gignendi potentia, generatio ipsa unum idemque cum ejus substantia sunt, quæ æterna quum sit, & generatio æterna est, immutabilis perinde ac Dei substantia, cum qua idem re ipsa est; quare ex æternitate & Patre gignit, & gignitur Filius, nec designari solidum instantans potest, in quo Filius non sit, quia nec concipi nullum potest, in quo Pater non gignat, simulque Filius non gignatur. Quid est ergo, quod blaterant Adversarii, si genitus est a Patre Filius, non fuisse illum, antequam esset, Patre propterea posteriorem, quum æterna sit ejus generatio, ab æternitatis autem idea alienum sit, quidquam duratione prius ac posterius cogitare, illudque concipere, non extitisse prius, postmodum extitisse? Est quidem Pater Filius, ut communis Patrum Theologorumque sen-

Chignoli Tom. III.

tentia fert, origine prior, quum ab eo procedat Filius, habearque, ut sit, nec tempore tamen neque natura prior, quia utriusque natura una, una & æternitas. Nonne, si Deus ex æternitate solem ignemque (quibus exemplis Auentinus aliquæ Patres mysterium hoc illustrare aliqua ratione conati sunt) effecisset, simul fuissent sol & lux, ignis & calor, neque lumen & calor de non esse ad esse transissent, nec calorem & lucem ignis & sol duratione, sed sola origine anteverissent, quod a sole lux sit, & calor ab igne? Nonne si & arborem ex æternitate creasset propter tipam amnis, aut impressum in pulvere pedem, simul fuissent & arboris umbra in aqua præterfluente, & in pulvere pedis vestigium, quin & hoc pede, & illa arbore duratione posterior esset, licet nonnisi ab arbore umbra, & a pede vestigium foret? Habent hæc ad declarandum mysterium hoc augustissimum nonnihil opportunitatis & proportionis; Intelligimus enim, ex æternitate Filium a Patre genitum absque divisione, motu, & successionem, quum hæc omnia prorsus excludat purissimi, summeque simplicis ac immutabilis spiritus idea, in eodem prorsus æternitatis instanti, quo concipimus animo, Patrem gignere, genitum & Filium intelligimus, ut una cum sole lucem, & cum igne calorem, nec nisi origine priorem Filio Patrem, quia ab eo originem ducit, naturamque accipit Filius, haud secus (proportionem tamen; distant enim infinite terrena a divinis) ac a sole lux, & calor ab igne.

Quoniam vero ad demonstrandum, & a generatione, si in divinis sit, non posse mutationis labem abstergi, arguari pergunt Adversarii: Si ex æternitate Filium Pater genuit, non amplius itaque eum generat: factus est ergo ex gignente non gignens, ideoque necessario mutatus, ostendendum, aberrare eos toto otio ab æternitatis idea. Quum huius enim non sit, nisi unum, individuum & perenne nunc, locus in ea præterito & futuro non est, quemadmodum, quum de ea sermo esset, jam demonstratum: Vere incircò dicimus, ex æternitate Patrem genuisse, semperque gignere, Filium ex æternitate genitum atque natum, semperque nasci, ut si solem cum luce, & cum igne calorem condidisset ex æternitate Deus, a germana æterna-

D

nita-

nitatis notione haberent enuntiationes hæc, ut absolute veræ essent: ex æternitate sol illuminavit, semperque illuminat, calefecit ex æternitate ignis, semperque calefacit, & quemadmodum insipientis esset, inferre, nondum perfectum esse splendorem, si continue & perenniter a sole prodit, ita hominum est in æternitatis notione insigniter errantium concludere, Filium Dei nondum esse perfectum, si semper ex Patre nascitur. Cæterum, etsi æternitatis natura permittat, cum Patrum plerisque dicere, Filium Dei semper nasci, post Augustinum tamen docet D. Thomas, *melius dici, Filium semper natum esse, quam semper nasci, ut ly semper designet permanentiam æternitatis, & ly natus perfectionem geniti.*

Eiusdem est commatis altera commodem cavillatio: Si Pater Filium genuit, aut existentem, aut non existentem: si existentem, illum itaque frustra genuit: Quorum enim gignitur jam existens? Si non existentem, tempus itaque fuit, quo non existeret Filius: de non esse ergo ad esse transit, nec est æternus ut Pater, ideoque nec verus Deus; nam ex præposita æternitatis intelligentia proficiscitur. Quam Pater Filium ex æternitate genuit, existentem illum profecto genuit; Quod enim in æternitate concipi solidum instans porell, in quo nec Pater Filio communicavit, nec Filius a Patre naturam acceperit? Ut ergo nunquam non fuit Pater principium, ut existeret Filius, ita nunquam fuit Filius non existens. Nonne ridicule & pueriliter quis argumentaretur: Vel conditus ab æterno sol splendorem produxit existentem, vel non existentem: si prius, splendorem itaque frustra emisit: si alterum, non est ergo splendor ex æternitate a sole profectus? Nonne argumenti huius subtilitas expeditissime revinceretur reponendo: Si æternus est sol, ex æternitate illuminat, proque omni, ut aiant signo, quo sol intelligitur, & manantem ab eo splendorem intelligi, necesse est: semper ergo si existit sol, exiit semper & missus ab eo splendor?

Secundo, in quo sunt Adversarii tam verbosi, occurrit Angelicus ajens, quam sit divina generatio a materie, & a terrena quavis concrectione vacua profusus, & pura, *hæc jam dubitari*, an totam Filio Pater naturam communicavit, an partem.

Quum enim oriatur Filius ex Patre, *sicut ex actu actus, sicut ex luce splendor, & ratio intellecta*, seu Verbum ex mente: actu intelligente, manifestum est, si Deus se ipsum intelligit, oportere, ut tota intelligentis plenitudo contineatur in Verbo, quin tamen communicata Filio substantia desinat in Patre esse, quum neque apud nos desinat in re, quæ intelligitur, propria natura esse, ex quo mentis nostræ conceptio seu verbum ex ipsa re intellecta habeat, ut *intelligibiliter* eandem numero naturam rei intellectu contineat. Quid est autem, quod effugiant, oportere, ut si Filius a Patre naturam accipit, aliud in eo sit accipiens, aliud acceptum? Generationi materiali hoc accidat, necesse est, quatenus geniti materies formam gignentis recipit. Itane vero in generatione *intelligibili*, quæ simplex purissima: mentis actus est? Non ita Verbum a mente oritur, ut *preintelligatur* pars ejus ut recipiens, pars ab intellectu promanans, sed ab eo *totaliter* originem habet, ut & in nobis unum ex alio verbum *totaliter* oritur, conclusio puta ex principis. Quum autem quidquam ex alio totum oritur, distingui ne designarique potest recipiens & receptum, quam totum, quod exoritur, ab eo absolute sit, a quo manat?

Tertii subtilitatem ostendit Angelicus. Quid si Pater & Filius sunt ipsamet divina essentia subsistens, ideoque in eadem re subsistente conveniunt? Amborum ne propterea ut natura eadem, ita eadem ac una Persona? Quid si divina essentia subsistens est? Separari a relatione non potest, quæ in Deo intelligatur, oportet, quia & divinæ mentis Verbum, quod a Deo dicente procedit, est ipsa Dei essentia; quidquid enim in Deo est, Deus sit, oportet, & Deus dicens, a quo & Verbum, divina item essentia est, non alia & alia, sed numero eadem. Quum ergo relationes dicentis ad verbum, huiusque ad dicentem, in Deo, cui nihil adventitium externumque esse posse, ex ejus idea patet, accidentia non sint, sed subsistentes res, plures in Deo sunt, si ad relationes attendimus, res subsistentes, una autem, si essentiam consideramus, unumque dicimus Deum, quod sit una essentia subsistens, Personas plures ob relationum subsistite. uni distinctonem. Petito ex humanis exemplo rem declarat: Nonne & apud nos non ab essentia speciei, sed ab

is, quæ naturæ speciei adjuncta sunt, Personarum distinctio sumitur? est enim omnium hominum una specie natura: unde vero Personæ plures? Quod in his, quæ sunt adjuncta naturæ, & cujusque propria & pecularia, homines distinguantur. Non ergo in divinis propter subsistentis essentialitatem una dicenda Persona, sed plures propter relationes, quæ distinctæ non esse non possunt, quum invicem opponantur.

Est itaque in Patre & Filio quidquam præter communem essentialitatem, quo invicem distinguuntur, relatio nempe, quæ nequit divinæ simplicitati obesse, quod tota ejus ad aliud ratio sit non ad se; nec est illa sine absoluto, ad quod tamen longe aliter, ac in creatis rebus, comparatur; in his enim comparatur relatio ad absolutum seu externum aliquid & adventitium, seu sicut accidens ad subjectum, in divinis autem ipsamet Dei essentialitas est, ut & alia quævis, quæ de Deo dicuntur, quod sit Deitas omnino simplex, nec habere in illa locum solida distinctio possit, nisi inter ea, quæ invicem opponuntur. Quid ergo, si unum idemque apud nos absolutum relationes habere in se plures nequit, nec potest homo idem Pater secundum idem & Filius esse? Divina essentialitas, quod infinite perfecta, & omnino sit simplex, ut unum, idemque cum justitia, sapientia, misericordia, aliisque hujusmodi, quæ apud nos ad diversa pertinent genera, re ipsa est, ita & vere est ipsa paternitas & filiatio; ideoque Pater & Filius unus reapse sunt Deus, licet Pater non sit Filius, sed ab eo distinctus; quemadmodum enim, sapientia licet, bonitas, justitia &c. unum idemque cum Divina essentialitate re ipsa sint, habent tamen in Deo verissime, quidquid eorum est proprium, & ad eorum notionem spectat, ita divina licet essentialitas Paternitatis & Filiationis sit ipsa relatio, Deo conveniat tamen, oportet, quidquid harum relationum est proprium. Quid autem Paternitatis proprium? Nonne ut a-filiatione, quam respicit, distinguatur? Pater enim ad Filium quasi ad Filium refertur, hæcque propria est ratio, ut sit Filius Pater. Tamen ergo Deus Pater, & Deus Filius divina ipsa essentialitas sint, Pater tamen, quæ Pater, a Filio distinguitur, licet unum cum eo sit, ex quo uterque divina essentialitas est.

Hæc autem Patris Filiique relationes in Deo num sunt sola mentis nostræ conceptione, non rei? Relatio omnis, ait ibidem D. Thomas, quæ propriam cujusque rei operationem, nimirum, ut aptissime interpretatur Ferrariensis, non eam, quæ soli rei convenit, sed quæ naturam rei necessario consequitur, & ad quam res ipsa suapte tendit, & ordinatur, aut potentiam, aut quantitatem, aut aliquid hujusmodi consequitur, solida est, reque ipsa exiit. Cur vero Patris ad Filium, signentis ad genitum, dicentis ad Verbum, & hujus vicissim relatio ad dicentem &c. in Deo ponitur? Ex quo Deus se ipsum intelligit, quod erit infra uberius declarandum. Hæc porro operatio nonne re ipsa in Deo est, vel potius & verius est ipse Deus? Relinquitur igitur, relationes has vere ipsaque re in Deo esse, non sola mentis nostræ intelligentia.

Postrema duo quam facile perspicue ibidem ab Angelico dissolvuntur? Quid si Deus de Patre & Filio substantialiter pradicatur? Ut personæ plures, plures ne item propterea Dii? Plures sunt propter relationum subsistentium distinctionem, unus tamen Deus propter unitatem essentialitatis subsistentis. Unde vero est, ut plures homines neque re ipsa sint, nec esse possint, unus numero homo? Quod nec humanitatis essentialitas una numero sit in utroque, nec sit illa subsistens; neque enim humanitas absolute & proprie est homo, sicuti Deitas est Deus. Ex ipsa demum essentialitate unitate, & relationum subsistentium distinctione concludit, non obesse, quo minus in uno Deo quædam inveniantur opposita, ut signens & genitum, quæ relatione opponuntur, genitum & ingenuum, quæ opponuntur, ut affirmatio, & negatio; ubicumque enim aliqua distinctio est, & aliqua sit, oportet, affirmationis ac negationis oppositio; nam quæ nulla differunt affirmatione & negatione, distinctionem nullam habent, unumque sit, oportet, absolute, quod alterum, ideoque penitus idem sint, & nullo modo distincta. Erit de generatione divina copiosior sermo, quum de divinis processibus. Ceterum quantamcumque possit D. Thomam ad mysterium hoc explicandum pro modo nostro contulerimus, limusque non semel infra collatur operam, fatendum tamen, esse illud semper creata quavis intelligentia majus, nec satis exprimi verbis a quo-

quam posse; Ies. 53. *Generationem enim ejus quis enarrabit?* Annon ergo summe impietatis atque temeritatis est, illud pugnaciter rejicere (quod Sociniani faciunt) quod nequeat humana intelligentia percipi? Quid eo Sapientis scito verius, quid rationi communique sensui consentaneum magis, quid cordatorum omnium consensione & experimento constantius? *Difficile aestimamus, quae in terra sunt, & quae in prospectu sunt, invenimus cum labore: quae autem in caelis sunt, quis investigabit?* Sap. 9.

VI. Adversus hæc tamen regerunt Adversarii: Si Pater & Filius ipsamet divina essentia sunt, qui jam possunt duæ Personæ esse? Nihil enim tritum magis, magisque vulgatum communi illo Philosophorum effato, *quæ sunt eadem uni, tertio, sunt eadem inter se*. Verum quid axiomati huic cum mysterio, quod tuemur? Sunt ne ex humanæ Philosophiæ placitis divina, & quæ supra naturam sunt, ælimanda? Est & Philosophorum commune scitum, *ex nihilo nihil fit, a privatione ad habitum non datur regressus*. Negarene propterea aut dubitare licet, hanc rerum universitatem ex nihilo a Deo factam, plura jam destructa restituta divinitus, & resecta, v. g. redditum cæcis visum, fardis auditum, loqueliam mutis, defunctis vitam &c.? Ventissime ergo Melchior Cano: *In his, quæ fidei sunt, rationem inquirere, rationem perdidisse est*. Ne videamur tamen velle argumentum eludere, præsertim quom verum non advesetur, nec, quæ fidei sunt, cum recta ratione pugnent, sed conciliari commodè cum ea possint, respondemus cum D. Th. q. 8. de Pot. ar. 2. ad 10., & alibi, quæ cum tertio idem sunt re & ratione, idem & inter se esse; secus autem, si cum tertio re idem sint, non autem ratione, seu, si cum tertio nnum idemque ita sint, ut eorum tamen sit & diversa ratio, & mutua oppositio. Tunc enim unum ea idemque cum tertio re ipsa esse, non obicit, quo minus invicem re distinguantur. Quæ D. Thomas ex natura ipsa petit, exempla sunt ad hoc illustrandum perappor- tuna. Rationis particeps, & rationis expert esse, quæ differentia animalis genus certas in species partiuntur & dividunt, nonne omnium consensu cum animali idem recipiunt? Num ne vero inter se? Convenire in unum idemque simul num

vere possunt? Cur autem? Quod ita cum animali idem sint, ut sit eorum plane diversa ratio, nec sociabilis oppositio. Actionem item, passionemque cum motu ipsa re esse, Philosophi communiter sciunt, re tamen hanc ab illa distingui, quod sit utriusque differens ratio, oppositæque respectus; illam enim intelligimus ut motum ab agente profectum, hanc ut motum in patiente receptum. Similiter, ait Angelicus, *licet Paternitas & filio idem realiter sint cum divina essentia, inter se tamen realiter distinguuntur, quia oppositos respectus important, qui in una eademque Persona realiter uniri nequeunt; idem enim nequit esse sibi Pater & Filius*.

VII. Hæc si ita sunt, aiebat Servetus, qui factum est, ut primitiva Ecclesia mysterium hoc, quod hodierni Christiani fundamentale habent, plane ignorarit? Nihil ejusmodi prioris ævi fidelibus creditum, argumentum est Ethicorum silentium; Neque enim prætermisissent, Christianos palam politheismi accusare, si compertum habuissent, plures ab eis in Deitate poni, colique? Legere ne autem est, id ab Ethicis positum ejus ævi Christianis in crimine? Cæterum quis malit vanissimo levissimoque homini tantum ab ea ætate remoto, nihilque habenti, quo paradoxum hoc suum sustentet, præter incredibilem mentiendi licentiam, quam Augustino fidem adjungere Viro gravissimo atque doctissimo, priori illi ævo multo propiori, certisque documentis fretò? qui l. 1. de Trin. c. 4. sancte testatur: *Omnes, quos legere potui, qui ante me de Trinitate scripserunt, Catholici Tractatores hoc intenderunt secundum Scripturas docere, quod Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus unius ejusdemque substantie inseparabili æqualitate divinam insinuant unitatem, ideoque non sunt tres Dii, sed unus Deus, quatenus Pater Filium genuerit, & ideo Filius non sit, qui Pater est, Filius a Patre sit genitus, & ideo Pater non sit, qui Filius, Spiritus Sanctus nec Pater nec Filius sit, sed tamen Patri & Filii Spiritus Patri & Filio coequalis, & ipse ad Trinitatis unitatem pertinet*. Eane vero Servetus temeritate scripserit, nusquam legi, crediti a Christianis mysterii hujus notitiam ad Ethnicos permanasse, si quam in perlegendis Ecclesiasticis Tractatoribus Augustinus, & ipse diligentè quidpiam posuisset? Nonne tellis locupletissi-

tissimus est Iustinus in apol. Christianos ab Ethnicis insipientes passim habitos, quod Christum verum Deum, Deoque Patri proflus profiterentur æqualem? Nonne primus ille belli adversus mysterium hoc concitator Praxeas, ut, qui eum validissime refellit, Auctor est Tertullianus, ex quo tres in Deitate Personas Christiani coherenter, partiri eos, ac secare Deitatem, palam ctiminabatur? Eandem a Celso Philosopho, & a Juliano Apostata importatam Christianis calumniam aune diserte tradunt Origenes, & Cyrillus Alexandrinus? Sed plus æquo fumus de hoc Serveti mendacio solliciti.

PRÆLECTIO IV.

De vera Divini Verbi Deitate.

I. **Q**UAM fides catholica hæc sit, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneremur, seu tres in Deitate Personas ita constitemus, ut earum tamen unam eandemque proflus individuum Deitatem esse, credamus, collitro Divinarum Personarum numero ac distinctione, quo capite prima veluti sacratissimi hujus arcani pars continetur, reliquum est, ut earundem consubstantialitatem, in qua altera posita est, asseramus, suscipiamusque strenuam ejus adversus Ebionitas, Paulianistas, Photinianos, Arianos, ac Macedonianos, quorum impietas in Socinianos tota defluxit, & tota penitus excepta est, defensionem. A Dei autem Verbo, ut ordo postulat, orsi, est enim illud secunda Divinae Trinitatis Persona, quod caro factum Christus & Jesus dicitur, prænotamus cum D. Thoma l. 4. c. g. c. 4. & 6., perverfos quosdam catholicæ doctrinæ veritatem suo metiri sensu aulos in varias & varias de Verbo Dei, & Christo Jesu abisse opiniones. Quidam positum Scripturis in more considerantes, ut Dei Filios, a Deo genitos, imo, quod mirabilius est, Deos probos & pios appellent, Christum porum hominem, & initium ex Maria Virgine sumisse, rati, perperam exultarent, eum perinde, ac alios justos, per adoptionis spiritum Dei Filium, & per gratiam ab eo genitum, quadamque cum Deo similitudine sacris in literis Deum dici, non naturæ, sed ampliori quodam divine bonitatis communionem, quam inte-

gerimæ vitæ merito præ cæteris adeptus sit. Impiam hanc positionem adinventam primo ait ab antiquis quibusdam Hæreticis, Cherinto & Ebione, pumo scilicet Ecclesiæ sæculo, postea tertio nimirum, a Paulo Samosatzeno instauratam, demum, quarto videlicet, a Photino, de quo Eusebius l. 5. c. 5. Hist. Eccl. & Augustinus in l. de Hæres. n. 45., confirmatam, ut qui hæc dogmatizant, Photiniani nuncupentur.

Capite sexto, quod de opinione Arii circa Dei Filium inscribitur, hujus errorem exponere aggressus, ait, quum doctrinæ sacræ non congruat, Filium Dei sumisse a Maria initium, ut Photinos asserbat, nec, qui ex æternitate Deus fuit, & Pater est, carnis assumptione Filium esse cepisse, ut Sabellius dixerat, hanc de divina, quam Scriptura tradit, generatione opinionem animo imbibentes quosdam, Arium nempe & Eutonium, posuisse, Filium Dei ante Incarnationis mysterium, & etiam ante mundi conditionem existisse; hunc autem etiam alium a Patre, non ejusdem tamen cum Deo Patre naturæ esse; nec enim intelligere poterant, neque volebant credere, duorum, quorum esset distincta Persona, unam esse posse essentiam seu naturam. Hinc quum solam Dei Patris naturam vere æternam esse, fides doceat, statuerunt, Filii, licet creatis cæteris prior esset, naturam non ex æternitate existisse, ex nihilo propterea factum, & ex non extantibus creatum, quod omne, quod æternum non est, ex nihilo factum sit, & a Deo creatum. Scripturæ vero auctoritate coacti, hunc Filium Dei agnoscere & appellare, unum illum cum Patre esse sanxerunt non naturæ, sed quodam voluntatis consensu, & uberiori præ cæteris creatis rebus divine similitudinis participatione; quare quum creatarum rerum nobilissimæ, quas Angelos dicimus, in Scripturis, & Dii & Filii Dei nominentur, hunc Dei Filium & Deum præ aliis, seu creatis omnibus præstantiorem, & per quem Deus Pater cætera cuncta condiderat, dicendum esse, sentiebant. Errorem hunc subdit, videri a Platoniorum dictis exortum, qui ponebant summum Deum Patrem, omniumque rerum Auctorem, a quo primo finxerat mens, in qua rerum omnium formæ essent, omnibus aliis superior, quam paternum intellectum nominabant, post hanc animæ mundi, exin creata reliqua. Quod ergo in sacris literis de Filio

Filio dicitur Dei, *de praedicta mente* interpretabantur Ariani, praesertim quod Scriptura Sacra Dei Filium Dei sapientiam appellet, & Verbum Dei.

II. Pereximia autem est, & perutilis ejusdem Angelici animadversio ad cap. septimi calcem, hinc patere scilicet, solam Catholicæ Ecclesiæ fidem vere in Deo generationem adscribere, quia sola tenet doctorem, divinam vere accepisse Filium a Patre naturam, Hæreticos autem adextraneam naturam generationem hanc retulisse, Photinum quidem ac Sabellium ad humanam, Arium autem non ad humanam, sed ad creatam quamdam exteris ejusdem ordinis digniorem, hunc quoque a Photino & Sabellio differre, quod generationem hujusmodi mundo priorem statuit, negant illi veto, eam ortui ex Virgine prævisse, Sabellium item a Photino discrepare, quod Sabellius Christum verum naturalemque confitetur Deum, non autem Photinus, sed nec Arius, quorum prior Christum purum hominem, alter quasi commixtum illum asserit ex creata quadam excellentissima natura, & humana, ambo tamen aliam Patris fatentur Personam, aliam Filii, quod Sabellius negat. Media itaque Catholica Ecclesia incedens via aliam Patris & Filii Personam, genitum Filium, Patrem vero prorsus ingentem cum Photino & Ario adversus Sabellium, cum Sabellio vero contra Photinum & Arium Christum verum naturalemque Deum, cujus una eademque est cum Patre natura, licet distincta Persona, confitetur. Hinc etiam ait, Catholicæ veritatis testimonium promi posse; nam vero, ut Philosophus dicit, etiam falsa testantur, falsa autem non solum a veris, sed etiam ab invicem distant. Tetricos errores hos, quos Sociniani relexerunt, retinentque obstinatissime, videntur nobis nostris in Praelectionibus de Deo homine falso, Prop. III., quæ de vera Christi Deitate est, non infeliciter restituisse; quoniam autem ibi divina Scripturarum novi fœderis auctoritate posita, humanam eorundem solum adversus incredulos cujusque revelationis hostes testificationem atque veracitatem urimus, propositum enim nobis erat, puppis instar & prora: in tota illa tractatione adversus homines uni rationi auscultantes eam solam habere, alia nobis nunc persequenda est via, & divina, quam nec Sociniani diffi-

tentur, toti licet ad eam elidendam conitantur, eorundem Scripturarum auctoritate pugnandum, uno D. Thoma duce, a quo non possunt veri rectique amantes non fateri, iustissimum hoc adversus Christi Deitatis hostes strenue susceptum bellum confectum feliciter & profigatum; quæ enim validiora sive ad repellendum, sive ad decernendum arma, quam quæ ille ex Evangelio, & Pauli praesertim Epistolis loc. c. g. c. 4. 7. 8. & 9. sibi comparavit, & contentissime torfit? Nonnulla feligimus, quæ si fuerint non molli levique brachio, sed nervose missa, efficiendo, quod volumus, non dubitamus, quin satuta sint satis.

III. Ad obtinendum Photini commentum, quod in universo Socinianorum grege penitus hæret, illud primo D. Thomas adhibet, quod de Sapientia Dei Prov. 9. Salomon ait: *Nondum erant abyssus, & ego jam concepta eram*, quod testimonium Praelect. II. n. 11. & VII. late versavimus. Verbis his nomine *setis ostenditur*, hanc Sapientiae generationem creata quolibet anteverit? Genitus itaque a Deo Filius initium ostendit a Maria non duxit. Quoniam autem hodierni, ut & veteres Photiniani, ad eludenda hæc & similia divini eloquii testimonia reponunt, *secundum predestinationem* ea intelligenda, mirram ante mundi constitutionem prædefinitam a Deo, fore, ut ex Virgine Dei Filius nasceretur, seu hominem Virgo ederet, eximio vitæ merito assecuturum, ut Dei Filius præcipue diceretur, impiam hanc eorum glossam sequentibus retundi damnarique, ostendit D. Thomas; addit enim Salomon: *Quando appendebat fundamenta terra, cum eo eram cuncta componens. Si autem in sola predestinatione fuisset, quid agere potuisset? Ut enim egregie interpretatur Ferrariensis, quod in sola præordinatione est, in causa præordinante durat est, nec ab ea distinguitur: quantum itaque in causa est, non ipsum agit, sed causa, ut vero agat, a causa existit, atque in se ipso jam sit, seu vere extra causam existat, oportet. Si ergo Sapientia ante mundi exordia in sola Dei præordinantis mente erat, ipsa erat Dei mens, nec jam dici potuit cum Deo, & apud Deum fuisse, Deo universa creanti assistisse, & cum eo composuisse omnia; quod enim nondum reipia est, nec agere reipia potest. Quam ergo per hanc Dei Sapientiam,*

tiam, quam Joannes c. 1. Verbum appellat, fuerint cuncta composita, factus per eam mundus, facta per eam omnia, & sine ipsa nihil factum, necessario consequitur, priorem illam revera rebus ab se factis fuisse. Quod enim Salomon & Joannes ajunt, verum esse non posset, nisi realiter Sapientia & Verbum ante mundum existisset.

Rursus: Si fuit Christi initium ex Maria, qui jam vera erant, quæ ipse de se Jo. 3. ait: *Nemo ascendit in celum, nisi qui descendit de celo, Filius hominis, qui est in celo, & Jo. 6. Descendi de celo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me* Nonne hinc apparet, eum fuisse, antequam de celo descenderet? Quæ autem ad frangendam horum testimoniorum vim hodierni commentarii sunt Photiniani, ut & illius, quod Jo. 8. idem Christus asseveranter de se ipso testatus est, *Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum*, a ratione ipsa, & a communi hominum sensu perquam aliena esse, in tract. de Deo homine facto Prop. 11. evidentem ostensum est. Qui etiam vera erant, quæ de Christo Dei Filio ad Phil. 2. Paulus scribit, *qui quæcum in forma Dei esset, non rapinam arbitratu est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam serviti accipiens in similitudinem hominum factus, & habitum inventus ut homo* 2. Secundum Photini positionem homo per vitam meritum professus in Deum: Apostolus contra diserte tradit, qui in forma Dei erat, Deoque vere æqualis, hominem factum: Apollonicæ sententiæ itaque prædicta positio repugnat.

Præterea: Opera quædam ita Dei propria esse, Scriptura testatur, ut in alterum neminem quadrare possint, puta sanctificare animas, peccata dimittere &c. ut Lev. 20. *Ego Dominus, qui sanctifico vos*, Jerl. 43. *Ego sum, qui deleo iniquitates vestras propter me*, & Marc. 2. *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus* 7. Hujusmodi autem opera nomine Christo factis in literis explicatissime tribuuntur? Nonne ejus esse sanctificare homines Paulus affirmat ad Heb. 2. *Qui sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno omnes*, & ibid. c. ult. *Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est* Nonne Dominus ipse polleat se potestate remittendi peccata, Math. 9. & palam asseruit, & miraculo comprobavit,

quod & de eo pridem Angelus præmuntiabat inquit, *Vocabis nomen ejus Jesus*; ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum? Christus ergo sanctificans remittensque peccata non ea ratione Deus dicitur, qua Deos Scriptura vocat, qui sanctificantur emundanturque a peccatis, sed ut naturam & virtutem Divinitatis habens.

IV. Christum autem non Maria solum creatisque cæteris multo priorem, sed & naturalem Dei Filium, vere ex æternitate ab eo genitum, ejusdem cum gignente nature, verum propterea summumque Deum Patri prorsus æqualem, tam perspicue, tam copiose, tam valide probat ibid. D. Thomas c. 7., cujus titulus: *Improbatio positionis Arii*, ut sola argumentis ejus refragari possit projecta ad impudentiam usque pervicacitas. Quid eo firmius, quod ex t. & 2. cap. ep. ad Heb. instruit, ubi de Christo sermonem Paulo esse, veterum recentiumque Arianorum nemo unum negare hæcenus ausus est? Quid ibi de Christo Paulus? *Multifariam multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio, quem constituit heredem universorum, per quem fecit & sæcula, qui quæcum sit splendor gloriæ, & figura, seu imago, substantiæ ejus, portansque omnia verbis virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis*. Si eadem ratione, qua Patres, ac Prophetæ, reliquique iusti Filii Dei Christus, nec verus ille & naturalis Dei Filius, vera ne tam magnifica a Paulo de eo dicta? Convenire ne in sola adoptione, non natura Filium vere possunt, splendorem paternæ gloriæ ejusque substantiæ imaginem excellenter esse, lætalorum, seu omnium, quæ sub temporis mentionem cadunt, auctorem, eorumque præpotentem conservatorem, purgationis peccatorum effectorem, Patri denique maiestate parem?

Pergit Apostolus. Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit. Cui enim dicit aliquando Angelorum, *Filius meus es tu, ego hodie genui te*, & rursum, *ego ero illi in Patrem*, & ipse erit mihi in Filium, & quum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, & adorans eum omnes Angeli Dei? Quo illa spectant, nisi ad ostendendum immensum Angelos omnes inter, hunc-

huncque Dei Filium discrimen? Si Angeli & Christus Filii Dei similiter sunt ac dicuntur, quod in *quadam sublimitate naturae sunt a Deo creati*, unus utriusque *filiationis nomen* perinde tribuendum esset. Quid enim, si excellentiorem præ cunctis Angelis Christi naturam ponebat Arius? Vere ne propterea tanto potuisset Apostolus intervallo Christum a cunctis Angelis disgregare, tanrumque enim supra cunctos efferre? Et inter Angelos diversos esse ordines, & inæquales naturæ gradus, sumit D. Thomas ut certa & a se demonstratum l. 3. c. 79. & sequen., & tamen omnibus eadem ratio *filiationis competit*, seu omnes æque Filios Dei atque Deos Scriptura dicit, & si non omnium æque præstans ac sublimis natura. Si ergo esset Verbi creata natura, tametsi Angelis omnibus multo superior, non posset non eadem, qua illi, ratione Dei Filius dici. Itane vero Paulus de illo sentiendum edicit? Non ergo Christus Filius Dei dicitur, secundum quod asserit prædicta positio.

Etiame in iis, quæ continenter adiciit Paulus, ullus erit cavillandi locus? *Ad Angelos quidem dicit, qui faciunt Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis: Ad Filium autem: thronus tuus, Deus, in seculum seculi, virga æquitatis virga regni tui: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: Propterea iunxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis: Et tu in principio Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli: Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ut vestimentum veterascent, & velut amictum mutabis eos, & mutabuntur, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, sede a dextris meis: . . . ? Nonne omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi &c.?* Stipes sit, oportet, aut plane pertinax, qui intelligere aut nequeat, aut nolit, hac Apostoli oratione necessario confici, Christum non in creaturam, ut ut sublimes illæ sint, rerum classe conclusum esse, sed infinite iis præstare, nec creatione atque adoptione, sed naturali generatione verum Dei Filium esse. Si enim soli Christo a Patre dictum, *sede a dextris meis*, seu potestate & gloria mihi æqualis esto, omnes autem Angeli Dei opera atque ministri sunt, si Christus Deus est, cuius thronus in seculum seculi, seu maiestas æterna, solus cæli terræque

conditor, solus sempiternus ac immutabilis, solus idem ipse semper, Angeli autem, & res aliæ quæque, temporis obnoxiiæ atque mutabiles, & in Filii potestate ac dominatu posite, qui jam potest in rerum creaturarum censum sine impietate referri?

Sed & illo, quod ex 3. ejusd. Ep. cap. D. Thomas instruit, argumento quid efficacius? Quem latet, inter ceteros Dei Amicos & Sanctos eminuissse Moysen, quem Dominus alloquebatur *facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum*, Exod. 33., & de quo scriptum est Deuter. 34. *Non surrexit ultra Propheta in Israel, quem nosset Dominus facie ad faciem, sicut Moyses &c.* Si ergo Christus sola adoptionis gratia Filius Dei dicitur aliorum Sanctorum instar, eadem qua Christus, ratione Filius Dei diceretur & Moyses. Quid enim, si Christi uberior gratia? Et inter alios Sanctos unus alio majori præditus est gratia; & tamen omnes eadem ratione Filii Dei dicuntur. Perinde ne vero Moyses ab Apostolo Filius Dei dicitur, ac Christus? Christum distinguit Paulus a Moysæ, ut causam ab effectu, ut artificem ab artefacto, ut filium a servo; ait enim: *Amplioris gloriæ iste (Christus) dignus est haberi præ Moysæ, quanto ampliorem honorem habet domo, qui fabricavit eam; omnis namque domus fabricatur ab aliquo, qui autem creavit omnia, Deus est: Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tanquam famulus, Christus vero tanquam Filius in domo sua, quæ domus sumus nos &c.* Manifestum est ergo, Christum Dei Filium non dici præ adoptionis gratiam, sicut alii Sancti. Latius hæc persequitur D. Th. lect. 1. in laud. Epist. cap.

V. Quid & iis luculentius & validius, quæ ex pluribus Scripturæ locis collecta idem Angelicus singulatim premit, quæque in unam hanc argumentationem compingi possunt? Si ex non extantibus & ex nihilo factus Christus, quantumcunque ponatur, ceteris creatis rebus excellere, nec verus Filius, nec verus erit Deus, nec veri Dei proprio nomine dignus, nec diviniæ bonitatis, scientiæ, cæterarumque Dei perfectionum plenus, nec vero Deo proprie æqualis, eodem propterea, quo Deus verus, nec excipiendus honore. Ad percipiendam horum omnium veritatem nonne satis est, nosse, quantum verum Deum inter, & creatam quamlibet rem, ut ut

exi-

eximiam, intercedat, & quæ sit veri Filii germana notio? Vere & proprie ne Filius in viventibus dicitur, qui non est ex ipsa gignente substantia proleminatus? Verus ne etiam Deus, qui non ex ipsa Dei substantia seu natura sit, sed ex nihilo? Quid autem de Christo literæ sacræ & quidem perspicue, & explicatissime? Verum illum Dei Filium, verumque Deum, testatur expresse Joannes ep. 1. c. ult.: *Ut simus in vero Filio ejus Jesu Christo: Hic est verus Deus, & vita æterna: peculiare & solius Dei veri proprium nomen in illum conferunt Hieremias & Paulus, prior quidem c. 23. quod de Messia esse, apud Rabbios in confesso est: in diebus illis salvabitur Juda, & Israel habitabit confidenter, & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster, vel iustitia nostra, ubi in Hebræo, ait D. Th., habetur nomen Tetragrammaton, quod de solo Deo certum est dici: Messiz autem tribui, veteres Synagogæ Magistri annuunt, ut in dissert. de Messia probat Jaquelot p. 11. c. v., ubi & Recentiorum cavillationes elidit: Posterior autem ad Rom. 9.: Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus descendit in sæcula. Amen. & ad Titum c. 2. expectantes beatam spem, & adventum gloria magni Dei, & Salvatoris nostri J. X. Deitatis etiam & perfectionem omnium in Christo plenitudinem esse, negare aut dubitare quis potest, quum Paulus affirmet ad Col. 2., habitare in Christo omnem plenitudinem divinitatis, & ibid., in eo esse omnes thesauros sapientia & scientia absconditos, quum Christus ipse Jo. 16. asseveret, sua esse omnia, quæ Pater habet, & c. 17. ad Patrem hæc habeat: Mea omnia sua sunt, & tua mea sunt?*

Creatum ne etiam quidpiam, ut ut eximium, æquale esse, dicique Deo vere potest? Filius autem æqualis est Patri, ait Angelicus; Jo. enim 5. legimus: *Querebant eum Judæi interficere, quia non solum solvebat Sabbathum, sed & Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo: Verum est itaque, quod narrat Evangelista, Christum se Filium Dei dixisse, Deoque æqualem, Judæos propterea mortem ei moluros esse. Dubitare ne autem Christianus potest, quin verum sit, quod de se Christus dixit, quum ad Phil. 2. Apostolus scribat, non fuisse rapinam, quod æqualem se Patri esse, arbitratur est? Est ergo* Chignoli Tom. III.

Filius Patri vere æqualis: *Non est igitur creatura. Nonne demum, quod & naturæ luminis perspectum est, & l. 3. c. 8. c. 120. solidissime demonstrat Angelicus, soli vero Deo latræ honor & cultus exhibendus? Hoc autem excipendum Filium, petinde ac Patrem, annon est in divino eloquio testatissimum? Psalmum 71. de Messia esse, nonne contraus est Judæorum consensus, quod Thalmudicorum librorum, pluriumque ac insignium Synagogæ Doctorum relliquatione probat Huetius in Demonst. Evang. Prop. VII. ? Quid ibi de Christo? Dominabitur a mari usque ad mare... Coram illo precipient Ethiopis... Reges Tharsis, & insula munera offerent; Reges Arabum, & Saba dona adducunt, & adorabunt eum omnes Reges terra, omnes gentes servient ei. Item quod Psal. 96. scriptum est, Adorate eum omnes Angeli ejus, nonne ad Christum proprie pertinere, docet Paulus in ep. ad Heb. c. 1., Quum iterum introducti (Deus) primogenitum in orbem terræ dicit, & adorent eum omnes Angeli Dei, nec aliam loci hujus sententiam esse, Hebræi putant, & a R. Davide Kimchi traditum est? Sed & eo quid luculentius, quod Christus ipse Jo. 8. de se inquit; Pater... omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificat Patrem: Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum? Manifestum est igitur, Filium Dei verum Deum esse.*

VI. Decretorium postremo est, quod ex actionibus solius veri Dei propriis, quas Filio Dei sacræ literæ perpetuo tribuunt, D. Thomas conficit, argumentum. Quum enim commune sit Philosophorum essatum, actionem naturam consequi, exploratum est, non posse quidquam agere, quod alterius est proprium, nisi & natura ejus habeat. Ratiocinari e. c. um potest (quod hominis proprium est) qui homo non sit? Si ergo ea Filius efficiat, quæ a solo effici vero Deo possunt, verum illum Deum esse, necessario, consequitur. Ut autem constans est, creare, contriungere ac conservare omnia, peccata purgare &c. perfici a solo vero Deo posse, annuo item certissimum, hæc a Sacris Scripturis Filio Dei apertissime adscribi? Quam splendida, quam expressa, quæ Paulus ad Col. de eo c. 1. scribit! *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ: Quare? Quoniam in ipso condita sunt universa in cælis,*

lis, & in terra, visibilia, & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive Principatus, sive potestates (Angelos autem non aliter fieri posse, quam creatione, quæ infinitæ virtutis opus est, l. 2. c. g. c. 87. & alibi demonstrat Angelicus) omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant; & ad Heb. 1. portans omnia verbo virtutis sue, purificationem peccatorum faciens: Filius igitur Dei est divinis naturæ, non creatura.

Quoniam vero antiqui, ut & hodierni Ariani, ad eludendam hujus argumenti vim reponebant, hæc Filio tribui non ut principi causæ, sed ut instrumento, quod non propriæ, sed principis causæ virtute agit, perverfam hanc eorum glossam animadvertit Angelicus manifeste rejectam a Christo, qui Jo. 5. ait: *Quicumque ille (Pater) facit, hæc & Filius similiter facit*: Ut ergo Pater per se, & propria virtute operatur, ita & Filius. At propria hæc Filii virtus, num alia a Patris virtute & potestate? Ex eadem Christi locutione concludi, sapientissime monet Angelicus, unam eandemque esse Patris & Filii virtutem & potestatem; Non solum enim ait Christus, Filium operari *similiter sicut & Pater, sed eadem & similiter*. Quid tum inde? Non est ergo Filius instrumentum Patris, nam *quicumque* ille facit, non *similiter* Filius faceret, sed modo plane diverso, aliena scilicet virtute, non sua: Una ergo eademque Patris & Filii virtus sit, oportet, si *quicumque* ille facit, hæc & Filius *similiter facit*. Una ne vero eademque specie solum, an etiam numero? Quoties idem effectus a pluribus causis *similiter* est, in eadem convenire virtute plures illas causas necesse esse, Angelicus statuit, quæ una eademque virtus aut in pluribus divisa sit, oportet, ita ut ex pluribus imperfectis virtutibus tota una & perfecta virtus exargat, quæ edendo, ad quem lingulæ causæ adduntur, & cui nulla seorsim est par, effectui plene sufficiat, ut in pluribus navim trahentibus pater, omnes animi *similiter* trahant, quia tamen singulorum imperfecta virtus est, huiusque impar effectui, ex diversis eorum conatibus una omnium constatur virtus, quæ trahendæ navis sit satis, aut in pluribus indivisa, eademque in iis una, tota & perfecta. Qui germinam porro Dei ideam habet, ne suspicari quidem potest,

convenire Patrem & Filium in una virtute, quæ in utroque divina sit, deficiens, ac imperfecta, simulque junctæ virtutem confluit absolutam perfectamque, & efficiendis rebus parem; Dei Patris enim virtutem, ait D. Thomas, non *imperfectam* esse, sed *infinitam, ostensum est* l. 1. c. g. c. 43.: In una ergo Pater & Filius conveniant, necesse est, plane experta, & omnino perfecta virtute, eaque numero una eademque; nec enim absolutorum distinctionem divisionemque patitur summa Dei simplicitas, ut alibi demonstratum est: Sequitur ergo de necessitate, quod sit eadem numero natura & essentia in Patre & Filio. . . quum virtus sequatur naturam, Deique virtus ac potentia idem reapse sit ac ejus natura, hanc autem multiplicari non posse, ostensum sit l. 1. c. 42.: Est ergo Filius Patri vere consubstantialis, & protus æqualis.

VII. Ut pauca hæc ex tot iis, quibus D. Thomas veritatem hanc transiit, delibavimus, ita ab eodem mutuoabimur, quæ ad exponenda, quibus eam appetant Adversarii, Scripturarum testimonia maxime conducunt; neque enim solidius, nitidiusque quidquam ad ea cum Ecclesiæ doctrina consilianda collatum hæctenus est aut a superioribus D. Thoma Ecclesiasticis Tractatoribus, aut a posterioribus eo Theologis. His autem potissimum antiquos Hæreticos, Cherintum, Ebionem, Paulum Samosatænum, & Photinum impiam positionem suam confirmare nisos esse Scripturæ locis, in quibus & Sociniani procaciter triumphant, memorat ibid. D. Thomas c. 4., eo primum, quod Dominus Math. ult. ait; *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra*; nam si ante tempora Deus esset, potestatem ex tempore non accepisset. 2. Ad Rom. 1. Paulus de Filio scribit: *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem, qui prædestinatus est Filius Dei in virtute*: Quod prædestinatur, quod factum est, num æternum? 3. Idem Apostolus ad Phil. 2. de eo ait: *factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*: Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen: Obediendo itaque ac patiendo divinum sibi honorem, majoremque omnibus amplitudinem dignitatemque comm eruit. 4. Petrus publica in concione Act. 2. hæc de eo palam affirmavit: *Certissime ergo sciat omnis domus Israel,*

Israel, quia Dominum eum & Christum fecit Deus hunc Jesum, quem vos crucifixis: Deus itaque ex tempore factus, non ante tempora natus. Postrremo adduxisse eos refert in erroris sui confirmationem, quæ de Christo Scripturæ tradunt ad defectum pertinentia, puta quod fœmineo concubitus est utero, quod ætate profecit, quod ut ætatis, ita & gratiæ ac sapientiæ incrementa suscepit, quod iudicii se nescire diem confessus est, quod esuriit, quod lassitudine defatigatus, quod mortis terrore concussus, eaque demum sublatus, aliæque ejusmodi, quæ vero naturæ Deo convenire non possunt, hincque conclusisse, solo illum merito divinam sibi dignitatem comparasse per gratiam, non quod divina esset natura. Nuperimus Historia Populi Dei ex veteris novique Test. libris contextæ Auctor, cujus opera iteratis ab Ecclesiâ fulminibus protrita sunt, ad ea, quæ ex Petro & Paulo præci, ac hodierni Photiniani opponunt, latinis in dissertationibus, quas ad novi T. historiam attexit, & illa addit, quæ ad Mariam ab Angelo de nascituro ex ea Filio dicta c. 1. Lucas memorat: Ecce concipies in utero, & paries Filium. . . . Hic eris magnus, & Filius Altissimi vocabitur. . . . Ideoque quod nascetur ex Te sanctum, vocabitur Filius Dei.

VIII. At hæc nihil momenti ad Photinianorum propositum evincendum, respondet ibidem D. Thomas; *Constituimus enim in Christo Dei Filio post Incarnationis mysterium duas naturas, humanam scilicet & divinam; unde de eo dicuntur, quæ Dei sunt propria, secundum divinam naturam, & quæ ad defectum pertinere videntur ratione humane naturæ, ut infra plenius explanabitur c. scilicet 27. & sequen. Hinc ad singulorum refutationem aggressus c. 9. ait, Christi Domini verbis Math. ult. significari non datam ei nuperime potestatem omnem, sed quam ex æternitate cum natura simul a Patre acceperat, in eodem homine factæ apparere capisse per victoriam, quam de morte habuerat resurgendo. Legitimam hanc esse Dominici hujus dicti interpretationem, quis dubitet, quoniam Christus ipse Jo. x. dudum ante mortem resurrectionemque suam ipsam dixisset, nolle se oves suas, vitamque se eis æternam dare, nec fore, ut eorum aliqua periret, nec de manu sua quicquam eas raperet, quia quod sibi Pater*

dederat, majus omnibus est; quare ut nemo potest rapere de manu Patris, ita nec de manu sua, quoniam ipse & Pater unum essent? Ad hæc qui animum attenderit, herere num potest, quin una eademque Patris & Filii natura & potestas designetur, hæcque non post resurrectionem, sed ante sæculorum initia a Patre Filio communicata?

Et si, quod ex Apostolo ad Rom. 1. obicitur, strictim solideque ibidem diluat D. Thomas, lubet tamen, quæ lect. 2. in hæc Apostoli verba ille habet, exscribere, ut pateat, quæ ille eruditione esset, quamque Scripturas opportune versandi peritus. *Philus . . . segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat . . . de Filio suo. . . .* Circa hanc Filiationem tripliciter aliqui erraverunt; Quidam enim dixerunt, eum Filiationem habere adoptivam, ut Photinus, qui posuit, Christum initium summissee ex Maria Virgine quasi purum hominem, qui vitæ merito ad celebritudinem hanc pervenit, ut præ cæteris Sanctis Filius Dei diceretur. Sed secundum hoc Christo non comperet descensus ad humanitatem, sed magis ascensus ad divinitatem, contra id quod dicitur Jo. 6.: *Descendi de celo.* Quidam posuerunt, filiationem hujusmodi solum nuncupativam, sicut Sabellius, qui dixit, ipsum Patrem incarnatum, & secundum hoc Filium nominari, ita ut eadem sit Persona, & solum nomina sint divisa: Sed secundum hoc non comperet Filio, mitti a Patre, quoniam ipse dicat Jo. 6. *Descendi de celo. . . . ut faciam voluntatem ejus, qui misit me.* Alii vero posuerunt, ut Arius, filiationem hanc esse creatam, ita ut Filius Dei sit excellentissima creatura, ex nihilo tamen producta, postquam prius non fuerat: At secundum hoc omnia non essent per ipsum facta, ut dicitur Jo. 1., oportet enim esse non factum, per quem facta sunt omnia. Hæc etiam excluduntur per hoc, quod si gnanter addit Apostolus suo, idest proprio, & generato; Dicit enim Hilarius: *Hic verus & proprius est Filius origine, non adoptione, veritate, non nuncupatione, naturitate, non crebtione; procedit enim a Patre, sicut verbum a corde, quod pertinet ad eandem naturam, præsertim in Deo, ad quem nequit aliquid accidentaliter invenire; Unde ipse*

„Christus ait Jo. x.: *Ego & Pater unum sumus. Quod dicit unum, liberat te ab Ario: Quod dicit sumus, liberat te a Sabellio*, ait Augustinus.

„Statim tamen praedicti errores videntur patrociniū assumere per hoc, quod Apostolus dicit, *Qui factus est ei*; num enim confitentur aeternum sed factum. Sed per ea, quae adduntur, tollitur eorum intentio; Quod enim dicit, *qui factus est ei*, excludit dictum Sabellii: nam non potest esse Filius factus Patri, si sit eadem persona cum ipso, sed per Incarnationem erit filius Virginis: Quod vero subdit, *ex semine David*, tollit intentionem Photini: Si enim per adoptionem esset factus Filius Dei, non diceretur factus *ex semine David*, sed magis ex Spiritu Sancto, qui est Spiritus adoptionis, ut dicitur ad Rom. 8., & *ex semine Dei*, ut dicitur 1. Jo. 3. Quod vero sequitur, *secundum carnem* tollit intentionem Arii qui ponit eum factum non solum secundum humanam, sed etiam secundum divinam naturam. Hæc ille, qui ibidem isdem his Pauli verbis evidenter ostendit, damnari apertissime veteres, illos Hæreticos, qui circa ipsum Incarnationis mysterium errarunt, Nestorianos scilicet, Eusychianos, Apollinaristas, & Phantasiastas; sed de his alibi. Latissime etiam atque perspicue cum ibidem lec. 3. tam 3. p. q. 24. quæ de Prædestinatione Christi est, ar. 1. & 2., demonstrat, quod Paulus addit, *Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute, secundum humanam naturam* ad Filium pertinere; quod enim humana natura Verbo Dei uniretur, sicque homo posset Dei Filius vere dici, non ex humanis meritis, sed ex solius Dei prædestinantis gratia fuit.

o Monitri porro simile est, tam stupidos fuisse veteres, esse & recentes Photinianos, ut ex 2. ad Phil. & erroris sui confirmationem accerterent. Quod enim ad obterendos Photini, Arii, Nestori, Eusychetis, Valentini, & Apollinaris errores, ut sapienter animadvertit, evidenterque probat Angelicus ibid. lec. 2., efficacius argumentum, quam quod continens Pauli oratio suppeditat? *Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Jesu, qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinavit formam servi accipiens. . . . Propter quod & Deus exaltavit illum &c.* Ita tot-

ma seu natura Dei ergo quum esset, Deoque vere æqualis, examinavit semetipsum, quia humanam naturam assumpsit, id, quod erat, permanens, &, quod non erat, assumens, ideoque quod fuerit propter passionis meritum a Deo exaltatus, ad humanam naturam referendum est, in qua fuerat humilitas passionis, datumque ei nomen super omne nomen non donatum, quod non habetur, significat, sed quod omnes venerantur, subjectione operis, & confessione oris.

Plura, etque egregia ibid. addit lect. 3. ex Ambrosio, & Augustino, ostendens, his Pauli verbis ea mirifice consonare, quæ Petrus Act. 2. ait, Jesum scilicet a Deo factum Christum & Dominum secundum humanam naturam, in qua Filius Dei id habere cepit ex tempore, quod in natura divinitatis habuit ab æterno. Reliqua a Photinianis exaggerata, quæ ad defectum pertinent, non est, cur cordatum sollicitum habeant; de Filio Dei quippe dicuntur ratione humana natura, quam fide credimus ab eo assumtam, conjunctamque sibi in unitate Personæ.

Hæc si reputare secum animo voluisset inconsultus Hist. Populi Dei scriptor, ad confirmandum singulare paradoxum suum, quod præter Socinianos nemini uni Christianorum probatur, nec vero probari potest, Christum scilicet factum Deo uni in tribus Personis subsistenti, & extra se operanti verum naturalemque Filium ex tempore, nec ea contulisset quibus Sociniani abutuntur, quæque mox cum D. Th. diluimus, Apostoli testimonia, neque ea adiecisset, quæ Luc. 1. Angelus ad Mariam ait. Horum enim veram esse sententiam Theologi omnes agnoscunt, quam ex Augustino protulit D. Thomas, nascituro scilicet ex Virgine Sancto datam esse, ut Filii Altissimi vocaretur, & Deus esset, non per naturam, quia alia est natura Dei, & alia hominis, sed per gratiam nostræ adoptionis, sed unionis, ut simul esset Deus & homo. Mirum ne vero ab hujus, aliorumque plurium Scripturæ locorum germana intelligentia tam immaniter aberrasse hominem, cui propositum fuit, nullam traditionis rationem habere, aliamque protius viam ingredi ab ea, quam Patres, Interpretes, ac Theologi perfectum constanter sunt? Merito itaque, ut manus ejus contra omnes, ita manus omnium contra eum, ac præter soleam judicium, quo ad Ec-

Ecclesia non semel opera ejus proscripta sunt, exagitatus ille acerrime, & validissime a compluribus reclusus, ab Auctore præsertim operis: *Les Grands de Jesus Christ*, & *sa Divinité défendue* &c., ab Auctore op.: *Le P. B. J. convaincu d'Arianisme* &c. a D. de Fritziamen Sæssionensi Episcopo in *his Pass. instit.*, quos adire poterant, qui, in Beruieriano systemate quantum veneni lateat, & a Scripturarum veritate, Ecclesiæque perpetua doctrina quantum illud abhorreat, denotatum plene atque penitus habere velint.

IX. Quemadmodum autem ad dissolvenda Phorinianorum argumenta sola D. Thomæ doctrina usi percommode ac feliciter sumus, ita non alia nobis ad manum erit ad repellenda, quæ ex præcis Arianis prompta torqueri a Socinianis solent. In his potissimum Scripturæ sacræ documentis positam ab antiquis, quod & ab hodiernis Arianis sit, æris sui arcem, scribit D. Thomas l. 4. c. g. e. 6., in eo primum, quod Christus ipse Jo. 17. confessus est: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum: solus ergo Pater verus est Deus: Qui itaque alius a Patre est, Filius verus Deus esse non potest, ad quod confirmandum illud facit ad Timoth. ult. *Serues mandatum sine macula irreprehensibile usque in adventum D. N. J. X., quem suis temporibus ostendet Beatus & solus potens, Rex Regum, & Dominus Dominantium, qui solus habet immortalitatem* &c. Nonne Apostolus Deum Patrem ostendentem a Christo ostenso aperte distinguit? Solus ergo Deus Pater ostendens potens est, Rex Regum &c. solus immortalitatem habet &c. Solus ergo Pater Deus verus, non Filius. 2. Quid quod Filius ipse Patrem se majorem explicatè afferit Jo. 14., & Paulus 1. ad Cor. 15. scribit, *quoniam omnia subiecta fuerint Filio, tunc Filium ipsum subiectum fore Patri, qui sibi subiecit omnia?* Quomodo non sit ergo Patris & Filii majestas & magnitudo eadem, qui potest una atque eadem natura esse? 3. Minorem etiam Patre Filium esse, hinc vel maxime patet, quod illum a Patre mandata recipere, Patri obedire, a Patre mitti, Patrem precari, a Patre clarificari, doceri, juvari, Patri omnia accepta referre, non ejusdem cum eo potestatis, & scientiæ esse, seu certa non posse, & ignorare, quæ potest Pater, & solus sit, in Evangelio, & in Pauli Epi-*

stolis diserte, nec semel testatum sit. 4. Quomodo Filium creatum esse, in Scripturis expressum sit, Ecclesiasti. scil. 24. *Dixit mihi Creator omnium, & qui creavit me, requievit in tabernaculo meo* . . . *Ab initio & ante sæcula creata sum*, cui in mentem veniat, posse illum unius ejusdemque esse cum Deo creante naturæ? Quid si ibidem ex persona Sapientiæ dicitur: *Ego ex ore Altissimi prodii primogenita ante omnem creaturam*, & Paulus ad Colos. 1. *Filium primogenitum creature* dicit? Pater hinc, obtinere illum quidem primum inter creata gradum, iis tamen annumerari, & in eandem cum iis ordinem redigi. Postremo quomodo Christus ipse præ Discipulis Patrem orans Jo. 17. dixerit: *Ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut & nos unum sumus*, declaravit apertissime, se longe alterius esse a Patre naturæ, creatum, Patrique subiectum. Num enim eo spectare præcaud poterat, ut Discipuli unum sive inter se, sive cum Patre per essentialitatem essent? Sanæ mentis homo id ne suspicabitur quidem. Rogans itaque, ut unum essent Discipuli, sicut ipse unum cum Patre erat, non aliam sibi cum Patre esse significavit, quam voluntatis affectionisque societatem ac communionem.

X. Qui octavum l. 4. c. g. caput totum a D. Thoma, in explicandis, quæ Arius perversè torquebat, Scripturæ testimoniis positum legerit, non poterit, non vehementer Angelicum & prope divinam hominis ingenium, summamque Scripturarum peritiam demirari, & non agnoscere, nihil reponi posse aptius, verius, ac solidius. Summam ejus dabimus, neque enim vacat integrum, quippè longissimum, describere, et si ejus sint aurea verba omnia, & cedro digna. Prænotat, quomodo adversari vero verum non possit, quæ ex Scripturis veritatis ad errorem suum confirmandum ab Arianis contorta sunt, eorundem positioni ne minimum quidem suffragari. Quomodo enim eandem numero Patris Filique naturam esse, secundum quam uterque verus dicitur Deus, ex divinis Scripturis pateat, (quod ipse c. 2. & 3. jam consecerat), Pater & Filius non duo Dii fuit, oportet, sed unus Deus; aliqui esset in utroque dispersita Deitas, ut in duobus hominibus divisa, & alia numero est humanitas, quod a divina simplicitate quam longissime alienum esse.

l. 1. c. 22. jam demonstrarat. Una itaque in Patre & Filio divina natura quum sit, eos unum Deum esse, necessario consequitur, ac licet utrumque constitemus Deum, a doctrina tamen, quam & rationibus firmavit & auctoritatibus l. 1. c. 43., de uno solo Deo ne latum quidem unguem recedimus, & licet unus & solus sit verus Deus, de Patre tamen & de Filio hoc vere predicari, satemur.

Ejus itaque, quod Christus ad Patrem ait, ut cognoscant te solum Deum verum, non ea est sententia, quam Ariani comitenti sunt, solum Patrem, excluso Filio, verum esse Deum, quod Scripturis manifeste contrarium est, sed eam, quae sola vera est, Deirarem Patri convenire, quin tamen ab ea Filius excludatur; quare non ait Dominus, Ut cognoscant te solum Deum verum, quasi solus ipse sit Deus, sed ait, ut cognoscant Te, adiecitque solum Deum verum, ut Patrem, cuius se Filium palam conuantiabat, Deum esse, declararet, qui vere habet, quae sola vera est, Deitatem. Tantum autem abest, ut ab hac Filius arceatur, ut magis eam Filio convenire, perspicuum sit; verus enim Filius ejusdem cum Patre naturae sit, oportet. Hinc Johannes idem ep. 1. c. ult. quasi haec Domini verba exponens, utrumque vero Filio attribuit, quod 17. Evang. sui c. de Patre a Christo dictum commemorat, verum scilicet Deum esse, & vitam aeternam; scribit namque, ut cognoscamus verum Deum, & finis in vero Filio ejus J. X.: hic est verus Deus, & vita aeterna. Fac etiam, Christum solum Patrem verum Deum confessum esse: Num a veræ Deitatis communione Filius intelligendus esset exclusus? Quum Patrem & Filium unum esse Deum, superius evictum sit, quidquid ratione Divinitatis de Patre dicitur, perinde est ac si de Filio diceretur, & vicissim; Quia enim Christus Math. 11. inquit, Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem, quis novit, nisi Filius, num a sui cognitione Pater intelligitur excludi, vel Filius?

Eundem esse Apostoli verborum sensum, evidenter ostendit, adnotans, non Patrem nominatum a Paulo, sed quod Patri Filioque commune est; Nonne enim & Filius beatus & potens, quum & ipse sit vita aeterna, & quacunq; Pater facit, similiter faciat? Nonne & ipse Rex Regum & Dominus Dominiantium, quum de eo Apoc.

19. scriptum sit: Vestitus erat veste aspersa sanguine, & vocabatur nomen ejus Verbum Dei, & habet in vestimento, & in saemore suo scriptum, Rex Regum & Dominus Dominiantium? Num & ab immortalitate Patris removetur Filius, qui & vobis suis vitam aeternam dat, & Jo. 11. credentibus in se aeternae mortis promittit immunitatem aens, qui credit in me, non morietur in aeternum? Annon & ipse perinde ac Pater, invisibilis, quem nemo hominum vidit, nec videre potest, quum Matth. 11. dicat, Nemo novit Filium, nisi Pater? Quid si aspestabilis apparuit? Hoc secundum carnem factum est, secundum Deitatem autem invisibilis est, sicut & Pater; quare ibid. ait Apostolus: manifeste magnum est pietatis Sacramentum, quod manifestatum est in carne. Num demum cogimur, Apostoli verba de solo Patre interpretari, quod scribat, Quem suis temporibus ostendit &c., quasi vero alium, ab offenso ostendentem esse, necesse sit? Nonne & ipse se Filium ostendit, qui ait Jo. 14. Qui diligit me, diligitur a Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum? Nonne & Filium rogamus: Domine Deus virtutum converte nos: ostende faciem tuam, & salvi erimus? Psal. 79.

Ejus vero, quod Christus ait, Pater major me est, quis sanior Interpres Paulo ipso? Quum majus referatur ad minus, Christi dictum intelligatur, oportet, secundum quod factus est minor. Alia ne vero ratione Patre minor factus est, quam quod, in forma Dei aequalis Deo quum esset, exinanivit semetipsum formam servi accipiens? Mirum ne vero, majorem Filio Patrem hoc nomine, quo & ab Angelis eum minoratum idem Apostolus ad Heb. 2. testatur, Eum, aens, qui modico ab Angelis minoratus est, vidimus Jesum propter passionem mortis gloria & honore coronatum? Hoc etiam solo nomine Filium, a Paulo subjectum Patri dici, nonne ex Apostolica orationis contextu patet? Ait ibi Apostolus, per hominem, Adamum nempe, mortem, & per hominem, Christum, scilicet, resurrectionem mortuorum. . . . resurrectionem, quemque in suo ordine, primum Christum, deinde eos, qui sunt Christi, deinde finem, quum tradiderit regnum Deo & Patri, oportere autem eum regnare, donec ei subiecta fuerint omnia, quum vero fuerint ei subiecta omnia, tunc & Filium ipsum subjectum fore Patri, qui

se

sibi subieci omnia. Annon evidens itaque, Filium Patri subiectum, secundum quod est homo, sic enim mortuus est, & resurrexit, & inimicam destruxit mortem? Subiectum autem illum, in qua Deus est, Patri, quis dixit, quam secundum divinitatem omnia faciat, quæ facit Pater, omnia etiam ipse sibi subiciat, ut ad Phil. 3. idem Paulus affirmat, Salvatorem; in quem, expectamus D. N. J. X., qui reformabit corpus humilitatis nostræ configurationem corpori claritatis suæ secundum operationem, qua etiam possit subicere sibi omnia?

Tot illa vero, quæ sunt ab Arianis & divino eloquio congesta, Patrem scilicet Filio præcipere, obedire Patri Filium, ad Patrem preces fundere, a Patre mitti &c. in Filium duntaxat cadere, qui homo est, nonne in Scripturis apertum? Quid sibi mandasset Pater, nonne Christus Jo. 14. luculenter exposuit, quum ait: *Ut cognoscat mundus, quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio, surgite, amicus hinc?* Quo? Ad ponendam pro humani generis salutem vitam? Patienti autem morieudique mandatum, quod impleturus obviam hostibus suis sponte processit, annon manifestum est, Filio non competere, nisi secundum humanam naturam? Quum & factum illum fuisse obedientem Patri usque ad mortem, mortem autem crucis, scribat Apostolus ad Phil. 3., dubitare quis potest, quin in iis solum, quæ ad humanam naturam pertinent, obediens fuerit Patri Filius? Secundum hanc etiam fufas a Filio ad Patrem preces, nonne Apostolus ipse ad Heb. 5. indicat apertissime, *Qui in diebus, ægens, carnis sue preces supplicationesque ad eum qui possit illum salvum a morte facere, cum clamore valido & lacrymis offerens, evadit pro sua reverentia?* Nonne & idem Apostolus declarat, quia ratione dicatur missus a Patre Filius, quum ad Gal. 4. ait: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere?* Eatenus ergo missus dicitur, quatenus ex muliere factus: convenire hoc autem ei secundum carnem assumtam, nonne exploratum est? Sed de hoc iterum infra, quum de Divinarum Personarum missione.

Quid etiam, si clarificari, suscitari, exaltari a Patre Filius dicitur? In humanam solum, quam induit, naturam hæc cadere, in sacris literis expressum est. Nonne etenim ipse professus Jo. 17. claritatem

apud Patrem se habuisse priusquam mundus fieret? Hoc ergo postulavit a Patre, ut æterna sua claritas, quæ carnis infirmitate fuerat occultata, per carnis glorificationem, & miraculorum operationem manifestaretur in fide credentium populorum. Nonne & in sacris literis testatissimum, suscitatum a Patre eum, qui in carne passus & mortuus, exaltatus, qui humilissimus semetipsum factus obediens usque ad mortem? Quod ergo Pater Filium clarificari, suscitari, exaltarique, argumento est, minorem Patre Filium secundum humanam naturam. Ceterum in forma Dei esse illum Patri æqualem, eandemque ejus ac Patris virtutem esse atque operationem, in ipso divino eloquio nonne apertum est? Ipse, quæ Deus, propria se virtute exaltat, ut Psal. 20. scriptum est: *exaltare Domine in virtute tua: ipse se suscitavit, ut ex iis patet, quæ Jo. x. dixit: Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam: non ipse se solum, sed & Patrem clarificat, quemadmodum Jo. 17. ait Pater clarificet Filium tuum, ut & Filius tuus clarificet te, non claritatem ei dando, sed eum mundo manifestando.*

Ex quo autem Pater Filio dat, Filios Patri omnia accepta refert, eum indigens Filius? Ex quo audit & docetur a Patre, num ignorans? Ex quo non potest a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem, num infirmus? Nihil excellentius D. Thomæ responso. Quod Pater dare Filio dicitur, solam Filii denotat æternam generationem, quæ naturam ipsam suam communicavit Filio Pater, quod potest ex eo ipso, quod datur, intelligi, quum Jo. x. Dominus dicat: *Pater quod dedit mihi, majus omnibus est.* Quid autem omnibus majus præter divinam naturam? Hanc sibi a Patre vere datam Christus ibidem locupletissime probat ajans, neminem posse de manu sua oves rovere, quia quod fuit sibi a Patre datum, majus omnibus est, & quia nemo potest eas rapere de manu Patris. Vera ne hæc nisi majus hoc omnibus, quod accepta a Patre, Deitas ipsa esset, & ipse plane æqualis Patri? Verum quid plura; quum ad hoc clarus explicandum continenter adiciat: *Ego & Pater unum sumus?* Ex hoc igitur, quod sibi Patrem dedisse, asserit Christus, se verum Filium a Patre distinctum consistit contra Sabellium; ex magnitudine vero ejus, quod datur,

datur, se Patri confiteatur aequalem, ut Arius confundatur.

Quid sibi autem ea volunt, quæ in Scripturis legitimæ, Filium audire a Patre, Patrem Filio agenda demonstrare? Quam ex divinæ simplicitatis idea pateat, naturam in Deo idem profus ac intelligentiam esse, nonne Deitatis communicatio & divinæ intelligentiæ communicatio est? Huius propterea communicatio potest demonstratio, seu locutio, vel doctrina dici, & quia Filius a Patre nascendo Deitatem accepit, dicitur a Patre audivisse, Pater ei demonstrasse, vel si quid simile legitur in Scripturis. Num iccirco Filius prius nesciens, & postea doctus a Patre? Quam r. ad Cor. 1. confiteatur Apostolus Christum Dei virtutem & sapientiam, fieri ne potest, ut sapientia sit ignorans, aut virtus infirma? Infirmus ne vero Filius, quia non potest a se agere quidquam? Quum in Deo agere aliud non sit quam esse, Deique actio ipsa ejus natura sit, ita dicitur Filius non posse a se agere, sed a Patre, sicut non potest a se esse, sed solum a Patre, alioqui Filius non esset, si esset a se. Quid porro? Est Filius neque sit, neque agat a se, quia tamen unam eandemque, quæ Patris est, naturam, idemque & virtutem accipit, per se est, & per se operatur; per naturam enim, quam accepit a Patre, vere est, & per eandem agit, quod Christus ipse Jo. 5. palam significavit; quum præmisisset enim, non posse Filium a se quidquam agere, ut doceret, licet non a se, per se tamen illum operari, subiecit: *Quæcumque ille (Pater) fecerit, hæc & Filius similiter facit.*

At soli Patri, ajunt, Christus ipse, & supremi judicii dici & horæ cognitionem, & distribuendarum celestium sedium portetiam adscribit ajens Math. 24. *De die autem illa & hora nemo scit, neque Angeli in cælo, neque Filius, nisi Pater, & Math. 20. Sedere ad dexteram meam vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo.* Ad primum testimonium, quo non Ariani solum, sed & Agnostæ & Calvinus abusi sunt, multa reposuimus nostris in Prælect. de Deo homine factio Propos. vi. Conclus. 111. preste nunc breviterque cum D. Th. respondemus. Qui poteit adventus sui horam Filius ignorare, in quo sunt omnes, teste Apostolo, thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, quique, quod sine

modo majus est, Patrem scilicet, perfecte cognoscit? Filius itaque inter homines homo constitutus ad modum ignorantis se habuit, dum Apostolis non revelavit, ac quemadmodum, confueto Scripturarum loquendi more, scire & nosse aliquid Deus dicitur, si præstat, ut ab hominibus cognoscat, sic contra nescire Filius dicitur, quod non facit, nos scire. Est in germano secundi testimonii sensu professendo multus & disertissimus D. Thomas, ex quo pauca hæc nobis satis superque erunt. Quum expressa Evangelii testificatio dubitare non sinat, quin, qui ovis suis vitam æternam dat, qui extremam mandandi die has a dextris, hædos autem statuat a sinistris, qui & in cælos profectus est, ut Apostolis in demo Patris sui pararet locum, auctoritate absolute polleat aliquos sibi ad dexteram, alios ad sinistram collocandi, sive utrumque ad differentem gloriæ participationem, sive prius ad gloriæ, posterius referatur ad pœnam, manifestum est, iis Christi Domini verbis non eam subesse sententiam, quam iis novi, veterisque Ariani perverte subjiciunt. Quæ ergo legitima, atque vera? Verbi propositi sensus, ait rectissime D. Thomas, ex præmissis sumatur, oportet. Quo freta Mater Filiorum Zebædæ postularat a Christo, ut liberorum suorum alter ad ejus dexteram, ad sinistram alter sederet? Ad hoc petendum mora videbatur ex quadam fiducia propinquitatis carnalis, quam habebat ad hominem Christum. Quid autem Dominus? Non respondit, suum non esse, regnum cælorum dare, neque enim ait, non est meum dare alicui, sed vobis, iis scilicet, pro quibus rogabatur, eoque nomine, quo Mulier adducta fuerat adrogandum, cognationis nimirum, sed quibus paratum erat a Patre secundum prædestinationem æternam, quam Christi, quæ Deus est, Deique Filius, perinde ac Patris esse, mox laudatis Evangelii testimoniis evincitur.

Quid autem in Ecclesiastici verbis est, quo sustentare errorem suum adversarii possint? Ratum ne & constans, spectare illa ad Filium Dei, qui Sapientia dicitur? Referri illa percommode posse ad Sapientiam, quam Deus in res creatas infudit, colligit D. Thomas ex ejusdem Eccl. verbis c. 1. *Ipsa creavit eam (Sapientiam) in Spiritu sancto, & effudit illam super omnia opera sua.* Nonne & de humanitate a

te a Verbo assumta intelligi recte possunt, huncque reddere, quem D. Thomas notavit, sensum: *ab initio, & ante facta creata sum, idest praevisa, creatura unari*? Nequeant illa tamen nisi de Sapientia, quae Dei Filius est, explicari: Quid tam? Quod Sapientia, ait praclare D. Thomas, & *genita, & creata* dicatur, divinae generationis modus, cujus infinita perfectio nequit uno vocabulo satis exprimi, designatur; Per generationem enim genitum gignentis naturam accipit, *quod perfectionis est*, at in iis, quae apud nos sunt, generationibus gignens ipse mutatur, *quod imperfectionis est*; in creatione autem non mutatur quidem creans, sed creatum creatis naturam non accipit. Dei Filius itaque creatus dicitur & genitus, ut ex creatione immutabilitas Patris, ex generatione autem naturae in Patre & Filio unitas intelligatur, quam hujus loci interpretationem profert Hilarius in l. de Synodis, atque ab aliis ante se adhibitum. Quia vero Filius *primogenitus creatura* dicitur, num in eodem est ordine, quo res creatae? Quia a Patre est, accipitque a Patre, a quo creata quaeque sunt, & accipit, *primogenitus* appellatur, quia tamen solus eandem Patris naturam accipit, secus autem cetera, non *Primogenitus* tantum, sed & *Unigenitus* dicitur *propter singularem accipiendi modum*.

In Praelect. de Deo Homine factio late resellimus Propos. v., quae ad eludendam locupletissimi illius testimonii vim, *Ego & Pater unum sumus &c.* Adversarii commentum sunt, & quae ex integra capitis serie adversus Ecclesiae doctrinam argumenta constant. Pauca addemus ex D. Th. ad dissolvendum, quod prout ex Christi precibus ad Patrem, ut Discipuli unum sint &c. Quis neget; Patrem & Filium unum eo modo esse, quod Discipuli unum sint, oportet, *scilicet per amorem*? Hic tamen unionis modus unitatem essentiae non excludit? Imo magis eam demonstrat, quomodo Jo. 3. Christus ipse dixerit: *Pater diligit Filium, & omnia dedit in manu ejus*. His autem vobis in Filio Deitatis plenitudinem esse, conficitur? Omnia ne dedisset Filio Pater, nisi & ipsam ei suam naturam communicasset? Etsi alia non pauca soleant de Scripturis testimonia Sociniani torquere, nullum tamen est, quod non aliquo ex praedictis D. Th. responsis facillime dissolvatur. Tot ea quoque, quae

ex Antenicenis praesertim Patribus urgere soleat, speramus, a vobis dilutum iri feliciter in ea, quam infra suscepturi sumus, laudatorum Patrum fidei defensione. Nec de Vvolzogenii, Crellii, aliorumque sophismatis solliciti erimus; plerique enim Praelect. 111. u. v. & vi. jam extricavimus, reliqua infra, quum de divinis Processionibus.

PRÆLECTIO V.

De Spiritu sancti Divinitate.

I. Quum l. 2. de Trin. Hilarius praeclarissime scripserit, *De Spiritu sancto nec tacere oportet, nec eloqui necesse est, sed silei a nobis, eorum causa qui nesciunt, non potest, qui sile de illo possumus, quem pessimi Sociniani non nesciunt solum, sed & praefacte rejiciunt*? Hi enim, qui nullum fere non recoxerunt veterum Hæreticorum errorem, Saducæorum, qui dicunt, *resurrectionem non esse, neque Angelum, neque Spiritum, & Macedonianorum, qui eandem a communionem Deitatis extrusum ad creatam amandant, impietate pleno pectore exhaurit, pugnacissime perneant, Spiritum sanctum Personam subsistentem esse a summo vero Deo distinctam, unamque esse volent Dei Patris extra se operantem virtutem, atque energiam, seu divinam ipsam omnipotentiam in regendis ac sanctificandis hominibus occupatam, quod Faustus Socinus in primis in priori contra Spiritum Sanctum libro, seu in *explanatione locorum*, quae pro ejus Divinitate adferuntur, & in l. contra Vieum, & Vvolzogenium in l. de tribus in una Deitate Personis late persecutus sunt. Divina autem Scriptura auctoritas non solum nobis in divinis Patrem & Filium annuntiat, sed his duobus Spiritum Sanctum connumerat, ait D. Thomas, qui l. 4. c. g. Spiritum Sanctum subsistentem Personam a Patre & Filio re distinctam c. 18., & verum Deum esse utrique prorsus æqualem, c. 17. Incensibilissime probat, & c. 23., quae Pneumatomachi adversus hæc dogmata opponunt, refutat valissime ex quo, ut hætenus (neque enim peti alius de firmitate possunt) & confirmandæ veritatis momenta, & ad Socinianorum capitunculas responsa promemus.*

II. Efficacissima primum est demonstratio

stratio, quam D. Thomas, ad probandum Spiritum sanctum Personam in eadem Deitate, qua Pater & Filius, subsistentem esse, ex iis instruit, quæ Math. ult. Christus ad Apostolos ait: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, &c.* ex 1. Jo. 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt;* ex 2. deum ad Cor. ult. *Gratia D. N. J. X., & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus semper cum omnibus vobis: amen.* Nisi enim & Spiritus sanctus, perinde ac Pater & Filius, vera esset subsistens in Deitate Persona, qui posset Patri Filioque connumerari, & tertius vere dici? Quam ipso naturæ lumine constet, ex iis, quæ non re ipsa distincta, sed unum idemque sunt, numerum non conforgere, qui jam tres erunt in celo testimonium dantes a Joanne laudati, si non aliud Spiritus sanctus sit, quam divina ipsa virtus, efficacia, atque omnipotentia, quam unum idemque re esse cum divina natura, seu vero & summo Deo, ipsa divinæ simplicitatis idea exploratissimum facit? Nihil ergo magis a Scripturarum testimonio alienum, quam positio Socinianorum.

III. Eiusdem efficacitatis est altera, quam ibidem constat ex iis, quæ Christus Jo. 15. & 16. de Spiritu sancto habet, *Spiritum eum veritatis appellans, qui a Patre procedit, qui a Patre & Filio mittitur, qui de eo, quod Filius est, accipit;* hæc enim nomine falsa sunt, oportet, si non sit ille Persona subsistens a Patre & Filio re distincta, sed sola Dei veritas & efficacia ad hominum bonum intenta? Si Dei summi virtus duntaxat est, & efficientia, ipsamet summi Dei natura sive essentia reapse est: hæc autem num a Patre procedit? A Patre Filioque num mittitur? De Filio num accipit? Examine in re tam rata & perspicua erit demonstratio querenda, non posse scilicet, qui procedit, ab eo, a quo procedit, mittentem a misso, accipientem ab eo, a quo accipit, reipsa non distinguere? Nunc propterea exploratum & constans, si non sit Persona subsistens, nisi a Patre & Filio vere distinguatur, non posse illum a Patre procedere, ab eodem & a Filio mitti, & ab hoc accipere, falsa iccirco esse, quæ de eo nobis a Christo sunt tradita? Hinc & illud revocandum est, quod Prælect.

11. n. VIII. & IX late versavimus ex Jesaia 48. promittit: *Et nunc misi me Dominus, & Spiritus ejus;* nihil enim adversus illud, nisi inane & puerile reponi potest.

IV. Cæterum, quia horum omnium ut luculentissimum, ita & Adversariis molestissimum est, quod ex 1. Jo. c. ult. recitavimus, *Tres sunt, qui testimonium dant in celo &c.*; ex eo eum manifeste ostenditur, ait D. Thomas, quod Spiritus sanctus non solum sit Persona subsistens, sicut Pater & Filius, sed etiam cum eis essentia habeat unitatem, mirum, quanta ad fraudandam ejus viam contentione Sociniani consili sint. Contendunt primo, vericulum hanc insinueram & spurium esse, nec nisi Amanuensium aut officiantia, aut dolo malo in laudatum Jo. caput irrepsisse, quod ut probeat, exemplaria plurima Græca Hieronymo ipso antiquiora appellant, a quibus controversus hic versus abest, & veterum Patrum silentium urget, quorum nemo adversus Sabellianos & Arianos eo versu pugnavit, quo tamen nullus ut clarior, ita ad obtinendam, quam orabant, causam efficacior nullus. Quid si detur, genuinum illum esse, non assutum? Tota, quæ ejus esse putatur, efficacia plane eliditur versu octavo: *Et tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres unum sunt:* Posterorum horum unum tria supposita? num vere natura una? Nec priorum itaque, Patris scilicet &c. Personæ tres reipsa distinctæ, neque una absolute Deitas ac essentia.

V. Ne videamur aliena responsa parvi pendere, paucis, quid ad hæc reponi communiter a Nostratis solet, exponemus, perperam nimirum ab Adversariis effici, vericulum hunc adulterinum esse, quod eum plurima exemplaria Græca non habeant; nam extare illum in pluribus, iisque antiquioribus optimisque notæ, testes sunt, quos non possunt Adversarii suspectos habere, Laurentius Valla, Robertus Stephanus, Erasmus, Calvinus, Beza, Grotius & Simonius, ab iis, a quibus adest codicibus, abraham fuisse Hæreticorum fraude, quam notavit Hieronymus in Prol. Canon. epist. ajeus, indeles Translatores in fidei veritate multum errasse, dum tria illa vocabula duntaxat, aquæ nimirum, sanguinis & spiritus in suis editionibus posuerunt, Patris, Verbi,

bi, & Spiritus sancti testimonium omit-
tentes, falso demum ac imperite jactari
veterum Patrum silentium, nam hu-
jus versiculi mentio ac usus occurrit apud
Tertullianum in l. adversus Praxeam pri-
mum Trinitatis capitalem hostem c. 20.,
Cyprianum in l. de unit. Eccl., Enge-
nium Carthagin. Episcop. in Profess. fi-
dei, Victorem Vitensem, Vigilium Ta-
piensem, ad quos addendi Athanasius
Africanus Ecclesiae Episcopus Hierony-
mo verusior, Italica iecirco nondum
ab Hieronymo emendata versione usus,
& Cassiodorus Hieronymo quidem po-
sterior, qui tamen verum hunc non ex
vulgata Hieronymi, sed ex antiquissimis
& probatissimis codicibus ab se summa
diligentia conquisitis depremit, ut ex libro
Complexionum ejus nuper a March. Scipio-
ne Maffei vulgato appareat.

Sunt haec vere scireque dicta: lubet ta-
men ex integra Epistolae Jo. serie, ac
quinti ejusdem capituli scopo momentum
petere, quo versiculum hunc genuinum
esse, certo conficitur. Nemo dubitat, quin
Joanni propositum in hac Epistola fuerit,
Simonianos, qui Christo veram humani-
tatem, Ebionas & Cherintianos, qui
vetam eidem Deitatem eripiebant, refutare,
ac ostendere, Christum Jesum verum esse
Dei simul, & hominis Filium, non ex
Deo propterea esse, sed mendaces, *Anti-
christos & seductores*, qui *solvunt Jesum*,
seu Deitatem ejus a solida humanitate se-
jungunt, eum contra vere victorem mun-
di, qui *conficitur, quoniam Jesus est Filius
Dei*. Verè hujus humanitati testimonium
perhiberi ait a *Spiritu*, quem cruci suffi-
xus emisit, ab *agua & sanguine*, quæ ex
transiitio ejusdem jam demortui latere
promanarunt, Deitati autem a *Patre*,
qui Christum dilectum Filium suum esse, in
Jordane & in montis vertice declaravit,
a *Verbo*, quod verum se Dei Filium præ-
dicatione & miraculis apertissime com-
probavit, a *Spiritu demum S.*, qui *corpore-
ali specie descendit sicut columba in ipsum*.
His, quæ in legentium laudatum caput
oculos itatim incurraunt, manifesto efficitur,
hanc, de quo nobis Sociniani librem
interant, verum sincerum esse, & neces-
sario retinendum, nisi quis stulte aut im-
pie velit, declinasse Apostolum ab insti-
tuto, nec propositum perfecisse; fac enim
unum spiritum, aquæ & sanguinis de Chri-
sto testimonium, vers. 8. a Joanne memo-

ratum, quid illud ad veram Christi Dei-
tatem, quam tamen perinde ac solidam
humanitatem in Christo esse, sibi Joannes
sumperat demonstrandum? Sui certe ille
immemor, & propositi oblitus, si de utraque
in Christo credenda corde, & labijs confien-
da natura, divina scilicet & humana, sermo-
nem instituens, incumbenque ad persuaden-
dam utriusque in Christo jungendam neces-
sarietatem, in expendendo, quod vere Christi
humanitati spiritus, aqua & sanguis red-
diderunt, testimonio rotus fuerit, præter-
missa præcipua instituti parte, quam Ebi-
onitarum & Cherintianorum impietas in
tantam ea ætate contentionem addaxe-
rat.

At non oblitus est ille sui, sed con-
stanter in proposito susceptoque consilio
permanens, imo versiculis nono & decimo
ea addidit, ex quibus coeleste Patris, Ver-
bi & Spiritus sancti de Christi Deitate
testimonium ab eo ver. 6. fuisse præmis-
sum, necessario concluditur: ait enim .
*Si testimonium hominum accipimus, seu
terrestri spiritus, aquæ & sanguinis testi-
monio freri Christum verum hominem
credimus, testimonium Dei majus est, quoniam
hoc est testimonium Dei, quod ma-
jus est, quoniam testificatus est de Filio
suo, seu multo potius firmitusque Chris-
tus idem verus Dei Filius, Deusque
verus nobis credendus est, quod infinito
intervallo coeleste de eo Patris testimo-
nium terrestri præstat, quod vel ipso na-
turæ lumine patet: Eadem habet v.
10., gemina v. 11. Quam recte porro,
quam apte posteriora hæc cum prioribus
cohaerescerent, quam prudenter Joannes
coeleste divinitusque testimonium versicu-
lis nono & decimo memorasset, illud-
que terrestri antecellisset, si hujus solum
explicata mentione superius habita, &
coelesti, quod summi ad efficiendum, quod
proposuerat, momenti erat, testimonio
ne verbum quidem habuisset! Ex iis et-
iam, quæ versu sexto præmitterat, nonne
evidentissime constat, huiusmodi, sibi-
que non constantem orationis seriem fore, si
quæ veris sepius retinenda contendimus,
a Joanne vere fuerint prætermittenda? *Quis
est, qui vincit mundum, ita vers. 5. & 6.,
nisi qui credit, quoniam Jesus est Filius
Dei? Hic est, qui venit per aquam & san-
guinem Jesus Christus, non in aqua so-
lum, sed in aqua & sanguine, & Spiritus
est, qui testificatur, quoniam Jesus est**

veritas . . . & tres sunt, qui testimonium dant in terra, Spiritus &c. Hæcne apte contexta, & cum prioribus idonee colligata? Quid terrestre Spiritus, aquæ & sanguinis testimonium confert, ut Jesum Filium Dei & veritatem esse credamus? Verum hæc hominem probant, &, si sola afferantur, a Deitatis Christi fide animam potius vocant. Quo etiam particula illa conjungendi vim habens, quæ versui octavo præponitur: *Et tres sunt, qui testimonium dant in terra?* Quam congrue, quam naturalis posterioris hujus connexionis cum priori: *Et Spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas*, inter quæ Sociniani nihil medium esse, perpendunt! Ne ergo ineptuisse Joannem, atque ab uno ad alterum incondite transivisse dicamus; fatendum est, integram & continentem orationis texturam, atque Apostoli propositum postulare, ut versum septimum, line quo nec coherescit oratio, nec persequitur Apostolus institutum, non ascitum atque adulterinum, sed naturalem sincerumque agnoscamus.

Quam inscite vero ac pueriliter, versu hoc, si legitimus fuerit, non naturæ unitatem, sed unam voluntatis affectionisque concordiam designari, Adversarii iuterant, ex instituta a Joanne Patrem, Verbum, & Spiritum S. inter, ac Spiritum, seu animam, aquam ac sanguinem comparatione, erit cuique perspectum, qui secum animo reporet, in exemplis ab humanis terrenisque ad divina traductis plus dissimilitudinis esse, quam convenientiæ, quod infinitum sit inter ea intervallum. Quid ergo, si aqua, sanguis & spiritus, nec una simplex & individua ejusdem hominis substantia sunt, nec tria invicem reapse distincta supposita? Idemne ferri de Patre, Verbo, & Spiritu S. judicium, recta ratio patitur? Num necesse est, esse cum divinis creata plane æquata, & usquequaque quadrare? Jam nec inter ea, quæ ejusdem ordinis sunt, vix ac ne vix quidem insitui poterit comparatio, nec excogitari proportio, nec exemplum ex iis sumi, quod ad alia transferatur, si omnia paria sint, oporteat. In quo ergo posita ab Joanne ecclesie inter ea terrestres testimonium analogia? Quod, ut, qui illud veræ Christi Deitati in calo perhibent, vnius ejusdemque substantiæ sive naturæ sunt, sic, quæ in terra veram Christi humanitatem adstruunt, ad ejusdem huma-

næ naturæ substantiam pertinent, ac in unius humanæ naturæ substantia sunt; discrimen tamen utraque inter immensum; Patris enim, Verbi & Spiritus S. una est omnino simplex, & individua omnino substantia, quod Deus spiritus purissimus sit, cujus nullæ sunt partes, spiritus autem aquæ & sanguinis una sit substantia *per compositionem*; humana enim natura concretum quidpiam, ex partibus constans, atque dividuum. Ceterum, qui Vulgatæ auctoritatem nanci sciunt, & uni primigenio Græco textui fidendum, exclamant, in quo græco exemplari ea octavi versiculi verba, quæ tam acriter urgeat ad efficiendum non aliam Patris, Verbi, & Spiritus S. unitatem esse, quam quæ Spiritus, aquæ, & sanguinis est, nimirum & *hi tres unum sunt*, offenderunt? Qui sæculo sexto decimo accuratam Bibliorum editionem adornarunt, Lovanienses Doctores in perantiquis quindecim probatissimisque græcis codicibus magno ab se studio collatis, legi ea quidem versu septimo, in quo de Patre, Verbo, & Spiritu sancto sermo est, ab octavo autem, in quo spiritus, aquæ, & sanguinis mentio, abesse, sancte testantur. Quorsum hæc? Num ad detrahendum quidpiam de Vulgatæ auctoritate? Dii meliora. Unice ad comprimendam Socinianorum græci textus fidem immoderate jactantium, siquæ de linguarum eruditione plaudentium gloriolationem.

VI. Qui vero Persona subsistens est, Spiritum sanctum ejusdem omnino cum Patre ac Filio naturæ; & utrique consubstantialiorem esse, duobus & viginti argumentis demonstrat D. Thomas ibid. c. 17. Quomodo non vacet, omnia persequi, pauca legemus ad efficiendum, quod volumus, futura satis. t. Annon ipso naturæ lumine perspicuum, & rarum est, nisi vero Deo, templum non consecrari? Verus itaque Deus est Spiritus sanctus, cujus nos ipsos templum esse, scribit Apostolus t. ad Corinth. 6. *An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui habitat in vobis?* Dudum ante D. Thomam versarat argumentum hoc Augustinus in collat. adversus Maximinum Ariantum ajens: *Si Deus Spiritus sanctus non esset, templum utique nos ipsos non haberet: Nonne si templum alicui sancto Angelo excellentissimo de lignis & lapidibus jace-*

faceremus, anathematizaremur a veritate Christi, & Ecclesia Dei, quoniam creatura tam exhiberemus servitutem, quae uni tantum Deo debetur? Si ergo sacrilegi essemus templum cuiusque creatura faciendo, quomodo non est Deus verus Spiritus sanctus, cui non templum facimus, sed nos ipsa templum sumus? Idem autem hoc argumentum magis premit Angelicus, quod ibidem Apostolus praemisit: Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Si enim Spiritus sanctus verus Deus non est ejusdem dignitatis & naturae cum Christo, qui possunt Christi membra templum Spiritus sancti esse? Inconveniens esset, quum Christus sit verus Deus, quod membra Christi templum Spiritus sancti essent, nisi & ipse verus Deus esset.

2. Latrix servitutem uni vero Deo deberi nonne & Scripturarum auctoritate, & naturalis rationis scito constitutum? Scriptum est enim Deuter. 6. Dominum tuum timebis, & illi soli servies, & Math. 4. Dominum tuum adorabis, & illi soli servies. Hanc autem Spiritui S. exhiberi servitutem a Sanctis, testis est Apostolus ad Philip. 3. ajens: Nos sumus circumcisio, qui Spiritui Deo servimus. Est ergo Spiritus Sanctus Deus verus, cui latria debetur. Quid, si libri quidam habent, qui spiritui servimus Deo, quibus consonat Vulgata nostra? Graeci libri, ait D. Thomas, & antiquiores Latini habent, qui Spiritui Deo servimus, & ex ipso Graeco apparet, hoc de servitute latriae intelligendum, quae soli Deo debetur. Hicne itrigofus ille & jejunos Theologus graeci sermonis ignarus, & a critice imparatus?

3. Quum & naturae lumine & omnium consensu certum sit, convenire nulli posse naturae cuiusquam proprietates actionesque, nisi vere talis naturae sit, quomodo non verus Deus Spiritus sanctus, cui attributa atque opera omnia solius veri Dei propria in divino eloquio tribuantur? Nonne & ipsi annuunt Adversarii, solum verum Deum immensum esse, ejus duntaxat proprium creare, seipsum comprehendere, sanctificare homines, eos in Dei Filios adoptare, interius docere, sapientiam & scientiam infundere, revelare mysteria, mentes Sanctorum inhabitare, loqui per os Prophetarum, seu eosdem alitare, praecipuum esse Scripturae sanctae Auctorem, mortuos suscitare, horumque

similia? Hae autem omnia in Spiritum sanctum convenire, nonne in sacris literis apertissimum? Immenitas ejus nonne ex iis patet Sap. 1. Spiritus Domini replevit orbem terrarum, & Psal. 138. quo ibo a spiritu tuo? . . . Si ascendero in caelum, tu illic es; creandi virtus ex eo Job 33. Spiritus Domini fecit me, & spiraculum omnipotentis vivificavit me, & Psal. 103. Emitte Spiritum tuum & creabuntur &c.? Omnia ab eo comprehendi divina, sanctificari, adoptari, interius doceri, de mysteriis erudiri, inhabitari homines, afflicti Prophetas, suscitari mortuos, annon est in Evangelicis & Apostolicis literis explicatissimum? Spiritus, ait Apostolus 1. ad Cor. 2., omnia scrutatur etiam profunda Dei: Quis enim scit, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita & quae Dei sunt, nemo novit, nisi Spiritus Dei: ibid. c. 6. Abluti estis, & sanctificati & justificati in nomine D. N. J. X. in Spiritu Dei nostri: ad Rom. 8. Accepistis Spiritum adoptionis Filiorum, in quo clamamus Abba Pater: ibid. c. 3. Templum Dei estis, & Spiritus sanctus habitat in vobis: Jo. 14. Paracletus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: 1. ad Corinth. 12. Spiritus revelavit Deus per Spiritum suum, 2. Petr. c. 1. Spiritui sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines: ad Rom. denique 8. Si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis, vivificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis. Verus itaque Deus, qui omnia habet, quae unius veri Dei sunt propria.

Elabi Adversarii nituntur, reponentes, adscribi haec Spiritui S. non per auctoritatem ut Deo, sed per ministerium ut creaturae; Omne tamen effugium animadvertit Angelicus, iis a Paulo praclusum, qui 1. ad Corinth. 12. scribit: Divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus, & ut diversa Dei dona connumeravit, addit: Haec omnia operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis, prout vult. Hinc vero nonne apparet, Spiritum sanctum Deum a Paulo expresse dictum, tam quod omnia eum operari ait, quae Deum agere & operari i. mox dixerat, tam quod omnia Spiritum sanctum pro sua voluntatis arbitrio operari, latetur? Advertendum enim, ait praeflare Ferrariensis, inter eum, qui anctorita-

nitare sua operatur ut Dominus, enimque qui ut Minister agit, malum interesse. Qui enim ut Dominus, agit ut vult, qui autem ut Minister, non pro sua sed pro ejus, cujus minister est, voluntatis arbitrio agit. Recte propterea Spiritum sanctum Deum esse, a D. Thoma conclusum, quod Spiritus agat dividatque, quæ veri Dei sunt propria, *prout vult*.

VII. Multa tamen veteres novique Macedoniani in promptu habent, quæ adversus hanc veritatem opposuunt, ac illud præcipue, quod usquam sacris in literis Spiritum sanctum legere sit dictum expresse Deum, imo sæpe mentio ejus nulla occurrat, quum in iis, quæ ad Deitatem pertinent, Pater & Filius consociantur, ut Math. 11. *Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui volueris Filius revelare*, Jo. 17. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant Te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum*, ad Rom. 1. *Gratia vobis & pax a Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo*, & 1. ad Corinth. 8. *Nobis unus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illo, & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum &c.*

Hoc idem sibi a Maximino Arianò obiectum resellens Augustinus agebat, multa vera esse & certo credenda, quæ in divino eloquio licet non legantur, sunt tamen ex iis, quæ legimus, necessaria colligenda; intelligendam propterea ex sacris literis veram Spiritus sancti Deitatem, quod corpora nostra, quæ membra sunt Christi, templa ejus esse, non semel legatur. Probat tamen D. Thomas variis Scripturæ sacræ testimoniis, veram Spiritus S. Deitatem ibidem expressam. Quid iis luculentius Jesh. 6. *Audivi vocem Dei dicentis: quem miramur? ... Et dixit, vade, & dices populo huic, audite audientes, & nolite intelligere*, quæ verba Paulus Act. ult. Spiritui S. attribuit inquiring: *Bene Spiritus Sanctus locutus est per Isaiam Prophetam dicens, vade ad populum istum, & dic ad eos: audite &c.* Quid & eo disertius Dan. 2. *Est Deus in cælo revelans mysteria*, quod de Spiritu S. dictum declarat Apollolus 1. ad Cor. 14. inquiring: *Spiritus est, qui loquitur mysteria? Desideratis ne demum quidquam apertius potest eo, quod Petrus Act. 5. ait: Ananias, cur tentavit Satanus cor tuum, men-*

tiri te Spiritui S. Non es mentis hominibus sed Deo.

Quæ autem hominum procacitas aut vecordia, ea exaggerantium loca, in quibus Spiritus sancti mentio non fit, ea vero reticentium, in quibus ille Patri & Filio plane annumeratur, atque unum ejus cum Patre & Filio prædicatur nomen, natura una, una porellas! Num necesse est, res semper divinas Personas exprimi? Num excluditur a Deitate Spiritus sanctus, quod Patris & Filii quandoque, ejus non item mentio habeatur? *Tacite Scriptura insinuat*, ait D. Thomas, quicquid ad Deitatem pertinet de uno trium dicitur, de omnibus intelligendum, quia *hi tres unum*, seu unus Deus sunt; neque enim Pater sine Verbo, & sine amore potest intelligi, nec vicissim, ideoque *in uno trium omnes intelliguntur*. Hinc in eo quod tribus commune est, quandoque solius Filii Scriptura meminit, ut Math. 11. *Neque Patrem quis novit, nisi Filius*, quandoque Spiritus sancti solius, ut 1. ad Cor. 2. *Quæ sunt Dei nemo novit, nisi Spiritus Dei*. Num propterea ita Filium Patrem novit, ut ipse se Pater non norit? Ita novit Spiritus sanctus solus, quia *Dei sunt*, ut hæc Patri Filioque non sint denotata?

VIII. Præteritam hanc tamen Spiritus sancti mentionem contendunt Adversarii, quod illum veri Dei loco & gradu literæ sacræ non habeant, quod ut evincant, multa ex iis undequaque corradunt, ea maxime Amos 4. & Zachar. 12., quæ Spiritum in rebus creatis numerat, Gen. 1., quæ ferri illum *super aquas*, Jo. 2., quæ illum *super omnem carnem effundi*, Num. 11., quæ illum ab uno ad alios transferri, 4. Reg. quæ eundem in aliquo augeri, demum quæ in Evangelicis & Apollolicis scriptis illum a Patre dari, a Filio mitti, doceri, postulare, tristari atque affligi affirmant, ex quibus omnibus egregie confectum putant, Deum illum non esse, sed creatum aliquod, perverse tamen & falso; ad singulorum enim, quæ ex Scripturis obiecta sunt, genuinam interpretationem aggressus D. Thomas, ita cuncta excutit evolvitque, ut capere inde aulam errandi non possit, nisi qui fucum ipse sibi facere, & meditata a veritate discedere velit. Scite a denotat, spiritus nomen ab animantium respiratio-

ne sumptum videri, in qua aer cum quadam motu hanritur, & redditur, traditumque ad omnem casuscumque aerei corporis impulsiōem & motum, ventum propterea spiritum dici, ut Psal. 148. *Ignis, grando, nix, glacies spiritusque procellarum, quia faciunt verbum ejus*, tenem etiam, qui ad cienda membra conducit, vaporem per corpus diffusum appellari communiter spiritum, translatum præterea, quod aer visum sugiat, spiritus nomen ad designandas subtilitatis virtutesque omnes, quæ sub sensu non cadunt, vimque movendi habent, quare & hominis animus, & Angeli & Deus spiritus dicuntur, & proprie divina illa Persoja, quæ per modum amoris procedit, quia amor virtutem quandam mutuam infusit. Quod ergo Deus Amos 4. creare dicitur spiritum, quemadmodum Septuaginta legunt, de vento accipiendum est, quod non ex latina translatione, seu vulgata solum, sed & ex continenti orationis serie patet; qui enim spiritum seu ventum creare, & formare montes, & facere matutinam nebulam ibidem dicitur. Proferrine vero potest ad probandum, spiritum S. creatum esse, Zachariæ testimonium absque aperitissima veritatis injuria? Nonne ibi de animo hominis sermonem esse, ex ipsis emicat Prophætæ verbis: *Dixit Dominus extendens caelum, & fundans terram, & fingens spiritum hominis in eo?*

Delipere autem Macedonianos ea petram obtrudentes, quæ Spiritus divini motum, effusionem, translationem, ac incrementum videntur innuere, demonstrat ibidem D. Thomas evidentissime; nonne siquidem & Deo sacris in literis similia non semel adscribuntur, unde Antropomorphitæ adducti sunt, ut Deum libi animo fugerent corporeum, & humanis lineamentis instructum? Qui autem germanam Dei ideam habet, noque statim percipit, ista non proprie, sed translate, seu metaphorice intelligenda? Satis superque nostris in exercit. de Opere sex dierum explicatum est illud Gen. 1. *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, a multis scilicet ad aerem illud referri, cuius est naturalis super aquas locus, dictumque de eo, *ferebatur super aquas*, ad multigenas ejus transmutationes significandas, ab aliis vero, qui de Spiritu S. id dictum volunt, exponi, infudisse, in-

telligentia nostra, Spiritum Sanctum a quo, eas avis instar ovis incubantis fovisse, ac fecunditatem largitum esse, dictumque ferri, non quod moveretur ipse, sed quod alia moveret, & in iis cætera movendi virtutem infunderet, ferri item hand aliter, ac voluntas ferri dicitur in id, quod vult, & amor in rem amaram. Quid sibi autem ea divini Spiritus effusio, de qua Joel. 2., *Effundam de spiritu meo super omnem carnem*? Quam Spiritum S. a Patre & Filio ad homines mitti, in divino eloquio testatum sit, effusionis nomine ipsa effectuum ejus copia denotatur, quæ non ad unum contrahitur, sed ad plures defluet, ab his subin ad alios derivanda, liquorum instar, qui dilabantur, ac leniter diffunduntur.

Quod autem Num. 11. dixisse Dominus ad Moysen legitur, *Auferam de spiritu tuo, tradamque eis*, nam in ipsam cadit Spiritus sancti essentiam seu Personam, quæ simplex omnino ac individua est? In ejus effectus unice quadrat, secundum quos in nobis habitat, qui in homine augeri possunt vel minui. Quanam vero ratione? An quod idem numero transferatur ad alteram, quod de illo subtrahitur, ut in rebus concretis ac corporeis accidit? Quam spiritualia, ait præclare D. Thomas, simul possint absque cujusquam detrimento a pluribus possideri, necesse non fuit, quidquam horum de Moise decedere, ut aliis conferretur, sed ad actum sive officium referendum est, quia quod Spiritus Sanctus ante per solum Moysen effecerat, postea per plures implevit. Quid vero ab Helisæo petitam, quum ait, *Obsecro ut fiat in me Spiritus tuus duplex*? Ut duorum, qui in Helia fuerant, Spiritus sancti effectuum particeps & ipse fieret, prophetiæ scilicet, & virtutis edendi miracula; nam & si nihil obset, quominus donorum hujusmodi alius alio abundantius compos sit, non tamen hoc præsumpsisset Helisæus petere, ut in effectu spirituali superaret Magistrum.

Ex quo vero a Patre & Filio mittitur Spiritus sanctus, nam concludendum, creatum illum esse? Uberius ad hujus tractationis calcem de divinarum Personarum missione: Breviter nunc cum D. Thoma reponimus, ut Filius dicitur a Patre missus, quatenus in carne assumta,

in terris visus est, & cum hominibus conversatus est, ut fuit a Baruch pronuntiatum, novoque cepit in mundo modo esse, quo ante non fuerat, scilicet visibiliter, in quo tamen invisibiliter quia Deus, semper fuerat, quod autem hoc egerit, ei a Patre fuit, a quo propterea missus dicitur, ita & Spiritum S. sese aspectabilem praeuisse, & in columbae specie, quum baptizatus est Christus, & in linguis igneis super Apostolos, suamque conspicuis hinc signis manifestasse praesentiam, novoque quodam modo, visibiliter nempe, in mundo fuisse, quod quum ei a Patre & Filio fuerit, ab utroque missus dicitur. Hinc autem efficitur, a Patre & Filio illum procedere, non vero iis minorem esse, quod infra patebit evidentissime.

Quum etiam de divinis Personis singulariter sermo erit, declarabimus, quatione Spiritus sanctus a Patre datur, eiusque sit proprium, donum Dei esse, & excellenter dici, & licet ab hominibus nihil donetur, quod in donantis potestate & dominatu non sit, nec Patrem tamen Filii Dominum esse, quod Unigenitum suum mundo dedit, nec Patrem & Filium Spiritus sancti, quod hunc nobis dare legantur, sed unam datione hac significati Filii a Patre, Spiritus sancti a Patre & Filio originem seu processionem. Ex iis etiam, quae Praelect. super. n. x. dicta sunt, dom illud reselleremus, quod adversus Filii Deitatem obijcitur, audire illum scilicet a Patre, qui & Filio, quae agenda sunt, manifestat, satis constat legitima eorum sententia, quae Jo. 17. de Spiritu S. Christus habet: *Non enim loquatur a semetipso, sed quacunque audiet, loquatur; quum enim demonstratum sit, Spiritum S. Deum esse de Deo procedentem, essentiam ab alio habere, oportet, a quo est, scientiam iccirco, virtutem, atque operationem, quae unum idemque cum Dei natura reapse sunt, quumque hoc Spiritui S. praecipue tribuatur, loqui in sanctis Viris, seu Prophetas assistere, non loqui a semetipso propterea dicitur, quia neque a semetipso est, neque agit, sed quacunque audierit.* Quae autem auditio hae? Quum auditu soleant homines scientiam haurire, Scriptura autem in more habeat, divina nobis humano modo tradere, audire dicitur Spiritus sanctus, quod a Patre & Filio

scientiam, ut & naturam accipiat. Obesse vero, quod hae ejus auditio verbo futuri temporis exprimitur? Quum accipere Spiritum sanctum, ait sapientissime D. Thomas, seu a Patre Filioque esse, aeternum sit, aptari ad aeternitatem verbum cujusque temporis potest, quia totum tempus, omnesque temporis differentias illa complectitur.

Patres omnes in eo, quod Spiritus sanctus postulare pro nobis dicitur gemitibus inenarrabilibus, explicando conveniunt, consuetio scilicet Scripturarum loquendi more, quemadmodum strictim ait D. Thomas, Deo ascribi, quae in homine facit, postulare iccirco Spiritum S., quia postulantes nos facit; Dei enim amorem nostris in cordibus excitat, quo acti desideramus, Deo frui, & desiderantes postulamur; alioqui nisi hae legitima testimonii hujus intelligentia credatur, fatendum erit, ut lec. 5. in hunc Apoll. locum scite animadvertit idem Angelicus, Spiritus sancti non creatam solum, sed & passibilem & miseram esse naturam; nam non postulare dicitur solum, sed & gemitibus &c., gemitus autem ex dolore est, qui ad miseriam pertinet. Eodem nomine quoque de ejusdem divini Spiritus trilliria & afflictione in Scripturis leguntur, sub metaphora cubant, & sunt per similitudinem effectus intelligenda, quatenus, ut Deus irasci dicitur, quia punit, quod & irati faciunt, ita contristari & affligi, quia peccatores deserit, sicut contristati deserunt contristantes: Reliqua, quae adversus hoc dogma torqueri a Macedonianis solent; opportune diluuntur, quum ad Ante-Nicenum Patrum fidem, ad divinas processiones, & ad singulas Personas divinas dilapsus fuerit sermo.

P R A E L E C T I O VI.

De Patrum Ante-Nicensorum fide.

I. Quamquam expositum haecenus de uno & Trino Deo doctrinam a Christo Apostolis traditam, & ab Apostolis ad Discipulos suos per enim successionem traditam constanter in Ecclesia viguisse, puramque omnino ac illimem ad Nicenum r. Concilium tempora permanasse, gravissima Augustini testificatio l. 1. de Trin. c. 4., quum Praelect.

III. n. VII. Vocitavimus, persuadere cuique debeat, Petrus Jurieu Calvinianus Minister tamen eae procacitate ac temeritate fuit, ut in suo *Tableau de Socinianisme* totus connitus sit ad probandum, aliam proferas de hoc mysterio Antenicani Patribus infudisse sententiam, & longe aliud olim in Ecclesia creditum, quam quod definitum a Nicæno Concilio fuit. Veteres omnes Ecclesiæ Magistri Nicæni ætate priores, miseri sunt, eo iudice, insulsiq; Theologi, & Platonis magis, quam & Christi schola politi, quorum non est nisi propter terram, palustrium avium instar, volatus, nec nisi prava & absurda de simplicitate ac immutabilitate Dei, de Personarum Divinarum æqualitate sententia; Filium enim & Spiritum S. in Patris sinu ex æternitate latentes concipiunt, perinde ac puerum matris utero clausum, viventem quidem, membrisque omnibus integrum, novam explicatum tamen, nec a matrice divulsam, tuncque primum Filium & Spiritum S. fuisse cumulate perfectos, quom rerum universitas condita est, Deusque Patrem sapientiam Spiritumque suum effudit, super omnia opera sua, sicut & puer, quum & matris alvo effunditur, editurque in hanc lucem; Trinitatem ideo rudem prius ac informem, in aspectabilis mundi huius exordio fuisse formatam, omniq; ex parte perfectam. Dolendum, in accusandis Antenicanis Patribus prævisse, aut se adjuxisse Jurio Nostriatum nonnullos, in quos aptissime cadit celebre Augustini dictum: *Mira sunt, quæ dicitis, nova sunt, quæ dicitis, falsa sunt, quæ dicitis: mira stupemus, nova cavemus, falsa convincimus*. Num laborandum in persuadendo, conjectam hanc a Jurio aliiq; in antiquos Patres criminationem miram seu monstruosam, & novam esse? Eruditorum nemini id non ratum & fixum: *falsam* item ac iniquissimam *convincere*, num multæ saturam est operæ? Hoc ut exequamur facilius, antiquos Ecclesiæ Tractatores duas in classes partimur, Græcos scilicet & Latinos, in hac prælect. Græcorum, in sequ. Latinorum fidei defensionem pro virili persequuti.

II. Ab omnium vetustissimo, S. nimirum Ignatio M. Antiochenæ Ecclesiæ, tertio ab Apostolorum Principe Episcopo orsi, ponimus ut exploratam, septem ejus, ad Ephesos scilicet, ad Magnesi-

Chignoli Tom. III.

nos, ad Tralenses, ad Smyræos, ad Romanos, ad Philadelphios, ad Polycarpum epistolæ, quas ex antiquissimis Anglicanis codicibus Usserius, dein ex Florentino Isaacus Vossius restituerunt, assutiq; contra probatissimorum codicum fidem lacinias decortarunt, legitimum tantum Martyris factum esse, auctoritate freti non præcorum duotaxat, qui non multum ab Ignatii ætate abluerunt, nomenclatorum, sed & inter Etherodoxos celebriorum, Usserii, Hammondii, utriusque Vossii, Cavei, Bullii, Clerici, Pearsonii præsertim, a quo Nat. Alex., Dupinius, Annatus, aliique pleraque mutuati sunt, quibus adversus Salmasium, Blondellum & Dallacum Presbyterianos Hæreticos suum hunc Ignatio parenti factum afferrent ac vindicarent. In his autem epistolis quid Arianae hæresi vel minimum asine, quid non catholicæ doctrinae apprimè consonum? Quid eo rectius, quod in ep. ad Eph. de Verbo homine factio scribit? *Unus Medicus est, carnalis, & spiritualis, factus, & non factus, in carne Deus, in morte vita æterna*. Ad astruendam veram Christi Deitatem æternitatemque quid eo luculentius & firmissimum in epist. ad Magnesi.: *Non enim aliquid coeternum Patri, quod non est naturaliter ex ipso, ne etiam istud inesse creaturis dicemus, quod inest soli divina natura; Quamobrem, etsi Filius principium habet Patrem suum, tamen quatenus ex principio est concurrentem cum ipso habens existentiam, non erit ei dissimilis substantia; Nam quia est ex principio, ideo consubstantialis principio*. Porro, quod est Patris consubstantiale, id adventitium non est in tempore, ne & Pater ipse talis reperitur?

III. Quæ ergo Sandii impudentia in nucleo hist. Eccl. l. i. licentissime scribentis, Ignatium Ariani præfuisse? Accusationis hujus quæ probatio? Ignatius (ait) Christum Patri subiectum, ministrum, obedientem, a Patre missum non semel dicit, Patrem Episcopo, Filium Presbytero comparat, quæ comparatio mirum, quam fuerit avide ab Ariani arrepta, quibus & nihil magis usitatum, quam quod idem Ignatius scripsit, Christum nempe Dei Filium esse secundum voluntatem & potentiam Dei. Satius vero ista erant ad importandam viro Sanctissimo calumniam tam atrocem? Quo

G

no-

nomine dicatur in sacris literis Filius Patre minor, subiectus, obediens, minister, a Patre missus &c. non est, cur iterum explicemus, ne Prælect. IV. u. x. actum agamus. Comparationis autem ab Ignatio Patrem & Filium inter, ac Episcopum & Presbyterum institutæ non alias scopus, quam habere Filium a Patre naturam, ut Presbyter ab Episcopo characterem seu Ordinis potestatem. Quid si exemplo hoc abusi Ariani, Filium Patre, ut Episcopo Presbyter, absolute minorem esse concluderunt? Nonne petulgatum, cuiusque ævi hæreticis positum in more fuisse, non saniora solum Patrum dicta, sed & ipsius scripti Dei verbi sententias ad errorum suorum confirmationem prave torquere? Ad explicandum postremum Ignatii, quod & plurimum post eum Patrum est, dictum, animadvertendum cum D. Thoma, non eam esse necessariam & voluntariam significationem; quare, si necessarium pro eo, quod naturale, determinatum, ac immutabile est, accipitur, Pater Filium naturæ necessitate produxit, ut splendorem sol, calorem ignis; si autem pro eo, quo quis opus habet, negat Augustinus, Filium a Patre genitum necessariam; in perfectissimum enim beatissimumque Deum cadere indigentia non potest. Item si voluntariam denotet, quod violentum non est, nec coactum, concedi cum nonnullis Patribus potest, Filium voluntarie genitum; neque enim ab aliquo Pater ad generationem ejus coactus fuit: At si voluntarium pro libero ac indifferente ponatur, negandum plane, Filium voluntarie esse genitum; nulla enim ad eum gi-gnendum præmissa a Patre consultatio, deliberatio nulla. Cuiusque tamen ambiguitatis vitandæ gratia monet sapienter D. Thomas, melius dici, Filium *neque voluntate, neque necessitate genitum, sed naturæ*. Hinc breviter Ignatii dictum exponitur, Christum scilicet Dei Filium esse *secundum voluntatem & potentiam Dei*, seu a Patre genitum sponte, suæque vi, non coacte, atque ab eo processisse non infirmo ac invito, sed præpotente ac volente.

Ignatium excipit Iustinus Philosophus & Martyr, quem suum iactitant Sociniani, quod in Dial. cum Tryphone Filium Dei Patre minorem, ejusdem Adminis-trum, secundo loco habendum, ac pote-

statem post Parentem vocet non semel? quod ibidem scribat, Filium solum Mosis ac Prophetis apparuisse, quum sit Deus suapte invisibilis, hominibusque oculos fugiat, probari quidem Scripturarum testimoniis posse, Jesum Christum Deum esse, seu Messiam, idque firmiter certoque tenendum, tamen ex divino ipso eloquio non constet, eundem esse universitatis conditorem Deum, quod in quæst. & resp. ad Grecos doceat, *genitum & conditum non differre, & in eversione dogmatum Arist.* fuisse aliquando, quum non fuerit, id quod est *genitum*, quod eodem in l. ad explicandam Verbi generationem eadem illas, quas Arianis familiares fuisse, constat, ex humano verbo, & ex igne peritas comparationes adhibeat. Mirum ne demum, ajunt, de Verbi Deitate non recte sensisse hominem Platonici disciplinis imbutum, nec potuisse opiniones penitus insitas vetustales ex animo evel-
lere?

V. Ex his non Sociniani solum ad inferendum Iustino crimen ansam sumserunt, sed & Petavias ad dubitandum de recta ejusdem fide; quamquam in Præfat. quam in l. de Trin. postea edidit, confessus sit, in Iustini Scriptis repetiri Divinitatis Christi non leviter impressa vestigia. Ex tot iis, quæ deprehendit Bullus, unum aut alterum indicabimus. Quid eo patentius, quod in eodem Dial. cum Tryph. extat: *Christus, qui Dominus & Deus Dei Filius est?* Quid & eo, quod in Apol. 2. apparet: *Nos (Christiani) hunc ipsum Deum Patrem, & qui ab eo venit, Filium, & Spiritum S. colimus & adoramus?* Filium itaque quam Patris administrum dixit, num instrumentum credidit, quod non sua, sed Patris tantum seu principis causæ virtute ageret? Non aliud designavit, quam habere Filium a Patre potentiam & efficiendi vim, a quo habet & Deitatem; nam & acerrimi ii Ariane impietatis oppugnatores Athanasius & Hilarius, quod Christus, ait, *Pater major me est*, explicari de Christo recte posse, concedunt non solum, quia homo est & hominis Filius, sed & quia Deus, Deique Filius, quia, ut l. 4. c. g. c. 14. ait D. Thomas, *major est Pater ratione Paternitatis, non ratione naturæ, major quia dat, sed Filius minor non est, sed equalis, quia totum quod habet Pater, accipit; minor enim*

enim non est donante, cui unum idemque esse donatur. Hoc etiam nomine habendus secundo loco Filius, & potestas post Parentem a Iuliano dictus est, origina scilicet, quia a Patre genitus, non amplitudine & maiestate, quia una Patris Filique est natura, dignitas & maiestas. Quo autem spectavit ille, dnm ait, Filium olim Patriarchis apparuisse non Patrem, quia Deus invisibilis est? Pervagatum est, veterum Patrum complures in ea fuisse sententia, quoties in vet. Test. apparuisse Patriarchis Deum, legimus, ipsum revera non in sua quidem, sub corporeis enim oculis cadere divina natura non potest, neque quum immetensibilis sit, in exigua terra parte conspici, sed in humana specie se praebuisset. Spectabilem, Filium autem non Patrem in ea effigie se propterea obtulisse conspicuum, quod jam vel tunc vel futura Incarnationi praeludere.

Quid autem erat Iulianus cum Tryphone quæstionis? Quid Iuliano propositum? Eo in Dial. probandum sibi sumferat, Verbum æternum, Deumque esse, idemque carnem factum. Tryphoni Messie adventum prefatæ negant, & absurdum pronuntiant ac incredibile, Verbum æternum, ante sæcula genitum in tempore nasci, reposuit Iulianus, etsi Iudæi persuasum falso haberent, Messiam parum hominem futurum esse, non Deum, prave tamen ac inique pernegare, jam adventasse illum; ex Prophetarum enim oraculis jam illuxisse illum mundo, constabat; quare non poterat adventus ejus Iudæis non certus esse, illum licet licet simplicis hominis loco & gradu haberent, nec putarent, Deitatem ejus in sacris literis esse testatam. Dnas itaque ibidem Iulianus quæstiones vertat, de Messie nempe Divinitate, deque ejus hominis facti æconomia, atque alteram ab altera secernens, contendit, negari non posse, jam advenisse Messiam, quod adventus ejus apertissimis Prophetarum oraculis comprobetur, etsi Deum illum simul & hominem fore, non esset in divino eloquio perinde apertum & denotatum. Quæstiones has reipsa distinctas esse, nec exploratæ minus veritati obesse, quod altera Adversariis incerta esset, Ebionitarum exemplo confirmat, qui gerere licet, seu professione, Christiani, dogmate tamen Iudæi, Jesum pro Messia

habebant, qui tamen simplex homo esset, non Deus: Sicut enim, ait, nonnulli ex genere nostro, consentientes ipsum esse Christum, sed hominem ex hominibus gentium esse, affirmant, quibus ego minime assentior. Iuliani recte ac sincere fidei deiderariæ locupletius testimonium potest, quam quod nobis postrema hæc ejus verba suppeditant?

Quæ ex quæst. & resp. ad Græcos opponuntur, nihil exhibere negotii jam possunt; Omnes enim inter Eruditos convenit, librum hunc spurium esse, & Iuliano suppositum, quod vel hinc solum patere potest, quod ejus auctor Manetis sæpe meminerit, inductamque ab eo litteram insectetur, quæ plusquam solido sæculo Iuliano posterior fuit. Photius quidem in Biblioth. librum, cui titulus, Aristotelicorum dogmatum everso, Iuliano adscribit: at, qui nunc Iuliani nomen præfert, adulterinus certo est, & ab eo, quem Photius laudat, plane diversus; qui enim extat, octo Physicorum Arist. libros exaginat, qui autem intercidit, & cujus meminit Photius, in secundi Physicorum libri termino desinebat. Fac tamen, opus hoc genuinum esse Iuliani factum: quid de Iuliani orthodoxia decederet? De mundo, quem Aristoteles æternum posuit, non de Verbo Dei, quod ille plane ignoravit, ibi sermo est, mundum autem factum & genitum promissive dici, non dissidentur, qui græce norunt. Neque si Iulianus petris ex humano verbo, & igne comparationibus divini Verbi generationem illustrasset, posset in erroris suspitionem vocari, quum ad idem mysterium illustrandum Athanasio & Augustino comparationes hujusmodi fuerint usitatæ. Postremo denique criminationis capite quid iniquius? Quæ veri species in ea accusatione esse potest Viro illi, qui in memorato Dial. non Platonis solum, sed & consueque scilicet Philosophis Ethnicis Prophetas & Christi amicos longe antefert, omnemque, quam ex Philosophis haulerat, antequam Christo daret nomen, & sacris literis institueretur, eruditionem pro mera stultitia habet, qui & Politheismum in utraque pro Christianis edita Apologia validissime refutat?

VI. Iuliano supparem Athenagoram Atheiensem Philosophum insignis pro Christianis Apologia auctorem in Sabellii

& Arii patronis numerant, non Iurieu, alique Etherodoxi solum, sed & Petavius, hancque pretextunt causam, cur ejusdem fidem suspectam habeant, 1. quod doceat, *substantiam Filii prius in Deo Patre fuisse, quam propriam Filius ipse haberet hypostasim*: Verbum itaque coeternum Patri non credidit, nec a Patre ex aeternitate distinctum: 2. quod Verbum mentem ac rationem Patris appelleret; quare quum Pater sua sit mens atque ratio, ut est sua Deitas, non est a Verbo, Athenagora iudice, revera distinctus: 3. quod Verbum dicat esse in efficacia, & produxisse, quum mundus ex nihilo educatus est: Demum quod Verbum vocet primigeniam Patris progeniem, quae ut cunctarum rerum idea & perfectio foret, progressa est, juxta illud Prov. 8. Dominus creavit me initio progressionis ejus ad opera sua &c.

VII. Hæc ne vero tanti momenti, ut spectatissimus Christianæ religionis viudex tam insignis erroris non accusari solum, sed & damnari possit? Quid si substantiam Filii in Patre prius fuisse scripsit, quam Filius propriam haberet hypostasim? Num prius tempore? Nonne Theologis omnibus constitutum, Patrem origine Filio priorem esse, nec tamen perfectam Filii aeternitatem vel minimum violari, quod hæc originis, ut vocant, prioritas rationis sit, non realis? Si Arianae hæresis reus hoc nomine Athenagoras, idem in crimine ponendum & acerrimo Ariannorum hosti S. Alexandro Alexandr. Episcopo, quem iisdem Athenagoræ verbis usum ad probandum, non ex nihilo, sed ex Patris substantia Verbum esse, scribit ad Eusebium Nicomediensem Arius ipse. Ad amovendam ab Athenagoræ verbis suspicionem quancunque erroris, nonne satis superque est, eadem ipsa paulo diligentius expendere? *Filius Dei, ait, Verbum Patris in idea & efficacia; ab ipso enim, & per ipsum facta sunt omnia, quum Pater & Filius unum sint, ita ut Filius sit in Patre, & Pater in Filio ... Primigenia hic est Patris progenies, quæ non ut facta (a principio enim Deus, qui est mens aeterna, ipse in se ipso Logos, hoc est Verbum, & rationem habet, quum rationalis ipse aeternum sit, seu ex aeternitate) sed ut cunctarum rerum idea & perfectio foret, progressa est.* Ex hisce verbis nonne Verbi Deitas, aeternitas, & vera a Patre

distinctio emicant splendidissime? Ad adstruendam Verbi divinitatem quid firmitus, quam dici illud rerum omnium effectricem causam, unum cum Patre, in Patre esse, ac in ipso esse Patrem? Confirmari ne etiam Verbi aeternitas disertius potest, quam affirmando, Deum Patrem utpote mentem aeternam, atque aeternum, seu ex aeternitate, rationalem, in se ipso Logon, seu Verbum & rationem habuisse a principio, sive ab aeterno? Unde etiam patere illustrius, potest solida Verbi a Patre distinctio, quam quod dicatur *primigenia Patris progenies, a Patre progressa*, in Patre existens, ut & Pater in ipsa? Quadrare ne hæc in unam eandemque Personam revera possunt?

Solidam hanc autem Verbi a Patre distinctionem num sustulit Athenagoras, quum Filium Patris mentem atque rationem dixit? Qui hoc ei crimen inferunt, videant, ne & Paulum in Sabellianis habeant, qui Christum Dei virtutem & Dei sapientiam pradicavit; nam ut est Pater sua mens, sua ratio, ita & sua virtus ac sapientia. Distinguenda cum D. Thoma & Theologis omnibus horum nomina sunt mens, ratio, sapientia &c. ut & aliorum, quæ essentialia dicunt, significatio duplex, altera absoluta, altera, quam notionalem appellant. Si primam tenemus, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sua sunt mens, sua ratio &c. quod non sit trinum, nisi natura una maxime simplex ac individa: At si alteram animo concipimus, ut Filius non est Pater, sed Pater, nec Pater est Filius, sed Filii, ita nec Pater est sapientia, mens, ratio notionalis, idest genita, sed rationalis, sapientia, mentis genitrix principium. Erat ne etiam, cur tantas Iurieu tragedias in iis Athenagoræ verbis excitaret, *Filius Dei & Verbum Patris in idea & efficacia ... progressum est &c.*? quali vero Athenagoræ convictum habeat pinguis erroris, blanz scilicet Verbi nativitaris, quarum prior radis, impolita & imperfecta antefæcula, formata altera & usquequaque expleta, quum universitas rerum a Deo creata est. Quid est inverecunde calumniari, si hoc non est? Ex eo quod mox descripsimus, integro Athenagoræ testimonio nonne patet, Verbum, in Patre substantia ab æterno genitum, ex Patre existens, unum cum Patre, apud Patrem, & cum Patre a principio, A-

themagora auctore, fuisse? Quod ergo subdit, *progressum illud, ut cunctorum rerum idea & perfectio foret*, significare nunc aliud potest, quam in rerum creatione infinitam Dei sapientiam ac potentiam manifestatam esse? Quam inepte demum ac imperite & illud Athenagoræ ponatur in culpa, quod Filium *primigenium Patris progeniem* appellarit, colligi ex his potest, quæ Præl. iv. n. x. ex D. Thoma protulimus ad explicandum, quod ex Ecclesiastico & Paulo Ariani premebant, Filium Dei scilicet *primogenitum omnis creature* in sacris literis dici, in eodem iccisco illum ordine esse, in quo creata cetera.

VIII. Et Irenæum suarum partium fuisse, fidenter asserunt Sociniani, quod l. 3. adv. Hær. c. 8. Patrem solum Deum appellari, scribat, quod Verbum Patri subiectum asserat, cui præceperit Pater, ut mundum crearet, quod extremæ diei ignorationem in Christo ponat, eumque propterea minorem Patre esse concludat. Qua fronte tamen suam iactare Doctorem possunt, cuius non una est de vera Christi Deitate locupletissima testificatio? puta l. 3. c. 21.: *Est autem (Christus) ipse proprius Deus & Dominus*, l. 4. c. 14.: *Accipiens ab omnibus testimonium, quoniam vere homo, & vere Deus est*: ibid. c. 8. Patrem cum Verbo *iuste Deum* appellari testatur: l. demum 5. c. 4. Christi Deitatem ex eo inferit, quod Paralytico dixit, *Remittuntur tibi peccata*, quod prestare hoc nemo possit, *nisi solus Deus*. Hæc ne Sociniani adoptabunt? pessimæ fux de Christo sententiæ hæc ne favere, concedent? Quid ergo Irenæo propositum, quomodo solum Patrem Deum appellari scripsit? Quomodo molestum sit, alibi dicta repetere, brevissime respondemus, ut, quomodo sacris in literis Deus solus prædicatur, falsos quoslibet excludi Gentium Deos, non autem alias omnes ejusdemque naturæ Personas, quemadmodum Præl. iv. n. x. cum D. Thoma satis ostendimus; ita, quomodo Irenæus Patrem solum Deum affirmavit, non alias individuum ejusdem Deitatis hypostasies explosisse, sed commentitium Demijurgum, quem Gnostici, quos eo loci exagitat, aspectabilis hujus mundi opificem blaterabant. Hic etiam evocanda, quæ ibidem diximus, dum Christi dicta: *De die illa nemo scit*... neque &c. *Filius & Pater major me est*, ab

Arianis prave contorta interpretarentur. Quid sibi demum voluit Irenæus, quomodo præcepisse Filio Patrem ait, ut mundum crearet? Nam veri nominis iustum designavit, quo ad opus urgeri famulus a Domino solet? Abiit, ut tam præposuere de Filio Dei sensitse Irenæum, suspicemur, qui ibidem veri & summi Dei loco & gradu Filium habet. Præceptionis itaque nomine denotatam ab eo, minus proprie quidem, æternam ipsam generationem, qua Pater Filio ut naturam, sic & omnia condendi vim ac efficientiam communicavit, concors est Nostratum interpretatio, nec abs re; nam & in eadem sententiam hanc loquendi formulam usurpatam legitur ab Athanasio, Basilio, M., & Cyrillo Alexandrino, quos de Verbi Deitate minus recte sensitse, nulli cordato cadere in suspicionem potest.

IX. Clementem quoque Alexandr. in Scriptoris Deitati Verbi infelsis numerant non Jurien & Jo. Clericus solum, sed & Petavius, quod l. 5. Strom. scripsit, *Sapientiam Dei, quæ omnia permeat, primum fuisse a Deo creatam*, quod l. 7. Strom. Filii naturam *soli Omnipotentis propinquissimam* dixerit, ideoque non eandem, quæ omnipotentis est; demum quod Phociæ in sua Biblioth. cod. 109. yariis ex libris Hypocritæ Clementis errores colligens, hunc ei secundo loco attribuit: *Filium etiam ad creaturam sortem deprimit*. Per moveri his tamen cordatus verique amans non debet ad annumerandum tam facile Deitatis Verbi hostibus eximium huic Ecclesiæ Magistru; primum enim ejus dictum, quomodo ex Eccles. 24. ipsorum sit, nihil habere labis, nec veritati adversari, ex D. Thoma satis ostensum est Prælect. iv. n. x. Alterum Nostrates communiter interpretantur, dictam a Clemente naturam Filii *propinquissimam* Patri, quod una eademque utriusque substantia live natura sit. Darnus, ad hoc significandum minus proprie, minusque convenienter Clementem locutum: at neminem latet, Hieronymo dudum animadvertum, quædam a Patribus ante Ariane hæreseos ortum, innocenter & minus caute dicta, quæ non possint perverforum hominum vitare calumniam. Ceterum id fuisse Clementi propositum, quod verbi minus aptis, minusque rectis expressit, qui dabitur, oculos animumque in ea, quæ continenter addit, intendens? *Dei Filius non divinus*, non.

non diffectus, non migrans e loco in locum, sed ubique semper existens, nec ullo modo circumscriptus: totus oculus, omnia videns, omnia sciens, & potestates potestate perscrutans &c. Omnia hæc nonne unius veri Dei propria, & quæ communicari nemini possunt, qui verus Deus non sit? Convenire ne ista sin eum possunt, cujus excellenissima quidem sit, & summo maxime proxima, non una tamen eademque, sed diversa a Patre natura, quemadmodum sensitse Clementem, opinatur Peravius? Quid si alia perstringamus, quæ Deitati Verbi cum in eodem 7. Strom. l., tum alibi locupletissima perhibuit testimonia? ut l. 7. Strom. Christum probat universorum Dominum esse, quia unum principium est; a quo pendent creata quælibet, quia sine principio genitus & impassibilis est, quia Patris sapientia ac potestas, cuiuscuque ignorantis incappax, qua Deum non tangit, quia summum bonum per se amabile, omnia ad sui contemplationem adducens: item in adhortatione ad Gentes Verbum divinum Deum vocat manifestissimum, fontem vivificum, & pacificum, per quem effecta sunt omnia: l. demum l. Pedagog. c. 2. Dei Verbum Pedagogum iocirco, seu veritatis Doctorem esse, declarat, quia nulli peccato obnoxium, atque impassibile animo est, quod solius summi Dei proprium esse, mox addit.

Qui autem tantam criticæ peritiam ostendat, pluresque dedit artis huius præceptiones, Clericus, quid solidi certique habuit, quo libros Hypotiposeon Clementis genuinum esse fixum, sibi persuaderet? Photius ipse, unde adversus Clementis fidem argumentum arripuit, de vero eorundem Auctore ibidem dubitat, ajens: alia id genus sæcena voce blasphema nungatur, sive ipse, sive quis alius ejus personam indutus: Germana exin atque certa Clementis opera cod. 110. & 111. recensens scribit, Auctorem Pedagogi stolidis ac blasphemis, quæ in libris Hypotiposeon sunt, opinionibus omnino vacare, seu nullam earum habere, & in libris Strom. multa, quæ in libris Hypotiposeon dicta fuerunt, oppugnare. Aequi ne ergo verique amantis hominis est, ad creandam Alexandrini invidiam ex libris, quorum incertus est Auctor, testimonia petere, genuinos autem præterire, in quibus Clementis, Photio teste, solidis opinionibus vacat, &

hypotiposeon blasphemias oppugnat? Num soterat etiam tantæ eruditionis criticum, quod Rufinus in apol. pro Origene scripsit, plura Clementis opera fuisse Ariano- rum dolo malo vitata?

X. Ex Veterum Magistrorum choro unum Jurieu permittere cogitur Origenem, qui etsi celebres nactus sit fidei suæ Defensores, Eusebium Pamphyli, Rufinum, Joannem Picum Mirandulanum, Sixtum Senensem, Jacobum Merlinum, Genebrardum, Nalioxiu, Bullum, Tournely &c. ab Ariana tamen purgatione non videtur omnino posse, quod multo gravior eorum auctoritas sit, a quibus hujus erroris reus agitur, quos inter censentur Theophylus Alex., Anastasius I. Papa, Epiphanius, Hieronymus, Augustinus, Iustinianus I. Imperator, quos cum D. Thoma affectati sunt Theologorum plerique, necnon Viri de Eccles. historia, & Patrum scriptis optime meriti, Petavius, Haetius, Norisius, & Nat. Alexander, quod & multa in libris ejus extent, ex quibus prava ejus de Trinitate sententia aperte colligitur, quorum complura ab Huetio in Origeneis, & a Nat. Alex. in hist. Eccles. descripta sunt. Defensores ejus, ait in l. de Hæres. Augustinus, dicunt, Origenem Patrem & Filium atque Spiritum S. unius ejusdemque substantiæ esse, docuisse: sed, qui plura ejus legerunt, contradicunt, Hieronymus in primis, qui libros ejus versatim accuratissime, & multos latine reddidit, quique in secunda adv. Rufinum Apologia solide lateque probat, Origenis libros non fuisse a malevolis adulteratos, suisque ab Hæreticis resperptos erroribus, sed potius a Rufino ipso plures inde relectos Auctoris errores, & vera dogmata substituta. Quæ itaque ab Origenis Patronis laudantur testimonia ad veritatem exacta, parum aut nihil ad Origenis causam habere momenti possunt, quod sint ex libris petita, quos interpolavit Rufinus, falsa inde demens & vera subrogans, ut Origenis sui, cui vehementer studebat, famæ consulere.

XI. Adduci tamen nunquam poterimus, ut S. Dyonisium Alex. Episc. Origeni supponere eodem hoc sinum errore notari. Licet enim Basilium M. ep. 1., & 40., Gennadius l. de Eccl. Dogm. c. 4. in eadem præformati Ariani dogmatis consensat culpam, auscultandum tamen magno Athanasio potius, qui specialem de ressa

Dyonisii fide edidit librum, ex quo qui sinceram rei gestæ feriem delibaret, persuasum nullo negotio habebit, immerito tantum Virum vocatum in crimen. Cum nonnullis superioris Lybiæ Episcopis pestilentissimo Sabellii errore imbutis egit primum Dyonisius per Legatos, ut eos a prava hac sententia deduceret, quod quum illi non cessisset ad votum, literas ad eos dedit, in quibus totus est, ut veram Christi humanitatem Evangelicis testimoniis probet, conficiatque, non Patrem sed Filium pro nobis hominem factum, quo possit errantes, demonstrata satis Patris Filiique solida distinctione, & ad veram Filii Deitatem credendam sensum adducere. Ex his Dyonisii literis, quas errore omni vacare, fatendum est, nisi & errasse Petrum, Paulum & Stephanum quis velit, qui, ut ex Apost. Actis patet, priusquam de vera Christi Deitate sermonem facerent, verum illum esse Messiam adpromissum Abrahæ femini, generisque humani Reparatorem, Prophetarum oraculis comprobant, capta ab Adversariis ansa ad destruendam Dyonisii calumniam, quod nimirum Christum non *semper fuisse*, scripsisset, & Patrem aliquando sine Filio nominasset, quod Filium *ex Patris substantia genitum*, non affirmasset, sed illum a Patre *conditum*. Hinc delatum ejus ad Dyonisium Rom. Pontificem nomen; quare coactus est, apologiam edere, in qua tria hæc conjectæ in se criminationis capita nervosissime depulit.

Primum amolitus est, ajens, sibi de Christo homine sermonem fuisse, ut ex Incarnationis mysterio divinas Personas reapse distinctas esse, probaret, attendendum ad literarum suarum scopum, quando scilicet, ad quos, & cujus erroris refutandi gratia datæ; nam & agricolæ pro varia soli, quod excolunt, indole ita arbores curant, ut unam iusserant, aliam amputent, quædam etiam evellant, profiteri se tamen constanter, *inseparabilia* Patris Filiique nomina, & Genitori suo Verbum semper coexistisse. Alterum, obtestans, se dum Filium & Patris substantia genitum sinit, de sola Christi humanitate locutum, quam & Patris substantia genitam nemo dixit, nec aliud tunc sibi propositum, argumento esse exempla, quæ posuit, agricolæ nimirum & vitis, fabricatoris & navis, quorum prius in Evangelio Christus ipse usurpavit, quo suam demonstraret hu-

manitatem. Tertium denique, asseverans, eo se, dum Verbum a Patre *conditum* dixit, *ipsetasse* unice, ut demonstraret, assumptum a Verbo corpus non a Patre, ut agebat Sabellius, sed a Filio factum & conditum, ideoque Filium, qua homo est, conditum factumque censeri, ita se tamen ad probandam incubuisse comparationibus e radice & planta, fonte & fluvio petitis veram Patris & Filii distinctionem, ut eorundem naturæ unitatem nec minimum violaret.

Hanc Dyonisii apologiam tamesi intemperantes quidam Critici ceu commenticiam explodant, gensinam tamen esse evincit Emanuel Schelestrate luculentissime, eaque ita Romano Pontifici, coactæque ab eodem Synodo suam Dyonisius probavit fidem, ut erroris expers solemniter declaratus sit. Cur itaque tam diversum de Dyonisio Basilii judicium? Solam ejus ad Lybiæ Episcopos epistolam, quæ tota adversus Sabellii errorem, legerat, non item quatuor edixit postmodum ab eodem apologiæ libros, in quibus objecta sibi crimina plene dilueret, & unam eandemque Patris Filiique Deitatem satis adstruxerat. Percrebuisse de prava Dyonisii fide sermonem, delatumque ejus ad Romanam Sedem nomen Basilii norat, non etiam causæ exitum. Miram ne ergo, rei gestæ non satis gnarum, atque uno vulgumore permotum, minus æquam, nec veritati consentaneam tulisse de tanto Doctore sententiam? Ex pervagata fama suum hoc prodixit judicium, haud obscure significavit Basilii idem, *impiesatis*, *ajens*, *Anomæum*, quantum scimus, primus ipse humano generi semina præbuit; causam vero hujus rei non puto, improbitatem animi fuisse, sed quod Sabellio vehementius obstricti cuperet; ex quibus apparet, solam Dyonisii adversus Sabellianos lectam a Basilio epistolam, non autem adornatam ab eodem apologiam. Quis ergo, si ad critices & prudentie leges suum velit judicium dirigere, Athanasium potius standum esse non ceuseat, qui cuncta Dyonisii de hoc argumento scripta non evoluit solum, sed & diligenter excussit, & peculiarem de mente ejus librum emisit? Neque plus Gennadio descendendum quinti sæculi scriptori, qui ex sola Basilianæ epistolæ lectione Dyonisii fidem æstimavit, aliter æstimaturus certe, si Athanasium legisset pro Dyonisio scribentem.

XII. Vix quisquam sibi in animum inducet, ut credat, eo prociacitis, vel stultitiae devenisse Iurieu, ut quam Autenticanis omnibus Ecclesiae Magistris affixerat de Personarum divinarum disparili perfectione ac virtute sententiam, eandem omnino Nicænz ipsi primæ Synodo infedisse, effutiret quod, nisi in *Tableau de Sociamismo* ab eo efformato haurire suis quisque oculis posset, videretur a nobis in odium ejus structa calumnia. Quid sanæ mentis aut pudoris in homine reliquum effrenata mentiendi criminandique libidine tam impotenter acto, ut ex præclarissimis Deitatis Verbi assertoribus, hostes ejusdem faciat, & in Nicæno ipso Symbolo, quod ad evellendas radicibus ipsas Arianz perfiditæ fibras consum est, quidquam venenati hujus fermenti comminiscatur? Nec minus a communi hominum sensu & mente desertus Vvolzogenius Socinianus, qui M. Athanasium, quo nemo constantius ac validius Deitatem Verbi totatus est, cum iisdem iis, quos ad obitum usque vehementissime infestatus est, prostravitque; Arianus sociavit, in qua quidem inferenda Athanasii calumnia, nimia fupinitate simul ac nequitia peccavit. Adscripsit enim Athanasio *dialogos de Trinitate*, ex quorum primo illi invidiam creat, quos ejus certo non esse, doctis omnibus, teste Dupinio, ratam fixumque est, quos etiam, sive Theodoriti sint, sicut Jo. Garnerio placet, sive S. Maximi Mart., quod vero proptus Combefissio, eidem Dupinio, ac Riveto videtur, ab omni Aratorum errore vacuos parosque fluere, petitis inde testimoniiis apertissimis Nostratum permulti jam demonstra-

runt. XIII. Meritone, an injuria, Clericus a Caveo vapolet, quod Eusebium Cæsareensem Arianus adnumerat, defuisse nolumus: castigandi tamen rellendique, qui de violata Spiritus sancti Deitate Basilium M. postularunt, cujus defensionis suscipiendæ conficiendæque, & Nazianzeni orationis, qui pro Basilio dixit locupletissime, & sincera ejusdem Basilii scripta amplam nobis segetem parant. Ex perhibitis a Nazianzeno orthodoxæ Basilii testimoniiis unum sat erit ex orat. 20. promittum, quod nulli obnoxium est exceptioni: *Quod melius ait, quam quisvis alii, Basilium Spiritum Sanctum. Deum agnosceret, cum ex eo perspicue constaret, quod & hoc sepe de superiore loco predicavit, & privatim apud eos, a*

quibus interrogabatur, haud cunctanter professus est, tum vero in suis ad me sermonibus apertius id demonstravit, non simpliciter id affirmans, sed: quod ipsi petrav ante acciderat, sibi rem omnium maxime horrendam imprecatus, nempe ut ab ipso Spiritu excideret, nisi eam cum Patre & Filio consubstantialtem, & honore parem veneraretur. Si ad gravissimi summique Theologi pro Basilio testificationem Basilii ejusdem scripta quis addat, qui dubitare vel levissime de recta ejus fide poterit? Quid eo disertius, quod hom. 27. contra Sabelianos ait? *Neque Trinitas manet detracta Spiritu, & si unum aliquid ex creaturis adjungatur, universæ creaturæ simul intrudetur, & Patris Filioque annumerabitur.* Quid & eo, quod habet epist. 60., in qua, quum docuisset, nihil propterea de Spiritu Sancto a Nicæna Synodo disjunctum quod nondum Deitatis ejus hostes erupissent, subdit: *Nihil profus in Divina ac beata Trinitate gratum invenitur?* Quot occurrent veritates hujus perspicua documenta oculis animoque iustranti tertium Basilii adversus Eutonium librum, plures ejus adversus Eustathium Sebastezanum Episcopum cum Eudoxianis Spiritus sancti Deitatem negantem datas, ejusdem præsertim librum de Spiritu sancto ad Amphilochem, quam, etsi Basilio inique atque temere Novatorum aliqui eripiant, attribuant tamen constantissime, non Nazianzenus, Hieronymus, Theodoritus, Suidas, Damascenus, & ex Nostratibus alii plurimi, sed & ex Acatolicis Casaubonus, Cave, & alii bene multi?

Qua vero de causa tam male Basilium audivit? Quod in duabus, quas ad Apollinarem dedit, Epistolis multa adversus Ecclesie de Trinitate doctrinam errata sint, quibus ad eum impietatis accusandum Athanasius Anciranus Episcopus per-motus est, quod in S. Eupychii festo de Trinitate discerens Spiritus sancti Deitatem subdole reticuerit, comparitque eam cum fluvio per alveum discento, demum quod hom. 17. Spiritum sanctum non Deum sed Spiritum Dei appellant, nec patri tres divinas Personas profecutus honore sit; sæpe enim formulam hanc usurpasse legitur: *Gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto.* Neque puduit Adversarios ad hujusmodi ineptias abire, tamque trivialia urgere ad spectatissimi Viri criminationem? Primam a se calumniam amolitus idem ipse

PRÆLECTIO VII.

De eodem argumento.

ipse est ep. 57. scribens: *Ut calumniam illam, qua adversum nos invaluit, depellamus, conspicuum facimus omnibus, nihil vobis esse commercii cum illis, qui ad hunc modum loquuntur.* Ex falsis ergo, suppositivisque Basilii litteris quæ capi aulæ potest ad carpendam Basilii idem? Alterum accusationis caput itrenue retudit Nazianzenus ajens: *Ingens circa eum bellum est; cupientibus Hæreticis, nudam & apertam vocem ex ipsius Basilii ore arripere, ut ipse quidem ex Ecclesia expellatur, qui solus pene veritatis igniculus restat, & vitalis facultas.* Præstat itaque, æconomiam quandam ad veritatem fuisse adhibitam, nobis videlicet temporis nonnihil cedentibus, quam ut illa ob predicationis perspicuitatem opprimatur; Non enim ex ea aliquid damni facinus, si ex aliis quoque dictionibus, ex quibus id certo colligitur, Spiritum Sanctum Deum esse, agnoscamus. Quid si Monachi aliquot prudentem hanc Basilii æconomiam ignavie loco habuerunt, contendentes nunquam premedam silentio veritatem? Non animadverterunt homines minime quidem mali, plus æquo tamen antiqui, nec zelum habentes secundum scientiam, longe differre, veritatem negare, quod nunquam licet, & veritatem dissimulare ac reticere, quod non licere solum, sed & quandoque pro varia temporis, loci aliorumque adjunctorum conjunctione oportere, petitis e scripto Dei verbo exemplis evinci posset. Qui tamen opportunitate æconomiz gratia veritatem hanc interdum tacuit, nunquam ne Spiritum S. Deum esse, palam contestus est? Ut alia plura mittamus, quæ in libris eis patent, quid eo expressius, quod hom. 141. habet: *Constituendum est, Deum esse Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum?*

Tertium denique criminationis caput idem Basilii elicit in l. de Spiritu S. c. 25. in quo ostendit, in doxologia, seu in hymno glorificationis eandem esse particulam in potestatem, ac particulam cum, & in idem plaue redire: *Gloria Patri per Filium in Spiritu S., ac Gloria Patri & Filio, & Spiritui S.*: ibidem c. 26. harum particularem differentiam nititur ad ostendendam Divinarum Personarum originem: c. demum 27. & alteram approbat formulam Gloria nempe *Patri & Filio & Spiritui S.*, cujus ab Apostolica traditione originem repetit, & frequentem ejus in Ecclesia usum eidem traditioni acceptum refert.

Chignoli Tom. III.

I. A Græcis ad Latinos Patres orationem convergitur, & in unius Tertulliani fidem inquirimus, quod est maxime non a Jurieu & Clerico solum, sed & a Petavio perverſe accusetur de Trinitate sententiæ. Adhæſisse illum ad infanos Montani errores, non abnuimus: ab hoc tamen, qui adversus Trinitatem est, procul abſuisse, cum Theologis clarissimis, Bellarm., Nat. Alex., aliisque plurimis jure contendimus, quod in ejusdem scriptis plura suppetant eaque exploratissima orthodoxæ ejusdem doctrinæ argumenta. Sane hominem, qui Verbum propriè a Patre genitum, Patri cœternum, unius ejusdemque cum Patre substantiæ explicatè contestus est, Arianz perſidiz reum agere, quis, nisi inique, possit? Tria autem hæc, in quibus catholicæ de Verbo Dei sententiæ summa est, nonne a Tertulliano expresse tradita? Genitum ac natum e Patris substantia Verbum, docere num apertius potuit, quam quam de Filio Dei hæc c. 21. Apologet. scripsit: *Hunc didicimus ex Deo prolatum, & prolatione generatum, & scitico Filium Dei, & Deum dictum, ex unitate substantiæ, & c. 7. l. cont. Prax. : Hæc est nativitas perfecta sermonis, seu Verbi, dum ex Deo procedis conditus ab eo primum ad cogitatum in nomine Sophia, dehinc generatus ad effectum, quum paveret celum?* Idem Patri cœternum affirmare num clarius potuit, quam c. 8. ejusd. cont. Prax. libri ajens: *Sermo ergo & in Patre semper, sicut dixit: Ego in Patre, & apud Deum semper, sicut scriptum est, & sermo erat apud Deum, & nunquam separatus a Patre, aut aliud a Patre, quia, Ego & Pater unum sumus.* Sed & unam eandemque Patris ac Verbi substantiam quam nitide tradidit c. 2. ejusdem l., Trinitatem profectus esse unius substantiæ, & unius status, & unius potestatis, & l. de Pudicitia c. 21., Trinitatem unius divinitatis Patrem, Filium, & Spiritum S. esse, declaratans, Apolog. demum c. 15. ajens: *Ita connexus Patris in Filio, & Filii in Paracleto tres effecti, coherentes, alterum ex altero, qui tres unum sint, non unus, quomodo dictum est: Ego & Pater unum sumus, ad substantiam*

H

unita-

unitatem, non ad numeri singularitatem!

II. Nec sine causa tamen in suspitionem erroris apud Adversarios venisse videtur Tertullianus; eodem enim in libro, quo Praxeam primum Trinitatis hostem oppugnavit, non panca habet, quæ ab Ecclesiæ doctrina multum abhorrent. Ibidem enim docuisset illum, Verbum, licet in Dei sensu ab omni æternitate generatum, non accessisse tamen substantiam, nec vere fuisse genitum, nisi in prima rerum conditione, in qua primum e corde Patris profusum est, veluti frutex a radice, fluvius a fonte, radius a sole, pariterque, non unius ejusdemque cum Patre esse substantiæ, ea videntur evincere, quæ ibidem scribit, ut c. 2., divinas Personas tres esse non statu, sed gradu, non substantia sed forma &c., & c. 6.: Ut primum Deus voluit, ea, quæ cum Sophia ratione & sermone disposuerat intra se, in substantias & species edere, ipsum primum protulit sermonem habentem in se individuas rationes, ut per ipsum fierent universæ, per quem, erant cogitata & disposita, imo & facta jam quantum in Dei sensu . . . sermo generatus ad effectum habet substantia proprietatem, ut res & Persona quædam videri possit. Ibidem denique c. 13. ad Verbi generationem explicandam exempla conlatis fructibus ab arbore, fluvii a fonte, radii a sole prodeuntium, quæ species sunt probula earum substantiarum, ex quibus prodeunt, innuit haud obscure, ut fructus & arboris, fluvii & fontis, non una est numero natura, sed specie, ita & de Patris Filiique substantia censendum.

III. Haud diffitemur, duriora hæc esse, aspera, obscura, & quæ efferre multum difficultatis possunt; negamus tamen, ea fore, quæ persuadendi vim habeant, vere Tertullianum purgari ab errore non posse, quod ut facilius pateat, duo præmittimus lucis plurimum dicendis allatura. I. Neminem latet, Praxeam unam in Deo, ut naturam, ita & Personam propterea constituisse, & quamlibet pernegasse veram Personarum distinctionem, quod falso præraret, non posse hanc aditum sine partitione substantiæ, neque Personas tres poni, quin tres Dei ponantur: hoc itaque debuit Tertulliano, quæ nemo validius Praxeam refellit, esse propositum, nimirum evincere, ita tres in Deo Personas non solo nomine, neque solo ad exteriores varios effectus ordine, sed ipsa in-

ter sese distinctas esse, ut tamen Personarum numerus unitatem substantiæ non violet. Hæc nisi & sibi propositum haberet, & vere effecisset Tertullianus, alterum dandum erit, aut abulisse illum a scopo, & adversus Praxeam inseliter depugnasse, aut quod nemini hætenus in mentem venit, in Tritheitarum errorem delapsam tres posuisse Deos. 2. Exploratum perinde, non Tertullianum solum, sed & alios aliquot Antenicenos Patres consuevisse, geminam Filii ante mundi hujus exordia generationem distinguere, alteram, qua Pater se & divina omnia perfectissime intelligens Verbum intra se concipit, productique, quam revera sempiternam esse, concessi sunt omnes: neque enim negasse quemquam eorum legimus, Deum ex æternitate, Patrem, intelligentem, & rationalem esse, ideoque cum Filio, Verbo, & ratione semper fuisse; alteram, quam minus proprie minusque exacte generationem vocant, divini Verbi prolationem, seu exteriorem manifestationem, quæ & generatio ad effectum a Tertulliano, aliisque dicitur, quando scilicet Deus Verbo virtutis suæ quod intra se ex æternitate concepit, & genuit, mundum extra se molitus est, & molitione hac æternam mentis suæ partem, qui ab æterno apud Deum & intra Deum erat, extra se declaravit, & protulit. Secunda hac potissimum animadvertione Clarissimus Bossuet insana Juxta commenta obterit, & iniquissimus ejus de veterum Patrum doctrina judicium infringit.

IV. Jam vero expeditum est, ea discurrere, in quibus accusandæ Tertulliani fidei causas sibi visi sunt Adversarii nacti esse; Dum enim Verbi prolationem in creaturarum rerum generi minus proprie generationem appellat, non sempiternam, naturalem ac veram ejusdem & Patris substantia generationem excludit? In ipsum, quod obiciunt, testimonium oculis animumque paulo attentius coniciant Adversarii; neque enim alio opus est ad germanam Tertulliani sententiam percipiendam. Denique, quum primum voluit ad extra condere, quæ ab æterno cum Verbo suo intra se disposuerat, protulisse ait sermonem, seu Verbum, ut per ipsum universa fierent, per quod in Dei sensu jam erant cogitata, disposita, imo facta, sed tam certo futura, perinde ac si jam reapse fuissent facta: Verbum hoc ex æternitate itaque intra Deum ex-

istitit

tiſſe, vere ſentit, per quod omnia in Dei ſenſu jam erant cogitata, atque diſpoſita; quæcunque enim tempore facta ſunt atque ſunt, cogitata a Deo ex æternitate, diſpoſita, ac prædeſinita, quis neget, niſi qui ab ipſa divinz immutabilitatis, ideoque & Deitatis notione priuſ abſerret? Si ergo conſecta ex æternitate a Deo cogitata, diſpoſita, imo facta, per Verbum ſuum, ex æternitate itaque, Tertulliano iudice, cum Deo & intra Deum Verbum erat, conditum a Deo primum ad cogitatum, in nomine Sophia dehinc genitum ad effectum, ſeu prolatum ad operum motionem, & in aſpectabilis-mundi huius opificio manifeſtatum.

Cæterum dum ſermonem hunc ſeu Verbum generatum ad effectum habere ait ſubſtantia proprietatem, ita ut res & Perſona videri poſſit, num ante effectum, ſeu ante univerſitatis rerum initia ſentit, caruiſſe illud proprietate ſubſtantia, neque rem per ſe ſubſiſtenteſ ſeu Perſonam fuiſſe? Unam ſignificare voluit Verbi huius conditi ſeu geniti a Deo primum ad cogitatum in nomine Sophia ex æternitate, ac intra Patrem abſconditi manifeſtationem externam; Per ſermonem enim ſuum ſeu Verbum, quod ex ipſa ſua Pater ſubſtantia ab æterno genuerat, ceu per exemplarem efficientemque omnium cauſam, univerſitatem rerum in principio motus, inſinitam Verbi ſui efficacitatem ac virtutem palam oſtendit. Mirum ne vero, manifeſtationem huiusmodi generationem a Tertul., & nonnullis Patribus olim dictam, quum & in literis ſacris, quemadmodum D. Thomæ non ſemel animadverſum eſt, quandoque eſſe & fieri res dicantur, quum illa manifeſtantur? Nonne & Paulus Act. 13. ad reſurrectionem Chriſti adſtruendam illud niſurpans Pſal. 2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te*, reſurrectionem ipſam generationem vocat, ſeu, ut ſcite explicat D. Thomas, æternæ generationis progressionem, quia Chriſti Deitas, quam a Patre habet, habuitque ſemper, quippe ex æternitate vere ab eo natus, reſurrectione poſſiſſimum nota facta eſt, maximeque perſpecta? Non aliud Tertulliano propoſitum, idem hic, quem excutimus, locus ſatis aperit; ſempiternam enim Verbi generationem innuit aſens, Filium primogenitum, ut ante omnia genitum, deque eo diſci propter æternam a Patre originem, ante luciferum genui te, propter prolationem

vero, ſeu manifeſtationem, hodie, ſeu in principio temporis, quum primum creata ſunt omnia, *Ego genui te*.

Quo vero fructus, fluvii, radii exempla a Tertulliano adhibita, niſi ad denotandum, non aliunde, non ex nihilo, ſed ex ipſa Patris ſubſtantia Filium eſſe? Alioqui ſi hæc in Tertul. culpæ Adverſarii velint, inferantque, diverſas numero Patris Filiique ſubſtantias a Tertulliano his comparationibus ſignificatas, poterunt & iis ipſis, quos in reſutanda Ariana hæreſi vehementiores fuiſſe, novimus, Patribus eandem inferre calumniam; ad explicandam enim, ut poterant, æternam Verbi a Patre originem, & illos eadem hæc exempla contuliſſe, pervulgatum eſt. Præverquamquod ignorare ne, niſi ſtipes poſſet, exempla nec generatim, nec omnia ex parte congruere; alioquin inde non rerum analogia ac ſimilitudo ſolum, ſed & ut vocant, identitas inferretur? Quid quod & Tertullianus ipſe Verbum Dei inter, & laudata exempla internoscit, res, quarum exempla ponit, ſubſtantiarum, ex quibus prodeunt, probolos vocans, ſive emiſſiones atque propagationes, Filium autem affirmans, alium a Patre eſſe Perſonæ nomine, non ſubſtantia, & ſe ubique tenere unam ſubſtantiam in pluribus coherentem?

Quos autem in Trinitate designavit, gradus qui ſunt, niſi divinz ipſe revelationes, & inter divinas Perſonas ordo, quem ſola unius ab altera origo conſtituit? Hoc non arbitratur noſtro, ſed integro ipſo, quod opponitur, Tertulliani teſtimonio ſteti reponimus; ait enim, *Tres autem non ſtatu, ſed gradu, non ſubſtantia, ſed forma, unius autem ſubſtantia*. Si tres unius ſubſtantia conſtitetur, proſecto non eam partitur & ſecat, nec in ea gradus diſtinguit, a quatum alibi ſæpe, tum in l. contra Hermogenem c. 7. inæqualitatem omnem & graduum diſtinctionem expreſſe removet, aſens: *Divinitas autem gradus non habet, utpote unica*. Graduum hæc ergo diſtinctio ad ſolas relationes, & originis ordinem referenda eſt, niſi velimus hominem acutiſſimum ſui oblitum, nec ſibi conſtituiſſe. Sed & Praxeas, ait Clericus, hanc graduum diſtinctionem ex relationibus ortam admittit; plures enim & ipſe in Deo relationes agnovit. Quas tamen? Num ſubſiſtentes, quarum quælibet terminum periode ſubſiſtenteſ ubique opoſitum reſpiceret, a quo reiſſa diſtingue-

H 2 retur?

retur? Non errasset ille, sed fuisset ap-
prime orthodoxus, si in hac sententia fuis-
set. Erravit autem turpissime, & ab Ec-
clesia prosperipus est, quod unicam in Deo
Personam finxerit, cujus esset pro variis
ad exteriora effecta relationibus sola intel-
ligentia, non re distinctis multiplex ap-
pellatio.

V. Necdum tamen in vado est Tertul-
liani fides; vehementem enim adversus
eam suspicionem alia commovent, quorum
videtur sensus minus, quam praedictorum,
eum Ecclesiae doctrina componi posse; in
eodem enim cont. Prax. libro totam Dei-
tatis substantiam Patri, ejus vero portio-
nem solam Filio attribuit, quo & Patrem
majorem ibidem statuit; item in l. contr.
Hermogenem c. 3. scribit, Deum semper
fuisse Deum, non tamen semper Patrem
& Judicem, quia tempus fuit, quo Fi-
lius non erat, cujus Pater esset, neque
delictum, quod puniretur a Judice: in
sec. demum cont. Marcionem lib. Patrem
invisibilem statuit, non Filium, quem ait,
ab initio conversatum esse cum Patriar-
chis.

Nec his tamen adduci veri amans pru-
densque debet, ut pravam de mysterio hoc
sententiam Tertulliano assignat. Nam
enim, ut a primo initium respondendi
faciamus, crasso adeo, tamque pudendo
errore laborasse illum, dicemus, ut Del-
tatem, quam non semel in tribus Perso-
nis unam, unicam, gradus non habentem
affirmavit, sectilem ac in plures partes,
quarum unam nascendo Filius acceperit, divi-
dam existimavit? Nonne ipse sui interpret
est ibidem c. 17. scribens? *Dum alius, qui
generat, alius qui generatur, alius, qui mittit,
alius, qui mittitur, alius, qui facit, alius,
per quem facit, non divisionem significavit,
sed dispositionem, id est originem.* Tertul-
liani ergo dicti, unde illi constatur invidi-
a, quae sententia? Asperius illud qui-
dem minufque castigatum, ut ejusdem
Auctoris non pauca, sanum tamen & er-
roris expert. Designare enim unice vo-
luit, Patrem ingentum, & totius Deita-
tis principium & fontem, genitum Filium,
cujus a Patre origo est, & principium de
principio: Patrem propterea totam habere,
ait, Deitatis substantiam, Filium ve-
ro portionem, quod quae in Filio est, Dei-
tas una eademque, quae Patris, sit illi a
Patre communicata. Non posse autem
Tertulliano crimini dari, quod Patrem

Filio majorem dixerit, ex iis abunde pa-
tet, quae Praelect. vi. n. v. jam diximus,
quam Justinum fidem defenderemus; unde
& responsam petendam est ad tertiam
Tertul. accusationem, quod Patrem scilicet
invisibilem asseruerit, non item Fi-
lium.

Paulo difficilior explicatu est, quod ex l.
contra Hermogenem opponitur; eo enim
potissimum Petavins alique permoti sunt,
ut Tertullianum Arianis haud gravate con-
cederent. Non una ejus est apud Theolo-
gos explicatio. Maxime probatur nobis
eorum responsam Tertulliani dictum ita
interpretantium, Patrem nimirum vere ex
aeternitate Patrem fuisse, quia nunquam,
ut idem ait, *Deus intelligens sine Verbo,
& rationalis sine ratione*, nec tamen sem-
per fuisse Patrem manifestum ac notum;
quam nondum enim res creatae esse cap-
sissent, erat mysterium hoc omnino intra
Deum latens, tuncque solum paruit, quam
Angelis & hominibus aeterna haec Filii
generatio a Patre manifestata est. Qui
superius ex Tertulliano prolata recolat,
non dubitabit, quin sit haec ad ejus men-
tem interpretatio appposita. Est & altera
eorum, qui exponunt, Deum non semper
fuisse Patrem, quia non semper fuerunt,
quos sibi Filios adoptaret; spectabat enim
ibi Tertullianus ad demonstrandum, nomi-
na haec inter, *Deus, Dominus, Pater,
& Judex* plurimum interesse, quam *Deus*
nomen naturae sit a quovis ad aliud ordi-
dine absolutum, cetera potestatis sint,
ordinemque ad aliud habeant; neque enim
intelligi sine Filio Pater, sine servo Do-
minus, sine delicto Judex possunt; quare
ut Hermogenem, ejus erat infana posi-
tio, materiem ingentiam insectamque esse,
& Deo coaeternam, refutaret, probandum
sibi fuit, Deum quidem semper fuisse
Deum, quam hoc, quod naturae est, no-
men in Deum suae aeternum semper con-
veniat, non autem Patrem semper, Do-
minum ac Judicem, quod non nisi tempo-
re capissent, quorum esse dicique Pater,
Dominus, & Judex posset. Solum itaque
a Deo sempiternum exclusit respectum ad
aliquid, quod diversae ab eo naturae esset,
cujusmodi erat materies ab Hermogene
conficta, non autem ad terminum a se
quidem re distinctum, intra se tamen man-
nentem, sibi consubstantialem, nimirum
ad Verbum suum, quod cum ex aliis jam
descriptis ejusdem testimonio tam praeser-
tita

tim ex c. 17. l. cont. Prax. constat: *Et nomen Patris, ait, Deus omnipotens, Altissimus, Dominus virtutum, Rex Israelis, qui est, quatenus Scriptura testatur: Hæc dicimus, & in Filium competisse, & in his Filium venisse, & in his semper agisse, & ea in se hominibus manifestasse; omnia, inquit, Patris mea sunt. Si omnia itaque, quæ Patris sunt, Filios semper habuit, æternitatem quoque habuerit, necesse est: Filius ergo ex æternitate Patrem habuerit, & Deus ex tunc hujus Filii Pater fuerit, oportet: Si non igitur semper Pater, ut semper Deus, non ad Verbum, sine quo nunquam fuit, sed ad extranea, quorum differens esset a Deo natura, Tertulliani dictum referendum est.*

VI. Pauca hæc de Græcorum Latino- rumque Patrum fide a Jureu, aliisque inique vexata duximus perstringenda. Desiderari amplius hujus argumenti tractatio nequit, quam quæ a Georgio Bullo Anglo, & Calviniano homine absoluta fuit. In eodem multa cum laude versati sunt præter Nat. Alex. in Dissertationibus ad Hist. Eccles. N. T. appositis, aliisque non paucos, & Doctissimi Congreg. S. Mauri Benedictini Monachi in novissima, quam summa diligentia persequerunt, Patrum editione, ex eodem demum Instituto Bernardus Marechal in præclaro opere, cui hoc unum ad cumulatifsimam laudem deest, quod non sit omnibus suis partibus numerique expletum, cujus titulus: *Concordance des SS. Pères Grecs, & Latins &c.*, quos indicasse, fati habemus, ut adire eos possit, qui plura, & minutiora desiderat. Vix recentium Theologorum nullus est, qui non & Liberii Rom. Pontificis defensionem hoc loco suscipiat, cui ceu damnati Homousion, iniquique sacrilegi cum Anomæis tæderis reo diem dicunt non Blondellus solum in l. de Primatu Papæ, & Novatores communiter, sed & e Gallis Theologis bene multi. Tædet, quæzitionem Theologorum, Historicorum, ac Criticorum innumeris disputationibus profligatam refricare, ut scite ait Clarissimus Orsi in opere, quod inscripsit: *De suprema Rom. Pontificis in Ecumenicis Synodis &c. potestate*, atque, ut ille ibidem extremis, ut ajunt, digitis argumentum hoc attingit, ab Auctore licet *Defensionis Declarationis Cleri Gallicani* multum exaggeratum, quod Vir sapiens & in gra-

viora intentus uolet in re dudum præjudicata inutiliter hæerere, & sexcentis dicta segerere, ita & nobis supervacua videtur quæzitionis hujus operosior retrahatio; nam qui voluerit ad solas Historiæ, Chronologiæ & Critices leges eam exigere, nullo negotio deprehendet, non secundæ, quam in l. de Synodis exemplum blasphemie per Hosium & Potamium conscripta Hilarius dixit, & quæ tota Ariænorum sermone turgit, Syrmienti fidei Ecchæsi, neque tertix, ut Henrico Valeio, ac utriusque Pagio visum, Liberium suffragatum esse, sed primæ contra Photium editæ, quam in eodem l. de Syn., si germana verborum potestas, & naturalis sensus spectetur, catholicam Hilarius ipse probavit.

Quo autem tot illæ ab auctore, quicunque ille fuerit, memoratæ *Defensionis &c.* & ab ejus verbosissimo annotatore exactitæ tragediæ? quo ad revincendum violatæ fidei Liberium Felicis vulgo secundi, & Eusebii Confessoris personæ in scenam immisissæ? Qui Athanasii, Hilarii, Operati Millev., Auguſtini, Rufini, aliorumque testimonia ad critices regulas direxerit, expenderitque, ullum ne inter legitimas Romanæ Sedis Antistites Felici deferre poterit locum, ac concedere, ea, quæ passim fertur, de causâ consummatum ab eo martyrium? Stet quidem S. Confessor Eusebio faus cultus: per nos catholicos religiososque homines licet, qui nec ullum volumus de illustri ab eodem coram Constantio Imperatore edita fidei confessione Romano aliisque Martyrologiis listem inferre: At, quæ Mombricitus primum eruit, quæ Baluzius tanti facit, quæ recitatæ *Defensionis* artifex, ejusque Scholiales ad creandam Liberio iuviam, elevandamque Rom. Pontificis in solenni fidei judicio erroris immunitatem, ad nauseam usque jactitant, actorum quæ apud cordatos auctoritas esse potest? Suis oportet excaratus sit præjudiciis, nimioque partium studio, qui nunquam delendis conspurcata illa maculis, ex meris fabulis contexta, & putidissimis erratis atque anachronismis tota referta esse non videat, indigna propterea, quæ fidem obtineant.

VII. Quoniam autem & de Hosio Cordub. Episc., cujus est spectatissimum nomen, solent Recentiorum plerique hoc agere, pauca & nobis de illo visa sunt subjicienda. Cardinalis Aguirre dis-

sert.

fert. 2. in tom. alterum Concil. Hisp. in purgando Hosio totus, ejus in Arianam perfidiam confessionem etsi palam aperteque inficiari, veretur, extenuat tamen, ac in dubitationem adducit, laudabili quidem pioque consilio: ait Hosii famæ, gentisque gloriæ consuluit ille magis, quam veritati, quam exploratum est, privatis quibusque studiis præhabendam. Quid ergo? Consensisse illum in Arianorum errores, ac communionem, negari non potest, nisi Athanasio, Hilario, Epiphanio, Socrati, Theodorito aliisque fides abrogetur. At ejus a catholica doctrina delictio, minis, verberibus & metu mortis extorta, ad horam fuit, ut ad Solitarios scribit Athanasius. *Ne ita quidem Hosius eam rem pro levi habuit; moriturus enim quasi in testamento suo eorum vim processatus est, & Arianam hæresim condemnavit, vœvique, eam a quocunque probari & recipi.* Quis ergo Vaxæ, Manianæ, & recentioribus aliis Hispanicarum rerum Scriptioribus, defunctum in Ariana impietate Hosium memorantibus fidem malit adjungere, quam Athanasio ejusdem ætatis Scriptori gravissimo, qui pœnituisse errati, Nicœnamque fidem suprema sua voluntate firmasse Hosium, tam constanter affirmat?

P R Æ L E C T I O V I I I.

De divinis Processionibus.

I. **H**Ælenus augustissimi hujus mysterii adversus antiquos novosque Antitrinitarios pro virili defensa veritas: ad penitiora jam penetrandum, & pro reverentia nostra exponenda, quæ ad hujus Sacramenti, ut Schola loquitur, quidditatem, sive essentiam adtinent, processionem videlicet, relationes, & Personæ ipsæ generatim, nam de singulis infra erit sermo. *Quum Pater, Filius, & Spiritus sanctus*, ait tract. 39. in Jo. Augustinus, hoc solum numerum insinuent, quod ad invicem sunt, suque inter eas ordo, quod est alter ex altero, Personarum propterea numeri ac distinctionis veluti fundamentum ponenda processio, seu unius Personæ ex altera origo: Hæc est in sacris utriusque Testamenti paginis adeo testata, ut delirarent sane Sabellius & Arius, tam diversa atque nitida testimonia de bonitatis ac sapientię Dei progressionem in exteriora ef-

flecta sua, vel de eorundem effectuum a prima & summa causa egressione præponere interpretati. Quid iis apertius, quæ Jo. 8. de se Christus ait: *Ego ex Deo processi*, & c. 7., *Ego scio eum* (Patrem nempe) *quia ab ipso sum*, & c. 16. *Ipse Pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis, quia a Deo exivi: Exivi a Patre, & veni in mundum &c.* Quid & eo luculentius, quod ibid. c. 15. de Spiritu sancto idem Christus ait: *Quum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit &c.* Est itaque Filii & Spiritus sancti ab alio processio, seu emanatio, ac origo. Huc referenda sunt, quæ superius, quum de æterna Verbi generatione, ac de vera ejusdem ac Spiritus sancti Deitate sermo esset, expendimus, ex quibus etiam conflat, perperam Arianos testimonia hæc conatos eludere; Prius enim quam a Patre ad redimendum humanum genus Filius, & a Filio ad sanctificandos homines mitteretur Spiritus sanctus, jam processisset a Patre Filius & Spiritus sanctum in iis, quæ ibidem versavimus, testimonio apertissimum est, ut Psal. 2. *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie, ex eternitate scilicet, genui te*, Psal. 108. *In splendoribus Sanctorum ex utero ante luciferum genui te*, Prov. 8. *Deus possedit me initium via sue... nondum erant abyssi, & ego concepta sum... ante colles porta sum &c.* & Jo. 15. *Quum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit &c.* Ante ergo quodcumque tempus, ante quamlibet Dei in exteriora effecta sua progressionem, horumque a prima efficiente causa derivationem processit ex Patre Filius, habuitque a Deo Spiritus sanctus originem, quam veritatem Catholica confitetur Ecclesia, quum se credere ait in *Filium Dei unigenitum, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, Genitum non factum &c. & in Spiritum sanctum Dominum, & vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit*.

II. Ex dictis etiam patet, ineptissime cavillari adversus veritatem hanc Adversarios, dum ponendum ajunt in Deo, si processionibus hujusmodi intra Deum locus sit, prius ac posterius, quod a Dei idea abhorret, & jam oportere, ut *principiata* sint Personæ, quarum est ab alte-

ra tanquam a principio processio, dignitate item minores ea a qua procedunt, quum ab ea originem habeant, accipiantque, ut sint, quod & indigentis naturæ est. Veterum Arianorum has, quas Sociniani recoquunt, ineptias facillime dispellit D. Thomas, cujus solidissime doctrinæ summam damus. Et si principii nomen, ait, videatur a *prioritate* sumptum; non ad hanc tamen, sed ad solam originem designandam imponitur; neque enim nomen etymon semper cum eorundem significatione concurrat; nam & hoc nomen homo ex humo derivatum videtur, neque tamen ad significandam humum communi loquentium usui usurpatur. Quid ergo si Pater Filii & Spiritus sancti principium? Utroque prior origine est, non duratione, seu intelligentia nostra, non re ipsa, quod cum Dei idea non pugnare, satis jam supra ostensum est. Num vero *principium* Filius & Spiritus sanctus, ex quo a Patre sunt tanquam a principio? A Græcis Patribus nomen hoc usurpatur, huiusque usum sane intelligentibus probari posse, animadvertit Angelicus, monet tamen, ad vitandam Arianorum ac Macedonianorum errorem satius esse ab eo abstinere, quod minus quid, ac inferius sonare videatur, rectiusque ac tutius dici, Filium & Spiritum sanctum *principium de principio* esse. Hinc & adnotat, apud Latinos Doctores vel nullum vel perrarum ad denotandam Divinam Personarum originem nominis huius *causa* usum occurrere, tum quod apud nos *causæ* effectus respondet, Patrem propterea Filii, sanctique Spiritus causam non dicimus, ne hos *factos* cogamur dicere, tum quod apud nos *causa* quidpiam significat, cujus est ab effectu diversa natura, apud veteres etiam Ethnicos Philosophos nomen hoc Deo attributum ejus ad res creatas ordinem sive processum indicat; dicunt enim Deum *primam causam esse, & creaturas esse ejus causata*; quare, ne quis suspicetur, Filium & Spiritum sanctum inter creatas censeri, quorum diversissima est ab eorum auctore natura, a causæ nomine refugimus in divinis. Neque tamen eni- pandi, quod eo utatur, Græci, quum non aliud *causæ*, quam nos *principii* nomen significare velint, solam nimirum originem; *aliquid enim inconvenienter latine dicitur, quod propter idiomatis proprietatem græce dici potest.*

Cur vero Filii, ac Spiritus sancti dignitas minor, quod a Patre procedant, ab eoque habeant, & accipiant, ut sint? Ab alio, quod natura differat, originem habere divinæ processio derogat dignitati; hoc enim non nisi rerum creaturarum est, quarum infra summam primamque sui causam natura infinite posita, & ab ea toto cælo diversa: At a principio esse unius ejusdemque naturæ, totamque ab eo plenitudinem Deitatis accipere, ad divinam magis attinet perfectionem; neque enim esset perfecta divinitas, nisi actu semper intelligeret atque vellet, essetque in ea propterea sempiterna Verbi, & amoris, live Spiritus sancti processio. Quam insulsa denique ac ridicula Adversariorum postrema cavillatio, Filium scilicet ac Spiritum indigentis naturæ esse, si à Patre naturam accipiant! Quomodo indigentes, quorum una eademque individua est natura, quæ Patris, nec ullum in atrocitate designari aut concipi potest instans, in quo re ipsa fuerit Pater, nec una vere com eo fuerint Filius ac Spiritus sanctus, in una eademque Deitate perfectissimi subsistentes? Sed perilem hanc Adversariorum ineptiam ex præpostera æternitatis divinarumque processionum notione ortam, satis jam obtrivimus, quum de æterna Verbi generatione differeremus.

III. Divinæ autem hæ processionis quot? Duas duntaxat esse, sacræ nos litteræ docent, primam, qua ex secundissima Dei Patris mente Verbum editur, quæque proprio certoque vocabulo *generatio* dicitur, alteram, qua ex Patris Filiique individua voluntate, mutuoque amore Spiritus sanctus emittitur, quæque suo carens nomine, *processio*, seu *passiva spiratio* vocatur. Ad divini eloquii auctoritatem duo hæc addit D. Thomas momenta. 1. Tot processionis sunt, quot, quæ ab altera procedunt, Personæ: hæc vero duæ tantum, Filius scilicet, cujus a Patre, Spiritus sanctus, cujus a Patre simul & Filio origo est: Non plures ergo duabus divinæ processionibus. 2. Quum Deus infinite rebus omnibus præset, quæ Deo sacris in literis tribuantur, non ex infimis, cujusmodi sunt corpora, sed ex summis, cujusmodi sunt mentes, dijudicanda atque æstimanda sunt: Quæ ergo intra Deum processio ponitur, non quæ corporum, sed quæ mentium propria, intelligenda est. In mentibus autem exco-

gitari alia processio nequit nisi Verbi ab intellectu, & amoris a voluntate: nec alia itaque in summa, omniumque præstantissima mente præter has duas. Prioris, ut dictum est, proprium nomen generatio, & qui per eam est, terminus Verbum & Filius in divino eloquio dicitur. Posterior non generatio, sed communis nomine processio vocatur cum sacris in libris, in quibus nonnisi unicus & unigenitus Dei Filius nobis commendatur, tum in Ecclesiae magistrorum scriptis, quorum concordissima sententia est, solum Verbi Dei processionem vere generationem esse, secus autem processionem Spiritus sancti; quare in Symbolo vulgo Athanasii palam constanterque fatemur, Patrem a nullo factum, nec creatum, nec genitum, a Patre solo Filium non factum, nec creatum, sed genitum, Spiritum autem sanctum a Patre & Filio, nec factum, nec creatum, nec genitum, sed procedentem.

IV. Rata hæc Catholicis omnibus, nec est, qui ea negat, præter Hæreticos. Quid tamen utramque inter processionem intersit, curve sola Filii processio, non item sancti Spiritus, generatio sit, & dicatur, etsi unam eandemque, quam Filius, & ipse a Patre naturam accipiat, definiti a nullo mortalium certo potest. Vetusissima est questio hæc; ejus enim ab Ariani excitata meminit in ep. ad Serapionem Athanasius, eos sic arguati solitos memorans: *Si Spiritus sanctus res creata non est, neque unus ex Angelis, sed ex Patre procedit, igitur ipse quoque Filius dicendus est Patris, adeoque duofrater suus, ipse scilicet & Verbum; Quod si frater est, qui fieri potest, ut unigenitum sit Verbum?* Idem a Maximino Ariano objectum, tellis est Augustinus; eodem argumento oppugnatam a Macedonianis Spiritus sancti Deitatem, refert l. 4. c. 8. c. 16. D. Thomas: *Si Spiritus sanctus, aiebant, verus est Deus, divinam naturam habet, oportet, quumque a Patre procedat, ut l. 13. scriptum est, necesse est, ab Patre divinam naturam accipiat: Quod autem ejus, a quo producitur, naturam accipit, ab eo generatur; ipsi enim geniti proprium, ut in similem speciem sui principii producat: Spiritus ergo sanctus genitus erit, ideoque Filius, quod sanctus Filii repugnat. Quid ad dirimendam questionem hanc post homines natos acutissi-*

mus Augustinus? *Ecco respondeo, ita ille Maximino ferocius argenti, & pene insultanti, sive capias, sive non capias: Da Patre est Filius, da Patre est Spiritus sanctus, sed ille genitus, ipse procedens: ideo ille Filius est Patris, de quo est genitus, ipsa autem Spiritus est utriusque, quoniam de utroque procedit. Quid autem nasci inter, & procedere intersit, de illo excellentissima natura loquens explicare quis potest? Nam non omne quod procedit, nascitur, quamvis omne procedat, quod nascitur, sicut non omne, quod bipes est, homo est, quamvis bipes sit omnis, qui homo est... Distingue inter illam generationem, & istam processionem nescio, non valeo, non sufficio.*

V. Quamquam hæc ita sint, neque adferri discriminis hujus certa ac vera ratio a quoquam possit, improbandus ne positus a Theologorum plerique in ea recedenda labor? Absit, ut ea temeritate simus: recitabimus contra varia eorum placita, quodque nobis vero proprius videatur, modelle indicabimus; ad illastrandum enim divinum hoc, in quo veramur, arcanum nonnihil inde luminis emicare posse, censemus. Verbi processionem nonnulli opinati sunt, generationem esse, non item Spiritus sancti, quod Filius ab uno, a solo scilicet Patre, a duobus Spiritus sanctus, a Patre nimirum Filioque procedat, idemque Augustino Maximino respondentem visum, existimant. Hæcensi, ac D. Bonaventuræ, quos Recentiorum nonnulli sequuntur, ea discriminis hujus visa ratio, quod Filius a Patre naturam fecundam accipiat, seu alterius Divinæ Personæ producendæ virtutem, non vero Spiritus sanctus. Discriminis hujus rationem alii inde petunt, quod Filius, non autem Spiritus sanctus, ut Patris imago, procedit; de Filio enim ad Heb. 1. Paulus scripsit: *Qui quum sit splendor gloria & figura, seu imago, substantia illius* &c. alii differentie radicem in eo locant, quod Filius ut natus, Spiritus sanctus procedat ut datus, suæque opinionis suffragatorem Augustinum laudant l. 5. de Trinit. c. 5. de Spiritu sancto scribentem: *Exis non quomodo natus, sed quomodo datus, ideoque non dicitur Filius, quia neque natus est, sicut unigenitus, neque factus, ut per Dei gratiam in adoptionem nascetur, sicut nos.* Eodem termino recidit Scoti sententia, differre nimirum processionem, quod Filius naturaliter, Spiritus

ritus sanctus *voluntarie* procedat. Ab excutiendis his opinionibus abstinemus, ne videamur aliena velle carpere, deque doctissimorum hominum placitis iudicium ferre, quod profecto non posset omnino propitium esse.

VI. Quid denique D. Thomas? Hanc differentie hujus statuit causam, quod Filius per intellectum procedat, Spiritus sanctus per voluntatem. Proptereaque genitus Filius, Spiritus sanctus non item? Ita sane, eodem auctore, verisimillime. Quæ generationis, ut viventium propria est, notio atque finitio? *Origo*, ut jam Prælect. t. t. n. v. explicatum est, *viventis a principio vivente conjuncto in similitudinem naturæ*. Quid etiam intellectum inter ac voluntatem, harumque facultatum terminos interest? Habet snapte intellectus, ut, quæ intelligit, ad se trahat, vel ipsa per se, vel per eorum species sive similitudines, quibus sit, ut res intellecta cum intelligente jungatur: voluntas contra res, quas amat, non ad se trahit, sed ab eis potius inclinatur & trahitur. Hinc fit, ut Verbum, quod quidam est veluti mentis fetus, formæ sive speciei, per quam mens intelligit, similitudo sit, ideoque & rei, quæ intelligitur; nam forma seu species, quæ est intelligendi principium, ipsius rei intellectæ similitudo est; quapropter verbum *formalis* seu expressa rei, quæ intelligitur, similitudo dici solet. Hoc D. Thomæ affectu exemplo declarant. Quum lapidem mens intelligit, ad se illum trahit, at non ipsum per se; qui enim fieri posset corporeæ concretæque substantiæ cum mente conjunctio, sed per ejus similitudinem, quæ lapidem animo objicit repræsentatque crassa omni concretionem nudatam; quæ impedimento est, ne lapis ipse per se cum mente jungatur. Lapidis similitudine sive specie fetus animus conceptionem quandam, quæ verbum dicitur, intra se format, ac veluti parturit, non speciei lapidis solum, cujus est in animo impressio, similem, sed & lapidi ipsi, cujus impressa in animo species imago est. Voluntas contra, quum in id, quod amat, tendit, terminum intra se edit, quem amorem dicimus, sive incitationem, impulsam & pondus, secundum notissimum illud Augustini: *amor meus, pondus meum: eo fror, quocunque feror*; Amoris hujus tamen natura non habet, ut sit ejus cum re amata similitudo, sed

duntaxat, ut ad amatum voluntatem inclinet, & rapiat.

Ex his pronum est intelligere, 1. Verbum Divinum, cujus est a mente Patris origo, & a quo editur, reipsa distingui, & Deum esse ejusdem cum Patre naturæ, Spiritum etiam sanctum, cujus est a Patre & Filio emanatio, & ab utroque distingui, & in una eademque, quæ Patris & Filii est, natura subsistere. Quid enim si mentis nostræ verbum (idem & de amore nostro dicendum) neque persona est, nec ejusdem cum intelligente, & cum re, quæ intelligitur, naturæ? Quis affirmavit, mentem, dum actu intelligit, ac voluntatem nostram, dum actu vult, speciem, qua intelligimus, nec non res, quas intelligimus aut volumus, ipsammet nostram substantiam, atque naturam esse? In Deo porro mens intelligens, intellectio, forma seu species, per quam intelligere illum, more nostro concipimus, & res, quæ actu intelligitur, divina item voluntas, ipsa volendi actio, resque, quam vult, ipsamet sunt individua ac simplicissima Dei substantia: Verbum propterea a Deo procedens & Deus est, nam quidquid in Deo est, Deus sit oportet, & vere a Patre distinguitur; distingui enim procedentem necesse est ab eo, a quo procedit; Quid enim potest a se ipso vere procedere? Idem & de Spiritu sancto dicendum.

2. Verbum ideo genitum, quod a Patre per intellectum sit, secus autem Spiritum sanctum, quod ejus non sit a Patre & Filio per intellectum sed per voluntatem processio; neque enim ad generationis notionem satis est *origo viventis a principio vivente conjuncto*, quod mirifice illustrat, firmissimeque probat Angelicus, sed *origo in similitudinem naturæ* sit, oportet, seu geniti origo sit per actionem ad communicandam naturæ similitudinem snapte inhiutata; quum solius itaque intellectus sit, quicquam rei, quam intelligit, simile producere, non autem voluntatis, cujus non est assimilare, sed in objectam sibi rem ferri atque tendere, Verbum Dei propterea, quod a Patre per intellectum est, genitum atque Filius, ejusque, non Spiritus sancti, processio generationis in divino eloquio appellatur. Quid autem si & Spiritus S. Deus est, Patri & Filio plane similis, ejusdemque omnino cum utroque naturæ, quæ et a Patre & Fi-

lio una illum voluntate & actione spirantibus communicatur? „ Filius tamen „ non est, ait loco sup. laud. D. Thomas; „ Filius enim dicitur aliquis ex eo, quod „ genitus est; unde si aliquid naturam al- „ terius ab eo acciperet non per genitu- „ ram, sed per alium quemcumque mo- „ dum, ratione filiationis careret, ut „ puta, si aliquis homo virtute sibi divi- „ nitus concessa hominem faceret ex ali- „ qua sui corporis parte, vel etiam exte- „ riori modo, sicut facit artificata, pro- „ ductus homo non diceretur producentis „ Filius, quia non procederet ab eo ut „ natus: Processio autem Spiritus sancti „ rationem nativitatis non habet, ut su- „ pra ostensum est; unde licet a Patre „ & Filio divinam naturam habeat, non „ tamen eorum Filius dici potest. „ Quis „ negat hæc, accuratissime dicta, multum- „ que probabilitatis habere? Non audemus „ ea tamen in epideicticis & exploratis habe- „ re, quod nec plene satis animo faciant, „ nec suis vacent difficultatibus, quas extri- „ care, non levis est operæ. Concludendum „ itaque cum sanctis Basilio, & Greg. Nazi- „ anzen. discriminis hujus rationem esse „ *effatu inexplicabilem, & solo honorandam „ silebitio, nec valere nos, ut sapientissime „ schiebat Angustinus, quousque in hoc mun- „ do sumus, inter illam generationem, & „ istam processionem distinguere.*

VII. Illud tamen certo firmiterque statuimus, nam & fidei dogma est, divi- na licet sit fecundissima natura, duabus his tamen processionibus infinitam ejus ita fecunditatem expleri, ut in divinis nec sit, nec esse possit, nisi Pater unus, unus Filius, unus Spiritus sanctus, quod D. Thomas cum 1. p. q. 4t. art. 6., tum 4. c. g. c. 13. solidissime evincit; Ideo enim in nobis non una tantum est verbi processio, sed plures, manaturque ex uno verbo aliud verbum, & ex uno amore alius amor, quod finiti, imperfe- ctique quum finis, non uno omnia pos- sumus intellectus aut voluntatis actu intelligere aut velle. At uno Deus simpli- cissimo actu omnia simul intelligit, & omnia vult; quare nequit in eo esse, ait Angelicus, *processio Verbi ex verbo*, ne- que amoris ex amore, sed unum in eo est perfectum Verbum, unus perfectus amor, in quo summa ejus fecunditas commendatur. Hinc facile percipitur, quare Filius etsi perinde perfectus ut Pa-

ter, alium tamen non gignit Filium; nec alium spirat amorem Spiritus san- ctus, tamen si Patri Filioque omnino æ- qualis. Quom enim ratum & constans sit, uno individuo actu omnia Deum perfectissime intelligere simul, & velle, tota in unico Verbo divinx intellectio- nis perfectio, tota in unico Spiritu S. divi- nx voluntatis præstantia continetur; Fi- lius propterea qua Filius, Spiritus san- ctus qua Spiritus sanctus, infiniti sunt, proin non est, nec esse potest, nisi uni- cus Filius, nec Spiritus sanctus, nisi unus, quia ut Deus unus est, quia sim- pliciter, ac in omni, ut ajunt, genere, infinitus, ita unus Pater, unus Filius, unus Spiritus sanctus, quod Personæ hæc in sua quæque ratione, seu, ut loquun- tur, linea sint infinitæ. Plura, eaque pro- fundissima D. Thomas ibidem; sed hæc peritrixisse, sat fuerit.

P R Æ L E C T I O IX.

De Divinis relationibus.

I. **A** Divinis processionibus ad rela- tiones recta progrediendum; sunt enim illæ harum veluti fundamentum, hæque illas nostra intelligentia consequun- tur. Suntne vero relationes in Deo re ipsa ponendæ? Calvinus in eo ipso, quo nequissimum Trinitatis hostem Michael- lem Servetum exagitavit, libro, & in altero, quem de *Institutionibus* inscripsit, inverecunde ridet *Personæ, relationis, processionis, notionis, Trinitatis* &c. nomi- na, nostrisque Theologos acerbis in- sectatur, quod præter Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, quorum est in di- vinis literis expressa mentio, alia hæc, quæ omnium errorum fontem vocare au- det, nomina commenti sint. Nonnullor- em etiam ex ejus grege eo processui tem- meritas & impudentia, ut Theologos omnes, D. Thomam maxime, in Atheis numerent, quasi vero horum nominum usu praves de summo Deo sensus induxe- rint. Quid vero causæ habent, ut tam inique calumnientur? Quod nihil sit de Deo dicendum, quam, quod in sacris li- teris expressum est: asquam ne vero in scripto Dei verbo horum nominum ali- quod reperire est? At quanta jam erit Christianæ doctrinæ pars refecanda, &

explodenda, si ita liceat argumentari. Quot enim ex tradito Dei Verbo perpetuoque Ecclesie consensu hausta apud Patres, Concilia, & Theologos passim occurrunt, in quibus ad declaranda, quæ in Divino eloquio commendantur, mysteria plurimum momenti esse, negari sine temeritate non potest? Quoniam autem hæc Calvinii, ejusque gregalium cavillatio ex priscis Ariani derivata est, audiendus Augustinus Pascentio Ariano respondens: *interpretandum prius, & exponendum, quid nomina ista significant, tum demum in divinis literis requirenda, quia, etsi forsasse ibidem nomina ista non invenirentur, res tamen ipse inveniretur; quid enim contentiosius est, quam, ubi de re constat, certare de nomine? Quum itaque, quam nominibus illis suscipit Ecclesia, notionem nec obscure nec semel sacre literæ proferat, retinenda hæc atque usurpanda, ceu quæ ad Trinitatis mysterium explicandum non aptissima solum, sed etiam pernecessaria.*

II. De relationibus autem divinis agniti, cum D. Thoma prænotemus, oportet, hoc relationem inter, & alia rerum genera intercedere, quod relatio ad aliud, reliqua ad se dicuntur, seu relationis natura in respectu posita est, a quo libera sunt, quæ absolute dicuntur; est enim relatio ordo unus ad alterum, ut Patris ad Filium, Domini ad famulum &c. Quoniam autem hic ordo aut verus est, seu realis, ut dicunt, nec humana commentatione institutus, aut rationis, quem scilicet sola constituit humana mens, hinc duo apud Theologos & Philosophos relationis genera, secundum veritatem nimirum, & secundum intelligentiam solum. Prima, quam realem vocant, ordo est unus ad alterum non opinione sed re, quamlibet mentis nostræ considerationem prævertens, ut Patrem inter & Filium, imaginem & prototypum, neque enim ab intelligentia nostra est Patris ad Filium, & Filii vicissim respectus ad Patrem, quum nec esse nec concipi Pater possit, nisi qui Filium habet, nec Filius, nisi qui Patrem: altera, quam rationis appellant, duorum ordinem dicit, non solum & expressum, sed a sola mente nostra adinventum ac adumbratum, cuiusmodi est relatio ejusdem ad se, generis ad species, speciei ad individua &c., sola enim intelligentia quidpiam a se ipso di-

stinguitur, & subesse generi species, & speciei individua concipiuntur. Relationes hujusmodi, sive rationis in Deo esse, ut Creatoris ad opera manuum suarum, Domini ad servos, Rectoris ad universa, quæ administrat &c. offensum est, quum de divina simplicitate atque immutabilitate ageremus. Disquirendum nunc, an & reipsa aliquæ in eo relationes sint, a nulla mentis nostræ conceptione pendentes, quas reales dicunt.

III. Negari hoc a Catholicorum nemine potest, quoniam remotis a Deo relationibus ejusmodi ipsam Trinitatis mysterium tollatur, necesse est; Est enim, ut in Flor. Conc. legimus, secundum Doctores tum Græcos, tum Latinos sola relatio, quæ multiplicat Personas in divinis productionibus, quæ vocatur originis, ad quas duo tantum spectant, a quo alius, & qui ab alio . . . In divinis omnia sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio; nam ut præclare in l. de Trin. finem versas scripsit Boetius: *Substantia in divinis continet unitatem, relatio multiplicat Trinitatem*, eam quoque r. Conc. Tolet. xii. *In relativis Personarum nominibus Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus Sanctus ad utrosque refertur, quæ quum relative tres Personæ dicantur, una tantum substantia creditur*, c. demum firmiter de Sum. Trin. & Fid. Cath. *Hæc Trinitas secundum communem essentiam individua, & secundum proprietates, seu relationes, personales discreta*. Num vero possent multiplicari, distinguui & discerni revera Personæ, si unicum multiplicationis, distinctionis, discretionisque hujus principium, relationes videlicet, merum esset humanæ rationis inventum, non autem veram quid atque solidam? Inventa propterea D. Thomæ argumentatio l. p. q. 28. ar. 1., si relationes hæc unius rationis nostræ opus sint, instaurari Sabellii errorem, cui nonnulli unica in Deo Persona erat, sola intelligentia nostra, & varia nominis appellatione distincta; a paternitate enim dicitur Pater, a filiatione Filius, a spiratione passiva Spiritus sanctus; Si ergo relationes hæc non ipsa re, sed sola mentis nostræ conceptione in Deo sint, neque Pater reipsa, sed opinione solum Pater erit, nec Filius &c. nec reapse, sed intelligentia solum a Filio distinctus Pater, a Patre distinctus Filius, ab utroque Spiritus sanctus: vere ergo non tres, sed una Persona, ratione

solum, & nomine multiplex, quod est hæres Sabelliana.

Efficax & illud momentum est, quod ad hoc idem probandum ille adfert q. 8. de pot. ar. 1. Ubiunque unius ab altero origo est, ibi solida & vera itatuenda relatio, vel ejus tantum, quod ab alio oritur, si non eandem principii sui naturam accipiat, ut pater in exitu creaturarum a Deo, quarum est ad Auctorem suum vera relatio, non tamen Dei ad eandem, vel mutua, si, quod oritur, eandem accipiat principii sui naturam, ut patet in hominum generatione, ex qua mutuus genitum inter, ac gignentem, Patrem inter & Filium ordo existit, & vera relatio. Quum ergo a Patre procedens Filius eandem habeat, quæ Patris, a quo est, naturam (idem de Spiritu S. leniendum) mutua sit, eaque vera gignentis ad genitum, Patris ad Filium relatio, oportet.

III. Etsi importuna ac molesta species sint, quæ adversus veritatem hanc ex Philosophiæ penu derivata torquent Hæretici, argumenta, mera tamen sophismata esse demonstrat D. Thomas cum 1. q. 28, tum q. 8. & q. 9. de pot., ubi multa recenset, & diluit. Potiora dispungemus; neque enim operæ pretium est, reliqua persequi. Augustinus l. 5. de Trin. c. 3. Arianos argutos, scribit, dici de Deo relationes non posse, neque secundum substantiam, neque secundum accidens, quod sine perspicuum est; Divinæ enim simplicitatis idea accedens in Deo fingere, omnino vetat, ut & perfectissima ejus veritas plures in eo substantias ponere, quæ necessario plures essent, si relatio secundum substantiam diceretur. Hoc ipsum tamen in jaculatorum telum retorquet ipso validissime Augustinus ajens: Si quidquid de Deo dicitur, secundum substantiam dicitur, ergo quod dictum est, ego & Pater unum sumus, secundum substantiam dictum est: una igitur est Patris & Filii substantia; aut si hoc non secundum substantiam dictum est, dicitur ergo aliquid non secundum substantiam, & ideo non cogimur, secundum substantiam intelligere ingenitum & genitum, idest Patrem & Filium: Item de Filio dictum est, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo. Querimus, secundum quid æqualis? Si non secundum substantiam æqualis

dicitur, admittunt, ut dicatur aliquid de Deo non secundum substantiam: admittunt ergo, non secundum substantiam dici ingenitum & genitum. Quod si propterea non admittunt, quia omnia de Deo secundum substantiam dici volunt, secundum substantiam Filius æqualis est Patri.

Mox directè Arianorum cavillationem retundens pergit: Si quod dicitur Pater, ad se ipsum diceretur, non ad Filium, & quod dicitur Filius, ad se ipsum diceretur, non ad Patrem, secundum substantiam diceretur ille Pater, & iste Filius; Sed quia Pater non dicitur Pater, nisi quia est ei Filius, & Filius non dicitur, nisi ex eo, quod Patrem habet, non secundum substantiam ista dicuntur, quia quisquis eorum non ad se ipsum, sed ad alterutrum, & ad invicem ista dicuntur; neque secundum accedens, quia & quod dicitur Pater, & quod dicitur Filius, æternum atque immutabile est eis; quamobrem, quamvis diversum sit, Patrem esse & Filium esse, non est tamen diversa substantia, quia hæc non secundum substantiam dicuntur, sed secundum relativum, quod tamen relativum non est accedens, quia æternum est eis. Rideant jam nunc etulæ saltidiosissimi Recentiores, & in Peripateticorum delirationibus numerent substantia ac accidentis nomina & distinctionem: per nos licet: Sed Augustinum meminerint non exquiriti ingenii solum sed & acerrimi judicii hominem, eundemque intus, & in cute Platonium ad infringendum molestissimum Arianorum argumentum distinctione hac scientissime usum: Qui etiam Scholæ Theologos parvi pendunt, & tantum non despectui habent, & quæ apud eos in usu sunt, inter frigida eorum inventa omnia ferme reterunt, jam intelligent, absoluti & relativi nomina, & diversam utriusque notionem, non in pulverulenta & sordida Schola nata, sed a præcis usque spectatissimis Ecclesiæ Patribus opportunè adhibita, atque ejus momenti visa, ut sine eorum usu nec satis mysterium Trinitatis explicari, nec Adversariorum argumenta relutari solide possent. Augustino itaque auctore, differt ab absoluto relativum, hocque secundum se, idest suapte natura; neque substantia est, neque accedens, quia non ad se sed aliud dicitur; licet autem, quæ inter creatas res intercedit, relatio, accedens sit, in divinis

vinis vero substantia, non hoc tamen a sui natura habet, quia scilicet relatio est, sed quia illa creata, divina ista.

V. Eiusdem est commatis, quod olim opponebat Eanomius, Patris scilicet nomen naturæ sive essentia non esse, quum sit hæc tribus communis, illud vero unius Personæ proprium, nec relationis, nam Patrem Filio priorem esse, oportet; Quum enim operari consequatur esse, prius existat, necesse est, quispiam, quam alium gignat: non esset propterea coæternus Patri Filius, ideoque nec Deus: concludendum ergo, Patris nomen in Deum vere reque ipsa, non quadrare. Quid quod & Pater esse potest, quin vera aliqua relatio ponatur? Nonne rerum creatarum vere Dominus, quin ad creata vere referatur? Nonne & Christus vere Mariæ Filius, nec tamen est ejus ad Matrem vera relatio? Quorum etiam adstruendæ in Deo relationes hujusmodi? Quia non esset, ajunt, sine his Personarum reipsa distinctio. At extremorum, quæ mutuo referuntur, distinctionem relatio non efficit, sed supponit. Nec qui relationes has in Deitatem insérant, satis recogitant, male se Personarum, quam tuerentur, consubstantialitati consulere; Jam enim pendebit Filius a Patre, neque alius solum sed & aliud ab ipso erit, si revera referatur ad Patrem; quæ enim excogitari mutua duo inter extrema relatio potest, quorum unum ab alio non pendeat, nec aliud reipsa sit ab eo, ad quod refertur? Frivola tamen hæc sunt, & inania, quod, qui ea urgent, de creatis ac divinis perinde philosophandum existimant, nec immensum, quod inter ea est, discrimen intoscere aut nolint aut nequeant. Quum de æterna Verbi generatione esset sermo, ostensum est, Patrem & Filium in eodem perpetuo æternitatis, ut loquuntur, nunc simul existere, & Patri Filium coæternum: At, ut inter ea, quæ in Divinis unum idemque prorsus sunt, mens nostra distinctionem aliquam absque injuria summæ simplicitatis excogitat, ita & eorum, quæ omnino coæva sunt, aliud alio prius concipit, non quidem re, neque tempore, sed natura, aut origine. Hinc, ex quo apud nos prius quispiam existit, quam agat, simile quidpiam mens nostra in Divinis excogitat, Patremque esse concipit, antequam quam Filius gignat, licet vere ni-

hil in Deo prius sit, posterius nihil, sed coæterna sint omnia, simulque & Persona Patris, & generatio, & Filius genitus semper existant; neque tamen intelligentia nostra prior est Filio Pater, quæ Pater, sed quæ Persona subsistens est; Quæ Pater enim quum relationem ipso suo nomine exprimat, relativa autem, ut Philosophi ajunt, sint simul natura & cognitione, in eodem ipso rationis, ut loquuntur, signo, quo Patrem, & Filium, quem respicit, intelligimus.

Multum autem Domini inter & Patris appellationem interesse, Theologi animadvertunt; ut sit enim quis vere dicaturque Dominus, satis est, ut in subiectis habeat jus, eosque coercendi potestatem, hique ut Domino obnoxii ad eundem reipsa referantur; quare quum sit Dei summum in creata omnia jus, omnia ab eo pendeant, omniumque vera sit ad ipsum servitutis relatio, vere est summus omnium Dominus, quin reipsa ad alia a se referatur. Ut autem vere quis Pater sit & dicatur, nam sola gignendi potentia sufficit? Jam hominum sermo nullus non Pater esset. Filium præterea vere genuerit, & vere respiciat, oportet. Quum Deus itaque Pater Filium vere ex æternitate genuerit, nec intelligi sine Filio possit, vera in eo sit relatio, necesse est, a qua propriam habeat Patris appellationem.

Quid vero si Maria Christi mater ad eum, quem genuit, reapse refertur, nec tamen genitus ex ea Christus vere refertur ad Matrem? N. 11. prænotatum ex D. Thom. ut mutua sit relatio, ac utrinque solida, seu realis, ejusdem ordinis naturæque sint extrema, oportere. Hinc quum Divina Christi Persona ex Virgine secundum carnem genita & nata, increata sit, infinitoque distans a Matre intervallo, nec adventitium eternumque quidquam recipere vere possit, re ipsa quidem Deipara ad Christum refertur, ut Filium, non autem Christum ad Matrem. Quum in Divinis itaque una eademque sit Patris & Filii natura, re Pater ad Filium, & Filius ad Patrem vicissim referatur, necesse est.

Quænam vero relatio distinctionem non efficit, sed supponit? Creata, quæ, quum accidens sit, nequit substantiam, cujusmodi persona est, constituere: Divinæ autem quatenus divinæ sunt, substantia

tia quum fiat, Personas possunt & constituit, & reipsa distinguere. Hoc tamen non ab ipsa sua notione habent, quæ non est, quemadmodum post Augustinum non semel docet Angelicus, ut *ad se*, aut *in alio* fiat, sed *ad aliud*, sed ut formæ seu perfectiones hypostaticæ sunt, qua ratione Personas constituent ac distinguunt, suntque & processioibus, & relationibus ipsis, prout respectum ad alterum expresse dicunt, intelligentia nostra priores.

Quid autem est, quod Adversarii tam fidenter affirmant, eorum, inter quæ mutus ordo est seu relatio, alterum ab alio pendere? Universim & absolute falsum est; neque enim ordinis notio quidquam denotat exprimitque præter unius cum altero connexionem mutuumque respectum. Quid si eorum, quorum unum ab alio est ut effectus a causa, v. g. apud nos Filius a Patre, alterum ab alio pendet? Etiamue, si ab altero solum velut a principio? Porro jam constitutum est, Patrem Filii principium esse, non causam, nec Filium principium dici recte posse, sed principium de principio: Verus itaque Patrem inter & Filium ordo, vera relatio, quin sit absurdum, quod Adversarii metuunt, locus.

Nec ei locus est, quod postremo obijciunt, fore scilicet Filium non alium solum, sed & aliud a Patre, si eum inter & Patrem vera relatio sit. Non est quidem apud nos ordo sive relatio nisi inter aliud & aliud, seu inter duo, quorum non supposita solum distincta, sed & natura diversa, quod creaturarum quarumcunque rerum imperfecta sit & finita natura; quare quæ Patrem inter & Filium apud nos, relatio, non inter alium & alium, seu duas inter Personas re distinctas solum, sed aliud inter & aliud, naturas idest numero differentes intercedit, quod diversa ac distincta numero Patris Filiique sit anima, diversum corpus &c. Cæterum quum id eximium ac plane peculiare Deus habeat, imo sit in hoc mysterii hujus germana notio posita, ut non sit trium Personarum nisi una eademque numero, & plane individua natura, hoc quoque in eo singulare est, ut, quibus tres Divinæ Personæ invicem distinguuntur, relationes inter alium & alium unice sint, non item inter aliud & aliud.

At quo harum vocum tam accurata distinctio, tamque rigida & religiosa secretio? Quod plurimum inter eas discriminis sit, imminetque ex indiffereto eorumdem usu gravissimum errandi periculum; quare nec a sapientia gravitateque sua D. Thomas alienum duxit, 1. p. q. 31. art. 2. harum vocum notionem diligentius excutere, earumque diversam potestatem exponere, adnotans, neutrum genus informe esse, masculinum autem formatum ac distinctum, sicut & femininum, neutro propterea genere communem naturam congrue significari, masculino autem & feminino aliquod determinatum communis nature suppositum; in humanis propterea rebus, si *queratur, quis est iste*, responderi, *Socrates, si autem queratur, iste quid est?* reponi, *animal rationale* &c. Quare, quæ in divinis est, distinctio quum secundum Personas sit, non secundum essentiam, Patrem alium a Filio dicimus, non aliud: dicimus contra, quod sunt unum, non unus. Altius inhærenda in animo est hæc doctrina, quod nec ignorari sine erroris periculo possit, nec meditato despicì sine hæresis scelere; nam & in C. *Damnatus de Sum. Trin. & Fide Cath.* legimus: *Licet igitur alius sit Pater, alius Filius, alius Spir. S., non tamen aliud, sed id, quod est Pater, est Filius, & Spir. S., idem omnino, ut secundum orthodoxos & catholicam fidem consubstantialia esse credantur.*

VI. Divinas has relationes, de quibus hætenus, quatuor esse, paternitatem scilicet, filiationem, spirationem activam, & spirationem passivam, quæ & processio dici solet, item nec pauciores esse nec plures, persuaderi facile potest momento, quo veritatem hanc D. Thomas 1. p. q. 28. art. 4. evincit. Duas tantum in Deo manentes processiones esse, alteram Verbi per intellectum, Spiritus sancti alteram per voluntatem, quarum prior in divino eloquio *generatio*, altera communi nomine *spiratio passiva*, seu *processio* a Patribus, & Theologis dicitur: singulis autem his processioibus relationes dux respondent, priori quidem sive generationi, relatio principii pignentis, quæ & *paternitas*, & termini geniti, quæ & *filialis*, posteriori autem, relatio principii producentis, quæ & *activa spiratio*, quæ Pater & Filius Spiritum san-

sanctum ab se procedentem respiciunt, & relatio termini producti, quæ & spiratio passiva, quæ nimirum refertur Spiritus sanctus ad Patrem Filiumque cœu unicum sui principium atque unicum spiratorem: quatuor itaque divinx sunt relationes.

VII. At jam erunt in Divinis Personæ quatuor, ideoque non Trinitas, sed quaternitas, si quatuor sint relationes; Relationibus enim constituitur distinguere Personas, Theologis omnibus ratum fixumque est; si ergo relationes quatuor, jam non tres Personæ sed quatuor. Præterea ad memoratas videntur & aliæ relationes addendæ, similitudinis videlicet atque æqualitatis; quum sint enim Divinæ Personæ ex æternitate perfectissime similes, & prorsus æquales, similia autem ac æqualia apud Philosophos mutuo referantur, videntur & hæc in divinarum relationum censum conferendæ.

Neutram tamen expositam veritatem infirmat. Quid si relationibus Divinas Personas constitui intelligimus, & distinguimus? Num qualibuscunque? Constans & Scholæ decretum, & Ecclesiæ doctrina est, solis, quæ invicem oppositæ sint, nequeantque in eodem componi, relationibus constitui distinguere Personas; nam in divinis omnia sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio. Paternitas itaque constituitur & a Filio distinguitur Pater, & hic Filiatione constituitur, & a Patre distinguitur, quod dux relationes hæc invicem opponantur, nequeantque idem esse, recteque concipi ipse sui Filius & Pater: Passiva etiam spiratione constituitur Spiritus sanctus, & a Patre Filioque distinguitur, non qua Pater & Filius sunt (sola enim Filiationi Paternitas, sola opponitur Paternitati Filiatio) sed quatenus unus spirator sunt, & unicum sui principium. Activus item spiratione distinguuntur a Spiritu S. Pater & Filius, nec tamen ea constituuntur, quod non sit illa Paternitati ac Filiationi opposita, sed communis Patris Filiique proprietas; quare Theologorum plerique adversus Scoti affectas docent, si non procederet a Filio Spiritus Sanctus, quo in errore Græci etiam nunc hærent, non fore ab eo distinctam, quod non esset ejus ad Filium relatio opposita; est enim activam inter & passivam spirationem solum oppositio; quare si Filius Spirator cum Patre non esset,

distincta non foret a Spiritu S. Persona; sed de hoc infra ex illustro.

Alterum inane est; fac enim, relationes æqualitatis ac similitudinis apud nos veras seu reales, ut nonnullis placet, esse; itemque in divinis? In quo fundari relationes hujusmodi possent? Num in Divina ipsa natura? At quomodo sit trium Personarum una, eademque, & plane individua, idem autem nequeat ad se referri ipsa re, sed sola ratione, jam non erunt relationes hæc solidæ sed adumbratæ, idest sola intelligentia nostra consistet. Nam in divinis ipsis Personis mutue distincti? At sunt hæc Theologorum omnium confessione relationes ipsæ subsistentes, Pater e. c. Paternitas ipsa subsistens &c. relationes autem adjunctis relationibus aliis referri invicem nequeunt; alioqui procedendum in infinitum. Non itaque re, sed opinione solum in Deo locum habere relationes æqualitatis, & similitudinis possunt.

VIII. Disquirant post D. Thomam Theologi, an relationes, de quibus hætenus, a divina essentia distinguantur; at de questione hac jam satis, quum in Prælectionibus de Deo uno in divinam simplicitatem inquireremus. Ibi, quam Gilbertus Porretanus divinam naturam inter & relationes, necnon & inter Dei attributa præponere intulit, realem distinctionem explosimus, ut & formalem æ naturæ rei ex subtilis Doctoris Schola prognatam, nec aliam in divinis (præteream, quæ inter Personas est) locum habere statuimus, quam virtuales, quæ & rationis ratiocinata dici solet: Quorsum ergo de questione non admodum gravi plura dicamus, & impendendum in utiliora scituque magis necessaria tempus in ea teramus?

PRÆLECTIO X.

De Personis Divinis.

- I. Quoniam Divinæ Personæ relationibus constituantur ac distinguuntur, aptus rectusque est prælectionis hujus ad superiorem ordi, in qua quidquid ad Personæ nomen ac notionem adinet, nec non ad communes Divinarum Personarum proprietates, more nostro trademus, ita scilicet in brevitate intenti, ut nihil, quod alicuius mo-

momenti sit, præmittamus. Capto autem ab ipso Personæ nomine differendi initio, etsi expresse illud explicatæque facris in literis non legatur, rem tamen eo significatam Patrem nempe, Filium & Spiritum sanctum, ibidem disertissime, nec festinel tradi, compertum est. Tum primum uti hoc nomine Ecclesiam cepisse, quum Sabellius Trinitatis mysterium evertere, Patremque, Filium ac Spiritum S. in unicam hypostasim sola nominis appellatione discretam compingere, molitus est, testatur c. 3. libri sui Facundus Hermianensis, *Personarum nomen, ajens, nominis quum Sabellius impugnavit Ecclesiam, necessario in usum predicationis assumum est, ut, qui semper tres crediti, & vocati sunt, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, uno quoque simul & communi Personarum nomine vocarentur.* Quum exin Patres omnes, Concilia, & Ecclesiastici Traditores ad exprimendam Ecclesiæ de Trinitate sententiam, tres nimirum esse in una eademque Deitate Personas, nomen hoc religiose adhibuerint, quæ Calvinî temeritas ac impietas exclamantis: „ Uti, „ nam nomina Personæ, relationis &c. „ nunquam in Ecclesiam invecita fuissent ! “

II. Unde hoc personæ nomen derivatum sit, si velimus excutere, videtur, ait Boetius in l. de duabus naturis a D. Th. 1. p. q. 29. ar. 3. commemoratus, ex his personis tractatum, quæ in comædiis, tragædiisque homines representabant; Persona enim a personando dicta est, quia concavitate ipsa major necesse est, ut voluatur sonus, quod obrecto larva vultu, soloque ore aperto histriones in theatris scitabant. Licet tamen hæc sit nominis derivatio seu etymon, tractatum est tamen ad longe aliud significandum, ut ibidem Divo Thomæ animadversum est. Quia enim Comædi, Tragædiæque famulos aliquos viros representabant, nomen hoc ad significandos eximix dignitatis homines impolitum est; Unde consueverunt dici Persona in Ecclesiis, quæ habent aliquam dignitatem: Quidam propterea personam definiunt: Persona est hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente. Alius tamen apud Philosophos & Theologos est hujus nominis usus; assumitur enim ad designandum individuum, seu singulare quiddam in humana natura subsistens. Hinc celestis apud Theologos tra-

dicta a Boetio in l. de duabus naturis personæ finitio: *Rationalis*, seu intelligentis, *natura individua*, singularis nempe, *substantia*, qua in definitione individua substantia communem essentiam seu naturam, puta animam & corpus, certa tamen aliqua proprietate determinatam, interpretæ D. Thoma, designat, quæ convenire nulli alteri potest, & ratione cujus ab alio quovis Persona distinguitur; quare & apud Ciceronem persona est ea proprietas, qua homo ab homine differt iis in rebus, quæ personarum attributa vocantur: quod vero additur, *rationalis*, seu intelligentis, *natura*, denotat, solius, quæ mente pollet, naturæ individua personas esse ac dici posse; cujuslibet enim alterius naturæ individua dicuntur *supposita*, non personæ. Clarius forte est, quum alii tradunt, definitio personæ, *hypostasis* nempe *proprietate distincta ad dignitatem pertinente*: *Hypostasis* græca vox rem significat per se subsistentem atque intelligentem; Verum quum & natura intelligentiæ compos. res sit subsistens ipsa per se, & intelligens, ad ostendendum, hypostasim esse non naturam ipsam quæ communis est, sed certum aliquid, & singulare, quod ita hujus est, ut alterius esse non possit, adiectum est, *proprietate distincta*, qua nimirum ab aliis quibuscumque ejusdem naturæ individuis persona secernitur. Proprietas autem hæc, quæ personam ab aliis quibusque disgregat, ad dignitatem pertinere dicitur, magna enim dignitatis est, ait D. Thomas, in rationali, seu intelligente, natura subsistere.

III. Hæc de nominis hujus origine ac notatione præfati, sanctum maximeque congruum esse hujus, quum de Deo loquimur, usum, adversus Calvinum evidentè ostendimus. Quid enim, ut præclare argumentatur D. Thomas, communi Philosophorum, Theologorumque judicio nomen illud significat? Quod est in rationali, seu intelligente, natura perfectissimum; Quum ergo ipso naturæ lumine perfectum sit, Deo, qui, infinite perfectus quum sit, rerum omnium perfectiones unus in se continet excellentissime, attribuendum quidquid perfectionis in rebus creatis est, annon maxime decet, nomen hoc, quo perfectissimum quidpiam significatur, proprie de eo dici? Imo, ut idem Angelicus animadverit, multo præstantius in Deum nomen hoc convenit, quam in quodlibet aliud intelligentis naturæ indi-

dividuum, ut & quævis alia rebus creatis imposita, a quorum significatione defectus omnis abest, multo excellentiori modo in Deum quadrant.

IV. Neque est, cur adversus communem Ecclesiæ usum Calvinus obiciat, nihil de Deo dicendum, quam quod de eo explicite Scriptura prodit, abstinendum propterea a Personæ nomine, cuius nulum in divino eloquio vestigium; hoc enim, quod a priscis Hæreticis mutuatus ipse est, argumentum sibi D. Thomas objecerat, ac diluerat, ajens, etsi nomen hoc in veteris novique Instrumenti libris de Deo expresse dictum nusquam occurrat, quod eo tamen significatur, *multipliciter* de Deo asseri, esse illum nempe *maxime per se ens, & perfectissime intelligentem*, si autem non alia de Deo dicenda sint *secundum vocem*, quam quæ sunt in sacris libris expressa, jam fas non esse, de Deo loqui *alia lingua, nisi illa*, in qua tradita est Scriptura vet. vel. nov. Test., hebraice nimirum, aut græce, quod per absurdum esse, nemo non sentit. Cur vero hoc aliaque vocabula, quorum non sunt in divinis literis verba ipsa, sed sensus, adinventata, ac *in usum prædicationis assumpta*? Ad *inveniendâ novâ nomina antiquam fidem de Deo significantia*, ait D. Thomas, *coegit necessitas disputandi cum Hæreticis*. Vitanda ne vero, quia nova? Ita quidem decernit Calvinus; iniquissime tamen: *Novitas hæc vitanda non est*, pergit Angelicus, *quum non sit prophana, utpote a Scripturarum sensu non discordans: docet autem Apostolus, prophetas vocum novitates vitare*, 1. ad Tim. c. ult.

V. Cæterum ut concordissima Theologorum consensione Deo Personæ nomen adscribitur, ita mira inter eos contentio de germana ejusdem, ut de Deo dicitur, notatione, *absoluta* ne scilicet sit, an *relativum*, seu an essentiam denotet, an relationem; Persona enim ad aliud non dicitur, sed ad se, ideoque absolutum videtur nomen esse, non *relativum*: De tribus contra quam vere enuntietur, tres divinas enim Personas rectissime consistuntur, absolutum non esse videtur; Nam absoluta quam ad naturam Dei, quæ una prorsus est, pertineant, non possunt, nisi singulari numero prædicari; quæ tres non possumus Deos dicere, Dominos res &c. sed unum Deum, Dominum unum &c. quod nomina hæc absoluta sint, atque, ut vocant, essentialia. Extricandi nodi hu-

jus mirum, quam variz a Scholasticis excogitate rationes! Quam D. Thomas iuvit, nobis semper visa est omnium expeditissima, maximeque perspicua. Personæ nomine inquit, in quacunque natura significari, quod in se indivisum est, & a quovis alio distinctum, in humana e. g. natura, hæc carnes, hæc ossa, hanc animam, quæ ita hujus propria sunt, ut eadem numero alteri convenire non possint. Quum itaque sola relatio originis *multiplices Trinitatem*, & distinctionem in divinis efficiat, divina autem relatio non sit accidens, quod in alio est, & ab alio sustentatur, sed divina ipsa natura, subsistatque perinde, ac natura ipsa divina, cum qua idem reapse est, sicuti Deitas Deus est, ita & divina Paternitas est Deus Pater, qui divina Persona est: Divina ergo Persona relationem significat ut subsistentem.

VI. Hinc ramen difficultas exiit non contemnenda; Si Persona divina relationem significat subsistentem, quatuor ergo divinz Personæ; sunt enim relationes in Divinis subsistentes omnium consensu quatuor. Etsi difficultas hæc dissoluta satis videri possit iis, quæ Prælec. xx. u. v. sunt dicta, rationem tamen addere lubet, quæ D. Th. 1. p. q. 30. ar. 2. probat, non esse in Deo, nisi Personas tres. Persona divina, ait, non est, nisi relatio subsistens: plures ergo divinz Personæ non sunt, nisi relationes plures subsistentes invicem reipsa distinctæ: sola autem oppositio solidam inter has relationes distinctionem inducit: distinctæ ergo Personæ solis, quæ vere oppositæ sint, relationibus constituuntur, si quæ vero oppositæ non sint relationes, in eandem poterunt convenire Personam, quum itaque paternitas, filiatio, passiva spiratio solæ sint mutuo oppositæ relationes, activa autem spiratio etiam passivæ opponatur, non tamen paternitati ac filiationi, quare in Patre simul ac Filio ceu uno Spiritus sancti principio vere est, Paternitas, Filiatio & spiratio passiva solæ relationes subsistentes sunt reipsa distinctæ: tres itaque duntaxat Personas constituunt, Patrem, qui Paternitate, Filium, qui Filiatione, Spiritum S., qui passiva constituitur spiratione.

VII. Ex hacque distincta habere quilibet potest hanc veluti catholicæ fidei summam & communem Theologorum de augustissimo hoc mysterio doctrinam, unum scilicet Deum, processiones duas, Perso-

nas tres, relationes quatuor, quinque notionis esse. Priora quatuor capita satis, ut putamus, pro viribus declarata. Dispicendum quid *notionis* nomine apud Theologos veniat, quidque hanc inter & relationem interlit. *Notio* Theologis est, *propria ratio cognoscendi Personam*, seu character & nota, ex qua Personam aliquam divinam internoscimus. Hinc eadem divina res, paternitas e. c., ut variis mentis nostrae conceptionibus subest, & proprietates est, & relatio, & notio: proprietates, ut soli Patri convenit, eumque constituit, relatio, ut Filium respicit, notio vero, ut homines Patrem intelligant paternitate constitui, & a Filio distingui. Notiones hae communiter quinque censentur, *innascibiles*, *paternitas*, *filiius*, *activa spiratio*, & *spiratio passiva*. Priorae duae in solam Patrem quadrant, qui solus Pater est, & Innascibilis seu ingenuus. Quid ingenui nomen proprie sonet, opportunius infra, quum de Persona Dei Patris: filia solius Filii, passiva spiratio: solius est propria Spiritus Sancti: activa vero Patri Filioque communis, ex quibus cum uno principio, & Spiratoe Spiritus Sanctus est. Ex his quinque notionibus quatuor tantum relationes sunt; innascibiles enim proprie relatio non est, sed ad relationem reducitur genus, ut negatio ad genus affirmationis.

VIII. Est, & alterum, illudque gravissimum catholice de hoc mysterio doctrinae caput, Divinas scilicet Personas aequales omnino esse, & plane coeternas, perfectissime quidem aequales, quod solidissimo momento demonstrat Angelicus: Si divinas inter Personas quidpiam inaequalitatis esset, jam non esset triam una eademque natura, ideoque tres Personae Deus unus, non esset, quod est a fide prorsus alienum; inaequalium enim non potest esse una quantitas numero; quum ergo in Deo, quemadmodum scite ait Augustinus, *molis* quantitas non sit, sed *virtutis*, quae unum idemque est cum divina natura, manifestum est, si Divinas Personas inter non sit absolutissima aequalitas, jam non nam eandemque fore quantitatem virtutis, ideoque nec nam eandemque naturam. Coeternas autem esse, etsi ex iis pateat, quae quum de Verbi generatione agemus, dicta sunt, evinci potest egregio D. Thomae argumento. Apud nos, ait ille, quod a principio est, car principio suo posterius sit, in causa est, vel causa agens

vel actio ipsa: Causa enim vel libere agit, ut artifex, vel naturaliter, ut homo hominem generans &c. Si libere agit, puta artifex, jam satis constat, opus ab eo editum auctore suo posterius esse, quia ut in ejus potestate est, formam eligere, quam in effectum inducat, hoc nempe vel illud, hac vel illa ratione moliri, ita & integrum ei est, tempus eligere, quo se applicet ad agendum: Si naturaliter, effectum simul tempore sua non esse cum causa, contingit, vel quod causae, quum primum existit, naturalis efficientia, sive agendi vis, perfecta non sit, nec expedita ad agendum, neque enim homo, aut aliud quodvis animal, generare possunt, statim ac sunt: vel quod, etsi causae expleta sit, satisque ad agendum apta ab initio efficacitas, est tamen in ejus actione successio, temporisque mora opus habet ad efficiendum; quare effectus non eodem illo primo, quo causae actio incipit, sed ultimo, quo debuit, instanti est. Quum sit ergo certissimum, divinas processionis non liberas & in arbitrio positas, sed naturales ac necessarias esse, Patris item, qui Filium gignit, Patris & Filii, a quibus est Spiritus Sanctus, naturam virtutemque ex aeternitate perfectissimam, nullam demum in divina actione successione, motum nullum, nullum temporis intervallum, manifesto relinquatur, quandoque Pater fuit, & Filium fuisse, eumque Patri coeternum esse, nec non Spiritum sanctum utrique. Hinc quum ordinem esse Divinas inter Personas audimus, non durationis, sed originis ordinem intelligamus, oportet, quem Sancti Augustinus & Thomas naturae ordinem dicunt, non quo alter sit prius altero, sed quo alter est ex altero, seu una Persona ab alla procedit in eodem perpetuo ac indiviso aeternitatis, ut vocant, *nunc*, seu instanti.

IX. Tametsi autem Divinae Personae perfectissime aequales sint, ac coeternae, sintque eis absoluta omnia ac *essentialia* plane communia, animadvertit Angelicus, singulis essentialia quaedam attribui, sive *appropriari*, non quod singularum ita sint propria, ut in alias periter non conveniant, sed quod aliquam earumdem Personarum, quantum humanae conditioni, hujusque mortalis vitae statui datur, cognoscere hac ratione assequamur. Quum enim (ita ille differit) Personarum Trinitas demon-

strari

PRÆLECTIO XI.

*De Divinarum Personarum circumin-
fessione, ac missione.*

strari naturali ratione non possit, par est, ut aliquibus notioribus declaretur, cujusmodi sunt essentialia attributa, potentia e. g., sapientia, bonitas, quorum nobis est ex creatis rebus explorata cognitio; quare ex creatis rebus ad divina manifestanda utimur, ita ad *relativis*, quibus Personæ constituuntur, ac distinguuntur, proprietates explicandas essentialibus utimur attributis, quæ manifestatio, ait, *Personarum per essentialia attributa appropriatio nominatur*. Hac autem via divinas Personas adnotat manifestari posse dupliciter, uno modo per viam similitudinis, ut ea, quæ ad intellectum pertinent, Filio, qui per intellectum procedit, quæ voluntatis sunt, Spiritui Sancto, cujus est per voluntatem processio, appropriantur: alio modo per viam dissimilitudinis & remotioris: sic Patri solet adscribi potentia, quod apud nos, ut Augustino acute animadvertimus, Patres soleant præsenio infirmi esse, ne de summo Deo tale quid suspicemus. Hinc varios pereceasit modos, quibus, quæ Divinarum sunt propria Personarum, per essentialia attributa manifestare veteres Patres conati sunt: 1. *Eternitatem* Patri, speciem *seu pulchritudinem* Filio, usum delectabilem ac suavissimum Spiritui S. Hyllarius: 2. *Unitatem* Patri, *æqualitatem* Filio, *concordiam* seu connexionem Spiritui S. Augustinus: 3. Patri *potentiam*, *sapientiam* Filio, Spiritui S. *bonitatem* Augustinus idem: alique Patres, ac Theologi omnes accommodant: Quod demum ait Apostolus, *Ex ipso*, & *per ipsum*, & *in ipso*, item *Ex quo omnia*, *per quem omnia*, *in quo omnia*, *ipsi gloria in sæcula*, Amen, Augustinus idem docet; non confuse accipiendum, neque vim emphasis aut repetitionis habere, sed ita commode distribuendum, ut ex ipso dictum sit propter Patrem, per ipsum propter Filium, in ipso propter Spiritum Sanctum, dicanturque omnia ex Patre esse tanquam ab electrice causa, per Filium esse seu per causam omnium exemplarem; in Spiritu S. esse velut in causa conservante, gubernante, suæque bonitatis universa fovente: Quam sapienter appositorum sint hæc a præcisi Ecclesiæ Patribus ad Divinas Personas aptata, mira prorsus perspicuitate, firmitate, atque copia explicat D. Thomas 1. p. q. 39. ar. 8., cui titulus: *Utrum convenienter a Sacris Doctoribus sint essentialia Personis attributa, ex quo paucæ hæc delibasse, sat nobis fuerit.*

QUUM Divinarum Personarum unam in alia esse, veritas sit in Evangelio aperte testata, ait enim Christus Jo. xiv. semel iterumque: *Ego in Patre, & Pater in me est*. . . . *Pater in me manens ipse facit opera*, & 17. *Tu Pater in me, & ego in te*, mysterium hoc a Theologis circuminfectionis nomine exprimitur, quod non est, cur Calvinus rideat & despiciat; Licet enim novum; prophætam tamen non est, quum sit: ejus germana sententia atque significatio ex divinis literis derivata; quare quam subiectam nomini huic notionem: nec obscure, nec semel divinum eloquium indicet; illud jure meritoque in usum prædicationis adsumimus; seu ad exponendum mysterium hoc non apertissimum solum, sed & pernecessarium. Quomodo autem Pater in Filio, hicque vicissim in Patre sit; nemo solidius nitidiusque explicat D. Thomas, qui 1. p. q. 42. ar. 5., quem inscribit: *Utrum Divinarum Personarum una sit in alia*; tria notat; considerari in Patre ac Filio posse (quod & de Spir. S. intelligendum est); essentialiam; quæ utriusque una eademque est, relationem; quæ Pater a Filio, Filius a Patre distinguitur, & originem, quam a Patre Filius ducit, & secundum hæc tria explicat Filium in Patre esse, & Patrem in Filio. Quam enim Pater sit sua essentia; quam Filio absque ulla sui transmutatione communicat, si Patris essentia in Filio est, in Filio Pater sit, oportet, in Patre Filius item, nam & ipsa sua essentia est: Secundum relationem etiam Filium in Patre esse; & Patrem in Filio, necesse est; est enim commune Philosophorum essatum, *relativus simul esse cognitio*; quia cognosci unum absque altero nequit, unoque cognito aliud cognoscatur, oportet: Secundum originem demum est in Filio Pater, & in Patre Filius, quia Filius a Patre procedit ut Verbum, quod in dicente seu Verbum edente manet; quod etiam Verbo seu expressa dicentis imagine representatur; in Verbo continetur; quum ergo Filius ut Verbum Patris imago sit, eumque perfectissime representet; Patrem in se continet. Hinc d. c. g. c. 9. idem Thomas scire animadvertit, laudatis Christi.

sti verbis, quibus Divinarum Personarum circuminfusio denotatur, cum Sabellianorum, tum Arrianorum errorem sanctius convelli. Non enim Pater in Filio, & Filius in Patre esset, si una & eadem esset utriusque Persona, quom nullus in se ipso proprie vereque esse dicatur, necitem posset Pater in Filio, & Filius in Patre esse, si, ut distinctæ Personæ sunt, ita eorum distincta esset ac diversa natura. Circuminfusionis itaque idea duo-menti offert, Personarum videlicet distinctionem, eandemque confusionalitatem, quam dudum evoluerat undecima Toletana Synodus in publica fidei pronuntiatione agens: *Sicut splendorem lucis videmus inseparabiliter inherere, sic confitemur Filium a Patre separari non posse. Tres ergo illas unius atque inseparabilis naturæ Personas sicut non confundimus, ita separabiles nullatenus prædicamus; Quandoguidem hoc nobis dignata est ipsa Trinitas evidenter ostendere, ut etiam in omnibus, quibus voluit singillatim Personas agnosci, unam siue altera non permittat intelligi; Nec enim Pater absque Filio cognoscitur, nec sine Patre Filius invenitur: Relatio quippe ipsa vocabuli Personalis Personas separari vetat. Eadem ferme in c. Damnamus de Sum. Trin. & fidei Cath. legitur: Dicitur non potest, quod partem substantiæ sue, Pater Filio dederit, & partem ipse sibi retinuerit, quum substantia Patris indivisibilis sit, utpote omnino simplex. Sed nec dici potest, quod Pater in Filium transfunderet substantiam suam generando, quasi sic dederit eam Filio, ut non retinuerit eam sibi: alioquin desisset esse substantia. Patet ergo, quod sine ulla diminutione Filius nascendo substantiam Patris accepit: & ita Pater & Filius habent eandem substantiam, & sic eadem res est Pater & Filius, necnon & S. S. ab utroque procedens.*

II. Num & missionis nomen vitiligare Calvinus audebit? Num & abesse illud a sacris literis calumniabitur? Divinas Personas mitti, fidei caput est Scripturarum auctoritate firmissime constitutum, de quo paulo fusius cum D. Thoma, qui 1. p. q. 43. missionis notionem, ejusdemque effectus, nec non quibus Divinis Personis missio conveniat, octo articulis locupletissime declaravit. Absit autem, ut præpostere quis opinetur, missionem hanc imperio, consiliove fieri; sublata enim esset perfectissima Divinarum Personarum aequalitas.

Quæ enim imperio sit missio, ut militis a Duce, famuli a Domino, missos mittentibus subesse, probat; quidpiam autem simile de Personis Divinis omnino aequalibus suspicari quis potest? Eodem nomine nec secundum consilium Divinarum Personarum intelligi potest missio; nam & qui suo consilio auctor est alteri quâpiam agrediendi, ut Consiliarii, & Administri Regi suscipiendi belli, aut fandiendæ pacis, sapientia prudentiaque iis præstare censeantur, quibus consilium dant. Relinquitur ergo, divinas missiones non esse nisi secundum natus ab altera originem, novumque in rebus creatis exilendi modum; quare non simplex & incomplexa est, sed composita divinx missionis idea, duoque menti offert, æternam scilicet Personæ quæ mittitur, originem a mittente, editumque in rebus creatis temporarium effectum, secundum quem existere in iis dicitur. Interroganti propterea, Divinarum Personarum missio temporaria ne sit, an æterna, respondendum est, non æternam illam esse, sed tempore fieri; novo enim modo in rebus creatis esse, novumque in eis quidpiam operari, ex tempore est, quum & creata, ad quæ sit missio, tempore carperint, neque ex æternitate fuerint. Num vero motatur Divina Persona, quæ mittitur? Quum nullam hæc missio Divinæ Personæ perfectionis accessiorem afferat, sed solis creatis rebus, in quibus Deus novum aliquid efficit, mutantur propterea istæ, non autem Persona ad eas missa.

III. Ex eadem etiam missionis notione patet, solos Filium & Spiritum sanctum mitti, non vero Patrem. Quum enim Divina missio fiat, ut prænotatum est, secundum unius Personæ ab altera originem, manifestum est, mitti Filium & Spiritum sanctum, donec potest, quorum est ab altero, Filii nimirum a Patre, Spiritus sancti ab utroque, non autem Patrem ingentum, siue qui a nullo est. Scite igitur occurrere Augustinus 1. 2. de Trin. c. 5. *Solus Pater non legitur missus, quia solus non habet auctorem, a quo genitus sit, vel a quo procedat; non enim splendor, aut fervor ignem, sed ignis mittit siue splendorem, siue fervorem.* An vero Divina Persona ab ea solum mittatur, a qua procedit, v. g. Filius a solo Patre, an ab ea quoque, a qua non ducit originem, inter priores Ecclesiæ Tractatores controversum. Horum varia placita D. Thomas ibid. ar. 8. primum me-

memorat, exin quid in eis verum sit, belle declarat. Sensisse aliquos refert, Divinam Personam ab alia non mitti, nisi a qua ex eternitate procedit, quodque Jesh. 48. Messias ait: *Nunc misit me Dominus, & Spiritus ejus*, de humana natura interpretatos, secundum quam a Spiritu S. missus est Christus, Augustinum contra docere, Filium non a Patre solum sed & a se & a Spiritu S., hunc etiam non a Patre & Filio tantum, sed & a se mitti, ita ut mitti illius duntaxat Personæ sit, quæ ab alia procedit, quare Pater a nullo mittitur, quia a nullo est, mittere vero tribus Divinis Personis commune sit, ideoque Filium & Spiritum S. non Pater solum, sed & alter alterum, & ipsi se mittant. Quid utraque hæc opinio veri habeat, sic exponit Angelicus: Quomodo mitti divina aliqua Persona dicitur, & ipsa designatur Divina Persona ab alia procedens, & visibilis vel invisibilis effectus, secundum quem Divinæ Personæ missio consideratur. Si ergo Persona mittens designatur ut principium Personæ quæ mittitur, non quævis Divina Persona mittit, sed ea solum, a qua origo est Personæ quæ mittitur, siveque Filium solus Pater, Spiritum S. soli Pater & Filius mittunt, quia Filius a Patre solo, Spiritus sanctus a Patre simul & Filio est. Cæterum si Persona mittens ut novi effectus, ad quem edendum missio sit, causa spectetur, tota Trinitas Personam mittit, quia effectum illum visibilem aut invisibilem una eademque individua virtute tota simul Trinitas edit. Res sit exemplo perspicua. Quomodo Christus in mundum se missum ait, ut caro fieret, & humanum redimeret genus, si in hac ejus missione duo simul spectare velimus, æternam ejus scilicet a Patre originem, novamque illum, ad quem edendum certo tempore missus est, effectum, susceptæ scilicet carnis æconomiam, dubitare nemo circa fidei injuriam potest, quin a solo Patre Filius missus sit, a quo solo procedit. At si ab æterna ejus a Patre origine effectum, ad quem missus est, discernamus, huncque solum animo complectamur, dubitari item nequit, quin Trinitas tota Filium miserit, quam tota, & corpus, quod Christus induit, in Virginis alvo conpegerit, & quæ cum corpore illo sociata est, animam una eademque omnipotentia creavit.

IV. Duas nobis sacræ utriusque frateris

literæ Divinarum Personarum missiones commendant, alteram, quæ sub sensibus cadit, alteram, quæ aspectum omnino fugit, neque percipi nisi illuminatæ mentis oculo potest. Prior facta est, quomodo Verbum, quod erat in principio apud Deum, & Deus erat, præfinito tempore caro factum est, & habitavit in nobis, item quam Spiritus sanctus corporali specie descendisse in Evangelio legitur, quia tunc quibundam creatis rebus, cum signis ad hoc specialiter factis, ait D. Thomas, Spiritus sanctus demonstratus est. Semel tantum Filius Dei perspicue, ac patenter missus est, quando nimirum, ut dudum fuerat a Baruch c. 3. prænuntiata, in terris visus est, & cum hominibus conversatus est: Spiritum autem sanctum non semel, nec uno modo missum, Evangelica & Apostolica historia testatur. Descendit enim, ut Lucas narrat, corporali specie sicut columba in Christum, quomodo in Jordane baptizari voluit, sub specie nobis lucide, quam idem in monte transfiguratus est: Ad Apostolos aperte ac conspicue missus est, sub specie status, quomodo Christus, ut Jo. 20. legitur, insuflavit in eos, & dixit eis: *Accipite Spiritum S. &c.* ad eosdem, aliosque cum eis in eodem loco pariter sedentes sacra Pentecostes die sub specie ignearum linguarum. Quid autem variis hisce signis, quibus suam Spiritus sanctus præsentiam speciatim ostendit, quid, inquam, mysterii subest, exponit D. Thomas aptissime, ajens. Facta est missio Spiritus sancti visibilis ad Christum in baptismo quidem sub specie columbæ, quæ est animal secundum, ad ostendendam in Christo auctoritatem donandi gratiam per spirituales regenerationem, unde vox Patris intonuit: *Hic est Filius meus dilectus*, ut ad similitudinem Unigeniti alii regenerarentur: In transfiguratione vero sub specie nobis lucidæ ad ostendendam exuberantiam doctrinæ, unde dictum est, *Ipsum audite*. Ad Apostolos autem sub specie status, ad ostendendam potestatem ministerii in dispensatione Sacramentorum, unde dictum est eis: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis &c.* sed igneis linguis ad ostendendam officium doctrinæ; unde dicitur Aët. 2. *Ceperunt loqui variis linguis.*

V. Invisibilem Divinarum Personarum missionem non fieri nisi secundum gratiam, quæ hominem Deo geatum facit, siue san-

cti-

stificat, docet ibidem Angelicus; Quam enim mitti Divinae Personae conveniat, quatenus novo modo incipit in rebus creatis esse, manifestum est, modum hunc non generalem illum, atque communem esse, quo Deus in universis rebus est, essentia scilicet, praesentia, atque potentia sua, sed eximium atque specialem alium, quo in iis duntaxat est, qui ratione pollent, velut cognitum in cognoscente, & amatum in amante: ita autem Deum in iis esse, quum intelligi siue gratia gratum, faciente non possit, relinquatur, invisibilem Divinae Personae missionem non fieri nisi per gratiam gratum facientem, secundum quam dicitur, Deus non solum esse in rationali creatura, sed etiam habitare in ea sicut in templo suo. Ad eos omnes invisibilis haec missio fit, in quibus incipit Deus habitare per gratiam, & qui eadem iam praediti per eam innovantur, secundum profectum virtutis, aut gratiae incrementum, quemadmodum ibidem explicat D. Thomas, qui & illud exscribit, quod l. 4. de Trin. c. 20. ait Augustinus: Tunc cuiquam misitur Filius, quam a quocumque cognoscitur, atque percipitur, quantum cognoscitur & percipitur pro capite vel profectus animae in Deum, vel perfecte animae rationalis in Deo. Monet tamen, missionem hanc invisibilem: ex eo praesertim gratiae incremento aestimari, quo aliquis in novum altum, vel novum gratiae statum proficit, puta quum aliquis proficit in gratiam miraculorum, aut prophetiae, vel in hoc, quod ex fervore charitatis exponit se martyrio, aut abrenuntiat his, quae possidet, aut quodcumque opus arduum aggreditur.

P R A E L E C T I O X I I.

Quae loquuntibus de sacratissimo Mystério hoc adhibenda sint voces.

I. Nihil D. Thomae monito sapientius, nihil gravius, nihil necessarium magis, quod in Theologorum animis jugiter, penitusque hæreat. Quia ex verbis inordinate prolatis, ait t. p. q. 37. ar. 2. in c., incurrit hæresis, ut Hieronymus dicit, ideo, quum de Trinitate loquimur, cum cautela & modestia est agendum, quia ut Augustinus dicit t. de Trin. c. 3., nec periculosius

alicubi erratur, nec laboriosius aliquid

quæritur, nec fructuosius aliquid invenitur. Licet autem quod ex Augustino recitat, Augustini vere sit, quod Hieronymo tamen adscribit, monitum huius sit veluti fundamentum jact, Hieronymi non esse, docet Causo l. 12. c. 8. inquit: Testimonium, quod Hieronymi nomine scholæ Theologi, Jurisq. etiam perititerunt, Hieronymi non est, sed a Magistro Sententiarum acceptum. D. Thomas, tæterique deinceps, ut solet, usurparunt. At si Hieronymiana illa ad Damasum epistolae de trium hypostaseon vocabulo accuratius relegatur, D. Hieronymus in ea potius sententia est, ut existimet, e sensu non e verbis hæresim æstimandam. Ecquid enim aliud sibi vult, quum ita loquatur? *Ab Ariano- rum Prasule & Campensibus trium hypostaseon novellum a me homine Romano nomen exigitur. Interrogamus, quid tres hypostases posse arbitretur intelligi: Tres Personas subsistentes, ajunt: Respondemus, nos ita credere: Non sufficit sensus: ipsum nomen efflagitant, quia nescio quid veneni in syllabis later, & quia vocabula non edicimus, heretici judicamus: Et multa alia posterius ejusmodi; e quibus intelligas, Hieronymum nihili sibi in recta & sana intelligentia a crimine hæreseos timuisse, sed novam vocem, ubi venenum sub melle latere suspicabatur, reformidasse. Alioqui illud Hilarii Hieronymus legerat: De intelligentia hæresis, non de Scriptura orta est, & sensus, non sermo fit crimen. Itaque ex verbis inordinate prolatis in hæresis suspensionem incurere fortasse possumus: in hæresim, si error in fide absit, non possumus. . . . Sed quoniam interdum legislatores & iudices juris fictione, & praesumptione in foro exteriori crimina persequuntur, dicta factaque externa, quæ hæresim testari solent, & hæreses vocant, & pro hæresibus puniunt. . . . Nam sicut externa testatio fidelium interdum fides evocatur, ita etiam externa testatio hæresis eandem quoque nomenclaturam habet, rerum quippe signa & imagines saepe rerum nominibus appellantur, quomodo proverbium illud verus atque laudatum, cui ego vix unquam sum assensus, ex verbis inordinate prolatis incurritur: hæresis, verum est in sermone vulgaris: at in sermone proptio hæresis error est.*

est ejus, qui fidem Christi generaliter se habere proficitur, nec tamen veram habet.

II. Nec tamen aliud unquam D. Thomæ visum, imo & quæ de hæreseos notatione Cano ibidem tradit, ex Angelico hausta, non dubitabit, qui doctrinam ejusdem 2. 2. q. 11. art. 1. & lec. 3. in c. 3. ep. ad Titum habeat denotatam. Licet ergo non fuerit ille de vero communis illius effati auctore admodum sollicitus, & fide Magistri fretus illud Hieronymi nomine triverit, germanum tamen ejus tenuit sensum, nec putavit unquam, inordinate loquentem hæreseos vere ream, nisi verba inordinate prolata & mentis error & voluntatis pertimacia comitetur. Inordinate ergo verborum prolatio non hæresim sed hæreseos suspensionem vehementem inducit, a qua & procul absit Theologus, oportet; nam ejus est, exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere, ideoque formam habeat sanorum verborum, & prophanas vocum novitates devires, necesse est. Ab hac itaque hæreseos suspensione ut quam longissime distet Theologus, de Trinitate quam loquitur, D. Thomæ aulcenti sancte componenti, ut a duobus oppositis erroribus, Arii scilicet & Sabellii, libi caveat, ac temperata utrumque inter incedat; quare, quum in hoc capitalem Arii errorem positum nemo ignoret, quod nimirum in Deo esset, ut Personarum, ita & substantiarum trinitas, quo ab hoc ejus errato procul abstinens, quæcunque diversitatis ac differentie nomina vitanda studiose sunt, ne unitas essentia tollatur, etsi illi distinctionis nomine liceat, quod relationibus oppositis Personarum invicem distinguantur. Absit ergo, ut Filium a Patre differentem diversumve dicamus; aliam enim Patris & Filii naturam indicaremus, quod falsum est, quocirca si in Patris alicujus scriptis quidpiam ejusmodi occurrat, diversitatis aut differentie nomen pie exponendum est, & pro distinctione sumendum: In divinis enim Personis, ait sapientissime Hilarius l. 7. de Trin., nihil est diversum, nihil alienum, nihil separabile. Eadem de causa, metas est, Filium dicere separatim, segregatum vel divinum a Patre, quum divisio quolibet perfectissimæ Dei simplicitati repugnet, disparat aut minorem Patre, actum enim esset de absoluta utriusque æqualitate, alienum aut discrepantem a Pa-

tre, ne tollatur similitudo natura; nam in Patre & Filio, ut l. 1. de fide c. 2. scribit Ambrosius, non est discrepans, sed una Divinitas. Ne vero cum Sabellio, qui cum naturæ unitate unitatem Personarum ita tuit, sentire videamur, monet Angelicus, abstinendum a singularitatis nomine, ne tollatur communabilitas divina essentie; Patrem enim, & Filium, aiebat Hilarius l. 7. de Trin., singularem Deum predicare, sacrilegium est. Esti autem unicum dicamus Filium, quod in divinis plures Filii nec sint, nec esse possint, unicum tamen vetatur Deum dicere, ne tollatur numerus Personarum; quapropter ibidem inquit Hilarius: A Deo excluditur singularitas, & unici intelligentia. Vitandum etiam confusi nomen, ne a Personis naturæ seu originis ordo removeatur; nam, ut l. 1. de fide c. 2. docet Ambrosius, neque confusum est, quod unum est, neque multiplex esse potest, quod est indifferens. Cavendum denique, ne Deum solitarium dicamus, ne divinarum Personarum consortium violamus: Nobis, sancte monet Hilarius l. 4. de Trin., neque solitaris, neque diversus Deus est conficiendus.

III. Quum de vocibus aliis & alijs, germana eorumdem notione, nec non recto vel pravo earum, quum de Deo loquimur, usu, satis Prælec. ix. n. 17. dicendum modo de nominibus, unus, idem, ipse, solus. Quoniam & Grammaticis, & Philosophis ac Theologis constans est, masculini vel feminini generis nomina pro Personis, vel suppositis, neutris vero pro communi essentia poni, qui secum animo reputet, hanc fides nostra de Sacramento hoc summam esse, tres scilicet unius ejusdemque Deitatis Personas esse revera distinctas, dirigatque perpetuo ad hanc regulam laudata nomina, aberrare in eorumdem usu non poterit. Hinc rectissima hæc enumeratio: Pater & Filius unus idemque sunt neutraliter, quia duorum natura una: falsa vero: Pater & Filius unus & idem sunt, quum reapse duæ Personæ sint, nisi ad attributum propolitionis, quod predicatum dicant, quidpiam adjuvemus ad essentiam pertineans, posita, Pater & Filius sunt unus & idem Deus, Dominus, Creator &c. vera etenim tunc propolitio, quum Patris & Filii vere sit una, eademque Deitas, dominatio &c. Recte quoque vereque dicimus: Pater est idem ipsum, quod Filius, quia ambo-

horum una eademque natura, prave autem & falso, *Pater est idem ipse, qui Filius*; non enim Patris & Filii Persona una, sed duæ reipsa distinctæ.

In dictionis hujus *solus*, quæ *exclusiva* dicitur, usu errare insigniter Theologus facillimeque potest, nisi ad regulam a D. Thoma 1. p. q. 31. ar. 3. & 4. traditam oculos animamque diligentius intendat. Monet ille, netas esse de Deo loquentibus vocem hanc *categoricæ* sumtam usurpare, seu ut attributi vim habet, & significat *solitarium*; in Deo enim solitudinem poneret, Divinarumque Personarum consortium excluderet, licere tamen eadem *sincategorematicè* accepta uti, quatenus nempe ipsa per se non significat, sed duntaxat ad subiectum propositionis adjecta aliud quodvis a communione remouet prædicati. Distinguendum tamen: vel ad vocabulum additur, quod ad naturam attinet, vel quod relationem exprimit, & quidquam Personæ proprium. Item vel utrumque, ex quo constat propositio, quodque subiectum & prædicatum dicunt, extremum absolutum atque commune est, vel peculiare Personæ. Si utrumque propositionis extremum absolutum sit & commune, additi ad subiectum dictio *solus* verissime potest, ut *solus Deus creat, solus Deus æternus, immensus, omnisctus, omnipotens est &c.* Harum enim propositionum hic legitimus sensus, in alium neminem, qui Deus non sit, convenire creandi virtutem, æternitatem &c. Si ambo propositionis extrema *notionalia*, ut ajunt, fuerint, seu propria Personarum, ad propositionis subiectum rectissime dictio *solus* apponitur, dicimusque sanctissime, *solus Pater generat, solus Filius gignitur*; neque enim alteri cuiquam Divinæ Personæ convenit generare, quam Patri, alteri gigni quam Filio: falso tamen diceremus: *Solus Pater spirat, solus Filius procedit*; harum enim propositionum prædicata *notionalia* licet sint, seu ad Personas attineant, non ita tamen Personæ, de qua enuntiantur, conveniunt, ut in alteram quoque vere non quadrent; neque enim solus revera Pater, sed & cum eo Filius spirat, sive Spiritum sanctum emittit, neque solus Filius in Divinis, sed & Spiritus sanctus ab alio procedit. Similiter si ad subiectum propositionis, cujus extremorum alterum *notionale* sit, alterum *essentia-*

le, adjecerimus particulam *solus*, atque dixerimus e.g. *solus Pater creat, solus Pater immensus est &c.* errabimus turpissime; Filium enim & Spiritum S. a Deitate, immenstatem, creationis &c. communione removeremus, quod plane Socinianum est.

IV. Licet Grammaticis, & Rhetoribus idem sonent *trinus* & *triplex*, hisque Cicero ipse ad Atticum, & in Tuscul. ceu ejusdem potestatis vocabulis promiscue utatur, non est tamen Petavio auscultandum l. 8. de Trin. scribenti, *triplicis* nomen de Deo assumi nihilominus potuisse, quam *Trini*, unamque consuetudinem obtinuisse, ut hoc præ illo potius usurpetur. Quid inter dictiones has discriminis intercedat, non a prophanis Oratoribus, sed a Theologorum summis Angustino & Thoma discernendum Petavio fuerat. *Nec quoniam Trinitas est*, scribit l. 6. de Trin. c. 1. Augustinus, *ideo triplex putandus est; alioquin minor eris Pater solus, aut Filius solus, quam simul Pater & Filius. Trinitas absolute dicitur*, ait 1. p. q. 31. art. 1. ad 3. D. Th., *significat enim numerum ternarium Personarum, sed triplicitas significat proportionem inequalitatis, est enim species proportionis inequalis, ut patet ex Boetio in Arithm. l. 1. c. 24., & ideo non est in Deo triplicitas, sed Trinitas*. Magna olim de locutione hac Trina Deitas apud Veterum nonnullis controversia. Nono Ecclesiæ sæculo Hincmaro Rhemeni Episcopo adeo dictio ista displicuit, ut eam ex hymno Martyrum in Ecclesia receptissimo expunxerit, & in Diecæsi sua cavendum edixerit: *Te summa* (non *Trina*, ut olim) *Deitas, unaque poscimus &c.* Steterunt pro antiqua formula acriter adversus Hincmarum Gottescalcus Odbajensis, & Ratramnus Corbejenfis Monachi Sanctorum Greg. Nazian., & August., quos eam usurpasse, constat, auctoritate freti, causamque obtinuerunt; nam præterquam quod eandem in hymno Martyrum Ecclesiæ aliquot constanter retinuerunt, ipsam a D. Thoma in hymno Corporis Christi, cujus initium *Sacris solemnibus &c.*, adhibitam universalis Ecclesiæ dudum adoptavit, & sancte retinet; quid enim aliud significare volumus, quam Personarum numerum, quæ simul sunt una Deitas? Hinc, quod in Divinis una sit virtus, una substantia, una majestas, una res summa, quæ est Pater, Filius, & Spi-

Spiritus S., culpae nemo hactenus ausus est Marium Victorinum, & Anselmum, quod prior *Trinum virtutem*, alter *Trinum unitatem* dixerit, multo minus Ecclesiam, quod in officio consecrationis Episcoporum *Trinam maiestatem* nominet.

V. Nimis profecto, si vellemus omnia persequi, quae differentibus de Trinitate semper prae oculis habenda, monet D. Thomas, qui accuratissime & copiosissime ea distinxit, excussit, enucleavit; nec parvi illa a Theologo pendenda, quod videantur e Grammaticorum & Dialecticorum officina petita; insuper enim haberi qui possunt, quorum ignorantia aut praepostero usu alii in errores ab Ecclesia confixos pertractant, ut Gilbertus Porretanus, Petrus Abaelardus, Abbas Joachim, alii dissolvendis Haereticorum sophismatibus fuerant impares, ut procacissimus ille scholae irritor Calvinus, qui propositis sibi Genevæ a Serveto, Gentili, & Blandrata paralogismis, & dialecticæ captivoculis tam irretitus impeditusque hæsit, ut Adversariis ludibrio fuerit? Illud propterea huc revocandum, quod quum de simplicitate Dei verba fierent, constitutum est, nimirum etsi omnia in Deo unum idemque reipsa sint præter ea, inter quae relationis oppositio intercedit, mentem attamen nostram, quum uno intuitu nequeat infinitæ rei cognitionem exaurire, divina more modoque suo, imperfecte scilicet, intelligere, componendo, ut ajunt, dividendo, distinguendo, & quæ reapse unum idemque sunt, invicem disgregando. Huic etsi nullum prorsus in Deo sit accidens, nihil essentiam inter, & eum, qui essentiam habet, Deitatem & Deum, Paternitatem & Patrem &c. nihil, inquam, revera interlit, ut divina tamen animus vultus exprimat, prout eam imperfecte ex creatis intelligit, varia adhibet nomina, quorum aliqua *substantiva* vocant, *adjectiva* aliqua, *alia concreta*, *abstracta* alia (de quorum varia notione, ac potestate, Grammatici & Dialectici ex instituto) quorum nomen, ut de Deo enuntiantur, licet eadem significatio vere sit, eademque significata res, significandi tamen modus diversus est, ad quem in horum nomenum usu studiosè attendendum. Gravia hæc esse, scituque per necessaria, neque despicui sine erroris periculo posse, patere melius nequit, quam si aliqua singulatum expendamus.

VI. Quaecunque ad divinam naturam per Chignoli Tom. III.

tinent, nomina, si eandem *substantivè* significent, fidei canon est, singulari duntaxat numero prædicari de divinis Personis posse, quia non est trium Personarum nisi una numero natura atque substantia; quare sacrilegum est, tres Deos dicere, tres Dominos, tres Rectores &c. quod nomina hæc quam *substantivè* sumantur, ad divinæ spectent naturæ unitatem. In Symbolo quoque vulgo Athanasiano æternum, increatum, immensum, omnipotentem præstetur Patrem, Filium, & Spiritum S., non tamen æternos, increatos, omnipotentes, immensos tres, sed unum æternum &c. quod nomina hæc *substantivè* loco habeantur, Cæterum si eadem hæc ipsa nomina naturam adjectivè significare concipimus, docet Angelicus, tres optime dici posse increatos, immensos, æternos, omnipotentes, sapientes, bonos, iustos, existentēs &c., quod nomen hujusmodi, quæ *adjectiva* vocitant, unitas aut numerus quum a suppositis vel personis petatur, tresque ipsa re in Deo Personæ sint, memorata propterea nomina prædicari de Deo *pluraliter* possunt, denotantque, tres in Deo Personas esse, quarum una bonitas, existentia, sapientia, iustitia, æternitas, immensitas, &c. Excipienda tamen omnino superius laudata nomina, Deus, Dominus, Creator, Rector, Provisor, Sanctificator, horumque similia, quæ singulari tantum numero enuntitari de Personis Divinis possunt, quod usus obtineat, ut *substantivè* solum ponantur, divinæ iccirco unitatem naturæ significant.

VII. Dignum autem maxime est, quod notetur, nomen hoc *Deus* posse & pro natura ipsa Divina, pro tribus iccirco Personis simul, quæ sunt una Deitas, poni, & pro certa Persona, aliis exclusis. Unde vero perspicuum erit, quando tribus Personis commune sit, quando pro aliqua duntaxat iter? Ex attributo propositionis, quemadmodum docet Angelicus, quod si ad naturæ unitatem spectet, nomen *Deus*, quod in propositione subiecti locum tenet, pro tribus Personis poni significat, ut quum dicimus, *Deus creat, sanctificat, providet &c.*, nemo enim non percipit, de tribus Personis id vere dici, quæ una, individua ac communi virtute creant, sanctificant, provident &c.: item quum dicimus, *Deus est bonus, immutabilis, sapiens &c.*, attributa hæc ad tres simul Personas nomine isto *Deus* significatas certo referri, ex-

ploratum est, quod sit earum una bonitas, immutabilitas, sapientia &c. At si propositionis attributum *nationale* fuerit, seu certæ Personæ proprium, tunc nomen Deus pro certa illa Persona ponitur, cuius proprium est attributum, seu *predicatum*. Quis enim has propositiones expendens *Deus generat, Deus gignitur, Deus spiratur*, in priori Patrem, cuius solus est gignere, in altera Filium, qui solus gignitur, in tertia Spiritum sanctum, cuius spirari duntaxat est proprium, nomine *Deus* designari, non sentit, quum autem dicimus *Deus spirat*, Patrem simul & Filium, qui unum sunt Spiritus sancti principium? Quis & in iis C. P. Symboli *Deum de Deo, Deum verum de Deo vero Filium* non intelligit de Patre?

VIII. Reliquum est, ut de nominum, quæ *concreta*, & *abstracta* vocant, usu dicamus. Statuendum primo cum D. Th., nomina quæque absoluta, seu *essentialia*, si substantiva fuerint, & de quaque Persona singularem, & de omnibus simul enuntiarum sive in concreto sive in abstracto posse, singulari tamen duntaxat numero; quare ut recte dicimus Pater omnipotens est, Filius sapiens, Spiritus sanctus bonus, ita Pater sua potentia est, sua Filius sapientia, Spiritus S. sua bonitas; facit enim divina simplicitas, ut concretum inter ac abstractum nihil interfit, idemque in Deo vere sit, quod est, & quo est. Sacrilegum tamen est dicere, Patrem, Filium, ac Spiritum S. tres omnipotentias esse, sapientias, bonitates, etiam tres omnipotentes, tres sapientes, tres bonos sancte dicamus, si concretis his nominibus adjacientium vim tribuamus. Cur vero innocens posterior hæc enuntiatio, prior impia & absurda? Quod posterior naturaliter hanc sensum offert, tres esse Personas, quarum una bonitas, sapientia, omnipotentia, quod plane verum est, prior autem divinam naturam dividat ac discernat; quum enim attributa hæc ipsa Dei revera substantia atque natura sint, annon necessario consequitur, tres naturas esse, si tres sapientiae fuerint &c.? Quid vero de nominibus, quæ relationem expriment, statuendum? Quocunque modo effertur, predicari de aliis, quæ sibi *relative* opposita sunt, nulla ratione possunt, ideoque ut a fide prorsus aliena est hæc propositio, *Pater est Filius*, ita & hæc falsa est, *Paternitas est Filiatio*; ut enim opposito-

rum unum alterum nec est, nec esse potest, ita nec de altero vere dici.

IX. Animadvertendum postremo cum eodem D. Thoma diligentissime, summa licet Dei simplicitas in causa sit, ut res quibuscunque nominibus abstractis, concretisque significata, sive absoluta illa fuerint & communia, sive *naturalia* ac propria Personarum, plane sit eadem, idemque revera *Deus & Deitas, Pater & Paternitas*, significandi tamen modum diversum esse, ad quam differentiam multum attendat Theologus, necesse est, ut sibi ab erroribus caveat jam ab Ecclesia confixis; Abbas enim Joachim, quem multi affectati sunt, unam Dei, ut memorat D. Thomas, simplicitatem, remque his nominibus *Deus Deitas* significatam mente complexus, neque perpendens, concreta & abstracta nomina communi Philosophorum ac Theologorum scito significandi modo differre, *essentiam genuisse essentiam*, scripsit, ut *Deum genuisse Deum*, dicimus, in quo tamen, pergit D. Thomas, plurimum deceptus fuit; nam ad veritatem locutionum non solum oportet considerare res significatas, sed etiam modum significandi. Quid si Deus reapse idem est ac Deitas? Idem ne utrobique significandi modus? Deus essentiam Divinam significat, ut in habente (est enim Deus idem, ac habens Deitatem) ideoque ex ipso significationis suæ modo naturaliter habet, ut denotare Personam possit, & quæ sunt propria Personarum, recte de eo valeant enuntiarum, ut *Deus est gignens, Deus est genitus &c. Deus de Deo est*. Habet ne vero ex significationis suæ modo Deitas, ut Personam naturaliter designet? Sotam significat essentiam, ut formam abstractam; quare falso & absurde quis diceret: *Essentia essentiam generat, Deitas de Deitate est*; Quum enim gignentem inter & genitum, precedentem inter, & eum a quo procedit, solida distinctio intercedat, neque enim potest quis se ipsum gignere, & a se ipso procedere, si essentia essentiam gignere, & ex Deitate Deitas ellet, genita essentia a gignente &c. vere distinguere-tur, quod cum fidei doctrina aperte pugnat. Hinc in Lateran. IV. Conc. Innocentius III. adversus memoratum Joachimi Abbatis errorem sic pronuntiavit: Nos, si o approbante Concilio, credimus, & confitemur, quod una quædam summa res est, substantia videlicet, essentia, seu natura.

natura Divina, quæ res non est Generans, neque genita, nec procedens, sed est Pater, qui generat, Filius, qui gignitur, Spiritus S., qui procedit. . . Si quis igitur sententiam, vel doctrinam præfati Joachimi in hac parte defendere, vel approbare præsumserit, tanquam hæreticus evietur. Eodem spectat Toletanæ 1. Synodi canon c. 21. de Reg. fid. Cath.: Si quis dixerit, vel crediderit, Deitatem nascibilem esse, anathema sit.

X. Quod de nominibus absolutis & ad essentiam pertinentibus dictum est, & ad notionalia seu Personarum propria referendum, in his scilicet accurate internotandum rem significatam inter, ac modum significandi, quare etiam ipsa Pater in Deo idem sit, ac Paternitas, quum significandi tamen modo differant, quidquid de hoc nomine Pater vere enuntiatur, nequit perinde de hoc nomine Paternitas prædicari. Ad hæc ergo a D. Th. præscriptam regulam dirigendus hujusmodi nominum usus, ut rectus sit. Quotiescunque propositionis attributum seu prædicatum, actionem aliquam exprimit, vel absolutam, totique Trinitati communem, ut creare, regere, sanctificare &c., vel notionalem, seu propriam Personarum, ut gignere, spirare &c. enuntiari prædicatum hujusmodi de nominibus non posse quæ relationem denotant in abstracto, quare etiam propositiones hæc verissime sint, *Pater creat, aut generat, Filius illuminat, aut carnem induit*, hæc tamen talia ac vitanda, *Paternitas creat, aut gignit, filio illuminat, aut carni juncta est*. Cur vero? Quia, ut commune tertii Philosophorum prologium, actiones suppositorum sunt, vel Personarum, non autem formæ a supposito intelligentia nostra secreta. At si attributum propositionis nullam designet actionem, sed a Deo rerum creaturarum conditiones removeat, five quidpiam significet adtinentes ad esse Dei, de relativis nomine abstracto expressis affirmari vere proprieque quidquam ejusmodi potest, recteque dicimus: *Paternitas est æterna, infinita, immensa &c.* Sed de Personis Divinis generatim jam satis.

PRÆLECTIO XIII.

De divinis Personis singularim, ac primo de Persona Patris.

I. Hucusque de Divinarum Personarum numero, ac naturæ unitate communiter: de singulis nominarim pauca nunc subnectenda, quo absoluta pro nostro modulo sit de angustissimo hoc Sacramento tractatio. Capto a prima Persona, ut par est, dicendi principio, illustrare, quæ ejus sunt, melius non possumus, quam si propria excutiamus & explicemus nomina, quibus illam sacræ literæ, vel Ecclesiæ Magistri donant: tria autem hæc esse, pervulgatum, principium videlicet, Pater, & innascibilis seu ingenuus, de quibus luculentissime D. Thomas 1. p. q. 33., quæ de Persona Patris inscribitur. *Principium totius Deitatis Patrem Augustinus l. 4. de Trin. c. 20., aliqui Doctores vocant, & quidem recte; quum enim principii nomine illud solum designetur, a quo quidpiam procedit, relinquatur, Patrem vere principium esse, a quo Filius, ac Spiritus S. procedunt. Quid vero si & a Filio Spiritus S. procedit, ideoque & Filius est Spiritus sancti principium? Non ea ratione nomen hoc in Filium convenit, quia Patri tribuitur; Pater enim principium sine principio est, quum aliarum Personarum sit fons & origo prima absque origine, Filius contra est Spiritus sancti principium vere sit, ipse tamen a Patre eil, a quo & virtutem habet, qua sit Spiritus sancti principium; quare Pater dicitur proprie & absolute principium, Filius vero principium de principio. Quum de divinis processionibus sermo esset, probatum est, etiam Patrem Filii sit & Spiritus sancti principium, neque hos tamen principiatos esse dicique posse, neque Patrem eorumdem causam recte vocari, tamen Philosophis principii & causa vocabula synonyma sint, & promiscuus sit eorumdem apud Græcos Doctores usus. Abstinere prudentius rectiusque a causæ nomine Latinos, probat D. Thomas, quod principium sit causa communis, ut & causa elemento; primus enim rei terminus, vel prima pars principium dicitur, at non causa; quum ergo quo communiora sunt nomina, eo convenientius ad divina trans-*

ferantur, nam a rerum creatarum conditione, modoque proprio longius absunt, cum Latinis Doctoribus cavendum est, ne Patrem *causam* Filii dicamus; hoc enim nomen significare videtur, & diversam causam ac effectus substantiam esse, & hinc ab illa pendere, & secundum perfectionem aliquam aut virtutem ab illa distare, quorum nihil in nomine *principii*; nam eo utimur & in iis, quae nullam huiusmodi differentiam habent, sed solum ordinem quandam, sicut quum dicimus, punctum esse principium lineae, vel frontem lineae ejusdem principium esse.

II. Alterum illudque notissimum, ac in divino eloquio commendatissimum primae Personae nomen *Pater*, quod ejus maxime proprium esse, evincit Angelicus, quia proprium causae personae nomen non significat, quo a ceteris aliis illa distinguitur; quum igitur *Pater* proprie denotet paternitatem, qua ab aliis Divinis Personis *Pater* vere distinguitur, nomen hoc primae Personae peculiare esse, conficitur. Tamen vero Grammaticis ac Rhetoribus eadem ac indifferens sit nomen *Pater*, *Genitor*, *generator*, significatio, nonnullique Veterum ad primam denotandam Personam nomina haec promiscue conferant, qui tamen velit castigatissime loqui, suaeque verba ad severiores Theologos leges exigere, proprie magisque congrue *Patrem* dixerit, quam *Genitorem*, vel *genentem*, quod, ut acute notat Angelicus, appellatio rei, ut Philosophi sciunt, a perfectione potissimum, & hinc petenda sit; quare quum generationis perfectio, & consummatio, prima ideo Persona *Pater* potius, quam *genitor* vel *genens* dicenda est.

III. Quia vero divinx literae, & certam aliquam singularem Personam, & Deum Trium Patrem persaepe vocant, accurate distinguat Theologus, oportet, nominis hujus respectum, ut intuscat, qua ratione toti Trinitati commune, qua primae Personae sit proprium. Si a palcendo, & a gerenda natorum cura derivatum sit, & creata respiciat, apertum est, in Personas omnes convenire, quas invocare docti sumus a Christo: *Pater noster*, qui es in caelis: At si ejus eymon a parentendo ducatur; idemque sonet ac Genitorum & parentem, qui ejusdem naturae partum edit, primae Personae, a qua e-

jusdem naturae Filius gignitur, oriturque, peculiare omnino est. Esti autem nomen hoc *Pater* & *essentiale* sit, seu toti Trinitati commune, & *Personale*, seu primae Personae proprium, prius tamen potiusque de Deo dici, ut Personae ad Personam, quam ut Dei ad creata respectum exprimit, demonstrat D. Thomas locupletissime, cujus doctrine summam subicere, lubet, quod plurimum luminis ad rem asserat, quam versamus. Præterquam quod aeternum temporario prius esse, exploratum est, Deus autem ex aeternitate *Pater* est Filii, creatarum vero rerum duntaxat ex tempore, illud quoque ratum & certum, imperfecta a perfectis sumi; quodvis itaque nomen prius potiusque de eo dicitur, in quo tota nominis ratio perfecte inest, quam de eo, in quo imperfecte solum, & nonnisi secundum aliquam similitudinem est. Exemplum ponit in *leonis* nomine, quod prius ac præcipue in brutum illud animal quadrat, quod vere leonis naturam habet, quam in hominem, in quo quidpiam leoni simile sit, puta *audacia*, vel *fortitudo*, vel *aliquid hujusmodi*; quum ergo cerio certius sit, perfectam paternitatis ac filiationis rationem in Deo Patre, & in Deo Filio esse, eorum enim una est natura, una gloria, in rebus creatis autem nonnisi adumbratam aliquam rudemque similitudinem, quum non sit una Creatoris, rerumque creatarum natura, palam elicitur, paternitatem prius in Deo dici respectu Filii, quam respectu creaturae.

Exin præclare notat, creatas res eo propius ad perfectam Filiationis rationem accedere, quo in eis fuerit similitudo Dei perfectior, cujus quatuor distinguit gradus in divino eloquio commendatos, *vestigii* scilicet, *imaginis*, *gratiae*, & *gloriae*. Quarundam creatarum rerum, quæ nimirum ratione carent, Deum Patrem dici, quod sola sit in eis similitudo vestigii, ex eo colligit Job 38, *Quis est pluvie Pater? aut quis genuit stillas roris?* Quarundam vero, scilicet ratione pollentium, secundum similitudinem *imagis* ex Deo. 32. *Nunquid non ipse est Pater tuus, qui possedit, & fecit, & creavit te?* Potiori itaque nomine Deus eorum, qui rationis compotes sunt, quam ejusdem experiri *pater*, quod sit *vestigii* similitudine similitudo *imaginis* magis expressa. Ut autem gratia naturæ, ita & quæ secundum gratiam est, ei quæ duntaxat

taxat secundum mentem, similitudo longe præstat; ideoque Deus præcipue aliorum Pater est secundum similitudinem gratiæ, qui & Filii adoptivi dicuntur, quatenus per munus gratiæ acceptum ad æternæ gloriæ ordinantur hæreditatem, ut ad Rom. 8. scribit Apostolus: *Ipse Spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quod sumus Filii Dei: si autem Filii, & hæredes*. Eximie taudem quorundam Pater secundum similitudinem gloriæ Deus est, prout hæreditatem gloriæ jam possident, de quibus ibid. Apostolus e. 5. *Gloriamur in sps gloriæ Filiorum Dei, & Joannes ep. 1. c. 3. Scimus, quoniam quum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum, sicuti est*.

IV. At illud nonnihil negotii facessit, quod ibidem sibi D. Thomas opponit, commune videlicet proprio secundum intellectum, seu intelligentia nostra, prius esse, prius propterea Patris nomen essentialiter sumptum, quam personaliter de Deo dici, quum hoc sit proprium, illud vero commune. Distingueudum tamen monet Angelicus inter communia absolute dicta, ut Deus, bonus, infinitus, sapiens &c., & ea, quæ respectum ad creatura significant, ut Creator, Rector, Judex, Dominus &c. Illa concedit propriis nostris intelligendi modo priora esse, quod in eorum, quæ propria sunt, intellectu claudantur, sed non vicissim, in intellectu enim Personæ Patris intelligitur Deus, sed non convertitur: hæc vero propriis Personarum posteriora esse, decernit, quod divina Persona ab alia procedat, ut principium, a quo res creatæ habent, ut sint; nam ut verbum artificis mente conceptum ab artifice prius esse, percipitur, quam artefactum, quod ad verbi mente concepti similitudinem elaboratur, ita prius a Patre procedit Filius, quam res creatæ, quæ filiationis nomen accipit, prout est alicujus Filii vel Patris similitudinis particeps, sicut ex eo patet, quod ad Rom. 8. ait Apostolus: *Quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui, & ad Eph. 3. scito genus ad Patrem Domini mei Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in celo, & in terra nominatur*.

V. Denique quia totius Deitatis, quam Filio & Spiritui sancto communicat, Pater ita fons, ac principium est, ut eam a se habeat, non ab alio, præcipuam hanc ejus dignitatem ut Græci Latineque Pa-

tres denotent, *ingenitum* eundem vocant, ac *innascibilem*. Peculiare propriumque Patris hoc datus esse, Catholica Ecclesia expresse decet, omnibusque credendum in magna Nicæna Synodo edixit, quemadmodum in sua ad Serapionem epistola D. Athanasius scribit: *Spiritus sanctus non est ingenuus, quia inprincipiatum esse, & ingenuum soli Deo Patri catholica Ecclesia apud Nicæam congregata recte & fideliter attribuit, & de solo Patre hoc esse credendum & predicandum toti mundo sub anathemate mandavit*. Idem postea in Toler. xi. Concilio confirmatum: *Patrem quidem non genitum, non creatum, sed ingenuum profiteamur . . . Spiritus sanctus nec ingenuus, nec genitus creditur, ne, aut si ingenuum dixerimus, duos Patres dicamus, aut si genitum, duos Filios predicare monstremur*. Non est, cor Patrum testimonia congeramus; neminem reperire est, cujus non eadem omnino sit, ac catholicæ Ecclesiæ, sententia. In evolenda autem ingenui notione multa inter veteres scholæ Magistros controversia, quam D. Thomas t. p. q. 33. art. 4. late persequitur. Pro certo sumimus, aberrasse illos, quibus ingenui nomen non aliud sonare visum est, quam *increatum*, seu non productum, vel *non genitum*. Si non aliud designat Ecclesia, quom Patrem *ingenuum* dicit, quid peculiare ei tribuit, & eximium? Annon & Filius & Spiritus sanctus increati, seu non producti? Annon & Spiritus non genitus? Ecclesiæ mentem videtur nobis probe affectus D. Thomas ibidem docere, dictam a Patribus primam Personam *ingenuam* ac *innascibilem*, quod omnino non sit ab alio, neque nascendo ut Filius, neque procedendo ut Spiritus sanctus.

PRÆLECTIO XIV.

De Persona Filii.

I. SECUNDÆ Personæ in sacris libris tria nomina, *Filius* videlicet, *Verbum*, & *imago*. De primo non attinet dicere, quia ratio Filii, ait D. Thomas, ex ratione Patris consideratur; eorum enim, quæ mutuo referantur, unum ex alio cognoscitur. Solum Verbi nomen, quod errori suo perquam incommodum Ariani acerbius infectari sunt, nostras in eo adferendo partes desiderat; Ex epist. enim S. Alexan.

Ilexandri Episc. Alex. ad Catholicos patet, Arianos blaterasse, Filium Dei non verum & naturale, sed metaphoricum Patris Verbum, peregrinum, alienum, a substantia Patris segregatum, mutabilis naturæ, & mutationi, sicut & diabolus mutatus est, obnoxium, non æternum, sed ex non extantibus factum, quod in proprio & nativo Dei Verbo, sive sapientia est, in qua & omnia, & ipsum quoque fecit Deus. Cæternam, quomodo Verbum, quo Filius, & eo Filius, quo Verbum, sit, ut l. 6. de Trinit. cap. 2. agebat Augustinus, plane consequitur, eundem ipsum, qui verus Dei Patris est Filius natra, non adoptione, verè ex æternitate ab Patre genitus, verum esse ac naturale Dei Patris Verbum, non allegoricum, unamque mentis nostræ infirmitatem, & vocum inopiam in causa fuisse, ut quem una conceptione plene adsequi, nec uno possumus vocabulo exprimere, naturalem æternumque Filii ex Patre ortum diversis nominibus sacra nobis Scriptura proponeret, eandemque Personam Filium diceret, ut *Patris connaturalis, splendorem, ut Patris coeternam, imaginem*, ut Patris omnino similem, Verbum denique, ut immaterialiter genitum perciperemus, quibus omnibus unam eandemque secundæ Personæ proprietatem designari, t. p. q. 34. art. 2. ad 3. tradit D. Thomas. Hæc quomodo ita sint, evidenter inseritur, secundam Personam verè ac propriè Verbum esse, quomodo verè ac propriè Filius sit, quod Præf. iv. n. iv. demonstratum est, eademque, ut adnotat D. Th. proprietatem nomine Verbi, quæ nomine Filii, denotetur.

II. Et si de æterna Verbi generatione Præf. iii. n. iv. & v. læ cum D. Th. dixerimus, abs re tamen non erit, alia ex eodem adicere, quibus hæc magis illustratur veritas, secundam nempe Personam immaterialiter genitam, & propriè Verbum esse. Facundissima æterni Patris meus ipsa se, & divina omnia, quin & alia quæque a se in omnipotentis suæ virtute sive efficientia contenta perfectissime intelligens ac comprehendens, edit intra se conceptionem, quæ omnia, quæ Pater intelligit, quomodo in se exhibeat, ac repræsentet, & Patris intelligentis, & rei intellectæ expressa similitudo est, Verbumque dicitur, derivato nomine ab exteriori & vocali verbo, quo sua solent homines cogitata aliis manifestare; Et si enim

ut sapienter adnotat D. Thomas, ante formetur mente conceptio, quam declaratur voce, verboque oris prius sit naturaliter verbum cordis, non sunt enim instituta vocabula, nisi ad manifestandos interiores animi sensus, quomodo sit tamen verbum oris, quippe quod sensu percipitur, verbo cordis notius, propterea ab exteriori, quæ ore fit, locatione, ad interiorē mentis conceptum traductum est verbi nomen, & a vocali sermone sensorum mentis interprete cen magis noto ipsa, quæ interiorē conceptum parturit, mentis actio vocata dictio vel dicere. En itaque quid causæ sit, cur perfectissima illa a Deo Patre intelligente intra se edita conceptio Verbum in sacris literis, huiusque divini conceptus ferax sempiterna actio in Patrum scriptis dictio appellata legatur, seu dicere.

Divinum autem hoc Verbum æque ac Pater intelligens, & res intellecta, perfectum, a Patre, a quo est, reipsa distinguitur, quomodo nihil possit a se ipso procedere, quam Verbum inierit & Patrem solidam distinctionem tradidit Joannes in ipso Evangelii sui exordio, *In principio*, ajens, erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, quomodo nihil propriè verèque apud se, sed apud alium esse dicatur, & Deus erat Verbum, seu Persona in divina natura subsistens; quidquid enim in Deo est, Deus est, & intellectus intelligens, res intellecta, ipsa intelligendi actio, & Verbum intelligendo productum ipsamet individua est Dei substantia; quare quomodo Verbum a Patre procedens non possit non ab eo re distingui, & Deus est, quia in Deo est, & Persona in divina natura subsistens; re enim in divinis solæ invicem distinguuntur Personæ, ut superius probatum est. Hinc etiam pater, Divini Verbi processionem generationem esse, Deique Verbum naturalem ac verum Dei Filium; si enim intellectus, intelligens, res intellecta ipsamet Dei natura sunt, evidens est, & processione Verbi generationem esse, & Verbum naturalem Dei Filium; quid enim generatio, nisi actio ad communicandam naturam instituta? Filium quem propriè verèque dicimus, nisi qui eandem sibi a genente communicatam naturam habet? Recolenda, quæ Præf. v. n. v. jam diximus, quomodo rationem ex D. Th. redderemus, cur Verbi processio generatio sit, ac dicatur, Spiritus sancti non item.

III. At Origenes illud Jo. 1. *In principio erat Verbum*, interpretans verbum in Divinis scribit *metaphorice* solum dici. Quid vero? Jam prænotavimus, Arianos, quorum, ut ait D. Thomas, *Origenes fons invenitur*, quum Filium diversæ a Patre substantiæ ponerent, quoties Filius Dei Verbum dicitur, conatos adstruere, non proprie, sed per metaphoram dictum, ne lateri ejusdem cum Patre naturæ Filium cogerentur, quum verbi sit, ita a dicente procedere, ut intra dicentem maneat. Cæterum Verbum Dei proprie dictum ponatur, necesse est, concludit D. Thomas, si ponitur Verbum Dei metaphorice dictum; 1. enim quidquid metaphorice effertur, ad similitudinem ejus dicitur, quod proprie tale est; 2. Nihil metaphorice verbum dicitur, nisi ratione manifestationis, quia, aut manifestat, ut verbum, aut verbo manifestatur: si manifestatum est verbo, verbum ponere, quo manifestetur, oportet: si manifestat ut verbum exterius, quum voces & signa, quæ tropice dicuntur verba, ad interiorē mentis conceptionem significandam iustituta sint, verbum mentis supponatur, quod manifestent. Quocunque ergo se cum Origene Ariani verterint, Verbum intra Deum, quod vere propriæque tale sit, coguntur adstruere; Si enim Dei Verbum non proprie dictum volunt, quia verbo manifestatur, aliud ergo verbum statuant, necesse est, quo Dei Filius manifestetur, si autem quia manifestat, interius ergo Dei Verbum agnoscatur, oportet, quod a Dei Filio manifestetur.

IV. Est autem nomen Verbi ita secundæ Personæ seu Filii proprium, ut convenire nulli alteri a Filio possit, quod præter diserta sacrarum literarum testimonia, & concordissimam Patrum consensum, nitida hac atque pressa D. Thomæ ratione evincitur: Verbum propriè interioris mentis conceptio est; ejus ergo Personæ proprium, cujus est, per mentem seu intellectum procedere: Solius itaque proprium Filii, qui ex secundissima mente Patris exiit. Cæterum, quid facias Basilio M. I. 5. cont. Eunom. c. 11. ex eo, quod Paulus ad Hebr. 1. de Filio ait, *Porians omnia verbo virtutis sue*, inferenti, *Spiritum sanctum Filii verbum esse*? Et Pauli, & Basilii dictum D. Thomas ibid. ar. 2. ad 5. aptissime interpretatur, ajens, verbum a Paulo pro enectu

verbi allegorice poni, seu, ut Glossa interlin. exponit, *pro imperio*, quatenus a Divini Verbi virtute habent creata quæque, ut conserventur, sicut ab ejusdem virtute habuerunt, ut existerent; Basilium vero minus propriè & figuratè locutum, quum Spiritum sanctum Verbum Filii dixit, quatenus quidquid alterum manifestat, verbum ejus allegorice dici potest, ducta ab exteriori & vocali verbo analogia, quo verbum cordis seu interioris mentis conceptio significatur, nec alia de causa dictum a Basilio Spiritum sanctum Verbi Filium, quam quod in Filium spectabili forma in Jordane descendens, eadem exterius, & sensibus patens testimonium perhibuerit.

V. Hæcere tamen quisquam posset, nec leviter impediri, quod quum Filios perinde ac Patres intelligat, ut Patris intelligentis est Verbum, ita & videatur suum & Filio intelligenti Verbum esse, oportere, ideoque nomen hoc non esse Filio peculiare. Ad submovendam hanc, quæ non levem speciem habet, difficultatem præloquitur D. Thomas respondens, Filium perinde intelligentem, ac Deus est; est enim intelligere, hæc scire ac Deitas, quidpiam absolute totæ Trinitati commune. At sicut Filius Deus est genitus, non Deus generans, ita & Deus intelligens est, non ut patiens Verbum, sed ut *Verbum procedens*, quatenus Divinum Verbum ab intellectu Divino, qua Divinus est, ipsa non differt, sed relatione sola distinguitur a principio Verbi, seu ab intellectu, qua Patris est, & Paternitatis relationem adjunctam habet.

VI. Interminatas, minusque, ut nobis quidem videtur, utiles quæstiones excitant, magnoque animorum æstu versant Theologorum scholæ complures, ex quorum cognitione videlicet Divinum Verbum procedat, an divinæ essentiae solum, an præterea & ex rerum creaturarum notionem, an ex harum cognitione procedat *per se primo, an per se secundo*. De nullius, aut exigui certe succi rebus controversentur, qui voluerint, sinimus enim perlibenter, abundare quemque in sensu suo: D. Thomæ doctrina Divini Verbi notionem satis illustrant putamus, quin opus sit, plura persequi, in quibus plus est acuminis, quam firmitatis. „Deus, „(ait ille ibid. ar. 3. in c.) cognoscen- „do se, omnem creaturam cognoscit, „Ver-

” Verbum autem in mente conceptum
 ” est representativum omnis ejus, quod
 ” actu intelligitur; unde in nobis diver-
 ” sa sunt verba secundum diversa, quæ
 ” intelligimus: Sed quia Deus unico actu
 ” & se, & omnia intelligit, unicum
 ” Verbum ejus est expressivum non solum
 ” Patris, sed etiam creaturarum; Et sic
 ” ut Dei scientia Dei quidem est cogno-
 ” scitiva tantum, (idest unice specula-
 ” trix) creaturarum autem cognoscitiva
 ” simul & factiva, ita Verbum Dei ejus,
 ” quod in Deo Patre est, expressivum
 ” tantum, creaturarum vero est expressi-
 ” vum & operativum, & propter hoc di-
 ” citur Psal. 32. : *Dixit, & facta sunt,*
 ” quia importatur in Verbo ratio factiva
 ” eorum, quæ Deus facit. “ Cui hæc,
 ” tamen verissima & solidissima, minus placet,
 ” quod sint illa paucis restricta, habet
 ” in Scholasticorum plerisque, quo suo fa-
 ” ciat ingenio satis.

VII. De tertio secundæ Divinæ Perso-
 næ nomine, *imagine* scilicet, 1. p. quæ-
 tionem D. Thomas instituit ordine quin-
 tam & tricesimam duobus articulis com-
 prehensam, nomenque hoc solius Filii
 proprium esse sacrarum literarum auctori-
 tate conficit, in quibus, soli Filio legere
 est nomen attributum, ut ad Col. 1. *Qui*
est imago Dei invisibilis, & ad Hebr. 1.
Qui quum sit splendor gloria, & figura,
seu imago, substantiæ ejus &c. Ad quæ
 addi potest, quod Christus ipse Philippo
 roganti, ut sibi aliusque Patrem ostende-
 ret, Jo. 14. respondisse legitur, *Philippe,*
qui videt me, videt & Patrem, haud ob-
 scure significans, naturalem se esse, abso-
 lutamque Patris imaginem, quæ visa vi-
 deretur & Pater. Hoc e Scripturis petito
 momento probat D. Thomas, Græcorum
 Doctores licet Spiritum sanctum Patris &
 Filii imaginem communiter dicant, cum
 Latinis Patribus potius sentiendum, qui
 Scripturarum auctoritate freti soli Filio
imaginis nomen adscribunt, quos inter Au-
 gustinus præsertim lib. 6. & 7. de Trinitate
 pallim scribit: *Solus Filius est imago Pa-*
tris. Cur autem Spiritus sanctus, tamen
 Patris Filique similimus, nec Patris ta-
 men, nec Filii *imago* proprie recteque
 dicatur, conati sunt veteres quidam Scho-
 læ Magistri rationem reddere, quorum
 varias opiniones ibidem D. Thomas reci-
 tat, & refellit.

In iis commemorandis non habebimus;

cui enim bono? quum aperte ineptæ il-
 læ sint, & a proposito alienæ. Veritatis
 hujus, quam tuemur, solum nempe Fi-
 lium Patris imaginem, hoc propterea no-
 men proprium ejus esse, rationem hanc
 D. Thomas affert, ut Spiritus sanctus,
 sua licet processione naturam Patris ac-
 cipiat haud secus ac Filius, natus tamen
 non dicitur, ita, similem licet Patris spe-
 ciem accipiat, non dici imaginem, quia
 Filius procedit ut Verbum, cujus natu-
 ra habet, ut sit expressa intelligentis si-
 militudo, Spiritus autem sanctus procedit
 per voluntatem ut amor, cujus non
 est, voluntati, a quo procedit, assimi-
 lari; quare similitudinem non habet Spi-
 ritus sanctus vi suæ processionis, licet eam
 sua processione habeat, quatenus amor di-
 vinus est, & divina natura subsistens.
 Multum in hac ratione veri similitudinis
 esse, quis neget? Demonstrandi tamen
 vim habere, non ii sumus, qui audeamus,
 efferre; quare, ut superius cum
 Sanctis Patribus contesti sumus, verum
 processionem Filii inter, & Spiritus sancti
 discrimen incomperimus nobis esse,
 quandiu in mortali hac vita *videmus per*
speculum in enigmate, nec reddi a quo-
 quam posse rationem, cur secundæ Perso-
 næ sit genita, tertia non item, ita saten-
 dum est, Filium Patris imaginem, non
 Spiritum sanctum esse, quod hoc Filio no-
 men, non Spiritui sancto divinæ literæ
 tribuant, latere autem, cur Patris imago
 ille, non iste.

VIII. Verum nonne in literis sacris
 homo Dei imago dicitur? *Vir non debet*
velare caput suum, aiebat Paulus 1. ad
 Corinth. 11., *Quia imago & gloria Dei*
est: Patris itaque imaginem esse, non est
 Filii Dei proprium. Lec. 2. in laudatum
 Apostoli caput hoc ejus testimonium sic
 illustrat Angelicus: „ Per hoc, quod di-
 „ cit, *est imago Dei*, excluditur quorum-
 „ dam error dicentium, quod homo est
 „ solum ad imaginem Dei, non autem
 „ est imago, cujus contrarium hic Apo-
 „ stolus dicit Dicendum ergo,
 „ quod homo imago Dei dicitur, & ad
 „ imaginem, est enim imago imperfecta,
 „ Filius autem dicitur imago, non ad
 „ imaginem, quia est imago perfecta.
 „ Ad cujus evidentiam considerandum
 „ est, quod de ratione imaginis in com-
 „ muni duo sunt, primo quidem simili-
 „ tudo, non in quibuscunque, sed vel in
 „ ipsa

ipsa rei specie, sicut homo Filius assimilatur Patri suo, vel in aliquo, quod sit signum speciei, sicut figura in rebus corporalibus; unde qui figuram equidem scribant, dicuntur imaginem ejus pingere: Et hoc est, quod ait Hilarius in l. de Synodis, quod *imago est species in differens*. Secundo requiritur origo; non enim duorum hominum, qui sunt similes specie, unus imago alterius dicitur, nisi ab eo oriatur, ut Filius a Patre, nam imago dicitur ab exemplari: Tercio ad rationem perfectæ imaginis requiritur æqualitas; quia igitur homo Deo similatur secundum memoriam, intelligentiam mentis, & voluntatem, quod pertinet ad speciem intellectus naturalis & hoc habet a Deo, dicitur esse Dei imago: quia tamen ei deest æqualitas, est Dei imago imperfecta, & ideo dicitur ad imaginem secundum illud Gen. t. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*: Sed Filius, qui est æqualis Patri, est imago perfecta, non autem ad imaginem. Hoc idem Pauli testimonium pressius quidem, sed æque perspicue exponit 1. p. q. 3. art. 2. ad 3. ajens, cuiuspiam imaginem in alio esse, aut ut in re ejusdem specie naturæ, ut est imago Regis in Filio, aut ut in alterius naturæ re, sicut imago Regis in nummo; priori modo solum Dei Filius Patris imaginem esse, perfectam scilicet & naturalem, altero vero hominem Dei imaginem dici rudem plane & imperfectam; quare & ad imaginem factus dicitur, quo designatur motus quidam tendentis ad perfectionem.

PRÆLECTIO XV.

De Persona Spiritus sancti.

I. ERit de argumento hoc fusiori disputatio; est enim illud nonnullis impeditum difficultatibus, quæ nec omnino præteriri, maximi enim momenti sunt, nec extremis tantum, ut ajunt, digitis attingi possunt. Tertia augustissimæ Trinitatis Persona in sacris novi testæ paginis, & a Græcis Latinisque Patribus *Spiritus sanctus* communiter dicitur, quod nomen, ut duarum dictionum potestatem habens toti licet Trinitati commune sit, ut unus tamen dictionis vim habere concipitur, ad Personam illam, quæ ex ma-

tuo Patris Filique amore procedit, & amor est, designandam, divini eloquii auctoritate, & consueti Ecclesiæ usu accommodatum fuisse, tradit D. Thomas t. p. q. 35. art. t. *Quia Spiritus sanctus*, ait Augustinus l. 15. de Trin. c. 17, *communis est ambobus, id vocatur ipse proprie, quod ambo communiter; nam & Pater est Spiritus, & Filius est Spiritus, & Pater est sanctus, & Filius est sanctus*. Cur vero necesse fuerit, tertiam Personam hoc nomine designare, aptissima est, quam D. Thomas ibidem asserit, ratio, quum scilicet processio, quæ per modum amoris est, & fundatur in ea relationes proprio careant nomine, & Personæ, quæ per modum amoris procedit, suum non esse nomen, atque, ut ad designandas & principii, a quo tertia Persona est, & Personæ, quæ ab illo procedit, relationes accommodata sunt ex loquentium usu processions ac spirationis nomina, quæ tamen nativa vocis potestate actionem magis significant, quam relationem, ita ad procedentem per modum amoris denotandam Personam nomen *Spiritus S.* ex Scriptura usu accommodatum. Nomen hoc autem perquam appositum esse, & in tertiam Personam belle quadrare, declarat ibidem addens, quum in rebus corporeis nomen *spiritus* motionem quandam significare videatur, & impulsionem, nam *flatum & ventum spiritum nominamus*, iis vero rebus adscribatur sanctitas, quæ ordinantur in Deum, tertiam iccirco Personam, quæ per modum amoris, quo Deus amatur, procedit, Spiritum sanctum aptissime dici, quod amoris proprium sit, amantis voluntatem in amatum movere, & impellere.

II. Spiritus sanctus veram esse ac substantentem Personam a Patre & Filio re distinctam, verumque Deum unius ejusdemque cum Patre & Filio naturæ, Prælect. v. adversus antiquos, novosque Macedonianos evicimus: nunc cum Græcis Schismaticis nobis futura res; jamdudum enim, hodieque contendunt pugnacissime, Spiritum sanctum a solo Patre, non item a Filio procedere. Gravissima sane questio, quippe quæ plurimas in Ecclesia Dei turbas excitavit, Græcosque a Latinorum communione jampridem abstraxit, sejungatque etiam nunc. Quandonom vero consignandum erroris hujus exordium? Qui persuasum habent, veteres quoque Scholasticos

M

bona-

bonarum literarum fuisse rudes, & a speciosa illa, quam ætas nostra in deliciis habet, eruditione plane imparatos, in paradoxis numerabunt, quod constanter asserimus, a D. Thoma scilicet verius rectiusque, quam a recentibus aliquot Criticis, qui in omnium oculis ac ore versantur, deprehensa atque fixa erroris huius initia. Hæc D. Thomas ad Ephesini Concilii tempora refert an. Christi 431. habiti, ajens. „ Spiritum sanctum non pro-
cedere a Filio, primo fuit a Nestorianis introductum, ut pater in quodam symbolo Nestorianorum damnato in Ephesina Synodo, & hunc errorem secutus fuit Theodorus Nestorianus, & plures post ipsum, inter quos fuit etiam Damasceus: „ Illi primum erroris huius artificem statuunt Photium CP. Pseudo-Episcopum, qui vergente ad exitum sæculo nono Latinis in crimine posuit, quod Spiritum sanctum non a Patre solum, sed & a Filio esse, profiterentur.

III. Nihil in laudato D. Thomæ testimonio esse, quod non sit plane ad historiam veritatem exactum, erratum autem a Recentioribus, utot Critici, ac eruditi audiant, intelligent, qui voluerint, non opinione & præjudicii, sed ratione & veritate res zellimare. Oblatum lectumque a Charisso Presbytero symbolum *Nestorianorum*, in quo & de Spiritu S. processione a solo Patre ex Ephesini Concilii actis patet: Symboli auctor communiter perhibetur Theodorus Mopsuestanus Nestorii, & Theodoriti Cyrænis Magister, a quo suos de Christo Nestorius errores haulit: Theodorum *Nestorianum* D. Thomas vocat, quod impensius fuisse illum Nestorio, & pro eo adversus Cyrillum Alexandrinum multa scripsisse, compertum sit. Et si autem sua pro Nestorio scripta revocavit Theodoritus, & a magna Chalcedonenſi Synodo absolutus, suæque, a qua in Ephesino *latrociniali* conventiculo dejectus fuerat, redditus sedi, in Catholica, quam eruditissimis scriptioibus illustravit, Ecclesie communionem decesserit, falsam ejus tamen de Spiritu sancti processione sententiam ad alios permanasse, & apud Græcorum complures, quos inter D. Thomas Jo. Damasceum haud immerito numerat, obtinuisse, Photii iccirco anteveruisse tempora, revocari a nemine in dubium potest; prælo enim sunt

documenta locupletissima, quibus hoc confirmatur. Præterquamquod memoratus Damasceus solido sæculo superior fuit, extat S. Maximi Martyris, qui an. Christi 662. obiit, dogmatica ad Marinum Diaconum Epistola, in qua Græcorum adversus Latinos criminationes ex instituto refellit. Harum vero quæ præcipua? Quod Romanus Pontifex Gregorius Dialogus (ira S. Gregorium M. a suis dialogis dictum, pervagatum est) Spiritum sanctum doceret a Patre & Filio procedere. Quid hoc monumento illustrius ad faciendam huic *falsi* veritati fidem, dum scilicet ante Photium Græcos in hoc errore versatos, & de Latinis exposulasse, quod aliter sentient? Alia veritatis hujus documenta suppeditat vetus Francorum historia, in qua legimus, potiente rerum Pipino, habitum ad Gentiliacum prope Parisios an. Christi 766. Concilium ad dirimendam, quæ Latinos inter ac Græcos fervebat, controversiam, a solo Patre, an & a Filio, Spiritus sanctus esset; ineunte quoque sæculo nono, ann. scilicet 809. celebratam Aquisgranensi Synodo ad faciendam Spiritus sancti a Filio processionem. Habenda hujus Synodi causa illata a Joanne Monacho Græco, quem nonnulli Damasceum putant, in Monasterio S. Sabæ prope Hierosolimam degente Latinis aliquot Monachis montem olivarum incolentibus lis, concitata adversus eos turba, quasi vero hæretici essent, Spiritum sanctum a Filio esse credentes. Consultus hac de questione a Latinis Monachis Leo III. Rom. Pontifex, rogatusque, ut ad Carolum Magnum scriberet; meminerant enim, audivisse se, dum in Galliis essent, & sacra in Caroli Sacello fierent, solemniter cani Symboli articulum, *Qui ex Patre Filioque procedit*. Transmisit ad Carolum M. a Pontifice Monachorum literæ, eoque annitente habitum Aquisgranensi Concilio, de quo mox, definitumque, Spiritum sanctum non a Patre solum sed & a Filio procedere, quam definitionem ut Leo probaret confirmaretque, Carolus per Legatos suos Bertharium Vormatiensem, Jesse Ambianensem Episcopos, & Adelardum Corbejenſem Abbatem obtinuit.

Constat itaque errorem hunc diu ante Photium apud Græcos invecum. Idem tamen Photio, quod Sabellio, Ario, Pelagio, aliisque Hæresiarchis, accidisse dic-

cen.

cendum; Ut enim ii, errorum, quos a superioribus exceperant, Auctores vulgo censentur, appellanturque, quod eosdem procacius tutati sint, latiusque profeminarent, ita & pessimus hic de Spiritu S. processione error est Photio vetustior, eisdem passim adscribitur, non quod primus ejus artifex, inventorque fuerit, sed quod eum pertinacius foverit, & in suorum animis penitus deligere, vehementius, omni- que arte contenderit, honestissimi tandem, quo Græca jamdudum Ecclesia a Latina divulsa est, schismatis femina primus posuerit. Pauca de erroris hujus initiis ac progressionem præfati de ejusdem refutationem aggredimur, non aliis momentis usuri, quam quæ D. Thomas cum in opus. *adversus errores Græcorum*, tum l. 4. cont. gent. c. 24. versavit.

IV. A Scripturis orsus illud primo torquet, quod de mittendo ab se Spiritu Paraceto Christus Jo. 14. ad Discipulos loquitur: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet; quæ verba de scientia plenitudinis*, qua Spiritus Sanctus Filium clarificaturus erat, interpretatos præcipuos Græcorum Doctores, Athanasium, Basilium M., Chrysostomum, ac Cyrillum Alex. memorat D. Thomas, atque ita disserit: Spiritus sanctus a Filio scientiæ plenitudinem accipit, ergo & Deitatem, quæ unum reapse cum scientia, idemque est; Qui potest autem naturam a Filio accipere, nisi ab eo procedat? Nonne fide ærtum & ærtum est, non aliter divinam naturam communicari, quam unus Personæ ab altera processione? Falli nos tamen in verborum Christi intelligentia, reponunt Græci; eorum enim hic sensus: *Ille de meo accipiet*, id est de meo thesauro, nempe de Patre, a quo Filius accepit omnia, non autem de proprio Filii penu, seu a Filio procedens. At apertum eos vim Christi verbis inferre, demonstrat D. Thomas evidentissime; continenter enim addit Christus: *Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt, propterea dixi nobis, quia de meo accipiet*: Quæcunque sunt Patris, & Filii sunt, præter solam Paternitatem, quæ convenire Filio nequit, neque enim potest quis ipse sui Filius & Pater esse: Auctoritas itaque & virtus Patris, secundum quam est Spiritus Sancti principium, & Filii est: Spiritus ergo sanctus, ut de eo, quod est Patris, a Patre accipit, ita & de eo, quod Filii

est, a Filio accipit, seu sicut a Patre procedit naturam ab eo accipiens, ita & a Filio procedit &c.

V. Hinc etiam patet, quam violenta, & a laudatis Christi verbis aliena sit eorum interpretatio, qui, ut tom. 2. *Collectionis Liturgiarum Orientalium* refert Cl. Renaudotius, Christi, verba sic intelligunt, ut dona Spiritus sancti, quæ Christi morte parata sunt, ab eo accepta hominibus communicet: At, quod ea, quæ usæ sunt, a Filio Spiritus sanctus accipiat, non agnoscunt, ut præ exteris longa & subtili disputatione in Conc. Florent. probare nifus est Marcus Ephesius, & qui odii & belli adversus Latinos hæres fuit, Genadius Patriarcha CP., ab urbe capta primus; "Si enim de eo, quod Filius est, Spiritus sanctus accipiet, quia Filii omnia sunt, quæ Patris, qui potest sola dona, quæ Christus nobis sua morte commoverit, a Filio accipere ad homines derivanda? Hæc ne sola Filius habet cum Patre communia? Annon & ipsam Patris Deitatem, atque virtutem? Hanc ergo a Filio Spiritus sanctus accipiat, oportet; propterea enim ait Christus, fore, ut de se Spiritus sanctus accipiat, quia sua sunt omnia, quæcunque habet Pater. Ad revincendam quoque ineptiæ ac falsitatis hanc Græcorum interpretationem nihil iis etiam firmius, quæ laudatus Renaudotius ibidem in Copticis & Cyriacas Liturgias observat, in invocatione scilicet Spiritus Sancti super dona proposita hæc passim legi: *Sanctifica &c. per illud ipsum Spiritus Sancti, qui a te Pater procedit, & a Filio tuo accipit substantialiter, vel essentialiter, vel ea, quæ ad essentialitatem, ad substantiam pertinet &c. quæ ad illius essentialitatem spectant &c.* Ut sunt hæc ad retutandam præposteram Marci Ephesii, aliorumque Græcorum glossam aptissima, ita & Orientales Coptos, Syros, ac Chaldæos, secum pugnare, convincunt; Si enim Spiritus a Filio accipit substantialiter, essentialiter, ea, quæ ad substantiam, ad illius essentialitatem pertinent, jamne procedere illum a Filio, negare Orientales sine rationis injuria possunt? Quid est, in divinis unum ab alio esse, sive procedere? Nonne omnium, qui non sint mentis inopes, consensione naturam ab alio accipere? Procedit itaque a Filio Spiritus sanctus, qui a Filio, quæ

ad suam essentiam pertinent, accipit.

VI. At est in laudatis Christi verbis quidquam, ajunt acutuli homines, quod Latiorum sententiam non fert; verbum enim accipiet, quum futuri sit temporis, significare aeternam Spiritus sancti a Filio processionem non posse videtur. Cur vero? Aeternitas utpote infinita ac indivisa nonne unico perpetuo instanti differentiis quasque temporis circumspectitur, aptarique ad eam propterea cujusque temporis verba possunt? Quum nihil sit in aeternitate præteritum, futurum nihil, sed præsentia simul & semper omnia, repugnare ei periade videntur præteriti ac futuri temporis verba. Quid porro? Aeternam Verbi generationem utriusque temporis vocabulis nobis literæ sacræ commendat, præteriti quidem Ps. 2. & 109. *Ego hodie genui te, & ex utero ante luciferum genui te;* futuri autem ad Heb. 1. *Ego ero illi in Patrem, & ipse erit mihi in Filium:* Quid ergo vetat, quo minus in iis Christi, *De meo accipiet, aeternam a Filio Spiritus Sancti processionem agnoscamus expressam?*

VII. Alterum urget D. Thomas ex Jo. 15. & 16.: *Quum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, spiritum veritatis &c. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos, sicque argumentatur.* Est aliqua mittentis in missum auctoritas: Et Filii ergo in Spiritum Sanctum, quem mittit. Dominii ne vero, aut majoritatis? Absit, ut quis hoc animo complectatur, quod cum perfectissima Divinarum Personarum æqualitate pugnat: *Solam ergo secundum originem: Est ergo Spiritus Sanctus a Filio; alioqui mitti ab eo non posset.* Negant consecrationem hanc Græci, quod & Spiritus Sanctus Filium mittat. Jesa. enim 48. legimus: *Et nunc misit me Dominus, & Spiritus ejus: Christus quoque in Synagoga verba faciens Lucæ 4. illud Jesa. 61. in se ipso testatus est impletum: Spiritus Domini super me, eo quod unxit me, Evangelizare pauperibus misit me; necne tamen a Spiritu S. Filium esse quis dixerit. Occurrit tamen Angelicus ajens, Filium a Spiritu S. missum secundum naturam assumptam, seu qua homo est, & hominis Filius, non vero qua Deus & Filius Dei; quum ergo Spiritus Sanctus extraneam non assumptam naturam, se-*

cundum quam missus dici possit a Filio, vel Filius in eum auctoritatem habere, relinquitur, habere Filium in aeternam ipsam Spiritus Sancti Personam auctoritatem, quæ quum esse non possit, nisi secundum originem, Spiritum S. a Filio esse, necessario consequitur. Et hoc Græci negant, contenduntque, non promississe Christum Apostolis ipsam Spiritus sancti Personam ab se mittendam, sed ejus duntaxat dona, quæ reipsa in Apostolos sacra Pentecostes die effusa sunt. Quin tamen pluribus opus sit, ad hoc eorum responsum vanitatis revincendum, satis superque sunt ipsa Christi Domini verba, qui ait, missurum se ad Apostolos *Spiritum veritatis, qui a Patre procedit.* Quum ergo Spiritus veritatis Personam ipsam a Patre procedere, Græci nobiscum fateantur, eadem hujus Spiritus Persona a Patre procedens mittenda a Filio erat, quumque mitti ab eo non posset, nisi ab eo procederet, consequens est, procedere Spiritum S. a Filio, a quo mittitur.

VIII. Tertiam D. Thomas demonstrationem instruit ex tot iis Scripturæ testimoniis, quæ Spiritum S. Spiritum Filii prædicant, ut ad Gal. 4. *Misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra clementem Abba, Pater, ad Rom. 8. Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus, Act. 16. Quum venissent Mysiam, tentabant ire in Bithiniam, sed non permisit eos Spiritus Jesu, & alibi sæpe, quibus in locis de Spiritu S. ipso, de quo agimus, non autem de alio Spiritu, verba fieri, neque alium esse Spiritum Filii, alium, qui a Patre procedit, ut Græcorum aliqui effusiunt, probat Angelicus, cum Apostoli ad Rom. 8. auctoritate, qui eundem palam affirmat Spiritum esse Patris & Filii: præmittit enim *Si Spiritus Dei habitat in vobis, & e vestigio addit, Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*, tum communibus Græcorum Patrum, Basilii in primis, Theodoriti &c. interpretatione. Qui potest autem Spiritus Sanctus Filii esse, nisi ab eo procedat? Quum idem enim nequeat vere propriæque sui ipsius esse, alterius sui oportet, a quo re distinguatur: distinguatur inique necesse est Spiritus sanctus a Filio, cujus est; quum non sit inique vera atque solida in Divinis distinctio, nisi secundum originem, *necessarius est**

est dicere, Spiritum S. sic esse Filii, quod ab eo procedat.

IX. Eludere argumentum nituntur Græci, ajuntque, Spiritum S. Filii Spiritum dictum, quod vel Filii essentia Spiritus sancti essentia sit, seu hic sit illi consubstantialis, vel quod hominem Christum Spiritus sancti plenitudo perfuderit, ut Lucæ 4. legitur: *Jesus autem plenus Spiritu S. regressus est a Jordane*. Priori autem responso quid vanius? Si propterea Spiritus sanctus Spiritus Filii, quod sit utriusque una eademque natura, & Filii ergo Spiritus sancti Verbum erit, dicique poterit, est enim Spiritui S. consubstantialis. Cogitari vero id absque errore potest? Possuntne id Catholicorum aures ferre? Posterius sic a D. Thoma nervose resistitur: Athanasius alique plures Græcorum Doctores Spiritum S. ajunt Spiritum Filii esse naturalem: Quis autem non intelligit, a recta fide abhorere, Spiritum S. Christo naturalem dicere secundum humanitatem? neque enim Spiritus sanctus ad humanam Christi naturam pertinet, sed in eam gratis a Deo effusus est: alienum itaque a fide, Spiritum S. Spiritum Christi dicere, quod ejus humanitatem cumulatissime & redundanter implevit; quom ergo nequeat alio nomine Spiritus Filii dici, quam quod sit ejus a Filio origo, confitendum, eum a Filio procedere. Ita ille in op. contr. er. Græc. aliter loc. cit. c. g. Ad Gal. 4. scribit Apostolus: *Quoniam estis Filii Dei, misit Deus Spiritum Filii sui in corde vestro clamantem &c.* Spiritus ergo sanctus ex hoc nos Dei Filios facit, quatenus est Spiritus Filii Dei: adoptivi autem nos Dei Filios efficit, quatenus ad Filii Dei naturalis similitudinem conformamur, ex eo pater, quod idem Apostolus ad Rom. 8. scribit: *Quos præsciuit, & prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui, ut sit ipsa primogenitus in multis Fratribus*: Est ergo Spiritus sanctus Spiritus Christi, quatenus est Dei Filius naturalis; quam itaque Spiritus ejus esse nequeat, nisi secundum originem, necesse est dicere &c.

X. Postquam divini eloquii auctoritate causam hanc gravissimam D. Thomas oravit, addit ad eam confirmandam Latine Græcque Ecclesie consensu, in his Ecumenici quinti Concilii, seu

CP. 11. verbis emicantem splendidissime: *Sequitur per omnia Sanctos Patres & Doctores Ecclesie, Athanasium, Hilariū, Basilium, Gregorium Theologum, Gregorium Nyssanum, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Joannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Leonem, Proclum, & suscipimus omnia, quæ de recta fide, & damnatione Hæreticorum scripserunt*; quom ergo exploratum sit, (concludit Angelicus) Latinos Patres Hilariū, Ambrosium, Leonem, Augustinum in primis, in libris maxime de Trin. & super Joannem, apertissime docuisse, Spiritum S. a Filio esse, qui veritatem hanc inficiantur, Græci totius Ecclesie consensione damnantur.

XI. In laudato contra Græcos opusculo plurima D. Thomas Græcorum testimonia descripsit: quæ ex iis consecit ille, argumenta breviter perstringemus. Spiritum S. a Filio esse, docet Athan. in ep. ad Serap., & Basilus M. cont. Arium & Sabellium, a Patre simul & Filio ab æterno esse, tradit Epiph. in l. de vestibus pelliceis Adæ & Evæ, Spiritum S. Personam esse de Personis Patris & Filii, scribunt Athan. in serm. Nic. Conc., & Epiph. in Ancoraio, illum a Filio spirari, hunc esse illius Spiritorem, eademque ratione, qua Pater, affirmant Athan. in ep. ad Serap., Basilus contra Eunomium, & Cyrillus Alex. in serm. exhortatorio ad Theodosium Imper., Spiritum S. a Filio emanare, ac ab æterno profuere, asserunt Athan. in serm. Conc. Nic., & in ep. ad Serap., ac Cyrillus Alex. in l. Thesau., demum Filium de-originare Spiritum S., Spiritus sancti autorem, principium ac fontem esse, conceptis verbis evaniant Athan. laudatis in locis, & in serm. de Incarn. Verbi, & Gregorius Nazianzenus serm. 1. Conc. CP. Hinc presse argumentatur Angelicus: Persona, quæ ex æternitate ab altera seu originalis ac emanationis suæ principio, auctore, ac fonte est, existit, spiratur, emanat, profluit, deoriginatur, ab ea certe procedit; Si ergo Spiritum S. a Filio esse, spirari, emanare &c. Græci Patres explicatissime tradunt, procedere illum a Filio decernunt. Ea tamen pervicacia sunt Græci, ut hoc negent, quemadmodum non semel memorat D. Thomas: Ecce vero? Quod laudati Patres, etsi Spiritum S. a Filio esse,

ema-

emanare &c. scribant, nusquam tamen procedere illum a Filio, expresse tradant.

Ad horum vel castigandam infaniam, vel frangendam contumaciam validissima hæc premit Angelicus argumenta: Cyrillus Alex. in ep. Synod. ad Nestorium, quam Ephesina, Chalcedonenfis act. 1., CP. II. act. ult., CP. III. act. 19., & Nicæna II. & oecumenica Synodi probaverunt, confirmaruntque, ait: *Christus est veritas, & Spiritus sanctus ex eo profuit, sicut ex Deo Patre; quum ergo ita a Patre profuit, ut a Patre procedat, a Filio quoque procedat, ex quo profuit, sicut ex Deo Patre*: Gregorius item Nazian. in serm. de Epiph. inquit: *Spiritus sanctus, unde est, inde procedit: a Filio ergo procedit, a quo illum esse, Græci Patres affirmant. Athanasius quoque in ep. ad Serap. Dei Filium ita loquentem inducit: Eundem ordinem habet ad me Filium Spiritus sanctus, ut sit Deus de Deo, quem habeo ego ad Patrem, ut sim Deus de Deo; quum ergo Filii ad Patrem ordo in sola processione fundetur, nec sit ille Dens de Deo, nisi quia ex Patre procedit, satendum est, procedere a Filio Spiritum S., cujus est, Athanasio auctore, idem ad Filium ordo, qui Filii ad Patrem.* „ Ex ignorantia „ itaque, vel potervia est, (recte „ concludit Angelicus), quod Græci „ consteantur, Spiritum S. a Filio esse, „ profluere, emanare, negent tamen, „ eum a Filio procedere, quum processiois nomine nramur ad designandam „ qualemcumque nrius rei ab altera originem: sic dicimus lineam procedere „ a puncto, radium a sole, rivum a „ fonte &c. „

„ XII. Multis etiam, quas ex antiquis Patribus cum Græcis, tum Latinis promissit, theologicis demonstrationibus eandem hanc causam agit, ex quibus unam deligimus (omnes enim persequi, sermo immensum esset), qua Latini in Florent. Concilio strenue ac invictè adversus Græcos pugnasse, novimus, sublata scilicet Spiritus sancti a Filio processione everfam iri Trinitatis mysterium; jam enim non esset Spiritus sanctus a Filio re distinctus; Consistens siquidem Theologorum essatum est, ex August. tract. 39. in Jo., ex Conc. Tolet. xi. e Conc. Ecnm. Florent. sess. 18., ex Anselmo in

l. de Process. S. S., aliisque derivatum, omnia in Divinis unum ac idem esse, ubi relationis oppositio non obviat. At si non procedat Spiritus sanctus a Filio, quæ jam erit utrumque inter relationis oppositio? Hanc in sola nrius Personæ ab altera origine, seu processione fundari, jam constitutum est. Ut sit ergo Filium ac Spiritum S. inter relationis oppositio, aut Filius a Spiritu S., quod nemini hætenus in mentem venit, aut Spiritus sanctus a Filio sit, seu procedat, oportet: Si a Filio ergo non sit, jam non erit ab eo revera distinctus, quum nulla ipsum inter & Filium relationis sit oppositio.

Rem facit Angelicus exemplo maxime denotatam, & plane certam. Si a Patre solum Spiritus sanctus, non item a Filio procederet, in eo quidem spirationis passivæ relatio esset activæ Patris, a quo procedit, spirationi opposita, non Filiationi, cui sola opponitur Paternitas, non spiratio; esset itaque a solo Patre, non a Filio distinctus. Itane vero? Ita plane: Quia enim Paternitatem inter ac spirationem activam, quarum prior convenit Patri, quæ Filii, altera, quæ Spiritus sancti principium est, relationis oppositio non interit, ad eandem utraque Patris Personam pertinet, & absque ulla solida distinctione in eandem vere convenit: Erunt ergo Filius, & Spiritus sanctus non distincti, sed una eademque Persona, si hic ab illo non procedat, quum filiationem inter, ac passivam spirationem mutuam relationis oppositionem non interesse, compertissimum sit.

XIII. Scelus, ejusque Affleckæ, quibus subtilitates, ac hypotheses mirifice placent, hanc D. Thomæ rationem arrodunt, minusque efficacem habent, & ad concludendum ineptam. Dant, Spiritum sanctum a Filio procedere, nec revera ab eo distingui, nisi quod ab eo procedat; Perierunt tamen, fore ab eo distinctum, etiam si ab eo non esset, videmurque eis, minus scite concludere, procedere a Filio Spiritum S., quia a Filio distinguitur, catergoqui non distinguendum, nili procederet. Ad unde aucti homines Spiritus sancti distinctionem a Filio petunt, si ab eo non esset? Ab oppositione, quam disparatam vocant, quia Filius scilicet spiratione constituitur, Spiritus autem sanctus a solo tunc Patre procedens

codens passiva spiratione constitueretur : Quid vero si relationes hæc mutuo non opponuntur ? Distingnendo Spiritui S. a Filio sufficerent, quod disparatæ sint, seu una non sit altera; neque enim Filiario est spiratio passiva, nec ista vicissim illa.

Tametsi hæc sint excogitata subtilius, plerisque tamen Theologorum non probantur; pugnant enim cum communi, cujus non semel meminimus, ac receptissimo axiomate, omnia nimirum in Divinis unum idemque esse, nisi ubi relationis oppositio intercedit, & ex hac sola veram Divinas Personas inter distinctionem oriri, cujus axiomatis eo debet esse firmior auctoritas, quod non sit illud in Schola natum, sed ex Augustino, Boetio, Anselmo, & ex Conciliis Tolet. xi., & Florentino ad Scholæ usum traditum; quam ergo, si a Filio Spiritus sanctus non esset, nullam tunc fore eos inter relationis oppositionem, Adversarii concedant, nulla quippe minus esset ab altero origo, nova hæc eorum positio a veterum Patrum scito, & communi Scholæ decreto discordat. Quid quod nec cum germana Dei idea, nec cum recta ratione hæc eorum opinatio componi potest ? *Disparata* hæc oppositio concipi nunc mente potest apta, ac satis ipsa per se ad distinguendas reapse Personas citra summæ ac infinitæ illius rei, quam Deum dicimus, injuriam ? Quid causæ est, cur in creatis rebus homo c. c. a lapide, lapis a ferro, ferrum a ligno &c. distinguatur, cur harum, ac quarumlibet creaturarum rerum sint disparatæ naturæ, nec una sit altera, ideoque invicem re distinguantur ? Nonne Doctorum omnium consensione sola earundem contractio ac finitio in causa est, quod nimirum singulæ certos naturæ suæ terminos habeant, nec, quæ aliarum sunt, complectantur ? Fingi ne vero quidpiam hujusmodi de Deo potest ? Quam infinitus ille sit, summæque perfectus, nonne, quæcunque in creatis rebus distincta, diversa, atque dispersa sunt, omnia maxime simplici ac indivisa substantia sua plenissime continet ? Annon omnibus exploratum, nihil in Deo revera disparatum, reipsa diversum nihil, nihil distinctum, sed unam eandemque indivisam Dei substantiam vere esse, quæcunque pro tenuitate atque infirmitate sua, mens nostra disparata in

Deo concipit, ac distincta, puta bonitatem, sapientiam, misericordiam, justitiam &c. ? Nonne perinde certum, nefas esse, veram ac solidam ullam inter Divina distinctionem inferre, nisi inter ea, quæ invicem *relative* opponuntur, ut Patrem inter & Filium ? Quam ergo relationem ejusmodi nullam tunc Filium inter ac Spiritum S. fore, quippe alter ab altero non procederet, ipsis sit Adversariis constitutum, actum de vera utrumque inter, ac solida distinctione, ideoque & de Trinitatis mysterio; sola enim disparata, quam fingunt, oppositione satis eos posse reipsa distingui, a Dei idea rectaque ratione alienum est cogitare.

Sed & illud maxime decretorum, quod nullo hætenus elidi aut infirmari responso ab Adversariis potuit. Paternitas & activa spiratio *disparate* solum oppositæ ad unam eandemque Patris Personam pertinent, nec veram ullam distinctionem inducunt : Et filitio itaque, & passiva spiratio non *relative*, sed *disparate* solum oppositæ in unam eandemque Personam tunc convenirent, neque a Spiritu S. Filium re distinguere. Panca hæc de questione hac apud nonnullos immensa, & tricus impeditissima nobis visa sunt satis. Qui ad hypotheses abire, & quæ esse, aut non esse possint, consectari malunt, quam quæ certo sunt, habent apud utriusque Scholæ non paucos, quo suam abunde expleant cupiditatem. Qui dogmatibus a Catholica Ecclesia propositis contenti sumus, satius dicimus, post locatam in confirmanda Spiritus sancti a Filio processione qualemcunque operam ad dissolvenda Græcorum adversus eam argumenta procedere.

PRÆLECTIO XVI.

Græcorum adversus hanc veritatem impetus frangitur.

I. „ Quidam, ait L. 4. c. g. c. 25.
 „ D. Thomas, pertinaciter veritatem resistere volentes, quædam in contrarium conducunt, quæ vix responsione sunt digna. „ Quæ illa vero ? Primo ajunt, Domium de Spiritus sancti processione loquentem, procedere illum a Patre affirmasse, Filii autem ne meminisse quidem; quam non sit ergo de Deo sentiendum, nisi quod divi-

divinæ literæ tradunt, procedere a Filio Spiritus sanctus dicendus non est. *Omnino tamen hoc frivolum esse, demonstrat ibidem Angelicus; Quod enim trium Personarum una eademque essentia est, quidquid de una dicitur, de altera intelligatur, oportet, nisi personalit ejus proprietati repugnet, etsi particula, quæ excludendi vim habet, solus scilicet adderetur. Quid enim si Math. 11. Christus inquit, Nemo novit Filium nisi Pater &c. Num a Filii cognitione vel Filius ipse, vel Spiritus sanctus excluditur? Etiam si ergo dixisset Christus, Spiritus S. a solo Patre procedere, non removisset tamen, quin & a Filio procederet, quum hoc proprietati Filii non repugnet, sicut ostensum est c. super.*

Quid autem causæ fuerit, cur Christus procedere Spiritum S. a Patre dixerit, nulla sui mentione habita, egregie declarat Angelicus, quod ad Patrem, a quo habet, quidquid habet, solet Christus referre omnia, ut quum Jo. 7. ait: *Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me*, aliaque hujusmodi plura, ad commendandam in Patre auctoritatem principii. Cæterum nec omnino eodem in loco tacuisse Christum, se Spiritus sancti principium esse, acute animadvertit Angelicus; nam Spiritum, qui a Patre procedit, Spiritum veritatis appellat, veritatem autem prius ipse se dixerat; quare quum Spiritus sanctus veritatis, seu Filii Spiritus esse non possit, nisi secundum originem, & in eo ipso qui nobis objicitur, loco Spiritum S. a se esse, Christus tacite innuit.

II. A divini eloquit auctoritate deserti, eam, quæ in Patrum consensu est, avidissime arripiunt, acriterque torquent Græci. Quis enim, ajunt, sanior scripti Dei verbi Interpres Catholicis Patribus, quos dedit Deus Ecclesie suæ Doctores, & Spiritu intelligentia & interpretationis sermonum gratia replevit? Quot autem ex iis solum Patrem Spiritus sancti fontem ac causam, seu principium esse, scripserunt? Qui etiam in hac quaestione accurate versati sunt, nonne Spiritum S. a Patre quidem per Filium, non autem a Filio esse, decernunt? Multa tamen in hoc argumento Adversarii peccant. Quod de Patrum auctoritate sanciant, non in Græcos solum, sed & in Latinos convenit; quare etsi dare-

mus, Græcos Patres in ea vere, quam eis Adversarii affingunt, sententia fuisse, non esset eorum ulnequaque rata auctoritas; in opposita enim fuisse Latinos Patres, extra controversiam est. Qui autem fuit Patrum auctoritatis gradus, & quæ eorum omnino firma, nec sine errore posthabenda sententia, in Prælectionibus de locis Theologicis Prælect. XXVI. satis, ut putamus, constitutum est. Nec tamen Græcis concedimus, quod ipsi sibi nimis fidenter sumunt; Patrem enim solum Spiritus sancti dictum ab eis fontem & causam, sive principium, speciali hoc nomine, quod sit ille totius Deitatis fons, seu quod ab eo procedant Filius ac Spiritus sanctus, ipse autem a nullo, sique principium, non de principio, non tamen excluso Filio, ex iis constat, quæ Prælect. super. n. x. prolata sunt, ab Athanasio videlicet, Basilio, Gregorio Nazian., Chrysostomo, aliisque Filium fontem atque principium dici, a quo Spiritus sanctus est, accipit, spiratur, emanat, proficit, deorignatur &c., quare aperitissimum est, non alia de causa a Græcis Patribus dictum solum Patrem Spiritus sancti fontem & causam, quam quod ab eo aliz Personæ sint, ipse autem a nemine, Filius autem, etsi ab eo Spiritus sanctus emanet, proficiat, sit &c., ab alio exiit, a Patre videlicet, sique fons de fonte, principium de principio, a Patre habens Spiritum S. spirandi ac deorignandi virtutem.

Ex his etiam patet, & in eo falsos esse, quod addunt, veteres Gentis suæ Doctores concedere solum, esse Spiritum S. a Patre per Filium, a Patre non item ac Filio, nec ad eos falsi revincendos alio opus est, quam quod ea recolantur, quæ loc. mox cit. ex D. Thoma pertrinximus. Fac tamen, docuisse omnes duntaxat, Spiritum S. a Patre per Filium procedere: Quid tum inde? An negasse censendi sunt, procedere illam a Filio, & ex Filio esse? Solus id affirmavit, qui ignoret, apud Græcos ejusdem potestatis esse particulam per, ac ex, eundem propterea harum propositionum sensum esse, Spiritus sanctus a Patre per Filium, ac a Patre & Filio existit, tam constans est, ut Card. Bellarion Græcorum doctissimus in ea, quam ad Florent. Conc. PP. de processione Spiritus S. a Fi-

lio habuit, oratione eorum etiam Græcorum PP., qui procedere Spiritum S. a Patre per Filium tradunt, testimonia ad dogmatis huius confirmationem sine hesitatione contulerit. Putas, hominem minime stupidum, nec suæ fæmæ immemorem id fuisse facturum, nisi compertum habuisset, duas propositiones in idem plane recidere, & solo verborum sono, non autem sententia differre? An ignorabat ille, eosdem illos Gentis suæ Magistros, Athanasium præsertim, Basilium M., Gregorium Nyss. utrumque Cyrillum, qui Spiritum S. a Patre per Filium esse scripserunt, alibi, nec semel a Patre illum Spiritum S. a Patre esse, docuisse? Nisi velimus ergo, Viros summos atque gravissimos pugnancia tradidisse, satendum est, harum locutionum eandem esse significationem & sensum. Cui denique unquam in mentem venit, a Latinis PP. de processione Spiritus S. a Patre & Filio dubitatum? Apud hos tamen legere est, Spiritum sanctum a Patre & Filio, non semel autem procedere illum a Patre per Filium, quemadmodum eidem Card. Bessarion, dudum vero ante illum Hadriano I. Rom. Pont. in suis ad Caesarem M. Imper. literis animadversum est.

Id autem habebit quisque perceptum & comprehensum, si utramque propositionem penitus expendit. Quid designamus, quum Spiritum S. a, vel ex Patre & Filio esse, fateamur? Illum ex & de Patris ac Filii substantia esse, & Patrem ac Filium fontem esse ac principium, a quo suam ille ducit originem. Alia ne particulæ per significatio? Hæc, ut post D. Thomam Theologi omnes affirmant, ac communis ipse, & receptissimus apud homines loquendi usus habet, causalitatem, seu principium, quod agit, efficientiam designat, instrumentariam interdum ejus, per quod fieri quidpiam dicitur, ut quum legimus: Spiritus sanctus per Prophetas locutus est, Deus per Moysen miracula multa in Aegypto patravit, Rex per Legatos agit; Quis enim hinc non intelligit, Moysen & Prophetas Dei Ministros ac instrumenta fuisse, quibus illa usus est ad declarandam suam hominibus voluntatem, & edenda omnipotentie suæ argumenta, Legatos etiam Regis Ministros esse, qui suam eidem ad transigenda pacis, bellive negotia operam commodant? Itane vero quis fuerit

Clignoli Tom. III.

tam a mente desertus, ut credat, Græcos Patres de Spiritu sancti processione loquentes, particulam per in hunc sensum usurpasse, & cum Ario sensisse, Filium Patris Spiritum S. producentis instrumentum fuisse? Eadem hæc particula efficientiam seu agendi vim quandoque significat ab eo derivatam, acceptamque, per quod fieri aliquid dicitur, ut e. c. ejus, quod Gen. 4. Eva dixisse legitur, *Possedi hominem per Deum*, legitimus sensus est, attributa mihi a Deo fecunditate ac virtute hominem genui. Item Legatus operatur per Regem, demandata sibi nimirum ab Rege auctoritate. Neque hoc spectasse Græcos Patres, quum Spiritum S. a Patre per Filium esse, scripserunt, extra controversiam est; virtutem enim, qua Spiritum S. Pater emittit, a Filio certe non accipit. Est denique alter particulæ hujus per frequens in divinis literis usus, nam & agere quis per alium dicitur, cui vim agendi communicat, atque una cum eo agit: Ita Jo. 1. *Omnia per ipsum, Verbum nempe, facta sunt . . . & mundus per ipsum factus est*: ad Col. 1. *Omnia per ipsum, & in ipso creata sunt*, & ad Heb. 1. *Locutus est nobis in Filio, quem constituit heredem universorum, per quem fecit & secula*. Ut ergo ex his aliisque similibus Scripturæ testimoniis perpetuo intellexit Ecclesia, Patrem, dum ex æternitate Filium gennit, una cum Deitate virtutem ei cuncta efficiendi, creandique communicasse, ut, *quæ Pater facit, Filius similiter faciat*, ita par est, intelligere, Græcos PP., quum Spiritum S. a Patre per Filium procedere docent, unum hoc denotasse, Patrem Filio ab se genito una cum Deitate virtutem contulisse, qua secum Spiritum S. spiraret, duoque essent unum Spiritus sancti principium; quare rectissime concludit D. Thomas, ex quo tota hæc doctrina 1. p. q. 36. ar. 3. delibata est, *quia Filius habet a Patre, quod ab eo procedat Spiritus sanctus, dici posse, Patrem per Filium spirare Spiritum S.*, vel hunc a Patre per Filium procedere, quod idem est.

III. Unus est Græcos Patres inter Jo. Damascenus, qui videtur ab hoc dogmate prorsus alienus; ait enim l. 1. de fid. Orth. c. 21.: *Spiritum S. & ex Patre esse, & Patris Spiritum nominamus: ex Filio autem Spiritum S. non dicimus, sed Spiritum Filii nominamus*. Sententia ejus standum

N dnm

- dum non esse, pronuntiat aperte D. Thomas loc. mox cit. ar. 2. ad 3., quod in errore ille fuerit jam pridem a Nestorianis tempore Conc. Ephesi. introducti: Quosdam tamen refert Damascenum purgare conatos respondere, ut Spiritum S. a Filio esse, Damascenus non confiteatur, ita ex vi illorum verborum non negare. Novissimus Damasceni operum editor Michael Le-Quien in prima Dissert. Damascenica argumentis haud inermis Damascenum ab hoc Græcorum errore procul abuisse, demonstrat, dudumque ante eum Card. Bessarion, ad quem Recentiores aliquot se adjunxerunt, non aliud sensit sibi voluisse Damascenum, quam Spiritum S. a Filio non esse velut a principio sine principio, quum & ipse de principio sit, de Patre videlicet, a quo procedit. Sive benigna hæc interpretatio in Damasceni verba quadret, sive hæc illa non ferant, in tuto est veritas, quam tuemur, est enim e sacris literis necessaria consecutio deducta, concordissima cæterorum Patrum testificatione, plurium Generalium Synodorum definitione, & catholice Ecclesie consensione firmata, efficere propterea unius vel alterius Patris auctoritas nequit, ut illa nunciet.

IV. *Inducunt etiam*, ait D. Thomas, Spiritum S., quum simplex sit, non posse a duobus esse, &, si perfecte procedat a Patre, non posse a Filio procedere, & alia hujusmodi, qua facile est solvere etiam parum in Theologia exercitatis. Quid enim si Spiritus S. est simplex? Pater & Filius unum sunt ejus principium propter unitatem divinæ virtutis, eumque una actione produciunt, sicut & tres Personæ unum sunt rerum creaturarum principium, easque una individua actione produciunt. Quid etiam, si perfecte Spiritus sanctus a Patre procedat? Tantum abest, ait Angelicus, ut supervacuum sit, eum & a Filio procedere, ut sit plane necessarium; Quum sit enim Patris & Filii una eademque virtus, quidquid a Patre est, & a Filio sit oportet, nisi Filiationis proprietati repugnet, huic autem solam Paternitatem, non spirationem activam opponi, jam demonstratum est. Quid hæc argumentatione stultius? Rerum universitas a Patre perfecte creata est: ergo non a Filio, nec a Spiritu S., aut horum inutilis & supervacua fuit ad mundi molitionem opera. Nonne Græci ipsi reponerent, mundum esse perfecte a

Patre conditum; a Filio tamen & Spiritu S. eadem indiviua actione creatum, quod trium ut natura una, ita & una virtus, atque actio una, quam dicunt ad extra? Intelligent ergo, Spiritum S. esse perfecte procedentem a Patre, a Filio quoque procedere, quod nimirum ut una essentia, ita & una eademque spirandi vis.

V. Plura tamen acuti homines regeunt. 1. Si & a Filio procedat Spiritus sanctus, jam non unum, sed duo ejus principia ponenda, Patrem nimirum & Filium, quod a fide, & recta ratione abhorret; neque enim potest ab utroque esse, ut unum natura sunt, alioqui & a se ipso esset, quum unum natura sit cum utroque, neque ut proprietate aliqua unum sunt, quum una nequeat duorum esse proprietates: ab utroque ergo procedat, ut plures sunt, oportet, duo propterea ejus principia sint. 2. Spirandi virtus aut communis est, aut Personæ propria: si prius & Spiritui S. ergo convenit, cujus etiam vere sunt quæcumque attributa communia: si alterum: nequit ergo a Patre Filio communicari, sicut nec paternitas. 3. Quæ potest eadem in Patre & Filio virtus spirandi inesse, quum in Patre a nullo sit, in Filio autem a Patre? 4. Si derivetur a Patre in Filium spirandi virtus, non erit. Pater Spiritus sancti principium, ut loquuntur, immediatum, quod sane absurdum est. 5. Si unum Spiritus sancti principium Pater & Filius, quod sit amborum una spirandi virtus, duplex ergo principium Pater, qui & Pater est, & Spirator: hoc autem quid ferat? Demum si Pater & Filius unum Sp. S. principium, aut unum, quod est Pater, aut unum, quod non est Pater: Si primum, Filius ergo est Pater: si posterius, Pater itaque non est Pater.

VI. Movere hæc quemquam forte possent, si tantum haberent ponderis, quantum acuminis; At dudum hæc levissima esse & inania, evidenter ostendit D. Thomas quælit. præsertim x. de pot. ar. 4., in quo hæc aliaque plura, ejusdem tamen fortis, Græcorum argumenta dissolvit. Calumniari Græcos, nobisque falso & inique in culpa ponere, quod duo Sp. S. principia statuamus, exploratissimum facit Lugdun. tt. Gen. Conc. in Cap. fidei de summa Trinitate in 6., & Florent. in Decreto unionis definitio: In nomine igitur S. Trinitatis, Patris, ac Filii, & Spiritus S.,
loc

hoc sacro approbante universalis Concilio, definitum, ut hæc fidei veritas ab omnibus credatur, & suscipiatur, sequæ omnes profiteantur, quod Spiritus S. ex Patre & Filio æternaliter est, & essentiam suam, suumque esse subsistens habet ex Patre simul & Filio, & ex utroque æternaliter tanquam ab unico principio, & unica spiratione procedit. Quæ autem veritatis hujus germana sit ratio, ex iis patet, quæ D. Thomas præclare habet. Pater & Filius in omnibus unum sunt, in quibus eos inter relationis oppositio non distinguit; in hoc itaque, *quod est, esse Sp. S. principium*, quum *relative non opponantur*, consequitur, eos non esse, nisi unicum Sp. S. principium. Nonne & tres Personæ unum sunt mundi hujus principium, Creator unus? Car vero? Quod una eademque potentia, & actione cuncta considerint. Nec sunt ergo nec dici possunt Pater & Filius, nisi unicum Sp. S. principium, quod amborum non sit: nisi una eademque spirandi vis. Ut sunt autem Pater & Filius unum Sp. S. principium, ita & *Spirator unus*; quare etsi præci quidam scholæ Magistri opinati sint, Patrem, & Filium *Spiratores* duos perinde dici posse, at duos *spirantes*, quod dux reapse sint Personæ, quæ spirant, actiones autem ad supposita referantur, monet tamen prudentissime D. Thomas, melius rectiusque dici *Spirantes* duos, *Spiratorem* vero unum, quod hoc substantivum sit nomen, quod unitatem aut numerum repetit a forma significata, illud vero adiectivum, quod a *suppositis, spirantes* propterea duos Patrem & Filium, quia Personæ dux, *Spiratorem* autem duntaxat unum, quia utriusque Personæ virtus atque spiratio una. Hilarius ergo dum scripsit, Spiritum S. esse a Patre & Filio *Auctoribus, substantivum pro adiectivo* minus proprie posuit, & adiectivum regulam sectatus est.

Primum autem & secundum; quod adversus hanc veritatem opponunt Græci, quam est insulsum! Spiritus sanctus a Patre & Filio est, & ut plures, & ut unum sunt. Quatenus ex motu utriusque amore profuit, ipseque amor est utrumque artificissime jungens, ab utroque procedit, ut plures sunt; neque enim motus amor, quam inter duos, neque nexus, nisi duorum, intelligi potest. At si in spirandi virtutem, qua invicem uterque se diligens Spiritum S. emittit, animum intendamus, ab utro-

que ille est, ut unam virtutem sunt; neque enim quidquam obest, quo minus duorum, quorum una numero sit natura, & una numero sit proprietas. Licet autem, quidquid in Divinis est, inquit D. Thomas, sit commune, vel proprium, hoc tamen dupliciter dicitur; aliud enim *absolute & simpliciter* tale est, quod uni scilicet duntaxat convenit; ut discurre sive ratiocinari homini, aliud *comparate*, ut intelligere hominis proprium est *comparate* eum quibusque animantis speciebus, quæ mente carent, at non *simpliciter*, nam & Angelis convenit. In Divinis itaque quidpiam est toti Trinitati commune, ut Deum esse, creare &c. quidpiam *absolute & simpliciter* proprium, ut *Paternitas* Patris, *Filiatio* Filii, *Spiritus sancti processio*, seu *passiva spiratio*, quidpiam demum *comparate* proprium, ut Spiritus sancti principium esse Patris, Filique proprium est *comparate*; neque enim hoc Spiritui S. convenit. Hæc ne vero sunt præter rationem excogitata? Nonne ab alio esse Filii & Spiritus sancti proprium est *comparate*, quum id Patri coconvineat nequeat, qui a nullo est? Ut ergo ab alio procedere neque toti Trinitati commune est, nec absolute & simpliciter unius duntaxat Personæ proprium, sed duarum *comparate*, ita Spiritum S. emittere neque toti Trinitati commune, nec Patris unius proprium, sed Patris simul & Filii, quum id in Spiritum S. quadrare nequeat.

Tertium item quam est ineptum, eujus debuisset & Adversarius ipsos pudere! Deitas in Patre a nullo est, in Filio a Patre, in Spiritu S. a Patre simul & Filio: non una ergo trium eademque numero Deitas? Ut ergo Patris, Filii, & Sp. S. una eademque certissime Deitas est res, sed non modo, ita & una eademque re in Patre & Filio spirandi virtus, solo differens modo, quod eam nimirum a se Pater habeat, Filius a Patre nascendo accepit.

Dignum ne etiam quantum, cui serio respondeatur? Ecce non erit Pater *immediatum* Sp. S. principium, sed *mediatum*, si hic & a Filio sit? Quia, ajunt, Filius non potest Sp. S. principium esse, nisi accepta a Patre virtute: non spirat itaque Pater, nisi medio Filio &c. Ridiculam sane consecutionem hujus simillimam: Filius & Sp. S. non creant, nisi accepta a Patre potentia: non est itaque Pater *immediatus* rerum conditor, nec nisi mediis

Filio, & S. S. creat; Quid enim si Divinas inter Personas ordo originis est, habentque a Patre Filius & S. S. Deitatem, creandique virtutem? Annon exploratissimum est, tres simul Divinas Personas eadem individua virtute & actione, eodem prorsus instanti, eadem exteriora effecta peragere edere? Licet itaque a Patre, a quo naturam, habeat Filius spirandi virtutem, non est tamen Patrem inter, & Sp. S. medius, neque impedit, quin Pater immediatus sit Sp. S. principium, quod utriusque non sit nisi una numero virtus, una numero eademque ex æternitate spiratio. Etianne exempla conferenda ad rem suapte apertissimam illustrandam? Nonne duæ faces, quarum unam ex altera accenderit, perinde cubile illuminant, etsi unius lumen sit ab altera derivatum? Si duo homines, quorum alter ab alio sit genitus, in eodem effectum simul operam locent, nonne *immediate* ad idem sustinendum e. e. gestandumque pondus ambo perinde concurrunt, tamen si Filius a Patre sit, & ab eo virtutem agendi habeat?

Tamen si vero Pater & Filius nnum idemque sint Sp. S. principium, quod nonnisi una eademque utriusque sit virtus, non est tamen duplex principium Pater, quod Pater sit, & Spirator, seu gignendi virtute polleat, & spirandi. Respondet etenim D. Thomas t. p. q. 36. ar. 4. ad 2., Patrem & Filium unum esse atque dici Sp. S. principium, quod *forma*, seu virtus, *principii* nomine significata cum in utroque una sit, non permittat, *principii* nomen, quod *substantivum* est, de ambobus, nisi singulariter dici, nec tamen posse a duplici proprietate ac virtute Patrem duplex principium dici; alioqui duæ essent in Patre agnoscendæ Personæ. Quid enim, si nomen *substantivum*, cuiusmodi est principium, unitatem aut numerum a forma præcipue habet? Quoties multiplicator, non solam formæ multiplicationem infert, sed & suppositorum numerum; est enim principium, ut in hunc D. Thomæ locum adnotat Cajeranus, non *substantivum* solum, sed & *concretum*, quod multiplicari non potest, nisi implicet pluralitatem supposito rum.

Puerilem postremi argumenti futilitatem detegit D. Thomas ibidem ad 4. ajens, duas has propositiones, *Pater & Filius sunt unum principium, quod est Pater, & sunt unum principium, quod non est Pater*, non esse con-

tradictorie oppositas, seu invicem non pugnare, ideoque non oportere, ut altera earum detur, seu concedatur; neque enim de eodem idem affirmant, negantque *secundum idem*, quum eadem in utroque non sit suppositio. Dum Patrem & Filium constemur unum Spiritus sancti principium, pro quo principium ponimus? Non *desinit* pro Patris, aut Filii, sed *confisse* pro utriusque Persona simul, quæ una eademque spirandi virtute pollet. Est ergo in Adversariorum sophismate fallacia dictionis; nam a suppositione confusa ad determinatam inepte transiliunt.

P R Æ L E C T I O XVII.

De eodem argumento.

I. **A** Nono Ecclesie sæculo Græci Latini crimini vertunt, quod ad Symbolum CP. particulam *Filiusque* addiderint, quo Spiritum S. & a Filio esse, palam profiterentur. Mirum, quantum adversum nos rageant, quam contenta elataque voce tonent, quam licenter proeacireque hanc nobis additionem improperent, quasi vero solemne Ephesini Concilii decretum temere ac sacrilege refixerimus, quod cautum est, ne symbolum alterum, seu altera fidei regula a quopiam ederetur, anathemate aliqui plectendo, si Laicus, grada vero locoque movendo ac extorbando, si Clericus ea fuisset audacia. His autem eorum querimoniis nihil levius, hac eorum criminatione iniquius nihil, inter Nosstrates vix utilis est, qui non conetur ostendere. Qui nihil sanctius ac antiquius habemus, quam ut D. Thomæ doctriinam religiose teneamus, & in rem nostram opportune conferamus, solum ejusdem responsum expostulationi Græcorum opponimus, quo breviter cumulateque perstrinxit, quidquid alii ante, & potest eum Theologi, ac controversiarum Tractatores copiosissime persecuti sunt, qui ad ea, quæ ille strictim habet, verborum quidem ornatum, & copiam, nihil tamen adjunxerunt ponderis & firmitatis. Ipsa ejus verba dabimus, ne quidpiam de nostro addidisse putemur.

„ Doctrina Catholicæ fidei (ait q. x. de pot. ar. 4. ad 13.) sufficienter tradita fuit in symbolo Nicæno; unde Sancti Patres in sequentibus Synodis non intenderunt aliquid addere, sed propter infor-

„ gen.

gentes hæreses, quod implicite continebatur, explicare studuerunt. Quare in determinatione Chalced. Synodi dicitur: *Præfens nunc sancta, & magna Synodus prædicationem hanc ab initio inconcussam docens, definitivè principaliter, recentiorum oblocutionum Sanctorum PP. qui scilicet in Nicæa convenerunt, fidem manere intemibilem, & propter illos quidem, qui adversus Spiritum S. pugnant, postriori tempore a Patribus centum quingentis apud Constantinopolim congregatis traditam de substantia Spiritus doctrinam corroborat, quam illi omnibus notam fecerunt, non quasi quidem aliquid esset minus in præcedentibus, inferentes, sed de Spiritu S. intellectum eorum adversus eos, qui dominium ejus respicere tentaverunt, Scripturarum testimoniis declarantes.* Per hunc modum est, quod Sp. S. processio a Filio implicite continetur in symbolo CP., inquantum ibi dicitur, *quod procedit a Patre*, quia, quod de Patre intelligitur, oportet, & de Filio intelligi, quum in nullo differant, nisi quia hic est Pater, & ille Filius: Sed propter insurgentes eorum errores, qui Spiritum S. a Filio esse negabant, conveniens fuit, ut in Symbolo poneretur, non quali aliquid additum, sed explicite interpretatum, quod implicite continebatur: Sicut si insurgeret hæresis quæ negaret, Sp. S. esse factorem cæli & terræ oporteret, hoc in Symbolo explicite poni, quum ibi hoc non dicitur, nisi de Patre. Sicut autem posterior Synodus potestatem habet interpretandi symbolum a priore Synodo conditum, ac ponendi aliqua ad ejus explicationem ut ex prædictis patet, ita & Romanus Pontifex hoc sua auctoritate potest, cujus auctoritate sola potest Synodus congregari, & a quo sententia Synodi confirmatur, & ad ipsum a Synodo appellatur, quæ omnia parent ex gestis Chalcedonenis Concilii. Nec est necessarium, quod ad symboli expositionem faciendam universale Concilium congregetur, quum quandoque id fieri prohibeant bellorum dissidia, sicut in sexta Synodo legitur, quod Constantinus (Pogonatus) Augustus dixit, quod propter imminuentia bella universaliter Episcopos congregare non potuit, sed tamen illi, qui convenerunt, quædam dubia in fide exorta, sequentes sententiam

Agathonis Papæ, determinaverunt &c. *Exin memorat, susceptas probatasque a Chalced. Conc. Synodicas D. Cyrilli Alex. ad Nestorium, & ad alios per Orientem literas, in quarum una diserte scribit, profluere Spiritum S. ex Filio, sicut ex Deo Patre, verba etiam relictæ Œcumenici V. Conc., CP. II., quæ jam descriptimus, quod Patres inter ac Doctores Ecclesiæ, quos se per omnia sequi profitetur, Hilariū numerat, Ambrosiū, Augustinū, Leonem, quos pro Sp. S. a Filio processione stetit, nemo hactenus dubitavit, postremo concludit, non esse contra Concilia, sed eis consonum, quod Spiritus sanctus procelere dicatur a Filio.* En itaque D. Thomæ responsi summam. Nihil a Latinis ad symbolum vere additum, declaratum duntaxat apertius, quod dudum fuerat in CP. symbolo implicite definitum, neque id perperam, sed quod negantium Spiritum S. a Filio esse pertinacia hanc declarationem exigeret, nec privata, sed Rom. Pontificis auctoritate, qui, quum divino jure universalis Ecclesiæ caput, Pastor, & Doctor sit, Œcumenicus ipis Conciliis superior est. Nihil itaque adversus Ephesini Concilii sanctionem a Latinis peccatum, neque est, cur hi latum ab eo anathema timeant; in eos enim duntaxat cadit, qui vere ad CP. Symbolum ausi fuerint quidquam addere non legitima auctoritate.

II. Quandonam vero, & casus Rom. Pontificis auctoritate particula *Filius* in symbolum CP. inserta? Enigma est in re historica obscurissimum, maximeque complexum, quod gloriari nemo hactenus potuit, a se feliciter evolutum. D. Th. scribit, *insurgente quorundam errore, in quodam Concilio in Occidentalibus partibus congregato id expressum fuisse auctoritate Romani Pontificis*: Cujus vero? In quo Concilio? Quum nihil D. Thomas indicat, nec ullum in Ecclesiast. historia præsto sit locuples certumque documentum, quo definiri res possit, solis conjecturis est locus, quibus ducti Theologi, & Critici varias in opinionibus distracti sunt. Eorum duntaxat sententiam subiiciemus, quibus vero propius ac probabilius visum est, adjectam ad Symbolum hanc particulam in Romano Concilio, quod S. Agatho Papa an. Christi 680. habuisse legitur; quum enim Florentina Synodus de addi-

additione hac verba habens tradat, *maximo in Gallia, & Hispaniis schismate imminente, quum jam ea particula possum celebraretur, Romano Pontifici necesse fuisse, in multorum Occidentalium ample dignitatis, magnique consilii Patrum Conventu, addito Filioque Symbolum illustrare, adjuncta hæc in laudatam convenire Synodum purant a S. Agathonæ Romæ celebratam; coaluit illa namque magno numero ex Episcopis centum & viginti quinque quorum plerique ample dignitatis, magnique consilii, nec mediocris doctrinæ. Maximum sane ea ætate timebatur in Galliis, Hispaniis schisma; jam enim pridem mos ibi obtinuerat, ut CP. symbolum particula Filioque auctum non privatum solum, sed publice sollemniterque decantaretur, a quo more tum ibidem, tum alibi abhoruisse bene multos, ex ejusdem ætatis monumentis satis compertum est; quare impendebat funesta Ecclesiarum discussio, nisi fuisset opportune consultum. Præterea in hæc Romanæ hujus Synodi nomine ad vi. Cæcumenicam, quæ & CP. III. datis legere erat particulam Filioque ad symbolum CP. adjunctam, quam, quum post Phorii schisma Græci ceu errori suo infellam abraisissent, de hoc flagitio graviter cum eis expostularunt in Florent. Concilio Latini. Argumento itaque est, a-junt, in Romana illa Synodo probatam fuisse accessionem particulæ hujus ad symbolum, quam privata auctoritate singulares quædam Ecclesiæ induxerant, certoque Romani Pontificis judicio rum primum prepositum ceu publicam Latine Ecclesiæ professionem.*

III. Querunt hoc loco Theologi, quandam Nicænam seu CP. symbolum inter sacra solemniter cani ceptum sit, & eorum nemo unus affirmat, id ubique eodem tempore ceptum, sed per gradus, & pederentim. Sunt, qui moris hujus initia referunt ad Græcos: vergente ad exitum quinto sæculo, an. scilicet 471., eumque subin ad Hispanos permanisse colligunt ex Tolet. III. Concilii decreto an. 589. Ineunte sæculo nono in morem hunc consensisse Germanos & Gallos, patet ex Concilio Aquilgraveni; & Arelateni vi.; aliisque an. 809. habitis. Sub duodecimo tandem sæculi initium, an. videlicet 1114., morem hunc a Romana Ecclesia adoptatum scribunt, quæ ut egregie animadvertit D. Thomas, publica hac sollemnique

fidei professione opus non habebat, quod nullo unquam fuisset polluta errore, annuente tamen apud Rom. Pontificem, multumque obsecrante Henrico III. Imper., in cæterarum Occidentis Ecclesiarum consuetudinem demum consensit, cepitque statim quibusdam diebus solennem symboli cantum inter sacra usurpare. Quandonam vero symbolum particula Filioque auctum decantari apud Latinos publice & sollemniter ceptum sit, prorsus incertum, nec figi a quoquam moris hujus initia certo possunt. Quid enim, si jam ante decimum sæculum mos ille apud Gallos præstiterit, Hispanosque invaluerit? Licet enim Leo III. roganti per Legatos suos Carolo M., ut Aquilgravenis Concilii an. 809. celebrati canonem de Spiritu S. a Filio professione sua auctoritate firmaret, perlibenter annuerit, adduci tamen nunquam potuit, ut invecum a Gallis symbolum cum adjuncta particula Filioque canendi morem probaret: vetuit contra, id deinceps fieri, acriterque Galliarum Episcopos id ausos redarguit: imo, ut se venerandæ antiquitatis retinentissimum, perpetuo ac illustri monumento testatum omnibus faceret, duas perhibetur argenteas tabulas jussisse formari, & ad B. Petri tumulum, seu ut aiebant, confessionem affigi, in quarum una latinis, in altera græcis CP. symbolum absque hoc additamento descriptum erat.

IV. Neque est tamen, ut hinc ausam arripiant Græci nobis insultandi, quasi vero quidpiam in more habeamus, quod Leo III. palam aperteque improbarit. Illud ne laudari Pontificis consilium, quod et ab Adversariis affingitur? Num de processione Spir. S. a Filio dubitavit, quam, ut Prælect. xv. n. 111. exposuimus, in sua ad omnes Orientis Ecclesias missa orthodoxæ fidei expositione firmissime adtruxerat, & ab Aquilgr. Concilio definitam sua auctoritate firmaverat? An particulæ Filioque additamentum ad symbolum improbarit, ad quod privata licet certarum Ecclesiarum auctoritate primum invecum, Decessorum tamen suorum, S. Agathonis maxime, approbationem accessisse, non ignorabat? Rogabatur, ut ratio judicio suo probaret morem alibi jam vigentem symbolum cum additione hujusmodi sollemniter decanandi. Renuit ille, jure quidem & prudentissime; neque enim singularium Ecclesiarum est, novum quid.

quid in communi doctrinæ regula stabilire, quod a cæterarum Ecclesiarum, Romanæ in primis, disciplina discordet. Quorsum ergo in duabus illis argenteis tabulis symbolum absque laudata particula græcæ latineque incidi iussit? Ut sous primigenio symbolo constaret honos, pateretque posteris, quale illud fuerit, quum primum Constantinopoli editum est. Carterum, quocunque demum in harum tabularum structiōne ac inscriptione spectarit ille, quocunque consilio cani symbolum cum eo additamento tunc vetuerit, extra controversiam est, non potuisse, quod ille gessit & sanxit, obesse, quo minus Successores ejus non id, permitterent solum, sed & expresse probarent, quod ille vetuit, par enim in parem non habet auctoritatem.

IV. Videtur nobis non de tertia Persona solum, sed & de toto sacratissimo Trinitatis mysterio pro tenuitate nostra dixisse satis, cujus veluti summam subjicere lubet, ab Hildeberto Cæmomaniensi paucis comprehensam in Rhismo, quem ex veteribus Cottonianis Membris, & ex

Biblioth. Regiæ codice exscriptum ad suorum Annalium calcem vulgavit Usserius.

- „ Pater alter, sed gignendo : Filius
- „ alter, sed nascendo :
- „ Flamen ab his procedendo : Tres
- „ sunt unum subsistendo .
- „ Quisque trium plenus Deus : non
- „ tres tamen Dii, sed Deus.
- „ In hoc uno Deo vero Tres, &
- „ unum assevero,
- „ Dans Usq. unitatem, & Personis
- „ Trinitatem.
- „ In Personis nulla prior, nulla ma-
- „ jor, nulla minor :
- „ Unaquæque semper ipsa, sic est
- „ constans atque fixa,
- „ Ut nec in se varietur, nec in ulla
- „ transmutetur.
- „ Hæc est fides orthodoxa : non hic
- „ error neque noxa. “

Et interim honor sit, laus, & benedictio,
qui trinus & unus Deus entis ante sæcula
ls. Amen.

PRÆLECTIONUM DE DEO TRINO

FINIS.

PRÆLECTIONES

DE DEO RERUM OMNIUM

PRIMO PRINCIPIO.

PRÆLECTIO I.

1.

Consideratione Dei, ut in se est, ad eisdem, ut est rerum omnium summum principium, considerationem recta progredimur, D. Thoma dace, qui ad tractationem de Deo uno & Trino tractationem de rerum creaturarum processione a Deo seu prima causa tractationem ordinate subnectit, latissime persequens, quæcunque ad rerum creationem, distinctionem, atque conservationem pertinent, quod in prima Summæ theologicæ parte a quest. 44. ad 119. luculentissime exequitur. Pauca tamen delibare solum, nobis propositum est, quæ præmittit ille ad tractatum de Angelis, & de opere sex dierum, seu de mundi huius aspectabilis opificio; rectus enim doctrinæ ordo, ea omnino prætermitti, non fert. Illud itaque primo constituimus, quod in l. de Fide ad Petrum c. 5. aiebat Fulgentius: *firmissime tene, & nullatenus dubites, Sanctam Trinitatem verum esse Deum, solum rerum omnium visibilibus, & invisibilibus conditorem, de quo in Psal. dicitur: Beatus, cuius Deus Jacob adiutor ejus, spes ejus in Domino Deo ipsius, qui fecit celum & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt, de quo etiam Apostolus dicit, quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in sæcula sæculorum.* Suffragatur veritati hæc ipsa naturæ ratio, quam D. Thomas breviter, sed validissime premit. Quicquid imperfectum est, nec nisi participatione aliqua tale, ab eo efficitur, quod perfectissimum, & suapte natura tale est; quum ergo creata omnia sint imperfecta, nec sit in eis nisi reus aliqua existentie participatio, ab eo sint, oportet, qui ait, *Ego sum, qui sum, seu qui solus a se, & per se necessario*

est, & totius esse plenitudinem habet. Nihil propterea Hermogenis commento iulius, qui materiem intellectam, Deoque coeternam posuit; quum eum haec natura sua imperfectissimam esse, Philosophi omnes affirmant, qui potest illa ingenua fingi, & a se? Nonne eorundem constans decretum, imperfectum esse a perfecto, ut effectum a causa? Est ergo materies a Deo, quo neque est, neque excogitari potest quidquam perfectius. Sed de hoc argumento jam plura in Prælectionibus de Deo uno.

II. Est autem Deus rerum omnium prima causa non efficiens solum, sed & exemplaris atque finalis, seu absolutissimum, ad cujus imitationem omnia formata sunt, exemplar, & ultimus, ad quem ordinata sunt, finis; quum enim, ut præclare dixerit D. Thomas 1. p. q. 44. art. 3., sola divina sapientia universi ordinem rerum distinctione & varietate positum excogitarit, rerum omnium rationes, seu formas, quæ exemplaria dicimus, in mente sua Deus habeat, oportet, quas respiciens, ut more nostro concipimus, extra se cuncta producit, perinde ac artifex quidquam facit ad archetypi speciem, quam intuetur, sive exterior ille sit, sive mente conceptus. Hæc porro creaturarum rerum rationes, quid revera sunt, nisi divina ipsa essentia, prout ejus similitudo potest a diversis rerum gradibus diverso modo participari? Est itaque Deus rerum omnium effector & auctor, quatenus existentiam omnibus communicat, primum etiam omnium exemplar, quatenus aliquam divinæ naturæ lux similitudinem, imperfectam quidem, & rudem, in rebus imprimit, ut in l. 83. qq. q. 46. ait Augustinus: *Singula sunt creata propriis rationibus, seu propriis exemplaribus, quas rationes ubi arbitrandum est esse, nisi in mente Creatoris? Ad nihil enim extra se positum potest*

intuebatur Deus, ut constitueret, quod constitueret, & oppositum opinari, sacrilegium est, paucis vero Boetius :

„ Pulcrum pulcherrimus ipse
„ Mandum mente gerens, similique
„ ab imagine formans, “

Architecti instar, qui domum ædificat ad exemplaris similitudinem, quod mente concepit. Esse autem Deum rerum omnium finalem causam, ex iis patet, quæ dicta sunt, quoniam de voluntate Dei esset sermo, quam moveri a nullo posse præterquam a divina bonitate, quæ Deus ipse est, demonstravimus; quare & Prov. 6. legitur : *Univerſa propter ſe met ipſum operatus eſt Dominus.*

III. Hæc itaque prima & summa rerum omnium effectrix, exemplaris, atque finalis causa, Deus scilicet, sola sua bonitate permotus, quam extra se effundere libere voluit, rerum universitatem extruxit creatione proprie dicta, quæ factionem rei ex nihilo vere designat. Si enim, ut subtiliter ratiocinatur Angelicus, non ageret Deus, nec quidquam efficere, nisi ex præsupposito subjecto, seu ex aliquo jam existente, ut ex creta sit vas, ex ligno statua, jam non esset illud, ex quo Deus aliquid faceret, Dei opus, sicut nec ab artifice sunt creta, res, lignum &c. circa quæ operatur : Esset itaque aliquid præter Deum infectum, seu increatum. Nonne autem ab ipsa naturæ ratione hoc abhorret ? Demonstratum est enim, solum Deum increatum esse, alia vero quæcunque ab eo seu prima causa & auctore profecta : Mundus itaque a Deo vere creatus est, sive factus ex nihilo. Ad tantam vero molitionem alii ne præter Deum operam contulerunt ? Ita quidem veterum Philosophorum nonnulli, quos sensibile, D. Thomas memorat, primam substantiam a Deo creatam aliam post se creasse, scilicet substantiam mundi, ejusque animam, a quibus interiorum corporum materies exinde producta sit : Ita & Menandri, ac Basilidis Hæreticorum Discipuli, qui aspectabilem hanc mundum a septem Angelis conditum posuerunt. Recte tamen Cyrillus Alex. l. 2. cont. Jul. scripsit, *os diaboli esse, qui dicit, Angelos creasse aliquam creaturam, & Damascenus l. 1. de Fid. orth. c. 3. impium esse & hæreticum, dicere, creaturam aliquam creavisse.* Præ-

Chignoli Tom. III.

terquam quod scripto Dei verbo positio hæc advertebat ; Jesh. enim 44. Deus ait : *Ego sum Dominus faciens omnia, extendens celos solus, stabiliens terram, & nullus mecum, est & a naturali ratione prorsus aliena ; nam ad creandum, seu quidquam faciendum ex nihilo infinita virtute opus esse, ratum est : Cujus autem infinita potentia præterquam Dei, cujus solius infinita natura ?* Infinitæ ergo virtutis opus, cujusmodi est creare, ipse solus moliri ac perficere potest.

VI. At num quidquam aliud a se adhibere Deus potest ad tantam molitionem seu instrumentum ? Affirmavit olim Magister sententiarum, quem D. Thomas invicta hac ratione refellit l. p. q. 45. ar. 3. Philosophis omnibus constitutum est, instrumentum effectum non attingere causæ principis, nisi quatenus ad eum aliqua, quam propriam habet, virtute & actione preparat & disponit ; Nihil enim si propria virtute efficeret, frustra ad agendum adhiberetur, nec ad certas actiones certis opus foret instrumentis ; sed omnia periade congruerent. Hinc ad scribendum non lima e. c. sed calamus, ad secundum non malleus, sed serra adhibetur, quod solus calamus ad scribendum suapte idoneus sit, serra ad scindendum &c. Re iccirco subjecta opus est, circa quam virtutem actionemque propriam instrumentum exerat, concurratque ad effectum, quem princeps causa molitur, papiro e. g., in qua calamus literas notatque describat, ligno, quod serra dissecet &c. Hæc quomodo ita certissime sunt, qui potest creata res suam Deo creanti commodare operam, quam creationi nulla præeat subjecta res, circa quam versari possit instrumenti virtus & actio, sicque ad principis causæ opus saltem disponendo concurrere ? Sic igitur, (concludit Angelicus) impossibile est, quod alicui creaturæ conveniat creare, neque virtute propria, neque instrumentaliter, sive per ministerium.

V. Mundum hunc autem non naturæ necessitate, ut veterum Philosophorum complures, & nequissimus Wiclephus in *trialogo*, statuerunt, sed maxime libero suæ voluntatis arbitrio ab Deo conditum, ex iis manifeste consequitur, quæ in Prælectionibus de voluntate Dei constituta sunt ; ibi enim demonstratum, nihil Deum necessario velle præter bonitatem suam, ad alia vero quæcunque perfectissima li-

O

bet-

bertate ferri, proinde necessarium non esse, ut semper mundus extiterit, quod nec demonstrative probari posse, nihilissime ostendit D. Thomas 1. p. q. 46. art. 1., quum enim sola Dei voluntas rerum omnium prima sit causa, temere stulteque decernit, mundum necessario semper extitisse, quum necessarium non fuerit, Deum velle, mundum semper existeret, sed voluntatem suam ad ejus, quam sibi collibuit, molitionem admovent. Uno hoc momento ex summa, qua fertur Deus ad alia quavis a se, libertate ducto, quod & in ipsa Dei idea fundamentum habet, omnia D. Thomas enervat, reiicique argumenta, quibus Aristoteles, & veterum Philosophorum complures conmissi sunt ad probandum, necessarium fuisse, ut mundus semper extiterit. Quum & nos de eadem hac re alibi, nec semel dixerimus, non est, cur jam dicta iterum inculcemus.

VI. Etsi vero mundum ex aeternitate fuisse, probari demonstrative non possit, demonstrari tamen potest, non repugnare, quin potuerit semper esse, quod in tractatione de *celo & mundo* Philosophi conantur evincere. Mundi propterea novitatem, seu ejusdem non ex aeternitate, sed a certo tempore existentiam, sola fide teneri, neque naturae ratione adstrui posse, sic ostendit Angelicus. Unde mundi hujus novitatis demonstratio duceretur? An a mundo ipso, seu, ut loquuntur, *ab intrinseco*? At demonstrationis hujusmodi principium a Philosophis communiter ponitur *quod quid est*, seu natura; quum ergo nullius creatae rei essentia necessario exigat, hoc vel illo tempore, in hoc vel illo esse loco, quare & *universalia*, sive naturae rerum, dicuntur a Philosophis ubique & semper esse, *negative* videlicet, ut ajunt, quia nulli tempori & loco alligata suapte sunt, demonstrari mundi novitas hac ratione non potest. Num *ab extrinseco*, ut inquirunt, seu a summa ipsa & prima causa capitis hujus demonstratio petetur? At hac sola Dei maxime libera voluntas est, quae naturali non potest investigari ratione, nec nisi revelatione, cui fides innititur, percipi: capite ergo mundum, concludit D. Thomas, *credibile* quidem est, *non autem demonstrabile*, vel *scibile*, & hoc utile est, ut consideretur, ne forte aliquis, quod Fidei est, demonstrare presumens, rationes non necessarias indu-

cat, quae praebant materiam irridendi in *felibus existimantibus*, nos propter hujusmodi rationes credere, quae fidei sunt. Revera quidquid Recentiores aliqui ad refellendos Incredulos, mundi quae statuendam novitatem e naturae ratione promptum urgere solent, & in epidicticis numerare, non uno in suorum operum loco, 2. praefertim c. g. c. 34. & 37., & 1. p. q. 46. ar. 2., facillime diluit D. Thomas, multumque a demonstrationis firmitate abesse, palam evincit. Sola itaque fide credimus, nihil praeter Deum ex aeternitate fuisse, sed omnia a Deo definito tempore condita, ut tradit Moses in ipso 1. Gen. initio. In principio creavit Deus caelum & terram: quid autem hujus principii nomine apud Mosen veniat, quoque ille brevi hac dictione errores exploferit, & quae nos docere voluerit, exercit. 1. de opere sex dierum ex eodem D. Th. jam declaravimus.

VII. Postquam D. Thomas & Deum solum rerum omnium summam esse causam primamque principium, & alia quavis a Deo non alter quam per creationem a primo hoc principio emanasse, non ex aeternitate quidem, ut prisca Philosophis praepollere visum est, sed in principio temporis, ut Moses narrat, tribus quaestionibus in quindecim articulos tributis ostendit, ad omnium, quae Deus molitus est, distinctionem explicandam aggredditur, ac primo quidem generatim, seu in communem, evidenter demonstrans, rerum omnium distinctionem ac multitudinem non a materie sola, ut Democritus, atque Epicuræi, non a materie simul & mente, ut Anaxagoras, non a secundis efficientibus causis, ut Avicennas, commentum sunt, sed a solo Deo earundem Auctore, qui quum omnia operatus sit propter bonitatem suam, multa eaque distincta produxit, quod una tantum creata res repraesentare divinam bonitatem satis non possit, ideoque quod uni deest ad divinam bonitatem repraesentandam, suppiendum esset ex alia, varios item & inaequales rerum gradus non ad contraria boni & mali principia, ut antiqui plures Philosophi, non ad meritum diversitatem, ut Origenes posuit, referendos, sed ad solam Dei sapientiam, quae ut distinctionis, ita & inaequalitatis rerum est causa, de quo heic non attinet dicere, quum in Praelectionionibus de Deo uno satis multa dixerimus.

Hic, .

Hinc, quum omnia, quæ a summa Dei sapientia sunt, etsi multa, etsi varia, etsi inæqualia, ordinem tamen & invicem, & ad Deum habeant, ut demonstratum est, quum de unitate Dei verba fierent, ex ipso, qui in rebus creatis est, ordine mundi unitatem colligit, demonstratque, potuisse eos solum plures mundos ponere, qui non sapientiam aliquam ordinantem, sed casum mundi principium statuerunt, ut Democritus, qui mundum hunc, alioque infinitos ex fortuito atomorum concursu extitisse, decrevit.

VIII. Quoniam autem in rebus a Deo conditis bonum & malum videre est, distinctionem boni & mali q. 48. in sex articulos concisa persequitur, eam præsertim, quæ communiter fertur, mali divisionem in malum naturæ, culpæ, & pœnæ, quæ duo postrema cadere in eos duntaxat possunt, qui ratione vigent, & voluntate operantur. Exin quæst. 49. in mali causam inquirens, subtilissimam Manichæorum positionem evertit, qui summum malum constituerunt malorum omnium causam, probatque firmissime, mala naturæ & pœnæ a summo bono, Deo scilicet, esse, mala autem culpæ non aliunde, quam a prava ratione pollentium voluntate. Quum autem sermonem de Dei unitate habentes hunc Manichæorum errorem valide refelleremus, & mali naturam, & causam persecuti ex instituto sumus, abs re est, alibi satis exposita refricare. Eam postremo, quæ corporalem inter & spirituales creaturam est, distinctionem evolvendam suscipiens, ætatum se primo ait de creatura pure spiritali, qua in Scriptura sacra Angelus nominatur, secundo de creatura pure corporali, tertio de creatura composita ex spiritali & corporali, quæ est homo. Ordinatissime autem ab Angelis initium dicendi capit, quod sint illi creaturæ quarumcumque rerum nobilissimæ; spiritum enim, cuiusmodi est Angelus, longe præstare corpori, extra item est. Tamen vero de Angelis disseruerit ille sermo ad miraculum, atque heinc maxime Angelici appellatio ad eum passim ad hæserit, quis possit tamen omnia exequi, de quibus ille subtilissime & copiosissime disputavit, nisi velis immensus esse? In ea itaque, quam hæcenus inivimus, ratione conitantes, multa contrahemus, quæ sunt ab eo pertractata locupletissime, ita quidem brevitati studentes, ut nihil præter-

mittamus, cuius aliqua futura sit necessitas, aut utilitas. Faciemus itaque, quod viator longissimum iter ingressus, qui patriam, ad quam contendit, animo semper complexus, non plus quam necesse fuerit, hæret in via: ita nos in amplissimo Theologiæ studio versantes non ita spaciari liceat, ut non semper in mente defixum sit, latissime patere Theologiæ curriculum, quod si velimus cum aliquo compendio absolvere, consecranda studiose sunt necessaria, de minus forte utilibus non admodum laborandum.

PRÆLECTIO II.

Sintne Angeli.

I. Sciendum, ait Gregorius M., quod Angelorum vocabulum officii nomen est, non naturæ; Nam Sancti illi celestis patriæ spiritus semper quidem sunt spiritus, sed semper vocari Angeli nequaquam possunt, quia tunc solum sunt Angeli, quum per eos aliqua nuntientur. Idem itaque Angelus est ac nuntius, proprioque caremus nomine, quo præstantiores homine mentes, quas ab officio Angelos dicimus, designemus. Solo communi loquendi usu aptatum est Angeli nomen ad denotandam substantiam materiei expertem, quæ solo Deo summo omnium Auctore inferior sit, cæteris autem quibolque creatis rebus longe antecellat, de qua primo querimus, an sit. Excitantur quæstionis hujus causa ab antiquis Philosophis, qui, ut l. p. q. 50. art. 1. memorat D. Thomas, intelligendi vim ignorantes, nec sensum inter ac intellectum internoscetes, nihil putarunt, in mundo esse, nisi quod apprehendi sensu, & phantasia potest; quoniam vero sub phantasia nihil præter corpus cadit, nihil nisi corpus esse, constituerunt, ut refert l. 4. Phil. text. 52. & 57. & ex his processit Saducæorum error dicentium non esse Spiritum. Per vulgatum est, Saducæos celebrem apud Hebræos sectam a Phariseis opinionem, studio, atque moribus multum dissidentem, de qua Lucas ait 23. Dixisse resurrectionem non esse, neque Angelum, neque Spiritum; Pharisei autem utraque consentiunt. Qui autem heri potuit, ut, quum Angelorum apertissima in sacris libris, & frequentissima mentio sit, Saducæi, qui hos in divinis habebant, Angelos esse, negari per-

cissime? Quæ de Angelis sunt, divini eloquii testimonia, perperam interpretari, ea, vel ad inania, quæ Deus identidem excitavit, & objecerit hominum oculis, spectra detorserunt, vel ad exteriora divinarum pollentiz argumenta, quibus facta est illa hominibus, atque sit, Deo volente, perspecta.

II. Ad refutandam vero tam futilem commentationem multum ne operæ conferendum? Quomodo Psal. 102. legamus: *Benedicite Dominum omnes Angeli ejus, potentes virtute, facientes verbum illius ad audendam vocem sermonum illius: Benedicite Dominum omnes virtutes ejus, ministri ejus, qui faciitis voluntatem ejus, stultissimam Saducaeorum glossam ista numerant? Ministri Dei, qui virtute præpollent, qui Dei sermonem audiunt, qui ejus jussa exequuntur, num spectra? Quid omnium consensu spectrum, nisi quid fictum & adumbratum, specie contans, non veritate? Spectra ergo, quæ nihil habent solidum, nihil verum, numerari in Dei ministris reipsa non possunt, qui dicto audientes sint, & Dei mandata perficiant. Angeli saltem num ipsa Dei potentia hominibus manifestata? Quomodo hæc ipse revera sit Deus, qui potest inter Dei ministros censeretur, qui Dei jussionibus excipiant, atque præstent?*

Tameñ autem Hebræi, ut Hieronymus ait, *librum Tobie de catalogo Divinarum scripturarum secantes his, quæ agiographa memorant, manciparint*, nec divinum ejus reputant auctoritatem, eorum tamen nemo unus est, qui dabitur, quin, quæ ibi narrantur, vera & certa sint omnia. Hinc autem vere extare Angelos, qui possunt Saducaeis non intelligere? Raphael enim Angelus, qui Tobie Filium in Mediâ comitatus, inde eandem ad propria incolentem reduxerat, priusquam se Patri Filique conspectu subduceret, ita utrumque alatus est: *Ego sum Raphael Angelus unus ex septem, qui assumunt ante Dominum... Quomodo essem visibilis, per voluntatem Dei eram... Videbar quidam vobiscum manducare, & bibere, sed ego cibo & potu invisibilis sum... Tempus est, ut revertar ad eum, qui me misit &c.* Delirus sit, oportet, qui hæc in spectrum, aut in ipsam Dei potentiam hominibus conspicuam quadrare poterit. Num spectra Deo adstant, & ab eo missa reverti ad illum dici pos-

sunt? Cui sobrio in mentem veniat, hæc ad ipsam Dei potentiam aptari sine manifesta rationis injuria posse? Sed & quid iis Saducaeis facient, quæ Daniel c. 7. se vidisse scribit, *millia millium* scilicet *ministrantium Deo Angelorum, & decies millies centena millia eidem assistentium*? Hæc ne quoque de spectris, aut de Dei potentia Danieli per visum ostensa intelligi recte possunt?

Illud demum semper nobis visum est decretorium, quod Gen. 19. Moses narrat, duos Angelos humana specie Sodomam venisse sub vesperam, & a Loth acceptos hospitio hospitem suum ejusque domum a pessimorum urbis illius civium vitutatos, ea nequam illos caritate perstrinxisse, ut ostium domus invenire non possent, Loth denique cum uxore & Filiabus propere egredi ex urbe mox flammis delenda coactis, dixisse: *Delebimus urbem istam, eo quod increverit clamor eorum coram Domino, qui misit nos, ut perdamus locum istum*. Si Angeli hi unda spectra: eorum itaque, quæ ex Mose descripsimus, nihil vere, nihil reapse gestum, sed ficta omnia, atque ad solam composita speciem, non ventatem. Num enim potest solidus & verus effectus esse, cujus non sit vera, & solida causa, sed adumbrata & inanis, totaque ad prælixiâ, & ludibrium sensuum comparata? Hi etiam ad exciendendam Sodomorum urbem a Deo missi, ejusque jussa præstantes Angeli, num ipsa Dei potentia, quæ sese Loth ejusque familie conspicuam exhibuerit? At Dei potentia Deus ipse est: una itaque, ut una Dei natura, nec a Deo mittitur, nec Deo paret, nec in perficiendis ejus jussionibus deservit. Concludam itaque, negari non posse, quin sacris literis aperta vis inferatur, vere extare superiores homine, & terreæ cujuslibet concretionis expertes mentes, quas Angelos dicimus.

III. At Moses, ajuat, quomodo mundi hujus primordia describeret, cæterorum, quæ Deus condidit, mentionem habet. Angelorum nullam: Aut ergo Angeli infecti, ideoque plures Dii: aut reipsa non extant. Quid quod & homines in divino eloquio Angelos sæpe dictos legimus? Est itaque Angeli nomen duntaxat officii, neque transferri ad designandam naturam aliquam infra Deum cæteris quibusque excellentiorem potest. Inania tam-

men

men hæc sunt, nec ad sustentandum Sacerdotum errorem quidquam momenti offerunt; In adornanda enim mundi historia non prætermittimus a Mose Angelos, sed cæli, vel lucis nomine significatos; Augustini sententia est l. 11. de Civ. Dei c. 9. & 33. fac tamen, eorum in describenda prima rerum origine nullam a Mose habitam mentionem, quid tum inde? Annon ea, quæ & in Gen. & in Exod. de Angelis habet, satis superque constituunt, & extare illos, & a summo omnium Auctore factos? Non est, cur iterum inculcemus, quod ex Gen. 19. retulimus: unum illud expendere, sat fuerit Exod. 33. *Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: vade, ascende de loco isto tu, & populus tuus. . . . mittam præcursores tui Angelum, ut præcedam Chanaanem. . . . Non enim ascendam tecum, quia populus durus cervicis es, ne forte disperdam te in via &c.* Hic populi præcursor Angelus num insectus, quam Angelus Domini sit, & ab eo mittendus, ut populo præiret in via? Num ipsa Dei potentia, quum tam discrete testetur Deus, præituro illum quidem populo, se autem non ascensurum, quare Moses ad Deum ait: *Si non tu ipse præcedas nos, ne educas nos de loco isto?* A Deo ergo eiusque potentia plane diversus erat Angelus hic futurus populi ductor. Num denique spectram, quum Chananæos, aliasque populo Dei infestas gentes vere perdidit, & in terræ lacte & melle fluentis possessionem Judæos induxit?

Quid etiam, si homines sæpe in literis sacris dicantur Angeli? Si inferre liceat, revera non extare Angelos, naturas scilicet a materie secretas, & supra hominem longe, positas, quidui & inferre liceat, non extare Deum, seu mentem creatis quibusque rebus infinite præstantem? Nam & homines non semel Deos, Deique Filios Scriptura vocat. Damus ergo, homines interdum Angelos dici, nam Sacerdotes, & Prophetæ, & quicumque hominibus Dei iussa significant, hoc donantur nomine, ut ex his patet Malach. 2. *Lævia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt de ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est, & infra de Joanne Baptista: Ecce ego mitto Angelum meum, quum sit Angelus nomen officii, & nuntium latine significet. Quis tamen possit, intacta veritate, conficere, non*

alias esse sublimiores homine naturas, ad quas significandas accommodatum est Angeli nomen, quum tot tamque aperta suppetant in sacris libris testimonia, quibus naturas ejusmodi vere existere, certo probatur? Alia, quæ videntur Sacerdotum errori favere, commodius infra solventur, quum de Angelorum natura.

IV. Cæterum ad refellendos præfatos illos Philosophos a D. Th. memoratos, qui nihil præter corpus esse, senserunt, quos affectantur hodierni Increduli, qui materialistæ passim audiunt, quæ nobis via? Exploratum enim, nullo apud hos loco esse scripti vel traditi divini verbi auctoritatem, Ecclesię doctrinam, Patrumque consensum. Sola naturæ ratione premeditari sunt, eaque cogendi, solidam corpus inter & spiritum distinctionem admittere, duasque in homine ipso partes longo inter se intervallo distantes, quarum altera crassa & inferior tota ex materie concreta est, altera, quam *animus* dicimus, cujusque materiei expertus. Veritatem hanc Philosophi petitis præsertim ex natura *cogitationis*, quæ proficisci a materie nulla ratione potest, & ex libertate, cujus ipse sibi intime conscius quisque est, demonstrationibus transigunt, quæ legi apud eos possunt; neque enim hoc agimus, sed veritatem hanc in præjudicatis ponentes, animam scilicet hominis spiritualement esse, momentum D. Thomæ perstringimus, quo Angelos esse, probat. Hæc a Deo condita rerum universitas perfecta est: existunt itaque Angeli; si enim isti non essent, non esset universum hoc omni sui parte perfectum. Itane vero? Ita sane. Quod enim perfectum dicimus? Quod omnibus suis, quas habere potest, partibus ac numeris expletum est; quum ergo in hac rerum universitate aliz sint corporeæ tantum, aliz partim corporeæ partim spirituales, homines nempe, nec demonstari possit, repugnare, quin aliz sint a corpore prorsus & materie solutz, quas Angelos appellamus, nisi & hæc sint, velut summum extremum infimo alteri, corpori scilicet, directo oppositum, inter quæ medium teneat locum homo, non erit hoc universum plane absolutum; quum ergo perfectum hoc cum ipsa Dei, cujus perfecta statuenda sunt opera, idea componi nequeat, fatendum est, extare Angelos.

V. Definire volumus, an hæc D. Thomæ

max ratio epididlica sit: Qui dubitet, præclarissimos ejus Interpretes adeat Ferrarientem, & Cajetanum, quorum prior in comment. in 1.2. eont. Gent. c. 46., cujus titulus: *Oportuit, ad perfectionem universi aliquas creaturas esse intellectuales*, & c. 91., quod inscribitur: *Sunt aliquæ substantiæ intellectuales corporibus non unitæ*, posterior in comm. in 1. p. q. 50. ar. 1., quidquid adversus hanc aliaque quas ad hoc idem confirmandum D. Th. adhibet, rationes difficultatem afferre videtur, excutunt & dissolvunt. Quibus hoc aliaque D. Thomæ momenta minus placent, nec satis videntur firmitatis habere ad concludendum, sibi visi sunt hanc veritatem feliciter evincere argumento, quod ab *extrinseco* vocant. Veterum Philosophorum celeberrimos laudant, Pythagoram, Thaletem Milesum, Anaxagoram a D. Thoma memoratum, Socratem, Platonem in Timæo, Aristotelem a R. Maimonide, & a D. Th. citatum, Hottanem Magorum antiquissimum, Hieroclem aliosque plurimos, quorum auctoritate, ut & communi omnium ferme gentium persuasione efficiunt, substantias aliquas, quæ sub sensu non cadunt, reipsa extare, homine multo nobiliores ac potentiores, quæ usus obtinuit, ut Angeli, spiritus, genii &c. vulgo appellantur, extremæ propterea demeritæ esse, a communi hac, & vetustissima persuasione discedere.

Persuasionis hujus certissimum argumentum est cultus mentibus bonis, ut prodesse, malis, ne nocerent, universum impensus, olim ab Ethnicis, & hodie ab Americanorum compluribus. De malis spiritibus audiendus Porphyrius in *1. de abstinendo ab animatis*: „ Per illos oppositos Diis omnis ars malefica perficitur; „ Nam qui malas artes animis illudere, „ ac res pravas efficere student, illos spiritus, & eorum præsidem maxime colant: possunt enim hi prodigiorum specie imponere. Per hos philtæ, & alia ad amores pertinencia miseri homines sibi quarunt. Omnis enim mala libido, & opum spes, & gloriæ ab his maximè spiritibus, præcipue vero frandes: mendacium enim his proprium, Diis siquidem esse volunt, & qui eorum princeps est, Deus ipse haberi. „ Exin de Ægyptiis Sacerdotibus sermonem instituens ibidem hæc addit: „ Ili vero illud quidem extra controversiarum ponunt, ef-

„ se genus quoddam spirituum omni fraudolentiæ inserviens, multiforme, versutum, quod modo Deos simulat, modo dæmonas, modo mortuorum animas, „ etque modo omnia eos posse immittere, quæ bona, quæque mala habeantur: „ Ad vera autem bona, quæ in animo consistunt, nihil eos posse, neque eorum illos habere notitiam, sed male uti „ otio, ludificare, & impedire eos, qui in via sunt ad virtutem, plenos esse „ fastus, gaudentes nidoribus ac victimis. „ Eadem habet Jamblicus de mysteriis Ægyptiorum 1.3. c. 32., & 1.4. c. 17. Adferri ex vetustissimis gentium monumentis & alia plurima ac locupletissima possent, quibus universali & antiquissimæ huic persuasioni fides fieret, extare mentes homine superiores, bonas, & malas, nullum propterea habere in ratione perflugium, qui hoc negant.

P R Æ L E C T I O III.

De Angelorum creationis adjunctis.

I. **I**N Angelorum non creationem, sed adjuncta creationis inquirimus, quod denotatum omnibus ratumque sit, Angelos a summa omnium causa effectos, a qua, quia sola per se & a se necessario est, habent cætera quæque, ut sint, quemadmodum 1. Evangelii sui capite docet Joannes de Verbo loquens, quod in principio, sive ex æternitate erat apud Deum, & Deus erat: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*, & Paulus ad Col. 1. *In ipso, Christo scilicet, condita sunt universa in cælis & in terra, visibilia & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt*. Quandonam vero creati sunt Angeli? Num ex æternitate? *Indubitanter*, ait D. Thomas, *hoc fides Catholica tenet, solum Patrem & Filium & Spiritum sanctum esse ab æterno, & omne contrarium est sicut hæreticum repudiandum*. Esti autem Christianis omnibus fixum sit, cepisse Angelos certo tempore, controversum tamen, quo ceperint, an videlicet una cum aspectabili hoc corporeque mundum conditi, an mundi hujus molitionem eorum primordia diu anteverterint; dissident enim a Græcis Latini Patres. Quo vero certa ab incertis fecernamus, omnibus-

busque pateat, quid Catholicæ Ecclesiæ fides habeat, quid in suspenso reliquerit, & disputatiori obnoxium, recolenda, quæ tradit D. Thomas q. 3. de pot. art. 18., de quibus & nos alibi, exercitat. scilicet t. de opere sex dierum, in hoc Doctores omnes Catholicos consentire, non semper, sed a definito tempore exiitisse Angelos, quosdam tamen eorundem exordium ante hujus spectabilis mundi initia fixisse, nec tamen usdem omnes rationibus ad hoc asserendum permotos. Opinati enim sunt aliqui, Deum non ex prima sua intentione, certo scilicet consilio, deditaque opera creasse corpora, sed capta solum ex bonis aut malis spiritualis creaturæ meritis occasione: Origenes propterea posuit, condita simul ab initio omnia a cæteris soluta, mente valentia, & prorsus æqualia; a divina enim iustitia alienum existimabat, inæquales res efficere, nisi propter meriti vel demeriti diversitatem, quare tantam, quam sub oculis habemus, rerum differentiam a meriti vel demeriti diversitate petivit, quatenus, quæ ad Deum magis adhaerant, mentes ad sublimiores Angelorum ordines sunt promote, quæ vero magis peccaverant, in crassiora ac ignobiliora corpora detrusæ sunt: sola itaque meritum diversitas in causa fuit, cur diversis corporum gradus Deus extruxerit totidemque carcerum instar, quorum alius alio retrior, in quos conderentur mentes pro vario culpæ modo. Hanc Origenis opinionem ait D. Thomas ab Ecclesiâ damnatam, ab antiquis Patribus rejectam, & cum naturali ipsa ratione pugnare, quod demonstrat ibidem evidentissime.

Exin alios Doctores memorat, Angelorum initium dudum ante corpora collocasse, quod hoc videretur, eorundem naturam corporea quavis multo digniorem maxime decere; quare, ut est creaturæ harum mentium substantia media naturæ ordine Deum inter & corpora, ita par esse debeant, & duratione mediam fore, non extare nimirum ex æternitate, ut Deus, quam diutissime tamen ante corpora quolibet. Pro eximia, quam in eo semper mirati sunt omnes, adversus priscos Ecclesiæ Patres reverentia addit Angelicus, hanc, quum fuerit magnorum Doctorum, Basilii, Gregorii Nazianz., aliorumque, opinionem non esse tamquam erroneam reprobandam: Augustini demum,

aliorumque Latinarum Doctorum sententiam recitans hoc de ea iudicium fert: *Hæc & communiter tenetur, & rationabilior invenitur, non videlicet simulque cum hoc corporeo mundo creatos Angelos, hancque rum ibi, tum l. p. q. 61. ar. 3. iudicii hujus sui rationem reddit: Nullam partem a toto, cuius est pars, separatam perfectam esse, ipso naturæ lumine notum est: non ergo probabile, a Deo, cuius perfecta sunt opera, separatam a cæteris suis operibus creatos Angelos, quum & ipsi hujus universi sint pars. Postremum hoc quis negarit, seu & Angelos ad hanc rerum universalitatem attingere veluti partes ad totum? Neque enim ipsi aliud ab hoc universum per se constituunt, neque universum hoc fore perfectum, nisi, quæ summum in eo locum obtinent, mentes materiei prorsus expertes essent, probatum est? Nonne Angelos hujus universi partes esse, & naturalis ostendit eorum ad cæteras hujus mundi partes ordo, siquidem corporea movent, & administrant, divinarumque, quæ circa hæc inferiora, homines præstent, est, providentiam exequantur, ut ex iis patet, quæ dicta sunt, quum de providentia esset sermo?*

Concludit tamen modestissime, in hac se esse sententia absque alterius opinionis præjudicio, quam erroris damnare non audeat, præcipue propter sententiam Gregorii Nazianz., cuius tanta est in doctrina christiana auctoritas, ut nullus unquam dictis ejus ausus sit inferre calumniam, sicut nec Athanasii documentis, sicut Hieronymus dicit, quod etiam idem cum Nazianzeno non Græcorum plerique solum, sed & ex Latinis Ambrosius, Hieronymus, & Ildorus Hispal. senserint. Licet autem hæc ille scripserit post Lateran. iv. Concilii tempora, a quo definitum est, *firmius credendum, Deum ab initio temporis utramque creaturam & Angelicam & mundanæ simul condidisse*, non erravit ille tamen in leni adeo moderatoque ferendo de Græcorum opinione iudicio, neque Decretalis hujus, quum hunc scripsit articulum illum, ut quidam ajunt, oblivio ceperat. Hæc sciens prudensque scripsit, nam & in laudatam Decretalem egregios jam ediderat commentarios, quod denotatum haberet, spectandum maxime, quid Romanis Pontificibus, ac Conciliis, quum aliquid faciunt, propositum sit, quem proscribere errorem velint, quodve fidei caput affere-

serere, probeque nosset, memorato Lateranensis decreto *confirma*, aut Origenis commenta, aut Manichaeorum tunc in Galliis, & in Italia late grassantium errores, cum quibus Græcorum PP. opinio nihil commune quum habeat, minus quidem probabilis est, minusque rationi consentanea, ab Ecclesiæ tamen censuris intacta: sed de eodem hoc capite alibi latius, exercit. scil. 1. de op. sex dierum.

II. At & sua hæc opinio momenta habet, quæ persuadere videntur, illam cum ratione plane congruere, verique multam habere similitudinem. Primo enim quum Sapientis sit, opus suum ordinate moliri, annon maxime credibile, Sapientissimum Deum Angelos seorsum ante cætera condidisse, quorum est dignitas reliquis omnibus multo sublimior? 2. Quæ Angelorum cum rebus corporeis societas, & conjunctio? Quid ergo opus fuit, adeo disparata simul in creatione consociari? 3. Nonne & Angeli Deum inter & corporea medii sunt? Quomodo sit ergo ex æternitate Deus, aspectabilis autem hic mundus a tempore non admodum longo, verisimilimum est, cepisse Angelos *post æternitatem*, diu tamen ante temporis initium, quod una cum mundo creatum est. Postremo non contemnenda videntur, quæ ad opinionem hanc confirmandam adfert Cassianus Moachus collat. 8. c. 7. Nec enim, ait, *existimare debemus, Deum creationis principia ab hujus mundi constitutione inchoasse, quasi in illis anterioribus & innumeris sæculis ab omni providentia & dispositione fuerit otiosus, solitarius, atque ab omni munificentia alienus, quod de immensa & incomprehensibili maiestate incongruum est sentire.* Ex his quoque, quæ Job 38. leguntur, quando *facta sunt simul sidera, laudaverunt me omnes Angeli mei voce magna*, argomentatur: Si Deum corporea molientem laudabant Angeli, extabant ergo ante mundi hujus exordia, creatique prius fuerant, quam Deus ad mundi hujus structionem apprederetur.

III. Sunt tamen hæc ad efficiendum propositum proflus infirma. Primi levitatem detegit D. Thomas ajens, eo posse nonnulli effici, si creata fuissent singula, ut absolute, per se, & sine ordine ad aliud existerent; decerneret tunc enim, separatim creari singula *secundum gradum perfectionis sue*. Verum quum creata sint

omnia ut unius universi partes, omnia simul creari deicit, ad *unum universum constituendum*. Licet ergo ad Angelorum dignitatem aliquam pertineret, si ante aspectabilium rerum primordia cepissent, non fuisset hoc tamen universi, cujus partes sunt, dignitari unitarique conveniens, quam sapientissimus Deus maxime sibi propositam habuit.

Et alterius inanitatem brevissime ostendit Angelicus iniquiens, etsi supernæ illæ mentes a rebus corporeis *secundum naturas proprias dispartate*, seu longe distinxerint, consociatas tamen conjunctasque cum iis esse *secundum ordinem universi*, quatenus ejusdem universi sunt partes, confluentesque cum rebus corporeis ad unum idemque totum coagmentandum, oportuisse iccirco, ut una cum aliis ejusdem partibus crearentur.

In tertio autem quantum Adversarii peccant! Deus enim, ut acutissime animadvertit Angelicus, non est hujus universi pars, sed infinite supra totum hoc universum, utpote summum ejus principium & finis, totam universalitatem rerum perfectionem in se cumulativissime continens; Angelus autem est hujus universi pars, ideoque non est *similis ratio*, nimirum ex quo Deus utpote summa res, omniumque suprema causa, ex æternitate est, minus scite concluditur, Angelos quoque, qui medium Deum inter & reliqua creata locum obtinent, debuisse ante alia creari.

In Cassiani autem momentis plus ne firmitatis? Iis sane plus efficitur, quam ipse velit, & fides rectaque ratio permittat. Si enim Angelorum iuxta innumerabilibus sæculis mundi hujus exordium anteveritisse dicenda sint, ne Deum infinito eo intervallo otiosum, solitarium, nec munificentiae bonitatisque suæ thesauros extra se effundentem ponamus, quidni & Angelos ex æternitate extitisse, affirmemus? Nam si quid hoc Cassianus argumento efficitur, demonstratur etiam, & Angelos, & cætera quæque ex æternitate creari, oportuisse, ut cuique in oculos statim incurrit, iidemque rationibus Ethnici Philosophi æternitatem mundi adstruere conati sunt, perperam tamen & infelicitur. Quid enim si Deus nihil omnino creasset? Num propterea otiosus, cujus sempiterna, & naturalis actio in perfectissima sui comprehensione & sua-

suavissima dilectione versatur? Num solitarius? Si una in Deo Persona foret, esset ille perfectio solitarius, etiam si centies mille mundos molitus esset; nam ut qui solus in hortodeambulat, perbelles differit D. Thomas, tamen ibi sint plantæ herbæ fontes, & plura varii generis animalia solitarii tamen vere est atque dicitur, quod aliorum ejusdem naturæ consociatione careat, ita, etsi infinita rerum genera creasset Deus, vere solitarius diceretur, nisi plures in eo essent ejusdem naturæ Personæ. Hinc itaque petitæ a Cassiano rationculæ ineptæ, nec magni nominis Scriptore dignæ. Solidiorne veto, quam ex Divinæ bonitatis communicatione, seu ex Dei munificentia ducit? Quum integrum omnino Deo, perfectionem bonitatemque suam aliis a se communicare, ut solo voluntatis suæ arbitratu unum duntaxat extruxit mundum, innumeris licet creare posset, ita eadem perfectissima libertate universonum hoc ejusque partes tam condidit, quum ei libuit, etsi multo prius condere potuisset; quum sint ergo Angeli universi hujus partes, eodem, quo reliquis hujus universalitatis partes Deus creare voluit, tempore creati sunt. Quoniam vero Angeli communiter prima die creati censentur, quidni poterant summum omnium Opificem cætera exin efficientem laudare, quin necesse sit, eorumdem primordia pluribus sæculis mundi hujus extractione superiora asserere?

Ad illud denique, quod Nazianzenus, & post eum Hieronymus opinionis suæ velut fundamentum jaciebant, oportere scilicet, ut motores mobilia prævertant, conditos propterea dudum ante corporea Angelos, quia cælos & reliqua corpora movent, responder brevissime cum Augustino D. Thomas, opus non esse, ut motores *duratione*, sed *dignitate* mobilia præcedant. Ad hujus autem quæstionis, de qua varia seruntur Patrum placita, calcem operæ pretium docimus, sapientissimam D. Thomæ animadversionem adijcere, qua semper sibi constans & acerrimi judicii sui, & singularis adversus pricos Ecclesiæ Magistrorum obsequii novum exhibet specimen. *Doctores Catholici*, ait q. 9. de pot. art. 5., *convenientes in eo, quod fides est, (nihil scilicet præter Deum æternum esse) varia, ad minus quantum ad superficem verborum, dixisse* Chignoli Tom. III.

inveniantur in iis, quæ de necessitate fidei non sunt, in quibus licuit eis diversimode opinari, suffragantibus rationibus, sicut & nobis: Uni tamen opinioni sic inhaerendum est, ut alteram erroneam non judicemus.

III. Ut de tempore quo creati sunt Angeli, ita & de loco, non levis inter Veteres contentio. In suprema aeris regione eos conditos, opinatus est Augustinus, quem affectati sunt alii non pauci, exin in ætherum illatos, ut Adam extra locum deliciarum formatus, in illum postea inductus est. Sentiant ex adverso alii, in ipso, quod empyreum vocant, cælo eos creatos, de quo Strabon in illud Gen. 1. *In principio creavit Deus cælum & terram*, hæc habet: *Cælum non visibile firmamentum hic Scriptura appellat, sed empyreum, idest igneum, vel intellectuale, non ab ardore, sed a splendore dictum, quod statim factum Angelis est repletum, de cujus figura hæc Ambrosius in Hexam. : Quis tanti facile potest esse divini operis existimator, qui altitudinem sapientia Dei in hoc opere existimare possit, aut sciat, qua figura illi superna civitati Hierusalem congruentior sit, an rotunda, an pyramidalis, an hexagona? Sumi enim ibi quedam adficia intus rotunda, & exterius quadrata, & e converso, & hoc ideo dicimus, ut quidam advertant, & discutiant opiniones suas, & definant, tantum opus Dei humane operationis, & nostra possibilitatis contemplatione metiri.*

In posteriorem hanc opinionem concessit D. Thomas hac ratione permotus: Ita creati sunt Angeli, ut & eorum aliquis ad corporea ordo esset, & toti naturæ corporeæ præstiterent: decuit ergo maxime, in corporum omnium summo eos creati; Sicut enim, quia pars hujus universi sunt, non ante, nec extra hoc universum, sed in aliquo hujus universi loco, simulque cum eo, Angelos creati decuit, ita, quum sint universi hujus pars nobilissima, naturis quibusque corporeis multo præstantior, movendisque ac regendis corporibus a Deo præposita, in supremo mundi hujus loco eos condi, maxime conveniebat. Cavendum tamen, subdit Angelicus, ne quis a corpore pendere Angelos putet *vel quoad esse, vel quoad fieri*, quum ante quodcumque corpus creati a Deo potuerint, ut revera dudum ante aspectabilem hunc mundum

eos fuisse conditos, Veterum complures arbitrati sunt, sed facti sunt in loco corporeo ad ostendendum eorum ordinem ad naturam corporis, quam sua virtute contingunt, seu movent, & administrant.

Quoniam autem Augustinum præ cæteris Patribus eximie suspicir D. Thomas, præbetque se Augustino præcipue Discipulum studiosissimum, Augustini testimonium reverenter exponens ait, summæ aeris partis nomine Augustinum forte designasse supremam cæli partem, cum quo est aeris, quod sit iste subtilis ac pellucidus, convenientia quædam, vel loqui illum non de Angelis omnibus, sed de iis tantum, qui peccarunt, quos inferioris ordinis fuisse, nonnulli existimant. Quid enim obest, quo minus superiores Angelos, quorum universalis est, & super omnia corpora elevata virtus, in summo omnium corpore, alios autem, quorum virtus contractior, in inferioribus corporibus creatos fuisse, dicamus? Duo hæc D. Thomæ responsa carpit Berti Augustinientis Theologus, & Pisanus Antecessor, nec secus animo reputat, prius a D. Thomæ responsum non absolute, sed dubitanter traditum, alterum non ex propria (nam infra in opposita se opinione esse, declarat) sed ex aliqua sententia prolatum: Nec illud animadvertit eruditus Scriptor, de suis *super Gen. ad lit.* libris hoc in l. Retræct. latum ab Aug. ipso iudicium, *plura scilicet in eis quæstia, quam inventa, & eorum, qua inventa sunt, pauciora firmata*; quapropter D. Thomæ sententia inter Theologos, ac Bibliorum Interpretes communior est, non illa quidem certa, & explorata, sed multum probabilis, nec opinionis ultra fines excurrens, quod ex ipsa, qua D. Thomas utitur, ratione satis parer; probat enim, decuisse, creari Angelos in supremo corpore, sive illud dicatur *caelum empyreum, sive qualiterunque nominetur*. Ex quo autem aliquid nobis videtur condecens, cum demonstratur, revera sic gestum?

IV. Sed & de Angelorum a Deo conditorum numero dissensio non levis. Aristoteles 12. Metaph. substantias immateriales statuit in aliquo decreto numero, latiorum scilicet, & motuum orbium, corporumque caelestium, atque, satis a se probatum, motus hos esse quinque & quinquaginta, totidem propterea Angelos.

Cæterum quoniam Philosophus ipse hoc ait *rationabile & probabile* esse, non necessarium, sapienter iccirco D. Thomas in hunc locum monet, *relinquendum hoc necessarium potentiorebus & fortioribus ipso Aristotele, nimirum Astronomis*, quorum est, scrutari, quot sint caelestium orbium motus atque latiores. Ad Aristotelis opinionem proxime accessit R. Moses Maymonides scribens, plures numero non esse Angelos, quam, quæ ab eis moventur, caelestia corpora; quare quum horum, quodcumque demum systema probemus, non sit numerus admodum magnus, nec multos Maymonidi Angelos esse, consequitur. Major fuit Platoni substantiarum separatatum numerus; harum enim, ut refert Aristoteles, numerum posuit secundum numerum specierum sensibilibus, quas multo plures esse caelestibus, quæ ab Angelis moveri putantur, corporibus, extra litem est.

Quid vero Theologi? Maximum Angelorum statuatur numerum, quem sibi videntur elicere ex iis, quæ Job 25. leguntur: *Nonquid est numerus militum ejus, seu Angelorum, ut communis interpretatio ferri? item Dan. 7. Millia millium ministrabant ei, & decies nullies centena millia assistebant ei*, demum Apoc. 5. *Audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni . . . & erat numerus eorum millia millium*; quare quod Tob. 12. Angelus ait: *Ego sum Raphael Angelus unus ex septem, qui astamus ante Dominum &c.* non ita accipiendum est, peninde ac si septem duntaxat sint Angeli, sed septem velut cæterorum Principes, qui altiore obtinent gradum, Deique throno propius adsint. Nec movere quemquam debet, quod Joannes in memorato Apoc. cap. scribat, septem se vidisse spiritus Dei missos in terram, quali vero Angelorum numerus non sit septenario major, quum ibidem narret, *audivisse se vocem Angelorum multorum, quorum numerus millia millium &c.* Qui ergo septem in Dei spiritus, quos Joannes vidit in terram missos? Præcipui, ut omnes exponant, divinis in sanctis, & idolorum superstitione obligatos homines animadversionis Ministri.

Ad divini eliqui auctoritatem hanc D. Thomas laudat, audit, quæ tamen suadendi vim habet. non demonstrandi: Ut superiora corpora, caelestia scilicet, in-

inferioribus seu terrestribus longe præstant, ita quibuscunque corporibus Angelici multo digniores sunt; quum ergo superiora corpora tantum inferioribus mole præstent, ut terra comparetur ad cælum puncti instar ad spheram, quemadmodum Astronomi evincunt, censendum est, substantiarum immaterialium numerum corporum specierum omnium multitudine majorem esse; præsertim quum videatur cum divinæ bonitatis affluencia congruere, ut ea, quæ nobiliora sunt, copiosius in esse producat.

V. Et si vero dubitari non possit, quin sint Angeli magno numero, quoto tamen re ipsa sint, si a nemine certo potest. Quid enim momenti suppetit, ad numerum hunc definiendum? Nonne primæ & summæ causæ integrum omnino fuit, tot Angelos creare, non plures? Ejus autem consilia, & voluntatis propositum, quis investigare potest, quis mente assequi, nisi declarare Deus ipse voluerit? Certe autem Angelorum numeri, quod in scripto vel tradito Dei verbo, quo solo divina nobis revelatio nota sit, velligari? Solis itaque conjecturis, & variis Patrum ac Theologorum opinionibus locus est, quæ omnes incertæ, nec una altera verisimilior. Augustinus & Gregorius M. sentire videntur, Angelos hominibus numero pares, Magister sent. multo plures hominibus, D. Thomas aliique censent, præstare Angelorum numerum rerum omnium materialium multitudinē: an sit ille de solis speciebus, an & de singulis specierum omnium individuis intelligendus, non convenit inter ejus Interpretes. In hac itaque opinionum varietate & collisione quid constans? Ei soli perspectum esse definitum Angelorum numerum, qui solus numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat.

PRÆLECTIO IV.

De creationis Angelorum adjunctis, quæ supra naturam sunt.

I. CREATIONIS Angelorum adjuncta, quæ supra naturam sunt, dona Theologi intelligunt supra naturæ ordinem, quibus Deus Angelos tum, quum eos crearet, ornavit, quorum præcipua quum sint gratia & gloria, in quæstio-

nem potissimum venit, an ad Angelorum, quum primum creati sunt, naturam Creatoris munificentia utrumque hoc donum adjectum fuerit. Quo autem singula feliciter excutiamus, & explicemus, in ea separatim inquirimus, atque a gratia orsi, quæ semen est gloriæ, hanc a Theologis in duo membra tribui, animadvertimus; aliam enim *habitualement* sive sanctificantem, aliam *actualement* vocant. Absque priore creatos Angelos, veterum aliquot Scholæ Magistrorum opinio fuit, ut 1. p. q. 62. art. 3. in c. memorat D. Thomas, qui eorum, qui secus opinati sunt, sententiam probans, quid de proposita quæstione censendum sit temperatissime ac modestissime sic pronunciat: *Probabilius videtur tenendum, & dictis Sanctorum magis consonum est, quod Angeli fuerint creati in gratia gratum faciente*. Quantum est in hac ejus propositione exquisiti iudicii, modestiæ, prudentiæ summo Theologo dignæ? Caput hoc in exploratis certissime non numerat; qui enim id fecisset sapientissimus Doctor, qui probe norat, nullam præsto esse divini verbi scripti traditiue auctoritatem, quæ ei suffragetur, nullam, quæ firmiter, Ecclesiæ definitionem, nullam, quæ evincatur, theologiam demonstrationem, nec ignobiles obscurosque esse, quibus placebat oppositum, Magistrum videlicet sententiarum, Ricardum, Bonaventuram, ad quos postea se adjunxerunt Scotus, Ægidius Romanus, & alii non pauci?

Quia tamen multo majorem ei conciliat veri similitudinem Sanctorum auctoritas, cum quorum dictis sententiam, quam ipse adoptat, magis congruere, pervulgatum est, *probabilius* iccirco, & quidem rectissime, ait, *videri tenendum*, creatos Angelos *in gratia gratum faciente*. Quum esset ille in veterum Patrum lectione diu multumque versatus, multos laudate potuisset, nec constanter scripsisset, sententiam hanc magis esse dictis Sanctorum consonam, nisi plures ad manum habuisset, quorum potuisset pro ea testimonia describere, puta Basil. M. in Ps. 32., Hieron. in comm. sup. Osee, Greg. M. in Job, & in Ezechiel., Damasc. l. 2. de Fid. orth. c. 3. &c. Satis tamen habuit, unum laudare Augustinum, l. 12. de Civ. Dei c. 9. scribentem: *Bonam voluntatem quis fecit in Angelis, nisi ille,*

le, qui eos cum bona voluntate, idest cum amore casto, quo illi adhaerem, creavit, simul in eis condens naturam & largiens gratiam? unde sine bona voluntate, idest Dei amore, nunquam Sanctos Angelos fuisse, credendum est &c.

Hinc ex eodem Augustino hoc instruit argumentum, quo maiorem sententiae huic probabilitatem asserat. Augustini l. 9. de Gen. ad lit. c. 24. sententia est, divini eloquii auctoritate nixa, & Theologorum omnium consensione recepta, Deum, quum primum corporea condidit, simul eis indidisse *seminales rationes* naturalium omnium effectuum, qui eorumdem naturae respondebant, seu donasse corpora, quae creavit, ut arbores, animalia, & alia huiusmodi, fecunditate, & naturali speciei lux deinceps profemmandae virtute; Quum ergo creavit Angelos supernae beatitudinis, caelestisque gloriae capaces, consentaneum maxime rationi est, æstimare, tum simul, quum eorum naturam condidit, & gratiam largitum esse; est enim hæc, ut eam ep. 1. c. 3. Joannes vocat, *semen Dei*, cujus ea est vis, ut illi, in quo manet, fructum afferat beatæ æternitatis: statim itaque a principio sunt Angeli creati in gratia.

II. Sunt tamen quidam, quæ videntur sententiam hanc de probabilitate ipsa deicere, alia ex auctoritate, alia ex ratione deducta: ex priore quidem; nam quod Job 4. vulgatus Interpres reddidit, *Et in Angelis suis reperit pravitatem*, Hebræus legit: *Et in Angelis suis non posuit lucem*: Quam, amabo, lucem? Non profecto lucem intelligentiæ, sine qua tam nec creari potuissent Angeli, quam nec sine ratione homo: Lucem itaque gratiæ: sine ea itaque creati Angeli. Idem & Augustino visum, cujus notissimum illud l. 2. de Gen. ad lit. non uno in loco: *Angelica natura primo erat informiter creata, & celum dicta, postmodum vero formata, & lux appellata*; quum ergo hæc in Angelis facta sit formatio per gratiam, sine ea primo creati, dicendi sunt. Quid si rationem audimus, naturalenique expendimus rerum ordinem? Nonne medium gratia naturam inter & gloriam locum tenet? Naturam itaque primo Deus in Angelis condidit, secundo eis largitus est gratiam, postremo eos evexit ad gloriam;

Sane si cum natura simul Deus Angelis largitus esset & gratiam, quum hæc cum, in quo est, inclinet in Deum, nemo unus Angelorum a Deo unquam fuisset averfus, nec ab ultimo fine peccando excidisset. Itane vero? Fatendum itaque, Angelos non creatos in gratia.

III. Nihil horum tamen maiorem sententiae nostræ probabilitatem imminuit. Testimonium etenim Job ad vulgatæ nostræ lectionem exactum nihil habet difficultatis, intelligimus namque facillime, & in Angelis suis repertam a Deo pravitatem, quod multi eorum a iustitia ad pravitatem sua voluntate deflexerint, favetque plurimum huic intelligentiæ prima ejusdem verificati pars: *Ecce, qui serviunt ei, non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit pravitatem*: hinc siquidem patet, Angelos etiam a Deo cum bona voluntate & casto amore, quo ad eum adhaerere, eique constanter servirent, creatos non omnes tamen fuisse stabiles, seu in bona, cum qua conditi fuerant, voluntate, non perstitisse, sed ad pravitatem plurimum declinasse. Si autem legamus, ut in Hebræo est, & in Angelis non posuit lucem, respondent aliqui, non posuisse Deum in Angelis suis lucem, quia consilii sui arcana eis non prodidit, adhibentque interpretationis suæ suffragatorem Chaldaicum Interpretem, qui reddit, & *Prophetis non credet arcana*. Antecedentia tamen & consequentia perpendicularibus nobis videtur, aliter respondendum: Numquid homo Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo, purior erit vir? Ecce, qui serviunt ei non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit pravitatem, & in Angelis suis non posuit lucem: Quanto magis hi, qui habitant domos luceas, qui terrenum habent fundamentum, consumuntur velut a tineæ? Quid Eliphaz Themanite, cujus hæc sunt, propositum fuerit, quove ille spectavit, neminem in sacris literis non plane hospitem latet. Hæc nos cum aliis, quæ non semel Scriptura tradit, conlatores respondemus, ut creata quæque, tametsi vere exsistant, ante Deum tamen nihilum dicuntur, non absolute, sed comparate, ut omnes iustitiæ nostræ coram Deo quasi panis menstruatus, comparate scilicet, non absolute, ita facta Angelorum etiam minorum cum Deo contentione, præ bona-

mutabili Deo eos non esse stabiles, prae-
vos eos esse prae sanctissimo Numine,
& prae eo, qui amictus est lumine sicut
vestimento, qui lucem habuit inaccessibi-
lem, imo qui natura sua lux est, & in
eo tenebrae non sunt ulla, Angelos gratiae
licet lumine fulgentem luce carere, & te-
nebricosos esse, quae tamen nemo non
videt, comparate sumenda, non abso-
lute.

Quaeramus incertum sit, de qua for-
matione Augustinus in eo, qui nobis ob-
jicitur, loco loquitur, an de ea, quae per
gratiam est, an de ea, quae per gloriam,
fidelissimus tamen ejus Discipulus, ac lu-
terpres D. Thomas, cujus responsum om-
nes, qui nostrarum partium sunt, Theo-
logi probant, percommode illum & sa-
pientissime, quamcumque sibi propositam
formationem habuerit, interpretatur, ni-
mirum si priorem denotarit, creationem
Angelorum inter, & gratiae infusionem
nullum intercessisse solidum temporis in-
tervallum, sed eam solum, quae naturae
& rationis dicitur, *prioritatem*, & sola
intelligentia nostra naturam praevisse gra-
tiae & formationi *informatam*, nec in-
telligi alter posse Augustinum, nisi ibi-
dem discessisse illum a se, secumque pu-
gnasse, quis velit; l. enim 11. de Civit.
Dei scribit: *Simul ut Angeli facti sunt,
lux facti sunt*, & l. 12. : *Eos Deus cum
bona voluntate creavit, simul in eis con-
dens naturam, & largiens gratiam*. At si ad
formationem per gloriam dignum intenderit
Augustinus, negari nequit, interfluxisse
revera temporis moram Angelorum crea-
tionem inter, & glorificationem; neque
enim illam actu consecuti sunt, nisi post-
quam suis illam bonis mentis compara-
rent, quod creationem Angelorum inter,
& glorificationem interiacens tempus Theo-
logi Angelorum *viam* appellare solent.

Nec firmitiora sunt momenta rationis.
Quid enim, si gratia media est naturae
ordine naturam inter & gloriam? An &
temporis? Quam gloria sit finis, quem
natura creata per gratiam adjuva sua ope-
ratione consequitur, non debuit, ait D.
Thomas, in Angelis simul esse gloriam cum
natura; constat enim, percurrendam prius
viam, quam perveniatur ad terminum.
Gratia contra, quom non sit operationis
terminus, neque enim est ex operibus,
sed bene operandi principium, meriti ini-
tium, & semen gloriae, Angelis simul

cum natura statim conferri, convenient
fuit. Ut enim corporibus una simul cum
natura indite sunt *seminales* naturalium
omnium effectuum rationes, ita deinit
Deum, quum in Angelis naturam con-
deret, & gratiam eis impartire, qua pos-
sent caelestem, cujus eos capaces fecerat,
beatitudinem promereri.

Alium, si quid probat, probat etiam,
Angelis, iis maxime, qui in veritate non
steterunt, nunquam collatam gratiam, nec
hominibus plerumque conferri, quum ple-
rique ejus iacturam faciant. Quod Ange-
lorum ergo complures a Deo aversi sunt,
unde fuit? An quod gratia caruerint, qua
inclineretur eorum voluntas in Deum?
Quum forma quaelibet, respondet D. Th.
secundum modum naturae suae subiectum
inclinet, creatur autem mentis proprium
sit, in ea, quae vult, libere ferri, quae
naturam pericit, non destruit, gratia ne-
cessitatem non imponit, sed gratiae com-
pos, eadem non vii potest, ideoque pec-
care. Cur itaque Angelorum complures,
a primo licet suae creationis instanti gra-
tia praediti, a Deo desciverunt? Quod
libere, non necessario eorum voluntas per
gratiam inclineretur in Deum, integram-
que eis esset, aur ad eum constanter ad-
haerescere, aur ab eo desicere.

IV. Gratia autem, quam gratiam fa-
ciemus, & habitualement dicimus, instructi
Angeli num ad sanctae rectaeque agendum,
comparandamque caelestem, ad quam or-
dinati fuerant, beatitudinem opus alia
habuerunt, quam Theologi passim *actua-
lem* vocant, Augustinus vero *adjuvatorium*
sine quo? Quisquis in Augustini operum
lectione exercitatus vel leviter est, igno-
rare non potest, quae ejus fuerit de hoc
capite constans & certa sententia, nec
Adae scilicet, nec Angelis *saalem factam*
fuisse naturam, ut *sine divino adjutorio*
*posset manere, si vellet, sed, si hoc adju-
vatorium alterrui, quum primum facti sunt,
desuisset*, non viique ponendum eis in
culpa, quod cecidissent. Praeter tanti Vi-
ri auctoritatem, cujus de gratia doctrinam
pervagatum est, plurimi semper ab Ec-
clesia factam, expresseque probatam, sen-
tentiae hujus veritas, aique firmitas ex
iis etiam deduci potest, quae Millevita-
nam Concilium cap. 5. & cau. 3. Arau-
sicanum cap. 10. & cau. 6., & Trident.
sess. 6. cau. 1. & 2. definiturunt. Quam-
quam enim de homine solum sermonem

habeant, eorum tamen definitiones & in Angelos perinde quadrare, compertum est, quum repugnare nemo possit, quin eadem Angeli ac hominis quoad hoc, de quo quaerimus, *adjutorium sine quo ratio sit*; quare si hoc ad ea quae supra naturam sunt, eguisse hominem, & egere, certo tenendum, dubitari non potest, quin & eodem egerit Angelus.

Accedunt ad confirmandam adjutorii hujus necessitatem Theologicae D. Th. demonstrationes 1. p. q. 62. ar. 2., quarum prior informari sic potest: Angeli sancto bonae voluntatis, castique amoris, cum quo creati sunt, usque beatitudinem aeternam assecuti sunt, ut meritorum suorum mercedem, viarum terminum: si ergo ad sanctum hunc usum adjutorio hoc sine quo opus illis non fuit, neque ad obtinendam aeternam vitam gratia actuali eguerunt: Quid autem ab Apostoli mente magis alienum, qui ad Rom. 6. diserte scribit: *Gratia Dei vita aeterna? quam certum est, ait idem lect. 4. in hunc Apostoli locum, haberi non posse, nisi per gratiam, quia hoc ipsum, quod bona operamur, & opus nostrum est dignum vita aeterna, est a gratia Dei.* Altera sic instruitur: In illud, quod supra naturam est, ferri voluntas nequit, nisi ejusdem ordinis auxilio juvetur, ad quod demonstrandum plurima in promptu essent, & itaque certissima exempla: Clara autem Dei visio, in qua ultimam & consummatam creaturae mentis beatitudinem positam esse, sibi probatum est, nonne cujusque creaturae mentis conditionem viresque excedit? In illam ergo tendere ferrique suscite non potest, nisi a supernaturali agente mota, auctaque superioris ordinis viribus, quas dicimus auxilium gratiae, seu gratiam actualem: Angelus itaque in illam beatitudinem voluntate converti non potuit, nisi per auxilium gratiae.

V. Videtur tamen, novo hoc adjutorio opus Angelo non fuisse; Nonne siquidem Deum Angelus naturaliter diligit? Ad eum ergo converti naturaliter potest: gratia itaque non indiguit, quae nemini ad ea necessaria est, quae naturaliter ipse potest. Annon & haec ad Deum conversioni Angelo facilis? Nulla in eo affectionum pravitas, intellectum dissidium nullum, nulla pugna, unde iniici perfectae eius ad Deum conversioni impedimentum, aut mora posset: quorsum ergo adjutorio

opus haberet ad id praestandum, quod illi erat maxime expeditum & promptum?

Hae tamen a proposito aberrant; nam, ut perspicue breviterque responderet Angelicus, naturaliter quidem Angelus Deum diligit, ut naturae auctor est, neque ad hunc actum novo opus habet auxilio. At in dilectione hujusmodi quaestio non versatur, sed in ea, quae Deum respicit, ut auctor est gloriae, & sequae facie ad faciem creaturae menti videndum offert, quae quum supra naturae ordinem sit, nequit ab Angelo innatis viribus elici, nam nec Deum, ut caelestis gloriae largitor est, nosse, solo naturae suae lumine potest. Est autem in altero argumento vitium, quod difficultatem conversionis in Deum, qua principium est gloriae, ex uno tantum capite petit, quae fuerat ex duplici repetenda; Ut enim perdocte inquit Angelicus, difficile esse quid potest uno modo, quia secundum naturalem ordinem potentiae viribus superius, quod si attingere per virium accessionem possit, difficile dicitur, si autem nec adiectis viribus, impossibile. Alio modo quidquam potentiae viribus majus est non secundum naturalem ejus ordinem, sed quod aliquid impedimento sit, e. c. sursum ascendere non est contra naturalem facultatis gradiendi ordinem, nata enim aptaque suscite est, ut quoquo versum moveatur, sed impedimentum ei inferri corporis gravitas, quare difficile homini est, sursum ascendere. Ad eam porro, quae supra naturam est, beatitudinem converti, utroque nomine difficile nobis est; excedit enim illa naturae nostrae conditionem, & ad eam appetendam obtinendamque impedimento est corporis corruptio, & culpae labes. Quid ergo, si corpore caret Angelus, eratque culpe expertus? Quum adhuc esset conversio ad Deum ut supernae beatitudinis finem supra ejus naturam longe posita, erat haec illi difficilis, nec ad eam valuisset sine gratiae adjutorio.

VI. De Angelorum denique beatitudine dicturi animadvertimus cum D. Th., cunctisque post eum Theologis, beatitudinis nomine ultimam venire mentis perfectionem, quae naturaliter desideratur; nihil enim est, quod ultimam sui perfectionem naturaliter non appetat. Ultima haec autem mentis perfectio duplex est, altera inchoata, ac imperfecta, quae & felicitas seu beatitudo dicitur *secundum quid*,

quid, hoc est aliqua ex parte, quam creata mens suis allequi viribus potest, quamque Aristoteles in optimi, quod in hac mortali vita intelligi potest, Dei nimirum, contemplatione locavit. Perfecta alia est & vere ultima, quam *expectamus in futura vita*, quam *videbimus Deum, sicuti est*, quamque cujuslibet create mentis facultate inferiore esse, a libi demonstratum. Angelos confirmata hac, verique perfecta felicitate in ipsa sui creatione fuisse donatos, nemo, quod sciamus, opinatus est hactenus, nec opinatur; Quum enim, ut solite dissentit D. Thomas, felicitatis hujus propria sit stabilitas, ac confirmatio in bono, cui in mentem venire potest, Angelos in ipsa sui creatione plene fuisse, perfectèque beatos, quum plurimum ex eis miserabilis casus argumentum sit, neque stabiles eos fuisse, neque confirmatos in bono? Tam est hoc ipso naturæ lumine exploratum, ut Tullius ipse l. 5. Tuscul. quærit, *voluerit, eum, qui beatus sit, tutum esse, inexcipabilem, septimum atque munitum, non ut parvo metu præditus sit, sed ut nullo . . . nec ul lam aliam huic verbo, quum beatum dicimus, subjectam esse notionem, sanxerit, nisi ferretis malis omnibus cumulatam bonorum omnium complexionem, quæ quum in Angelos, quum primum creati sunt, non quadralle, ex lamentabili plurimorum exitio pateat, latendum est, non fuisse illos in sua creatione beatos.*

VII. Ex hac autem perfectæ consummatæque beatitudinis notione mirum est, conclusisse Vasquezium, Angelos simul ac conditi sunt, nec felicitate naturali tailie beatos, in quo sane a communi Theologorum sententia discessit; quia enim Angelis in primo suæ creationis instanti certum compertumque non fuit, nunquam se miseris fore, nec naturaliter eos tunc beatos fuisse, conficit, quod anxietudo & obicuitas hæc multileta quum sit, nequeat cum beatitudine conciliari. Animadvertendum tamen docto Scriptori iuerat, firmam hanc nunquam amittendæ felicitatis, immutabilemque persuasionem, ut & cuiusque timoris immunitatem, solius, quæ iura naturæ est, & vere ultima & consummata, beatitudinis dotem esse, non autem naturalis, quæ imperfecta quum sit, nec absolutam habeat bonorum omnium complexionem, omnem miseræ timorum natura sua non abigit, Efficitur

itaque hoc ejus argumentum, Angelos, quod mox statuimus, numeris omnibus expleta & supra naturam posita beatitudine ab initio non donatos, non autem probatur, eos conditos naturalis etiam felicitatis expertes.

Neque, ex quo Angeli naturaliter beati conditi sint, & Dæmones naturaliter beatos esse consequitur, ut Vasquezius infert. Quamquam enim, ut Theologi communiter fescunt, naturalia in Dæmonibus permanferint integra, intellectus videlicet, & voluntas, ab ea tamen, quæ Deum ut naturæ auctorem præ omnibus diligebant, voluntatis, ut loquuntur, reftitudine eos peccando excidit, compertum est, quum non potuerint a Deo gratiæ auctore averti, quin ab eodem, ut naturæ auctor est, avertentur. Fecerunt itaque naturalis beatitudinis iacturam, quæ non ex sola mentis contemplatione, sed & ex voluntatis reftitudine coagmentatur.

PRÆLECTIO V.

*De Bonorum Angelorum merito
& premio.*

I. Quum Christus affirmet, bonos Angelos *semper videre faciem Patris, qui in calis est*, vocari in quæstionem solet, an tantam bonis suis meritis felicitatem consecuti sint, an vero sola Dei munificentia absque ullo bonæ suæ voluntatis motu ea donati, item an uno vel pluribus cacti, cum quo creati fuerant, amoris actibus ad terminum viæ suæ pervenerint. Varias pugnantisque veterum Scholæ Magistrorum opiniones D. Thomas recitat quodl. 9. ar. 8., & de singulis iudicium fert. Aut primo, quosdam posuisse, Angelum fuisse, in primo ipso suæ creationis instanti beatum, quod tamen ipse pro falso habet; pari enim ratione alii fuissent in eodem primo instanti miseri, quod, etli nonnulli concedunt, absurdum tamen est, & condemnatum. Dixisse alios memorat, conditos Angelos omnes *in gratia*, in qua qui perfliterunt, commuerunt beatitudinem, alii contra qui sponte fecerunt gratiæ damnum, facti sunt miseri, hancque positionem *nihil difficultatis habere, sibi que præ cæteris magis placere*, pronuntiat. Alios denique scribit opinatos esse, creatos omnes *in puris natu-*

naturalibus, & quibusdam conversis ad Verbum collatam fuisse simul gratiam, atque beatitudinem, quam ut tuerentur opinionem, in varias se vias dederunt. Negarunt enim aliqui, meruisse ququam Angelos beatitudinem, quod improbat D. Thomas, quia solius Christi, qui Filius naturalis est, proprium videtur, divinae frugitionis hereditatem sine merito habere: Rati sunt alii, beatos Angelos, qui omnes sunt administratorii spiritus, ut Paulus scribit, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis, beatitudinem mereri ex operibus, quae circa nos agunt; hoc autem a ratione alienum esse, quis non percipit? Est enim meritum proprie dispositio, & via ad premium: antevortat itaque premium, necesse est, non sequatur. Aliorum demum sententiam reiciens promeritos scilicet Angelos in primo instanti beatitudinem ex hoc ipso, quod ad Verbum conversi sunt, hanc aut aliis probabiliorem, majoremque ejus veri similitudinem continenter exponit.

II. Idem de memoratis opinionibus iudicium fert 1. p. q. 62. art. 4., nisi quod in cit. Summæ loco constanter affirmat, *melius dicendum, habuisse Angelum gratiam, aequam beatus esset, per quam beatitudinem meruit*, hocque ponit ut plane certum. Nonne etenim in caelesti Hierusalem, ut Apoc. 21. legimus, *mensura Angeli est mensura hominis*? Si ergo beatitudinem illam obtinere homo non potest, nisi per meritum, neque Angelus. Præterea, soli Deo naturale est, perfectissime beatum esse; quum sit enim ipse sua beatitudo, idem revera in eo est, existere, ac plene beatum esse: omnibus autem aliis a Deo beatum esse, non est natura, sed finis ultimus: Angelus itaque nonnisi per merita ultimum finem suum seu beatitudinem adeptus est; nihil enim finem ultimum nisi actione sua consequitur, quae vel ipse finis efficitur, si agentis viribus non excellat, ut medicaminibus sanitas restituitur, vel meretur, si virtute ejus, qui ad finem conmittitur, iste sit major, unde expectatur ex dono alterius; Quum ergo ultima beatitudo supra naturalem Angelicam facultatem longe sit posita, pervenire ad eam non potuit Angelus, nisi per meritum. Est apud Theologos sententia hæc receptissima, neque adversus eam quidpiam, quod alicujus momenti sit, opponi potest.

III. Etiam autem mira sit de veritate hac

Theologos inter consensus, non eadem tamen de Angelorum, ut ajunt, via; alii namque duobus eam instantibus definiunt, alii quatuor aut quinque, alii integro die, alii sex iis naturalibus diebus, quos contrivisse Deum in efficienda hac rerum universitate, Moses commemorat. Quid D. Thomas? Angelorum creationem inter, & terminum unum duntaxat constituit morale instans, quo Angeli sancti ad Deum gratiae gloriaeque auctorem libero casti amoris, seu charitatis actu conversi sunt, quem statim sua merces excepit, aeterna scilicet caelestis regni possessio. Ad beatitudinem enim, ut ille disserit 1. p. q. 62. art. 5., animus hominis & Angelus similiter ordinantur; quare in Evang. promittitur Sanctis, futuros illos in caelesti Hierusalem Angelis pares; si ergo solutus a corpore animus; quam in corpore degens commeruit, statim alsequitur beatitudinem, nisi aliquid impedimento sit, ita & Angelus; nonne siquidem primo charitatis actu sibi aeternae beatitudinis meritum comparavit? Quid oberat autem, quo minus beatitudinis, quam commenerat, statim compos fieret? Post primam itaque, quod beatitudinem meruit, casti amoris actum illico beatus tuit, innoque via ejus instanti absoluta. Præterea: Ut ad naturalem perfectionem suam habet Angelus ordinem a natura, ita ad caelestem felicitatem ordinem habet a gratia & a merito; quum ergo naturalem perfectionem suam statim habuerit Angelus absque motu, discursu, & successione, eam quoque, quæ supra naturam est, consummatam felicitatem, mox ut eam meruit, consecutus est: statim itaque post unum actum charitate informatum Angelus beatus fuit; quum certo certius sit, tam Angelum, quam hominem posse sibi uno charitatis actu aeternae gloriae meritum comparare. Cur vero homini non statim post unum casti amoris actum illico rependatur aeterna merces, ut Angelo, ratio in promptu est ab Angelico reddita: quum hominis scilicet natura non habeat, ut statim ultimæ perfectionis suæ sit compos, sicut Angelus, longiorem ei propterea, quam Angelo, definitam merendi viam; quare etsi uno charitatis actu parare sibi possit homo perinde ac Angelus caelestis præmiæ meritum, plerumque tamen non illud obtinet statim, ut Angelus: præsertim quod obstat mortale corpus, in quo divina quod

viden-

videntia occulto sapientiae suae consilio homines diutius detinet, quo impedimento solutus est Angelus.

IV. At si uno instanti expleta est Angelorum Sanctorum via, in eodem itaque, quo conditi sunt, instanti, & beati fuisse, dicendi sunt; nam in primo illo suae creationis instanti intellectu & voluntate, nec non & gratia, quae est merendi principium, praeditos eos fuisse, jam constitutum est: in eodem ergo illo primo instanti potuerunt mente & voluntate & accepta gratia sancte uti, ideoque mereri: si ergo primum eorum meritum e vestigio consecutum est praemium, in eo ipso, quo creati sunt, instanti, & meruerunt, & meriti sui mercede affecti sunt, quod cum superius positum pugnat.

Quid tamen in hoc argumento hallucinationis & vitii sit, detegit D. Thomas ibidem ad secundum ajens, Angelum supra tempus esse, quod corporum est mensura, de eorum proinde instantibus secus philosophandum, ac de corporearum rerum, quae in motu cursuque sunt, tempore. Unde ergo petenda diversa in iis, quae ad Angelos pertinent, instantia? Ex ea, quae in ipsorum actibus est, successione, quos, quod componi invicem nequeant, simul esse non posse, sed sibi succedere, concipimus. Simul ne vero esse potuit cum actu, quo meruit Angelus beatitudinem, beatitudinis ipsius actus, qui est fructus? Utriusque notionem praepoliter confundat, oportet, qui hoc animo complectatur. Est enim prior via, posterior terminus, prior a gratia imperfecta, quaeque amitti potest, posterior a gratia consummata est, cujus jam nulla potest jactura fieri, priorem dirigit fides, posteriorem gloria, lumen nam in clara ipsa Dei visione consistit. Quomodo ergo exploratum sit, viam & terminum, actum a gratia imperfecta, & ab eadem consummata profectum, fidem & visionem in eodem simul componi non posse, oportet, diversa instantia accipi, in quorum uno meruerit Angelus beatitudinem, & fuerit in alio beatus.

V. Quae autem ultima Angelorum beatitudo? Eadem, quae hominum iustorum, qui regnum possident a Deo paratim electis a constitutione mundi; quare huc revocanda, quae in Praelectionibus de Deo uno Praelect. xxviii. de aeterna Sanctorum felicitate dicta sunt; eadem enim in Angelos perfecte quadrat. Itaque & omnium

Chignoli Tom. III.

Sanctorum Angelorum, perinde ac hominum, eadem plane sit, quam *objectionem* vocant, beatitudo; seu eundem Deum omnes facie ad faciem videant, non eadem tamen omnium beatitudo, ut ajunt, *formalis*, sed pro impari meritum gradu diversa, iique perfectius faciem Patris, qui in calis est, *semper vident*, qui majus sibi, dum in via essent, meritum compararunt, seu ferventiori charitate in gratia gloriaeque auctorem conversi sunt; in contra minus perfecte, quorum fuit ad Deum minus fervida minusque intenta conversio, quod christianae doctrinae caput ibidem adversus Jovinianum pro virili firmavimus. Singuli itaque pro merito varietate certos gloriae gradus consecuti sunt, atque in iis ita a divina sapientia constituti, ut jam proficere in accepta beatitate non possint, seu sublimiorem adipisci gloriae gradum, quam quo fuerunt, quam primum in caelestis regni possessionem immixti sunt, a Deo iustissimo iudice collocati; mereri namque & proficere, ait praclare D. Thomas ibid. ar. 9., ad statum attingit vix, quum meritum & profectus motus quidam sint & progressio ad terminum: Eorum itaque duntaxat sunt, qui viam persequuntur, & necdum terminum attigerunt; quum ergo Angeli Sancti jam viatores non sint, sed comprehenses, jamque bravium teneant, ad quod, quum adhuc in stadio essent, strenue cucurrerunt ut nec mereri, ita nec ad altiores provehi jam possunt gloriae gradum.

VI. Quid vero si Angeli non sunt in summo beatitudinis gradu? Proficere num ideo in ea possunt, aut si non possint, nam propterea aliquid est in eis imperfectum, deestque eis quidquam ad plenam felicitatem? Et si non sint ii, ait perdocte Angelicus ibid. ad 3., in summo beatitudinis gradu simpliciter, & absolute, hoc enim solus est Dei, in ultimo tamen sunt quantum ad se ipsos secundum praedestinationem divinam, seu tota perfectaque fruuntur beatitudine, quam divina eis iustitia pro meritum modo praestitit, in qua etsi proficere jam non possint, neque est cur doleant, neque aliquo sibi debito careant, quia totum plene jam possident, quod meruerunt. Quamquam autem augeri Angelorum gaudium posse de eorum salute, quos ipsi custodiant, ex eo praesertim pateat Luc. 15. *Gaudium est Angelis Dei super uno peccatore penitentem agentem*.

Q

te,

te, gaudium hoc tamen ad accidentale primum pertinere, docet Angelicus, quod quidem augeri potest usque ad extremam mundi diem; Nec aliud sibi voluit Innocent. III. de celebrat. Miss. c. *Quum Martha* agens: *Licet plerique reputent non indignum, Sanctorum gloriam augmentari usque ad iudicium, & ideo Ecclesiam interim sane posse, augmentum glorificationis eorum optare.* Is tamen non assentiendum, monet ibidem Angelicus, qui accidentale hoc primum mereri Angelos posse, senserunt: Nihil enim mereri beatus potest, nisi comprehensor simul sit & viator, quod quum solius Christi fuisse, Theologis ratum sit, nec huius primum meritum beatis Angelis ascribi potest, qui praedictum gaudium magis acquirunt ex virtute beatitudinis, quam illud mereantur.

VII. Ut autem proficere in beatitudine Angeli Sancti non possunt, ita nec ab ea peccando excidere; Comprehensores enim sive Angelos sive homines jam eo loco esse, ut peccare amplius nequeant, firmissima D. Th. ratio persuadet ibid. art. 8. Comprehensores divinam ipsam essentiam clare inveniunt: ipsam itaque bonitatis essentiam perspicue vident; nam Deus est sua bonitas: nihil itaque velle possunt, aut agere nisi attendentes ad Deum; Comprehensores enim ad Deum perinde se habent, ac viatores ad communem boni rationem; ut ergo viatorum voluntas appetere nihil potest, nisi ut bonum, nec a quoquam recedere, quod bonum esse, putetur, ita nec comprehensores quidquam velle aut agere, nisi in summum, quod aperte perspiciunt, bonum intenti: peccare ergo nullo modo possunt: Quid enim est peccare, nisi a summo & immutabili bono ad caducum & commutabile declinare? In summo itaque bono firmiter jam dixi, ut ab eo recedere, ita nec peccare possunt. Positio haec totius Ecclesiae consensu nititur; quare Fulgentius in l. de Fid. ad Petr. c. 25. rectissime scripsit: *Firmissime tene, & nullatenus dubites, ideo Christum Filium Dei ad iudicandum vivos, mortuosque venturum, ut homines secundum promissionem suam aequales Sanctis Angelis faciat, & ad eum statum perducas, in quo perfecte, quantum unicuique Deus donat, boni sint, & ab ipsa perfectione nutari deinceps non possint.*

VIII. Hinc colligitur, erratum insigniter a Calvino, dum in comment. in c. 1.

ep. ad Col. scripsit, in ea, quam beati Angeli Deo praestant, obedientia non esse tam exquisitam perfectionem, ut illi omni ex parte, & citra veniam satisfiant, atque huc spectate istam sententiam, & in Angelis suis reperit praevitatem, item a Fabbro Stapulensi, qui in libro jam ab Ecclesia confixo, quem de triplici Magdalena inscripsit, peccare Angelos posse, constituit, sive beatitudinis suae iacturam peccando faciant, sive non. Facile esset, hoc utriusque erratum non ratione solum, sed & apertis divini eloquii testimoniis redarguere: Notamus solum, non sibi constituisse Calvinum, quod tamen in errone hoc frequentissimum, & ferme perpetuum; nam paulo ante praemiserat, inter Deum, & Angelos nulla est defectio, nullum peccatum, ideoque nullum divorcium, & rursus, quum Angeli creaturae sint, extra lapsus periculum non erant, nisi Christi gratia fuissent confirmati, haec autem cum sequentibus, quae retulimus, quis conciliavit? Fabrum quoque suam ignorasse vocem, dum ait, peccare Angelos posse, sive peccatum beatitudinis eis asserat damnum, sive non; qui componi enim peccatum cum beatitudine potest? Nonne haec est a Sapientissimo Deo posita lex, quemadmodum ait verissime Augustinus, ut omnis inordinatus animus sibi sit *pena*? quare Job. 7. legimus: *Peccavi, quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihi metipsi gravis?* Si peccaret ergo Angelus, jam esset ipse sibi gravis, nec sine *pena* esset inordinata ejus affectio: beatus ergo esse non posset; Futiliter ergo in dubio relinquitur, an peccans pergeret, beatus esse.

IX. Haec porro cuiusque peccati immunitas non est creaturae naturae proprietas, sed gloriae dos ex perfectissima atque intima comprehensorum cum summo & immutabili bono conjunctione profecta, qua fit, ut, comprehensores licet libertate polleant, peccare tamen non possint, quod sola in eis maneat, quam contradictionis vocant, libertas agendi scilicet, vel cessandi, hoc vel illud praestandi, non ea tamen, quae dicitur *contrarietatis*, qua eligere nimirum bonum, aut malum possunt. Cur veto? Quia, egregie ibidem dissert Angelicus, ut viatorum voluntas hoc quidem aut illud potest bonum eligere, nequit tamen in malum, qua malum terri, quod sit ad communem boni rationem seu sibi objectam rem naturaliter necessa-

cessarioque ordinata, ita comprehensorum voluntas in nihil potest Deo contrarium rendere, quod summum & commune bonum, & ipsam bonitatis essentiam, Deum nempe, aperte perspiciant, sintque archissime, atque, ut inquit, immediate cum ipso summo bono conjuncti.

X. Ex quo vero beati comprehensores sint a cujusque lapsus periculo plane tuti, & in bono confirmati, quidpiamne perfectionis de eorum libertate decedit? Peccare posse num ad creaturæ libertatis perfectionem adinet? Defectus contra, & labes est, quatenus homo & Angelus ex nihilo facti sunt, deficere propterea suapte possunt. Mirifice hoc declarat Angelicus ibid. ad 3., eum aens liberi arbitrii ordinem esse ad electionem eorum, quæ ad finem sunt, seu mediorum, qui intellectus est ad conclusiones. Ut ergo ad intellectus virtutem perfectionemque pertinet, in diversas conclusiones procedere secundum principia data, seu ex principiis positum legitime & recte concludere, ex intellectu autem defectu est, prætermisso principiorum ordine præposere quidquam efficere, seu inierre, ita quidpiam eligere servato finis ordine, in liberi arbitrii perfectione ponendum est, ex ejusdem autem vitio esse, quod aliquid eligat *divertendo a finis ordine*, seu peccando. Hinc recte concludit, *majorem*, seu perfectiorem in comprehensoribus, qui peccare non possunt, libertatem esse, quam in nobis, qui peccare possumus.

PRÆLECTIO VI.

De malorum Angelorum lapsu.

I. **O**rdinate ad superiorem, quæ de bonorum Angelorum merito & præmio est, prælectionem hanc, quæ in malorum lapsum & supplicium inquirat, atque, nemo non videt; fide enim certum est, non omnes Angelos in ea, quam Deus, quum naturam eorum conderet, eis largitus fuerat, gratia perlitisse, sed plures a bono ad malum sponte conversos, statimque debito supplicio affectos, ut boni statim suo præmio donati. Prius autem, quam horum peccatum & pœnam accuratius excutiamus, ut ratum sumimus, malos Angelos esse, contra ac stulte senserunt Georgius Davidis, & Andreas Osiander, qui propterea *anticæmoniaci* au-

diunt, quod diabolus & malos spiritus esse, negarint. Veritatem in sacris litteris tam diserte frequenterque testatam & non Christianis omnibus solum, sed & Ethnicorum plerisque olim constanter perorantam quorum demonstrandum suscipimus? Illud item ponimus ut exploratum, malos Angelos, quos Dæmones passim dicimus, non natura sed voluntate sua malos esse; nihil enim creatum naturaliter malum est, quum a principio bono, Deo scilicet optimo, maximo omnia profecta sint, qui vidit cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona; quod & de Angelis dictum esse, credendum est; nam si Dæmonum voluntas naturaliter mala sit, jam erit naturalis hec eorum malitia in Deum ipsum naturæ eorumdem principium auctoremque referenda; neque enim ab alio habuerunt, ut essent, quam a Deo: annon autem horret animus, cogitare, a Deo optimo, qui est ipsa bonitatis essentia, habuisse Dæmones, ut mali essent? Firmius itaque credimus, ut a Later. iv. Conc. de Sum. Trin. & Fid. Cath. definitum, & simpliciter constituitur, quod... *Diabolus & alii dæmones a Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali*, quod dum ante hujus Concilii tempora a S. Leone M. in Epist. ad Thuribium Asturicensis Episc. fuerat declaratum: *Fides vera, quæ est catholica, omnium creaturarum sive spiritualium, sive corporalium bonam consistit substantiam, & mali nullam esse naturam, quia Deus, qui universalis est conditor, nihil non bonum fecit; unde & diabolus bonus esset, si in eo, quod factus est, permanisset: Sed quia naturali excellentia male usus est, & in veritate non stetit, non in contrarium transiit substantiam, sed a summo bono, cui debuit adherere, descivit: Sicut ipsi, qui talia asserunt, a veris in falsa procurrunt, & naturam in eo arguunt, in quo sponte delinquant, ac pro sua voluntaria peruersitate damnantur, quod utique in ipsis malum erit, & ipsum malum non erit substantia, sed pura substantia.*

II. Neque cum his sentiendum est, qui arbitrati olim sunt, dæmones in primo ipso lux creationis instanti fuisse malos, non natura quidem, sed propriæ voluntatis culpa, quia diabolus ex quo factus est, iustitiam recusavit. Eth enim sententia huic quisquis acquiescit, ait Augustinus l. 11. de Civ. Dei c. 13., non

cum illis Hereticis sapit, Manichæis licet, qui dicunt, diabolum habere naturam mali, opinionem hanc tamen monet D. Thomas, a Magistris tanquam erroneam rationabiliter improbari, quod cum Scripturarum auctoritate pugnet; præterquam quod enim Ies. 14. sub figura Regis Babylonis de diabolo dicitur, quomodo cecidisti lucifer, qui mane oriebaris? & Ezech. 28. sub figura Regis Tyri, In deliciis paradisi Dei fuisti, illud Job 8. in veritate non stetit, ait Augullinus l. 11. de Civ. Dei c. 15., oportet, ut sic accipiamus, quod in veritate fuerit, sed non remanserit: aliqua itaque mora fuit creationem ejus inter, & lapsum: malus propterea in primo suæ creationis instanti non fuit. Ad veritatem hanc confirmandam plurimum facit Bracar. 1. Concilii definitio cap. 7. Si quis dixerit, diabolum non fuisse prius Angelum bonum... anathema sit: ad eandem & multum momenti affert D. Thomæ ratio t. p. q. 63. art. 5. in c., qua probat, non potuisse Angelum in primo ipso suæ creationis instanti inordinato liberi arbitrii usu peccare; alioqui primum hoc ejus peccatum esset Deo ipsi ponendum in culpa; Actio enim, quæ simul incipit, quum primum res est, a causa proficiscitur, a qua res habet, ut sit, quod præter exempla a D. Thoma producta ex communi patet Philosophorum proloquio, qui dat esse, dat consequentia ad esse: A Deo ergo fuisset Angelorum peccatum, si peccare, quum primum creati sunt, potuissent. Quum Deus ergo peccati causa esse nequeat, non potest dici, diabolum in primo instanti creationis suæ fuisse malum. Ejus autem, quod Jo. 8. de diabolo Christus inquit, ille homicida erat ab initio, legitimus sensus est, quem ex Augullino l. 11. de Civ. Dei c. 15. profert ibidem Angelicus, putandum non esse, peccare diabolum ab initio, ex quo creatus est, sed ab initio peccati, quia scilicet nunquam a peccato suo recessit.

III. Progreffi autem ad disquirendum, quo, qui boni natura erant, Angeli peccato facti sint mali, operæ pretium est, cum D. Th. ibid. ar. 2. præmittere, posse aliquem peccato teneri, vel secundum reatum, vel secundum affectum: Si de primo sit sermo, possunt in Dæmonibus omnia peccata esse; quum enim peccatorum omnium futores hominibus, impulsoresque sint, pec-

catorum omnium reata eos obstringi, extra controversiam est: at si de altero, ea solum in malis Angelis peccata esse possunt, quibus eorumdem affectio allici, & capi potest; quare quum eorumdem natura bonorum, quæ sunt corporis propria, nequeat affectu capi, nihil enim nisi ejus, quod naturæ suæ quodammodo est consentaneum, amore ducitur, sola in eos spiritualium bonorum affectio quadrare potest. Verum qui potest in bonorum hujusmodi appetitione peccatum esse? Non aliter, respondet Angelicus, nisi quod horum appetitio ad positam a Superiore regulam non dirigatur, quod superbix est, modum scilicet a Superiore prælitum nolle tenere, eique in eo subdi, in quo debet: Delinquere ergo Angelus primo non potuit, nisi superbiendo. Consequi tamen ejus superbiam & invidia potuit: quid enim hæc, nisi dolor de alieno bono, quo singularem, quam inordinate superbus appetit, excellentiam deprimi putat, aut minui? Mali Angeli superbiam iccirco scribit Angelicus, consecutum esse malum invidiæ; de hominis enim bono doluit, nec non & de divina excellentia, quatenus Deus hominis bono vitur contra voluntatem ipsius diaboli ingloriam suam. Monet tamen, hanc ejus invidiam non pro passione, cuiusmodi est in hominibus, sed pro voluntate sumendam, quæ bono alterius obnititur.

Utrumque veritatis hujus caput ex divinis literis patet, ex eo Job 41. Ipse est Rex super omnes Filios superbis, Tob. 4. Superbiam nunquam in tuo sensu aut in tuo verbo dominari permittas; in ipsa enim initium sumit omnis perditio, 1. ad Tim. 3. Ne in superbiam elatus in judicium incidat diaboli, ei scilicet obnoxius supplicio fiat, cujus sua diabolum superbia reum, fecit, Sap. 2. Invidia diaboli mors introit in orbem terrarum, demum Jo. 7. Ille homicida erat ab initio, quia invidia percitus ab initio, ut explicatum est, peccati sui humanum perdidit genus. Qui velit Patres veritatis hujus apertissimos suffragatores legere, Ambrosium habet in ea Psal. 36. Vidi impium superexaltatum, & Psal. 118. Incepisti superbos... Superbi inique ardeant, Basilium M. in hom., quod Deus non est auctor malorum. Augull. l. 12. de Civ. Dei c. 6. & l. 14. c. 13., Hieronymum super Isai. c. 14., Greg. M. l. 24. Mor. c. 14. An-

Anselmum *de casu diaboli* c. 4., Bernardum *serm.* 66. *super Cant.*, qui primum diaboli peccatum superbiam statuunt, Cyprianum hom. *de invidia*, August. in l. *de lib. arbit.* c. 25., & ep. 48. Greg. M. l. 5. Mor. c. 32. & 33., & Bernardum *serm.* 17. *sup. Cant.* & *serm.* 2. in *oct. Pasche*, qui ad superbiam, qua primum a Deo defecit Diabolus, invidiam adiungunt.

IV. Præter hæc duo peccata, cadere secundum effectum in malos Angelos alia non posse, latius declarat Angelicus ibid. ad 2., non avaritiam proprie dictam. Quid enim hæc, nisi immodicus temporalium rerum, quæ in humanæ vitæ usum veniunt, quæque æstimari pecunia possunt, appetitus? Hunc autem, ut & venerorum, & cibi, locum in mentibus a corporea quavis concretione secretis habere posse, quis dixerit? Num vero ira? Quam sit hæc proprie cum *passione quadam*, seu corporis transmutatione, puta sanguinis fervore &c. conjuncta, sicut & concupiscentia, in Dæmonibus esse non posse, nisi *metaphorice*, perspicuum est. Num demum acidia? Quam hæc sit tristitia quædam tardior remissiotemque hominem faciens ad spiritalem exercitationem propter adiunctum corporis laborem, quis vitium hoc expertibus corporis & materiei mentibus adscripserit, quæ nec laborare possunt, neque defatigari? Patet itaque, scite concludit Angelicus, solam invidiam & superbiam peccata esse *pure spiritualia*, quæ convenire in Dæmones possunt, quemadmodum Augustinus ab eodem laudatus agebat l. 14. de Civ. Dei c. 3. *Angelus non est fornicator, aut ebriosus, neque aliud ejusmodi: est tamen superbus & invidus*. At occurrunt in sacra, humanæque historia nonnulla, quæ postremo dicta videntur infringere, quorum erit tamen infra opportunior dissolutio, quam ad Angelorum naturam ventum fuerit.

V. Cæterum quæ hæc malorum Angelorum superbia, seu quid superbia in ipsi impotenter appetiverunt? Appetivisse malum Angelum Dei similitudinem, in confesso est apud omnes; In diabolum enim quadrare illud *Jes.* 14. *Ascendam in calum, & similis ero Altissimo*, ut & illud *Ezech.* 28. *Elevatum est cor tuum, & dixisti, ego sum*, convenit inter Patres, nec Theologorum ullus est, qui

non probet, quod in l. de qq. Vet. Test. q. 113. scripsit Augustinus: *Elatione inflatus voluit dici Deus*. Absit autem, ut quisquam putet, eo demeritis illum provehctum, ut voluerit Deo æqualis esse; Quemadmodum enim solidissime disserit D. Thomas 1. p. q. 63. art. 3., perfectissima cognitione præditus, quam prava nulla habitudo, præpostera nulla, ut hominibus non raro accidit, turbabat affectio, denotatum plane habebat, atque perceptum, Deum inter, & se infinitum positum intervallum, fieri propterea absolute non posse, ut esset ipse par Deo. Hoc ne vero, si non absolute, appetivit saltem sub conditione, nimirum, si fieri aliqua ratione posset? Tameris Scoto, Vasquezio, aliisque id non videatur absurdum, reque ipsa ad æqualitatem hanc conditioni illigatam aspirasse Dæmonem sentiant, repugnat tamen, & quidem relictissime, D. Thomas, probans, appetitionem hujusmodi a naturali Angeli, ut & cujusque alterius creatæ rei desiderio & amore abhorre; appetunt enim omnia naturaliter sui conservationem, & ab interitu suaspe refugiant: Qui potuisset ergo Angelus Deo æqualis esse, etiam sub conditione, velle, nisi & simul appetivisset desinere, quod jam erat? Quam sint enim essentia rerum, ut communi proloquio fertur, numerorum instar, quibus si aliquid addas vel demas, solvitur species, ut non posset Angelus Deus evadere, nisi Angelus esse desinere, ita nec potuisset, id sub conditione etiam optare, nisi sui interitum expetisset. Secus autem nonnullis ante & post D. Thomam Theologis visum, quod sua eos imaginatio deciperit, quemadmodum ibidem ipse subtiliter animadvertit; ex quo enim homo in altiori gradu esse cupit, quantum ad aliqua accidentalia, quæ augeri possunt, quin subjectum intreat, facile in mentem venit, posse illam & altiore naturæ gradum appetere, ad quem pervenire non posset, nisi esse desinere; Quam ergo coisset Deum Angelo infinite superiorem esse non secundum aliqua accidentalia, sed secundum naturæ gradum, divinam exptere æqualitatem Angelus absolute non potuit, neque etiam sub conditione.

VI. Quam vero Dei similitudinem malus appetivit Angelus? quomodo in ea appetenda peccavit? Variæ de hoc vete-

veterum PP. opiniones, quas tamen D. Thomas ibidem belle conciliat, prænotans, appeti Dei similitudinem posse in iis, in quibus quidpiam *naturæ est Deo assimilari*, culpa autem vacare, imo rectam esse hujus similitudinis appetitionem, modo ordinata sit, seu homo, vel Angelus similitudinem hujusmodi Deo acceptam reterat, aliter posse Dei similitudinem optari quo ad ea in quibus *naturæ quidquam non est Deo assimilari*, ut si quis cælum & terram creare cuperet, quod Dei solius est proprium, in quo sane appetendo peccaret. Hæc prætatus, deliquisse malos Angelos, statuit, quod Dei similes esse, inordinate voluerint, vel ultimum finem suum in naturali beatitudine collocantes, amoremque ab ea, quæ supra naturam, & ex sola Dei gratia est, felicitate advocantes, aut si velit aliquis, appetivisse eos beatitudinem, *quæ datur ex gratia*, seu finem ultimum, iocundo peccasse, quod eam non Dei ope, sed virtute sua obtinere voluerint, quæ duo videntur in idem recidere; alterutro enim modo voluit diabolus perfectam beatitudinem suis habere viribus, quod non nisi Dei est, qui solus a se, & se ipso est beatus. Adnotat, hinc etiam consecutum, ut voluerit diabolus, reliquis omnibus præesse, & dominari, *in quo etiam perverse voluit, Deo assimilari*. Paucis ille complexus est, quidquid Patres de diaboli peccato senserunt, ex quibus ratus est Augustinus, Diabolum nimia potestatis suæ delectatione corruptum ex naturæ propriæ contemplatione ad laudandum diligendumque Auctorem suum *non surrexisse*, sed suum in se ultimum finem locasse, quatenus voluit ipse sibi ad beatam vitam sufficere, Anselmus vero l. 4. *de casu diaboli*, peccasse illum intemperatam ejus, quæ supra naturam est, beatitudinis appetitione, *ad quam pervenisset, si stetisset*, alii demum, divinos sibi honores illum arrogasse, ac voluisse, a creatis rebus summo excipi cultu.

VII. Est & de malorum Angelorum principe inter Patres ac Theologos controversia, cujus meminit D. Thomas ibid. art. 7., ajens, Damascanum l. 2. de fid. orth. c. 4. sensisse, majorem eorum, qui peccaverunt, fuisse terrestri ordini prælatum, ideoque eos, qui ceciderunt, ad inferiorum ordinem pertinuisse, cui opinioni ait præjudicandum non esse,

seu non rejiciendam ut falsam, musto minus, ut alienam a fide; neque enim scripti vel traditi Dei verbi auctoritate, aut theologia demonstratione falsi revinci potest. Probabilius tamen ipse reputat, quod Gregorius M. in hom. de centum ovibus scripsit, malorum, qui peccarunt, principem, Angelorum omnium fuisse summum; deliquerunt enim Angeli primum superbia, quæ de propria excellentia maxime sibi placet; quum ergo superiores Angeli inferioribus fuerint excellentiores, summus autem omnium excellentissimus, probabilis est, opinari, malorum principem fuisse omnium nobilissimum, quod major in eo fuerit ad peccandum impulsus, sive *motivum*. Est posterior hæc inter Theologos ferme communis opinio, ad quam confirmandam testimonia proferre solent Tertulliani l. 2. adv. Marcionem, Auctoris Comment. in Psal. 23. inter D. Hieron. opera, ejusdem Gregorii l. 4. Mor. c. 13., Bernardi in sermon. de Adventu, aliorumque. Addit tamen Angelicus prudentissime, etsi in Angelorum peccato magis spectanda sit ratio, *ex motivo ad peccandum derivata*, præsertim quum non ex aliqua ad peccandum pronitate, sed ex solo libero arbitrio eorum culpa profecta sit, non improbandam tamen ut falsam Damasceni opinionem, quum & in inferiorum Angelorum principe aliquod esse potuerit *motivum ad peccandum*, aliqua nimirum excellentia, unde superbiendi ansam cepit.

VIII. Illud demum vero propius, quod idem Angelicus ibid. art. 8. docet, malorum Angelorum principem aliis peccandi auctorem impulsoremque fuisse, non cogendo quidem, sed quadam velut cohortatione excitando ac inducendo, quod hinc vel maxime patet, quod demones omnes summo illi subduntur, ut ea indicant Christi Math. 25. *Ite maledicti in ignem æternum, qui parati estis diabolo, & Angelis ejus, qui & non semel in Evangelio principes dicitur demoniorum*; quum enim divinæ justitiæ ordo ferat, ut cujus suasioni quis consentit in culpa, et subdatur in poena, ut inquit Petrus ep. 2. c. 2., *a quo quis superatus est, huic servus addictus est*, quod Demones univulsi summo obnoxii sunt, argumentum est, fuisse illos ab eodem ad peccandum illectos. Quid vero si mali Angeli omnes

eodem simul instanti peccarunt? Nihil obest, quin unius culpa aliis potuerit esse causa peccandi; neque enim Angelis ad eligendum, adhortandum, assentiendum temporis mora opus est, ut homini, qui deliberatione opus habet, antequam eligat, ac consentiat, & vocali locatione ad cohortandum, quorum utrumque tempore agitur. Sublato ergo locationis ac deliberationis tempore, quo egent homines, eodem, quo primus Angelus intelligibili idest spiritali, de qua infra, locatione affectionem suam exprellit, instanti, in eam potuerunt alii consentire.

PRÆLECTIO VII.

De malorum Angelorum supplicio.

I. UT bonis Angelis post unum meriti actum sempiternam Deus statim mercedem rependit, ita & malos, ut primo peccarunt, debito statim a Deo affectus supplicio, suadet D. Thomæ ratio, quod non sit videlicet Deus minus in infligendo supplicio iustus, quam in retribuendo præmio; quare ut bonos, statim ad meruerunt, in celestis regni possessionem induxit, ita & in malos animadvertit, mox ut peccarunt. Theologorum plerique propterea in D. Thomæ sententiam eunt, tria scilicet in Angelis sive bonis sive malis distinguenda solum instantia, in quorum primo Deus quum in eis naturam conderet, omnibus gratiam largitus est, in altero boni recto libertatis, & casti, cum quo creati fuerant, amoris usu æternæ sibi felicitatis meritum compararunt, mali contra libertate abutentes, nec in casto Dei amore persistentes, sua ipsi sibi superbia reatum sempiterni supplicii consciverunt, in tertio demum retributa bonis æterna merces, inflicta malis nunquam desitura pœna. Cujusmodi hæc malorum pœna fuerit, cui addicti sunt, docet Apostolorum Princeps ep. 2. c. 2. : *Deus, agens, Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractis in tartarum tradidit cruciandos.* Quid tartari nomine, in quem rudentibus inferni, vel ut græci codices habent, *catenis tenebrarum detracti* mali Angeli traditi sunt cruciandi, apud Petrum veniat, ex perpetua constantique Ecclesiæ traditione patet, de quo non est, cur dicamus, quam provincia hac

egregie nuper desinctus sit Cl. Patuzzi in dissertatione, quam inscripsit *De sede inferni in terris querenda*, tres in partes tributa, in quarum prima monitrosam Swindenii Scriptoris Angli inferni sedem in sole locantis commentum nervose refutat, in altera communem Christianorum Hebræorumque sententiam de *subterranea inferni sede* strenue defendit illustratque, & ad quarti capitis calcem hoc idem Petri testimonium excutienti, tartari nomine designari ab Apostolo probat profundissimum terræ locum, quod non alia sit vocis hujus acceptio apud Græcos omnes Scriptores, Poetas ac Philosophos, ex quibus Homerum laudat in *Iliade*, Hæliodum in *Theogon.*, Platonem in *Phædon* &c. nec non & apud Latinos, ut ex Virgilio, Ovidio, aliisque patere ait, appellatque & Jo. Clericum, qui tom. 1. *Biblioth. selectæ* art. 8. *Vindictum tartarum*, de quo Petrus, de inferiore quidem, sed hujus nostri aeris, loco interpretatum præsertim refutat, quod communi apud Græcos loquendi usu non possit pro aere usurpari tartarus, nec pro eo unquam usurpatus esse legatur.

II. Ex hoc autem, in quam trassant, subterraneo carcere nunquam malos Angelos emittendos, nec futurum unquam supplicii eorum finem, caput fidei est in divino eloquio testatum, & adversus Origenem, qui desituras quandoque eorum pœnas, præponere sensit, ab Ecclesiâ dehnitum in CP. potissimum III. Œcumenica VI. Synodo act. 13., unde pauca hæc recitamus; *Nos vero recte immaculatæque ac pudicæ fidei lacte potati, universa illorum (Origenianorum) tenebrosa dogmata repellentes, vitam illam, quæ post præsentem futura est, credimus permanentem, & immortale supplicium, illam quidem indefinenter exhiberantem laudabilem operum patratores, hoc vero incessanter assequens afflictiones malorum.* De argumento hoc nihil attinet dicere, tum quod illud profligator memoratus Patuzzi in præclaro, omniumque laudibus cumulo opere de futuro impiorum statu, tum quod de eodem satis nobis dixisse videamur in Prælect. de Deo uno Prælect. ult.

III. Et si autem dæmonum complures etiamnum in tartaro seu inferno torqueri, dubitari citra fidei injuriam nequeat, non omnes tamen statim a lapu illuc retutu.

retrufos, fed quofdam caliginofos huic aeri veluti carceri ante extremam mundi diem mancipatos, poft eam in tartarum exin mittendos, ubi redemptio nulla, Auguftini fententia eft l. 3. de Gen. ad lit. c. 10. *Aer ifte caliginofus eft quafi carcer demonibus ufque ad iudicii diem*, quam & indicavit l. 4. in Num. q. 29. ajens: *In comparatione caeli fuperioris, ubi Sanctorum demeratio eft Angelorum, peccantes Angelos in hujus aeris detruftos caliginem Scriptura dicit, tanquam carceribus inferi puniendos referuari*. Hanc Auguftini fententiam D. Thomas 1. p. q. 64. art. 4. non probat folum, fed & illuftrat, aptiffimam rationem reddens, cur multos Deus eo loco conclufit. Angeli natura fua, ait, medii funt Deum inter & homines, divinae autem providentiae leges ferunt, ut inferiorum bonum per fuperiora procuretur: & hominum ergo per Angelos. At hominum bonum ex Dei providentia procuratur, & directe, dum quis ad bonum excitatur, & a malo retrahitur, & indirecte, dum adverfarii oppugnatione exercetur. Procurari directe hominum bonum per malos Angelos, quorum eft confumata malicia, femperque ad fallendos pervertendosque mortales ierenta voluntas, cordatus ne fufpicabitur quidem: Si quid ergo conferre ad hominum bonum poffunt, nonnifi indirecte faciant, oppugnando fcilicet, & ad malum nunquam non pelliciendo, ut dum eorum fuafionibus, ac incitamento ftrenue refiftunt homines, meriti inde fibi fegetem parent. Ut ergo fapientiffime Deus per fanctos Angelos bonum hominum directe promovet, ita decuit, indirectam ejufdem boni curationem per malos Angelos fieri, ne totaliter per peccatum ab utilitate naturalis ordinis exciderent, feu ne fua illi culpa prorfus efflent huic mundo inutiles & perniciofi. Hinc duos debui demonibus locos ad pendendos divinae iuftitiae poenas, docet Angelicus, alterum ratione fua culpa, infernum fcilicet, alteram ratione exercitationis humane, aerem nempe caliginofum. Quo ufque tamen eorum erit in hoc aere mora? Ufque ad feculi confumptionem; quoniam enim eo ufque duratura fit humane falutis procuratio, eo pariter ufque protendi, decet & bonorum Angelorum reinitierium, & demonum oppugnationem; quare & ufque ad iudicii diem bo-

ni Angeli ad nos mittuntur, & demones in hoc aere caliginofos funt ad noftrum exercitium, non omnes tamen; Etiam nunc enim aliqui in inferno funt ad torquendum eos, quos ad malum induxerunt, ut & aliqui boni Angeli funt cum animabus fanctis in caelo: poft iudicii tamen diem omnes mali tam homines, quam Angeli in inferno, boni vero in caelo erunt. Haec ille, quibus ad illuftrandam Auguftini opinionem nihil magis appofitum, nihilque rectius excogitatum: At non tunc eft Auguftini fententia plane certa, nec recepta communiter, ita collata ad eam exponendam ratio fuadet quidem, fed non convincit, efficitque folum, multum in Auguftini opinione probabilioris efle, verique fimilitudinis, necnon & declarat, qua D. Thomas adverfus Auguftinum reverentia eflet, quantique Auguftini dicta penderet; nam ad hoc ejus teftimonium explicandum quartum quaestionis hujus articulum dedita opera poffuit.

IV. Quoniam vero ex Auguftini opinione videbatur inferri poffe, malos Angelos in aere ifto caliginofos non pati, non enim ibi ignis, qui paratus eft diabolo, & Angelis ejus, meliorem propterea eorum conditionem, quam carcerarium, qui in infernum contrahi funt, ut & impiorum hominum in tartaro cruciatorum, quorum forte levior culpa, quam malorum fpirituum per caliginofum hunc aerem vagantium, ut abfurdum hoc a Magiftri fui opinione amoliat, eorum primo commentum improbat ceu erroneum, & Apoftoli fententiae repugnans; qui tam demonum, quam malorum hominum poenam, quam fenfus dicunt, necnon & Sanctorum beatitudinem ad iudicii diem ufque differri, opinati funt, exin aliorum, qui impios homines quidem ftatim ab obitu in tartareum carcerem condi poena fenfus cruciandos, affirmant, eadem tamen ex cruciari demones, nifi poft iudicii diem, negant, quod fit idem de impiis hominibus ac de malis Angelis ferendum iudicium, ut idem fertur de fanctis animabus, ac bonis Angelis. Poftremo & qui in caliginofos hoc aere funt, Demones perinde pati demonftrat, ac fi in tartarum dati efflent, ibique conftituti; Ut enim, caeleftis licet locus ad Sanctorum Angelorum pertineat gloriam, nihil tamen ex eorum gloria decedit, quum ad nos veniunt, quia locum

cum illum suum esse, considerant, haud secus, ut dicimus, Episcopi honorem non minui, dum alii non sedes in cathedra. Dæmonum iccirco non minuitur pœna, etsi, dum in obscuro hoc aere versantur, gehennæ igni actu non alligantur, quod deberi sibi alligationem illam probe sciant; quare Glossa ordinaria in illud Jac. 3., *inflammam totam &c.* ait: *Portant Dæmones secum gehennæ ignem, quocumque vadant.* Quid vero, si Lucæ 8. Dominum rogasse leguntur, ne eos *mitteret in abyssum*? An quod gravius se ibi tortum iri putarent, si illo contruderentur? Hoc petierunt, ait Angelicus, quod gravis pœnæ loco ducerent, e loco pelli, in quo nocere hominibus possunt, ideoque Math. 8. legimus: *Deprecabantur eum, ne expelleret eos extra regionem.*

V. Non est loci hujus, agere de tartarei, quo malos Angelos cruciari, certum est, ignis natura, nec de miro, vero rationem, modo, quo ignis ille divinæ potentiae ac iustitiae minister spiritus nequam exagitat, ac torquet; nam nec D. Thomas hoc loco in huiusmodi quaestiones inquirat, sed utramque ad Summæ finem revocet. In eius propterea vestigiis stantes duo nunc damnationis malorum Angelorum adjuncta versabimur, de quibus ille in laudata 1. p. quaestione ar. 1. & 2., & quæst. 16. de malo ar. 5. & 6. copiose, mentis scilicet tenebras, & pertinaciam voluntatis. Quid de caligine, quæ in Dæmonum mentibus effusa est, sentiendum, ut solide recteque decernamus, ab Angelici doctrinæ secedendum non est, qui duplex in Angelis cognitionis genus distinguit, aliam, quæ solo naturæ lumine patitur, aliam, quæ non nisi addito gratiæ auxilio obtineri a quoquam potest. Hanc rursus partitur in speculatricem tantum, qua Angelo vel homini arcana Dei, quæ supra naturam sunt, nota fiunt, atque percepta, aliam, quam affectivam vocant, quæ Dei amore excitat accenditque, & proprie ad donum sapientiae pertinet. Naturali cognitione mali Angeli neque privati sunt, nec privati. Illorum enim naturam necessario consequitur, de qua nihil naturale detrahi potest, quippe quæ simplex est, quin intereat. Quid ergo si homo reus, cujus est ex multis membris coagmentatum corpus, Indici sententia manu, pede, aut lingua, quandoque mul-

stat? Nullius naturalis boni imminutione puniri potuit malus Angelus, quod sit ejus natura simplex & partium expert. Menti propterea ejus quo ad naturalem veri cognitionem non sunt obductæ tenebrae, nec Theologorum ullus est, qui non probet, quod Auctor libr. de Div. Nomin. scripsit, *naturalia scilicet in Dæmonibus mansisse integra ac splendidissima*, penetrare eos iccirco acutissime ad omnia, quæ naturali eorumdem cognitioni subfunt, nec in cognitionem huiusmodi cadere ignorantem posse, aut errorem. Quid vero de ea, quæ supra naturam est, speculatrice cognitione sciendum? Non est hæc Dæmonibus prorsus adempta, sed imminuta, nam verissime scripsit Augustinus 1. 9. de Civ. Dei c. 25. *De huiusmodi secretis divinis tantum eis revelatur, quantum oportet, vel mediantribus Angelis, vel per aliqua temporalia divina virtutis effecta, non autem sicut ipsi Sanctis Angelis, quibus plura, & clarior revelantur in Verbo.* Ceterum ea, quæ affectiva dicitur, nondati penitus sunt miseri, sicut & charitate.

VI. Paulo major de pervicacia voluntatis dæmonum difficultas. Pervulgatissimum enim, posuisse Origenem 1. t. Periar. c. 6., creatam quamlibet voluntatem, quippe sui juris & liberam, declinare ad bonum & ad malum semper pro libito posse, præter solius Christi animam, cujus cum Verbo conjunctio immobilis ei adfert in bono stabilitatem. At falsa hæc positio efficit, ut jam vera non sit Sanctorum Angelorum & hominum, neque solida beatitudo, demonstrat D. Thomas, quod veræ beatitudinis natura ferat, ut ejus sit sempiterna stabilitas, quapropter in sacris literis *vita æterna* dicitur: ostendit etiam, pugnare illam cum divini eloquii auctoritate, nam ibi non semel legitur, *missum iri dæmones, hominesque impios in ignem æternum, in supplicium æternum, in combustionem æternam*, iturcs autem iustos in *vitam æternam*, concluditque, repudiandam hanc Origenis positionem, *tantum erroneam, firmiterque credendum, ita bonorum Angelorum confirmatam in bono voluntatem, ut jam peccare non possint, malorum contra ita obfirmatam in malo, ut jam resilire a malo, ac ad Deum converti nequeant.* Unde autem oblationis hujus petenda ratio? Silent antiqui Patres, nec, qui reddita a D. Thoma fastidientes, alias

R

ex-

excogitarunt, recentiores Theologi quidpiam protulerunt gravis & solidi, quod facere possit intellectui satis. D. Thomæ rationem in medium afferemus, licebit per nos cuique, secus opinari, si quid forte melius occurrerit.

VII. Ait ille q. 16. de malo ar. 5., liberum arbitrium tunc mutari, quum desinit quis velle, quod volebat, aut, quod non ante volebat, velle incipit, qui diversus agendi modus non est in liberi arbitrii natura positus, quum sit divina voluntas perfectissime libera, neque tamen ullo modo mutabilis, sed libero arbitrio advenit, acciditque *secundum conditionem naturæ mutabilis*, seu ut ejus est, cujus est mutationi obnoxia natura; nam ut infacultatis videndi natura insitum non est, ut eadem res visui objecta non eodem modo videatur, sed interdum id evenit, quod non sit atque dispositus videns, sed ejus quandoque puri, quandoque turbati oculi, ita arbitrii diversæ volentis mutabilitas non ab ejus natura, sed aliunde petenda, ex quo nimirum mutabilis naturæ arbitrium est. In his nam quidquam ambiguum, nec usquequaque exploratum? Pergit: Mutationis arbitrii nostri, cujus nos ipsi nobis testes, conficique intimescimus, quæ causa? Interior alia, altera exterior: interior, vel intellectus, quem voluntas sequitur, diversæ cognitio, ut quum nosse incipimus, quod nesciebamus, vel appetivimus ipse, quem *passio*, seu affectio, aut habiudo ita agit, ut in aliquid ceu sibi bonum & consensaneum tendat, quod, quum animi commotio refecerit, aut interitus fuerit habitus, nec bonum, nec congruensesse, perspicitur; exterior, quæ nec alia est, nec esse potest præter Deum, ut alibi demonstratum, puta, quum ille, qui ut soles voluntatis nostræ auctor est, ita solus ejusdem Dominus, eam de malo ad bonum gratia sua traucit, sicut Prov. 21. scriptum est: *Cor Regis in manu Domini: ad quodcumque voluerit, inclinabit illud.* Et in his addubitare num quispiam potest?

Ab harum autem causarum nulla mutari voluntatem Angeli posse *post electionem*, seu ut se se libere ad bonum vel malum applicuit, probat Angelicus, ab eorundem intellectu initium ducens, quod in eis videlicet, quæ ad eorum naturæ ordinem pertinent, sint Angeli immobiles, quum actu jam notum omnia, quæ scite naturaliter

possunt. Ut enim nos principia prima naturaliter novimus, ex quibus ad percipiendas conclusiones ratiocinando procedimus, ita Angeli & principia, & conclusiones omnes, quarum eis est cognitio naturalis, suapte perspicunt; neque enim ex principijs conclusiones ratiocinando exprimunt eliciuntque, sed eas in principiis ipsis sibi naturaliter notis aperte vident; hincque, ut nos in primis principiis, quæ naturaliter perspecta habemus, firmitissime adheremus, ita Angeli mens in iis omnibusque naturaliter novit, immobilis est. Quoniam vero voluntatis est ad intellectum proportio, Angelorum voluntatem in iis, quæ ad naturæ eorum ordinem spectant, immutabilem esse, consequitur. Una hæc in eis mutatio esse posse videtur, ut scilicet de naturæ suæ gradu moveantur in id, quod supra naturam est, *se convertendo vel avertendo*, sen ipsi se suaque omnia ad auctorem gratiæ Deum referant ceu ad ultimum finem, vel hoc prætermittant, contemptuque Deo ipsi sibi velint finis ultimus esse, *hocque revera factum est, primum quidem in Angelis bonis, secundum in malis.* Quid porro? Ut elegerunt, jam non est mutationi locus, sed in aversione vel conversione ad summum bonum immobiliter perstant. Cur vero? Quidquid alicui advenit, *advenit ei secundum modum naturæ suæ*: Si ergo Angelorum naturæ est, nunquam non adhærescere ad illud, quod elegerunt, *consequens est*, ut in rato atque certo boni, quod supra naturam est, dilecti, aut contemptu immutabiles perseverent.

Neque post primam electionem ab exteriori causa, Deo nempe, potest voluntatis eorum mutatio esse; jam enim absoluta eorum via, jam terminum attingunt; quare divinæ Sapientiæ non est, novam in dæmonibus gratiam infundere, *qua revocentur a malo propriæ aversionis, in qua immobiliter perseverant.* Quid si diversæ libere eligunt? In omnibus tamen peccant, quod a prima ista electione, ad quam se se libere admoveant, velut a radice in omnes eorum actiones velut in furculos malitia derivetur, seu ipsi ad finem, quem sibi peccando præstiterant, omnia omnino referant, sicut Sanctorum Angelorum contra recta est omnis actio, quod ad primam illam electionem, qua ad Deum gratiæ & gloriæ auctorem ceu finem ultimum se converterant, velut ad regulam directâ sit.

Ad-

Abſoluta quidem potentia poteſt a Deo prava Dæmonum voluntas converti ad bonum, eorumque contumacia frangi; *ordinaria* tamen, ut loquuntur, negat D. Th. id poſſe fieri, quod hac nihilefficiat Deus, niſi quod ordini congruit, quem ſapientia ſua conſtituit, ut nec divina ſapientia, quæ fortiter ac ſuaviter diſponit omnia, alio creatas res ordine temperat ac adminiſtrat, quam qui eſt naturæ earumdem conſentaneus; quare quum naturæ Angelorum ſit, ad illud, quod certo iudicio primum elegerunt, bonum aut malum, immobiler adhæreſcere, ut divinam non deceat ſapientiam, bonorum aut malorum Angelorum, ut de ultimo ſive ſuo decreverunt, voluntatem immutare, ita nec poteſt mutatio hæc ordinaria Dei pollentia fieri. Haſtenus ex D. Thoma.

Hanc voluntatis Dæmonum obſtinationis in malo redditam ab eo rationem non deſunt, qui arroſant, & paulo liberius carpaunt, minus ſcite tamen, & inconſulto; aut ignorant enim, aut ſe ignorare, diſſimulant, ipſum ſibi D. Thomam ibidem, quæcumque excogitari adverſus eam poſſunt, argumenta propoſuiſſe, ac reſtaſſe, ſcilicet, nec non celeberrimum ejus Interpretem Cajetanum, quidquid a ſubtiliſſimis Seoto, Durando, & Gregorio ad eam inſirmandam collatum fuerat, ſatis retuliſſe ac enervaiſſe. Quid novi habent Recentiores aliqui, quod obſciant, quum D. Thomas ibidem uno & viginti, quæ ſibi oppoſuit, argumentis complexus ſit, quidquid ab auctoritate vel a ratione promtum iaciere difficultatem poterat? Quidquam ne etiam ab iis, quos mox appellavimus, acutiſſimis doctriæ D. Thomæ adverſariis diſſimulatum, relictumque de induſtria, ut adverſus hanc D. Th. rationem a poſterioribus torqueretur? At ſineudum, abundare quemlibet in ſuo ſenſu.

PRÆLECTIO VIII.

De Angelorum natura.

I. Perſecuti huc uſque ſumus Angelorum, ut ajunt, exiſtentiam, ejusque adjuncta: ad eorumdem naturam certo ordine jam deducendus ſermo; ſciſcunt enim Philoſophi, diſquirendum prius, an res ſit, deinde quid ſit. Erit autem hæc in eorum naturam inquiſitio in varias prælectiones tribuenda, ac primo inveſtiganda,

ſintne Angeli corporei, an ſpirituales, ſecundo, an ſuapte immortales nec diſſolubiles, demum de eorum intellectu ac voluntate, cognitione & amore diſſerendum. Sunt enim intellectus & voluntates naturales intelligentis ſubſtantie, quam mentem dicimus, proprietates. Prius autem, quam quæ noſtra ſit de priore quaſitione ſententia, aperiamus, operæ pretium ducimus, cum D. Thoma præmittere, ſive incorporei ſint Angeli, ſive corporei, non admodum ad catholicæ fidei doctrinam referre, quum 21. de Civ. Dei c. 10 ſcribat Auguſt. *eſſe quædam etiam Dæmonibus corpora, ſicut doctos hominibus viſum eſt, ex aere iſto cræſſo & humido, cujus impuſſus flante vento ſentitur: ſi autem quiſquam nulla habere dæmones corpora ſerere, non eſt laborandum de hac re, aut operæſa inquiſitione, aut contentioſa diſputatione certandum.* Ad veritatis tamen inquiſitionem non abs re eſt, denotatum habere, quid de corporeo, & incorporeo, quid de dæmonibus Veteres ſenſerint. Qui res ſcrutari primum caperunt, nil niſi corporeum eſſe, putarunt, ut de primis Naturalibus Ariſtoteles l. 4. Phil. ſcribit, ex quorum opinione derivatus Manichæorum error, qui & Deum ipſum lucem quandam corpoream poſuerunt. Stulta autem hæc antiquorum opinio inde orta, quod phantaſiam non valebant intellectu tranſcendere; nam quidpiam incorporeum eſſe, ex ipſa intellectus actione conſicitur, quæ corporis alicujus operatio eſſe nequit, ut probatur l. 3. de anima, probantque poſitiſſimum, quotquot ſpiritualem animi noſtri naturam hodie adverſus materialistas demonſtrant. Hac repudiata opinione, ſtatuerunt alii, quidquam incorporeum eſſe, nihil tamen hujuſmodi, quod non ſit corpori junctum, quare & Deum ipſum animam mundi poſuerunt, ut de Varrone reſert l. 7. de Civ. Dei c. 6. Auguſtinus. Verum & hæc, quam alibi jam reſutavimus, opinione rejecta, Plato & Ariſtoteles, ſubſtantias aliquas incorporeas ſtatuerunt quarum alie tamen eſſent corporibus ſociatæ, alie a corporibus abſolutæ: Poſterioris generis duas Plato conſtituit, ſummam ſcilicet totius univerſitatis parentem Deum in *ſupremo gradu*, poſt hunc mentem, ſeu paternum intellectum, in quo rerum omnium rationes, ſeu ideæ inerant: prioris autem generis multas aditroxit, alias cæleſtibus corporibus copulatas, quas *Deos* vocabat,

alias aereis, quas *Dæmonas*, alias crassioribus, aequis nimirum & terrestribus, *quæ sunt animæ hominum, aliorumque animantium*. Celebris propterea apud Platonicos animalium, in quibus est & hominis animas, divisio, de qua l. 8. de Civ. Dei Augustinus, in *Deos, dæmonas, & homines*. Quid vero Aristoteles? Et cum Magistro suo Platone consenserit, corporis omnino expertem Deum, cælestia item corpora animata, ab eo tamen discessit; nam & dæmonas esse negavit, & spirituales plures substantias infra Deum admisit, quarum nulla esset cum corporibus naturalis consociatio. Hinc effectum, ut pro Scholarum, in quibus eruditi fuerant, varietate, veteres Ecclesiæ Patres in varias de Angelorum natura sententias distractos esse, legamus, aliosque Platoni addictos nullum adituisse Angelum, cui suum non esset æthereum, aut æreum corpus, alios cum Aristotele tradidisse, solos eos esse a cunctis generis corpore. Hæc ex D. Th. q. præsertim 106. de malo ar. 1. perstringere non piguit, quod sint illa dicendis nonnihil locis allatura.

II. Quæ jam nostra de Angelorum natura persuasio? Quæ jam est Theologorum omnium, vero scilicet propius esse, magisque rationi consentaneum, Angelos omnes prorsus incorporeos. Veritatem hanc autem etiam nobis firmissime persuasam referre inter christianæ doctrinæ capita non audeamus, contra ac nonnulli paulo facilius præstant; ne hac enim facilitate simus, facit D. Thomæ theologi summi auctoritas, qui nunquam hoc caput in fidei dogmatis habuit, necnon gravissimi ejus discipuli Cano monitum, qui l. 5., qui est de *Concil. auctoritate* c. 5. exemplum ponens eorum, quæ ad fidem non pertinent, sen certa non sunt Catholicæ Ecclesiæ judicia, etiam definita a Conciliis Œcumenicis videantur, ait: „Quod in cap. *Firmiter* de Summa Trin. dicitur, „Angelos esse incorporeos, id non fidei decretum est, quum post Decretalem illam nonnulli & Philosophi, & Theologi, falso quidem, sed citra hæreseos notam contrarium asseruerint. At enim, ut explicaret Synodus id, quod fides catholica tenet, Deum esse Creatorem omnium *visibilem, & invisibilem*, adiecit *corporalem, & incorporealem*, quas particulas non definiendi, sed exponendi gratia adiectas fuisse, constat. Ac quem-

„admodum Concilium fumsit id, quod & verum, & longe, longeque plurimum probabile erat, Angelos ut invisibiles, ita & incorporeos esse, sic forte, & illud accepit, Angelos & mundum simul esse congenitos. Non enim eo tempore hoc agebatur. . . . Nec ego tamen is sum, qui opinionem hanc in præsentiarum tueri velim. Non enim dubito, eam hoc sane tempore, temere, & inconsiderate, ne quid præterea dicam, defendi. “ Hæc acerrimi iudicii homo, qui l. 12. c. x. inter propositionis temerariæ exempla ponit, asserere „Angelum non esse simul cum mundo corporeo creatum, aut ipsam etiam non esse incorpoream, cujus a- triusque rei contrarium Concilium Lateranense sub Innoc. 111. nos docuit. “ Solutos itaque a corpore Angelos, non inter Ecclesiæ, sed inter Scholæ decreta censendum, quibus refragari, insigni temeritate non vacat, inquam, ut ait idem egregius Scriptor, quoniam hæresim appendix est, a fidei iudiciis animadvertendum.

III. Constans hoc autem Scholæ decretum D. Thomas non constabiliat, ex nonnullis primum divini eloquii testimoniis argumentatur, 1. quidem: Nihil, quod ex anima & corpore conagementum naturaliter sit, appellari spiritus absolute potest, nam Jel. 31. legitur, *Egyptius homo & non Deus, & equi ejus caro, & non spiritus*, quo in loco, ut ab Deo homo secerneretur, longeque removeretur, ita a spiritu caro; quum ergo Angelos, sive bonos sive malos sacre literæ spiritus non semel vocent, ut Psal. 104. *Qui facis Angelos suos spiritus*, ad Heb. 1. *Omnes sunt administratorii spiritus*, & Matth. 12. *Quum immundus spiritus exierit ab homine . . . vadit & assumit alios septem spiritus nequiores se, item alibi sæpe, corporis expertes sunt Angeli; alioqui spiritus absolute dici non possent. 2. Quum Christus Matth. 5. Dæmonem interrogasset, quod tibi nomen est? respondit legio, multi enim sumus. Quot vero definite? Legio, auctore Hieron. in hunc Matth. locum, quod & ex Historicis patet, qui de Romanarum legionum numero scripserunt, sex millia sexcentos sexaginta sex continet. Qui fieri autem posuisset, ut in unius hominis corpore tot Dæmones habitarent, si corporei vere fuissent? Quid, si aerea eo-*

eorum corpora, ut Platonis visum est? Etsi dilatare illa, ac contrahi facilius possunt, non possunt tamen non extensa esse, locumque non occupare. Non potuit ergo tantæ dæmonum multitudini in unius hominis corpore locus esse, si quisque eorum suum habuit corpus, etsi æreum.

IV. Conferet & e ratione ad veritatis hujus confirmationem argumenta, ac illud primo, quod Prælest. 11., quum existere Angelos adversus Saduceos probaremus, versavimus, ex hujus universi perfectionis peritum, quæ integra & sula numeris absoluta non esset, si hoc, qui cæteroqui esse potest, & convenientissimus est, mentium a corpore prorsus absolutarum gradu caretet. Alterum vero, quod sic iniriui potest: Aut Angeli solo intellectu, ac voluntate pollent, aut præter hæc facultates statuenda in eis est alia, quemadmodum opinati sunt Platonici, qui Dæmones *animo passivos*, sive sentiendi capaces posuerunt. Si primum: frustra ergo cum corporibus sociantur; intelligendi enim volendique actus a corpore suaspe non pendet, perficique sine corpore possunt; quum ergo a Deo & a natura nihil frustra fieri, apud Philosophos ac Theologos axiomatis loco sit, perperam Angeli habere corpora naturaliter sibi juncta, finguntur. Si alterum, haud minus absurde corporei esse, aut cum corporibus naturaliter copulari putantur; Jam enim non erunt eorum æthereæ, aut æreæ, quemadmodum Platonici rati sunt, sed crassæ, terrestres, & ex variis, ut hominum cæterorumque brutorum animantium, concreta corpora, quod nemini Philosophorum hætenus in mentem venit; nam si intelligere & velle non solum, sed & sentire, creduntur, sunt eorum, oportet, organica corpora, seu ita conformata, ut sentiendi facultatum actus exerceri per certa organa possint. Compingi ne vero ex æthere, & ære, simplicibus, homogeneis, ut communiter Philosophi statuunt, & uniusmodi corporibus organicum quid potest, cujus diversæ rationis partes sint actionum natura sua dissimilium instrumenta? Sat est, hominem contemplari, & cætera, in quibus inest sentiendi vis, ut statim pateat, organicum, in quo non est quidem, ut ait Cicero in Tusc., sensus ullus, sed viz quasi quædam sunt ad oculos, ad aures, ad nares a sede animi perforatæ, corpus oportere, ut ex elementis permixtum sit apta proportionem substantiæ ac temperatis

cum debita caloris, frigoris, mollitiæ, duritiæ, aliorumque hujusmodi effectuum temperatione; Si nihil horum ergo congruere in æthereæ aut æreæ corpora potest, si non alia sunt, aut esse possunt, ut Platonici constitutum est, Angelorum, quam ex æthere, aut ære compacta corpora, præpositæ creduntur corporei, quod sint *animo passivi*.

V. Suffragari tamen videtur opinioni huic & divini verbi & veterum Ecclesiæ Magistrorum auctoritas, nec non ipsa naturæ ratio; nam Angelos in loco esse, locum mutare, quæ nonnisi corporis sunt, ira, tristitia, aliisque ejusmodi tangi, quæ in sola corporea cadunt, quin & corporea quædam edere, quæ pernici solo corpore posse exploratissimum est, quoties in sacris literis occurrunt? *Angeli eorum*, ait Matth. 18. Christus, *in calis semper vident faciem Patris mei, qui in calis est. Volavit ad me unus de Seraphim*, ait Jesajas c. 6. &c. Omnium tamen maxime decretorum, quod Gen. 6. legimus, *Filios Dei, seu Angelos*, ut Græci codices habent, filiarum hominum forma captos, & ad easdem ingressos sustulisse ex iis liberos, quos Scriptura vocat *potentes a saculo viros famosos*; seu *Nephelim*, quos Gigantes interpretantur. Corporeos item esse Angelos, quor ex Græcis Latinisque Patribus olim persuasum? In hac sententia fuisse sentur Justinas M. in Dial. cum Tryph., Clemens Alex. l. 8. Strom., Orig. in Periarth., Cyrillus Alex. l. 9. in Jo., Cassianus coll. 7. c. 13., Damasc. l. 2. de fid. orth., Ansthor lib. de div. nomin. inter Græcos; inter Latinos autem Tertul., Hilarius comment. in Math. c. 5., Augustinus sæpe, & Gregorius M. In hanc porro sententiam solida impulsu ratione credendi sunt; quidni enim corporei vere putentur Angeli, quos corporeis rebus bene, vel maleactis, pervulgatum? Fugatum jecore piscis super prunas posito Almodeum, ne Saræ ejusque viro Tobiz, juniori, infestus esset, in l. Tobiz, coercitum spiritum, quum David cirrhæ luderet, ne Saullem divexaret, non semel in 1. Reg. l. legimus: vere torqueri in tartaro Dæmones corporeo igne, ratum fixumque Theologis: advocari eos demum, allici, ac delectari cibis, carum nido, suffimento, carminibus &c. scribant Augustinus, aliique: Corporei sint ergo, oportet, quibus corporea aut molesta sunt, aut jucunda.

VI.

VI. Est apud D. Thomam variis in locis facilis atque brevis horum omnium dissolutio. Opusc. 15. c. 18. respondet, *metaphorice & figurate* sumendum, quidquid de Angelorum loco, motu, figura, linearum, animique perturbacionibus sacris in literis traditur, quemadmodum quom & hæc de summo ac purissimo Deo ibidem leguntur, nemo nisi illesus ea vere & proprie, non autem mystice & per allegoriam interpretabitur. Sunt ergo in cælis aut alibi Angeli modo non corporum proprio, quæ suis dimensionibus locum occupant, habentque ad locum proportionem, sed quodam contactu virtutis, quo, ut Damascenus ait, cuius jam est apud Theologos receptissimum estatum, *illic sunt, ubi operantur*; quare, ut Gregorio Nyssano acutissime animadversum, minus proprie, minusque recte loquuntur, qui Angelos ajunt, *in loco esse*, quum alicubi potius agere, quam esse dicendi sint. Quia vero alicui eadem ratione convenit moveri, locumque mutare, qui in loco esse, hinc consequi docet Angelicus, motum Angelorum, de quo non semel in sacris literis, si ad corporeum referatur locum, a quo scilicet vel recedere, vel ad quem accedere dicantur Angeli, successionem denotare contactus virtutis, quem ab uno ad aliam transferunt locum, quum heic e. c. agere desinunt, & agere illic incipiunt. Quas etiam Angelis Scriptura tribuit, corporeas formas non proprie, sed allegorice intelligendas, ibidem monet; nam, ut scite inquit Auctor l. de cælesti Hierarch., *quia non est possibile nostra menti ad immaterialem illam sursum excitari celestium hierarchiarum imitationem atque contemplationem, nisi secundum se materiali manuactione utatur, sicut & de ipso Domino multa corporalia in Scripturis per quandam similitudinem dicuntur*. Ad explicandum autem, quod de Angelorum ira, tristitia, aliisque hujusmodi, quæ temper corpoream aliquam transmutationem adjunctam habent, affectionibus in divino eloquio legimus, illud adhibet notissimum August. l. 9. de Civ. Dei: *Sancti Angeli sine ira puniunt, quos accipiunt æterna Dei lege puniendos, miseri sine miserie compassione judicant, periclitantibus, & eis quos diligunt, absque timore opitulantur, & tamen istarum passionum nomina consuetudinem, locutionis humane in eos usurpant, propter quandam operum similitu-*

dinem, non propter affectionum infirmitatem.

Ad illud demum, quod ex Gen. 6. opponitur, ipsa D. Th. verba reponere lubet, qui l. p. q. 51. ar. 3. ad 6. hæc habet: „Sicut Augustinus dicit 15. de Civ. Dei c. 23., *multi se expertos, vel ab expertis audisse, confirmant, Sylvanos & Faunos, quos vulgus incubos vocat, im- probos sepe extitisse mulieribus. . . . unde hoc negat, impudentia videtur.* „Sed Angeli Sancti nullo modo sic labi ante diluvium potuerunt; Unde per Filios Dei intelliguntur Filii Seth, qui boni erant: *Filias autem hominum nominat Scriptura eas, quæ nate erant de stirpe Cain.* Neque mirandum est, quod de eis gigantes nasci potuerunt, neque enim omnes gigantes fuerunt, sed multo plures ante diluvium, quam post. Si tamen ex coitu demonum aliqui interdum nascuntur, hoc non est per semen ab eis decissum, aut a corporibus assumptis, sed per semen alicujus hominis ad hoc acceptum. . . sicut & aliarum rerum semina assumunt ad aliquarum rerum generationem, ut Augustinus dicit l. 3. de Trin. c. 8. & 9., ut ille, qui nascitur, non sit Filius demonis, sed illius hominis, cujus est semen acceptum. „Non est, cur in hoc D. Thomæ responsum, quod miram ejus sapientiam prodit, & singulare exponendam, qualescunque illæ sint, Augustini opinionum studium, animadvertamus: notandum solum, hoc argumento plus effici, quam Adversarii velint, terra scilicet, crassia, atque mixta esse Angelorum corpora, non æthereæ aut aereæ; neminem enim putamus dissensurum, priora solum ad gignendum, suscipiendamque prolem apta, posteriora prorsus inepta.

VII. In exponendis antiquis Patribus laudabilem recentiores Theologi operam ponunt, ajuntque, quom Angelos corporeos esse scripserunt, vel de corporibus locutos, quæ ab Angelis assumpta quandoque, in divinis literis traditur, vel corporis nomine finitam, compositam, ac mutabilem denotasse substantiam, quam interpretationem mutuari ab D. Th. sunt, qui cum in Summa theol., tum in questionibus disputatis primus eam adhibuit. Ipse tamen ait, non esse, cur eorum, qui ex Græcis laudantur, auctoritas a communi nos sententia deducat, quod quom essent

essent ii Platoniorum disciplina subacti, quam de æthereis aut æreis Angelorum corporibus animo imbibebant, Platonis opinionem scripto prodiderint. Tertullianum non moramur, quod ei vitio detur, quod non Angelos solum, sed & humanum animum corporeum esse, & ex trahere fieri, opinatus sit, quin & vehementi suspitione laborat, a qua tamen expurgare illum, nonnulli nituntur, de præformato Antropomorphitarum errore. In Hilarii verba excogitata primum a D. Thoma, exin a recentioribus Theologis usurpata interpretatio cadit, aliam, quam quæ Philosophis ac Theologis communiter, ei notionem fuisse *incorporei ac corporei*, naturamque incircumscriptam, immensam, immutabilem appellasse *incorpoream*, alia vero quæcunque, quætorum finita, mutabilis, & vel phitice, vel metaphisice composita natura, *corporea*. Hæc si germana sit corporei & incorporei idea, quis dubitet, quin Deus solus incorporeus sit, cætera quævis corpora, ut Hilarius scripsit? Longe aliam tamen in hominum animis incidere corporei, incorporeique notionem, non est, cur probemus. Gregorius M., qui Angelum *rationale animal* dixit, *metaphorice* locutum respondet Angelicus *propter similitudinem rationis*, quod nimirum ratione seu mente polleat, perinde ac homo, qui rationale animal dicitur, vereque est. Unus reliquus est Augustinus, cuius quum D. Th. maxime semper fecerit auctoritatem, ad ejus dicta hoc responsum apponit, quo Card. Norisius in Augustini vindiciis exinde usus Annatum retulit Augulino liberis obloquentem, in variis scilicet suorum operum locis de argumento hoc locutum Augustinum *non asserendo*, live non asseveranter & definite, sed ad Platoniorum mentem, qui ponebant, esse quædam animalia ærea, quæ demones nominabant; nam & l. 21. de Civ. Dei de pœna demonum agens utramque profequitur opinionem, & eorum, qui demonibus ærea tribuebant corpora, & aliorum, qui eos prorsus incorporeos statuebant. Hinc quum enar. in Plal. 103., & l. 1. Retract. c. 11. in eam videatur propendere sententiam, quæ ab Angelis corpora prorsus removet, qui in operum ejus lectione versati sunt, subscribendum D. Thomæ concludunt, nihil de obscuro hoc controversæque doctrinæ capite ab Augulino affirmate certoque pronuntiatum, sed in utramque

partem disputatum cœu de re incomperata.

Hæc quum ita sint, concludendum, multo probabiliorem, magisque rationi consentaneam sententiam gollram, quod, qui ex adverso stare seruntur, Patres, alii, quam a Platone acceptam, opinionem extulerint, ut Iulianus M., Clemens Alex., Origenes, Auctor lib. de div. nom., alii minus proprie corpoream pro finito ac mutabili usurparint, ut Hilarius, Cyrillus Alex., Cassianus, & Damasc., alii Angelos *animalia* per metaphoram appellarent, ut Greg. M., alii demum ancipites hæserint, nec quidquam constanter certoque posuerint, ut Augustinus. His autem quis anteferendus negarit Patres, quos exploratum est, in hac fuisse sententia, quam nemus? Præter naturæ rationem, consensumque Theologorum omnium, multum etiam ad eam confirmandam momenti addit Lateranensis IV. declaratio, cap. 1. : *Creator omnium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, Spiritualem, & corporealem, Angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam quasi communem, ex spiritu scilicet & corpore constitutam &c.* Ad hæc qui animum paulisper adverterit, nonne statim percipit, Concilio persuasum, *Angelicam & mundanam, spiritualem & corporealem creaturam* duo extrema esse, inter quæ medium continet homo locum, aliquid utriusque participans, & cum utroque aliqua sui parte conveniens, corpore scilicet cum *mundana & corporali*, animo autem cum *Angelica & spirituali creatura*? *Mundana* itaque creaturæ nomine, quæ solum corporea sunt, designavit, *Angelica* autem subtilitatis corporis omnino expertes; extremorum enim unum nihil alterius habet, ut notum est. Fatemur quidem, non definitum a Concilio caput hoc, quod non erat ei populum: cæterum et si peccare adversus fidem, numquam dixerimus, qui Angelos corporeos, nunc affirmarint, non dubitamus tamen, quin inigni temeritate sint, si hoc velint scientes prudentesque efferre.

VIII. Nec in iis, quæ de naturæ ratione opponuntur, quidquam est succi. Quid si corporeo gehennæ igne torqueri Demones, certum est? An naturali ejusdem ignis virtute, qua, ut nonnulli minus scienter opinati sunt, *dolorifica quadam passio* Dx-

visit, ait, *imagines Sanctorum & incorporeorum Angelorum, qui tanquam homines figura humana hominibus apparuerunt.* Quum Sanctos itaque Angelos incorporeos vocet, unamque hanc, cur pingere eos liceat, rationem reddat, quod videlicet figura humana hominibus apparuerunt, seu assumti, quod humanum referret, corporis speciem hominum oculis obijcerint, videtur, præjudicatæ rei loco habuisse, incorporeos esse Angelos, sicut & non Dei Verbum solum carnem factum, sed & Deum Patrem, & Spiritum S. pictura exprimi posse, declaravit, quod etiam uterque purissimus spiritus, a quovis licet subtilissimo corpore infinite secretus, sub creata tamen, quæ sub sensu caderet, forma, ut in sacris literis testatum est, aspectabilem voluit hominibus se præbere.

X. Eset & hic quæstioni locus, an Angeli assumant corpora, numve in assumtis corporibus vitæ opera exercent, quæ duo nitide susceperat persequitur D. Thomas 1. p. q. 51. ar. 2. & 3., & q. 6. de pot. ar. 7. & 8.; abstinemus tamen, quod de utroque hoc capite nostris in exercitationibus ad Daniele exercit. xxviii. videamur nobis, satis adversus R. Maymonidem disputasse. Licet etiam idem D. Thomas 1. p. q. 52. & 53. copiose disserat de Angelorum loco, atque motu, satis tamen habemus, paucis, dum primo e Scripturis ducto argumento n. vi. responderemus, doctrinæ ejus summam dedisse, in loco nempe Angelos esse *per constantiam virtutis*, quatenus alieni quidpiam agunt, moveri autem, quatenus ex uno ad locum alium suam transferunt actionem, seu diversa loca nunquam post alium suam virtute contingunt.

PRÆLECTIO IX.

De Angelorum immortalitate.

I. Spiritalem Angelorum naturam immortalitatis suscipe & necessario consequitur; quum sit enim spiritus individuus atque simplex, indissolubilis etiam sit, oportet, quum dissolutio non cadat, nisi in rem, cujus variae sunt partes. Multus est in hac veritate demonstranda D. Thomas 2. cont. gent. c. 55., eamque tredecim e naturæ ratione potius momentis adstruit, quorum duo vel tria satis no-

bis superque erunt, ad efficiendum, quod proposuimus, Angelos scilicet natura sua immortales. 1. Quidquid dissolvitur, *per se*, aut *per accidens* dissolvitur, oportet; quum ergo neutro modo sit dissolubilis Angelus, est ille naturaliter perpetuus, ac immortalis. Unde enim quidquam *per se* corrumpi seu dissolvi contingit? Quod vel contrarium habet, vel ex contrariis constat. Quidpiam ne horum cadere in Angelum potest? An ex contrariis constat, qui natura sua simplex est, nec partes habet? An contrarium habet sibi intellus & extitiale? Annon est ille intelligentis naturæ? In intellectu autem nonne ea ipsa, quæ contraria naturaliter sunt, seque mutuo destrunt, ut vita & mors, lux & tenebræ, calor & frigus &c. contraria esse desinunt, neque se expellunt, imo se invicem consequuntur, unumque est alterius intelligendi ratio, ut ex vita mors, ex luce tenebræ, ex bono malum &c. cognoscuntur? Corrupti ergo *per se* Angelus nequit, qui neque contrarium habet, neque ex contrariis coagmentatur. Num forte *per accidens*? Verum quum corruptio hujusmodi in ea duntaxat quadret, quæ completa non sunt, nec subsistunt ipsa *per se*, qui potest Angelus ei obnoxius fingi, cujus est perfecta & expleta natura, subsistensque *per se*? Habet ergo Angelus absolutam cujusque dissolutionis seu corruptionis immunitatem.

2. Angeli mentes sunt a corporea quavis concretionem vacuæ, totæque a natura ad intelligendum unice comparatæ: sunt ergo naturaliter immortales; Ut enim est objecta sensibus res, quæ sub sensu cadit, ita menti, quidquid intelligi potest: Quid autem sensui asserre corruptionem potest, ac interitum? aut ipsa objectæ rei nimia excellentia, ut valde folgida visum quandoque hebetant, quandoque etiam perimunt, auditum soni vehementiores obtundunt &c. aut organi, in quo vel sensus est, vel quedam quasi viæ a sede animi perforatæ corruptio, ut si cui eruantur oculi, perfringatur tympanum auditus &c. Accidere ne vero intellectui quidpiam hujusmodi potest? Ejus nullum est organum, quo corrupto & ipse corrumpatur, et enim spiritualis: tantum etiam abest, ut ab *excellentissimo intelligibili*, summa nempe & prima veritate, quæ *vens* est, lèdatur, ut potius perficiatur. Quum nihil ergo nocere menti possit,

Angeli, qui mentes sunt, absolutam habent intentus securitatem.

3. Angeli, quippe simplices, & prorsus a materie secreti non aliunde potuerunt existentiae suae initium habere, quam a primae causae potentia, quae eos creavit; signi enim eos non potuisse, periculum est, quomodo corpore omnino careant & materie; sola ergo primae causae virtus potest eis initium asserre, eosdem in nihilum, unde illos eduxerat, redigens; nam ab eadem potentia habet res, ut incipiat & desinat; sunt itaque Angeli *ab intrinseco*, ut ajunt, sive natura sua indissolubiles & immortales. Ut enim rerum contingentia, ut vocant, & necessitas ab intraneis proximisque rei principii petitur, non ab extrinseca, & remota Dei potentia, ita dissolubile quidpiam aut indissolubile naturaliter dicitur, quod in se habeat, unde corrumpi ac delinere, aut perpetuo durare possit, non quod a summo omnium Auctore destrui possit, aut sine termino, etiam si id non sit in ejus natura insitum, conservari; Si ergo sola Creatoris virtute effici potest, ut esse desinant Angeli, sunt ipsi suapte immortales; cum etiam quod in nihilum redigi nulli creatae rei naturale est, sed praeter naturae leges sola Dei fir potestate absoluta; si perire ergo Angeli nequeant, nisi redigantur in nihilum, nulla est in eis a natura dissolutionis & interitus causa.

II. Eadem haec veritatis ex iis etiam constat, quae de aeterno bonorum Angelorum praemio, nec unquam desituro malorum supplicio Scriptura tradit; quem enim affirmet Christus, bonos Angelos *semper videre faciem Patris, qui in caelis est*, Judas autem Apostolus in sua canon. malos, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, *reservatos a Deo vinculis perpetuis*, qui esset bonorum aeterna felicitas, item perpetua malorum calamitas, si natura sua vitam non haberent, ut ait Auctor l. de div. nom. c. 4., *indescientem, ab universa corruptione, morte, & materia, & generatione mundi existentes*? At repugnare videtur Paulus 1. ad Tim. c. 6. ajens, Deum solum potentem &c. *qui solus habet immortalitatem*. Egregie tamen ostendit Angelicus, nihil esse in hoc Pauli dicto, quod positioni nostrae adversetur. Lect. 4. in 1. ejusd. ep. caput animadvertit, Deum ab Apostolo dici solum Deum,

non autem solum immortalem & invisibilem, quum ait, *Regi saeculorum immortalis & invisibilis, soli Deo honor & gloria*, quia solus ipse *per naturam est Deus*, sunt autem alia praeter ipsum immortalia & invisibilia, ut Angeli, & hominis animus; quamquam & dici *Deus posset solus immortalis & solus invisibilis*, idest *specialiter praeter alios*, quemadmodum & infra c. ult. idem Apostolus de Deo scribit, *Qui solus habet immortalitatem*. Quomodo autem Deus praeter alios quibuscunque singulariter, & eximie immortalis? In quolibet mutatione, ait D. Thomas lec. 3. in cult. ad Timoth., est quaedam corruptio, quia omne, quod mutatur, inquantum hujusmodi, definit esse tale: Illud ergo proprie & vere est incorruptibile, quod penitus est immutabile: quolibet autem creatura in se considerata habet aliquam mutationem, vel mutabilitatem: Deus autem est omnino immutabilis... & hoc ostenditur, quod natura Dei transcendit omne, quod est in natura creata. Ex quo itaque Deus solus a se immortalis, imo sua immortalitas, & aeternitas est, sicut & sua bonitas, sapientia &c. solus dicitur *immortalitatem* habere, & absolutam omnem, quae excogitari possit, mutationis immunitatem, neque sic immortales sunt, aut dici Angeli possunt, qui & mutabiles sunt, & a prima causa habent, quidquid habent, sed quod eam ab omnium Auctore Deo naturam acceperint, in qua nullum est dissolutionis principium, quaeque mutabilis licet sit secundum locum, aliaque adventitia, ut quum de immutabilitate Dei ageremus, declaratum, quod esse tamen est immutabilis, & perpetuitatem suapte exigit.

III. Verum conciliari nostra haec positio nequit cum veterum Ecclesiae Patrum nonnullis, quos inter Hieronymus in comment. in ep. 1. ad Tim. scribit, Angelos immortalitatem & veritatem, quam Deus solus naturaliter habet, ex dono largitionis divinae consecutos, Cyrillus vero Alexan. l. 20. Thesau., Sophronius Hierosolym. aet. xv. Syn. sex., & Damascenus l. 3. de fide orth. c. 2. Angelos docet immortales esse non natura sed gratia; non est itaque eorum immortalitas naturalis; aliud namque, ut eidem Hieronymo praeclare animadvertum, est, ve-

rum & immortalem esse per se met, aliud in potestate donantis esse, quod habeas; præsertim quum ex nihilo facti sunt Angeli, ut & creata quæque: In nihilum propterea cæterorum insit eos tendere, necessario conficitur; notissimum enim illud Gregorii M. l. 16. mor. c. 18. *Omnia in nihilum tenderent, nisi ea manus Omnipotentis conservaret.*

Non est tamen, cur his moveamur. Quum de gratia Dei erit sermo, cum D. Thomas ostendens, gratiæ nomen dupliciter usurpari, late primum, minusque proprie pro eo omni, quod meritum quaecunque ejus, cui datur, excludit, ideoque non debetur; secundo proprie, & secundum communem usum prodono, quod non gratis solum datur absque ullo accipientis merito, sed & supra naturæ conditionem est, nec ei ullo nomine debetur. Primo modo creatio & conservatio ipsa gratia dicuntur; reque enim alia a se fecit, conservatque Deus, ut prioribus eorum meritis quidquam retribuat, quum non essent, antequam fierent, sed sola sua bonitate permotus omnia quæcunque voluit, fecit in cælo &c. & naturam in Angelis condidit suapte indissolubilem & immortalem; At minus propria est, & a communi loquentium usu remota hæc gratiæ acceptio, quam adhibentes memorati Patres Angelorum immortalitatem dono Dei atque gratiæ deputarunt. Fac tamen, eos Angelorum immortalitatem pro ea, quæ proprie, & veri nominis est, gratia habuisse. Respondet Angelicus r. p. q. 50. art. 5. ad 1. *perfectam habuisse illos sibi propolitam Angelorum immortalitatem, quæ includit omnimodam immutabilitatem*, nimirum, ut nulla non in Angelorum substantiam solam, sed & in eorum voluntatem, & actionemque mutatio cadat, nam, ut l. 3. contra Maximinum c. 12., & in ep. ad Dioscorum q. 62. a. jebat Augustinus: *Omnis mutatio quadam mors est, immortale contra, quod est omnino immutabile.* Perfectam hanc autem immortalitatem, videlicet, ut non solum sit Angelorum indeficiens vita, sed in in bono confirmata voluntas, & actio jugiter in perspicua Dei visione, & purissimo amore defixa, unde illi habent? Non a natura. certe, se da sola, quæ supra creaturæ cuiuslibet naturæ conditionem & vires est gratia. Ad explicandam Sophronii Hierosolymorum Antistitis epistolam act. 13. Syn. VI. recitatum proba-

tamque, in qua docet, *Angelos & animas, & cætera invisibilia non corrumpi, sed omnia esse a Deo creata immortalia non per naturam, sicut Deus, sed per gratiam ex amore recercentem*, multa consert loc. mox ex D. Th. cit. doctus & pius ejusdem Interpres Seraphinus Capponi; sed fufius ille persequitur, quæ D. Thomas Damasceno, cujus eadem ac Sophronii sententia, respondens paucis complexus est.

Ad illud demum, quod ex Gregorio M. obijctur, nihil solidius reponi potest, quam quod D. Thomas ibidem habet ad 3., præter illud nempe, quod solum a se & per se necessarium est, Deum scilicet, quoddam etiam necessarium esse, quod necessitatis suæ causam habet, ut q. 44. art. 1. ad 2. demonstravit, a necessarij propterea ac indissolubilis natura alienum non esse, ut ab alio velut a causa habeat, ut existat. Ex quo autem dicitur, fore, ut omnia, & Angeli ipsi in nihilum reciderent, nisi a Deo continerentur, designatur quidem, a Deo Angelos esse, sicut a causa, a qua ut facti sunt, ita opus perpetuo habent, ut conserventur, non autem insitum in eorum natura esse dissolutionis ac interitus principium: aliud quod. Quum ergo jam probatum sit, non dici aliquid dissolubile, quod ab ejus conservatione desitens Deus redigere illud in nihilum possit, sicut nec ab extrinseca & remota Dei potentia necessarium quidpiam dicitur, aut contingat, sed quod in se ipso dissolutionis radicem habeat, a Deo licet destrui possint Angeli, mortales tamen ac dissolubiles neque sunt, nec dici vere possunt, quod nihil in se habeant, nude interitum timeant; neque enim ex contrariis constant, neque contrarium habent, neque ex materie sunt concreti, quæ varias suscipere possit formas.

PRÆLECTIO X.

De Angelorum intellectu & voluntate.

I. Angelos vi intelligendi polle, dubitatum hætenus, quod sciamus, a nemine; sunt enim intelligentis naturæ, & a nonnullis Patribus *cælestes*, ac *supernæ mentes* dicuntur. Cæterum quum solus Deus ita sit simplex, ita consubstantialis sive phisicæ, sive metaphisicæ, sive logicæ concretionis expert, ut Deus intelligens, intelli-

S. 2.

gendi.

gendi facultas, intellectio, medium, quo intelligit, resque cognitioni ejus objecta, ipsa sunt divina individua essentia, secus de Angelis sentiendum; neque enim sunt ii actus puri, nec usquequaque perfecti, tamen etiam formæ simplices sunt, non sunt ab omni metaphisica compositione vacui, neque eorumdem intelligendi vis, & actio, neque medium, quo intelligunt, neque plura, quæ eorumdem cognitioni subsunt, ipsamer eorum substantia sunt, multo minus eorumdem natura, ac existentia, quod fuerat necessario prænotandum, ne Angeli notio cum Dei idea confundatur. Quoniam autem principii seu facultatis perfectio maxime ex operatione cognoscitur, quo patet Angelicæ mentis seu intellectus præstantia, in eorumdem cognitionem, & cognitionis adjuncta, medium scilicet, modum, objectamque rem, inquirendum.

II. A primo autem exorfi pro certo sumimus, non omnia per substantiam suam intelligere. Cur enim Deus alia quævis a se per se unum intelligit? Quod sit natura ejus, quippe infinita, ut dum de scientia Dei verba fierent, declaratum, omnium omnino causa, omnia in se cumularissime continens, & lucidissimi speculi instar, in quo omnia perfectissime divina mens intuetur: Idem vero quispiam Angelo absque rationis injuria tribuerit, cujus natura, utpote finita, & ad certum genus speciemque contracta, nec continere omnia potest, neque representare? Se ipsum utique Angelus per se ipsum intelligit, estque eadem ipsa ejus substantia, quæ materie prorsus caret, & res, quæ intelligitur, & medium, quo perspicitur. Per quid autem alia a se percipit? Per rerum, quas intelligit, species live imagines. Has vero nunc a rebus ipsis ille excipit, suæque sibi industria parat? Theologorum communis sententia est, has rerum similitudines non esse Angelis adventitias, sed innatas, ac in eorum mentibus a naturæ Auctore, quum primum eos creavit, infusus, quod D. Thomas 1. p. quæst. 55. art. 2. & q. 8. de ver. ar. 9. sic probat. Superioris naturæ perfectio ab inferiori non pendet; nec Angelorum ergo, quorum natura est alia quavis multo præstantior, perfectio, quæ potissimum est in intelligendo posita, inferioribus obnoxia est. At si res intra se intelligere non possent Angeli, nisi per mutuatas a rebus

ipsis similitudines, nonne ab iisdem in intelligendo penderent? Non ergo per species a rebus acceptas, sed sibi *connaturales*, seu ingenitas alia a se intelligunt Angeli. Petit ad hoc idem confirmandum ex cælestibus corporibus exemplum, quæ, ponit ut ratum, tam perfecta ac expleta a Deo primum condita fuisse, ut opus non habeant motu, quo aliquam sibi comparent perfectionem; quum ergo dubitari non possit, quin cælestibus corporibus longe antecellant Angeli, nec dubitandum, quin ita perfecti creati sint, ut nullo carent ad omnia intelligenda, quæ nosse naturaliter possunt.

III. At licet Deus similitudines rerum omnium, quæ naturali eorumdem scientiæ subsunt, in Angelorum mentibus primam impresserit, sublimioribus tamen magis universales ideoque pauciores, quam inferioribus indidit, ita ut eadem quidem ab omnibus naturaliter percipiantur, sed non modo prorsus eodem, nam ab altioris ordinis Angelis per pauciores, quæ latius patent, pluraque representant, similitudines, ab inferioribus per plures, magisque contractas intelliguntur, ad quod demonstrandum aptissima est D. Th. ratio ibidem ar. 3. Eo unus Angelus alio sublimior, quo uni primo principio, Deo scilicet, proximior est ac similior; Quum ergo divinæ scientiæ plenitudo in uno, in divina nimirum, per quam se & alia quælibet Deus novit, essentia contineatur, quo Angelus superior fuerit, Deoque primo & summo uni propinquior, eo magis divinam hanc unitatem simplicitatemque imitabitur, rerum, quas cognoscere naturaliter potest, universitatem per species pauciores intelligens. Qui autem heri id posset, nisi species hujusmodi universales essent, pluraque repræsentarent? Quo superiores ergo sunt Angeli, propiusque ad primum unum accedunt, per pauciores, easque ampliores & latius patententes rerum similitudines alia a se cognoscunt. Nihil ad hoc illustrandum exemplo, quod ex humanis promit, magis appositum. Architectus enim eorum omnium, quæ artis fux sunt, unicam formam habet, ad quæ tamen inferiores opifices, ut cémentarii, lapidicidæ, qui ligna dolant &c. diversarum artium præparationibus diriguntur. Item qui perspicacior celeriorque ingenio est, *capere ex paucis multa* facillime potest, & ex certis

principiis varias conclusiones inferre: at qui non multum ingenii habet, percipere veritatem nequit, nisi ei particulatim quasi per singula explicetur. A Deo itaque, qui per nomen, essentiam nempe suam, omnia cognoscit & efficit, in Angelos effluunt rerum intelligibilium rationes siue similitudines, non quidem ad operandum, sed ad cognoscendum, & quo tueri Angelus cum primo purissimo actu conjunctus, eo minus harum similitudinum emanatio multiplicatur, etque ejus cognoscendi vis perspicacior.

IV. Ad cognitionem Angelicæ modum progressi in quæstionem incidimus inter Theologos celebrem, discurrendone, componendo ac dividendo, seu propositiones, quibus affirmetur aliquid, aut negetur, itruendo cognoscant Angeli. Discursum partiuntur Theologi, aliumque minus proprium dicunt in sola actu intelligendi successione positum, quorum unus alterum sequitur, sed ex altero non inferitur, alium proprium & formalem, qui non solum intelligendi actum se consequentium seriem exprimit, sed & actus unus influxum in alium, siue eam a noto ad ignotum, a principiis ad conclusiones processionem, ut principiorum cognitio conclusionis intelligentiam inferat, pariatque. Primo modo, minus proprie scilicet, discurre Angelos quis negarit? Est enim in eorum mente visistitudo atque series actuum intelligendi, quorum unus succedit alteri; quanquam enim, ut post Augustinum l. 25. de Trin. c. 26. docet D. Thomas 1. p. q. 58. ar. 2., si de cognitione loquamur rerum in Verbo, in divina nimirum essentia, in Patria futuræ non sint volubiles Angelorum, & nostræ cogitationes ab aliis in alia euntes & redeuntes, sed omnem scientiam nostram simul uno conspectu videbimus, & ut l. 2. sup. Gen. ad lit. c. 8. idem Augustinus ait, Angeli, ex quo creati sunt, in ipsa Verbi aternitate sancta & pia contemplatione perfurant, in qua nulla vicissitudo est, interruptio nulla, quæ naturali tamen cognitione per innatas species intelligunt, non omnia semper actu considerant, ut ibidem probat D. Thomas art. 1., sed ab uno ad alterum cogitationem libera transferunt; quare nihil obest, quo minus priori modo discurre dici possint.

Posterioris autem generis discursum remouent ab Angelis Theologi seriem com-

muniter, si præferunt, qui in Sanctorum Augustini & Thomæ velligiis insistant; horum enim consilans doctrina est, ut inter corpora supremum coelestia, ita inter spirituales substantias altissimum obtinere Angelos locum, & quemadmodum, interiora licet corpora suam mutatione & motu perfectionem acquirant, coelestia tamen eam sine motu ab ipso suæ creationis exordio habent, ita, licet humana mens in veritatis agnitione, motu & discursu proficiat, ab uno cognito ad aliud procedens, in iis tamen, quæ naturaliter perfecta habent, videre Angelos absque discursu, & uno simplici intuitu, quocumque in iis continentur inclusa. Quæsum: Cur homo veri nominis discursu siue ratiocinatione opus habeat, in causa est ipsa mentis ejus infirmitas, qua fit, ut, dum principia cognoscit, non statim, quæ hinc consequuntur conclusiones omnes percipiat, debeatque a principiorum veritate conclusionum veritatem haurire, & veritate cognita ad ignotam aliam inferendam progredi, quare & rationalis dicitur; Quam ergo ea sit Angelicæ mentis acies ac perfectio, ut in iis, quæ naturaliter novit, consequentia & connexa omnia simul intueatur, discursu aliame non eget, quo ex principiis conclusiones eliciat. Syllogismos utique, quos instrumus, plene norunt Angeli, neque causas solum, sed & earundem effecta, ipsi tamen syllogizando, ait D. Thomas, veritatis scientiam non acquirunt; neque enim ex causis effecta, aut ex effectis causas, quod syllogizantium est, inferunt, sed in effectis causas, & in his illa clare perspiciunt, haud secus, ac qui speculum videt, & quæ in speculo apparent, intuetur.

Eadem de causa censendum; non intelligere Angelum componendo ac dividendo, propositiones scilicet efformando, quibus vel attributum cum subiecto componat affirmando, aut negando dividat, seu removeat. Sicut enim, quia in principiis inclusas conclusiones omnes percipiunt Angeli, est eorum sine discursu cognitio, ita quia simplici eodem actu, quo rem intelligunt, & attributa omnia statim cognoscunt, quæ vel in eam quædrare possunt, vel eidem repugnant, eorum quoque cognitio neque componendo neque dividendo perficitur; nam est mentis eorum lumen perfectum, resplendens, ut

ajebat Auctor l. de Div. nom. c. 7., *perspicaci divinerum intellectuum simplicitate.*

V. In quaestionem etiam apud Theologos venit, multa ne Angelus eodem actu simul intelligat? cujus quaestionis prompta erit & facilis dissolutio, si cum D. Th. ibid. art. 2. notemus, accipi plura posse, ut plura reapse sunt, & ut quadam ratione sunt unum. Considerari e. c. partes continui possunt, ut ad unum aliquid constunt componendum, sicque sunt unum in toto, spectari item possunt singula separatim, sicque sunt plures. Primo modo cognosci simul plura possunt una sensum aut mentis actione, dum totum e.g. continuum videtur oculis, tota propositio mente percipitur, in qua conficienda est attributi cum subiecto conjunctio. Altero autem modo non una sensus, aut mentis actione attingi plura, ut plura possunt; neque enim singula continui partes scorsim videri simul possunt, neque mens in contemplatione subiecti definita attributum simul intelligit, cujus nondum ulium ad subiectum ordinem deprehendit. Hinc infert Angelicus, multa, quatenus distincta sunt, intelligi non posse simul, secus autem ut unum quodammodo sunt, & unum veluti esse censentur. Qui fit autem, ut multa, quorum distincta disparataque naturae, unius rationem induant, & cadere sub unam mentis contemplationem possint? Si una eademque specie, siueque similitudine menti offerantur, atque represententur, secus, si ut sunt eorum diversae naturae, ita plures diversaeque species intelligibiles; neque enim quidquam intelligi actu potest, nisi per sui similitudinem cum intellectu jungatur; quare plura simul intelligentur, si una omnium fuerit in intellectu similitudo, secus si multae. Ut haec praemisit D. Thomas, ad quaestionem finiendam accedens ait, intueri Angelos simul, eodemque actu, quaecunque contemplantur in Verbo, quum sit eorum omnium in divina essentia, quam clare vident, ceu in pereximio speculo perfectissima representatio, quae autem extra Verbum per species imatas cognoscunt, ea solum simul intelligere, quae una specie exprimuntur, non vero illa, quae eorundem mentibus per diversas species, siue similitudines exhibentur ..

P R A E L E C T I O XI.

De re cognitioni Angelorum objecta.

I. C Opiosior futura est argumenti huius tractatio, quod multo latius illud manet; quum sit enim objecta menti res communi Philosophorum scito verum universum, quaedam autem vera sint, quae dubitationem afferunt, an cadere sub Angeli cognitionem possint, erit in singula speciatim inquirendum, quo plena sit Angelicae scientiae explicatio. Leviora primum persequemur, ut ab his expeditis ad graviora pateat via. Angelum quemque & ipsum se, & alios Angelos nosse, a nemine, quod sciamus, negatum haecenus; Quis enim Angelo sui ipsius cognitionem sine rationis injuria eripuerit? Quid eo certius, quod D. Thomas q. 8. de verit. art. 6. ad hoc probandum assumit, eo scilicet quidquam aptius esse, ut cognoscatur, quo major est ejus ad mentem proportio? Ulla ne vero excogitari. major proportio potest, quam quae cuiusque Angeli est ad mentem suam? Nonne cuiusque Angeli substantia perinde a materie soluta, ac ejus mens? Nonne & illud, quod ex Boet. l. 5. de Consol. Prosa 4. ibidem relet, omnino exploratum, *superiorem virtutem posse, quod inferior potest?* Quum ergo hominis animum se ipsum nosse, extra controversiam sit, hoc idem Angelo quis negat? Rectissime ergo Augustinus l. 2. sup. Gen. ad lit. c. 8. *Angelus in ipsa sua confirmatione, hoc est in illustratione veritatis cognovit seipsum.* Angelum item alios nosse, perque certum; Angeli enim mens omnia novit, quae cognosci naturaliter possunt; quum ergo quilibet Angelus, quippe materie prius expers, intelligibilis sit, siue cognosci suapte possit, nihil obest, quo minus ab alio cognoscatur. Praeterea: Augustini sententia est l. 2. de Gen. ad lit. c. 8., *quae in Dei Verbo ab aeterno praetiterunt, dupliciter ab eo fluxisse, uno modo in intellectum Angelicum, cui rerum, quas in esse naturali produxit, similitudines impressit, alio modo, ut in propriis naturis subsisterent, seu, ut actu extra causam essent; quum ergo dubitari a nemine possit, quin corporearum & spiritualium rerum omnium rationes siue similitudines in Verbo Dei ex aeternitate prae-*

extiterint, ut omnia Deos corporea perinde ac spiritualia produxit, ita omnium similitudines in cuiusque Angeli mente impressit; cognoscunt ergo se invicem Angeli, nam singuli aliorum divinitus in mente impressas similitudines habent. At si Deus novum crearet Angelum: quid tum? Num & hunc alii noscent? Præclare D. Thomas 1. p. q. 56. art. 2. ad 4. respondet, fecisse Deum omnia proportionem habentia ad universum, quod facere disposuerat; quare si plures creare Angelos, aut plures rerum naturas facere, instituisse, & in Angelorum mentibus plures species intelligibiles impressisset, ut, si edificator majorem voluisset domum extruere, majus jecisset fundamentum. Quid ergo? *Ejusdem rationis est*, ait, quod Deus aliquam creaturam adderet universo, & aliquam speciem intelligibilem Angelo.

II. Ratam perinde, Angelos naturæ suæ viribus Deum nosse. Nonne etenim eorum mens humana multo perfectior? Quam ergo ab hominibus naturaliter cognosci Deum posse, evidens ex iis sit, quæ de præcis Philosophis scribit ad Rom. 1. Apostolus: *Quod notum est Dei, manifestum est in illis. . . Qui quum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, id multo potius Angelis tribuendum.* Absit autem, ut naturæ lamine posse Angelum ipsam Dei essentiam videre quis putet. Errorem hunc satis, ut putamus, refellimus in Prælect. de Deo uno, quum de beata visione sermo nobis esset. Quæ ergo Angelis, ut & hominibus, convenit, Dei cognitio naturæ viribus parva, imperfecta est, quam abstractivam Theologi dicunt, multum ab ea distans, quam iidem intuitivam appellant, quæ obtineri solum gratiæ auxilio potest. Quomodo autem Angelus Deum naturaliter cognoscat, ac quidem perfectius homine viatore, explicat D. Thomas egregie ibidem art. 3. a-jens, Angelum Deum nosse, quatenus est Dei similitudo; est enim Dei imago in ipsa natura Angeli impressa *per suam essentiam*, nec tamen ipsam Dei essentiam intueri, quod creata nulla similitudo satis sit ad divinam ipsam essentiam repræsentandam; quare concludit, hanc Angeli cognitionem ei potius similem, qua in speculo quidpiam videtur; *quia & ipse natura Angelica est quoddam speculum divinam similitudinem repræsentans*, quod

quum animo hominis multo purius sit ac lucidius, ut divinam similitudinem perfectius exprimit, exhibetque, ita in eo Angelus Deum perfectius perspicit, quam homo in se ipso, & in aliis quibuscque creatis rebus.

III. Num vero & ea quæ infra se sunt, seu corporea, & ex materie concreta, Angelus novit? Et hoc quoque firma ratio persuadet; Est enim in mente Angeli omnis, cujus naturaliter capax est, perfectio; quodcumque ergo cognosci naturaliter potest, verum cognoscat, oportet; alioqui imperfecta esset. Quis negarit autem, corporea, & materiata cognosci posse, quum & sub hominis scientia cadant? *Multa fortius ergo*, ait D. Thomas ibid. art. 1., *Angelus hæc cognoscit.* Verum quomodo talia cognoscit? Adnotat ibidem Angelicus, positum hunc a Deo in rebus ordinem, ut, quemadmodum superiora inferioribus præstant, ita & quæ in inferioribus imperfecte, diminute, & multimodis continentur, excellenter, plene, & simplicius in superioribus sint. Hinc quia Deus est in summo rerum omnium vertice, sunt in eo omnia *super substantialiter*, & secundum ipsum *simples sum esse*, ut aiebat Auctor 1. de Div. Nom. c. 1. & 5. in Angelis itaque, qui ut sunt cæteris omnibus Deo proximiores similioreque, ita sunt reliquis perfectiores, corporea & materiata omnia præexillant, necesse est, simplicius quidem ac purius, quam hæc in se ipsis sint, *multiplicius tamen ac imperfectius, quam in Deo.* Verum quid inde? Quum quidquid in alio inest, ad modum ejus sit, in quo est, sine autem Angeli natura sua intelligentes, non crasso corporeoque modo, sed Angelorum proprio, interiora hæc in eis esse, consequatur, ideoque, ut Deus per essentiam suam materialia cognoscit, ita Angeli per hoc, quod in eis sunt per suas intelligibiles species.

IV. Negarum olim a Veterum nonnullis, cognosci ab Angelo singularia, præputillere tamen; nam, ut ibid. art. 2., & q. 8. de ver. ar. xi. demonstrat D. Thomas, hæc eorum positio derogat catholice fidei, & eum recta ratione, & philosophia documentis pugnat. Nonne etenim fidei caput, custodiri ab Angelis homines, & ab eis inferiora hæc administrari, ut ad Heb. 1. ait Apostolus: *omnes sunt administratoris spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis?* Cultodire ne vero

vero possunt, quod nesciunt? Eorum, quæ in hoc mundo aguntur, non providentiam habere, si notitia careant singularium, si quidem commune Philosophorum essetum est, actus esse singularium? Annon & Eccl. 5. scriptum est. *Ne dicas, coram Angelo non est providentia?* Annon & ea decretoria, quæ Deus Exod. 23. ad populum ait: *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via Nec contemnendum putes, quia non dimittit, quum peccaveris Quod si audieris vocem ejus &c.* Vera ne hæc, si multitudinem singularium sibi custodiendam a Deo commissam Angelus ignorabat? Nonne & a Sanctis Angelis charitate præditis singulares homines diligere *etiam quantum ad sensibilia corpora, quæ sunt ex charitate diligenda*, pro rato habendum est? Amor vero non potest esse, *nisi cogniti*, ut l. 10. de Trin. c. 1. scribit Augustinus? Repugnare autem rectæ rationi hanc positionem, probat ibidem Angelicus, quod, si ea, quæ nos cognoscimus, ignorent Angeli, erit eorum hoc saltem nomine cognitio humana imperfectior, sicut & Philosophus l. 1. de Ani. c. 8. aiebat, fore, *ut accideret, Deum insipientissimum esse, si discordiam nesciret, quam alii sciunt.*

Cæterum, ut evidens exploratione, cognosci ab Angelo singularia, ita obscurus, captusque difficilis modus, quo illa cognoscit; neque enim in eo sensus sunt, quorum est singularia percipere, neque a rebus ipsis species seu rerum similitudines accipit, quas a concretis crassisque conditionibus abstrahat, disgreget, & velut expurger, quod hominibus usitatum esse, Peripateticis placet. Varii propterea ab antiquis Scholæ magistris excogitati modi, quibus singularia percipiat Angelus: hos tamen ceu ineptos, nec cum veritate congruentes nervose refutat D. Thomas, quidque ipse sentiat, sic proponit, agens modum, quo singularia cognoscit Angelus, considerari inde posse, quod, ut a Deo, quemadmodum non semel tradit Augustinus, cunctæ res effluunt, ut in propriis naturis subsistant, seu actu sint extra causam, ita ab eadem effluunt, ut in Angeli mente sint, seu ut ab Angelo cognoscantur. Quum ergo effluant a Deo res, live hiant, non solum quoad universalem communemque naturam, sed & quoad omnia, quibus singularia ab aliis quibusque differunt ac discernuntur, adjuncta

quæ *individuationis principia* in Scholis vocantur, in Angeli quoque mentem a Deo effluunt, oportet, earumdem rerum formæ live similitudines, quæ non universalialia & communia solum rerum attributa, sed & singularia quæque atque propria repræsentent. Ut Deus ergo in se ipso, live in essentia sua, ceu in universalissima omnium causa, & perfectissimo rerum omnium archetypo, & exemplari singularia quæque intueretur, ita per innatas, seu in primo ipso suæ creationis instanti impressas in mente species, quæ divinæ essentiz, ut prima & summa est rerum omnium forma, derivationes sunt, singularia cognoscit Angelus.

V. Omnia ne vero? Operæ pretium est declarare, quæ, tametsi intra naturæ ordinem sint, naturalem tamen Angelorum scientiam fugiunt, singularia. Hujusmodi duo communiter Theologi statuunt, occulta scilicet cordium, live cogitationes affectionesque, & futura sortita, quæ usus dudum in Scholis obtinuit, ut futura *contingentia* dicantur. Capto ab occultis cordium differendi initio, communis Theologorum sententia est, hæc ab Angelo *per se & directe* sciri certo viribus naturæ non posse. Quorum hæc scholarum vocabula apposita? Non inepte sane, neque inutiliter; ut enim scite animadvertit D. Thomas ibid. ar. 4. & q. 8. de ver. ar. 13., & q. 16. de malo ar. 8., cognosci singularia ejusmodi dupliciter possunt, uno modo *indirecte*, live in effectu suo, quatenus cogitatio aut affectio intra animum latens certum excitat corporis motum, ut ex gaudio vel dolore, quem cogitata afferunt, cordis dilatatio, vel contractio, ac ipsa non semel vultus immutatio consequitur. Tunc vero quis neget, *cogitationes cordium* ab Angelo cognosci posse, quum & illas possit homo percipere? Nonne & periti medici occultas aliquas animi affectiones ex pulsu discernunt? Quo magis Angeli live boni live mali, qui hujusmodi corporeas immutationes multo subtilius deprehendunt? Recte propterea Augustinus in l. de divin. Demonum c. 5.: *Aliquando hominum dispositiones non solum voce prolata, sed etiam corde conceptas, quum signa quædam in corpore exprimentur ex animo, tota facilitate percipiunt, iquanquam in l. 2. Retract. c. 30., quomodo id fiat, in dubio relinquens scribat: Pervenire ista ad notitiam demonum, per nonnulla experimen-*

vimenta compertum est; Sed utrum signa quædam dentur ex corpore cogitantium, illis sensibilia, nos autem latentia, an alia vi spirituali eas cognoscant, aut difficillime potest ab hominibus, aut omnino inveniri non potest. Hinc quod idem Augustinus l. 12. de Gen. ad l. c. 17. ait, *certissimis indicii constare, enuntiatas a demonibus homini cogitationes, quas profecto non enuntiasse, nisi perspectas habuissent, explicat D. Thomas, de cogitationibus intelligendum, quas Demones per aliqua corporalia indicia percipiunt; Eas enim, ut hinc notas habere possunt, nihil obstat, quo minus enuntiant; Nam & Origenes illud exponens ad Rom. 2. & inter se cogitationum accusantium aut defendentium, de cogitationibus interpretatur, quæ prius fuerunt, & quarum signacula in cogitantibus remanserunt, propter aliquem scilicet passionis motum, qui consequitur cogitationem, qui si vehementer fuerit, exterius etiam rale sui indicium præbet, ut possit etiam a rudioribus prehendi, quam & timentes pallefcere, & verecundatos erubescere, scribat l. 4. Ethic. c. 9. Philosophus; si autem levis, deprehendi potest a subtilibus Medicis per cordis immutationem, quæ ex pulsus percipitur.* Nonne vero multo facilius ab Angelo cunctis hominibus perspicacior? Nec alio spectasse potandus est Basilii in l. de Virginitate puellas cohortans, ut Angelorum præsentiam revererantur, quia percipiunt Angeli, quicquid virgo cogitat, & voluit animo; plerumque enim turpia cogitat, in quibus meditato versatur animus, inordinatæ pravæque committantur corporis motiones, quas deprehendere Angeli nullo negotio possunt. Sic ramentum, quemadmodum q. 8. de ver. ar. 13. venissime animadvertit Angelicus, generatim ac consule solam cogitationes cognoscere Angeli possunt, quam ex multis diversisque cogitationibus affici perinde homo possit gaudio vel mærore, aliisque huiusmodi affectionibus; quare æstimare Angelus potest, completi animo hominem triste quid, aut iucundum, non autem distinscte ac definire, quid cogitet.

Cognosci alio modo cordis occulta possunt directe & per se, quatenus mentis cogitationes, affectionesque voluntatis ita intra intellectum voluntatemque manent, ut nihil earum derivetur ad corpus, seu nulla inde corporis immutatio sequatur, nullumque exterius pateat earumdem signaculum

Clignoli Tom. III.

sed indicium, siquæ a solo Deo cogitationes cordium, & affectiones voluntatum cognosci posse, statuit D. Thomas, ac cum eo Theologi pene communiter; ab hoc enim Scholæ decreto soli hæcenus inventi sunt qui resiliant, Hervæus & Durandus, & nuperime Antonius Le Grand apud Carthesianos celebris, inconsulto tamen, ne dicam temere. Quid enim sacris in literis frequentius inculcatum, quam Dei solius propriam cognitionem huiusmodi? Quid eo disertius 3. Reg. e. 8. Tu solus nosti cor omnium filiorum hominum, Jer. 17. Præcui est cor hominis & inscrutabile: quis cognoscerit illud? Ego dominus scrutans cor &c. Act. 1. Deus, qui solus nosti corda hominum? Nonne Apostolus peculiarem Verbi Dei characterem ponit, pertingere usque ad divisionem anime ac spiritus, compagum quoque ac modullæum, & discretorem esse cogitationum & intentionum cordis? Nonne & 1. ad Cor. 14. opus hoc ab eximia Dei solius præsentia repetit ajens, Si omnes prophetent in Ecclesia, intret autem infidelis, vel idiota, ab omnibus convictus, ab omnibus iudicatus, quia occulta cordis ejus manifesta sunt, & cadens in terram adorabit Deum; promittens quia vere Deus in vobis est? Hæc ne vera, si alius quispiam præter Deum hæc haberet naturaliter percepta?

VI. Piget in eo retellendo hæzere, quod reponere, pudere Adversarios debuisset, solius scilicet Dei esse cogitationes omnes si ve præteritas, si ve præsentes, si ve futuras nosse, nec tamen sequi, quin Angelus, quæ actu quis cogitat, nosse possit, item, ut solius Dei proprium dicatur, cordium occulta perspicere, satis esse, percipi hæc a nullo hominum posse, etsi Angelo sint percepta. Cui risum, aut æquius stomachum, hæc non commoveant? Quid est, Scripturas eludere, si hoc non est? Soli Deo universe ac indefinite cogitationum omnium, cujusque modi & temporis illæ sint, cognitio in divino eloquio palam adscribitur: Fas ne privatis nonnullis, ad ea exceptionem distinctionemque apponere, quam divini eloqui verba non ferunt? Quod vel a traditione, vel ab Ecclesiæ, Patrumve interpretatione præsidium habent, ut hoc andeant? Qui adversus Arianos pro vera Christi Deitate pugnant, Patres nonne & hinc argumentum sumserunt, quod occulta cordium, quæ nosse præter Deum non alius potest, habuerit denota-

T

ta,

ta, eaque ad hoc probandum contulerunt ex Evangelio loca, ubi legitur, patuisse Christo, quæ vel cogitarent homines, vel cogitabant? Egregium sane validumque argumentum, si & in Angelorum natura est, præterita vel præsentia hominum cogitata cognoscere. Qui apertissima Patrum testimonia, Chrysostomi præsertim, Cyrilli Alex., Ambrosii, Hieronymi, & Augustini desiderat, quibus insulsa hæc Adversariorum commentatio refellitur, recentiorum Theologorum complures habet, a quibus descripta sunt; neque enim operæ pretium est, de responso tam frivolo vehementius laborare, ut de altero cujus futilitas in conspectu oculis statim incurrit; falsa enim sint, oportet, quæ de occultatione huiusmodi foliis Dei propria cognitione sacre literæ absolute tradant, si commentitiz Antonii Le Grand exceptioni sit locus, solum nempe Deum hominum intueri corda, quia id nemo hominum potest, licet id possint Angeli.

VII. Addenda & ratio, qua veritatem hanc D. Thomas confirmat. Actu quidpiam cogitare ex cogitantis voluntate pendet, qui speciebus, seu rerum similitudinibus, quas in mente habet, & ipso scientiæ habitu nititur, quando vult; naturaliter ergo percipere nequit Angelus, quid actu quis cogitet. Ecce vero? Voluntas humana non alii, quam Deo, subest, qui ut solus ejus auctor est, ita & agere solus in eam potest, quippe qui solus primum ejus principium & finis ultimus; quam ergo quod sub causæ superioris ordine cadit, soli superiori causæ moventi, eique, qui movetur, non autem alteri, notam sit, voluntatis humanæ motus, cujusmodi est libera cogitatio, soli Deo moventi, ipsique homini volenti ac cogitanti, & præter eos nemini, naturaliter patet. Aptissimum est, quod q. 16. de malo ar. 8. ponit, ad hoc declarandum, exemplum. Si civi, qui Præfecto seu inferiori causæ subest, Rex, qui summus ejus est Dominus, quidpiam immediate præcipiat, num hoc Præfecto compertum erit? Solus id sciet Rex, qui precepit, & civis, qui movetur secundum ordinem Regis; quam ergo voluntatem immediate movere solus Deus potest, non potest Angelus aut Dæmon voluntarias hominis cogitationes denotatas habere, sed solus Deus movens, ipseque homo volens & cogitans; quare 1. ad Cor. c. 12. ajebat Apostolus: *Nemo novit, quæ sunt*

hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Atrodoit hanc D. Th. rationem Scotus & Durandus, inepte tamen; nam, ut solide lateque evincit acutissimus ejus Interpretes Cajetanus, rationem hanc D. Thomæ arguens aut non intellēgit, aut intellēgit nōluit.

VIII. In locis superius indicatis plurima sibi D. Thomas obiicit, diluuntque plenissime: potiora persequemur, quæque difficultatem videntur imicere; neque enim vacat, omnia persequi minutatim. Repagare primum videtur Gregorius l. 18. mor. c. 31. ajens: *Corda nostra, quandiu in hac vita sumus, ab altero in alterum videtur non possumus, quia non intra vitrea, sed intra lutea vascula concluduntur*: ibid. etiam c. 17.: *Tunc, in beatitudine scilicet resurrectionis, unus erit perspicibilis alteri, sicut ipse sibi: quum unusquisque intellectus attenditur, simul conscientia penetratur*; quum ergo luteorum vasculorum crassitudo spiritalem, qualis Angelorum est, impedire non possit inornitum, nihil obest, quo minus Angelus videat, quod in hominis conscientia est, quæ & in resurrectione, in qua, ut dicitur Math. 22., *erunt homines, sicut Angeli Dei*, Beatorum quilibet futurus sit alteri conspicuus, ut ipse sibi. Rursum: Quivis Angelus & alios Angelos, & hominis animum videt; quidni ergo & eorum cogitationes? Perinde enim se habent ad mentem intelligibiles species, quibus cogitatio perficitur, ut figura ad corpus. Viso autem corpore, nonne & figura videtur? Visa ergo mente, & intelligibilis, quæ in ipsa est, species, seu forma videtur. Si ergo Angelus alios Angelos, animumque nostrum perspicit, dubitandum non est, quin & aliorum Angelorum, & nostras cogitationes percipere possit. Demum: Quæ in mente nostra sunt, nonne majorem ad Angelum proportionem habent, quam quæ phantasia versamus? Si ergo Angeli vident, quæ phantasia volvimus, multo magis, quæ animo complectimur, seu cogitamus.

IX. Gregorii testimonia nitide solideque declarat D. Thomas cum 1. p. q. 57. art. 4. ad 1., tum q. 16. de malo art. 8. item ad 1. ajens, duo impedimento esse, quo minus homo cogitationes alterius perspicere habere possit, corporis scilicet crassitudinem, & ipsam, quæ secreta sua claudit, cogitantis voluntatem. Prius in resurrectione cessabit; tunc enim, quod nunc, ut ait Aposto-

lus;

lus, *seminatur animale, corpus resurget spiritale*, neque hoc fatemur obflare, quominus Angeli possint conditum occultata percipere. Alterum tamen & post gloriosam corporum resurrectionem manebit, hoc quæ etiam nunc impedimento est Angelis, ne in humani cordis intima penetrant, quæ soli Deo voluntatis auctori patent, & homini cogitanti ac volenti, qui actum suorum post Deum est dominus. Damus quidem, comprehensores sive Angelos, sive homines affectiones & cogitata sua invicem sibi manifestare, quippe quos inter arctissimum est charitatis & amicitie vinculum, amicorum autem, ut in proverbio est, omnia sunt communia. At nisi moria hæc atque libera intercederet arcanorum communicatio, neque Angelum Angelis, neque hominem hominibus secreta, quæ claudere ac celare alius vellet, pervadere naturaliter posse, constans est D. Thom. ac Theologorum ferme omnium sententia, quæ jam dictis satis confirmatur. Addit etiam sapientissime D. Thomas; quoniam quæ & quantum sit animi Deum clare videntis gratia & gloria, ipsa corporis claritas *repræsentabit*, sic unum tunc *qualitatem mentis alterius* videre posse, non autem quid actu velit, aut cogitet; Redundans enim ab animo in corpus gloria qualitatem animi velut effectus causam, naturaliter manifestabit: Latebunt autem cogitata, quæ celare alter velit, quod hæc in sola cogitantis voluntate sint posita, nec ulum in corpore sui veltigium imprimant.

Quid vero, si Angelus intelligibiles, quæ in alterius Angeli, aut hominis mente sunt, species intructur? Num propterea & quod alius his speciebus utens actu considerat? Quoniam in mentis potestate sit speciebus huiusmodi, ut & scientiæ habita, uti, aut non uti, seu illas ad quidpiam cogitandum actu applicare, liberum hunc harum specierum usum notum habere Angelus nequit, quod a sola utentis voluntate ille pendeat. Præsertim quoniam, ut ipse q. 8. de ver. art. 13. ad 2. respondet, plurimum figuram corporis inter, & *intelligibilem*, quæ veluti mentis figura est, speciem interfit; Certa enim ac definita quodcumque corpus forma figuratum est, viso propterea corpore & fixa ejus figura videtur? Itane vero mens? Ex una, quam penes se habet,

specie, prodire in diversas cogitationes potest, sicut varia de homine possumus per speciem hominis cogitare, quare, etsi videant Angeli, mentem nostram per speciem hominis figurari, quid tamen definite de homine cogitemus, nosse non possumus.

Non unum ad id, quod postremo opponitur, adhibet D. Thomas responsum. Illud eligimus, quod loco mox cit. ex quæst. de ver. ad 4. habet, quippe brevius, & nitidius. Quoniam ex iisdem phantasmatis, seu corporearum rerum imaginibus, quæ phantasiæ obversantur, ratio nostra cogitando in diversa libere tendat, quid si phantasmata, seu imagines rerum, ad quas animum intendimus, cognoscant Angeli? Nam & certam, quam ex his libere efformamus, ac suscipimus, cogitationem eis cognitam esse, consequitur? Adnotat acutissime, & Augustinum, qui l. 12. de Gen. ad lit. c. 17. scripsit, *Spirituales corporalium similitudines in animo nostro immiscere spiritibus etiam immundis*, sensisse tamen, determinatam huiusmodi similitudinem usum his non esse exploratum; nam continenter adjecit: *Si Demones internam virtutum speciem, seu quam phantasia imaginum pulsu cietur, quod deliberate animo complectamur, possent in hominibus cernere, non tentarent.*

PRÆLECTIO XII.

De eodem argumento.

I. **E**st & aliud singularium genus, de quo, naturæ licet ordinem non prætergrediatur, instituitur a Theologis quæstio, cognosci ne illud ab Angelo naturaliter possit, futura scilicet sortita, seu contingencia, & præsertim libera. Quo facilis quæstionem dirimamus, & quæ opponi possunt, promptius extricemus, prænotandum est cum Angelico 1. p. q. 57. art. 13., q. 16. de malo ar. 7. & q. 8. de ver. art. 12., cognosci futura dupliciter posse, *in sua videlicet causa, & in se ipsa*. Priori modo, quæ cum suis causis ita connexa sunt, ut ex his necessario proficiantur, *ut solem oriri* cras, non ab Angelo solum, sed & ab homine attingi certa scientia posse, extralitem est: Quæ a causis suis non necessario, quod impediri istæ possint, ne ef-

T 2 fe-

fectum reipsa edant, sed plerumque proveniunt, quod sit sanarum datorum ad effectum huiusmodi determinata, non est eorum certa atque rata, sed conjecturalis tantum cognitio, ut Medicus sanitatem infirmi, uberatorem agrorum, fructuumque copiam praesentit Agricola, hacque cognitione fatendum est, pollere Angelum eo magis, quam nos, quo universalius, perfectiusque rerum causas perceptas haber, sicut & Medici, qui morbi causas penitus rimantur, & acutius de regunt, meliora de futuro agritudinis statu prognostica faciunt. At non est de futurorum in suis causis cognitio quæstio, sed in seipsis, an ea scilicet naturæ suæ acumine præcise Angelus possit, ut sunt extra causas posita, & velut præsentia cernuntur. Negat D. Thomas, negant communiter cum eo Theologi, ita tuncque solius Dei proprium futura cognoscere, non solum quæ ex necessitate proveniunt, vel ut in pluribus, sed etiam consilia, & fortuita. Non erimus in argumento hoc multi, quod illud jam pro virili alibi versaverimus, nostris scilicet in Exercitationibus ad Danielem exercit. 11., quæ est de Prophetia Danielis facultate, & in Prælect. de Deo homine facta, Axiomate III., & Propos. IV.

II. Veritatem hanc alibi constituimus Philosophorum, Oratorum ac Poetarum inter Ethnicos insigniorum auctoritate, quibus nihil magis ratum & conitans, quam solum Deum esse præcium futurorum, atque, ut Tertullianus aiebat in Apolog., idoneum testimonium Divinitatis esse divinationem. Ad hoc idem firmandum prælo essent plura divini verbi testimonia: uno tamen contenti erimus Jes. 46., quod satis superque efficiat, quod proposuimus: *Ego sum Deus, & non est ultra Deus, nec est similis mei, annuntians ab exordio novissimum, & ab initio, quæ necdum facta sunt, dicens: consilium meum stabit.* Si annuntiare naturali suo lumine Angelus posset ab exordio novissima, id est res prænuotare undum ante eventum, ab initio, quæ necdum facta sunt, dicere, annon Deo similis, & alius ultra Deum Deus? Si ergo Deus solum, cujus similis non est, se Deum probat, quod ab exordio novissimum annuntiet, & ab initio, quæ necdum facta sunt, dicat, consistendum est, prævisionem, præsignationemque certam

futurorum tam peculiarem propriumque veri Dei characterem esse, ut alteri præter Deum nemini citra Deitatis injuriam adscribi nequeat. Est ad hoc idem constabiliendum efficacissima D. Thomæ ratio, quam, quum de scientia Dei ageremus, accuratius expendimus. Cur Deus futura omnia, ut in seipsis sunt, clarissime perspicit? Quod omnia sua in æternitate videt, quæ infinita maximeque simplex quum sit, toti tempori adest, & quaslibet ejus differentias uno perpetuo instanti concludit, quo fit, ut uno intuitu, omnia quandocunque futura seu præsentia contempletur; quum ergo creata quaslibet mens multum a divina æternitate deficiat, seu ab ea distet quam longissime, cognosci futurum, ut est in suo esse, a nullo live Angelo, live homine potest. Huc revocanda, quæ ad vindicandam hanc D. Thom. rationem a Scoti aliorumque cavillationibus ibidem ex Card. Cajetano proculimus.

III. Importuna videntur, quibus appeti hac veritas potest, non ea ramen, ut solus D. Thomæ doctrina non facile dissolvantur. Horum aliqua ex auctoritate promuntur, ex naturæ ratione alia. Celebre primum illud Augustini l. 9. de Civ. Dei c. 21.: *Temporalia divina virtutis effecta Angelicis sensibus etiam malorum spirituum potius quam infirmitatibus hominum possunt esse conspicua*; quum ergo dubitari nequeat, quia divine virtutis effecta considerantes homines futura multa præsentiant, ut sanitatem medicus, futuram naturæ tranquillitatem &c., cognitionem huiusmodi Angelo quis denegavit? Illud æque pervulgatum Gregorii M. l. 4. Dialog. c. 26. *Anima, quum recedit a nexibus corporis, vi subtilitatis naturæ futuræ cognoscit.* Quidni ergo potius Angelus, cujus incorporea natura est, majorque subtilitas? Quum Isidorus etiam l. 1. de summo bono c. 12. triplici scientiæ acumine vigere Dæmones scribat, *partim quidem ex experientia longi temporis, partim ex subtilitate suæ naturæ, partim autem ex revelatione bonorum spirituum*, tres vix illæ ad quot adducere dæmones possunt cognoscenda futura? Præsertim quum ea, quæ experimento paritur, cognitio ex similibus ad similia procedat. Quid autem evenit, etsi fortuitum seu contingens, cujus non alia præteritis sculis turba præcesserint? Quid eo val-

gatus, quod Eccl. 1. legimus: *Nihil sub sole novum: jam enim precessit in seculis ante nos?* Ad præterita itaque, quæ probe denotata habet omnia, attendens perspicacissimus demon, contingetia quævis futura præscire potest; nam in sui similibus jam præcesserunt. Illud demum in prophana Historia testatissimum, quod Augustinus in l. de Div. demonum c. 4. & 5. memorat, *demones scilicet quædam vera prænuuntiasse de futuris eventibus.* Hæc ne prænuuntiallent, nisi præcissent?

Haud minus specie tenus difficultia, quæ & ratione ducuntur. Nonne præterita & præsentia certo scit Angelus? Et futura itaque, sunt enim præsens, præteritum, & futurum temporis differentie, Angeli autem mens supra tempus est, quum ejus nec substantia, nec actio tempore mensuretur, sed ævo, quod infra æternitatem quidem, temporis tamen multum præcellit. Quod ejus scientiam itaque, an præteritum quidpiam sit, præsens, aut futurum, nihil refert. Rursum: Nonne quidpiam ut tempore, ita & loco distare dicitur? Angelus autem nonne loco distata percipit? Et tempore ergo distantia, sive præsentia, sive futura. Vera demum hanc ratio est, quod non sit Angeli scientia per acceptas a rebus, sed per innatas earumdem species sive similitudines; quum ergo formæ hæc sive species ad præteritum & futurum perinde se habeant, quid vetat, indifferenter cognosci ab eo Angelo futura, præsentia & præterita? Postremo: Angeli custodiendis hominibus a Deo præpositi iis consulunt, curantque, quæ eorum sunt: quæ nobis ergo sunt eventura, præsciam, oportet; nam cujus est, alteri providere, eorum, quæ ad ipsum pertinent, & præsentiam habeat, necesse est; aliqui non possent munere suo recte deservi.

IV. Nihil tamen in his, etsi multum speciei præferant, roboris esse ad intrinsecam veritatem, expeditum maxime est; cum D. Thoma ostendere, & veluti sub oculis ponere. Quis negarit, quum sit Angelus homine multo acutior, temporalia divine virtutis effecta Angelo clarius esse conspicua, quam hominum infirmitati? Verum quam futurorum cognitionem homini affert temporalium divinæ virtutis effectuum consideratio? Vel

in causis suis, vel ut in se ipsi sunt, Deo revelante. Priorem futurorum cognitionem humana multo perfectiorem Angelo perlibenter ascribimus, quod futurorum causas multo subtilius habeat comprehensas: Posteriores etiam sanctis Angelis multo largiorem, apertioresque, quam hominibus, attribuimus, de qua ex illustro Prælect. seq. At non est de futurorum vel in suis causis, vel ex infuso divinitus lumine, quæstio, sed de eorundem in seipsis cognitione naturæ viribus parva, quam vel in Angelo, vel in homine inesse posse, Augustini verba ne indicant quidem.

Ad Gregorii testimonium exponendum memorat D. Thomas q. 8. de ver. art. 12. ad 3., posuisse olim quosdam, habere animam in se ipsa quædam divinationis vim: Augustinum autem, qui l. 12. de Gen. ad lit. c. 13. positionem hæc refert, hoc eam ibidem momento improbare, quod, si posset anima vi sua futura prædicere, esset semper præscia futurorum; quare quum exploratum sit, non esse præscientiam ejusmodi in animæ potestate, quandocunque voluerit, quod aliquando præsciat, ad alterum referendum est, a quo confortetur, adjuveturque. A quo autem? *A superiore aliquo spiritu, creato vel increato, bono vel malo.* Quia vero mole corporis nunc deprimitur, & ad ea, quæ sub sensum cadunt, intenta, minus est intelligibilium capax, quando per somnum aut ægrotudinem, aut alio quovis modo, a sensibus avocatur, magis inde idonea sit, ut superioris spiritus recipiat impressionem. Dum ergo horum modorum aliquo a nexibus corporis absoluitur, & veluti recedit anima, vi subtilitatis suæ, idest naturali suæ redditæ subtilitati futura cognoscit, aliquo spiritu revelante, qui revelare ea potest, quæ ipse præcitat, vel naturali cognitione suis in causis, vel in Verbo, sive in divina, quam intuetur, essentia. En Augustini & Thomæ responsi summam. Avocatus a sensibus animus, corporisque impedimento solutus aptior est, ut futurorum notitiam accipiat vel a Deo bonique Angelis, ut olim Prophetis, D. Josepho, D. Jo. Evangelistæ, aliisque eximis sanctimoniæ Viris ac Fæminis extra le raptis, vel per somnum accidit, vel a malis Angelis, quia ea duntaxat futura aperiant, quæ præsentis sublimiori mentis

suæ

foze acurmine possunt, ea nimirum, quæ nobis licet unam duntaxat aut alteram certorum effectuum causam perceptam habentibus fortuita videantur, seu contingentia, sciunt ipsi tamen certo & immobiliter, quod causarum omnium naturalium complexionem norint, vi cuius sunt illa necessario eventura, quod ibidem mirifice declarat Angelicus in corp. art., & eodem ante eum Tertullianus in Apolog., cuius testimonium alibi descriptissimas, & D. Thom. doctrina illustravimus, Prop. scil. iv. tract. de Deo homine factio.

Triplex autem, quo vigere Dæmones, scribit Isidorus, scientia acumen excutiens D. Thomas preste respondet, tertium, quo nimirum quædam ex superiorum spirituum revelatione cognoscunt, naturalem dæmonum facultatem excedere, secundam, quo natura sua subtilitate multa præsentiant, ad naturalem scientiam pertinere, qua possunt in naturalibus causis effecta prænosce. Quæ vero ex naturalibus causis præsentiri nequeant, quod a libero pendeant hominum arbitrio, unde norunt? Per experientiam. Omniane vero, atque certo? Multa subdit Angelicus, prænosce ab eis hac via posse, non autem omnia, quod futura præteritis quidem præcesserit fecalis secundum aliquam similitudinem, non tamen quantum ad omnia, & forte futurum quidpiam diversis præteritis effectibus quantum ad diversa sit simile. Multorum autem eadem ipsa cognitio, quam ex similibus procedens experientia dæmonibus affert, nam certa atque firma? Non habet certitudinem, ait D. Thomas, propter transmutabilitatem materia, sed est cognitio conjecturalis, quod in his versetur, quorum constans non est, nec determinatus eventus, sed ea natura, ut non evenire, aut aliter evenire poterint. De oraculis dæmonum futurorum prænunciis heic non attinet dicere, de quibus jam satis, ut patamus, cum in tract. de Deo homine factio Propos. iv., tam exercitat. 11. ad Daniele.

V. Nec gravioris negotii futurum est, quæ e ratione opponuntur, evolvere & extricare. Quid si est Angelus supra tempus, quod est numerus, ut prisci Philosophi aiebant, & motus calis corporeorum motuum mensura? Ad ejus tamen actionem adiungitur tempus, quod est

quædam conceptionum affectionumque vicissitudo, atque successio; neque enim omnia simul actu intelligit, atque vult; quare inquit l. 8. de Gen. ad lit. c. 20. & alibi Augustinus: *Deus movet creaturam spirituales per tempus*. Quam sit ergo in Angeli mente successio, qui possunt omnia, quæ per totum tempus aguntur, ei præsentia esse?

Quid etiam si locorum distantia non obest, quo minus Angelus remota perspiciat? Quæ loco determinata sunt, jam actu existunt, ait D. Thomas, participantque naturam aliquam, seu in certa natura subsistunt, cujus est in mente Angeli similitudo, per quam cognosci, tametsi distita, possunt. Futuram autem quam nondum sit, necdum participat naturam speciei, cujus similitudinem Angelus penes se habet. Quid mirum ergo, si cognosci ab eo non possit, quod nondum naturam habet, quæ speciei in Angeli mente impressæ respondeat, perquam solam cognosci potest? Ut enim eidem D. Thomæ subtilissime animadversum est, Angelus singularia dum actu sunt, per species non intelligit de novo acquisitas, sed per easdem, quas prius habebat, per quas tamen ea, quæ erant futura, non noverat, quia cognitio omnis quadam cognoscentis & cogniti assimilatione perficitur, quæ autem in Angeli mente sunt, formæ sive rerum similitudines specierum naturas directe repræsentant, per quas tamen & singularia nosse Angelus potest, verum duntaxat, quatenus participant naturam specierum, quod non est, antequam actu sint, statim propterea atque actu existant, cognoscuntur ab Angelo.

Hinc etiam patet, tertium, quod obijcitur, inane esse. Etsi enim, quæ in Angeli mente sunt, species, quantum est de se, ad præterita, præsentia, ac futura perinde se habeant, ad eas tamen præterita præsentia ac futura equaliter non se habent; quæ siquidem præsentia sunt, naturam habent, per quam speciebus in Angeli mente jam existentibus plane resonant, atque assimilantur, sicque cognosci per eas possunt; Caterum futura, quæ naturam nondum habeant, per quam illis respondeant, atque cum iisdem similitudinem gerant, per eas cognosci nequeunt.

Postremi quoque levitas facillime patet;

et; Quo enim probari momento potest, oportere, ut qui aliquibus providet, eorumque sustinet curam, futuros eventus mente præcipiat? Annon satis est, ut prævidet, quid contingere possit, quo opportuna remedia adhibeat vel ad cavendum, vel ad juvandum? Tam est hoc ratione ipsa exploratum, ut non sint in eo plura ponenda. Quid inausus ergo, quam concludere, debere Angelos futurorum eventuum præcios esse, quod sit illis a Deo humanarum rerum procuratio mandata?

PRÆLECTIO XIII.

De mysteriorum gratia cognitione, & de matutina, ac vespertina Angelorum scientia.

I. **N**on esset de objecta scientiæ Angelorum re expleta tractatio, nisi & in veritates, quæ supra naturam sunt, & a Theologus *mysteria gratiæ* vocari solent, inquireremus, necnon & in celebrem scientiæ Angelicæ partitionem in *matutinam* & *vespertinam*. In questione itaque apud Theologos primo versatur, an & *mysteria gratiæ* dispiciant Angeli, an omnia, an naturali sua vi, an vero addito solum divinitus lumine. Non posse Angelum *mysteria gratiæ* innata sibi virtute cognoscere, sic argumentatur Apostolus 1. ad Cor. 2., ait D. Thomas 1. p. 2. q. 57. art. 5. *Quæ sunt hominis, nemo novit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est: ita & quæ sunt Dei, nemo novit, nisi Spiritus Dei*; Cur enim Angeli aut hominis cogitata Angelo sunt incomperta? Quod a sola pendeant, ut jam dictum est, cogitantis voluntate, quæ sua claudit arcana; quum ergo *mysteria gratiæ* a sola Dei voluntate pendeant, multo minus ea potest Angelus suis attingere viribus. Cæterum, ut sunt Angelo alieni cordis arcana pervia atque perspecta, mox per qui ea claudit, amice referat, ac patefaciat, ita fatendum est, beatus Angelus Deum clare videntibus *mysteria gratiæ* patere. Nonne etenim prophetis plura huiusmodi divinitus patefacta? Angelis itaque sanctis multo excellentius; Ut enim divinam sapientiam decuit, Angelos, quorum est natura præstantior, perfectiori naturalium rerum cognitione donare, quam homines, ita

eandem concedat, rerum, quæ supra naturam sunt, quas viatoribus hominibus non semel manifestavit, ampliorem cognitionem in beatos Angelos derivare. Omnium ne vero? Alienam a ratione est, hoc putare; Etsi enim beati Angeli divinam voluntatem ac sapientiam contemplantur, sen clare perspiciant, num comprehendunt? Id respondere rationi, necnon & fidei adversari, in tract. de *beata visione* jam demonstratum; non omnia itaque *gratiæ mysteria* vident in Verbo Angeli, neque videre possunt; necesse est enim comprehendere causam, ut, qui in ejus efficientia continentur, noti sint effectus omnes; Si ergo non potest divina, quæ *mysteriorum gratiæ* sola & summa causa est, sapientia ac voluntas a creata mente comprehendere, nec in ejus virtute latentia *mysteria* cuncta *gratiæ* cognosci.

At non solum Angeli sancti omnia *gratiæ mysteria* non attingant, sed nec omnes *aqualiter*, ait ibidem Angelicus, at secundum quod eis Deus revelare voluerit; ita scilicet, ut superiores Angeli, qui *divinam sapientiam perspicacius*, quod majori nimirum sit eorum perfusa roent gloriæ lumine, contemplantur, plura & altiora in Verbo vident, quorum cognitionem ad inferiores, eos illuminando, derivant. Ait etiam, horum *mysteriorum* quedam ab ipso suæ creationis initio Angelos habuisse percepta, quedam vero postmodum, secundum quod eorum officiis congruit, edoceri.

II. An & inter cætera *gratiæ mysteria* futura Dei hominis facti cœconoënia fuerit Angelis manifestata, controversum olim apud Veteres. Dupliciter de *mysterio* hoc instituit sermonem posse, docet D. Thomas ibidem ad 1., primo *generatim*, sicque non dubitandum, quin sanctis Angelis ab exordio suæ beatitudinis fuerit patefactum; Est enim hoc quoddam veluti generale principium, ad quod omnia eorum referantur ac ordinantur officia, quum scribat Apostolus ad Heb. 1., omnes esse *administratores spiritus in ministerium missos propter eos, qui hereditatem capiunt salutis*, quam non capiunt nisi per Dei hominis facti virtutem & merita; quare oportuit, *mysterium* hoc Angelos omnes a principio communiter edoceri. Verum si de peculiaribus *mysterii* hujus adjunctis verba fiant, non

non omnia Angelis a principio fuisse cognita, sed & superiores Angelos quorundam postmodum didicisse, tradit ibidem Angelicus. Dæmones tamen, nec etiam postmodum Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, mysterium hoc habuisse exploratum, Augustini sententia est (l. 9. de Civ. Dei c. 21. scribentis: Non innovit eis, sicut Sanctis Angelis, qui Verbi participata aternitate fruuntur, sed sicut eis terrendis innotescendum fuit per quendam temporalia effecta; nam si perfecte & certo cognovissent, ait D. Thom. 3. p. 2. q. 47. art. 1. ad 2., l. X. esse Filium Dei, & effectum passionis ejus, nunquam illum crucifigi, procurassent, juxta illud Apostoli 1. ad Cor. c. 2.: Si cognovissent, nunquam Dominum glorie crucifixissent.

III. Unde autem singularia mysterii hujus adjuncta processu temporis didicerunt Angeli? Lucam Apostolus ad Eph. 3. tribat: Mihi omnium Sanctorum minimo data est gratia hæc, in gentibus evangelizare, investigabiles divinitas Christi; & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in Deo, ut innotescat Principatibus & Potestatibus in caelestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei secundum provisionem seculorum, quam fecit in Christo &c. Veterum nonnulli opinari sunt, innovasse Angelis mysterium hoc per Apostolos in Ecclesia prædicantes, qui illud immediate a Deo edocti fuerant, secundum illud Jo. 1. Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. Opinionem hanc valide retellit D. Thomas lect. 111. in hunc Apost. locum, cujus e vestigio egregiam hanc interpretationem adjungit, quam etsi paulo longiorem labor exscribere, quod ad subjectam rem illustrandam mire faciat: "Dicendum est ergo, quod innovit per Ecclesiam, idest per Apostolos prædicantes, ut dicit Glossa, non quod Angeli hoc didicerunt ab eis, sed in eis; Nam sicut dicit Augustinus de Gen. ad lit., Deus antequam res crearet, ante, dico, ordine naturæ, non temporis, quom secundum tempus simul omnia creata sint, rationes rerum naturalium indidit mentibus Angelorum, quo fit, ut Angeli dupliciter res naturales cognoscerent, in Verbo scilicet, & hæc dicitur cognitio matutina, & in naturis propriis, & hæc dicitur vespertina. Ulterius notan-

dum, quod sunt quædam rationes mysteriorum gratia totam naturam excedentes, & hæc non sunt indicæ mentibus Angelorum, sed sunt in solo Deo occultæ, ideoque Angeli eas non cognoscunt in se ipsis, nec etiam in Deo, sed eas cognoscunt, secundum quod in effectibus manifestantur. Quom igitur rationes pertinentes ad multiformem Dei sapientiam sint hujusmodi, idest in solo Deo absconditæ, manifestum est, quod Angeli eas nec in se ipsis, nec in Deo, nec etiam ab Apostolis, nec a viatoribus aliis cognoverunt, sed in ipsis Apostolis explicatas, quom prius in mente divina latent; Sicut domum, quæ est in mente artificis, vel conceptum de domo faciendâ, quamdiu later in mente, nullus scire potest, nisi ille tantum, qui solus illabitur animabus, scilicet Deus: Sed postquam conceptus jam est in effectu extrinseco explicatus, quia domus jam facta est, sic aliquis de domo jam facta, quæ prius latebat in mente artificis, edocetur, non autem edocetur per domum, sed in domo. Quod ergo dicit: Ut innotescat Principatibus &c. illa conjunctio non accipiendâ est non causaliter, sed consecutive, ut sic legatur: Illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in Deo, qui omnia creavit, ita tamen absconditi, ut innotescat Principatibus &c. idest illud Sacramentum ita fuit absconditum in Deo, quod innovit Principatibus & Potestatibus, non ab æterno, sed a sæculo, quia omnis creatura principium habet, & hoc non per Ecclesiam terrenam, sed caelestem, quia ibi est vera Ecclesia, quæ est Mater nostra, & a qua militans Ecclesia est exemplata: Et sic ly per designat ordinem naturæ tantum, ut dicatur per Ecclesiam caelestem, idest de uno in alium, sicut dicitur, illud factum est notum per totum regnum vel civitatem ut Act. 9. de suscitatione Thabithæ: Notum autem factum est per universam Joppen, & crediderunt multis &c.

IV. Nemo unus Theologorum D. Th. non assensur sententi, Angelicæ scientiæ in matutinâ & vespertinâ divilionem ab Augustino primam excogitatam, cujus positionem nemo rectius antidiuque illa-

Illustravit eodem doctissimo ejus Interprete in variis suorum operum locis. Paucis perstringemus, quæ habet ille de hoc argumento copiosissime p. p. q. 58. ar. 6. & 7. , q. 8. de Ver. ar. 16. & 17. & lect. 3. in c. 1. Ep. ad Hebr. Pervulgatum est, Augustinum sex dierum nomine, quibus Deum cuncta molitum fuisse, Gen. 1. legimus, non usquos hoc naturaleque dies, qui *solis circuitu peraguntur*, quoniam sol quarta die legatur tactus, sed mysticam diem unum intellexisse, seu cognitionem Angelicam diversis rerum generibus *presentatam*. Augustino itaque Auctore, ut corporeæ lucis inferiora hæc collustrantis præsentia naturalem diem affert, ita Angelici luminis, sive intelligentiæ operatio, seu ad creata hæc applicatio spirituales efficit diem, sexque illi, quos Moses a Deo in rerum omnium molitione contritos memorat, dies ita exponendi, quatenus Angeli mens ad rerum, quas Deus simul, seu eodem temporis puncto creavit, diversa cognoscenda genera se admovet, qui propterea sex illos inter dies a Mose describitur ordo, non temporis & durationis, sed naturæ solum ordo putandus est, quatenus rerum, quas Angelus intellexit, altera naturæ ordine alia potior est, & prior.

Quoniam autem naturali diei mane suum est, atque vespere, sic in mystica illa die, seu in Angeli mente ad conditas a Deo res percipiendas intenta distinxit, secrevitque Augustinus *mane & vespere*, quoniamque naturalis & ulitata dies a mane capiat exordium, habeat autem vespere finem, ita in eadem re ab Angelo cognita mane & vespere, principium & finem Doctor acutissimus excogitavit, *mane* quidem creaturarum rerum cognitionem in Verbo, quod est rerum omnium prima & summa causa, *vesperam* autem earumdem cognitionem *in propriis naturis* per inditas earum species, sive similitudines. Ut enim naturalis dies mane incipit & vespere definit, ita rerum omnium existentia a Divino Verbo seu universalis omnium principio fuit, eoque demum pervenit, ut res *in propria* natura subsistant, seu actu sint extra causas. En itaque germanam, D. Thoma Interprete, Augustini mentem: en legitimam matutinæ & vespertiæ scientiæ notionem. Angelorum matutina scientia ipsa eorumdem cognitio est, qua res creatas in Dei Verbo, seu

Chignoli Tom. III.

in divina essentia, contemplantur, vespertina vero earumdem cognitio per innatas species, quæ propriam cuiusque rei naturam menti Angeli repræsentant. Probat hanc Angelicæ scientiæ partitionem, ac reveretur D. Thomas, probant reverenturque post eum Theologorum clarissimi ac celeberrimi, etiam nonnulli in Augustinum minus æqui, minusque, quam catholicos & religiosos homines deceat, in eum officiosi, ut Augustini de universalitatis rerum generis sententiam petulantius infestantur, ita hanc Angelicæ scientiæ distinctionem, quæ legitimam positionis illius consuetudinem est, sæpe non cachinnis & sibilis excipiunt, habeantque ludibrio.

V. Retinendam interim eam esse, & reverentia dignam non alio argumento probat Anglicus, quam *Magni Doctoris Augustini*, cujus hæc tactus est, auctoritate, omneque ad eam illustrandam ingenii nervos intendit, ut & ad refellendam, quibus appeti posse videtur. Hinc quoniam cavillari quis possit, Angelorum scientiam quippe clarissimam, & cuiusque erroris ac falsitatis expertem matutinam & vespertinam inepte dictam, quoniam mane & vespere tenebras admixtas habeant, occurrat sapientissime D. Thomas, reponitque, dictam ab Augustino Angelicæ scientiæ similitudinem ex mane & vespere, non ut tenebrarum quidpiam adjunctum habent, sed ut mane naturalis diei, vespere autem ejusdem est terminus, eam propterea ab Augustino matutinam dictam cognitionem, qua Angeli res intuentur in Verbo, primo omnium fonte ac principio, vespertinam autem, qua eandem res extra Verbum in propriis earumdem naturis per species inditas contemplantur. Eto tamen: matutinam & vespertinam Angelorum cognitionem dixerit Augustinus a mane & vespere, ut sunt utrique adhuc admixta tenebræ: minusne recte propterea? Quid verat, ut eidem Augustino l. 4. de Gen. ad lit. c. 23. animadvertum est, quidpiam, si cum nunc consideratur, lucidum esse, tenebrosum vero, si cum altero comparetur? Fidelium piornique vitam cum infidelibus impiique collatam Apostolus ad Eph. 6. lucem vocavit agens: *fussis aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino*: tacta autem ejusdem cum gloriola Comprehensorum vita contentione, *tenebrosam* dicit Petrus ep. 2. c. 1. *Habebis propheticum sermonem,*

V

cui-

cui benefactis attendentes quasi lucerna lucens in caliginoso loco. Et Angelorum ergo scientia cum humana collata, lucida est, nihil ignorantiae aut erroris admixtum habens, tenebrosa autem, si cum divinæ mentis summa perspicuitate comparatur.

VI. Verum quum vesperum inter & mane nox, mane autem inter & vespere merides intercedat, si matutinam vespertinamque Augustinus in Angelis posuit cognitionem, cur non, allegoriam eandem ex variis diei partibus sumant persequens, & nocturnam posuit, & meridianam? Quia, ait Angelicus, hæc matutinæ & vespertinæ scientiæ distinctio ad solos pertinet Angelos illuminatos, qui a tenebris, seu a malis Angelis, distincti sunt. Quum ergo boni Angeli in re creata, quam perspiciunt, non figantur, quod esset tenebrescere, & noctem fieri, sed hoc ipsum ad Dei, in quo sicut in principio cognoscunt omnia, gloriam laudemque referant, ideo vespere non excipit nox, sed mane, ita ut mane & prioris diei sit finis, & principium subsequens, quatenus præcedentis operis cognitionem dirigunt Angeli ad Dei laudem. Quorum vero in Angelis meridiana cognitio statuat velut a matutina & vespertina distincta, quum merides diei nomine comprehendatur, quasi medium duo inter extrema, mane scilicet inter, & vespere? Addit etiam D. Thomas, nullam cuiusque beati Angeli cognitionem meridianam dici posse, quod nulla plenitudinem lucis habeat, sed sola cognitio, qua Deus in se ipso, & per se ipsum omnia cognoscit, & comprehendit, quæque principio caret & fine.

VII. Quo autem hætenus dicta plenius pateant, huc revocandum, quod alibi expositum est, ratum scilicet Augustinum, lucis nomine, quam prima die a Deo conditam Moyses scribit, non corpoream & aspectabilem hanc, qua fruimur, lucem venire, sed Angelos, ut & iis, quæ Moyses continenter adiecit, *divisitque lucem a tenebris*, designari bonorum meritum atque præmium, malorumque lapsum ac supplicium, seu bonorum a malis Angelis separationem. Quod vero subiicit Moyses, *& factum est vespere & mane dies unus*, seu primus, interpretatur Augustinus, mytico & spirituali isto die vespere præponi mane, quod lucis nomine

designatus Angelus, & ante cuncta creatus, primo se ipsum naturaliter noverit, nec tamen in se ipso permanferit, quasi se ipso fruens, ultimumque suum in se constituens finem, sic enim nox factus esset, ut mali Angeli, qui peccarant; sed cognitionem sui ad Dei laudem retulerit, eam inde convertens ad contemplationem Verbi, in quo est mane sequentis diei, quatenus in Verbo sequentem creaturam cognovit, scilicet firmamentum. Angeli itaque prima cognitio vespertina fuit; quæ ipse se in se ipso cognovit, & ex vespertina in matutinam profecit, quoniam prima dies a Mose non dicitur mane habuisse sed vespere, quæ transivit in mane, quia lux illa spiritali primo die facta, seu Angelos, primo se ipsum novit, quæ vespertina cognitio fuit, hancque sui agnitionem direxit in gloriam Verbi, ex quo facta est ei cognitio matutina, ita ut secunde diei matutina cognitio, primæ diei sit terminus, & secunde initium, & sic deinceps usque ad diem septimum. Ita D. Thomas ex S. Augustino.

VIII. Etsi idem D. Thomas rectissimum doctrinæ ordinem tenens, ad voluntatem Angelorum excitandam directe transiliat, & de altera hac Angelorum facultate, nec non & de præcipuo ejus actu, amore videlicet, duas in plures articulos concisas quæstiones instinat, præterimus tamen, quod in Angelis voluntatem inesse, quippe quæ est intelligentis naturæ proprietas, eamque libertate pollere, quam contradictionis dicunt, seu ad agendum vel non agendum, a nemine vocari in dubium possit, quod potiora etiam, quæ de Angelorum voluntate disquiri possent, supra jam statuerimus, bonorum scilicet Deo fruendum in patria voluntatem ita firmatam in bono, ut jam peccare non possint, malorum contra tam obstatam in malo, ut ad bonum redire nequeant. Transferendus ergo ad alia sermo, quæ ad plenam Angelorum notionem pertinent.

PÆLECTIO XIV.

De Angelorum ordinatione secundum Hierarchias, & ordines, eorumdemque locutione, & illuminatione.

I. **D**octrinæ, quam D. Thomas 1. p. quæst. 106. 107. 108. & 109. per ample tradit, veluti succum dabimus, quæ ab eo laxè & magnifice disputata sunt, contrahentes, & unum ac viginti quatuor memoratarum quæstionum articulos in hujus prælectionis angustias compingentes. Cum eodem primo notamus, Hierarchiam græcè nomen esse quibus ex vocibus conitans, *Ieros* scilicet, & *Arcos*, quatum prior latine *sacrum*, posterior *Principem* sonat; quare Hierarchia *sacer Princeps*, Hierarchia *sacer principatus*, quo in principatu duo spectanda, Princeps scilicet seu Hierarcha, & multitudo ordinata sub Principe. Qui Hierarchiam ex Principe ælimatè velit, unam omnium & Angelorum & hominum hierarchiam habet; non est enim omnium nili summus unus Princeps & Rector D. O. M. Verum si ad ordinatam sub summo hoc Principe multitudinem attendent animum, deprehendet aliam & ab humana Hierarchiam Angelicam, quoniam & in Angelis Patrum Theologorumque judicio tres hierarchias, supremam, mediam & infimam, quod aliter homines ac Angeli, Angeli infimi ac medi, hi aliter ac supremi a Rege gloriæ gubernentur, lumenque recipient; Præsertim enim suum Deus hominibus lumen corporum imaginum involvitur veluti obductum, & intuscatum, Angelis a-tem apertum & purum, nec uno tamen modo; nam infimi divinitus illustrantur, quatenus divinum operum rationes in proximis eorumdem causis, medi in causis intermedialibus, supremi in prima & universalissima ipsa omnium causa intuentur.

Doctrinam hanc hausit ex Angelico, probavitque Lateranensis V. Œcumenica Synodus scilicet 12. hæc habens: *Deus quum in principio calum & terram creasset, calum ipsum in tres principatus, quos hierarchias vocant, instituit, ac quemlibet principatum in totidem Angelorum coors distinxit, quos, quum ipse Princeps & Pater Deus, unitas prima, lux pura, divina, & infinita creasset, eos Deiformes spiritus, mentes intelligentiæ capaces, & quasi oculos esse*

voluit, qui ad Deum ipsum conversi, & ab eo divinitus exerciti, lucem, essentiam, vitam, & omnem perfectionem acciperent, & rursus ita divini & sancti ignis imaginem præferrent, ut primus principatus sola luce divina unitatis, nullis interjectis spiritibus, secundus eodem fulgore per primum transmissio, tertius vero radiis divinitus majestatis ex transfusione secundi, qui secundus supremi lumine conspersus illustraretur, & illustraret, purgaretur, & purgaret, perficeretur, & perficeret.

II. Cuilibet Hierarchiæ tres communiter ordines adtribuuntur, summus nempe, medius, & infimus; Cælestem enim Hierarchiam, beatorumque ejus cives, seu Angelos, terrenæ militat optime dispositæ Reip. concipimus, in qua tres passim distinguuntur ordines, optimatum, honorabilium civium, & plebis, hincque nobis anfa ad distinguendos in qualibet Angelorum hierarchia tres ordines secundum varia eorumdem officia, atque actus, quum & in quavis terrena civitate ab officiorum actuumque varietate diversi petantur ordines, aliusque sit judicantium, alius militum, agricolarum alius ordo &c. tamen hi omnes ordines ad eandem sub uno Principe dispositam multitudinem spectant. Quum sint ergo in quavis Angelorum hierarchia tres ordines, novem eorum ordines seu choros esse, consequitur, quos tamen ita distinguimus, quod eos imperfecte noscimus, plures propterea Angelos in uno ordine collocemus. Singulos tamen, & propria cujusque officia si perfecte sciremus, plane intelligeremus, ut suum cuique Angelo officium, ita & suum in hac rerum universitate ordinem; si enim, ut ait Apollolus, *stella differt a stella in claritate*, quidni & cujusque Angeli peculiare officium, & proprius ordo? Facit tamen cum mentis debilitas supernis perfecte intelligendis rebus suapte impar, tum Auctoris i. de cæl. Hier., qui olim Dionysius Areopagita Pauli discipulus ferebatur, Gregorii M., & Bernardi auctoritas, ut novem Angelorum ordines sive choros Theologi communiter ponant; nam, ut ait idem Gregorius hom. 34., *testame sacro eloquio scimus Angelos, Archangelos, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Thronos, Cherubim atque Seraphim.* Horum revera ordinum nomina in vet. novique Testamenti libris non semel occurrunt, unde eorum numerum ibidem Gregorius

elicit; Quoniam enim *Angelos & Archangelos* esse, in sacro eloquio perſepe teſtatum ſit, *Cherubim*, atque *Seraphim* non ſemel Prophetarum libri meminerint, Paulus ad Ep. 1. *Principatus, Potestates, Dominationes atque Virtutes* memoret, ad Col. autem 1. ad quatuor hos ordines *Thronos* adiciat, ſubductis calculis, concludit Gregorius: *Proculdubio novem eſſe Angelorum ordines inventiuntur*. Quare ergo Calvini temeritas l. 1. Inſtit. c. 14. ſect. 4. diſtinctionem hanc Angelorum *puram garrulitatem, falſamque ſapientiam appellantis*, & cujuſdam Eraſmi Sacerii Annæmontani in l. quem inſcripſit, *Nova methodus in præcipuis Script. locos*, p. 100., in verecunde ſcribentis, *aſſerre Prælaturas, & Hierarchias Angelorum, que in Angelos ſimpliciter, Archangelos &c. dividantur, errorem eſſe, & figmentum Scholaſticorum ſine Verbo Dei excogitatum*? Quid iniquius ac perulantiuſ, quam inter Scholaſticorum iuſane garruitium, falſoque ſapientium errores & commenta referre ſententiam, cui tam aperte ſacrarum literarum auctoritas, & Patrum conſenſus ſuffragatur? Expeditum eſſet, ad eam comprobendam teſtimonia producere Ignatii M. ep. ad Trall., Methodii M. ſerm. de Reſurrect. apud Epiph., Hyppoliti M. orat. de conſumatione mundi, Athanaſii ſerm. 4. contr. Arianos, Nazianzeni orat. 2. Theolog., Chriſoſt. hom. 4. contra Anomaos, Auctores de Cal. Hierarc., Hieronymi in illud Pauli ad Eph. 1., *conſedere in caeleſtibus ſuper omnem Principatum &c.* & l. 2. Apol. adv. Ruſſinum, Auguſtini in l. ad Oſoſium, Auſelmi in illud Pauli ad Col. 1. *In ipſo condita ſunt omnia in celo, & in terra &c.* Gregorii M., cum hom. 24., tum l. 4. Mor. c. 27., & l. 4. Regiſtri, ep. 52., & Bernardi pluribus in locis: ſed ea iudiciale, ſat fuerit; neque enim Catholicorum ullus eſt, qui inſignem Calvini, & memorati Eraſmi temeritatem non damnet, & Fevardentius eo uſque proceſſus ſit, ut utriuſque poſitionem hæreſim apertam vocet.

III. A ſuis proprietatibus ſua fortiri ſingulos Angelorum ordines nomina, tradit poſt Auctorem l. de cæli Hier. & Greg. M. D. Thomas, dicens *Seraphim ſeu ardentes a charitatis exceſſu, Cherubim a ſcientia plenitudine, Thronos, quod divina in eis maiestas reclinetur velut in ſede*. Hos ad primam ſive ſummam hierarchiam re-

ferunt Gregorius, & Thomas; ad ſecundam autem Dominationes, quibus ad obediendum cætera ſunt ſubjecta, Virtutes a quadam ſortitudinis præſtantia qua Divina ſuſcipiunt, curantque, impleri, & Potestates, quarum eſt diſponere, & ordinare, quæ ab inferioribus ſunt agenda: In tertia vero locant Principatus, ſeu in perficiendis Dei juſſionibus primos, & quaſi Principes ad exteriora obeunda Archangelorum Angelorumque duſtores, Archangelos, qui ſumma nuntiant, Angelos demum, qui ad minora annuntianda mittuntur.

Quoniam vero Dan. 7. ſcriptum eſt: *Millia millium aſſiſtebant ei, & decies millies centena millia miniſtrabant ei*, hoc teſtimonio ſreti Auctori l. de cæli Hierarch., Gregorius, & Thomas partiuntur Angelos in *aſſiſtentes, & miniſtrantes*. Qui aſſiſtentes? Tres primæ Hierarchiæ ordines, *Seraphim* nempe, *Cherubim* atque *Throni*, & ſecundæ primus, Dominationes videlicet, quos domeſticorum, intimorumque familiarum inſtar omnipotenti ſæculorum Regi ſolum aditare, nec ad exteriora miniſteria deſtinari laudati Scriptores ſentiunt: Cæteri *miniſtrantes*, ſeu Dei juſſa exequentes, *Virtutes* quidem, quateenus virili quadam & inconcuſſa ſortitudine Dei mandata ſibi a Dominationibus indiſta ſuſcipiunt, derivantque ad inferiores vim ea exequendi, Potestates agenda diſponunt, Principatus ad perficienda Dei juſſa inferiores ordines ducunt, Archangeli ſuperiora, Angeli inferiora peragunt miniſteria. At nonne Angeli omnes Deo ſemper aſſiſtunt, quippe qui ſemper vident faciem Patris, qui in cælis eſt? Quo ergo hæc miniſtrantium & aſſiſtentium diſtinctio? Reſpondet Augeliſcas, omnes hoc nomine vere aſſiſtentes eſſe, quatuor vero ſuperiores ordine peculiariter aſſiſtentes dici, quod exteriora officia non ſuſtineant, ſed tres primæ Hierarchiæ chori divinarum operum rationes quinque miniſtrantium ordinibus committunt, quibus & Dominationes Dei mandata ſignificant, quæ illi ratione mox explicata perficiunt.

IV. Paſſim hæc in Scholis ſervantur: rata ne autem place ſint, ea ne vere ſit Angelicorum ordinum diſpoſitio, quam expoſuimus, ſolne quinque, quos rececuſimus, non item alii quatuor, Angelorum ordines ad exteriora officia mittantur,

tur, quis definire velit, & ponere ut exploratum? Quo aperto Scripturæ testimonio, quæ constanti Ecclesiæ traditione, quæ theologia demonstratione transigitur, ita rem se habere? Multam his probabilitatem afferunt & laudatorum Doctorem auctoritas, & congruæ rationes, quibus D. Thomas utitur ad suadendum, hæc ita esse: non efficiunt tamen, ut sint in exploratis habenda; nam & Gregorius hom. 24. anceps hæret, an primæ Hierarchiæ Angeli interdum mittantur, an nunquam, & Augustinus in l. ad Orosium c. 11., etsi firmissime sibi persuasum affirmet, memoratos a Paulo Angelorum ordines reipsa esse, & aliquo inter se differre, fatetur tamen ingenuè, nescire se, quo vere differant. Plurimum iceirco commendanda D. Thomæ adversus antiquos Ecclesiæ tractatores reverentia, cujus cum alibi frequentissime, tum præsertim in hac de Angelis tractatione egregia præbuit specimina; neque enim de Angelorum Hierarchiis, ordinibus & officiis quidquam commentari suo ipse Marte voluit, sed Auctoris l. de cal. Hier., qui ævo illo Dionysius Areopagita. perhibebatur, Gregorii M., & Bernardi vestigia persequens, illustrare eorum dicta, & ab iis, quæ difficultatem afferre poterant, extricare nissus est, etsi firma usquequaque non sint, nec ab omni dubitatione remota.

V. Absit, ut insana Judæorum commenta probemus, qui, quod plures bonorum Angelorum ordines literæ sacræ distinguant, malorum sex agmina in Thalmudæ constituunt, certumque eorumdem numerum figunt. Sibilis hæc excipienda potius, quam serio refutanda; nec morari volumus levissimum Cornelium Agrippam, qui pro Angelicorum ordinum numero & Dæmonas in novem classes distribuit, & dæmonum cuiusque classis indolem, officia, & Principes designavit. Missis his delirantium somnii solida & vera sectemur. Ordinem inter Dæmones esse, non gratiæ, cujus damnum sponte fecerunt, sed naturæ, probat D. Thomas, quod communi Theologorum effato naturalia in eis permanferint integra, quæcumque autem *funi a Deo, ordinata sunt*; quem ergo Deus in eorum natura posuerat, ordinem, diversos in eis naturæ gradus constituens, dæmones adhuc servat, ut & naturam, quæ peccato corrupta non fuit. Ipsa autem, pergit Angelicus, na-

turalis dæmonum dispositio requirit, ut & in eis *prælatio* sit, seu inferiores superioribus, & omnes uni summo subdantur; hoc enim divinam, quæ nihil in hoc universo relinquit inordinatum, sapientiam decet, quæ *attingit a fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter*. Hinc in Evangelio *Beelzebub principem dæmoniorum* dictum legimus, quem Christus *principem hujus sæculi*, & Paulus *Deum hujus mundi* vocat. Animadvertit tamen D. Thomas, hanc, quæ inter dæmones est, prælationem non in eorum iustitia fundari, sed in iustitia Dei cuncta sapientissime ordinantis, nec inferiorum confessionem ad obediendum superioribus ex amicitia esse, sed ex communi nequitia, qua & homines odio habent, & Dei iustitiæ repugnant, quum & impiorum hominum sit, iis se adjuungere, atque subicere *ad propriam nequitiam exequendam*, quos potentiores viribus sciunt; hanc demum superiorum prælationem non in eorumdem bonum, sed magis in malum cedere; quia, *quum mala facere maxime ad miseriam pertineat, præesse malis, est esse magis miserum*.

VI. Pauca hæc de Angelorum distributione exenti, reliquum est, ut de eorundem locutione ac illuminatione dicamus. Colloqui inter se Angelos, in divino eloquio non semel expressum est; scilicet enim 8. legimus, *clamasse Seraphim alterum ad alterum*, apud Daniele, & Zachariam Angelorum inter se colloquia descripta habemus, & apud Judam in sua Canonica Michaelis cum diabolo de corpore Moïsis altercationem, quare & Apostolus 1. ad Cor. 13. linguam Angelis tribuit ajens: *Si linguæ hominum loquer, & Angelorum*; nam, ut ibidem lect. 1. explicat D. Thomans, *quantvis non habent linguam corpoream, per similitudinem tamen lingua in eis dici potest vis, quæ manifestant aliis, quod habent in mente*. Decere profecto videret perfectam illam beatorum Spirituum societatem, ut, quemadmodum homines amicitiz vinculo juncti interiores conceptiones suas, animique arcana sibi invicem voce declarant, ita & Sancti Angeli cogitationes affectionesque suas sibi mutuo spiritali locutione manifestent. De locutionis Angelicæ modo non una apud scholæ Magistros opinio. Im D. Thomæ sententiam Theologorum plerique tunc, ita scilicet colloqui Angelos, qua-

quatenus alter cogitationem, voluntatemque suam ad alterum ordinat, ut ei pateat, & quemadmodum signo aliquo, quo perculluntur sensus, nunc e. c. manu, voce &c. excitari homo solet ab alio volente eum alioqui, ita virtute aliqua intelligibili, nobisque ignotis signis excitari ab Angelo alterius Angeli mentem, ut ea attendat, quæ vult ei manifestare.

Esti autem hoc modo & superiores cum inferioribus, & hi cum illis, & omnes cum Deo loquantur, animadvertit tamen subtilissime D. Thomas, non eandem harum locutionum rationem esse; Superiorum enim cum inferioribus collocutio & *illuminatio* est, non item inferiorum cum Superioribus; nam, quam ipsi norunt, veritatem Superiores inferioribus communicant, quodque ipsi latius clariusque intelligunt, quodammodo concidunt, ut percipi ab inferioribus possit, sicut & apud nos Magistri, quod in summa capiunt, multipliciter distinguunt, Discipulorum capacitati providentes: Quoties autem inferiores cum Superioribus colloquantur, non eos illuminant; et enim hæc posita divinitus lex, ut inferiora per superiora in Deum reducantur, & veritatis lumen a Deo ad inferiores per superiores intelligentias derivetur, non autem contra. Verum nonne inferiores superioribus patefaciunt, quid ipsi cogitent aut velint, quod Superiores lateret, nisi ipsi sponte aperirent? Scilicet. Quid tum inde? Num Superiores propterea illuminant? Mirifice D. Thomas: Quam ad mentis perfectionem non spectet, nosse, quid alter velit, aut cogitet, sed duntaxat, quid rei veritas habeat (neque enim cogitantis voluntas est lux, aut regula veritatis, sed sola veritas est lumen mentis, summa autem veritatis regula veritas prima, seu Deus) nihilque inferiores cognoscant, quod Superiores multo perfectius clariusque non norint, hinc dum illis illi sensa sua patefaciunt, eos alloquuntur quidem, sed non illuminant.

Cum Deo autem de quibus loquuntur Angeli? An de his, quæ ad veritatem attinent rerum, vel de his, quæ in propria voluntate sunt posita? Abiit, responderet Angelicus, ut in cuiusquam mentem hoc cadat; Omnis enim veritatis fons, omnique creature voluntatis auctor summus Dominus Angelica locutione nunc opus habet ad quidpiam cognoscendum?

Alloquuntur itaque Deum Angeli, vel ut voluntatem ejus de agendis consulant, vel ut preces pro nobis ad eum mittant, vel ut infinitam ejus excellentiam admirerentur & laudent, a quo non absindit Gregorius l. 2. mor. c. r. ajens: *Angeli loquuntur Deo, quum per hoc, quod super semetipsos respiciunt, in motum admirationis surgunt.*

Ex dictis autem percipi nullo negotio potest, ita posse Angelum cum alio loqui, ut alii perceptum non habeant, de quo cum altero colloquatur; Unde enim fit, ut Gabriel e. c. conceptionem Michaelis secum loquentis intelligat? Quod Michael ad eum conceptum suum libere dirigat? Quum ergo integrum Michaeli sit, sensa sua ad Gabrielem dirigere, non ad reliquos, quod & hominibus quotidie in more est, hinc efficitur, uni conceptiones ejus apertas esse, non aliis, quod a sola Angeli alterum alloquentis voluntaria ordinatione repetendum est, non autem a locali, ut sæpe hominibus accidit, distantia; ut enim hæc obitare non potest, quo minus Angelus alium etsi maxime distantem videat, ita nec obesse, quo minus in eo videat, quod ad se alter libere dirigat.

P R Æ L E C T I O XV.

De bonorum Angelorum presidio, & malorum oppugnatione.

I. **P**raesse Angelos, seu hominibus a Deo destinatos esse cultodes, ait Hilarius in comm. in Math. c. 18., *absoluta auctoritas est.* Veritatem hanc in omnibus ferme vet. T. libris, nec non in novo non semel disertissime commendatam primis, quod sciamus, in dubium vocare, exim palam negare ausus est nequissimus Calvinus l. 1. Inst. c. 14. sect. 7., dubitans primo, an cuilibet fidelium designatus a Deo sit Angelus ad presidium, mox Catholicorum communem sententiam ajens italicam opinionem esse, quæ olim apud Paganos obtinuit: Item in Comm. in Gen. c. 33., negat, singulos Angelos singulis hominibus cultodes a Deo dari, idque affirmantes gratiam Dei extenuare ait, nec dubitare se, quin diabolus hoc aliu fiduciam nostram in Deum minuere conatus sit: In Comm. deum in Psal. 90., in Math. c. 5, & 18., & in

& in Act. Ap. c. 12., sententiam; quæ cuique singularem Angelum custodem adscribit, *falsum* vocat *prophanumque commentum*, quod cum tota Scriptura pugnat. Nisi in re apertissima versaremur, promtum maxime nobis esset, evincere, hunc ejus potius errorem cum tota Scriptura *pugnare*, nihilque esse, dogmate hoc, quod tuemur, scripti traditque Dei Verbi auctoritate firmitus constitutum. Quam, qui legere norunt, & latine sciunt, tot habeant in sacris literis veritatis hujus certissima argumenta, quo Calvinii procacitatem retundamus, homini petulantissimo duo solum opponimus summorum Virorum, Basilii & Hieronymi, testimonia veritatem hanc in exploratis habentium, quod sit in divino eloquio palam aperteque testata. *Angelorum alii*, ait prior in ep. cont. Eunomium, *gentibus præpositi sunt, alii fidelium singulos consequuntur, quibus singulorum tutela commissa est; Quod vero singulis fidelium adeest Angelus, ut pædagogus quidam & pastor ad vitam dirigendum, nemo contradicet, qui verborum Domini recordatur, dicentis: Angelis eorum semper vident faciem &c.* Posterior autem in 66. Jesh. c. hæc habet: *Quod unusquisque nostrum habeat Angelos, multe Scripturæ docent, e quibus illud est, nolite contemnere unum de pusillis istis, quia Angeli eorum vident faciem Patris, qui in cælis est, & puella Rhode Petrum Apostolum nunciante, Alii Angelum ipsius esse credebant. Si autem hoc de minimis dicitur, & de uno homine, quanto magis de omnibus Sanctis, & præcipue de Apostolis sentiendum est?*

II. Non est tamen perinde certum, an omnibus omnino hominibus, sive fidelibus sive infidelibus, Deus hoc beneficium impendat, ad solos enim fideles hoc contrahunt Sancti Basilii, Chrysostomi, Hilarii, & Anasilii Synaitæ. In oppositum tamen, quæ & Ecclesiæ sensui consentanea, & inter Theologos communis est, sententiam concedimus, quam D. Thomas Hieronymi potissimum auctoritate confirmat, cujus illud maxime decantatum: *Magna dignitas animarum, ne unaqueque habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui Angelum delegatum.* Videtur etiam magis cum ratione congruere; Quam enim omnium omnino hominum salutem Incere Deus velit, generalia propterea beneficia & auxilia, quibus ad sa-

lutem ordinantur, omnibus parat ac offert; quis negarit autem inter hujusmodi adminicula salutis & Angelorum custodiam locum habere? Quin itaque quidpiam detractum velimus de eximio, quod laudatis Patribus secus opinantibus debetur, obsequio, malumus, cum Sanctis Hieronymo, Anselmo, Bernardo, & Thomæ, cumque universo Theologorum choro sentire, demandatam singulis Angelis omnium & singulorum hominum custodiam & tutelam, ab ortu nativitatis ad exitum vitæ usque, post quem, ut ait Angelicus, *quilibet homo vel bonum Angelum custodem suum conregnantem habebit in patria, vel malum in gehenna torquentem.* Hominum, quos custodiunt, quam gerant Angeli, curam, egregie describit Bernardus in Psal. *Qui habitat: summa majestas*, ajens, *Angelis suis mandavit, illis utique tam sublimibus, tam beatis, tam proxime sibi coherentibus, & vere domesticis Dei mandavit de Te: Sed quid putas, mandavit? Ut custodiant te.* Adsum igitur Angeli, & adsum tibi, non modo tecum, sed etiam pro te: *Adsum, ut protegant, adsum, ut profici.* Quid sub tantis custodiibus timeamus? Nec superari, nec seduci, minus autem seducere possunt, qui custodiunt nos in omnibus vis nostris. *Fideles sum, prudentes sunt, potentes sunt: quid repidamus? Tantum adhæreamus eis, sequamur eos, & in protectione Dei celi commorabimur.*

III. Exiit difficultas non levis ex eo, quod Apostolus ad Hebr. 1. ait: *Omnes sunt administratoris spiritus in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis; quom ergo soli electi hereditatem hanc capiant, ii soli traditi a Deo sunt Angelis in tutelam. Protectio quorum id muneris impositum Angelis? Ut homines ad recte agendum excitent, a demonum insidiis & machinationibus tueantur, & ad æternam vitam veluti manuducant: Cui ergo bono aderunt Angelis reprobis, qui nunquam æternæ vitæ compotes erunt, infidelibus, qui, etsi boni quid interdum faciant, nunquam tamen bene; neque enim est eorum recta intentio, quam fide careant, quæ, ut Augustinus ait, intentio dirigitur, Antichristo demum, cujus, ut 2. ad Theff. 2. scribit Apostolus, *erit adventus secundum operationem Satane?* Non omnium itaque hominum commendata Angelis a Deo tutela.*

Ar-

Argumentum hoc, quod videtur commu-
nem Theologorum sententiam labefa-
ctare, ipse sibi opponit, dissolvitque felici-
ssime D. Thomas 1. p. q. 113. art. 4.
ad 3. ajens, ut præferti, & infideles; &
Antichristus ipse interiori naturalis ratio-
nis auxilio non privatur, ita nec exte-
riori destituit toti hamazæ naturæ divini-
tus concessio auxilio, custodia scilicet An-
gelorum. Quid enim, si ea non juvan-
tur, ut æternam vitam bonis operibus me-
reantur, obtineantque? Juvantur tamen,
quod ab aliquibus malis retrahuntur, qui-
bus & ipsi sibi, & aliis magis nocere pos-
sent; nam & dæmones ipsi a bonis An-
gelis coercentur, ne tantum noceant,
quantum volunt, nec Antichristus ipse a
bonis Angelis repulsus tantum nocere
poterit, quantum vellet. Ex Apostoli
autem verbis efficitur, Angelos in *mini-
sterium mitti propter eos præcipue, qui hæ-
reditatem capiunt salutis, propter quos om-
nia*, ut idem ait Apostolus, & quibus
omnia cooperantur in bonum; iis enim
plene cumulateque fructuosa est Angelo-
rum custodia, per quos in æternæ hæ-
reditatis possessionem inducuntur, ad quam,
etiam multi vocati, pauci tamen electi.

IV. Quanta est bonis Angelis, pro-
movere hominum salutis cura, tantus
malorum ardor ad eos perducendos, & in
æternum impellendos exitum; quare ut
suis cuique adeit bonus Angelus ad præ-
sidium, ita suum cuique adesse dæmonem
ad fallendum & oppugandum, a Vete-
rum compluribus traditum. Oppugnationem
hanc, qua hominibus nunquam non
insesti sunt dæmones, a sola eorumdem
malitia repetit D. Thomas 1. p. q. 114.
art. 1., qui invidia percipi impedire homi-
nis profectum quoquo modo nituntur, &
superbia elati diviniæ sibi potestatis usur-
pant similitudinem; nam ad hominum
perniciem certos ministros assumunt, de-
stinantque, ut *boni Angeli Deo servitium*
determinata ad hominum salutem ex-
equentes officia. Hujus tamen oppugnationis
ordinem ibidem D. Thom. ad Deum
refert, qui novit, malis bene uti, eaque
ad manifestandam gloriam suam dirigere;
quare dæmonum homines ad peccandum
variis artibus pellicentium oppugnatione
a Deo est permitteute, eorumdem vero
homines vexantium ac plectentium
molesitia a Deo auctore est re ipsa volente,
quod in sacris literis non semel ex-

pressum est. Eodem ne vero consilio tor-
quet punitque homines dæmon, quo Deus
ad id operis eo utitur ceu ministro? Per
dæmonem tu homines animadvertens Deus
justitiam suam implet, dæmonem vero Deo
judicis pœnæ auctori subserviens non alio
spectat, quam ut suo adversus homines
odio, aut invidiæ faciat satis. Accusanda
ue porro Dei homines a Dæmonibus im-
peti permittentis providentia, quod mul-
tum videatur impar pugnae conditio, in
qua imbecillo & iuxercitato hominicum
validissimo, eodemque vaserrimo hoste
colluctandum? Eset expostulationi locus,
belle responderet Angelicus, *nisi ex parte*
hominis fieret divinitus recompensatio; Est
enim primo & potissimum homini a dæ-
mone appetito in divinx gratiæ, quæ
omnibus prælo est, auxilio perisugium,
exin in bonorum Angelorum defensione,
qui nobis semper adstunt, ad retundendum
dæmonis impetum, & moliriones intrin-
secas; quare Elitæ ministro suo ajebat
4. Reg. c. 6. *Noli timere; plures enim*
nobiscum sunt, quam cum illis.

V. A perpetua hominum oppugnatione
adhæsit ad diabolum Tentatoris nomen,
hocque eum caractere designat Aposto-
lus 1. ad Theff. 2. ajens: *Ne forte tenta-*
veris vos is, qui tentat, idest diabolus, ex-
ponit Glossa interlinearis, *cujus officium*
est tentare. Cæterum qui hoc diaboli pro-
prium, quum & Deus, & homines, &
mundus, & earo tentare in sacris literis
sepe dicantur? Quid tentare? Proprie,
ait Angelicus, quod & Cicero dudum
animadverterat, experimentum de aliquo
capere, ut de eo quidpiam sciatur. Pro-
ximos itaque tentandi finis est, quidpiam
experimento perceptum habere, quod ta-
men alterius finis boni vel pravi gratia
fieri potest; boni quidem, ut quum quis
cujuspiam doctrinam aut morum integri-
tatem tentat, quo ad dignitates illum ho-
noreseve provehat: mali autem, ut quum
quis alterius indolem ingeniumque tentat,
falleudi ac perverteudi causa. Hæc quum
ita sit, patere, ait Angelicus, quomodo
tentare diversis multis variisque modis di-
cantur. Si tentationis non alius finis sit,
quam cognitio, Deum homo tentare di-
citur, quod gravissimum scelus est; præ-
sumit enim quasi incertus Dei virtutem
experiri, quod nefas esse, ex iis constat:
Non tentabis Dominum Deum tuum. Tentat
& Deus, ut sciat, at eo modo, quo
scire

scire dicitur, quia facit, ut alii sciant, sicque Deut. 13. aiebat Moyses: *Tentat vos Deus, ut palam fiat, utrum eum diligatis, an non.* Interdum etiam homo hominem tentat, ut sciat & juret, ut Magister discipuli doctrinam explorat, ejusdem gradu augendi gratia: Interdum vero, ut noceat; verum hoc non agit, nisi ut diabolus mihiister, in quem illud Christi quardrat Jo. 8. *Vos ex Patre diabolo estis, & desideria Patris vestri vultis facere.* Tentare quoque dicuntur mundus & caro, *instrumentaliter*, seu *materialiter*, quatenus eis utitur diabolus ad tentandum, & perspicui hinc potest, qualis sit homo, ex quo carnis concupiscentias vel sequitur, vel repellit, mundique illecebras vel averfatur, vel iis captus finit, se a virtutis semita revocari. Ceterum, quum diabolus semper tentet, ut noceat, aternumque homini exitium paret; *satanas* propterea, seu *adversarius*, *diabolus*, seu *criminator*, vel *flamma vastatrix*, vel *sagitta vulnera interens*, *hostis antiquus*, & *homicida ab initio*, *pater mendacii*, in divino eloquio dicitur, quod sit ejus ad pernecium nostrum totus semper intentus animus, totae composcat artes, & nunquam intermissum vehementissimum flutulum.

VI. Ex quo autem ejus torum sit positum in tentando studium, num est ille iccirco directus, ut ajuat, criminum omnium, quae admittunt homines, causa, ita ut nemo peccet, nisi diabolo suafore, & impulsore? Reclamat Auctor l. de Ecclesi. dogm., qui olim inter D. Aug. opera censcatur, non omnes, ajeus, cogitationes nostrae male a diabolo excitantur, sed aliquoties ex nostri arbitrii motu consurgunt. Nonne, ut Origeni scite animadversum, etiamfi diabolus non esset, haberent homines appetitum ciborum, & venerorum, & hujusmodi? Appetitum hunc autem, subdit verissime D. Thomas, supposita conditione naturae peccato originali corruptae, quoties inordinatum esse, contingit, nisi ratione coerceatur? Quum ergo sensibilibus rerum oppositum nem temperare ac continere, ne recte rationis divinxque legis fines pratergreddiatur, in hominis libera voluntate sit positum, concludit Angelicus, non oportere, ut peccata omnia ex diaboli instigatu proveniant. Addit tamen, concedi posse, diabolum peccatorum omnium cau-

Chignoli Tom. III.

sam esse *indirectam*, ut vocant, atque *occasionalem*; hujusmodi enim causa ea dicitur, quae ad effectum preparat, quo facilius & promptius eveniat, ut qui signa efficit, quo facilius ignem concipiant; quum ergo diabolus primum humani generis parentem ad peccandum allexerit, cujus culpam consecuta est inferioris appetitus inordinatio, difficultas ad bonum, & inuicita quaedam ad malum proclivitas, referri ad diabolum possunt velut ad indirectam causam peccata omnia, quae inde manarunt, & quotidie promanant, quo spectasse putandi sunt Auctor l. de Div. uom. c. 4. quum ait: *Multitudo demonum est causa omnium malorum sibi, & aliis*, & Damascenus, quum l. 3. de fide orth. c. 4. scripsit: *Omnis malitia, & omnis immunditia excogitatur a diabolo sunt.*

VII. Non levis olim apud priscos Scholę Magistros quæstio, an dæmon tentator ab homine divina gratia trecto strenue repulsus & victus, divinitus coerceatur, ne ultra tentet, & ab intereunda aliis molestia prohibeatur. Memorat D. Thomas ibid. ar. 5., opinatos quosdam, fugato devotioque dæmoni amplius per Deum non dicere, cuiquam molestum esse, alios autem ratos, sic cohiberi illum, ut appetere victorem amplius nequeat, possit tamen alios. In Scripturarum & Patrum doctrinam intentus D. Thomas quæstionem sapientissime & verissime dirimit, ajeus, ab homine, a quo victus est, recedere diabolum *ad tempus*, seu ab illo oppugnando cessare, quod & Christi Domini exemplo comprobatur, de quo Lucae 4. : *Consummata omni tentatione diabolus recessit ab illo usque ad tempus*, & duplici ratione persuadet, altera ex divina clementia petita, qua fit, quemadmodum hom. 5. *Op. imperf.* ait Chrysostomus illud exponens, *vade retro Satana, ut non tamen diabolus tentet, quamdiu vult*, sed quamdiu Deus permittit, quia, etsi permittat, paulisper temere, tamen repellit propter infirmam naturam; altera ex diaboli ipsius astutia, qui, ut Ambrosius ea Lucae 4. explicans, *tunc reliquit eum diabolus*, ait, *instare formidat, quia frequentius refugit, triumphari.* Ceterum quin ad eum, quem dimisit, diabolus aliquando redeat, dubitare non sinunt & Christi verba Matth. 12. *Quum immundus spiritus exierit ab homine . . . dicit, revertatur*

X

in do-

in domum meam, unde exiit; tunc vadit . . . & ingressi habitant ibi &c. & ejusdem exemplum; quid enim sibi querit eum diabolus, quem vicerat, & abegerat? Haud diu post ad eum vehementius oppugandum aggressus est, Judæorum animus ad infurendam ei necem excitans, & incendens. Nemini propterea ita sibi de victoria gratulandum, ut vigilare desinat, ac timere, ne repulsus hostis certamen instaret, acriusque contra victorem insurgeret. Hinc præclare ad Leandrum Hispal. Episc., cujus opera Recaredus Hispaniarum Rex ex Arianorum castris ad Catholicæ Ecclesiæ sinum converterat, scripsit Gregorius M. *Quia antiqui hostis infidias scitis, quoniam bellum durius contra victores proponit, nunc ergo circa eundem Filium suum Sanctitas vestra solertius evigilet, ut bene capta perficiat, nec se de perfectis bonis operibus extollat, ut fidem cognitam vitæ quoque meritis teneat, & regni æterni, cujus sit, operibus ostendat, quatenus post multa annorum curricula de regno ad regnum transeat.* Eadem incolcat in ep. ad eundem Recaredum, & in ep. ad Secundinum inclusum.

P R E L E C T I O U L T I M A.

De Angelorum potentia, ac virtute in hæc inferiora.

I. **L**ate patet hæc quæstio; multa enim sunt, de quibus inquiri potest, subsint ne illa virtutes Angelorum, an non. Omnia persequemur in D. Thomæ vestigiis insistentes, qui de his locupletissime disputavit, eoque Doce nulli dubitamus, quin attingamus feliciter veritatem. Illud primo ut certum sumimus, quod ipse 1. 2. q. 110. ar. 1. constituit, creata quæque corporea ab Angelis administrari. Hoc sane quid verius, quam veterum Patrum auctoritate firmetur? Laudat ibidem D. Thomas Origenem, qui hom. 13. in Num. illud interpretans, quom vidisset asina Angelum &c. ait: *Opus est mundo Angelis, qui præsent super bestias, & præsent animalium naturæ, & virgultorum, & plantationum, & cæterarum rerum incrementis.* Laudat & Augustinum 1. 3. de Trin. c. 4. scribentem: *Omnia corporalia quodam ordine reguntur per spiritum vitæ rationalem, idest Angelicam substantiam, & 1. 83. qq. 9. 79. Unaqueque res*

visibilis in hoc mundo habet Angelicam potestatem sibi præpositam. Addit & Gregorius M. testimonium 1. 4. Dialog. c. 5. *In hoc mundo visibilis nihil, nisi per creaturam invisibilem disponi potest, nec non Damasc. 1. 2. de fid. orth. c. 4. Diabolus erat in iis Angelicis virtutibus, quæ præstant terrestri ordini.* At non Sanctorum Doctorum auctoritate solum hæc veritas nititur, sed & Philosophorum omnium, qui incorporeas substantias posuerunt. In hoc tamen movet prudentissime D. Thomas, Christiani ab Ethnicis Philosophis differant, oportet; horum enim quidam docuerunt, corporea non ab Angelis administrari solum, sed & creata fuisse, quod a fide alienum est, quem errorem a Memandri & Basilidis Hæreticorum Discipulis primo & secundo Ecclesiæ sæculo instauratum, Prælect. 1. n. 111. notavimus.

II. Illud item certum, non obedire materiem Angelis sive bonis sive malis ad nutum, idest Angelorum nullum solo voluntatis imperio, nullis adhibitis naturalibus causis, corpora vere, seu ut ajunt, formaliter, transmutare posse, v. g. æs in aurum, humanum in corpus bruti reipsa convertere, ex ligno ignem, ex igne aquam facere &c. neque enim, scire ait Augustinus 1. 3. de Trin. c. 1., putandum est, istis transgressoribus Angelis ad nutum servire hanc visibilitatem rerum materiam, sed soli Deo, & 1. 18. de Civ. Dei c. 13. *Non solum animus, sed nec corpus quidem ulla ratione crediderim, demonum arte vel potestate in bestialia lineamenta posse converti.* Est ad hoc idem confirmandum efficacissima D. Thomæ ratio q. 16. de malo, quæ de Demonibus inscribitur, ar. 9., oportere scilicet, inter ea, quorum unum agit, alterum patitur, proportionem esse; quom ergo inter creatas res summam obtineant locum Angeli, infimum corpora, sitque Angelorum propterea maxime universalis virtus, apta non sunt corpora, ut horum influxum immediate recipiant, sed Angeli inter, & corpora, quæ transmutantur, intercedant, necesse est, contradiçiones proximioresque aliquæ causas, ad quæ corporum possit esse proportio. Præter Augustini auctoritatem 1. 3. de Trin. c. 3. & 4. docentis, infima a supremis moveri per media, ait D. Thomas, hoc idem declarari ipso corporearum rerum ordine, quarum summæ, cujusmodi sunt cælestia corpora, infimas non attingunt, neque im-

mutant, nisi interposita proximorum causarum serie. Quam sint ergo Angeli celestibus ipsis corporibus naturæ ordine multo superiores, concludit Angelicus, ab eis non posse virtute propria formaliter transmutari inferiora corpora, nisi adhibendo aliquam corporalis æstus proportionatam effectibus, quos intendunt.

III. At sunt in divina & humana Historia plura, quæ positionem hanc videntur evertere; Gen. enim 19. uxor Loth in statuam salis conversa legitur, cujus operis auctorem Augustinus dæmonem statuit in illud Psal. 49. *Immissiones per Angelos malos*. Notissimum & illud August. ejusdem l. 8. de Civ. Dei c. 18. *In Gentilium libris legitur, quod quadam Maga Circe socios Ulixis mutaverit in bestias. Legitur etiam de sacrificio, quod Arca des Deo suo Lico immolabant, ex quo quicumque sumerent, in bestiarum formas converterentur;* & ibidem c. x. narrat, a stabulariis mulieribus hospites in jumenta mutatos; & Diomedis socios in volucres.

At bene habet, quod Augustinus ipse suppeditat, quo argumentum hoc dissolvamus. Loc. enim mox laud. Augustini glossam in illud Psal. 49. ex eodem Augustino exponit Angelicus ætens, ad puniendos homines Deum non semper malis, sed bonis Angelis interdum uti; Angelum enim Domini bonum fuisse, qui percussit castra Assyriorum, Jesh. 37. patet, non posse iecro dæmoni conversionem uxoris Loth in statuam salis certo adscribi. Si tamen, subdit Angelicus, dæmonis opera facta est illa conversio, fuisse dæmonem divinæ virtutis instrumentum, constat; quare effectus ille non a propria & innata ejus virtute fuit, sed a divina, quæ quæ ordini rerum non subdit, potest, immediate, quoscunque effectus producere supremos vel infimos, prout voluerit.

De iis autem, quæ in libris Gentilium leguntur, hoc judicium ibidem tert. Augustinus: *Hæc omnia magis præstigiis potius fingebantur, quam rerum veritate complerentur*, seu, ut exponit Angelicus, *præstigia omnes conversiones magis facta sunt secundum phantasticam apparitionem, quam secundum veritatem, ut ibidem Augustinus manifestat*. Quod de locis Diomedis apud Ethnicos ferebatur, scribit D. Thomas, Augustinum l. 18. de Civ. Dei c. 16. interpretatum, eos scilicet in aves non conversas, sed eis submersis, procreatas a dæ-

monibus occulta earum semina applicantibus aves, per quas longo tempore homines ludificarent, quibusdam earum aliis succedentibus, ex quo ostenditur, quod non fuit solum secundum phantasticam operationem, seu in præstigiola illa dæmonum operatione, qua oculis hominum illuserant, fuit & aliquis veritatis locus, quod nimirum aves, quas demersis Diomedis sociis surrogarunt, & repente oculis intuitum per præstigias obtulerunt, solidæ erant, non fictæ, ex oculis, quæ quam citissime collegerant, foverantque, seminibus procreare & excludere.

IV. Neque minus ratum, obedire Angelis corpora omnia ad motum localem, efficique propterea ab eis naturaliter posse, quidquid potest localem corporum motum consequi; Quam enim, ut l. 3. de Trin. c. 8. & 9. scribit Augustinus, *Angeli adhibeant corporalia semina ad aliquos effectus producendos, loco movere corpora naturaliter possint, oportet, nequit enim hæc, ut vere adnotat D. Thomas, corporeorum seminum collectio, translatio, & applicatio fieri, nisi localiter movendo*. Positionem hanc D. Thomas q. 6. de pot. att. 3. in c. *fidei sententiam vocat, Angelos nempe imperio suo celestia non solum corpora movere localiter, sed & alia quævis, Deo ordinante & permittente, suo iecro imperio localiter movere corpora*, in quibus inest naturalis quædam efficientia, seu certos effectus edendi vis, quæ Augustinus l. 9. de Gen. ad lit. c. 17. appellat *naturæ semina*. Infigenda penitus in animis hæc doctrina, studioseque versanda; ejus enim usus multum momenti habet ad explicanda insolita & mira quædam, quæ & miracula nobis videntur, sed reapse non sunt, quemadmodum infra latius declarandum.

Ex quo autem Angelis corpora ad motum localem obediunt; phantasia immutari ab eis posse, consequitur; quæcunque enim locali corporum mota effici possunt, ait D. Thomas, naturali Angelorum virtuti subsunt. Nonne autem varios imaginum pulsus, variaeque visa excitant phantasia localis humorum spirituumque commotio? Somniorum causam asserens Aristoteles in l. de infortiis ait: "Quum animal dormit, descendente plurimo sanguine ad principium sensitivum, simul descendunt motiones relictæ ex obiectorum sensibilium motionibus, quæ in spiritibus animalibus con-

„servantur, ita ut quædam apparitio fiat, ac si tunc principium sensitivum a rebus ipsis exterioribus moveretur; & tanta esse potest spirituum humorumque commotio, ut apparitiones huiusmodi etiam vigilantibus accidant, sicut phræneticis aliisque similibus evenit. “ Cicero quoque de divin. Aristotelem exscribens hæc habet: „Animus, quum languore corporis nec membris nec sensibus uti potest, incidit in varia visa & incerta, ex reliquiis, ut ait Aristoteles, inhxerentibus earum rerum, quas vigilans gesserit, aut cogitarit, quarum perturbatione mirabiles interdum existunt species somniorum. “ Si ergo naturalis humorum motio, ipsa etiam interdum hominis voluntas revocantis, & sponte versantis rerum, quas sensu percipit, imagines, phantasiam facere, atque immutare potest, ut in varia incidat visa, quis negarit, id multo magis fieri Angelica virtute posse?

V. Nec dubitandum, quin, ut interiores, ita & exteriores sensus immutari ab Angelis possint duplici illo modo, quo hæc exteriorum sensuum mutatio contingit, extrinsecus scilicet, quum sensus a re sibi obiecta moveret, vel intrinsecus, quum humorum spirituumque perturbatio a naturali suo statu sensum dimoveret, ut lingua flava bile infecta omnia percipit ut amara; Quidni enim possit Angelus, rei vel jam a natura formæ, vel a se compæctæ (ut quum corpus allumit) imaginem sensui obicere? Quidni humores & spiritus interioris ita cedere, ut ea aspiratio in organum sensus mutationem inducat? Hac etiam via, locali scilicet humorum, spirituumque motione excitari in homine ab Angelis posse affectus illas, quæ corporis transmutationem adiunctam habent, quasque communiter *passiones* dicimus, idem Angelicus docet, licque agere illos *indirecte* in voluntatem humanam, quæ facile inclinatur tenditque in res, quæ cum excitatis passionibus congruunt, nec *efficaciter* tamen, nec *necessario*; ut ut enim passio alliciat, urgeat, impellat, integrum semper est voluntati, eidem vel morem gerere, vel obniti, nisi forte tam vehemens ea sit, & violenta, ut rationem absorbeat, seu rationis usum impediatur: verum quod tunc homo sic affectus admitteret, non ei poneretur in culpa. Ab his seu levioribus appetiti ad præcipuum quæstionis posset

caput excutiendum accedimus, ex quo potissimum Angelorum potentia æstimabitur, Angeli ne videlicet seu boni, seu mali edere veri nominis miracula possint.

VI. Præmittenda ex D. Thoma miraculi germana notio, atque paritio. Si miraculi etymon, seu nominis huius derivationem inquirimus, tradit D. Thomas, illud ab admiratione deductum, excitari autem admirationem, quum effectus perspicitur, later autem causa: sic admiratur, qui solis aut lunæ eclipsim videt, causam autem ignorat; quare quum effectus alicujus conspicui possit quibusdam causa perspecta, aliis ignota esse, accidit, ut quidpiam uni mirum sit, non item alteri, sicut solis, lunæ eclipsim admiratur rusticus, non autem astronomus. Quod ergo verum miraculum? Quod est *quasi admiratione plenum*, cujus scilicet causa absolute omnes latet, cujus hæc est ab Augustino tradita definitio: *Opus arduum & insolitum supra facultatem nature, & præter spem admirantis apprensens*. Atque nunc sursum ascendere, præter naturæ e. g. lapidis ordinem facultatemque sit, qui sursum itaque lapidem proicit, miraculum edat, &c. Respondet Angelicus, Augustini dictum intelligendum de opere, quod totius creatæ naturæ viribus & ordine superius sit, nec satis esse, ut quidquam præter certæ alicujus naturæ ordinem fiat, quò in veri nominis miracula numeretur.

Miraculorum triplex genus idem D. Thomas q. 6. de pot., quæ est de *miraculis*, art. 2. ad 3. ab antiquis distingui consuevisse, memorat, quorum alia *supra naturam*, alia *contra naturam*, alia *præternaturam*. Ea docet *supra naturam* miracula dici, quum aliquid edi naturæ viribus absolute nequit, vel quia forma cuiusque creatæ naturæ virtute superior est, ut gloriose dotes, quibus electorum corpora post resurrectionem Deus ornat, Dei hominis facti oeconomia, *transsubstantio panis in corpus Christi* &c., vel quia etsi in materiem aliquam naturæ possit formam inducere, in hanc tamen non potest, e. c., etsi natura possit, vivens procreare corpus, nequit natura defuncti corpus suscitare, atque iterum vivificare. Dicitur *contra naturam* miraculum, quum in natura inest dispositio ei, quod sit a naturæ Authore, contraria, e. g. quem tres pueros in Babilonicam fornacem trusos flamma tamen vehementissima & voracissima

sim.

sima ne minimum quidem violavit, fletit Jordanis aqua, deorsum licet innata gravitate ferretur, ambulavit super maris aquas Christus, Virgo concepit, & Puerum enixa est &c. *Præternaturam* demum, quum efficitur divinitus quidpiam, quod & effici a natura potest & solet, modo tamen, qui naturæ viribus præstat, vel quia absque adminiculo sit, quibus natura utitur ad egendum, e. c. quum Christus aquam convertit in vinum, quod & natura quadam ratione facit, dum aqua in nutrimentum vitis attracta suo tempore in succum nre digesta perducitur, eo tamen facere modo, quo Christus, nequit, vel quia in miraculoso opere major est multitudo, quam producere natura soleat, ut immenta illa ranarum copia prodit, quæ ad Pharaonem, Ægyptiorumque molestantiam, Deo jubente, statim ex aquis emerit, vel quoad tempus, ut, quum, invocato Sancti alicujus nomine, prillinx quis repente redditur valetudini, quam ei asserre adiuta arte natura potuisset, verum non statim, sed paulatim & sensim, alioque tempore.

Est & Angelico Doctore vere dignus ordo, quem l. p. q. 105. art. 8. in tribus his miraculorum classibus ponit, inquirens, *utrum novum miraculum sit majus alio*, respondensque, nihil posse miraculum dici, si ad divinam potentiam referatur, cui magna & mira quæque sunt minima, ut Job. 40. scriptum est: *Ecce gentes quasi strilla stulte, & quasi momentum statera reputate sunt*, dici veto miraculum comparate cum naturæ viribus quas excedit. Hinc animadvertit, esse quidpiam posse naturæ viribus majus tripliciter, 1. *quoad substantiam facti*, ut duo corpora simul esse, solem retrogredi, humanum corpus glorificari; nequit enim absolute quidpiam hujusmodi a natura fieri: 2. *quoad illud in quo fit*, ut mortuos ad vitam revocare, cæcis lumen reddere, & similia; *Potest enim natura vitam causare, sed non in mortuo, visum præstare, sed non cæco*: 3. *quoad faciendi modum & ordinem*, ut quum quis divina virtute a febri sanatur absque curatione, & processu naturæ in talibus, vel quum statim absque naturalibus causis aer divino imperio concrevit in pluvias; *sicut factum est ad præces Samuelis, & Eliæ*. Summum inter miracula locum tenere, statuit, quæ primi generis sunt, medium, quæ secundi, infimum, quæ potestremi, hunc tamen quilibet diversis

gradus habere, secundum quod diversimode excedunt facultatem naturæ.

VI. His de miraculorum notione, partitione ac ordine præhabitis, quo verius tutiusque de Angelorum potentia pronunciemus, Sanctorum Augustini & Thomæ modeliam ac prudentiam imitari conabimur, quorum prior, quum l. 2. de Trin. c. 10. accurate argumentum hoc pertrahasset, in fine concludit: *Nihil omnino utile est, ut neminem virium mearum, fratresque meos adnoneam, ut neminem suarum, ne ultra quam totum est, evanescat progrediatur infirmitas; quemadmodum enim hoc faciant Angeli, vel potius quemadmodum hoc faciat Deus per Angelos suos, nec oculorum acie penetrare, nec fiducia rationis enucleare, nec prospectu mentis comprehendere valeo, ut tam certus loquar ad omnia, quæ de his rebus requiri possunt, quam si essem, aut Angelus, aut Prophetæ, aut Apostolus*. Alter vero Magistro suo modelia, judicioque non impar continenter addit: *Unde hoc moderatione adhibita, absque assertione, & sententia melioris præjudicio procedendum est, quatenus ratio, & auctoritas poterunt adjuvare. Auctoritate propterea, ac ratione fresti decernimus, quod in Prælectionibus de Deo homine factæ axiomatis loco posuimus, solius Dei esse, veri nominis miracula virtute & auctoritate sua patrare; Psal. enim 135. Deus facere dicitur mirabilia magica solus. Persuadet & ipsa miraculi notio: nomen enim illud in quo proprie ponimus? in opere, quod totius naturæ ordinem & vires excedit: Edi itaque ab eo duntaxat poterit, cui tota natura subiecta. Hæc vero num alii subiecta, quam Deo, quum Job c. 34. legamus: *Quem constituit alius super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est?* & ad Heb. 2. *Non enim Angelis subiecit orbem terræ?* Facere ergo auctoritate sua miracula solus potest totius naturæ Conditor & Rector. Est & aliud veritatis hujus momentum firmissimum in iis, quæ Bernardus habet in l. de dispensatione & præcepto: *Ille solus potest legem immutare, vel dispensare in lege, qui legem condidit*, quare & in civili jure scriptum est: *Solus Imperator potest legem immutare, qui legem tulit*; quum ergo solus Deus legem universæ naturæ posuerit, insisteretque naturalem hunc rerum cursum, solus præter id, quod ipse constituit, agere potest, seu miracula summo jure patrare.*

VII.

VII. Quid ergo de Angelis sentien-
dum? Ceu divinæ auctoritatis virtutifi-
que Ministri iacere & Sancti Angeli &
homines vera miracula possunt, nec mul-
tis opus est ad veritatem hanc compta-
bandam, cujus innumera eaque certissi-
ma sunt cum in facis utriusque fœderis
libris, tum in Ecclesiastica historia, ar-
gumenta. Controversus duntaxat modus,
quo ab iis miracula fiunt, & apud ve-
teres Ecclesiæ Magistros incertum, an
precando impetrent solum, ut miracula
Deus edat, an & ipsi ad ea patranda
quidquam efficientiæ conferant, instru-
mentaliter coagendo. Dubium hâxisse Au-
gustinum, nec voluisse modum hunc de-
finire, memorat D. Thomas q. 6. de
Pot. art. 4. hæc ejus text. l. 22. de Civ.
Dei c. 9. verba describens: Sive enim
Deus per se ipsum, miro modo, sive per
suos Ministros etiam faciat, sive etiam per
Martyrum Spiritus, sive per homines ad-
huc in corpore constitutos, sive omnia ista
per Angelos, quibus invisibiliter imperat,
operetur, ut quis per Martyres fieri dicun-
tur, eis orantibus tantum. & impetranti-
bus, non & operantibus, fiant, sive aliis
modis, qui comprehendit nullo modo a mor-
talibus possunt, attestantur tamen hæc mi-
racula fidei, in qua carnis ut æternum re-
surrectio prædicatur. Quod definire tamen
Augustinus noluit, animadvertit ibidem
Angelicus, a Gregorio M. l. 2. Dial. c.
30. & 31. determinatum, non orando
scilicet, & impetrando solum, sed &
cooperando fieri a Sanctis Angelis, ac ho-
minibus miracula, quod ratione exem-
plisque confirmat: ratione quidem; Quum
sit enim hominibus data potestas, Filios
Dei fieri, mite ne & eis dari, ut ex po-
testate miracula faciant? Exemplis au-
tem; nam a Petro Ananiam & Saphi-
ram mentis morri traditos increpando,
nulla oratione præmissa, legimus Act. 5.,
B. etiam Benediclus, quum ad brachia eu-
jusdam iussici ligati oculos deflexisset, tan-
ta se celeritate exerpunt illigata brachiis
lora dissolvere, ut dissolvi tam concute,
nulla hominum festinatione potuissent; un-
de concludit, Sanctos miracula interdum
crando facere, interdum ex potestate,
quam eis Deus veluti virtutis suæ instru-
mentis attribuit. Sane Apostolus inter
gratias gratis datas, quas Spiritus sanctus
dividit, prout vult, ad cōservationem corporis
Christi, linguarum genera enumerat, in-

terpretationem sermonum, discretionem spi-
rituum, operationem virtutum, gratias
sanctum, seu curationum, quæ nemo
dubitatur, quin veri nominis miracula
sint.

VIII. Mali ne item Angeli ad vera
edenda miracula ceu ministri a Deo ad-
hibentur? Negat D. Thomas q. 6. de
Pot. ar. 5. ajens, ut Sancti Angeli quid-
quam ultra naturæ vires per gratiam pos-
sent, malos minus posse, quam naturali
eorundem virtuti convenit, quod divina
eos providentia coerceat. Ut enim l. 3.
de Trin. c. 9. scribit Augustinus, quæ
facere mali Angeli possent, si permitteren-
tur, ideo facere nequeunt, quia non per-
mittuntur, dicunturque ligari, quia ab
iis, quæ naturaliter possunt, agendis im-
pediuntur, solvi vero, quum agere juxta
vires naturæ suæ divino judicio permittun-
tur. Quædam vero non possunt, tamen si
permittantur, quod id non ferat prælitus
a Deo eorum naturæ modus, nec
ulla eis a Deo potestas sit, quæ supra
naturam posita sunt, efficiendi; Quum
sit enim miraculorum opus divinæ virtu-
tis ac veritatis certissimum testimonium,
si hujusmodi patrandi potestas demoni-
bus, quorum est tota voluntas ad malum,
a Deo fieret, esset Deus falsitatis ac ma-
litiæ eorum testis, quod divinam plane
dedecet bonitatem.

Ea itaque, pergit Angelicus, duntaxat
faciunt, quando eis per Deum licet, quæ
naturalis suæ potentie subfunt, eisque
eorum actio per modum artis, non au-
tem miraculosa; sit enim miraculum ab-
que ullo naturalium causarum adminicu-
lo: Dæmones contra has semper adhi-
bent, applicantque ad effectus suos, quod
artis est, quæ, ut communi adagio fer-
tur, naturam imitatur, & adjuvat. In
his porro efficiendis Dæmonum ars est
humana qualibet multo acrior & effi-
caciior, quum enim, quæ infra lnam
sunt, a celestibus corporibus pendeant,
tunc præcipue efficax esse potest artis
operatio, quum ad effectum celestem
corporum virtus concurrat, quare in me-
dicinæ & agriculturæ operibus utilis est
motuum solis, lunæ, aliorumque siderum
consideratio, quorum conversiones, mo-
tus, & situs quum Dæmones præ homi-
nibus habeant multo promptius & certius
denotata, accuratius possunt tempus eli-
gere, quod ad ea, quæ moluntur, con-
du-

ducibilis esse, cognoscunt. Ridebunt hanc D. Thomæ doctrinam nonnulli, qui soli suo sibi iudicio sapient, quique de caelestibus tam constanter fidenterque differunt, ac si, quam venditant, scientiam e superis secum ad hæc infima detulissent; at non est hæc D. Thomæ doctrina nova; nam similia dudum ante eum a Tertulliano in Apolog. tradita, Propos. IV. *de Deo homine facto*, ubi ejus testimonium recitavimus, ostensum est.

Aliam exin addit D. Thomas causam, cur sit hæc dæmonum ars & efficientia humana quavis multo præstantior, quod nimirum *feminales* inferiorum corporum rationes multo subtilius norint, pollinque eas ad certa effecta facilius celeriusque applicare, quippe qui corpora localiter imperio movent, nam & mirabiliora Medici sanando faciunt, qui naturalium rerum virtutes melius sciunt. Agunt itaque hæc ratione dæmones portentosa quædam, quæ nobis admirationem movent, qui & naturalem Angeli pollentiam, & veras ignoramus effectuum causas. Alio concludit, posse a dæmone quædam fieri, quæ apud nos magnam habeant admirationem, præstigiöse videlicet nostris illudendo sensibus; quum enim possit spirituum humorumque perturbatione phantasmata nostram immutare, efficiere potest, ut pulsus quarundam imaginum creatur, videamurque ipsi nobis videre quædam, quæ reapse non sunt. Quidni vero id facillime possit, quum ad hanc sensuum ludificationem & in nonnullis exterioribus corporibus efficacitas sit, quibus adhibitis apparet aliquid, alterius esse figuræ, quam sit? e. g. *lychnis accensis ex anguium adipe, certarumque herbarum succis oleo permixtis, animaliaque vitæ, horumque similia ostenta cernuntur.*

Ad duo hæc portentorum genera, docet ibidem Angelicus, referenda omnia dæmonis opera, quæ præcipue sub mundi finem editurus est, quo tempore eum solvendum, scribit Joannes Apoc. 10., futurumque *Antichristi adventum in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus*, Paulus prædixit 2. ad Thim. 2., Tunc enim multa sinetur, agere, quæ nunc vetatur, & operabitur multa ad eorum seductionem, qui hoc meruerunt, non acquiescendo veritati. Operum autem Dæ-

monis alia tunc ficta, & præstigiösa, in quibus nec solidi quidquam erit, nec ulla veri miraculi ratio, alia vera, quod solidam nimirum corporum immutationem aliquam adjunctam habeant, aberunt tamen a veri miraculi natura quam longissime, quod nonnisi naturalium, quæ nos latent, causarum virtute atque usu patrata. Quæcumque tamen nunc apud Dæmon, ageret tunc, seu vera, seu falsa, animadverit sapientissime D. Thomas, recte ab Apostolo dici *prodigia mendacia*, quantum ad intentionem operantis, cui non aliud propositum, quam ut inducat homines ad credendum mendaciis.

IX. Tametsi Propos. III. *de Deo homine facto*, satis dixisse nobis videamur de tot iis quæ jactantur, editis olim per idola, eorumque cultores miraculis, lubet tamen, iterum argumentum hoc perscrutari, & potiora singulatum refutare, quæ Ethnici dudum, & ex iis Novatorum aliqui obtrudere non verentur, ut probent, miracula certa & invicta non esse veræ religionis argumenta. Esculapii & Apollonii Thianxi, Vespasiani, & Adriani commenticia miracula non reficamus, quæ ab antiquis Christianæ religionis vindicibus evidentissime falsi reiecta, loc. nuper cit. memoravimus. Alia persequemur, quæ ex prophana primum, exin e sacra Historia Novatores opponunt; ex profana quidem, in qua refertur, vestalem Virginem in pudicitiz illibatz argumentum aquam de Tyberi in vase perforato portasse, quin illa effunderetur, quod ex Rom. hist. narrat Augustinus l. 10. de Civ. Dei c. 26., Fortunæ simulacrum, quod Romæ via Latina erat, non semel, sed bis sic locutum: *Rite me matrona vidisti, riteque dedicasti*, ut est apud Valerium Max. l. 1. c. 8., Simonem magum loquendi canendi-que facultate canes donasse: *Ex sacra autem; nam & Magos Pharaonis eadem fecisse in Ægypto legimus, quæ Moses, demississe Satanam e celo ignem ad absumenda Jobi armenta Pastoresque, haud secus ac Elias ad perdendos quinquagenarios ad se ab Ochozia Rege Israel missos, excitatum denique Pythoniæ mulieris opera Samuelem e tumulo, ut Sauli futura prænuntiaret.*

X. Ethnicorum nos valde misereatur, qui memorata commenta in miracu-

culis habuerunt, stomachum tamen nobis commovet quorundam e Novatoribus petulantia, qui, etsi critici maximeque acuti videri velint, hæc eadem centies a nostris, a D. Thoma præsertim, obtrita instaurare audent, & ad labefactandam Catholicæ religionis firmissima etiam innumerabilium veri nominis miraculorum auctoritate testate veritatem torquere. Fac, vera de virginis Vestali narrari: Respondet egregie D. Thomas, alienam a ratione non esse æstimare, id a vero Deo per bonum Angelum præstitum ad caltatis commendationem; *quia, si qua bona in gentilibus, a Deo fuerunt.* Si autem a dæmone id factum velis, num veri nominis miraculum habes? Quomodo moveri loco, & quiescere ab eodem principio sint; *per quam enim naturam quidquam moveretur ad locum, quiescit in loco, quæ naturalis sua vi potest dæmon movere loco corpora, potest a motu eadem cohibere; Impedire ergo, ne aqua, quam Vestalis in vase perforans gestabat, efflueret, quom in naturali dæmonis potestate esset, perperam in miraculis numeratur.*

Futiles miraculi loco habentur, quæ de Fortunæ simulacro vocem mittente, & de canum locutione & cantu narrantur: potuisse enim hæc fieri per illusionem, quemadmodum scite respondet D. Thomas, ita ut viderentur sibi homines verba & cantum audire, quom tamen nihil hujusmodi exciperent, quis negarit? Quid porro, si per effectus veritatem hæc gesta? Miraculum ne propterea? Num vitalem loquendi vim canibus ac simulacro vere tribuit Dæmon, quemadmodum mutis in Divina & Ecclesiastica historia non semel divinitus tributa legitur? Dæmon ipse certo locali motu formabat sonum, qui *lucrata & articulata vocis similitudinem medumque habebat;* nam & asina Balaam hoc etiam modo locuta intelligitur, *Angelo tamen bono operante.*

In operibus item Magorum Pharaonis, quid simile eorum, quæ Moses fecit? Mittimus glossam a D. Thoma memoratam, quæ hæc omnia in prestigiis habet, quibus Magi Regis aliorumque adstantium oculos ludificaverunt, & in Augustini sententiam cum eodem D. Th. transimus, qui statuit, vere a Magis virgas in serpentes tuisse conversas, luxque sententia verisimilem hanc adiecit ratio-

nem, quod & Moses virgam, quam nemo dubitat, in serpentem reipsa conversam, & virgas Magorum eodem vocabulo Scriptura nominet. Quid tum inde? *Miraculum non fuit, respondet Angelicus; A dæmone enim id prælitum per quendam clam, celeriterque collecta semina, quæ ad dissolvendas ac corrumpendas virgas, & in serpentes commutandas vim habebat.* Itane vero Moses? Sola divina virtute, nullius naturalis causæ auxilio atque usu hoc perfectit, qui & illam ranarum immensam vim, de qua Exo. 7., manum duntaxat in divini imperii virtutisque argumentum porrigens attolentisque, in Egyptum induxit, quas non produxit Dæmon, nisi *aliqua quedam naturalia adhibendo,* quæ Augustinus, ut jam diximus, *semina vocat ex oculis elementorum finibus accepta.*

Quis etiam lapsum ignis e celo ad perdendos Jobi greges Pastoreque, quemque sub mundi finem demissurus perhibetur & Antichristus, inter miracula vera retulerit? Quem latet, ut recte adnotat D. Thomas, naturali sua vi posse Dæmonem vehementissime aerem concitare, nisi divinitus impediatur, & procellis, turbinibus, fulminibus, nimbis &c. interiora hæc turbare ac populari, quom si *gravis incidit vehementi flamine ventus, quin Dæmonis ullex sint partes, similia naturaliter, nec semel eveniant?* Advocatus autem Eliæ precibus ignis, quin aer, aut naturalium causarum ulla quidquam operæ conferret, e celo lapsus, non holocaustum solum & ligna multa prius aqua perfusa, sed & altaris lapides & pulverem momento citius absumpsit, quin & aquam ductæ circum altare forex lambens repente exhaustis, frustra prius ad quidpiam simile conmissis quæringentis Prophetis Baal, quæ a mane ad meridiem usque dæmonis opem insanis clamoribus, sacrilegisque ritibus invocarent. Ad vorandos etiam *quinquagenarios duos Principes, & quas ducebant, cohortes, quæ naturalium canfarum ignem accendit, & intulit?* Nonne solo Eliæ divina virtute freti imperio semel iterumque id factum legere est 4. Reg. c. 1.?

Falluntur demum insipienter, aut fallere Adversarii volunt, dum ajunt, excitatum a mortuis Samuelem a Pythonissa; longe enim differunt, sejunctam a corpore animam ad illud vivificandum revocare,

te, & Dæmonem cum spiritu hominis colloq̃, eumque ex additis receptaculis, Deo permittente, transferre. Prius divinx omnipotentix proprium, nec unquam a Dæmone factum, nec fiet unquam, alterum naturalis ejus potestati subesse, ultro damus, nam & Dæmon Chrilum Dominum allocutus est, eundemque non reluctantem e deserto in pinnaculum templi, atque inde in montem excelsum transiit. Quid vero de animæ Samuelis translatione sentiendum? Explicat D. Thomas, recte dici posse, vel Pythonifæ carminibus revera non excitatum a requie sua Samuelis spiritum, sed Saulis aliorumque oculis oblatum a Dæmone spectrum, quod Scriptura Samuelem vocat usitato loquendi modo, quo imagines solent rerum nominibus appellari, vel, ut ait Augustinus l. 2. ad Simplic., non esse absurdum, credere, aliqua dispensatione permixtum, ut, non dominante arte magica, vel potentia, sed dispensatione occulta, quæ Pythonissam, & Saulum latebat, se ostenderet spiritus iusti aspectibus Regis divina eum sententia percussurus. Quid vero si dæmonis arte id factum dicitur? Etsi dæmon, respondet egregie D. Thomas, evocare animam iusti alicujus nequeat, & ad quidquam agendum adigere, fieri ramen divina virtute potest, ut, dum dæmon consulitur, Deus ipse per nuntium suum veritatem aperiat, ut per Eliam vera respondit nuntiis ad consulendum Beelzebub Deum Accaron ab Ochozia Rege Israel missis 4. Reg. 1.

XI. Unum superest, quod difficultatem non levem affert. Miraculorum virtus gratia est gratis data, celestissimis quandoque hominibus, imo & infidelibus, & reprobis divinitus impertita: Quidni ergo & dæmonibus conferri a Deo poterit? Homines, mirifice respondet Angelicus, quorum mala est, & impia vita, quandoque veritatis præcones sunt, in cujus

testificationem Deus interdum miracula per malos & reprobos facit, sicut & Capham Judæorum Pontificem etsi nequissimum, legimus, prophetaſſe, non quo ejus commendaretur iniquitas, sed quo testimonium futuræ Christi passioni, universique humani generis redemptioni perhiberetur, quod de dæmonibus dici non potest. Car vero? Quod, ut est eorum confirmata in malo voluntas, ita perquam averſus a veritate animus; est enim diabolus ab initio mendax, & pater mendacii: Veritatis itaque annuntiatores esse non possunt, quam Deus miraculis comprobet, & confirmet. Potiora hæc sunt, quæ obicere Novatorum aliqui solent, quibus constitutum, religionis, doctrinæque veritatem miraculis non demonstrari. Eorum tamen plerique, iique doctiores, dant perlibenter, miracula solidissimum esse veritatis, rectæque fidei argumentum: quo vero ductum inde a Catholicis momentum ad firmanda, quæ ab eis præfractæ negantur, dogmata infringant, quum non aliud effugium habeant, facta ipsa, tamen si luce clariora, constantissime negant, Joannes Clericus maxime, qui miracula gravissimorum licet Patrum testificatione fulta, inter stratagemata ecclesiastica refert, quibus plebescula fucus fiebat, cujus temeritatem alibi, ut se se opportunitas dedit, jam castigatam non est, cur heic iterum exagitemus. Hæc autem de Angelorum existentia, natura, proprietatibus, partitione, & in hæc inferiora virtute pro tenuitate nostra executi, facimus tractationi huic finem, Angelorum, aliarumque quarumlibet rerum summum Auctorem Deum enixe precantes, ut nos a malorum insidiis atque oppugnatione perpetuo tueri, & ad æternam Sanctorum, quos nobis custodes addixit, Angelorum societatem pro sua, cujus non est numerus, misericordia velit adungere.

FINIS TOMI TERTII.

DE DEO TRINO

RERUM INDEX.

PROoemium.

Pag. 1

PRELECTIO I.

Mysterium hoc naturali ratione nec cognosci potest, nec demonstrari.

- I. Qui secus opinantur, a sacrarum literarum veritate, II. & III. Et a recta ratione multum aberrant. IV. Absque eorum sententiae momenta. V. Plane furilia. VI. In Zoroastri, VII. & VIII. Harmenis Trysmegistri, IX. Et Sybillarum opera secundum Criticæ leges inquiritur. X. Argumentum inde culum aliter cum D. Th. refellitur, 3

PRELECTIO II.

De Mysteriorum hujus veritate adversus Hebræos.

- I. Quam D. Th. ingressus est, viam sequentes, ea Scripturarum oracula premimus, quæ generationem, & Patris ac Filii nomina in Divinis adstruunt. II. Psal. scilicet 2., III. Quem de Messia esse, universæ olim Synagoga persuasum. IV. Psal. 109.. V. Adversus quem omnes Synagoga exceptiones omnino frivole. VI. Prov. 8. ad hebraicæ linguæ rigorem. VII. Et Jes. 48., VIII. Cui vim Synagoga frustra elevare nititur. IX. Quæ Dei unitatem commendant, Scripturæ loca cum mysteriis hujus fide non pugnant. X. Synagoga cavillationes, XI. Eliduntur. XII. D. Jaquelot præclarum responsum in opere inscripto: *Dissertations sur le Messie.* 10

PRELECTIO III.

De eodem mysterio adversus Sabellianos in Socinianis rediituros.

- I. Memorantur Hæretici, a quibus bellum mysterio huic indictum. II. Ea solum arguentur N. T. loca, quæ ad effectuum propositum D. Thomæ visa sunt

fatis. III. Scripturæ sacræ testimonia a Sabellianis objecta exponuntur. IV. Ad omnia molesta licet & subtilia, quæ Adversarii ex humanæ rationis peno depromunt, argumenta refutanda, V. & VI. Sola D. Th. doctrina 4. c. g. c. 14. nobis præsidio est. VII. Servetus mysterium hoc puriori Ecclesiæ ævo ignoratum affirmans mendacii revincitur. 19

PRELECTIO IV.

De vera Divini Verbi Deitate.

- I. Falsæ de Verbo Dei, & Christo Jesu veterum Hæreticorum opiniones referuntur. II. Notabilis in eas D. Th. animadversio. III. Ad obtinendum Photini commentum nihil iis validius, quæ D. Thom. e Scripturis torquet. IV. Ad prosterendum Arian errorum efficacissima, quæ ex 1. & 3. c. Ep. ad Heb. D. Th. instruit, argumenta. V. & VI. Decretoria quoque, quæ ex pluribus Script. locis strictim & presse conficit. VII. & sequa. Ex eodem omnium Photini & Arii argumentorum firmissima petitur refutatio. 29

PRELECTIO V.

De Spiritu S. Divinitate.

- I. Nonnulla præmittuntur. II. Spiritum Sanctum Personam in eadem Patris Filiique Deitate subsistentem esse, D. Th. invictè probat, quod illum Patri & Filio literæ sacræ annoverent. III. Et quod illum a Patre procedere, & a Patre ac Filio mutui, testentur. IV. Adversus notissimum Jo. ep. 1. c. ult. testimonium Socinianorum exceptiones. V. Franguntur, ipsoque capitis proposito & serie, illud esse legitimum, & necessario retinendum ostenditur. VI. Spiritus S. vera Deitas ejusdem D. Th. demonstrationibus comprobatur. VII. Veterum Recentiumque Macedonianorum argumenta omnia, VIII. Ab eodem Angelico prostrata. 41

PRE-

PRÆLECTIO VI.

De Patrum Ante-Nicanorum fide.

I. Petri Jurieu temeritas notatur. II. Multa sunt in Ignatii M. epistolis, quæ mysterii Trinitatis fidem aperte confirmant. III. Nihil, quod illam vel levissime violet. IV. Justinus M. fides. V. Inique in suspicionem vocatur. VI. & VII. Ut & Athenagorus. VIII. Irenæum falso & injuste in suis numerant Socii. IX. Necnon Clem. Alex. X. Origenem Jurieu permittit cogitur. XI. Non tamen Dionysium Alex. XII. Multo minus Nicænos Patres, XIII. Et Basilium M. 48

PRÆLECTIO VII.

De eodem argumento.

I. In Tertulliani fidem inquiritur. II. Quæ illum in suspicionem erroris adduxerunt, memorantur. III. IV. & V. Ac plenissime diluntur. VI. Pauca de Liberio Rom. Pont., de Felice 11., & de S. Eusebio Confes. ranguntur, sed quæ satis sunt ad ferendum de eorum causâ judicium. VII. Nonnulla & de Hosio Cord. Epif. leviter perstringuntur. 57

PRÆLECTIO VIII.

De Divinis Processionibus.

I. Sant hæc in divinis literis testatissimæ, II. Nec concuti earum fides humanæ rationis cavillationibus potest. III. Dux duntaxat sunt, Verbi nimirum & amoris, seu Filii, & Spiritus S. : Prior generatio, altera comunni nomine *Processio* dicta. IV. Quo dux hæc processionis vere differant, a nullo mortalium potest certa ratio reddi. Non improbandus tamen in ea excogitanda Theologorum labor. Exponitur primo, quæ aliis visa sit hujus discriminis ratio, V. Ex in, quæ Divo Thomæ, cujus, etsi acutissima, verique simillima, non tamen explorata commentatio. VI. Duabus his processionibus ita Divinæ naturæ explicita fecunditas, ut in divinis nec sit, nec esse possit, nisi Pater unus, unus Filius, unus Spiritus S. 62

PRÆLECTIO IX.

De divinis relationibus.

I. Calvinus, & nonnullorum ex ejus grege procacitas retunditur. II. Quid relationem inter, & alia rerum genera intersit, aliaque scita necessaria prænotantur. III. Veras in Deo relationes esse, negari a Catholico nequit. IV. Quæcumque adversus hanc veritatem Hæreticis Philosophia falsi nominis suppeditat, arma, V. Franguntur. VI. Relationes hæc numero quatuor. VII. Nec tamen incircum Personæ quatuor. VIII. Quid de earum a divina essentia distinctione sentiendum, satis expositum, quom de simplicitate Dei esset sermo. 66

PRÆLECTIO X.

De Divinis Personis.

I. Nominis *Persona* usus in Ecclesiam tum invehctus, quom appetere Trinitatis mysterium Sabellius cepit. II. Eiusdem derivatio & notio proferitur. III. Sanctus est, & maxime congruus hujus nominis in Ecclesia usus. IV. Calvinus hunc viuperantis arrogantia comprimitur. V. Sit ne hujus nominis significatio *absoluta*, an *relativa*, apud Theologos controversum. D. Thomæ sententia præfertur, VI. Et qua videtur appeti, difficultas non contemnenda submovetur. VII. Catholicæ de hoc mysterio doctrinæ summa exhibetur. VIII. Divinæ Personæ omnino æquales sunt, & plane coeternæ. IX. Cur omnibus communia, seu essentialia certæ Personæ veteres Patres attribuerint, seu *appropriant*, D. Thoma solidius & clarius nemo explicavit. 71

PRÆLECTIO XI.

*De Divinarum Personarum circum-
infessione, atque missione.*

I. Sacrilege circuminfessionis nomen Calvinus ridet, quom sit res eo nomine significata in sacris literis apertissima. II. Genuina divinæ missionis notio traditur. III. Soli mittuntur Filius, & Spiritus S., non autem Pater. IV. Divinarum
Y 2 Per.

Personarum missio duplex in divino eloquio commendatur, *visibilis*, & *invisibilis*: Prior primum, V. Exin altera declaratur. 75.

PRÆLECTIO XII.

Qua loquensibus de mysterio hoc adhibenda voces.

- I. In illud, quod Hieronymo vulgo tribuitur, *Ex verbis inordinate prolatis incurritur heresis*, gravissima Melch: Cano animadversio. II. Qui cavendi errores, quom de Trinitate loquimur. Vitanda quæcunque *diversitatis & differentia*, ne cum Ario naturam dividere, *singularitatis*, *solitudinis*, & *confusionis* nomina, ne cum Sabellio Personarum numerum tollere videamur. III. & sequo. ad X. usque expendantur omnia cujusque generis, numeri, & modi nomina, quæ de Deo locuturi occurrant, eorumque usus ad D. Thomæ doctrinam, vel ad tutissimam regulam dirigatur. 78

PRÆLECTIO XIII.

De Divinis Personis singulatim, ac primo de Persona Patris.

- I. Primæ Personæ proprium principii nomen. Minus recte eam Græci causam dicunt. II. Est & ejus proprium nomen Patris, meliusque dicitur quam *Pater*, *Genitor*, *Generator*, aut *gignens*, *est* nomina hæc Grammaticis sint synonyma. III. Qua ratione nomen hoc sit primæ Personæ proprium, quæ vero toti Trinitati commune, exponitur. IV. Nomen hoc personaliter prius de Deo dicitur, quam essentialiter. V. Proprium demum primæ Personæ, innascibile esse. Characteris hujus notionem nemo rectius D. Thomæ explicavit. 83

PRÆLECTIO XIV.

De Persona Filii.

- I. Triæ secundæ Personæ nomina, *Filius*, *Verbum*, *Imago*. Nihil de primo, quia ratio Filii ex ratione Patris consideratur. Secundum excutitur, & in secundam Personam non metaphoricè, ut Ariani

ponebant, sed vere ac propriè convenire, probatur. II. Quomodo Filius vere sit Verbum, pro tenuitate nostræ declarationis. III. Refellitur Origenes. IV. Verbi nomen ita Filii proprium, ut convenire nulli alteri possit. V. Divini Verbi aliud non esse Verbum, ostenditur. VI. Ad illustrandam Divini Verbi notionem satis superque est sola D. Thomæ doctrina, quin necesse sit tot illa persequi subtilia magis quam solida, de quibus Scholasticorum complures copiosissime. VII. Solus Filius Patris imago est. VIII. Longe aliter homo *imago & gloria Dei, ac Filius*. 85.

PRÆLECTIO XV.

De Persona Spiritus S.

- I. Cur tertia Persona *Spiritus Sanctus* dicta. II. De ejus a Patre simul & Filio processione disputatio suscipitur. III. Erroris Græcorum initia nemo accuratius rectiusque fixit, quam D. Thomas. IV. Eundem errorem nemo & validius exagitavit, eo primum Jo. 14. *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet*. V. Violenta Græcorum interpretatio exploditur. VI. Ut & insulsa quorundam in verbis iis cavillatio. VII. Paris est roboris, quod D. Th. urget ex Jo. 15. & 16.: *Quum venerit Paracletus, quum ego mittam &c.* VIII. Neque invictum, quod ex iis instruit Scripturæ locis, quæ Spiritum S. predicant *Spiritum Filii*. IX. Omnem elabendi aditum Græcis præcludit Angelicus. X. & XI. Patrum exin auctoritate. XII. Et Theologorum demonstrationibus eisdem premis vehementissime. XIII. Notissimam D. Th. demonstrationem: *Si Spiritus S. a Filio non esset, ab eo non distingueretur*. Sciti Affectus inteliciter adducunt. 89.

PRÆLECTIO XVI.

Græcorum adversus hanc veritatem impetus frangitur.

- I. Et si multa ab auctoritate, plura a ratione opponant Græci, II. & sequo. Unius D. Th. responsis omnia felicissime retunduntur. 95.

De eodem argumento.

- I. Verus Græcorum in nos criminatio de sacrilege adiecta ad CP. symbolum particula *Filioque*, II. D. Thomæ verbis camulate depellitur. III. Quondam, & cujus Rom. Pont. auctoritate facta hæc additio, defendi a nemine certo

potest. IV. Moris canendi symbolum solemniter initia non eadem ubique : Item quando decantari publice symbolum capere particula *Filioque* auctum, prorsus incertum. V. Quod a Leone III. gestum legitur, Græcorum expollationi non faver. VI. Ex Hildebrici Cenoman. Rhythmo recitantur, quæ sacrasitimi hujus mysterii veluti summam continent.

100

P I N I S.

DE DEO RERUM OMNIUM PRIMO PRINCIPIO,

RERUM INDEX.

PRÆLECTIO I.

- I. **D**Eus solus prima rerum omnium efficiens causa. II. *Exemplaris* etiam, & *finalis*. III. Rerum hanc universalitatem creavit solus. IV. Nec quidquam ad creandum adhibere potuit seu instrumentum. V. Non naturæ necessitate, sed summa libertate omnia condidit. VI. Non ex æternitate, sed in principio temporis. VII. Qui solus est rerum universalitatis prima causa, idem est distinctionis, ac inæqualitatis earum sapientissimus Auctor. VIII. Ab eo est creatura pure spirituales inter, quæ in Scriptura Angelus nominatur, & corporalem distinctio. De prima nunc nobis sermo.

104

PRÆLECTIO II.

Sintne Angeli.

- I. Sacrærorum error, II. Scripturæ sacræ testimonis refutatur. III. Vanz eorum exceptiones dispellantur. IV. Veterum Philoſophorum, a quibus processit Sæduærorum error, eorumque, quos Materialistas dicunt, impia positio D. Th. ratione, V. Et vetustissima omnium ferme gentium consensio, quibus perſuum, extare mentes homine superioris, bonas & malas, refutatur.

107

PRÆLECTIO III.

De Angelorum creationis adiunctis.

- I. Eti fide certum, conditos a Deo Angelos, nec ex æternitate, sed certo tempore, quo tamen, olim controversum. Communior & probabilior sententia profertur. II. Momentorum, quibus fræti nonnulli Angelorum creationem diu ante spectabilis mundi hujus initia fierunt. III. Imbecillitas a D. Th. detegitur. IV. Controversum item de loco, in quo Angeli creati sunt. Vero propior D. Th. opinio eos in celo Emphyreo conditos sentientis. V. Nec levis de eorundem numero discussio. VI. Dubitari licet non possit, magno eos numero esse, quoto tamen reipia sint, soli eorum conditori Deo exploratam.

110

PRÆLECTIO IV.

De creationis Angelorum adiunctis, quæ supra naturam sunt.

- I. Adiuncta hæc duo, gratia & gloria. Creatos Angelos in gratia gratum faciente, probabilius, & dictis Sanctorum magis conform. II. Quæ videntur majorem hujus sententia probabilitatem evertere. III. Diluantur. IV. Cerrum.

111

autem, ad sancte recteque agendum e-
guisse præterea Angelos ea, quam *actua-*
lem dicimus, gratia. V. Nec est in iis,
quæ opponuntur, quidquam roboris ad
sententiam hanc infirmam. VI. Bea-
tudo duplex, perfecta ceu consummata,
& imperfecta. Extra litem est, pri-
mam non habuisse Angelos in ipsa sui
creatione. VII. Secundam minus recte
eis denegat Valquez. 115

P R Æ L E C T I O V.

*De bonorum Angelorum merito, &
præmio.*

- I. Quæ fruuntur in cælis Angeli, beati-
tudinæ suis sibi meritis comparantur.
II. De variis antiquorum Scholæ Ma-
gistrorum opinionibus exquisitum D.Th.
iudicium. III. Varia de Angelorum via
Theologorum placita. D. Th. sententia
præfertur. IV. Quod obflare videtur,
expungitur. V. In accepta beatitudine
proficere Angeli jam non possunt. VI.
Nec ramen quidquam eis deest ad ple-
nam felicitatem. VII. Neque a beati-
tudine possunt peccando excidere. VIII.
Insigne Calvinæ & Fabri Stapulen-
sæ erant coarguitur. IX. Hæc cujusque
peccati immunitas non est Angelorum
naturæ proprietas, sed gloriæ dos. IX.
Nec quidquam detrahit præfectionis de
eorundem libertate. 119

P R Æ L E C T I O VI.

De malorum Angelorum lapsu.

- I. Fidei caput est, Dæmones non esse na-
tura sua malos, sed voluntate. II.
Tanquam erroneam rationabiliter impro-
bari, ait D. Th., opinionem eorum,
qui rati sunt, dæmones in primo ipso
lux creationis instanti malos fuisse, non
natura quidem, sed propria culpa. III.
In peccatum, quo Angeli natura boni
facti sunt mali, inquiritur. IV. Præter
superbiam & invidiam cadere *secundum*
effectum in Angelos alia peccata non
posse, probat D. Th. evidentissime.
V. Excusatur malorum Angelorum su-
perbia. VI. Neque non, quam Dei simi-
litudinem appetiverint, & quomodo in
ea apperenda peccarint. VII. De ma-
lorum Angelorum principe inter Vete-

res controversia indicator. VIII. Vero
propius, fuisse illum aliis peccandi An-
glorem non cogendo, sed veluti cohör-
tando. 123

P R Æ L E C T I O VII.

De malorum Angelorum supplicio.

- I. Malos Angelos, statim ac peccarunt,
rudentibus inferni detractos in tartarum
traditos cruciandos, docet Petrus ep. 2. c. 2.
II. Nunquam ibi futurus eorum sup-
plicii finis. III. Dæmonum quosdam
caliginoso huic aeri quasi carceri usque
ad iudicii diem mancipatos, Augustini
sententia est, quam D. Th. approbat,
& illustrat. IV. Qui & ostendit, per-
inde eos in hoc caliginoso aere torque-
ri, ac qui in tartaro sunt. V. Quæ
sint men- dæmonum obduæ tenebræ,
explanatur. VI. De eorumdem obfir-
mata in malo voluntate differtur, cu-
jus egregiam a D. Th. redditam ratio-
nem minus scire minusque reverenter
Recentiorum aliqui carpunt. 127

P R Æ L E C T I O VIII.

De Angelorum natura.

- I. Quid de capite hoc olim opinati sint
Veteres, fule ex D. Th. describitur.
II. Cuiusque corporis expertes Angelos,
constans jam est Scholæ decretum. III.
Quod a D. Th. divini eloqui tellimo-
nis, IV. Et firmissimis rationum mo-
mentis confirmatur. V. Apud quem
brevis & facilis est omnium dissolutio.
VI. Quæ ex literis sacris, VII. Ex
Patrum scriptis, VIII. Et ex humana
ratione opponi possunt. IX. In Conc.
VII. *Quædam adis nihil est veritatis huic*
infectum. X. An Angeli assumant cor-
pora, non disquirunt; satis enim de
hoc adversus Maymonidem jam dispu-
tatum exercit. xxviii. ad *Danilem.* 131

P R Æ L E C T I O IX.

De Angelorum immortalitate.

- I. Angelos natura immortales pluribus iis-
que invictis momentis D. Th. demon-
strat. II. Quæ de aeterno bonorum præ-
mio, nec unquam desituro malorum An-
ge-

gelorum supplicio Scriptura tradit, dubitare de veritate hac non permittant. III. Quæ sit ejus, quod Paulus 1. ad Tim. c. 6. de Deo ait: *Qui solus habet immortalitatem*, & quorum Patrum idem affirmantium germana sententia, D. Th. felicissime interpretatur. 137

PRÆLECTIO X.

De Angelorum intellectu & voluntate.

- I. Aliqua prænotantur, ne Angeli cum Dei idea confundatur. II. Non omnia per substantiam suam intelligit Angelus, sed per rerum similitudines, quas ab ipso, sive creationis instanti sibi a Deo inditas habet. III. Quo sublimiores Angeli, eo pauciores, & magis universales in eorum mentibus rerum similitudines. IV. Non intelligit Angelus discurrendo proprie, seu, ut ajunt, *formaliter*, neque componendo, & dividendo, sive propositiones, perinde ac homines, efformando. V. Quia ratione multa simul eodem actu intelligere Angelus possit, enucleatur. 139

PRÆLECTIO XI.

De re cognitionis Angelorum objecta.

- I. Angelos se, aliosque Angelos naturaliter noscit, II. Et Deum, ut naturæ auctor est. III. Et quæ infra se sunt, idest corporea cognoscit Angelus. IV. Præpollere olim negarunt aliqui, cognosci ab Angelo singularia. Exponitur modus, quo hæc Angeli cognitioni insunt. V. Occulta cordium cognosci ab Angelo directe & per se nequeunt. VI. Scripturæ loca, quæ cognitionem hujusmodi soli Deo adscribunt, perperam a nonnullis exposita. VII. Rationem, qua D. Th. hoc idem evincit, Scotus & Durandus feliciter appetunt. VIII. Plurima D. Th. ipse sibi obicit, IX. Diluuntque plenissime. 142

PRÆLECTIO XII.

De eodem argumento.

- I. Futura contingentia, ut in se ipsis sunt, nosse naturaliter Angelus nequit. II. Hoc solius Dei proprium, demonstratur.

III. Quæ adversus veritatem hanc ab auctoritate, & a ratione ducta torquentur, IV. & V. Unius D. Th. doctrina valide repelluntur. 147

PRÆLECTIO XIII.

De mysteriorum gratiæ cognitione, & de matutina, ac vespertina Angelorum scientia.

- I. Non innata vi, sed divinitus illustrati mysteria gratiæ cognoscunt Angeli, non omnia tamen, nec omnes æqualiter. II. Mysterii Incarnationis veluti substantiam omnes a principio divinitus edocui. III. Singularia tamen ejus adjuncta *processu temporis didicerunt*. Explicatur modus, quo hæc postea ab eis cognita. IV. Matutina & vespertina Angelorum scientiæ declaratio ex D. Th. profertur. V. Retinendam hanc Angelicæ scientiæ divisionem, & reverentia dignam, non alio probat D. Th., quam Magni Doctori Augustini, cujus factus est, auctoritate. VI. & VII. In ea illustranda, & expedienda a difficultatibus, quibus obdiari videtur, egregiam ponit operam. VIII. De Angelorum voluntate, & præcipuo ejus actu, amore videlicet, non attinet dicere, quam potiora perfecti superius sumus. 151

PRÆLECTIO XIV.

De Angelorum ordinatione secundum Hierarchias, & ordines, eorumdemque locutione, & illuminatione.

- I. Hierarchiæ significatio evolvitur. Tres Angelorum Hierarchiæ communiter statuantur. II. Cuilibet Hierarchiæ tres passim adscribuntur ordines. Quoniam horum numerus, & nomina in sacris literis expressa sint, Calvinus, & consilium Erasmi Sacerii scribentium, hæc Angelorum distinctionem meram esse: *garrulitatem, falsamque sapientiam*, intoleranda temeritas profigitur. III. Notissima & Angelorum distinctio in ministrantes & assistentes. IV. Mira D. Th. adversus antiquos Ecclesiæ Tractatores reverentia. V. Est & inter demones aliquis ordo, & prælatio. VI. Quid illuminationem Angelorum inter, & locutionem inferit, & in quo utriusque notio polita sit, explicatur. 155

PRÆLECTIO XV.

De bonorum Angelorum presidio, & malorum oppugnatione.

- I. Calvinii bonorum Angelorum custodiam inter prophana commenta, quæ cum tota Scriptura pugnant, numerantis impietas redarguitur. II. Omnibus & singulis, non fidelibus solum, sed & infidelibus suum adesse custodem Angelum, probabilius, & apud Theologos communius. III. Quæ pugnare cum hac positione videntur, expediuntur. IV. Adest & suus cuique malus Angelus ad nocendum. V. Proprium diaboli tentare, unde ad eum Tentatoris nomen adhibuit. VI. Non est ille tamen omnium, quæ admittuntur, criminum causa directa. VII. Ab homine, a quo repulsus est, recedit ad tempus, ut ad eum acius oppugnandum redeat. 158

PRÆLECTIO ULTIMA.

De Angelorum potentia, & virtute in hæc inferiora.

- I. Ut ratum ponimus, creata quæque corporea ab Angelis administrari. II. Item

non obedire eis materiam ad nutum, seu sola sua voluntate eos non posse corpora vere, seu, ut ajunt, formeliter transmutare. III. Quæ in sacra & prophana Hist. videntur hanc positionem evertere, dissolvuntur. IV. Ratum perinde, posse eos naturaliter corpora movere loco, V. Nec dubitandum, quin & possint, exteriores, & interiores hominis sensus immutare, eaque in illo affectiones excitare, quas passiones dicimus. VI. Hinc quaeritur, an veri nominis miracula edere possint. Miraculi genuina notio, & multiplex partitio ex D. Th. depromitur. VI. Vera patrare miracula, solius Dei proprium, VII. A quo sanctos Angelos & homines ceu ministris ad ea patranda adhiberi, in divina & ecclesiast. Hist. testatissimum. VIII. Non assumi autem a Deo ad edenda miracula malos Angelos ceu instrumenta, persuadet D. Th. ratio, qui copiose solideque probat, mira, quæ facere mali Angeli possunt, a veri miraculi ratione multum abesse. IX. Prodigia apud Ethnicos decantata. X. In veri nominis miraculis perperam numerantur. XI. Cur per improbos homines edantur interdum a Deo vera miracula, non item per daemones reddita a D. Th. ratio aptissima. 162

005657828

Digitized by Google

